

Digitized by the Internet Archive
in 2009 with funding from
Ontario Council of University Libraries

JAN PIETERSZ. COEN
BESCHEIDEN OMTRENT ZIJN BEDRIJF IN INDIE

JAN PIETERSZ. COEN

BESCHEIDEN

OMTRENT ZIJN BEDRIJF IN INDIE

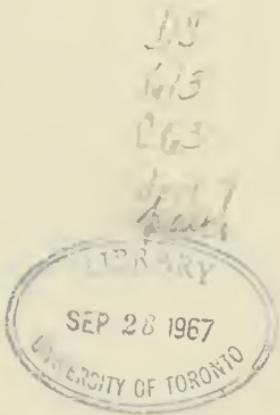
VERZAMELD DOOR

Dr. W. PH. COOLHAAS

UITGEGEVEN DOOR HET KONINKLIJK INSTITUUT VOOR DE
TAAL-, LAND- EN VOLKENKUNDE MET STEUN VAN DE
NEDERLANDSE ORGANISATIE VOOR ZUIVER WETENSCHAPPELIJK ONDERZOEK

ZEVENDE DEEL

'S-GRAVENHAGE
MARTINUS NIJHOFF
1952

INLEIDING.

Tot de documenten, welke Dr H. T. Colenbrander in zijn Jan Pietersz. Coen Bescheiden omtrent zijn Bedrijf in Indië, opnam, behoren niet de brieven aan Coen, met uitzondering van die van Heren XVII en van de bestuurders van de verschillende kamers van de V.O.C., die zijn opgenomen in het vierde deel, p. 285-575 en in het vijfde deel, p. 778-861. Alles wat door anderen aan hem werd geschreven, ontbrak dus aan de verzameling, die daardoor min of meer onaf was. Het was nl. veelal niet mogelijk na te gaan op grond van welke gegevens Coen tot zijn maatregelen kwam, evenmin uit welk materiaal hij zijn verslagen voor de heren in patria opmaakte, terwijl de brieven aan zijn correspondenten in Azië vaak onbegrijpelijk zijn, omdat zij antwoorden zijn op epistels, waarvan de inhoud onbekend was. De Koloniale Afdeling van het Algemeen Rijksarchief bevat een grote hoeveelheid brieven aan Coen gericht, die in deze lacune voorzien. Bovendien geven zij veel over de toestanden in allerlei landstreken waar de V.O.C. bemoeienis had en over haar optreden aldaar. Ook vermeerderen zij de kennis omtrent de correspondenten, waaronder vele mannen voorkomen, die het verdienen dat hun persoon en arbeid beter bekend worden. Het zijn niet alle brieven aan Coen, welke in het A.R.A. voorkomen. Slechts de belangrijkste werden in originele of — vaker in (helaas soms slechte) copie naar Nederland gezonden.

In de beide thans verschijnende supplementdelen vindt men die brieven afgedrukt; in andere archieven dan het A.R.A. kwamen geen dergelijke stukken te voorschijn. Een langdurig onderzoek in het Landsarchief te Batavia leverde slechts negatieve resultaten op. Wel bleek in het A.R.A. nog een tot dusverre ongepubliceerd stuk, van Coen uitgaande, te vinden te zijn; men zal het nu mede hier afgedrukt vinden.

De nood der tijden noopte ons alle brieven of gedeelten daarvan, die reeds elders in druk zijn verschenen, weg te laten. Dat is zeker een onaangename maatregel, maar ware daartoe niet overgegaan, dan zou de stof over drie delen moeten zijn verdeeld, wat aanzienlijke thans niet te verantwoorden verhoging der kosten zou hebben ver-

oorzaakt. Men vindt hier telkens nauwkeurig, waar dgl. bescheiden afgedrukt zijn; fouten daarin zijn eveneens aangegeven.

De aantekeningen, vooral die welke op personen betrekking hebben, zijn uitvoiger dan die in de door Dr. Colenbrander uitgegeven delen, hoewel ze in telegramstijl zijn gehouden. Velen, die die delen raadpleegden, bctreuren het, dat bij het afgedrukte zo weinig toelichting werd gegeven. Wat thans geboden wordt, kan aan hun moeilijkheden tegemoet komen. In de Registers, welke men achter in het tweede der thans verschijnende delen, zal aantreffen, is duidelijk aangegeven, waar men in de Aantekeningen bijzonderheden over iemand of iets kan vinden. Behalve de ook bij Colenbrander te vinden registers is nog een zaakregister opgemaakt, vooral ten gerieve van beoefenaars van de economische en sociale geschiedenis. Enkele woordenlijsten hebben de bedoeling de gebruikers van het werk van veel gezoek te ontslaan.

De bewerker heeft alle hem bekende literatuur over het onderwerp bij de voorbereiding gebruikt. Daar deze reeds in de oorlogsjaren plaats had en hij sedert door uitlandigheid niet steeds in de gelegenheid was nieuw verschijnende werken in handen te krijgen, kan hij er niet voor instaan, dat met wat sedert 1945 is verschenen altijd in voldoende mate is rekening gehouden.

Dank is hij verschuldigd aan Prof. Dr. Ph. S. van Ronkel, te Leiden, die zo vriendelijk was zijn transcriptie en vertaling van enige in een Indonesische taal geschreven brieven te beoordelen en aan Dr. M. de Jong, te 's-Gravenhage, die met grote voorkomendheid enkele in slecht Portugees geschreven brieven vertaalde.

Ook heeft hij verplichtingen aan Dr. K. H. E. de Jong, eveneens te 's-Gravenhage, die met zijn fabelachtig geheugen de herkomst van een paar Latijnse citaten zonder moeite direct wist op te geven.

W. PH. COOLHAAS.

Amsterdam, Kerstmis 1951.

INHOUD.

	Bladz.
INLEIDING	V
Brieven van	
I. Everard Deyn (1), Soekadana 29 Juni 1614	1
II. Jacques Specx (1), Firando 29 December 1614	6
III. Jan Gruijter (1), aan boord van de Groene Leeuw voor Jakatra 24 Juli 1615	31
IV. Abraham van den Broeck (1), Hendrick Bruystens (1) en Pieter Cornelisz. (1), aan boord van de Aeolus voor Bintam 30 Sep- tember 1615	40
V. Abraham Sterck (1), aan boord van de Aeolus voor Djambi 6 November 1615	50
VI. Hendrick Jansz. (1), Patani 25 November 1615	50
VII. Steven van der Hagen (1), aan boord van de Nieuw Zeeland nabij de rivier van Johore 25 December 1615	63
VIII. Abraham van den Broeck (2), aan boord van de Aeolus voor de rivier van Johore 26 December 1615	70
IX. Andries Soury (1), Djambi 10 Januari 1616	74
X. Andries Soury (2), Djambi 21 Februari 1616	76
XI. Cornelis Reyersz. (1), aan boord van de Witte Beer ten N.W. van Mauritius 6 Maart 1616	79
XII. Andries Soury (3), Djambi 27 Mei 1616	81
XIII. Hans de Haze (1), Masulipatan 5 Juni 1616	92
XIV. Andries Soury (4), Djambi 15 Juni 1616	104
XV. Andries Soury (5), Djambi 30 Juni 1616	122
XVI. Andries Soury (6), aan boord van de Galiasse voor de rivier van Djambi 2 Juli 1616	128
XVII. Laurens Reael (1), Ternate 11 Juli 1616. (Twee brieven)	131
XVIII. Andries Soury (7), Djambi 17 Juli 1616	136
XIX. Adriaen van der Dussen (1), Fort Revengie op Ai 25 Juli 1616	152
XX. Andries Soury (8), Djambi 26 Juli 1616	170
XXI. Laurens Reael (2), Fort Mauritius op Makéan 6 Augustus 1616	173
XXII. Hendrick Vaecht (1), Soekadana 4 September 1616	178
XXIII. Laurens Reael (3), Maleio op Ternate 22 September 1616	183
XXIV. Jacques Specx (2), Firando 1 October 1616	185

XXV.	Andries Soury (9), Djambi 12 October 1616	205
XXVI.	Hendrick Jansz. (2), Patani 31 October 1616	208
XXVII.	Andries Soury (10), Djambi 27 November 1616	222
XXVIII.	Hoofden van Solor (1)	226
XXIX.	Hans de Haze (2), Masulipatam 5 Juni 1617	227
XXX.	Herman van Speult (1), Amboina 28 Juli 1617. (Fragment)	243
XXXI.	Abrahani de Rasière (1), aan boord van de Jaccatra voor de kust van West-Sumatra 7 Augustus 1617	247
XXXII.	Adam Westerwolt (1), Maleio 13 Augustus 1617	250
XXXIII.	Steven van der Hagen (2), Amboina 16 Augustus 1617.	258
XXXIV.	Hans de Haze (3), Masulipatam 1 September 1617	262
XXXV.	Cryn van Raemburch (1), aan boord van de Arent voor Djambi 11 September 1617	273
XXXVI.	Andries Soury (11), Djambi 25 September 1617	275
XXXVII.	Jacques Specx (3), Firando 12 October 1617	287
XXXVIII.	Hendrick Jansz. (3), Patani 25 October 1617	297
XXXIX.	Andries Soury (12), Djambi 5 December 1617	303
XL.	Jacques Specx (4), Firando 1 Maart 1618	306
XLI.	Pieter Gillisz. van Ravesteyn (1) en Adriaen Willemesz. Goeree (1), Soeratte 12 Maart 1618	312
XLII.	Herman van Speult (2), Amboina 4 Juni 1618	318
XLIII.	Andries Soury (13), Djambi 24 Juni 1618	342
XLIV.	Hans de Haze (4), Masulipatam 1 Juli (A), 14 Juli (B) en 16 Juli (C) 1618	351
XLV.	Herman van Speult (3), Amboina 26 Juli 1618	373
XLVI.	Herman van Speult (4), Amboina 3 Augustus 1618	374
XLVII.	Balthasar van Eydhoven (1), Cornelis van Maeseyck (1) en Jan le Pape (1), Semarang 16 Augustus 1618	388
XLVIII.	Herman van Speult (5), Amboina 31 Augustus 1618	388
XLIX.	Jacob van der Mertt (1), aan boord van de Arent voor Japara 11 September 1618	
L.	Herman van Speult (6), Amboina 21 September 1618	393
LI.	Thomas Dale (1), Bantam 10 December 1618	395
LII.	Cornelis Comans (1), Priaman 25 (A) en 28 (B) Januari 1619	396
LIII.	Pieter Gillisz. van Ravesteyn (2), Soeratte 22 Februari 1619	401
LIV.	Cornelis Comans (2), Priaman 27 Februari 1619	402
LV.	Pieter van Raey (1), Jan van Gorckum (1), Hendrick Jansz. (4), Adriaen Jacobsz. Hulsebos (1), Evert Hermansz. (1), Abraham van Uffelen (1) en Jacques Coetely (1), Jakatra 1 Maart 1619	404
LVI.	Adriaen Jacobsz. Hulsebos (2), Jakatra 4 Maart 1619	409
LVII.	Herman van Speult (7), Amboina 25 April 1619	410
LVIII.	Herman van Speult (8), Amboina 2 Mei 1619	416
LIX.	Pieter Gillisz. van Ravesteyn (3) en Adriaen Willemesz. Goeree (2), Broach 3 Mei 1619	419
LX.	Hans de Haze (5), aan boord van de Swarte Beer voor Masulipatam 21 Juni 1619	419

LXI.	Job Christiaensz. Grijph (1), Maleio 28 Juni 1619	431
LXII.	Hans de Haze (6), aan boord van de Swarte Beer voor Masulipatan 22 Juli 1619	436
LXIII.	Adriaen van der Dussen (2), Djambi 25 Juli 1619	438
LXIV.	Herman van Speult (9), Amboina 10 Augustus 1619	444
LXV.	Herman van Speult (10), Amboina 31 Augustus 1619	457
LXVI.	Antonio de Visozo (1), Cheribon 10 September 1619	458
LXVII.	Koning van Cheribon (1), Cheribon 12 September 1619	465
LXVIII.	Andries Soury (14), Visagapatan 16 September 1619	468
LXIX.	Andries Soury (15), Masulipatan 2 November 1619	472
LXX.	Franco van der Meer (1), Paleacatte 27 November 1619	476
LXXI.	Pangeran Gebang (1), Bantam	480
LXXII.	Pangeran Aria Papateh (1), Bantam	480
LXXIII.	Pangeran Aria Rana Manggala (1), Bantam	481
LXXIV.	Willem Jansz. Roose (1), Manilla 8 December 1619	481
LXXV.	Kjahi Senapati (1), Bantam	483
LXXVI.	Pangeran Aria Rana Manggala (2), Bantam	484
LXXVII.	Pangeran Aria Papateh (2), Bantam	484
LXXVIII.	Adriaen Willemesz. Goeree (3), Soeratte 18 Januari 1620	484
LXXIX.	Jacquius Specx (5), Firando 24 Februari en 1 Maart 1620	491
LXXX.	Steven van der Hagen (3), Baai van St. Helena 24 Februari 1620	505
LXXXI.	Jan Dircksz. Lam (1), Maleio 3 Maart 1620	512
LXXXII.	Job Christiaensz. Grijph (2), Maleio 3 Maart 1620	518
LXXXIII.	Gerrit Fredericksz. Druyff (1), Patani 8 Maart 1620	521
LXXXIV.	Balthasar van Eydnhoven (2) en Cornelis van Maeseyck (2), Tadji 20 Maart 1620	533
LXXXV.	Balthasar van Eydnhoven (3) en Cornelis van Maeseyck (3), Tadji 15 April 1620	536
LXXXVI.	Jan Dircksz. Lam (2), Maleio 21 April 1620	539
LXXXVII.	Job Christiaensz. Grijph (3), Maleio 24 April 1620	543
LXXXVIII.	Herman van Speult (11), Amboina 4, 10 en 11 Mei 1620	545
LXXXIX.	Aert Gijseis (1), Amboina 4 en 9 Mei 1620	569
XC.	Willem van Antsen (1), Fort Nassau op Banda Neira 10 Mei 1620	585
XCI.	Frederick de Houtman (1), Fort Nassau op Banda Neira 19 Mei 1620	595
XCII.	Balthasar van Eydnhoven (4) en Cornelis van Maeseyck (4), Tadji 22 Juni 1620	607
XCIII.	Jacques Coetely (2), Atjeh 1 Juli 1620	610
XCIV.	Niclaes Casembroot (1), Atjeh 1 Juli 1620	614
XCV.	Herman van Speult (12), Hitoe 1 Juli 1620	617
XCVI.	Herman van Speult (13), Amboina 9 Juli 1620	619
XCVII.	Herman van Speult (14), Amboina 10 Juli 1620	622
XCVIII.	Herman van Speult (15), Amboina 21 Juli 1620	623
XCIX.	Herman van Speult (16), Kambello 14 Augustus 1620	625
C.	Chodja Baro (1), Japara September 1620	638
CI.	Jan van Hasell (1), Sangora 4 October 1620	639

CII.	Balthasar van Eyndhoven (5) en Cornelis van Maeseyck (5), Tegal 7 en 12 October 1620	649
CIII.	Gerrit Fredericksz. Druyff (2), Patani 4 November 1620	653
CIV.	Robert Gravé (1) en Tellier (1), Jakarta 16 December 1620	678
CV.	Adriaen Jacobsz. van der Dussen (3), Djambi 27 December 1620	679
CVI.	Herman van Speult (17), Amboina 26 Februari 1621	686
CVII.	Herman van Speult (18), Amboina 2 Maart 1621	688
CVIII.	Herman van Speult (19), Amboina 19 Maart 1621	690
CIX.	Pieter van den Broecke (1), Soeratte 2 April 1621	694
CX.	Pieter van den Broecke (2), Soeratte 11 April 1621	694
CXI.	Pieter van den Broecke (3), Soeratte 13 April 1621	696
CXII.	Pieter van den Broecke (4), Soeratte 10 Mei 1621	696
CXIII.	Martinus Sonck (1), Kasteel Nassau op Banda Neira 6 Juni 1621	698
CXIV.	Jan van Gorenkum (2), aan boord van de Delft ter reede van Neira 29 Juni 1621	704
CXV.	Martinus Sonck (2), Kasteel Nassau op Banda Neira 3 Juli 1621	706
CXVI.	Jan Dircksz. Lam (3), Maleio 10 Juli 1621	712
CXVII.	Frederick de Houtman (2), Maleio 12 Juli 1621	713
CXVIII.	Martinus Sonck (3), Kasteel Nassau op Banda Neira 13 Juli 1621	721
CXIX.	Jan van Gorckum (3), aan boord van de Delft ter rede van Neira 13 Juli 1621	723
CXX.	Herman van Speult (20), Amboina 17 Juli 1621	727
CXXI.	Herman van Speult (21), Amboina 21 Juli 1621	733
CXXII.	Pieter Dircksz. (1), aan boord van de Amsterdam voor Maleio 26 Juli 1621	736
CXXIII.	Martinus Sonck (4), Kasteel Nassau op Banda Neira 29 Juli 1622	742
CXXIV.	Andries Soury (16), Masulipatam 3 Augustus 1621	746
CXXV.	Rapport door Jan Joosten (1) uitgebracht na 7 Augustus 1621	752
CXXVI.	Frederick de Houtman (3), Maleio 14 Augustus 1621	755
CXXVII.	Martinus Sonck (5), Kasteel Nassau op Banda Neira 18 Augustus 1621	765
CXXVIII.	Jan van der Burch (1), aan boord van de Samson ter reede van Mokka 20 Augustus 1621	768
CXXIX.	Willem de Milde (1), Mokka 21 Augustus 1621	771
CXXX.	Herman van Speult (22), Amboina 29 Augustus 1621	771
CXXXI.	Martinus Sonck (6), Kasteel Nassau op Banda Neira 30 Augustus 1621	780
CXXXII.	Willem Jansz. (1), Firando 12 October 1621	783
CXXXIII.	Jacques Lefebvre (1), aan boord van de Trouwe in de haven van Firando 14 October 1621	787
CXXXIV.	Lenaert Camps (1), Firando 15 October 1621	793
CXXXV.	Adviezen van de Raden van de Molukken op de propositie door den gouverneur generaal Coen op 8 October 1621 in het kasteel Batavia gedaan a. Bartholomeus Jorisz. Paus (1)	806
	b. Pieter Bosschaert (1)	809
	c. Jan Adriaensz. (1)	811

XI

Bladz.

d. Job Christiaensz. Grijph (4), 6 November 1621	814
e. Wollebrant Geelinsz. de Jonge (1)	817
f. Jan Dircksz. Lam (4), 1 November 1621	819
g. Hans Ruffijn (1), 2 November 1621	820
h. Christiaen Schelling (1)	821
i. Lambert Vermeer (1), 3 November 1621	821
j. Christiaen Stuling (1), 1 November 1621	822
CXXXVI. Jan van Gorckum (4), aan boord van het Wapen van Zeeland voor het eiland Nassau 10 Decenber 1621	825
CXXXVII. Andries Soury (17), Masulipatam 11 December 1621	827
CXXXVIII. Jacob Dedel (1), aan boord van de Goede Fortuyn voor het eiland Nassau 14 December 1621	832
CXXXIX. Koning van Siam (1), Ajodhja 5 Januari 1622	841
Aantekeningen	845

Het cijfer achter elke persoonsnaam in de Inhoud duidt aan, de hoeveelste brief het is, die van dien schrijver hier wordt gepubliceerd.

I. EVERARD DEYN, SOEKADANA 29 JUNI 1614 ¹⁾.

Laus Deo in Succadana, desen 29en Junij 1614.

Erentachtbaeren voorsienigen ende seer discrete Heere,

naer saluijt is desen om U.E. cont te doen het naar besz. namelijk dat U.E. missive van dato 18 martij ²⁾ den 13 Aprillis anno stantli per 't jacht den Darlingh ³⁾ ontfangen hebbe, waervuift ongerne verstaen het tot dier tijt niet comparitie des jachts Cleijn Enckhuijszen, doch hope nu daer sal sijn gearriveert. Hebbe U.E. retour gedaen met ditto jacht van 463½ craet ⁴⁾ diamanten, eenige besaer steenen ⁵⁾, was ende schiltpadden, hoorn, alles beloopende ter somme van 6383 gulden, 16 stuivers, 2 penningen. Sedert vertreck van dito jacht hebben hier becomen over de 200 craet steene, waeronder een diamant, wegende 9½ craet scaers, cost 416 rs. ⁶⁾ ende hoope, noch eer des jachts compste sal sijn, een weijnich meer te krijgen om alsdan gesaemender hant anno stante naer patria gesonden te worden. Cargasoen bij mij met den jachte Cleyn Enckhuy- sen ontbooden, wilde wel 't selve gesonden worde met 2000 rs. in spetie ende 't geene noch ontbooden hebbe sonder te vergeeten eenich pampier voort comptoir. Noopende 't stuck dn. diamanten; gelijck voor dese ge- adviseert hebbe, blijft al in gelijken standt, maer bejegenen hem in alles wel, den incoop der steenen aggresseert van dage tot dage door op- jaginge der Engelsen, gelyk haere maniere op alle plaetsen is, maer sullen nevens hun, volgens last ende behooren, de merckt helpen houden. Hiernevens gaet sekere copije van een pampiere, gegeven in Bouton door Ellertsz. de Jonge ⁷⁾ van de somme van 1100 R. aen den Engelsz. Mr. Kellingh ⁸⁾ ende Mr. Benjemin Tebeth ⁹⁾, als by ditto copie te sien is ende alsoo ditto principale onder dito Engelsen alhier is berustende, hebben versocht de copije aen U.E. te senden om, als de satisfactie tot Bantam volbracht sal syn ende advijs daervan hebben, den origineelen aent comptoir overleveren, waerinne U.E. sal gelieuen te disposeren. De

29 JUNI 1614

grootc overvloedige interlycke vijandtschap ende de vuijtwendige vrunt-schap der Engelsen (als U.E. oock niet ignorant is) bewesen aen onse Comp. Dienaers in dese plaetse, ten tijt des jachts den Darlingh alhier leggende, kan U.E. alsoo schuldige plicht sulcx vereyscht, niet naer-laeten notoir te doen, welcke is, hoe op den 21 Maij passado is eenen Huijch Griet¹⁰⁾ ende een jongman des capteyns Larquins¹¹⁾ tot onser logie is gecommen, daer den coopman alleen t' huys was sittende, dis-courerende gins ende herwaerts. Gelyk bij deze mijne medegaende ver-klaringe ende protestatie te sien is, is den voorn. Huych Griet naer scheijdinge uijt der logie aen boort gevaaeren ende heeft den capt. daer een valsч rapport gedaen (certijn achte, dat het een besteecken werck van haer gesamender handt is geweest om middel te soeken van partij-schap end' ons odieus te maecken mette inwoonders deser platse om alsoo den handel alleen te genieten), als dat ick des voorn. Cap. Larkin (daer hij mij niet in de wege geleyt hadde) soud' gescholden hebben voor een serover, schelm (dat ick in Engelsz. niet seggen can), dief ende diergelijcke meer en dat ick, als mynne vloote quam, den Engelsen den hals wilde afsnijden ende dat de Hollanders Succadana ende nimants anders toequam (siet eens wat een quade tonge doen can), op welcke den voorn. Larquin ons met ons drijen 's anderen daechs ontboot ende, bij hem comende, de vers. woorden voorgehouden, seggende, dat sulcx hem aengedient was, (seggende in presentie van Heyndrick Vaecht¹²⁾ ende Gerrit van Heusen¹³⁾, den voornd. Huych Griet niet, maer syner die-naeren te gelooven) van mij op hem ende de synen gesprocken te hebben, waerop hem antwoorde, dat hem een valsч rapport gedaen ende dat het onwaerachtich was, dat ick soo veel Engelss. niet spreecken coste (gelyck de voorn. personen oock verclaerden mij sooveel Engels niet te kunnen) bevestigend' oock 't selve met eede, waerop den voorn. Larquin seyde daerbij niet te laeten, maer dat men daer meer af hooren soude, soo heeft hij op den 28en dito een briefken van boort ges. ende belast denegeenen, die van hare logie daermede bij den Gouvr.¹⁴⁾ te gaen ende te vragen hem, wat justitie hij hadde over de Hollanders, die seyden, dat hij een serover, schelm ende dieff soude sijn en off de Hollander Succadana toequam, soo wilde hij sijn volck van hier neemen, want de Hollandse coopman seyt, als syn vloote quam, wilde hy de Engelsen den hals affsnijden, daerbij wilde den Hollandtschen coopman gevangen naer Bantam voeren. Waerover bij den Gouvr. ontbooden

synde, heeft mij gevraecht, off ick het voors, geseyt hadde, antwoerde neen, 'tgene d' Engelsen van mij seggen, is onwaerachtich, dan sij soeken een hamer om mij op den cop te slaen ende quade vrinten met die van Succadana te maecken, confirmerende t' selve, off d' voorgaende Hollandtse coopluijden off ick die van Succadana eenigen hinder off quaets gedaen hadden, waerop antwoerde neen, wel hoe soud' ick dan sulcx seggen, want doen de 4 jachten van Banjermass.¹⁵⁾ hier waeren, versochten wij niet alle vrintschap end' ons in U bewaringe te nemen? Waerom soude sulcke reden vijft mijnen mond gaen ende van mij gevangen naer Bantam voeren, wilde ick wel sien, off sij d' macht hadden, gelyck sulcx als voorsch. des noot sijnde, oock bij d' onder-coopluijden can verclaert worden. d' Engelsen hebben mede een vijantelyck stuck aen de Hollanders betoont, want op den 2 Junij anno stanti de prauw, van de logie uytvarende om eenige affairen ende int wederkeeren naer huijs isser van 't jacht den Darlingh geschooten met scharp naer de voorn. prauwen, de schoot gaende recht over de prauwe ende aen boort comende, is een schoot geloost door den hochbootsman, die droncken was, seggende wij naer de steven van de prauw geschooten te hebben ende dat het hem leet was, dat hij de prauw niet hadde in den gront geschooten, gelyck dit bij de ondercoopluijden, die in de prauwe waeren, verclaeringe (des vereyscht wordende) te sien is. Daer den capt. ende den schipper aen landt waeren, ons mede accuserende, als datter brieven noopende de Engelsen tot Bantam in den jachte Cleyn Enckhuijsen om hier aen haer logie te bestellen sijn geweest ende door ons terugge gesonden, welcke excuserende, segge onwaerachtich te wesen, want den ondercoopman Gerrit van Heusen sulcx wel kennelyk was ende ick selffs den schipper Willem Jansz.¹⁶⁾, in de presentie van de Engelsen aen boort comende, afgevraecht hebbe, dewelcke seyde neen, nochtans verclaerden d'Engelsen sulcx waerachtich te wesen. Siel hier de valscheyt der Engelsen, hoe ende in alle wat manieren sij niet alleen trachten des Comps. dienaers te gronde te brengen, die haer in haren handel in wege sijn, maer soeken des Comps. goederen aen dese schelmachtige mooren over te geven ende te verraden, gelijck vijft dit voorsch. aff te neemen staet, daer haer van ons hier niet quaets, maer eer alles goets gedaen is. Dit sijn d' innerlijcke vijanden, die onse Comp. meer hinderen ende schaden als onse uijtwendige, waertegen wij ons connen ter were stellen ende wapenen, welcke oock cortelings wel

hebben bewesen, willende een groot stuck geschut, welcke geladen was in een jonckgen, comende van dees plaatse om naer Landa te vaeren ende aldaer te verschencken om daer een logie te richten ende volck te laeten om toecommende jaer daer te commen met een schip ende te negotieren, welcke door verloopinge van de mouson te Landa vers. niet heeft connen arriveeren, soo ist, dat sij het voorn. geschut hier hebben gebracht ende naer haere voijagie op Landa om diamanten te haelen tot tweemaelen gedaen, sonder niet met allen uijtgericht te hebben, dan van de wilde in den eersten aencompste vrundel. onthaelt, maer ten laesten daar dapperlyk met spatten sijn bevochten geworden, verliesende twee swerten, met verclaringe aen die van Succadane als naer Sambas te willen ende hebben het vers. geschut aen de coninginne al-hier verschoncken, begerende versoeninge van de faulten in de reyse naer Landa gedaen sonder consent van de haere Mat. ende dat de huysen, die aen sijde op de riviere staen, vandaer mochten genoomen ende hare plaatse grooter mochten gemaeckt worden, welcke fauten haer vergeven, de plaatse grooter te maecken vergunt is, sonder iets meer met haere Mat. te contracteren, sooveel mij tot noch toe kenbaer is. Den Darlingh voornt. heeft hier twee maenden, 7 dagen gelegen ende is voorts naer Patanij verseylt. Dit is 't geene mij presenteert U.E. te adviseren, daernaer recommandaty onser tuwers U.E. samt U.E. compe. in de genadige protextie des alderhoochsten bevelende, per haest als boven. Onderstondt ges.

U.E. dienstwilligen die. ende was onderteyckent
Evardt Deynn.

Noch lager stondt geschr. In de factura van Jacatra is een abuijs, stellende 60 stuckx salamporuis¹⁷⁾ à 20 fanar 't stuck ende reducerende deselve op 100 pagoden, daer die maer 80 beloopen, welcke 60 guldens differeert, dat U.E. haer tot Jacatra gelieve cont te doen ende op de boeken te minderen. Vale.

Naer sluijten ende wedergevinge deser door Fransico Sandtpaijo¹⁸⁾, Spangiaert, can U.E. niet naerlaeten condt te doen, hoe dat d' Engelsen den voorschr. Spangiaert van Maccasser hier gevangen hebben gebracht ende, hier ter Comps. logie comende, ontwyldende, hem 't selve hebben misgunt, over welcke conversatie ter logie hem weder hebben geboeyt,

welcke is de faulte van wederleveringe. Van desen als meede haer volck expressielyk verbiedende op de verbeurte van alle haere maentgelden (gelyck wy sulcx van dengelsz. selffs verstaen hebben) geen brieven van de Hollanders naer eenige plaatse te vervoeren, per advijs. Actum als boven, onderstondt ges.

U.E. dienstwillige dr. was onderteekent
Evardt Deyn.

Op den 21 Meij 1614 omtrent den avondt is Huych Griet ende eenen Larquin (sic) des capt. Robbaert Larquin d' Engelsen, gecomen t' onser logie (daer niemant thuis was dan den coopman alleen) ende sittende discourerende gins ende herwaerts onder andere van de logie ende de bouwinge des huys (in dewelcke wij doende waeren), soo heeft den voorn. Huych Griet geseyt, als U.E. huysen gedaen sijn, soo sullen wij beginnen ende de Capt. Larquin begeert de huijsen, die aan onse logie staen op d' riviere, vandaer te hebben, waerop antwoorde, off d' coninginne iet wil toelaten ofte niet, waerop de voorn. Huijch Griet seyde, soo mach de coninginne onse goederen verassureren voor den brandt ende verderff, waerop repliceerde, al lachende, dat het geen maniere was sulcx te doen noch van imandt op eenige plaatse versocht ofte verkregen is geweest, daer bij vougende, wel seker, de Engelsen laeten haer vrijwat veel duncken, nu hier een jacht hebben ende souden per avantuure soo haest hier niet gecomen geweest hebben, waert, dat de Hollanders haer voor desen tot Bantam niet geholpen hadden ende hadden hier sommige voor haer compste hier geweest, souden per avonture wel gemaectt hebben, dat sij hier niet souden gewoont hebben (ende dit alles op sooveel quaet Engelsz. als mij mogelyk was, voor de Compe. spreekende), overmits die van Succadana met ons in contract sijn, maer nu moeten daerinne patentie hebben, waerop de voorn. Huych Griet seyde (soeckende eenige middel tot kiragie)¹⁹), soo wilt gij het nu noch doen ende de Engelsen van dees plaatse verjagen, waerop antwoorde neen, met wat recht ofte reden soude dat toegaen, waerop d' voorsz. Griet seyde: ghy segt het immers, waerom verstoort sijnde, seyde, dat het onwaerachtigh was, dat sulcke woorden vuyt mijnen monde gegaen waeren ende als men malcanderen sulcke leugens wil op den hals leggen, tis beter niet bij den anderen te coomen, ende

29 JUNI 1614

dat gij niet meer ter logie compt, totdat men U daer roept, waerover Huijch voorsz. antwoorde: U.E. logie is Uwe ende wij hebben oock eenen, ick sal wel van hier blijven" ende is daermede uijt d' logie ge-gaen, dit voorengesz. protestere ende verclaere ick ondergeteyckende voor Godt den Almachtigen ende de gantsche werelt waerachtich (tussen mij ende de voorn. Engelszen) inderdaet ende anders geen woorden tot naerdeel van imanden gepasseert te sijn, overbodich tselve altyt op den eedt, bij mij op den artikelbrief gedaen, naerder te sweren ende confirmeren, ende was onderteyckent

Everard Deyn.

II. JACQUES SPECX, FIRANDO 29 DECEMBER 1614¹⁾.

Eersaeme wijse voorsienighe seer discrete Heere.

Naer ons vertreck ende goede dispatche van costi den 12 Junij passado sijn den 29en ditto seer voorspoedich sonder eenig gerescontreert perijckel voor Patana ter rhede wel gearriveert, alwaer de vrienden ende gheneralen stant in ghoeden vredighen doene ghevonden hebbe, doch niet met sooveel Chijnees becomen cargasoen als wel vermeijnt hadde, alsoo dit jaer geen stuckwercken altoos gecommen waren, sijnde de parthije rouwe zijde soo tot Sangora als Patani gecocht, omtrent de 150 picol importeerende, daervan gheresloveert is, degeene die tot Patana lach (wesende ongevaerlijck 86 picol) in 't schip Zeelandia naer Jappon neffens andere te becommen dienstighe waren te laden, eerst ende alvooren in discourse overlecht ende wel geconsidereert sijnde oft er eenighe redenen ofte swaricheden waren te moveeren, daerdoor tselve behoorde naerghelaten te werden, twelck, noch wtte rapporten van de gecomen Chijneesen nochte ut eenighe andere occasien gmoveert sijnde, eenstemmich tot het laeden van de voorz. parthije zijde ende andersints gheresloveert hebben, als Uwe E. utte neffens gaende copie van de resolutie ende cargasoen sult connen sien. Het jacht Jacatra hebben voor Patana ter rheede gevonden ende volgende de genomen ordere van costi tselve datelijck geprepareert ende tot de te doene Japponsche voijage soo veel moghelyck bequaem gemaect.

Wij hebben voorders volgende Uwe E. ghegeven ordre naer vele discoursen ende cavalatiën²⁾ ghesamentlijck eenen vasten voet gheraemt ende gheresolveert, hoe men den Siamsche met den Japponschen handel behoort te stableeren ende aeneen te binden, als Uwe E. ut de neffensgaende copie sult connen sien, verhoopende, Uwe E. d' selve wel ghevallen ende dienvolgende door Uwe Ed. ordre voortganck ende effect sorteren soll, want naer mijn opinie, deselve den seeckersten ende oncostelycxsten middel is (als t' aengeroerde in de voorsz. resolutie jaerlijcx achtervolcht wert), die men bij der hant nemen can (ten sij dat men swaricheyt maeckte, dat de hertevellen, in Sangora in sulcken hitte leggende, de schade van de worm te seer onderworpen sijn soude, datt door ghoede opsicht ende arbeijt te verhoeden is, ghelijck wij, gesamentlijck tot Patana zijnde, daer gheen swaricheijt in ghemaectt hebben) mede dat naer den eysch der jaeren het cargasoen van Siam, meer in sappang of root hout, rochevelen, die t' ontbieden sullen zijn naer den treck ende prijs, die sich daertoe is verthonende, connende in de ander voorn. waren sulcken capitaele gheimpregeert³⁾ werden, dat men door abundantie van tselve niet behoeft ghenootsaeckt te zijn hertevellen te coopen ende gheraetsaem vindende, gelijckt zijn soll naer de gelegentheit om ditto hertevellen te coopen ende dat men vreesen soude in Sangora de worm te zeer onderworpen souden wesen (tweck alnoch naer mijn opinie alsvooren te verhoeden is), can men sulcken parthije, als wij te coopen hebben, ghenoechsaem op vracht in joncken herwaerts laden, als men van opinie soude wesen ofte immers ghedreven mochte worden, schade in Sangora van te verwachten soude staen, dat den tijt best leeren soll.

Dit alles tot Patana verricht ende het neffensgaende cargasoen ingenomen wesende, sijn den 5 Julij daer t' seyl gegaen metten eenighen wensch van behouden reijse ende de Maccausche craecque⁴⁾ te moghen rescontreeren, mij contenterende van de middelen om met een ghoet te doen retour van silver ende andersints op costi ende Patana den langh verlanghden smaeck van Jappon te geven, doen ter tijt mij aen niets anders stotende, als gheen stuckwercken becommen te hebben, die ordinaire beeter van stoffe ende prijs als costi door de Chijnesche daer ghebracht werden omme die veell slechte, die van Uwe E. met contentement becomen hadde, daermede te versieren ende d' een door d' ander met beeteren prijs van de hant te doen gaen; van de Chij-

ncesen conden niet vernemen, veel van hun joncken naer Jappon souden vertrecken ende van de craecque wisten oock weijnich bescheet te geven, somma dat ick segghe, all ons verlangen, eenige bede ende begeerte van Godt Almachtich was, onse behouden reijse, het resconter van de craecque ofte dat d' selve geen voijage dit jaer naer Jappon doen mochte, als meijnde daerdoor tot het voornoemde dessein te geraecken, met welcke hoope vertreckende, sijn door Godes ghenade voorspoedich (doch sonder t' gewenschte resconter) den 1 Augusti onder t' lant van Jappon, ende den 6en ditto in de haven van Firando wel ghearriveert, onder wegen niet anders als t' ghesichte van eenighe Chijneesche visschers gehadt hebbende. t' Salvo arrivement van de Maccausche craecque in de haven van Nangasacque hebben t' onser aencompste verstaen, die met sonderlinghe moeijte ende arbeijt (door den vroeghen tijt vant jaer dat d' selve ghecommen was) van over ettelycke mijlen met bercquen daerin ghebouchsaert was, het is voorwaer een consideratijff ende important stuck, daer sonderlinghe op te letten staet om dese craecque eenmaal te attrapperen, die neffens de scheepen van Maccauw op Malacca soo seecker waere te nemen ende den viandt soo grooten affbreuck aen te doen is, als den Portugijsen Indischen stant met cleijne macht ende ons groot prouffijft ergens in soude moghen ghecrenct werden, houdende voor seecker daer ende op ander treffelijcke saecken meer soude gheleth ende de middelen bij de hant ghenomen werden, soo ons de nootwendich schijnende Molucques de treffelijcke machten soo niet en consumenten als in eenighe jaeren herwaerts gedaen hebben, dat den Portugijschen viant door hun gerust drivende handelinghe seer op de been geholpen ende floreeren doet.

Nu wat de voorsz. craecque dit jaer ghebracht ende ons (naer gemeijne opinie) meest nadeelich conde wesen, sall Uwe E. utte nef-fensgaende copien van brieven, aen de comptoiren van Patana ende Siam largamente gheschreven, connen sien, daer aen mij ghedrage, soudende mijnenthalven weijnich swaricheijt van hun compste ghemaeckt hebben om evenwel een goet contant retour per costi ende Patana ghedaen te hebben, soo den opghecomen oorlooghe sulcx niet meer beleth en hadde, als Uwe E. hiernaer breder sult verstaen, doch dat d' selve beeter middelen hebbende als wij om jaerl. al sulcke stuck-goederen ende ander waeren te brenghen, als de veranderlijcke sinne-

lichtheijt der Japponderen medebrengende is, sall Uwe E. bij vier neffensgaende stucken ende eenighe monsters connen sien (die twee sattijnen st. 10 tayl ofte $12\frac{1}{2}$ realen van 8ten, het sijde groff greijn tot $8\frac{1}{2}$ taijl ofte $10\frac{5}{8}$ realen ende het gestreept armoisijn a 3 tayl ofte $3\frac{3}{4}$ realen, dat seer ghoeden coop is, tot Nangasacqui gecocht sijn), dat nu desen jaere een nieuw ghebracht ende ghesocht werck is geweest, daer in jaerlijcx (naer de Japonsche maniere verheyschende is), connen continueeren, als sijnde ter plaatse, daer d' selve naer begeeren connen doen laten maecken.

D' Engelschen sijn hier soo verre inghecropen, dat apparent geschapen staet, Jappon niet licht verlaeten sullen, doch sullen hun van de Japponse prouffijten soo weijnich als wij te bedancken hebben, want, voorwaer, onse heeren Mrs. schadelycker als hun selven prouffijtelijck sijn. Wat hun ogeimerck eijgentlijck is, can ick qualijck considereeren, want geenighe vinger int asschen steecken, ofte en soecken niet alleen hijer maer overall met een grooten aensienlickheit ende pracht maer te doen, dat hun vrij wat costelijck valt, daertoe hun de prinsen die sij herrewaerts ende derrewaerts crygen, moeten stutten, ofte d' oncosten dapper swaer vallen. Dit jaer hebben mede een joncke op Siam ghe-equippeert, dat een costelycke utredinghe ghevallen is, sijnde den 27e deser van hyer t' seijl ghegaen. Wat smaeck hun d' selve reijse (al behouden reijse doende) geven sall, will den tijt leeren.

De contante provisie hebbe by Sr. Brouwer⁶⁾ buyten meijninge seer sober ghevonden, als wesende bij sijne keyserlijcke Mat. noch schut noch loot doen ter tijt ghecocht ofte aenghenomen ghewcest ende in Nederlantsche waren oock weijnich treck gehadt, hebbende t' voorleden jaer oock het Siamsche comptoir met eenich contant kapitael neffens Nederlantsche waren ende andersints, (met een joncke, die bij hem van Sr. Jan Joosten⁸⁾ de helfte voor de Compe. gecocht was) gheprovi-deert, daervooren oock een tamelijck cargasoen van roothout, herte-ende rochevellen, porseleijn, rouwe zijde, camphor ende andersints (importeerende ongeveerlijck 6000 realen van 8en incoops) dit jaer van daer per deselve joncke becommen hadde, sulcx datter een goet ende importeerende cargasoen voor onse heeren Mrs. in Jappon was, doen-maels niet twijffelende ofte en souden de middelen genoech ghehad hebben om een treffelijck silverretour dit jaer te hebben connen doen, want wij het broot in handen hadden, dat de Japponderen eeten

machten, niets als den slappen treck int porceleijn, slechte stuckwercken ende linwaten doen ter tijt vresende, vermits de craecque soo grote perthije ende veel schoon goets gebracht hadde, in somma, het schip gelost ende de goederen int pachuijs sijnde, hebben getracht neffens de hoope van contant capitael, die geheyschte provisien, soo in de Moluques als costi, ten deele schriftelijck ende monderlinghe belast, te versorghen, eerst ende alvooren Elbert Woutersz.⁷⁾ ende Mathijs ten Broecke⁸⁾, ondercoopluijden, tot de te doene voijage ende schenckagien aen de keyserl. Magt. neffens andere heeren gecommitteert sijnde, alsoo bevonden wiert, door Sr. Brouwer nochtij de voorsz. reijse door het noodich alhier conden ghedaen werden, vertreckende ditto ghecommiteerde met volcomen instructie ende ordre om het schut ende loot aen sijne Mat. vast te vercopen ende in wat manieren daerinne te handelen souden hebben, als blijckt bij de resolutien van dato den 12 ende 16den Augusti alhier genomen, die U.E. noodich sijnde, door Sr. Brouwer sullen connen verthoont worden, verhoopt hebbende t' contant, dat daer van te procederen stont, voor costi neffens andere parthijen soude ghedient hebben, twelck neffens all ons ander desseinen (door subijte veranderinghen) contrarie utghevallen is, eerst door den voortganck vant rumoer, datter liep, alle de papen ende andere religieusen souden ut t' gantsche keijserrijk van Jappon moeten vertrekken, waerdoor, alsoo eenighe revolte door den keijserl. Mat. ghevrecst wiert, verscheijden heeren ende crychsvolck tot Nangasacqui geordonneert waren, dat oorsaecke was, weijnich principale coopluijden affquamen ende meest hun facteurs, doch met goet capitael, ghesonden hadden, dewelcke insiende de embrouillie mette papen, dat sij meenden, den portugesen mede toucheerden, hun meer aent vragen als coopen hielden, vermeijnende hun door t' retardement te matteeren ende t' ghoet op eenen leegen prijs te jagen, want hun handen begonden te sluijten, alleenlijck so nu ende dan met vlaghen handelinge doende, t' welck evenwel niet lange conde tuyren, want soowel rouwe zijde, roothout als andere veele waren necessaerlijck moeten hebben, waermome ons oock daer weijnich aen stieten, want al soetgiens met op-slaende merckt ghingen vercopende ende waren met eenighe treffelijske coopluijden in spraecke gecomen om de perthije peper, nagelen, soo grooten perthije rouwe zijde als wij begheerden ende t' roothout ghesamentlijck aen hunluijden contant te vercopen, daeroppe expresse-

lijcken van Nangasacque alhier ghecomen sijnde, begonden stijve loopende tijdinghe te commen, datter boven oorlooghe tusschen Fideory Samma ⁹⁾, zoon van den overleden keijser ende den gegenwoerdighen ¹⁰⁾ gheschapen was te ontstaen, 't welcke alle coopluijden terstont in sulcken confusie brachte, dat se niet wisten, waertoe resolueeren, de onse hun oock stil houdende met utstel om te handelen, totdat 2 a drij dagen daernaer expresse ordre van de coopluijden tot Miaco, Sacajj ende Osacka quamp (expres daertoe een barcque affgheveerdicht sijnde) gheen vorder handelinghe te doen, maer hun met hun contant stil te houden tot naerder advijs, waermede onse contractanten ghescheijden ende den principalen, alsoo een ghoede parthije goets bij den anderen hadde, datelyck (dewijle de weghen noch vrij waren) naer boven vertrocken is, ghaende de voorsz. subijte opghecommen revolte soo voort, dat in seer corten tijt sijne Keyserl. Magt. persoonelijck met groote macht van Soringouw, daer hij hem onthout, tot Miaco (sijnde 5 duijtsche mijlen van Osacka, daer den overleden keijsers zoone int casteel is) affghecomen ende te wedersijden alle preparaten ende toerustinghen ghedaen zijn, daer int begin van November passado, met 't schrijven van de brieven op Siam ende Patana besich sijnde, geen ander ghewach van verachteringhe in den handel en was als 't rumoer ende vrese, dat Nangasacque (door het utstooten van de roomsche religieusen ende weijgeringe vant renegheren der Japponse Christenen) gantsch ghedestruert ende verbrant soude werden, gelijck Uwe E. ut deselve brieven, hier neffens gaende, sult connen sien, weijnich ghe-dacht ende ghevreest hebbende, soo corten veranderinghe opcomen soude, dat de ghegeven adviisen ende desseinen souden verhindert hebben te volbrengen, ghelyck nu wel gheschapen staet, want niet alleen Uwe E. van gheen contant kapitaal, maer oock per 't jacht Jacatra apparent Patana niet soll connen provideeren, want den oorloghe tusschen den keijser ende Fideory Samma voorsz. alrede soo'n swanck gaet, dat het casteel tot Osacka meest omcingelt ende met schermutsel'en all aen den anderen gheweest zijn, wesende de stadt van Saccaj, die naest Miaco de treffelycxste coopstadt van gantsch Jappon is, maer een duijtsche mijle van daer ghelegen, sulcx dat de neringhe gantsch ghestaeckt ende alle coopluyden handen ghesloten zijn ende is vant cargasoen bij mij met Zeelandia gebracht tot op dato boven de T. 7400,-,-,- per cassa niet vercocht, daervan aen Sr. Brouwer onder 't

cargasoen in Zeelandia ghescheept ende de goederen, die van ditto voor contant tot vereffeninghe van reeckeninge overghenomen hebbe, onghevcerlijck T. 2000- - ghedaen sijn, sulcx dat ick alleenlijck met 67 picol coper, weijnich contant ende andersints behalven de muscus (die Uwe E. bij desen sende) versien blijve, daermede Patana het noodich niet provideren can, dat mij sulcken hertsweer ende verwarringhe van geest causeert, als Godt almachtich bekent ende mijn dispositie utwijsende is, want mij volcomen bewust is, hoe noodich het contant costi, Patana ende Amboina het toecomende jaer sijn soll ende het weijnich, dat Uwe E. daerteghen hadde te verwachten, sulcx dat ick vrecse, die disprovisie ut Jappon (tensij andere schepen naer den E. heer Gouverneur Ghenerael Reijnst¹¹) met beter contant, als Uwe E. verseckert was, ghecomen sijn) Uwe E. verachteringhe ende dienvolgende quadt ghenoeghen van den Japponschen handel causeeren soll, dat gantsch contrarie soude utgevallen hebben, soo den opghecomen oorloghe den handel niet in stilstant ghebracht hadde, want als vooren gescht hebbe, de ghewenschte waren voor Jappon in handen hadden om contanten te becomen, soudende alleen den vercoop vant porceleijn, de slechtste stuckwercken ende eenighe linwaten wat lancksaem voortganck ghehadt hebben.

Het jacht Jacatra dient in aller manieren om Patana te crijgen niet langer als int eerste van Februari hier te blijven leggen, ondertusschen geenighe seeckere middelen sijnde, daer vasticheit op maecken can, om contant tot provisie van tselve comptoir bijeen te crijgen. Sijne keijserlijcke Majt. heeft het schut ende loot aenghenomen, gheschapen staende, hetselfe dagelijcx soll ontfanghen werden, d' welcke omtrent de 12 duisent realen van achten importeerden sal, doch door dese embrouillie¹²) gaet onseecker, het gelt in sulcken tijt alsvooren soll becomen werden; het sappangh- ofte roothout, dat in handen hebben, is t' broot voor Jappon ende moetent omtrent dese tijt's jaers hebben, twelck, op de leste merckt vercocht wordende, ongeveerlijck vijffduisent realen van 8en utbrenghen soll, de rouwe zijde isser nu (als dit jaer weijnich gecomen sijnde) nodich ende soude, de resterende vercocht sijnde, (daer (om met t' jacht te retoureren) weijnich apparentie toe is) ongheveerlijck twintich duisent realen importeren. Van Edo staet van wegen Jan Joostens schult oock een goede somme te verwachten. Met dese oorloghe sullen de laecken apparentlijcken in

treck commen, daer contant van procedeeren sall, dan soo well d' een als d' ander gaet niet soo seecker, dat Uwe E. daerop soude moghen staen, Patana van hijer geprovideert sall werden, sijnde dese bovensz. de capitaele perthijen, daer in dese conjunctie contant van te verwachten staete, dienende in aller manieren, soo het eenichsints mogelijck sij, ditto comptoir nochtans niet gedisprovideert te blijven, hebbende d' experientie genoechsaem gheleert, wat verachteringhe sulcx voor desen veroorsaeckt heeft, die nu door d' Engelschen noch meer te verwachten souden staen, dewelcke dit jaer niet veel smaeecx van den Chijnesen handel aldaer becoomen hebben, warende te wenschen, het toecomende jaer oock conden utggehouden werden, daertoe voorall provisie van contant wesen moet. Godt geve Uwe E. daer middelen toe moet becomen hebben. Utt het schrijven van Sr. Hendrick Jansz.¹³⁾ sall Uwe E. t' gepasseerde ende necessariteit aldaer verstaen hebben, blijvende op ons vertreck (naer mijn onthout), noch met omtrent 25 duijsent realen van 8en in contant versijen, mij opt vordere aen sijn advisen ghedragende.

Wij hebben metten anderen alhier overlecht gehadt om perthije silver voor eenighen tijt op interest te nemen omne Uwe E. t' ontlasten ende Patana van hijer seecker mochte gheprovideert werden, doch valt den interest soo swaer, dat t' selve gantsch niet gheraden is, in somma, Uwe E. vertrouwe aen geen neersticheijt ende goede sorge ghebrocken heeft ende voortaan oock noch nijet manqueren sall om contant capitael te versorghen, sijnde teghen sulcken desastre, als ons hijer met desen oorlooch overcommen is, niets te doen als met patientie d' utcomste te verwachten, die mij, Godt beetert, swaer ghenoech valt.

De halve joncke, die bij Sr. Brouwer het voorleden jaer van Jan Joosten van Lodenstein voor de Compe overghenomen was ende dit jaer wederom met cargasoen van Siam alhier ghecomen is, heeft ditto Sr. Brouwer recht voor onse compste d' ander helft mede voor de Compe ghecocht, omme d' selve dit jaer op Siam wederom te ghebruijcken, dan alsoo onse genomen resolutie in Patana sulcx contrarieerde ende eenen vasten voet op den voorsz. handel gheraemt was, die hijer naer veele discoursen bij de meeste stemmen oock seeckerder ende proffijtelycker gheacht wiert, soo hebben (naerdat bij Sr. Brouwer seecker schriftelijck verthoon ende calculatie desesaengaende in den raet overgehelevert ende hier copie neffensgaende is) gheresolveert d'

selve niet te equipeeren maer in aller manieren soucken te vercoopen, als bij de resolutie, hierneffens gaende, blijkende is, om verscheiden redenen niet nodich gheacht hebbende die tegenantwoorde ende difficulteiten, die soowel op de calculatie als verhoon te moveren sijn, schriftelijck daertegen te stellen, want, hoe ick tselve overlecht ende gheconsidereert hebbe, can niet bevinden, het equippeeren van joncken ons vorderlijck ende dienstich zij, maer blijve van opinie den proffijtelijcksten ende seeckersten middel te sijn om den Siamschen metten Japponsch en handel te annexeren, die bij ons in Patana gheraemt ende gheresolveert is, te weten, als het schip, dat jaerlijcx op Patana necessaerlijck moet ghedestineert sijn, gheordineert wert de Siamsche waeren in Sangora te laden ende neffens andere herewaerts brenget, dat sonder eenich versum gheschieden can, want ick Uwe E. verseeckere (Godt ten voorsten), dat int eerste van October ofte eer wederom van hier can vertrecken, alswanneer tijs genoech heeft om in Patana de last in te nemen, (die ondertusschen wel ghereet houden connen) ende costi bij Uwe E. te commen omme d' selve last met ditto schip ofte een ander naer t' patria te senden ende om t' contant silver van hier te retoureren, sall bequamelyck met t' jacht Jacatra in Januarij volgende altijt connen geschieden, als wanneer bijtijs voor de compste van de Chijnesen met Godes hulpe daer commen can ende, of het gheviel, door eenige opstaekelen den last in Sangora ende andre sooveel niet importeerde, dat het de pijnre waert was, het schip daer omme herewaerts quame, can het voorsz. jacht Jacatra, dat daer altijt (sonder eenich ghebreck) ghereet sijn sall, met de fijnste ende meest importantie waren herwaerts ghesonden werden ende het silver retour wederom teruggenemen, in welcke manieren men gheen perijckel loopt, in Sangora ofte Patana de goederen niet ghelicht ende het gheprocedeerde contant, dat hijer bijeen vergadert wert, 't welck, den oorlooch cesserende, te verhoopen staet, van tijt tot tijt meerder als voor desen sijn sall, door de veeldienstighe waren, die wij in handen hebben, behoorlijck geprovideert werde.

Inghevalle de voorsz. joncke niet vercocht en werde, ghelyck sich tot noch toe daer en geen coopluijden toe gepresenteert en hebben ende het verrotten neffens t' eeten van de worm onderworpen is, sall Uwe E. in antwoorde deses mij ordre gheliueven te gheven, in wat manieren daermede handelen sall, comende de Compe. gegenwoordich noch over

gl. 7000-,-, te costen, dat voorwaer importerende ende te costelijck is om te laten vergaen. Ick sall de hant so veel mogelijck tot preservatie daeraen houden ende alle moghelycke middelen soucken om d' selve aan de man te helpen, want ick niet wete, waer men d' selve oorboorlijck soude mogen gebruiken, want op Cauchin China met gheen cleijn capitael can ghesonden werden, alsoo den meesten handel in zijde, canneel, aguila, calamba, ghout ende andersints bestaende is, dat neffens den incoop van de joncken op een joncke moet gheavontuert werden, dat mij gantsch ongeraden dunckt, want op verscheiden joncken minder perijckel ende oock beeter proffijt te doen soude sijn. Op Siam is alrede ordre gheraempt ende gheresloveert niet te ghebruijcken, alsoo met seeckerder ende proffijttelijcker middelen den handel can ghedreven werden, d' selve naer Patana te senden om opt vaerwater naer Siam ofte andersints te houden, mach niet gheschieden, alsoo daer geensints Japponders moghen commen ende oock all van een joncke versien sijn sullen, per costi te senden wete niet, watt dienst sall connen doen, in somma soude mijn opinie wesen, die joncke niet vercocht werdende, als hope jae, die naer Molucque met alsulcken provisien te senden, als Uwe E. goeden raet ghedragen sall ende laten d' selve met volck ende all naer ghelegentheijt daer blijven, soo gheacht wert, van de Japponderen eenighen dienst te trekken soude sijn. Hieroppe sall Uwe E. finale ordre verwachten, moetende in sulcken ghevalle een ghoet stuijrmān daertoe versorcht werden, vermits een vaerwater is, daer de Japponderen nochte Chijnesen niet bekent en sijn. Wij hebben hier Pieter Jansz.¹⁴⁾, onderstuijrmān, die met de Hasewint de voorsz. voijage gedaen heeft, denwelcken van tschip Zealandia op tjacht Jacatra gheordonneert is, vermits gheen stuijrmān hadde, gheschapen staende, d' selve het toecomende jaer wederom hier comen sall, sullende Uwe E. te geven ordre in alles ghevolcht worden.

Het voorsz. jacht Jacatra, hijer bij de schippers ende timmerluijden ghevisiteert sijnde, is seer qualijck ende slap van timmeragie bevonden, alsmede den overloop veel te leech naer den eisch ghelecht sijnde, waerover gheresloveert hebben neffens het noodighe verdubbelen¹⁵⁾ ende reparatie den overloop te lichten ende met knien¹⁶⁾ overall noodich te stijven, want noch in den spiegel noch bouch eenich bintsel gehadt heeft ende voorts met een boevenettgien¹⁷⁾ boven te sluiten, sulcx dat het gegenwoordich seer sterck, vast ende bequaem sijn sall om alle

29 DECEMBER 1614

droghe waren ende oock tamelijcke perthije te moghen voeren, alsoo iegenwoordich een staende man onder de balcken int ruijm passeren mach ende sall naer ghemene opinie (op dit vaerwater van Patana herrewaerts gebruijckt werdende) seer langen tijt met cleijne costen gehouden werden sonder ijets van eenighe dingen ghebreck te hebben, daerdoor het assistentie van schepen soude moghen verheisschen. Wij hebben mede goet ghevonden noch ses bootsghesellen ende twee ijsere stukken tot behoeff vant selve ut het schip Zealandia te lichten, waermee nu soo well tegen vianden als andersints genouchsaem versien blijft.

Ick can niet naerlaten Uwe E. bij desen te vermanen, dat de plancken daer ditto jacht mede verdubbelt is gheweest ende tot Jacatra voor de beste ende duyrachtichste teghen de worm gehouden wierden, soo uitermaten sijn ghegeten bevonden, dat het een verwonderinghe is ende dat van een seecker soorte van wormen, die ghesamentlijck seggen, noijt in ander hout ghevonden hebben, daerover presumeerende, de natuyr vant hout d' selve ten deele mede brengen soude. Uwe E. sullen door Sr. Brouwer stukken daervan verthoont werden, hebbende selver ghesien op veel verscheijden plaeften min noch meer door d' selve plancken heel in de eijcken huit ghegeten hadden, oft het met een navegaer¹⁸⁾ van een vinger ende duijmdickte geboort ware gheweest, dat in onghevaerlijck 8 maenden tijs heel vreempt is, daer in toe-comende op geleth dient, daviso.

Uwe E. sullen ons oock ghelyeven te adviseeren, off men voortaen ijets met joncken op Siam ende Cauchin China sall avontuijren, te weten, bijaldien door eenighe inconvenienten een jaer over gheen schip ofte t' jacht Jacatra hijer en cregen, daerdoor Siam over Patana nijet souden connen provideeren ende nochtans sulcx noodich ende proffite-lijck geacht wiert soo omme t' contant hier niet stil te houden leggen als om Siam niet onversien te laeten, daer den voorsz. handel soo lange door verachtert is gheweest. Ick soude in sulcken gevalle van opinie wesen, men tot 5 a ses duisent realen van achten met twee, ende twee a drij duisent realen van 8en met één joncke senden soude. Op Cau-chinchina sijn bij wijlen goede avancen te doen, doch hebben de heeren Mrs. daer in de bocht soo grooten slaghen ghehadt, dat men bij naer vresen soude daer ijets wederom bij der hant te nemen, nochtans, daer de schaden gevallen sijn, moete de proffijten wederomme ghesocht

werden, alsser apparent te verhoopen staen, ghelyck se hun daer jaerlijcx verthonende sijn.

Dit jaer sijn bij Sr. Brouwer twee verscheijden persoonen met cargasoen soo naer Cauchin China als Tonquijn ghesonden gheweest, daarvan d' een, Godt betert, (neffens d' Engelschen, die oock derwaerts ghesonden hadden) doot gheslagen ende beide de joncken, soo wel van d' Engelschen als d' onse, cargasoenen noch seecker tijdinghe van verhoort is als alleenlyck van de moort, daer van d' Engelschen de schult ghegeven wert, als Uwe E. breeder utte neffensgaende brieven sult connen sien, importerende ditto ghebleven cargasoen omrent de gl 8500, den anderen, Adriaen Cornelisz¹⁶) ghenaempt, is naer groot perijskel van storm ende onweer behouden overghecomen, doch door het over boort smyten van goederen ende natt worden van de syde ende andersints, dat hij mede bracht, syn de proffiten oick niet te beduiden geweest. Ick sall dit jaer in Martio toecommende syen, iemant van donse ofte een Japponder derrewaerts senden om te vernemen, ofte iet vant voirsz. cargasoen te becomen sall wesen, alsoo van andere, die van daer behouden overgocomen syn, verstaen wert, het cargasoen noch meest in de joncke ende den Conninck zyn schult over het aengenomen goet presenteerende was te voldoen, daer ick seer een twiffele, want het een hoop schelmen sonder trouw zijn, daer geen verhael op is, dewyle nergens ter see en handelen. Ick hebbe voor desen oick derrewaerts met drye verscheide joncken soo op bodemerije a 60 per cento als contant geavontuert ghehadt, daervan behouden reise ende goett proffitt doch weinich importerende genooten hebbe, sulcx datt het is, naer het de Heere almachtich geven will. Het waere seer te wenschen, het jacht Jaccattra het toecommende jaer met een bequaem persoon van hyer derrewaerts mocht gebruickt werden om eens seeckerlyck te weeten, watt daer mette Chinesen als andersints te doen vallen soude, daer ick meinde, op deen plaatse ofte d' ander wel watt te berichten soude sijn, doch dewijle van de gelegentheit niet volcomelyck geinformeert en ben, sall daerop niet vorders discoueren, alleenlyck ernstich versouckende (soo het eenichsints mogelijck sy) ende het U.E. costly geraden vindt daertoe te resolveren, connende in vyer a 5 maenden de voorsz. voyagie van hyer derrewaerts gedaen ende hyer volcommen van cargasoen versien werden, daertoe oick geen persoonen

van beleit ende die goede kennisse van de gelegenheit aldaer syn
hebbende, gebreecken sullen.

Ut vreese, datt onse schepen in de Manillhas wesen mochte, hebben
de Chinesen ditt jaer op verscheide plaetsen aldaer²⁰⁾) met taemelycke
parthye rouwe syde ende andere waren geweest, die de Japponders,
eenige trott leegen prysen, becomen ende hyer goet proffit aen gedaen
hebben, vernemende, soo het vyer in de Manilhas door d' onse watt
aengestoockt wert ende men despereren soude in Chyna selver trott
geen handelinge geraecken sullen, in dese bocht ofte hierontrent (als
Chyna naest gelegen synde) metter tijt, een goet beleit ende cappitaal
gebruickende, de Chineesche joncken wel te locken souden zyn, want
ick houde wy verdoelt zijn, de Chynesen ergens soo verre van der hant
als Bantam ende Patana in sulcker abundantie met hun voor ons dien-
stige waeren sullen crygen, datt wy het noodige, veel min het gewen-
schte, met behoorlyck proffitt daerut souden becommen, dat contrarie
te verhoopen soude staen, byaldyen op enige naerder plaetse, daer se
soo niet geschatt, noch geschooren wierden als op de voornoemde, eens
begonnen ende by der hant genomen wiert, daertoe ons den Spaenschen
stant in de Manillhas ten deele voor exemplel dienen can, die, den
voorsz. handel in veel jaeren soo all soetgiens begonnen hebbende, nu
tott een van de treffelicste commertien van geheel Orienten gebracht
is;; denwelcken hun dooro onse schepen in de Manilhas ontrocken ende
ons alleingskens toegevocht werdende, staet te considereren, watt
voordeel op veel plaetsen by ons daer ut soude connen genooten werden,
sullende ons den tyt leeren, watt effect van d' een ende d' ander volgen
sall. Ondertusschen sall U.E. als vooren gelyeven te ordonneren, soo
het versouck van 't jacht geen voortganck hebben can, datt een jaer
in Patana moste gemist ofte een ander gesonden werden, off men op
Couchin China iets voorders met joncken avontuyren sall die gemene-
lyck in Martio ende int eerste van April van hyer vertrecken ende
in Julio wederom can arryveeren, connende met het contant, datt on-
dertusschen de affschepinge van Patana becomen wert, trott November
toe geen ander proffit als aldaer gedaen werden, daer het corte retouren
vallen, waeromme myn opinie soude wesen, contant ofte derwaerts
dienstige waeren in handen hebbende, naer de gelegenheit ende goede
apparentie mett twee a vyer duisent realen van achten derwaerts soude
avontuijren, soo op de voyagie aen cooper als silver derwaerts te sen-

den, datt oirboirlicht vinden souden, versouckende vriendelyck, U.E. my volcomen zyn advys ende ordre het toecommande jaer toesenden wilt omme alleinckskens tott eenen vasten ende seeckeren voet te geraecken.

Uit het cargasoen, by Sr. Heinrick Brouwer int schip Out Seelandia medegenomen, sall U.E. volcomen connen syen, walt provisien ende behouften Jappon soo voor onse schepen als forten geven can, hebbende int eerste utt de te doene provisien geresolveert, volgende verscheide memorien, mondelingen belastingen ende selver gespeurde nootwendicheden, soo in de Mollucos als andere plaetsen noodich, sullende Uwe E. de factuure daervan by ditto Sr. Brouwer behandicht werden, alsoo neffens desen niet gesloten gaen can. Die parthije cooper, die Uwe E. geeischt ende my per memorie gegeven hadde, hebben wy vergroot, vermits vuyt Sr. Heynrich Jansz. ende het schryven van Syam verstaen hebben, op de custe wel getrocken is, waeromme in plaeise van de 150 ofte 200 picol totte 200 picol groff ende 50 picol fijn cooper met ontrent $21\frac{1}{2}$ picol solfer, datt mede op de custe by hun aan Uwe E. gesonden memorie in groote parthyee geeischt wert, geresolveert hebben.

Den Japponschon slechten campher, hyer t' siono²¹⁾ ende onder de malleijen t' inden gent. was by ditto Sr. Heynrich Jansz. mede in memorie gestelt, Uwe E. costi 100 picol provideren souden tott een monster, alsoo op de Custe seer abundant gesleten wert, dan hebben deselve niet connen becomen, alsoo by de Portugesen alle, die te crigen was, tott hoogen prise opgecocht wiert ende hyer geen prys altoos hadden. Wat deselве daer geldende is, die in antwoorde desers, soo Uwe E. selvige kuntschap van de kuste daervan becomet, geerne verstaen sullen. In voortyden is hyer abondanter als jegenwoordich geweest, synde ditt jaer van 8 a 10 realen van achten t' picol vercocht, die voor 4 a 6 voor desen genouch conde becomen werden. Den solpher, daervan op de custe 200 candys, synde ongeveerlyck 8 a 900 picol, geeischt wert, can hyer soo veel men begeert becomen werden, synde dese neffensgaende van de middelsoorte, daeronder noch een slechter van $1\frac{1}{2}$ reael t' picol ende een beeter van 6 a 8 reael t' picol gefourneert wert, d'och is dese meest getrocken, dier in menichte, soo naer Couchin Chyna als Syam, vervoert wert, de voordere clenicheden tott behoeff van den huise, als balanse, spiesen, sabels, comptoiren, seylgaeren, touwerck etc., die Uw E. my belast hadde, sullen Uwe E. door

Sr. Brouwer overgelevert werden als mede de twaelf geeischte cattanys²²⁾ voor den Pangaran²³⁾). De peerden met hun toebehoorten, die syne E. versocht hadde, hem gebracht souden werden, syn met desen opgecomen oorloge geen schoone te becomen geweest, synde daertoe de gecommitteerde int reysen naer boven expresse last gegeven geweest, die alleen de zadels, neffens desen gaende, gebracht hebben, achtende, hem die aengenaem zyn sullen. Byaldyen syne sinnelicheit continueert ende daer dienst mede can gedaen werden, connen hem op een ander tijt gesonden werden. Vant saet ende boomen is nu buijtens tijts, waeromme niet levendich souden connen overgebracht werden, den steenen waterback is besteet ende gemaectt geweest, d' och doort quaet fatsoen niet aengenomen, waeromme alhyer eenen iseren hebben laten gieten die nu met Seelandia mede gaet, souden tselve van cooper laten gieten hebben, dan, alsoo deselве hooch op gelt loopen soude, hebbent met desen willen beproeven. Synde dergelycke cleynichede, by eenige heeren iets versocht wordende, als er dienst aan te doen is, licht te versorgen, d' adviso.

De geeischte neirlantsche waeren soo voor de Mollucos als anderc plaetsen hebben soo veel gevrolcht om te voldoen, als de goederen alhyer hebben willen lyden, die Sr. Brouwer met hem nemende is, daervan Uwe E. de factuure door hem soll behandicht werden, daeraen my referere.

Hyerneffens gaet een casken, genombreert met Nr. 1, daerinne syn 8 groote ende een cleyne looden doose, inhoudende 51½ catti fyne ende 1 catty van de slechste muscus, die wy geraden gevonden hebben te coopen, dewyle ditt jaer op redelycke prise geweest is ende soo in Mollucos als de custe groote parthyee geeischt wert, daer deselve apparent goede proffiten geven soll, costende alhyer als by de onderstaende specificatie ende factuure blyckende is. Sr. Brouwer ende ick hebben gesaementlyck tott diversche reysen in spraecke geweest met eenen Portugys, gent. Louis Martins de Figurenda²⁵⁾, die ontrent de 18 jaeren hyer int lant gewoont heeft ende apparent blyven soll omme met hem te contracteeren ons jaerlycks een parthyee witte drooge poyersucker ende cabeiar²⁶⁾, geconfite gember in candys ende fyne muscus hyer te leveren te betalen voor contant met sandolo ofte alsulcke andere waren, als hem dienstich soude wesen, sonder van wedersijden eenige risiquo te loopen, maer den anderen hyer lieverantie te doen, waeroppe ten

wedersyden elcks anders meninge ende prysen adviseerende, sochten alsnu alleenlyck in de prysen sonder obligatie te verdraegen omme mette ordre van costy het toecommende jaer een vaste ende treffelycke contract aen te gaen, hebbende ditto persoon gepresenteert secretelyck van soo cleyne ende groote perthyen te handelen, als ons geraeden duncken soude, jae, alwaert tott de twintich duisent T. 's jaers, daeroppe utstel tott het toecommende jaer (advys van Bantam becomende) genomen hebben, alsoo wy ons excuseerden, sulck sonder voordere ordre niet en vermochten aen te gaen. Alleenlyck syn veraccoerdeert met gemeen advys tott een proeve voor het toecommende jaer te ontfangen 50 catty van de beste muscus ten prise van T. 22 het catty ofte $27\frac{1}{2}$ realen van achten ende viftich picol gember van de grootste clauwen²⁷⁾ ende in suicker candys geconfyt tott 30 tayel ofte $37\frac{1}{2}$ realen van achten het picol, hebbende over den prijs vant witt poyersucker niet connen accordeeren, daer wy drye T. voort picol geboden, d' och niet voor connen becomen hebben, watt de muscus ende gember sal zyn, can Uwe E. ut de neffensgaende (de beste utgenomen) volcomentlyck syen, alsoo Sr. Brouwer een schoon parthycken gember medenemende is, die tott Nangasacque doen opcoopen heeft, die ick achte de schoonste te syn, die te becomen is.

De poyersucker van Maccou, die sy noemen de cabeya, valt seer witt ende drooch, niet achtende, by de Chinesen ergens soo schoon gebracht wert, d' och naer d' ordre van de E. Heeren Mrs. behoort men se boven de drye theyl, synde $3\frac{3}{4}$ realen van achten, niet te coopen, in somma aen onvervalscht goet ende schoon en heeft men niet te t'wiffelen, waeromme, tensy de prisen te hooch syn, vermeyne, watt goets te bevrachten syn soude.

De betaelinge van de voorsz. gembers ende muscus soll naer de leverantie ofte in conto sylver ofte met sandolo syn, datt ditto Martins gepresenteert heeft, tott een parthy van 100 a 150 picol voor 16 tayels ofte 20 realen van achten het picol aennemen soll, te weeten groff ende groot hout bequaem tott eenige wercken ofte, gelyck zy seggen, par un deobra, sonder nochtans datt wy gehouden syn tselve te moeten leveren, maer met contant te mogen betaelen. Watt U. E. geraetsaemst vinden soll, sullen in antwoorde desers neffens finaele ordre ende resolutie op all het voorgaende verwachten te verstaen, vermeinende, bij eenige swaricheit om met Portugesen te characteren soll gemoveert

werden, maer is te considereren, wy niet resicqueren ende ditto persoon meer aan Jappon als aan Portugael gebonden is, sullende Uwe E. t' vordere van Sr. Brouwer connen verstaen, daeraen my referere ende sall U.E. te geven ordre gevolcht werden, maer myns aengaende segge, soo daer goede proffiten aan te doen waeren, men om den Portugische natie sich niet en behoeft te stooten, want van synentwege soo secreet sall moeten geschieden, als hy syn welvaert estimerende is, d' aviso.

In ditto casken no. 1 syn mede gepackt de hyervoort gemoveerde stuckwerken tott monsters, te weeten

2 stukken gecouleurde gestreepte armasyne

1 stuck syde groff grein

1 st. gestreepte armosyn, costende t'samen, als in de factuere blyckende is, die U.E. alleen ben sendende tott verthooninge, de beste goederen in Jappan best getrocken syn. Dese syn ditt jaer neffens alle andere stuckwerken op lege pryse geweest, behoerende in plaatse van thyen 12 a 14 T. te gelden. Ick seinde Uwe E. hyerneffens mede het provenu vant rouwe onsuyver sylver ofte veeleer spialter²⁸⁾, datt utten brant van den 11en Meye 1613 (costi) gesalveert ende van Uwe E. ontfangen hadde, daer ick in der waerheit vermeynt hadde eenen halven schat (principael), ut het geene soo geel sach, soude gepureert geworden hebben, datt wel contrarie gevallen is, want soo hyer als tott Nangasacque door goede mrs. hebbe laeten fineren int byweesen eender van ons volck van de huise, daer niet anders als vuilicheit (ende dat spiaulter schynt geweest te syn), ende een wennich roott cooper naer veel oversmelten van geprocedeert is, gelyck U.E. uyt neffens gaende sullen connen syen, waeromme naer eenige reisen door de versch. mrs. beproeft te hebben ende all eens bevindende, de reste in esse gelaten is, die Uwe E. neffens desen sendende ben. Van het alder-grootste st. syn dese neffens gaende vyer schuijten ende een stukken fyn silver, wegende T. 68-8-11, geprocedeert, synde de reste in vuylicheit ende roock (daer oock neffens desen van sendende ben) vergaen, het andere resterende is heel spiaulter sonder met iets anders vermengt te wesen. Uw E. gelieve my wederom volcomen credito van de parthyte van 392 $\frac{3}{4}$ realen van 8ten te geven, gelyck ick t'comptoir generael daervan gedebitteert hebbe, alsoo het geene ontfangen hebbe, Uwe E. by desen teruggesendende ben, als by de neffensgaende staet blickende is D'aviso.

Int oversien vant cargasoen costly, van Uwe E. ontfangen, hebbe eenige faulten soo in de reductien als andersints gevonden, comende t'selve in plaatse van gld. 71571-18-20 te bedragen gld. 71877-8-6, als Uwe E. utte neffensgaende memr. sult connen syen, gaende hyerneffens mede den generl. staet, daermede t'comptoir alhier onder myn verantwoordinge moet belast ende waermede tott op dato wederom moet onlast werden, alle t'welcke Uwe E. (omme d'accoorde te gaen) gelyeve te laten annotteren, sullende my adviseeren, ofte jaerl. copie vint journl. ofte alleenlyck ballance begeert gesonden te hebben, omme my daernaer te reguleeren, daertoe Uwe E. my stoffe van persoonen ende goede ervaeren schryvers sult gelyeven te provideren, waervan nu wel qualyck versyen blyve, want in Patana oock niemant becomen hebbe, connende Uwe E. utte neffensgaende monsterrolle sven, wat volck hyer jegentwoordich blyvende is. Sijn niemant anders als Elbert Woutersz. Joncheyn ende Matthys ten Broucke, daer eenigen dienst opt comptoir van can trecken, daervan noch eerstdaechs ditto Joncheijn naer Osaco ende Saccay {daer voor desen altyt gelegen heeft} tott benefitie vint cargasoen aldaer necessaerlyck moet vertrecken, wanneer met Matthys ten Broucke alleen tott boucken te houden, conchieren²⁰}, in nette te stellen ende alle t' gene voorders voorvalt, blyvende ben, considerende Uwe E. of sulcx mogelyck is, behoorlyck alles can geschieden. Sr. Brouwer ende ick hebben ontrent tott int eerste van dese maent sonder eenige hulpe alleen geweest ende daerdoor genootsaeckt de meeste nachten als dagen te gebruicken, synde evenwel alles noch niet bericht als wel behoorden, datt nochtans in der waerachticheit een neersticheit nochte continuelen aerbit niet ontbrocken heeft, hebbende Uwe E. genouchsaem expirientie geen overhooft geen Mr. knecht ende jongers-ampte gelyck waer nemen can, ofte soll het principale necessaerlyck verachteringe moeten lyden. Ick bevinde datt, beginnende van de uyre aff, datt het schip vertrecken soll, by de hant te nemen, tgene te berichten ende in behoirlycken ordre te stellen hebbé tott de comste van het schip, datt het toecommende jaer verwacht, geenigen tyt over hebben soll omme t' selve ten eynde te brengen, want tott noch toe alles maer in broulljon²⁰) ende niet int nette gestelt is, datt my onmogelyck is geweest voorders te brengen, my desaengaende refererende, opt gene Uwe metter waerheit verstaen sult, d' och soll evenwel met Godes hulpe, gesont blyvende, sonder eenige verachteringe alles op synen tyt

wel gedresseert gevonden werden, daeroppe U.E. sich volcomentlyck heeft te verlaten, my hertelyck leet synde, te meer in dese gelegenheit Elbert Woutersz. voorsz. die synen verbonden tyt het toecommende jaer gaet expireren, geresolveert ende genegen is te vertrecken als sich beclagende, de heeren Mrs. als nu omtrent de negen jaren gedient ende noch in qualiteit van ondercoopman met cleijne gagien in een costelyck lant continueringe is, daer hy als een eertrachtende jongman myns bedunckens groote reden toe heeft, want voorwaer de qualiteit ende gagien van opperoopman door continueelen getrouwelen dienst ende vleit meriterende is, daer, naer syn opinie, hyer qualyck toe geraecken can, waeromme syne verlossinge in eerl. graet het toecommende jaer vorderende ende versouckende is, wenschende mynenthalven, hy sich met contentement noch eenigen tyt verbinden wilde, alsoo in de taele, manieren ende gelegenheit vant lant ende den handel nu geoefent ende utt de leerjaeren geraect is, (daer in dese conjunctie metten Engelsman, die veel ende ervaren cloucke persoonen by sich heeft, daervan nu twee naer Syam vertrocken syn, aen gelegen is), sullende door syn vertreck genootsaeckt zyn Matthys ten Broucke te gebruicken, alswanneer met de nieuwe, die van U.E. verwachte, my soll moeten behelpen. Gelievende U.E. te gedencken, gelyck aen Uwe E. oock mondelinge versocht hebbe, stille persoonen van goede leven ende conditie te seinden, want gedeubauchieerde ofte die hun selven qualyck gouvernieren, connen hyer boven andere plaetsen ondienstich zijn, alsoo ick hun wel de middelen om te spenderen ende niet den wille ontnemen can, versouckende, als ditto Elberth met geen contentement te verbinden soude syn, daerto van Uwe E. ordre ende middelen mosten gegeven werden, Uwe E. twee e drye assistenten toesenden wilt, opdatt by versterven ende versenden oock iemant by my houden mach, seggende andermael, Uwe E. gedenckende, alsulcken mogen wesen, daervan te verwachten staet, nyet wederom terugge behoven gesonden te werden, hebbende lyever (gelyck Uwe E. gesecht hebbe) eenen bequaemen als drye andere, dan my vertrouwende op Uwe E. discretie ende voorsichticheit, twiffele, niet stoffe ontbrecken soll om myn versouck geconsenteert te werden, die Uwe E. utte neffensgaende meme. selver soll bevinden noodich te wesen. Uwe E. gelyeve te consideren, datt midts de coste vant lant degeene, die herrewaerts gesonden werden, op redelycke gagien mogen gestelt syn, want in der waerheit

beclaechlyck is, het wenich, dat naer langen dienst, die geringe gagien hebben, overschietende is, als de reeckeningen van alle degene, die hyer tot noch toe geweest, wel uttwysende zyn, sullende degene, die de Compe. op cleyne gagien naer iders qualityt trouw dyenen, hyer lancksaem wat geprospereert werden, want de differentie van de winter ende somer in coussen, schoenen, cleederen, slaepgoet ende andersints buiten andere plaetsen te costelyck valt, daerover sich Matthys ten Broucke voorwaer niet sonder redens oock beklagende is, als insiende zynen langen verhonden tyt ende het weinich, datt geschapen staet, in den selven overhouden soll, twelcke dicwils de jonge luiden hun couragie doet verminderen, daerinne Uwe E. naer gelegenheit sooveel mogelyck gelieve te versien, connende nochtans (Godtt loff) my tott noch toe niet beklagen, iemant door onbehoorlyck gouvernement ten achteren raeckende is.

Uwe E. gegeven ordre aen Sr. Brouwer van metten anderen een schriftelycke raminge te doen, in watt manieren den handel alhyer ende naest gelegen plaetsen ten meesten proffite van de Compe. can gedreven werden alsmede de geordonnerde te nemen resolutie in Patana nopende den Siamschen handel te revueren ende een pretio couranti³¹⁾ gesamentlyck te concipieren, wert niet achtervolcht, vermits door onse differentie opinien, in enige discoursen te wedersyden voorgevallen, vermeint wert, geen eenstemmighe raminge ofte resolutien souden connen nemen, waeromme ditto Sr. Brouwer tselve op iders goetduncken gelaten heeft, omme by den E. Heere Gouvr. Genl. ende zynen Raet ofte costi bij Uwe E. daeroppe dan ordre gegeven ende resolutie genomen te werden is. Welcken volgende int corte myn opinie ende gesintheit in desen verhaelen zall, om den Jappanschen handel generalyck tott minste costen meeste versterckinge vant inlants cap-pittael, verseeckerheyt vant seinden ende retourerende cargasoen als mede tott gerieff van eenige nootelycke provisien voor de Mollucos ende naer huijs vaerende schepen te stabileeren is.

Eerstelyck soo segge dan, datt voor all moeste eenen vasten voet ende ordre geraemt werden om jaerlycks een taemelyck schip neffens t' jacht Jaccatra op de vaert van Bantam, Patana ende Jappon te houden, welck schip soo tydelyck met het behoeftige voor Patana van costi diende gedepescheert, datt het, noodich synde, [L]igor onderwegen aendede, in Mayo tott Patana comen mochte omme tyt tott het innemen

vant byeen vergadert cargasoen ut Syam tott Sangora te hebben ende daermede, neffens t'gene costi bij Uwe E. ende Patana van andere herrewaerts dienstige waeren int voors. schip soude mogen gescheept werden per tout ³²⁾ Juny ofte, mogelyck synde, eerder, van daer herwaerts vertrecken, dat genouch van de moussons halve can geschieden, als voor desen met gemack volbracht synde. Dienvolgende diende mede geresloveert te zyn, off men de rouwe syde, stuckwercken ende andere hyer dienstige te eisschen Chineetsche waeren met Jappon naer de gelegenthetyt, die sich hyer vertoont ende daer Uwe E. in December te vooren (Godt ten voorsten) t'elcken advys van hebben sult, parteeren soll ofte niet, connende Uwe E. ut hetselfe advys ende prys van de goederen alsdan syen, wat (om behoirlyck proffit aen te doen) geraden dient gesonden te werden, ende of t'gene Uwe E. daer oirboir duncken zall, t'selve neffens die te eischen specerien ende andere waren mitsgaders t' roothout, dat van Byma ende Grese te comen staet, int voirsz. schip connen laden, daer het dan in Patana boven de Siamsche waeren toe innemen mach, sulcx Uwe E. utte jaerl. bij my te seinden memorie gelijeven soll te ordonneren, dienende ditt schip van groote te zyn, als men soude achten tott het innemen van de last in Patana om op Bantam te brengen noodich te wesen, t'welck, soo het coopen van Maleische peper niet geraden gevonden wert door de dierte te continueren, om de Chineetsche waren allein in te nemen geen groott schip noodich is, want is te consideren, datt tott de waeren herrewaerts dienstich (die wel soo speceryen als de Siamsche, meest groove zyn) het jacht Jac- cattra, datt nu mede goede parthyte goets innemen mach, te baete comt.

Het voirsz. schip als vooren, soo vrouch in Junio vertreckende, als mogelyck sy, zall met Godes hulpe in Jullio hyer commen, alwanneer tuschen den 20en September ende eersten van October tyts genouch hebben soll om te repareren ende verdubbelen, soo verre het schip over crygen connen, alster voorraet van hout ende iserwerck is, gelyck tselve voor een schip gereet houden soll, dat sonder t'wiffel gelost zynde, aent timmeren soll mogen trekken, soodatt het versyen van hyer met sulcken provisie als Uwe E. soll ordonneeren ende het contant gelt dat in cassa hebben, primo October ofte eer wederom naer Patana soll vertrecken, daer het den last oock gereet vinden zall, sulcx datt het Uwe E. in December, Godt ten voorsten, costy wederom hebben sult met volcomen advyes soo van den Japponschen, Siamschen als Patanischen stant

ende de goederen noch tyts genouch om met hetselve ofte een ander schip naer t' patria over te laeten gaen, dat oock wel connen soude omme jaerl. een parthye lackwerck naer t' vaderlant te senden, soo de E. Heeren Mrs. gesint zyn in den handel te continueren, daervoor desen verscheiden monsters van gesonden ende nu oock veel cleijne wercken met Sr. Brouwer crygen sullen. Het jacht Jaccatra, dat hyer voorts tott februari blyvende is, sall met hetgene contant tusschen October ende ditto (in welcke tyt de principaelie handelinge ende vercoop gedaen wert) volgen, soodatt te verhoopen staet, Patani ende Syam geen contant ontbreecken soude ende in sulcken voegen, dat de gaende ende comende cargasoen met ons eygen schepen opt seeckerste souden vervoert ende de Siamsche waren met een joncke (volgende onse genomen resolutie) in Sangora gebracht werden, wesende myn opinie, ditt de seeckerste ende proffityckste middelen zyn, want in dese conjunctie op den handel ofte vertieren geen seeckerheit te maeken is, d'och datt verbrengt ofte vercauseert int minste geen veranderinge om evenwel den voorgaenden voet niet te achtervolgen, want niet geraden synde, het gedestineerde schip (op Patana) herwaerts come, can het jacht met alsulcken waeren, als gesecht hebbe, de voyagie doen ende het silver, daer ick het toecommende jaer verhoope beter als nu van versien te zyn, wederom teruggecourse. Dat het geraden is de Chineetsche waeren te verdeelen ende naer de gelegentheyt goede cargasoen herrewaerts te seynden, segge ick, dat daerdoor eenen vasten handel met Patana, Syam ende Jappon te stableeren ende aeneen te hechten is omme de voirsz. 2 comptoiren van hyer, soo van contant als andere behouften naer den eisch te provideren, sonderdatt Uwe E. costly anders als de provisie van de cleeden, speceryen daervooren te versorgen hadde, d'welck niet en twiffele, ofte soude t'selve ditt jaer sonder dese opgocomen oorloge tott contentement van hyer geschiet syn ende als het door slappe merckten ofte andere desasters niet geraden ware, soo veel te senden, datt het weerdich was daerom het schip herrewaerts te laten commen, daerom oncosten te eviteren op gelet dient, can het voorsz. jacht Jaccatra lichtelyck met de bederffelycste ende importanste waren alleen gesonden werden. Ick stae volcomelyck toe, datt de rouwe syde de retouren naer patria seer styven, maer ick vermeye oock, datt het vergrooten vant cappittaal met inlantsche

te doene proffiten niet alleen soet maer oock een vaste ende seeckeren voet in de negotie maeckende is.

Watt ut Jappan tot behouff van onse forten ende schepen can becomen werden, sall Uwe E. ut de mede gaende provisien ende rapporten van Sr. Brouwer connen syen ende verstaen, connende Uwe E. met ditto schip jaerlycks oock ordre geven, t'gene van doen is, daervan ick achte, dewyle geen rys om de dierte meer sal ontboden werden, goede parthie van 't noodichste gesonden connen geladen werden, want nu een groote partie schelpen, houtwercken ende andersints mede gaende is, daervan veel plaetsen tamelyck voor eenen tijt connen versyen ende voor de schepen naer t' vaderlant lichtelyck vyff a ses duisen catty broots neffens eenich meel, geers, grutten etc. can gebercht werden, sonder den last van Patana daermede veel te vercorten ende men can sich oick reguleeren, naer t'gene men verstaet tott Patana daer in te schepen hebben, want jaerlycks ecxpres een schip om cargasoen te brengen ende provisien wederom mede te nemen neffens een jacht om daernae t' contant in Patani te retoureren op Jappon ende daerenboven noch een schip op Patana te houden, naer myn opinie te costelyck vallen sall ende oock het contant in deselve provisien geconsumeert werden.

Dan, soo by den E. Heere Gouvr. Generael ende synen raet ofte costi geresloveert wert, Jappon mette Mollucos ende Banda te annexeren ende schepen van daer herrewaerts soo om privisien als te repareren ende verdubbelen, gesonden werden omme alle mogelycke middelen tott subsidie van de oorloge hyer utt Japon te trekken, moste op een heel andere manier beleit ende gestabileert werden, daertoe van jaer tott jaer volcomen ordre moste gegeven werden, wat men te versorgen ende tegen de compste van sooveel schepen, als men ordonneren soude, greeet te maecken hadde, want op een stel ende sponghe, als de schepen alhyer zyn, qualyck, t'gene men noodich heeft, boven die dierte te crygen is om de schepen wederom by tyts, dat se dienst doen moeten, te despacheren. Ick vermeye, in sulcken gevalle, het goet soude zyn, men een schip gestadich utte Mollucos, van die daer jaerlyckse overblyven, herrewaerts sont omme het gener. archenael ofte magasyn, datt ick achte, ergens sal geordonneert ende vast gestabileert zijn, van hyer te onderhouden ende het noodige te provideren, daertoe hyer niets ontbreekende is, connende daerutt dan de schepen ende forten ge-

stadich met ordre ende opsicht versien werden, daer ter contrarie twee ofte drie schepen hyer gesonden werdende om te kyelhaelen, verdubbelen ende versien, door d' abondantie achte vry watt costelyck vallen soude, want t' is: het moet er wesen ende t' is er van doen, daer men sich nochtans, in Jappon niet commende, all behelpen soude, is mede sulcx heel beswaerlyck, als men geen jaer te vooren ordre daertoe heeft omme t' nootwendige tegen de compste gerefte te hebben, t'welck niet op voorraet versocht synde, boven de verachteringe heel costelyck ende slappen voortganck hebben zall, soudende mede de voirsz. schepen van sooveel neerlantsche tymmerl. ende harpuys moeten voorsien connen, als totte selve te calfaten ende smeeren noodich zy, want men opt calefaten van de Japponsche timmerl. niet staen ende qualyck soo veel harpuis (tenware van langer hant) te crygen soude syn. Voor de rest heeft men geen swaricheit te maecken, want hyer voorts van alles connen geholpen werden, dat aen een schip ende montcost noodich zy, dan de groote costen considerende, die gemenelyck op abondante plaatzen, daer het te crygen is, swaerder vallen als anders, soude wel soo goet achten het noodich hyer te doen haelen ende ginder te distribueren, waermede myn te geven advies besluyte, als hebbende de middelen om op Couchin China te handelen hyer vooren int breedte verclaert, sullende op d' een ende d' andere ordre verwachte ende tott zyner tyt vernemen, watt voet ende resolutie daerope genomen soll syn, daernae my dan soll weeten te reguleren.

Wy syn gesament. hyer van opinie geweest, met de Japponnesen ende hunne bercquen die van Banda sonderlinge affbreuck soude connen gedaen werden, doch alsoo hetselfe een importanst geacht hebben, is geen vaste resolutie by ons daerop genomen geweest, als Uwe E. utte extract van deselve tott naerder order van den E. Heer Gouvr. Generael, die daeroppe neffens deze oick schryve, uttgestelt is.

Alsoo door den opgecomen oorloge sulcken afftreck van de mede gebrachte goederen niet gehadt hebbe, als wel verhoopt hadde, twifsele, Patana met eenige merckelycke somme sal connen provideren, gelyck U.E. hyervooren gesecht hebbe, waeromme van costi sooveel mogelyck soll moeten geschieden, sullende Uwe E. gelyeven te ordonneren, off het schip, datt by Uwe E. tott Patana soll gesonden werden, de Siam-sche goederen in Sangora innemen ende daermede herrewaerts commen, dan off in ditto jacht soo veel van deselve sullen geladen werden, als

mogelyck is ende het silver, dat dan hyer gereet hebben sall, wederom teruggenemen om oncosten te eviteren, want van costi vinde niet geraden, door den stilstant van de negotie alhyer het toecommende jaer 1615 iets gesonden werde, alsoo van goet gesorteert cargasoen genouchsaem versien blyve omme t' proffit van de generaliteyt, den handel door 't cesseren van den oorloge wederom in voorigen stant commende, met een goet contant cappittaal te vorderen ende byaldyen Uwe E. goede partie roothout van Grece becomen hadde die importerende, can t'selve wel op Patana gesonden ende aldaer volgende Uwe E. ordre vorder gedisponeert werden, moetende geconsidereert zyn, alster een schip herrewaerts comt, syne Keyserl. Mat., den Coninck zijnen soone ende andere heeren dienen ende moeten reverentien gedaen ende schenckagien vereert werden, datt op cleyne ende weinich importerende cargasoenen te beswaerlyck valt, t' welck contrarie vermeine, het voorn. jacht mette verderflycste ende meeste importanste waren gesonden werdende, t' excuseeren, connende hetselue jacht, noodich synde, wederom soo tydich van hyer gedespacheert gaen datt het, Patana aendoende, Uwe E. advijs van de stant ende gelegenthheit alhyer brengen can, soo het schip datt totte last van Patana gesonden sall werden, mochte vertrocken zyn. Hieroppe ende all het voorgaende sall d' ordre ende antwoorde van Uwe E. in Jullio toecommende door Godes genade volcomentlyck verwachten, versouckende vriendelyck, in tgene mogelyck zy, diffinitivelyck wesen mach omme eenmael tott een vaste gestabileerde negotie te geraecken.

Uwe myn Heere, gelieve ons de eere ende vrientschap te doen, van neffens t' passante in patria alsulcken nieuen ordre, instructien ende gelegentheden van onse Indische quartieren, principaellyck de Molluccos, in antwoorde deser mede te deelen, als Uwe E. goeden raet ende discretie sall consideren (wy in soo verre gelegen plaetsen van der hant daer wennich verhooren), desirerende syn te verstaen, daeraen my een sonderlinge vrientschap sall geschieden.

De preparatien, provisien ende apparentien van den Spaenschen vyant in de Manillhas alsmede den Portugesen stant in Macau sall Uwe E. door Sr. Brouwer de loopende tydingen daervan alhyer connen verstaen, my seer verlangende te weeten, ofte den E. Heer Vise Gouvr. Genl.³³⁾ met de resteerende vloote naer de Manillhas sall gegaen zijn, daer ick aen t'wiffele, alsoo ick achte met het ontbieden van de ses sche-

pen om naer t' vaderlant te gaen syne E. hem te swack sall gevonden hebben, waerdoor apparent de resterende macht in de Mollucos met weinich vruchten seer sal geconsumeert zijn, wesende onse gespareerde macht tott noch toe verscheidene reisen verhindert geweest, dat den vyant niet eens een thooft met iseren hantschoenen is getast connen werden, datt verhope, eenmaal geschieden zall, als achtende, tselve met minder macht (ter rechter plaetsen begonnen werdende) te doen ende effectueren is, als vele van opinie zyn, sullende my bovenmaeten een goet succes lyeff zyn te verstaen.

Hiermede, eersame wyse voorsienige seer discrete Heere, Uwe E. naer hertelycke groetenisse in de Genade des alderHoochsten bevec-lende, dien ick bidde Uwe E. ende ons allen te verleenen het salichste, geschreven tott Firando in Jappan den 29en December Anno 1614.
Ende was onderteekent

U.E. dienstwillieghere bereijt

Jacques Specx.

III. JAN GRUIJTER, AAN BOORD VAN DE GROENE LEEUW OP DE REEDE VAN JAKATRA 24 JULI 1615¹⁾.

Eerentvesten, voorsienigen wysen seer discreeten Hr.

Naer recommandatie sal dese dienen om U.E. te avijsen van onse compste neffens den Aeolus in Jaccatra, weyl gegaen zijnde van Cambelle den 7 dito ende onderwegen (den ordre van den Directeur Steven Coteels²⁾) Japara aengedaen hebben om te besichtigen, offter eenige ladinge ware voor Bantam, so ist, dat wij aldaer gevonden hebben omtrent 35 lasten pepers, dye geordonneert zyn te laden int jacht Nassau, dat wij tot dien eynde alldaer gelaten ende neffens ons mede van Cambelle gecommen is, op welcke jacht den schipper is overleeden, Jan Pietersz.³⁾ genampt, als wye voor Japara quamen. Ende omdat alles int voorn. jacht mett goede ordre soude gaen, so ist goet gevonden bij den raedt, dat men bij provijsie tot Bantam toe den opperstuijrmman als opsiijnder van 't schip aen te stellen ende dat hem de matroosen sullen kennen ende gehoorsamen, off hy present schipper waar.

Voorts sal U.E. bij dese verstaan t' rescontre van Maccasser als van de eylanden ende comptoiren van Amboina.

Den 17en Decembr. (als wij den 4 dito van Bantam scheyde) tot Maccasser arriveerden, de missive van U.E. aan Sr. Sterck⁴⁾ behandicht ende onse instruyctie, van d. Ed. Hr. Gouv. Genl. Reynst medegegeven, vertoocht, inhoudende, dat men alle diligentie sal aenwenden om de portugese joncken, haer personen ende goederen te vermeisteren, is derhalve aldaer goet gevonden, dat wij datelycken ons souden vervougen onder de buijtenste eylanden, recht int vaarwater zeynde tot den 4 January 1615, in welcken tijt wij aenhaelden 5 joncken, dijen wij scherpelijck visiteerden, waer geen onvrije noch portugese ofte haare goederen inne gevonden hebben. De joncken waren van Patana, Johor, Jortan ende andere vrije plaeften, oversulcxs hebben vrij ende onbeschadicht laten vaaren ende, als den voorn. tyt geexpireert was, hebben onse cours wederomme naer de rede van Maccasser genomen, daer men een tijt lang mett groot tempeest sijn verlett geweest, edoch hebben naer veel moijtens onse last als 60 coijang rijs ende 4 legger arack becommen ende hebben mede alhijer verlooren int stranden van 't boordt 4 bootsgezellen. Den Neptunus, dije 8 dagen naer ons hijer arriveerden, heeft hijer mede ingenomen 24 coijang rijs ende 30 leggers arack, zijn also 'tsamen den 10e february tseyl gegaen, onse cours settende deur de Bougerones naer Amboina.

Den 23 Februarij op de rede van Hitto gecommen, maer, also het daer een leger wal is met die Westelijcke mouson, hebbent des anderen daechs onder 'tcomptoir Loehe gesett. Denselven tijt quam tijding alhyer van de compste van den Ed. Hr. Gouv. Genl. Reynst mett syn scheepen in Amboina, waer wy mede geordonneert werden om eene nije mast in te setten ende naer 't vertreken van den Ed. Hr. Genl. naer Banda sijn uet de Mollucos alhijer gecommen 'tschip de Maen ende de Hoope, d' eene om te vermasten, d' ander om te verdubbelen. 24 Martij hebben een partij rijs ende arack gelost ende wederomme ingenomen cleeden, nagelen, porceleynen om op de andere comptoiren als Lohe, Hitte ende Cambelle te brengen ende de nagelen voor Rotterdam, dat doenmaels op Loehe was. 30 dito omtrent Hitte commende, sagen een vremdt seyl, dat den 5e Aprijl op de rede van Hitte ten ancker quam, zeynde een cleijn scheepijen, van Bantam commende, genampt den Tamson, daer voor coopman op was eenen Mr. Belij⁵⁾.

Dese hijer gesett zijnde, hebbent dicht onder syn zeyde gesett. Sijn intentie was nagelen te coopen ende mett d' inwoenders te contrateeren, alsoo haar over 2 jaaren van sommige inwoenders den handel belooft is.

Ende omme dat voort te commen, hebben continueelyck bij dage als bij nachte scherpe wacht gehouden, dat aen syn boort geen nagelen soude gebracht werden.

Den Hr. Gouvr. Block Martens⁶) dede mede syn debvoir met de correcorren, dijen hij van 't casteel tot assistentie dede commen, alsmede dede d' inwoenderen waerschouwen, dat se aen d' Engelse geen nagelen vercoopen souden. So men haar op sulcx bevonde, soudent aen haar lijff en goet verhaelen. Bij de vreembdelinge, dye mett haer joncken hyer leggen ende aen landt haar logys hebben, is visitatie gedaen ende, watter van nagelen gevonden worden, geconfisqueert ende prijs gegeven aen de soekers, so datter doenmael onder haar gevonden worden omtrent 4 groot bahar ofte 2000 pnd. nagelen, dat een grooten roep maeckte so onder de inwoonders als onder de vreembdelingen, mede dede ons capn. Hitto⁷) verbieden de mercx om ijets te mogen coopen, hercommende, van dat wij sulcxs bestaen hadde (so hy seyde) sonder consent, alhoewel hij selfs voor desen dycwils geconsenteert hadde. Edoch 4 ofte 5 dagen daernaer dede wederomme aenseggen, dat men als voor desen wederomme mocht commen, seggende, tgeen ick gedaen hebbe, is geschiedt om de vreembdelinge te contenteerden, dije over ons seer claachde wegen haare schade, dije se leeden.

Dit alles den coopman ende den schipper vant voorn. jacht hoorden ende sagen, waerut sy genouchsaem speurden, datter geen aperentie was voor hem op Hitto nagelen te becommen, heeft hem onderseijl begeven ende naer Loehe vervoucht, daer wij hem volchde ende den hr. Gouvr. Block Martens met een correcor ende horumbaij, daer commende, hebbent wederomme dicht onder zijn sijde gesett ende gedaen als voren. Maer alsoo desen Mr. Belij recommandatie hadde aen eenen horongkeij, Tijckos⁸) gehieten, woonende op Lohe, dye d' Engelse toegedaen is, deur wijens hulpe ende faveur mijnden vele te verrijchten, dat deur ons belett worden, wy dye kemmelaa Sabadijn⁹) (den gouverneur wegen den conninck van Ternate) de sake te kennen gevende ende hem waerschoude, dat daer inne versyn worde ende dat hem den voora. Tyckos te willen stijl houden ende met d' Engelsche geen communicatie

te hebben, ofte men soude hem soeken te apprehendeeren ende in Ternate bij haren coninck brengen ende als een rebelle hem aldaer aenclagen.

Dit also eenijge dagen staende sonder dat d'Engelsche ijets attenteerden om ladinge te becommen, is eyndtlyck wederomme den 18en Aprillys, passavondt synde, tseyl gegaen. De correcorre ende horumbaij dede den Hr. Gouvr. volgen om te besichtigen, watt wech hy ut wilde, en de opinie was, dat hij van hijer naer Cambelle gaen soude, also de Cambellesen seer genegen waren tot d' ingelsche ende lichtelyck, tegens contract ende verbintenissee aen ons gedaen, mett haer in handelinge treeden souden, also wij verstaen hadde, dat bij d' inwoenders noch omtrent 20 bahar nagelen waren, dije op de compste van de Engelse wachten. Edoch is doenmaels daer niet geseijlt, maer syn cours (buijten commende) naer Banda gesett ende omtrent Banda commende, is bij syn compaignon gecommen (dije door den Ed. Hr. Gouvr. Genl. ut d' eylanden van Banda verdreven was), een schip genampt Concorde, daer voor coopman op is Mr. Baal¹⁰). Welcke scheepen haaren cours wederomme setten naer Loehe, alwaer se meynden tot haar voornemen te commen, hierentusschen hebben wij onse goederen op de comptoiren gelost ende zijn wederomme naer Amboina geseijlt om aldaer meerder nagelen in te neemen.

So is wederomme tijdinge gecomen van Hitte, dat aldaer twee Engelsche scheepen gesyn waren den 5 maij, oversulcxs wij mett ons schijp cito cito tseyl moeste ende hebben inderhaast by nachte als by dage ingenoomen tgeene op d' andere comptoiren moeste wesen. Den 10en Maij binnen op de reede van Hitte gecommen ende aldaer gelost cleeden mett een partie gelts, zijn de facto wederomme tseyl gegaen naer Loehe, daer wij de beijde voorn. Engelsche vonden geankert ende hebbent wederomme dicht bij haar gesett om als vooren te beletten den ontfang van nagelen. Dese Engelse nu, meinende, dat haer baane schoon was, op ons weijnich passende, hebben dagelycxs gepitchaert¹¹) mett den voorn. Tyckos ende eenijge anderen van de hoofden, dije se mett realen van 8en ende rosenobels corrumpeerden om haer te vergunnen, dat se een logije neffens ons mochte hebben, dat do. sommige van de hoofden avoijeerden ende sommige tegenstonden. Wij, ditt vernemende, hebben ons debvoir gedaen aen kimmelaa Sabadijn, gouverneur, dat hij hem vooral wachten soude tselve te consenteren, maer

wel letten opt contract, datter gemaect was, te onderhouden ofte souden genoodtsaeckt zijn de wapenen in de handt te nemen, tegens dije haar eedt, beloften ende contract sijn overtredende, mett meer diergelycke propoosten te lange om te verhalen, waerop int corte kemmelaa mett eenige van de hoofden andtworden in substantie-Ghij (meynende ons) sijdt den man ende wij het wijff, dye moeten vast aan malcanderen gecnoopt blijven, salt wel gaen, so willen wij doen ende daerby blijven. Den Gouvr. Blocq Martens hyer op andtwordende: Indien ghy sulcxz doet ende achtervolcht, so salt U wel gaen, maer ter contrarie, so het wijff den man nijet wil gehoorsamen ende haar te buijten gaet, so ist in dese lande een manier, dat men de vrouwe alsdan een steene aan haren hals hangt ende werpt se in zee, met sulcke ende dyergelycke propoosten van heer commende, is eyndtlyck by seekere hoofden besloten, dat se d' Engelse int minste geen intruyminge doen sullen, noch eenige nagelen aan haar venten ende wij van de haaren daerop bevonden worden, sal men straffen, hijermede eyndegende dese pitcharinge ende hyerentusschen hebben d' Engelse nijet stijl gestaen, maer tegen ons contraminerende, hebben de voorn. Tyckos mett den zijnnen also beschoncken ende geraect mett den gouden ende silveren stock, dat se te wege gebracht hebben onder de principale van de stadt Loehe een openbaare pitcharinge, sonder wil noch weeten van den Gouverneur Kimmela Sabadijn, dye hett hooft is van alle pitcharinge, sodat naer drie dagen pitcharens ejndtlyck gevolcht is, dat de meeste part aen Tyckos zijde gevallen syn ende de Engelschen toegedaen, dye haar geavojeert hebben mede een logije neffens ons. Andere van de hoofden sijn mett den Gouverneur Kimmela Sabadijn geweest ende hebbent nijet willen consenteren, sodat de hoofden ende de stadt tegens malcanderen waren. Interim compt schrijvens van Combelle van den coopman aldaer op Loehe aen den Hr. Gouvr. Blocq Martens, dat op Cambelle eenen Bandenees genampt Kitchil Banda¹²⁾ (aldaer getrouw zijnde mett een horongkeys dochter) mett omtrent 14 ofte 15 persoonen van syn adiuncten in de logije aldaer gecommen waren, den coopman afeyschende gelt ende cleeden te betalen op 't groot mouson^{12a)}, den coopman voor andtwordt gevende, geen last van syn overheijt te hebbhen om sulcxz te doen, waerop desen kitchil, al dreigende, zeijde, ick wilt hebben, ghij sult het mij geven, hebbende in syn handt schilt ende sweert ende also met een quaedt hooft wech gegaen zynde. Dit also ut de mis-

sive verstaen hebbende, den Hr. Gouvr. ende den Directeur Coteels mij voorhoudende, dat se sulcxs meermaels gedaen hadde ende nyet langer te lijden stondt. Indijn men daerinne nijt versijn, stont te besorgen, dat alsulcke moetwillige persoonen onse logije met alle zijne goederen moechten een brandt steken ofte andersins quaet doen, so ist by den Hr. Gouvr., Sr. Coteels ende my, naerdat de sake rijpelijck overgewogen is, goet gevonden in tijts hyerinne te versijn ende hebben met resoluytie geresolveert, als datt den Hr. Gouvr. overlandt met eenyge soldaten naer Cambelle soude gaen, alwaer het schip de Maen lach (dye van Amboina op Cambelle geordonneert was om aldaer te verwaaren, gelyck wij op Loehe dede) ende, aldaer commende, tot hulpe gebruijcken soude de maetroosen van dito Maen om het wachthuijs, dat aan de strandt staet dicht by onse logije, te incorporere ende te verstercken, opdat onse logije, persoonen ende goederen te sekerder mochte wesen. Ditselve is also goefffectueert ende waren mede van meynenge geweest haare wachthuijsen op thooch in te nemen, indijken het nyet seer geregent hadde, waerdeur het after bleeff.

Maer hebben, als vooren geseijt, het wachthuijs ende logye besett met volck. Dit d' inwoenders zynde, hebben haar datelyck opt hooch in haare wachthuijsen begeven ende cito twee van haer hoofden op Loehe gesonden aan de Engelsche om assistentie, dije haer toeseijde en bij provijse 2 man mett een Engelse vlagge over landt op Cambelle dede commen. So haest dese gecommen waren, deden die vlag boven ut haar wachthuijs steken ende daerop datelyck de 2 Engelse, elck een schoot doende in ons logije, een teijcken van vyandtschap sijnde. Wederomme keerende tot den handel van Loehe, hoe sich dye gedragen heeft, dese inwoonders van Loehe noch discordt onder malcanderen zynde, hebben d' Engelse haar verstout met haer boot, wel gemant ende gewapent, voorop weijende d' Engelse vlagge, aan de strandt gecommen, alwaer desen Tyckos mett syn adherenten haar verwacht ende naer een weinich pitcharinge de vlagge ut het boot gehaalt ende op een huijs (bij dito Tyckos voor d' Engelse gewonnen) gesett, daerbij seggende: daer weydt onse conincxs vlagge, wije haelt se van daer mett meer vermetele woorden, ja hebbent so verre mett de hoofden ende partijculiere persoenen gebracht, dat d' inwoonders openlyck dorffden seggen, wij houdent met d' Engelse ende, wat meer is, stroijden ut te willen onse logije te Loehe bij nacht overvallen ende verbranden, dat ons gewaer-

schout worden van eenige onser vrienden, dat men goede wacht houde souden ende op onse hoede wesen. So ist, dat den Hr. Directeur ende ick goetgevonden hebben de logije te verstercken met volck ende wapenen om voor te commen, so d' inwoonders ijets soeken te attenteeren, hebbe tot dijen eynde van ons schijp twelff mannen mett musquets en sabels tot hulp ende bewaringe van de logye gesonden ende mijn persoon mede mett noch 2 steenstucken, cruijdt, loot ende lonten, alsmede onse timmerman geleent om te maken, watt tot dijn eynde van nooden was. Ende bij nacht onse boot aff ende aen varendे (op hebbend mede 2 steenstucken), alles was streckende tot secours ende onfsett van de logije, indijn yets geattenteert worde. Maer hadden aldoen haar oogen merck opt succes van Cambelle. Hoe sich de sake aldaer toedragen wilde, dit worden ons van goede bekenden gesegt ende gewaerschout, dat men meer machts op Cambelle moeste hebben, dat men sulcxs aen onsen gouverneur avijseren soude, dat geschiede, dye ook meer corre-corren ende noch omtrent 20 soldaten van tcasteel dede commen ende 2 ysere stucken ut de Maen aen landt dede commen. Dit aldus staend, so syn beijsje d' Engelse scheepen opt begeeren van de Cambellesen den 25 Maij van Loehe 'tseyl gegaen, den 26 dito syn wy haer gevlocht ende den 27en des smorgens op Cambelle dicht by ons wachthuijs aen den strandt geankert, de Engelse beyde liggende tussen ons ende de Maen. In den selven nacht, als wy des smorgens ten ancker quamen, hebben se onse logye op Cambelle aen brandt gesteken, daer noch inne synde 8 coyang rijs, de reste isser by de Hr. Gouvr. gelicht ende int schip De Maen gebrocht. Onse volck waren tsamen aen de strandt ge-weeken int wachthuijs ut onse logye ende dat deur het veel schieten van boven in de logije. De Engelsche, voorder haar neersticheijt doende om volck, cruydt, loot tot assistentie van de Cambellesen aen landt te senden, dat se den 27en in der nacht over Lesijde tewege gebrocht hebbe, sodat se den 28e des smorgens so vehemente schooten met haare lange doelroers (dye se veele medebrochten) in onse wachthuijs onder het volck, datter nijet een thoft dorfden ut steken, ja op ende voorbij ons schip medeschoten. Dit vernemende ende te besorgen geweest was, indyn daer nijet inne versijn worden, dat men genoodtsaeckt soude weesen, 't landt ende wachthuijs te verlaten, waermede onse spit gans in der assche gewendt soudt wesen ende zy de victorije behouden souden hebben.

Maer alsoo ons dese effront nijet langer stondt te lijden ende dat het hooch genouch was der Engelscher moetwille te straffen, oock mede dat wij tselve bij onse Ed. Heeren Meijsters nijet conde verdedigen, indyn wy dese Engelse nijet resiteren mett wapenen, dye ons so vijandt-lyck aentasten ende haar vermenigen mett de mooren, dije tegens ons rebelleren, daer sij eensdeels mede causa movens van zijn, so ist goet gevonden by den raedt op den 28 dito in de vergadering, dat men d'Engelsche coopluijden sullen aenseggen, dat se affstandt doen sullen van haar trots ende hoochmoedich bedrijff van tschieten op onse volck, alsmede dat se haar volck van tlandt doen haalen, off, so sulcxs nyet geschiedt, dat men in haare scheepen schieten sullen ende haar vytelyck aentasten, dat men lang genouch mett haer gesimuleert hebben ende nyet langer verdragen willen den overlast, dye ons gedaen wordt ende mede, dat sy het nyet connen verdedigen aen haaren conninck, igeen sy hijer dagelycxs aen ons begaan, die geallieerde vrynden ende bondtgenooten zijn.

So sij eenijge commissie hadde om sulcxs te moegen doen, dat se ons toonen soude, worden se dan van ons suffisant bekent, sullen affstandt doen, maer so nyet, so cannen wy doen blycken by briuen ende contracten mett haaren coninck van Ternaten ende de hoofden vant landt gecontracteert. Oock dat zy nijet anders zijn soekende als de ruijne van onse Compe, de natie ende volckeren, dye aen ons verbonden sijn, deur groote schulde haar daerinne te dryngen ende dye rebel ende oproerijch te maken, in somma hadden weijnich diffentie, maer haar bevindende int percket selfs gebracht te hebben, daer se qualyck goede utcompste wiste ende dat men het vuijrhhaar so nae leyde, alst oock soude gebeurt hebben, indyn zy nijet goetwillich geweest waaren te doen, tgeen wij begeerden, te weeten, dat men haer een seker tyt van vuren vergundt hadden om middelertijt haar volck van boven te halen ende te doen ophouden van schieten, haar tot dien eijnde een man medegevende, dye des Engels volck dede passeren deur onse wacht aen landt, so ist gebeurt, dat den engelsman, boven comende bij sijn volck, haar verbooden hebbende t' schieten ende de plaatse daerenboven te verlaten, dat alsdoe nijet geschieden conde, also se vrees hadden om van de inwoonders doodt gesmeeten te worden, indyn se de plaatse verlyeten, maer hebbent getreijneert tot des anderen daechs smorgens. Doen is den coopman, dije op Macassar ge-

legen heeft, genampt Mr. Cacquy¹³⁾, mett noch sess andere Engelse afgekommen ende in tvertrecken het wachthuijs den brandt gesteken ende also beneden in onse wachthuijs gecommen, sonder haer ijets te misdoen, hoewel den voorn. Mr. Cacquy, des daechs te vooren aen landt by onse wacht commende ende meijnden also te gaen naer boven mett syn compaignie by onse vijanden om die te assisteren, dat by den doven vendrich vant casteel belett worden, hem seggende: vrijndt ghij varmeucht nyet boven te gaen buijten consent van ons overheijt, waerop Mr. Cacquij syn pedarne¹⁴⁾ treckt ende houdt dito vendrich deur syn buffelse colder ende clederen in zijn zijde, Dito vendrich meynden hem te revenceeren. hadde schipper Quint Pieterse¹⁵⁾ van de Maen nyet belett. Hijermede is haare domminitie geeijndigt, want so haest d' Engelse afgekommen waren, syn d' onse werom opgetrocken, geene van de inwoenders gemoetende ende hebben den 29 ditto Orange laten waijen boven op haar wachthuijsen, daer d' Engelse gestaan hadde tot spijt van haar ende der Cambellesen, dijen doenmaels tsamen de vlucht namen. Den Hr. Directeur Coteels, op Loehe zynde, verwachtende met debvoitie de goede utcompste van onse saken, hebben vant succes geavyseert, dye hett datelyck comuniceerden den gouverneur Kimmela Sabadijn ende andere onse favorijten aldaer ende so haest tot Loehe de tijdinge vernamen, sijn se gans stille geweest, sodat het voorgaende monopolium hyer mede geslicht is. Op denselven dach als wij haare sterckten veroverden, quamen des avondts ons noch tot assistentie den Aeolus met Nassaw. Den 30 tijdinge becommen op Cambelle van de compste van den E. Hr. Gour. Genl. Reijnst wt Banda, dye mett Nijew Selandt, den Neptunus ende Sterre op Loehe arryveerden ende daernaer dito schepen op Cambelle gecommen sijn ende den E. Hr. Genl. is per [S]terre van Loehe op Cambelle gecomen, als alle saken tot Loehe wegen d' Engelsche in goeder standt waren, haare vlagge, kisten ende coopmanschappen, dye noch seer weynich waren, geconfisqueert by den kimmela Sabadin.

Voorts is by den E. Hr. Gour. Genl. ende zynnen raedt geordonneert de bovenwachthuysen te fortificeeren, met geschudt daer op te leggen, dat also by den Hr. Gour. Blocq Martens volbrocht is ende versyn met 30 soldaten, waerover voor Luytenant gestelt is eenen Louijs van Ludtsen¹⁶⁾. Op den 11e Junij is vertrocken van Cambelle den E. Hr.

24 JULI 1615

Gcnl. naer de Mollucos met Nijew Selandt, de Maen ende Neptunus, ons ordre latende, dat men in Cambelle met ons 3 jachten wachten sullen, dat de fortificatie gedaen is ende van tgeen van doen hebbende te provijderen ende hebben het fort geprovijdeert met swalpen¹⁷⁾, verscheyde partye spyckers, ook 2 leggers arack, boonen ende andere cleijnheeden meer. Dit nu alles volbrocht zijnde, hebben mede onse ordre gevolcht ende op den 7 Julij in compe. van Nassaw ende den Aeolus onderscyl begeven, ons schip den Groene Ley heeft ingenoomen in Amboina, Loehe ende Cambelle 177 groot bahar nagelen, den Aeolus mede een goede partie ingenoomen heeft op Hitto ende Loehe.

Hyermede U.E.

Eernveste wijse voorsienige seer discrete Hr. den Almoegende in zijn protexie bevelende neffens saluytate

U.E. Dinstw. Dinnaer

Jan Gruijtter.

Actum op schyp den Groenen
Leu adij 24 Julij 1615
op de rede van Jaccatra.

IV. ABRAHAM VAN DEN BROECK, HENDRICK BRUYSTENS EN PIETER CORNELISZ AAN BOORD VAN DE AEOLUS VOOR BINTAM 30 SEPT. 1615¹⁸⁾.

Adi 30 September Woensdach op Bintam ao. 1615.
Eerentfeste manhafte voorsienige seer discrete Heer.

Naer salutatie, syn wy met het schip den Aeolus, na dato den 8 deser van Bantam sijn gescheyde, eyndelyck den 16 gecomen omrent Palimban, alwaer resoloveren om redenen in de neffens gaende resolutie onse wech buyten Linga recht naer Jhoor te nemen; alwaer den 21 syn gearriveert, verstanden, den coninck¹⁹⁾ neffens vele inwonderen gevlycht waere naer Bintam ende de stadt, die redelyck wel gefortificeert ende vergroot is, verlaeten, waerop daedelyck resolueerde naer Bintam mett het schip te trekken om de rechte oorsaiche te verstaen van dese veranderinge.

Door stilte, contrariestroom als onervarenheit van tgadt oock, daer buijten niemant en vernamen, syn den 26 des middaechs bij den coninck gecommen, die verblijt was onser compste, hoopende, den E. Hr. generaal daer oock selfs soude geweest syn, doch alsoo wij hem hadden doen vermaenen, in presentie van yemandts niet vragen en soude, soodat alsdoen niet en is verhandelt, dan met een commun praetgien den tyt gepasseert.

Des snachts na den eeten heeft ons bij hem alleen ontbooden, soodat niemand als onse drie byeen en waeren ende doorsaect onses compts allgevraget, daerop hem dordre van den president hebben aengedient, dat hem aengenaem ende lieff was te hooren, doch be[c]laechde hem over de aendieninge ende toesegginge van den heer gnl. Bodt ³⁾, door van der Dussen ⁴⁾ gedaen om alhier met 20 scheepen naer 3 maenden te commen ende hem te assistere ende ons ende hem te verseeckren tegen den aenvall van onsen algemeynen vijandt, daer deur tlange tardeeren der toegesechten ende beloffde assistentie gedrongen ende genootsaeckt is geweest nu over 15 daegen in eener nieuwen peys te treden, als oock omdat syne Magesty naer syn vertreck van Adgyn nu 5 maenden geleden van den coninck aldaer ⁵⁾ wordt gedreijcht met eene nieuwe ende swaerder oorlooge als de voorgaende over pretecxt van Mallacca te beleggen ende supporteerden ende, soo hem dat succedeerde, ofte niet den coninck, syn huysgesin ende allen aenhanck der Joristen van Jhoor te verdryven ende d'wingen tot Atgyn te gaen woonen en in eeuwige slavernie te houden, tot welcken eynde den coninck van Caemper ⁶⁾, des coninckx broeder, neffens syne soons ende Siri Paduco ⁷⁾, eene van de principale van hier, vader van den gesonden ambassadeur van Jhoor aen de Heeren Staten Gnl., onsen goeden ende getrouwuen vriend ende vyandt der mariaenen ⁸⁾, heeft ontbooden, die, veradverteert synde van den coninck van hier haer te versien tegens het boos voornemen des conincks van Atchin tegens de Joriten int generael, welcke waerschouwinge de coninck van Atchin ter ooren is gecomen, derhalven ditto Serapaduca om te previnieeren dadvysen aen de Joryt heeft doen onthalsen ende dooden, voorseecker houdende, synen broeder ofte cousyn denselven wege sijn olte sullen gaen, oock beclaecht hem d'Atchinder, hem desen haes heeft laeten ontspringen, want alsoo den coninck van Campar des avonts tAchin arriveerde, soo is dan desc

des morgens vertrocken met syne huysvrouwe, de suster van den coninck van Atchin ende alsoo de macht van Atchin groot is, 20 duizend man ende ontrent 100 galeyen van 30 a 40 vadem lanck ende 5 a 6 vadem weijt ende in de verleden maent alsoock diergelyckx verwacht wordt ende den Atchinder om stercker te syn alle syn volck uyt Jhoor heeft ontbooden het fort te verlaeten, bevindt den desen soodanigen macht te lande niet can wederstaen, derhalven hem met een prauw met vrouw ende kinderen te water is onthoudende, vertrouwende den Atchinder alsooo een voordeel off te sien off tenminsten tusschen de clippen, droochten ende eylanden te verduysteren ende ontvluchten, alwaer nu ontrent 2 maenden op heeft liggen wachten.

De Portugesen hebben haer om desen peijs te gewilligen laeten vinden, omdat 't schynt, oock bevrest sijn voor den Atchynder ende haeren dienst gepresenteert aen den coninck, met alle syne macht hem soude begeven in Mobar om alsoo dicht bijeen te syn ende gelyckelycken den vyant te water te wederstaen off, soo hem wil, met syne vrouwen in Mallacca begeven, sullen hem helpen beschermen, soo lange den joncxsten man in Mallacca int leven is, op welcke beloften, niet tegenstaende den nieuen peijs, hem niet en dorst ofte wilt betrouwien, als der looser treecken der Portugesen wel wetende. Soodat seyt, soo den Hr. Gnl. hier bijtys waere geweest, van all dese swa-richeit hadde bevrijt geweest. Tis wel waer, dat den coninck van Jambi⁹) ende Pallimban¹⁰) haere ambassadeurs, die over 20 daegen sieck syn vertrocken, haer diensten ende assistentie tegens de Atchinders hebben gepresenteert, die in teynde van deze maent verwacht worden, doch evenwel die macht der Atchinders te lande niet verwachten.

Vertellende ons oock, hoe dat de orang cays van Pahan doort rechtverdich oordeel Godts den vaeder, oom ende broeders moeder den coninck van Pahang overmidts syne cruelleite ende onbehoorlycke procedueren hebben omgebracht ende gedoot, electeeren voor haeren coninck desselven ende ierstent(?) coninck van Jhoor, die alhier nu over 25 daegen is gehult ende naar Pahan vertrocken eenige macht van hier nemende, alsoo eenige moetwillige gevlochte bornees, die metten omgebrachten coninck hielden ende in sijne electie niet en wilden verstaen, te dwingen, twelck de Joorhitien oock in haer seyl

schijnt te waeyen, soo den Atchinder hem niet hacstel. overvalt, alsoo oock een redelycke macht conden te wege brengen, doch achten als niet bestant tegen den Atchinder ¹¹⁾.

Seyde oock, dat de Portugesen met 2 fusten den nieuen coninck van Pahan waere gaen compaingneeren ende assisteeren tegen de bornees, alle welcke tydinge ons geen cleene alteratien maeckten, hem vragende, wat voor antwoorde wy den E. Heer generaal souden brengen ofte senden, naedemael de intentie ende voornemen des generael s nu genoechsaem verstaen hadde, daerop voor antwoorde gaff aengaende tgene, dat voor desen aan den E. Heer gnl. geschreven hadde, tot allen tyt was bereydt naer te commen, dan mitsdien, alsoo den generael nu weder soo lange tardeerde, hem maer met praettiens soude payen, gelycken hem nu sint 7 ofte 8 jacren gedaen hadden, want den admirael Maetelieff ¹²⁾ hadde hem syne beloftien niet gehouden van wederkeeren, de beloooffde assistentie van Caerden ¹³⁾ was niet gevolcht, Verhoeff ¹⁴⁾ was te seer besuden, den generael Bodt heeft hem maer mett woorden gepayt ende alsnu hoort maer twyfeling, dan, alst waerachtich waer, heeft redenen genoech, overmidts die alsnoch continueere, als hostile proceduuren der Portugeesen tegens syne onderdanen den gemaecten peys te breecken, oock maeckt gans geen swaericheit wegens de Portugesen te oorloogen, alleenlycken vreest hem voor den Atchinder, te meer in twijffel trekt, off den generael hem daertegens soude willen assisteeren, doch sont, alsoo den bandarra, dommagon ¹⁵⁾ ende andere grote naer Pahan waeren, by den orang caya paducka seri maharadja en sinkinara ¹⁶⁾, 2 van syne secrete raden, haer belastende met ons te spreken ende van ons te verstaen, tgene hem aengedient hadden ende daerop te bedencken, wat beste diende gedaen, die goet vonden neffens den coninck, alsoo de Jorieten in groote schrick waeren ende een ider sich nieuwers en dorste vertrouwen, met den E. Hr. Gnl. met een prau den standt van Jhoor soude adviseeren, doch alsoo twijffachtich van gelove waeren, is 2 ofte 3 daegen in dit beraden doorgeloopen, soodat wij eyndelycken versocht hebben een vuytspraeck van syn matts. intentie ende genegentheyt daerop, op gisteravondt een brieffken heeft gesonden, daerin verclarende, dat syne macht niet en was, alst wel pleege ende syne gelegentheyt wel saegen, in wat miserie gegenwoordich was, soodat ons syne beloftien van te helpen niet en conde houden, ofte moest

geassisteert worden met gelt ende amonitie, te weten 200 tail goudt
ende 20 stucks geschuts met haer toebehooren, als U.E. metten by-
gaenden brieff int Malley's ende getranslateert in duyts sal hooren,
wacrop seer verwondert antwoorde en geen bescheet conden geven,
maer souden in alderhaest dese tydinge mett een schip aen U.E. bren-
gen, dan noyt en hadden gemeijnt, sulcker ongerymden begeeren vuyt
des coninckx mondts soud gecomen hebben, hoewel ten deele wel ver-
stonden, dit de meyninge niet en was van den coninck maer alleen-
lycken sync tegenwoordige soberen staet wilde bethoonen ende te
kennen geven ende, soo iets wilden doen, de ontcosten meest tot laste
der bewinthebbers soude vallen. Soo heeft op heden den vuytleych van
syne gesonden bootschap gedaen, verclaerende wel exspresselyck sync
eenige intentie ende meyninge is, soo den E. Hr. Generael gesint is
hem te helpen mette Hollanderen ende haere kinderen ende naecom-
melingen te leven en sterven ende den E. Hr. generael te volgen ende
toe te staen in alles, tgene hem sal wel gevallen ende rade vinden, for-
ten en steeden in syn gebiet te maecken naer syn believen, dan alleen
souden willen bouwen op de macht ende hulp van alhier, dat hem
noodich soude wesen om sulckx te doen 200 tail gout, geschut ende,
als willende seggen van alle middelen tegenwoordich onthloot te sijn,
doch, tgene vermach te wege sal brengen ende soo den E. Heer gene-
raael om syn geringicheyts wille, daer tegenwoordich in is, niet en wilde
helpen, dan dat alsdan U.E. wel in syn lant mocht woonen, hij soude
vluchtich blijven, versoeckende, dese tydinge den E. Hr. Gnl. met een
prauw soude bestellen ende hem bidden doch in alderhaest herwaerts
te sijne hulpe te vervoeegen, derhalven goet gevonden hebben om haer-
lieder te animeeren ende byeen te houden met het schip hier ontrent
te blyven, als U.E. sal sien by de bygaende genomen resolutie, oock
dat Gilbert Ba[il]ty¹⁷⁾ met dese pampieren aen U.E. te senden om den
tegenwoordigen standt van herwaerts te verstaen.

De macht van den coninck alhier, die hy soude connen te wegen
brengen, bestaet in 3000 mannen, daeronder dat heeft 1000 arbey-
ders, de slaven werden niet gerekent, d'assistantie van syn vrienden
can geen rekening maecken, maer U.E. commende, sal toeval genoech
crygen, geschut heeft 4 ofte 5 stucken, die gevlycht heeft naer Linga,
alsoo weynich van cruyt ende scherp is versien, doch seyt salpheeter
ende swavel tot Campher ende Pahan genoech is te becomen om gelt,

gualeyen hebben die van Atchin weder megenomen, heeft nooch eenige, maer syn onbequaem, maer soude te wege connen brengen 60 cloecke prauwen van 3 vadem lanck, daer eenige bussen op can leggen ende ter oorlooge te gebruycken, van viveres cannen veel op vooraat becommen, den rys geldt tegenwoordich 24 realen de coyang onder de gemeente en ontrent 3 ofte vierhondert coyang arack connen in Poele redelycken becomen ende is dicht bij Crimoy¹⁹⁾), van bestiael soud men moeten van Pallimban becomen, daermee in vruntschap ende alliantie is, die oock synen dienst ende lant aan de Hollanders presenteert ende alhier aen de commis een brieff ende geschencken heeft gesonden.

Wegens tfort op Crimon, bevinden dat voor de bequaemste plaatse in syn geheel gebiedt, groot hout, steen, corael ende versch water genoech, oock redelycken bewoont, bebouwt door syn onderdaenen ofte Joriten, syn gebiet strect tot Linga toe, Banca staet onder die van Palimbann en heeft eertijts gestaan onder die van Jappara, doch sints die destructie van Japara onder die van Palimbann, de gelegenheydt ende wat plaatse op Banca syn den coninck onbekent, is met de dochter van Jamby gehouwelyckt ende moet die van Jhoor simba doen²⁰⁾), verseeckert ons den handel aldaer, waertoe ons brieven heeft geleent tegens de Engelsen, die oock derwaerts senden. De verlaetene stadt is noch in esschen ende redelycken gefortificeert als oock tfort van den Atchinder, welcke beyde ledich staen, dan iets van steen te bouwen, hebben geen meesters.

Syn broeder, den coninck van Siak²⁰⁾ is noch in treves met die van Mallacca, maer eenige verandering commende, sal hem oock tot syn broeder hulpe begeeven.

Tijdinge van Mallacca.

De stadt is noch in oude forme, allenlycken datter is een gordyne getrocken van het seebollewerck St. Jago, dat oock vermeerdert is tot het bolwerck ende poort St. Antonio, verscheydende van de oude mueren 8 vademen, soodat nu streckende van St. Jago tot St. Anthonio ende van St. Anthonio tot St. Domingo tot den thoorn van Albukercke ofte fortelesa, te niet gedaen hebbende het bollewerck de 11000 maech.

den, de wal 3 vademen dick ende op yder bollewerck 20 stukken gesluts, dan willen geen maleyen daerop laeten.

Syn versien met ontrent 5 a 600 soldaeten ende met de casudos²¹⁾ ontrent 13 hondert in alles. Dit jaer synder gecomen ontrent 30 soo Javaense als Maccasarse joncken ende den rijs gouw over een maent 20 a 25 gantang voor een reael van 8en. In de maent van Junij synder 3 scheepen, 4 fusten van Goa gecomen. Een voor den outsten capiteyn, een met den busschop ende een met nieuwe capiteijn, naerdat nu noch 4, dan waeren in Augusto noch niet gearriveert, hieronder synder 2 met 30 stukken geschuts, verwachten noch een, waeren oock gearriveert 4 scheepen van de custe 6 maenden geleden, 2 met doecken ende 2 met swarten, verwachtende diergelycke nog 2.

Naer Maccauw syn vertrocken in Junij, sommige seggen 2, sommige seggen 4 scheepen ende worden in December ende Jannewarij weder verwacht, de 2 gaen den Capn. aen ende dander de coopliden, syn in verscheiden tyden vertrocken, vier scheepen synder nae de Manilhas, een drie in Compa. ende nu naederhandt noch een ende 2 maenden geleden hadden de castiliaenders een myterie in Mallacca, om haer betalinge wilden de coopliden aentasten, dat door den capn. verhindert wiert door comste van syn schip. Men weet niet, off oock nae de Manillias syn, dan meenen jae, overmidts die van Mallacca daermit niet versien en waren.

Voor Mallacca syn noch 6 maetelycke scheepen, waervan de vier op 20 couranti in de strate van Singapara laegen ende wel een maendt gelegen hadden met een roep om naer de Manillias ofte Molluccus te gaen; maer sijn wedergekeert naer Mallacca, hebben noch 4 fusten ende eenige prauwen. Van tydinge van de Manillias conden niet vernemen ofte hebben oock niet gehoordt.

Examinatie van 4 overloopers van Mallacca.

Op gisteren den 29 ditto syn alhier gecomen 4 overloopers, Guse-ratten²²⁾, die in de strate van Sanckapura syn wech geloopen van de 4 scheepen, die daer hebben gelegen, synde over 8 ofte 10 daegen weder naer Mallacca gekeert, waeren door tydinge van Javanen in Mallacca gebrocht, twelck veroccassioneerde groote vreese, hadden

ider op ontrent 100 a 150 man Portugeesen, 30 a 40 lascars²³⁾, versien met 20 stukken geschuts ider, die eerst over 2 ofte 3 maenden van Goa gecomen waeren, seyden, naer de Manillias wilden ende nu over 20 daegen noch 2 nieuwe gearriveert, soodat tegewoordich voor Mallacca waeren 6 redelycke groote scheepen, 7 goraps, cleynder als galles, 8 galeyen ofte prauwen van 20 a 30 riemen ende seyden, over 4 maenden geleden 4 scheepen naer Manillias waeren gegaen ende 3 maenden geleden 2 groote scheepen naer Maccauw ende nu over 20 daegen noch een grodt schip van de Manilijs met weinich ammutie versien. Raja Dicguenin²⁴⁾ is geaccoerdeert met de Portugeesen van Chaul, dan de Guseratten waeren noch in oorlooge, eenige van haer waeren veroverd, seyden oock, 3 scheepen, wy vermeynen d' Engelsen, tegen de Portugeesen ontrent Saratti²⁵⁾ slaechs syn geweest.

Oock is hier in Jhoor tydinge commende van Malaca, datter 2 onser scheepen slaechs syn geweest tegens 4 Portugeese ontrent Poule Jumor²⁶⁾, doch hebben niet opgedaan, gisse den Leeuw met pijlen ende Dergoes geweest te hebbn. Jumor leyf een dach reysens van Mallacca, seggen weder naer Atchyn gekeert syn, wordt oock geseyt, in deselve scheepen souden geweest hebben Heyndrick van Boucholt, Frederick Cistiens, Abraham Tennemans met eenige van sijn geselschap²⁷⁾, die int slaen gebonden ende gesloten waeren ende tegenwoordich in Mallaca.

De voorgaende, als tgene inderhaest alhier hebben verstaen, derhalven ons noodich gedocht heeft U.E. opdat op seeckerste ende spodichste mach bestelt worden, met brenger deser Gilbert Balti, die hier by van der Dussen is gelaeten, toe te senden. Wat nu belangt, tgeene alhier vuyt des conincx staedt connen besluyten, het is waerachtich, geheel verleegen is ende niet en weel, waer hem sal keeren om secours te becommen, wandt door desen langduerigen oorlooch seer is geclierteert. Soo aen alle woorden, gelaet ende genegentheyt connen bemercken, is ons seer meegedaen, ja secht, nu ofte nimmer meer van de Hollanders soll connen affgetrocken worden, alwaert schoon, haer wilde verlaeten, wy vermeynen vastelycken, bij U.E. niet sal voorgeslaegen worden, ofte sal bereyt wesen sulcx te volgen. Dan, dit is alleene, tgene dat wij vreesen, U.E. te lange vertoevende ende de Portugijse noch eenige macht becomende, U.E. goet voornemen sullen procuren, al soudet tegen wil van den coninck sijn, oock verhoopen,

30 SEPTEMBER 1615

overmits den roep van de Attchinder soo lange gedurt heeft van te commen ende den coninck sijnne spien wt heeft, die daegelycks incomen ende niemandt in see en vinde, verhopen dit jaer wel mochte opgeschort worden, soodat U.E. in sulke valle met weijnich moiijten ende perijckel onsen ende des conincks stand van alhier soude connen versekeren, want in troubel water goet vissen is ende in allen vallen, den Attchinder commende, soude evenwel wat goets connen utrichten op deen partije ofte dander, doch most voor hem sijn, want den Attchinder (desen coninck in Attchin sijnde) hem heeft laeten ontvallen, soo tgeluck heeft, Malacca can veroveren ende de macht der portugyssen breecken, met de Hollanders ende Engelsen wel sal weeten, vermeynen niet, hij ons eenige vasticheijt anders als Malacca te helpen winnen soude willen toelaeten, daerom ons te meer soude dienen eerst eenen vasten voet te hebben, dies ic niet en twijffele. Soo U.E. maer hier en waer, soude die haest hebben, dan van groote hulpe sullen vooreerst van de coninck niet connen becommen, alsoo syn volck meest verscheijden plaetsen gevlycht is ende eerst byeen moste geroepen worden, waertoe hem hebbe geraeden, twelck belooft te doen om tot U.E. compste verdich te sijn. Den coninck alhier heeft ons eenen brieff verleent aan den coninck van Jambij, op hem begerende, dat geene Engelsen in sijn landt ofte oock enige Europische natie en sal laeten handelen anders als de Hollanders. Die van Pallimbam hebben wij oock geschreven, doen onder Banca waeren met een joncksken van den Mattaram²⁸⁾ om in sijn landt te mogen handelen, dan, hier commende, bevonden den coninck hier selfs geschreven hadde ende synen dienst ende landt gepresenteert, herrewaerts aen sendende Willem Huygen²⁹⁾ ende sijn geselschap, over 5 maenden van Bantam naer Pallimbam geloopen, twelck hem onbewist was, dies commende onder Crimon met een van des conincxpрауwen voors, alsoo z in tgheselschap waren, des snachts naer Mallacca sijn geloopen ende tvolck van deselve prauw tot 4 int getal vercoft, Caempar ende Pahan sullen ons oock niet ontgaen. Wij, de straete van Mallaca sluijtende, sullen niet hoeven te leven op de genade van de Pangeran van Bantam om sijn peper te vervoeren, want Pahan, Jambij, Campar ende Pallimban de treffelijckste peperplaetsen sijn van hier te lande ende de Pagaran, dit sijnde, salt wel beter coop moeten geven ende anders moeten singen. Wij hadden met malcanderen beslooten, als dit advijs vertrocken soude sijn, aen den

coninck te versoecken om den vijandt te abbuse ende haer lieder in geen twiffelinge van U.E. compste te brengen, wij soude gaen swerven een weijnich onder de eijlanden op, ofte Uwe E. gemoetende³⁰⁾, de prau gemist hadt te spoediger te maecken, dan gisteren avent hebbé by hem geweest ende begonden te praeten van dese dingen, die selfs hiervan begosten te mouveren, waerover goet vonden hem onse meij-nige te openbaren ende te resolveren in plaetse van te swerven naer Jambij te gaen ende Uwe E. te verwachten lancks de kust van Sumatra, daer eerstdaechs meynde te seijlen om oock te eviteren de Portegisse, niet om ons ter wille alleene sijn en attenteren, doch ver-meijnne eerst op Patanij te schrijven, als mondelinge van den president belast is, off Enckhuijsen ut Japon daer aenquam, hem herwaerts te vervoegen bij Uwe E. opdat op sijnne last ordre mocht gestelt worden, want conde geschieden, soo wel nootlijckheden voor deze plaetse als de Molucos hadde. Den president hadde belast, alhier soude overnemen de goederen ende contanten, soo hier van de compaignie bij Gillebert Baltij soude vinden, dan tis sonder moeijte toegegaen, want, soot schijnt, soo is hem bij van der Dussen niets gelaten, heeft het alles in armoede verteert ende blijft hier noch schuldich aen eenen annachoda³¹⁾ Lilap wegens geleent gelt 2½ tayll, daervoor ic het comptoir generael sal debitieren. Van de negotie alhier can niet sorders schrijven, want hier nu weijnich omme gaet. Had ic nu eenige Javaensche sorteringen soude se wel quijt worden, alsoo hier eenige Javanen sijn, oock eenige Mallaijsche joncken, die op Java toecusten, daeraen men die soude connen venten. Gilbert Baeltij hebben goet gevonden hier mede te senden, vermidts de spracke can om het volck van de prauw te pressen, want van hem het best dienst gedaen, alsoo bij de Malleijsen bekent is, oock om eenige mondelinghe rapporten te doen, wat in sijnen tijt hier is gepasseert, sijnne pampieren ende reeckeninge blijven hier tot sijnne wedercompst, oft gebeurde, onderwegen mochten ver-ongeluckt woorden ende geene coppien en heeft, oock den tijt te cort valt die te copieren. Hiermede eerentfeste, wijse desen eijndende, sijt met het gheschelschap ende Compaignie den Almachtigen in genaede bevoelen. Was onderteekent, Uwe E. onderdanige dienaers,

Abraham van den Broeck, Henrijck Bruystens
ende Pieter Cornelis.

V. ABRAHAM STERCK, AAN BOORD VAN DE AEOLUS
VOOR DJAMBI 6 NOVEMBER 1615¹).

(Deze brief is afgedrukt Djambi p. 362—364. Lees p. 362 r. 5 voor „geweest”, „geschiedt”, r. 14 voor „Abraham”, „Abraham”, r. 25 voor „ut Schip”, „ut tschip” r. 28 voor „bestant”, „bastant”, r. 34 voor „handelen van”, „handelen. Dan”, p. 363 r. 1 voor „brieff aen”, „brieff van”, r. 3 voor „goederen”, „goet” r. 15 voor „Bantam”, „Bintam”, „de” vervalt, r. 16 voor „een contract gemaekt”, „aldaer contract gemaect”, r. 18 voor „sluijten”, sluijtinge”, r. 19 voor „vaer”, „waer”, r. 26 voor „genougen van t peper”, „genough van peper”, r. 26 voor „geteekent”, „getr{ocken}”, p. 364 r. 4 voor „rapoort”, „verthooch”, r. 10 voor „d' Ed.”, „Ued. D.”)

VI. HENDRICK JANSZ, PATANI 25 NOVEMBER 1615¹).

Erentfeste, wyse, voorsienige seer discrete Heer:

Naer saluijtatie. U. E. aengename missyven per d' Engelsche schepen ende dien van den 10 Junij²) is mij op den 3 Jullij per 't schip Enckhuijsen wel geworden, dan over Jhoor geen schrijven vernomen, dat nochtans een geen commoditeit gemancqueert heeft ende alsoo onse joncke door contrarie windt ende laet despesceren van Sijam buyten hope van dat moessun alhier te commen, te lange heeft getardeert ende dat het moesson op Jappan bijnaer seer verloopen was, hebben dytto schip Enckhuijsen niet langer daernaer dorven ophouden omme van de Jappanssche voyadgie niet versteken te wesen, den 13en Julio passato van hierent derwaert affgedespecheert, waerinne hebbe gescheept alle de rouwe zijde ende zijdewaeren, die dit jaer alhier ende in Sangora sijn gecommen, als U.E. bij de neffensgaende factuijre gelieve te verstaen, mij leet synde, de partie niet grooter is geweest, welcke veroorsaeckt heeft, dat meest alle de Chineesche joncken van dese noortcust door storm verongeluckt ende gebleven sijn, niet een persoon, daer wij den vercoop mede gemaect hadden, te voorschijn gecommen, hoewel noch eenich gelt van haerlieder in handen hebben ende ten hadde geweest, de joncke op Japara doort verloopen van den

musson bij gevalle hier waere aengecomen, waere Patanij dit jaer daervan ecxempt geweest, die anders niet en brengt als groff ende wat fijn porceleyn, 1½ pijcol rouwe sijde, d'welck, onder correctie, voor ons bijna niets mach genaemt worden. Van hetgene in Sangora gecommen is, importeerende oock niet, ten aensiene wij verhoopt hadde, ter cause als voren, dat seckers een droeve saecke aen beyde canten is, wesende dese nieugecomen Chinesen onervaeren, luttel kennisse van onse handelinge ende maniere hebbende ende daertoe een deel lichte povrc cappellaenen, daer weijnnich mede int stuck van vercoop te doen is geweest, nochtans om haerlieden niet geheel discouragieus te maecken, als oock om de schaersicheyt van peningen, daeraen het U.E. dit jaer gemancqueert heeft, welck een afskeer ende flauwicheyt in Chynna onder de principaelste coopluyden sal brengen, oversulcx moeten hetselffide niet laeten steken om een goet begonnen werck alsoo te hanthaven, dat het niet geheel en vergae ende hetselve met de middelen soeken te stuten, die wij hebben, sijn in sulcken gevalle gedwongen geweest d' een en d' ander wat rouw cooper ende weynnich oliphantstanden met haer te rijsequeren, midts sufficante borghen ende d' oude voorcoopers van tvoorleden jaer, die noch in tleven zijn, advijs op het voorighen gegeven om haer voor gemelde peningen niet te verliesen, ons volgens het contract ende de belofftenis vant voorleden jaer de leveringhe het toecomende voldoen souden, soo en can ende wete in dit stuck niet anders te seggen, dan dat de hope niet ijdel is, van een goede partije Chineesche commeryen in February ofte Marte toecomende alhier ende in Sangora hebben te verwachten. Waere te wenschen geweest. U.E. dit jaer aldaer van contant versien hadde geweest, soude de handelinge van de Chineesen te stabileeren voorwaer een goet fondament genomen hebben, dat alles met paciente moeten verwachten. Het is dit jaer voor ons eenen slappen merckt geweest, de sijde in Sangora hebben a 187 realen van achten het picol moeten betalen, wesende d' Engelschen alhier dit jaer soo seer op de rouwe zijde gesindt, dat se voor een picol van Ligor betaelt hebben 225 realen van achten den incoop ende alle andere sijdewaeren al advenant ende, alsoo ditto Engelsschen verstanden, dat alhier geen Chijneesche joncken ende een in Sangora comen soude, hebben alhier een barck ofte balou ghehuyst, deselue gemant met 10 a 11 musquestiers ende bassen, ons wijs maeckende,

dat se naer Sijam wilden ende aldaer om eenige oorsaecken willen lieten ons tot dien fijnne ontbieden, ofte ick aen ons comptoir aldaer niet en wilde schrijven, d'welck ick sonder achterdencken gedaen hebbe. nochtans niet sonder quaet vermoeden, overmidts, soo syliesen van Syam advijs hadden becommen, wy soo wel als sy souden gehadt hebben, hebbe daernaer wat scherper ondersoect gedaen, eyndelijck bevonden, dat se omme de Chineesche joncke op Sangora onder poulo tycques te rescontreren ut waeren om alle de rouwe zijde ende zyde-waeren, die daerinne mochten wesen, in haere handen te crijgen, het waere met wille ofte onwille, aleer dytto joncke binnen de rivier quame ende dat tot alsulcken prijs, als d' Engelsche soude believen.

Op welck rapport hebbe datelyck onse bantin gemandt ende haer sanderdaechs gevolcht ende onder poelo Tijckos dese visschers, segge Syamsvaerders, ten ancker bevonden, die dadelijcken met beschaemt-heyt haer schelmerije hebben geopenbaert ende, naer haer onbehoir-lijcke proceduijren syn aengewesen, bennen wederomme naer Patanij, soo wijs, als se gecomen waeren, gekeert, synde dyto Engelschen ons schadelijcker als hunl. selffs proffytelyck. Dat op haeren particulieren handel gelycke ordre als d'onse is gestelt, can wel wesen, dan soude wel dorven sweeren, dat het een derdendel ende meer vant cappitael in den Salemon voor haer perticulier is ³), die op den 27en Octobris der voorleden maent van hierent naer de custe is vertrocken ende, naer wij alhier verstaen connen, willen tegens onsen danck een comptoir in Paliacatte stichten. Haer ladinge van hier is geweest wat fijn ende groff porceleijn met 15 a 18 pijcoll beniuyn. Het comptoir, dat se voor desen in Camboodgia vermeynden te stichten, syn door haer eerste voyadgie soo gegroet, datt tot noch toe gestaect hebben. Hadde ick bequame assestanten gehadt, soude een voyadgie derwaert gemaect hebben, dat tot synder tyt noch can geschieden, per advys.

Met het jacht Jaccatra hebbe den 10en Aprillestleden een partie silvers ut Jappan becommen, als U.E. ut de copieboecken van mijne boecken, hier neffens gaende, gelieve te verstaen. Van realen van achten, daeromme U.E. is schrijvende, isser op dese drije comptoiren niet eenen in cassa ende om U.E. van het Jappans voorschreven silver te versien, souden dese drije comptoiren stille moeten staen, alsoo oock hope hebbe van Jappan, U.E. een goede partie toegesonden sal werden, de Chyneesen eenichssints haer woordt houdende sullen dese

coninginne ⁴⁾) moeten aenspreken, alsoo het comptoir van Sijam vooral dient geprovideert te wesen.

De cleeden ende nagelen mettet schip Enchuysen gesonden, hebbe wel ontfangen, wesende de lijnwaeten alhier soo extreem goeden coop, doordien over Jueda ende Trang soovele gebracht werdt, dat men een Bengaelsche casse 40 asta lanck ende 5 span breet, coopt voor $3\frac{1}{2}$ a 4 realen van achten t'stuck, synde soo sijn ende schoon, als ick oijt mijn leven eenige hebbe gesien, daer d'onse maer dongerij bij en schijnen ende alle andere malleysche sorteeringe al advenant, soodat onse witte cassen alhier den prijs van de Cust niet en sullen haelen, waerover eens van de beste $2\frac{1}{2}$ realen is geboden, de roode betyllies ende parcallen en vallen soo goet niet als die vant voorleden jaer ende nochtans hooger van prijs ende voorts de resterende soorteringe vallen tamelijk, maer de reste slappelijcken, dan om daermede niet stille te sitten lichte soo veele de handt, als doenelyck is, partye op dach aen goede sufficante persoonen vercocht ende rechtevoort een deel op Jambe, overmidts het apparent is, daer niet aen beteren en sal ende de interesten groot sijn, de nagelen met ditto schip waren seer natt ende begonden te bederven, hebbe deselve terstont int ontvangen overslagen ende 125 Ci. bruytto te cort bevonden, heb se wat laeten suijveren ende gemengelt onder eenige andere, die hier noch hadde ende alsoo de rente geprocureert, waervan U.E. dese comptoiren van 80 a 100 picols ende 20 a 30 souckels foulije gelieve te versien, van de cleeden als per d'ingeleyde memorie, sandelenhout wert hier rechtevoort seer naer gevraagt. U.E. eenige quantiteijt hebbende, can dese comptoiren per primo daervan mede versien.

Elff dagen naer tvertreck van tschip Enchuijsen op Jappan is hier gearriveert onse joncke van Sijam, hebbende twee maenden, 10 dagen onder wegen geweest, medebrengende voor dat voyadgie omtrent de 10 duisent hertevellen ende 900 pycol sappang ofte roodthout, waervan de hertevellen deur de langduyrgen tijt bijnaer een derdepaert bedorven ende van de wormen gegeten syn, die door vier Jappanders, die wij in dienst hebben, wederomme wat gehavent ⁴⁾) ende dytto joncke, naerdat de voorschreven goederen in Sangora gelost zijn, dadelycken naer Syam wederomme assgedespecheert, die nu op gisteren voor de tweede voijadgie gebracht heeft 14 hondert pijcol sappang ende in Maije toecomende naer Sr. Houtmans ⁵⁾ schrijven ontrent de

1300 picols houdt ende 5000 hertevellen, is tesamen 36 hondert picol houdt ende 15000 hertevellen, sonder hetgene hier onderen tusschen noch bij soude comen, wesende ongevaerlyck een groote scheeps-ladinghe, waernaar U.E. rekeninge gelieve te maecken. Op dit voorschreven cargesoen sal voor d'eerste reyse niet vele geprofiteert worden, overmidts dytto joncke voor dees tijt te laet is gecommen, dat meer can gebeuren ende de sware oncosten, die der buijten onse gis singe op vallen als van schenckagie, maentgelden, montcosten ende andere reparatie tot dytto jonck ende bijaldijen dese handelinge naer onse juijgje met een schip niet bijgebracht can werden om dese voyadgie doorgaens op Sijam te doen, soo is om met een joncke het sop de coolen niet waerdich, want bij soo verre ditto schip alhier in Patanij jaerlycx halff Maye can wesen, soo is de Jappanse reyse genoech versckerl ende gevoechelycken alhier ende in Sangora van de rouwe zijde ende sydewaren, dic U.E. op Jappan soude mogen ordonneren, innemende ende in tijs genoech met een goet mousson voor de rivier van Syam ladende, alle hetgene voor een geheel jaer greeet soude mogen wesen, dat met minder schenckagie als met een joncke, ick late staen alle de andere ongelden, die voor dese twee voyadgien bedragen over de 4300 gulden, dat veel is op 9000 gulden cargasoen, sonder daer noch bij gerekent te hebben de maentgelden van de Hollanders, die daer op varen ende lackagien doort veele verscheperen int lossen ende laden ende de schade in de vellen, gelijckt d'eerste voyagie geschiet is, oversulcx alsoo in Sangora voor dees tijt niet was te versuymen, hebbe omme de rechte reductie van de oncosten te weten, Sr. van Nieuroode ⁶⁾ met de laetste voyadgie derwart gecommitteert gehadt, affirmeert, hetgene als vooren, met een joncke niet veele geadvanceert en sal worden, derhalve omme proffijt te doen, soo te wege conde gebracht werden, met hetselve schip, dat de Jappansche voyadgie moet doen, halff Aprill van Bantam gedespecheert wierde, waere een schoone saecke, dan ick duchte, jaerlycx soo juijst niet sal connen geschieden, waerover U.E. laete disponneren ende hierop U.E. advijs geerne sullen verstaen. Door den oorloge, die dagelycx in Sijam noch vermeerderd, soo Sr. Houdtman seght, vergaet den handel aldaer seer ende in hertevellen ende sappang groote verminderinge van quantiteyt in comparatie voor desen, per advys.

De ordre, die U.E. met schip Enchuijsen heeft gegeven opt attrap-

peren van de caraque, hebben hem alhier daervan weynnich aenwijsinghe connen doen, dat alles in Firando, naer den tyt ende gelegentheit medebrengt, by Sr. Specx, als bij hem bekendt zijnde, moet geoordelt worden. Alsoo dytto Specx daeraff anders niet en schrijft, de Caraue in Nangesacque verjaeren moet ende dit jaer geen ander schip van Macau op Jappan is te verwachten, overmidts den cappiteijn van dyto caraue de voyagie voor 3 jaeren gekocht heeft, waerop niet veerders hier hebben connen resloveren, als, soo der eenige apparentie in Jappan bevonden wort om dytto carraue te rescontreren, sullen aldaer op een bequame plaetsse deselvige verwachten ende, geen apparentie ziende, haer reyse op tspoedichste herwaerts vervoorderen, waervan tot noch toe niet hebben vernomen ende bijaldien hij voor halfs deser hier can wesen, is hij geordonneert hier eerst wederomme aen te commen, dat nu gepasseert is, anders haer cours recht op Jambij nemen, volgens de resolutie alhier genomen, want later comende, loopt men groote risequo, om dit mousson van hier te geraecken.

Dat Sr. Specx voorslaet om het jacht Jaccatra een voyadgie op Cauthijn China te laeten doen, conuent hier gants niet voorderlijck vinden, want soo hij vermeijnt benefens de Japonnen in Cauthin China te negotieren, die aldaer een treffelijcke handelinge met de Chineesen hebben beginnen te stableeren, is het cappitael niet suffisant genoech, bijaldien U.E. ende dese comptoiren naer behoiren moeten geprovideert worden, want verschil in den prijs aldaer om dese comptoiren met een lege casse te laten sitten is het schade voor de E. Heeren onse meesters, overmidts de rouwe zijde by de Chineesen aldaer wert gebracht, tegens 175 a 80 realen van achten het pycol in Jappans silver betalen moeten, Ende om ijets op de Cauthinchijnders voor reverse te willen attenteren is ditto jacht niet defensibel genoech. Wij hebben voort 't geradenste gevonden, dat dijto jacht hem in tleste van Februario voor de baye van Cauthinchina sal vervoegen om de Chineesche joncken (die der 10 a 12 comen ryckelyck geladen, waervan de helft, soo de Chineesen selffs seggen, wel portugesche goederen zijn), te verwachten ende eenighe rescontreeren-[de] herwaerts aen in Sangora sal brengen ofte de beste goederen met den schipper daerut lichten; soo het bevonden wordt, dat het geen portugesche goederen maer den Chinesen is toebehorende, sullen haer daervan ten naesten bij contenteren om soo haer den wech van

Sangora te wysen. Ongetwijffelt sullen op andere tijden Cautschinchina wat meerder schouwen ende haeren neuse wat beter naer dese plaetse keeren, alsoo de Chinesen een vreesachtich volck syn ende vermeynen sullen alle jaer te doen sal wesen ende niettemin affbreuck voor de Cauthinchinders ende geen schade in den prijs van de rouwe zyde in Jappan.

Desen gaet met een joncke van alhier over Jambij om door Sr. Sterck aen U.E. bestelt te worden, alsoo vreese, dit jaar geen ander commoditeijt en sal vinden. Siende den slappen affstreck in de linwaeten ende dat hem dese joncke groot ontrent 6 hondert bhaeren pataens presente rende, hebbé de halve equipagie ofte utreedinghe daervan aengenomen ende sijnde daermede benefens eenen Hollander soo vele linwaeten tot de halve ladinghe, hebbende daerenboven met een ander noch gecontracteert voor cleeden toecomenden Junij te leveren tweeh. bhaeren, waermēde ick met haerlieden gaerne overeen hadde gecomen omme deselve te leveren in Jaecatra ende hetgeene voor haer aenpart toe quam soude den coopman aldaer voor doecken tot den prijs van Patani haer affnemen, twelck niet hebbé connen te wege brengen, als alleenelijck, soo sy voor ofte ontrent de rivier van Jambij eenighe onser schepen rescontreerden, gehoude sullen wesen d' onse over te geven, nemende haer excuse opt contrarij mouson op Java ende tegens t' gebodt van Patanij was ende sulcx niet bestaan en dorsten ende ingevalle ick niet en wilde haer meerder advance geven, vand' Engelschen gepresenteert was, soodat ick duchte, U.E. weijnich retour van Jambij sal toecomien ofte moeste per t' schip Enchuijen geschieden. Soot by gevalle hier voor halfs deser noch arriveerde, sal hem om Jambij niet te missen een lootsman daertoe medegeven, synde in syn vertreck van alhier daervan oock wel geimformeert. Het ingescheept cargasoen in dytto joncken benefen den voorschreven Hollander hebbé verschreven aen Sr. Sterck, soo hij per avontuere daer noch waere, als U.E. bij de neffensgaende copye gelieve te verstaen. Ende bij soo verre in Jambij van ons zijde een comptoir ofte factorije gesticht sal worden, soo dunct mij ganst ongeraden op andere tijden van hier yets op Jambij te doen, overmidts de ontcosten grooter vallen ende het selffde van alhier in coromandelsche cleeden moet gedaen worden, dat van Jaccatra gevouchelijcker (alsser maer schepen ofte joncken en syn, die hetselfe haelen) can geschieden, waerop U.E. adtvijs wacht.

T'retour voor t'patria, dat hier rechtevoort, buyten hetgene op Jap-paen gesonden, noch bij de loogie is, importeert seer weijnich, is ontrent de 17 hondert realen van achten een porceleijn, 50 picols beniujn ende 60 picol mequyn ofte gedroochden coniutt, hope, het toecomende jaer een tamelijck cargesoen bij den anderen sullen hebben, dat God verleenen wil. Voor de Mollucquen hebbe niet als wat cooperwerck geprocureert, overmidts geen schrijvens van dien cant hebbe becomen, niet wetende, ofte in het voordige gesonden afftreck ofte begeert is, daerop ick noch d'antwoorde verwacht, ick ben droeve die missiven, U.E. segt over Jhoor gesonden ende door Sr. van der Dussen op Patanij bestelt te hebben mij niet behandicht en syn, bidde U.E. soo daer eenige missiven ofte pampieren van de E. Heeren onse meesters bennen, coppije daerut per primo te mogen hebben, alsoo dicwils daer-aen gelegen is.

De joncke, door Sr. Brouwer in Sangora gecocht, is voor U.E. scrijvens door synne groote ende onbequaemheyt wederomme aen den vercooper met contentement getransporteert, waervan ontslagen syn.

Het vertooch, dat Sr. Sprinckel⁸⁾) aen de E. Heeren meesters heeft overgeven, belangende enige vivres van hier op de Mollucquen te seynden, is in veele synder discours geabuseert, levendige beesten als ossen, koeyen, bocken connen alle jaeren, als der schepen syn, genoch gesonden werden ende niet alle 6 maenden ende om dese beesten hier te slaen ende t'vleisch gesouten op de Mollucques te seynden, sal voor-waer de helft ofte weijnich daeraff geoorboirt worden, het gebrect aent soudt ofte souten niet; dat voor een maent ofte veertich dagen ten lancxsten wel etelyck blijft ende daernaer doordien dit vleys geen soudt en can verdragen, wordt het seer sponsachtich ende onbequaem voor spijse te gebruiken, gelyck ich dat selve in den tyt van 14 jaeren wel geproeft ende gesien hebbe ende daerenboven, als de schepen, op den besten ende bequaemsten tyt van Patanij naer de Mollucquen gaende, in geen 18 a 20 dagen, maer wel ten minsten 4 a 5 weken van doen hebben. Coquesolije, hertevleis ende speck is in sommige tyt te becommen ende somtyts niet ende can oock niet naer behooren voor dien tyt goet gehouden worden, want hetselvige Sijams speck, dat bij Sr. Sprinckel met het jacht de Pauw in de Mollucquen gesonden is, wert verclaert, wel haest bedorven ende qualyck etelyck is geweest, cocques-olye hebben twoorleden jaer twee Sijamsche potten aen de Engelsche

geleent, waervan per faulte dc betalinge noch niet en is ten vollen gedaen, boonen, erthen isser somtijts een schoetel voor de taffel te becommen, cocquesnoten, dammers ofte flambeeus¹⁰), arpuy's ende arrack isser in groote abundantie, daervan de Molluquen jaerlijcx, alsser schepen syn ende ordre is, genoch versien connen worden ende met joncken te seynden is dese cooppmanschap de vracht niet weer-dich, dat U.E. op het schriftelyck discours van Sr. Sprinckel dienne voor advijs.

D'Engelschen hebben mij alhier van wegen Harter Jacqssen¹⁰) ge-thoont de missive van Bouton ende den inhoudt van ellf hondert realen van achten geheischt, die ic haer volgende U.E. ordre hebbe geweij-gert te betalen ende haer daervan d'oopsaecke verclaert, dytto Jacqssen heeft hier cenige pampieren gesonden, waermede d'Engel-schen vermeynde veel van den overleden hier te innen en de crediteurs dytto overleden alhier pretendeeren het haere van de Engelsschen te hebben, want naerdat ick hier een overslach hebbe gemaect, bevinden dat dytto overleden, boven alle hetgene hier gelaten heeft, over de 14 hondert realen van achten te cort is commende, te weten aen de coninginne een cattij goudt, de wissel a 14 realen van achten per taijl compt 280 realen van achten, den Sabander¹¹) een cattij dytto, waervoor dijtto overleden moet betalen $1\frac{1}{2}$ cattij, is realen van achten 420, de waech ofte tolmeestr 240 realen van achten, Mahamett Damil een guseratt, 15 taijl, realen van achten: 210; dijtto overleden syn geheven moeder¹²) 13 taijl, is realen van achten 182, Jantheeu, Chinees, 11 taijl, realen van achten 145. Sijn slaven ende huijs, alhier gelaten, sijn bij sommige crediteurs buyten de voorgemelde aenslagen; Laureys de Swardt¹³) toebehoort het kint, overmidts dytto overleden hem selfs in Attchijn gekocht heeft ende niet Geerard de Rooy¹⁴), dat mij alles wel bekent is, ick hielt hem alhier in de logie volgens U.E. begeeren op rekening vant kint, dan alsoo t' schip Enchuysen snachts vertrock, is daermede steelwijs sonder onse wete wech gegaen, d' Engelssen souden daer wel connen utstroijen, dat syluyden de crediteurs van dytto overleden alhier voldaen hadden omme soo dijtto kints aenpaert pro-rato te verminderen, dan wete wel voorseecker daervan niet eenen peninck betalen sullen, per memorij.

Jhoor heeft radia Sabrang wderomme verlaten ende is met syn gantsche famylie opt eylant Bentam gevlycht, ut vreeze, alsoo den

coninck van Attchijn Sijre Paducque, een van dytto radgia Sabrangs principaele heeren in syn presentie heeft doen dooden omme schier ofste morgen niet van denselven sop overgoten te worden, naerdat wij hier van sommige Joristen (die der ontrent de hondert personen van aldaer met joncken ende prauwen hier gevlycht sijn) verstaen hebben, soude Gilbert Balthij alleene mede in Bentam ende twee van syn volck gestorven wesen. Soo der commoditeijt op Beniam ofte Jhoor valt, sal hem met eenige doecken versien, volck ofte een assistant te seijnden hebbe geene, waervan ick bidde U.E. mij met een bequaem assistant ende een onderbarbier gelieve te versien, hebbe eenen genaemt Cornelis Laureijsz. van Alcmaer¹⁵⁾ vant schip Enchuijsen genomen ende op Syam gesonden, alsoo hij daer seer van nooden was, een Sr. Rookoe, Claes Brijn ende Geerardt Janssen Bolck, onderbarbier¹⁶⁾, hebbe vele verlooren, daerinne des Heeren wille geschiedt is, moeten ons getroosten.

Naer de olifantstanden is dit jaer geen vragen geweest, ick duchte, noch eenigen tijt het packhuys bewaeren sullen, hebbe deselve aen de Chineesen gepresenteert, bij naer voor hetgene sij in Hollant staen te costen en willender niet aen, daerinne het contant van de Engelschen veele gedaen heeft, hadde ick commoditeijt, soude U.E. aldaer van 30 a 40 picols provideeren, daerinne nu moet gepatienteert wesen.

Hier is over eenige dagen loopende tydinge geweest, hoe der 24 van onse schepen voor ofte ontrent Mallacca souden wesen, eenige seeckerheijt daeraff becomende, sal mij bemeerstigen om soo veel vivres ende andere nootdrufticheden derwaerts te seynden, als ick bercken daertoe sal weten te becoinen, de Heere wil synn E. (soot warachlich is) victoriij ende een goet succes verleenen¹⁷⁾. Met het Engelsche schip den Salomon, dat om naer de cust t'gaen de straete van Sincquapura ende Mallacca moet passeren, hebbe een open missive medegegeven, op hope zij den Ed. Heer Generael ofte synne Ed. vloe daerontrent mochten rescontreren, als U.E. bij de neffensgaende coppije gelieve te verstaen. Soude geerne met dijtto schip naer de cust geschreven hebben, dan wilden geen gesloten missiven ofte die mentie van eenige coopmanschappen maecten, aenveerden dat se oock wel scherpelijck aen haer volck verboden.

Het Jappans silver, dat Sr. Specx gesonden heeft, geeft alhier 6 a 7 percento verlies door de onsuijverheit, diet noch bij hem heeft, hoewel

het in Jappan gefijnneert is a 15 percento verlies, welcke oncosten int fyneren ende t'verlies ons in rekeninge op dytto sylver is brengende, dat mij gants ongelijck dunct te wesen een dinck hooger in rekeninge te brengen, als het weert is ende dat den eenen alle de winninge ende den anderen alle verlies in sulcken gevallen moeten doen, oversulcx dat voorschreven silver in Jappan op de 15 percento verlies gefijnneert wierde, gelyck ick hem gescreven hebbe, soo soudet op de tots van realen van achten schaers commen te respondeeren, t'welck ons dan ongeveerlycken tegens t' gewichte van realen conden aengerekent werden ende het verlies tegens de winninge aldaer te ballanceeren, overmidts het casteelen in de locht gebouwt zijn, synde wel rijcke boecken ende een arme casse, dat ick U.E. ende alle verstandige geve te oordeelen, derhalven ben gedwongen, bij soo verre ditto Specx desen voet wilt houden, het verlies, dat op ditto silver valt, op de goederen, hem van hierent toegesonden sullen worden, te brengen, off met dijtto comptoir aff te schrijven, per memorij.

Hier neffens gaet noch een monster van Chyamsche cleeden, die rechtevoort in Syam tamelijck getrocken syn ende dienden met den eersten naer de cust gesonden te werden, alsoo ick vermoede, d' Engelsche ooc van die soorteringe sullen doen maecken om haer daermede in den wech te wesen ofte ten minsten haer de merckt te bederven.

Willem Cunningham¹⁵⁾ wilt hem tot de presentatie, die U.E. hem in syn missive syt doende, niet verstaen ende synnen tijt, die hij verclaert binnen een jaer geexpireert te syn, d'avance daer op verwachten. Hier benefens syn de rekeninge van de overledenen als van Sr. Rookoe, Claes Bruyn ende Geerart Jansen Bolck. barbier, als per elcx haeren gecasteerde¹⁶⁾ pampieren is blyckende, die U.E. opt patria gelieve te seynden, alsoo dit jaer aen de E. Heeren Meesters niet en scryve, overmits alhier sedert mijnen laelsten niets gepasseert, dat meriteert geadviseert te werden, dat U.E. gelieve ten besten te duijden ende bijaldien U.E. geraden soude duncken coppije hiervan onder U.E. coeverte opt vaderlant te seynden, bidde hetselve soude mogen geschieden, waerinne ick behoirde omme trespect van U.E. meerder consideratie behoocht te hebben, dan hope U.E. mij niet qualijcken soll affnemen.

In plaatse van Sr. Rookoe hebbe Willem Verhulst²⁰⁾, een assistent

vant schip Rotterdam, op de joncke van Syam moeten gebruycken, die hem in syn eerste voyadgie soo gecomporteert heeft, hem hebbe moeten deporteren, welende sommige jonge quanten niet, waer hen t' hooft op en staet ende geven dicwils selffs groote oorsaecke omme tot geen advancement te comen. Soo der dit jaer geen commoditeijt op Bantam valt, daer hij mede soude connen gaen, ben van meijninge, eenige sekerheit van Mallacca becommende, hem in Februario toecommende met vivres derwaerts te seynden, alsoo om hem in de coopmanschappe te gebruijcken onbequaem is de comp. te dienen, dat van Noblett²¹⁾ ende meer andere niet wel gedaen is mij van syn ongetrouwicheyt niet gewaerschoudt te hebben, alsoo verstaet, dese parten in de Mollucquen oock heeft gespeelt, ende om dier oorsaeck wech gesonden werde, per memorij.

Met desen tot hier toe wesende, is hier tijdinge gecomen, dat de portugesen wederomme met eenige fregatten benefffen sommige Joristen op de custe syn roovende, waerdoor de joncken, die al gereg lagen ende onse voyadgie op Jambij tegens onsen danck hebben moeten staecken, wesende dese Malleijen daerover soo seer bevreest, datte niet een persoon syn hooft heeft willen utsteken, hoe veel moeyte wij ooc gedaen hebben, d'welck voor my een droeve zaecke is desen slapen tyt alhier te rescontreeren, dan can niet verder als myn beste gedaen te hebben. Synde in dese embroeylgie, is hier wederomme voor den dach gecomen van Ligor den broeder van Eystsuan ofte Quewy²²⁾, brenger deser, waeraen noch hebbe getelt de somme van seven taijl goudt a 13 realen van achten per taijl, compt 91 realen van achten, die U.E. aldaer van ditto Eijtsuan, volgens synne ordre ende syne obligatie gelijeve te ontfangen, waervan hij met zyn compagnons een balouw ofte berck heeft gecocht omme daermede op morgen van hier nae Bantam te vertrecken, seggen voor geen portugesen off Joristen bevreest te sijn, die hij den wech in zee wel sal schouwen, voor welche penningen hij mij alhier borge gestelt heeft. Ofte hem misschien de oude parte vant voorleden jaer wederomme in memorij mocht commen, siende, datter hem anders geen commoditeijt is presenterende als dese voorscreven balouw, hebbe in dubieus gestaan, ofte ick het voorscreven casken hier neiffens wilde seynden, overmidts dese hangbroeken²³⁾ niet sonder perijckel ende risquo van genomen te worden derwaerts gaen, hoewel sy seggen niet bevreest te zijn, nochtans geen

mannen en bennen, soo hebbe lichtelycken hetselve tegens t'avontuyre van haer leven in ballance gestelt.

Alsoo Mathias de Mere ²¹), ondercoopman alhier, synnen verbonden tijt van 5 jaren geexpiereert is ende rechtevoort geen commodyteyt op Bantam vindende ommc derwaerts te gaen, wesende een jongman, dict meriteert ende de Compe. langen tijt sonder advancement met cleijne gagie gedient heeft ende gemerct hebbende, hij noch een geheel jaer van syn voordeel exempt moet wesen, expt soo hij gesint is de compe. noch langer te dienen, hebbe hem, alsoo hij gesint was met dijto schip Enckhusen te vertrecken op Jappan, twaelf gulden per maent verbetert, als U.E. bij de resolutie gelieve te verstaen, dat ick hope U.E. aengenaem sal wesen. Ick wenste, hij de Compe. op de custe ofte elders noch wilde diennen, alsoo ick denselffden seer bequaem vinde ende niet te min goede kennisse van de Malleische ende andere cleeden hebbende, dat een novitius ofte andere personen, die noeyst op eenige comptoiren daer handelinge van lijnwaet en is geweest, niet sonder schade der Compe. noch eerst practicabel moeten worden ende is oock niet all eens, wie men cargasoen toebetrouw, want getrouw volck dient de compe. int lant te houden, alsser syn, daer men altemets op een cleijntgien niet en behoorde te sien, waervan U.E. laete oordeelen.

Hier neffens gaet noch 18½ effen taneyt fluweel, heel verblickt nu van Syam hier gesonden, dat ick presumeer, van Jappan gecomen is, t'welck in Syam ende alhier den prijs van de Chyneesche fluweelen qualycken can haelen, dan om het minste verlies op de Molucquen dienden gesonden te werden.

Waermede wil U.E. Heere bevelen in de protecxije des Alderhoochsten, wien ick bidde U.E. te willen sparen in langdurighe gesontheijt ter salicheijt. Amen, in Patanj adj. 25 November ao. 1615.

Op staende voet ende int sluijten van desen noch schrijvens van Sr. Nieuroode ende Sr. Houtman become, die onder ander adviseren, hoe die voorss. assistent Cornelis Lauwerssen van Alckmaer hem in Chiam seer qualyck heeft gecomporteert met droncken drincken ende snachts ut die loodgie over die heiijninghe te climmen ende daernaer van ons als een schelm bij de Portugesen geloopen, die hem eyndelycken (alsoo se hem qualyck ut Syam tegens onsen danck costen brengen) hadden geholpen, dat hij als soldaet den Coninck van Sijam

diende, waervan ons volck hem wederomme hebben becommen, dien ick U.E. benefens den ander marqua (d?)²⁵) met d'ierste commodijteijt sal seynden.

Ende was onderteekent
Hendrick Jansz.

VII. STEVEN VAN DER HAGEN, AAN BOORD VAN DE
NIEUW ZEELAND, NABIJ DE RIVIER VAN JOHORE
25 DECEMBER 1615¹⁾.

Edele erentfeste achtbare seer voorsienige Heere

Wij sijn den XXIen Novembris laestleden mette schepen Nieuw Zeelandt, Hollandia ende de Sonne buijten de riviere van Johor ten ancker gecomen, door contrarie stroom ende wint buyten Linga ende Bintam geloopen zijnde ende hebben aldaer ter goeder ure gevonden de schepen Middelburch ende de Mane, ut dewelcke verstanden, dat den coninck van Atchin wel met 300 seijlen, ophebbende tusschen de dertich ende veertich duisent man, gelijck als Reyser²⁾, die met gewelt mede genomen was, tegens den schipper van de Mane, die door de voorschreven Armade geseijlt is, heeft verhaelt, in de rivier van Johor geweest was ende de ledige stadt geheel verbrant hadde. Wij sijn bij nacht ende bij daghe besich geweest omme de schepen Nieuw Zeelant, Hollandia ende de Sonne, die van water ende hout soo voor de cock als tot versterkinghe van de schepen geheel waren gedisprovideerd, daervan buijten de riviere van Johor tegen alle noodd ende occurentien wel te versien, middelerlijt is bij ons gekomen een prauwe, bij den coninck van Johor, die onder Bintam met alle sijn volck was swervende, affgeveerdicht, medebrengende copije van de brieven van Sr. Abraham van den Broeck aen U.E. gesonden, dewelcke den voorgen. van den Broeck, met het jacht den Aeolus, naer Jambe vertreckende, den voorn. coninck gelaten hadde. Wij hebben den voordnen. coninck onser compste naer behooren doen verwittigen, doch en is niet afgecommen ende sijn den XXIXen Novembris daeraenvolgende naer de straat van Sincapure te seiyl gaen omme, aldaer yetwes van des vijants gelegenheit voor ende ontrent Mallacca verstaen hebbende, voorders te resolveren, naer behoiren.

Des anderen daechs is den Heer Gouverneur Jaspar Janssen³⁾ de Jonghe, met het jacht den Neptunus ende de cjalloupe Cleyn Enck-huijsen bij dc Straet van Sincapura bij ons gecomen, medebrengende het jacht den Acolus, twelck hij voor de riviere van Jambe bejegent hadde. Alhier worden ons van die van Johor aengedient, gelijck wij oock naderhandt ut de gevangene Portugesen verstaen hebben, dat den Coninck van Atchien tegens vier galionen van Mal[acc]a slaechs geweest was, in welcken slach een van de galionen voorsz. die naert seggen van de gevangenen tot hulpe van den Coninck van Johor tegens den Coninck van Atchin affgecomen waeren, door sijn eygen vier in brandt geraeckt is, daervan den coninck van Atchijn vijftlich a sestich Portugesen gevangen becomen heeft met een cappiteijn, die ontrent 2 maenden daer te voren de dochter van den gouverneur van Mallacca getrouwyt hadde. Wij verstanden oock, dat die van Mallacca met drij gallionen ende ander vertuijch opte been waeren, waerover onse reijse naer Mallacca gevoordert hebben omme in aller diligentie voor te comen het secours, twelck de voorsz. gallionen, de carake van China comende, soude moghen doen. Soo haest wij den VIIen Decembris in tgesichte van de stadt van Mallacca gecomen waeren, zijn drie gallionen, die aldaer ter reede lagen, onder seyl gegaen ende hebben het dicht onder Isla das Naos geseth, een eilandeken recht voor Mallacca gelegen, opt welcke den Admirl. Matelijeff ten zijnen tijde een batterij gemaect hadde. Wij sijn ten voorsz. daghe tegen den avont voor Mallacca mede ten ancker gecomen ende bevonden, dat de voorsz. gallionen op een seer advantageuse plaetsche tusschen een recijff, twelck vant voorgenn. cylandeken affloopt, geseth lagen, alwaer de voorsz. gallioenen met een batterij opt voorsz. cylandeken dapper conden gesecourteert worden, veele swaricheden zijn des anderen daechs voorgevallen. Daer en was niemant, die de gelegentheit deser plaetsse bekent was, men wist niet, off men bewesten off beoosten t'voorsz. recijff naer den vijant loopen moste, hoe wydt ende groot de plaetsse was, eenige sustineerde, dat des vijants schepen in een fuycke off comme gelegen waeren, sulcx dat grootelycx getwijffelt worde, off men met alle de schepen daer soude connen geleggen, dat men oock perijckel van brandt sonder hope van te connen ontcomen soude onderworpen wesen met meer andere swaricheden, die wijdt en breet geproponeert, doch niet gesolveert werden. Men heeft eyndelyck goet-

gevonden met alle de schepen onder seijl te gaen ende dat de jachten Neptunus ende Aeolus mette Sonne ende de Mane bewesten tuschen het recyff ende het voorn. eylandeken soo naer souden loopen, als haer raetsaem duncken soude ende de plaatse wel besichtighen ende dijpen, de andere schepen zouden soo naer setten, dat se met alle stroomen ende winden mochten binnen geraecken. Wij bevonden, datter middel was om beoosten 't voorsch. recijff by den vyandt te geraecken, doch, alsoo het laet op den naermiddach was, vonden goedt des anderen daechs vroeuch, windt ende weder toelatende, naer den vyant toe te loopen ende dicht bij hem te setten, maer dat men niet aborderen en soude, alsoo voor ons niet mogelyck en was overmidts de ondieptes ende vlackte aen de lantsyde van des vijants schepen te comen, midts t'welcke den vijant, in noodt zijnde, gelijck de er-varentheijt voor desen geleert heeft, zijne schepen wel lichtelijcken in brant soude steken ende sich naer lant begeven, waerdoor onse schepen, aen boort leggende, door stilte ende stromen mede souden moeten branden. Men vondt raetsaem, dat de jachten ende oorloghschepen, als ondiepte gaende, souden voorseijlen, also men geen volcome onderrichtinge van de diepte ende gelegenheit deser plaetsse en hadde. De fortuyne heeft haer in den beginne t'onsewaerts seer ongunstich getoont. Wij en conden den IXen Decembris voormiddaghs door contrariestrom ende stilte niet voortgeraken. Des morgens vrouch quamen 3 swarten tot ons overloopen, aen den middach cregen een cleijne coulte, daermede maeckten wij altemale zeijl, het jacht den Neptunus lach voor ende was eerst gereet, raeckte by den vijandt, den Aeolus quam oock by de wercke, het worden heel stille ende waeren genootsaeckt het ancker te laten vallen, zulcx dat wij het jacht Neptunus geen assistentie en conden doen, doch hij weerde hem cloeckelijcken. Wij cregen tegen den avont een luchtgen ende raeckten daermede bij de wercke, doch niet soo naer, als geresolveert was ende hebben altemet een schoot geschoten, alle den nacht waren wij besich met worpen ut te brengen ende de schepen bij den vyant te corten. Middelburch raeckte aen den grondt opte steert vant recijff ende bleeff sitten, de andere schepen conden ooc niet voortgeraecken. Wij hebben den Xen dapper op den vyandt geschoten, die hem oock cloeck heeft geweert. Hij dede groote schade wt de batterie, die hij op Isla das Naos gemaect hadde, alwaer twee sware stucken geschuts,

schietende 18 pondt ysers, geplant waeren. Sy voeren met prauwen ende galliotten aff ende een haere schepen, brachten versch volck ende haelden de geueste, wij hadde geerne dicht by den man geweest, macr en condens overmidts de stilte daer niet bij comen. Wij waeren sterck van schepen, maer en condens niet utrichten, doch, gelijck als men in gene saecken, selffs die buijten alle hope zijn, nimmermeer en behoort de moet verloren te geven, heeft ons de geduldicheyt naer middach een cleijne coulte aengebracht, waermede ick belaste seijl te maecken ende naer den vijant te loopen. Het jacht Neptunus ende t' schip de Sonne waeren de greeftste ende eerste onderseijl, de Sonne setten het dicht by des vijants vice Admirael. De voorsch. schepen waeren niet soo haest onder seijl, off den vyand is in groeten getale wt alle drie schepen overboort gesprongen ende naer lant geswommen, eenige boots van onse schepen roeijden daer naer toe doch zonder ordre ende hebben de vlagghe van den vice admirael ende vant derde schip affgenomen. De schepen condens midts de stilte niet voortgeraecken, waerdoor op des vijants admirael weynich volck gebleven is, die ten laetsten den brandt daerinne gesteken hebben ende tselve laeten springhen, den vice admirael raeckte terstondt ooc een brandt van eenige poppen, die in tschoonerseijl⁴⁾ geleijt waren, dan en is niet gesprongen, ofte omdater weynich cruijt in geweest is, off omdat het laech onder off int water heeft gelegen, alsoo alle dese schepen boven maten zeer doornagelt ende doorschooten waeren. Den admirael, genaemt St. Bento ende den vice admirael, genaemt St. Laurencio, hadde yder twee lagen geschudts, seer laech ende vinnich, het derde gallioen, genaemt Nossa Seignora del Ramedjo, hebben wij ingehouden ende alle den nacht ende des anderen daechs daerut gelicht ontrent 60 vaten cruijt met alle het geschudt, te weten derthien metale met 3 eyssere stucken. Wij hebben gevischt ut het vrack van den v. admirael een ijssere stuck ende ut den admirael twee ysere met een metale stuck, midtsgaders noch een ancker van ontrent tweeduuisent pondt. Men soude den rijs ende de weynich vivres, die daerinne waeren, mede gelicht hebben, dan was soo doornagelt, dat de vivres onder water geraeckt zijn. Dese victorie heeft ons geleert, dat de vuytcomste van weireltlijcke zaken hangt aan een raedt veel hooger dan den raidt der menschen, dat men met Godt Almachtich rekenen moet, die niet te vergeeffs genoemt wordt.

een Godt der heerscharen, die presideert over de strijden ende couragien der menschen ende disponeert over de victorien, niettegenstaende haer gewelt, voornemen ende raetslagen. Wij hebben verschoten bij de elff duijsent pondt cruijt ende verloren zoo voor als naer van de geueste gestorven eenentwintich personen ende behouden negenthien geuesten. Den schipper van tjacht Neptunus, die hem seer animeus getoont heeft, is recht vor tveroveren van des vyants schepen, soo als hy onder seyl was, van de stukken, die den vijandt op Isla das Naos geplant hadde, doot geschoten. Ten selven tijde is van dezelve stukken den schipper vant schip Middelborch, Maerten Reyerssn.⁵⁾ sijn rechter been schadeloos geschooten, twelck des anderen daechs affgeseth is geweest. Van tverlies van des vijants volck en hebben wij niet seeckers connen vernemen, doch verstaen ut de gevangenen ende can door die overgrootre menichte van schooten, die door des vijants schepen gegaen zijn, wel geconjectureert worden, dat hij veel volcx verloren heeft. Op tderde schip, dat wij ingehouden hebben, zijn ontrent zeventich soo geueste als doode ende hebben daervan becomen vijfthien gevangenen, te weten elff Portugesen ende 4 swarten. Dese 3 gallioenen (gelijck wij eensdeels ut de pampieren, eensdeels ut de gevangenen verstaen) alsmede in den slach, tgene tegens den coninck van Atchin verbrant is, zijn in Indien gemaeckt ende in Majo laestleden wlt Goa naer Mallacca tseijl gegaen met ordre van den vice roij om haer naer de Mannillas te vervoughen, zij zijn in de Sincapura geweest omme naer de Philippinas te loopen, doch weder naer Malacca gekeert. Eenige sustineren, dat se niet en hebben connen voort comen, andere seggen, dat se in de Mannillas niet en hebben willen wesen. Den gouverneur van Mallacca hadde den admirael van dese schepen, genaemt Francisco de Mirando Henrico⁶⁾, gewaerschout, dat hij hem soude versien, off het geschudt lichten ende, voorwaer, hadde hij hem om de noort begeven, wij souden ons wel bedacht hebben hen verre te vervolgen ut vreese van vant principaelste niet versteken te worden, dan heeft op de cloeckheijt zijner schepen ende avantaghe van de plaeisse (die voorwaer groot was) gesteunt ende gelyck als alte groot confidentie insondert in den orloghe zeer dange-reux is, heeft hij met rechte de straffe van zijne al te groote vermetelt-heijt geleden. In Indien zijn noch twee gallioenen, die mette voorschreven vijer ontrent een jaer geleden tegens vier Engelsche schepen,

die voor Suratte in een inham geseth lagen, daer de gallioenen nijet en conden bij comen, opte been geweest. Den admirael zont drie patajen met eenighe galiotten met volck aff omme de Engelsche schepen te aborderen, die van de Engelsche sonder eenighe schade verbrand zijn. De voorn. vier schepen zijn ontrent Aru, tusschen Atchin ende Mallacca, tegens den Leeuw met Pijlen ende der Goes slaechs geweest ende verstaen (sulcx als Rijser tegens den schipper van Mane geseyt heeft), dat den Leeuw met Pijlen soo getracteert was, dat de goederen in der Goes geladen syn ende t'schip in Atchijn gesleept is, gelyck U.E. ut het schip der Goes, twelck wij verhopen, in salvo tot Bantam gearriveert zal sijn, wel sal connen verstaen hebben. Dit is het secours voor de Mollucques, daeraff men soo lange geroepen heeft, mijns bedunckens en hebben die van de Manillas in lange ut Indijen niet veel hulpe gehad te verwachten. Naer de Manillas en is dit jaer niet gegaen dan een galiott met een pataje (uit de Manillas gecomen) met advys, dat de voorsz. vyer gallioenen comen souden. Op ons arrivement voor Mallacca zijn mede aldaer gearriveert drie galiotten met ontrent twaelff duisent realen van achten, tydinge brengende, dat het secours van volck ende gelt ut Nova Hispania in de Manillas gearriveert was ende dat Don Juan de Silva⁷⁾ gereetschap maeckte omme de Mollucques te comen bespringhen, doch verhope, dat Godt Almachtich alles ten besten sal keeren ende dat den gouverneur Reael door zijne gewoone voorschijt alle swaricheden wel voorcomen zal. In Indyen en was niet dan een schip ut Portugael gearriveert, twelck in compaignie van vijer schepen uitgeseijlt ende ontrent de eylanden van Canaria van de andere gescheyden was, zulcx dat de resterende drie alsdoen noch verwacht werden. Ut China zullen comen een Caracque met een gallioen. Godt geve, dat se in onse handen moghen vallen. Wij hebben den Coninck van Atchin, midts de oorloghe tusschen hem ende den coninck van Johor, niet connen becomen ende zullen alle middelen aenwenden omme den coninck van Johor, die wij alsnoch nijet en hebben gesproken ende sich hem onder Bintam onthoudt, in devotie te houden. Tgene in Europa tegens den Grooten Turck⁸⁾ verricht ende op de andere quartieren gepasseert is, sal U.Ed. ut de bijgaende pampieren wel connen verstaen, daeraen ick mij refere. Wij sijn den 14en Decembris laestleden van Mallacca naer de straat van Sincapura weder t'seijl

gegaen, naerdat wij het derde schip, dat alreede vol waters was ende aan de grondt satt, in brant gesteken hadden, niet hebbende connen resloveren tot het verbranden van de joncken ende ander vaertuijch, dat voor Mallacca seer hooch opgehaelt was, aengesien tselve sonder merckelijck verlies van volck niet soude hebben connen geschieden, alsoo men bevondt, dat den vijandt alle nachts met galiotten hen daer ontrent was onthoudende. Het heeft ons seer swaer gevallen de straat Sincapura te passeren, alsoo het mousson sterck doorwaijt. Het schip Hollandia geraecte een teylandt Carimon van ons ende is op gisteren bij de wercken gecomen, verhopen, dat hij van dage met het aenstaende getijde bij ons wesen sal. Den schipper van de Mane heeft ons op gisteren aengedient, dat hij ut een van de gevangene Portugesen, wesende een barbier, verstaen heeft, dat ontrent 7 ofte acht weken geleden ontrent Cochijn seven Hollantssche schepen gesien zijn. Godt geve, dat se tot Bantam mogen gearriveert wesen. Ick en hebbe niet connen naerlaten het jacht Neptunus mette schaloupe Cleijn Enckhuijsen aen U.Ed. af te vardighen, ten eijnde U.Ed. onses wedervarens mocht verwichtt worden ende met eenen dezelve gebruijcken, zulcx als U.Ed. te raden vinden sal. Opt voorn. jacht is bij ons in des overleden schippers plaelste gestelt Abraham Pieterssen Pos⁸⁾) sturman opt voorn. jacht ende dat bij provisie, totdat hij bij U.Ed. sal gecomen zijn omme alsdan naer zijn comportement geconformeert off anderssints daerinne gedisponneert te mogen worden naer behooren. Het voorn. jacht heeft aen tjacht den Aeolus overgedaan een ancker met een groot mersseijl, alsoo den Aeolus niet als een groot marsseijl met twee ankers en hadde, een ancker voor de straat van Sincapura int opwinden schadeloos geraeckt zijnde. Wij zullen voorts naer ons utterste vermogen de victorie vervolgen ende eersticheijt aenwenden omme de schepen, die van China verwacht worden, te becomen, ons in alles regulerende, naer haer de gelegentheyt sal presenteren. Hyer mede

Edele Erentfeste achtbare seer voorsyennige Heere
gebijede ick mij seer gedyenstichlycken in U.Eds. goede gratie met
bevellich in schuts des Almachtigen, opt schip Nieuw Seelant ontrent
de rivier van Johor, desen XXVen Decembris anno XVI C ende
vijfthien.

Was onderteekent U.E. dienstwilligen
Steven van der Hagen.

VIII. ABRAHAM VAN DEN BROECK, AAN BOORD VAN DE AEOLUS VOOR DE RIVIER VAN JOHORE 26 DECEMBER 1615¹⁾.

Adi 26 December voor de rivier van Jhoor Ao. 1615.

Erentveste, manhafte, wijse, voorsz. zeer discrete Heer.

Sints den mijnen van den eersten October, Uwe E. toegesonden met een prauw door Gilbert Balti, is de tijdinge gecomen op 8 dieto, dat de coninck van Atchin omtrent Bencalis tegenover Mallacca was omtrent met 300 seylen, nemende synen weegh naer Jhoor, soodat den coninck, naer ons tot assistentie versocht hebbende, dat hem met beleeftheyt, redenen ende onderrechting hebben affgeseijt, op den 10en October tsavons met alle sijn gevölch is gevlycht op de droochten van't eilandt van Boulan met toeseginge, wij U.E. souden gaen soeken langs de custe van Sumatra. Alsoo tot dien tijt toe met groote verwonderinge noch niemand ofte tijding vernomen en hadden, so heeft hij ons een man ofte 3 megegeven, die ons binnen de eylanden deur souden brengen naer Andrigiri aen de custe van Sumatra, alwaer oock te doen hadden, deswijlen metten Coninck van Andrigiri²⁾ door recommandatie van desen gecontracteert hebben tsynen eygen versoek, alsoo een heerlijcke peperplaetse is ende door die van Jambi can bewaert ende gefrequenteert worden, sijne plaetse te versoeken, mits conditie geene andre Europische natien daer te mogen handelen anders als Hollanderen, dan daer comende overmits den langen wegh vant opvaeren van de rivier, daer Brustens af en om 7 dagen over uijt is geweest ende sieck wederkeerde, is niet connen versocht ofte geviseert worden, te meer alsoo doen selfs ter dooit sieck te bedde lagh aen een pestilenciale febre, daerover onsen wech naer Jambi sthuarden, daer den 29en October ariverden ende den 5en November aen Sr. Stercks leverden het metgesondene cargasoen van fl. 3034.11.9, hem daer noch toedoende, tgene mij onvercocht resterde van tcargasoen voor Jhoor metgenomen neffens het contant, twelck was 600, maer dat ick gemaeckt hadde bedragende tsamen Fl. 5216.11.14. ende overmits de goede apparentie, die hij seyde gemerckt te hebben om aldaer peper te becomen, soo wanner maer van behoorlyck capitael versien en waer, soodat nu heeft in alles guldens 16706.11.11 aen gelt ende cleden, daermet op de comste der Mannancabouwers wat can

uytreychten. Tschijnt, naer sijn seggen, den peper, daer vallende, bij ons niet can vervoert worden, costende 10 sacken 12 realen van 8en conth. ende altemets minder. Met cleden hadde noch geen apparentheyt, alsoo de Manancabauwers noch niet aff waeren gecomen ende ten minsten eerst over een maent souden affcomen. Wel beth. hier 10 pr. co. van utgaen, maer gene incomende waeren en betaelen, doch soo heeft den coninck affslach metten tol belooft. Simsuan ³⁾ en hadde geen achste part capitaal tot ladinge an syn joncke ende halve syn volck seer murmureerden, daer hierneffens eenige brieven van gaen. Den Engelsman was daer gecomen 18 dagen voor den Aeolus, dan ick hadde neffens Balti een andre prauw met eenen brieff van den coninck alhier aan den coninck van Jambi gesonden, die 3 ofte 4 dagen voor tarievement der Engelsz. aan den coninck wiert geleverd, die soo veel te wege heeft gebracht, dat de Engelsz. voer desen daer genen handel en sullen hebben. Wilt haer (dat se versocht hebben) geven ofte laeten bouwen, maer moeten in haer jacht blijven ende alsoo haeren handel voeren. In de revier lach oock een Portugees, die wel wensten daer uijt gedreeven te hebben, wilden sijn leven niet wedercomen, daer den Engelsman zeer op vlamden, maer soo verstanden, en hadden synnen halven last ende over 15 ofte 20 last ydelen peper, met lieten versoeken, ofte hem uijt de revier mochten haelen, maer wiert geweygert. Doch met onse compste soo raekte Sr. Portugees hier oock uyt ende blijft voor ons alle(?) tenwaere dat men de vrientschap van den coninck soo weynich achten, als mij wel dunckt ja, waerdeur wij niet alleen uyt Jambi maer uijt Andrigiri ende dese omlegende plaetsen sullen versteken raeken, alsoo alle aan desen verbonden ende verwant sijn, een treffelycke schaade conde geschieden. Onse dingen in Jambi gedaen hebbende, syn den 16en November tseijl gegaen om vorder de schepen te bejegenen, gelyke in de instructie vervat ende aengewesen stondt, ofte, niemand bejegenende, souden naer Bantam geseijlt ende gecomen hebben om van alles mondelinck rapport te doen.

Doch den 17 ditto, comende tsavonts omtrent Palumbam, saegen 2 ofte 3 seylen, daer des snachts bij quaemen ende was den Neptunies, Halve Maene ende Cleyn Enchuysen met den Gouvr. Jasper Jansz. ende Andries Soury ⁴⁾, daeruit verstanden het vertreck van den admirl. Verhaegen naer Jhoor ende geresloveert, derhalven Jasper Jansz. goet vondt, ick metten Aeolus weder terugge naer Mallacca souden keeren,

dat alsoo geschiet is, doen[de] onsen wech weder langs de custe van Sumatra, wysende Andries Soury Jambi ende Andrigiri, dat sy op 1½ graed wilden hebben. Wij bevonden maer op 40 minuten bissuuden den Equinoctiael ende Andrigiri op 4 minuten lach, hem gevende alle factuijren ende bescheeden van Jambi ende Andrigiri. Soo oock hadde en hebbe hem de saecke op het hoochste gerecomandeert, verhoope met de jonck van Simsuan perthije peper voor tschip Rotterdam senden, alsoo Sterck vermeyne voor desen tijt in 14 daegen wel 60 ofte 80 last bijeen soude vercrijgen, maer wat voorder synde, sal aen genen peper ontbreken. Het Halve Maentgen, alsoo der 17 joncken van Java met rijs laegen, was in meyninge naer Andrigiri te senden, daertoe aldaer gelaeten hebbe, om gene occasie te versuijmen. Samuel Gruwels⁵) tijt uijt was, hebben hem met advys van den raet weder aengenomen voor den tijt van 3 jaaren, de compa. wel comt te dienen a 50 fl. ter maent, soot Uwe E. agrejeert, twelcke hoope ja, alsoo bevonden hebbe, neerstich ende nuchteren is ende hoope de compa. goeden dienst sal doen; hierneffens gaet oock eenen brief van hem aen Uwe E.

Oock vermeyne, den rijs in Andrigiri better avance sal geven als in Jambi, alsoo daer soo veele joncken niet en comen; van Maleysche doecken sal daer oock goede partijen connen vertieren, overmits nu 3 jaren geleden eenen oorlog metten Portugees is geweest ende voor heelt noch te continueren. Tuschen desen wegen sijn ons gemoet versche. joncken van Java, comende van Mallaca, die daer wel 60 off 80 in tgetal syn geweest, alle geladen met vivres als sout, vis, ayuin, loock, olie, enz., waervan eenige aengehaeld sijn ende verstanden van Japara, Coudoes ende de omliggende plaetsen waeren, waerover vrij syn laeten gaen, waerschouwende, soo tnaeste jaer daer weder gevonden wierden, haere personen ende goederen sullen verbeurt gemaekt worden, daer ick dencke van te vorderen den Gouvr. Jasper Jansz. Uwe E. breder sal adviseren⁶).

Onder Carimon hebben geset gevonden een Engels schip, den Salomon, daer opperoopman op was Luycas Anthonisz.⁷), comende van Siam ende Pattani, willende naer de custe van Cormandel, nemende hier waeter ende hout in, wachtende naer advijs van Mallaca, alsoo verstaen hadde daer 4 ofte 5 gallioenen laegen, die vreesden hem te cloeck souden vallen. Desen Engelsman heeft gesproken in syn schip

den Pangerma⁸⁾ ofte overste van den coninck van Atchyn als oock daernaer den Coninck van Jhoor, uyt welcken beyden mondien verstanden, op onse assistentie verwachte, waeruyt presumerden, syn saet soude gesaeyt hebben, dat schier wel half blycke, dewylen, bij den admirl. comende, verstanden, den coninck niet gesprooken en hadden, oock niet aen boort was geweest, maer mijne brieven aen Uwe E. in sijnne handen gelaeten, met een prauken aen boort gesonden heeft. Oock wilden den Engelsman eerst met den Maen ende daernaer met ons naer Bencales om de Atchijnders tegen de Portogeesen te assisteren, maer ick meyne, hij syn hielen soude hebben laeten sien ende hem niet ander schorten als convoey verby Mallacca.

Den 29en November tsavonts vonden den admirl. geset besuyden de straat van Singapura, die duer de harde stroomen schier gront aff gedreven was met de resterende scheepen, daer de brieven vont van Sr. Coomans⁹⁾, die adviseert, de saecke hier te verrichten in handen van den Heer Admirael ende den advocaet¹⁰⁾ gestelt om weeromme in U.Ed. absentie met den Coninck alles aff te handelen ende doen ick verstandt, den coninck verby waeren geseylt sonder aen te spreecken daer [??] ende [??] men die behoorden te kennen, of dat ons dissienen niet schadelyck en viel, dan alsoo haeren last ende commissie geweeten hebben, syn sonder tijdinge van haer te hebben naer Mallacca geseijlt, alwaer bevonden hebben 3 gallioenen ende verstanden, het vierde ontrent 14 daegen te vooren van den coninck van Atchin was in den brandt ende grondt geschooten. De resterende 3 hebben, Godt almachtich sy loffe, op den 10 deser loopender maent overmeestert, van welck voorder succes niet getwiffelt den E. Admirael Uwe E. volcomentl. sal adviseeren, derhalven my daer aen refererende. Int herwaerts commen van Mallacca waeren wat verachtert, overmidts de andere scheepen beter als Hollandia seylden, sodat ondertussen bij den admirael goet is gevonden, soo wy verstaen, dese jachten naer U.E. te senden. Ick soude niet geraeden hebben (soo der bij waere geweest), dat men noch een ofte 2 daegen ingesien hadde om Uwe E. wat meede te deelen van de gelegenthetyt ende genegenthetyt des coninckx, alsoo niet ver van de scheepen en is, alsoock ten anderen dat men ten minsten den Neptunus int gaen naer Bantam Jamby aengedaen hadde om te sien, ofte den joncke van Simsuan vertrocken was, off dat hij den peper, die men meent vergadert te hebben, hadde connen medenemen voor

ladinge tot het schip Rotterdam, dat anders schynt, om faute van peper off provisien vuyt vaderlant wel mocht blijven liggen, dat voorwaer een beclaeglycke saecke waer, doch wat den E. Admirael hierin heeft geordonneert, is my onbekent, dan ick achtte, de noodicheyt der advisen sulckx sullen verhindert hebben. Van de caracque vuyt Maccauw hebbe noch niet vernoomen, maer vuyt eenige Malleyen verstaen, die gisten, noch wel een maent soude aenloopen, eer se commen, doch den tyt sal leeren ende oock alle dage naeckende. Maer is den coninck tegens ons opgehitst ende geen contentement van ons verwerven[t], is wel te beduchten, alwaert schoon, dat se quamen, haer niet en souden becommen, want hy veele ende verscheyden middelen heeft om haer te adviseeren ende waerschouwen. Ende alsoo nu anders geen materie en hebbe, sal desen eyndigen ende Uwe E. in de bewaeringe des Alderhoochsten bevelen, die alle Uwe E. doch dirigeere tot grootmaeckinge van synen naem ende tot dienst onses vaderlants. Was onderteekent Uwe E. dienstwilligen dienaer

Abraham van den Broeck.

IX. ANDRIES SOURY, DJAMBI, 10 Januari 1616¹⁾.

(Deze brief is afgedrukt Djambi p. 365-383. Lees p. 365 r. 26 voor „Carbaija”, „Sorbaye”; voor „met”, „niet”; voor „bedraegen”, „bedraegende”; p. 366 r. 19 voor „gebracht”, „geraekt”; r. 20 voor „geheurt”, „gehuerft”; r. 21 voor „geweest Sijnde”, „geweest sijnde”; r. 22 voor „middels”, „middele”; r. 26 voor „hare”, „bitcharen”; r. 33 voor „in dese de”, „is deze te”; p. 367 r. 1 voor „Hollanders, Engelsche”, „Hollanders ende Engelse”; r. 2 voor „passeren”, „sal leeren”; r. 5 voor „geloupe”, „chaloupe”; r. 10 voor „der”, „den”; r. 14 voor „Schielerende”, „schilderende”; r. 36 voor „aenslooten”, „aenstooten”; p. 368 r. 2 voor „begoft”, „begost”; r. 7 voor „soo”, „toe”; r. 17 voor „muijten”, „muijsen”; r. 18 voor „lans”, „langs”; r. 25 voor „lantsaem”, „lancsaem”; r. 27 voor „:”, „picol”; r. 37 voor „sijne”, „fijne”; r. 38 voor „inpertnientheijt”, „inpertinentheijt”; p. 369, r. 5 voor „voorts”, „voorsz”; r. 6 voor „Bruijssens”, „Bruijstens”; r. 17 voor „voorderlijck”,

woordelijck"; r. 20 voor „sonder”, „souder”; r. 36 voor „herte”, „corte”; p. 370 voor „door saecke”, „d’oorsaecke”; r. 3 voor „na”, „nu”; r. 15 voor „doet”, „doch”; r. 16 voor „wijffelend”, „twijffelende”; r. 18 voor „allen zullen”, „alleen sullen”; r. 19 voor „is”, „in”; voor „quam”, „quame”; r. 24 voor „iver mits”, overmits”; r. 28 voor „portugielen”, „portugiesen”; r. 30 voor „handel”, „handen”; r. 32 voor „met naer alle”, „niet naer als”; r. 34 voor „stadt”, „staet”; r. 35 voor „lantsael is”, „lantsaem in”; r. 38 voor „maer”, „naer”; r. 40 voor „½”, „1½”; p. 371, r. 7 voor „dat plaatse”, „dat ons de peper soo diere compt te staen, al oftse op de plaatse”; r. 15 voor „dacht”, „ducht”; r. 18 voor „ten waere”, „tis waer”; r. 19 voor „sijns”, „fijne”; r. 23 voor „basta”, „bafta”; r. 26 voor „sijt”, „sijn”; r. 27 voor „farasse”, „sarasse”; r. 28 voor „asha”, „asta”; r. 34 voor „doen”, „even”; r. 35 voor „compagnies”, „compte”; r. 36 voor „verdoen”, „verderven”; p. 372 r. 10 voor „vau”, „van”; r. 11 voor „arghen”, „wegen”; r. 18 voor „t souden”, „stonden”; r. 27 voor „majj”, „marti”; r. 29 voor „stroomen”, „stroom”; p. 373 r. 14 voor „bekende”, „bekent”; r. 15 voor „hebben dan”, „hebben. Dan”; r. 16 voor „soo”, „toe”; r. 25 voor „rossangh”, „rottangh”; p. 374 r. 2 voor „laten”, „laden”; r. 10 voor „bij”, „ben”; r. 14 voor „verdronck”, „verdroncken”; r. 24 voor „is. Consenteerde”, „in conseenteerde”; r. 28 voor „loop”, „loopen”; r. 38 voor „begofter”, „begosten”; p. 375 r. 3 voor „boort”, „voort”; r. 6 voor „begoft”, „begost”; r. 21 voor „joncken”, „jonck”; r. 25 voor „coop”: „coopen”; r. 30 voor „ontrent lasten”, „ontrent [niet ingevuld] lasten”; r. 35 voor „selfft”, „selffde”; p. 376 r. 10 voor „peloofte”, „pelo ofte”; r. 13 voor „gejudeert”, „geinduceert”; r. 15 voor „gunst”, „gunsten”; r. 16 voor „wie en”, „wie niet en”; r. 18 voor „morren”, „mooren”; r. 19 voor „meneude”, „meenende”; r. 23 voor „aelden”, „naelden”; r. 26 voor „sijn”, „sije”; r. 28 voor „past”, „gaff”; p. 377 r. 2 voor „redderen”, „redden”; r. 7 voor „Maleijo”, „Maleijs”; r. 14 voor „chasten”, „chassent”; r. 15 voor „cantijtetijt”, „cantijteijt”; r. 21 voor „op”, „per”; r. 24 voor „enghe”, „krengh”; r. 27 voor „niet”, „met”; voor „geprouff”, „geprouft”; voor „renghe”, „krengh”; r. 31 voor „noodich. In”, „noodich in”; p. 378 voor „picol gecost”, „picol soude gecost”; r. 4 voor „noit”, „niet”; r. 18 voor „30(0)”, „3 duisent”; r. 19 voor „met”, „niet”; r. 23 voor „sulcke”, „sulcken”; voor „seijnde”, „seijde”; r. 34 voor „advies”, „avis sal”; r. 36 voor „Poulor Erello”, „Poulo Verello”; p. 379 r. 24

voor „begoft”, „begost”; voor „informeere”, „formeere”; r. 26 voor „bettert”, „betert”; r. 27 voor „hebhen”, „hebben”; r. 32 voor „Aherense”, „adherente”; p. 380 voor „kikor”, „kikir”; r. 8 voor „sijnen ondercoopman”, „sijnen fijnen ondercoopman”; r. 15 voor „niet een d omme”, „met den domme”; r. 28 voor „sijden”, „snijden”; r. 36 voor „flijtoir”, „feijtoir”; r. 38 voor „flijtoir”, „feijtoir”; p. 381 r. 1 voor „cappiteinen”, „cappitein”; r. 2 voor „niet”, „met”; r. 12 voor „hij”, „sij”; r. 15 voor „geseten”, „geseth”; r. 19 voor „avocatie”, „avoatje”; r. 21 voor „is”, „in”; r. 25 voor „fuste uit”, „fust ut”; r. 31 voor „chaste”, „chassen”; r. 32 voor „Rs.”, „Rn.”; r. 35 voor „en de Jamij”, „ende Jambij”; p. 382 r. 6 voor „scheep”, „schepen”; r. 18 voor „gehouden”, „gesonden”; r. 19 voor „plaghe”, „en saghen”; r. 25 voor „Liche te houden”, „Liche houden”; voor „Achinde soo”, „Achinder. Soo”; r. 26 voor „vriendt hebben Sullen”, „vrindt hebben sullen”; r. 29 voor „sugetijff”, „fugitijff”; r. 30 voor „geweckt”, „gevolcht”; p. 383 r. 4 voor „Piero de Carualais”, „Piers de Carabais”; r. 9 voor „gevouchelijcke vernestelen”, „gevouchelijcke connen aendoen ende alsoo dien houdthaelder eens vernestelen”; r. 7 voor „dachte”, „duchte”; rr. 34 voor „gelieff”, „gelielt”.)

X. ANDRIES SOURY, DJAMBI, 21 FEBRUARI 1616¹⁾.

E. Heer

Dese weynige regulen sullen alleenel, dienen omme U.E. t'adviseeren wat t'sedert mijn schrijven van den 15 deser²⁾] (die mede met dit Engelsch schip gaet, gelevert in handen van den schipper, geconfineert aan Sr. Jacob Breeckvelt³⁾). Op daito in den naermiddach (alsoo den coninck verstont, dat do. Engelsch schip ter middernacht wilde vertreken) heeft mij ontbooden ende andermael belast, dat aan onsen Cap. Moor⁴⁾ soude adviseere vant nemen van de Portugese fergat door onse schepen ende alsoo tselffde in de mont van syn rivier was geschiet, begeerde over tselffde behoorl. satisfactie, te weten, dat de goederen ende fergat hem weder soude gerestitueert werden omme door hem naer Mallacca gesonde te werden, want met ditto Portugise

geen vijantschap en begheerde onserhalve, vorder dat haer vrintschap soo niet achte als d'onse, omme veel reden die was ghevend, die hier naerlate, doorsaecke U.E. bekent, somma, dat bevonden hebbe ut do. coninck ende synnen geportugaliseerden adel, dat met geen Coninck van Sorbaija³⁾ hebbe te doen. Niettegenstaende dat voor dese reijse (vermeyne) sulcx met een schenckagie can gemodereert worden, aen drij persoenen, te weten den ouden ende jongen coninck ende noch een edelman, een groot favorijt van de Portugese, die de cat hier meest de bel aenbint. Al watt noch alegeere, dat sulcx buijten de ree geschiet was, heeft niet connen helpen, mij altoos interrompeerd, seggende, wel wist, watter aff was ende soo ick hem niet en wilde geloven, soude de visschers t'samen doen commen, die sulcx gesien ende geattesteert hebben. U.E. gelieve hier ordre in te stellen, soo U.E. goede discretie gedraecht ende noodich achte, doch segge andermael, gelieve niet te imagineere, dat met den Coninck van Sorbaije te doen hebbe. Omme de waerhyt te segge, t'is te vrouch begost, want eerst een voet aen lant hebbe.

Ditto Coninck hadde mij overlanghe geseyt, soo wanner ditto Engelsz. schip vertrock, een brieff aan U.E. begeerde te schrijven opt voorsz. alsmede tot naerder vruntschap. Presentelyc gsz. schryft aen de Engelsz. tot Bantham, den inhout van dien is, dat den brieff compt van den Coninck van Jambij aen den Cap. tot Bantam, hem verwittigende, soo syn volck een plaets tot een logie vergunt ende gegeven heeft, alsoo niet en souckt als coopluyden in syn landt omme syn stadt neringen rijck te maecken, alsmede met haer vrintschap begeert te houden ende soo sulcx t'haerder syde begheere, sullen haer wachten van eenige joncken veel min eenige Portugeesche fergatten (alsoo de Hollanders gedaen hebben) in de rivier ofte seeckere limite, die daerop is stellent, aen te tasten, contrarie doende, sal t'selffde alhier op haer logie verhaelen, en de Portugese vergoede. Soo sulcx niet en begeere naer te commen, mogen haer craem opbreecken ende vertrecken, sulcx heeft haer willen verwittighen, vorder schijnt aen haer eenige amonitie van oorlooghe te versoecken als cruyt, vuerroers, sabels, loot, alsoo schynt d'oorlooge int hooft te hebben. Alle de roers, sijnde omtrent 50 stx. heeft opgecoft a 4 picol stucx ende biet voor de ispeedarmes (die enighe veertich stucx hebben) een picol per stuc. Ick achte, de missive aen U.E. meest van denselven inhout soude geweest hebben

ende alsoo hem andermael vraechde, ofte niet en begeerde te schrijven, antwoorde, schrijft gij nu alleen ende soo wanneer eenighe van U scheppen commen vijft Johoor, sal alsdan schrijven, want seyde verstaen te hebben, dat hier een schip aencomme soude. Hem vragende, wat ick schrijven soude, seyde: schrijft aen Cap. Moor, dat een van syn schepen een Portugese fergat in mijn revier (tegens uwer aller belofte) genomen heeft ende dat ick daeromme gousar⁶) ofte verstoort ben. Wanneer ick de Hollanders een plaets tot een huijs vergunde, beloooffde mij, dat niemant in mijn revier beschadigen en soude, seggende, mij verwondert, dat soo weynich op U lieder woort te betrouwien is ende soo sulcx gedocht hadde, soude mij gewacht hebben Uwer soo veel gelooft te geven. Ick gebruijck hier sijn eyghe woerde, wat hiertegen alegeerde, seyde, doet soo veel ende schrijft dit aen Uwen Capt. Moor, soodat achte, de remedie omme dese questie ter neder te leggen boven verhaelt hebbe, acht oock voor een groote slechticheyt sulcx meer te wille beginnen, want desen coninck diep int lant woont.

Alsoo by de coninck ontboode werde, vonde aldaer den Engelsz. coopman, die naer den brief wachte⁷), soodat alle dese reede meest in syn presentie passeerden, oock dat niet en achte, ofte sal de sijnne van Banthem daervan adviseere omme haer tande daermede te stocken, nochtans hebbe do. Coninck tot 2 maele doen adviseeren, soo wanneer mij iets te seggen hadden, behoorde alleen te wesen.

Een Portugees was hier van 't voorgaende fergat bij d'Engelsche gelopen, waerover tusschen den Coninck ende haer mede een halve questie is geresen, want de Coninck den Portugees begeert. Ditto Engelsche hadde wel gemeynt, dat wanneer de saecke int vuyterste hadde gecommen met een geschenck aff te praten, maer heeft niet connen helpen, soodat hebben moeten beloooven de Portugees op te brengen (want hem een boort hadde gesonden), tgeene nochtans onbehoorl. schijnt, want een Christen is, die men gheen Mooren en belooft ofte behoort te leveren. Al t'vertooch, dat den engelsman mocht doen, heeft niet connen helpen, want den Coninck seyde: ick begeere, dat ghij hem opbrengt ende soo niet, vertreckt datel. van hier (strackx op t'mes spreeckende). Den Engelsman liep naer syn steert⁸), dan 't heeft niet connen helpen. Ick achte, soo haest do. Portugees opgekommen sal syn, den Coninck hem Moors sal willen hebben, den tijt ende utcomste sal leeren.

Op heden ontfangen eenen ut Johor van den E. Hr. Admirael van der Hagen, waervan hier copie neffens gaet, hoewel niet en twijffele, ofte dese tijdinghe sullen out voor U.E. wesen. Tschijnt, den Aolus alhier aen sal commen, doch meyne hem dadel. aff te seynde, want niet doendel. en is de revier noch op te commen, mede maer ontrent de 100 pol. peper bey den anderen hebbe ende gheen apparentie veel te becommen, tensij d' Manancabars affcommen.

Den assistent, daervan synner E. is meldende, sal met d'eerste gheleghentheyt naer Bantham seynde, alsoo syner ende andere dienste hier onnodich syn. Wilt de saecke hem niet beter gedragen, als tot noch toe gedaen heeft in de negotie, sal (eerenthalve) niet connen laten U.E. te bidden in myn verlossinghe te willen favoriseere, niet twijffelende, U.E. daerinne doen sal, als degheene die myn eere is souckende ende dat op ander plaets mochte gestelt werden, daer de comp. meerder dienst mochte geschieden.

Hiermede E.achtbare Hr. U.E. in de protextie des Alderhoochsten bevelende, Actum int Comptoir Jambij den 21 Febr. 1616.

Was onderteekent U.E. dienstwilghen

Andries Sourij.

Van de 10 tayls 12 maesen sal U.E. comptoir
crediteren. pr. adviso.

XI. CORNELIS REYERSZ. AAN BOORD VAN DE WITTE BEER TEN N.W. VAN MAURITIUS 6 MAART 1616¹).

Erentfese wijse voorsienige ende seer discreten Sr.

Desen om U.E. te verwittigen het succes van onse voijagie, hoedat wij den 5en Januari buijten de straat van Sunda syn gecomen, den 8en Februari teylantd Mauritius gesien, dan en costen de S.O. haven niet beseulen, vonde goet aen de N.W. zijde te loopen om aldaer de goederen van de gebleven schepen in te nemen. Den 11den dito syn wy met tschip den Witten Beer op de reede gecomen, daer Banda is gebleven, bevindende aldaer 22 personen in goede gesontheyt, 3072 p.

indigo met twee volle leggers ongewogen, 10950 P. cattoenen gaeren, 41811 peper, altesamen seer qualyck geconditioneert, dan hebben deselffde laten schoonmaken ende laeten droogen naer ons crancke vermoegen, daernaer ingenomen. Den 15en desz. creghen den wint uyt den Noort Westen met hart weder, soodat wij tot ons leet wesen 3 anckers mochten laten staen ende liepen in den Z.Oosthaven, den 18en syn wy in de Z.O. haven wel gearijveert, aldaer bevonden 35 personen in goede gesontheyt van tschip Gelderlandt ende dese naervolgende goederen: 210007 p. peper, deselffde ingenomen alsmede 46966 p. ebbenhoudt tot ballast. Den 5en Maert syn wij vuijtte Z.O. haven vertrocken, ingenomen de spicerijen van tschip Gelderlandt ende Banda, voort is goet gevonden op de Molucxse reede te loopen om de goederen ende tivolck van de Provintie mede te nemen, laetende volgens onse instructie alleenlijck d'ebbenhoudthackers, te weten 36 personen, met 5 boots-gesellen van tschip Walcheren aldaer gebleven. Is goetgevonden, dat zy onder de houthackers sullen sorteren. Hebben voor hooft aldaer gelaten Volckert Sijmons²), voor desen quartiermr. geweest opt schip den Orangieboom, alsoo een onderstierman voor dese voor hooft van tvoorsch. schip aldaer gelaten, in den Heere gerust is. Oversulcx den voorsch. persoon Volckert Symonsz. als hooft gestelt om het ebbenhout uyt het bos te haelen, alsoo wij bevinden, noch wel de 2/3 parten van thout in tbos is leggende, oversulcx de instructie gelaten ende altsamen tivolck voorgehouden thoudt op istrand te brengen, nochtans tselve voorhoudende, haer weygerich daerin stellende, haer excuse nemende, tselve niet doenlyck en was, alsoo sy niet van schoenen versien en waren ende blootsvoet niet doenlyck. Haer voorhoudende, wat dienst zij de Compa. gedaen hadde, de tyt vant vertreck vant gaen, twelck over de tien maenden geleden. Soo sy geen moet en hadden thout vuyt tbos te breghen, de Compa. haer niet gehouden en was van de tyt van tvertreck van tvoorsch. jacht een penninck van haer gagie te betaelen, oversulcx eenstemmich hebben beloofht thout met den alder eerste uyt tbos te brengen, laeten hier blyven tot vyvres 2½ legger wijns, 9600 P. met 4 volle leggers, 11 vaeten speck als vlees, ½ legger asijn, 4 vaeten met sout, een vat wijn tint³), enich broot van Gelderlandt, 70 potten ooly, voort latende 40 vaten cruyt, 3 touwen, 35 musqut als roers, eenighe bandeliers, 27 sabels, 31 ellen laeken van tjacht den Orangieboom, een cabel met een cabellouw nieuw met een out dage-

licx touw, 2 trossen, soo pick als teer, verhopende tresterende goet van tschip de Provintie mede te nemen, soo den tyt can lyden, doch weynich plaets int schip hebbende om deselfde te bergen. Verhopende op 8 dezer vant eylandt Mauritius naer de Cabo de Bona Esperance om deselve aen te doen te vertreken ende voort, soo den tijdt can lijden, geen plaatse aen te doen alst waerde vaderlandt, off ten ware den noot anders was eischende, alsoo wy met een cleyn schip en veel volcxs versien synde, te weten met 91 personen van hier vertreckende.

Hiermede

Erentfeste wyse voorsienige ende seer discrete Heer Jan Pszn. Coenen, bevele U.E. inde protestie des Almogende U.E. tot salicheyt in langdurige gesontheyt wil sparen, Amen. Met haest desen 6en Maert 1616 uit schip den Witten Beer an de N.W.zyde van teylandt Mauritius, U.E. dienstw. vrunt, wat ick vermaen, vale.

Was ondertekent Cornelis Reijersz.

De oude bootschap aen alle
de goede bekende.

XII. ANDRIES SOURY, DJAMBI 27 MEI 1616¹⁾.

Erent Achtbare Vroome Wijse ende seer Voorsienighe Hr.

U.E. missive van dato ultimo Martio ende 25 April passado syn ons pr. t'jacht de Halve Maen, de chaloupe Vlissinghen ende fergat Jambij op 23en deser wel geworden, neffens copie; van tdeerlen verongelucken der 2 schepen in Mauritius²⁾ alsmede het overlijden van beyde de E. Hen. Generaels met herteleetwesen vernoomen. T'is voorwaer een deerlen saeck geweest, dan hierinne is anders niet te doen, als ons met patientie wapenen omme ons met alle den wille des Heeren te conformere, die den synnen wel castyt, maer noyt en verlaet, t'selffde moeten ons ongetwijffelt inbeelde, want ons alle van synne vaderl. goetheyt toeghesonden wert. Hij weet ende kent, wat ons noodich is, etc.

Dese fergat, alsoo ons heel hinderlen in onse bitcharinghe is, hebbe niet raetsaem gevonden, dat hogerop soude commen, derhalven U.E. dadelycken sonder eenige ladinghe met d'advyse, die hebbe connen becommen, belangende den vijants macht, ende gelegenthert, wederomme gesonde. U.E. gelieve deselffde hier niet meer te laten commen, want aensien doet gedencken ende soude het gepasseerde weder in memorie brenghen.

Op 12en deser is alhier wedergekeert een prauw (welcke desen coninck aan de Mat. van Johoor geleden ontrent 40 dagen hadde gesonden, tot wat sijne is mij onbekent, doch wert gepresumeert dat t'selffde was omme te verneemen, hoe haer de Portugesen gelieten over t'nemen van de fergath) met missive van den coninck van Johoor, waerinne was verhalende, dat de Portugesen hem gedoleert³⁾ hadden over t'nemen van de Portugesche fergat ende dat den Coninck van Jambij met de Hollanders soude gedeelt hebben, soodat sij Portugese haer niet en verwonderden, dat in plaets, dat do, Hollanders hier straffe over verdiende, soo vername, dat inne gestijft ende in meerder eere ende respect t'sedert werden gehouden, voorder dat do. Portugese desaigneerde anbassada aan synne Mat. van Jambij te seynden (gel. en mede gedaen hebben en syn do. op 21 deser met een balo alhier gearriveert), voorder was adviserende, dat 4 galioens ende 14 soo fuste als galeye met Castiliaenders alle waeren ghearriveert, tot wat intentie seyt hij, Conninck, hem onbekent te syn, dan hem docht, dat het was omme de Hollanders te soeken, die corts te vooren waeren vertrocken, mede dat segge, de Mat. van Johoor op de reyse stont omme naer Pahangh te vertrecken, mits hem verwitticht was, syn schoondochter, die de dochter is van den Coninck van Pahangh, getrouw met de Magt. soon, op haer vuijsterste swaer ginck omme te baeren; dit is in forma, dat aan desen Coninck was adviserende, alsoo mij syn Magt. selfs verhaelt heeft, daer beneficentia vragende, wat mij van de saecke docht ende ofte wij niet oorsaecke en waere van t'selffde, alegerende veel reden, die al spruijtende waere ut cleenherticheyt, dat hem eenighe van den gheportugaliseerden adel hadde int hooft geblasen, onder andere, dat de Portugesen hem naerbij waeren, ende dat licht sijn revier soude connen sluijten, soo datter niet een jonck en soude conne commen, dat den eenigen middel was om syn plaets neeringhloos te maecken. t'Gheene hem neffens andere swaricheede vuijt hooft socht

te drijven, hem onder andere seggende, dat sulcx niet eens en behoorde te dencken, laet staen vreesen, want den Portugees op andere plaetsen wercx genouch hadde sonder haer soo swaer (als syn Magt. meynde) aan den dinghe te stooten, die ghemeen waren, want den coninck van Sorbaya jaerlicx selffde dede doen ende dat op sijn ree daer noyt naer gevölcht was, maer waeren noch wel te vreede daer te moghen commen handelen, derhalven waere dit buijten geschiet ende niet in de revier, als veel willen seggen ende bij soo verde de saecke tot t'vuijtersie quame (dat doch niet geschiede en sal), als dat den Portugees iets op de Magts. revier of tincome wilde attenteere, soude alsdan in naerder bespreck met de Magt. treden ende soude bevinden, dat de Hollanders hem soo gheele vrint soud' wesen, alsoe met den Coninck van Johoor waeren. Wat de Hollanders voor do. Coninck van Johoor ghedaen hadde, was syn Magt. ten veele bekent, doen verhaelden hem volghens U.E. ordre, dan op t' wech seynde van de Engelsz. conde ofte wilde, schynt, niet verstaen, alsoo seyde niet te soeken als syn plaets neeringrijck met alle vreemde natie te maecken, ten fynne was alle middele gebruickende, die eenichsins conde bedencken omme hem t'voorgaende vuijt hooft te stooten. T'schijnt, alsoo van hem vertrock, wat vaster ende geruster in de saecke scheen te wesen, doch alsoo op 21 deser de ambassadeurs vuijt Mallacca arriveerde ende dat met groote fanfara ofte boha⁴), wel geslacht, hebbe hem (soo ick achte) weder nieuwe swaricheyt aenghejaecht, niet alleen hem maer de gheheele stadt van Jambij, die alreede meynde, dat t'haar beurt soude wesen, jae soo, dat sommighe cleenhartighe, daeronder wat Portugees ghesint ghemengt, begosten te murmureren ende te roepen als de Jooden: Chruijst hem, Chruijst hem, wel verstaende de Hollanders ende eenighe raeden aan den Coninck, men behoorde de Portugese te bevredighen, want de Hollanders t'selffde in de riviere hadde ghoenomen, derhalven en behoorde men niet aan te sien, maer de ghoederen vuyt de logie te haelen met minne ofte onminne, doch de verstandichste ende verresiende alsmede den Coninck selffs (onder andere den jongen Coninck die ons schynt seer toe ghedaen te sijn) dochte tselffde onbehoorlycken ende dat sulcke bitcharinghe met loode schoene moste geschieden, considererende de macht van de Hollanders als van de Portugesen ende daer beghost de saecke ghedebatteert te worden, ider naer de partie gheaffectioneert ende ghoet

hert toedraghende was, daer begost men te balanceeren (ick achte in een ongelschael⁵) de macht van beyde strijdende parthe., ende hoe die beyde conde gecontenteert werden, doch in de acte werde de saecke te different gepledoojeert, want de meeste advocaten hieldent met Orangh Frangij⁶), onse advocaete waere weijnich doch kras⁷). Ick achte, het hierinne gegaen is als dengheene, die van d'een parti een coets ende van d'andere pertij 2 paarden hadde ontfanghen tot bevorderinghe ider van syn saecke, maer nu twijffele, wie degheene is, die de paerden vereert heeft, want de saecke naer langdurighe bitcharinghe (chere Java⁸) is ongedicideert gebleven ende wert in dese solemneele acte naer langhe debath geresolveert, dat, alsoo sij verstaen hadden, dat den Portugesen ourebasse⁹) in een van de schepe was, dat men die soude ontbieden ende affvragen, ofte de fregath buijten ofte binnen is genoomen ende daermede is t'parlement voor d'eerste sittinghe gescheyde. Mij wert dadelijcken weghen den Coninck belast, den versz. tolck in aller haest op soude doen commen, soodat hierinne segge, in de vuijtspraeck van den fynnen tolck de sententie ghelegen is, doch al wert t'selffde ons tegen gewesen (dat niet en verhoope), daer noch een langhe steert naer sal volghen, want niet en t'wijffele, alle ten quaetste commende, dat met vuijtreycken van 2 a 300 picoll ten vuijterste bestaen sullen, t'gheene den Coninck in cleede sullen moeten leveren ende achte, dat voir dese reyse hier niet anders inne te doen en is, ofte soo iets anders mochte ghedaen werden, can tot noch toe bij mij niet en begrepen worden. Mij docht ongheraden de fregath soo langhe op te houden, totdat de sententie gestreecke wert vuijt vreese ende ongetwijffelt, dat de poledoije¹⁰) daermeede over gebitchaert soude hebben, doch den Engelschman heeft hier vuyt-gestroyt, dat do. fergath tusschen Bantam ende Jacatra was gebleven, derhalven in de eerste sittinghe niet van is geroert geweest ende soude die hebben moeten wedergeven, soude doch all te schandelijcken geweest ende noit wel te verantwoorden syn, dit is alles gepasseert, eer de Portugesz. audientie vercreghen.

Op 22en deser syn by de Coninge ontboode geweest, alwear met een Portugese pracht haer last geexibeert hebben, haer eys bestont in 2 stucx vooreerst, naerdat langhe wel verhaelt hadde de groote vrantschap ende alliantie, die met den coninck van Johoor hebben, was oirsaecke (aleer haer ghelede schade met wettel. middelen hadden

willen weder haelen), dat sij ambassadeurs op t'woort van do. coninck (die haer genouchsaem toegeseyt hadde restitutie) alhier van den capt. van Mallacca waeren gesonden, derhalve versochten aan de Magt. van Jambij, dat de fergath, met alle de ghoederen ende slaven door de Hollanders in de revier genomen, haer weder mochte gerestitueert werden, voorts verhaelende, hoe verstoort dat den capt. van Mallacca over dese acte was met noch veel wonderl. dinghen ende omme dese waghen voort te drijven, begosten wel in tperticulier haere macht te verhaelen, die met een Portugeese pracht boven de macht van de Hollanders verheffende, dickwils verhalende, waer sijn nu de Hollanders, waer is nu haere macht, daerop van eenige haer beleefdel. geantwoort werde, dat soo sij de Hollanders sochten, soo dede van gelycken de Hollanders haer, waerop repliceerde, dat de Castiliaenders den tyt te langhe docht, dat aen den man niet en geraeckte ende meer rode-montades¹¹⁾). Daernaer begosten de Hollanders op het leelycxste te schelden ende naer haer eygen wil aff te schilderen, met wat verwe can U.E. licht affmeten ut haere goede affectie, die sy ons ende wij haer toe syn dragende; versochten wel instantel. dat den Coninck de Hollanders soude doen vertrecken, daer meseure¹²⁾ mede in begreep, verhaelende wel int langhe, wat een vrintschap den Coninck den Capt. van Malacca daermede soude doen ende hoe hetselfde rijckel. soude vergelden (doch hier wert door eenige van den adel mede gespoth) ende alsdan soude ongetwijffelt Malacca Jambij sijn ende Jambij Malacca, hem alle assistentie toeseggende ende belovende jegens alle degheene, die hem int minste hieromme ofte anders soude soucque te beschadighen, maer hier mach met recht geseyt worden: medesin helpt U selven eerst; cunnen haer tegens ons niet houden ende willen een ander in haer beschut ende scherm nemen, voorwaer hier wert het gemeen spreeckwoort geverifieert, dat sij selffs seggen: poques o loques (weijnich ofte sot¹³⁾), want dit is de sotte opgeblasentheyt selffs. Naer deze schoone oratie affirmeerde sij den Coninck, dat don Johan de Silva, Capt. Moor van de Molucques, met 10 schepen daeronder vier galioens ende daer benefens 5 galeijen tot Mallacca was gecommen omme de Hollanders te soeken, waer die oock mochte wesen, waerop den Coninck haer vrachde, aengesien de Hollanders nu vertrocke waren, wat nu in t'sins hadden, waerop repliceerde, dat soo haest wij weder in Mallacca commen (alsoo uitgaven), dat de vloot alleen dese

uytcomst was verwachtende, dit rickt te leughennachtich, want soo men ghemeenl. seyt, t'sop is de kool niet weert, daerbij ick segge wil, dat omme soo een geringheede een soo treffelijcke vloott alleen naer d'uytcomste soude wachten, is voorwaer qualick te gelooven, maer dat sulex sijn vuijighevende gelooove meer is omme haere pracht te toone ende den Coninck (door eenige cleenherticheyt) van ons soucke te vervreemden. Dit is in forma, dat gepasseert is, op alle welcke den Coninck weijnich antwoorde, seyde, soo wanner den tolck quam, soude die ondervraghen, waernaer vooreerst diende gewacht.

Van Quechili Japon¹⁴⁾, die present dese bitcharinghe geweest is, hebbe alle t'geene voorsz. verstaen, dit is heel different, vant t'geene den Coninck van Johoor aen desen Coninck is ontbiedende, segge van haer macht, want verhaelt van 4 galioens ende 4 soo fuste als galeyet. Doen de tijdinghe van Johoor quaem, hebbe ick hier een Jambinees gesprocken, die met do. prauw vuyt Johoor was gecommen, die gevraecht synde, seijde maer van 4 schepen gesien te hebben, die over de 9 vadem wyt waren, want dese luijde, soo wanner van de groote van de scheepe spreecken, nomineere de wijte. Ick hebbe soo veele doenel. is geweest eenige seeckerheyt onder tast te hebben segge becomen, dan tot noch toe niet vernoomen, daer sonderl. op te fon-deere is. Ick hebbe mede geordonneert aen do. Chilij (alsoo met haer familiaer is ende wat Portugees can spreecken), dat aen t'snoer soude trekken, seyt van den Capt. verstaen te hebben (alsoo haer vraechde, wat haer vloot soo langhe tot Mallacca dede te leggen), dat do. de Silva een fergat naer Goa soude ghesonden hebben omme den macht van den vijs Roiij¹⁵⁾ (die hij seyde in persoon verwacht wort) bij de sijnne te voughen en seyde doorsaecke te wesen, dat aldaer was wach-tende ende, soo do. vijs Roiij ofte sijne macht niet en quaem, soude niettegenstaende do. Silva voortgaen omme de Hollanders te soeken. Vorder gevraecht, ofte naer de Molucos soude ofte elders, repliceerde do. Capt. sulcx niet te weten, dan hij wist als vooren, dat hij de Hollanders soude gaen soucken. U.E. neme hier aff, t'ghene meest de waerheyt schijnne te wesen, mijns bedunckens can niet ghelooven, dat naer de Cust ofte om de West sullen willen, want sulcx in tsin heb-bende, waertoe aldaer soo langhe gelegen, maer is eer aparent, ver-mits onse schepen gemist hebben, weder naer de Molucos sullen kee-ren, t'schijnt, alleen naer adviso van Goa is verwachtende ende soude

aldaer tot omtrent halff Junij blijven leggen. Soodat niet anders verneemende, is onnodich een van de 2 jachten naer de Molocos te seynden, derhalve verhoope, de chaloupe Vlissinghen binnen 14 daghen volghen sal met syn ladingh, tensy seeckerder tijdinghe verneemen, den tyt sal leeren.

Dat U.E. adviseert een prauw naer den Coninck van Johoor te seynden omme vandaer eenich seker bescheet te hebben van haer ghelegenthelyt ende intentie, hebbe daeromme vuijt geweest, dan niet gevordert, vermits hier niemand en vermach prauwen vuijt te seynden, tensij door last van den Coninck, die hetselfde nu noch niet te passen en compt. Hier wert voor seecker ggehouden, dat den Coninck van Johoor naer Pahangh is vertrocken omme oorsaecke, hier vooren verhaelt.

Alsoo dese in aller haest hebbe gesocht aff te vaerdighen ende dese Coninghen t'hoofst vol hebben met de bitcharinghe, soo hebbe noch gheen bequamen tijt connen becommen omme den jonghen Coninck te sprecken, sal aen hem een prauw versoucken ende alles doen, wat doenl. is omme die te becommen. Binnen 15 daghen can alhier weder wesen, soo eeniche neersticheyt doen. In tselffde sal mede gheen costen ontsien, ofte soo binnen 14 a 20 dagen eeniche seeckerder tijdinghe verneeme, die eenichsints mochte waerschynel. wesen, sal volgens U.E. ordre de chaloupe Vlissinghen naer de Molocos seynden, den noot sulcx vereyschende met sulcken adviso aen den Hr. Gouvr. Reael, als alhier sal comme te vernemen.

Wat aengaet de schepen wt China, syn naer t'vertreck van onse schepen tot Mallacca ghearriveert, te weten 2 schepen, t'een het silverschip ende t'ander t'schip van de coopluijden ofte Naos de Marcador¹⁰), dit is seker ende syn presentel. voor Malacca gheanckert.

Den Coninck van Atchijn wert alhier geseyt, dat doenl. is met veel cleene prauwen te timmeren omme den Coninck van Johoor in syn vlucht allencxkens tot t'wterste te vervolghen; de Portugese soude gegenwoordich in vrede met hem syn ende alle de ghevangkanen vuyt verbrande galioen als den behoutsoon van den Capt. van Mallacque als andere soude weder in Mallacca ghekeert sijn.

U.E. wel belyde reede soo op stuck van meseurc als jegens den Coninck te gebruijcken sal, soo wanner desen nevel wat verlicht is, wat harder aenhouden ende verhoope daerinne als in andere U.E. ordre

in alles te volghen, volgens U.E. goet vertrouwe, waervan U.E. niet genouchsaem bedancken can. Dat U.E. roert van de blinde, off Godt gave, dat met eenighe van sulcke blintheyt begaest was, wat ontbrack mij meer¹⁷⁾, ick en twijffele niet, ofte soud' siende conne leyden, mijn capaciteit ende begrijp mancqueert ende is niet suffisant omme die te beantwoorden, derhalven ghelieft mij t'excuseere int verslyte mijns tyts ende t'becladde myns pampiers.

Den Sterre, alsoo int voorgaende schip eenighe 180 picol peper hadde gescheept, schijnt eenighe 40 a 50 picol verswegen soude hebben, daer den Sabandaer nochtans aen t'wijffelt, niettegenstaende heeft den Coninck voortaeen geordonneert, datter een weghe sy ende datter niet gescheept en werde sonder weten van dien, daertoe noch belast, dat voortaaen van ider schip, dat compt, rouba rouba¹⁸⁾ werde gegeven. Seijt, sulcx hier een coustuijme is ende dat van de voorgaende niet geeijst heeft, is vijft beleeftheijt geschiet (twas wat anders). Dese rouba rouba sal voor yder schip omtrent beloopen 12 a 13 picol, want moet aen beide coninghen ende sabandaer geschiede, soo cleen oock deselffde ghemaect werde, noch capalla d'atchin¹⁹⁾, dat ontrent beloopt 2 a 2½ p. cto. Dit is het weechgelt, item anckerghelt, voor een jacht een ende ½ picol, voor een chaloupe een picol, dit alles is nieuw ghesmeet, daer den Sterre wel wat oorsaecke toe heeft. Een gemeen plage rust wel, wij worden (Godt betert) over eene cam geschooren, desen Coninck wilt vlieghen, eer vleughelen heeft, t'is te vrough begost, hier vijft is te beduchten, dat soo hier abondantie van peper compt, wel wat Bantam mocht onderloopen ofte, soo eens een huijs sach staen, dat een huijs mach werde gheheeten; tot hier toe ist noch lijdelyck, doch soo wanneer hem coome te spreecke, vermeijne naerder interpretatie van de saecue te eijschen. Vermits de Sterre hier present was, hebbe meede gesweegen, want ick sach wel, dat het voor een doode mans deur was geclopt. Tis somwillie noodich, dat wat schots daeronder gemengt werde, want anders meynne, dat men gheen ghevoel en heeft, hem dient eens gheseyt te werden, daer t'op staet.

Alle dese cleene beginsele cunnen metter tijt groot worden, daer niet aen en t'wyffele, want voor een andere deur hebbé hoore cloppen, dat was, dat men seyde, dat tot Banham tol werde geheven van de cleeden, wat hier meer naer volghen wil, sal den tijt leeren.

In U.E. missive van datto 25 April adviseert U.E. dat by deselffide

een brieff gaet voor den Coninck van Johoor, door d'Orankeys aen sijne Magt. gesonden, doch int openen geen vernoomen, achte, aldaer vergeeten is, hadde desz. brieff ghehadt, waere claer gheweest ende soude ongetwijffelt datelick een prauw becommen hebben.

Hierneffens gaet copie van t'wee missive ende copie vijft de missive van den Hr. Admirael Steven van der Hagen, U.E. deselffder pr. t'Engelsch jacht (daer t'volck meest op sieck was) ghesonden ende selffe in handen ghelevert van den schipper, die mij belooffde bij sijn hant, U.E. die selffs soude leveren, dan verneeme bij U.Er. missiven, dat gheen vernoomen hebt, dies heeft d'selve als meenedich opgehouden, dies sal voor desen mael daermede geleert wesen, derhalve hebbe niet willen naerlaeten U.E. hier neffens copie te seynden, vermits U.E. mach sien, wat secreete sij daer bij mijnen ondeckt te hebben.

Datter van de fergat geseyt wert int incommen van de revier, sal mij dies niet aentrecken, alsoo protesteere voor Godt, den man voor dien noit gesien te hebben, derhalven door mijn mancement niet ont snap[t] is.

Drij Chinnese joncken sijn alhier ghearriveert in de maent van April ende Maij, dan is apparent, dat hier verwinteren sullen, alsoo gheen peper aff en compt, dit can ons sonderlinghe niet schaden, want soo wanneer eens overwinteren ende het meeste opsnappe, sal oirsaecke wesen, dat wat coelder op dese vaert sullen sijn.

T'sedert de maent Februario hebbe omtrent 300 picol peper met stucque en brocken bij den anderen gheschrapte ende meseure heeft omtrent 150 picols. De vijftstaende schulden, daer Sterck soo vast op stont (want seyde hij: Ick stelle het als contant te boucq) ende wel dorste seggen, dat deselffde alle op hem nemen wilde ende de Compa. vergoeden, t'was wat rijpmondich gesprocken, daer syn der onder, die wel mach quijschelden en borgen se niet meer, do. schulden wille qualycken incommen, dat niet vreemt en is, want is wtgegeven, gelyck den boer sijn eende wtseynt, den tijt sal leeren.

Den opheff van Andregarij is grooter geweest, als wel in effect is, alsoo de Manancabers aldaer gans niet meer en commen, doordien soo qualycken bij den Coninck ghetracteert werden alsmeide alle andere natie. De ghelegentht. van de plaets sal U.E. per t'jacht de Halve Maen breeder adviseere. Die t'contract ghemaect heeft, sal, int patria comande, soo veel eer willen hebben al ofte den stapel van de peper in

Indien ontdeckt hadde. Ick can mij niet inbeelden, dat wij daer goet gharen soude spinnen.

Op 13 Aprill passado is alhier ghearriveert de Eyngelsche opgemarkte joncke, die voor Bantam in de maent van October passado in brant raeakte, achte, omtrent 400 picol sal connen innemen, heeft ghoede partij Souratsche cleeden mede ghebracht. Ick sie sijn ladingh van peper noch in de eerste 5 maent niet reet te hebben, nochtans de hant met de cleeden wel licht. U.E. moet weten, dat de cleeden presentlijcken alhier tot soo vijle prijs sijn, dat ghenouch te doen hebben haren eerste incoop op te brenghen. Ick hoope de Manancabers eens aff ghelyeven te commen, dat het wel beteren soll, voor dit jaer sie weijnich apparentie daeraen, hoewel alle ooghen daerop wachten.

5 a 6 prauwen syn affgecommen, die met den anderen moghen hebben omtrent 400 picol, die alle cleeden soo goetcoop vinden, dat selfs niet en weten, waerinne haer weynich willen besteeden. Eer yder daer weijnich aff heeft, ist wech, de snaren moste anders gestelt wesen, souder wat wt te richten syn, wilt niet beteren (dan den moet en geve niet verlooren, want gemeenel. alle beginsele odieux syn), soo wenschte my wel weder tot Bantham, daer U.E. (wilt niet beteren) veele in can doen.

U.E. bedanckende over de sorghe, die U.E. ghelyeft heeft te gebruiken tot behouff van tcomptoir, dat nergens achte, beter conde besteet wesen, want achte dit voor d'onghesonste plaets van gheheel Indien, het volck gaet hier meest, off se vergeven ware. Ick dancke Godt over de ghesontheijt, mij tot op heeden verleent.

Ick hadde een Sr. Bax za.²⁰⁾ geschreven mijn kiste te willen seynden, dan alsoo syn persoon overleeden was, heeft den schipper den brieff gescheurt, soodat daermede heel ben ontrijft geweest, want mijn meeste armoede op mijn vertreck tot Bantham in de kist liet, het is een groote Portugese kist, sij staet int vuijterste packhuijs, daer ghe-meenlick de kisten gheset werden. Ick achte ivers, dat Sr. Bax za. iemant voor syn doot daervan gesprocken hebben sal, derhalve ghelyieve U.E. mij die eere ende vrantschap te doen (bijaldien U.E. mij hier noch ghelyeft te houden), dat herwaerts met d'eerste gelegenheit mach ghesonde werden, excuseert mij, soo U.E. in soo geringheede lastich valle, alsoo met Sr. Busero²¹⁾ noch gheen kennisse en hebbe.

U.E. can bij dit pampier sien, hoe cael dat vantselffde ben, jae dat

dit hebbe moeten wten boeck scheuren, U.E. ghelieve ons met een
weiñich te doen versien, alsmede een bosken schachten.

Hiermede

Erentachtbare wijse zeer voorsienighe Heer, U.E. in de protextie des
Alderhoochsten bevelende, actum int comptoir Jambij, den 27en Maij
1616. Was onderteekent

Ue. dienstwilghen Dr.

Andries Sourij.

Naer t'schrijven van dese hebbe met een swart gesprocken, welcque
alhier met den Portugesen ambassadeur is gecomen ende voor dese in
Grese gesien, die mij voor de waerheyt heeft geaffirmeert, op t'gheene
hem gevraecht, dat don Johan da Silva presentlyck met 4 groote
schepen ende 4 a 5 soo galeye als fuijste omtrent de revier van Johoor
in de Berbouckit was leggende, te weten syn schip, dat het grootste
was, ophebbende niet als Castiliaenders ende Japponnesen, den naem
vant schip hem onbekent, het tweede, genaemt St. Michiel, mede met
Castiliaenders, tderde, genaemt St. Jago, ophebbende niet als Por-
tugesen, het vierde met Castiliaenders, den naem onbekent. In dese
vier schepen als in de galeye waeren in alles 500 Japponnesen, die
soo met ghewelt als met wille in de Manilles becommen hadde, daer-
van t'schip van don Johan 120 op hadde, de reste synde in d'andere
schepen verdeelt, seyde vorder, dat do. don Johan was verwachtende
naer do. vloot vuijt Goa ende dat den persoon van den vysroij mede
werde verwacht ende soo de vloot vuijt Goa quam, soo ginck de
spraecck aldaer, dat met ghemeender macht naer de Molucques wilde
ende soo de vloot wt Goa niet en quaem, soude don Johan weder naer
do. Manillas keeren, voorder dat sulcken gebreck van volck in de
Manillas was, dat meest alle ofte een groot deel van de Castiliaenders
casados waeren, die meest teghen haer danck mede hadde genomen,
dat do. Silva naer Mallacca was ghecommen, was niet, meijnende de
vloot van de Hollanders daer te vinden, maer omme de 4 gedestineerde
galioens bij syn macht te voughen ende alsoo weder naer de Manillas
te keeren, dit is naer mijnen oirdeel wel t'seeckerste, dat tot op heede
hebbe cunnen verneemen ende eenichsins de waerheyt schynt gel. te
wesen. U.E. sal met naestvolghende jacht ofte sloup, soo iets vorder

27 MEI 1616

verneme, verwitticht werde. Den Capt. Moor alhier heeft mij halfs een prauw toegeseyt omme naer Johoor te seynden, die becommende, sal aen den Coninck van Johoor een Maleyschen brieff doen schrijven, hadde den brieff van syn orankays ghehadt, ick en t'wyffele niet, ofte soude al onder weghen sijn, de Heere verghunne, dat U.E. met den eersten ghewenschte tydinghe mocht becommen,

Was onderteekent

U.E. Sourij.

XIII. HANS DE HAZE, MASULIPATAM, 5 JUNI 1616¹⁾.

Achtbaere wyse seer voorsinnige Heer

Naer 4½ maenden onderwegen geweest hebbende, syn hier wel gearriveert met het jacht den Aolus, latende het schip der Goes in Tijrepapel. om aldaer te verrichten, sulcx U.E. sal connen sien per dese medegaende resolutie.

Door den Admirael Verhaegen sal U.E. verstaen hebben, sulcs aldaer in de Strate is gepasseert als mede het medenemen van de Aolus, dat heel wel compt. Anders hadde U.E. dit jaer geen cleeden connen crygen, vermits niet mogelick is, het schip der Goes de reyse naer Bantam (sonder versien te worden) can gedoen ende dat den Swarten Beer naer tpatria is vertrocken op 12 Mayo met al sulcken ingelaeden goederen, als U.E. pr. dese medegaende factuere sal connen sien, waervooren U.E. belast hebben. Derhalven sult ons voor deselve somma gelieuen te crediteeren, benefens t'gene U.E. nu pr. den Aolus (die Godt bewaere) wert gesonden. Ick hadde wel gewilt, de Heeren alhier goetgevonden hadden het schip naer Bantam te despecheeren, gelyck U.E. by myne prepositie, hierneffens gaende, (in myn compst alhier gedaen) sal connen sien, dan, aengesien goetgevonden is de reyse naert patria te doen, Godt wil het in salvo laten arriveeren. Het sal een onverwacht schip wesz. maer sal naer myn oordeel niet weynich risico loopen. Hier blyven noch liggen 134 packen seijldoeck ende Molucsche cleeden, 20 cabels, eenige martavanes²⁾ met booter, 36 tonnen vlees,

ankers ende ander gereetschap, dat den Aolus niet can laden, sallen sien, soot mogelick is, het schip der Goes alhier (sonder naar Arracan te senden) te verdubbelen om tegens Septemb. off wtterl. October aff te senden, met sulcx hier blyft liggen ende watter meer by soude mogen commen ende soot niet doendel. is, sullent tegens September naer Arracan laeten seylen. In welcken gevallen wel December sal wesen, eert weder hier sal connen syn, doch, soo haest het compt, sullent naer U.E. despatcheeren, alsoo geen middelen sien om t'selve naer Bengale te senden ende hier leedich te houden, is ongeraden.

Wy hebben Atchin aengedaen ende het comtoir gelicht en alsoo Ryser hiernevens gaet, die van alles kennisse heeft, sullen ons dies aengaande gedraegen. Daer syn drie van ons volck wechgelopen met naeme Adriaen Jansz., Cors Lenaertsz., ende Jan Heindricsz.³⁾, maer Adriaen heeft er een jaer gelegen, die ick achte, de ander twee opgeruit heeft. U.E. mach t'selve aan de scheepen, die herwaerts commen, verwittigen op avontuire, ofte yewarts gemoeten, dat se haer met geen praekens laeten payen.

Tyrepapel. hebben goetgevonden noch te continueren, gelyck U.E. pr. resolutie sal connen sien, hebben aldaer eenige coomansschap gelost tot incoop van ontrent de hondert packen goulongs, die ick hoope, het toecommende jaer beeter sullen vallen als dese, die nu mede gaen, doordien de handelinge nu beter hebben, alhoewel desz. oock redel. syn vytgesondert 14 packen, daervan de sage niet seer goet is, oock de verwen seer in den anderen loopen, doch hebben daervooren sooveel affgeslagen, gelyck U.E. in de facture sal sien, dat ick achte, sy voortaan wel goet gelevert sullen worden, waertoe alle devoir te doen belast hebbe. In Pall{icat}e syn geen goederen begeert, oock can der door den oorloch, die noch duirt, wenige of geen negotie gedreven werden, doch hebbe daer doen lossen 400 sacken peper, die belast deselve neffens 5 a 6000 rlen, die daer in contant ende gringelen saet syn, in goulongs te besteden, alhoewel daer qualyck gemist can werden, vermits de betaelinge van soldaten ende fortificatie. Dan sal tegens Octob. ofte eer 4000 re.en van hier derwaerts senden, soodat niet en twyffel, aldaer oock ontrent 60 a 70 packen goulongs dit toecomende jaer vallen sullen. Van hier hoope, U.E. gesonden sullen worden 100 ofte meer packen tapijs gel. de monster, door U.E. my mede gegeven. Hoewel de tapis, die nu gaen, redl. naer haren prys sijn, sal belasten,

dat de hoofden vrij wat langer vallen volgens U.E. ordre ende de sage van de goulongs wat hooger, voorder sullen sien 100 candy indigo te coopen, soot capitael wil gaen, dat ick vrese, niet toereycken sal. Bij dese medegaende nieuwe journael sult connen sien, wat hier is blijvende, waervan betaelt moet worden 4500 rlen. tol, 4000 gulden aan Mircomaldij¹⁾ 1259 r.aen Maleyo²⁾), soodat U.E. lichtelick can affmeten, wat hier blijft tot incoop van de bovenverhaelde goederen. De speauter, dat wel ons meeste cargasoen is, leit in den sack, connen geen 35 pagoden contant van de candij crygen (dat over een jaer hier de beste coomanschap was) door de groote quantiteyt tin, hier door vreemde gebracht. Nooten daer en wort niet naer gevraeght, jae, als men der van spreekt, loopen wegh, de macis gelden niet meer als 4 pa. ende niet begeert, de nagelen is het beste coopmanschap. Hadden wij nu hondert bhaar ofte meer, souden wel vercoft werden, gelden 9 a 10 pag.en de man, daervan datter 30 bhaar in Tijrepapelier gelost sijn. Hiernevens gaet een memorie, waervan U.E. ons tegens November sal gelieuen te versien met een tamelick groot schip, want hier geen cleender schip dient te commen als van 2 a 300 last, want de cleine scheepen niet aen en brengen, noch wech voeren connen ende costen evenwel, gelyck by den Aolus is blyckende.

Hiernevens gaet een memorie van coopl. ondercoopl. ende assistenten, van die costly gaen om by U.E. daer deselve dienst connen doen, alsoo hier ten overvloet waren, gebruycckt te werden.

Ick hebbe hier Sr. Samuel Kint³⁾ gevonden tot het dispacho van tschip den Swarten Beer, sal met de eerste gelegentheyt, doch ik achte halff Junio sal wesen, weder naer Pallicatta vertrecken ende den Dorst⁴⁾, die hij in Pallicatte heeft gelaten, weder herwaerts senden, die ick tegens November in tlant sal senden tot opcoopinge van den indigo nevens Hans Baron⁵⁾, alsoo men hem alleen den incoop niet mach vertrouwen, vermits seer gequelt is met de vallende siekte en is daer benefens een overstalich groot dronckaert, die ook terugge gesonden hebben ten ware kennis van indigo.

De Engelsz. hebben hier ende in Petapouly een logie gemaect⁶⁾, doch tot noch toe weynich verricht, hoope, haer wel sullen verduren, trachte oock om goulongs in Petapoulij te doen maecken, sijn besich met haer schip in de reviere van Narsapourpeta te brengen om te verdubbelen, dan wilt qualen. geschieden, alsoo voll en diep gaet ende

oock door de harde winden, die der wayen. Hiernevens gaen de missiven naer tpatria, dezelve gelese hebbende, mocht die doen sluijten ende over senden. Daer gaet nu geen Maleys goet als wat sarassen leqe Cottchyn, die seer getrocken syn in de Moluques, maer eenige fijne ende grove chanenijs, salampourys, cassen van Bengale ende tacoules wit ende swart, daer seer om in de Molucos hebben geroepen, soodat niet twijfle, of sullen nu wel voor 2 jaren genouch versien syn, derhalven sullen voor deselue nu niet meer laten maken, noch voor Amboyna ende Banda tot naerder ordre van U.E.

Per faute van capitael ofte courante waren connen geen lijnwaet laten maecken voor Guinea; die in den Swarten Beer gegaen, syn al rou, dat ick achte, de heeren bewinthebberen niet aengenamel, sal wesen, want in tvaderlant lanck werck sullen hebben, vermits in de winter wesen sal, eer sy deselue wt crygen ende dat se wel een halve stuijver of een blancke van d'elle sullen moeten gheeven van bleycke, dat den coop wel 35 ten hondert beswaren sal, oock apparent daer soo wit niet sullen gebleyckt worden, als wel van node is ende hier soude connen geschieden, derhalven gelt ende cargasoen hebbende tot incoop van lijwaten, sal niet naerlaten deselue alle te doen bleycken, soo wit als mogel. sal connen wesz. dat men hier door een clein can doen.

Den incoop van tcatoene garen, met den Beer gesonden, dunct mij oock te groot te wesen, hadde wel gewilt, de helst maer naer patria gegaen hadde, dat de ander helft, die in Petapouly meest met contant gecocht is, in Javaens goet hadde bestee geweest, dan hoopien hier naer een beeter.

Hiernevens gaet Leonard Wolff¹⁰⁾, die in Visiapour heeft geweest, alwaer hij de heeren bewinthebberen wys gemaect heeft (naer ick verstaen), wel diamanten vallen, oock gaen hiernevens syne brieven, waerin U.E. sal speuren syne variasien, heeft omrent 800 pa. met den synen verteert ende verschoncken sonder monster van diamanten te brengen. Wij hebben hem geoordeelt een ondienstich persoon voor de compe. te wesen, derhalven geresloveert hem costly te senden om by U.E. getoust te werden ende bijaldien hy aldaer van beeter alloij bevonden werdt, dat hij weder harwaerts mach comen, metbrengende alsulcken capite. als de heeren sullen raetsaem vinden in de diamanten gebruijckt te worden. Hier gaen oock eenige attestatien wegen sijn

comportemt. dat wij oock (alsoo costly gaet) aen U.E. hebben gereummitteert.

Pieter Gillisz.¹¹⁾ is in Visiapour gesonden door Sr. Kint om de plaatse van Wolff by provisie te beleden; daer wert costel. huys gehouden sonder handel, oock en isser niet waermede, derhalven hebben met zyn geselschap weder terugge ontboden (om de excessijve oncosten, die over al groot syn, te schouwen), ter tijt datter capitael soude mogen commuen, alswanneer men een persoon can senden in mynen, daer de diamanten vallen, met eenen diamantslyper (soo Wolff niet weder compt), die hier gecommen is onder de soldaten met den Swarten Beer, die seer goede kennis heeft in de diamanten (naer men seyt), is bij Pieter Gillissen.

Het comtoir Petapoulij, als U.E. pr. resolutie sal sien, hebben geresolveert te lichten tegens October ofte November, alsoo aldaer noch wat saege tot de goulongs in Tyrepapel. gecocht moet werden, alsmede om alles interim claer te maken, sulcx alsser noch soude mogen syn te doen, soo in tontfangen van eenige cleden, wtstaende schulden als tot rentinge van eenige restanten, die der noch syn.

Hiermede gaet een artijckel wt een resolutie, genomen by Sr. Kint ende raeden. alhier, van Sr. le Febvre¹²⁾ verbetert te hebben, U.E. gelieve deselve te doorsien ende ingeval aldaer voor goet gehouden wort de advoiatie te senden. Ik ben hem (niettegenstaende de lichtinge van Petapouly) op de cust houdende door syn bequaemheyt voor bouckhouder generael ende secretaris als mede om hem te gebruycken int lant tot opcoopinge van indigo, doecken ofte tot sulcx, alsser soude mogen voorvallen, alsoo hy tot veel dingen bequaem is.

Hier is tijdinge onder de Mooren, dat ons jacht Nassou in Meca¹³⁾ soude sijn gearriveert in compe. van een Portugys schip, geladen met spicerijen, dat hy onder Ceylon soude hebben genomen, alwaer hy seer wel ontfangen is ende veel vrientschappen geschieden, Godt geve, waer wesen mach.

Oock sende U.E. een remonstrantij van Pr. Gillissen van Ravesteyn, Suratta belangende, die van daer gesonden heeft naer Bantam met een Engelsman, genaemt Willem Krilling¹⁴⁾, 30 packen indigo ende hier met hem gebracht, sulcx U.E. by dit ingeleyde memoriken sal connen sien. De Guseratten syn een hoope schelmen, wy moeten sien om der eere wil alsmede om onse revengie van van Deinsz.¹⁵⁾ sal. onse betalinge met

gewelt te crygen met den verloopen intrest, opdat sulcke oft diergel. schelmen ons op ander tyden geen bedroch noch gewelt aen en doen. Ick hebbe van hier gelast aen die van den schepe Aeolus alle de scheepen, die van Suratte souden mogen bejegenen, deselve alle hostiliteit te bethoonen ende te onderhouden, soot doenel. is. U.E. gelieve te adviseeren, ofte voortaan met alsucke last sullen voortvaren, want het grootel. alhier ende op andre plaatzen tot onse direputatie soude strecken, ingeval ons revengie niet en sochten.

In ons vertreck van Atchin was tydinge door personen, die den coninck op de wacht by Jhoor hadde, hoe dat den Don Joan de Silva aldaer was gearriveert met een armada van 17 grote schepen ende eenige galleyen, door welcke tydinge den Cooninck alle syne armade wel van 40 galleyen weder heeft doen opleggen, die alle gereet waren van weder naer Jhoor te gaen ende, hier op de custe comende, hebben gecregen dese ingesloten Portugysen brieff, geschreven wt Nagapatan aen den gevangen Portugijs, die wy ut het jacht, comende van Jambij, gelicht hadden, waeruyt U.E. sal connen verstaen, dat de tydinge van Atchin waerachtich is geweest. Ik hoope, de onse van alles nu wel verwichticht sullen wesen en dat den vyant nu goede resconter sal vinden, ingeval yets op den onsen in de Moluques wilt attenteeren ende dat alle syn aenslagen tot niet sullen geraecken. Naer wij alhier verstaen, soo wort er in Goa veel volcx opgenomen om naer Malacca te gaen, de uytcomste hiervan staet ons te verwachten.

Hier is gearriveert over lant van Antwerpen eenen Jacop Maertsen Bol¹⁰), voor dese geweest in dienst van de E.Heeren bewinthebberen, is met den Swarten Leuw naer huys gevaren geweest, heeft met hem uitj patria gebracht ontrent de 5000 ducaten enpleo, dan, also hem het ongeluck heeft getroffen van onderwegen tusschen de plaatzen ende geberchten van Patan Joguan berooft te syn, is naeckt sonder een cleedt met te brengen hier gecomen, versouckende om Godts wille, alsoo niet hadde om te leven, eenige tydt in ons huys te mogen wesen, alsoo noch een kasken courael van ontrent 300 pr. was verwachtende, dat hem van Ormus naergesonden soude werden, hebben hem tselve geconsenteert, want anders voor ons een schande geweest soude hebben, vermits tselve om Godts wil versocht, hy by de Engelsen ofte Mooren onderhouden soude hebben moeten worden, twijffele niet, ofte sal U.E. alsoo aengaem wesen.

De syde patanische gordels, die ik tot 3000 stx. ben ontbiedende, is voor Tegenampatan, dient aldaer gelet op den incoop, want alhier maer een 1000 stx. vercocht connen werden, doch syn seer getrocken ende is soo goet off beter als contant, want voor de realen maer $9\frac{1}{2}$ fanon connen crijgen, die voor deze altyt $11\frac{1}{4}$ gegolden hebben. Daer syn in Pallicatte ende Tijrepapel meer goulongs gecontract. geweest, doch niet gelevert door den oorloch, die tselve heeft verhindert, soodatt U.E. met het naeste schip de resteerende, nevens die der meer sullen connen becommen, hebt te verwachten.

Hiermede gaet oock wat boras tot een monster met een briefkken daerbij, wat hij cost, hebbé oock een monster naer tpatria met den Beer gesonden, dan den desen dunckt ons beter ende betercoop te wesen, derhalven gelieve U.E. denselven naer tpatria te senden om daer advijs op te mogen becommen, oft raetsaem is eenige quantiteyt te coopen. Op de sydelaekenen, die wij sijn ontbiedende, sal U.E. mede gelieven te letten, dat die soo goede coop ingebracht werden, alst mogel. is ende dat die oock heel schoon ende goet syn, alle affgesonden syde sonder platte damasten ofte taffechillen te senden, want niet goet synde, sou den t'pachuijs bewaren ende anders willich vercocht werden. Lucas Anthonissen heeft hier eenige syde lakenen gebracht, die seer goet ende schoon syn, maer costen op $1/3$ naer soo veel niet, als die door U.E. voor dese gesonden syn ende syn wel de helft beter waer. Als de syde-lakenen mogen wesen, gel. U.E. ons nu jongst een kiste met tschip der Goes tot betalinge van Maleye mede hebt gegeven, sal wel wesen ende wilch vercocht werden.

Op den camphora dient mede gelet, dat de Chinesen daer geen vuijlicheyt indoen, als voor dese geschiet is. Sandelhout daer wort nu seer naer gevraecht. Ingeval U.E. gel. ik niet twyffel, ons een schip toesent met de coepmanschappen volgens dese ingeleyde memorie tegens November, sal op seer goeden tydt commen om een goede merckt te treffen, 100 candij ofte meer mach U.E. vrijel. seijnden, sal wel vercocht werden, maer dat hij schoon ende groot sy.

Den aluin, die U.E. soude mogen senden, moet gelet werden, de corfkens, daer sy in compt, goet syn, want anders valt er te groote lackagie. U.E. heeft een abuijs in den aluin, ons lest metgegeven. In de facture staet 165 picol ende bevinden maer 65 en vermits de mandekens accorderen, achte de 100 picol pr. abuis te veel gestelt sijn tot Japan, is in

de factuere vergeten. Sullen met den eersten, wat gecost, verwachten om U.E. daervooren te mogen crediteeren.

De porceleynen, van Jacatra gescheept, syn de 1/3 part gebrooken geweest, waervan meer als een boot vol overboort gesmeten sijn, gel. U.E. door Jan Tijsszen¹⁷⁾ eens voor desen is geadviseert, derhalven dient voordoen bij U.E. volck ofte de schippers aldaer in tladen wat beeter sorge gedraegen te werden, want anders te groote schade geeft.

De advoijatie van den Hr. Generael wegen mijne aenneming alsmede mijne commissien in forma hebben U.E. in myne voorgaende gerecommandeert, gel. ick doe met desen, dat se mij met den eersten mach geworden, waeraen mij vrintschap sal geschieden.

U.E. dient ons tegens Novemb. van alles wel te versien, opdat de negotie alhier niet stil en staen, gel. dit jaer meest doen sal pr. faute van kapitael ende coopmanschappen, dat beclaechl. is, want moeten evenwel de 3000 pagoden van tol ende andere costen dragen, derhalven dient sorge gedraegen, dat van alle courante waren ende ten minsten 32 à 40 duisent realen versien werden, soot niet meer can wesen, opdat wy U.E. van Javaens goet tot affvaerdinche van die groote scheepen volcomen mogen versien, alsmede het patria met 2 a 300000 ellen witte lywaten, indigo ende bengaelse gingams, opdat de groote costen, die de Compe. hier is supporterende, met eenige proffyten wat verlicht mogen werden, waertoe niet sullen laten onse devoir ofte neersticheyt te doen. Hiernevens gaet een monster van tapij, die ick in Pall. hebbe laten maken, daervan men jaerlycx goede quantiteyt soude connen becomen, den oorloch¹⁸⁾ wat ophoudende, die mij duncken seer schoon te wesen, dan souden aldaer, te weten die van 5 asta, costen 6¾ pa. doch hebbe oock monster laten maken in Tyrepapel. en hier, doch niet ontfangen. Waer deselve best en de beste coop souden mogen vallen, sullen se daer laten maken, dan waer hier beter 7 pa. gegeven als in Palliacatta 6¾, vermits aldaer contant moet wesen en men soude se hier voor goet ende dat ten dierste connen crygen. U.E. gelieve zyn gevoele van dese monsters te schryven, dan de hoofdten duncken mij, sijn noch wat te cort, soude die wat langer laten maken, oock off deselve wat slechter waren, wel verstaende naer haren prys oft het niet proffytabel souden wesen voor de compe.

Hebben geresloveert het fort Geldria versien te laten met 100 soldaten, vermits syn groote niet vermindert is, maer alsoo in 4 puncth.

geleyt ende om niet weder in de oncosten van breken ende maken te vallen, sullent vooreerst soo laten blyven, hiernevens gaen de overige soldaten ende swarten, die over syn comen loopen, als per de mede-gaende rolle sult connen sien om door U.E. gebruyckt te mogen werden, daert den dienst der E. bewinthebberen soude mogen vereijsschen, hebben mede geresloveert de swarten, getroude als ongetrouwde, die van St. Thome overcommen loopen, haer voor een tyt wat onderhout te geven, als U.E. per resolutie sal connen sien. Ingeval U.E. goetvint, wy daerin alsoo continueren, mocht het ons laten weten, staet te considereren, als overcommen, niet hebben om op te leven, oock in teerste niet weten, wat ter hant sullen nemen. Oock soo geschiet den vyant daer groote affbreuck mede, want syn alle Cristenen doch rooms, dan connen door Godes hulpe mettertyt beter wetenschap crygen, waertoe den domini, die nu in Palliacatte leyt, gelast hebbe syn devoir te doen, alsoo wat ervaren is in de Portugesche sprake, twijffel niet, ofte sal wel wat goets uijtrichten, brengen al haer kinderen ten doop, daer isser in een jaer over de 40 gedoopt, het syn al arme lieden, die men altemet met een weynich rijs moet seconderen om haerlieden wat te courageren, de mans connen in tyt van noode de Compe. goede dienst doen, laten haer in alles goetwillichl. vinden, daerom als geseit, moet haer altemets wat om Godts wil gegeven werden; hebbe een plaatse geordonneert ontrent tcasteel, alwaer sij haere huijsen al by den anderen sullen laten maecken, soowel onse getroude als die over commen loopen om alsoo van de heydenen ten deele affgesneden te syn, soodat niet twijffele, off sullen metdertyt een fraij stadt vol Christen huys-gesinnen crygen.

Hiermede gaen oock alle de boecken deser cust, die U.E. sal gelieuen in te trekken ende te doorsien ende voorts naer tpatria te despatcheren, wil U.E. gebeden hebben niet versujmich te wesen van ons te provideren van boucken ende pampier, oock eenige stoffe tot inckt ende pennen, alsoo dese cust van alles ontbloot hebben bevonden.

Ons jacht de Duijve is van Arracan 2 dagen seylens beneden wint van hier vervallen, hebben brieven van hen, brengt ontrent de 10 duisent tangen aen rubijnen ende gout, heeft maer een touw, de reste verlooren, hebben hem noch een per boot gestuert met advijs van syn neersticheyt te doen van op te commen, dat ick vrese, swaerl. sal connen geschieden; dan ingeval niet doenl. is, dat het cargasoen met de voorsz. boot soude

senden ofte overlant, alsoo verstaen, datter geen peryckel is. Godt wil alles in salvo laten comen. Heeft in Bengale geen ontdeckinge connen doen door den oorloch tegens de Portugese, soodat hij meest al tcar-gasoen, sulcx hem t'verleden jaer met hadde gegeven, wederbrengt, heeft nevens de armade van den Coninck tegens een portugijse armade slaeghs geweest, alwaer hij hem cloeckel. geweert ende eere behaelt heeft. De victorie is aen onse syde gebleven, den Coninck heeft St. Dieu verovert, heeft dc Portugesen alle vandaer gejaecht, de stadt ende tca-steel geraseert ende alle de hoven daerontrent, alle de inwoonders gebracht op het eylant Dijang¹⁹⁾, dat hij oock verovert heeft ende aen syn princel. Extie. geschoncken met al syn incomen nevens meer ander schenckagie, maer weten noch niet, wat het is; op het eylant Diang, dat den Conick nu bewaert tot onser comst, verstaen, seer goede negotie valt in alderhande cleeden ende lywaten en met de incomen van tlant soude alle gagien ende oncosten conne betalen. Ick wensche van herten, hier cargasoen hadden om derwaerts te mogen senden, houde mij voor-seecker, soo proftijtabele plaetse voor de compe. souden wesen, als sij in Indien syn hebbende. Den Coninck is den onsen soo toegedaen, als men van harten soude mogen wensen, doch alsoo de brieven van Andries Crieck²⁰⁾ noch niet en hebbe, can van alles so largo niet wesen, als wel wenste. De brieven, die wij van tjacht hebben, is van den coopman Jan Gaeff²¹⁾, die hem oock veel tot synder comst ende aen de brieven van Crieck refereert, allegeert mede, den Coninck den onsen een verovert Portugijs schip geschoncken heeft, soo tryt ende seylt met al syn ladinge, dat onrent 6000 tangen weert is, waervan het jacht, naer wij verstaen, enige anckers ende geschut metbrengt met ander gereetschappen; metten naesten hope van alles beter ontdeckinge te doen.

Daer gaet oock een pacxken, daerop geschreven staet monsters voor Guinea. U.E. sal gelieven indachtich te wesen, dat hetselve met de eerste schepen naer t' patria mach gaen, opdat wij met den eersten bescheyt mogen crygen, off de heeren meesters daer quantiteyt van begeren, twijffel niet, ofte sullen in Guinea seer wel getrocken syn.

Het logieboeck ofte soldatenboeck van Palliacatta hebbe met den Swarten Beer naer tpatria gesonden.

In de fortresse Geldria syn gelicht pr. resolutie ut dc Aeolus 2 halve cartouwen, die met proeven beyde geborsten syn en geheel in stucken, sullen U.E. met de eerste gelegentheyt costij gesonden werden.

De 2 Chineessche joncken, die hier syn geweest, waervan d'een aen Et Juan²²⁾ toebehoorende, de gouvernrs. hebben haer hier veel affhandich gemaectt ende tgeen haer over gebleven is, hebben opgesnapt, de joncken vercocht ende elck om een goet heercomen is, eenige sijn moors geworden, oversulcx dat haer Mrs. tot Bantam niet hebben te verwachten, welck U.E. diene voor advys, opdat U.E. mach sien, hoe met Etjuan hebt te leven, van sulcx hij noch schuldich soude mogen wesen.

Wij hebben met de schippers van den Aeolus ende der Goes een revier drie myl van hier, gent. Meca, affgeloot ende het gat derselver gediept, bevinden deselve op het droochste te hebben styff 20 voet waters ende alsoo de schippers meenen, het schip der Goes, ledich synde, daerin soude mogen, hebben geresloveert, hetselve, gelost synde, derwaerts te laten gaen om verdobbelt te werden, de 400 plancken, die ick mede genomen hadde tot opmakinge van een huijs, sullen die daer toe laten gebruijcken ende ons behelpen, naer tbeste wij connen ende alsoo het verdobbelen niet can geschieden, noch oock het inbrengen van t voorsz. schip sonder groote neersticheyt te gebruijcken, hebben goet gevonden den schipper van den Aolus op tschip der Goes te stellen ende den schipper van der Goes op den Aolus, want het geen man en is om eenige moyte aen te gaen ende genouch te doen heeft syn lyff te dragen, oock en ister gants geen sorvhuldicheyt noch authoriteyt by, dat hier op thoochste noodich is of can geen werck gevordert werden, soodat nu niet twijffel, twerck sal wel gevordert werden. Ingeval U.E. een schip sent, laet Jacob Adriaensen²³⁾ niet wedercommen, want hier gants op de custe niet en dient, connen hem met gewelt niet scheep houden, is gestadich meest aen lant (dat nochtans een barre ree is) soo wel in tlossen als in tlaeden, enfijn, een groot lyff sonder sorge ofte achterdencken, tot een stierman om gecommandert te worden, achte hem bequaem.

Hiernevens gaet Daniel Van der Heggen²⁴⁾, die alhier 4 jaren voor ondercoopman heeft gelegen ende heeft hem wel gecomporteert, hadde hem in dezelve qualiteyt noch wel willen houden, dan, alsoo niet heeft willen blyven sonder geavanceert te worden tot opperoopman, die hier noch ten overvloet syn en met het naeste schip oock costij gesonden sullen werden, hebben hem syn verlossinge geconsenteert. Ick wil U.E. gebeden hebben, in geval aldaer eenige goede occasie presenteert, tsy in hem te laeten verbinden off naer tpatria te gaen,

dat hy tot oppercoopman mach geraecken, want hijt meriteert, derhalven soo het sonder preuiditie van de heeren Mrs. can gedaen worden, sal mij vrintschap geschieden.

Den coopman van tschip den Aolus, gent. Hendrick Bruistens, hadde geerne op dese cust gebleven, oock was hij mij door den admirael Verhagen gerecommandeert, dan alsoo hier geen plaelse, als geseyt, open is, maer dobbelt bekleet, heeft niet connen geschieden. Het schip, dat harwaerts soude mogen commen, dat nootwendich een coopman moet hebben ende hij aldaer geen plaelse aen lant crygen, mocht U.E. hem weder herwaerts senden, heeft mede eenige ervarentheyt van de zeevaert, soodat hij nu goede kennisse heeft van dese custe te bevaeren ende in wat tyden eerst Maslipatan of Tyrepapel. moet aengedaen wesen, daervan schippers ofte stierlieden, die hier niet syn geweest, goede onderrichtinge moeten hebben ofte anders soude de compe. seer schadel. connen wesen. Staet te noteren, de schepen, die naer dese custe commen van October tot Febr. toe eerst Maslipatan dienen aen te doen ende van ultimo Febr. tot halfs Octobr. Tegenampatnam, in welcke tyden de moussons ordinaerl. veranderen, pr. advijso.

Ick sende U.E. met tschip den Aolus 3 leggers Spaensche wyn, die hij in Palliacatta heeft ingenomen, mocht deselve gebruycken, daer U.E. sal gelieven.

Naert schryven van desen hebben verstaen, hoe Sr. Wolff in Visiapour in plaelse van de vente van de goederen van de E. bewinthebberen te voorderen syne juweelen ende baggen²⁵⁾ vercocht heeft, hij bekent een verschoncken te hebben, daervooren hy van de compe. penninghen 100 pagoden contant genomen heeft en een vercocht voor 70 pa. als mede een gargantille²⁶⁾, voor 40 pa. in somma, de E. Heeren Bewinthebberen hebben de costen geleden van 800 pa. sonder negoty ende hy de proffyten in syn handelinge, waerop U.E. aldaer heeft te letten.

Den Daniel van der Heggen hebbe mede gegeven 4 pen. goulongs, dat van de slechte syn, die wy wtgeschooten hebben in Tijrepapel. ende voor minder prys aengenomen, eensdeels, als geseyt, omdat de verve wat in malcanderen loopt en omdatte saege naer ons oordeel niet heel goet was, die haer vertoont, gewasschen synde, als U.E. by dese 4 doucken sal connen sien, die mij duncken nu beter te syn als ongewasschen pr. advyso.

Hiermede

Achtbare wyse seer voorsienige Hr. naer myne groete aan U.E. wil U.E. der schut Christij bevelen, die U.E. verleene, tgeene tot salicheyt is streckende.

Geschreven op ons comptoir Maslipatan desen 5 Junij 1616
ende was getekent U.E. dienstwilligen Hans de Hase.

XIV. ANDRIES SOURY, DJAMBI 15 JUNI 1616¹⁾.

Erentachtbare wijse zeer voorsienighe Heer,

Per t'jacht Jambij, t'welcq op 26en Maij passado van hier is vertrocken, was een U.E. mynnen laesten met advertisement, wat alhier was passerende, daervan hier neffens copie gaet.

t'voorsz. fergat diende niet dieper in de Rivier ghecommen te sijn omme vordere t'wist te schouwen ende niet te commen, op t'gheene ons qualick behaecht soude hebben, De hoochmoedighe gracie van de Portugesen hebbe U.E. in mynen voorgaende verhaelt, die niet op en hielde van restitutie te versoecken ende dit wert soo hefftelycke met een Portugese pracht vervolcht ende versocht, daeronder eenige dreygementsen meijnghende, al ofte met alle de macht herwaerts een soude commen, onme alsdan met ghewelt te verrijgen, dat met vrantschap niet hadde conne becommen, seyden openbaerlycqcen, dat sulcx alreede soude gheeffectueert syn gheweest, tenwaere ten respecte van de Magt. van Johoor, die haer vastelijcqcen soude toegeseyt hebben, dat niet alleen ristutie van haer goederen soude becommen, maer t'fergath, t'volck ende wat daeraene is dependerende, (ick gehelooff dat hier veel blauwe bloome onderloopen), somma met het hooch opgeven van haer Castiliaenders deden den oude Coninck groot achterdencken hebben, die reeds meynde, dat de macht (daer van soo veel gheswets hadde) [voor] Poulo Berhalle lach omme alsoo syn Reviere te sluijten, daervoor bevrest is als een kint voor den Bulleman. Hier wert langhe ghebitchaert (chera Java) wat haer stont te doen ende naer langhe bitcharinghe vont den oude gheraden, dat men de Portugesen soud' contenteren, daermede vijft de verghaderinghe scheyde, latende een ider beducht.

Den jonghen Coninck dede my datelycq ontbieden, mij eensdeels verhalende, watter was ghepasseert ende scheen heel gousar te wesen over de hoochmoedige proceduren van de Portugesen, want tot my seyde in volle vergaderinghe, dat soo de saecq alleen aan hem stont, hij wist wat hem te doen stont. Daerop hem vraechde, wat soude Uwe Magt. doen, antwoorde: den Ambassadeur ende alle, die met hem syn, tot slave maken ende haer ontneme, alle wal ghebracht hebben omme op een ander mael meerder discretie in tspreecken te gebruiken, daerop seijde: dat waere den rechten middel omme haer hoochmoet te temmen, want sij spreecken hier tot de Magt. al ofte Jambij sonder haer niet en conde leven, maer meynnen hier als in Mallacca te ghebieden, dat de Magt. gans niet toe en staet te lijden ende soo met den Coninck van Sorbaye te doen hadden, sij en soude sooveel snaps niet hebben, mede is do. Coninck ghewent haer over een andere cam te scheeren ende noch syn heel vergenoucht, dat in syn landt mogen handelen, syn Magt. vorder verseeckerende, soo sulcx wilde doen, dat bevinden soude, dat de Hollanders syn vrunde niet alleen met woorden maer met der daet souden wesen ende (alsoo dicht bij hem sat) seyde mij soetiens, tenwaere de vrcese, die voor mijn vader hadde, ick en soude mij niet langhe beraden. Daerover hem bedankende van t'ghoet hert, dat ons daerinne was draghende ende soo de Magt. van herte meynde, tgheene voore verhaelt, belooffide hem, dat deselffde rede U.E. soude adviseeren ende tghoet hert, dat ons daerinne was bethoonende, dan vermits sulcx in volle vergaderinghe seyde, conde qualick gelooven, dat sulcx mijnde ende dat sulcqen vyant van de Portugesen ende ons sulcken vrunt soude wesen, daerop antwoorde mati Beta ²), daernaer dickwils repliceerde, wat hebbe ick met Mallacca te doen, jae al waere daer hondert Mallacca, ick en vrage ofte gheve daer niel omme, dit seyde wel, als d'ambassadeurs niet verde van hem ende saten, do. ambasr, dede hem eenmael antwoorde, dat Jambij wel sonder Mallacca conde leven, alsoo dede oock Mallacca sonder Jambij, dan alsoo sij coopluijden waeren, sochten op alle plaetsen te handelen, ende soo de Magt. haer sulcx niet en verghunde, soude achterblijven, hoewel hier over veel jaren ghehandelt ende goet onthael hadde gehadt, twelcque sij niet en meynde, de Magt. haer nu weygeren soll ende begosten hier sijnder te spinnen, affstant doende van haer Portugese pracht, tot mij seggende int Portugees, daer de

Hollanders quamen, wilden coninck wesen ende soo tot sulcx niet en conde geraccken, verliete dadelijcq de plaelse, als in Grese ende Macassar was gebleecken, daerop repliceerde, dat hij selffs sulcx wilde wesen, tenwaere haer tselffde aen de macht ontbraecke. Dan die stercx was, soude boven leggen, voorder waeromme sy Portugesen aen den Coninck versocht hadde, dat de Hollanders soude doen vertreken, tgene hart loochende, seyde, van sulcx nooit vermaen en hadde ghe-maeckt, seyde, ick sulex van de Magt. hadde verstaen, doch contesteerde, zweerende bij t'eruijs, dat sulex onwaerachtich was, hoe het sij ofte niet, daer is weijnich aen gelegen, sy en sullen ons van hier niet krijgen, tensij met onse wil, dat houde voor seecker ende twijffele daer niet eens aen, want den jongen Coninck ons te seer schynt toe-gedaen omme de Portugesen soo veel te gheval te commen.

Naerdat de Portugesen vertrocken waeren, seyde de Magt. aen, hoe den Cappn. Moor voor de Magt. ende syn vader ider een roer hadde ghesonden (dan hadde gheweten, dat sulcq oolycke³) roers waere, soude wat minder opgegeven hebbe), dat hem sonderlinghe aengenaem scheen te wesen ende soo veel aen hem con speure (t'can wesen, dat ic licht van oordcel ben), achte, soo de volcomme regheeringhe hadde, de snare soude anders gestelt worden, insonderheyt met de Portugesen, want soo hem gelaet, wilt haer dootviant wesen ende weijnich vrint van Meserre. Dat M. weynich vermach, hebbe in vele dinghen gespeurt, onder andere in tschieten, daer een groot vrunt ende goet schutter van is, want alle Saterdaechs ons doet ontbieden ende soo wanneer Mr. niet haest genouch cn compt, ofte somwijle syn excuse op syn groote negotie wilt nemen (die ons, Godt betert, soo suer valt, dat den heelen dach leedich syn) ende niet en compareert, soo maeckt de Magt. een beest, een vercken, een buffel ende ick en weet niet wat voor name van hem, daer eenighe hem dan voorthelpen ende seggen, soo wanneer de Magt. hem doet ontbieden en wilt niet commen, maer soo haest den ouden Coninck om hem seyt, compt hij dadelick, dat niet man als met ter tyt gedencken can, soo dat segghe: hadde den Oude syn hooft nedergeleyt ende de saecken wel by der hant gevadt, sy schijnt licht, dan soo men ghemeenl. seijt, de oude moesten sterven ende de jonghe connen sterven, soo is dit een swack riet omme op te steunen.

Commende weder bij onse bitcharinghe, daer wat te verde van ghe-

treede ben, hoewel alles dient verhaelt, dan d'ordre volghe qualycq,
segge dat de Portugese hefftelycken restitutie begheerende ende niet
op en hielen soo bij den oude als bij den jonghen Coninck, allofte
t'gheheel capitael van Indien hier hadde een ghelegen, is de saecqe
soo verde ghecommen, dat den ouden (die de Portugesen al t'ooch-
schijncqen wilde favoriseeren) met cenghe van den geportugali-
seerden adel ende favorijte gebitchaert heeft, te meer nu den tolck,
daer U.E. in mijnnen voorgaende mentie aff maecke, vant schip gecommen
was ende dadelick van den oude ontbooden, die hem (daer looff-
waerdich van bericht ben), toeseyde, dat hem weder naer Mallacca
soude seynden ofte gaff hem syn keur van bij hem te blijven, op
d'vuijtspraeck van desen synne quant was d'eerste verghaderinghe
gestackt. Ick laet U.E. ordeelen, wat iemandt niet segghen en soude
omme sijn vrijheyt te becommen, somma, hem gevraecht, waer de fergath
ghenoomen was, antwoorde: tusschen de twee houcke van de
Revier, daer was tstrijck ende seth, waernaer meer ghewacht. Den
jonghen Coninck buijten sittende (omme wat reede was mij onbekent),
wert hem door eenen paep int oor aengheseyt, watter binnen gebit-
chaert was, derhalven dat mij sulcx soude aendiene ende hier sprack
den wolff t'vennis over t'schaep: te weten, dat syn vader de saecque
nu volcomelick ende verstaen hadde, hoe, waer ende in wat
plaets de fergath verovert was, derhalven was belastende, dat alle de
Portugesen goederen, slaven, fergat ende aenhanck van dien soude
weder restituere ende alsoo t'fergat presentlick hier niet en was, soude
daeromme bij U.E. seynden, daer hem op antwoorde, soo veel t'fergat
aenginck, conde die moijs wel sparen, want verstaen hadde, dat tus-
schen Jacatra ende Bantham soude verongeluckt wesen, want t'selffde
hadde d'Eyngelsche voor desen wtgegeven ende aengaende de ghoed-
deren ware gans niet van meijninghe, die ofte de waerdie van dien
te restituere, want t'selffde sooveel was, als ofte ons gewelt aen wilde
doen, alsoo t'fergat buylen gaets (daer niemant te gebidden hadde)
verovert hadden ende niet in de revier, alsoo valscherijcnen geattes-
teert wert ende van wie; van een schelm, die hem om 3 gantang peper
versweere soude, derhalven, als vooren, en waere gans niet van sins
wt te reycken, dan soo de Magt. sulcx begeerde te versoccken aen
U.E. conde daer iemand seynden, met dese antwoort ginck den paep
weder naer binnen, die dadelick wederomme quam, met dese antwoort,

alsdat den Coninck verstaen hadde, dat do. Portugesche goederen in de schepe was, derhalve belaste andermael, t'selffde soude vijftreycken in handen van de Magt. omme alsoo ghelevert te werden aan de Portugese (een schoonen troost), doch persisteerde als vooren, dan soo de Magt. de Portugese tegens recht ende reede alsoo wilde favoriseere, conde alle de goederen vijft de logie doen haelen ende de Portugesen geven, dan alsoo sach, dat t'selffde enckel begheerde, seyde andermael tot den jonge Coninck, dat nu wel sach watter meede gedocht werde, de magt. sijn vader mocht eenige van syn Edelluijde in de looghe seynde ende aldaer vuijthaelen, sooveel hem goet docht ofte aldaer vont, maer dat sulcx hem selffs toereycke soude, en hadde niet te verwachten, alhoewel in syn lant was en begeerde sulcx niet te doen. Het was nu genouch aff te meten, vermits de onbehoorliche proceduren, dat de Magt. syn vader de Hollanders niet langhe en socht in sijn lant te hebben, dacr hem nochtans wel op diende te bedencken, aengesien op tseggen van een fielt, die, vermits vrijheyt belooft was, geseyt hadde, al wat de Magt. op hem begeert hadde, derhalven, dat faveur, dat de Portugesen was bethoonende, is t'oochschnylcq, sulcx en conde de Hollanders niet lijden, soodat ick achte, hier onnoodich was, maer soude U.E. mondelinghe rapport doen van tgheene, soo die saecke belanghende, als anders alhier waren passerende. Den jonghen Coninck hoorende van vertrecken ende eenige andere monpelinghe binnensmots, seijde my Jang-ang gousar⁴), daer hem op antwoorde, dat de magt. selffs wel hoorde ende sach, hoe onredelick de Magt. sijn vader met de Hollanders wilde handelen ende dat vijft diergelycke onbehoorl. bejegheninghe niet anders en conde speuren, ofte waeren hem alreede moe, met andere propoosten, die met hem hadden, die hier sal naerlaten omme prolixteyt te schouwen. U.E. is genouchsaem kennelycken, wat in diergelycq. bitcharinghe omme gaet. Naerdat eenighen tijt stille hadde geweest, al ofte op de saecke was fantaserende, heeft den paep, die met het schoone vonnis was gecommen, tot hem geroepen ende, hem iets int oor ghelijstert hebbende, seyde: seght den Coninck, dat ick hem selffs sal commen sprecken ende, naer eenigen tijt noch geseten hebbende, stont op ende ginck naer den Coninck, tot mij seggende, dat op morgen weder soude commen.

t'Sanderen daechs weder ontbooden synde, dede den ouden mij aenseggen, dat tot over middernacht gebitchaert hadde (den tijt was wel

besteet, want de swaerwichticheyt van de saecke t'selffde wel ver-eijste, quansuys ofte alle onse welvaert aen dese plaets hangde. U.E. verwondert hem niet, t'is chera Java) met den jongen Coninck ende synnen schoonen adel (die veel advocaten slachte, die haer meest gheest met de gheene synt, daer se het mede houde) mede, wat beter van de saecke geinformeert was als op gisteren (maer t'was wat anders) ende alsoo de fergat noch buijten, noch binnen was ghenomen, soo hadden eensamelycqe goet gevonden (daer bij voughende, den Coninck belast), dat de helft van de goederen soude wtkeeren in handen van de Magt. omme daer mede te doen naer sijn believev (dan t'was omme t'selffde de Portugese weder te geven ende alsoo de geimagineerde vreese van syn hals te schutten) hierteghen ofte omme wel te seggen over dese tweede sententie dede, wat conde ende niet wat wilde, met contestatie, dat ons daerinne groot ongelijck ende gewelt inne wert gedaen, dan alsoo sach, dat hier niet anders inne te doen en was, ten waere men de saecque tot een extreem ofte wtterste hadde wille brenghen, daertoe mij doch t'selffde noch te vrough was, want hier maer eerst en commen, mede is noch niet te welen, wat vruchte de Compa. van dese plaets noch te verwachten heeft, soodat t'selffde (want wel moste), segge van de helft vuijt te keeren, toegestaen hebbe op conditie, dat t'selffde eerst aen U.E. soude versocht werden, dat den oude wel in teerste toestemde, dan t' schijnt de Portugesen met haeren aenhanck soo veel vermochten, daerbij gevouecht, dat den tolck (daervan hier-vooren vermaen hebbe gemaect), den Coninck affirmeerde, dat do. Portugesche goederen in de scheepe was, wert van den Coninck belast, dat alhier restitutie derselver soude doen. Hier en cost gheen teghengen helpen, naer langhe argumeere sijn ghecommen, op t'gheene de Portugese pretendeerde, daer den ambassadeur op wert ontboden ende ghevraecht, wat de ghoederen waerdeerde van de ghenoome fergath, seyde van den eersten incoop gescheept was de waerdie van 5000 crusade, die hier altoos een derde meer wtgebracht soude hebben, met veel gelycke liasen van voorgaende fergatte, die hier geladen hadde, voort bracht tot certificatie ende aprobatie van synnen onbe-hoorlycquen eys. Dit verstaen hebbende, doch mij billick hem met gelycque munt te betalen. Derhalven een inventaris gemaect, waer-van dese mede gaende wtdeelinghe de helft soude wesen, welcque seyde van U.E. ontfanghen te hebben, soodat anders niet en conde

vuytreycken als de helft, van tgene daerinne was gevonden gheweest, hier en rees niet weynich twist, de Portugesen omme meer te becommen ende ick omme niet meer vuyt te reycken. Van eenige geportugaliceerde wert gheseijt, dat met noch eens sooveel goets niet doenlycgen was een fergat te laden, waervuijt consequentelick wilde besluijten, dat veel goederen versweghen werde, dan beriep mij altoos op de memorie ende dat het oock niet mogelycq en was, dat een fergat voor 5d. crusade aen peper soude connen laden, daerteghen wierpen, dat do. Portugesen niet alleen peper van hier en voerden maer Chinesche waren ende somwijls cont. somma en conde met haere favo[r]ijte tot haer begheere niet geraken, want seyd haer, bijaldien do. Portugesen meer begheerde, mochtent tselffde tot Bantham gaen soucken, daer den jonghen Coninck op seijde, bijaldien niet meer in ttergath is bevonden, daer en can oock niet meer vuytghekeert worden, hier bleeft t'selffde bij steecken.

De ghoederen, die vuijtgekeert hebben belopen f 1.1517.2.8. ende de schenckagie derhalven syn gheschiet fl. 306.5... is t'samen fl. 1.1823.7.8. van welcken somma U.E. comprtr. sal debiteeren, de goederen, die vuijtgekeert sijn, waeren meest nat ende verroth, soodat t'samen gheen fl. 600 vuijtbrenghen en sullen, hoewel seer hooch ende buijten schreeff (excuseert mij) ghetaxeert syn. Hadden den tacx in Jacatra connen opbrenghen, waere beter gheweest, aldaer ghebleven hadde sonder hier 70 a 80 ten hondert verlies bij te brenghen, want de sarasse chere chinde (soo verstaen, bij Breeckvelt getaxeert), gestelt op 20 R. d'corge, connen niet meer als 4 picol peper halen, de chellas a 20 R. d'corge sullen gheen $3\frac{1}{2}$ picol haelen ende alle andere cleeden advenant, dat de kanekins over gedaen hebbe, alhoewel niet in de veroverde goederen en sijn, is gheschiet, ommedat alhier gheen 2 pol. corge conne halen, verstaen a R. 13 corghe, daer andere ghoederen meede behouden hebbe, daer hoope, soo groot verlies niet op loopen en sal, do. kanekins maekten den hoop veel grooter, als in effect was, hier neffens seynde een monster van de kanekins, alsoo voor dese plaets dienstich ende behooren te wesen, den meserre heeft hier een groote partie van gehat ende gevent a $2\frac{1}{2}$ ende $2\frac{3}{4}$ picol corge, syn hier seer getrocken tot die prys, een groote partije soude hier jaerlicx connen ghesleten werde.

Desc veroverde goederen syn naer ghemeen gebruijck (daer voorwaer een quaede gewone in hebbe, beschuldighe mij selffs eerst over

de veroverde goederen van Grese) te hooch getaxeert, dat niet als schadelk. voor de Compa. can wesen, als U.E. genouchsaem kennelijcq is ende derhalve in andere comptoiren wel ghebleecken, tot groot nadeel ende schade van de Compa. de packhuijsen langher bewaert hebben, als anders {bijaldien leegher waere ghestelt} wel soude. t'Is waer, U.E. schrijft, dat de peper te hogher soude stellen, die van deselve quame, soo niet gheerne verlies pr. reecke. benghe, daervan U.E. bedanke, dan alsoo meer op mijn devoir ende schuldigen plicht staen als op de winst, die bij de boecken soude moghen ghevonden werden, soo dencke voor t'eerste daer gheen veranderinghe inne te maecken, tenwaere te verde buijten de schreef ginck, want stellende de peper hogher, sullen de oncosten volghen, waere dat t'velies alleen op de Chianese goederen waere geschapen vallen, ick achte weijnich te beduijden soude hebben, maer tis (Godt betert) aparent, dat op alle de veroverde ghoederen mede sal vallen ende op die van de Custe het vuijtgeleyde, al wel gerochten(?), als pr. ingheleyde prijscourant te sien is. U.E. heeft mij d'eere ghedaen van in de Genl. boucqte laten sien ende getoont, datter gheen comprt. in Indien en was, ofte hadde de Compa. boven alle costen profyt bijgebracht, het soude mij van herten leet sijn, dat dit met groote letteren most affgeteekent wesen ende noch veel meer, de directie van tselffde hebbende, doch (sal)ende hebbe een beter te verhoopen, dan, alst soo waere, wat wasser nutter als patientie te gebruijcken, maer in corten tijt can groote veranderinghe gheschieden. Bijaldien de Manancabers affcommen, die men voorseecker seyt ende daer looffwaerdich aff bericht ben, soo van de Coninck als andere nu bevredicht te syn, conde wel een groote partije affcommen. Hier wert wonder wat geseyt, dat met soo menichte van prauwen ende peper commen. Watter van is, sal den tyt leeren, Godt toelatende (soo niet te langhe en touven), hoope ende verlanghe den tyt te sien, dan soo veel in mij is, can t'selffde noch geen ghelooff geven, want soo alhier sien 8 a 9 prauwen, die omtrent April passado affgekommen syn, bespeure in haer, dat t'armste volcxken is, dat Godt onder de sonne gheschapen heeft, want op een gantang, wat segh ick, op 10 grane peper soude doot blijven, hoe soud sulcken volcxken coopluijden connen syn. Wanneer iets coopen willen, commen ende maecken sulcken boha, al ofte al coopen soude, watter in de logie is, sullen voor fl. 1000 aen cleeden voor den dach doen haelen ende, alst alle om compt, sullen,

naer dat eenen halff dach geseten hebben (vullende haeren buijck met betel ende toback), voor 2 a 3 picol (als 6 a 8 picol is, dan ist onder haer een groote pertye) coopen, dat voorwaer niet bijbrenghen en can, tenwaere de menichte, soo geseyt wert, jaerlicx ofte voor desen aff plach te commen, derhalve is mijn opinie vastelick, dat U.E. van dese sorteringhe van cleeden (naer wil ende wens hebbende) over de 5000 picol niet sult becommen s'jaerlicx, insonderheyt, soo de Chinnesen haere vaert hier continueere, als voor desen ghedaen hebbe, daerbij d'ondercruipinge van Meserre ende continueerelycqe vaert van de Portugesen (die ick acht, ons hier wel de meeste claddinghe maeckt) niet op en houde. Ick en sie den cost hier niet te verdienien, den tijt is veranderlick, op een goede vuytcomste sal hoopen, daertoe den Almachtigen syn seghen wil verleenen.

Ende omme dese peper van de Manancabers ende Quaemers te becommen, die binnen 2 a 3 maenden ten langsten verwacht werden, is ons heel noodich goede pertie baftas, soo swerte als witte, grove als fijne, te hebben, mede pertye van dese medegaende cannekins, soo bij U.E. te becommen syn. Belanghende de baftas, soo witte als swerte, verhoope U.E. een goede partie per t'schip Nassauw ofte van Achijn becommen sult hebben. Den Serre heeft een goede partij per dit opgemaekte Engelsche joncxken becommen neffens andere Gouseratsche cleeden, dan Javaensche ofte Jambische sorteringhe niet een cleet, als van sarase Maleij ende Javaensche, daer is syn huijs sijver aff. Ick seynde U.E. gheen monster van andere gouseratsche cleeden, alsoo hier heel weynich getrocken syn, alleen van de baftas, die ons hier soo noodich syn, dat sonder deselffde met de Manancabers ende Quamers niet en connen vuytrichten. Tgeene schrijve hebbe (ende bevinde dagelicx) bij experientie ende aen de weynich prauwe, die hier geweest sijn, bevonden, want dagelicx, vermits dese sorteringhe niet en hebben, onse deur voorbijgaen ende gaen den Serre besoucken, weliswaer dat op deselffde weynich proffijts valt, dan t'is soo veel, datter de weynich peper, die hier is, door becommen wort.

Dese sorteringhe van baftas, daer hierneffens de monster seynde, syn de grootste, door meserre vercocht a 7 ende $7\frac{1}{2}$ a 8 picol de corge, de fijnste, lanck 32 asta, de 3 stuckx voor een taijl peper, dat is 2 picol 80 cattij ende somwijlen 85 a 90 cattij, naer dat de peper swaer is ende sullen sonder sorge altoos 15, 16 a 17 pol. de corgha haelen. Dat alle

de cleeden soo goetcoop syn, is wel eensdeels, geen peper aff en is gecommen vermits den oorlooch, daerbij gevoucht, dat de Manancabers groote partie cleeden becommen over Priaman, Ticos ende Camphar, die haer lant aldaer vervult. Do. Manancabers connen in dese voore verhaelde plaatse geen peper voeren, alsoo het 4 dagen reysens over lant is, segghen, daer groote partije gout brenghen, die jegens cleeden vercoopen, die cleeden, die aldaer becommen, moeten door menschen over lant gebracht werden (den arbeyt isser goet coop), ick achte wel, dat dit een van de meeste oorsaecke is van soo weynich trecx, daerby gevoucht haer buffelsche oorlooghe. Soo verstaen, soude dese fraye oorlooghe omme eenen buffel ghesprooten syn⁵), die nu over de 3 jaren gedurt heeft, wie weet, wil tavont ofte morgen omme eene buffellinne niet van gelijken oorloch can rijsen, tis een bros riet omme op te steune, ick en can met verwonderinghe niet ghelooven, dat hier seven Chinnesche joncken ende 13 Petanische sonder de Maleysche ende Javaense op een jaer soude geladen hebben, hoewel van den Coninck tot diversche reyse is gheaffirmeert.

U.E. serieuselick biddende, dat eenighe baftas, soo grove als fijnne, witte als swarte, (doch gheen heel fynne, die wit syn, maer wel swart) met den eersten mach ghesonden werden, alsoo achte, alsdan ons hier niet meer en mankeert, want Javaensche ende Jambische sorteringhe syn voor t'eerste wel geprovideert, alsmeede van Maleijsche sorteringhe. Cunnen (soo ghoede partije bafta becommen ende eenighe cannekins, dan insonderht. bafta) de snaren dan niet wel gestelt syn, soo sie hier weijnnich aparentie, dat U.E. eenich onderstant van dese plaets heeft te verwachten.

Dan alsoo men gheenen hoop peper hebben gesien, ofte gheen Manancabers sijn affgekommen, can met sulcq fondament niet schrijven, als anders wel soude doen. De Chinnesz. doen ons groot ondersteeck ende den Portugees niet weynich. Op stucq van de Chinnese is ghoede middel ende achte dat belet gevouchlijcker als der Portugesen, ick hoope met Godts hulpe, dat de saeck van Banda eensdeels naer wens sullen affloopen. Soo synde, achte wel een ghoede pertije Chinesen sullen noodich hebben tot lantbouweric, want toch tot sulcx expert syn. U.E. excuseert mij, dat hiervan ben roerende, dat nergens vijft en spruijt als van eenen, die geerne sach, dat allen peper mochte becommen.

Soo den ouden Coninck wilt continueren de Portugese soo ochschyn-

lycqen te favoriseren, insonderheyt dat onsen vijant syner halve so in demoet en viere(?), gelck. sijn begheeren wel is ende anders nieuwe tollen, die ons meews opgheleyt heeft, behalven t'gheene dat nu cortelijcx ter banne is ghecomen, dat wel een van de onredelijckste is, als dat nu niemant toelaten wilt, dat de peper meer gewant wert, dat de compaignie seer prejudiciabel is, want voor dese kreeghen goede ofte ten minste beter ende swaerder peper als presentlycqen, door die met de lichte peper te mart wert gegaen, daer nu lichte ende swaere peper onder den anderen becommen ende ontfanghen moeten. Soo de peper, die hier nu omme gaet (die alreede tot 3 a 4 mael gheweygert hebbe te ontfanghen), mosten harpen ⁶), ick achte meer als 25 pr. cto. soude verliesen, nochtans achte (soo wanneer naer t'patria wert gesonden), t'velies niet aengesien sal moghen worden. In regart van de groote plaatse ende costelijcqe vrachte, ick vermeyne, dat geboot wel te modereren is, soo maer goede partije peper conde becommen, hoewel den Engelsman sijn barq, die hij hadde (Chinneeswijs ghemaect) int Conincxhoff heeft moeten brenghen ende hier en holp gheen wispelsteerte tegens ofte schenckagie, die daer over dede, ick weet voorseker, dat 2 a 3 cleeden (wat voor soorte is mij onbekent) dierhalve den Coninck wilde vereren, die de selffde weygerde ende en begheerde deselffde niet t'accepteren, maer dede hem aenseggen, dat gans niet en begeerde, dat hy soude harpen, hoewel do. meserre de magt. belooffde, dat de lichte peper in twater soude werpen ende andere meer presentatie, dat al niet en mocht helpen, dan ick achte als boven, soo meer peper conde becommen, dat deselffde genoechsaem in tschip soude moghen harpen.

Alle dese dinghe wel geconsideert sijnde insonderheyt t' wit, daernaer schiete, dat is de comste van de Manancabers, die soo traech afcommen, dat meer is noch gheen sekerht. en hebben, als op t'segge van eenighe die t'selffde mede ghaerne sagen, dunck mij (onder correctie) ongeraden hier veel oncosten te doen, maer sal t'selffde laten berusten tot naerder advys ende de saecque middelertijt wat beter insien.

Den oude was wel soo indiscreet (alsoo op de lijmiitscheydinghe waeren bitcharende), dat versocht ende begheerde, dat de Portugesen soude vrij sijn (wanneer hier commen) van den houck van Andregirij tot Poulou Berchalle, seggende soo verde sijn Rivier te strecken met meer onghefondeerde ende frivole reeden, die voortbracht, daerop hem seiude, dat beter soude doen, dat met een van Bantham tot Mallacca do. vrijdom

rekende, soo mochte Orangh Frangij de Magt. voor haer beschermer houden, dierhalve wast buijten recht ende reede, dat sulcq*e* voorslach wilde voordragen, daerbij en conde anders niet speuren, als dat een vader der Portugese wilde wesen, die soo ondanckbaer sijn, dat de Magt. daervoor (dit doende) niet soude willen danck heb seggen, de vaderlyc*e* ghoedertierentheyt aen sijde gestelt (haer somwijll syn outste kinderen noinende), repliceerde, dat de maniere op andere plaatse is, daer de Portugesen handelen ofte niet, dat ider Coninck sijn vrije rec hadde, soo hadde de Magt. mede ende dat was van de mont van de revier opwaerts aen, maer buijten, t'sij tusschen Andregrij ende Poulou Verelle ofte elders, hadde andere te gebieden, dat waer degheene, die stercx waeren, derhalven conde mij niet genouch verwonderen, dat de Magt. soo onbehoorliche vrijheyt van de Portugesen procureerde, daerop antwoorde do. Magt. ofte omme wel te seggen den jongen Conick, dat U.E. sulcx soude adviseren, niet t'wyffelende, ofte U.E. soude tselffde t'sijne versoucq*e* toestaan ende veel reden, die weghen syn vader voorwierp omme t'selffde goet te doen vinden, hem repliceerende, dat het onnoo dich was daeraff te schrijven, want wel wiste (alsoo tselffde onbehoorl. was), dat U.E. t'selffde niet soude toestaen, maer omme de Magt. te gelieven soude U.E. adviseren, dat 2 gotelings¹) schoots buijte gaets mochte vrij gekent werden ende dat buijten Qualinior, maer soo haest buyten gaets waeren van eenighe andere, conde die becommen, soude tselffde niet laten, hier wert langhen tyt op ghebitchaert, ider souckende den ander een voordeel met hechelen²) aff te crijgen, den anbassadeur, hier present synde, bracht eenighe ghelyckenisse voort soo langhe als een pyck, hem seer beclagende, dat de Maleysche taele niet en conde, liet hem voorstaen, soo sonder tolck de saecke hadde mogen bitcharen, dat tot synen wil ghecommen soude hebben, alsoo scheyde de vergaderinghe sonder fijnalyc*e* de lijmijtscheydinghe te verclareni, ieder blijvende bij syn opinie. Ick hebbe daernaer verstaen, dat den Coninck haer verseeckert heeft, dat hem soude beloofst hebben, tusschen den houck van Andregirij tot Poulou Berhalle (totdat advijs van U.E. become soude) vrij soude sijn, dan met den jongen Coninck syn ten naesten overeengocommen op 2 a 3 gotelingsschoots, hierop sal U.E. advijs verwachten, wat hierinne geliefst ghedaen te hebben.

Belanghende de huijsinghe, can noch een jaer staen ende niet veel meer, ten waere op 5 a 6 plaetsz. ghestut waeren, achte, alreede onder

de voet soude legghen. U.E. te verhalen d'antyckteijt van tghebouw sal naelaten, want my pampier ontbreecken soude ende tenwaere met dit weijnich van de schippers versien waere, d'excuse hadde suffisant geweest. Dan U.E. ghelyke voor seker te houden, dat wel mach in rekeninge van andere onnutte despense gestelt werde. Soo de saecqe ende handel can lijden, dat hier een ander huijs ghestelt werde, sal noodich wesen een andere plaets te versoucqne, daer niet een en t'wijffell, ofte sullen genouchsaem vercrygen, alsoo met leech water de peper te verde door tlant te draghen ende te hooch op te climmen is, daerenboven werde van twater, dat, soo ons eenigen brant overquam (daer ons Godt voor behoede), die met de dieverije dagelicx onderworpen syn, soude connen verleghen vallen. Hierlegen is niet te doen als ghode wacht te houden ende voorts den Behoeder van alles de saecqe te bevelen.

Baftas, soo U.E. eenighe quantiteyt (soo immers verhoope) ontfanghen hebt, mach wel een goede pertij (als dese medegaende monsters sijn) ghesonden werde, op hooke, dat de Manancabers nu haest sullen affcommen, want in de maent van Julij ende Augusto wert de peper gheplukt. Van de grootste slach mach wel 2000 stucx commen, soo witte als swarte, meest van de synste 200 a 300 stk., van de cannekins 2000 stucx als medegaende monster, dit is, als vooren verhaelt, de sorteeringhe, daer de Manancabers ende Quamers omme commen. Ick en t'wijffele niet, dese sorteeringhe becommende, met de Jambische, die alreede hebben, dat, soo maer peper comt, wat goets sullen vuijtrechten ende soo de hant met t'selfde wat mach lichten, staet te verhoopen, dat meserre met syn schoon ghebouw weijnich vuijt sal richten ende soo partij becomme, sal als vooren (myns beduncvens) diene de hand te lichten, alsoo sulcx een middel soude wesen omme meserre t'gras onder de voeten te maijen, ten quaetsten sullen daerdoor de peper becommen, t'sij weijnich ofte veel, naer de Manancabers affcommen ende soo Mesr. bij desen middel van de wal niet connen helpen ende over dien bouch niet wil vallen, U.E. ingheboore voorsichticheyt ende wys beleyst en sullen gheen middele mancqueren. Met den Coninck hebbe van Mrs. saecqe wat vrijpostlich ende wijtloopich (volgens U.E. instructie), alsoo hem recht op syn practstocl (soo men ghemelenlycqe seyt), ghediscouerte ende naerdat alles met patientie hadde aengehoort, gaff voor antwoort, soo iets aan syn broeder, den Coninck van Johoor,

ghedaen endc bewesen hadde, hij, coninck, betroude syn broeder wel toe, dat niet ondanckbaer in tselffde sal wesen. Hij was onserhalve wt syn landt ghejaecht ende hadde tot diversche reyse den pays met de Portugesen ghebrocken omme ons te gelieven, daer hem op diende, dat wt syn lant was, hadde ons niet te wijthen, want den Portugees hem sulex niet gedaen hadde maer den Atchinder, waertegen de onse hem nu soo treffelijcq met amonitie, geschut ende andere behoufte van oorloghe versien hadde, niet insiende ofte considererende, dat een comp.tr. in Atchijn hebben, dat nu suffisant genouch was omme tegens do. Atchijnders wt tc houwen, maer ick sach wel, dat al voor een doode mans deur geclopt was, insonderht. wanneer op de saecqe van Mr. quam, doen ontvielen hem dese reden wel soo coel, ofte loot schaefsd, hij was een coninck, die een ider in syn lant vryen handel verghunde, soodat mochte commen ende vertreken, wanneer wilde, maer van iemant te doen vertreken tegens syn wil soude niet geschiede, tenwaere hem occasie tot t'selffde gaff, het was den dooven ghenouch geseyt. Ik achte, de middel bij U.E. moet gevonden werden, den Coninck van Johoor can hier veel inne doen, waert, dat den oude soetemelcxhert van cant was, want hij soo bevrest is, dat iemant sijn revier sluijt (in sonderheit die quant, want can meede lustich opgheven), dat ider geerne soude contentement geven; den Mr. al wat sweert, is bij haren Coninck ende dat wij geenen hebben, daer bij willende besluijte, dat men ons soo seer niet en behoort te vreesen, als eenighe verresiende (die hier weynich syn) wel doen, hij is rijpmondich van sommighe discourse, t'most beteren, ofte soude licht overhoop raecken.

Op tstuck van de Javaensche joncken ende haere peper sal U.E. ordre ende ondersoucque van tselffde gedaen werden.

Aengaende Andregirij, is, soo ick achte, gans onnut voor ons, insonderheyt wanneer hier syn, want, soo ver van diversche verstaen hebbe, soude daer gheen handel syn, dat wel te gelooven is, alsoo gheen Manancabers meer en commen, den handel wil soo qualijcken veroert werden van d'een plaets op d'ander. Den Coninck door syn strenghe Regieringhe is oorsaecke van tselffde, die alle natie door syn quade regieringhe wtgebannen heeft, de revier is van gelycq., soo hooch op te vaeren als desen ende op 5 a 6 mijlen, bij de stadt commende, veel nauwer als hier, dat voor ons heel moyelick soude vallen, derhalven, als U.E. seyt, cunnen oock overal qualycqen wesen de comptoire te stapu-

leeren ende cer de snare gestelt syn, compt de compa. veel te costen, als wel blyct, dat U.E. met de groote tolle in Banham te betalen ende op de peper ghreeckent, de cleeden noch verder gestreckt, als voor desen alhier ghedaen hebben. De Portugesen hebben in de maent van Februario passado aldaer met een fergath gheweest, dan hebbé ghehoort, dat blijde waeren, dat van daer geraeckte, soo veel peper niet vindende, dat de helft van haer fergath conde laden. Hebben aldaer eenige schulden ghelaten ende sonder verloff vertrocken-wie weet ofte t'selffde ons alsoo niet wedervaren en soude ende misschien (door ons groot vertrouwen) ergher, want de begheerlickheyd onder dese Coninghe te groot is, alsoo niet gewoont en sijn veel packen ende sacken te sien, t'is t'affgrijsselycken diep in tlandt, hebbé mede tot diversche reyse hooren seggen (dat wel waerschijnelycqe is, want desen grooten handel gehadt heeft, soo van Portugesen, Javanen ende andere natie), dat van andermans goet t'synne maeckt, iets nemende ofte copende, weten van gheen wtreycken ofte, soo ijets betaelen, is soo weijnich, dat altoos aen t'langste eynt blijven, daer den Conick t'hooft van is, diergelijcqg dinghen, ons wedervarenden, soude onse reputatie niet gequets sijn ende soo ons tales qu'alles tractere, andere ommeleggende coninghen soude haer tande daer meede stocken ende oorsaecqe syn, dat misschien deselffde voetstappen soude willen naer volghen. Ick meynne dese Inlantsche molle, daer nu eenen loffelijcqg ende machtighen naem onder hebben, idereen ons nu ontsiende, t'exploit van Benjermasse noch vers synde⁹), want segghen ende weten selffs wel, dat ons niemandt te vergheeffs misdoet, dese goede opinie behooren te hanthaven. Iemant mocht voortbrenghen, dat t'gheene aen de Portugesen is wedervaren, ons niet als tot voordeel behoort te strecken. Dan, hierop dient niet ghesweghen, dat do. Portugesen aldaer waeren gecommen met een recommandatiebrieff van den Coninck van Johoor, niettegenstaande sijn soo wel onthaelt gheweest, dat t'meeste cappitael aldaer hebben gelaten. Wat soude ons doen, die misschien sonder t'selffde soude commen, nu, ghenoomen hij onthaelde ons naer behooren ende waeren hem wonderlc. willcomme, wat sullen daer doen (dese plaets daer sulcken handel is, wat richten hier vuijt anders als op hoop te leven), onnutte dispense, die heeft de Compa. (Godt betert) ghenouch, ende meer als te veel in Indien, ofte souden aldaer mede wachten, totdat de Manancabers quame (die daer in 10 jaren niet en syn gheweest), achte, dat lanchsaem soude

vallen. Ick en t'wijffele niet, hadde aldaer iets te doen gheweest, de Portugesen soude de vaert soo wel in traijn houden als dese ende soude, soo dese segge, dickwils van den jongen Coninck veijlich niet willen hooren hebben, wat heb ick met Mallacca te doen, ick en passe op Mallacca niet, jae alwaere daer hondert Malacca ende andere meer hoochmoedige reden, die mosten hooren alle omme de vaert hier te continueeren, daerbij mede seggen wil, dat U.E. in tminste niet hebt te duchten, dat ons den Portugees, veel min den steert, in tselffde sal prevenieere, dit is t'gheene, van de plaets hebbé cunne verstaen, dat naer mijnnen schuldighen plicht U.E. hebbé willen adviseeren, want veele menschen omme eenen naem (soo haer inbeelde) te becommen, sullen een saecke een och wete te gheven, jae al soude valsche verve daertoe ghebruijcken.

In mynnen voorgaende U.E. advisecre, wat tijdinghe alhier liepen van de Don Johan de Silva ende sijnne macht omtrent Malacca, daervan t'sedert wat beter van de saecqe bericht ben gheweest, als dat do. don Johan de Silva, naer dat 10 a 12 daghen binnen Mallacca sieck was gheweest aldaer overleden is, daermede schynt alle haer designe gebrocken waere, do. vloot bestaende, als in de voorgaende verhaelt hebbé, soude in Maijo weder naer de Manillias vertrocken sijn, U.E. (soo men mensche ghelooff sal geven) heeft hier niet aen te t'wyffelen, want dit niet alleen van een maer van diversche verstaen hebbé, daermede noch niet te vrede synde, hebbé t'selffve door Quechil Japon doen verneeme. Den tolck van den Ambassadeur heeft hem t'selffde (mits dat hem soude belooven sulcx aen niemandt te segghen) in voughen als vooren geseijt ende voor de waerheyt verhaelt, t'selffde hebbé mede (naerdat hem een hadde doen drincken) van hem verstaen, men seyt voor een ghemeen sprecckwoort, dat men droncken lieden, onnosele ende malle mensche behoort te ghelooven, van alle hebbé ondersocht, ommedat ons soo veel aen deze saccqe ghelegen was, maer spraecken t'samen vijft eenen mont, t'gheene mij t'selffde doe gelooven, te weten de doot van do. de Silva ende t'vertreck van de vloote, voorder dat dc 2 schepen, die vijft China sijn gecommen, naer t'vertreck van onse vloote presentel. noch voor Mallacca waere leggende omme, soo haest dc moijsen becomme, naer Goa te vertrekken. Godt geve, U.E. dese advise bij tijts mocht becommen, ofte bij ghevalle daer iets wilde oplopen.

Dese rovers van Jambij gaen met eenige prauwen jaerlicx omrent Bantam, Jacatra ende wel tot Cheribon op den rooff, hebben dit jaer in April passado over de 15 persoonen aldaer becommen. U.E. begheeft hem somwijll (excuseert mij) wat licht op de vaert tusschen Banth. ende Jacatra, dat wel dient geexcuseert, want een ongeluck naergaende is, derhalven ghclieve U.E. dese waerschouwinghe niet te licht te achten, maer (als commende van eene dusdanighe, die synnen schuldigen plicht sulxs medebrengt) te behertighen, opdat naermaels U.E. ofte iemant (daer Godt ons t'same voor behoet) gheen dierghelycque over en compt, als voor dese met de prauw is gheschiet, die tusschen Bantam ende Jacatra wert ghenoomen ende alle t'volck ghedoot, vuijt geseijt den prauwman, die noch presentlick binnen Palmban is, soo van diversche, jae selffs van die van Palmbam, verstaen hebbe, derhalven sal U.E. den ghroote beest van Bantham¹⁰⁾ over de beschuldinghe gelieve te absloveeren, alsoo in tselffde geen schult te geven en is.

Aen den Coninck van Palimban hebbe in April passado een schenckagie gesonden, aen de Magt. segge door syn ambassadeur ofte outassangh, die aen dese Coninck was seyndende, versocht aen de Magt. dat tot Palinban soude commen vermeyden, dan desen schynt soo stout niet te wesen, dat van honck wilt, insonderheit den ouden, den jongen Coninck hadde syn prauwe al claer doen maecken omme derwaerts te trekken omme syn schoonbroeder (want met de suster van Palimbanghe getrouw is) te gaen besoecken, dan hem overviel eenighe siekte, daermede de reys (tot contentement van den ouden) gestaeckt wert. Het schynt, hoe wel goede vrunde schijne te wesen, heel voor den Palimbander bevrest syn, segghe dan, hebbe hem een geschenck gesonden van 6 a. root laken, 2 stucx witte percalles ende een stuck groot damast, neffens eenen brieff int Malleijs, hem congratulerende vuijt onsen Capitheyn Moors naem ende alsoo de gesanthen hier eensdeels quamen omme roers te coopen, adviseerde do. Magt. soo eenighe schepen quamen ende een roer conde becommen, soude de Magt. daermede versien, moste voor dit mael meer op t'goet hert sien als opt present ende andere Javaensche complementes, daer hem mede begaeffde. Ditto Palimbanders werden dagelick verwacht, met dewelck antwoort ben verwachtende. Van ghelyckhen hebbe een stuck fluweel, 2 hoeden ende 2 a 3 cleetgiens aen eenighe cooninghen van de Manancabers gesonden, omme dat goede partie peper metten eersten mochten affseynden, soodat mede niet en becom-

men (?) hoope ten minsten, dat onse goede faem onder haer kenbaer sal worden, eenighe van de principaelste van haer hebben mij toegeseyt, soo baftas, als fijinne ende grove, witte als zwarte becommen, dat met den Serre niet meer sullen handelen, dan daer meijne, dat gaen sullen, daer de beste coop sullen becommen, de baftas sijn ons soo noodich, soo haere peper ofte ten minsten eenige van die willen becommen, als de visschen het water, derhalve gelieve U.E. volgens de medegaende monsters ons eenichsins te versien, commen de Manancabers aff, daer niet aen getwyffelt wert, 2 a 3 duisent stucqe sullen haest aen den man geraecken, tenminste de grove a 7 picol ende de fijinne a 15, 16 ende 17 picol, de cannakins $2\frac{1}{2}$ pol. d'corge, wilt dan niet wel lucken, soo waere het beter, dat noijt begost en hadde, den tijt sal leeren.

Soo bij U.E. noch een stuck ofte twee van dat groff root laecken is, vermyne, hier wel aen de man sal raecken, de Manancabers hebben der seer naer gevraecht. Dat bij U.E. mede was gegeven, is soo vercoft als vereert, naer t'swart wert niet gevraecht. Van alle sorteringhe van cleeden syn voor t'eerste wel versien, dan soo U.E. eenighe tapij dragums, ghesortect als de goulongs, conde missen, 3 a 4 packen soude haest aen de man geraecken, sij werden oock ghenaemt tapij grande, van gelycqcen noch een pack off 3 met kain goulongs ende een slach van sarasse gobaer, genaempt agra, tot 20 stucx, dit ontbiede maer, soo U.E. den overvloet heeft, soo eenige nieuwe slach van cleede becompt, ghelieft ons met een weijnich te versien.

De Bengaelsche cleeden, door U.E. gesonde, isser gheen 2 off gaeff, ofte syn alle van de worm gegeten, alsmede eenighe van sarasse chere maleyo, t'is goet, dat de partie niet groot is, ick vreese halff, dat t'gedierte t'packhuijs hier mede sal besmette. Ick verstae, U.E. daer-mede tot Bantham seer gheplaecht sijt. Ick vreese, t'selve wel verneemen sal aen myn kist met cleeren, die aldaer gelaten hebbe, als in mynnenvoorgesz. U.E. geadviseert. De baeltgiens met Japons yser ofte parangs staen per connoisement wel geconditioneert, doch qualycqen ontfangen, want gheen 40 pacxkens gecregen hebbe, d'andere al los sijnde ende achte, dat van Bantam ofte Jacatra aff onder t'water hebbe gelegen, daer is geen cleene slofficheyt inne geschiet, dat noch van eenen nieuwe schipper, die boven andere eergiericheit behoorde te wesen. Deselffde hebbe noch niet ghewogen, de bevindinghe sal U.E. per t'jacht de Halve Maen adviseeren.

t'Schip van Meserre sal door gebreck van volck, alsoo niet machtich genouch en syn omme in tmoijson op te commen tot t'ander mouson ghenootsaeckt sijn te wachten, daer sijn 5 Eijngelsche ende 6 Gouseratte mede gecommen, ick achte, omtrent 350 a 400 picol peper bij den anderen heeft, t'huijs, dat ghemaect hebbe, cost omtrent de 300 picol, ick duchte, dat wel wilde, dat noyt begosi hadden. Op de vuijtstaende schulden van Abraham Stercq wert hier weder eenighe geloochent, de oude koninginne heeft geloochent 2 corge tape ketchil, is 16 picol, den Sabandaer seyt de sarasse grove 5 asta gecocht te hebben a $1\frac{1}{2}$ pol. d'corghe, die gesteldt syn a $2\frac{1}{2}$ pol. d'corghe, den jonghen Coninck seyt, t'stuck fluweel, dat tegens 3 picol staet, voor 2 picol gecost heeft, somma maeckt een slorsige reecke. De Coninghinne heeft de schult voor dese bekent, daer den Sabandaer (want absent was, doen deselffde over naem) niet bij en was, daer haer nu op excuseert, als van de reeckeninge niet te weten, maer dat den sabandaer de handelinghe van dien heeft, seyt voorder, dat de jonghe Coninghinne 2 corge tapij gehadt heeft, daer se nochtans op haer reecke, niet voor gedebiteert staet, dat do. jonghe coninghinne nu ontkent. Ick gelooff wel, dat den eene voor den anderen ghestelt is, want t'selffde (doen de schult overnaem) bevonden hebbe.

t'Veel becladde mijns pampier sal U.E. excuseren, t'waere te wenschen, dat meerder cortheijt ende meer clacrheyts conde gebruijcken (dan t'schijnt alle de gave niet en hebben), soo soude de Compa. in tverslijten des tijs meer dienst ende U.E. genouche geschiede. Ick achte, sulcx wel soude vallen, soo een weynich met de blintheyt (daer U.E. in syne van gelief te roeren) waere begaest, als dan soude U.E. minder pampier maer meer bescheets hebbe. Hiermede

Erentachtbare seer voorsienighe Hr. U.E. in de protextie des Alderhoochsten bevelende, die U.E. verleene lanckdurighe gesontht, ende voorspoedighe Regieringe, actum in tComptoir Jambij, adij 15 Junij 1616, was onderteekent U.E. dienstwillighen

Andries Sourij.

XV. ANDRIES SOURY, DJAMBI 30 JUNI 1616¹⁾.

Erentfeste wyse seer voorsieninghe Heer,

Dese medegaende was omme U.E. met t'jacht Cleen Vlissinghen, die t'savants affgedreven soude hebben, te seynden, soo t'smiddaechs ver-

naem t'goet arivement van dc schepen de Bergerboot ende Galiasz. daerbij U.E. missive wel ontsanghen hebbe, soodat dierhalve wert op ghehoeden, die eenige daghe daernaer affgedreven is ende de last in de Bergerboot volgens U.E. ordre overgegeven. Presentlick is t'voorsch. jacht omrent die hoeck van Andregirij op de wacht, alsoo verstaen hebbe (door een Portugese galiotte, die op 18en deser alhier wt Mallacca is ghearriveert), dat noch twee galiotte volchden met goede partije cleeden, den eenen toebehoorende den Cap. van Mallacca, den anderen syn soon (die nu nieuws wt dc gevanckenisse van den Achinder was gecommen). Den Portugese tolck, die voor dese in onse handen heeft geweest ende op t'casteel Banda 2 jaren gedient, daermede hem bij den E. Hr. Gennl. Bot za. vrij was gegeven (mij toonende syn pas civil, die bij hem hadde) seyde van gelycken, alsmede tijdinghe wt Mallacca, dat don Johan de Silva binnen Mallacca overleden was ende naer sijn doot was de vloot weder naer de Manillias ghekeert, binnen de stadt seyde te wesen 500 soldaten, de twee schepen wt China lagen noch voor Mal-lacca, de spraeck ginck aldaer, dat op dat eilandeken, genaemt (open gelaten), dat recht voor de stadt leijt, een fortken wilde opwerpen, een fuste was wt Goa gecommen met tijdinghe, dat den vijs roij eenich royetuijch soude seynden, de caffile²) van Cambaije synd' omrent 23 seylen, soo fuste als fergatle, soude voor de mont van de revier van Goa door een storm t'samen verongeluckt syn, de oorlooghe bij Noorde soude bevredicht wesen, den Coninck van Atchijn, seyde, op weech was geweest, maer weder soude gekeert syn, den Coninck van Johoor was noch in Pahangh, soodat niet en t'wijftele (want t'samen vuijt eenen mont spreecken), ofte de vloot is vertrocken, doch ommedat seeckerder gaen soude, hebben den brieff van den ambassadeurs van Johoor aen de Magt. gesonden, daer den Coninck een prauw heene sont niet alleen omme dese brief maer omme sijnne eijgen sacken. Ick verhaelde hem in alle confidentie de saecqe, in U.E. missive verhaelt, doch moeten hem niet meer seggen, als en begheere, dat een yder weet, hij en heeft niet versweeghen, van t'heene verstaen hadde, maer moste t'selffde eenige van synnen beroijden adel deelachtich maecken, die t'voort wtsnapte. Dit is (soo eenich vermaen bij de Magt. van Johoor daerover wert gemaeckt) wel te excuseren, want alsoo den ouden seyde, dat een brieff voor de Magt. van Johoor hadde, cyste deselffde, die daernaer

open brack, daerbij segghe wil, alwaert dat tselffde hem niet geseyt en hadde, wt den brieff soude sulcx verstaen hebben.

Neffens de missive van de ambassadeurs hebbet noch eene gesonden, daerinne de Magt. (vijft U.E. naem) bidde, dat ons in aller haest wilt adviseeren, ofte noch eenige macht omtrent en is, vermits U.E. t'selffde noodich is te weten, voorder wat den Achijnder doet, daerover bij den Raet goet gevonden is, dat t'schip de Galiasse (als per resolutie, hienefens gaende, blyct) tot op 5 Julij sal vertouwen³), van gelyck. de roijchaloupen, ofte middeler tyt de prauw wt Johor bequame ofte alhier iets anders vername, dat U.E. ende den Hr. Gouvr. Reael in de Molucos seeckerlycq. van alles mochte adviseeren. Soo do. prauw niet verneme ofte alhier andere tijdinge becomme, als tot noch toe en hebbe, sullen met de resolutie voort gaen, te weten de Galiasse naer Patanij ende soo voorts naer Jappon, volgens U.E. ordre. Brenger deses is goet gevonden presentlycqn aff te veerdigen met medegaende adviso.

Van den Coninck alhier hebbet een recommandatiebrieff aan de Magt. van Palimban becommen, voor brenger dese, ofte iets langhst de cust rescontreerde, als vrunde getracteert te werden.

Mij is van herten leet, siende soo treffelick captael, door U.E. gesonden, dat geen meer onderstant van de plaetsen can becommen. De Manancabers, daer ijder sooveel van roupt, syn noch niet affgekommen, seggen, de peper binnen 2 maenden rijp sal wesen, dat 'alsdan sonder t'wijffel aen te slaen aff sullen drijven, hier is presentel. soo veel pepers, noch voor gelt noch voor cleeden, qualycqen te becommen, dat de Halve Maen, dic omtrent 250 pol. tot syn ladinghe mancqueert, mach affseyden, dat voorwaer verdrietich is, hebbende ghelyck ende cleeden in sulcken abundantie, somma, souden wat valle, t'syn de Manancabers die t'moeten brenghen, men seyt voor een spreckwoort, dat men soo langhe naer Paschen roupt, tot dat eens compt. Ick hoope mede, dat dese cale bakers eens aff commen sullen, met veel ofte weynich prauwe, sal den tijt leeren.

Van t'contant, dat U.E. gelieft heeft te seynden, sal 2000 R. affhouden, op hoope, ofte iets vallen wilt. Vant voorg. door U.E. gesonden, hebbet ontrent 1000 R. besteet een peper a 3-3 $\frac{1}{4}$ ende het meeste a 3 $\frac{1}{2}$ R. het picol, daerbij 15 pr. cento met d'ongelden, de groote dispense alhier, dit t'samen gherekent, ick achte, de Compa. de peper wel soo dier compt te staen als in Bantam, onaengesien de groote tollen aldaer.

In Japare is door d'onse gecost a 4 ende $4\frac{3}{4}$ R. picol, soodat aldaer beter coop gecost is als hier, de plaets daer se vandaen compt. De plancken, steen ende andere materialen, die U.E. is seyndende tot timmeringhe, seynde van gelycqe wederomme, want de negotie tot noch toe d'onestosten niet dragen connen, dat meer is, can U.E. niet sekerl. schrijven, ofte het beteren sal, men becompt hem hier niet als op de Manancabers, dat nu 7 maenden geleeden is, den tijt sal leeren.

Den ouden coninck is de Portugesen al te seer toegedaen. Jaerlijcx sijn hier 2 a 3 Chinnese joncqe verwacht ende die wel met de meeste peper doorgaen, dit jaer achte (met haer drij joncqe), omtrent 5000 picol ofte weynich min sullen wechslepen, staen dagelickx op haer vertreck, doen ons soo wel als Orang Frangij groot ondersteeck, doch dit is in een jaer te remedieeren, daer weynich swaricheyt inne is, maer den Portugees is hier met stocken niet van daen te crijghen. Ick hoop, de snaren eens anders in Indien sullen gestelt worden, als voor desen gedaen syn geweest, want wij langhe genouch (Godt betert) de verckens hebben geschooren ende andere de schapen. U.E. bedankende voor de eere, mij gedaen int seynden van de missiven wt patria, aan den Hr. Gouvr. Reael geconsineert, waerbij sommighe saecken hebbe vernoomen, die wonderwel commen, verhoopen, met Godts hulpe tot wil ende wensch sullen vallen, tot proffyt ende contentement van Heeren Meesters.

Wat belanght Andregirij, in de medegaende U.E. geadviseert, doch vermits U.E. andermael belast, soo aldaer niet ghesonden hebbe, sal t'selffde als nu doen met een ofte twee jachten, t'jacht Cleen Vissinghen sal derwaerts seynden met een cargasoen van omtrent 1000 R. van 8en aen cleeden, van ider sorteringe een weynich omme te ondertasten, ofte iets in den peperhandel wil vallen, sal t'selffde noch wat aen laten loopen omme de 2 fergatten niet te versuijmen, die geseyt werde, dat commen, d'vuijtcomste sal den tyt leeren.

De serre heeft geleden eenige 10 daghen een schuijt ofte boot (van een prauw gemaect) naer Bantham gesonden, achte, is omme eenige baftas, daermede nu meest van ontbloot is ende eenige roers te becommen. U.E. ghelieve niet naer te laten ons met eenige te versien, soo witte als swarte, doch swarte meest volgens medegaende monsters. Die hebbende, achte, dan niet meer en schort als goede partije peper ende veel Manancabers.

U.E. ghelieve syn reecke, te maecken, dat vooreerst soo met de Bergherboot en de Halve Maen (alsoo t'volck seer in valt omme hier noch 2 a 3 maenden te leggen, dat noch op hoop) ontrent 11 a 12 hondert picol, vreese, noch over de 30 daghens wachten heeft omme de reste van sijn ladinghe te becommen, die hem mancqueert, synde omtrent 250 pos. U.E. heeft hier bij aff te meten, wat peper presentlycqen hier is. 'Is mijns bedunckens een rechte plaets omme op syn portugees te gebruijcken, hier met een chaloupe ofte twee te commen, t'goet soo veel te beter coop te geven (als de Portugesen doen), syn last te procureren ende soo te vertrecken, quamen dan wat in de weech, al waert wat diep in de rivier, op goede rekeninghe een te snoeren. D'oncosten vallen hier seer swaer, vermits soo diep in tlandt is, want alles van buijten ende van verde gebracht moet werden, de saecken can voorder inne gesien werden. Middelertyt heeft U.E. volcommen advijs van de standt ende ghelegentheyt van Andregirij, Godt geve, soo moghe wesen, dat de Compa. goet proffyt ende U.E. goet genoughen moge hebben.

Dat alhier noch partye peper te becommen was, in tijde van noot als wel tot Bantam den prijs van de cleeden (al ist dat tot vijle prijs is) waere sonderlinghe niet aan te sien, maer hier is niet eenen coopman, die soude derven voor 50 a 60 picol contant aen cleeden coopen, jae al ist (bij maniere van spreecken), dat men deselfde vuijt de hant wilt werpen, soo en salt maer met cleene pertje wesen van 5.6. Alst tien picol is, dan ist veel waert, datter veel coopluijden waeren, de menichte soude den hoop bijbrenghen, maer dat ontbreect hier, insonderheyt in tcontant; op tijt te vercoopen is gans ongeraden, want van sijn vrunt sijn viant maeckt, soo wanner t'goet eens in handen hebbe, maeckende eygen aff ende alst al ten besten compt, dat op 8 daghen vercoft is, loopt 6 a 7 maenden, jae meer, aen, soo dan noch iets betalen, sal 1/3 ofte de helft wesen. Van de reste schelt se quijt ende borcht se niet meer, t'selffde met recht te willen vervorderen, seijt den ouden: waerminne borcht gij haer, daermede moeten te vrede wesen, hier syn te veel coninghen, want ijder becans even veel Mr. is.

Meeste dat hier vercocht wert (vuijt geseyt aan de Manancabers), is aen den kaelen adel ofte aen de geene, die onder haer staen ofte haer slaven syn, want hier geen vrye luijden en bennen, derhalven is niet te verwonderen, dat hier gheen ofte weijnich coopluijden syn, want, soo (eenige inwoonders) iemant compt te sterven ende onder geenen adel

en staet, slaet den Coninck den boel toe, nemende t' hoopken naer hem met wijff ende kinderen, eenige van de adel stervende, doet den Coninck van gelycken, soodat al voor den Coninck rapen ende schrapen, de kinderen mogen niet erven, hier en syn geen notarissen noodich omme testament te maecken, want all gemaect syn. U.E. heeft te considereren, ofte sulcken volck eergierich is omme groten handel te doen, men mocht segghen, dat de Portugesen hier sulcken handel drijven, dat was, doen de Manancabers affquamien, mede ist een ander insien met haer, alsoo alle dingen haer gadengh is, de fergatte, soo wanneer gheen peper connen becommen, coopen eenighe Chinnesz. waeren als grove ende fijinne schotels, pannen, goudraet ende andere rommelinghe, voeren mede van hier veel olifantstanden, dat ons alle niet dienstich en is. Die op 28en deser alhier is gecommen, hadde over geen 20 corghe cleeden in, was hier meest gecommen omme den peper van de ambassadeur te haelen, die innegenomen heeft, synde omtrent 150 picol, de reste van syn ladinghe was Chinnese waeren van panne ende schotels, de chindes van 5 asta vercofte $3\frac{1}{2}$ picol, gorge van 10 asta 3 pol., de balatios 6 picol, de witte bafta ofte rambotingh 7 pol. d'corge, dit noch meest in mangelinghe van Chinnesche waeren. Op dese fergat wert buijten met de boots ende roychaloupe gewacht, waervan alle vrij tuighe verwachte. Soo do. ontsnapt, dat licht can geschieden, want 5 plaetsz. sijn, daeruijt loopen can, soo verhoope, dat de chaloupe Cleen Vlissingen in den mont sal loopen, die aen de houck van Andregirij leydt, als vooren verhaelt, den tijt sal leeren.

Op heden is alhier gearriveert een galia (is een slach van prauwe, die wttermaten seer sijn beroijt), die gheleden 8 dagen van Mallacca conde vertrocken syn, daerbij verstaen (als bij de voorgaende), dat een galiotte (daer den soon van den Capt. van Mallacca op soude wesen) 8 dagen voor haer was vertrocken, dierhalven verwonderde haer, dat alhier noch niet was gearriveert, willen alhier (soo ditto galiotte compt, dat niet en verhoope, want ghoede wacht buijten gheordonneert is) een looge maecken ende tot dien fijne was den soon van den capt. selffs gecommen omme sulcx aen den Coninck te versoecken, dat haer niet en sal weygeren, soodat schynt haeren stapel hier te willen maecken, mede verstaende twee schepen, wt China gecommen, aldaer leggen ende verwinteren ofte soo sijt noomen hivernae⁴), segge, dat geen schepen dit jaer naer China sijn ghegaen, het waere een ghewenste saecke de

gelgentheijt te hebben omme dese 2 Chinneesz. vaerders van haer nest te haelen, dat seer licht achte (excuseert mij) omme doen ende met elcenc macht, vermits niet omtrent Malacca en hebbe ende soo mid-delertijs iets vertonede, conde de gheene, die derwaerts geordonneert werde, hier een boot aenseynden, excuseert mij over deze discours, want hier mocht met recht geseyt werden, dat de blinden, welcke omdat se blint syn door overtollige becommeringe, de siende ghemeenlijcqe waerschouwen ende den wech wijsen, die doch sulcx niet noodich en hebben.

Seyde voorder, dat den houthaelder (in mijne voorgaende mentie van gemaeckt) in Januarij passado omtrent Lucipara was genoomen, meynde, door onse scheepen gheschiet was, seyde van sulcx niet te weeten, ick achte Meserre dit werck beschickt heeft onder den naem van de Hollanders, alsoo eenich volck van ontcommen is, die seyde, daer Hollandtse schepen waeren, die haer hadde genoomen, ten waere d' eerste reyse niet, dat den steert onse vlaghe gebruijct, Hiermede Achtbare, wyse seer voorsienighe Hr. U.E. in de bescherminghe des Alderhoochsten bevelende, die U.E. verleene lanckdurighe gesontheyt, in tcomptoir Jambij den 30 Junij 1616, was onderteekent U.E. dienstwillighen

Andries Sourij.

XVI. ANDRIES SOURY, AAN BOORD VAN DE GALIASSE VOOR DE RIVIER VAN DJAMB1 2 JULI 1616¹⁾.

Erentachtbare wijse seer voorsienighe Hr.

Alsoo int affdryven was omme naer de schepen te commen, is met een prauwken dese missive van de Coninck van Jambij (aen U.E.) behandicht (hem was noch onbewust t'nemen van de fregath) met last van de Magt. deselffde met der eersten aan U.E. te bestellen, wat daerinne verhaelt is, en wete niet, hadde die in Jambij becommen, soude deselffde doen lesen hebben, ofte iets inne was, daer U.E. van diende geadviseert. Ick achte, mentie sal maecken op de lijmiptscheydinghe der Portugesen, want doch haer rechte patroen is ende all te favorabel, als in de voorgaende verhaelt. Soo U.E. iets aan haere Magt. belieft te seynden ofte vereeren, laet het voor ider een schoon roer wesen, dan, soo U.E. seyt, als voorgaende sijn geweest, waere beter naergelaten.

In taffcommen hebbe met leetwesen verstaen, hoe onse boots wel diep

in de rivier in tgesicht van alle de visschers een heel oolick dinck van de Portugesen (fergatswijs gemaect) hadden ghenoomen ende soo beestachtich geweest, dat alle de swarten overboort jaechde, daervan 2 a 3 gequets hebben ende dachte, haer dinghe noch wel beschickt hadden, vermits het oolijck dinck waere becommen, dat inne heeft 120 a 150 pol. peper ende groff porcheleyn met Chinnesz. pannen, somma, een meserie. Hadde de 2 stierluijden gedaen, als haer was belast, ongetwijffelt soude deselfde ende ghelove den anbassadeur van gelijcqen becommen hebben, maer boven haere last deselfde met beyde de boots aengetast ende dat noch soo diep in de revier. Daer waere omtrent 4 Portugesen, die sagen, dat viantlijcqen op haer aenquam, in een prauwen vluchte ende sijn naer den koninck gevaren. Dat do. stuijrluijden haeren last te buijten gegaen ende niet ghevolut hebben, dunck mij (onder correctie), wel straffe verdienken, ick en twijffell niet, daer leijt boven een huijs als een hoyschuijrende dat groot spel met den Coninck sal hebben, want hem voor desen hebbe moeten belooven (soo hier de looghe willen behouden), dat in de revier noch Portugesen ofte ijemandt anders soude beschadighen datince. nu segghen sal, dat hem gelooghen hebbe, soodat dit heel qualen. aff sal neemen, do. Portugesen syn boven heel sterck ende hebben veel faveurs, d'vuijtcomste sal den tyt leeren.

Van gelycqen hebben een prauw van Andregirij aenghehaelt, dat alsoo haer losliet, want opgehouden werde, vermits eenighe hadden geseyt, dat de peper, die inhadden, de Portugesen toebehoerde, bij haer segge, die van de prauw ghenouch hebben gheexcuseert, dan noch wete niet, hoe t'selfde van de Coninck van Andregirij sall affghenoomen werden. Desen coninck was heel t'onvreeden over t'aenhouden van tselfde. t'Selfde excuseerde soo veel doenl. is gheweest ende hem belovende, dat niemant anders als Portugesen soude beschadighen, dat buijten de revier. t'Schynt, dat alle gheen kerckmeesters sijn, die in de boote werde geordonneert, soodat sommighe dinghen wel wat beter hadde connen claeeren, want goet te sien is (bij aldien niet heel blint en willen wesen), ofte Portugesen ofte andere prauwen sijn, de boot van t'Bergerboot heeft een prauw van Palimban (commende met ambassade aen desen Coninck) aenghehaelt, die grootelicx (want hem in affdrijven van de revier teghen quaem) claegde over eenighe quade bejeginghe, hem door die van de voorsz. boot aengedaen int handelen van eenighe vrouwen, die inhadden, alsmede dat hem eenige hoenderen ende 2 a 3

cleetgiens affgenoomen hadde. Ick hebbe hem belooft, dat hem van alles soude voldoen, hoe t'selfde van den Coninck van Jambij als van Palinban sal affgenoomen werden, can U.E. jugeren. Pr. ditto ambassadeur hebbe twee missiven ontfanghen van den Coninck van Palinban tot antwoort van mijnnen, in voorgaende van datto 30en Junij verhaelt. Den inhout hebbe noch niet verstaen, deselfde sal U.E. pr. t'jacht de Halve Maen gewerden, een boort op gisteren gecomen synde, hebbe soo veel doenlycquen gheweest is vernome, ofte iemandt van de voorsz. prauwe hadden beschadicht, maer niel connen vernemen. U.E. is kennelijcqe, wat de bootgesellen syn ende die tot hooft gestelt, werden dickwils erger, wat in de saecke voorder sal passeren, sal U.E. met den eersten adviseren, ick en t'wijffele niet, ofte de Portugesen sullen den Coninck converteeren ²⁾), insonderheyt nu niet boven en ben, sy hebben te veel vrienden.

De Portugesen fergat met syn potten ende pannen ende 125 picoll peper sal den coninck werden gerestitueert, excuserende t'selfde, soo veel eenichsins sal connen, dan hier is soo weynich excuse, dat mij selve schame, want te plomp in twerck gegaen is ende als vooren, dat hem hebbe moeten belooven, dat in de revier niemant soude beschadigen. Do. Coninck is deselfde al te seer favoriserende, hoe de saecken aff sullen loopen, sal den tijt leeren, die meeste vrese, die hebbe is, dat de looge licht met haer favorijte een brant conde steecken, daer ons Gode voor behoede.

De Galiasse op morghen vertrecken naer Patanij ende soo voorts U.E. ordre. Den Almogende verleene haer behouden reyse ende goet succes in U.E. loffelick beleijt, hiermede

Achtbare vrome wijse seer voorsienige Hr. U.E. in de protextie des Alderhoochsten bevelende, die U.E. verleene voorspoedighe Regeringhe. Actum in tschip de Galiasse voor de Revier van Jambij den 2en Julij 1616, was onderteekent

U.E. dienstwillighen
Andries Sourij.

De onderstuijrmman, die op de sloep is geset
voor schipper, claeghde over de cleene gagie,
dan hebbe hem belooft, dat U.E. daervan schrijven
soude, derhalve ghelyieve U.E. naer syn goede discretie etc.

XVII. LAURENS REAEL, TERNATE 11 JULI 1616.

A, ¹).

Achtbaere wijse voorsienige Heere.

Ick hebbe Uwer E. drij verscheijdene missieven van den 9 November A. 1615, van den 24en do. ende van 7 Januario 1616 wel ontfangen, waermede oock eenige pampieren uijt het vaderlandt alsmede de goede ende quaede tijdinge hebbē becommen. In sijnne eerste verhaelt Uwe E. van de groote oncosten, die de Molucos draegen, het is om de waerheyt te seggen een verdrietich dinck, dat men doncosten van jaar tot jaar siet vermeerderen, maer het augmenteren van de garnisoenen, de menichvuldige scheepen, doncosten van fortificatie geconsidereert, en sal de saecke soo heel vreemt niet schijnnen, doch hebben dit voorleden jaar meest alle onse oncosten met 1 deel soo vuijle als goede ryes gedaen, dat de compa. veel sal onlasten, derhalve goede sorge gedragen dient, dat wij jaerlycx daervan versien mogen werden, alsoo het selve ons gegenwoordich voor gelt verstrecken moet. De betaelinge wert gecontinueert in cleetkens, in dubbelt rantsoen van rijs ende sagu, daertoe wij wel genootsaeckt syn, alsoo geen contant en hebben. Dat het weerden van de vremdelingen niet promptel. metten eersten in twerck is gestelt, sal Uwe E. weeten, dat hetselve quaelyck heeft connen geschieden, want alsoo hetselve niet anders als met gewelt ende aenhaelinge van haere joncke heeft connen geschieden, waeren de consequentien zeer periculeus ende daerenboven printzipael. de Chineesen quaemen alhier met paspoort van degenen, die ons superieur was ende deselve alhier gelockt ende gesocht heeft te trekken. Wy sullen alhier oock voortaan ordre laeten de scheepen niet al te zeer te ontbloodten, opdat de inconvenienten, die daer uyt souden mogen spruyten, mogen werden voorgekommen. De Japonse joncke, daer Uwe E. van schrijft, en hebben wij alhier niet vernommen, de agreatie van de aennemingē van Sr. Hans de Haese alsmede sijnne commissie sal ick Uwer E. metten aldereersten bestellen, opdat se hem ter handt mogen commen.

Op den 29 Junij deses jaers de stemmen ende de resterende raets-persoonen van Indien alhier vergadert synde, is het gents, offitie door pluraliteit van stemmen op ons gevallen, als Uwe Ed. uijtte copije van

de medegaende commissie sal connen sien. Uwe E. sal derhalven op de comptoiren van Bantam ende Jaccatra achtervolgens deselve commissie ons daervoor laeten erkennen en aennemen.

De Heeren, wiens stemmen ons hiertoe gepromoveert hebben, weet ick wel, dat ick niet met een liever danck ende loon recompenseren can, als dat ick in de bedieninge mij alsoo soecke te comportere, dat ick oock alsoo van herten sal soeken te betrachten, als ick naer het selve met genne andere middel als een deuchtsaem leven ende getrouwe dienste gestaen hebbe.

Alsoo door de avijsen van Sprinckel de compe. soo grooten quantiteyt van vivres niet en sal stuijren, als tot noch wel is gedaen, sal versoucht diennen, dat wij van alle plaetsen, daer de selve te becommen sullen syn, mogen werden geprovideert, opdat wij alhier in geen confusie en geraeken, hetwelcken ick Uwe E. niet alleen toebetrouw, maer alreede gesien hebbe, dat Uwe E. hetselue in twerck heeft soeken te stellen mette ordre op Japon gegeven, doch en is de joncke (als vooren verhaelt hebbel) niet gecompareert, Uwe E. sal wel doen ende inde goede sorge continueren.

Mede hebben wij in Amboijna becommen 2 cruytmolens, maer de specie als swaefel ende principalyck salpeter om cruijt te maecken noch verre tsoeckx sijn, sult derhalven oock op alle comptoiren, daer sulcx soude mogen staen, ordre geven tot opcoop derselven, want, soot schijnt, de Heeren Mrs. haer hierop vertrouwen sullen, dat de provisie van tselve soo veel niet als te vooren en sullen continueeren.

U.E. sal oock gelieven in gedachtenisse te houden, ingevalle eenich schip ofte scheepen met het Westel. mouson herwarts aen gedestineert werden, een goet stuylman, die wat verstant van teeckenens heeft, te belasten de vaert beoosten Celebes naer de Molucos in tgroot te teeckenens, opdat hetselue taevont off morgen de naercommende scheepen dienste mach doen.

Ick hebbe sulcx oock belast van de vaert bewesten Batochine ofte Gylolo door de Bouquerones naer Bantam aen Hendrick Reijersz.²⁾ opperstuylman, die mette Magalansche vloote gecommen is ende uijt cracht van syn accoort, mette bewinthebberen gemaeckt, gelecenteert is naer tvaderlandt te gaen. Wij hebbent alhier wel daertoe gebracht, dat de betaelinge ende alle oncosten in ryes, sagu ende cleetkens gedaen werde, maer connen alevewel de smaecke van tcontant uyt de inwoon-

deren niet wech nemen, doch soo veel isser van, dat het gelt in meerder estime, als het te vooren was, soodat ick meene, in gevalle wij soo veel contants hadden, dat wij de helft aen gelt, de helft aen cleeden mochten geven, wij souden sonder twijffel een goede quantiteijt naegelen becommen, hetwelcke nu, vermits de vulste van de cleetkens door de dage-lyksche betaelinge der soldaeten, daeraen de inwoonderen met minder swaericheden haere cost connen gewinnen, slappelycken sal toe gaen, ten welcken fijne in de resolutie, bij de Hr. Genl. goeder m. alhier genommen, goetgevonden wert eenich contant heijmelyk aen ons te stuyren, doch door tgebreck van tselve niet en heeft connen wescn, waer-over U.E. ons op nieuws gerecommandeert wil hebben, soo sulcx de saecke lijden mach, een goede quantiteijt op de voorverhaelde voet herwarts te stuyren, die wy alleen bewaeren sullen tot den incoop van de naegelen, het welcken oock verhoope, geen alteratie onder ons volck sal brengen, wanneer se sien sullen dat se voor haer cleetkens wederomme eenich gelt bij de inwoonderen connen maeken, doch sal hetselue voorsichtelyk moeten gedaen werden. Uwe E. voorts recommanderende, dat de comtoiren overal van behoorlyk contant ende cargasoen versien ende de scheepen met goede retouren, nae tvaderlant dienstlich, gelaaden mogen werden, gelyck wij Uwer E. hetselue volcomelyk sijn betrouwende, hiermede wil Uwe E.

Achtbaere wijse voorsienige Heere in de protexie des Alderhoochsten bevelen, die onser aller actien alsoo wil dirigeren, dat synnen naem eere, de compa. ende even naesten dienste mach geschieden, referere mij voorts aen de medegaende, de E.E. Heeren Mrs. toegesz. die Uwe E. naerdat ghij se gelesen ende des begerende copye daervan genommen sult hebben, sult mogen toesluijten ende met eenich jachte van advys, daer synde, daedelyk depescheren, ten waere saecke hetselue naer eenich ander ordre off ladinge wachten moest, want alhoewel de scheepen Amsterdam ende Zeelant vooreerst ende daerna Middelborch ende Twaepen van Amsterdam naer Bantam sullen affgevardicht werden, is het niet apparent, datter soo wichtige veranderinge sullen voorvallen, dat het voorn. jacht daernaer sal behoeven te wachten. Hiermede achtbaere enz. bevele U.E. in de bescherminge des Alderhoochsten, op teylant Ternaten den 11en Jullius 1616, was onderteckent

Laurentz Reael.

B, ³).

Het voorgaende is copije van de onsen gestuijt mette jachten den Arent ende Valck, tegenwoordich werden dese 2 scheepen Amsterdam ende Nieuw Zeelant gedepescheert onder het commandement van den E. Jooris van Speelbergen ⁴), die sonder limitatie van tijt bij de Heeren bewinthebberen is aengenommen voor commandr. over de scheepen, die door de straete Magalanes syn gecomen om in deselve qualiteit wederom naer tvaderlandt te gaen ende alsoo hij hooge maendtgelden heeft ende alhier geen plaetsen en vaceren om achtervolgens sijn qualliteit ende gagie geimploeyert te mogen werden, datter geheel veel aengelegen is, dat de Compa. van sijnne reijse ende wedervaren speciaelycken werden verwitticht. Synne instructie, die sich van Bantam aff op Uwe Es. naerder ordre gedracht, sal Uwe E. hem aff mogen eijschen ende hem voorts een instructie geven tot int vaderlant toe te reguleren, de scheepen syn alhier wel gevisiteert ende eenichsz. geprovideert, maer de rechte repartitie soo van het volck als van de vivres sal better bij Uwer E. connen werden gedaen, die, soo wij verhoopen, tegenwoordich de nieuwe scheepen bij Uwe E. syt hebbende, daervan Uwe E. hetgenne ontbreecken soude mogen, sult connen supleren. Het is geresolveert, dat de tocht naer de Manilhas syn voortganck sal hebben, tenwaere saecke, ons eenich naerder avijs van resolutie dede veranderen ende alsoo het apparent is, dat de meeste macht wederomme herwarts sal keeren moeten, staende tot discreetie van diegenne, die het commandement gegeven sal werden, om, nae tijt ende gelegenheit toe laet ende leeren sullen, het eene ofte ander schip op de scheepen, commende van Acquapulco, ofte tusschen China en Roqueo Pequenne op de caracque, die van Macquaau naer Japon gaet, ofte omtrent Poulo Timon op de caracque van Malacqua naer Macquaou te seynden. Alsoo wij tegenwoordich in de Molucos in taemelycke diffentie sijn, behouden hier, de vloot al schoon naer de Manilhas gedepescheert synde, noch 2 scheepen endc de voornde. vloote, weerom verwachtende, in gevalle sy aldaer vernemen mochten, dat Don Joan op ene ofte andere plaetsen op sijn luymen tot naedeel van de Molucos waere gaen liggen, soo ist, dat wij goetgevonden hebben Uwe E. te avijseren de scheepen, die aldaer bij Uwer E. nieuw uyt het vaderlant gecomen sullen mogen sijn, te gebruycken tot al sulcke diensten, als Uwe E. aldaer raetsaem

can vinden, hetsij tot coopmansz. off affbreuck van de vijant, behoudens datter 2 ofte 3 met proen. uijt het vaderlandt gecommen alsmede soldaeten ende overhersige⁵⁾ matroose, die ons tegenwoordich meest ontbreecken, moge werden soo voor Banda ende Amboyna als herwaerts aengestuijrt. De oorsaeke van dese ordre aen Uwe E. is, dat het alsnoch onseker is, waer ick mij soude mogen transporteren, maer meest vermoedende ben, dat het in Amboyna ende Banda sal mogen vallen om de geturbeerde stant van t'gene een weynich te redreseren ende het begonnen welvaeren van het ander te stabileren, derhalven sult wel doen ende Uwe E. naer dese presente ordre reguleren. Mette aenstaende scheepen sal ick Uwe E. een bequame persoon van hier toestuyren, die Uwe E. bij gebreck van dienstige tot het een ofte ander exploit sal connen gebruycken, ingevalle daer toe resolueerden, in welcken gevalle Uwer E. voor avijs sal diennen, dat wellicht het eene ofte ander schip uijt de vloote van de Manilhas naer Poulo Timon ofte daer omtrent gedestineert soude moggen werden.

Uwe E. sal gelieven te doen versorgen, datter sooveele gemaecte cleeden gestuirt mogen werden, als gevouchlyck op de custe van Cormandel ende elders te becommen sijn, want die daer aen de compa. grooten dienst can geschieden.

Alle behoeften, principaellyck rijs ende arrack, daer wij seer van ontbloot syn, sal Uwe E. wat meerder als voor desen moeten stuyren, alsoo de garnisoenen ende consequentelyck oock haere nootwendijcheden wassen, plancken ende swalpen continueere te seynden.

De luyt. Jacob Wygans⁶⁾, heeft een cleen reeckeningsken, dat hij sedert de betaelinge in cleetkens geschiet is, op Mothir verdient heeft, soo hy sulcx versoeckt, bij Uwe E. affgedaem mochten werden, sult hem soo veel, als doenlyck is, accomoderen, want hetselfe ten deele door ons belooft is.

Alsoo de Heeren Mrs. het rendevous zeer recommanderende sijn ende versoecken, dat metten aldereersten daerinne mach werden gedisponeert, sal Uwe E. gelieven syn advijs op dat stuck aen ons over te stuijren, te weten, off het den tegenwoordichen standt onser saecken toelaet hetselfe te begrypen, waer ende op wat tijdt, want op hetselfe deene off ander resolutie genommen moet werden, opdat de E.E. Heeren Mrs. sien mogen, dat wij het stuck niet versuijnt en hebben.

Op kiesinge van de residentieplaetse des Genls. sal Uwe E. mede

gelieven syn avys aan ons over te schrijven, want het tydt is, dat het selve mede in deliberatie getrocken moet worden.

Voorders sal Uwe E. niet naer laeten ende stuyren met het eerste schip ofte scheepen een goede quantiteit realen, soo deselve Uwe E. (gelycken wij verhoopen, jae) becomen heeft, want wij vreesen dat bij gebreke derselver de naegelen ongeplukt gelachten ofte voor ons verduistert sullen werden, soo goeden smaect hebben dinwoonders alhier van tgelt behouwen ende door dese maendelycke betaelinge in cleeden compt er geweldich de clatte in deselve, soodat wij noodich gelt sullen moeten hebben, willen wij naegelen becommen, doch dat het packen ende imbarqueren van tgelt soo secreetclyck geschiede, dat het selve voor tvolck verhoolen mach blyven.

Wij hebben goet gevonden eenige informatie tegens den schipper Jan Cornelisz¹), aan Uwe E. overstuyren om deselve, ingevalle hij hem op de reijse (soo wij verhoopen, jae) niet wel en mocht hebben gecomporteert, hetselve bij het andere te leggen om het oudt met het nieuwe gelijk te mogen affdoen, soo Uwe E. raetsaem vinden sult, se oock den Comdr. in het verseylen medegeven om hem daer mede een weynich in toom te houden.

Het goet, mij door Laurentz Bacxs gestuyrt, hebbe hier ontf. en achtervolgens het factuijrtgen mij op mijn reken. gestelt. Uwe E. sal gelieven mij wederom te versorgen, principael. in gevalle eenige Hollantse stoffen aldaer te becomen sijn. Hiermede achtbaeren enz. beveele U.E. in bescherminge des Alderhoochsten, op teijlt. Ternaten den 11en Julij ende was onderteeckent

Laurentz Reael.

XVIII. ANDRIES SOURY, DJAMBI 17 JULI 1616¹).

Erntachtbare wyse vrome ende seer voorsienige Heer.

Pr. de roijchalop (die op 3 deser van hier is vertrocken) was aan U.E. onse laesten met advertisement, wat tot dien daegh was gepasseert, wiens behoude overcomste verhoope ende seer lieff om hooren sal wesen. Hierneffens seynde U.E. copie derselver alsmede de missive, door U.E. aan den Hr. Gouverneur Reael geconsingneert²).

Dan, datto 3 deser wt schip de Galliase (die tsanderdaechs vertrock naer Patanij ende soo voorts naer Japon, Godt de Heere laet hem in salvo wel arriveere) was aen U.E. adviseerende vant nemen van een portugese galiotte (die geen dry stuyvers bij mannicre van spreecken weert en was), welcke wel diep in de revier geschiede ende dat noch int bijweesen van seeckere prauwen, die hem tot buyten de reviere soude gaen geleyden. Behalve dat twoort voor desen alhier aen den Coninck hebbe moeten geven, soo hier huys wilde houden, datt in de revier geen Portugeesen soude geschadighen, soo hadde omme de saecke te ver-excuseere, een brieff aen schipper Cornelis Cornelisz.³⁾ gesonde, dat by den Coninck neffens den tolck soude gaen, omme, soo veel doendel. was, t'selve te verschoonen, dan verstonde, soo alhier quame, dat haer audientie geweygert hadde (alsoo deselffde U.E. mondelinge sal con-nen verhaelen), seggende, geen Hollanders meer en wilde gelooff geven, vermits hem in dat regart geloogen hadde, toonende (alsoot in effect was, soo tsedert verstaen hadde) heel verstoort te weesen, daer den steertman dede, wat hij conde, maer niet, wat hij wilde om syn steert daeronder te roeren, alsoo hiernaē noch sal verhaelt worden ende alsoo ditto schipper by den Coninck niet en gerackte, soo wert hij van de Cappt. Moor ontbooden, daer eenige reede mede hadde, daer aen tmondelinge rapport my refere omme in desen te corter te weesen.

Mij verwondert niet, gehoort hebbende de bitcharingh (die alhier verstonde, doen van de scheepe wedergekeert was) ende tsedert myn vertreck by den Coninck gepasseert waeren, dat den schipper geen audientie hadde vercregen, want de saecken (soo immers scheen) heel disperaet ende dat door aensporinge van veel geportugieseerd adel, daervan veel syn, dic om een beulinck (soo men gemeynlyck seyt) sweere soude, dat werckel. gortich was, onder dese is wel onsen mees-en viant ende in alle andere dinge geweest in den broeder van Intic Mouda⁴⁾, van Japara, die alhier tolck is van de Chineese joncken, eenen oprechten fielt, die qualycken gedencd ende minder loont de deucht, die syn broeder van de Hollanders is gedaen ende noch (soo verstaen) daegelycx geschiet, dese rabaut, segge, meynt, ommedat de Hollanders hier syn, dat de Chineese sullen laeten voortaen hier te commen alsoo haer eenige Chineese hebben laeten ontluyden, dat be-vreest waeren hier meer te commen, dat by desen vogel opgeraepd ende noch beter gaede geslaegen is, vreesende (soo de Hollanders hier bly-

ven) van syne profijte, dat hem syn tolckschap bybrengt (welck is over de 60 picol van ider joncke) versteeken te weesen, heeft den Coninck niet weynich aengeport, dat iets hefftich soude voornemen (dese fielt heeft veel gehoors by den Coninck), wat middelen ende in wat forma dit acnleijde, sal U.E. in tlarge verhaelen, alsoo weet U.E. in tleesen van de mindere (hoewel hier mede niet veel aengelegen is) saecken hem niet en laet verdrietien.

Voor ierst wiste de Mat. met veel redenen wys te maecken, dat noyt geen gerechter oorsaecke, tyt ende middel soude conne becommen omme de Hollanders eenen slach te geven, als presentelycken en hadde, sonderdat daerover van eenige omleggende coningen soude met recht connen beschuldicht weesen, jae selffs ducht desen rabaut, wat niet en dorst segge omme den Coninck syn voorschlag ende vals voornemen goet te doen vinden, van den Capth. Moor, wandt den coopman van Jambij syn woort niet alleen hadde gebroocken, maer socht de Magt. met de Portugese over hoop te doen leggen, midts dat soo stoudt geweest is, wel diep in de reviere ende in tsicht van de sooveel prauwen de portugeese fregat te nemen, (de fielt dorst den Coninck wel affirmeeren, dat hett myn werck was, verlude, dat voor dese sulcke meer in Sorbaya gepleecht hadde), derhalven waer daer jemant, die anders wilde seggen, de magt. en behoorde sulckx geen gehoor te geven, niet naerlactende de Magt. te persuadere, dat de goede occasie behoorde waer te neme met de lodgie aen te tasten ende het jacht te vermeesteren, dat seer facil ende seer licht omme doen achte, jae sonderdat eenige van syn volck tegenstoot te verwachten hadde, want het volck dagelijcx meest aen landt was ende wist hem daer voor te leggen, dat, sulckx doende, niet alleen een ontsach aen andere soude weesen, maer soude tot syn eer ende reputatie grootelyck strecken, daerby soude een goede partie geschut ende amunitie becomme, die hem in tyt van noot wel te passe soude commen. Tot dit schelms advis ende voorneme stemde meest alle den adel insonderheyt van syne consoorte, die de Portugese wat syn toegedaen ofte die in schien de hant niet genoech en werde gevult. Hier wert (soo van guchilij Japon loffwaerdich verstaen hebbe ende U.E. gelieve dit, insonderheyt syn naem, seckreet te houden, alsoo sulckx op my versocht heeft) twee geheele nachte over gepitchiaert, derwyle noch niet van de schepen gecommen was, alle swaricheede bij de Magt. wel overdacht synde ende tstuck van Ben-

jermasse ter bane comende, oock dat de Hollanders licht de revier soude connen sluyten, jae soo, datter niet een prauw vuyt ofte in soude connen, doen wast wat raet dan, daer desen fynen quant op alligeerde, dat soogenome tselffde qualycken by den cappt. Moor wert affgenome, wat soude de Hollanders doch veel connen vuijtrechten ofte doen. De Magt. (lees: de Revier) heeft veel incommende, qualicken connen al te samen soo stoppen, ofte daer sal wat in geraecken, daerbij voegende, de Magt. en behoeft sulcx niet eens te imagineeren, want de Hollanders hadden werck genoech op andere plaetsz., nu genomen, hij wilde wat attendeeren, voor ierst hadde de Magt. de hulp van de Portugeesen ende Engelse te verwachten (sooberen troost), die de Magt. geen hulp ontseggen en sullen, want sulcx met haer wil wel sal weesen, genoome, de hulpe miste ende laet het alle ten quaesten gacn, ditto Hollanders sullen eene moyson voor tgat gaen leggen, tandere moyson sullen die wel van daer blyve, twelck socht te bevestigen met veel ongefondeerde en te licht bedachte redene (den rabaut heeft verstants genoech), tot blyck van sulcke seyde, wat hebben de Hollanders meer als een tocht op Benjermasse gedaen, daermede vuytgesheyde syn; dat om tprofyt ende tgroot genut van de stucken, die men op fjacht soude becommen, en behoorde men niet te ontsien ecnen tocht vuyt te staen, jae al soude men een corten tyt wat ongemackx lyden ten respecte van de profyte ende weldade, die in handen (soo gerechtelyck) hadde, den Coninck tot diverse reyse affirmeerende, dat ten quaesten met eenen tocht vuyt te staen vrij soude weesen, daerby voegende, ick weet wel, dat Hollanders daernae noch selfs sullen commen om vrede te versoecken, want ick haer conditie wel kenne met meer andere onrede, daermede den Coninck socht op te rocken, daer somwylt van andere soo ongeruste geeste als hij (die nergens en ontbreecke) gestijft wert, maer tschynt (soot in effect oock is gebleken) met alle syn opreuyinge (die met veel levendiger reede werden vuytgesprocken, als alhier soude conne schrijve) sooveel te werck niet hebben conne brengen, dat iets op den ouden ende jonge coninck costen winnen, daer geen goede gheurst van andere toe en ontbrack omme hem daer toe te persuaderen, hoewel dat, derwyle dese bitcharinge geschiede (omme dese waegen voort te dryven), hoe buyten een joncke vuyt Andregirij aengehoude hadden, dat een prauw vuyt Palamban, daer een outoussang mede quam, heel qualycken hadde getracteert ende tvolck vuyt soude gejaecht

hebben ende alle vuyt genomen, watter in was (daer geen loogens aen gespaert werden), tis waer, datter eenighe hoenders en 2 a 3 potten arack (die de magt. van Palamban aen my was sendende) vuyt soude genomen syn, daer de schult, voorwaer, den stierman van de Berger-boot van te geven is, want wat hadde van noode aen prauw te commen, doen hoorde, dat van Palimban was commende, weder te propooste, daer wert noch (door denselven orateur) voor de Magt. verhaelt, dat volck van de boots eenighe vissers wt haer prauwen gejaecht hadden, soodat haer aen lant hadde moeten begeven, verliesende alsoo haer nette met alle haer armoede, daermede noch niet te vreeden soude haer prauwen aen stucken gesmeeten hebben ende in tyluchte naer haer geschoote, somma, al wat mocht dienen tot schelms voornemen, en wert er niet gesweegen omme alsoo occasie te hebben de compe. goedere te genieten ende met ons mocht duycomste geleert hebben, doch als voore tschynt, de mat. de verresienste in dese schoone vergaderinghe (alsoot hem wel noodich was) scheen te weesen, soodat ick segge, hadde de Coninck soo graech geweest als wel dandere gieren, daer hadde een huys gelegen als een hoijschuire, want ider docht, dat men dese schoone occasie niet en hoorde te laeten passeren, meynende op een goet fondament te bouwen, ommedat de belofte niet en was naer gecommen, het hadde sommige eerdmolle moghen weesen (soo mogen dese met recht genomt werden, want 25 mylen diep in tlant woonen), de saecke hadde fiat geweest. U.E. is kennelyck de onnuyt-nementlycke begeerlickheyt van dese Moorse coninge, den eenen soo wel als den anderen, dit is in substantie de schoone bitcharinge, daerinne wat prolixer hebbe geweest, als wel betaemt.

Alsoo alhier arriveerde van de schepen, sach dat ider genoech te spreecken hadde, van tgene den Coninck was aengedient, soodat veele in de lodgie quame waerschouwen, hoe de saecken stonde, meynende, datter wat op loopen soude, haer goede wille presenterende omme als middelaers in tselffde te laeten gebruycken, andere quame, soot scheen, vuyt goede affectie, die ons waeren toedragende, mede als de voorgaende de saecke vrij wat swaerder maeckende, als in haer selve waere, dan cregen den eene soo veel als d'andere en werden met lege handt wechgestiert. Den capth. Moor dede my dadelyck ontbieden, daerneffens quetchili Japon ginck, die, naerdat gewillecomt was, begost te vraegen, hoe de saecke buyten al stonde ende andere praet, die voor

wierp, op al welcke hem naer eysch des tyts antwoorde, hem niet genoech verwonderende (soo hy seyde), dat de Portugese fergat in de revier genome ofte door donse genomen was, t'gene socht te excuseeren, sooveel emmers conde, dan siende (als oock gewaer geworde was), datter met schoonspreecken niet te winnen en was (want waertoe het hooft soo seer in de schoot, insonderheyt dusdanige plaets, daer de Compe, niet en weet, wat te verwachte heeft), seyde hem, dat tsop (bij maniere van spreken) de kool niet weert en was, datter soo veel bitcharinge ende bohays gemaect werdt om een soo oolyck Portugees dinck, dat met t'gene, datter inne was, geen 3 sluyvers weert en was ende naer veel ander reede seyde, dat nu wel sach, t'gene over lange aen getwyffelt hadde; dat was, dat men de Hollanders socht quyt te weesen ende daeromme wast, dat men soo veel nooten op syn sanck hadde, voorders, dat de Hollanders niet gewoon en waere veel woorden te gebruycken, maer soo de Magt. de Hollanders niet aengenamer en waere, als oochschinlijck bleeck (ende de Portegise soo favorabel), dat liever hoore soude, dat ons de Magt. ons belaste te vertreken, als dat ons dede blyven, want genoech alreede verdragen hadde ende gedaen, daer noch grooten ondank van onsen Cappt. Moor van te verwachten hebbe, als dat de helft van de Portugeesen goedere hebbe moete vuytkeeren, die in zee ende niet in de riviere verovert hadde, als voor dese valschelyck was geattesteert met meer reede, die tot dien fyne was gebruyckende, daerop mij vraechde, off met den Coninck niet geaccordeert hadde, dat in de revier geen Portugeesen soude beschadigen, daer op replicateerde, vermidts sulckx in de revier geschiet is, werdt de fre-gadt met alle de goedere de Magt. weder gerestilueert, derhalve behoorde sulcx genoechsaem te verstrecken tot voldoeninge, ben soo van hem vertrocken, hy, soo tscheen, syn genoech niet wel hebbende ende wy noch veel minder.

Sanderdaechs dede mij den sabandaer roepen omme by hem te com-men bitchare op tstuck van de Portugese fergat en dat myn woort hadde gebrooken, dat de saecke syn Magt. in syne handen gestelt hadde (dat groot loogene was), dat dierhalven mij was ontbiedende, die by hem hadde den orateur, daervoore van verhaelt hebbe, dede hem aensegge, dat niet en begeerde te commen, veel min met bitchiaerde, maer soo den Coninck iets te bitchare hadde, mocht mij doen roopen, soude bij de Magt. dadelijcken commen, daermede dien bode affveerdichde,

diet tseedert niet weder gesonden en werdt, want saegen, dat van haer voorneme gefrusteert werden, alsoo meyne te doen gelyck als de jesuyte, die een mense soo bange weeten te maecken, dat se dickwils tot haer begeere geraecken. Deze van gelycke meynde soo wel haer persoonagie te speelen ende dat noch onder tdecxsel van intsessens, datter een dinde⁵), ofte groote geloope soude hebben ende alsoo haer hande smeueich te maecken, dat haer doen niet en geluckte.

Vier a 5 daegen gepasseert synde met over ende weder te seynde ende dat begost vuyt te geven, dat met alle de goedere wilde vertrecken, want soo niet meer en begeerde getacseert te weesen, somwijle seggende, dat dadelycken alle de goederen wilde scheepen, want ons aen dese plaets (alst oock is, soo geen peeper meer aff wil commen) seer weynich was gelegen, daerby gevoecht, dat eenige pacxkens, die voor Andregiri waere, begost te scheepen, dede eenighe, jae selffs quechili Japon, geloove, dat het segge en doen een soude weesen, dat noch stercker soude gelooft hebben, ten hadde geweest den steertman, die syn steert begost te roere, als dat de Magt. sulcken niet eens moeste dencken, want soo stout niet wesen en soude, dat soude dorven vertreken ende soot tselve bestont te doene, seyde, den Cappen. Moor soude hier dadelycken een ander seynden, seggende, sy hebben de peper heel noodich, derhalve mocht haer wel wat diep in den boesem tasten, aengesien haer woort niet en hebben gehouden. Men behoorden ons ten minsten een groote dinde aff te nemen, daerbij voegende, al waert dat gij haer ontnaemt (daer de Magt. wel eenich gelyck ende reede toe heeft), wat se hier hebben, daer omme sullen de plaets niet verlaeten, maer sal al op den coopman commen, die alle sulckx wt syn eijgen mouvement ende wil heeft gedaen ende hier niet als haribirou⁶) met den coninck en soeckt te maecken, dat tot groote vercleeninge strekt van de Magt. dat de beloffte niet beter en werdt gehoude, daer niemand de schult van te geven en was als mij, dat andere coopliden haer wel wachten soude sulckx te doen, soeckende alsoo de middele omme mij een ider odieux en by den Coninck affgunstich te maecken ende tot een besluyt begost onse natie van haer welgepleechde maniere soo cleen te maecken, als ommers conde, datt een vijf volcxken waere, dat geen coninck en hadde, daerby de Magt. liet affmeeten, wat wy voor volck mosten weesen, derhalve en behoorde men ons niet te vreesen. De Hollanders hadde oock overal de handen

vol werckx ende tenwaere haer coninck (loopt geck), die ons assisteerde, wij soude geen volck weesen, want die wy hielden voor ons hooft, was maer een orankaj, dat voorwaer qualyck te lyden en noch min te verdragen is, dat soo verachtelijken van syn princelycke Excie, syn spreckende. Doen haer vuyterste best ende lange gedaen hebbe om een ider wys te maecken, dat geen Coninck en hebben. Ick gelooff, dat tselffde de buffels (conde se maer spreken) mede wys maecken soude ende al wat sweere, is by haren Coninck. Ick en can mij dickwils niet genoech verwondere, siende de ongemeete sotte hoerdie van dese steerte, steunende op soo een swack riet, dat apparant is haer niet alleen en sal begeven, maer moegelijck door de hant steecken. Dan met alle syn welsprekentheyt en opgeblase sotticheyt heeft soo veel niet connen te weege brengen ofte vuytrichtre, ons in talderminste hinderlyck is ofte can weesen. Niettegenstande alle dese crackele syn by den Coninck nochtans in veel meer achtbaerheyt, als sy syn. Ick gelooove, dat wel soo veel vuyt vrees als vuyt liefde is.

Op 12 deser ben in compe. van den Cappen. Moor, die mij quansuys wt syn selve by den Coninck, dan ick wist te voore wel, dat hem de coninck sulckx belast hadde, alsoo de Mat. heel becommert was vuyt oorsaecke voorsch. dat eenige packen hadde gescheept ende weet wel van goeder handt, dat, doen sulcx verstont, soude geseyt hebbe, laet hem niet vertrekken, maer geeft hem goede woorden, want ick weet wel, soo de Hollanders vertrekken, dat noch Chineese, Maleyse ofte Javaense joncken hier sullen commen tensy met haer belieffe. Naerdat bij hun eenige tyt geselen hadde, seyde, ick ben heel beschaemt bij den Coninck van Palimban, vermidts de Hollanders syn ambassadeur aengehoude hebben ende daermede niet te vrede synde, hebben eenige hoenders, arack ende andere cleynicheyt, die voor de handt vonde, genomen, daer hem op diende, dat de Magt. van de saecke qualycken was geinformeert geweest alsmede van veel andere dinghen, die hem aengedient waeren, dat alle valselycken was geloogen, derhalve behoorde sulcke valse rapporteurs geen gehoor te geven, want vuyt diergelicke dinghen soude connen ontstaen, die de Mat. (tot syn groot nadeel) qualicken ofte te laet soude connen remedieren, want seekerlyck wiste, dat eenige ongeruste geeste valse rapporten gedaen hebben, die niet en strecken als omme de Mat. syn ryck over thoofte te haelen en over hoop te leggen: derhalve conde niet naerlaeten de Mat. te

bidden, dat diergelycke wargeeste geen gehoor meer wilde geven, maer dat sulcke als eygebaet soeckers haer eyge proffyt (nochtans soude het haer schade weesen) soecken, weynich acht nemende op de welvaert van syn Mat. en syn staet. Tot antwoorde op de prauw van Palimban, seyde, in tgene geschiet was, met recht beschaemder was bij de Mat. van Palimban, als de Mat. selffs soude moegen weesen, vermidts mij dcere gedaen hadde van te schryven ende daerbeneffens gesonde hadde 3 cleene olifants tande ende 10 potten arack, soodat, soo wanneren de prauwe weder keere, de gedaene faute, die by de Hollanders mochte geschiet syn, soo veel excuseere sal, dat ick mij verseeckere, dat de Mat. van Palimban vergenocht sal weesen ende dat geen oorsaecke sal hebben int minste op de Hollanders verstoot te syn, derhalve dat de Mat. dat selve wilde affneme, niet als ofte selve vuyt hoochmoet waere geschiedt, maer vuyt onweeten, sach, dat vuyt deselffde niet was genomen 3 a 4 hoenderen, de maets hadden geen arack genomen, maer twas haer geschoncken, niettegenstaende was bereyt voor eersten te betaelen ende alsoo wederleggende alle tgene, daer ons mede beschult hadde, alleen dat vuyt een vissersprauw een crys was genome (soo sy seyde), die mede was bereijt te betaelen, alsoo alles ten besten excuseerende, als eenichsins conde, daermede scheen den Coninck seer vernoecht.

Van de prauw van Andregiri en maeckte gans geen vermaen, want en syn de beste vrienden niet, vermidts den ouden coninck van de dochter van Andregiri, die voor dese in syn armoede getrouw hadde, gescheyde ende die verstooten heeft, pretendeerende, dat haer te buyte soude gegaen hadde, dan niettegenstaende is noch an thoff onderhoudende, dat met genoech pover tractement. Commende op tneme van de Portugese fergat, vraechde, ofte daer myn woort ende belofte (die hem hadde gedaen) niet gebroocken en hadde, waerop hem repliceerde, dat tselffde syn excus hadde, dat de Mat. gelieffde te considerere de groote vijantschap, die tussen de Hollanders ende de Portugese is ende soo de Mat. sulcx onpartydich wel wilt consideren, sal den schult den grooten iver toeschrijven ende niet myn, die doen ter tyt hier tot Jambij was, want de viantschap soo groot is, dat, tenwaere het respect, die de Hollanders de Mat. dragen, ick achte geen Portugees alhier langs de strate soude dorve gaen, maer de Mat. en sal niet bevinde, dat sulcx belast hebbe in de revier te bestaen, maer wel buyten, 2 a 3

gotelings schoots van tnat, de portugeese hadden haer grootelycx te bedancken, dat met soo een coninck te doen hadden, die haer soo favourabel en de Hollanders soo weynich toegedaen was, als wel bleeck, dat belast hadde, dat de fergat met alle de goedere weder soude gerestitueert werde, wat conde meerder voldoeninge geschieden ende dit was de weedereijsch, mij dunckt, segge, docht, dat den Capth. moor sulckx qualyck sal connen verstaen, insonderheyt het vuytkeere van de ierste fergat, want soo de Hollanders alhier blyven ofte niet, sullen niet ophouden de Portugeesen (niet alleen hier maer in alle plaetsen, daer haer dunct, dat se commen) tot het vuyterste toe te vervolgen, dierhalve gelieve de Mat. hier oochmerck op te neme en op dit punt wel acht te slaen, alsoo de Mat. meer als iemant daeraen gelegen was, waerop antwoorde, in mijn rievier is ider vrij, maer buyten synde (soo geaccordeert is), en trecke ick mij niet aen, de onredelycke lymitscheydinge van de hoeck van Andregiri tot Poulou Berhalle aen een cant laetende, want hadde daervan geroert, soude hem rontvuyt geseyt, dat U.E. sulcx niet en begeerde toe te staen ende dat hem anders diende te bedencken, soo de Hollanders in syn lant begeerde. Naer eenighe andere redene, die met hem hadde, seyde verstaen te hebben, hoe U.E. eenich steen, plancken, balcken ende pannen gesonden hadde om een godong ⁷⁾ te maecken, waerom dat niet te werck en tooch, aengesien tot sulcke gesonde was ende waeromme die wederomme gesonde, daer hem op diende, dat soo weynich aparentie noch van peper sach, dat qualyck conde gelooove, tgene de Mat. voor dese hadde geaffirmeert, daer toeslaegen is alle dese haribirou, daerbij gevoecht, dat de Mat. de Portugeese al te seer is toegedaen ende ons al te weijnich, want tot noch toe hadde niet anders connen speure, als dat de Mat., soo de waerheyt wilde seggen, de Hollanders van hier socht te hebben; seyde sulckx nooit gedacht te hebben, maer soo ick ongeveijnst wilde spreken, dat nu geen huys en maeckte, was dat hem niet betroude, nochtans en soude de Hollanders niet aen hem vinde, als dat aen eenen oprechten Coninck mach gesien worden, die meer om eenen goeden naem leeffden als omme taertsche goet, seggende, wanner ick doot ben, wat sal ick anders naerlate als een goede fame, waer hem op repliceerde, dat sulckx geloof gaff, want ick wel wist (ende voorseecker hier), dat hadde de Mat. eenige roervincken ende ongeruste geeste wille gelooove, ick en twijffele niet, ofte de Mat. hadde met de Hollanders al over hoop

gelegen, daerop antwoorde, souge sapa britau sama Sr.⁸⁾, dit syn syn eijgen reden, wie heeft het U geseyt. Ick seyde, een ider weet het, maer den meesten roervinck is den tolck van de Chineese en, tenwaere het respect, dat de Mat. ben dragende, ick soude alle de Chineese de voete laeten spoelen omme synen vuylen mondts wille, soo soude op een ander mael soo veel snaps niet hebbe, hij mach hem moyen ende becommeren met de Chineese te vertolcken, maer met de Hollanders en heeft hij, noch ick met hem int minste niet te doen, hem accuseerende in veele dingen. Dit is denselven quidam, die het weechgelt, robba robba ende andere ongelde voor den daech heeft opgebracht. Naerdat noch eenige tyt geseeeten hadde, seyde de Mat. andermael, ghij en cont niet loochenen, ofte gij hebt eenige boete verdient van in de revier de Portugese genomen te hebben, hoewel ick ze niet en eysche. Daerop hem diende, dat tgene de Mat. hebbe geseyt ende vooreverhaelt, behoorde tot voldoeninge te strecken ende dat meer is ofte wat conder meer geschieden, als dat alle de goedere ende fregat weder te restueere ende soo de Mat. daermede niet te vreeden en was, con dati. Hiermede liet tselffde berusten ende naer eenige onthalinge ben gescheyde. Ick duchte, eenige cleene schenckagie sal der op moeteloopen.

De 2 metalen stukken vuyt Japon (het gebroocken in de Galiase gelaeten) hebbe op doen brengen ende alsoo deselve alhier waeren, begosten een monpelinge te gaen, dat men behoorde den Coninck een van deselffde te vereere omme de gedaene faute daermede te betere, doch clopte voor een verkeerde deure, seyde, dat op tversoek van den Coninck (want hy voor dese om eenige stukken gevraecht hadde te coopen) deselve vuyt de scheepe hadde doen commen omme aan de Mat. te vercoopen ende soo hem deselffde niet aen en stonde, soude die wederomme seynde. Hy heeft se nu beyde gader voor syn hoff staen sonder noch van de prys gesprooken te hebben, alleen Quichili ende den Capten. Moor wel gevraecht, hoeveel voor deselffde begeerde, stelde die op 200 picol tstuck, dat haer seer diere docht syn. Dit is een coopmanschap, daer weynich mede omgegaen hebbe, daeromme hadde wel gewenst, dat U.E. die op een prys gestelt hadde, watter voorder van comme wil, sal den tyt leeren.

Den Coninck, soo verstaen hebbe, was heel in syn schick ende seer vergenoegd, dat de stukken gecommen waere, want soude in volle

vergaderinge geseyt hebbe, hadde de Hollanders iets quaets in sin gehadt, sy en soude hier geen stukken te vercoop brengen, noch geen steen, hout ende andere materiale gebracht hebben te bouwinghe van een godong ende soot verderff van myn staet sochte (als voor dese wel geseyt is), sy en souden geen straffe doen over dronckaerts, als op gisteren gedaen hebben (want over eenige misdade werde 2 van de raa ende voor de mast gesett), die by genoch blyckt, dat niet als rust ende welstant van myn stadt soecken, tis waer, sy syn viande van de Portugese, laet se buyten de rievier vechten, soolange als se willen, alst maer in de revier niet en geschiet, voorder soo sy een ander huys willen maecken, ick sal haer andere plaets vergunne, want die nu hebbe, soo verstaen, is heel onbequaemen voor haer, alsoo van de vrintschap der Hollanders nu verseeckert ben, aen dese 3 teecken (op syn maleijs tanda, dat is eygentlycken lichtecken⁹), dat mij stukken te vercoop brengen, dat hier een goet huys willen maecken en dat de dronckaerts straffen om vrede in myn stadt te houden, derhalven niemant beliecht de Hollanders meer, als wel voor dese gedaen is, want van haer vruntschap nu verseeckert ben. Dit tot diverse reyse verhaelende, daerby voegende myn hert ende de Hollanders hert is nu een. Dit soude syn eijghen reede syn, daernaer, binnen gegaen synde, soude deselffde woerde ge[re]peteert hebben, belastende quetchil Japon, dat deselffde mij soude commen verhaelen, die wel laet in den avont quam omme de bootschap te doen en creech alsoo tverhael, daerbij voegende, mackt een huys soo groot, soo cleen, als gij selffs wilt, jae alwaert strackx, doet de steen ende andere materiale opcomme, daer hem op diende, dat se wech gesonde waere, dat den tyt noch wat aensien moste ende op de peper wachte. Soo dien quaem, soude ongetwijffelt een goet huys maecken ende soo by de Mat. weder quam, dat hem mijnen-tweege soude bedancken. Van de Engelsman begost ick hier wat voor te slaen, maer niet gevoordert, dat sal U.E. ende den Coninck van Jhoor moete commen ende dat anders aen de Hollanders niet soude vinde, als wij en verhoopte aen de Mat. te speure, dit soude in effect wesen op de goede opinie, die hij van de Hollanders soude hebben, soo door quitchili is aengedient. U.E. gelieve hiervuyt te neme ende ordeele haer fyn ingeborne verstant ende wetenschap en hoe verde hier op te steune is.

Hierneffens gaet een anderen van de Mat. van Jambij aan U.E. die

alhier doen lesen hebbe, den inhoudt, sooveel als hebbe conne verstaen (dese is geschreven, voordat dese gehoonichde reede soude gepasseert syn), is, dat U.E. adviseert, dat voor dese een fregat in de mont van de revier was genome ende nu een ander wel diep in deselffde, dat op U.E. versoeckt, soo de welvaert van syn stadt soeckt, dat alle joncken vry ende liber soude laeten incommen, soo van Siam, Patany, Chinese, Javane ende die van Mallacca, die daer mede inne recepteert. Nu en hebbe niet connen verstaen U.E. antwoord op dese, als op de voorgaende (waervan den inhout niet en weet), sal met liefs verneme¹⁰⁾, op dengelse ende Portugeese, hoope, dat U.E. sterck aenhouden sult, want U.E. meer met een letter schrijffts vuyt sult rechten als ick alhier met veel bit[c]haringe. Conde maer den steert van cant crijghen, de reste hoope, dat wel volgen soude, op den steert soude (onder correctie) heel noodich wesen een recommandatie van de Mat. van Jhoor soo aen de ouden als aen den jongen Coninck, want die alsnu seer in de regeringhe gedronge (met wil van den vader) is. U.E. hebbe wat int largo geschreven, opdat U.E. sal gelieve de antwoorde naer U.E. goet duncke aen de Coninck alhier te formere, hoe diep in de boesem mach getast werden, is U.E. bekent.

De Chineese joncken, die hier dit jaer 3 syn geweest, leggen seylreit omme binnen 3 a 4 daegen te vertrecken. Sij sijn heel bevreest, buyten commende, daer haer peper mocht affneme, daer wel metten raet eenige reede aff gehadt hebbe, dan by gebreck van U.E. ordre, waeren eenige swaerhoofdich. Dit syn wel de geeste, die metten meesten hoop peper gaen strijcken, weeten soo te schrapen ende rapen, dat noyt 150 picol hebbe conne becommen tot suplement van de Halve Maens ladinghe. Hierinne is, soo ick achte (excuseert mij), goede remedie, soo continuere, daer niet aen en twyffele, dat men buyten commende, wat vuyt gesicht haer de peper affcoopt, wat hadden te seggen ofte met recht te pretenderen, als men soo billich noch met haer handelde, want, soo se de Portugesen bejegenen, maecken al prys, wat se hebben ende haer noch tot slaven. U.E. is kennelyck, wat in dat regart als in andere saecken geliefst gedaen te hebben, want soo de Portugeese ende Chineese soo continueren, ick duchte ende houde voor seecker, dat U.E. geen (laet het alle naer wensch gaen) 4000 picol tjaers sult becommen, dat qualycken de groote ontcoste opbrengen can, die hier gedaen werden, maer, soo in forma voorsz. met de Chineese

mochte handele, souden ten lesten van hier blyven ofte ten quaetsten soude goede partie peper voor Uw E. jaerlicx becommen. Dit jaer hebben gelaeden onder haer 3 joncken ontrent 5500 picol ende dat noch, daert soo een quae. jaer is geweest. Wat soude doen, waert dat abundantie van peper affquam, als voor desen ende alsnoch verhoopt werdt, twyffele niet, off soude alsdan met 5 a 600 last peper gaenstryken. Dat wel jae, ander wachte weert soude syn.

Naer Andregiri hebbe een brieff aen den Coninck gesonde (die aldaer voor de chaloupe sall arriveere) neffens een sarasse chere maleije ende een witte percalle en geexcuseert, soo veel doenlyck is geweest t'aenhale van de joncke van Andregiry, dat haer eijgen schult is geweest, want gevraecht synde, wie de peper toebehoorde, seyde de Portugese, daerop door donse aengehoude werde, sonderdat in tminste haer hebben beschadicht, dat verhoope, met andere excuse tot voldoeninge sal strecken.

De manancabers en commen noch niet voort, maer werden (alsoo over lange tyt syn) verwacht, dat wel de meeste oorsaecke is, dat de steen ende andere materialen niet hebben doen opcommen, daerby gevoecht den grooten opheff van de herribrou ende soo sulcx hier hadde doen commen, soude het jacht de Halve Maen (want in de chaloupe Vlissinge te laeden, hadde 2 tochten moeten doen) expres-selycken daermede hebbe moeten opcommen, die veel van syn volck waeren ingevallen en soude naer apparentie leech hebbe moete wederkeeren, want hier noch 2 a 3 maenden op de Manancabers (ende dat noch onseecker) te wachten was heel ongerade, want hadde dien tijt moeten vuytleggen. Ick vreese seer, ons gegaen soude hebben als met den Engelsman, die het weinich volck, dat hy heeft, meest sieck syn ende duchte, dat naer de mouson sullen moeten wachten, hy heeft hier eenige 2 a 3 persoone gekocht.

De schuyt, die do. steert naer Bantam hadde gesonde, is geleden eenige 10 daege wederomme gekeert, hadden tot ontrent Banca geweest, conde niet verder in de moyson op commen, want te diep in zee gesteecken hadde en dicht by lant en dorste niet onthouden vuyt vreese van die van Pallamban, soodat door syn quaet beleyt oorsaecke is, dat de schuyt weder heeft moeten keere, want hadde een vrijgeleyt van den Coninck gecyst, ick achte hem niet en waere geweygert. Dat de schuyt affgeveerdicht hadde, was op tschrijve, die met de barbier

van de Halve Maen hadde becommen ende onse brieve wete soo wel op te houde, als se 2 van de mijne gedaen hebbe. Ofte ditto barbier enige houde¹¹⁾ becommen heeft, en wete niet.

De peper, soo in de Bergerboot als in de Halve Maen gelade, dient wel geharpt, vermits den Coninck (als in de voorgaende verhaelt) het wanne verboode heeft, soo ist datter veel meer lichte peper en stoff onder loopt, als wel voor dese plach.

Op 15 deser hebbe door een geschooren Chinees (die Christen is) eenen brieff vuyt Mallacca ontfangen van datto 12 Februari passado van Boucholt ende Kistgens, waervan hierneffens copie gaet, waerinne U.E. sal sien den deerlycken staet, daer deselve inne syn. Gevraech naer tydinge, seydc my, dat eenige van de onse naer de Manillas waeren vertrocken met dc vlot, daer don Johan de Silva mede was gecommen, dat deselue binne Mallacca subitel, gestorve was (soo niet van ecne groene vige is, eenige seggen soo) en dat 5 daegen, naerdat onse scheepen waere vertrocken, de 2 schepen vuyt Schina arriveerde (wy scheyde gemeenl. te vroech ofte tc laet) ende corts daernaer de vloote van Silva. De 2 scheepen vuyt China laegen en wachten op de moyson voor Mallacca omme naer Goa te vertrecken, met haer last ofte sonder hebbe niet dorven vraegen omme geen achterdacht te geven. Hier mocht wel (excuseert mij) een blauw och aen gewaecht worden. U.E. weet, wat geraden ende gedaen dicht, mede wat den tyt ende ocurrentie mach lyden, daeraen mij gedraeghe.

De fergat, daer U.E. in voorgaende van hebbe geadviseert ende door de Portugeese wert verwacht, is noch voor den dach niet gecommen. Tot nu toe is de chaloupe Cleen Vlissinge aen de hoeck van Andregiri op de wacht gelegen, die nu syn reyse sal vervoorderen volgens U.E. ordre naer Indragiri, inhebbende een cargasoen van fl. 3630.17.8. Van de facture seynde U.E. hierneffens copie. Voor coopman is opgestelt Nicolaes Caesenbroot¹²⁾, den tolck van de lodgie hebbe hem medegegeven. Godt geve, aldaer wel moegen arriveere ende de Compe beter proffyt mach bybrengen, als tot noch toe (Godt betert) van dese plaats gehaelt hebbe.

Den Coninck heeft veel reden gehad, ofte soude willen met een schip ontrent dese eylanden ofte, daert ons best soude gelegen commen, op de Javanse joncken waechten, die naer Mallaca wilde, dat daer neffens 2 a 3 van syn galeyen, wel gemant, soude toedoen ende

alsoo te verhindere, datter geen rijs binne Mallacca mocht gebracht werden: maer dat men se tsame tot Jambij, Palinban ofte Andregiri soude doen commen endc die in sulcke weijgerich was, mocht men (soo hij seyde) viandelyck tracteere, daer hem op diende, dat wel sulckx onsen wil was, maer deselffde last ierst van U.E. moeste verwachte, daer mede hebbe sulcx affgeslagen. Dese middel (onder correctie) dunckt mij niet onbillich te weesen niet omme het steunsel, dat van syn galeyen soude hebbe, maer soude den rechten middel weesen, daerdoor de viantschap van de Portugese op hem haelen soude ende genoechsaem vuyt syn lant bannen. U.E. hier inne iets resolveert, soude niet quaet weesen in de missive die U.E. voor antwoort aan de Mat. sent wat aff te roeren.

De Mat. seynt derwaerts 2 van de gevangene Javane, daervan U.E. in de voorgaende hebbe verhaelt. Ick hebbe den schipper belast, dat se niet een lant soude laeten gaen, voordat U.E. van tselvige verwittige. Den brieff van den Coninck van Palimbam gaet hierneffens.

Den stierman van tjacht de Halve Maen, die een cloeck jonckman is, heeft op my begeert, dat aen U.E. syn saecke voort soude draegen omme tot eenich avancement te geraecken. U.E. gelieve de goede hant hieraen te houde, niet twyffelende ofte sal hem als een eerbaer jonckman quiten.

Den coopman Jhoor, Gilbert Balti hadde maer eenige handelinge gehad, twyffele niet, ofte sout soo wel geclaert als in Jhoor met droncken drincken, heeft hem hier seer te buyten gegaen met droncken drincken, alsmede met de mont daervan, hem vergeve hebbe door tusshenspreecken van beyde schippers ende omme dat U.E. syn leve mochte sien, seynde hierneffens die schrifte, die (wanneer in hectenis was) mij was sendende, daerby U.E. (hoe wel onnodich) alles claeer can sien.

Hierneffens gaet eenen Chineesen brieff van eenige Chineese, die alhier met een champan op 4 deser syn gecommen, seggen haer joncke, daer van Bantam mede waere gecommen, (soude een van de joncken wesen, soo verstaen, die tot Bantam hebbe geweest) hierontrent op een clip is gebleven, syn 32 personen gecomen; van de reste, meyne, dat met alle de reale, die se seggen veel hadde, gebleven syn.

Presentelycken hebbe verstaen vuyt een maleyo, die van Linga is gecomme, dat de Mat. van Jhoor noch in Pahangh is ende dat aldaer

2 a 3 van syne ierste orangkais omme doen brengen, beschuldicht synde van verraet ende eenich werck voor handen hadde met die van Borneo op stuck van Pahangh, voorde dat de Mat. van Jhoor verstaen hadde, dat de Castiliaenders alle de fruytboome soo in Oudt Jhoor als in Batusauwer ommegheackt hadden, daerover seer tonvrede was, den Coninck van Andregiri heeft ontbooden, wat de vuytcomste wil wesen, sal den tyt leeren.

In tjacht de Halve Maen hcbbe gescheept 550 picol peper, costende mett dongelde, als per facture is blyckende, fl. 4858.3.2. daeronder syn gestelt 6½ picol, die van de voorgaende reyse alhier hebbé moeten voldoen. In tschip de Bergerboot is gescheept 512 picol, costende fl. 4122.14, daervan U.E. ons sal gelieve te crediteere, alsmede van dander goedere omme taccort te gaen. Hiermede Erntachtbare vrome wyse ende zeer voorsienige Heer, U.E. in de bescherminge des Alderhoochsten bcveelende, die U.E. verleene langduerige gesontheyt ende voorspoedige regeringe; actum int cant. Jambij den 17 Julij 1616; was onderteeckent

U.E. dienstwilligen Andries Sourie.

Naer tschryve van dese heeft mij den Coninck ontboode omme de stukken te proeven, dan van den eenen, synde de beste, beproeft is met 3 catti China ende andere met 2½ catti, die aen tlaetgadt (daer hy alree gebreck aff hadde) opgescheurt is, soodat in deselffde geen gadinge en heeft, dandere houde op 200 picol.

XIX. ADRIAEN VAN DER DUSSEN, FORT REVENGIE OP P. AI 25 JULI 1616¹⁾.

Erentfeste manhafte wijse voorsieninghen Heer President Coenen.

Mijn Heer, sint het vertreck van den Heer Commandeur Jan Dirricksz, Lam²⁾ is alhier een groote veranderinghe in onsen standt ende regeringhe gevallen, daervuijt wij als meiste handen connen tas-ten, tot wat eijnde dese duijvelsche Bandanesen de vrede met ons gemaeckt hebben, die sij niet langer van meeninghe sijn geweest te

houden, totdat haer maer gelegentheijt, tijt ende stonde (die sij niet vruchtelooch hebben laeten vorbij gaen) heeft gepresenteert om deselve tot schade ende bloetstortinghe van de onse, jae bijnae tot ruijne van dit gantsche eijlant ende tot groot voordeel van haere gemeenten ende welstant haerder regeringhe te mogen breecken, het waere te wenschen geweest, dat wij de saecke in tmaecken van taccort van den vreede, soo metten anderen hadden connen verstaen, dat men de Bandanesen niet eenen voet acces op dit eijlant hadden geadmitteert ende gantschelijck van de vruchten ende alles, watter op staet, gesocludeert, twijffele niet, ofte de Heeren Meesters soude jaerlycx een goet conforterende car-gasoen, een principael remedie tegens de walginge van de sware lasten ende oncosten, nu eenige jaeren continuerende, hiertoe aengeleijt, hebben connen genieten, vermits behalven dat wij bestant genoech waeren om dit eijlant te havenen, soo hadden wij middel om de Bandanese soo te water met de Chiauwers te faxeeren, datter qualijck een Bandanees met cleen vaertuijch syn hooft buijten om te visschen soude hebben der-ven vuijftsteecken, twelcke bij haerluijden oock wel gemerckt ende overleijt is, waerover alle middelen hebben gesocht om ons van de voorschreven Chiauwers ende inwoonderen te ontblooten ende ons te brengen in sulcken stant, als wij op het eijlant Nera besitten, meenende vasteliicken, dat de swaere oncosten, gelijck sulcx genouchsaem door de Engelschen haerluijden affgeschildert is, ons wel souden dwingen dese eijlanden int eijnd van selfs te verlaeten, dan om te commen totte materie, so ist, dat op den 2 Junij lestleden ontrent 2 vuijren voor dach myn luijtenant Gerit Verdelft³⁾ bij mij gecommen is ende aengedient, dat Franchois, Japonees, getrouw met een Chiause vrouwe, gesonden van don Emanuel⁴⁾, voor de poorte stont, versoeckende mij te spreecken, die mij bewust gemaect heeft, dat het meestendeel van al de Chiauwers, mette Bandanesen (die hicr op het lant nooten quamen plocken) vluchtich waeren, daertoe noch wel 300 Bandanesen, soo van Poulleron, Poulowaij ende Nera, tot assistentie sich int bosch onthielden om met correcorren, die sij aen d'ander sijde van tlant vaerdich hadden liggen, van dit eijlant deselvige aff te voeren, waerover de voorsz. luijtenant met 30 muskettiers tot besettinghe van de reste-rende Chiauwers in haer quartier in aller diligentie hebbe gesonden met ordre om den dach te verwachten, overmits mij niet geraetsaem doch, den vijant in der nacht, die op sijn avantagie leijt, ende wel op

sijn hoede is, in een onbedreven bosch te bespringen, dan hebbe ondertuschen noch 40 muskettiers dadelyck in tgeweer doen comen ende vaerdich gehouden om, ofte den luytenant eenich resconter creech, hem daermede te mogen ontsetten, die ick in taencommen van den dach onder t'beleijt van capiteijn Houven ⁵), bij den luytenant hebbé laeten vervoegen ende het gantsche bosch ende strant, daer men presumeert, met eenige prauwen soude connen landen, wel te besichtigen ende niets op het gantsche eijlant ongevisiteert te laeten om te sien, off wij noch eenige van dc gevvluchte Chiauwers ofte Bandanesen condon onderloopen, daervan sij ontrent 35, soo wijven als kinders, ende 8 Chiause mannen becommen hebbēn, de resterende waeren, doen onse parthij opt strant gecomen was, ontrent een gotelinck schoot met 5 groote arenbaijckx ⁶), ende 2 prauwen van tlant in zee gesteeken ende naer Poulleron gvaeren, die alle daer wel aengecomen sijn, wij bestonden datelijck alle onse burgerie alhier te tellen en die wederom becommen waeren te examineeren ende alle middelen voor te wenden om te vernemen, ofter onder de overige hoop geenige van de complicien gebleven waeren, daer ick niettegenstande veel dreijgementen ende eenen slaeff, wiens Mr. gevvlucht is, met advis van den coninck te pinigen, niet wel hebbē connen vernemen, dan seijden alle gader, dat Quyntque ⁷), des Conincx broeder, den hoccooms vrouw ⁸) die op de vlucht wederom becommen is, dona Ysabella, des conincx suster ⁹) ende 3 sengagies ¹⁰), waervan d'ene bij dona IJsabella ende dander bij haer moeder gehouden heeft, de principale autheurs van dese seditie sijn geweest ende dat de Poulleronders ende andere Bandanesen dagelicx met haerluijden gebitschiaert ende Quincque met een gouwe Portugise kettingh vereert hadden, noch extraordinaris daerenboven belovende hen te sullen beschchenken, soo hij noch meer andere tot vluchten conde induceren ende resolueren met hem naer sijn lant te gaen, daertoe de Bandanesen met bequaem vaertuijch ende alles wat totte reijs van noode is, haer souden assisteren. Quincque heeft soo meesterlijck syn personagie in dese comedie weeten te spelen, dat hij niemand anders sijn gevoelen geopenbaert en heeft, als diegenige, die op den coninck gebeten waeren, waerover alles soo secreet gebleven is, dat noch coninck ¹¹), noch don Emanuel daervan int minste ijjet hebbēn connen vernemen, ick hebbē gesocht het rechte grontgat van dit bedrijff te vinden ende vijft diversche te verstaen, wat redenen Quincque ende de andere hiertoe ge-

moveert hebben om een soo nadelijgen stück tegen sijnen broeder (staende alleenlick op de bloote beloften ende discretie van dese Bandanesen) te practiseeren, die weijnich werck souden maecken om haer alle voor slaven te houden ende op diverse plaetsen hier ende daer gaen vercoopen, daer se, bij ons sijnde, sulcx niet en hadden te vreesen, sommige seggen, dat hij altijts op den Coninck t'onvreden is geweest, omdat hem door denselvigen sijn rechte portie van alle de slaven, die een oude princes, sijn ende des conincx grootmoeder, in Amboyna gestorven, achtergelaten heeft, onthouden is geweest ende dat hij sijn ongelick menichmael bij andere beklagende, noch door hem gedreijcht is geworden het hoofd af te willen laeten houwen ende om sijn woorden wichtiger ende van meerder ontsach voor Quincque te maecken, heeft den Heer Gouverneur Reael ende mijn naem daertoe gebruijckt, seggende van sijn Edht, in tscheiden van Mackjan last becommen te hebben ende van mij een schriftelick bescheijt om alle, die sijn doen niet en approveerden ende tselve sochten te lasteren, mette doot te mogen straffen ende hierdoor vervaert gemaect sijnde, wanende alles waerachtich te wesen, heeft tegen den coninck beginnen te determineeren ende de meeste part tot vluchten opgerockent, die alle met hem opter loop souden syn geweest, dan door tspoedich affsenden van de soldaten is hetselue ten deele voorgecomen, soodat ter noch maer 50, soo vrouwen als kinderen, ende 24 mannen van de principale voorvechters wech geraeckt sijn, dona IJsabella, des conincx suster, behalven dat hij die, gelijck sijn broeder Quincque, met eenen cam over de voorsz. portie in de slaven gesocht heeft te scheeren, is noch een slavinne met 2 kinderen door hem ontrocken ende in sijn huys genoimen, daervan sij mij eens de clachte gedaen heeft ende gepresenteert deselve aen mij te willen vercoopen, ick hebbe hierover haer gesocht te bevredigen ende haer met een rauwe tancoele endc een fluweelen broeck voor haer man ofte bijsit vereert, voorder alles tot des Conincks gesontheijt, die met aemborsticheijt de meesten tijt alhier gequelt is, vuijtstellende, den coninck droncken sijnde, heeft de voorsz. 3 sangajges menichmael schandelick binnen sijn huys vermaeckt, gelick hij de meeste part van alle de principale gewoon is te doen, in somma, hier wort soo groeten onbequamheijt om de herten van sijn onderdaenen te winnen in hem gespeurt, dat men wel mercken can, dat de meeste part op hem weijnich passen, wij bevinden hier oock metter waerheit, datter niet een

vuijt liefde ofte genegentheijt tot hem bij ons blijven sal, soo haer maer middel ende gelegentheijt voorcompt om te mogen vluchten.

Ick hebbe noodich geacht ons wedervaeren 'aen den Heer Gouverneur van de Zande¹²⁾ met een expresse prauw dadelick te adviseeren om op sijn hoede aldaer te wesen, dat onse logie op Ortatte niet onverwachts over den hals en comt, want bij mijn alhier 8 Bandanesen van Lontor gevangen genomen sijn geweest, waerover aldaer wel eenige alteratie souden connen geschien ende hem voorder te raeden, alsoo door de Bandanesen een soo merckelycken affront aengericht is, dat sij onse bontgenooten, die onder onse bescherminge staen, tegens het accord ons ontvoert hebben, dat d'heer Gouverneur aldaer bedroch met bedroch bctaelen soude willen en sien sooveel Bandanesen, Oran- caijs, slaven als andere vrije lijden van geringe qualiteit in goede versekeringe te nemen om daerdoor de Chiauwers wederom te mogen crijgen ende tegens den anderen te laete lossen, mij dunckt, onder corectie van een beeter bedencken, dat men daerop niet en hadde bchooren te slaepen, maer dadelick, gelegentheijt presenterende, mette saecke voort te gaen, want sij eerst bestaan hebben het accoort te breecken ende ons vijandelijck aen te tasten, soodat men tegens die van Lontor soo groote bescheijdentheijt niet en behoufde te gebruiken, dat men toeliet haer van de daet bij ons alleenelijck te commen beschuldigen ende ons daermede te laeten pacijen, seggende, dat sij met die van Poulleron niet te doen en hadden ende dat sij met het bedroch haer noijt hadden bemoeijt, van meeninge sijnde goede vreede met ons te willen onderhouden ende die van Poulleron te stellen tot onser discretie ende alles voor goet aen te nemen, wat wij met deselve doen, niettegenstaende wij versceekert waeren, dat daegelicx diversche prauwen van Poulleron op Lontor gecomen ende met haerl. in bitscharinghe getreden sijn, waerover wij wel vastelick mochten presumeren, datter ten minsten niet buijten weeten van die van Lontor (soo sij die van Poulleron anders metterdaet oock niet geassisteert en hebben) op dit eijlant van tvorgaende is gepasseert. Ick hebbe hierop bescheijt ende ordre van de Heer Gouverneur becommen, die geraetsaem gevonden heeft aldaer de vreede mette Bandanesen te onderhouden ende dat wij se alle, die hier op het eijlant quaemen sonder schryftelick bescheet te thoonen, vijandelick souden aenfasten ende, alsoo men in gewichtige saecken grote voorsichticheijt dient te ge-

bruijcken ende lichtelick door onse hostille proceduren alhier ende de avantagen, die wij op die van Pulleron souden mogen becomen, onse logie, staende op vijants bodem tot discretie van alsoo schelmachtige natie, groote risico loopen soude, wiens aert ende geloof wel lijden mach het contrarieren van eedt ende beloften, als haer maer sulcx vordelick schijnt, daervan de exemplelen, die ons noch in verscher memorie sijn, wel eenmael de ooghen behoorden te openen. Om de onse in de logie eerst in goede verseeckeringe te nemen, hebbe geresolveert personelicken derwaerts te gaen om met de Heer Gouverneur in naerder communicatie te treden, waerover den 23 Juni derwaerts met het fergat ben gevaeren ende op den 26 ditto sijn mij brieven van hier behandicht, dat die van Poulleron, Nera ende de veriaechde van Poulowaij met de gevvluchte Chiauwers des morgens vrouch 3 vuijren voor dach op drije plaatzen den brant in de bottelerije ende in thuijs van den capn. (staende buijten het fort), hebben geworpen, twelck bij de onse in tijts sonder eenige schade te lijden vuijt geblust is, door welcke revolte wederom ontrent 100 persoonen, waeronder 20 mannen (niettegenstaende ick deselve dicht onder ons fort aen den watercant getrocken hebbe ende alle nachts een extraordinaris bijwacht van 8 soldaten gehouden is geweest) noch in tbosch geraeckt ende door de voorsz. Bandanesen van tlant affgevoert sijn, de onse sijn met 40 muskettiers vuijtgevallen ende het strant langs gemarcheert om den vijant den wech aff te snijden, die mede als de voorgaende achter het net gevischt hebben, doch soo niet, ofte daer is noch een charge wel van 30 muskettiers op gedaen, ick hebbe den Heer Gouverneur den brief overgeleverd ende gebeden, dewijle niemand van den gantschen raet en twijffelt, off alle de eijlanden van Banda sijn dese bitscharinge bewust geweest, dat men doch, ijets voorderlicx in tijts bijderhant nemende, den vijant in sijn voornemen soude willen prevenieren ende voor hem vaerdich sijn, vermits wij vuijt dese ende de voorgaende acten grouwchsaem connen bespeuren, dat haer meeninge tot geen andere intentie en streckt, als dat die van Lontor ende de andere bijliggende leden ende steden de vreede soo lange met ons treijnerende soucken te houden, totdat haer vaertuijch van Key ende Arou in salvo gearrievet sal sijn, als wanneer sij overal improvisto ons vijantel. sullen commen verschijnen. Voorwaer, mij dunckt dat desen duijvelschen hoop mette tijgers, gelijck men daervan schrijft, in der natuyre overeen

compt, want die nimmermeer haere wreetheijt aff en leggen, maer wel bijwijlen rusten om wreeder te wesen, als daer minst op gepast wort. De Heer Gouverneur ende den raet, dit alles oogenschijnelicken merckende, is de eggericheijt haerer tanden een weijnich beginnen over te gaen ende tot bijten zoo gratich gemaect, dat wij eenstemmich goet gevonden hebben, dat den Heer Gouverneur de Bandanesen aldaer soo lange in devotie sal soecken te houden, totdat hij eenige van de principale binnen tfort can becommen ende soo lange deselve met praeaten daerop houden, totdat ons volck van Or[t]atten gehaelt sal wesen, als wanneren men last aan de soldaten geven sal om alle de Bandanesen, die voorder op het eijlant sijn, te vatten ende binnen tfort in goede versekeringe te brengen, trachtende hierdoor de Chiauwers wederom te becommen ende soo men daertoe niet sal connen geraecken, sullen deselve totte compste van eenen neuen Generael bewaert worden.

Op den tweeden Julij hebbe vuijt brieven van de Heer Gouverneur verstaen, dat de voorgenomen resolutie in twerck gestelt is ende ontrent 100 Bandanesen, waeronder Anachoda Belees¹³), den Orankay van Ortatten, twee soons van den orankaij Dirick, woonende op den berch van Ortatten ende acht jonge orankaijs, de reste slaven ende slechte vrije personen binnen tfort Nassou gevangen genomen ende de onse vuijt de logie op Ortatten sonder risico ofte tegenstoot becomen sijn, wij sullen hier alle daechs verwachten te verstaen, wat vuijt-compste dese tragedie geven sal. Den Coninck ende Don Emanuel sijn hierover seer verblijt geweest, sij twijfelen niet, ofte sullen aan de gevvluchte Chiauwers wel geraecken, die van Lontor hebben zoo ras geen tijdinge van dit bedrijff (door eenige ontvluchte Bandanesen) becommen, ofte verthoonden sich datelicken wel met 20 witte vaentgiens langs de strandt ende, alsoot nae de gedaene parade geschiede, is het te laet geweest om met haerluijden in bespreck te commen; ick hebbe niet naerlatich geweest om ons weedervaeren den Hr. Gouverneur Real ende Blocq met een prauw datel. te adviseren, opdat bij de Hr. Gouvr. Block in de eijlanden van Bouro, Manipe ende Blauw (die sij par force int gesichte passeren moeten) ende bij de Hr. Gouvr. Reael in de eijlanden van Macquian ende Batchian goede ordre gestelt mocht worden om alle vreemd roeij- ofte vaertuijch, in zee vernemende, aen te haelen ende niets ongevisiteerd voorbij laeten gaen, verhooende door dese ofte de voorverhaelde middelen de Ciauwers wederom

te becommen, hier sijn eenige daegen voorleden 5 Ciauwers op dit lant gesien, die dagel. van een partije soldaten ende Mardiquers¹⁴⁾ vervolcht sijn geweest, maer hebben tot noch toe het wilt niet connen opdoen, presumeere, dat se gecommen sijn om noch eenige andere van haere complicen van tlant te haelen ende bij nacht in tquartier te comen om sulcx intwerck te stellen, dan wort tegenwoordich soo wel bewaeckt, datter qualick een muijs (in maniere van spreecken) binnen sonder gewaer te werden can geraecken ende, soo sij mij noch weeten te trompeeren, geve den moed alsdan gantschelick verlooren ende sal geerne bekennen t'ejnde raet te wesen. Ick verwonder mij seer over het cleen begrijp van dit volck, die onder ons een rijck ende gerust leven connen leiden, haer gaen begeven met groote risico in de handen van de Mooren om naer haer lant (daer niet te becommen is als visch vuijttre zee, die hier oock niet en onbreeckt) weederom te geraecken. Hier is niet een Chiauwer van groote ende geringe qualite, ofte passeren in cleedinghe de groote van Ternate, dan men mach met recht wel seggen, dat een man te beclaegen is, die in een quaet lant gebooren wort, want hij daernaer noch altijts sal trachten.

Het waer te wenschen, dat se hier gelijck op Ciauw haer lieten constenteeren, de Hrn. Mrs. souden jaerlijcx een goet cargasoen van nooten ende foulie van haer eijgen onderdanen connen becommen, daerin sij alreede soowel als de Bandanesen ervaren sijn ende veel beker waeren met minder bedroch aen ons gelevert hebben, hier staet tegenwoordich het gewas van Eijer Poute¹⁵⁾ (sijnde het grootste van alle de gewassen) aen de boomen, apparent sijnde het meesten deel vruchtelos te sullen vergaen, vermits tegenwoordich niet volcks genoech en is om het selfde in te haelen, soodat in t'peopleeren van dit eiland ende dat, noch eer tboscch verwildert, niet weinich gelegen is, vastel. vertrouwende, het selfde aen Uw. Ed. ende de Hr. Gouvr. Reael debvoir (aen wien ick hetselfde oock geremonstreert hebbe) niet sal manqueren, maer de vruchten van Uwe Ed. diligentie hiertoe aengewent, eer niet lange sult comen te vernemen. Derhalven ick niet ongeraden soude vinden om de vruchten van dit eiland te genieten, alle de getroude Hollanders, arme Chinesen ende andere vremde natien herwaerts aen te senden, die, den middel van arack te branden benomen sijnde, haer slaven tot nooten plucken, gelijck alle de getroude van Solor hier doen, wel sullen leeren gebruijcken, wij bevinden een gerust garnisoen te hebben, niet-

tegenstaende hier soowel materie om arack te branden als in Amboijna is ende soo lange wel continueren sal, als den dranck hier geweerdt sal blijven, daertoe ick meene alle mijn vuijterste vermogen aen te wenden ende niemant te conserveren eenige boomen te tijfferen¹⁰), alsoo d' experientie in Amboijna ons leert, dat de vrije getroude Hollanders als andere, in dienste van Compa, sijnde, alle haer vernuft ende practijcken alleen daertoe aenwenden om haerselven met tappen te verrijcken ende van ons scheepsvolck als soldaten, aldaer garnisoen houdende, haere waaren ende verdiende souldije te becomen, sonderdat se haerselven met eenige andere middelen, streckende tot welstant ende voorsekeringhe van des Comps. staet in stuck van vrije commercie soucken te behelpen.

Ick hebbe vuijt diversche brieven van den Hr. Gouvr. verstaen, dat het gantsche lant van Bandan onder den boom van Ortatten (daer se gewoon sijn gemeenlick te beraetslagen) op het stuck om de Ciauwers weederom te geven ende de haere vuijt onse handen te lossen vergadert sijn geweest, daertoe sij niet hebben connen verstaen, seggende in haerder macht niet te wesen, met gewelt die van Pouleron daertoe te dwingen ende dat haere gelegentheit niet ende conde lijden met ons teegens die van Poulleron te oorlogen ende wat belangt van haer volck, die wij in voorsekeringhe genomen hebben, wij mochten die gebruiken tot sulcke diensten, als wij begeerden, sij wilden daerom de vrede niet breecken, maer met ons als vooren in alle vrantschap handelen, ick houde voor seeker, waert, dat het gantsche lant raet noch daet daertoe gegeven hadde, sij souden wel haest eenige Pouleronders (die noch dagelicx continueren niet prauwen tot Lonthor te comen) bij de cop vatten ende soucken daermede de haere te lossen. De gevlochte van Nera ende Poulewij, die onder tcommandement van de Lonthoresen woonen, hebben met 2 prauwen de Pouleronders geholpen de Ciauwers van 't lant te haelen, die sij alle vuijren oock connen becomen, dan sij souden geerne Pilatum slachten ende soucken haer handen van tfeijt te wasschen ende alle schult aen anderen op de schouders leggen, dan het is voorseeker, dat sy soo vrij van dit, als Judas van t'verraet ons Heeren geweest is. Ick verblijde mij seer, dat de Hr. Gouvr. ende den raet goet gevonden hebben, dat wij alle de Bandanesen op dit eijlant ofte, tuschen Poulewij ende Pouleron eenige prauwen sonder pascedule rescontrerende, vijantl. moghen aentasten, soodat wij hier met

manifeste vijanden ende sij in Nera met beveijsde vrinten te doen hebben. Ick can vuijt alle haer doen niet anders ordeelen, als dat se ons met een soet praelgien in slaep soecken te wiegen ende haer advantage alsdan op ons waernemen ofte soo lange ons met vrintschap treijnerende te houden, totdat (gelijck geseijt hebbel) haere Kaij ende Arousche vloot in behouden handen gearriveert sijn, daermede sij meenen ontsel voor een halff jaer te sullen becomen, als wanneer het alsdan sal wesen: Schipper siet toe. Van de overgeloopen Hollanders, die sij volgens het contract belooft hebbelen van t' lant te doen vertrekken, sijn der noch 2 op Lonthor ende een op Selamme gebleven, twelck de Oranckeis niet en loochenen, soodat men mijns bedunckens vuijt alle contracten, die soo menichmael met ons in gegaen ende door haer gebroocken sijn, wel can affmeeten ecner buijten sijn verstant te weesen ende sich selven geheel vergeeten te hebben, die noch onse saecken met een papieren harnasch van contracten ende verbintenis met dese schelmen soude willen bevestigen, ongefondeert sijnde, soo men hier andere remedien toe meent te gebruycken als het vijerspouwende canon ende t' versamelen van onse schepen noch maer eens hier toe aen te leggen, daermede wij bastant genouch sullen wesen het gantsche lant van oncruijt te suiweren ende alsdan alle middelen voorwenden om dese landen met alsulcke natie te peupleren, daer men gebiet ende commandement over heeft, als wanneer onse saecken alhier eerst in een gerusten stant ende voorseecker[de] haven gebracht sullen wesen.

Onse wercken in t' maecken van de calckovens sijn door t' vluchten van de Ciauwers (vermits wij met alle man besich sijn geweest het Ciauwsche quartier met pallisaden te besetten om haer alsoo alle middelen van vluchten te beneemen) vrij wat verachtert, doch soo niet, ofte hoopen binnen 2 maenden 5 calckovens (ijder van 24 vadem in tronde) vaerdich te hebben, daeraen tot noch toe booven de 300 realen niet gegasteert en sijn, twijffele niet, ofte sullen tot onse buijtenwercken daermede toecompen. De grontteijckeninghe van dit fort, gelick wij voorgenomen hebben hetselfde te maecken, gaet hiernevens ingesloten. Verhoope, dat het Uwe Ed. aengenaem sal sijn ende een gevallen daerin hebben. In Augusto t' eijnde dese reeghenmaenden ben van meeninghe te beginnen met calck ende steen te messelen, daertoe ick in dit mousson, soo veel reeghenwaters sal soecken te vergaderen, dat wij daermede ofte ten minsten met brack water sullen mogen metselen.

25 JULI 1616

De betaelinghe in cleeden aan de soldaten heeft alhier een gewenscht voortganck genomen, niettegenstaende men in diversche wel ijets streckende tot seditie begon te speuren, spruijtende vuijt eenige ongeruste woorden door mijn sargeant Hans van Diest¹⁷⁾ vuijt gestroyt, die ick van sijn offitie hebbe gedepoerteert ende op slechte soldaetsgagie ende ampt gestelt (doch door voorbidden van de officieren, alsoo mijn eerste recht was, remis van sententie verleent), waerdoor alle de soldaten in ruste gebracht sijn ende haer met 2 maenden (die de meeste part van de soldaten in Amboijna ofte Bandan bij Uwe Ed. een gelt belooft sijn te betaelen ende alhier mij daerom in presentie van den secretaris instanteln. aengesproken hebben) in cleeden hebben laeten contenteren, sonder datter tot noch toe ijts anders vernomen is, niet twijffelende, ofte sal oock een goet effect sorteren.

Dese manier om de soldaten te betaelen is voor de Hrn. Mrs. staat (soo se tot het rechte wit gedirigeert can worden) wel een groote voorseeckeringh, want men hier door verhoopt (het gelt geweijt sijnde), dat de vreemdelingen als buijten de palen van onse gecontracteerde Indijanen haer selffs sullen verbannen, die de eenige oorsaecke sijn, dat de Hrn. Mrs. saecken alhier dickmael groote veranderinge onderworpen sijn, maer om de betalinghe ende commercie in Johorsche masen te doen (gelijck ick in tdiscours van Johor geremonstreert hebbe¹⁸⁾) is veel proffijtelicker ende minder alteratie onderworpen, vermits de cleeden, die men nu op ijder real van 8en $\frac{1}{4}$ real beeter coop geeft, haeren ouden prijs behouden soude hebben ende ijder Johorsche maes, die Uwe Ed. tegens 29 stuijvers can getuijgen, tegens een real van 8en in de betalinge soo een soldaten als coopmanschappen willich sonde connen vuijtgeven. Het schijnt, dat wij de handelinghe van gelt met dese Bandanesen t' eenemael niet sullen connen affsnijden, soodat mijns bedunckens niet ongeraden soude wesen, de voorsz. masen in stee van realen van 8en (daer niet op geavanceert en wort) in treijen te brengen, die nu in dese vrede tegens $1\frac{1}{4}$ real van 8en willich vuijtgegeven sijn geweest, daerop de Hrn. Mrs. veel meer als op de beste sorteringhe van cleeden in gelijcke quantiteit souden proffiteeren ende alsoo ick meene, Uwe Ed. (tot voldoeninge) vuijt het cort vertoogh, bij mij aen de Hr. Gnl. Reijnst is overgeleverd, de proffijten sult conne affmeeten, sal in desen (om onnodiche repetitie te schouwen) daervan niet verinaenen. Hadde de vrede gecontinueert, souden hier de handelinghe hebben moeten

staacken, vermits soo weijnich van cargasoen voorsien sijn gelaeten ende van soldaatscleederen soo soober geordonneert sijn hier te blijven, dat wij qualick genoech sullen hebben om tot cleedinghe aen t'volck de geordonneerde 4 maenden vijft te deelen.

Uwe Ed. gelieve in t' schrijven aen de Hrn. Mrs. indachtich te sijn, dat se mette eerste scheepen ons van tras, bequaeme Hollantsche steen ende metselaers willen voorsien, die verstant hebben om cisternen¹⁸⁾ te maecken, daer wij ons water in mogen vergaderen, want sonder deselve niet wel mogel. en is ons met soo veel zielen te bedroopen, ofte sal moeten tenderen tot groote excessieve oncosten van de Compa. twelck door de voorsz. cleijne middelen voorgecomen can worden. Wij sullen van onsentwegen in t' selffde te remonstreren oock niet negligent sijn, verhoopende, dat bij de Heeren door Uwe Ed. autoriteijt, achtbaerheit ende woorden van gewicht hier op gelet ende mette eerste gelegentheijt in versien sal worden, want de 2 fregatten niet bastant genouch sijn ons in t' drooge mouson van water voor t' garnisoen te versorghen, mede connen lichtel. door contrariewint oft stroom van deselue versteeken sijn, daervan wij de periculen in desen corten tijt dickmael gesien hebben, vermits hier om het gantsche lant geen anckergront en is ende met een lichte coelte geen naerder lant onder schoot voor haer openstaet als den cours naer Amboyna te setten (gelick in t'voorleden jaer in t' vervolgen van een jonck hebben moeten doen), doordien deselffde niet bequaem sijn in de wint te laveren off in een weijnich hol water te roeiken, soodat se hier dickmael in dit reegenmouson 14 daegen langh verweerd hebben moeten blijven ende soo sulcx int drooge aenstaende mouson eens comt te geschieden, sal een ongelooffsel. alternatie onder de inwoondren ende roup op andere plaetsen veroorsaecken, dat een ijder van dees plaets een schrick sal crijgen ende genootsaeckt sijn met bandijten als gevanghens deselue te peuplereeren. Daer is niet, dat de Ciauwers ende het volck van Solor iegenwoordich meer tegens de borst stoot, dan dat alhier geen water te vinden is ende dat ons soo weijnich middelen gelaeten sijn, daer wij voor ons garnisoen geen 3 weeken waters in cunnen vergaderen.

Hier is eenige daegen geleeden een gebooren Bandanees vijft sijn vrije wille van Poulleron over comen loopen, die ons volcomentl. onderricht heeft, dat niet alleen de Poulleronders (buijten weete van andere eijlanden) de Ciauwers ons ontvoert hebben, maer dat sij van alle de

leeden ende steeden van gantsch Bandan daertoe met raet ende daet oock geassisteert sijn. Sij hebben de Ciauwers tegens haer beloofte met gewelt Moorsch gemaeckt ende willen niet consenteren dat se naer Ciauw vertrecken, jae dat meer is, en vermogen sonder Bandanesen niet buijten de stadt te gaen, veel min vijft visschen te varen, soodat se van een vrijen staet onder t' jock van slavernije tegenwoordich haeren hals moeten buijgen ene hongherich vergaen. In dese gelegenheit compt liet haer seer wel, dat se in cleeden een weijnich bij ons verrijckt sijn, daermede sij seer armel. in coopen van sagou ende andere lijfftochten haer moeten behelpen, die sij meestal verhandelt hebben ende geen naerder coorenschuir als dit eijlant tot noch toe voor haer oopen gestaan heeft, daer sij, gelick wij dickmael vernomen hebben, gecomen sijn om haer cost van sagoubomen, oude coquesnooten, als andersints vandaen te haelen, dat wij tot noch toe niet hebben connen verhinderen, niettegenstaende menichmael pertijen bij nacht vijftgesonden sijn geweest om deselffde te attraperen, dan hebben tot noch toe noijt eenige rescontre vernomen. Wij sullen nu 14 daegen langh beginnen te continueren, verhoopende, dat onse partijen haer eens in t' landen soo sal begroeten, dat haer de lust om wederom te comen wel benomen sal worden. Vuijt den voornden. Bandanees hebbe oock verstaen dat die van Lonthor, Selamma ende andere plaetsen tot geen anderen eijnde de vrede met ons treijnerende houden ende het feijt van de Ciauwers aen te halen op een andermans schouderen te leggen, als dat se tusschen oorlogh ende vrede haer prauwen, correcorren ende andere joncken met eetbare waaren verhoopen in behouden handen te crijgen, waermede sij meenen bastant te sijn een quaden stoot vijft te sullen mogen staen, voorwaer, ick ben van geen ander oordeel, als dat het nu in onsen ooghst is om de druijven te snijden, dewijl sij rijp sijn, opdat se onder de hant ons niet schadelick en verrotten ende het ijser te smeeden, dewijl het heet is, daertoe ons tijt ende occasie schijnt favorabel te sijn om de Hrn Mrs. een rememorabelen dienst te doen. Eenige slaven van Lonthor ende andere plaetsen continuieren daghel. noch aen t fort Nassou visch te vercoopen, seggen, dat haer den hongher de vrees om gevangen te worden niet doet ontsien. Ick hebbe hier op den 18 van dese maent 2 seijlen van de cust van Seram vijft ter zee sien comen, die om Pouleron te beseijlen recht op dit eijlant aengecomen sijn, die ick met 2 cleijne prauwen met 6 muskettiers hebbe laeten haer cours affsnijden, om te sien

deselve met gewelt ofte vrintschap hier te brengen, waervan een ontrent middernacht (naer 2 schooten daerin gedaen) voor t'fort gebracht is ende het andere, vermits niet geen andere prauwen voorsien bennen, heeft sijn cours naer Seram geset ende ist ontcomen. De deese was geladen met sagou, groot 16 ofte 17 lasten, daerin gevonden sijn 17 swarten, waervan 2 gesocht hebben te ontswemmen. Den eenen is in twater door de Ciauwers dootgeslagen ende den anderen is door de duijsterheijt van de nacht ontcomen, de chaman is door negligentie van de onse, die op het hoosen niet wel en hebben doen passen, naer weijnich tijts hier op de reede gesoncken ende niet anders als het volck gebercht, daervan wij hier 15 Bandanesen binnen t'fort hebben, die ons wel te pas sullen comen om calckovens te branden ende het fort te helpen opmaecken, sij seggen meest op Lonthor, Selamma ende Nera t' huijs te hooren. Soo wij hierdoor aen de Ciauwers noch niet connen geraecken, wij sullen ten minsten haer in een scheuringhe ende tweedracht brengen, sijnde den eenigen wech van haere gantsche ruijne, daervan de taarlingh geworpen is. Die van Poulleron sijn noijt (sint de jongste beraetslaginge op het stuck om de Ciauwers teegens de haere wederom te geven) op Lonthor geweest ende die van 't eijlant Banda ende Rosagin en vertrouwen haer niet op Poulderon te comen. Ick hoope, dat wij van dit mouson het vier onder haer voeten noch vrij wat naerder sullen leggen ende haer soo wel betoomen, dat se langhe gedencken sullen teegens het accord te Hrn. Mrs. bondtgenooten, die wij met den swaerde gewonnen hebben, te ontrecken.

Alhier is bij den Hr. Commandr. ende den raet geresloveert, dat men 15 ofte 20 paerden op dit eijlant sal houden omme daermede alle acces van den vijant op dit eijlant voor te comen ende alle mooghel. affbreuck te doen, waerover tot den incoop van deselve eenen expressen (die kennisse van paerden heeft) geordineert van hier naer Japara te senden, die met het schip Hoorn vertrocken is om mette eerste schepen, van Bantam herwaerts comende, wederom te keeren, twelck mijnnen luitenant Gerrit Verdelff is, bidde derhalven, dat Uwe Ed. gelieve last te laeten aen de schepen, die innewarts comen, den voorsch. te Japara met de paerden, die hij aldaer gecocht sal hebben, inne te nemen ende alsoo op het spoedigste ons weederom bij comen mach. Uwe Ed. can bij sich selven wel considereren, wat avantlagie een man te paerde teegen een man te voet in een vlack velt heeft, daer dit bosch oock wel met

recht bij vergeleeken mach worden, vermits dat men het geheele lant op ende neder mach rijden, sonderdat men een padt behouft te volgen ende behalven dat se ons in dese gelegenheit van tijt, dat het gantsche bosch daghelicx (om de nootenpluckers te bevrijden) gevisiteert moet warden ende om langh's de strant de wachten te paerde te besetten, connen dienen, sullen oock om de fortificatiën oncostelick te vervorderen in t' vergaderen van de materialen, die wij wijdt ende sijdt moeten haelen, goede diensten presteren. Sommige souden mogen vragen, waer men dranck voor de paerden haelen sal, dewijl de fregatten qualick bastant genouch sijn water voor de menschen aen te brengen, desulcke sal ick tot antwoort geven, dat wij hier 2 paerden op het lant in t' wilt gevonden hebben, die haer met den dauw behulpen ende, alsnu op stal staende, vijft een bracke put gewatert worden, soodat ons hier aen t' wateren van de paerden geen middel, veel min vouragie (buijten compes. costen) ontbrecken sal.

Ende alsoe wij van vijerroers ende pistoolen niet voorsien sijn, bidde Uwe Ed. soo aldaer eenige schepen, vijft t' vaderlant gecomen, met deselvige voor de forten voorsien sijn, ons gelieven te gedencken ende een goede partie harwaerts aenstuijren, alsoo deselvige alhier seer hoochnoodich van doene sijn, wij souden dickmael bij nacht aen de sijde van Pouleron in de sandtbaijen, daer se ordinarij met haere prauwen landen een partie soldaten vuijtsenden, dat nu, alsoo men de lonten bij nacht in t' bosch qualick verbergen can, naer gelaeten moet werden ende met groot discontentement gedooghen, dat de Bandanesen (bij nacht) haer van ons lant connen spijsen ende het lant soeken te raseren.

Soo de nieuw gecomen schepen vijft het vaderlandt geprovideert sijn met schoenen voor de forten, versoucke Uwe Ed. ons doch niet te willen vergeten, maer voor alle andere (alsoo dit een nieuw garnisoen is) te gedencken, vermits wij onse soldaten alhier (die daegelicx, in t' ondecken van t' bosch over seer harde ende scharpe clippe moeten loopen), niet vijft de quaede beenen (wat middelen wij oock aenwenden) connen houden.

Uwe Ed. gelieve ons naer sijn gewoone sorchvuldich. van Japara te doen versien van alderhande hoorenbeesten, hoenderen, eijnden ende varckens, die een goeden middel sullen wesen om het bosch vant oncruyt sijver te houden ende ons in de oncosten van de taeffel seer van ongelden verlichten, bidde oock indachtich te willen syn de schippers

ende coopluijden te belasten, dat se mijn luijtenant in alles, besonder in tscheepen van de paeerde behulpsamich sijn, want Uwe Ed. niet onbekent is hoe onaengenaemen cargasoen deselve voor de scheepen sijn.

Wij sijn hier noch van ontrent met 548 zielen versien, daertoe wij boven 8 ofte ten vuyttersten 10 maenden rijs tot provisie hebben, hier loopen wel eenige quade geruchten van Japara, dan wij hoojen, alles ten besten affgeloopen sal sijn, ofte andersints sout een geweldigen dooren in onse voeten wesen. Ick ben bij gebreck van andere tot luijtenant gouvr. over de Eijlanden van Bandan ende capn. over een compe. soldaten over het fort Revenge op t' eijlant Poulewaij bij den raet geeligeert, daerin ick mij soo verhoope te quijten, dat de Hrn. Mrs. daeraen een welgevallen sullen hebben ende, alsoo het eijlant Nera met het springen vanden Gounongh²⁰⁾ Api seer weijnich ofte geen vruchten tegenwoordich geeft, is geraetsaem gevonden alle het volck van Ciauw, Solor, Mardiquers ende gevangen, soo Spangiarden als Guseratten, op het eijlant Poulewaij te setten om de vruchten daervan te plucken ende aan ons te vercoopen, soodat in den aenvang geoppleert is geweest met

446 Ciauwers, soo mannen, wijven als kinderen

100 zielen van Solor

26 Gouseratsche zielen

38 gevangen Spangiarden

30 Mardiquers mette wijven

154 witte coppen, bestaende in twee compen.

794

246 Ciauwsche zielen, door de Pouteronders ons ontvoert

Resten noch 548 zielen.

Daervan de meeste part haer daegelycks in t' plucken van de nooten geerneert ende binnen den tijl van 2 maenden aan ons gelevert hebben ontrent 12 bhaar foulije ende 75 bhaar nooten, die alle in cleeden betaelt sijn. Ick ben van meeninge ons huijs ende de twee zeebolwercken t' einde dese maent ofte halff Augustij t' eevens te beginnen om onse victuaellie als coopmanschappen seguerlick te moghen berghen, daertoe ons een goede partie plancken, swalpen van noode sullen wesen, de balcken gelieve Uwe Ed. aldaer te doen hacken van een voet int vier-

cant ende 40 voeten lanck om de galerije van 5 voeten breet een ijder sijde van thuijs daerop te maecken, soodat het huijs 30 voeten buijten de muijren wijt wesen sal, daer toe wij om de kasijnen²¹⁾, poorten als andersints te maecken, van noode sullen hebben omtrent 100 stucx, die Uwe Ed. ons mette cerste schepen geliefet toe te senden, opdat door versumenisse ons werck, gemetselt sijnde, niet ter needer comt te vallen ende lange onder handen comt te blijven.

Mijn dunckt onder correctie van een beeter gevoelen, dat de Heeren Mrs. niet weijnich gelegen is, dat dit eiland wel gepeupleert wert om de vruchten jaerlicx te mogen versamelen, daerover niet ongeraetsaem soude vinden, dat Uwe Ed. de schepen, gaende naer Solor, last ende ordre gaest om soo veel slave, die ick verstaet aldaer soo wel aen de buijten- als binnencant tot een civijlen prijs ende in abondantie te becommen sijn, als men eenichsints bergen con. Deselue souden hier aen de getrouwde burgerije tot goede avance van de heeren Mrs. in betaelinghe haerer maentgelden ende foulie vercoft connen werden ende soude een goet beginsel wesen om de getroude dese beth. van cleeden, daer se geen dienst ofte wech mede weeten, wat aengenaemer te doen smaecken ende meerder lust baren om vruchten te plocken.

Soo Uwe Ed. aldaer ofte tot Jacatra een pont ofte schouwe de Chinezen om te maecken condt aenbesteeden, deselue soud ons in tversamelen van de materialen goede diensten doen, want wij hier t' einde roeijtuijch sijn. Alle onse forten ende garnisoenen alhier en brengen sulcken schrick onder de Bandanesen niet, als de twee fregatten doen ende besonder in dese gelegenheit, dat sij Poulewaij quijt geraeckt sijn, twelcke als een baecke de joncke, vuijtter zee comende, gedient heeft ende aengedaan hebben, eer de onse in tfort Nassou dacrvan bewust conde wesen ende om de waerheit te seggen, daer is geen bequaem montstuck om de Bandanesen te thoomen als roeijtuijch, want sij met een capesson²²⁾ ende wret montstuck bereeden moeten wesen, soot anders geoorloft is wt gepasseerde exemplelen yets van taenstaende te oordeelen. Derhalve Uwe Ed. sal gelieven, vermits de fregatten voor een jaer noch bastant sijn te vaeren, te versorgen dat wij tegens dien tijt met bequaem roeijtuijch versien mogen worden, Uwe Ed. sult de onbequaemheit van de fregatten ut de medegaende schippers wel comen te verstaen ende onderrecht worden om aen de Hrn. Mrs. te schrijven, hoe se gemaect dienen te wesen.

Alsoo hier een schorre ²³⁾ ende quade reede is, Uwe E. sal gelieven te versorgen, dat wij van daer van een swaer ancker ende touw versien worden, opdat het ancker hier als een beurch ons dienen mach, vermits ijder mael de fregatten een dregge ofte ancker lacten vallen, connen hetselde niet wederom becommen.

Uwe E. gelieve mij de vrintschap te doen ende belasten een van Uwe E. dienaers mij een pont boraes op te laeten coopen ende mette eerste schepen herwarts te senden.

De getrouwde verlanghen seer nae gout, gemaeckt ende ongemaect, dat wij hier om goude kettinghen ende armringen te maecken met goede avance sullen connen vercoopen. Soo aldaer twee ofte drie pont te becommen is; soude niet ongeraetsaem wesen, dat wij daervan versien worden. Wij sijn van andere maten, bandeliers ende forquetten versien gelaten, als daer de soldaten daegelicx de parade doen, die nu vrij wat beginnen te verminderen, vermits daegelicx om de nootenplockers te bevrijden partijen in tbosch moeten gaen.

Ons is alhier geen schroeff, stael ofte ambeelt, dat goet is, gelaeten. Wij moeten ons met een Chijnesen blaesbalch behelpen, vertrouwende vastelick, Uwe E. sorgh draegen sal, dat wij daervan mette eerste gelegenheit versien sullen worden.

De rottangh, die wij hier becommen hebben, is meest in tmaecken van de huissen gespilt, Uwe E. gelieve tot Japara te ordonneren, dat se ons een goede pertije toesenden, dic wij hoochnoodigh van doen sullen hebben.

Wij hebben nu eenige daegen verleeden alhier een prauw becommen, daervan de swarten hier op het lant ontvucht, die wij nietegenstaende met alle de soldaten ende swarten het gantsche lant op en neder gesocht hebben, toch noch toe niet hebben connen attraperen. Ick weet sonder paerden den vijant het acces op dit eijlant niet voor te comen, soodat Uwe E. toch sorge geliefst te draeghen, mijn luytenant mette eerste schepen herwaerts mach comen ende wel geacconodeert worden.

Ick bedanke Uwe E. van sijn faveur, waerdoor ick als op de trappe om te climmen geraeckt ben, bidde mij noch in tvervallen van meerder avancement gedachtich te willen sijn. Ick sal niet naerlaeten mijn utterste debvoir aen te wenden om hetselde met danckbaerheijt in aller getrouwicheijt te bedienen ende verhoeden, dat Uwe Ed. daerin gheen ondanck behaelen sal. Hiermede

25 JULI 1616

Erentfeste manhaftse wijse voorsienige Heer, bevele mij naer groete-nisse in Uwe E. goede gracie ende Uwe E. in tschut des Alderhoochsten, die Uwe E. wille laeten comen tot het wit van Uwe Ed. ghenereuse be-geerten, desen 25 Julij 1616 in t' eiland Poulowaij. Onderstont

Uwe Ecdts. onderdanighen dienaer

Adriaen van der Dussen.

Uwe Ed. sal gelieven ons mette eerste gelegenheit van eenige mar-tavanen ofte andere groote potten te voorsien omme voor ons garnisoen tc houden als mede om aan de getrouwde ende swarte inwoonderen te vercoopen, vermits sij potten moeten hebben om water in te gaderen.

XX. ANDRIES SOURY, DJAMBI 26 JULI 1616¹⁾.

E. wijse voorsienige Heer

Alsoo tschip de Bergerboot ende Halve Maen op haer vertreck stonde, soo werde alhier door den Cappn. Moor geadviseert, hoe een Portugeese fergat ontrent 4 mijlen van hier in een revier, genaemt Tonkal, was geloope ende, soo tsedert verstaen hebbe, door tjacht Cleen Vlissinge daerinne gejaecht ende dat do. jacht hem soo naer heeft geweest, dat hem door syn seyl schoot ende soo prangde, daer haer die van de fergat in de champan begaven, vluchtende naert lant, dan, alsoo tjacht syn schuyt niet en hadde, conde hem niet naerder commen, want beyde aen de gront saeten. Syn schuyt, seyt, omme hout (soo verstaen) hadde gesonden, dat vremt is, wanner iemant op de wacht wert geordonneert, hem van sulck te ontblooten, daer genoechsaem gewaerschout was, dat daegelickx op hande was, dat alle geremedieert hadde connen wesen, tenwaere tverstant haer ontbrooken hadde, want tjacht, de aerdepallen inne hebbende, conden die gevoechlycken buyten boort werpen ende alsoo hadde voor ditto vergat vlot geweest, dat de panne in do. hadde doen laeden was, dat van meyninge was int ierste deselffde te doen opcommen, dat omme reden, U.E. geadviseert, naer hebbe gelaeten, daer niet aen te twijffele is, want verstaen, een heele groote fergat was, daer den soon van den Cappn. van Mallacca mede quam, als in voor-

gaende geadviseert ende alsoo hadde de gedaene faute geremedieert geweest ende ongetwyffelt ons ter hant gecommen, want, alsoore, alreddc vuytgevlucht waere, verstaen mede, dat donse doende syn geweest ende partie pannen overboort hadden geworpen, maer dat den schipper den breeden raet van tvoorsz. jacht in de cajudt ontboot, haer andermael voorhoudende de swaricheyt op tstuck van de voorsz. pannen over boort te werpen, waerinne den respectiven raet vuyt een domme onachtsaemheyt resolveerde (want haer den arbeyt ontsaegen, dat voor de compe. te beclaegen is, soo tin effect is, als hier verstaen hebbe), dat men de panne inhoudre soude, de Portugeese, als vooren, die gevvlucht waeren, siende, datter geen schuyt naer de fergadt en quam, syn met haer chanpan wederommegekeert en het verlaete weder aenveert, twee vlaggen opsteeckende, een voore ende dander achter, aldus openbaerlycken met de onse ende haer onverstant spottende ende, voor ons vlot raeckende, syn do. revier van Tonkal innegeloopen. Hier geschiede door d'onse de derde faute, dat soo haest mede (met de voorsz. panne) vlot raechte, den voorsz. Portugees in de revier niet en vervolchde. Tot difentie van dit stuck geeft voor seer ongefondeerde recden, dat hij meynde, dat het de revier van Andregiri was. Dit comt van onervarentheyt, want Andregiri bij Westen den hoeck leyt ende Tonkal by oosten, somma dat tegen recht de fortune buyten haer gewoonlickien loop den Portugees gefavoriseert heeft.

Hier is seecker tydinge, dat ditto fergat middelertyt, dat onse sloep bij de scheepen lach, vuyt gesnapt soude syn ende weder naer Mallacca gekeert. Ick verstaen, dat tseedert door d'onse in de revier geweest is ende naer haer gesocht, als haer mede hadden geadviseert, dat soude doen, in wat forma can U.E. in de medegaende copie sien, die U.E. wel hebbe wille seynde omme dese bitchiaringe wat te ondertasten.

De 2 scheepen vuyt China liggen ongetwyffelt noch voor Mallacca, wachtende op de moyson, soodat achte, dat ons niet hinderlijck en is (soo U.E. geraetsaem vint iets op deselsside attendeere) als twtstelle van tijt. U.E. excuseere mij over dese reede, die U.E. verhuele, vermidts verstaen hebbe, soo haest de moyson begint te weyffelen, vuyt vreeese sullen vertrecken.

Den Cappn. van Mallacca, die maer 3 maenden in syn regeringe heeft geweest, is gelicht en sal in aprehentie naer Goa gebracht werden²), vermidts den Capt. Moor van de voors. 2 scheepen by nacht in

syn eygen schip heeft doen vermoorden. Hier wert openbaerlycken geseyt, soo van eenige Portugese als van eenige swarte, die corts van Linga syn gecommen, dat don Johan de Silva binnen Mallacca is vergeve geweest, hadde blyven leven, ongetwyffelt hebbe verstaen, dat den tocht op U.E. ende Jacattra soude gegelt hebben.

De 3 Chineese joncken syn op 20 deser vertrocken met ontrent 6000 pol. peper, dat veel is, naerdat soo een quaet jaer is geweest, ick hoope, dat de peper t' naeste jaer voor ons sullen vergaeren ende dat tot sulcx ordre ende commissie van U.E. sal becommen, tvoecht qualicken ende sulcx gaet onse reputatie te nae, dat wy de verckens scheeren ende andere (insonderheyt haers gelycke) de schaepen.

Den Coninck eyscht eenich cruyt te coop, den Engelsman is met hem geaccoerdeert partie te leveren met den iersten voor een picol cruyt 8 picol peper, heeft mij daeromme mede aen geweest, versoeckende, dat selve aen U.E. soude verwittighe. De naegelen syn vercocht (doch by gebreck van peper noch niet gelevert) a 8 ende 9 pol. peper een picol naegelen. Soo U.E. geliefst noch 10 a 15 picol te seynden, hooke, tot dien prys aen den man wel sullen geraecken, tis een oolick goet, daer gans geen cracht meer in is, ick achte, dat naegelen syn, die Niclaes Puyck³⁾ in Amboyna hadde gecocht, hoe tsy, daer is weynich deucht in.

De Manacabers syn tot noch toe niet gecommen, het water is seer hooch door continual regen gewassen, soodat haer comste nu binnen een maent voorseecker gehoude wort, de baftas, in myne voorgaende, hooke met de ierste partie te becommen, weynich witte maer meest swarte, soo fyne als grove, volgens de monsters U.E. per de roychaloupe gesonde, wiens behoude overcomste my seer lieff om hoore soll wesen.

Naer cannekins, volgens de monster U.E. gesonde, wert mede seer naer gevraecht, eenige 20 a 30 sarassa gobars met bloemwerck (doch moette schoon syn) ende niet groen, gelieve U.E. mede te seynden.

De bootsgeselle, die alhier hadde, alsoo sieckelyck ondienstich waren, hebbe aen boort gesonde, daer verstaen tot gesontheyt syn geraect, dander die in plaets hebbe genome, is den cene overleede ende dander 2 sieckelyck, een siechte, ofte vergeven waere, soodat dese plaets met recht voor een van de ongesontste van Indien mach geacht werden, ofte U.E. geliefde, dat in plaets van 3 bootsgeselle 3 Japonse mochte gesonden werden, ick achte, die beter de locht ende arbeyt soude con-

nen verdraegen, want door haer continueerl. indispositie hebben geen help van tvolck. Tschynt, voor donse hier qualicken te aerdien is, insonderheijt die somlyts wat wercken, hoe wel haer (Godt beter) hier niet seer overvalt, van de Japonse verhoope, de Compe. meer dienst sal trekken.

Van een nieuwe plaets tot bouwinge soude den Coninck wel verleene, maer, soo gespeurt hebbet van eenige, soude weesen, midts hem vereerende het stuck geschuts, dat goet gebleven is, twelck op 200 picol ben houdende, dan noch ten propooste niet gesprooken.

Van schryve vuyt Japara hebbet lieff vernome het veroveren van Poulewaij, doch in wat forme niet, daer seer naer verlange omme te weeten, off de stiert heel is gebleven, gelieve my deere te doen ende daer deelachtich inne te laten weesen. Hiermede

E. Heer U.E. in de protectie des Alderhoochsten beveelende, die U.E. verleene lanckdurige gesontheyt ende voorspoedighe regeringe, actum Jambi 26 Julij 1616.

Was onderfeeckent

U.E. dienstwilligen Dr.

Andries Souris.

Wat inct ofte stoff te selffde ende pampier
geliefet ons te seynde, want hier van sulcx
tot inct niet te becommen is.

XXI. LAURENS REAEL, FORT MAURITIUS BIJ NGOFAKIAHA 6 AUGUSTUS 1616¹).

Edle achtbare voorsienighe Heere

Sedert onse jonghste schrijven aan Ue.E. waervan hierneffens copie gaet, hebben wij brieven ut Banda gecreegen, dat aldaer alles in revolte is, de poullowaijers, die haer op Poulloron onthouden, hebben eenighe van onse Siauwers vervuijt ende houwen se alsnoch aen, reffuseerende de restitutie van dien, daer tegens donse eenighe Bandaneesen gevangen genomen ende in tcasteel gehouwen hebben, meenende daerdoor de restitutie van de Ciauwers te becoomen. Watt er voorders ge-

passeert is, zal Uwen E. met het schip Hoorn, dat wij verhoopen, alreede bij Uwer E. is ofte eerlangh coomen zal, naerder verstaen hebben. Hoe het in Amboyna toegaet, zal Uwer E. ut dese medegaeende brieven van den gouverneur aldaer, die largo geszt. heeft, genouch connen verstaen, dewelcke Uwe E. naerdat ghij ze geleesen zult hebben, sluijten ende aan de Heeren Mrs. consigneeren mocht, ut een zeeckren Fransman, van Gamalama overgecoomen, verstaen wij, dat don Juan met zyn armada van 10 galis. ende 4 galeijen naer Malacca zoude zijn, conform hetgeene wij tot nochtoe van anderen hebben verstaen, doch dese man zeijt in een galeije gecoomen te zijn, die van hem, don Johan, ontrent Pedra Branca naer Ternate affgeverdicht is, stellende zijnne cours naer Mallaca, waerover Uwe E. wel op zijn hoede mach zijn, als off hem van die cant yets over mocht coomen.

Wij hebben U.E. voor desen geschreeven de scheepen, die ut het vaderlandt zouden moogen geariveert zijn, te gebruiken tot alzulcke diensten, als het Uwe E. goeden raet gedraghen zoude, hetzij ter coopmanschappen ofte affbreucke van den vijandt, doch sedert het schrijven van Banda becoomen, hebben wij goet gevonden Uwe E. preciese ordre te stellen de scheepen, zoo daer eenighe zijn, met de meeste soldaten ende behoeften voor de forten naer Amboyna ende Banda ende een off 2 regelrecht naer de Molucquos met nootwendicheeden, waeronder oock het contant, dat alhier gerequireert wort, te zeijnden, om de zaecken in Banda, des noots zynde, wederomme met macht te redresseeren, opdat wij hetgeene zoo veel importeert ende dat wij alreede ten deele besitten ende alsnu eenighe risico schijnt te loopen, om een onzeeckere buijt niet en versuijme, gelyck Uwe E. in de resolutien alhier genoomen, die aan Uwe E. open gaen ende zult connen laeten compileren, zult connen zien. Ick verhoop zelve in persoone daer te gaen off zal yemant anders ut onse colegie comitteeren. Uwe wert oock in dezelve resolutie gerecomandeert de Ambassade naer den Matteran ut onsen naeme te vervorderen, hetwelcke wij Uwer E. alzoo U de zaecken best bekent zijn, opt hoogste zyn betrouwende. In het nemen van dezelffde is ons van de raet seer gerecomandeert Sr. Surij, die de maniere van mette inwoonders omme te gaen bekent zyn om tot dit werck gebruijckt te worden alsmede den persoon van Jacob Breeckveld. Uwe E. zal daerhoe connen gebruiken alzulcken personen, als Uwe E. daertoe bequaem zal connen vinden, alwaert

schoon zaecke, ghij een van ander quartieren onthieden moeste²). Uwe E. zal wel doen ende in de instructie, die Uwe E. den gecommitteerden zult mede geven, hen te ordonneeren wel thoe te zien geen alzulcke beloftsen te doen, die wij ofte niet naercomen connen ofte ons schadel mochten zijn, gelijck ick gesien hebbe, dat int contracttusschen de voornoemden Mattaram ende de commandeur van Zurck³) ut onsen name belooffst wert, den voornoemden Mattaran, hetgeene hij van doen zoude mogen hebben, niet te moogen weygeren, welcke beloftsen seecker in al te generaelle termen staet ende van ons zeer quaelycken ofte lievers gantsch niet en zullen connen werden naergecoomen. Wij hebben met de jachten den Valck ende den Arent de coninghen van Gresse ende principalycken van Maccassar⁴) doen besoecken omme te sien, wat genegentheijt ende affectie tonswaerts noch in haer is, alzoo wij meenen ons haere vrundtschap noodich te zijn, meest die van Maccasar, waervandaen wij voor desen een groote quantiteijt rijs becoomen hebben ende meerdere becoomen zouden hebben connen, had onsen handel aldaer gecontinueert. Zoo U.E. ut het relaes van Sr. Comans, die hiertoe de comissie heeft, can vermercken, datter eenige apparetie van nieuwe vrientschap is, Uwe E. zal gelieve ter gelegenheit dezelve met eenige presenten te foveeren, want zoo wij alhier den handel alleene meenen te besitten, moeten noodich meerder rijs als tot noch toe voor de Molucqos, Banda ende Amboijna gesonden werden, ten welcken fijnne het schip Hoorn ende Hollandia (dat naer Jappara alleen gedestineert is) gebruijckt zullen moeten werden. U.E. gelieve te versorgen, dat deselue scheepen Hoorn voor Banda ende Amboijna, ende Hollandia voor de Molucquos met een goede quantiteijt van rijs geladen moogen coomen, van arrack zijn alle de schepen ande forten ontbloot en derhalven zooveel Uwe E. becoomen can, herwaerts aen gestuert dient te werden, voor Amboijna ende Banda zal ghelt moeten zijn ende principalycken voor de Molucquos, want hadden wij alhier ghelt, wij hadden nagelen. Uwe E. can bij zynzelven gnouche bevroeeden, hoe importante retouren de vruchten van dese landen zijn voor onse majors, zoodat dezelve niet en dienen versuijmt ende ick zie het swaerlijck daertoe comen, dat men de inwoonders om cleetgens haer naegelen zal doen leveren, maer met het inhouwen van tgelt is hetzelue zoo in zulcken estime geraeckt, dat se nu veel williger als te vooren tot het nagelplucken zullen weesen, zoo wanneer het contant alleene-

lijcken ten dien fijnde gebruyccht wort, UwE. can lichtelycken bij zich zelven affmeeten, wat groot verschil het is, off het contant in peper offste in nooten, foulij ende nagelen besteet werde ende het en zal oock niet ondienstich voor onse soldaten zijn, die daervoor haere cleetgens tot ghelt zullen connen maecken ende opdat alhier wat meerder ghelt tot incoop van de nagelen gestuijt mach werden, zal Uwe E. ordre moogen geven, dat op de custe zoo weynich cleeden voor de Molucqos ingecocht werden als doenlycken ende dezelve weyniche utneemende goet laeten zijn ende degeene, die acht, volgens het schrijven van den directeur alhier, meest begeert zijn ende alwaert schoon, een groote quantiteit goet gecomen was, zoodat ghij alle de plaatzen ryckelycken costen versien, zal het noch raetsaemer zijn, hetgeene op de custe gaet, ten meerendelen in retouren voor tvaderlandt te besteeden, want wy alhier zoo veel verhussighe cleeden hebben, dat wij er tot de ooren thoe insteeken ende haerzelven in de packhuijsen opeeten.

Soo aldaer bij Uwe E. eenighe fracyched, zyn van de custe ofte Jappon ofte ut het vaderlandt becoomen om voor schenckagien gebruijckt te moogen werden, laet niet naer ende stuert ons ijets, want alhier niet en hebben om een eenighe princen ofte heeren, zoo inlantsche als uylantsche, te verschencken.

De Gouverneur Willem Janssen⁵⁾ schijnt ons een bequaem persoon te weesen om op eenighe tochten, principalycken te waeter, gebruijckt te moogen werden, derhalven ingevalle Uwe E. zyns van doen mochten hebben, mij duncke, dat hij met redelycke verbeeteringhe wel in tland te houwen zal zijn.

Op de scheepen, die naer tvaderlandt gaen, zyn eenighe zwarte jongers, die Uwe E. op haer depesche aen lant meucht doen coomen ende daermede accomoderen, die se van doen zoude moghen hebben, want overal wel van noode zijn. U.E. gelieve het ooch oock wat te hebben op den schipper van de Valck, een man, die voor deesen wat ongeregelt van leven is geweest ende zeer familiaer met zyn volck, daerdoor weynich ontsach onder haer heeft, maer hebbe nimmermeer zooveel stoffe gehadt om hem te deposideeren. Alhier op Nofaquia verstaet ick, dat hem geoposeert heeft tegens den Capt. die eenighe moetwilligens van in tschip in de boyen wilde sluijten, waerover appa- rent was een groote moijte zoude hebben ontstaen, ten waere zaecke,

de Capt. de wylste niet en hadde geweest, derhalven Uwe E. gewaerschout zal zyn op zyn comportement te letten ende, stoffe hebbende, hem niet te willen spaeren.

Sr. Doensen ⁶), dien op zyn ernstich versouck geconsenteert is naer tvaderlandt te gaen, zal Uwe E. van 'tgeene alhier mancqueert, mondelinge naerder connen spreecken, daeraen ick mij ten deele gedraghe.

Ick verstaet ut de secretaris Swerius ⁷), dat bij Uwer E. is gelaeten dinstrucxtie, die particulierel. van de heeren Mrs. den E. Gennerael za. mede gegeven is, Uwe E. zal wel doen, mits behoudende de coupie, mij dezelve nevens andere pampieren, die Uwe E. voor mij dienstich zult vinden, zoo met de scheepen naer Amboijna ende Banda gedestrierteert, als die herwaerts aengaen, te stuiven, opdat se mij niet en commen te missen.

Op Middelborch gaet een coopman ende ondercoopman, die met requesten iterativelijcken ende ernstlycken hebben versocht voor haeren tijt naer vaderlandt te gaen ende alzoo wij alhier coopliden genouch hadden ende niet en wisten, wat stoffe Uwer E. bij zich zoude van doen moghen hebben, is haer bij provisie verjont naer Bantham te gaen om aldaer door Uwe E. ofte geemployeert te worden ofte op haer versouck naerder te letten. De brieven aan Sr. de Haeze, waerinne zynne comissie is, alsmeede de nevensgaende geweest(?), gelieve Uwe E. te bestellen, dat se hem wel ter hant moogen coomen.

Voorders zal U.E. gelieven mij te versorghen van eenige uitnemende stoffe tot myn cleeding, principalycken zoo der yets ut vaderlandt gecoomen is, mij niet te vergeeten, in somma, in gevalle aldaer eenige fraeyicheit is, die mij te passe zoude kunnen commen, mij te willen gedencken.

Voor het veroveren van Poullowaij isser eenighe moijs geweest tusschen Capt. Lambert Adams ⁸), in de wandelinghe Lanckhaer ende luytenant Gouverneur Vijaenen ⁹), waervan gesecht wert capt. Haltingh ¹⁰) iets te weeten, zoo hij aldaer noch bij Uwer E. is, zult wel doen ende laeten hem onder eede deposeeren, hetgeene hem noch indachtich is gehoort ende gesien te hebben, van gelijcken zal Uwer E. den luytenant Jacob Wiggans, ingevalle hij aldaer is, dadelijcken naer den ontfanck deses, aleer Lanckhaer (die bij aventuryren mede gaet) met hem in conferentie can coomen, van gelycken doen deposeeren, wat woorden den luytenantgouverneur tegens hem in tparticu-

lier gehouwen heeft, naerdat Lanckhaer een zeecker sergeant gehouwen ende geuest hadde.

Naerdat dese geteekent was, hebbe ick het different tusschen de voorschrevenen Capth. Lanchaer ende de Luijtenant Gouverneur Vianen geaccomodeert ende ter neder gelecht, zulcx dat het onnoo-dich zal zijn, U.E. zich daervan voorder informeere.

Mynne particuliere brieven, die ick voor desen een Uwe E. gestuijrt hebbe ende noch gegenwoordigh mede gaen, zal U.E. gelieuen over de Hollandtsche scheepen te reparteeren, opdat se de mynne ter handt moogen coomen. Hier mede

Ernfeste, achtbaere wyse ende voorsieninghe Heer wil ick U.E. in de protextie des Alderhoochsten, die U.E. wil spaeren in een langdurende gesontht, gesz. op het eilandt Maecquian int fort Mauritius op Noffaquia desen 6 Augustij Anno 1616.

Uwe E. vrind

Laurens Reael.

XXII. HENDRICK VAECHT, SOEKADANA 4 SEPTEMBER 1616¹⁾.

Laus deo, Adij 4 September Anno 1616 in Succadana.

Ernt achtbaren wel wijse voorsinnige seer discreten Heere, de Heer D. gnl. Jan Pietersen Coen.

U.E.E. missiven, gedateert van den 14 ende 28 Julius passado, sijn mij per jacht Cleijn Hollandia mitsgaders de 1000 r. van 8ten ende 2 pacxkens met santgout, costende 117 $\frac{3}{4}$ r. van 8ten ende het monster drakenbloet, spetie tot inct, wel behandicht, hebbe $\frac{1}{2}$ r. te cort bevon-den, sijnde $\frac{1}{2}$ voor een heel getelt, U.E.E. sal $\frac{1}{2}$ meer belieuen te senden om de reck. te accordeeren.

Een diamant, wegende 7 $\frac{3}{8}$ craet, per Sr. Deijjn aan U.E.E. gesonden, cost met de schenckage gl. 778.14.10 penn. voor welcke somme U.E.E. sal tcomptoir alhier gelieuen te crediteeren.

Aengaande tgeene U.E.E. is ordineerende van de 1000 rl. can U.E.E. sien bij de ingesloten facture, wat contant tsedert tvertreck van Sr. Deyn bestaat is ende hoope tegen de comste van tnaestcomende jachte

hetgeene overich is, daertoe het nieuwe contant, in diamanten gebenisfeert sal sijn, derhalven hebbe goet gevonden ditto contant van tjacht te lichten ende ditto jacht, soo haest doenlijck soude sijn met sulcke retour, als becomen hadde ende noch tsedert de comste van tjacht becomen hebben, naer Bantam depescheren, waerover U.E.E. sult gelieven, soo haest ons cont versien van cargasoen, met sulcken cargasoen, als in mijnen voorgaende van 10 April passado gementioneert hebbe, te provideeren ende soo der de menichte waer van caijn goulongs, candekins, grove tapee sarasses, sal U.E.E. gelieven 1 a 2 pack meerder te senden, als in mijnen laesten ontboden hebbe, alsoo dEngelsen tegenwoordich anders geen cargasoen en hebben, naer ick verstaen hebbe, dan candekins ende caricams, nieulijcx met het jacht Concordia becomen ²⁾, salempurij sal U.E.E. gelieven een pack te senden, alsoo, die hier hadde, meest vertiert sijn.

Loijang soude tegenwoordich wel connen vertiert worden, alsoo hier nu geene en is, 5 a 6 picol doch tot sulcken prijs, als in mijne voor-gaende gementioneert hebbe, oock wert seer gevraecht naer loott, dan verstaet, tselve costij oock dier is ende hier met een cleijntien uijtgesleten moet werden ende niet bij picols, tot 7 a 8 rl. tpicol. Soo U.E.E. goet vint, sult gelieven 3 a 4 picol te senden, in cleijne stucken is hier bequaemste, alsoo hier soo geen gerechtschap en hebben om te clieven, sijdegordels of sabock tchinde van 8 a 9 asta lanck worden hier vercoft tot 7 a 8 r. tst. alsoo oock sijde tape chinde tot 3 a 3½ rl. tst. soo U.E.E. van deselve versien waert ende U.E.E. raetsaem vont, sult gelieven te senden van elcx 1 corge.

Ende alsoo U.E.E. is mentioneerende, dat in lange niet vele retour van hier en is gesonden tegen tcappital, dat hier gesonden is geweest, hetwelcke ick hope voortaeen sal beteren ende alsoo ick vastelyck meene, dat het contant, dat tegenwoordich bij tcomptoir blijft, tegen de comste van tnaestcomende jacht sal gebenisfeert wesen; alsoo dEngelsen, naerdat vernemen can, gants geen contant en hebben ende alle dage de principale van Landa verwachtende ben, dewelcke, naer verstaet, alle wel (meer als oijt te voren) van diamanten versien sijn (ja groote), waertoe wennich contant niet veel en vermach, sal U.E.E. gelieven, soo het contant lyden mach, ons van een goede somma te provideeren ende al offschoon waer, dat dEngelsche geprovideert worden (waertoe sij selfs geen moet en hebben, maer eer vreesen), met de

eerste compste van eenich schip off jacht de plaatse sullen moeten verlaten, hetwelcke Mr. Baal aen den coopman alhier geschreven heeft ende dat deur faute van stock (soo sijt noemen), soo soude het mijns bedunckens, doch onder correctie van een beter gesproken, niet ongeraden sijn, al en conde men het terstont off in cortte niet besteden om altijt d'Engelsen in tincopen van tsantgout te resisteeren, ja al soude men het santgout wederom senden; dan hebbc goeden moet, dat voort een goet capitael sal geemploijeert worden.

Was en hebbc niet vele derven coopen (alhoewel tegenwoordich beeter coop is als oijt te vooren), meene met de comste van 2 prauwen, dewelcke alle dage van Oulou Lane verwacht worden, a 6 rl. de picol ongesmolten sal connen becomen, doch ben van meninge geene te coopen, teware over schulden, totdat beter van contant geprovideert ben, waertoe U.E.E. sal gelieuen ordre te senden, alsoo ick meene, tselve beter in diamanten besteet is, alsser de ruympte niet en is ende diamanten connen becomen.

Besersteenen hebbc geene becomen dan 1 oft 2 tegen cleeden geruijt, de moijte niet weert te versenden en hebbc geen contant voor deselve willen besteeden, oock dier sijn en naer mijn dunck niet vele avance en connen geven, soo U.E.E. begeert, daer neersticheijt om gedaen wordt, sult gelieuen daerin te ordineeren.

Drakenbloett off sangij draconi is hier niet abondant te becomen, dan sal mijn neersticheijt daertoe doen, doch bij picollen soude lange tijt van noode sijn, het soude, naer dat nu gelt, ontrent 25 rl. off meer de picoll comen te costen ende moeten tselve bij een wynich tseffens incoopen ende alsoo voor desen noch geen en is gecost, can geen rechte prijs noch quanteteijt stellen, dan aengaende de deucht, hebbc wel beter gesien, uytwijsende de proeve, die dinwoonders alhier ende de Chineesen useren.

Casper Ateporij³⁾) hebbc op tjacht geordineert door oorsake, als dat te groothertich ende fors is, hem latende duncken, off heijt hem als een slaef was houdende als hem om bootschappen, hout ende schulden te manen, doordien onwillich ende oock te groote vrient van dengelsen, hem seer caresseerden, te meer dewijle mij d'Engelsen coopman eenige dingen vertelden, dewelcke niet souden weeten, ten ware van donsen geseijl was, sijnde gepasseert, terwijle met elcanderen crakeel hadden ende malcanderen niet en groeten (gemoetende) ende meer andere

redenen te lanck te verhalen. Hebben Cornelis Pietersz. van Hoorn⁴⁾ voor bottelier op nova aengenomen, oock Frederijck Evertsen⁵⁾, als U.E.E. bij ingesloten resolutie mocht sien, soo U.E.E. deselve aenne-minge confirmeert, sal U.E.E. daervan acte gelieven te senden, oock mede de reck. van Cornelis Pietersz.⁶⁾, onder Jan Cornelisz.⁷⁾ berustende, opdat hier mach te boeck gestelt worden, deselvē sluijntē tot den 1e September anno 1616.

Aen U.E.E. ben sendende per Guillam Anthonisz.⁸⁾, schipper op tjacht Cleijn Hollandia, een pacxken, gemaect Nro. M. inhoudende 14 besaeltiens met diamanten, inhoudende, als breeder in de ingesloten facture te sien is, 1408 diamanten wegen 423 $\frac{3}{4}$ crt. costen 8786 gl. 15.15 penn. Hebbe deselvē alsoo verdeelt ende elcke soorteringe bijsonder gepact ende in de factuere int largo gestelt, opdat U.E.E. mocht sien, van wat groote in elcke besaeltien⁹⁾ gepact is, 6 picollen was, 265 bosskens sissick¹⁰⁾ alsmede de cleeden, die hier niet en connen vertieren, bijlen ende ijser, alsoo de bylen a 10 per rl. sijn ingecofft ende tegenwoordich 20 voor een rl. can coopen, daer beter als hier vertiert sal worden.

Hebbe hier noch eenige cayn goulons, die oock niet wel vertieren en can, doch alsoo sonderlinge geen cleeden en houde, sal sien, deselvē can vertieren.

Joseph de Nattler¹¹⁾ sal in alles, sooveel als mogelijck is, instrueeren, opdat met malcanderen de compa. mogen in alle enicheijt dienen, alsoo de compa. door eijgensinnicheyt in plaatse van dienst ondienst geschiet.

Aengaande de schulden mij door Sr. Deijin getransporteert, hebbe al reede een deel ingevordert ende met de comste van 2 prauwen van Oulou Lande noch een deel in sal connen vorderen.

Ontkende schulden sijn dese: Quee Pattee off gouverneur¹²⁾, 4 teijl 1 $\frac{1}{4}$ maes door Sr. Aertsen¹³⁾ aan Sr. Deijin getransporteert, sijn andere schult is meest betaelt en Raden Wiera Quesoemma, te weten 7 maes quaede schulden. In Ieeij Patte is overleden bijcans 3 jaren verleden ende de gouverneur noch hare kinderen en weeten van geen betalen.

3 teijl op den naem van de oude coninginne getransporteert, moet raden Aria betalen mitsgaders sijn schult van 3 maes, weet van geen betaling.

Mede de 7 $\frac{1}{2}$ rl. op den naem van de coninginne door Intche Bantam ende Nangrestam gehaelt.

Tandana Rentika seijt, heeft niet om te betalen, raden Taha sie niet, hoe sijn schult sal connen invorderen, Intche Besar heeft 7 maes beth. de restc sal lancksaem beth. worden.

Jan der Maa heeft 11 maes betaelt, seyde, op sijn eet wilde verclaren, niet meer schuldich was, noemende, tgeene geborcht hadde.

Intche Alem seijt, oock maer 21 maes schuldich is, alsoo op tvertreck van Sr. Deijn absent was. Dandere schulden, die noch niet betaelt syn, syn sommige entre deux, doch meest goet.

Aengaande de schult van Intche Kemon, welck in accoort stont, sal niet van comen als $20\frac{1}{2}$ rl. de resto sullen moeten laten vallen ende op winste ende verlies gestelt worden, doch houde noch acte van de 24 rl. die hem voor huer waren gegeven, doch meene, niet van comen sal, is gereijst naer Pahang, weederkeeren[de] sal tselve affgedaan worden.

Den schipper Guillam Anthonissen heeft ons hier versien van 2 sloten. U.E.E. sal gelieuen hem van andere in plaatse ic versien ende soo daer noch 1 ofte 2 conde missen, sal U.E.E. gelieuen ons daermede te versien, alsmede wat lack ende segelgaren.

Alhier is met dEngelsen in een cleyn jachtien, comende van Banda, Amboyna, Macassar ende Benjarmassin, gecomen een van onse overlopers van Banda, genaempt Daniel alias Oochken¹⁴⁾, oock mede den geweldige van Solor, synde van Antwerpen, seijt niet overgelopen maer van de Portegesen off mestissen gevangen is ende geerne bij de onsen wesen wilde, alsmede met het jacht de Concord een van de 3 delinquenten van de Engel van Delft, die te Bantam uyt de ijsers gebroken sijn, verstaet, alle 3 bij de Engelsen op verscheyden schepen sijn, hoe ende in wat maniere bij dengelsen gecomen sijn, soude te lanck sijn te schrijven. U.E.E. sal sulcx van Guillam Anthonisz. schipper, connen verstaen, oock Anthonij, de slaef van Pieter Arensen¹⁵⁾, is mede weder bij dengelsen, Oochken is hier gebleven ende oock Anthonij, dandere sijn voorleden nacht tsyl gegaen naer Bantam. Soo U.E.E. het was ende sissick begeert opgecoft te hebben, sal U.E.E. ons gheliueen te provideeren van caxens, alsoo tselve meest voor cassiens moeten coopen ende de casiens hier niet te becomen sijn, gelden 200 per rl. dan moeten vol sijn ende die van Bantam seer cort, hiermede

Erntachtbare wijse voorsinnige seer discrete Heere wil U.E.E. naer

hertelijcke recommandadie in de protectie des Almachtigen bevelen,
datum als boven

U.E.E. Dr.

Hendrick Vaecht.

XXIII. LAURENS REAEL, MALEIO OP TERNATE
22 SEPTEMBER 1616¹⁾.

Achtbare wijse voorsienighe Heere

Hiermede gaet de copije van onsen jongsten aen Uwe E. geschrijven, mitsgaders de pampieren aen de E. Heeren Mrs. die aen Uwer E. open gaet, ten eynde Uwe E. dies begeerende, copye daervan behouden mach, soodat ick derhalven corder sal zyn, my gedragende aen dezelve ende principalen. aen de brieve, de Heeren Mrs. toegeschreven, daerinne ik wat larger van de brenger deses ende tgeene tusschen ons alhier gepasseert is, hebbe gediscouerte, alsoo wij niet en twijffelen, off het octroij aen haer verleent, is met de clauselen van alles, onvermindert het recht de Vereenichde Compe. wt haer octroij competeerden. Zoo hebben wij Uwer E. wel willen gewaerschout hebben haren handel met alle moogelycke middelen te beletten, tenwaer saecke, Uwe E. raetsaem vinden cost haer iets te vergonnen, daerinne de Compe. geen prejudicie zoude connen hebben, stellende hetselfe in Uwer E. contentement doen ende achtervolgens hare beloftien niet en connen te contracteeren, zult haer alle faveur bewijsen met haer te versien van eenige vivres ende victualie opdat se de reijse met lieff mogen volbrengen ende thuijs comende rapport van haer wedervaren doen, daeraen het lant niet weynich is gelegen.

Vooral wil ik Uwe E. gerecommandeert hebben een goede quantiteyt gelts mette eerste gelegenthetyt herwaerts over te stuyren, want alsoo wij jegenwoordich alle maents elcken soldaet een R. van achten beth. sullen wij welhaest uijt het weynich contants syn, dat ons alsnoch is resterende, derhalven versocht dient, dat wij in gebreck van tzelve niet en vervallen. Ingevalle alhier contants genouch quame het aenstaende mossen, soude tot een nagel thoe geplukt werden, zoo giriech is

dit volck nae tgelt, per faute van t'weleke andersints veele vruchten ongeplukt zullen blyven, want met haer visschen ende tuijnen zylieden alle der soldaten cleedinge in handen becomen, derhalven hetzelvē Uwer E. ter harten sal moeten necmen, opdat de compe. hare costelycxste retouren ende zoo haerl. vruchten niet en coomien te missen. De rys moet oock vooral versorghijsen, opdat d' ingesetene van dese landen, daer wij alle de weerelt zoecken wt te sluijten, door ons thoedozen in geen gebreck ende onse saecken in confusie gebracht worden.

Goede sorteringhe van cleetgens zal Uwe E. oock versorgen moeten, dat alhier gestuyrt werden, opdat het gelt, sooveel als mogel. sal zyn, gespaert mach werden.

Uwe E. sal myns gelieven te gedencken ende versorgen, dat ik eenighe stoffen tot cleeden mach becomen, daervan ick grootelijckx gebreck hebbe. De groetenisse aan alle de vrinten, die aldaer soude mogen wesen.

Wij twijfelen, dat wij op de schepen, nu laest naer tvaderlant destineert, hebben gelaten eenige lichte metalen stuckxkens, schietende twee ende een halff ende ontrent 3 ysers, dienstich om op de jachtgens ende fregatten te gebruiken, daeromme U.E. wel sal doen ende daarnaer laeten vernemen, opdat deselve ende alle anderen van diergel. qualiteyt niet wt het lant gevoert, maer met de eerste gelegentheyt wederomme naer Amboijna ofste Banda gesonden werden. Hiermede Achtbare wijse voorsinnige Heeren, wil U.E. in de protextie des Alderhoochste bevolen hebben, opt eylant Ternaten in de stadt Maleya den 22 Sept. 1616 ende was geteeckent Uwe geaffectioneerde vrint

Laurens Reael.

Ick hebbe U.E. hiervoor geschreven den coopman le Maire²), (soot U.E. raetsaem conde vinden) te accomodeeren omme iets aldaer te mogen coopen, dan soo de Compe. daermede in tminste eenich nadel soude geschieden, soo en heelt U.E. op myn voorige schryven soo seer niet te letten, maer wel naeuwe toesicht laten nemen, dat sy buijten U.E. weten niet en handelen.

Ik hebbe goet gevonden Abraham van Bree³), coopman op tMorgensterre, met haer tot Bantam toe te seynden omme op alle hare actien te letten ende ons daervan rapport te doen. Hiermede gaet oock Jan

Philip⁴), myn dienaer, denwelcken U.E. aldaer op myn rekeninge sal gelieven te laten volgen hondert realen van 8en ofte meer, soo hij se eyscht omme wat stoffen voor mij te coopen en soo hij selver eenich gelt op syn rekeningh van U.E. mochte versoecken, moegt hem een maent gage 3 off 4 laten geven. Desen, alsmede den voorsz. van Bree, sal Uwe E. my metten eersten gelegenheyt wederom harwarts aen off naer Amboyna senden. Ick segge hierbooven, dat myn dienaer stoffe soude coopen, maer hy sal t'gelt meest besteden in eenige andre behoeften, die hij in nieuwe scheepen sal soeken, sulcx dat U mij eevenwel volgens mijn scryvens wel versien mach, tzy Hollants ofte Chinese stoffe.

Off het gebeurde, dat Sr. Jan Rossangin⁵) daer quame te arriveeren, sal U.E. hem gelieven aff te eysschen het journael van syne reyse naer Nova Guinea gedaen.

XXIV. JACQUES SPECX, FIRANDO 1 OCTOBER 1616¹).

Eersamen, wijse, voorsinnighe, seer discrete Heere.

Vuijt U.E. aengenamen van den 14en Maijo passato, ontfangen per tschip den Swarten Leeuw den 25en Julij, is ons t'salvo arrivement van tschip Enckhuijsen ende de jonck de Fortuijne seer lieff gewest te verstaen, te meer het gesonden contant costij so wel te passe gecomen was, mij verwonderende, U.E. geen beeter provisie vuijt t'vaderlant becomen heeft, die ick duchte, nu door de overgroote nieuwe geledene schaede op Mauritius (Godt betert) voortaan noch beswaerlijcker sijn soll te versorgen. Ick hadde verhoopt, jae twijffelde niet, van U.E. ende Patana dit jaer een goet Chinees cargasoen neffens enige Europeische waeren soude becoomen ende wederom een treffelijck contant geretoureert hebben, d' welck door het achterblijven van de Chinesen in Patana, het weijnich, dat costij hebben gebracht, de cleijne hoope ende contentement der E. Heeren Maijores van Jappan, ons in dese seer schoone conjunctie nu met het achterblijven van de craecque van Maccouw tot mijn hertgrondich leetweesen gemist is, verdrietich sijnde, als soo schoonen occasien voorcomen, ons de middelen om de soete vruchten daervan te genieten mancqueren, dat ick duchte, ons op dese

ende meer andere plaetsen hier naermaels sall occurreren, soo lange d'inlandtsche negotien niet beeter bevesticht sijn. Sullen U.E. bij het neffens gaende schrijven van Sr. Houtman vuijt Chiam oock connen sien, wat aldaer door faulte van verscheijden cleeden ende andersints de proffijten vermindert werden, versocht hebbende dese neffensgaende tsamen aan U.E. te encamineeren ²), die oock voor desen over Patana medegesonden heeft, opdat naer sijnen eijsch (mogelyck sijnde) versien mach, verhoopende, ditto comptoir van Chiam, soo door den slijt der cleeden ende andersints t'incopen van verscheijden waeren voor tpatria ende de negotien herwaerts, dagelijcx meer avance geven sall.

Den hooghen prijs van de peper aldaer hebben wel verstaen, gelievende U.E. ons in gevalle van affslach het toecommende jaer sulcken perthije te senden, als bij dc neffensgaende memorie greejscht wert.

Tsucces van tjacht Jaccatra en de equipagie van onse joncke op Chiam sall U.E. vuijt het neffensgaende schrijven van Sr. Henricq Jansen connen verstaen, hebbende ditto joncke vooreerst een tamelijcke goet cargasoen aengebracht, als U.E. vuijtte neffensgaende factuijre sult connen sien, daer alleenlijcken groote pertije loot, gout ende eenige Chinesche waeren tot vermeerderinge van cargasoen ende verlichtinge van de swaere oncosten aen ontbreecken, want de grove waeren alleen te weijnich kapitael importeeren, daer nu (als niet te becommen geweest sijnde) in most gepacienteert werden, niet twijflelende, soo Sr. Houtman perthije loot becomen can, den handel van Langian toeneemt ende eenige Chinesen daer comende, gelyck hij ver hoopte, ofte sullen het toecommende jaer een treffelijck cargasoen met ditto joncke krijghen, d'welcke nu wederom gequipeert ende andermael onder tcommandement van Matthijs ten Broecke derrewaert gaen sall, die, per faulte niemand anders daertoe soo bequaem en hebbe, genootsaect ben t'imploijeren ende nochtans liever hier houden souden. Off U.E. geraden vinden sal desen handel van Chiam [door] het jaerlijcx herwaerts commende schip in mannieren, als breeder per missive aen Sr. Henricq Jansen verhale, te ondersoeken, sall in tantwoorden deser geerne verstaen, voorseecker sijnde, ditto negotie met t'selve schip conde gecontinueert werden, den seeckersten ende proffijtelijcksten middel voor de generaliteijt sijn soude, gelyck ick achte, U.E. opinie oock sijn sal, staende te considereeren een groot ende sterck

schip sijn moste, sonderlinge van een cloeck, ijverich operhooft, goede officieren ende boodtsvolck soo veel noodigh versien, want de reijse door neersticheijt ende arbeijt sall gewonnen, soo rijcken, importanten schip door voorsichticheijt ende cloeckheijt bewaert ende suijnicch onderhouden moeten worden, vermeijnende, een schip van 300 last wel met vijfftich a 60 cloecke eeters soude connen werden gevoert, dienende voor all niet cleijnder te sijn, alsoo dit jaer soo onse als de joncke van den beurahi(?) Chinees over de 250 last swaerte aengebracht sijn, daeronder den ballast van steen, door faulte van loot in de joncke gebleven, gereeckent, soudende in sulcker mannier de negotien van costi, Jhoor, Patana, Chiam ende Jappan buijtten joncken vast gestapileert ende verseeckert blijven, connende tselve schip in October wederom van hier gedepesschiert ende de gereede coopmanschappen (buijten seeckere provisien) van hier ende Patani a costij noch soo tijdelijcke brenghen, dattel met Godts hulpe de scheepen, naer patria gedestineert, soude connen beseijlen ende hiertoe niet noodich sijnde, conde in December volladen met alderhand provisien naer Moluco, Amboina gesonden werden.

Soudende buijtten merckelijcke verleth wederom tijts gen. costij connen comen omme wederomme over de vors. plaetsen herrewaerts gedespacheert te worden, dan de laete compste van de Chinesen, soo costij als in Patana ende oock het perijckel van door contrarije wint laet in Chiam te arriveren, t' beloopen van den jaerlijcxsen tuffon in Jappan, die men gemeijnleijck van in teerste totten 20 September te verwachten heeft, staen hier tegen te considereeren ende overweegen, waeromme mijn opinie soude sijn (mogelijck wesende) het toecomende jaer een versoek daervan te laten doen omme naar de apparentien ende tsucces van dien, off met dese joncke, die daer bequaem toe is, ofte tschip, als vooren, te continueren.

In de genomen resolutie tot Patana, nopende stabilleeren van dese negotie, is dit punt van tschip oock in consequentie getrocken, gedispuuteert ende ongeraden gevonden geweest, ten respecte van de swarichen den hier vooren gemoveert, die wel te overleggen staen, want den Chiamse handel alleen can veel proffijtelijcker met dese joncke als met eenich Nederlants schip staendegehouden werden. Soude mede dit schip tot affbreuck van onsen algemeenen vijandt niet connen gebruijcken, alle twelcke U.E. sall weeten t'overweeghen ende daervuijt, sulcx den

meesten dienste van de generaliteyt verheischt, ordonneeren t'achtervolghen.

Het onnoodich secours voor Patana is volgens U.E. opinie vuijtgevallen, alsoo daeromtrent geen chinesche joncken geweest sijn, waerdoor t'contant over geweest is, twelck wel souden geeimploijert hebben, soo de twee Chinesche joncken, in Cauchinchina met 160 picol rouwe sijde etc. gearrivert, hun voijagie volbrocht ende door verlies van masten daer niet opgeleijt hadden, gelijck U.E. breeder vuijt ditto neffensgaende missive sult connen verstaen, dienende (onder corectie), mogelijck sijnde, het versoecken van dese bocht niet langer vuijtgestelt, verseecker houdende, de Chinesen door het perijckel op Manilhe daer meer als voor desen sullen continueren, gelijck nu twee jaeren aen den anderen dapper toegenomen heeft, waermede alleen niet een gaende ende commende schip ofte jacht eenen treffelycken handel tot groot proffijt soude connen gedreven werden ende misschien, soo langh ons kapitaal niet grooter is, daer beter als in China selver proffijtelijcker ende geractsaemer sijn soude, want is seecker, tot den handel in China ten respecte van de swaere oncosten, die daer vallen, groote capitalen van noode soude sijn, den goeden last ende sonderlinghe de 700 picoll rouwe sijde neffens de schoone stuckwercken ende andersints, bij dc Jappanders dit jaer tot soo redelijcken prijs van daer gebracht, hebben mij so gepernetreert, dat soo jacht Jaccatra niet soo noodigh naer Patana waere geweest, soudet (per faulte van een beeter) met advijs van den Raedt (naer rijpe deliberatic ende overweginge van alle swaricheijt) hier behouden ende tegen Aprill toecommande selver daermede derrewaerts geseijlt hebben, alsoo reecke. maecke omtrent die tijt een goet contant kapitaal bij den anderen hebben sal, soudende t'selve noch liever met t'schip den Swarten Leuw volbrenghen om met een toegemaecte lichte sloepe, die hier souden hebben connen prepareren met seer geringe costen, handel ende revengie naer gelegentheijt gelijck te voorderen, dat sonder veel orlooge mettet aenhalen van alle de Chinesche joncken soude connen geschieden, maer achte sulcx t'importanten stuck (soo wel ten respecte van soo costelijcke schip, als t'effect van de saecke selffs) om sonder ordre ende alleenlijck op den tegenwoordichen raets advijs tselve te beginnen, want aen d'vuijtcampste te veel dependerende is ende veel tijs, daernaer oock qualijck ofte wel genomen werden, waeromme versoecke bij desen aen U.E. ende den Raedt aldaer reverentelijck ende sustantelijcken

(mogelijck sijnde), mij het toecommende jaer hier toe behoirljcke ordre ende commissie mach gegeven werden om met een schip ofte bequaem jacht de voijagie naer Cauchin China op de bequaemste plaatse ten voorsch. fijne in twerck te stellen, verhoopende, het comptant van hier (soo het toecommende jaer met een tamelijck cargasoen noch versien werde) soo bastant sijn soll, datter eenen goeden last tot groote proffijt soll voor becomen werden, connende (naer onse macht soude willen lijden off met simulatie ofte autoriteijt) tegen den coninck aldaer procederen, daer brieven, commisse ende instructie naer mosten gedirigeert, gesonden ende alles hier in Chinees getranslateert werden, dat wel geschieden ende hier van tolcken versien werden can, gelijevende U.E. myn E. Heere hier op te letteren, sijnde een voijagie, die in vier maenden met Godts hulpe van hier can werden volbracht, sullen den standt alhier ondertusschen oock door mijn apsentie geen apparente verachteringe lijden, daer wel behoorlijcke ordre op soll gestelt ende in alles versien werden, waertoe geen goede stoffe en ontbreect, daer U.E. sich mach op verlaten.

Ick bekenne, gelijck U.E. seght, het schip Enchuijsen ende de joncke de Fortuijne te laet van hier vertrocken sijn, waeromme tot vroeger despache der scheepen van hier onsen ijver voortaan wat meer matigen sellen, alhoewel mij (onder correctie) dunct, niet soo groot geweest is, dat eijgentlijck daerdoor de bij U.E. geapointeerde desaster en souden geprocedeert hebben, want bijaldien het schip soo vroech ghedepescheert hadde om de scheepen, naer t'patria gedestineert, costi te mogen beseijlen, soude meest leech van hier hebben moeten vertrecken. Ende stont de joncke oock omtrent dien tijt noch op drooch om te vertimmen ende t'comptant en waer niet bij de handt om te smelten ende om van costi naer Molucco te hebben mogen gaen (gelijck onse hoope ende meijninge was) soude in t' eerste van Januarij hebben moeten vertrekken, wanneer oock veel treffelijcke perthijen van tcargasoen souden hebben moeten blijven, welck ick doenmaels vuijt grondige meeninge tegen de Molucsche reijse in balance lejde, vermits met het dispachieren van de joncke op Chiam ende andersints alreede perijckel liep, doch bekenne beeter geweest waere, ick den eisch van U.E. in tvoldoen meer gemodereert ende om in Molucco te coomen vroeger laten vertrecken hadde, dan dunct mij evenwel, nu niet geschiet is door tlaet vertrecken van tschip ofte joncke, daerdoor te harder weer gehadt ende

meer risico gelopen hebben, gelijck U.E. annoerte, als sijnde een seecker saeck, in Decembr. ende Januarij meer quaet weer als in Martij ofte Aprill hebben te verwachten, want ordinaris hoe langher hoe beeter weer is, sullende genige Jappansche, Chineesche, Portugijsche ofte andere joncken van hier in December, Januarij ofte Februuarie tseijl gaen, tensij door noot, want men dan het hardtste weer ende holste water in dese golffse meest heeft, hebbende het schip Enckhuijsen oock niet door quaet weer maer enckel versujmenisse den risico gelopen, daer U.E. vermaent.

De reedenen, waeromme de joncke de Fortuijne goet gevonden hadde niet naer Molucco maer naer costi te senden, sall U.E. vuijtte genomen resolutie in tbreede gesien hebben, daer ons d'apparente merckelijcke perijckelen, doentertijt sich in die quartieren verthonende, toe gemoveert hebben, sijnde nu door de strategema van Don Guan als een desastere, daer de merckelijckste perijckelen bynaer gepassert heeft, welck (als sich noijt geen apparentien daervan verhoont hebbende) door ons beleijt niet conde geprevenieert werden, danckende Godt almachtich, met d'een ende d'ander ten besten geluct is, want een quade vuijtcompte, altijt schade ende vituperije³⁾ medebrengende, onderworpen is. Met het achterblijven van de craecque ben de slechte dammasten, slechte linwaeten ende eenige qual. begeerde porceleijnen alsnoch behoudende, sullende sien, wat afftreck daer in crijgen sall.

Sandelhout sal toecommende jaer eenich middelbaer ende schoon, 20 a 30 picoll, verwachten, alsmede U.E. advijs ende ordre, off van hier met ijets voor Timor cont gedient worden, dat wel te becommen, maer ducht te diere, sijn soude, principalijck het toecommende jaer diende nochtans die plaatzen om geen cleijntgien gedisprovideert te blijven.

Den gecontracterden muskus ofte gember hebben door oorsaecke als vooren niet ontfanghen, gesint zijnde mij daervan te ontlasten, soo ten respecte van de dierte, de goede perthije voor desen gesonden ende de weijnige muscus, dien ick sijen, de E. Heeren Maijores jaerlijckx eijschen, staende de bevallinghe van den gesonden door hun E. te vernemen, sullende U.E. t'succes hiervan per den Swarten Leeuw voorder advijseeren. Japanschen campher sende U.E. hierneffens negen castiens, als per factuure, sullende U.E. voorts per ditto Leeuw tot 50 a 60 picoll geprovideert werden, die Junniy voorleeden bestelt hebben, daer ick hope, goede proffijten op soll werden gedaen, alsoo vuijt Portugijsche

brieven, in de joncke bevonden, verstaen hebbe; in Indien 120 R. tpicoll vercocht wert om naer Portugael te voeren, daerover vrij(?) gelijck perthije wiert ontbooden, sullende tegen toecommende jaer oock, moegelyck sijnde, provisie daervan doen, als soo in Chiam ende Patana mede getrocken wert.

Het senden van getroude ende ongetrouwde vrouwen gaet noch onseecker, willende niemant d'eerste tot desen dans sijn, sullende noch sien, wat metten Leuw verrichten ofte senden connen.

D'agreatie van d'een ende d'andere, bij ons alhier verricht, hebben gerne verstaen, de Jappansche gesonden barque is door noot op twee bodems gescheept geweest, alsoo naer 't laden van de scheepen eerst bequamen ende in geen abuijs gelijeve t'imputeeren, alsoo hier om verachteringe te eviteeren alles genoechsaen gemeeten ende gepast is.

Ick ben met U.E. vast van opinie, eenige vier 'a 5 barquen, wel gemandt van roijers ende vechters, de Compe. in Banda alsmede Hijo, Loehe ende Cambelle sonderling dienstich sijn souden, die ick oock segge, onder een goet Jappans overhooft, door een Nederlander superioor geregireert ende gesuccondeert, wel in goede dissipline souden te houden sijn, daer ick tot een regiment van drij a 4 compagnien weijnich swaricheit van maecken soude, om ons van de Bandanese ende andere te verseeckeren ende tegen deselue te slijten, connende noch niets seeckers seggen, wat U.E. metten Leuw senden sall, alsoo de bercquen, die geseght hadde, gereet hebben soude, door faulte van contant ende andersints naer mijn begeeren niet hebbe connen crijgen, souden de beeter gesint sijn om een goede wel geordonnerde macht op een reijse, als 't elcken met cleijne t'effens te senden, want daerbij wel gespendeert ende niet dienstichs mede vuijtgericht wert, doch d'overhooffden om die wel te regeeren, weete niet wel, waer vandaen halen soude, want, als voor desen altijt geseght hebbe, soo ick eenichsints hun natuirr ende condietie kenne, is allemans werck niet, waerdoor oock confirmeere, dat soo meenigen sin, mostende nochtans, als geseght hebbe, een Neerlants suprioer met goede autoriteijt over hun gestelt sijn, sullende U.E. pr. ditto Leeuw onsen handel ende intentie voorder adviseeren.

Thout, dat tot alderhande timmeragie een scheepen gereet hebbe, is extraordinaris schoon ende durabel, als sijnde altesamen meest pruijmen ende eijckenhout, soo plancken, swalpen, balcken, knies etc. sulcx dat de schepen hier soo heerlijck ende proffijtelijck vertimmeren ende

verdubbelen sullen connen, als mijne op eenige plaatssen van Indien, gelyevende U.E. gelijk voor desen gheadviseert hebben, harpuijs ende calfaters in sulcken gevalle te versorgen, alsoo den harpuijs niet te becommen ende te grouwelijcken dier is, dat d'Engelsen nu wel gewaer worden.

Dat U.E. dubiteert, off de provisien van hier niet hooger als die uit t'vaderlandt comen te staen, dunct mij, onder corectie, soo wel in prijsen als veel andere adspecten groot verschil is, daer lichtelijck calculatie van can gemaectt werden, houdende de Moluccos, Amboina, Banda etc. tot de plaatse van costi van hier met het oostelijck mouson door een schip van alle eetwaeren, ammonutien, behoeften tot timmeragien ende generaelijck van alle t'gene daer eenichsints gebreck hebben, jaerlijcx connen geprovideert ende naer wenschen versien werden, daer niet anders als den prijs door de dierte alhier een ontbrecken soude, welck schip van d'een ende d'ander plaatse oock (soo veel mogelijck) den last costij soude connen brengen, daer ick mijne, eens opgeleeth ende de veele costelijcke scheepen, die daer eenighe jaeren gestadich gebruikt gheweest sijn, wat van daer getrocken ende in contante capitalen verandert ofte elders geemploijeert sullen werden, daer ick achte, nu in dese conjunctie (dat des vijants groote opgegeven ende gevreesde macht soo als een wolcke verdweenen is) eenen vasten voet op geraempt werden soll, dat den tijt leeren will.

Met U.E. stemme ick het gelt op intrest te nemen een schadelijcke saecke te sijn, wanner het eijgen capitaal totte voorvallende negotie bestant is, maer niet als 't selve schaers ende een veel proffijtelyck gevende waeren can geemploijeert wearden, hebbende de Portugijsen hun capitalen met andere luijden gelt niet weijnich vergroot, dat soo op intrest als forme van bodemerij^e) opgenomen hebben ende noch dagelijcx doen. Hier sijn wederom twee scheepen vuijt Nova Spaingien in Jappon gearriveert, die naer mijn opinie door vreese, van de schepen van de commandeur Spilbergen omtrent Manille sijn mochten (contrarij hun vuijtgeven) Jappan aengedaen hebben, vermeijnende, van hier derrewarts vertrecken sullen, wenschende, in gevalle onse scheepen daer omtrent sijn, als ick achte, jae, hiervan verwitticht waeren.

Sij brenghen naer gemeen roep veel contant ende volck, daervan U.E. naer desen vorder particulariteitj adviseeren soll.

Tot mijn hertelijck leetweesen verstaen ick, U.E. onse genomen reso-

lutie van op de caracque met t'schip Enckhuijsen niet gepast te hebben, soo qualijck bevalt, dat U.E. (onder correctie) niet mijnen al te grooten ijver om d'ontbooden goederen te senden, maer als bij den geheelen raedt niet goet gevonden geweest sijnde, de generale resolutie ofte den gemeenen raedt t'imputeeren heeft, daer het (naer eenen geheelen dach ijder sijn bedencken op genomen te hebben) bij besloten is, connende U.E. niet weten, wat mijne opinie daervan geweest sij ende dienvolgende oock perticulier daervan niets imputeeren, te meer tselve geen expresse ordre geweest is, door mij qualyck achtervolcht ofte verhindert, dan segge ende bekenne t'selue mede als een, neffens alle de resterende raeden, affgestempt te hebben ende noch op dese vijre in geeniger leij mannieren goet vinden can. door de redenen, uijt ende breet genoch in onse voorsz. resolutie verhaelt, besluytende al t'selue, dat met d'een schip d'ander op dit vaerwaeter te soeken ende rescontreeren, soo veel als eenen sienden valck met eenen blinden te jaghen is, daer weijnich apparentie van vanghst ende groot perijckel van te verliesen off te verwachten staet, twelck een ijder, dit vaerwaeter bekent sijnde, oock achte, jugeeren soll, boven noch dat ditto craecque oock doenmaels met 20 metalen ende 2 eijsen stucken neffens omtrent 150 witten boven swarten gemonteert ende vrij wat machtiger als Enckhuijsen was, dan trecke dit tot versterckinge van mijn opinie niet in consequentie, want twijffele niet, gelijck altijt gesustineert hebbe, off soude met Godes hulpe wel sijn meester gevonden hebben, soo maer tresconter wat meerder apparentie gegeven hadde, door welcke onsekerheit de generaliteit te grooten oncosten verdeuren ende perijckel van tschip te verwachten stonden, in somma is alles wel gedisputeert, overlegh ende als oirboirljckst in vooriger mannieren geresolveert geweest, versoeckende reverentelijck, in gevallen hierin gedoolt ende trechte wit niet getroffen is, U.E. ende alle andere t'selue als menschelijcke swackheit ten besten gelieve te duijnen.

Dat U.E. soo haest den tijt, staet end t'capitael can lijden, op den handel in China nieuw ondersoeken meijnt te doen, achte een goede saecke te sijn, biddende, Godt almachtich daer toe verleene sijnen Goddelijken seegen, opdat de generaliteit in hun dagelijcxche swaere excessive costen ende groote verliesen door d'een off d'ander middel mogen gesoulagieert werden, sullende mij van herten lieff sijn te verstaen, wat hierinne sal bij der hant genomen ende geffectueert werden.

Den geordonneerden schipper op tjacht Jaccatra, Lenart Thomassen ¹⁾ , is tot Patana noch hier in sijn ampt niet geautoriseert, vermits Willem Janssen ²⁾ met t' selve in sijn voorgaende qualiteijt naer costij vertrect om sijn reijke naer t'vaderlandt te voorderen, hebbende sich tot nieuwe verbintenisje (door obligatie van sijn huijsvrouw) niet connen resloveren, dat wel geerne gesien hadde, believende U.E. hem aan soo favorablen ende eerlijcke passagie te helpen, als sijnen goeden ijverigen dienst (tot welvaren van de generaliteijt gepleecht) meriteerende is, de acte van autorisatie voor ditto Lenart Thomassen sende aan Henricq Jansen terugge, die U.E. van daer geworden sall.

Tretour van de bassen ³⁾], bij Sr. Brouwer mede naer t'patria genomen (costi comende), sullen het toecommende jaer verwachten, alsmede een metalen stucxken, voor onsen Heere alhier, daer van d'een ende d'ander om aengesprocken ben. T'beval van de drij coopere stucken per Enckhuijsen gesonden ende twee, nu met tjacht Jaccatra gaende, sall geerne verstaen, verhopende, goet bevonden sullen werden, sijnde dese twee van Jaccatra genoochsaem geproeft ende geschooten, sulcx dat met Godes hulpe sonder vreese is. Met t'schip den Swarten Leeuw sullen noch twee a drij schoone volgen, die gereet sijn, waermede tot U.E. naerder ordre ophouden sal, tenwaere met eenige cleijne falconetten ⁴⁾ , bassen ofte andersints door goede occasie van cooper continueerden, alsoo van China eenige om te vercoopen ontboden werden, daer deselve als op andere plaetsen apparent avance geven sullen, de bassen, van Jaccatra door Sr. Breckvelt gesonden, verhoope, metten Leeuw met hun gegooten camers sullen volgen, die door het gestadich quaet weer voor desen niet hebben connen gereet sijn. Soo U.E. costij, in Molucco ofte elders eenige gebroocken stucken, bassen ofte metael hebben, sullen d'selue herrewaerts gesonden werden, connen orbooren ende naer U.E. eijsch laten vergieten. Souden hierin (naer mijn opinie), als men assistentie van cost tot huijsingen ende andersints aan de werckluijden doen wilden, wat goets aen te verrichten sijn, te meer ijmant hier hebende, die sich op mengen ende smelten van de metalen verstanden, daeroppe U.E. opinie ende ordere gerne sall verwachten.

Het resterende ebbenhout sullen U.E. metten Swarten Leuw senden, die volgens U.E. ordre tijdelijck gedispacheert werden sal. Den ontfanck van tselve alsmede de 6 Jappanders vuijt het Engels schip den Osiander is mij lieff geweest te verstaen. Naer ick hier verhoore, heeft den presi-

dent Jardien¹¹⁾) de overicheijt ende sonderlinge den coopman alhier qualijck affgenomen, ons geconsenteert hebben tselve te laden, schijnde U.E. naer sijn sin voor die vrintschap niet danckelijck genoch geweest was, doch hebbe eijgentlijck t' rechte fondement niet connen vernemen, vermeijnende, ons dergelijcke niet meer consenteeren sullen, welck den danck is van de verscheijden diensten hunluijden gedaen.

De geheyste coopmanschappen bij U.E. van tvoorleden jaer sult bevinden ontrent de 50.000 guldens te bedraghen, behalven de provisien, waeromme in teerste van den ontfanck derselver eenichsints beducht was, off de coopmanschappen ende provisien soude prefereeren, dewijle de contanten soo noodich ende de coopmanschappen soo goeden avance gevende waeren, doch hebbe door den goeden afftreck naermaels middelen gehadt om d'een ende d'ander te voldoen, gelijck geschiet is, hebbende U.E. jegentwoordige gegeven ordre mij nu genoechsaem verseeckert, wat te doen hebbe, die puntueelijck soo veel mogelijck achtervolcht werden soll.

Paranghs¹²⁾ en hebbe, noch en sal, geen doen prepareeren, vor U.E. toecomende ordre, want aan de sorteringe lichtelijck faulte soude connen begaen worden, als niet wetende, welck best sullen getrocken ende begeert sijn.

T'advuis ende ordre van de Heeren Maijores nopende t'lackwerck hebbe wel verstaen, mij hertelijck leet sijnde, soo schonen pertije vruchtelos overhouden moeten, vermeijnende nochtans, eenige schoone stucken in tpatria wel aengenaem sijn souden, sullende U.E. per den Leeuw de memorie ende reeckeninge daervan senden, opdat U.E. sien mach, off omtrent costi niets soude connen vertiert werden, gelijck ick achte, jae, principalijck van maelcoffers ende andersints, sullende volgens U.E. ordre devoir doen om mij van de perthije t'ontlasten, daer ick duchte dit jaer weijnich van quijt werden soll, dewijle geen portugiesen van Maccauw gecomen sijn, staende U.E. t'succes te vernemen. De gesintheijt van de Chinesen tot het gesonden Jappons silver hebben wel verstaen, t'is te onredelijcken ende ongefondeerde eijsch, die de hangbroeken daervan doen, want, alsser noch 3, 4 ende ten hoochsten vijff tenhondert affgetrocken waer, soude soo fijn als hun somma¹³⁾ wesen, twelck het fijnste silver is, dat se in China hebben, daer ick U.E. verseeckere, een t'voorsz. gesonden wel hun vingeren lecken sullen souden (want bij de Portugiesen niet fijnder vuijfgevoert en wert),

achtende de gewoonte van de reaelen, die veeltijts wederom ten deele acn andere copmanschappen besteeden, hun gesintheijt tot dit silver doet verminderen, alsmede datter soo weijnige coopluijden costi comen, dunckende mij gensis geraden, tot sulcken verlies vuijtgegeven wert, daer ick achte, U.E. (ten sij door noot) oock niet toe sal resloveeren, het berchsilver hebben in Patana gepresenteert a 4 per cento opgelt t'ontfangen, dat in Chiam oock goede avance gegeven heeft, sullende mij t'succes costij lieff wesen te verstaen, ick soude geraden achten met hunluijden op een seecker soorte ende alloije van silver te tracteeren, gelijck acn Sr. Henricq Janssen in de neffensgaende adviseeren, om met dese moeijten ende onseeckere verliesen niet gequelt te sijn.

Sonder expresse ordre sal U.E. geen plancken, swalpen ofte balcken meer senden, wesende de voorgaende weijnige alleenlijck tot een monster geweest, ten is mij voor desen niet onbekent geweest, costi gemeen hout becoomen ende scheepen verdubbelt connen werden, maer oock wel bewust, hoe costelijck t'selve gevallen heeft, daervan de duijsende realen, die de Sonne ende andere scheepen voor desen van vertimmeren aldaer gecost hebben, noch dickwils tot verwonderinge vermaent werden, tot welcken fijne U.E. met tschip Enckhuijsen de reeckeninge van de timmeragie ende equipagie van de joncke Fortuijne in tlarge gesonden hebbe, opdat met die van daer mochte geconfronteert ende alles versien werden, sijnde seecker tot noch toe altijt het Jappans grenen ende eijcken hout van de timmerluijden ende schippers boven dat van costi, soo ten respecte van worm als verrotten hebbe hooren priisen, wenschende, de balcken in Molucco waeren, daer de deucht van thout soude bevonden sijn, als in ettelijcke jaeren geen noot hebbende van reegen ende son te verrotten, gelijck daer met het hout van Talliabo ende Xula gequelt sijn, daervan het een bijnaer vergaan, eer f'ander tedegen gemaect is ende t'elcken met t'jacht de Pauw ofte ander expresselijck moste gehaelt worden, daer over 50, 60 balcken geen weijnigen tijt t'souck gebracht wiert.

Het aengenaem gelaet, dat den Pangeram alleen voor de costelijcke gesonden peerden bethoont, is te dier ende cleijnen recompense om hem ofte sijne gelijcken wederom sulcken eere ofte vrantschap te doen, thonnende sich voorwaer cruel ende moet houdt te soecken, dat sij nu schier wel buijten sijnen meijninge mochte rescontreeren, wat sijne eijnde sijnen sall, wil den tijt leeren.

Tot de gesonden cruijtmoeellens naer Amboina sullen provisie van solfer ende salpeter versorgen, gelievende U.E. mogelijck sijnde, jaerlijckx tot een seeckere perthije ordre te geven. Soo den gesonden solfer door steenachtich- ende slechticheijt niet en bevalt, sullen van de tweede sorte van 4 a 5 t. moeten soecken, geldende den besten ses a 8 taijs tpicoll, van welcke beijde sorten geen hier vuijtgevoert en wert, maer soo naer Manille, Maccauw, Cauchincina, Chiam etc. alle van de sorte van T. 2 a T. 2½ tpicoll, gelijck U.E. gesonden hebben, die bij de poedermaeckers can gesuijvert ende gerafinert worden naer hun begeeren, gelijck mede den salpeter, die hier gemeijnlijck wat fout valt ende bij een ijgelijck, naer hij sijn cruijt goet maecken wilt, geprepareert wert, den Chiamschen salpeter, verstaen, seer schoon ende redelijcx coops valt, van waer een monster tot proeve ontbieden sall.

T'bevallen van tstaal sall verwachten te verstaen, t'rouw is gesonden om, ingevalle de staven te saft vielen, hier van te proeven, daer den hamer noch niet op geweest is ende genoechsaem (soo het voor de smits niet te veel moijten valt) gebruikt werden.

Hoe mette resterende crapmee hier leven sall om ijets aff te orbeeren, sal geerne verstaen.

Tis waer, dat de gesondene schepen niet bij U.E. voorgaende memorie geseijlt sijn, maer wel bij seecker memorie van de E. Heer Gouverneur Reael, mij in Molucco behandicht, daerbij sijne E. tot proeve van goede perthije van 1 tot 24 P. ijsers ordre geeft, die tot mijn compste in Amboina bij den Gouverneur Jasper Janssen oock mondelinge (vermits t'gebrek aldaer ende op Solor) vermeerdert is.

Soudende geerne een goede perthij spiaulter doemaels van daer mede genomen hebben, die eensdeels door discommoditeit ende meest door de soberheijt van de schepen, die bij t'casteel waeren, niet becomen conde, hierenboven is bij U.E. costi (t' selve neffens den E. Her generael Both zalr. geaprobeert hebben[de]) vuijt seeckere memorie van de cust, oock t'gebrek van schepen bevonden ende mij indachtich gemaect, sulcx datter doenmaels soo wel aen landt, op forten, als scheepen gebrek was ende daernaer maer eenige cleijne perthije bij Sr. Brouwer van hier derrewarts gevoert, met wien geraetsaem gevonden hadden jaerlijcx daervan provisie te doen, vermits nergens in de quartieren van Indien te becomen ende hier beter coop als in tvaderlandt conde gecocht werden, op alle welcke consideratien, dewijle t'ijser t'voorleden jaer tot

soo reedelijcken prijs was, soo grooten perthije hebbe doen gieten, die nu dierder costen souden, gelijck voor Chiam eenige gegooten werden. Dat se door de randen, die om de cogels loopen, een tegensin hebben ende daerdoor een halve cartouw ^{13*)} op Maleijen geborsten is, can wel wat geremedieert werden, als het de constapels niet te veel moijten is om door de bosscheters de randen met eenen hamer wat slecht te laten cloppen, want alleen door het vergaren van de vorm comt, tis waer de leveraers hier sucx behoorden te doen. Dan ick moijte genoch om gedaen ende expresselijck wederom een geheel barque vuijtte joncke doen los-sen hebbe, doch schijnt, evenwel steelsche wijse noch veel onder gelevert werden, waeromme U.E. t'selve ten goede geschiet, ten besten gelieve te duijden.

Spiaulter ende loot hadde van costi verwacht, gelievende U.E. mij eenich tegen het toecommende jaer (becommende) neffens andere goederen, mogelijck sijnde, soo veel te provideeren, als de neffensgaende memorie medebrengende is.

D'intentie, daer het schip den Swarten Leeuw van costi an herwaerts gedispecheert is, hebbe wel verstaen, waervan t'effect, Godt betert, gemist is, vermits noch craecque ofte eenich embarqueson van Maccauw dit jaer hier gecommen is, waervan d'oirsaecken verscheijden vuijtgegeven werden, als U.E. per missieve aen Sr. Hendricq Jansen sult connen sien, mij hertelijck leet weesende, nu t' selve contrarije is vuijtgevallen, geen ander cargasoen van Chinesche waren becomen hebbe, die alreede dapper geresen ende goede proffijten op te doen souden sijn, daerinne gepatienteert ende het toecommende jaer in d'een ende d'ander een beeter verwacht werden moet. Ick stemme met U.E. ingvalle t'schip de craecque gerescontreert hadde, wel soude vermeestert hebben, dan t'ge-sicht daervan te crijgen loopt met soo weijnich oogen te veel perijckels, daer (neffens Godes segen) all aan dependeert.

Ick hadde mij in tjacht Jaccatra, dat bij de werken wat affgecomen was (vermits de advijsbarcque door het contrarijeweer soo hooch niet gevonden hadde, als de meyninghe was) geembarqueert om daermede tschip omtrent Meaxuma te gaen vinden ende op tvoorvallende metten anderen te beraden, doch conden niet binnen, waerdoor andermael onder t'eilant Croix Ima ten ancker liepen, smijtende noch een deel sappangs aen landt neffens dat van daechs te vooren ende wederom steen in plaets geladen om betere seijl te mogen voeren, wanneer tschip

den Swarten Leeuw (met ancker te winden doende sijnde) t'zee waert van ons in tgesicht cregen, daer naer den middach bijgekommen sijn, verclaerende boven gaets niet hadden connen houden ende tegen will binnien gedreven was, daeroppe metten anderen in ditto schip vergadert sijn ende om verscheijden gewichtige reedenen naer verscheijden discoursen (op den gegenwoordigen standt van de doot des keijsers etc.) goet gevonden mette scheepen datelijck binnen te seijlen ende naer gelegenheit, de gesintheit van den gegenwoordigen keijser ende andersints (de craecque commende) op sijn vertreck van hier daer op te passen, gelijck U.E. naer desen op d'een ende d'ander breeder advijs geven soll.

Het deerlijck ongeluck, den E. Heer gouverneur general Both ende anderen neffens t'excessijff groot verlies van de E. Heeren Maijores een t'eiland Mauritius overcommen, heeft ons alhier t'samen met het overlijden van den E. Heer Gouverneur generael Reijnst zalr. over verscheijden respecten niet weinich verslagen ende hertelijck bedroeft, den Almachtingen Godt geve, t'selve geen voorder verachteringe in den generalen standt en causeere, verleenende ons sijne genade ende goddelijken segen, daerdoor dese geledene schade mach gerestaureert ende van een goet cloeckmoedich overhoft wederom versien werden.

Met het achterbliven van de craecque wert dit jacht Jaccatra tot inruiming van tcargasoen voor tpatria dienstich, volgende de resolutie ende versoek van Sr. Henricq Janssen, naer Patana gedespacheert, daerbij U.E. niet als den voornoemden campher, twee dousijn sabels ende twee coopere stucken werden gesonden, alsoo in Patana sijn volle ladinge wel stijff becomen soll.

Het schip den Swarten Leuw sullen volgens U.E. ordre oock tijdelijc dispacheeren, daer wij volgens U.E. memorie de geheijsste provisen ende andersints in laden sullen om recht door naer costij te seijlen.

Dat U.E. recommandeert in tsenden van Jappanders sulcken mutine rabauwen, als eenige op de joncke de Fortuijne geweest sijn, nijet aen te nemen, sal (soo veel mogelijck) voorcomen, maer sulck geboefsten weten hun veeltijts, soo lange aen lant sijn, alderstilst te houden, waerdor dickwils qualijck te kennen ende vuijt te monsteren sijn. Wij sijn hier altijt beducht geweest meer discontentementen ende moijten op de joncke als in tschip sijn souden, daer ick hoore, hun wel gequeten hebbent ende volgens onse opinie vuijt gevallen is, wesende een natie, die

buijten s'lants bij een ijgelijck niet te regieren sijn, achtende hun gesonden overhooft (naer sijn meijnen), alhier bethoonen[de] oock goet ende bequaem te sijn, soo hij een goet superior gehadt hadde, daerdoor onderwesen ende gestijft mochten geweest sijn, want het gemeen volcxken neemt toe in moetwillige opstinatingheijt ende d'overhooft (als sulcx niet gewent ende wat discreeter sijnde) sal van sich selven al te soeten treckplaester gebruijcken, soo hem geen corocijff¹⁴⁾ daertoe te besichen naer gelegentheit ende gerechticheijt met discretie aengedrongen wert, d'welck is de Jappansche sabel, die se als medicijne moet in discipline houden, gelijck in Molucco wel hebbe gesien, want met hunluijden niet als d'onse mach geprocedeert werden, daer der veel bij den anderen sijn, soo lange den hartneckigen aert niet wat gebrocken is.

Dat U.E. wenscht, alle het ebbenhout in plaatse van tandere gesonden hadde, soude wel geschiet sijn, soo wij hier niet generalijck van opinie geweest waeren, U.E. costij mette gesonden perthije (ick laet staen van de geheele) soudt verleegen geweest sijn, dewijle de meeste raetspersonen indachtich waeren, hoe voor desen, soo costi als op andere platten, verscheijden goede perthijen (als niet weerdich) tot een ijders gerijff langen tijt hadden liggen slingeren, mij was wel kennelijck, datter op Mauritius expres met een jacht volck gesonden was om ebbenhout te vergaeren, dan verstont van de vrienden, doen met Enckhuijsen uit t'patria gecomen, t'selve van de E. Heeren Maijores meer omme andere cooluijden, die daeromme aan de E. Heeren Staten gesoliciteert hadden, te prevenieeren ende daer buijten te houden als om de proffijten, die daer van te verwachten stonden, geschiede, welck U.E. considereerde, alsmede dat daerbij in talderminste niet versuijmpt en is, dewijle verhoope, U.E. den resterende perthije soo tijdelijck becoomen sult om neffens de voorgesonden naer t' patria voor ballast te laden, achte U.E. het weijnich gesonden hout (over de gls. 1500 niet importeerende) soo verre estimeert, dat daer soo grooten versuijm intbliven van tebbehout begaen is ende principaelijck eenige heerlijcke surpriensen op den vijandt souden naergelaten sijn, twelcke de redenen van onse genomen resolutie nochte geenige andere (onder correctie) mede brenghen connen. Sullende U.E. gelieven te considereeren, dat, dewijle het senden van de schepen neffens de balcken buijten ordre ende van soo weijnige importantie U.E. soo seer qualijck bevalt, wat dicontentementen ons te

verwachten souden gestaen hebben, soo wij tot soo onseeckeren stuck, als is de cracque met een schip alleen waer te nemen, geresloveert ende qualijck geluct hadde, gelijck t'apparentste was, daer de compe. soo grooten risico, costen ende verachteringe in tretour alhier als andersints door soude moeten geleeden ende geaventuijt hebben. Waeromme, alsvooren, bij den Raedt eenstemmich niet goet gevonden geweest is, tot wiens dispositie U.E. alles per sijn ordre is refererende, behoirde geinputeert; maer faulte hier in begaen sijnde, als ick vermeijne, den generaelen raedt als den dolinge toegeschreven worden, sullende voortaan U.E. ordre, mogelijck sijnde, puntuelijcken achtervolcht ende daerbuijten den voorvallen dienst tot oirbaer ende proffijt van de generaliteit altijt naer vermogen vorderen, gelievende U.E. mijn heere, dit mijn wijtloopich schrijven in dese materije ten besten te duijden, daer mijne gefalteerde hoope, dat U.E. (behalven het tardeeren van de scheepen) naer de gepleechde neersticheit ende t'succes in alles wel soude bevallen hebben, ten deele oorsaecke van is.

Sr. Hendricq Jansen is geenich contant als realen versoeckende, dat hem oock niet hebben connen senden, vermits vant t'Chiamse cargasoen qualijck ijts vercocht is, moetende de joncke naer Chiam eerst gedispecheert sijn, eer voor U.E. oick connen sorgen, duchtende, weijnich tegen t'vertreck van tschip gereet hebben soll, daer mij naerderhant de middel om te retoureeren door t'ontbieden van tjacht Jaccatra toe sullen gebreecken, staende U.E. t'voorder succes te vernemen.

Met voorder tracteeren in de gember sullen ophouden ende van de voorgecochte handelen, als gesecht hebbe.

De successen voor Malacca, Pulo Waeij ende de verachtering, die door d'ondercrijpen van d'Engelsen geleden is, hebbe wel verstaen, duchtende, d'Engelsen in hun voornemen persisteren sullen, daervuijt veel discontentementen ende harde proceduijren staen te volghen. Vuijt het schrijven aen Sr. Henricq Jansen sal U.E. t'arrivement van een van hun luijder scheepen alhier vuijte Molucques connen verstaen, die eenige vijff a 6 picol nagelen gebracht ende mij een monster van drij a vier catti daervan vereert hebben, hebbende mij geseght, op Tidoor metten gouverneur don Gheronimo¹⁵), dagelijckx geconverseert ende oock nagelen van hem ende andere becomen hadden, daer oock verstaen hadden, Don Guan sijn reijse naer Malacca ende van daer mette portugische macht (onderwegen sijn aenslagen verricht hebbende) naer

Molucco comen soude, twelck daernaer door tijdinge vuijtte Manilhas ende onse scheepen waer bevonden is, hunluijder generael Killingh is noch met... scheepen ende een sloep, soo in Banda als Molucco gebleven, die dit jaer met sijn schip hier verwacht hadden ende voor seecker houden, het toecomende jaer comen sall, tot wat eijnde is mij onbekent, achtende noch eenige Europische waren voor Jappan, boven degeene herrewarts gesonden, bij sich heeft, dat den tijt leeren ende U.E. naer deesen adviseeren sal.

Op borchtochte sijn de gecomen Jappanders betaelt, achtende naer t'ondersoeck, dat daervan gedaen hebben, ten rechten volgens hunluijder pretentie aldaer sullen voldaen sijn, gelievende U.E. ons, ijets anders vernemende, t' selve t'adviseren. De herrewaert gecoomen sargiant is met Sr. Martien vander Stringe ¹⁶⁾) naer sijne keiserlijcke Mat. gecommitteert, daervan U.E. t'succes staet te vernemen.

Den gesonden globus is geen stuck om een sijne keijselijcke Mat. ofte oock eenige heeren alhier te presenteerden, alsoo ontramponeert,oudt, ontsienlijck ende cleijn sijnde, voor desen bij de Castilianen, Portugiesen ende oock, soo ick verstaen, nu bij de Engelschen seer schoone, groote in troni ende plat op verscheiden mannieren gebracht geweest, wesende nu alhier gesecht, deesen bij Enckhuijsen nieuw ende een van de grootste slach was, daerop d'selve versocht hadde, die nu wederom pr. Lenart Thomassen terugge sendende ben, U.E. hertelijck van de goede sorge bedankende.

Den ouden keijser is in Junij passato overleeden, blijvende den gegenwoordigen, sijn soone ¹⁷⁾), vast in vrede bevesticht, die verhoope onse voor desen vrijheden ende vrintschap confirmeeren sall, tot welcken fijne Sr. van der Stringe om de te doene schenckagien etc. naer boven gecommitteert.

Oft geraden werden sall ijets t'attenteeren op eenich van de twee Spaensche scheepen, daervan het eene in een haven van Satsuma hier omtrent 30 mijlen van daen leght, sall ons den tijt ende gelegentheit openbaren, connende daer noch niets seeckers van adviseeren, alsoo geen seeckere particulariteit daervan hebben vernomen, dat mette compste van Matthijs ten Broecke, die daer omtrent is tot voorderinge van tsappangh, bij Sr. Houtman met eenen Chinees gesonden ende alle vuijren verwachten, staen te verhooren, daer wert gesecht, het den Amiraal van Manilhe is, ophebbende 300, andere van 500 mannen, wat

schut hebbet niet verhoort, doct vast provisie van ammunitie, viveres etc. sijn compagnoen legt hier verre vandaen, waervan geen particulariteit hebbet vernomen.

De doot van don Guan de Silva, de retouren van sijn vloot in Manilhe, hoe daer op geleth is sonder ijets vijft gericht te hebben, sall U.E. voor desen verstaen hebben ende nu door de vrunden de seeckerheit daervan particulierlijck geconfirmeert connen werden.

Ons is hier geseght, voor sijn doot soude verclaert hebben, noijt hoope gehadt hadde om de Molucques voor den coninck van Spaignien t'incorporecren veel min verseeckeren mette macht, die hem van tijt tot tijt van Aguapulco gesonden ende bij hem tewegc gebracht was, maer dat groote verthoonen ende instantien om macht ende middelen gedaen hadde om door eenich toevallende geluck tot groote eere, fame ende in grootachtinge bij sijnnen Coninck te geraccken, daertoe neffens sijnne tegenwoordige macht verscheijden stratagemas ende oock desen van onder t'decksel naer Molucco te gaen onse machten op verscheijden plaetsen te versoecken ende des te verder omme naer gelegenheit sich dan in Molucco te verthoonen, daer hij seijde, wel wiste, hem hart gevallen soude hebben volgens de advisen, die hem van verscheijden, soo wegen de gelegenheit van onse forten als andersints, van daer gegeven waren, alle twelcke hem van Godt door sijne groote sonden niet vergunt was te volbrengen, hun gesamentlijck radende metten eersten wederomme naer Manilhe keeren soude ende hun t'sconincx vloote ende lant verseeckeren, dewijle alreade met siechten ende veelderhande gebreecken beladen waeren, blyvende van opinie, als men de rebellen, des Coninck vijanden, vijft Molucco verdrijven wilde, met een machtige vloote vijft Spangien moeste geefiectueert worden, als hun inlantsche macht niet bestant daertoe achtende, wesende ons dit voor de waerheit onder andere redenen vertelt, mede dat hem voor sijn vertreck van Manilhe over de 200 witten ontloopen waeren ende veel moijten om sijn volck bij den anderen te houden gehadt hadde, achtende, U.E. noch eenige veerdere particulariteit costij van d'een quartier off d'ander sult vernomen hebben, daervan U.E. ons gelieve deelachtich te maecken, verlangende te verstaen off onse vloote naer Manilhe sall geseijlt ende wat daer oftc elders sal verricht sijn.

Den heer admirael van Caerden, wert geseght, in Manilha overleeden is. Wij connen noch niet seeckers weeten, wat joncken van hier derre-

waerts vertrecken sullen, dat U.E. naer desen sal adviseeren, soo sulcx seeckerlijck connen verstaen, dienende geleth, de Jappantsche joncken, onse scheepen rescontrerende, van deselve wel mogen getrackteert werden, gelijck ick sien, van U.E. nu metten Leeuw daer goede ordre toegegeven hadde ende alsoon U.E. met ditto schip van tvoorder in desen gebreeckende satisfactie soll gedaen ende tpassanto geadviseert werden, dat vuijten neffens gaende aan Sr. Henricq Jansen oock verstaen condt, soll hiermede

Eersame, wijse voorsienighe seer discrete Heer U.E. naer hertelijcke groetenisse in de genade des Alderhoochsten bevelende, actum in Firando den 1 Octobr. anno 1616, was onderteekent

Jacques Speckx.

Naer tschrijven van desen is Matthijs ten Broecke gearriveert, die van de voorsz. twee Spaensche schepen geen volcommen seeckerheit, particulariteit, heeft connen vernemen, alleenlijck dat het princepaelste leyt in Bongo, twelck den admirael is, die metten tuffon ofte herden wint grot perijskell ende met geledene schade t'schip behouden heeft, daerdoor conferteeren¹⁸⁾ moet ende apparent dit jaer niet vertrecken sal, het ander schip is van 350 lasten, naer hun seggen op hebben{de} 550 sielen, onseecker hoeveel schut, die schijnt naer den anderen sal wachten, wensschende U.E. wat meerder particulariteit te mogen geven, wetende niet wat daer op attenteeren sullen, daer weijnich stoff toe hebben, wenschende te welen, off onse scheepen in de Manilhas sijn om hun sulcken buijt toe te jagen.

Op de perthije alluyn gebreect ontrent 1500 cattij en van de calmus 236 cattij, stoff vuijt gesift, commen(de) noch daer en boven over de 700 cattij te cort, gelievende U.E. naer te laten sien, waer de faulte aen sij, want sooveel door de differentie van de schael ende verliesen in tvuijtwegen niet gebreecken can, sullende U.E. pr. tschip den Leeuw een perfecten Jappanschen datchin senden, stont

Specx.

Twee vaetgens met gesouten salm sullen Uwe E. door Willem Janssen behandicht worden, die Uwe E. voor sijt proende(?) van... besocht hebben, daervan ditto Jansen t'gelt verschooten heeft.

XXV. ANDRIES SOURY, DJAMBI 12 OCTOBER 1616¹⁾.

E. Heer

Voorgaende is copia neffens medegaende spetificatie U.E. per den roychaloupe gesonden, waerinne geaviseert, wat tot dien eynde was passerende, wiens behoude overcompste ons seer lieff om hooren sal wesen, dese byvouchsel van cleeden sullen mede neffens de rn. van 8n met den aldreersten met devotie verwachten ende hope, alhoewel (soot hem laet aensiën) de Portuguese (onder de schaduw van haeren nieuen capth. die nu in Malacca becommen hebben) dese vaert eerst op syn ernst willen beplougen, dat U.E. niettegenstaende goede partye peper van dese plaets hebt te verwachten, want al ist, dat de Manancabers nt. ende weynich Quamers affcomen, soo en laet niet de prauwe van Jambi eenige te brengen, derhalven U.E. biddende, dat, soo can geschieden (en nt. gedaen is), volgens medegaende memorie met den aldereersten mach versien werden. In de realen van 8en hope, goede treck in valle sal a $3\frac{1}{2}$, $3\frac{5}{8}$ ende 4 realen ten hoochsten het picol, de claddinge van de Portugueseen is voorwaer te groot, maer wat sullen doen, aengesien de peper soo noodich hebben, cunnen niet anders (en moeten) de markt volgen, derhalve hebbe den prys hereby gestelt.

Op gisteren is alhier gearriveert een ambassadeur wt Malacca met groot pompe en boha, medebrengende den oliphant, daer in voorgaende van verhaelt is, die door eenige roovers wt Malacca (soo uytgeven) ontrent Andregiri was genomen, over de dieven soude in Malacca justitie gedaen syn, te weten 2 Portuguese gehangen en andere exemplarelycken gestraft, soo de Majt. hier aengedient hebben en oock in effect is, maer achte, da andere crime begaan hadden, maer niet alleen omme den oliphant, als uytgheven, dan dit gaet so verre, alst voeten heeft; tis soo veel, datter de Majt. groot genouge en voldoeninge in gedaen hebben, van gelycken hebben 4 a 5 persoon, toebehoorende des conincx broeder en voor desen in Malacca geract, weder gebracht, andere 2 van selven, die Christenen aldaer syn gemaect en gebleven, presenteren naer de Majts gelieven te bethn, somma, soeken de Majt. gansch geen oorsaecke te gheven van miscontentement, maer in alle dingen, soo veel can speuren, voldoeninge ende contentement, achte, dit is, ommedad haer de vaert soo wel gelegen is. De peper gelt in Malacca $6\frac{1}{2}$ Rln. het picol ofte 26 a 27 Rln. de bhaer.

Ditto ambassadeur is gecommen in compe. van 3 fusten, daervan den eenen boven is gecommen, dandere 2 souden naer Palimban en dat hem gelopen syn omme op de Javaense joncken te wachten, die naer Malacca willen hebben, want door tnaerbliven van dien is den rys heel schaers aldaer, verstaen, boven de 9 a 10 Javaense joncken aldaer niet en syn, dat te veel schilt by andere jaeren, van 100 en 150 gemeenlyck. Verstaen 12 fusten ut Goa in de maent passato tot Malacca syn gearriveert, die mede met den eersten tot verseeckeringe van ditto joncken hierontrent souden commen, maer dit can qualycken gelooven, want de mouson, achte, meest verloopen is, van de 2 fusten gaet seecker en ben seer beducht omme de roychaloup, die nu (soo achte) van tjacht 9 daegen geleden sal vertrocken syn, Godt gheve, by U.E. in salvo mach syn gearriveert.

Dese fuste heeft ontrent 600 picol een cleeden medegebracht, meest chinde van 5 asta, ramboutins, ballatins en eenige andere sorteringe, gheven wt, dat met den eersten met 2 a 3 fusten weder sullen commen.

D'oorloge tussen Atchin en Malacca is bevredicht. Godt weet, hoe langhe die sal dueren, seggen, ditto coninck een plaets is presenterende tot een fortresse, watter off is, wil den tyt leeren.

In tjacht de Halve Maen hebbe gelaeden . . . picol peper, claecht seer, dat leck is, daer benefens, soo de 2 voors. fusten rescontreert, die, soo wt gegeven wert, heel wel gemonteert syn, hun geen plaets ende ontbreekt omme syn goet omleech te brengen en een claer schip te hebben, daervan den schipper hebbe geadviseert; ditto Portuguesen gheven hier uyt, dat op ons jacht wachten, soo synde sullen den anderen vinden, dat Godt gheve,

Hierneffens gaet tot een monster 30 catti gerenang ofte draeckenbloet, dat hier veel valt ende door de Chinesen ende Portuguesen meest wert opgecocht a 22½ ende 23 rln. tpicol ofte een pol. gerenang 5 pol. peper. Soo U.E. eenige geliefte gecocht te hebben, partye sullen connen becommen, verstaen in Japon mede wel getrocken is.

350 picol peper hebbe hier gecocht a 3¾ ende 4 rln. tpol. te bethn. binnen 1½ maent. Soo noch eenige can becommen, sal mede opgecocht werden. Tegen de compste van een jacht hope 80 last peper gereel te hebben, dat met devotie neffens de rln. ende cleeden met den eersten sal verwachten.

Thuys is niet langher omme peper in te berghen, ben niet weynich

bevreest, dat eens niet allen den hoop onder de voet raecken sal. Soo eenige peper wilde aff commen, plaets omme die te bergen soude ons ontbreecken. Wat U.E. gelieft gedaen te hebben, sullen advis verwachten omme een nieuwe plaets tot bouwe te becommen, hebbe U.E. geavisert, dat achte, met de vereeringe van tstück geschuts, dat goet gebleven is, dat op 200 picol ben houdende, soude zyn te vercrygen. Ende, soo U.E. selffer resolveert, waere ons 400 Banthamse plancken noodich ende partye pannen, dan ick twyffele, off hier wel een Chinees is, die daer mede weet omme te gaen ende goede partye spyckers, soo groote als middelbaere, want de smeden hier ontbreecken. Stylen sullen hier genouch becommen, acht, de bouwinge ontrent de 8 a 900 rln. van 8en soude costen. Omme soo weynich tyts hier noch te blyven hebbe, wenste wel, dat d'ongosten door een ander mochte gedaen werden. Chinese timmerlieden waeren wel noodich, want die wat costen, syn met de Chinese jonck vertrocken, soodat hier maer weynich houtmoorders syn gebleven, daermede weynich soude syn uyt te rechten.

Presentelycken hebbe weder tydinge becommen, dat ditto 2 fusten op ons jacht souden wachten, derhalven den schipper geaviseert, soo moet heeft ende hem mans genouch kent, dat in see soude steecken omme, soo van haer aengerant wert, te laeten blycken, dat van tbataviersgeslacht is ende, soo niet en verneempt, dat syn reys op talderspoedichste naer Banham sal voorderen, tschynt, ditto fergatten hier noch wat tyts sullen swerven naer duylcompste en ver lange niet weynich, Godt de Heerc verleene ons in alles salige utcompste, hiermede E. Heer U.E. in de protexie des Alderhoochsten bevelende, die U.E. in langduerighe gesontheyt maintenere. Actum in Jambi adi 12 October 1616.

Ende was onderteekent

Andries Souri.

Myн heer gelieve, dat een
weynich wüns mach geworden, dat dese
plaets wel vereysschende is, over twoorgaende
bedanke U.E. ten hoochsten.

XXVI. HENDRICK JANSZ., PATANI 31 OCTOBER 1616¹⁾.

Eerentfeste wijse voorsienige seer discrete Hr.

Naer salutatie. U.E. aengename pacquet per tschip Den Swarten Leeuw is mij door de vrienden derselfsder op den 9 Junij wel ter handt gecommen, waerbij gaerne U.E. ende des Compaes. ordre ende meininge heb gesien, welcke naergecommen ende U.E. myne opinie in tantwoorden deser gelieve te verstaen, eerstelijck het overlijden van soo hoogver treffelijcke personen ende tverongelucken van de 3 scheepen heeft ons eenichsints verslagen gemaect, dan alsoo des heeren wille daerinne geschiet is, moeten ons getroosten.

Ick ben droeve, dat het Jappans silver hier soo lange vruchtloos geweest is ende dese quade tijden gerescontreert heeft, wenschte, U.E. hetselfsde t'voorleden jaer hadde gehad, twelk alles op hoepe van profijt hier is gehouden, dat de inconvenienten verhindert hebben, synde de custe rechtevoort lange tijt sonder ander contant als ditto silver geweest, twelke, alsoo hem ondertusschen, soo hier als Sangora, enige lijgorschen ende bordelongsen peper, beniuyen²⁾), als andersins heeft gepresenteert, daerinne het sijnen meester nu alleengeskens met scheuren ende brecken vindt, de reste om met geen ledige casse te sitten ende dese comptoiren van provisien niet geheel voor den dagelijcxschen voorvallenden handel te ontblooten, sal, hoop ick, oock haest geconsumeert sijn, oversulcx hierneffens geene en seijnde, dat U.E. alles (mij vertrouwende) gelieve niet qualijcken aff te nemen, het is voorwaer om met ditto silver in Patanij te negotieren groote cnoijerie ende bederff van den handel. U.E. achtende, hetselve met smelten voor te comen soude wesen, is alsoo geschiet, presenteerende de malleijen ofte haer het finste (sijnde wel 3 a 3½ per cto. beter als de reallen, dat sij voor hun oogen selver sien) tegens gewichte van realen van 8en ende is al even, maer singende hetoudt lijdtgien, hebt ghij realen van 8en ofte patanisch goudt, den coop is gemaect maer anders niet, waervan au largo mijn voorige missyven mentie sijn maeckende, soodat wij hier in Patanij finalijcken d'experientie van ditto silver hebben, derhalven dienden met d'eerste commoditeyt dit comptoir van 25 a 30 duysent realen van achten versien, dat ick bidde, U.E. doch gelieve in gedachtenisse te houden, bijaldien het de casse aldaer lijden mach. Sr. Specx hebbe ordre gegeven geen Jappans silver

voor dit jaer herwaerts te seijnden, maer alles op Bantam schepen per advijs.

Hebbe gesien, het discontentement d.E. Heeren onse Mrs. hebben geschept in tstableeren van tcomptoor in Sangora ³), welcke, onder correctie, bij voorige instructien van haere Ed. om met alle princen, coningen ende potentaten van desen landen sien te contracteeren tot proffijt ende vermeerderinge van de negotie ende handel, synde ingnortant van dese ende andere restrictive ordren ende dat ten aensien den desolaten staet doens van Patanij in tstück van den Chinneesen handel, presentatie ende vrijcheden van den coninck van Ligor, in sulcken gevalle int werck is geleijt, alwaer doens naer alle menschen jugie den treffelijken ende proffytelijken handel bespeurt wierde. De swaricheijt, die haer Ed. bij U.E. missive maecken op de fondatie van tcomptoir in Sangora, toucheerende eenige jalousijn met Pattanij, wat schade in tstableeren van tcomptoir in Jaccatra haer Ed. tot Bantam daerover geleden soude hebben, men in Patanij gelijcke faute ende alreede eenige diergelijcke inconvenienten begonden te vallen, waerinne wij ons hier seer verwonderen, overmits tot noch toe in geenige dingen connen ofte hebben gemerckt, eenige haedt, jalousie ofte verhinderinge ofte dat het in talderminste eenige schade de compaignie veroorsaeckt heeft, maer ter contrarie hier bij meerder proffijt dan schade bevonden, want ijets aen haere magesteijt ofte manderins versouckende, alst geen extraordinaerische importeerende saeken en sijn, ons alles vergunt werdt: twelcke voor desen met geenige schenckagien en was te beginnen, gelijckt t' voorleede jaer ende nu in tsappang ende de hertevelen oock geblecken is, waervan U.E. in mijn naest voorgaende geadviseert hebbe, want, naer de vriendschap sij ons bethoonen, soo soude het schijnnen geen comptoir in Indien, dat onder subiectie van mooren offte heijsenen staet, d'Hollanders soo wel gesien ende geacht te wesen als hier, niets gebrekende, dan datter geen coopmanschappen, ons dienstich, gelijck voor desen gebracht en werden. Doch wat sij doen souden, als wij de swackste waren, is Godt bekent, alsoo op mooren ende heijsenen weijnich fondamente (insonderheijt in tijde van noot) is te bouwen. Op het lichten van de comptoiren alhier souden vooreerst (naer onse opinie) niet geraden achten, overmidts in den handel groote beterschap hier te verwachten staet, doende die van Patanij groote beloften van de Chijneseen ende andere natien voortaen beter te willen tracteeren, dat ick

eenichsins gelooff geve, alsoo se hun bederff merckelijck voor haer oogen sien. Dit lichten soude een gewenschte saecke voor de engelschen wesen, die anders tot groote schaede ende intrest haere domminatie moeten houden. Oock soude het schip ofte jacht den Derling hier niet gesloopt geworden hebben, hadden sij hetselfe in Sangora mogen vertimmeren. Ten laetsten soo can men dese comptooren van Patani ende Sangora rechtevoort met weijnich volcx ende op genige oncosten, ja veel minder, als nu hem is dragende, gehouden worden, wesende de Coningen van Lijgor ende Bordeloiij voor 3 a 4 jaeren van schenckagien geconsenteert, die niets als somtijts een nachtglas soo compas hebben te heijschen ofte dergelijcken cleijnoodien-ende om dito comptoiren t'ontlasten ende naer behooren te besetten, soo cant een ondercoopman ofte cloecken assistant met twee swarten in Sangora ende in Patanij een opper- ende ondercoopman met 3 Hollanders alle den handel, die der soude mogen voorvallen, genouchsaem verrichten ende tot meerder preservatie van ditto comptoiren, soo sijn der getrouwe malleijen ende Chinneesen genouch om binnen de plaatse ofte loodgie te mogen woonen om slechtelijck den naem te voeren, dat se onder ons staen, die ten aensien van de Hollanders soo subiect ende te meerder vryeheit genieten. Het contant cond men in Patanij bewaren, daervan tot alder vijren bij den onder- ofte opperoopman t'comptoir in Sangora, ijets aldaer in de negotie ofte andersints voorvallende, geassisteert werden, dat alles in deser voegen naer mijn opinie proffijtelijcken can geschieden ende ongetwijffelt de Compagnie niet schadelijcken sal wesen, daervan U.E. naer dese saeck sal bevinden, laete oordeelen.

Belangende den handel op Sijam met sapang ende hertevellen, hadde geerne gesien met een schip in twerck waere geleijt ende ongetwijffelt het proffijtelijckste souden wesen(de), except soo jaerlijcx een schip op Jappan moet gaen, ofte aldaer gesonden werde, want nademael ick van verscheiden personen, soo Holl.se als Chineese ende Malleijsche schippers, naer haer ernstelijcken hadde ondervraecht, wel was geinformeert, genoech gebeurende datter Chineesche ende Jappansche joncken eerst half Jullij van Sijam vertrecken, alwaer ick t'oogenmerck op hadde ende, so meer oorsaecke gaff, dito schip te beter primo Jullij wt de bocht van Sijam conde geraecken, twelck bij Sr. Houtman onmogelijck schijndt, als U.E. bij de neffensgaende copie gelieve te verstaen ende acht dese handelinge van Sijam met een joncke rechtdoor op Jappan

gedaen werde voor het proffijtelyckst, als over Patanij gesonden, dat anders bewesen can worden. Dan, dewijl het seker is, dat de vellen over Patanij niet goet connen blijven ende wij soo wel geen sappang als de Japandere in Sijam connen becommen, dat wel de grootste ende principaelste puncten sijn, soo hebben moeten van twee quaeden een goet kiesen, synde diensvolgende naer veel verscheijden debatten ende wijt-loopige redenen goet gevonden ende geresolveert, dat de equipagie op den voorschreven handel van Jappan op Sijam sal gedaen worden, waervan al reede Sr. Houtman met de veroverde joncke een goet cargasoen dit jaer van Sijam op Jappan gesonden heeft, gelijk U.E. dit alles breeder bij de resolutie ende facture gelieve te verstaen, waer aen mij referere.

Van Chineesen joncken hebben dit jaer daervan aen desen cant geenige gehad, wat doorsaecke is en connen geen rechte sekerheit hebben, den eenen die meijnt, het is om de swaere tollen en de rechten, die de Chineesen hier subiect sijn, doch den meesten hoop blijven van opinie, dat het is door de groote stormen ende tverlies van soo veel joncken nu haest twee jaeren herwaerts, welcke redenen wel meest plaatse hebben, naerdemael sijluijden t'vorleden jaer alle haere goederen ten hoochsten prijse hier, als noijt is geschiet, gevent hebben ende gesien den ijver, die der soowel aen d'Engelschen cant als d'onser gebruikt is int voorcoop te maken, soodat dit veler onser verstandt te boven gaet, sijnde nu twee jaeren, dat hier niet merckelijckx voor de E. heeren mrs. is geproffijteert, dat een droeve saecke ende mij in thert smertende is, dan, dewijle het alsoo Godt belief, moeten ons getroosten. Van de olijphantstanden ende het cooper, het voorleden jaer met haer gesonden, heeft de borge respijt tot het toecomende jaer versocht, waeraen niet veele capitaeles is hangende, sijnde onrent 5 picols olijphantstanden, van degeene ten tijde van Sr. Cotels saliger¹⁾ hier gesonden, verrottende, bedorven goet met elff picol rouw cooper, daervan wel tot het onse sullen geraecken. Ick ben van opinie, dat, bijaldien de Chineesen hier soo wel als tot Bantam getracteert wierden, den handel met meerder advance als tot Bantam conde geschieden, de rijseco ende bodemmerijen vallen van China op Bantam extreem groot, want, die eenich capitaal ofte altijts den meestendeel van de rouwe sijde brengen, wert alles op bodemerije genome, die stijff den geheele derde part grooter valt, buijten sooveele meerder perrijckel als op Patanij, daer-

tegens moeten se hier gedoogen, dat de mandorijns, alwaer de regeeringe hier doch in bestaat, hetgene dat se van doen hebben, twelcke somtijts al wat veele is, met gewelt wt de joncken doen halen, waerover de chineesen haer betaelinge, gemeten in olijphantstanden, peper ende andere waeren, in China dienstich, die se den derde part hooger moeten ontfangen, alsoe van andere hier connen coopen ende hetgeene, dat se van de Chineesen nemen, werd getacxeert een quart minder als het in China gecost heeft, waervan den opper- ende ondersabandaer wel de meeste oorsaecke sijn.

Van de bhaar peper van wtgaen moeten sijluyden $6\frac{1}{2}$ rl. van 8en ende wij maer $1\frac{3}{4}$ betaelen, dat een groot verschil is, in somma, sij moegen niet een hoen in de joncke brengen, ofte neemen haer recht daervan, dat een mijserie om aensien is, hoeseer het toecommende jaer daermede sullen leven, sal den tijt leeren, sij doen, als vooren, groote belofte van beterschap.

Het waere een schoone saecke, conde men den handel selffs in China verwerven, twelcke om hetselfde andermael bij U.E. te ondersoecken, als het met bequame middelen onderleijt ende bijgebracht can werden, niet ongeraden en is, overmits hetgeene ende soo veel ick van Sr. Imphou⁵) saliger ende andere treffelijcke Chineesen hebbe connen vernemen, soo achte, dat in sulcken gevalle naer mijn opinie dito handel wel soude wesen te verkrijgen, waertoe hem dito Imphou bij sijn leven selffs presenteerde, soo men sijnen raedt ende den rechten voet hierinne wilde volgen, hij andermael gesint was met de schepen derwaers te gaen, twelcke ons dito Imphou ende die voorschreven persoonen op dese naervolgende maniere wtgeleijt hebben, te weten, dat men vooreerst daertoe moeste gebruijcken twee schepen met een jacht, die wel van contant versien waeren, nemende sijnen cours daermede recht door op Lainquin sonder andere plaatzen aen te doen, alwaer voor in den mont van de revier een stedeken leijt, genaempt Tijtsjuhou, wesende ontrent 60 a 70 mijlen boven Chincheeuw, daer men terstondt aen den mandorijn moste aengeven, dat wij van wegen onsen prince aldaer in ambassade wierde gesonden ende quamen om sijne magesteijt van China te begroeten ofte samba te doen⁶), sonderdat men in t' alderminste moeste laeten blijcken ofte vermaenen, dat men daer om handelinge te versoeken quame ende om tot sijnen voornemen ende effect tot dito ambassaetschap te geraecken, soo dienden hoochnooidich daertoe gebruyckt

te worden twee cloecke Chineesen, die lainquinse ofte paquinse sprake verstanden ende wel ter taele waeren, alsoo men sonder deselve in dit stuck niet en soudc connen doen, versoeckende terstondt aen dito mandorijn van Tijtjouhou sijne hulpe, geleijt ende passepoot naer Paquijn, alwaer den coninck sijne residentie is houdende, twelcke naer de rechten van China geenen ambassadeur, die compt om haren coninck te congratuleeren, en mach geweijgert werde ende moet men eerst alvooren aen dito mandorijn thoonen de missive van sijnen prince, (daerinne geen mentie in talderminste van de handelinge en moeste gemaect werden), benefens de geschencken, die naer haer seggen vooreerst om een aensien ende schijn te hebben, dienden te wesen eenen groeten hoogen gouden cop massijff, eene van d'aldere grootste vergulde tooren spiegel met een geslepen glas, naer de kunst gewrocht, 4 a 5 halve stukken van de beste carmosijnroode lakens, 2 a 3 stukken swardt van de beste ende eeniche andere rariteijten wt ons landt, sonderdat nu noch sommige mandorijns ende andere bijloopers de handen moeten gevult werden, dienvolgende dit aldus by den voorsz. mandorijn toegelaeten ende bij den Coninck audientie vercregen hebbende, soo en was bij sijne magest. niet anders te versoecken, dan dattet hem gelieven mochte soodanige ambassadeurs jaerlijcx te willen audientie verleenen.

Ende voorts omme tot de handelingen te comen, sijnde, dat onder en tusschen dese ambassadeurs haere rejse naer den coninck neemen, die ten minsten 5 a 6 maenden is duijrende, soo mach men ende wert vrij ende liber de handelinge aen de scheepen toegelaeten, die dan mogen coopen soo veele rouwe zijde ende andere waeren, ons dienstich, als het capitaal ende contant lijden mach, alwaert tot 3 a 4 scheepsladingen toe, sonder een stuijver tollen ende rechten daervan te betaelen, oock soo werden de schenckagien bij den coninck geweerdeert, die hij in meerder weerdije recompenceert. Van volck aldaer ofte ontrent te laeten soude ons vooreerst noch niet toegelaeten werden, dat mettertijt moeste geschieden. De redenen, waeromme sijluijden geen ander plaatse als Lainquin wilden aendoen, dese: dat alreede bij den E. heer Admirael Matelieff ende Waerwijck⁷⁾ voor Canton ende Chinchieuw den handel versocht hadden, strydende tegens de wetten ende rechten van China, die in geenderleij manieren in diervoegen mach toegelaeten ofte can verkregen worden ende om nu op de voorschreven plaatse in ambas-saetschap op den voorschreven voet te beginnen, waere alles om niet,

overmits haer alreede onse meijninge bekent was ende de mandorijns ofte regerders van dier plaece door de portugeesen d'ogen soo seer waren verblint, dat se t'gehoor bij ons souden verliesen, blyckende aan de E. Heer Admirael Matelijff, die genouchsaem bij den gouverneur van Lamouw verraden was, die, Godt ten voorsten, haer schepen salveerden ende ontquam. Voor Chinchieu sijn der bij nachte aen tschip van den E. Heer admirael Waerwijck wt de stadt Heijting swimmers gecommen, vermeijnende de cabel off te houwen omme de scheepen tegens de clippen te lacten drijven ende den besten tolck gevangen, waer Sr. Imphou doens selver present was ende de voorgaende maniere van den handel te versoecken (soo hy seyde) aen den E. Heer admirael Waerwijck voordragen ende gewent hadde, die het doens niet practickabel en bevondt, intfin, omme aldaer den handel resoluijtelycken te versoecken ende te verkrijgen schijndt, nacr haer ende alle de Chinneesen seggen, onmogelyck te wesen ende soot ons in sulcken gevalle niet toegelaeten ofte geconseerteert en wierde, dat wij dan de custe van China, insonderheit de revieren van Chinchieuw ende Canton, geheel onvrij moesten gehouden ende alles aentasten ende prijs maecken, wat daerwt ofte ontrent van daen quame, d'welck de Chineesen seer soude doen vreesen ende ongetwijffelt niemandt daer over sijn hooft soude dorven wtsteken, wesende den China niet machtich genoech die sijn revieren twee jaeren gesloten te mogen houden ende dat, overmits het landt soo seer gepopuleert is, die alle van haer manifacturen bij de seevaert haer moeten geneeren ende den mont openhouden, sijnde dat, sulcx bij ons gebracht can werden, soo soude daerwt de grootste revolte, mijterie ende massaequer in China daerwt ontstaen, die noijt in eenich landt gehoort ofte gesien was geweest, met diergelijcke redenen meer, verhaelende daerbij een exemplel, hoe der in voorigen tijd een machtich mandorijn wt China om mijterie was gebannen, welcke daernaer voor sijne revencie de custen van China seer berooffde, die eijndelijcken door de Portugese verslagen⁸⁾ ende overwonnen wierde, waerdoor dito Portogese t'meeste credit ende den eersten voet in China verkregen hebben. Dit is hetgeene, dat ick selffs mondelinge van een mandorijn, genoemt Lothea⁹⁾ anders Wangsan ende een treffelijck coopman, beijde woonachtich in de provintie van Chinchieuw in de stadt Heijting ende van Sr. Imphou saliger ende meer andere treffelijcke Chineesen op den Chinesen handel, soo voor als naer, hebbe connen vernemen ende

den besten middel te wesen. De Heere wil ons eens de rechte vruchten van aldaer verleenen. U.E. goede gesintheijt op den voorschreven handel om mij met den Swarten Leeuw derwaert toe te imploijeren heeft door mijne swaere sieckte ende het weijnich contants met de onbequaeme middelen niet connen geschieden, dat U.E. ten besten gelieve te duijden, want om den dienst der compe. mij altijts gewillich sal laeten vinden. Soo bij U.E. op een resolutie gegraemt wierde, soo diende men aldaer eenige bequame Chineesen sien te verwilligen, alsoo hier rechtevoort geene soude weten te becomen, per advis.

Het cargasoen, bij U.E. in den Swarten Leeuw gescheept, hebbe alles behoorlijcken ontfangen, ecxcept de gevonden boeken wt het vaderlandt, sijn meest alle bedorven, verrott ende vergaan, alsoo bij de neffens-gaende attestatie te sien is, doch de goede sullen het verschoten gelt noch wel opbrengen.

In de lijnwaeten noch weijnich afstrecx ende geen apparentie van beterschap, wilde wel een pertije Sijamsche ende maleijsche soorteringe, sulcx als [in] mijn voorgaenden ontboden hadde, die noch eenichsints hier van de handt souden gaen, daermede gepatiënt moet worden, de casses hebbe naer Sijam gesonden daer se noch redelijcken van de handt gaen.

Op den 24 Junio passado sijn van hier op Jappan vertrocken het schip den Swarten Leeuw benefens t'jacht Jaccatra, waerinne hebbe gescheept alle hetgeene van Sijam als andersins hebbe weten te becommen, als U.E. bij de factuijre, hierneffens gaende, gelieve te verstaen. Op het haestich dispacheeren van alhier hebbe mijn beste gedaen, soo veele mogelijcken is geweest, dat wat langer met laden in Sangora is aenge-loopen, alst wel vermeijnt was, waerdoor den tijt op het attrapeeren van de craeque seer cort bevindende, oversulcx ongeraden is gevonden deselve voor Macau te bespringen, alsoo het lossen ende laden van dito carraque rechtevoort tusschen twee bolwercken op 4 vadem waters geschiet ende niet buijten, gelijck voor dese gedaen wierde, soodat wij daerop niet verder hebbent connen resloveeren ofte ordre geven als de resolutie van Sr. Specx daerinne te achtervolgen ende aengesien heb-bende de nootwendicheijt, hebben tjacht Jaccatra benefens den Swarten Leeuw geordonneert, dat principaelijcken in tgintswaert gaen van noode was, als breeder bij dc resolutie te sien is. Dito jacht Jaccatra arriveerde alhier wt Jappan den 10 April voorleden, die sijn foockmast, groote

steng ende boechspriet, drie dagen van Firando tseijl geweest sijnde, verloor, waerdoor niets wtgericht en heeft.

De stabilatie van tcomptoir in Jambij sal d.E. Heeren Mrs. proffijtelijsken ende Bantam eenen breijdel in den mont geleijt wesen, van waer op 25 Jullio passado hier tot onser blijtschap noch is aengecomen het schip de Galiasse van Hoorn, die van meijninge waren den Swarten Leeuw ende tjacht Jaccatra op Jappan te volgen, dan, gmerckt het mousson seer nae verloopen was ende wat op de craque waere te attenteeren, soude al geschiet sijn ofte ten minsten daertoe te laet commen ende ten lesten ende principaelsten, ten aensien het retour dienstich voor tpatria hier bij de loodgie was berustende ende dat al te notabelen cargasoen was om hetselve met joncken te rijsequeren, dito Galiasse tot dien fijinne hier gehouden hebbe, als per resolutie is blijckende, dat ick hoepe, U.E. niet qualijcken sal duijden, waermede ben sendende alle hetgeene ende sooveele voor tpatria dienstich hebbe weten te becomen, als U.E. gelieve bij de neffensgaende factuijre te verstaen, ick ben droeve ende tis mij leet, U.E. geen grooter cargasoen van hier can seijnden, sijnde nu wel 4 jaeren datter in Patanij door de hooge binnenvateren geen hondert baeren peper van t'eiigen gewas is gevallen, de boomen alles verdroncken ende wtgegaen, soodat Patanij in trespect van de negotie rechtevoort niet verder dan alles, wat van buijten in gebracht wert, ende bestaat, daer hope van beterschap is. Bordelong ende Lijgor bestaat de meeste handelinge in rijs ende connen jaerlijcx van haer eijgen gewas de Chineesen met 10 a 12 hondert baeren pepers gerijven, waervan de instructie van de E. Heeren Mrs. voor de compste van den Swarten Leeuw hadde gehadt, een goede ofte de meeste partije souden gekregen hebben, die daernaer door de dierte in Pegu ende Sijam derwaerts is vervoert, soodat in sulcken gevalle dese bijgaende partije te cleijnder is. Niettegestaende hopen met het nieuwe gewas daerinne ons beste te doen om soo veel te procureeren als mogelijken is ofte, ten waere dat ons den prijs datselve verhinderde. Het is schoonen groven peper, die seer naer de deucht van den patanischen is haelende ende wel diende in de schepen alleene gestoudt te worden. Den beniuyn valt seer goet, waeronder sijn 3229 cattij heel fin ende puijck goet, die in besondere cassen hebbe gepackt, als per factuijre, daervan het toecomende jaer ongetwijffelt een goede partije sullen hebben ende om met de cleeden niet stille te sitten ende de goede commoditeit, die hem was

presenteerende, hebbe met een getrouw quandt een partie op Camboijdia gesonden, benefens wat rou cooper omme voor beniuyn te verruijlen, vercoopen, soo hij best can, dat altijts geen schaede sal geven.

Op 16 September is hier wt de Moluccos met een joncke gearriveert den Orancaija Siri Maha Radgia Indra, broder van Radgia Clantan¹⁰⁾ alhier een persoon in grooten aensien ende qualiteit, met welcker compste ons alhier wierde aengesprocken, wt ordre ende last van haere Mat. ende mandorijns, aen dito voorschreven orangcaja te betalen 1004½ rn. van 8, wegens 283 potten arack hem opt eilandt Macjan bij den E. Heer generael Reijnst saliger geconfisqueert ende verbeurt gemaect, twelcke hem geweygert hebbe ende haer voor antwoorde gegeven, dat ick sulcke blinde wisselbrieven sonder ordre van U.E. niet en vermochte te accepteeren ofte betalen ende wat de confiscatie was belangende, gelijck het neffensgaende memoreken van Sr. Adam Verhult¹¹⁾ was inhoudende, waervan U.E. copie sende, sijluijden wel presumeeren conden, sulcx niet sonder redenen ende oorsaecke en waere geschiet, met diergelijke redenen meer, doch daermede hebbe haer niet connen paeijen ofte contenteerendende gaven voor antwoorde, als men haer den handel in de Moluccos niet en wilden toelaeten, men tenminsten haer hier daervan behoorden gewaerschoudt te hebben ofte sijne goederen te laeten houden ende naerdemael sulcx niet geschiet en was, wilden derhalven haere volle betalinghe genieten, doch naer vele dispuijten respijct tot het toecomende jaer verworven, opdat ick U.E. hiervan soude mogen adviseeren, twelck in tregard van respyt, die niet en moet getrocken ofte geduijkt worden, overmits de voorschreven geconfisqueerde potten ditto orangcaja niet, maer de principaelste van Patanij sijn toe-behoorende, die alreede, hetgeene sijluijden aen de Compe. ten achteren staen, importeerende wel drijemaals soo veele, plat wt weijgeren eenen peninck van te betaelen, voor ende aleer sij lujiden van thaere verseeckert ende voldaen sijn, oversulcx wel rekening mach gemaect werden, dat de volle betalinge alreede geschiet is, hopende, dat U.E. sal considereren, naedemael hetselve sooveele niet en is importeerende, beter met wille te restitueeren als met onwille schade te lijden, gemerckt, dat in plaatse van een duisent de compe. wel thien soude connen schaden, ons wel verseeckert houdende, datter van nu aff voortaan geenige patanische joncken weder naer de Moluccos ofte eilandten van Banda en sullen vertrecken. U.E. biddende hier op te willen letten,

daervan met deerste gelegentheit ende verlangen U.E. antwoorde verwachten.

Hierbeneffens scijnde, hetgeene die van Amboina ende Ternate sijn ontbiedende ende omme tot volmaeking van de casse No. P hebbe daerinne gepackt alle het taffellaecken, servetten, hollands lijnwaet ende cammellotten, alles door Sr. Brouwer hier van Jappan gesonden, dat noch eenichsindts onder de gehoude persoonen in de Molucques sijnen meester sal vinden, want om hier te houden liggen soude in hondert jaeren geen ellegroote tot halffs soo veele, als het in Hollandt gekost heeft, verkocht connen werden ende beter is mijns bedunckens aen de man gebracht wert, dewijle het noch goet is, als lange te houden liggen tot schade. Hier hebbe noch tien a 12 stx. halve swarte laecken, daer ick wilde, roode voor hadde. Soo men die mede in de Molucques ende onder de soldaten conde vertieren, gelijk se de compe. costen, waeren beter derwaers gesonden, overmits het swart hier geen dracht ofte begeert en is, waerop U.E. advis verwachte.

Willem Jansen hebbe U.E. meijninge volcomentlijcken voorgehouden, die hem opniuws wederomme te verbinden niet heeft willen verstaen, maer wt ijver ende lieffde noch dese reijsen op Jappan aengevoert en t'hem niet eers genouch en dochte, bijaldien de cracque gerescontreert, als bloothertich geacht te werden, te grooten schande soude wesen, hij is voorwaer een fraeij nearerstich quant, die eer meriteert het gouvernement van een groot schip te hebben als een jacht, niets verdrietende in des Compe. dingen, tsij bij dage ofte bij nacht even gewillich hem met sijn volck laet vinden, dat niet veele schippers sullen doen. Ende alsoo Cornelis Claessen¹²⁾ ende sijnen stierman op tJappansche vaerwater onervaeren sijn geweest, hebbe Lenaerd¹³⁾ bij haer tot Jappan toe daerop geordonneert te blijven, daertoe hij sekere niet onwillich is geweest, gemerkt lichtelicken door storm van den anderen souden connen geraken ende Jappan geen landt als dit is aen te doen, heb voorts de commissie ofte de authorisatie van dito Lenardt ende U.E. oordre onder tcouvert van missive aen Sr. Specx gesonden ende bijgevalle de cracque niet wt en quam, gelijk de presumptie van sommige was, soo hebbe belast dito schip ofte jacht, naerdat Sr. Specx veel retours souben, (eenen) in tijts van Jappan herwaers aen naer Patanij te ordonneeren, opdat het retour alle van hier ende in verseeckeringe dit jaer tot Bantam mochte geraecken, overmits in talderminste op de comptste

van de Gaeliasse geen rekeninge gemaect en werde. Van dit schip ofte jacht tot noch toe niets vernomen, hoepe, sij een goet retour sullen rescontreen, dat Godt geve.

Ick ben wttermaeten verwondert, dàt Eijtsuan voor soo veel duisenden gestruijckelt is ende niet bedroft, dat dengelschen daerbij te cort commen, jammer sijnde, dat het niet de helst meerder en importeert. Wat moeijte ende ruijse U.E. heeft gehadt om restauratie van het onse van dito Eijtsuan te becommen, is genouchsaein aff tc meten, dewijle hetselve door assistentie van d'Engelschen most geschieden, intfin ick ben blijde, dat sulcx alles ten besten aldaer geluckt is. Dito Engelschen gaven hier in teerste aen de inwonderen wt, hoe se onse casteele in Banda hadden verovert ende onse schepen van aldaer verdreven, twelcke met de compste der joncken nu anders gebleecken is, soodat de Malleijen d'experientie van haer dagelijcx soovele leert, niets meer geloofst en verder het sijn een deel groote opsnappers ende domminateurs, wt wat casse het geschiet, late alle verstandige oordelen.

Toucheerende de onvrientschap van den coninck van Sijam¹⁴), daer meerders naer hebbe vernomen, waerinne Sr. Nieuwenroode ende Sr. Houtman beijde differerent van opinie sijn geweest, want Sr. Nieuwenroode seijde het versoeck van tsappan ende loot, twelck van onsent-wegen aen den coninck gedaen wierde, daerinne benefessens de Jappanders gelijcke preverentie te mogen genieten, dat ons in dier voegen soo niet vergundt en wierde, twelcke eenich schijn van discontentement gaff, Sr. Houtman sustijneert, dat dito coninck meer wt vreese ende bedwanck als wt goeden wille de Japanners voor ons daerinne favoriseert, dat oock eenichsints gelooffselijck soude wesen, overmits hij haer macht selffs geproft heeft, doch het is een groot verschil, naer ick bemercken can, de vriendschap van de voorige coningen ofte dese; dan, alsoo hij noch een jonck heer ende weijnich familliaerelijt is gebruijckende en can men der niet veele van seggen, ondertusschen sullen de vriendschap naer de negotie, die aldaer gedaen wordt, soo veele sien onderhouden, als mogelijcken is, daerinne geen difficultijten sijn te maeken.

Ende alsoo het toecommende jaer geen sapang ofte eenigh grootcraque op Jappan sal gescheept werden, waerdoor presumeer, U.E. het toecommende jaer geen groot schip op Jappan sal destineeren, maer met het [jacht] Jaccattra ofte diergelijcke wel connen verricht werden, sou in sulcken gevallen niet quaet achten, dat do. jacht per primo ofte

halff Mecrt van Bantam herwaers mochte gesonden worden, soo om ons metten eersten van contant, cleeden als andersints te versien, dat een gewenschte saecke voor ons soude wesen, welck voorsch. jacht men naer Sijam ende benefens de joncke van Sr. Specx gevoechelijcken met de beste goederen tot meerder versekeringe op Jappan conde ordineren, per memorie.

E. wijse, alsoo mijnen verbonden tijt het toecommende jaer gaet expiereeren, versoeckende derhalven mijne verlossinge, U.E. biddende, dat ick op een schip voor coopman mochte geraecken, alsoo niet geerne voor dooteeter naer patria soude keeren, wesende nu alle dagen negenthien jaeren, dat ick de compe. gedient hebbe, in welcken tijt hope, niemant met der waerheit sal connen seggen, mij naer schuldigen plicht in den dienst der compe. qualijcken hebbe gecomporteert ende bij gebreeke hem geen open plaetse van oppercoopmanschappen voor dit jaer en presenteerde ende om tot het selve te mogen geraecken niet aensien sal noch een jaer ofte halff langer te dienen, soo U.E. ende sijne E. hoochwijsen raedt haer mynen dienst aengenaem is, waertoe ick mij gantsch willich gebiede.

Sr. Houtman in Sijam versoeckt seer instantelijck verlost te wesen, alsoo sijnen verbonden tijt toecomende jaer oock is geexpijreert, Sr. Nieuroode soude noch wel gesint sijn de Compe. langer in Ilandt te dienen ende versoeckt derhalven naer Sijam te mogen gaen, midts verbeteringe van sijne gagie te mogen genieten ende overmits hem die plaetse wel bekent is ende beter verhoopt het selve aldaer wt te voeren als een novijtius, daer op U.E. ordre verwachtende. Brenger deses is Sr. Mathies de Meere, die nu 5 jaren mijnen ondercoopman is geweest ende hem den standt van alhier alles wel bekent is, soo wat in dese souden mogen vergeten wesen, daeraff sal U.E. ten volle van hem connen onderricht worden. Hij is een cloecke ende getrouw jongman, die hem altijds wel gecomporteert hefft. Soo U.E. hem aldaer toe conde vermorwen, waere niet quat ende wenschte, hij hem wederomme inwaers wilde verbinden, daer hij schijnt, niet veel sins toe en heeft, overmits getrouwe persoonen de compe. niet ondienstich en sijn en die haer stuck wel verstaen. Jan van Hasel¹⁵⁾ hebben in dito de Meeres plaetse gestelt, daer tot noch toe niet dan alle getrouwicheit ende neersticheit in hebbe gespeurt, sijne maentgelden syn gestelt tot U.E. discretie, dien

ick hope, U.E. hem niet minder als een ander sal toeleggen, alsoo hij in sijn dingen redelycken wel ervaeren is.

Hierneffens gaet Willem Verhulst ende eenen bootsman, die onbequaem sijn om de compe. in de coopmanschappen te dienen, want een hondt het leereten gewent sijnde, laet het wel een tijt lanck door vreese van slagen, dan door dien de natuijre enige vrijheit sijnde, sulcx niet en can onderhouden, is het al te vergeeffs. Cornelis Laureijssen assistent, saliger, heeft hem in Sijam seer leelijcken misloopen, als bij attestatielen ende informatielen, hierneffens gaende, te sijn is, waerover hem Sr. Houtman in d'ijzers herwarts vermeijnde te senden, die in taaffdrijven van de reviere buijten boort gevallen ende verdroncken is, als per de missive van dito Houtman.

Don Juan de Silva, gouverneur van de Manillas, heeft lange tijt met sijne vloote ontrent Mallacea ende Jhoor gehouden, die wij vermeijnde, hier op den hals souden gecregen hebben, waerover wij alle het contant ende de beste goederen van beiuide dese comptoiren in het jacht Jac-
catra, sooveel het laden mochte, gescheept hadde, die hem in sulcken gevalle den aep ontdragen soude hebben, sijne vloote is in teerde van Junio wederomme van daer naer de Manilles gekeert, naerdat sij Pou-lotimon aff gebrant hebbe. Hij, naer wij verstaen connen, is in de straat van Sinquapura van den Portugijsche vijge gestorven, in welcken plaatse sijnen broeder soude gestelt wesen, waerdoor ick hoepe, in taendoen van Bantam geen swaricheit sal wesen ende sijluijden wel meerder rescontre sullen gevonden hebben.

De Coninginne Pratieu alhier is op 28 Augustij passado overleden, in welcker plaatse haere suster is gesuccedeert, wat openinge ons dese nieuwe coninginne in de handelinge wil brengen, sal den tijt leeren.

Hierneffens seijnde copie ende tsloot van mijne boecken ende, alsoo de E. Heeren maijores rechtevoort ordonneeren met alle comptoiren rekeninge te houden, twelcke voor dies tijt in onse boecken seer qualijcken ende schorff soude staen, ben van meeninge, gelijck nu doen, te continueeren ofte ten waere U.E. mij anders ordonneerde. Het schip de Gaeliasse hebben goet gevonden Jambij wederomme aen te doen, op hoepe ofte avonture, Sr. Soury met eenich retour mochte verlegen wesen ende ondertusschen ijets geprocureert hebben, overmits het niet veele wt sijnen wech ende een bequam ende beseijlt schip is, als niet veele sijns gelycke hebbe gesien, bevindende niet te min, daerop een goet

gouvernement, daeraen landere veele groote scheepen manqueert; niet ander hem offreerende, wil U.E. Seer Voorsinnige Heer in de protecxie des Alderhoochsten beveelen, wien ick bidde, hij U.E. sal willen sparen in langduijrighe gesontheyt ter salicheijt, amen. In Patani 25 October Ao. 1616.

De robijnen balojs, bij U.E. voor desen herwaerts gesonden, en connen naer haer waerde alhier het halve gelt niet haelen, derhalven, overmits deselve niet en connen quijt werden ende op de cust wel geacht sijnde, oock beter ende seer wel haer gelt gelden sullen, senden deselve bij desen wederomme.

Desen op voorraedt geschreven wesende, is hier op 27 deser wederomme wt Japon gearriveert het jacht Jaccatra, sijnde die craecque van Maccauw niet wt off ten voorschijn gecomen, waerover, ten aensien het schip die Gaeliasse sijne volle last niet en heeft ende dat ditto jacht Jacattra op sijne ballast naer Bantam moet keeren, goet gevonden, doschepen beijsde Jambij sullen aendoen omme de packhuijsen aldaer te vijsiteeren, watter ontartusschen in soude moegen gecomen wesen, dat ick duchte luttel sijn sal; wat in Japon als andersinds is gepasseert, gedrage mij aan de missive van Sr. Specx ende die vrienden hierneffens gaende, in Patanji adi 31 October Ao. 1616.

Was onderteekent
Henricq Janssen.

XXVII. ANDRIES SOURY, DJAMBI 27 NOVEMBER 1616¹⁾.

Erntachtbaere wyse seer versinnige Heer.

U.E. missive van dato 10 ende 14 October passato syn ons per den Neptunes ende Bergerboot wel geworden ende op 27 derselver alhier wel gearriveert de heer Doensen in compe. tschip Middelb. die costi wederkeeren, synde de saecken van de Macouvaerders gestut, omme wat reden ofte oorsaecke referere my aan de heere mondelinge rapport ende alsoo presentelyck een schuyt syn opsendende, ofte yets tadviseren hadde, dat op 28 deser vermeynde te vertrecken, derhalven de schuyt in aller yle aff soude senden, oorsaecke in desen wat corter wesen sal, als gemeynt hadden.

Per tjacht de Halve Maen was aen U.E. mynnen laetsten met avis, wat sorteringe van cleeden ons noodich waeren, welcke neffens syn berustende in handen van de heer Doensen, derhalven geen copie van deselfden ben sendende. Volgens t'voorgaende memorie sal de sorteringe ende eenige Javaensche met devotie verwachten, soo niet volcommen can wesen, ten minsten van yder een weynich ende 7 a 8 duysent rln. van 8en. De peper coope presentelyck a $3\frac{1}{2}$ ende $3\frac{5}{8}$ rl. tpicol. Per tschip den Bergerboot hebbe wel ontfgn. de 6000 rln. van 8en ende uyt den Neptunes daertoe gelicht 4000 rln. tsaemen 10000, daervooren U.E. comptoir sal crediteren, alsmede de goederen in de Valck gelaeden, die in revier nu is omme op te commen, hope, binnen 15 a 18 daegen voor de stat wesen sal, de Galiasse is gedestineert omme de gedestineerde reyse naer Atchin, Priaman ende Tico te doen. Presentelycken hebbe alhier liggen 110 last peper, hope, teghen boven is, op de 130 loopen sal, de Bergerboot. Halve Maen ende chaloupe blyven buyten liggen omme ditto Valck in der haest weder te lossen.

Den Engelsman, genaempt den houthaelder, is neffens een jonck hier mede op 25 passato gearrivert, heeft ontrent 500 picol peper vergaert, daermede den coopman Wesbe³⁾) vertreckt ende een ander is in syn plaets gecomen, de joncke hebben vercocht voor 40 picol peper.

Wt den Neptunes hebbe mede gelicht een casse syde, inhoudende 248 catti ende wat sandelhout, daerover tcomptoir Palliacatte sal crediteeren. Tot de voyage van Atchyn hebbe, soo veel heeft connen lyden, gelaten van yder weynich ende naer de cust hebbe volgends U.E. ordre eenige monsters neffens bescheet gesonden.

De plancken ende andere materiale tot bouwinge van een huys commen met de Valck (soo veel alst is) boven omme een huys te maecken, alsooo apparent is, dat den peperhandel (hoewel de Manancabrs. noch niet aff en commen ende cleene apparentie sie) beteren sal, sullen noch 200 plancken noodich hebben, want in tlossen, soo verstaen, partie verongeluckt syn, achte boven gheen 150 stk. boven commen, spyckers, middelnagels⁴⁾), ende dobbelmiddelnagels syn ons heel noodich, soo aen twerck sullen vallen, want hier inde heele stat [g]een smit is ende 2 a 4 cassen geliefst over te senden, sullen wel gevent werden. Ick wenschte, d'oncosten, voor soo weynich tyts hier te blyven hebbe, door andere mochte gedaen werden ende alsoo dit een nieuwe plaets is ende U.E. kennelyck is, dat toecommende jaer mynnen tyt geexpireert is,

soude, onder corectie, niet connen schaeden, dat U.E. by tyts yemant geliefte tc senden omme de gelegentheyt der plaatse ende persoone te leeren kennen, daeraen my eere ende vriendtschap sal geschieden.

Wat in toverleveren van U.E. missive neffens de 2 roers, want de reste noch inde schepen was gebleven, gepasseert is, sal U.E. per de naest commende schepen in tlarco aviseren, dan achte, U.E. tselver mondelinge van d. h. Doensen verstaen sult, want ditto hebben daernaer voor de Majt. geweest, daer de bitcharinge ende het intercesseren voor den Ambassadeur verstaen ende gehoort hebben, daeraen my gedraege.

Wt 2 Javaensche joncken hebbe gecocht ontrent 300 a 350 picol peper, dat buyten de schepen sullen leveren a 4½ rln. het picol, binnien 8 daegen sullen affdryven. Soo noch eenige can becommen, sal U.E. ordre volgen ende niet naerlaeten, soo ver de contant streckt, alles op te coopen. U.E. gelieve te weten, datter groot onderscheyt is tusschen onse ende der Javaenen peper, want ons de swaere is ende thaere t'uytschoot ofte lichte, tensy se selfs van die van boven commen ruylen, want niet- tegenstaende tverbot van den Coninck laeten daeromme niet te wannen, hadde plaets gehat, soude alle den peper doen wannen hebben, dat nu door gebreck van tselffde naergebleven is. Soo noch een partie gecocht wert van 4 a 500 picol van de Javaenen, daermede blyft er weder niet een reael van 8en by de logie, derhalven, soot can geschieden, ge- leeft ons te versien met een kist ofte minder⁵).

Hier syn 2 joncken van Gresse, die haer peper niet verkoopen en willen a 6 rln. per picol, dat te veel buyten de markt is, naer tgoet is, sy hebben ontrent, soo seggen, 3 a 400 picol. Aen deselffde syn ten achteren, soodat daervan den commandeur Doensen schryve, ofte ge- raeden vint, wat van der hant synde, midts betaelende ofte op de schult, aen te tasten, daernaer ons sullen reguleren.

Op tstuck van de Chinese joncken sal U.E. ordre volghen, hadde soo veel gehat, soude naer gelaeten hebben, den raet van de respective schepen in dien tyt tselfde voor te houden. Ick en twyffele niet, daer sullen dit jaer 3 a 4 joncken comen, die ons ten minste 300 last ofte daerontrent sullen vergaeren, den tyt sal leeren.

Van Andregiri, soo verstaet uyt schryven van den coopman Caesen- broot, dat het een verlooren ende niet veel beter reyse sal wesen, want tot noch toe geen picol peper ontfgn. en heeft. Den Coninck, die wel den meesten cooper is, presenteert te bethn. in padi, slaeven ende gout.

Ick hebbe hem geaviseert, dat met alle beleeftheyt een eynde soude maecken, want duchte seer, den peper, die U.E. van daer sal becommen, noch op de boomen voor die van Jambi ende niet voor Andregiri staet, dierhalven dat alles in betalinge soude nemen, wat can becommen, duyt-compste sal den tyt leeren.

D'ene haribiroo is soo haest niet gedaen, dander compt ter boven, met de majt. hebbe weder een nieuwe, wegen, als U.E. per de roychaloup geaviseert, hoe ditto chaloup een prau van Palimban heeft genomen ende den ambassadeur van Palimban, die van hier was vertrocken, doot hebben geschoten, de prau hebben een stukken gesmeten ende uytgenomen, datter inne was, de rest van tvolck is aen lant geraeckt, veel sout, eenige cleetgens ende andere cleenicheyt seggen verloren te hebben, d'onse syn soo beleeft geweest, dat tgoet aen wat peper ende de cleetgens omme leech hebben aen die van Jambi verruylt, betalinge sal moeten geschieden.

Wt Palimban is noch niet gecommen, wert dagelycx verwacht. Ick hebbe de Majt. van Palimban geleden 2 maenden een schoon roer gesonden met eenige Javaensche complimentes, de doot van den outus-sang⁶) ofte ambassadeur wert seer qualycken van den coninck hier genomen. Wat van Palimban verstaen sullen, staet te sien, tschynt de bourattios⁷) doende hebben geweest, wilt maer soo verstaen werde, den tyt sal leeren.

Ick meyne hier 2 a 3 Japonders te houden, maer tis een volck, dat doch soo weynich van twercken hout als onse natie, seyde, U.E. belast hadde, dat blyven soude, doch heeft in haer believen gestaen ende hebbe liever gehat te vertrecken, waert maer omme met tmes op sy te gaen, de saecken waere wel.

In Amboyna verstaen eenige zwarte baftas syn ende qualycken van de hant willen, sullen hier altoos beter aen den man geraecken.

Hiermede

Achthaere wyse voorsinnige Heer U.E. in de protexie des Alder-hoochsten bevelende, actum in Jambi adi 27 Novembr. 1616.

Ende was onderteekent

Andries Souri.

XXVIII. HOOFDEN VAN SOLOR¹⁾.

Ellustrissimo snor Presidente faso agora quatro anos passados chegou en esta terra de Solor; e commendador Appellonio Escot²⁾ estando en Depas con os portugezos pedieme a commendador quele ajudasse para tomar a fortalessa Jureslosille-pero estor es ollandezos en ella pera nossa guarda et todo aquello que ce offreter a seruicios de fortalessa que nos todos seruimos sabera a snor Presidente por mesmo que Daquij forao os ollandeses que nos servimos con Alma et Vida como os signoros olandezos nossa cabeca, siempre quedar auia estar en estas terras de Sollar. Snor Despues qui snor Olandeses desmamchar a esta fortalessa³⁾ siquamos todos passando muitos trabalhos en essiduades como nosso snor o sabe porque agora todos gunos que ce jurdisaon dos Portugesos ce alleuantara contra nos par causa de nos. Ajudar vomd-a tomar a fortaleza agora nem por mar na podemos nen por tierra por en no mar anda os portugeses por tierra esguenos que poder temos pera contra celos bem no sabe ce majuda devomd no podemos venier. agora estamos a dios snor. appalaura que nos hedado a snor commendador Appolonio escote e sua conseillo pera estar qua nes ta terra connosque por siempre os olandezas para guardar et Iliurar de nossos inimigos yaa esta quebrado pallabra-sempr tiene confiance de los snors olandeses porque todos desfieldad e palaura-snor Presidente confianco tenha en vmd et mas snors olandeses ajudar mandarnos queea olandezas para fazer una fortalessa sonca vmd quisser nesta terra ajudarey tudo aquello que ce offreter con tuda minha gente su mieda estar a fortalessa e de fazer minha poussad sobre esso esperemos la boa Respuesta desta confiance tanto solas premeramento e despois vom etodos snor olandezos dajudar que nosso snor de a su amada dereito a todo compania-snor que su peco vomd en algun puertos de Timor que son puertos pequenos que nao arma pera non faziendo susandolo mesmo uendere a comphanera.

Vertaling.

Zeer geachte Heer President. Het zal nu vier jaar geleden zijn, dat U in dit land Solor bent aangekomen. En de commandeur Apellonio Escot²⁾, die (of: toen hij) in Depas met de Portugezen was, heeft mij gevraagd hem te helpen om het fort Jureslosille te nemen, opdat de

Hollanders daarin zouden zijn om ons te beschermen. En al wat noodig zal zijn voor den dienst van het fort, zullen wij allen verzorgen. De Heer President zal zelf weten, dat de Hollanders hier vandaan zijn gegaan, die wij met hart en ziel dienden, aangezien zoolang de Heren Hollanders hier waren, wij ons nooit ongerust hoefden te voelen in dit land van Solor. Mijnheer, sedert de Hollanders dit fort hebben opgebroken³), zijn wij allen achtergebleven in veel narigheden en ?, zooals onze Heer weet, want op het oogenblik al degenen(?), die met de Portugezen hebben geheuld(?), hebben zich tegen ons verheven, omdat U ons heeft geholpen het fort te nemen. Nu noch ter zee vermogen wij iets, noch te land, omdat ter zee de Portugeezen gaan en te land . . .? Welke macht wij daar bezitten om ons tegen hen te verzetten? U weet wel, dat wij zonder Uw hulp niet kunnen leven. Nu zijn wij in Gods hand(?) Het woord, dat ons de Heer commandeur Appolonio Escot gegeven heeft in zijn raad, dat de Hollanders in dit land voor altijd bij ons zouden zijn om ons te beschermen en ons van onze vijanden te bevrijden, dit woord is al gebroken. Toch heb ik (?) nog altijd vertrouwen in de Heren Hollanders, omdat zij allen trouw zijn en hun woord houden. Heer President, ik heb vertrouwen in U en in de andere Heren Hollanders, dat zij ons hierheen Hollanders te hulp zullen sturen om een stevig(?) fort te bouwen. Indien U in dit land wilt komen zal ik U helpen in al wat zich voor zal doen met al mijn volk . . . met het doel(?), dat het fort er zal zijn en ik mij daarop verlaten kan(?). Wij hopen op een gunstig antwoord op dit blijk van vertrouwen; dit in de eerste plaats en verder dat U en alle Heren Hollanders zullen helpen, dat de Heer zijn geliefde rechterhand (?) geve aan allen. Heer, ik vermoed (?), dat U in eenige haven van Timor bent, dit zijn kleine havens, die onbewapend(?) zijn om hun sandelhout zelf niet te verkopen aan de Compagnie.

XXIX. HANS DE HAZE, MASULIPATAM 5 JUNI 1617¹).

Achtbaere wyse seer voorsinnige Heer.

Mynen lesten is geweest met den ongel. Aeolus²), die wy verstaen, U.E. pr. Sr. Daniel van der Heggen wel ter handt gecomen syn en per t'jacht de Duive, dat hoope, voor deesen wel in salvo sal syn gearriveert,

sedert bevinden wy ons met 2 van Uwe, dato 10 Octobr, pr. den Neptunes ende 25 Novembr, pr. den Gouden Leuw, die hier, Godt loff, wel in salvo syn gearriveert, waerop deesen tot andwoordt dient.

Den Neptunes, die U.E. ons is recommanderende tegens Maert aff te vaerdigen, is hier eerst 20 April gearriveert, t'schijnt de metgecomen vrienden, tsy door gebreck, willens ofte onervarentheijt, geen herbergen voorby hebben willen loopen, sijn in Matecalo onder Seilon in groot perijskel geweest van schip ende goet te verliesen, syn met storm van de reede moeten loopen, latende 2 anckers staen, haer boodt verlooren, den coopman Hendrijc Coomans³⁾ een landt laeten staen ende, na 14 dagen gelavecrt hebbende, sijn weder ter reede gecomem, hebbende een ancker wedergecregen, waermde in Tegenampatnam syn gecomem, sonder meer anckers in tschip te hebben. Hadden sij op deese cust ervaeren geweest, souden hier in Masulipatam geweest syn halff January, ghe-lyck den engelsman⁴⁾ gecomem is, die een maendt ofte meer na haer van Bantam geseylt is, de medegebrochte goederen souden al langh vercocht syn geweest, souden al de comptoiren om de Suidt besocht hebben ende al weder hier geweest sijn. Hierby sal U.E. connen afmeten, hoe schadel. het de Heeren Meesters is onervaeren dienaers te hebben ende hoe noodich het oock sy, de scheepen bij U.E. per tout Septembr. ofte primo Octobr. herwarts buyten Sumatra om afgevaardicht dienen om hier in Masulipatam in Novembr. ofte halff Decembr. te mogen arijveren, alswanneer men de coopmanschappen hier can lossen, verkoopen ende met het selvige contant (geen met comende) de comptoiren om de Suidt versien, daer men contrari, als de scheepen eerst in Febr. ofte Meert in Tirepopel. arriveeren, eenige coopmanschapp. moeten lossen, die aldaer 35 a 40 ten hondert, jae dicwels 50 prcent minder gelden ende dat, omdat men de voorsz. plaatzen van Febr. aff tot Septembr. toe van hier niet can versien, in welcken tydt de contracten aldaer moeten gemaect werden, dat de compe. seer schadel. is, derhalven, als geseijt, dienen de scheepen bij alle middelen hier in Novembr. ofte Decembr. eerst te arryveeren.

De memori van indigo als de monsters hebben wel ontfen., wy senden nu eenige indigo, die ick niet en twyffele, off tsal de Heeren Majores aengenamer weesen, als voor desen, alsoo de contracten in voorsz. tyden met onverstant gemaect syn, gel. U.E. by deese nevensgaende demonstratie op t'stuck van den indigo sal connen sien, dat nu ten deele door

Raphael Olijva⁵), (die ick in tlandt gesonden hebbe gehadt, vermidts het Baron niet alleen was toevertrouwende) is geremedieert en twijfle niet, ofte sal tegens toecomende jaer volcomen gerepareert worden ofte sal ordonneeren geenen indigo te coopen, want ooc bevinde, soo lange onse capitaelen ende cargasoenen soo cleyn syn als tot noch toe, dat het veel beter is deselvige in Javaens goet te besteeden om in peper vermangelt te worden, ghel. U.E. per remonstrantie ende resolutie voor deesen genomen ende met het jacht de Duive gesonden, (waervan nu de copien gaen) sal connen sien. Wij senden Hans Baron terugge, tendelee door sijn vallende siecte, als andersints, hij heeft alleen de schult niet van quaet goet te coopen, want hij in tlandt gecocht heeft, van waer altijt den besten is gecommen, maer de coopl. die hier in de stadt gecocht hebben, als van Berchem⁶), Anto. Schorer⁷) en andere hebben wel de meeste faulte begaan in tcoopen van hart ende swart⁸) goet, alsoo Baron daer dickwils niet bij is geweest. Niet dat ick hem wil excuseeren, alsoo hem seer heeft vergrepen met onwetenheit van geen contract te connen maecken als met het quaet goet in de handt te laten steecken, ick hoope, dat het tegens toecomende jaer geremedieert sal worden, ofte sal geen (als geseijt) senden.

U.E. memorie van sulcx voor tpatrija ende India geheist wordt, hebbe wel ontfangen ende doorsien, die wy sullen in twerck leggen ende soo veel naercomen ende voldoen, als ons capitaal can lijden, dat ick achte, op de helft van tgeheiste sal aendraeijen, tenwaere van tpatrya eenich contant ofte cargasoen quaeme. Ick sende U.E. hiernevens een calculatiij, waerbij U.E. sal connen sien, wat geordonneert hebbe te laeten maecken ende wat hetselfvige is bedragende, waermede alle het contant ende cargasoen voor dit jaer synen meester weet, hebben voor Java wat meer als voor de Moluccos gesorcht, tendelee door het blijven van den Aeolus ende dat Bantam (soo wy wt U.E.s. schrijvens verstaen) ontbloot is van cleeden sonder eenen doeck int packhuis te hebben ende opdat de groote ende swaere scheepen souden mogen te beter met peper afgevaerdicht worden, waerom de Heeren meesters soo ernstel. schrijven, te meer verstaen tot leedtweesen de cladde in de cleeden in de Moluccos, voorwaer is een ellendige saecke, dat men te vooren voor 4 rl. vercocht heeft, nu maer een can maecken. Ick hadde gehoopt, dat de soldaten met cleden betaelt souden hebben geworden, gelijck men die aan de swarten plach te vercoopen, dat een groote saecke soude syn

geweest, maer ghelyck het nu geschiet is, daer is weynich wetenschap ofte verstandt in gelegen geweest. U.E. dient deese saecke wel te berte harten ende de Moluccos altijt met contant te versien tot betal. van de soldaten, al souden der soo veel te minder retouren gesonden worden, ofte anders soude niet alleene de staet van de Moluccos ende Amboyna verdorven sijn, maer oock geheel Indien, want, daer geen proffyt op de cleeden vallende, moogen alle deese plaetsen ofte ten minsten den meesten deel wel verlaten, derhalven dient hier (na myn oordeel) op thoochste in versien, al soude men geen cleeden in een jaer ofte 2 verkoopen. Van soldatencleeden ende hemden sal U.E. toecomende jaer versien volcomen wtwijsende syne memorie, alhoewel nu ooc goede quantiteijt ben sendende, te meer wel weet, dat de packen soo haest niet geopent werden, ofte tselve is gelt, maer my dunckt, dat men die wel wat hooger mocht verkoopen als 75 percento proffyt, want als men alle de oncosten sal reecken, daer niet veel op wordt gewonnen. Hierinne can U.E. veel doen met die wat hooger te taxeeren, als per factuure desvige derwarts sendende, te meer de soldaten alreede veel proffijten daer in de cleeden, die tot betal. haer worden gegeven, tot nadeel van de Compe. ongetwyffelt hebben genooten.

De boecken ende missiven aan Cornelio de Heda¹⁹⁾), hebbe affgevaerdicht ende gerecomandeert, sulcx U.E. is adviserende.

Mij is lieff geweest te verstaen de successie van den Heer Reael. Godt geve, syn E. met goeden raedt geassisteert mach worden ende dat alles na wensch onder syn E. beleyt maech gaen, opdat hy eere ende de Heeren meesters proffyt moghen genieten. My verwondert, geen schryvens van syn E. hebbe vernomen, dan achte door syn groote occupatie tselve niet heeft connen te wege brengen. Hiernevens gaet een missive voor hem, die U.E. sal gelieuen te doen bestellen, waerinne hem ben recommanderende het redres van de cleeden in de Moluccos, my is oock lieff, de Heeren meesters geordonneert hebben, dat men de Chineesen, Clingen, Javaenen als andre natien wt de Moluccos sal houden, waer te wenschen al over langh geschiet waere, twyfle oock niet, off de Engelssen sullen nu voortaan wel van daer gehouden worden ende dat wij niet meer schrupel. sullen weesen van deselve te verdrijven, opdat se onse vijanden niet en assisteren ende de naegelen wechvoeren, als voor deesen op teylandt Tydoor¹⁹⁾ gedaen hebben. In Palliacatta mach

U.E. hen wel verseeckeren, geen plaatse, soo verre onse stucken rijcken,
sullen crijgen.

D'Engelssen hebben, naerdat haer schip (dat van Bantam gecomen is) gelost was, om de Suyt gesonden, waer nae toe hebben niet connen vernemen, doch door contrarij mousson (die haer op de handt quam) weder terugge gekeert, hebben hier goet cargasoen gebrocht, te weten benjuwijn, peper, naegelen, sandel, quicksilver als anders doch van elcx door de cleijnicheit van tschip weynich.

Ick hadde wel gewenst, ons 100 bhaeren naegelen toegesonden soude geworden hebben, dat seer goede proffijten sijn, dan alsoot nu niet heeft connen geschieden, bidde dat het tegens toecomende jaer, segge Novembr. mach geschieden.

Sende hiernevens een memori, van sulcx ons dient toegesonden, waernae U.E. hem, soo veel mogel. synde, mach gouverneren.

Hebbe geern verstaen het wederkeeren der galyoenen van don Johan de Silva alsmede het vertreck van onse naer Manille, twiffele niet, off Godtalmachtich sal de onsse een manhaftich gemoet verleenen tot verslaginge van onse vianden, dat ons metten eersten staet te vernemen.

Het extract wt de brieven van de Heeren Meesters hebbe mede wel ontf. waerinne haer meeninge schrijven, wat met de schepen begeeren gedaen, die nieuwe vaert opsoeken, hier eenige arriverende, sullen haer ordre soo tmogel. is ende macht hebben, promtel. naercomen.

Wij hebben U.E. twijsende dit extract, gecrediteert van sulcx met den Neptunes ende Gouden Leuw is gecomen. Sr. Sourij heeft 75 stucken sandelht. van de grootste stucken wt den Neptunes {s}onder wegen gelicht. U.E. mach hem daervooren debiteeren, alsoo geen reecken. met hem houde.

Ick sien, wat U.E. schrijft van den Aeolus, gelick ick oock door Daniel van der Heggen verstaen hebbe, waerop niet wete te andtwoorden, alsoo my[n] herte seer doet daerop te dencken, het schijnt, myne sonden soodanich sijn, dat ick het geluck ende eere van het wel afvaerdigen niet hebbe mogen genieten, patienti, alsoo alles staet in handen des Heeren. Ick verstaen seer wel, het den standt van geheel Indien seer verachteren sal, doch ingeval Godt Almachtich den Gouden Leuw in salvo laet gaen, daerinne wij alle het cargasoen geladen hebben, twijffele nict, off daer sal by deesen schipper, die ick bevinde een bequaem ende eergierich persoon te weesen, beter sorge gedragen worden. Godt wil hem in salvo

laten gaen, twijffele niet, off U.E., soo hij by tijts daer comt te arriveeren (gel. hoope ja), ofte sult hem weder datel. met het geheiste cargasoen weder herwarts senden, alsoo hier nu bevaren is ende niet altyt nieuwel. senden, waerdoor de compe. seer veel verachtert wordt, is oock een schip, dat hier wel dient te vaeren, alsoo wat aen ende af can voeren, hebbe geordonneert haer coers volgens U.E. schrijvens dweers door see te stellen, gel. den ongeluckigen Aeolus gedaen heeft om soo haest als mogel. costi te mogen comen.

Sien, wat U.E. schrijft wegen t'catoene gaeren, hebbe oock gesien de memori daervan van de Heeren Meesters, die wij sullen naer comen, maer het cort haspelen can hier niet geschieden, alsoo het veel dagen reysens wt het landt ende van diverse plaatzen comt, daer wij niet connen comen, pr. avijso.

De linwaten voor Guinea, die nu gaen, syn al wit, gel. oock weesen sullen, die het toecomende jaer sullen senden, dat achte ontrent de 3000 stucx weesen, die ick in Tirepopel. hebbe geordonneert te maecken, vermidts naer mijn oordeel daer beter vallen als op eenige andre plaatzen. Indigo sal oock tegens toecomende jaer daer laeten maecken ende wel belasten, daer geen vuulicht. in gedaen wort, al soud men die wat dierder betalen.

Het schip der Goes is op 26 Februari, comende van Arracan, voor Negapatan wel gearriveert, alwaer een tyt langh gecryst heeft ende per faulte van roytuich 2 scheepkens, comende van Macau, ontsnapt syn, heeft een moors scheepken, comende van Atchin, genomen, vreese, daermede niet weijnige moeijte hebben sal, alsoo verstaen, geen Portugeesen toebehoort, doch nietegenstaende ben tot noch toe niet van tsin weder te geven, alhoewel weynich waert is. Doordien de Portugeesen 4 a 5 fusten hebben in St. Thome, die se, tegens dat de scheepen van Gengelij comen (die in Palliacatta victualie brengen voor de inwoonderen) in see brengen ende haer op de reede als in see beroovden ende in brant steecken om alsoo inlandse natien tegens ons odieus te maecken, soodat genootsaect syn een schip op de cust te houden om deselve te salveren, ofte Palliacatta soude in den grondt bedorven worden ende souden haer kinderen moeten vercoopen, soo tselve jaerl. continueerde, gel. U.E. per resolutie, daerover genomen, sal connen sien. Oock is geen reeden, dat de Portugeesen onse reeden, daer wij syn, bederven om ons odieus te maecken ende dat wy de haere ongemoesteert soude

laten, hebbe oock alle de heijdenen deese cust langs aengebooden haer alle hulpe ende bijstandt te doen, als sij in Palliacatta willen comen ofte ter plaatse, daer wij resideren, maer die voorbij lopende ende naer de Portugeesen vaerende met victualie, coopmans. als anders, dat wij haer sullen aentasten, off selver Portugeesen waeren, want sy daermede haeren handel dryven. U.E. sal oock weeten, dat de Portugeseen de mooren gelt doen, daermede sy navigeeren, tegens cento pcto., als haer reijse gedaen is ende loopen geen peryckel als van de see, alsoo de moren haer verseeckeren, al worden sy van ons genomen, tselve weder sullen crijgen, soodat van meeninge ben, overmidts haer geinsinueert hebbe, al watter op vijanden plaatzen sal comen, te nemen om alsoo haere poorten te verderven ende de onsse, daer wij sijn, groot te maecken ofte anders sullen de onsse bederven ende by de inwoonderen odieus (te) worden (gel. alreede voor deesen wel is geschiet) ende haer parten vergrooten, toenemen ende floreeren.

Den Gouden Leuw heeft een prijsken voor Malacca verovert, dat een seer bequaem galiot is, wel beseijlt ende beroeit, hebben ooc eenige tonijs, waermede niet twyffele, ofte sullen den vijandt, alsser het schip, dat wij op de cust houden, mede ontrent is, merckel. afbreuck doen, sullen sien, hoe met het genomen scheepken sullen vaeren, d'welck den tijt sal leeren. Ditto der Goes heeft Tierepopeliere aengedaen, alwaer alle de cleeden in heeft genomen, gel. hij oock in Palliacatte gedaen heeft, die hij den Gouden Leuw over heeft gegeven, alsoo den schipper verclaert, niettegenstaende verdubbelt is, onbequaem is om cargasoenen over see te voeren ende dat door de brosheijt van de spiegel ende kiel, soodat geresolveert syn hem tot een Gengelijvaerder te gebruijcken soo om de cleyne scheepen, die van daer na Palliacatta comen, te verseeckeren als oock tot enige negotie, waermede niet twyffele, sijne onckosten wel gewonnen sullen worden ende Palliacatte daerdoor floreeren als ooc de viandt ten tijde van tcruissen grooten affbreuck sal geschieden. Het jacht den Neptunus, dat hier groote onckosten maect, soo met vermasten, nieuwe anckers, touwen, loopende wandt, vivres ende seijlen (alsoo niet bij t'schip is) soude mede derwarts gesonden hebben, dan, alsoo wij bespeuren, daer soo veel leedige scheepen sijn, waermede den dienst der E. Compe. genouchsaem can verricht worden, hebben goetgevonden t'selvige op te houden tot October om alsdan tselve na U.E. af te vaerdigen, met sulcx gereel sullen crijgen, soodat niet en twyffele, ofte sal

in Novembr. bij U.E. weesen ende noch bij tijds comen nae de Moluccos te senden.

Door Jan Gaeff is van Arracan na Tanaesserij ontrent de R. 1442 een goet derwarts gesonden (met enen arminiaen¹²), van wien wij hier advijs hebben, daer wel gearriveert), dat in Arracan meer als 2 jaeren installich¹³) heeft gelegen, soo door de cleijne negotie, die daer is als door sijn slechticheijt, voorwaer beclaecht. van alle canten soo veel clachten moeten hooren van quade goederen voor soo groten gelt. t'Schip der Goes heeft metgebracht ontrent de 100 candi witten rys voor tfort ende ontrent 5 lb. gout, dat meest gecomen is van de reale. Van ons eylandt Diango, daer is gansch geen negoti, hadde U.E. geschreven, wat men met t'selve comptoir soude doen, doch geen volcomen antwoorde becomen. Andries Criecke ende Jan Thijssens, (die daer was gesonden tot sijn verlossinge) syn beijs in den Heere gerust, hiernevens gaen haer reeckenighen aan de Heeren Meesters, Adrijaen van der Meer¹⁴) is daer gebleven met weijnich cargasoens, alsoo daer niet is te doen, ben dit jaer niet van meijninge derwarts te senden, maer U.E. ordre te verwachten, wat men toecomende jaer daermede sal doen ende, geen ordre comende, sal het laeten lichten, want om ijets in Bengale te beginnen, heeft veel om tlijff, ooock de cargasoenen cleijn, connen hier oock genoech becomen, sulcx de Heeren meesters ende Indien sijn eijsschende wtghesondert eenige cassen ende gingams, die door de mooren hier bij wijlen wel worden gebrocht, als wanneer men deselve met weinige advance can opcoopen sonder soo wijt ende breedt onse dingen te verspreiden, want in Diango niet sonder fort en connen sitten, dat oock veel soude costen ende den tydt is soodanich, dat het beter waere, eenigh geraseert, als andre gemaect, doch geve t'myne om een beter ende wat den Hr. gnal. ende U.E. ons hierinne sullen ordonneren, sullen naercomen. Petapoely is gelicht, hebben wel over de 50 brieven ende suppliatiën van de gouvrs. gcregen om daer weder te comen met groote beloften van na begeeren getracteert te werden, dan slaen tselve met een dancksegginge aff ende dat wij ons sullen beraeden.

T'sedert onse leste moeite alhier met de gouvr. ende lichtinge van tcomph. Petapoely sijn de beste vrienden, die men mach vinden, laten ons al toe, wat van willen hebben, weder ons firman¹⁵) aengenomen als voor deesen, dat wel hadde gewilt, te niet hadde gebleven ende dat wij als te vooren 4 pcto. hadden mogen beth. Want dit jaer, vermidts con-

tant ende geen goet gecomen is, over de 1500 pagoden sullen verliesen, doch can op een ander jaer verbeterd worden, en sijn worden nu getrac- teert na wensch. Godt geve, langh mach duren, doch sullen niet toelaten ons eenich ongelyck te doen, welcke ick achte, oock alsoo wel beginnen te verstaen, waere te wenschen, over langh haeren wil in haer sielterijen niet toegestaen hadde geweest, twijffele niet, off laten haer voorstaen, soo ons niet wel en tracteerden, de plaatse mede souden verlaten, als Petapoulij gedaen hebben.

Palliacatte neempt geweldich aen ende daer comen seer veel inwoon- ders, de negoti, niet tegenstaende den oorloogh noch duurt, vermeerdert, soodat niet twijffele, ofte sal mettertyt een groote coopstadt worden, het Christendom neempt ooc geweldich aen, wij sijn daer meester, de in- woonderen doen weinich oft niet sonder onsen raedt, waerin wij haer voortaan oock sullen houden, sijn daer seer bemandt ende geacht, is oock het dwinglandt deser cust ende nu meerder worden sal. Aen de mooren ende heidenen sullen vernemen, wij hier een schip tot condute van hae- ren handel houden, hoewel het oock geschiet ten deele tot onse negotie. Mij verwondert, dat van Berchem claecht over de groote van t'fort (al- hoewel het selfe wel in reeden is gefondeert), vermidts hy t'selve van den grondt op heeft gemaect, alswanneer hij de considerati behoort gehad te hebben ende niet te claegen naer genomen resolutie ende gedaen werck, het is wel te vercleenen, dan soude veel costen ende, alsoo nu in sijn 4 punten in steen ende calck leijt, sullent soo laeten blijven om in geen voordr. moeijten ende costen te vallen, die overal (Godt betert) te groot sijn.

Mij is lieff, U.E. wel gevalt de overgecomen swarten wat onderhout te geven, sullen soo continueeren ende met alle gelegenht. van de handt schicken, die bij ons ondienslich sijn, gelyck voor deesen gedaen hebben om soo veel overloopers niet by der handt te houden.

Ingeval hier ijmant voorviel om in t'landt te blijven wt den dienst der E. Compe. haeren tijt verstreeken sijnde, sullent toelaten ende daerinne volgen de ordre van de Heeren Meesters, door U.E. ons toegesonden.

Wat Pegu belaugh (na ick verstaen), is een plaatse, die met cleijne jachten ofte scheepen bevaren moet werden, ooc een seer periculeuse reviere, den Coninck een van de meeste tirannen van de werelt, hout dickwils de scheepen een jaer over sonder consent te willen geven van te vertrecken, die alsdan van de worm in de reviere worden gegeten;

hier sijn dit jaer drie a 4 cleijne moorsche jachtgiens van daer gecomen met eenen ambassadoor aen den Coninck van Golconda met een present van goudt ende robijnen, waerdich ontrent 7000 pagoden, is oock een groot viandt van den Coninck van Arracan ende Siam, enfin, naer verstaen, is swaerl. ende verdrietel. derwarts met proffijt te navigeeren.

Ick sie, U.E. mij is recommanderende, dat de Heeren majores ende India gewenst goet tot redel. prijse crijgen. U.E. mach hem vastel. vertrouwen, ick naer eere trachte ende daerom meest in Indien ben gebleven, derhalve sal alle neersticht. voorwenden om tselve na te comen, ick twijffel niet, off U.E. van dit cargasoen goet contentement hebben sal, oock connen sien de deucht van de cleeden ende verminderinge van prijs, waeraen mij gedrage. U.E. gelieve mij de vrientschap te doen datter geen packen sonder opendoen vercocht worden, opdat U.E. een oordeel mach geven van t'gene nu sende ende watter voor deesen gesonden is ende van de bevindinge ons en de Heeren bewinthebberen te advizeeren.

Hebbe oock ontfangen de missive van de Heeren Meesters aen U.E. ben verblijt van herten in het goet contentement, dat sij van U.E. sijn hebbende, twijffel niet, ofte sal van jaer tot jaer vermeerderen, alsoo niet twijffel, ofte U.E. en sal als voor deesen daertoe arbeiden ende noch 2 a 3 jaeren in haeren dienst blijven, welck hoope met den eersten te verstaen, opdat het goet begintsel niet weder door nieuwe vermindert wordt.

De 80.000 realen van achten, met den Gouden Leuw gecomen, hebben U.E. goet gedaen a 48 stuvers, soot mogel. is, dient voortaan ons goudt toegesonden, alsoo op tgeene U.E. ons heeft gesonden, niet hebben verloren, maer geavanceert ende moeten de realen voor $8\frac{1}{2}$ a 9 fanon wtgeven, die voor deesen 10 ende 11 plachten te gelden. Seggen, deesen afslach in tsilver comt door den mogul ¹⁷⁾, die in tlandt oorlooght, waerdoor niet veroert connen werden, soodat onse cleeden hierdeur niet alleen te dierder comen te costen door den stuiver van 47 tot 48, nochte oock van 9 fanon tot 10 ende 11 fanon, maer is meestal licht gelt, dat met den Gouden Leuw hebben ontsn. soodat op 10 realen een quaert door sijn lichticht. moeten verliesen, dat oock de cleeden beswaert ende ons hier de disreputatie geeft, want connen nu niet een reael wtgeven off worden gewogen, dat voor deesen noijt is geschiet. U.E. can hierbij lichtel. affmeten, wat een merckel. somme op de realen verlooren sal

worden, waerop dient voortaeen geleth, dat U.E. ons van gout ende naegelen versiet.

Ick hadde wel gemeent, ons eenich schip van tpatrija toegesonden soude hebben geworden, als wanner tpatrija ende India volcomen souden hebben connen versien, doch twyffel niet, alsoot voordeesen niet is geschiet, ofte sal tegens Augusto volgens U.E. ende myn schrijvens, met Rotterdam ende Mauritius geschreven, geschieden.

Francisco de Sant Jago met de Engelsen gecom, hebbe hem noijt vernomen, vernemende, sal daerinne procederen na behooren¹⁸⁾.

Tirepopeliere wordt noch gecontinueert, gelijk van meninge ben te blyven doen, tenwaere van daer andre expresse ordre quame, alsoo bevinde van jaer tot jaer beter ende aldaer van alles connen becomen, niet allein indigo, die de meesters exalteren boven die van hier, maer oock de lynwaten voor Guinea, soldatecleeden, balaetchios, goulonghs als anders, hier gaen oock 4 pack tapijs, die aldaer costen ontrent 6½ pagod. die mij duncken, wel goet sijn, maer te hooge van prijs om den gemeenen man te contenteeren, derhalven hebbe geordonneert, datter geen meer gemaect en worden, hebbe daer oock laeten maecken ptij. balaetchios voor Jambij, waervan Sourij mij een monster heeft gesonden, adviseren de beste waere, die men daer mach brengen alsmede oock voor Siam. De partij gobaers, die U.E. ben sendende, is wat groot, dan alsoo Sourij mij adviseert, de memorि door U.E. gesonden, geleesen te hebben, waerinne bevint te weijnich gobaers voor hem alleen, late staen voor Java, hebbe de quantiteijt wat grooter gemaect, opdat de plaetsen, daer de peper valt, wel versien mogen worden.

U.E. gelieve oock te letten, dat ick op het hoochste ben recomanderende, dat de goederen, die herwarts gesonden worden, goet syn ende niet gelijk de sydewaeren, die weder met den Neptunus gecom, daervan wij het wtgeleide gelt niet en connen maecken, den aluin is oock meest dreck, gel. U.E. bij deese nevensgaende missive van Symon Joosten¹⁹⁾ (daer tselve gelost is) sal connen sien, hetwelcke de Compe. groote schade veroorsaeckt, den muscus is oock voor goet ende fijn betaelt, is heel slecht ende vol vuilicheijt, de suycker in de corven is boven een handt breedt wel wit, gel. die behoort te weesen, maer voort soo swart als aerde, so datter hier qual. gelt van connen maecken, daerom op den incoop ende ontfangh dient geleth ende ons sulcken goet niet meer gesonden, maer veel liever het gelt, dat daer vooren wort gegeven,

want t'wtgeleijde nieuwers naer daervooren connen crygen. Wy bevin-
den oock 60 cati rouwe syde minder in beyde cassen ende wel 2000 ct.
sandelhout over, niettegenstaende Souri noch soo veel heeft wtgelicht,
derhalven dient U.E. die tot het wegen ende ontfangen off opcoopen
van de goederen gestelt worden, te ordonneren, voortaan beter toesicht
nemen ende alsoo niet twyffel, ofte U.en. sal hierinne goede ordre
stellen, salt daerbij laeten blijven, porselein dient niet gesonden voor
naerder ordre, ten waere enich groff, daervan wij in memori verhael
doen, alsoo alle het porseleyn, met der Goes gecomen, noch in tpackhuis
leijt ende apparent noch in 2 jaeren vercocht sal worden, rouwe sijde
noch sydelaeken dienen oock niet gesonden, tenwaere enige, die
heel goet sijn, voor Tirepopel. a 10, 11 fanom willich vercocht werden,
root cooper van Japon, te weten groff, is hier vercocht a 90 rl. de candi,
dat is 480 ct. ende het fijne 108 realen.

Dat U.E. schrijft, voor desen erreuren gevonden sijn in de packen, die
van dese cust comen ende datter petas voor goulongs, sarampoury voor
cassen gesonden syn, can wesen, dat ick achte, geschiet is door haes-
ticheijt, alsoo de voorsz. srs. alle de goederen in tpackhuis ongepakt
hielden liggen ende als de scheepen begonden te laden, begonden sij
te packen, dat nu soo niet toe en gaet, maer soo haest een pack cleeden
in huis comt, wort gepackt, soodat daer nu apparentel. geen erreur in
en can geschieden, maer U.E. hebt te letten, als er ordre gegeven wer-
den van de goederen van d'een schip in d'ander te scheepen, dat het
niet alleen en geschiet bij de nombrers, maer moeten oock letten van wat
plaatse hier gescheept sijn, te weten een M. beteekent Masulipatam, een
P. Palliacatta, een T. Tieropel. want alle drij nombreren met 1, 2, 3,
4, ende als dan op de onderscheijt van de plaatse niet geleth wordt, can
lichtel. d'een voor d'ander genomen worden.

Ick sende aan de Heeren Bewinthebbers, wat de dochter van Jan
Gerrits Ruijl ²⁰⁾ gecost heeft tot nu toe ende wat die voorder jaerl. van
doen heeft, dat achte noch 3 jaeren sal duiren, alswanneer houbaer sal
weesen ende lichtel. een een man geraecken, die haer alsdan den cost
sal mogen besorgen.

In mynen voorgaende hebbe U.E. geadviseert van te senden 3 geborste
metale stucken, dat oock mi[t]sdeesen soude geschiet hebben, dan alsoo
ick bevinde het de Heeren Meesters veel proffijtel. te weesen deselve
hier te verkoopen ende U.E. het provenu in goulongs te senden om

peeper daervooren na t' patria te beschicken, hebbe deselve vercocht tegens 58 pagod. de 480 ct. waervooren U.E. hebbe gecrediteert, derhalven mocht ons daervoren belasten om d'accoordt te gaen.

Den coopman van den Neptunes, Hendrick Coomans, is hier van den bloetganck overleeden, Godt wil syn siele genadich weesen.

De rompen van nooten, die in Banda wtgegarbuleert²¹⁾ ende wech gesmeten worden, mach U.E. voortaan (het schip groot genouch synde) herwarts senden ofte ten minsten pertijc daervan, welverstaende, dat daerom geen goede ofte andre goederen laten te comen, twyffele niet, ofte sullen alhr. daervan maecken, sooveel de goede in Banda gecost hebben, per avijs.

Na veel moyten hebben ten laesten een nieuw huis gecregen, dat ons ontrent de 1000 pagoden heeft gecost, doch is een fraeij ende sterck huis, heeft 2 schoone packhuisen, daer wel een scheepsladinge mach leggen, sende hier nevens de reeck, in llargo wat gecost heeft.

Een schip van tpatria, in Augo. ofte Septembr. comende, sal niet laten tselve jegens Octobr. ofte Novembr. na U.E. affvaerdigen neffens den Neptunes om niet installich te houden liggen, waerop U.E. hem mach verlaten ende sulcx alst soude mogen bedragen, alsmede in contra, wat cargasoen ende capitael daertoe dient gesonden. U.E. mach t' selve ter gelegender tijt oversien ende alsdan daerinne disposeren, naer het hem best ten dienste van de compe. geraetsaemst sal duncken, t' waere te wenschen, d' Heeren Meesters deser custe jaerl. versagen met 100.000 ren. te weten aen gelt ende waren, als in memori verhaelt ende dat de reste door U.E. in specerien gesonden wierde, in welcken gevalle onse groote oncosten (alsoo ick achte van daer soo veel specerijen, als in memorij geheijst, niet sullen comen) met eenige proffijten verlicht soude mogen worden.

Oock dienen hier geen cleijnder schepen gesonden, als voor deesen geadviseert, t' sij van tpatria ofte Bantam, als 250 a 300 lasten, want anders connen niet aff- noch aenbrengen ende moeten ten naesten bij even veel onckosten supporteren, waerop dient geleth, opdat hier geen coopmanschappen installich blijven, als voor deesen.

D' Heer Samuel Kindt hebben de novo aengenomen voor 2 jaeren, heeft niet minder willen blijven (alsoo alreede een jaer over syn tyt heeft gebleven) als 200 gls. ende alsoo hij seer van de inwoonderen en de onsen in Palliacatta bemint is, oock tot noch toe tfort in goede regeringe

heeft gehouden, alsmede dat daegel. een successeurder van de croone van Velour staet te verwachten, by denwelcken nootsaeckel. een ge-commiteerde sal moeten gaen, waertoe hij seer bequaem is, hebben op een cleijntgie niet willen sien, nochte hetselfe naelaten, twijffel niet, ofte sijnens dienst en sal met de gagie corresponderen.

Wy syn U.E. hiernevens sendende een register van de veroverde goederen, bij den Gouden Leuw voor Malacca verovert ende, alsoo wij die aen U.E. senden sonder gelost te hebben, sijn hier niet gebouct, maer wel getaxeert, derhalven mach U.E. de reeck. van de veroverde goederen daervooren crediteren ende niet ons. Wij hebben hier van deselve gelost 7 candij caetche ²²⁾, dat men met betel eedt ende costi niet is begeert, waerdich ontrent 6 fanom de man, waervooren wij U.E. hebben gecrediteert, als U.E. sal sien bij de nevensgaende memorij.

Een gewenste saecke waer het, soo U.E. conde te wege brengen jaerl. 2 scheepen na deese custe af te vaerdigen, te weten het een, dat het in Septembr. van daer vertrock om in Novembr. hier in Masulipatan te weesen met specerijen ende het ander met wat gelt (dat in Novembr. van daer door de Straet soude mogen vertrecken), Tierepopeliere eerst aendoende, dat wel een cleijn schip mach weesen, als den Neptunes, om Tirepopel. ende Palliacatta daermede te mogen versien, in welcken gevalle wij het eene in Junio souden affvaerdigen ende d' ander wtgaende Septembr. soodat Bantham en de Moluccos ordinaerl. souden van cleeden connen versien syn ende wij alhier van gelt ende goet, doch ingeval de Heeren Meesters jaerl. de Cust versien met een schip ende kapitaal (gel. ick haer hebbe voor deesen geadviseert) soude onnodich wesen meer als een schip van daer te comen, want de schepen van tpatrija hier ordinaerl. arriveeren in Augo. ofte Septembr. dat jegens Octobr. weder na U.E. affgevaerdicht can worden.

U.E. crycht nu diverse soorten van tapijs, gel. oock dencke tegen Octobr. te senden. Wat den besten slach van Java is, staet ons metten eersten te vernemen, dat achte de slechte soorte van $1\frac{1}{2}$ a $2\frac{1}{2}$ ende 3 pagoden sal weesen, die wij voortaen meest sullen laeten maecken, ten-waere ander ordre van U.E. cregen, alsoo bespeure, den gemeijnen man daer beter mede geriefst can worden, vermidts de tapys van $4\frac{1}{2}$, 5 ende $6\frac{1}{2}$ pagoden te goet ende te dier sijn. Oock syn de slechte soorten hier beter ende geringer te becomen, alsoo niet veel wercx in hebben ende door de leerjongers connen geschildert worden, soodat op corten tijt,

groote pertij connen krijgen. De tapis van $1\frac{1}{2}$ pagod. syn noch tapys, die ten tijde van van Berchem geschildert syn, die hij 4 pa. betaelt heeft, maer die nu voortgaen sullen laeten maecken, sullen vry wat beter vallen, maer moeten 2 pagod. daervooren geven, oock de hooffden sullen een cobido lanck weesen, dat deese niet sijn.

Sr. Daniel van der Heggen laeten weder met den Leuw keeren om U.E. van alles mondel. goet rapport deser custe te doen alsmede om aldaer de goederen ende porseleinen wt te soeken. U.E. gelieve hem daertoe, tsy tot het wtsoeken ofte opcoopen, te gebruicken, alsoo hem tselve wel verstaet ende weet, wat hier dienstich is. U.E. mach hem met den Leuw weder laten comen om alsdan op de Cust ghebruijct te worden, ingeval ymant van de coopl. die haeren tijdt gaet expireeren, begeerden verlost te worden, hij is een jongman van goede sorge, waerop men hem mach vertrouwen.

Wij hebben van meeninge geweest den Neptunes na Tanassery te senden, gelijck ick aen Houtman in Judea hebbe geadviseert, dan considererende, dat de Moluccos noodiger cleeden van doen soude mogen hebben, waeraen meest is gelegen ende dat Der Goes hier moeten houden tot de Gengelijvaert, hebben geraedtsaem gevonden tselve noch een jaer wt te stellen, verwachtende ondertusschen U.E. ende Houtmans advijs, op t' geene wij hebben geschreven, waernaer ons alsdan reguleeren sullen. Oock soo is den Neptunes ende Leuw te laet gecomen om eenigh cargasoen voor Siam tegens Septembr. claer te hebben, alsoo veel geschildert ende groot goedt is ontbiedende, dat lange werck heeft van schilderen, oock soo moeten de roode doecken wel 3 maenden in de olie liggen, alleer die goede saeije aennemen.

Ue. dient ons oock te senden 45 a 50²³⁾) halve vaten cruijt tot behoeftte van de fortalesa, wel is waer hier cruijt connen maecken, maer moet alle 3 maenden vermaect worden, dat seer veel cost. Eenich scherp dient ons gesonden, te weten van 24 ct. 8, 11, 18, 5, 3 $\frac{1}{2}$ ende van 1 ct. alsoo daervan gansch ontbloot sijn. U.E. gelieve ons 3 a 4 fraeije ternataense papegaeijen te senden om te verschencken, dat andre sal verhoeden. Oock wil U.E. gebeden hebben ons te senden een a 2 liggers met wijn voor onse provisie, soot doenl. is.

Den schipper Schapenham²⁴⁾, heeft t' schip der Goes hier eenich touwerck bijgestelt, dat hy seyde, niet conde missen ende tot Bantam van doen sal hebben, derhalven hebbe hem geloofst ende een brieffken

aen U.E. gegeven, dat het hem daer weder sal gegeven worden, dat U.E. gelieve t' selve alsoo te ordonneren, opdat by desulcke ons woort ofte belofte in geen cleijnachtinge is geraeckt, waeraen my vrientschap sal geschieden.

Senden U.E. twee oorlogies, die met den Beer geheel onstelt sijn gecomen, ingeval men die daer can repareren, mocht ons die alsdan weder senden ende soo niet, dienen tot reparati naer tpatrija gesonden.

Hier sijn noch 2 Engelsze scheepen ²⁵⁾, met den gnall. van Suratte gearivt. hebben niet gelost als loodt, achte die corts na Bantam in compe. van Luycas Anthonisz. sullen vertreken. Met ditto Luijcas gaet oock een fielt, genaempt Marcellis Verwers ²⁶⁾, die, nadat veel vrientschap in tijden van van Berchem van de onsen heeft ontfangen, bij de Engelsz. is gegaen, derhalven in geval daer comt ende U.E. quame te gemoeten, mocht hem tracteren na merite.

Hier nevens gaen ooc de reecke. wat het schip Dergoes hier tot nu toe heeft gecost, alsmede den Leuw, met den Neptunus sullen oock sijne reecke. senden.

U.E. dient ons van daer te senden 100 spaden met iser beslagen ende schoppen tot een noot(?) alsmede eenige houwelen.

U.E. sal gelieven indachtich te weesen, hoe mijnen verbonden tijt in April in een jaer is geexpireert, datt er een bequaem persoon tot myn verlossinge mach gesonden worden, ofte dat ijmant in mijn plaatse mach stellen, alsoo mijne gelegentht. ende genegentht. niet langer in Indien is streckende, vermidts alreede over de seven jaeren wt ben geweest ende ontrent de 10 worden sal, eer in tpatrija can comen.

Op morgen duncke met der Goes in compe. van Sr. Samuel Kindt te vertreken na Palliacatta om aldaer ordre te stellen, soo veel mogel. is wegen het fort, als in tmaecken van de contracten van goulongs ende andersz.

Sr. le Febure hadde verhoopt, dat de advoijatie van de genomen resolutie van den heer president over syn aenneming bij U.E. soude hebben gesonden geworden ende alsoo synen verbonden tijt is geexpireert, heeft een ons versocht syne verlossinge ofte nieuwe vaste verbin-tenisse, twelck wij niet hebben connen weiigeren, derhalven hebben toegestaen ende geresolveert, alsdat sijne aenneming ende verbeter. voor dees effect sal soorteren, wel verstaende dat den tyt van syn verbetering van nu aff sal ingaan ende de reste tot discretie van de Heeren

meesters, als U.E. per nevensgaende resoluti sal connen sien.

Senden U.E. hiernevens 14 Ps. van de bladen, die Jan Ewoutsz.²⁷⁾ seijt in Mocca soo veel waert te weesen, achte in plaetse van een stuck 20 heeft gemeent, costen 11½ fan. tstuck ende connen der, sooveel als begeeren, become.

Gaet hier oock meede een pack met 141 diangse monsters van ons eylandt, U.E. gelieve eenmael daer op te letten, waervoor dat se bequaem ende beste getrocken syn, connen quantiteyt daervan become, per avijs.

Hiermede gaet oock een factuirken van de overgebleven packen van t' verleeden jaer, die in den Aeolus niet en mochten, daervooren U.E. oock doen hebben crediteeren.

Aengaande de reecke. van Jan Gerritsz. Ruij is hier niet, maer wat syn dochterken heeft gecost, senden aan de meesters, waervan gedrage.

t' Gemunte gout met den Gouden Leuw ontfangen, dat U.E. voor een reael tstuck stelt, en connen niet meer als een halve pagode voor crijgen ende t' ongemunte over de 20 percento advance, daerom U.E. daerop gelieft te letten.

Alsoo U.E. seeckerl. niet connen advijsen, wat U.E. tegen toecomende jaer hebt te verwachten, hebbent wtigestelt, totdat den Neptunes costi gaet, waermde U.E. alles volcomen advijs de notie hebt te verwachten.

Hiermede

Achtbare, wijse seer voorsienige Heere weest Godt bevolen ende van herten gegroet. Wt Masulipatam desen 5en Junij 1617.

Was onderteekent

U.E. dienstwillige

Hans de Hase.

XXX. HERMAN VAN SPEULT, AMBOINA 22 JULI 1617^{1).}

Extract wt een missieve door Sr. Harman van Speult wt Amboijna geschreven aen d' Hr. President Jan Pieterssen Coen.

Naer tsluijten deser hebben schrijvens gecregen met een corcorre wt Ternate, daerin verhalen, dat den commandr. t' Lam, naerdat hij het schip Walcheren versonden hadde naer de Mollucques, des andren

daechs daeraen 4 groote Chinesse fruijtjoncken hadde gecregen ende
soo nu als dan 9 in tgetal hadden aengehaelt, waeronder twee groote
Chineese sijdejoncken waren, welcker goederen het schip Der Veer
meest heeft ingenomen ende de rest soude de Nieuwe Maen innemen,
die, naerdat hij eenige stuckgoederen, soo packen als canasters met ge-
wrochte ende ongewrochte sijde tot ontrent 900 in tgetal hadde over-
genomen wt eene van de joncken, soo is des vijandts armada tot 7 groote
schepen toe, waervan de cappitana ofte admirael 56 metale stukken
ophadde, daeronder 6 stukken, die op de lastbalcken lagen, van 50 p.
isers ende de andere ophebbende tusschen 40 ende 50 stukken, ider
wesende meestal stukken van 24 a 25 p. isers, met noch een jacht van
ontrent 130 last, ophebbende 24 lepelstucken ²⁾, 3 galleijen, waervan de
2 op den Spaenschen admirael pasten ende eenige fusten ende bercquen,
sijnde alles in tgetal, soo groot als cleijn, 16 off 17 seijlen, wesende den
15en dach Apl., den Heer Commandr. sijnde sterck 6 schepen, te weten
de oude ende nieuwe Zon, de Nieuwe ende oude Maen, den Aeolus ³⁾
ende 't schip Der Vere, d' andre drie schepen, te weten Vlissingen, den
Engel ende den Rooden Leeuw, hadde den commandr. om de Noort ge-
sonden ontrent 16 a 17 mijlen van de baije om op de zijdejoncken te
passen. Soo heeft evenwel diesniettegenstaende den vijandt verwacht
ende den vicecommandr. ⁴⁾ hebbende een Chinesse joncke achteraan,
daer hij die goederen vast van over nam, mogt deselve laten slissen
ende hem tot slaen vaerdich maecken. D' onse dan haer advantagie
soeckende om de loeff van de Spaense armada te becomen, alsoo sij
te loeffwaert van ons waren en hebben sulcx niet connen te wege
brengen doordien sij schoon gerolt(?) ende beter beseijlt waren als de
onse ende sijn alsoo tegens den avondt aen malcanderen geraect, seer
geweldich ende affgrijssel. schietende, in voegen datter niet en conde
geoordeelt worden, 'aen welcke sijde de advantagie was. Ondertusschen
soo is den Engel, diewelcke om de Noort geweest was, naer onse vloot
affgekommen, medebrengende een Chineese joncke, denwelcken siende
van verre meer seijlen als onse vloote, heeft de vlucht genomen, de
joncke ende sijnen commandr. schandel. in de noot verlaten ende naer
Ternatte geseijlt, dan ingevalle hij sijn devoir gedn. hadde, gel. een
vroom schipper behoorde te doen, soo soude een seer groot secours voor
onse vloote geweest hebben, alsoo hij een versch schip was ende met
een ronde vrij wat schrick onder den vijant gecauseert hebben. Dan

heeft sijnne reijse naer de Mollucques vervordert, medebrengende bij de 6 a 700, soo packen als canasters, Chineese waren, die hij voordat door last van den Commandr. wt een Chineese fruijtjoncke gelicht hadde, so op den 4en Junio voor Maleijo ten ancker gecomen, alwaer den coopmn. ende schippr. bij den lujtenant gouvernr.⁶⁾ in hechtenisse sijn.

Des anderen daechs, wesende den 16, is den commandr. met sijnne schepen ontrent den 10 uijren wederomme onder de Spaense armade geraect, diewelcke overmits de stilte op de onse groote advantage hadden, te weeten den Spaensen admirael voorz. ende noch een ander schip ende als den Spaensen admirael voorsz. sijn eene zij gelost hadde, soo boechseerde de galleijen hem wederom, soodat hij sijnne andre zij mede mocht gebruijcken, waermede sij seer groote vantagie op de onse hadden, overmits het heel stockstille was, daer wij ter contrarie des daechs te voren advantage op den vijant hadden overmits de coelte. Soo sijn eijgentlijck, naerdat sij wel 4 ofte 5 uren soo aen malckanderen gelegen ende den andren soo doorboort ende mat gemaect hadden, is eijntlijck den brandt in tschip Den Veer geraect, die de costel, waeren inhadde ende een weijnich daerna vergaen, waervan noch bij de 50 mannen gebercht sijn, daeronder den schipper. Het schip den Aeolus, die verre in lij was, is van twee groote schepen der Spangiaerden in de gront geschoten. Men seijt, dat den schipper, siende datter geen houwen aen en was, het cruijt in brandt heijt gesteeken ende een Spaens schip mede heeft genomen. T' schip de Sonne, daer den commandr. Lam op was, is, naerdat hij van den Spaenssen admirael was afgeraect, (is) oock weijnich tijts daerna (Godt betert) gesoncken. Dan den Commandr. met eenige van sijn volck sijn gebercht geworden op d' Oude Sonne. Den Commandr. sijn schip verlooren hebbende, heeft belast een ider sijn best te doen om naer Ternatte te seijlen. Men seijt, dat ingevalle den Commandr. sijn schip hadde mogen behouden, soo souden kans genoch gehadt hebben om den vijant het hooft te bidden, overmits sij soo machtelooos door tschieten van ons geworden waren, dat se geen tegenweer meer bieden connen. Op de drije onse overige schepen, die in tmidden van de haere waren, genootsaect sijnde de eene voor ende de andre naer op de lije te smijten om de lecken te stoppen. Den vice Commandr. verhaelt meer van de Spaensse schepen, die hem aen boort lach, doen een goet gesichte hebben, datter over 2 off 300 dooden op den overloop

lagen, soodal, ingevalle wij onse macht by den andren gehadt hadden, souden, Godt te voorsten, naer menschelijcken opinie meester van de Spangiarten geweest hebben. In dese naval batallia is, naer t' seggen van de gemeene man van onse sijde soo wel gevochten, als in lange jaren voor desen geschiet is, dan des vijants macht is te groot geweest ende bij d' onse te cleijn geacht, een plague, die wij veel subiect sijn. In mynnen voorgaenden van dato 27 maij ¹⁾) is U.E. geadviseert, dat te vreesen was, dat den Spangiaert, leggende op sijn luijmen ende volcomen van onse macht geinformeert sijnde, ons wel mochten comen bestocken ende een verdeel affsien, daer het, Godt beterl, toe gecomen is, dan alhoewel hij meester van tvelt gebleven, naer verstaen, en hebben daer geen sijde bij gesponnen, overmits haere schepen, gel. zij altijt gewent sijn, extra ordons. vol volcx sijn geweest, want boven haere soldaten altijt groote menichte van vollontariers op soodanige corte tochten gaen, alsoo sij haer hebben laten voorstaen ten aensien van haere geweldige machte op syn witterst met ons te handelen. Het is bijkans voorseecker te houden, dat do. schepen door het groot verlies van volck wel voor een tijt mochten aen de wal geraecken, alsoo men seijt, die van seer verganckelyck hout gemaect en sijn, ende eer sij wederomme volck sullen connen versamelen, sullen vergaan sijn. Men seijt, dat wij met onse drije schepen ontrent de 250 man verlooren hebben, waeronder 3 coopliden end den schipper van de Aeolus, genaemt sijnde de coopliden als volcht, François Lemmens, Jacob Schot ende eenen Verberch ²⁾), welcke schade om het verlies van het volck seer treffel. is.

Aengaande het verlies van de schepen ende toebehooren, kan met den buijt rijckelijck gebuct worden. Hetgeene datter alreede in behouden handen is, wort ontrent de 15 ofte 16 tonne schats geextimeert weerdich te syn, naer gissinge. Men seijt mede, dat in tijde als den Aelus begost te sincken, den schipper het cruijt in de brant soude gesteecken hebben, daer eene van de Spaense schepen met soude gevlogen sijn ende datter noch twee schepen van des vijants sijde naer de wal liepen, na de onse speuren conden, soo wilden sincken. Wij verhoopen, dat de twee schepen, bij den commandr. Lam om de Noortwaert gesonden om op de joncken te passen, wel een rijcken buijt mochten brengen, alsoo doen ter tijt in trechte saijsoen was. Wij en twijffelen niet, off den vijandt sal soo gematteert wesen, dat hij de macht niet en sal hebben om do. twee schepen te bestocken, want anders soo souden do. schepen almede

perijsckel loopen, overmits als sij soo in tnemen der joncken sijn, gemeenelijck een ongereddert schip hebben ende gemeenel. alsdan alles over hoop leijt, dan moeten het beste verhoopen. d' Oude Sonne, daer den commandr. t' Lam op is, wort gissinge gemaect, naer Patanij sal geloopen wesen, overmits sijn tardement. Dit is, t' gene hier verstaen hebbe. Hebben niet connen naerlaten U.E. t' selve te advijseeren, alhoewel achte, U.E. t' selve ampel. wt schrijvens van den Heere Genl. sal verstaen hebben. Mijns oordeels, alhoewel wij groote schade geleden ende den vijandt het velt behouden heeft, soo is den vijant nochtans seer treffel. affbreuck gedn. alsoo eenen grooten schat in goet ende gout met de gebleven schepen sijn quijt geworden, dan men gist, meest op de inwoonders van Manilha ende haere corespondenten sal aen comen, soodat sij in toecomende soo stercq niet en sullen connen continueren ende de Chineesen sullen vreesen jaerl. soo gegroet te worden, om welcke redenen den handl. op Manilha wel wat mocht minderen ende aen onse cant aenwassen. Hier wordt geseijt, dat het seer exquis goet is dat de Chineesen daer brengen.

Soo de tijdinge van het arivemt. van don Joan Foxando Silva ende het soccors van de 4 galleonen van den vicereij seecker is, die om dees tijt off in Augt. in de Manilhas sal moeten comen, soo sullen met corragie van dese duire fictorie ende door ambitie van den nieuen generael al iets attenteeren, dat te presumeeren is, wel hier mocht vallen, overmits haer voorgaende coupert ofte desein⁹) sulcx was, als wel wetende, dat dese plaatse de eenige is, daer wij de meeste proffijten afftrecken, derhalven dient U.E. ons wel te provideren van vleijs en rijs tegens het toecomende jaer, op off den hondt beet ende alsoo den tijt gegenwoord. niet toe en laet te alargeeren, soo sal cess. ren ende U.E. etc.

Int casteel Anboijna adi 22 Julij 1617.

XXXI. ABRAHAM DE RASIERE, AAN BOORD VAN HET JACHT
JACCATRA VOOR DE KUST VAN WEST-SUMATRA
7 AUGUSTUS 1617¹⁰).

Erentfeste, wijse, voorsienige, seer discrete Heere.

(De tekst is gedeeltelijk afgedrukt in Bouwstoffen, I. p. 168. Na de woord en „trainerende hielt“ is daar uitgelaten):

met contracteren ende alsoo niet wel verdragen conden, vermits den peper op hoogeren prijs hielden, die alree absolut aan voorsz. Maleije vercocht was ende maeckelardijegelt gegeven hadde, ben met denselven vcrdragen, soo hij leverance becomen conde, dat hij mij dan peper soude leveren, opdat den peper tegen malcanderen niet opjagen souden. Den oversten, merckende, ick mij stille hielt, heeft Mandelicka²⁾ den coop affgeseyt, seggende, wel is waer ghij hebt den peper gecocht, maer mij niet aengesprocken, daerom sult ghij geen leverancie hebben, (dan volgt weer de tekst van Bouwstoffen, na „leveren soude” volgt)

a 15 R. de bhare, mits betalende sijne gerechticheijt, soodat denselven met alle oncosten en schenckagi gedaen 17 R. de bhar compt te staen (weer Bouwstoffen, waar r. 19 voor „verscheyde” moet worden gelezen: „dese”; na „beloofte comen” volgt:)

De joncke van Intche Moeda na Atchijn gesonden, licht hier het Ooste mouson over, wachtende naer het W. mouson, (nogmaals Bouwstoffen, na „met een peert” volgt:)

In see is onsen grooten mast, de schuijt willende insetten, aan den visser³⁾ gebroocken, soodat eenen anderen hebben moeten maeken en insetten, den timmerman, die ons van t' Wapen van Seelant gedaen is, can niet wercken. Wij hebben oock 7 a 8 man sieck in de koije, soodat verlegen sijn om sulcken vaerwater, als dit is, te frequenteren, hebben te weijnich volck, soodat naer desen beter daeroppe dient gelet, doch hope evenwel, met Godes hulpe ons daerdoor redden sullen.

Ende alsoo op ons arrivement alhier voorgedragen hebbe omme met de schuijt off chaman naer Indapura te varen, insiende tweijnich seavarent volck, die hebben, eenige sieck sijn, soodat het jacht heel ontbloot van volck soud blijven liggen, de schuijt cleen, leech geboijt ende op desen cust somwijlen hert waijt, hol water gaet, voor de rivieren van Indapura ende Lamenjuta groote brandinghe stort, na van de inwoonderen verstaen, bevinden de chaman van de joncke onbequaem, om tegen wint 30 mijlen op te laveren ende op de joncke maer 4 a 5 bevaren Chinesen sijn, gelijck bevonden hebbe in tgins en weer varen van Bockelo. Den stuijrmman, die voorleden jaer met de boot van tschip Enckhuijsen in voorsz. plaatse is geweest, secht, derwaerts met de chaman off schuijt wel connen varen, maer niet weder keeren ende dat syluijden soo groote gevaelijckheden hadden wtgestaen, sterck

wesende in de boot 14 cloecke mannen ende wij sijn sterck op tjacht
met siecken en gesonden 16 mannen varent volck, soodat,

(voor de laatste maal volgt een stuk afgedrukt in Bouwstoffen, waar
r. 27 voor „liggen” dient gelezen: „legger”, waarna na „sullen conne
doen” het slot van den brief luidt:)

ende alsoo geimformeert sijn van de inwoonderen van Indapura ende
Lamenjuta, die ons den peper vercocht hebben, dat het sout, porceley
en parangs aldaer niet souden connen venten ende van de Atchinesen
verstaen, dat in Priaman ende Ticco haest vertiert soud worden, ge-
considereert sijnde, dat voorsz. joncke alhier 2 maenden soude moeten
te vergeefs leggen, als in Indapura peper genouch was, alsoo met dit
mouson geen prauwen wt de rivire geladen connen worden, hebben
geresloveert, voorsz. joncke op 6 Augusto rechtdoor naer Ticco sal
varen ende voorsz. cargasoen, bedragende gl. 2444.12.8 door de Chinesen
aldaer te doen verhandelen. Sr Cornelis Clementsz.⁴⁾) gaet met ditto
joncke omme goede toesicht te nemen, ende tot sijne hulpe Laurens den
tolck⁵⁾, die goet Chines en Maleijs can, ick hebbe denselven goede in-
structie ende informatie gegeven, waernaer hem sal reguleren. Soo hij
deselve effectueert, salt wel gaen, daervan tsucces U.E. tsijner tijt sal
worden geadviseert.

Van den Atchijnsen Ambassadeur, genaempt Madjeliskan⁶⁾, hebbe op
stantij gecocht 6 corge tapi daung, welcke 3 cleeden lanck sijn, a 58 R.
de corge, R. 348, 6 corge, 15 stcks. roode dubbele caricams a 58 R. de
corge, R. 391, 15 stucx salou, sijn witte cleeden, a 38 R. de corge is
R. 28½, tesamen bedragende R. 767½, waeroppe denselven hondert
realen betaelt hebbe, sondat hem resteert R. 667½. Van Mandelica
ende den stuijrmman van sijn joncke hebbe gecocht 8 corge tapi chinde
a 20 R. de corge, bedracht R. 160, welcke voorsz. partijen tsamen be-
dragen R. 827½, die U.E. een haer sal gelieuen te doen betalen. Dit
hebbe gedaen om ons kapitaal te verstercken, alhoewel achte, weijnich
avanco daerop sullen doen. De inwoonderen van Indapura, Lamenjuta
sijn seer graech naer caricams, chindes ende tapi daunij, soodat hope,
goede pertije peper becomen sullen, dat Godt geve. Wij hebben in tjacht
geladen 1608 gantangs peper, wegende elcke gantang 1½ cattij china,
die met contant betaelt hebbe, bedragende metten tol, schenckagie ende
oncosten R. 17 de bhar van 200 gantangs ende alsoo het ancker gewon-

den worden, seylreit sijn om onse voyadge na Indapura ende de joncke na Ticco te vervoorderen, moet eijndigen ende U.Ed.

Erentfeste wijse voorsienige seer discrete hecre in den schut des alderhoochsten bevelen, Godt geve U.E. na hertelijcke groetenisse geluck en voorspoet, geschreven in tjacht Jaccatra den 7 Augs. Ao. 1617.

Was onderteckt.

Abraham de Rasiere.

XXXII. ADAM WESTERWOLT, MALEYE 13 AUGUSTUS 1617¹⁾.

Erentfeste wijse voorsienige seer discrete Heer.

U.E. missive van den 7 Novembr. is mij met tschip Hollandia met 40000 rn. van achten ende 180 [vaten], soo vleys als speck, met eenige andre nootwendicheden alsmeede den rijs van Japara wel geworden, waervoor U.E. comptoir hebbe gecrediteert, utwysende t' nevensgaende extract. De 32000 Rn. die secretel. in vijff vactgens sijn gecuijpt geweest naer U.E. schrijvens, hebbe deselve seer disordentelijken geaccommodeert ende seer qualijcken bewaert bevonden, dat het wonder is, dat het gelt in behouden handen gecommen is, want doen mij de vaetgens behandich[!] werden ende aenraeckte om te besien, viel hoop ende boom aen twee, daert te vooren noch eens in toverscheepen van den Arent tselfde gebeurde, derhalve U.E. believe ordre te geven, dat tgelt beter (alst verborgen compt) mach gegarandeert werden, opdat door faulten van sulcx niemant in last coomen, daer de Compe. schade ende intrest is bij lijdende.

Met de compste van dt. contant hebben volgens U.E. last ende ordre van den Hr. Generael Laurens Reael de soldaten weederom in gelt betaelt, soodat de cleeden, die weijnich sijn, weederom op d'oude prijs sullen vercocht werden. Dat de wtreyckinge der cleeden aen de soldaeten groote claddinge tot naedeel ende schade der Molucxse handel veroorsaeckt heeft, is bij de Heeren alhier wel afgemeten, dan geen contant gebreeckende, can sulcx geweert ende voorgecomen werden. U.E. repiteert ende verhaelt in U.E. schrijvens, dat ick wel hadde

moogen naelaeten soo grooten somme gelts, bedragende 6174 ren. van achten, in tjaer anno 1614 in de maent Junij aen syneesche waeren te besteeden ende wtge(ge)ven, twelcke doenmaels worden met gemeenen raedt ende advijs goet gevonden (alsoo wij van Chyneesche waeren gans waeren ontbloot ende onversien) de beste ende getrockenste als andre nootwendicheijt voor de Molucques, die tot goede avance soude moogen vercocht werde, op te coopen, waervan onder andre enige, die ons niet goet en dochten (alsoo tslechte stoffen waeren) aen stucken gehouden ende openlycken verbrant hebben, soude men dan door sulcx (daer nochtans, soo nu als dan, goet gelt met avance van gecomen is) soo verre daerdoor vergrepen ende te buijten gegaen hebben, omdat men aengestaen ende geschreven heeft, gelt te hebben tot opcoop van de naegelen ende tot betalinge der soldaeten, maer dat men ondertusschen contant elders ende tot naedeel van de compe. soude geimploieert ende bestaat hebben, sulcx en sal niemant connen bewijsen ende goet doen, want datter gedaen is, is tot dienst van de compe. geschiet. Men soude noch connen argueren, dat de slechte Chijnesche waeren, die U.E. nu als dan in de Molucques ons heeft toegestuert, waervoor oock groot gelt is wtgegeven (die ons tegenwoordich aen de hant blijven, doordat se soo slecht sijn ende niet vertiert en connen werden) niet voordelijke en waeren geweest, dan verstaet, dat alles, daer winst van te verwachten is, de Compe. vorderlijck ende proffijtelijken is, dan de sulcken souden qualijcken doen, die goet goet connen becomen ende slechte vodden opcoopen, twelcke nimmermeer van de handt en wil, daer ter contrarie goet gelt naer wensche can vertiert werden.

Dat men achtinge nempt ende sorge draecht, dat de lege leggers derwaerts mogen gesonden werden om arack te becoomen, is voor desen tot noch toe gedaen ende onderhouden, dan wij en connen niet beteren, dat een pertije onbeleefde schippers in tplaets, dat men haer goede leggers behandicht heeft, slimme ende van de wormen opgegeten overleveren ende dat wij door sulcx den arack, die hoochnoodich in de Molucques vereyst, moeten derven ende ontbeeren, dan sullen niettegenstaende, als voiren, ons devoir doen, eenige leggers hebbende, derwaerts toesturen.

Dat de Engelschen t' verlede jaer een pertije naegelen wt der Spangaerden handen becomen hebben ende dat bij U.E. verstaen werdt een groote absurde zaecke te wesen dat toegelaeten te hebbe, dat men sulcx

met hostiliteit niet en heeft soucken te weeren, is wel in goede deliberatie ende wijtloopich by den raedt alhier van gediscouerte, want doen als noch geen volcomen commissie noch last off ordre van onse Hrn. ende meesters en hebben gesien, noch becoomen (maer wel particulier schryvens), derhalven naergelaeten, want geen cleene ofte geringe saecke en is, maer van seer groote consequentie ijets sonder last op de Europeese natie met hostiliteit t' attenteeren, dan, nu last ende commissie van de Hrn. onderteykent becoomen hebbende, sullen naer vriendelycke waerschouwinge (alwaer wij forten hebben) haer doen vertrecken, ofte de middelen te gebruycken ende in twerck te stellen volgens de commissie ende last, daervan zynde.

Dat in tjaer 1615 elft joncken ten ancker van Mackjan gelegen hebben, is U.E. t' onrecht aengedient, dan sijn der tot vijff in tgetal geweest ende dat haer de handel niet en is geweert, daer nochtans volgens U.E. schrijvens de Hrn. Mrs. op thoochste sulcx soucken, dat men haer belettet, is by den Hr. Gnl. wt seeckere wichtige ende bondige reeden tot noch toe naergelaten, synder Ed. tot Bantham bij U.E. comende, alle goede onderrichtinge daer connen doen, waer ons allen hebben te regulen.

Maer dat de joncken vertrocken sijn sonder gevisiteert te wesen, syn oopenbaere leugens, die U.E. sulcx hebben geraporteert ende aengedragen; is wel expressel. last ende ordre gegeven aan Sr. Verhult, oppercoopman op Mackjan, dat hij niet alleenelijcke de joncken doenmaels seijlree leggende om te vertrecken, soude visiteren ofte eenige naegelen souden mogen becoomen hebben van teylandt, maer dat hij met tjacht de Valck, dat expressellycken op de wacht lach om, als de joncken souden vertrecken, dito Verhult zoude vervoeegen daer op te gaen om haer te vervolgen tot op de hoochte van Batjan om een och in tseyl te hebben, dat se nergens souden onderloopen, ingevalle eenige naegelen souden weesen mogen veroert op d' eene ofte andere eylandt van de inwoonderen, haer sulcx te beletten ende voorttecoomen, alle twelcke van dito Verhult is volbracht ende naergecommen.

U.E. verhaelt ende mentioneert noch, dat men hier (naedat te Bantham geseyt wert) nac de Hrn. Mrs. noch U.E. woort, raet nochte daet vraecht, oock luystert ofte naercompt, jae dat meer is, Godt noch syn gebodt noch recht en schaempt en verkeerde eere betracht. Als sulcx soude waer wesen ende bevesticht worden, waeren sulcke waerdich op thooch-

ste tot exemplel van andre gestraft te werden, niet weerdich wesende de digniteijt te bedienen (waeraen de Hrn. Meesters meest is gelegen, die daerdoor groote interessen souden comen te lyden), die se bekleeden, maer Godt geve, dat onse Hrn. Mrs. op andre plaetsen (onberoemmelijcke gesprocken) diergelycke dienaer meer moogen hebben, al soude men naer de rapporten van de goudieven ende fielten alsulcken wesen, als hier boven aengeroert hebbe, als ter contrarie loofwaerdige personen ende de raden van Indien, die daertoe gestelt zijn om alles te dirigeeren ende voor te coomen, dat tot naedeal van de Compe. soude mogen strecken, ander getuijchgenisse daervan geven.

Dat de oncosten van jaer tot jaer hoe langer hoe hooger monteerden van de Molucques als voor desen, is waer, twelck genouchsaem de boucken wtwysen ende dat het heel beswaerlijcke ende verdrietel. de Hrn. Meesters valt, zulcke excessieve oncosten alle jaeren te rambourcheeren ende wt te geven, daer geen proffijt ofte weynich vandaen compt en connen de Hrn. van de Molucques (die volgens U.E. schrijvens, soo de oncosten soo continueeren, machtich genouch sijn om de gansche saecke van de Molucques in maleur te helpen) niet geweeren, tenwaere dat men de forten hadde laeten vervallen ende alles in oordeel hadde laeten loopen, daer men noch tegenwoordich voet ende plaetse heeft, te connen (met Godts hulpe) een tamelycke vyants macht resisteeren ende wederstaen, de garnisoenen te verminderen, daer noch hoochnodich volck vereijscht, de schepen, die 2, 3 jaren herwaerts ten laste van de Molucques gehouden sijn om och op des vijants macht te hebben, elders t'emploieren, t'magasynhuijs op Maleijne noodich om de goederen in verseeckeringe te legge, te staecken, in somma, zoo de Molucqse Hrn. van haer souden te buijten gegaen hebben met alsoo onnodiige werken ende superflue gebouwen ofte ander oncosten, dat tot maleur ende ruijne van de Molucques souden dependeren, soo verwondert mij seer, dat Heeren raden van Indien, hier sijnde, ons sulcx niet en hebben voorgehouden, die nochtans op de proffyten ende welvaeren van de Hrn. Meesters op thoochste letten. De Molucqse Hrn. mochten haer soo qualijcken gedragen ende gecomporteert hebben, men souden haer niet versocht hebben met goede verbeteringe aentenemen.

Ten tyde den Hr. Governr. Gl. Reijnst zal. in de Molucques zynde ende op syn vertreck staende, worden 30 bhaeren naegelen, te weten 20 bhaer aan de Hr. Gnl. Reynst zal. 6 bhaer aan den Hr. Laurens Reael

ende 4 bhaer aan den Admirael Verhagen van den Coninck van Ternaten vereert, twelck op Coninckx reckeninge wert affgetrocken.

Ende alsoo tschip Hoorn, die doemaels $105\frac{3}{4}$ bhaer naegelen van teylandt Mackjan hadden ingenomen, achtervolgens tschrijvens van Sr. Verhult, oppercoopman aldaer, naer Banham verseylt is, naer depesche van dien, door last ende ordre van ditto Gnl. Sal. U.E. maer in reckeninge gebracht 30 bhaeren, affgetrocken zynde $75\frac{3}{4}$ bhaeren, doordien hij de vereerde naegelen naer t'patria aan de Hrn. Maijores wilden oversenden om daer voor een recompence (naer merite ende waerdije van dien) te mogen becoomen ende alsoo de Hr. Gnl. Laurens Reael ende den Hr. Admirael Verhagen eenige gelt tot nootdrusticheyt van doen hadden, is mij belast van ditto Gnl. dat ick de 10 bhaeren, voor desen vereert, als hier boven hebbe aengeroert, haer aan gelt soude betalen ende U.E. sulcx souden avyseren om ons vergoet te mogen werden, waervoor ons compthoir believe te discargeeren, volgens t' extract ende boucken hiernevens gaende, al twelcke de Hrn. Meesters van U.E. dient geadviseert ende verwichticht te worden, als meede van 20 bhaeren van den Hr. Gnl. Reynst zal per advijs.

T' wyffele niet, ofte U.E. sullen de naegelen met de schepen, soo met Nieu Zeelandt, den Arent, Middelbr., Hoorn ende Twapen van Amsterdam, wtwijsende onse boucken hierneves gaende, alles wel geworden sijn ende alsoo door versuijmenisse van thaestich vertreck van t'Wapen van Amsterdam de 17 bhaeren 8 catti naegelen vergeeten syn in textact te stellen, waervan hiernevens cognossement gaet.

Alsoo nae tlaeste extract, U.E. toegesonden, eenige pertijen naederlandt te bouck gestelt syn, waervoer het compthoir tot Banham, soo gecrediteert als gedebiteert, hebbe, zult U.E. derhalve believen te reguleeren naer onse boucken ende tnevensgaende extract, opdatt alles mach accoort gaen.

Hierneffens gaet een facture van eenige veroverde mediadentien van goederen, wt een Portugees fregad becomen ende getaxceert nae de waerdie van dien, twelcke op den 3 Martij anno 1617 door den luytenant van Taffasoha met een corre corre geimporteert ende aengehaelt is, waervoor U.E. ons comptoir sult hebben te debiteren, achtervolgens de facture.

De vyvres, die voor de Molucques gesonden werden, waren goet, myns oordeels, dat deselfde alst doennelycke waere, in twee scheepen

mochten verdelt werden, want in gevallen t' eene schip de Molucques door contrariewind ofte ongeluck niet en bequaeme, datter een van twee mochte arriveeren, want hadde tschip Hollandia hier niet geariveert, twelcke ter nauder noot de eylanden van Batsjan beseijlde, soude seer suier ende deerlycken met ons wt gesien hebben, doordien wij van rijs gans ende gader gedisprovideert waeren.

T' toegesonden vlesch ende speck, als meede t' geene met de andere scheepen noch becomen hebben, hoewel het een groote pertije is, en is niet bestandt, als men behoorlijcken randtsoen alle maenden de soldaeten sal wtreijken, dat het ses maenden can verstrecken, derhalven een goede pertije alle jaere moeten toegesonden werden, werdt oock hier geconsumeert ende verorbert over de 400 a 500 lasten rijs, twelcke ons alle jaeren dient toegesonden te werden, waernae U.E. believe te reguleeren.

Sullen toecomende jaer van gelt wederom moeten versien werden, doordien wij voor als noch weijnich ofte geen contant en ontfangen ende veel tot betalinge der soldaeten alle maenden werdt wtgerekeld, alsmeede tot incoop van de naegelen (alsoo d'inwoonderen affirmeren dit jaer een groot gewas te sijn) sal wtgegeven werden, twelcke Godt geve, opdat de seven jaeren groote excessieve oncosten, geduerende datter geen naegelen, die te beduijden hebben, geplukt ofte ingecocht syn, daerdoor eens eenige verlichtinge de Hrn. Mrs. mach geschieden.

T' succes ende wedervaaeren van de vloote in de Manilhas sal U.E. vol-comelycken van den Heer Vice Commandeur T' Hoffling comen te verstaen, waeraen mij reffere. De veroverde Chijnesche zydewaeren als andersins, becomen wt het tschip den Engel als wt het schip de Nieuwe Maen (die ons gegenwoordich wel comen), hebben achtervolgende ordre ende last van de Ed. Hr. Gouvr. Generael den facture daervan ontworpen, die hierneffens gaedt, daervoor U.E. comptoir hebbe gecrediteert achtervolgende ditto facture, zijn seer goede stoffe, die wel getrocken sullen werden, soo onder de soldaeten als inwoonderen, soodat U.E. ons dit jaer niet behoeft van sulcx te versien, maer wel gecouleurde goede satijnen ende naysyde, die wij niet becomen hebben, sullen de comprtrs. van Amb. ende Banda oock versien, waernae U.E. believe tereguleeren. Sijn geheel van custcleeden gedisprovideert, waerop U.E. believe te lette, dat ons toecomende jaer eenige goede sorteringe moogen becoomen.

De goederen, per tjacht Nassouwe aen ons geconsingeert, is mij met tschip Nieu Bantham, comende van Amb. toegestuert ende hebben alles ontfangen wtgesondert een fust fransche wijn, dan hebbe niettegenstaende U.E. voor de gansche facture ontlast omaccoort te gaen.

De realen van achten sullen volgens U.E. ordre a 48 stuvers gecargeert ende ingeschreven werden ende het surplus van twoorgaende contant sal op winning ende verlies gestelt worden.

U.E. verhaelt, dat ick U.E. niet geaviseert, ofte eenige cleeden, die hier niet getrocken en syn, toegesonden hebbe, daer ick nochtans 40 packen tapijs t' verlede jaer U.E. geworden syn, maer wat belanckt de baftas en kandekins, connen hier tamelycken wel vertiert werden, dan sende U.E. met tschip Nieuw Bantham 50 grove packen salalos, die hier onder de inwoonderen niet connen vertiert ofte vercocht werden ende hebbe een pertije daervan getaxceert d' een door d' ander a 28 stuvers, alsoo der een pertije alhier, voor mijn tyt geweest, ontfangen syn ende de reste volgens de facture gestelt, waervoer U.E. ons sult believeen te crediteeren achtervolgens de medegaende facture.

Voorts hebbe wel connen afmeten ende considereren, dat U.E. ten deele soude groote moeijten hebben met onse boucken, doordien naederlandt ons van U.E. meer toegesonden is als per slott van reckeninge, derhalven dunckt myn niet ongeraden om sulcx voor te coomen, dat ick mijn boucken ultimo Decembr. anno 1618 incluijs sluijte ende dat U.E. mij dan advijseert, tgeene U.E. in de boucken gestelt ende gesloten begeert te hebben om accoort ende egael te moogen gaen en sal alle jaeren pertinente reckeninge van extract van den jongsten dach U.E. doen geworden, daerwt sult sien, waer voor ons te debiteren ende te crediteeren hebt, want alle jaeren onse boucken te sluijten is qualijck doenelijcken, sult derhalven moeten besorgen, dat de goederen, die voor de Molucques gedestineert syn, andere plaetsen ofte comptoiren als Banda ende Amb. niet en geworden, per advys.

Dat diversche personen, die des Compes. taeffel genooten hebben, gestelt sijn in de gesloten boucken als restanten, is bij Sr. Christiaen den Dorst sal.²), syn in dese boucken op garnisoen gebracht ende, alsoo tot noch toe geen ordre gehadt hebbe om tcomptoir Amb. ende Banda met Gnl. comptoir te sluijten, sal dan in tsluyten van dese boucken naergecomen werden om alles volcomelijcken U.E. ordre ende laste volgens de verclaringe op tbouckhouden naercoomen.

De goederen, ons toegesonden met tschip Twapen van Amsterdam ende de Trouwe, en sijn ons niet gheworden, derhalve tgenl. comptoir daer voor niet hebbe gecrediteert, dan, t' selfde becomende, sullen U.E. daervan discargeeren ende ontlasten.

U.E. sal ons met eenige schrijvers believen te versien om de last van Hrn. Meesters ende van U.E. naer te coomen, pampier ende gemaecte boucken syn voor 2 ofte 3 jaer versien, dan hebben geen inct noch schachten becomen, die U.E. belieft te besorgen, dat ons sulcx met de eerste schepen geworde.

Hebbe U.E. noch gecrediteert voor 7 cassen Japonsche roers, door Sr. Speult wt tschip Groot Hoorn gelicht ende met tschip de Swaen ons toegesonden sijn, alsmede 16000 r.en van achten wt tschip d' Eendracht, per advijs.

De Japannesen, comende met de Zuyder Eendracht, hebbe haer assignatie affbetaelt, die hiernevens gaet, bedragende ..... r.en van achten, daervoor tgenerael comptoir hebbe gedebiteert.

Alsoo voor desen den Avocaet D'Edelius sal.³⁾ wt de Molucques met tschip de Sterre was gedistineert om de landen van de Zuijt te ontdecken, waertoe hem eenige goederen waeren medegegeven, waervoor U.E. comptoir hadde belast in dese gesloten boecken, dan alsoo wij verstaen hebbe, de reyse gestaeckt is, hebben tselfde in de nieuwe boecken wederom affgesz. wtwysende extract, waernaer hebt te reguleeren.

Twiffele niet, ofte U.E. sullen de naegelen met tschip den Engel, wtwysende tneffensgaende congnossement, wel geworden sijn, waervoor ons sult ontlasten, alles volgens t' extract.

U.E. wordt door last ende ordre van den Ed. Hr. Gouvr. Gnl. toege-sonden int tschip Nieu Banham een cnasser no. A, waerin eenige goede Chijnesche veroverde stoffen sijn, twelc U.E. ende Sr. de Haze ijder de helft over vereeringe van de buijt is toegeleijt.

Hiernevens gaet een extract met de facture, van tgene ons nu soo dan met diversche scheepen geworden is alsmede een extract van onse restanten, hoe wij deselffde per balance in onse nieuwe boucken hebben gefondeert ende overgedragen, waernaer U.E. believe te reguleeren.

Dese ingeleide nevens andere pampieren is een memorie ofte noticie, tgeene noodich in de Moluques metten eersten dient gesonden te worden.

In tschip Nieu Bantam hebbe geladen volgens tcognossement .... packen veroverde zynesche rouwe zyde, alsmede .... packen in tschip de Nieuwe Maen, dewelcke metten eersten dienen verpact te worden, alsoo deselfde niet naer behooren (om naer patria gesonden te werden) geconditioneert en syn.

U.E. sal geworden met tschip Nieu Bantam een kasken genommereert No. B, waerin de gecopieerde boucken met alle de pampieren van de Molucques (nodich naer vaderlant gesonden te worden) bewaert liggen, welck U.E. van den schipper sal behandicht worden.

De Hr. Luijtenant Gouverneur Vyanen is voor gouverneur over de Molucques {gestelt}.

Hiermede

Erentfeste wyse voorsienige seer discrete Hr. U.E. in de protectie des Alderhoochste bevelende in de stadt Maleye desen 13 Augusty Anno 1617.

U.E. dienstwillige
vriendt

Adam Westerwolt.

Nota, dat het soldaat boecxten van de maent Augusti ende Septbr. niet gesonden can worden, doordien deselfde op Marieco te copieren waren gegeven, door quaet weder met de prau verongeluckt sijn geworden, dan sal deselfde, also noch een cladde behouden hebbe, met theersten die te stuyren.

XXXIII. STEVEN VAN DER HAGEN, AMBOINA 16 AUGUSTUS 1617¹⁾.

Erentfeste voorsinnige seer discrete Heere.

Met de jachten Nassouw ende Clein Enckhuysz. hebben aen U.E. geschreven vant tgene herwaerts over bij ons gepasseert was, daerna den Ven Julio is den Heer Generael Reael met schip Nieu Bantam ende den heer gouverneur Jasper Jansz. met Engels. schip de Swaen naer de Moluques gegaen om in alles oorder te stellen, sulcks daer sal ver eijschen, met intentie, soo haest doendelijck sal weesen, voorder naer

Bantam te vaeren om te besien, wat tusschen ons ende d'Engelsz. sal connen verricht. De Heere verleen, datter wat goets mach in gedaen werden, want de sacke ende mach alsoo niet blieven staen, want den vieant soude naer sulcks wel luisteren ende soucken zijn profyt daermede te doen, daer dient niet op geslapen, want tys een van de swaerste stucken, die ons in dese Indien zijn overgekommen.

Den 12en Julio is den gouverneur Adriaen Block Maertsz. met tschip Walcheren naer Java gegaen, want dat schip dient versien te weesen, verhope, dat voor desen tot Bantam wel gearivert sal weesen, daermede hebben U.E. gesonden de briven van de lutenant gouverneur Vianen, van de heer generael daertoe aen mij gesonden van Hijtto, daerwt U.E. sal verstan hebben, wat ontrent Manilha tusschen den Commandeur Jan Dircks. Lam en den viant gepasseert is. Wij sitten nu ter tijt in tcasteel van Ambona geheel open, want de wal ofte gordijn, die den gouverneur Block Maertsz. lestmael in de maent van April weder op hadde doen macken, is den sexten Augusti weder omgevallen en dat is nu drijmael in tjaer, dat se omgevallen is ende hij heeft tweemaal wederom op doen metselen tot groote costen van de compenij, maer dat is geen wonder, al wierde de muier hondert mael soo opgemetselt, soo sal se 100 mael omvallen, want behoorde wel drij voeten dicker te weesen, de calck wiert beslagen met zeesant, dat nimmer can droogen ende, soo haest hij aen tmetselen was, dadelijck die natte aerde tegen die versche dunne papmur aengewelt, dat niet anders mocht wesen als om de mur te doen vallen, twierde hem genoch geseyt, dat de mur moste dicker wesen ende ten anderen, dat men de arde aen den mur so hast niet moste brengen, maer eerst eenige maenden laeten droogen. Ende sytten hier sonder cruyt, half Julio was maer ses dusent pondt cruit in tcasteel, de reste, dat maer dreck is, mach ontrent ses dusent pondt weesen, dat ons wat overquame, hoe soumer (sober?) souden wij hier sitten, wij hebben de constabel van tschip Walcheren hier gehouden, want hij wtgaf eenich verstandt van tcruitmaken te hebben, maer tot noch toe daer niet af gesien. Den heer generael heeft een cruitmaker, dat een Engelsman is, van Malaijen ontboden, maer die is noch niet gecommen, den constabel heeft begonnen den salpeter te gesuieren, verliest ontrent 30 ten honderden, niettegenstaende dient bij U.E. noch een goede partie salpeter ende swavel gecocht te werden ende aen ons gesonden. Ick hope, dat met cruitmaken noch eens gelucken sal, ten

anderen verwachten den cruitmacker van Malayen, want den salpeter ende swafel, bij U.E. aen ons gesonden, mach niet vel maecken. Van de salpeter, die U.E. aen ons gesonden heb, sal boven 24 off 25 hondert pont cruit niet af comen. Wij moeten hier van cruit versien weesen, want men weet, dattet den viant op Ambona gemuijnt heeft, omdat wy dat vredelijck possederen ende de meeste nagelen geeft. Ambona verloren sijnde, ende mach ons de reste niet veel helpen ende sonder cruit sijn de plaetsen niet te houwen, wij ende behoeven niet te dencken, dattet onsen viant daerbij laten sal, maer hij salt hervatten, daer moeten wij de wacht op houden. Hier ende is tegenwoordich predecant noch schole, want Gasparus²⁾ heeft den heer Generael in Banda op Polij Weij geordonneert ende in de tijt van twee jaren en half en heeft men hier gen schole gehouden, tschint, dat Jasperus eenige veranderinge daerin heeft willen maken, daerdoor dat se tot niet gerackt is ende den scholmester gestorven sijnde, en is daer niet meer na gesien, wij en hebben hier tegenwoordich maer eenen sieckentrooster, dat een snyder van sijn ambocht is, maer en can geen Maleyts, noch en doet ock geen neersticheijt om dat te leeren, seggend binnen een jaer is mijn tyt wt, soo gan ick naer tvaderlandt, wat sal se mij te staen comen. Een aender sieckentrooster (die van tschip de Eendracht gecommen is) hebbe in de eylanden Liassers gesonden om de menschen aldaer te instruweren ende haer kinderen dopen, want tsedert tvertrecken van de Portegysen en is daer noit predecant noch sieckentrooster geweest, waerdoor ons hier conden schorten eenen degelycken predecant met een scholmester. De portegesen hadde hier vier kercken, doen wy tlandt veroverden ende wij hebbent gebracht op geen, want tis bijcans al een jaer geleden, dat men in de kercke niet gepredikt en heeft, anders als Sondachs, dat int casteel gelesen wert, daer doopt men de kinderen, trouwen mede ende de kercke blift gesloten. Alsoo den generael Bot het silverwerck, tcasteel behorend, te weten een lampet, een becken met eenige schotelen heeft metgenomen naer huis, soo doopt men nu de kinderen in wermoescoppen³⁾, dat voorwaer een cleine eer is voor onse heeren ende ons alle, want de inwonders sulcks bij de Portegesen noit gesien en hebben, tloopt met ons hoe langer hou slechter, of tis wel voor ons even veel, waerin dat men se doopt, maer de inwonders mogen duncken, dat wij den kerckendienst soo weinich achten, daerom sij daer oock weinich om geven.

Also den roop hier tlandt duer gaet, dat int toecommende jaer wederom veel nagelen sullen weesen, want veel dorpen en hebben dit jaer gen gewas gehadt, daer stan nu de bomen vol, U.E. sullen gelieven daertegen Ambona met gelt te versien.

U.E. sullen gelieven te besorgen, dat alle forten doch wel van rys mogen versorcht werden ende soo veel mach comen, dat men de inwonders mach versien met sout, peper, sorteringe van cleden, aijuen, loock, garen ende alderhande snorrepipjen. Nademael wy de joncken weerden, moeten haer van alles versien om in geen quaet spel met haer te geraken, daer dient op gelet, want tschint, dat die van de oversyde tverre soecken, omdat wij de joncken van daer houden, soo hebben se den directeur Coetels om anckeragegelt aengesprocken. Tgene de joncken plagen te geven, dat willen se nu van ons hebben.

Wij hebben een ongeluck gehadt, dat onse nieuwe chelupe, die nu soo wel gemackt was, in tvaren van Hytto naer Combello met 8 lasten rijs is omgeseylt ende gesoncken, alsoo dat wij nu hier niet en hebben om de wacht op de nagelen te houden, dat ons die niet ontvoert en werden, alsmede om eenich goet van dene plaelse aen dander te voeren, hadden oock gemeijnt eenige kalck ontrent Hytto te laeten branden om die daermede aen tcastel te brengen, want men wet quaelycken meer corael in de baj van tcasteele te becommen om calck te branden om de gordin weder op te metselen, alsoo dat seer ontrijft zijn door tverlies van de sloeppen ende veel nagelen sullen dardoor ontvort werden, dewelck men met de chaloupe conde beletten, want dinwonders hadden daer vrees voor.

Ick sal oock verlangen om te verstan, off U.E. continuweert met eenige schip off jachten wederom naer Arabien ende Surat te laeten vaeren met versheyden coopmanschappen, daer U.E. nu van geadviseert, daer best dienen; mij dunckt, dat men in alle manieren behoort te continueren, maer sullen wel moeten op haer houde weesen en versien gout voor de dengelsen, soowel als voor de Portegesen.

Indien tot Banten alcativen zijn ende die wat groot is, soude ons wel dienen voor een tafel, die seven voeten lanck is, noch twee off drye slechten alcativen om voor de vrouwen op te sitten, alsmer trout ofte met kinderen te doope comen, veel vrouwen commen met ende hebben niet, daer se op mogen sitten. U.E. mach tcastel van Ambona daermede versien, meender tot Bantam zijn, soo met patientie.

Groote stercke perden souden wel dienen gesonden om in de muelen te gaen, die hier sijn, bennen zeer swack ende onsterck, daertoe dient de rumte van padi in stroij, als eenige lasten wt het stroij voor ons ende borgerie voor alle gedierten tot voirage, sal mede wel vercocht werden, want clagen, dat se hare gansen, eende moeten quijt maken door gebreck van voirage.

Hiermede

Erentfeste voorsinnige zeer discrete Heer, naer hartelycke groetenisse in de bescherminge des Almachtigen bevele, die U.E. verleene langdurende gesontheijt, met hetgene daer U.E. na zyt trachtende, geschreven in ons Casteel van Ambona, desen 16 Auguste 1617.

XXXIV. HANS DE HAZE, MASULIPATAM 1 SEPTEMBER 1617¹⁾.

Achtbaere wyse voorsinnige Heere

De voorige syn copien van onse letsten, gesonden met den Gouden Leeuw, die wy verhopen, voor desen wel in salvo sal syn gearriveert ende al weder herwaerts aen vertrocken. Tsedert is hier niet sonders voorgevallen, derhalven sal cort wesen ende ons gedraegen aende copien, die wy mits desen syn confirmerende.

Ick hebbe met den Neptunus in Palliacatta geweest, alwaer in alles naer myn vermogen ordre gestelt hebbe sooveele het fort aengaet, als mede in de negotie, hebben aldaer goede pertie goulongs, als geschildert ende maleis goet gecontracteert, als U.E. by dese nevensgaende memorye sal connen sien. Het waere te wenschen geweest, U.E. ons in plaatse van de lichte quarten van realen, die met den Gouden Leeuw gecommen syn, Chinees gout haddet gesonden, die maer in Palliacatta connen vytgeven voor 10 fanon den reael ende hier voor 8½ fano ende soor der gout gecommen waere, soude in Palliacatta meer als 20 ten hondert proffyt gegeven hebben, gelyck gedaen heeft, sulcx U.E. ons met den Leeuw heeft gesonden ende hier en souden daerop niet verlooren, maer toegekommen hebben, staet te considereren, t' gelt ons toegesonden wort, sooveel Chynees gout ongemunt, gelyck met den Leeuw gecomen, als mogelyck is, waermede overal beter terecht con-

nen geraecken ende de Compe. meer als 20 ten honderten sal proffiteren, dat nu op de realen verliesen.

In onsen voorigen hebben U.E., gesonden een calculatie van sulcx ons dunckt, jaerlycx dint hier te commen, daervan wy nu weder copie senden, waernaer U.E. hem, soo veel mogelyck is, mach gouverneren, de naegelen syn tegenwoordich op 13 pa. de man, hope tegens Novembr. U.E. ons goede partie sal senden, (dat Godt jonne), sullen ongetwyffelt een seer goede merckt treffen ende advance geven. Sende U.E. weder copie van de factuuren in tcorre, van sulcx in den Gouden Leeuw geschept is, dewelcke is bedragende 114290.6.13^{1/2} gulds. als mede de connossement, oock factuure, van sulcx nu in den Neptunus is geschept, Godt almachtich wil hem in salvo geleyden. Van Palliacatta sal U.E. factuure gesonden worden van de goulongs ende sulcx meer, daer soude mogen innemen.

Het veroert Moors schip, daervan in copie verhael doen, hebben gelargeert, alsoo het wennich te bedieden was ende daer veel moeiten alreede deur ontstaen hebben, te meer sy 3 paspoorten hadde, een van van den Brouck wt Patana, een van Houtman wt Siam ende een van Coomans op de reede van Atchyn om naer Nagapatan te seilen, het dunckt my, voorwaer, een seer absurde saecke te wesen, den onsen passpoorten verleenen om op vyandenlanden ende plaetsen te vaeren. U.E. sal gelieven daer aen alle schepen te belasten, oock op Patane en Judea te schryven, dat sulcx niet meer geschiede, want het voor de E. Compe. grooten naerdeel ende disreputatie is.

Het schip Der Goes is 20 passato vertrocken naer de Custe van Oricxa met ontrent de 2000 pagoden capitaal, soo tot laedinge van mantimentos als tot ontdeckinge van alles met expressen last ons monsters te brengen, van sulcx daer overal is vallende, tot wat prys te becommen ende wat quantiteit men daer jaerlijcx van yeder soorte soude mogen becommen, twyffel niet, Palliacatta sal daerdoor seer aennemen ende de Compe. goet proffyt geven, hebben noch een sampan die van de Poortugesen veroert hebben, mede laeten gaen om te meer mantimentos aen te brenghen. Ick achte, datter dit jaer over de 25 a 30 schepen in Palliacatta sullen commen ende niet een in St. Thome, dat haer niet weinich benouwen ende onse reputatie vermeerderen sal.

Met het jacht de Duive hadde U.E. geschreven van een olijphant, die ons door den Coninck van Ceylon ²⁾ vereert was, die wy meinden te ver-

coopen aen den aga ³⁾), dat hy niet heeft willen doen ende niemant heeft het coopen dorven bestaan, soodat gedwongen syn geweest om van de oncosten ontslaegen te wesen, die wel 10 pagoden de maent costen, hem denselven te schencken, gelyck U.E. per resolutye, voor desen gesonden, sal hebben connen sien.

In Poulecery, drye mylen van Tyrepopelier, is gearriveert een Frans schip, genaempt St. Lowys, met 26 st. geschut, 40 Francen ende 30 duitsen ⁴⁾). Naer Symon Joosten ons schrijft, heeft aldaer van den neicq plaetse ende caul ⁵⁾) vercregcn om vryen handel te mogen doen van de geheele Custe, te meer naer tschrijven van Symon Joosten, soo wort hy seer schandelyck van den neicq getracteert ende, alsoot nieuwelinghen syn, gevoelent niet, sal tegens Octob. weder van daer vertrecken naer Bantham, soo sy haer laeten verluiden, hiernevens gaen eenighe brieven, die sy aen onsen coopman Symon Joosten geschreven hebben, waerwt ten deele sal bespeuren, wat het voor volck is, die daer mede commen, ick wenste, dat sy U.E. costly niet meer schaede deden in topcoopen van den peper, dan sy ons hier doen sullen in de cleeden, hebbe aen de onse geschreven met haer geen spraecke noch conversatie te houden.

Den Engelszen Generael ⁶⁾ is in compe van 2 schepen den 23 Junyo naer Bantham vertrocken ende een fregat, die sy verovert hadden, die met haer ginck in compe, is door storm hier weder gearriveert, die den Engels coopman heeft doen opleggen, achte om te vercoopen, Lucas Anthonisz. is 18 Julyo oock in compe van twee ander schepen naer Bantham vertrocken, dan, alsoo wy verhopen, den Gouden Leeuw daer wel 6 weecken voor haer sal syn gearriveert, dat U.E. met het Javaens goet seer goede merckt sal hebben getroffen, dat ons metten eersten staet te vernemen. d' Engelsen hebben hier seer weinich kapitaal, seggen tegens Novembr. oock een schip van Bantam verwachten, soodat tegenwoordich weinige negotie doen.

Met mynen laetsten hebbe U.E. verwitticht van de quade syde-waeren, die U.E. ons per den Neptunus heeft gesonden, alsmede van den aluin ende muscus, dat noch alles onvercocht leit, wtgesondert de armosynen, die in Tyrepopelier syn vercocht voor een reael van 8en ende costen de Compe. wtwyrsende de factuure, 1½. Ick sende U.E. hiernevens een stuck (noch van de beste wytgesocht), dat U.E. heel gelieve te ontrollen, opdat U.E. sien mach het bedroch van de Chynesen,

alsmede dat de man, die sulcx ontfanghen, voortlaen beter toesien. Hier-nevens gaen eenige missyven van van Suilen ⁷⁾ van Ceylon, als van den Coninck, ontfangen, waeruyt U.E. sal connen sien, wat daer passeert, die U.E. naer gelesen hebbende, sal gelieven aan de Heeren Meesters te senden.

Met den Gouden Leeuw als nu, naer verstaen, hebben in Palliacattha niet connen te weech brengen van tapygrande ende ketchil te senden, maer met den naesten sullen volcommen naer behooren geassorteert gaen, waer op U.E. hem mach verlaeten. Wy senden U.E. eenige robynyn balaus, die ons wt het patria met den Swarten Beer gesonden syn, alsoo deselue hier gants niet begeert syn ende naer myn oordeel in de Molucos aen den coninck wel vercocht sullen worden, oock gaet terugge het agailhout, dat door U.E. over 2 jaeren ende nu lest neltcn Neptunus gesonden is, alsoo hier maer voor branthout geoordeelt wort ende gants niet waerdich is, oversulcx dint wel gelet, op hetgene men van de Chynesen ontfanckt, want steecken vol bedrochs.

Wy senden U.E. oock eenige steenen van Seylon, die ons van Suilen tot monster heeft gesonden, dat met mynen letsten versuimpt is. Binnen 3 maenden sal weder in tlant senden tot opcoop van indigo, maer sal ordonneren, als voor desen geadvyseert, geenen te coopen als seer goet, al soude men denselven wat dierder betaelen.

In Palliacattha is getrouw eenen Jan Jansz. van Limborch ⁸⁾, die met Oraingien is wtgevaeren en alsoo hy daer noeit van reecke, heeft gehad, heeft ootmoedichlyck versocht, dat aen U.E. soude willen schryven, soo de boucken daer syn, dat hem syn reeck, mocht gesonden werden om aen syn gelt te mogen geraecken.

Den Gouvernr. van dese plaatse is wech geloopen ende een ander groot man heeft hetselfe gouverne voor 7 jaeren verpacht a 100.000 pagoden 'sjaers, doch is hier noch niet gecompareert, maer een van syn volck, die de plaatse bewaert tot syn compst, dat seggen binnen 8 a 10 daegen sal wesen, hebben een brieff van hem gecregen, die ons verseeckert alles goets ende dat wy souden handelen ende onse dingen doen naer ons begeeren sonder yemant aen te sien ende dat alle vrintschap sal doen, hier comende. Watter wt volgen sal, leere den tydt, sal sien een nieuwe caul van hem te crygen, soo seer tot onsen voordeel, als mogelyck sal wesen. Ick wenste wel, den ouden gecontinueert hadde,

alsoo nu syn ende hy onse humeuren kende ende ons tracteerde naer wensschen, doch hope, alles ten besten sal vervallen.

Ingeval ons eenige tonnekens gepekelde nooten gesonden conden worden, souden in plaeſte van eenige ander schenckagie mogen verſtreken.

Ende alsoo my vastelyck verſeeckere, dat U.E. ons ſchip tegens Novembr. ſal gesonden hebben om Maslipatan eerſt aen te doen, alsoo de E. Compe. daer veel aen is gelegen, gelyck in copie hebbe geremonſtreert, ben geresloveert het hier tegens den tydt te verwachten ende my alſdan met hetselve naer Palliacatta ende Tyrepopelir te begeven ende ſoo het ſelue tardeerde, ſal met het ſchip Der Goes, dat weder in Januarie verwacht, geschieden.

Ick soude niet ongeraeden vinden, ingeval U.E. een ſchip van daer in Septembr. herwaerts aen affgeveerdicht hadde, U.E. in ſulcken gevallen tegens Decenibr. off ſoo veel eer, als mogelyck is, den Neptunus off een ander (alsoo bespeure ſchepen genouch in Indien ſyn) herwaerts liet commen met alſulck contant ofte coopmanschappen, als U.E. ſal goet-duncken, alsoo niet wete, wat van te vooren ſoudet mogen hebben geſonden, dat alſdan Tyrepopelir eerſt mocht aendoen, alsoo ick mene, Godt ten voorſten, van February tot $\frac{1}{2}$ ofte ulto. Meert daer te wesen, als wanneer den tydt van tcruijen is, dat wy U.E. alſdan weder halfſ Septembr. van hier ſullen affvaerdighen, in welcken gevallen wy altyt van gelt ende goet ſoudē versien ſyn, U.E. costly ende de Moluques van cleeden. Hadden de Heeren Meesters ons een ſchip van tpatria toegeſonden, ſoude dit onnoodich wesen, dan t' ſchynt, alsoo den Monſoon nu binnen 14 daegen verloopen is, dit jaer van daer geen hebben te verwachten, t' welck my ſeer verwondert, aengesien in onſe voorige brieven tſelue op het hoochſte hebben gerecommandeert ende ſonder verlet dene plaeſte mogen aendoen, dat haer groot proffyt ſoude geven, daer nu altyt beknepen moeten leven met wenighe negotye ende groote oncoſten, oock ſoude minder perijckel wesen, alsoo nu groote risco loopt, ſoo van naer Bantam te gaen als hier te commen.

Den oorloch in Palliacatta geduijt noch. Jagaragu (dat den overſten was van d' een parthie) ⁹), daer wy tot noch toe onder geseten hebben, is in een veltſlach doot gebleven met meer als 6000 man, syn broeder heeft het weder by der hant genomen, doch evenwel is de opinie van veele, den oorloghe door syn doot wel haest mocht eindigen, dat Godt

jonne, alswanneer seer goede negotie in Palliacatta en Tyrepopelier soude connen gedreven worden ende souden in den incoop van de doucken en lywaeten wel 15 a 20 ten honderden te reggen gaen, want nu alles wt het lant met groot peryckel en groote tollen door den oorloch op onse plaetsen gebracht moet worden. Wy houden ons nutrael, crygen oles ofte brieven van complimentes¹⁰⁾ ende vruntsschap van beyde syden, waerinne sullen continueren tot datter een coninck compt.

Gysbrecht van Suilen ben oock van meeninghe tegens February van Ceylon met het schip der Goes (dat daer sal gaen cruicen) te lichten, alsoo daer naer myn oordeel niet heeft te verrichten ende het voorleden jaer niet heeft connen geschieden. De harnassen, door U.E. ons gesonden, alsoo hier niet nut syn, senden weder terugge, alsoo in de Moluquos beter dienen sullen.

Wy hebben den Neptunus gelaeden met pady ende 20 candy loot, dat wy hier voor 20 pagoden de candy van de Engelsen gecocht hebben, sal tselve in Palliacatta lossen, alwaer a 4 pa. vercocht hebben, te leveren, als den Neptunus daer compt, de pady achte, meer als 120 pr. cto advance sal geven, want in Palliacatta qualyck eten voor gelt is te bekommen, de candy golde, doen ick daer was, 3 pagoden, dat ick hier voor 1¼ gecocht hebbe.

Op heden vertreckt den Neptunus naer Palliacatta, soo om aldaer te lossen de pady als loot ende voorts te laeden nevens de packen, die hierinne heeft genomen, de goulongs, dat ontrent de 40 packen naer gissinge sal wesen, als oock de Maleyssche cleeden, die daer gereet souden mogen syn, twyffel niet, off sal ½ Septembr. van daer per costly versieren ende dat noch by tydts sal commen om de Moluckssche cleeden naer de Moluques te senden, waermede ten deele versien sullen worden, de reste van tgecontracteerde (wtwysende de memory hiernevens gaende), dat tegens Juni volget met het schip, dat U.E. ons van Bantham soude mogen toesenden.

Wat met het comptoir in Arracan sullen doen, staet ons metten eersten te vernemen, senden dit jaer niet derwaerts, alsoo van daer niet is te verwachten, pr. faute van negotie ende dat door den oorloch tegens den Ava, die apparent is¹¹⁾, noch in 20 jaeren niet sal eindighen, doch einde nemend, staet het lant altyt voor ons open.

Ingeval U.E. aldaer goetvint, van hier een schip naer Tanassery gesonden wort tot ontdeckinghe, als voor desen geadviseert, twyffel niet

off sult ons tot dien einde een schip seinden, alsoo het schip der Goes out is en apparent binnen een jaer gesleten te worden, oock soo dient er ordinaerlyck een schip op de custe te houden, soodat de Gingelijvaert als onse negotie van d' een plaetsen op d' ander te dryven, daer altemet goede proffyten te doen syn, te meer de E. Compe. schepen genouch in Indien syn hebbende ende dickwils op plaetsen gebruickt worden, daer niet halff soo veel dienst connen doen als hier in den tydt van tcruijen, dc ooge en moet niet alleen op de Moluques wesen, maer oock op de plaetsen, daer deselve mede geassist. worden ende alsoo my dunckt onnoodich te wesen hierover lanck relaes te maecken, vermits tselve U.E. beter als mij bekent is, salt hier by laeten ende U.E. op het hoochste recommanderen, datter de waerdye van 4 a 5 kisten gelt jaerlycx in gout herwaerts gesonden wort voor Palliacatta ende Tyrepopelier, want anders soude de negotie in Palliacatta weder verachteren, want het dickwils lange aenloopt, eer de coopmanschappen hier tot gelt gemaect syn ende alsdan den mousson verloopen is om Pall. en Tyrepopelier daermede te versien, in welcken gevallen alsdan geen goulongs connen gemaect worden. Specerien ende coopmanschap dienen voor Maslipatan om doecken en cleeden te becommen, waer de E. Compe. goede avance doet, soo ten aensien van de realen, die tot pa. gewisselt moeten werden, die presentel. 4 gulden t' stuck gelden, daer te vooren 2 jaeren geleden maer 70 stuivers golden, dat de cleeden vry wat beswaert, alsoock om onse drye duisent pagoden van tol goet te maecken, want ingeval U.E. ons dit jaer geen specerien en sent, sullen over de 2000 pa. op den tol te cort commen, doch ingeval geen gesmolten Chynees gout cont senden, dat het ten minsten heele realen syn ende geen lichte quarten, gelyck met den Gouden Leeuw becommen hebbe, alsoo op yeder 10 realen een quart luchticheit verliesen, per advyo.

Laecken en dint hier niet gesonden als root, dat wel vercocht wort, 60sts. gelyck met den Gouden Leeuw gecommen, souden hier jaerl. gevent connen werden, groff porcelein ende naegelen, wtwysende myne memorye, gesonden, dint niet naegelaeten. Bespeure by de brieven van Suratte, hier de naegelen soo veel gelden als daer, als dye a 13 ende 14 pa. de man connen verkoopen, gelyck nu doen souden, ingeval hier waeren. Volcht tgene dit jaer voor tpatria, Java ende de Moluquos gecontracteert is.

In Palliacatta.

50 packen goulongs van 11 cobidos, costen d' een door d' ander	pa.	3820
170 pack dittos van 9 cobiden a 67 pa. tpack	pa.	11390
6 pack arissiodes a 125 pa. tpack	pa.	750
5 pack roode petas maleye a 107 p. tpack	pa.	535
6 pack roode salalous a 125 pa. tpack	pa.	750
100 corgies fyne tapy sarasse a 12 pa. de corgie . .	pa.	1200
800 stucx sarasses ley de Cottchyn voor de Moluques a 1½ pa.	pa.	1000
320 stucx dittos lellepoucans voor Jamby a 1½ pa. tst.	pa.	480
	pa.	19925

In Maslipatan.

100 candy indigo, soo goet becommen can worden . . .	pa.	6000
200 packen gaern	pa.	3600
200 pack tapy	pa.	4800
600 corgie tapy chindes, waeronder 300 gelyck de monster van Soury ons toegesonden, het vyfde part van 4 asta	pa.	3600
8000 hembden ende broucken	pa.	2000
7 pack battilles 5 wit, 1 rouw ende 1 root	pa.	700
10 pack pillaeleng	pa.	600
4 pack roode percallen	pa.	460
15 pack dittos witte	pa.	1040
15 pack salampoury	pa.	1500

In Tyrepopelier.

15 pack t' chelas a 50 pa. tpack	pa.	750
15 pack taffachilles a 50 pagoden voor de Moluques	pa.	750
3000 st. guinees linnen voor tpatria	pa.	6000
30 pack fyn balaties voor Giambey	pa.	1500
25 pack goulongs a 70 pa.	pa.	1750
10 pack matafons a 60 pagoden	pa.	600
	Somma pa.	55575

Nota 55575 Pa. a 4 gulden tstuck, alsoo den reael alhier
maer 9 fanon gelt . . . . . gulds. 222300

Dit bovenges. is tgenc op alle drye plaetsen geordonneert hebbe te coopen en te contracteere, waervan U.E. nu een deel togesonden wort, wtwyrsende de factuiren ende de rest sal in Junij volgen, Godt ten voorsten. U.E. sal connen sien by het geordonneerde veel te cort sullen commen, vermits den tol alhier, fortificatyen ende garnisoen in Palliacatta als de oncosten op de drye comptooren ende de schepen over de 12000 pagoden bedraegen, oock soo hebben ontrent de 2000 pages. naer d' Gergeley gesonden, dan alsoo ons verseeckeren in Novembr. een schip te crygen, hebben het bovengesz. in twerck gestelt, derhalven sal U.E. gelieven sorge te draegen, soo der geen suffisant capitaal en cargasoen herwaerts gesonden is, dat dit schip off een ander datelyck met gelt en goet weder affgeveerdicht wort, opdat toecommende jaer niet stil sitten met groote oncosten, voorwaer ick soude my soo seer niet geallargeert hebben (al hoewel U.E. memorye noch nieuwers naer voldaen is) sooveel goederen over al te doen coopen, tenwaere het verlies van den Aolus, waerdoor heel India seer verachtert is ende dat U.E. my de cleeden soo hooch zyt recommanderende, derhalven twyffel niet, off U.E. sal sorge draegen, niet langer beknepen sullen leven.

Ick verseeckere my vastelyck, U.E. hem niet sal beclaegen over de cleeden, die nu gaen ende die in Junio sullen volgen, alsoo seer goet syn naer haeren prys. Van de bevindinge sal U.E. gelieven ons advys te geven, de tapis, die nu gaen, is meest noch al out goet, die by tyden van van Berchem gecocht syn voor 4 pagoden en hebben die nu gecocht voor $1\frac{1}{2}$, hebben oock van deselve slach noch 100 packen gecontracteert a $1\frac{3}{4}$ pagoden, die vry beter sullen wesen ende de hooffden een cobido lanck, wtwyrsende U.E. memorye. Oock hebbe 100 packen voor $2\frac{1}{2}$ pagoden laeten maecken ende de beste soorteringhe van 5 pagoden naergelaeten tot naerder ordre.

Willem den Dorst heeft seer ernstelyck op ons versocht, vermits syn genegentheit niet streckt met syn tween op een plaatse te liggen, verlost te syn om op een ander gebruickt te worden, daer hy de Compe. beteren diinst soude mogen doen ende alsoo hier wel gemist can worden ende dat de dingen hier by een coopman ende een goet ondercoopman met een off 2 assistenten wel waer can genomen worden, hebben hem t' selve toegestaen, eensdeels om U.E. rapport te doen van alles, als om de Compe. t' sy op een ander plaatse ofte schip, daer de noot meerder is vereischende, diinst te mogen doen. Ick soude niet ongeraden vinden,

ingeval U.E. dit off een ander schip weder herwaerts stuert, hem voor coopman daerop te gebruicken, alsoo hem de seevart taemelyck wel verstaet ende nu op dese custe wel hervaaeren is om niet altyt nieuwelinghen te gebruicken, waerdoor dickwils veel verachtert wort, hy sal U.E. mondeling connen onderrichten van de munte alhier als het schrikelyck verlies op de realen. Ick en can niet laeten U.E. noch eens, gelyck in teersten ende in tmidden van desen gedaen hebbe, te recommanderen gesmolten Chinees gout te senden, 150 bhaer naegelen, soo voor desen niet gesonden syn, alsmede het groff porcelein, in memorye ontboden, opdat Palliacatta ende Tyrepapel. met gelt versien mogen worden ende Maslipatam met specerien ende groff porcelein ende sulcx meer in memorye vervaet is, een teil gout, van tgene U.E. pr. den Gouden Leeuw heeft gesonden, te weten van tgesmolten, dat daer gecost heeft 49 f 7st. is waerdich in Palliacatta 29 realen van 8en ende hier in Maslipatan 25 realen, hierby sal U.E. connen sien de advance, die daerop is ende de differenten, hoeveel het gelt hier swaerder is als in Palliacatta.

Nu daetelyck eenen ontfangen van Symon Joosten, waervan U.E. copie sende, daerwt U.E. sal connen sien, hoe de Francen van den naicq van Poulecery getracteert worden, alsmede hoe hy oock te cort compt tot opcoop van sulcx geordonneert hebbe, is geresloveert, dat den Neptunus, naer gelost ende gelaeden hebben in Palliacatta, naer Tyrepapelier sal verseilen, soo om aldaer ontrent de 2500 pagoden een rouwe cooper te brengen, dat hier soo wel niet als daer can vercocht worden, waermede genouchsaem versien sal wesen tot opcoopinge van tgene geordonneert is, als om de bhaar indigo, daer hy in den synen van relateert, alsmede om oock te laeden de packen soldaeteleeden als anders, die hy voor de Molluques soude mogen gereet hebben.

Op gisteren hebbe ontfangen een brieff van Suratte, waervan wy U.E. copie senden, opdat U.E. mach sien, wat aldaer passeert ende hoe vileinichlijcken den onsen daer de nove getracteert worden, voorwaer, naer myn oordeel behoorden haer daer geen comptoir gestabileert te hebben, vooraleer wy den doot van David van Deinsen sal. gewroocken hadden, want het ons niet alleen daer disreputatie geeft ende haeren roem wel sullen draegen, hoe qualyck ons tracteren, even graech syn om in haer lant te comen, maer sal ons hier ende op andere plaetsen oock naedeelich wesen ende sullen ons lichtelyck in den baert wryven,

gelick voor desen is geschiet, dat sy ons sullen tracteren als die van Suratte ende dat wy alsdan beter tevreden sullen wesen, dat voorwaer hart om hooren is. Ick hoope, U.E. costij met den raet de saecken in consequentie sullen trekken ende datter in versien sal worden, ingeval de negotie daer niet connen missen om de Suratsche cleeden. Men soude deselve connen coopen, terwijl het schip daer leit sonder yemant aen lant plaetsen, gelyck in Moca geschiet is, dat ons ten deele reputatie soude geven ende ten anderen souden altyt, ons open siende, tot wraecke connen comen, oock soude men veel oncosten spaeren, die overal door het houden van de comptoiren seer groot syn ende de proffyten veel verminderen, doch geve t' myne om een beter, ick hebbe naer Suratta geschreven geen quitantie te geven tot naerder ordre van U.E. van sulcx noch schuldich syn, hebben haer mede verwitticht.

Hier is een soontgien van Marten Valck ¹²⁾, dat wy van Atchyn in Palliacatta gebrocht hebben, om daer niet moors ende in tChristengelooft opgevoert te worden, dat in Palliacatta ontrent de 50 guld. tsiaers de Compe, cost, soodat my geraeden soude duncken, U.E. aldaer honder pont Vlaems op syn reecke. dedet stellen tot onderhout van tselvige tot syn 12 jaeren toe, als wanner den cost sal mogen winnen, want geen reden is, de Compe. de costen draecht, aengesien de vaeder middel heeft.

In copije hebbe geadvyseert, hoe mynen verplichten tydt van April in een jaer is geexpireert, hetwelcke U.E. mits desen noch eens ben vermaenende, opdat by tyts sorge mach gedraegen worden, yemant gesonden wort tot myne verlossinghe, my dunckt (onder correctie), niet quaet waere, hier een maent 5 ofte 8 voor myn vertreck quaeme om daerentegens van alles ervarentheit te mogen crygen, waertoe (yemant hier commende) sal arbeiden ende alsoo my verseeckere, U.E. met het toecommande schip yemant sal seinden, sullen eindigen ende U.E. hiermede achtbaere wyse voorsinnige seer discrete Heer den schut des Alderhochsten naer myne hertgrondelycke groete bevelen.

Wt Maslipatan desen pro. Septembr. 1617, U.E. dienstwill.

Was onderteekent Hans de Haze.

XXXV. CRYN VAN RAEMBURCH, AAN BOORD VAN DE
ARENT VOOR DJAMBI 11 SEPTEMBER 1617¹).

Erentfeste wijse voorsinnige zeer discreten Heer

Met den Arent, de saloupe ende groote vlot syn den 14en Augustij passado voor de riviere van Jambi wel gearriveert, alwaer de scheepen niet gevonden hebben, die eenige dagen te vooren naer Malacca vertrocken waren. Godt geve, bij haer yets bijsonders tot nadeel van den vyant mach geattenteert werden. Ick heb doen vorder gepoочt om bij Sr. Soury te commen, ten eynde bescheijt mocht hebben waer na te reguleren, wt dewelcke verstaen hebben, alle de scheepen haer bij noorden Malaca hielden ende aldaer tot in 't laeste van Septembr. souden onthouden, heeft mede voor gedragen de saecke van Palamban, bij U.E. dickwils aen hem gerecomandeert, deur vertreck van de scheepen alsnoch niet en was volbracht, derhalven bij ons geresolveert is, dat ick in der yle mette saloepe naer Palamban soude vertrekken ende dat middelerteijt den Arent deur de groote vlot ingescheept soude werden een perteye van omtrent 25 lasten peper, die by comptoir is om deselve weder aen Twapen van Zeelant over te geven om alsoo te schuwen de periculen, die d' selve (vermidts tverbranden van de logie ende onbequaemheit van de tegenwoordige) onderwurpen soude sijn, met welcke voorsch. saloupe den 4en deser voor de stadt van Palambam sijn gearriveert, die ontrent 12 mijle de rivire op gelegen is, alwaer van den Coninck ende sijn ondersaten wel ontfangen sijn, wijnen de presenten missive ende passedel van U.E. gelevert heb, dat hem seer aengenaem was, hen mede d' intentie van U.E. te kennen gevende ende van uwentweghen alle vrientschap aenbiedende, dat hij alsoo weder van gelycken gedaen heeft, U.E. tot een erkentenis vereerende drie beesten, duijsent gantan rijst, twee olijphantstanden, vier potten arack ende 20 hoenders alsmede verversinge voor de saloupe, betonende in alles tot donse seer genegen te sijn, als goetwillich concenterende, indien U.E. aldaer een logie off anders volck met scheepen om te negotieren begeert te sijnden, hem aengenaem sal sijn, dat hij d' Engelsen, soo die sulcx mede versochten, daertoe geeen acces off plaetse en sal verleenen. U.E. missive heeft hij alsnu beantwoort ende wat nopende t' stuck van Mallacca ende taenhalen van de Javaensche joncke is adviseerende, sal U.E. vuyt syn nevensgaende naerder connen verstaen, daeraen mij gedrage.

Den coninck van Banque, die sijn residentie in Palambam in thoff is houdende ende sijn dochter metten Coninck aldaer getrouwdt is, heeft ons mede alle vrientschap aengeboden ende van gelicken 'aen U.E. een missive geschreven, die de langst gevonden van beijde is, die mede voor U.E. in teycken van vrientschap is seijndende een present van een beest met 400 gantan rijst.

Belangende de negotie, die aldaer is vallende, heb mij daer soo veel mogelijck is geinformeert ende eyntel. onderstaen dat aldaer jaerlijcx soude te becomen sijn dese navolgende waren, die soo bey de Chinesen als Javanen van daer vervoert werden, te weeten

300 picol benjuwijn tot 12 R. tpicol
50 ditto draeckenbloeth a 13 R. tpicol
100 a 125 ditto was a 12½ R. tpicol
30 a 40 ditto oliphantstanden a 50 R. tpicol
100 ditto peper a 4 R. tpicol.

Cattoen valt er in quantiteit tot 2 a 3 schepen haer lading a 2 R.

Rijst van gelijcke, dan soude s'jaerl. niet boven de 20 lasten van daer connen vervoert werden, deurdien tselve voor haer provisie houden, alsoo een gepopuleert lant is, kayu lacka, synde roothout, in quantiteit a ¼ R. tpicol, twelck de Chinesen voor daffgoden branden, mijnge bijdten ³), sijnde olij ende noch ander cleijncheden in quantiteit.

De cleeden ende andere waren, die aldaer begeert sijn ende getrocken werden, sijn turias, caijn goulongs, sarassingobars, grove porceleijne schuttels, eenige sattijne, damasten, amphion, lange roers ende voorts andere Javaense sorteringe. Men geeft aldaer voor tol thien ten hondert van de cleeden, dider vercocht werden, sonder meer.

In de schenckagie alsnu aen den Coninck gedaen, is onder andere mede geweest een licht roer, daerop hij mij naderhandt eens seijsde, dat ick U.E. soude adviseeren, soo wanneer ghij hem na desen weder eenige presenten vereerde, hem doch roers soude willen senden, die seven a acht spannen lanck waren, dicke loopen hadden ende een middelmatige cogel schieten, alsoo hij (soot schijnt) daerop seer curieus; hij liet ons enige lange roers sien, die hij seyde, d' Engelsz. hem van Jambij gesonden hadden.

Ick heb in Palamban vuijt seeckere Atchynders verstaen, dat den Coninck aldaer soude overleden sijn ende die van Joor weder in sijn plaetse gesuccedeert, dat hen sulcx nu onlangs van tvolck van Jambij

geseijt was, dan dachte, maer loopende tijdinge wesen sal, doch heb evenwel sulcx aan Sr. Sourij geadviseert, ten eijnde hij aldaer na de saecke eens mach vernemen, om U.E. t' gene daervan is naerder te adviseeren. De beesten, die aan U.E. vereert sijn, en heeft de chaloupe tot Bantam niet connen voeren, hoewel sulcx gaerne gesien hadde, vermits de weijnich plaatse, hij is hebbende, alsoo sijn schuijt insetten moet, daerom genootsaeckt sijn geweest, d' selve onder de scheepen te verdeijlen, gelijck U.E. pr. Guülliam³) condt verstaen. Van dage sullen de reijse naer Malacca ter handt nemen, alsoo met mijn wedercomste de vloot noch niet vernomen hadden, die de zwarte in teerste niet hebben willen boven brengen en onse teijt van langer te verbeijden verloopen was, als U.E. pr. Sr. Sourij pr. avonture sal geadviseert werden, hiermede

Erntfeste wyse voorsinnige seer discrete Heer sal U.E. in de beschuttinge des Alderhoochsten bevelen, wien ick bidde U.E. te willen verleenen lange gesontheyt ende welvaren, Actum in den Arent desen 11en Septembr. anno 1617.

U.E. dienstwilligen Dinaer

Crijn van Raemburch.

XXXVI. ANDRIES SOURY, DJAMBI 25 SEPTEMBER 1617¹).

Erentachtbare wyse zeer voorsienigen Heer.

Per dengelsche prauw van daito 16 Augto. passado was aan U.E. onsen laeste, welcken aan den barbier hebben gelevert, die als hooft op voorsz. ghinck, waervan hier neffens copie gaet. Ofte als andre voor desen dede, tenwaere onder veel protestatie geweest, dat U.E. die soude behandighen, souden hem niet betrouwht hebben. Ofte de belofte naer gecommen sal sijn, verlanghe te verstaen ende alsoo de cortheyt des tiits niet toe en lieten U.E. van alles doen te advyseeren, sal desen tot dien fijne dienen.

Taenhaelen der Chinese joncken, als vooren verhaelt, is redelycken affgelopen, nietteghenstaende heeft de magt. de saecken vry absurd gedocht, tis meede niet sonder reeden, want t'aenhaelen van de 2 leste

joncken sonder eenich respect is geschiet, maer van de eersten is heel wel ende sonder opspraek gesucedeert, alsoo wat van der hant geschiede, maer dese waeren soo haest buijten tehandt niet, ofte werden gcnouchsaem aengesnoert, tis waer, sy waeren eerst onder seyl ende wonnen over handt, soodat schijnt, onse genootsaeckt waeren te schieten, de schippers seggen, in dier voughue niet geprocedeert en hadde, de vogels waeren haer ontvlogen, de noot breek[!] wet, wilden by ider soo geconseedereert werde, hoe het sy, twaere veel beter ende voorderlijcker voor ons geweest, haddet wt t' och geschiet. De magt. seijde gheen onderscheet daer inne te weten, ofte het in sulcken forma ofte in sijn revier geschiet, want alsoo voor tselffde ende alle de Chinese haer sulcx inbeelde, hadde gevreest, soo hadde een van sijn juretulles²⁾ met ditto joncken affgesonden, opdat sekerlijc mocht weten, hoe het met de saecken soude gaen, dese fielt, met dat een brock in sijn keel kreech, bichte rechtl op, anders soude daer niet affgenome, maer veel swaerders gemaeckt hebben, alst in effect was, gelijcken die dinghe gemeenlycke in sulcken conjuncture gaen. Ick sustineerde voor de magt. ende allen den adel, die altsamme, als dusdanighe solimnele biscaringe vereijst, vergadert waren, alsoo hier sulcken blauwe bloeme groyde, datt men niet anders en riep als: jahat orang olande³⁾ ende scheen, ons quijt wilde wesen, daer wel wat aen is, ons doen siende, datter gheen reede en waere te claeghen, vermits t' aenhalen in zee ende niet in de magts. revier was geschiet, repliceerde, dat soo sulcx in zee waere geschiet, hij en soude hem daer meede niet bemojien, maer op sijn ree wast onbehoorlycken, sustineerde ter contrarie van dien, want verder als 10 schooten van de reede was geschiet ende de magts. ree en streede ten witterste maer 3 schooten, den Jurtullus wist mede, off niet verder en was geschiet, daerop werde gevraecht ende seyde, dat ditto joncken onder seyl waeren (soo dat calffken meest op syn rechter zyde viel), de fielt wist mede de huych naer de wint te hangen. Ick seyde vorder, dat wy de Chinese al te gratieuselijcke trackteerde ende getracteert hadden (den tolck swol als een padde), want haer peper en was haer niet aff genomen, gelyck den roup hier ghinck, maer met R. van achten tot een catti toe betaelt, daer ter contrarie de portuguese, wanner haer conne becomme, sonder respect ofte aensien, van wat plaets vertrocken sijn, haer ende haere goederen captiveere ende ofte op gelycker wyse met haer procedeerde, wij waeren der gerechtiger toe als de Portugese,

die haer negotie in haer lant hadden ende wy niet, maer tghene den Cappen. moor (soo achte) wederhout, is ten respecte van de Maygts. die van Bantam, Jacatra, Japara ende andre plaetse, daer onse logie sijn hebbende, daer de maggts. op replicateerde, Uwen Cappen. Moor schrijft my alle vrantschap t' onderhoude met den anderen, maer niet, dat ghij die Chinese haer peper soude affneme, slechte Joris, die pijlen en commen wt mijn kocker niet, doch sullen hem in die opinie laten, want het veel beters ende veel vorderlycker voor den welstant is, dat U.E. als icke met hem wel staet, vorder ghij en cont niet loochenen, soo die Chinesche toecommende jaer achterblijven, dat alleen bij U toedoen is, ick meijnde, doen de Hollanders hier eerst quame, dat myn plaets rijck soude sijn ende ghijlieden souckt er de Chinese wt te sluijten, die hier wel den meesten handel causeere. Ick badt hem (dese bitcharing geschieden binne, den adel vertrocken synde) te considerere, hoe ryck ende overvloedich sijn plaets (voor soo weijnich tijt hier maer geweest hadden) geworde was, want niemant van syn ondersaeten nu en sach, ofte ider van dien liet blycken met haer silver scheede, de kindre armringhe, dat de Hollanders hier waere, maer dat en was noch niet bij tgene de Magt. by gedaen wert met toeseynde van alle de Javaensche joncken, die onse scheepen in zee bejegenen, gelijck gebleecke is bij 3 joncken, die ongetwijffelt naer Mallacca soude geloopen hebbe, tenwaer wt vreeze van onse scheepen hier gecommen ende togesonden waere, wie mede oorsaeken was, dat de cleede tot soo vijle prijs in een jaer herwaerts gecommen waere, was de Magt. niet onbekent, jae was op sulcken mart gecomme, dat de Portugese op dese plaets soo sterck niet en handelen, als se wel voor dese gedaen hadde, alsoo se niet als verlies bij haer cleeden en doen (omdat se soo yverich niet en sijn), is meest wt vreeze van onse scheepen ende mede ommedat haer den tol a 10 pr. cento op de cleede geset heeft, maer en sullen daeromme den handel niet verlaten, dit was den welstant ende welvaert van sijn ondersaeten ende niet de comste van een ofte 2 chinesche joncken, hem bidende de saecken wel te consideerere ende eenighe wargheeste, die doch nerghes niet en gebreecken, want sulcken waeren der almede in ons lant, gheen gelooff te gheven met veel andre bitcharinge, hier te lange omme verhaelen, ten laste bat hem op de vrantschap, die met den cappen. moor heeft ende (soo achte) souckt tonderhoude, dat hem gheliefde voortaan niet te bemoijen met dinghen, die in see geschiede, want de

stercxste aldaer regheerde, daer op diende, dat bekenne ick, laet het van mijn reede ende wt tooch geschiede. De vrintschap is in effect tsedert t' aenhaele wat vermindert, insonderheit de groote cominicatie is eens decls affgestorve, dat voorwaer den olden niet te wijten en is, maer wel eenen tolck ende andre onse vrinde voor t' ooch, daer den Cappn. Moor nietteghenstaende alle vrintschap, eere ende wat voorder van noodich heeft van doen, wel een van de principaelste aff is, want sy ende den tolck hebben maer eene muts, d' een strijckt de proffijte van de Chinese ende dander van de Portugese, soodat ment niet vremt achten en moet, want huijlen met den wolff, men cant qualijck hebben, soo ment gheerne hadde, den waghen gaet soo wel al krakende als anders voort, laet maer de bakeleijer⁴), (daer in der waerheit niet min naer en verlanghe, als de Jode naer haer missias, want twit is daernae schiete) aff comme, alles hoope, sal wel gaen.

In tnieue huijs begint plaets te comme ende de prauw, die U.E. geliefst heft te seynde, can mede wat berghen. Ick hebbe wat prolixer in dit verhael geweest, alst wel betaemt, dat U.E. geliefst texcuseere, want syn genootsaeckt, alsoo de negotie (Godt betert) ons geen materie en furneert, die in andere te vinden.

Wat voor vreemder tijdinge hier van Monsr. Francois⁵) niet is gegaen, can U.E. qualijcken sonder becladde van veel pampiers verhaelen, alhoewel het maer pratiens en sijn (maer hier hinderlyck), can niet naerlaeten U.E. eenighe te verhaelen, onder andre wert hier geseijt, dat soo haest de Francoise tot Bantam gearriveert waeren, den grooten beest ons wt Bantam hadde doen vertreken ende de loodgie aen de supliante gegeven, die met soo veel schepen ende volck waeren gecomen, dat, soo wij wt Indie niet en begheerde te vertreken, sy ons de muts soude versetten, ditto supliante hadden aen den grooten beest 200 teijl gouts vereert, met beloffste van hem voor ons te beschermen, de magt. dede my ontbiede, daer vont ick den tolck, die soo in syn schick was ende soo wel tevredde ofte sijn siel op een cordewaghen lach⁶), segghende jeghens de magt. ick hadt voor dese wel geseijt, datter een natie comme soude, die de Hollanders van hier soude helpen ende beelde hem in, dat hij geprofiteert hadde, die verwondert was, can U.E. dencke ende doen tijnael van de magt. gehoort hadde, daer hij gheen audiensi en gaff, beghost ick te lachen, segghende, dat ick meijnde, dat het wat anders was, daer mij de magt. omme onboode hadde, maer omme

sulcken tijdinghe waeren niet vreemdt in Jambi, want dickwils sijn der 100 scheepen en de fuste van de Portugese voor de revier ende in een oghenblick waren se tsamme verdweenen, neen seijde de Coninck, daer is een prauw van Cappn. Moor van ontrent Bantam gecommen, doen voelde wel, van waer de wint quaem, ick seyde corts tydinghe wt Bantam becomme hadde, maer van die brita⁷⁾, en wisten niet, de francoise soude Godt ende de Hollanders noch bidden omme wt Indie te geraken, den tolck schudden sijn hooft ende meynde wat anders, soo seer hebben se de Magt. hiervan versekert, dat tot dien fijne bij den cappn. moor geordonneert heeft, dat 2 prauwe in U.E. quartiere soude seijnde om eenich volck van Bantam ofte Jacatra te betrappē, tschijnt, haer daeraen geleghen is sulcx seker te weten. Deene prauw sal hem onthoude ontrent Pontang ende dandre.....

U.E. gelieve, soo jemers eenige prauwe seijnt, tselffde gedachtich te sijn; ditto prauwe sullen binnen 5 a 6 daghen vertrecken, tsyn mooren die t' altoos met de stercxte houden. Dit was een van de principaelste tydinge, met niet weijnich andre geacompagnieert die aen een syde sal laten, want se de vracht niet waerdich en sijn, ick en hebbe mijn daghen gheen mooren gesien, die lichter van gelooff ende variabelder in alle haer saecken zijn, als dese aermollen, want op een oghenblick sijn se heet als vier ende t' andre weder cout als ijs. Dese sullen laten omme weder op een ander nieuwten te commen, tschynt, ofte den andre gesprocken ofte gedaecht hadden.

Op 20 passado is hier een balo wt Pahang gearriveert, brenghen voor tijdinghe, de magt. van Joohoer presentelycke in Bintan is, seer doende met eenige cleene prauwe toe te maecken, alsoo seker gehouden wert, dat de magt. van Achin van meynge is eeneghe 200 cleene prauwe te seijnde, ist doendelycken, omme den Jorit te betrappen, aengesien met de groote niet heeft connen wtrechten, watter van worde wil, sal den tyt leeren, met dese baele syn 2 Macassare mede ghecommen, die sulcke travade⁸⁾ leughens hebbe gebracht, dat se de tydinghe van de france niet soo ongelyck en is, hoe het is, sij en hebben ons in tminste geen voordeel gecauseert, maer wel (met de halve haribirou van de chinese, dat noch niet doot gebloet en is) hinderlijcke geweest ende onse reputatie voorwaer al wat te seer met haer tonghen gekrenckt, tsyn tydinge, die by de magt. licht werden aengenomen ende noch veel meerder bij den adel, want ider geloofst vruchlijcke, tghene hij gaere sach ofte

wel wilde, want beelden haer in, dat haer reputatie daermede inne
participeert, vermits mooren met den andere commende te propost,
ghaven vooreerst wt, hoe haeren conninck nu over tjaer met ons in
oorlooch hadde geweest, daerbij voeghende, dat haeren coninck anders
niet en soucht, alsoot hem tot een vordeel streckte, dat ons 50 man in
eenen lanttocht doot gesmete hadde ⁹⁾, (dat sullen de 16 man wesen wt
d'Eendracht) ende waeren genootsaeckt geweest aff te trekken, hadden
se de Hollanders tot viant, sij hadden de portugese ende Eyngelsche te
vrunt ende hulp, haer plaets was soo geforificeert, dat voor orang
ollande ende haer schepen niet en vreesde, wij waren een volck, dan
waer wy quaemen, wildent alleen hebben, daer wat aen is ende daer-
omme hadde ons haere Coninck doen vertrecken (dat isser een), dese
luijsterde seer naer de waerheit, want beghinnen by experientie te
vinde, soo lange wy teghens Macasser hadde geoorloocht, waere niet
meer als een van haer joncken genomme (dat sal de joncken sijn die
Coomans veroverde), daer in tneme meer als 40 Hollanders doot waeren
gebleven ende niet eene van de haere, jae, niet gequetst, wy en waeren
soo branij niet, als veel wel meynde, dit was, tgheene de Cappn. moor
bolde ¹⁰⁾ te hoore, want voor deesen eens heeft geseijt, laet de Hollanders
eens met galeye ende andre cleen vaerthuych commen, intsalla ¹¹⁾
off in Godts naem, soo veel als: wij hebben der kans tegen. Somma de
jalousie over onse macht is groot, dat een affghunst causeert, Godt de
Heer verleene, die mach augementeere ende toenemen, dit, met de
france tijdinghe gemenght, meynde vecl, deen wt nijt dander wt onwe-
tenheit, dat het met orang olande gedaen was, tijs donwetende maer
niet de nydighe toe te gheven, want se niet beter en weten, dese sielte
wiste tydinghe te geven wt de Manillias immers soo favorabel als den
neerlach van Macassar met veel andre soo overvloedighe looghene, dat
men se beghost te tasten, sy wachten haer wel ons te commen besoucken,
maer met den steert wast moij weer, somma sijn pratiens, die niet waerdich
sijn, hier verhaelt, nochtans ons hier schadelycken, op andre plaatse
achte mede niet veel goets soude doen, onse reputatie geschiet niet
alleen te cort, maer met andre gemeijngde misterie causeert affgheunst
ende cleenachtinge. De kruijck (hoop ick) sal soo langhe te water gaen,
dat se eens breeckt, langhe borghen is geen quitschelden, heeft den
Macassaer voordeel over donse (doch op andre wijse) gehad, t' vera-
derlycke stucken heeft wel exemplaren straffe verdient, tsucces van

Banjermassin heeft de moorse coninghe een splinter in de voet geweest, Macassaere conder haer wel een int och causeere, dat Godt gheve. Dit syn de goede tijdinghe, die wij cortelinghe hier becommen hebben ende ons materie gheven tpampier te becladden, de nieuwicheede, soo achte, wt twoore verhaelde ontstaen, is desen.

Alsoo in tschip den Arent een cleen cargasoen cleede wt onse armoede gescheupt hebben, op hoope tselffde in Tico ende Priaman getrocken sal sijn, waervan de factuijre hierneffens is gaende ende alsoo gereet was tgoet aff te seynde, quam eenen weghen den Coninck, die seynde, voor ende aleer den tol daeraff betaelt was a 10 per cento, alsoo de portugese betalen, want tselffer de maniere hier was, daer hem op seyde van die maniere off tjere niet te weten, noch noijt van gewaerschout was, dierhalve gheen reeden hadde die aff te eyschen, interim met dese antwoort naer de magt. ghinck, dede de schuift met de cleede affdrijven, niet weinich bedocht over dese nieuwe vont. Wie twijffelt, ofte die is op den tolck sijn aenbeelt gesmeet ende dat dien steen in onsen thuijn is geworpen, den boode quaem haest weder, zeyde wt lasten van de magt. dat sulcx een gebruyck in Jamby was, dierhalve den tol daervan prentdeerde ende siende, dat daer bij profitteerde, vertoonde hem, hoe ongefondeert tselffde ons aff eyste, dat ick wel voelde, datter weer wan-gheeste ter baen waeren, dat het den middel niet en was omme de Hollanders ghusste te vercrijghen ende haer langhe sochten sijn lant te houden met meer andre rede, die den lijt voor brachte, maer twas voor een doomans deur geclopt, alsoo den tolck in dese pledoje presideerde, die mede Jambi(?), daer hem op diende, dat sulcken voorspraak niet noodich en hadde, hadde de magt. iets te seggen, daeromme was ic gecommen. De patientie soude den verstandeghen in sulcken onredelycken bitcharinghe ontbreecken insonderheit bij dusdanighe buffels, nochtans in dese conyuncture hebbe de vlagge ingehaelt, alle haer fondement was, het is chere Jambi ende daerbij wilden tvonnis strijcken, mijn meynighe (seide ick) was niet sulcken chere Jambi te volghen met soo veel rede, als hem immers conde vertoonen ende zoo de magt. ons sulcx in tbeghin hadde geseijt, wij soude ons naer de saecken gereguleert hebben, want ons te willen verbiede cleeden aff te seynde, die hier ghans niet getrocken waere (die hier te laten verrotten wist de magt. wel, dat alt onredelijck ende noijt gehoort was) was soo veel ons gewelt te willen aendoen, soud naer eenighe bitcharinge belaste

gheen elcede meer aff te seijnde sonder den tol te betalen, gelijck als de portugese doen (hier hadde wel naerder interpretatie gedient, dan de plague ende quade tijdinge commen altoos vrouch genough) ende viel weder op sijn, want twas chere Jambij, dit chere Jamby mocht wel soo veel in hebben, dat hem chere Hollandse wel mocht te baet commen.

Ditto magt. heeft my daernaer door Qeckien¹²⁾ doen aenseggen, wat aengaet den tol van de cleede, dat ons die tot noch toe niet afferomen en heeft, is wt cortojsie geschiet, daer genouchsaem te verstaen heeft, wat voortaan syn meynighe is (ten sal misschien maer wesen van de cleede, dic aff gaen ende niet, die op commen, ick duchte anders). U.E. ghelyieve ons te adviseere, hoe ons daer inne draghen sullen, by gevalle tselffde begeerde teffectueere. Ick ben sekerlijck geinformeert, dat niet als den tolcx werck is, want beelt hem ongetwiffelt in, dat dit de rechte middel is, waeromme wij de plaetse soude verlaten ende soo de magt. ons soo veel laste op den hals can legghen, als hij wel is radende, ongetwiffelt meyne, dat het volghen sal ende als dan meyne een open baen voor sijn Chinese joncken te hebben, want susteneert, dat soo langhe de Hollanders hier sullen wesen, de Chinese haer sullen ontsien hier te commen, omme tghene haer aengedaen, hij staet meer op syn eijghen welvaert als op tghemeen (hoe wel tsijn qualijck soude wesen), noch-thans weet den oude sulcke gehoonichde reede voor te legghen, dat se staen grijpen, daerenboven gelooft de magt. datter niemand in Jambie en is, die de welvaert beter beherticht als den suppliant, daer door meer als te veel gehoors heeft, den olden can niet gelooven, ofte de Chinese sullen toecommende jaer commen ende hij sustineert contrarij, daer misschien wel wat aen is, geloof mijn heer, dat se ons meer vresen als beminnen.

De voyage van Andregirij mocht dierhalve wel blijven steecken, want niet en achte, U.E. raetsaem soude vinde soo een sware tol in te voere, daer geexcuseert can werden, by aldient maer en is van de cleede, die afferonden worden, mits voortaan tselffde in de schepe latende, oock cant geschiede, dat haer cargesoen selffs mee sullen brenghen, jae omme de comptoire te versien, dat Godt gheve.

Hierneffens gaen 3 missive responsive op die van U.E. te weten een van de oude, jonge coninck ende cappn. moor, wat den inhout is, wete niet seker, dan achte meer met complimentes ende minta minta¹³⁾ geaccompagneert sullen sijn als een goede aenbiedinghe omme ona

meester van tveit te laten. Tot noch toe en heeft den steert wt Bantam gheen antwoort op de magt. schrijve gesonde, die ditto magt. nu gelede meer als 14 maende derwaers gesonden hadde, jae dat min is, noyt een cleetien ofte de waerdie van dien wt die quartiere gecomme. Zij en maken der sooveel wercx niet aff, als wij wel doen (ofte soot doen, latent niet blijcken). Hoe men se meer doet, hoe se meer hebben willen. tis een moorschens aert, die se dickwils minste acht, minste werck van haer maeckt, recht somwijle sooveel wt als andre, die haer soucken (als wij, hoewel daer een maer onder loopt) in de palm van de hant te draghen. Waer ons de schoen vringht, heeft U.E. mij bekent gemaeckt, d' antwoort op dese medegaende missive en verwachten niet voor Mayo te komme, t' verlanghe sal haer de comste taengenainer doen wesen, want ongetwijffelt meer van tgevoel als tgesicht houde.

Per medegaende copia was 4 a 5 timerluijde versoucken [de], dat nu met de comste van eenige joncken wt Japara geexcuseert is, dierhalve niet noodich sullen hebben dan noch ontrent 200 plancken, daermede verhoope, thuijs in syn effect sal wesen, die U.E. ghelyeve met eersten moghen becomme, alsoo naer apparentie daer naer sullen moet wachte. Ditto joncken wt Japara gecomen, is deene van Intie Mouda ende een ander sijn broers, weten van de parte ons in Japara door Intie Mouda gespeelt met de joncken, die sap{ng}l inhadde ende naer Malacca is gegaen. Ick seijde syn broer, dat sulcken parte ende fielterije hem wel int tooch mochte druijpen soo leughenachtich te wesen, dat donse aldaer, die op hem betroude, wijs maeckte, dat naer Jamby wilde, daer-over donse hem 500 saecken in hadde gegeven, tis wel betaelt de vrintschap, hem altoos bewesen, vriende voor tijnterest. Codia Barra¹⁴⁾, is meer rijck ende weelich van Japara gecommen ende iegelyck wilt die wech wt ende naer Jortan op hoope de voorgaende jaer meer te vinde, ditto codia Barra is al halff gewaerschout, wat hem aenstaende is, hij heeft veel vrinde gemaeckt, hy presumeert, vermits een burgher van Jamby ende datter nu een codia in Japara regheert, (soo wtgheeft, halff van syn maegschap soude wesen), hem den coop met gewelt niet en sullen daer doen naer commen. Dese bitcharinge is noch voor de magt. niet gecomme, alsoo beter is noch wat te wachten, totdat dien duijster nevel wat over is. Oock salt in tbitchaere eens slaechs commen, ick soude achte (onder corecxtie), soo die wech wt wille ende met eenighe Javaenen van Grese, Jortan ende Boukit¹⁵⁾ als andre, die hier sijn, dat

25 SEPTEMBER 1617

aan Lucapara wel de bequaem[ste] plaets ofte int incomme van [de] stract is, want te doen als met de Chinesc hebbe gedaen, is peck in tvier.

U.E. gelieve ons eenighe 4 a 6 stücken root laken te seynde; onder de Palimbander wert seer naer gevraecht, isser eenich onder, dat fijn is, tsal mede an de man wel raecken; aan de magt. van Palimban hebben $\frac{1}{2}$ stücken gesonde neffens 2 stücken sarasse chere maleyo ende een fray voghelroer, mij toebehoorende, dan in rekeninge niet te stelle, U.E. ghelieve, een ander in plaets mach geworden. Waeromme de magt. te ghelieve, beurt somwille (maer nu in langhe ende tsedert den haribrou niet), dat ons ontbiet omme met hem te schiete, dat nu bij gebreck van tselffde soude moele naer laten ende alsoot deerste reijse is, dat in Palynban van U.E. is gesonden, soo hadde goet gevonde, dat Sr. Raemborch het ambassaetschap soude bediene; tghene reputatie, autoriteyt ende aensien vercyste, heeft met eere volvoert ende sijn seer aengenaem ende wel onthaelt geweest, alsoo achte, U.E. in tlargo sal geadviseert hebben, doch tot voldoeninge seynde hier neffens copie van eene my gesonde, tis waer, dat daerdoor tschip den Arent 14 dagen is opgehoude geweest, door cortheyt van tijt achte hem niet sekerlijcken van de negosie heeft connen informeere, dan, tghene best ende profytelyck achte, is, dat soo wel ontfangen ende U.E. missive neffens tpascedel soo aengenaem is geweest, daerwt gesproote is, syn macht teghen die van Mallaca ende de vaert op deselffde heeft gepresenteert. Ick verstaen door den assistent, aldaer gesonde, dat op stücken van Bantam wel hadde wille vallen, hadder iemant geweest die aan tsnoer hadde wille gehouden, den last was sulck, niet achte, bove comisie niet heeft dorve treede, wat voorder daerinne gehandelt mach werden, verleene Godt, dat tot effect sorteere.

Den jonghen Coninck alhier heeft my dickwils aen geweest, dat hem een gesleepe diamant soude beschicken, waerdich synde ontrent 20 a 30 L. peper ende 2 ofte 3 van wat minder prijs ende sou wel selfste naer believe betalen, dit schrijve, vermits de E. Hr. Gnl. (als U.E. bekent) eenighe per tschip de Groene Leeuw was ontbiedende, off per adventure gecommre waer, als andre raereteyle als van spiegels, breed lemmers ofte Hollantse stoffe.

Enighe 4 a 5 corge sarasse gobar, soo groene als gebloemd, tape grande off tappe dragamse a 5 pac. 2 packen peta mera, 2 packen

dragam chere maleyo, eenighe baftas, soo fijne als grove ende eenighe souratte kl. (noch niet becomme) sorterringh, want wille maer eenighe van de Bakeleyers aff commen, in alles is treck, de cleene apparentie tot noch toe valt naer langhe patientie (waeromme verdraghen), nochtans hier is niet aen te twyffele, sy moette commen, de peper cunne noch vervoeren, noch eeten, den tyt sal leeren.

Eenige segge, dat niet aff en commen, soude maer den deckmantel wesen, dat in oorlooch syn, maer doorsaecke van dien is, dat van eenighe van Jambij, waervan ettelijken in tleven ende andre over langhe by haer voorvaeders gereist, ontrent de 200 ps. pretendeere over schult, dat haer soude comen pro resto van wtstaende schulden, ick hebbe de magt. gepresenteert, dat de schult aennaem te betaelen, bijaldien met ons in conditie wilde treede, dan alsoo dat nu door andre voorvallende saeken ende bittcharinghe creecht geen voortganck, tsedert hebbe dies-aengaende aengesprocken geweest door eenen edelman van de jonge coninck, die wat vermach, hem verclaert, hoe bereet was die schult in cleede te voldoen ende wat diesaengaende met de magt. getracteert hadde, commende op de conditie, seyde hem, dat daer noodich soude wesen, de magt. d'Engelsche dede vertrecken, eer sulcx soude wille byderhant nemen (off ten minste belooven), want het gheen reede soude wesen, dat wy, die den wech soude bereyde, andre soo wel als wij daerinne soude participeeren, jae, soude achten, met soo veel gerechticheyt tghene genomen by hem conde considereren, dat onredelijcken soude zijn, met meer bittcharinge diesaengaende, dit was, dat diesaengaende voor de groote oncoste ende wtreycke versocht, teminste soo als dan noch niet aff en quame, dat tuijtgeschoote met tvertreck van de steerte by den cappn. Moor conde verantwoorde, hy beloffde myns alles als een vrint behulpich te syn, daerop hem seyde, ons sonderlinghe niet en holp, maer wel de welvaert van de stadt, soude dierhalve rapport aen den jonge coninck ende syn oom doen (die over tghene van boven comme gestelt is), daer niet en twijffele, ofte de saeck ende soude ten effect sorteeren, tsyn tot noch toe pratiens, en daer en compt niet aff, ick achte, meest is geweest omme de gront eens te voelen, nochtans sullen de schult moeten betalen bijaldien (soo eenighe sustineere, andre segge weder, d'oorlooghe oorsaecke is) haer comste allegheere, 200 pol. is veel onder soo een kaelen hoop, soo, sijnde de noot, sal van 2 quade

tminste doen kiessen, t' uijtreyse achte quaelijk van der handt sal willen, wat voorder in passeert, sal den tyt leeren.

U.E. gelieve, met den cerste myn journael, balanse ende voore verhaelde factuijre mach geworde neffens tloogie boeck, vermits heel noodich hebbe, alsoo niet wete, wij sekerlyck waere.

Dextract wt myne aenneming, zoo van de heer de Haese ende tsedert by de E. Hr. Gnl. Bot z. (als U.E. bekent) geaffirmeeert, gelieve, my moghen geworde, daerinne my eere ende vrintschap sal geschiede, want, als voor verhaelt, hebbe soo ongeluckich geweest, dat gheene van myn pampiere gebercht werde.

De Chinese grauwe kangkhans wille wel van de hant ende sullen noch veel beter treck hebben, soo maer eenige van de bakleijers commen, maer de witte gebleeckte smale (die de Portugese none nome) niet, derhalve soo U.E. (soo verhoope) van de Oostzyde eenighe becompt, geliefst ons met noch eenighe te versien als mee swarte, blauwe ende heel smalle, gent. canting, wij hebbe presentel. noch 3 packen sarasse grove van 5 asta, van die nat sijn geweest, de beste verkoope 2 pol. corge, andre natte $1\frac{1}{2}$ ende 1 pol. corge, naer dat sijn van dese ofte schoonder, soo verhoope den Goude Leeuw gebracht sal hebbe, waere wel eenighe packen noodich, kain goulange syn noch 5 packen, de beste verkoope 6 pol. corge, die niet gepleckt ende eenighe geseijnght, naer advenant, dc 5 asta fyne 6 a 7 pol. corge, de gobare sarasse 1 a $1\frac{1}{10}$ pol. stuck, van dese sorteringe hebbe gheen, eenige 3 a 4 corge roode chasse, ghe-lieve mede, dat 2 boecken mach geworde tot journael ende schultboeck.

Hierneffens gaen de resepise van Chinese ende een van de Chiamse joncken, hoe bekenne voldaen te zyn, die Sr. Coomans betht. heeft by hem gehoude, dese tot ghenen andre dienende. Hiermede

Erentfeste wijse seer discrete Heer U.E. in de protestie des alder-hoochste bevelende, die U.E. mainteneere in lange deurighes gesontheyt ende regeringe, actum int t Compt. Jamby ady 25 Septembr. 1617.

U.E. dienstwilghe dr.

Andries Sourij.

Hierneffens gaet een monster van kanghans
ende wat die ghelde de grauwe van 20 ende 25 ende 26 pl.
taijl ofte $2\frac{1}{2}$ pl. syn het best begeert.
In contant hebbe noch presentelyck 8000 Ren van 8en,

den steert, soo verstaen, soude ontrent 400 picol by den andre geschraapt hebben.

XXXVII. JACQUES SPECX, FIRANDO 12 OCTOBER 1617¹⁾.

Eersaeme wijse voorsinnige seer discrete Heere.

Tot mijn hertgrondich leetweesen can naer schuldige plicht door de occupatien mette compste der verscheijden schepen ende medegebracht rijke cargasoenen wtte Manillhes extraordinaris geoccupeert, niet volcomentlijck antwoorden, noch remidieren die groote discontentementen, die Uwe E. missive van den 27en April passato, per tschip den Swarten Leeuw den 6en Julij volgende ontfangen, medebrengende ende verheijschende, dat de voorsz. oorsaecken ende het nootwendich haestich vertrek van ditto schip, welck Uwe E. gerenvoijeert wert, niet toe laeten [de] is, versoeckende reverentlijck, Uwe E. sulcx naer sijne goede discretie andermael te besten gelieve te duijden, op welck vertrouwen mijn ongerust gemoet ende quellinge, door Uwe E. extraordinaris nochtants gefondeert hert schryven gecauseert, sich sal remidieren ende met een eerstige couragie Uwe E. volcomen contentement metten eersten versorgen, bekennende mij door Uwe E. herde aendringe, goede redenen, op tprincipael bij Uwe E. gedenoteert, soo belast, dat mij niet vertrouwe Uwe E. met excusen, hoewel eenige sufficante sijn, te contenteren, waeromme mij tot Uwe E. goede consideratie ende discretie wende, mogende Uwe E. sich volcomentlijck vertrouwen, noijt ijets in timinste met voorweten door particulariteijten gedaen ofte gelaeten is, waervan mijn gemoet altijdt suijver gehadit ende met Godes hulpe onbevleckt gehouden sal, doende mij de consequentie van dese mate-rije misschien verder wtvallen, als Uwe E. sonder tvorder effect ge-noegen sal.

T'arrivement van de schepen Vlissingen, den Hollantschen Leeuw mette veroverde Chijnese joncke wt de Manillhes den 18 Junij, alsmede d'ongelucken ditto schepen met den tuffon in de Firandise baeij van Cochij overcomen, sal Uwe E. neffens het achterbliven van de tweede joncke, die ditto Leeuw tot onder Jappon medegebracht heeft, van de

vrienden in tbrede connen verstaen, alsmede de moeijte ende verhinderinge, die ons de regenten in absentie van de heere alhier aengedaen hebben, dat mij in deen ende dander over verscheijden respecten niet weynich onruste, becommeringhe ende stilswigende swaericheden ge-causeert heeft, doch is alles door Godes segeninge soo gederigeert, dat wij tgebrachte volcomen behouden ende in voorich aensien, vrijheit ende achtinge met weynich costen ten respecte van de groote consequentie geraeckt sijn, dat oock hier in dese onse plaetse door goede bejegeninge ende respect de voorige bij hun lieden begaene fauten, die door jonckeijt ende onervaertheijt meest gecommitteert sijn, geconniveert werden, welhaest op den ouden vrijen seeckeren voet sal gebracht wesen, sulckx dat voortaen eenige dergelycken reconteren voorvallende, soo lange de Jappanders ofte naer Jappan comende Chijnesen niet beschadicht werden, iedts te vreesen hebben, dat ons hier eenige swaericheit overcomen sal, niets gebrekende, dan dat het Manillhes met het Maccaus cargasoen niet vergroot en is, dat sich seer schoon vertoont heeft, verclaerende de Portugesen, onse scheepen gesien ende daerdoor hun salvo arrivement voor een mirakel gehouden hebben. De scheepen doudre Sonne, den Swarten Leeuw ende Galiasse voor de baeij van Nangasacquij leggende, is ditto craecque in de haven van Sassinots, onder t' eijlant Amacusa gelegen ontrent 10 mijlen besuijden Nangasacquij, gearriveert, daer niet mogelijck is geweest. ijets op te atteneeren, soo wel ten respecte van de haven, die naeuw, diep in ende besloten is, als herde contrarye wint, sijnde alles wel overlecht, gedisputeert ende geen corrage noch genegentheijt om iets te verrichten ontbrocken. Het schip den Hollantschen Leeuw hadde wij op sijn compste gelost ende van alles geprovideert om onder t' decksel van de achtergebleven joncke te gaen soecken op de craecque in see te passen ende te cruijcen, dat door het opgocomen ongeluck van de groote tuffon des avons te vooren, als hij den anderen dach daeraen tseijl gaen soude, geen effect gesorteert heeft, sijnde bij geen menschengedencken alhier oijt in sulcken tijt sjaers dergelycken windt geweest, sulcx dat het schijnt, Godt almachtich voor dese reijse niet belieft. Wat geluck op sijn voorder waernemen van hijer hebben sullen, sal den tijt leeren. Naer sijn vertreck van Maccauw sijn hem drij, soo fregatten als galiotten, gevolcht, daer apparent hunnen principalen schadt mede wech sende sullen, gelijk alreede een vertrocken is, naer hun wtgeven sullen vooreerst met geen craecquen

ofte groote scheepen meer van Maccauw comen. Sij hebben aen syn Majt. op tnieuws wederom een plaatse tot bouwinge van huijsen in Nangasacque versocht om hun negotien voortaan op onse maniere door een factoore te dirigeeren, als oock vrij op Jappan buijten perijskel van onse scheepen te mogen vaeren, daer op deen ende dander niets vercregen, maer affgeslagen is, in somma die van Maccauw sijn beducht, in wat manieren best op Jappan sullen continueeren, daer hun mainttenue meest in bestaat ende ons grootelijcx achte aen gelegen te sijn.

De veroverde goederen met de voorn.de scheepen Vlissingen, den Hollandsen Leeuw ende de Chijnese joncke bij ditto Leeuw mede gebracht, hebben hier altsamen ontfangen, gesorteert en onder behoorelijcke factuijre gebracht, waervan eenen generalen staet gemaectt ende Uwe E. tsaemen neffens dese partinente factuijre sendende ben, vertrouwende Uwe E. volcomentlijck, alles op proffijtelijcxste ende ten meesten dienste van de generaliteit verricht is, gelievende Uwe E. ons comptoir van de ontfangen cargasoenen te debiteeren ende van de oncosten, schenkagien ende ten respecte van ditto goederen benefess het gelaeden cargasoen in tschip den Swarten Leeuw wederom te onlasten om d'accordt te gaen. Tot inneming van tcargasoen in Patana blijft in ditto Leeuw plaatse. De Moluccos sullen van hier volgens de neffensiagaende memorije, soo van Chijnees waeren, vivres als contant, niet het schip Vlissinge, dat apparent derwaerts gaen sal, geprovideert werden, geschiedende de provisie van Chijneese waeren van hier met dese occasie, om off ingevallen de geescappeerde scheepen den Engel van Delft ende de twee Maenen in de Moluccos niet gecomen waeren, tijdelijck van iets souden versien sijn, alsoo op tvertreck van de E. Heer Jan Dircksz. Lam gantsch ontbloot ende geen ofte weijnich Chijneese goederen in handen waeren; de vierdijnsent realen van achten, die Sr. Henricq Jansz. tot versterckinge van tcapitaal naer Cauchinchina in ditto Leeuw gelaeten hadde, hebbe door ordre gelicht om naer Moluco gesonden te werden, als op de neffensiagaende memorije blijckt, dat Uwe E. diene voor advijs.

Tot welcken fijne Uwe E. de scheepen den Swarten Leeuw ende de Galiasse herrewaerts gedepcheert heeft ende hoe Patana geprovideert is, hebbe wel verstaen, sijnde de resolutie van de Galiasse wederom op tspoedichste naer Patana te senden verandert ende ditto schip ten respecte van meerder last in plaatse gebruijckt, sullende ditto Galiasse

neffens doudē Sonne, die hier vertimmert, apparent, soo op tverwachten van de craecque ende de Chijncesc joncken omtrent de Manilles als tot de te versoecken handelinge in Cauchinchijna, gebruijckt werden, all twelcke met Godes hulpe door de becomen Mannillhesche middelen met een goede apparentie van deen oft d'ander ijets te verrichten nu can goefffectueert werden, waerbijtē het naer mijn oppinie een slecht fondament ende beginsel soude geweest zijn, dat men sulcke schip als den Swarten Leeuw een geheel jaer lanck soude gebruijcken in een dienst, daer door tweijnich capitael, datter toe geordeneert wert, ten besten geluckende, soo weijnich proffijten van souden te verwachten staen, vermidts niet mogelijck is, dat de scheepen, die in Cauchin Chijna handelen, elders als weder herwaerts seijlen connen, dat Uwe E. voorseecker houde. De Jappanders hebben door de goede gedaene proffijten, Uwe E. op mijne voorgaende geadviseert, dit jaer met vijff joncken wederom derrewaerts geweest ende over de T. 200.000 contant capitael naer de gewoonlijcke plaetse in Quinam gebracht, daer meer schaede als winst op gevallen is, ten respecte van tweel capitael ende weijnige Chijnsche waeren, die door de groote scheepingē op Manillha daer gecomē sijn, sulcx dat wij van Th. 3000, die met verscheijden joncken derwaerts gesonden hadde ende, Godt loff, alsaemen in salvo geariveert sijn, oock weijnich winst doen sullen, de herwaerts gebrachte perthije rouwe zijde van daer is ontrent tuschen de 300 a 400 picols geweest, behalven stuckwercken, die van 220 a 270 reael tpicol compt te bestaan, sulcx dat de cooplieden dier gecocht ofte hun gelt weeromgebracht hebben, daer der oock vele van in Quinam gebleven sijn om hun van de toecomende joncken te valeeren, daervan de apparentie ten respecte van den onveyle vaert op de Manilhes wel goet, doch door de groote Jappanse capitaelen ende vrije Chijnesen aldaer onseecker profijt is, sullende Uwe E. per tschip Vlissingen ende tengelsche jacht de ordre ende voet, die hier onvermindert Uwe E. instructie op geraempt wert, largo adviseeren.

In taffisenden ende behouden alhier van tChijnees cargasoen hebben ons naer de memorije op de coopmanschappen, bij de E. Heeren maiiores laest gesonden"), gereguleert ende de ondienstige waeren voor tpatria als alderhande swarte stuckwercken, poil sijde ende die hier dienstelijck sijn, behouden, daervan alle de stuckwercken conform de neffensgaende pretio contant gevent ende noch meer, jae, de geheele

partijde soude geweest sijn, soo wij die behouden hadden, dat ick achte, proffijtelijcker als tversenden geweest waere, alsoo meesten deel onnaer davance niet geven sullen, die ondertusschen, dat naer tvaderlandt gevoert ende vercocht werden, t'nlantsch capitael can gedaen werden, doch de subsidie ende retouren, die de E. Heeren maijores tot continuatie van hunne swaere lasten dienen geprovideert te werden, staen te versorgen, hebben den tijt niet toegelaeten, naerdat wij met de comste van de gecommitteerde van boven licentie om te vercoopen becomen hadden, eenige veranderinge in tontlossen te doen, waeromme Uwe E. in gevalle noch rijcke Chijneese cargasoenen met de ander scheepen becomen heeft, gelieve in consequentie te trekken, werwaerts best dienen gesonden te werden.

De rouwe zijde, soo d' selve conform de pretio contant vercoopen wilden, soude oock alle onse sorteringe, soo wel deen als dander, an de man connen helpen, doch vermits tot vercoopen van sijde noch vroech ende de prijsen apparent rijsen sullen, mede dat niet mogelijck is door de cortheijt des tijts Uwe E. t' contant in fijn te senden, behouden deselve noch tot November toecomende, waer ondertusschen tcapitael naer raedtsadvysi verdeelen sullen, verwacht hebbende te verstaen, hoe het laeste Chijnees silver in soma ende berchsilver wtgegeven is om mij daernaer te reguleeren, het wtgeven van tJappanse gesonden silver met 5 pco. verlies verwondert mij geensins, de Chijneesen wel bevallen heeft, alsoo met dergelycke silver de rouwe zijde, goudt ende muscus, die voor tbeste silver ingebocht werden, voor valeur van realen van 8en, jae williger, bij de Portugiesen in Canton werden betaelt, dat Uwe E. diene voor een seecker advijs, sullende Uwe E. ons adviseeren, wat maniere ende sorteering van gelt geliefst gesonden te hebben, verhoopende, de becomen Manillhesche middelen tot vorder inleydinge van de Chijneese handelinge ende dienvolgende beter contantement van Jappon geven sullen, daer oppe niet naer begeeren door cortheijt des tijts can elargeeren.

Onse joncke is van Chiam met een tamelijck cargasoen voor de tweede reijse in salvo gearriveert, die in November wederom derwaerts vertrekken sal, daertoe sijne Magts. segel becomen hebben, gaende hieneffens tcargasoen van tgeene mede gebracht heeft, dat, alhoewel den sappangh op leegen prijs is, noch goede proffijten geve sal, die jaerlicx alleen bestant genoech sijn om tcomptoirs gagien, oncosten ende noch

meer te supporteeren, gelijck Uwe E. hiernaer met langhe ende levendige redenen sal bewisen, dienvolgende het lichten van tcomptoir voor de generaliteit schadelijck ende abusivelycker stuck soude sijn, als alle de reste, die tot noch toe naer mijn opijnie te lichtveerdich gelicht sijn.

Volgens Uwe E. ordre sende de becomen gember, die soo van Jan Joosten als Luis Martins ontfangen hebbe, dat voorwaer een schoone parthije is, gelijck mede den muscus, die Uwe E. vertrouwen van den fijnsten ende alderbesten te sijn.

Campher sende mede alle, die gereet hebbé connen becomen, daervan verhoopt hadde, de perthije meerder soude geweest sijn, die met Vlissingen sal volgen, hebbende onse perthije voor T. 9 besteeft, die nu T. 16 mach gelden ende noch niet te becomen is.

Den vercoop van tfijn yser hebbe geerne verstaen, sendende Uwe E. neffens desen andermael een goede partie als per factuijre, in twijfelf geweest sijnde, doordien Uwe E. den prijs van costij niet en adviseert ende hier tsedert tlaeste gesonden extraordinaris geresen is, wat doen soude, doch vermidts van eenige Japponders verstaen hadde, die met tengels jacht gecomen sijn, dat het rouw costij a Realen 4 tpicol vercocht hadden, hebben tot tsenden van de neffensgaende parthije gereserveert, sullend' Uwe E. verdacht sijn, d' Engelschen oock costij perthije brengen sullen, alsoo, naer ick verstaen, eenich bestelt hebben.

Solpher ende salpeter, die gereet hebben ende seer schoon is, sullen naer Molucco senden, dewijle daer verbruckt werden moet, niet twijfelende, off en sal de bevallinge van dese goet bevonden werden, gelijck Uwe E. oock monsters daervan sal senden om ejntlijck te verstaen, off, soo op de cust als elders, met geen proffijt can gesonden werden.

Speck, vleesch, gesouten visch, attoen sullen rechtdoor naer Molucco gesonden werden, connende hier niet tijdelycke werden geslacht off gesouten, dat de scheepen in desen tijt vertreckende costij ijets anders als gedroochde gesouten visch van twoorsz. connen brengen, het schip Vlissinge, dat apparent dese provisien sal innemen, sullen omtrent half November met een treffelijcke provisie ende verscheijden behoeften voor de Molucos derrewaerts dispacheeren, dat een goede subsidie sijn sal naer onse calculatie.

Wij sullen Uwe E. ordre voort toecomende verwachten, wat in tvoorder coopen van muscus, campher ofte andere waeren costij dienstich

sullen hebben te doen ende in sulcken gevalle mede de prijsen, die costij weerdict sijn, alsoo hier alles, wat het oock zij, geen seecker prijsen heeft, maer het rijsen ende dalen onderworpen is.

Dat Uwe E. secht, de parangs voor Tijmor te dier vallen, comt niet door den costelijken arbeijt, die, wtgenomen Chijna, nergens beeter coop als hier en is, maer verliest dit beste ijser tot dagelijcxen wercken noch 25 a 30 pto, dat het beswaert, sullende sonder Uwe E. ordre geene laeten maecken.

Nopende Uwe E. opinie op de Jappansche barcken ende regeringe der Japponders stemme met Uwe E. datter swaricheijt om hun in dwang ende goede discipline te houden te moveren staet, met d' aengecomene hebbe hier voorwaer veel spel, moeijten ende processen gehadt, alsoo genige reeckeningen wtte Mollucos medegebracht hebben, daer noch eenige maende gagie ende costigelt meer seijden ten achteren te sijn als de memorijkens van Sr. Westerwolt medebrachten, van gelijcken compt oock gansch geen bewijs van de dooden, principalijck die in Banda in tverliesen van hun barque gebleven ende doot geslagen sijn, denwelcken naer d' overgecomene verclaeren voor hun doot noch drie maenden te goet hadden, daer geen bewijs van bethoonen connen, dat sij seggen, in Banda van de overheijt sterck genoech gevordert hebben, doch dat met beloften, herrewaerts alles effen overgesonden wiert, afgeslagen ende gerenvoojeert sijn, in somma, sijn deen ende dander qualijck te stillen geweest, versoeckende vriendelijck, Uwe E. wilt schrijven naer Banda ernstich vordere specificatie, tot wat tijt de doot geslagenen van de barcke ende andere overledene aldaer betaelt ende voldaen sijn, alsoo mijn obligatie gegeven hebben, dat hunlieden het toecomende jaer op de reeckeninge, die van Uwe E. wtte Molucos ende Banda vorderen soude, betaelen sal ende ingevalle niet en become, dat hunlieder pretentie evenwel sal voldoen, waeromme Uwe E. ons sal gelieven te onderrichten ende soo veel notitie daervan seijnden, Uwe E. bekomen sal, sijnde ons voorwaer geen eere, dat met degene, die ons gedient hebben, in questie ende proces geraecken.

Tgeene costij met d' overste der Japponders gepasseert is, can voor een moordadich feijt, den vermoorden door trotsheijt ende cleynachtinge van sijn overheijt overcomen, geestimeert werden, want mij hijer van de overgecomene onderricht ende sulcx voor hun vertreck selfs gemerckt hebbe, Soijemon ³⁾ altijts getracht heeft om Kusackij te vercleenen ende

sich selven boven hem in te voeren, daertoe altijt veele behendicheijts om volck tot hem te trekken gebruijckt heeft gehad, twelcke hij met een harde maniere ende ontsach heeft doorgedrongen, dat den anderen door een contrarij sachte ende slappe maniere heeft soeken voor te comen, daermede hij hem bedrogen ende in cleijnachtinge gebracht heeft, twelck hem tot het desperaet moordadich feijt verleijt hadde, nu, het sij, hoet wijl, tis geschiet tot mijn hartgrondigen leetweesen ende de behoorelijckc justicie gevolcht, dan is seecker datter een treffelijck, eerlijck befaemt man voor eenen quaden befaemden alhier gestorven is, want door sijn periculeuse ende muijtachtige maniere van leven geen plaatse op Japponsche joncken conde becomen, doch dewijle hij sich naer schuldige plicht in alles ten dienste van de Generalijteyt eerlijck gequeten heeft, can tvoorgaende in geen consequentie getrocken werden, maer sullen naer sijne merites ende Uwe E. ordre, eenich verhael daervan comende, de weduwe ende kinderen iets vereeren.

Loodt hebben een schoone parthije van Sijam becomen. sulcx dat de joncke niet eenen steen ingehadt en heeft, verhoopende, het toecomende jaer oock niet ontbreken sal, de Japponders ende dengelschen hebbe mede goede parthije gebracht, dat sonder te resteerden dit jaer wel aen de man geraecken sal, costij ijets voorcomende, dat met den Chiamsen incoop egaleert, can aen tcoopen geen quaet gedaen werden, gelijck mede met het voordige geheijscchte spiaulter.

De peper afgeslagen sijnde ende Uwe E. geraden vindende te senden, versoecke volgens onsen eijsch in den prijscourant geprovideert te werden.

Tretour van de bassen ende stucken voor den heer alhier sullen het toecomende jaer verwachten, alsoo daer verscheijden reiszen om aengesproken ben, gelievende Uwe E. commoditeit voorcomende, een stucxken grooter ofte cleijnder alst geheijschte voor den heer alhier te versorghen.

Het verongelucken van de gegoten ende gesonden stucken alhier sijn de constabels, die deselve geprobeert hebben, daerover te imputeeren, alsoo hunlieden belast is deselve behoorlijck ende wel te proberen, want sulcx op des leveraerts perijckel geschiet, volgens Uwe E. ordre sall mij van tgieten der stucken om voor ons te gebruijcken onlasten. Doch sijn weer in twerck om bassen ende stucken voor Chiam te versorgen, daer d' selve geheijsccht ende de voorgaende gesonden goet proffijt met vrientschap gegeven hebben, daviso.

De provisien van hout hebbe ter goeder tijt ende gereet gehadt, want buijten tselve nu in dese conjunctie de disprovisie te grooten verachtringe soude gegeven hebben, sijnde door tleggen geen schade gecauseert, alsoo voor geen contant, maer voor packhuijs bewarende coopmanschappen becomen hebben.

Lackwerck sende Uwe E. noch geenich, verhoopenden, boven tgene onder de man gebracht hebbe, noch ijets te vercoopen, sullende Uwe E. tresterende door de Molucos senden, daer naer gemeen opinie met goet proffsijt wel eenige sal vercocht werden, tis jammer soo schoonen goet, dat met soo veel moeijten versorcht is, niet gewenscht en can vercocht werden, daerinne moet gepatienteert werden.

Uwe E. missive is aen Jan Joosten ⁴⁾, die ons een goede parthije gember gelevert, doch sijne schult noch onnaer niet voldaen heeft, d' welcke de retouren van hier oock vermindert ende verachtert, hij heeft sich ten dienste van de Generaliteit mette gecommitteerde naer sijne keijserlijcke Math. laeten gebruijcken, daer hij goeden dienst gedaen heeft, warende te wenschen, sijne saecken met wat meerder fondament dirigeerde, dat hem ende ons dienstich sijn soude, wenschende eens tot een effen rekeninge geraecken mochten, dat met patientie moet verwachten, gelievende, Uwe E. aen hem schrijvende, onse voorgaende recomandatie gedachtich te sijn.

Tabuijs, dat Uwe E. mij imputeert, over de nieuwe gedaende timmeragie (onder correctie), abusiver oordeel alst begaen abuijs, altyt verhoopt hebbende, volgens Uw E. goede consideratie ende discretie ons soo veel soude vertrout geweest sijn, dat overvloedige gastos niet alleen sullen weten t' eeviteeren, maer tproffsijt ende nootwendicheijt van de generaliteit so menageren, dat daer van redenen ende contentement sullen weeten te geven. Hadden wij de Chiamse grove waeren, die ruijmte ende drochte verheijschen, in onse pachuijsen connen bergen, die timmeragie en waere niet geschiet ende de hooftbreeckinge voor mij soo veel minder geweest, hebbende, Godt loff, soowel doude als nieuwe, tsedert toprechten noijt ledich noch onbruijckelijck gelegen, maer soo wel met coopmanschappen als provisien meer als noodich geweest, wesende de schade, dat se ons dese rejse (welck bekenne, een extraordinaris is) te cleijn gevallen sijn, al vrij van meerder importantie, als de groote costen, die Uwe E. denoteert, daeraen besteedt te sijn, daer de retouren soo seer niet door vermindert, als den dienst van de gene-

raliteijt mede gevordert is, gelijck verhoope, door Godes segeninghe naermaels noch breder blijcken sal, Uwe E. recommandatie van oncostelijcke huijshouden sullen naer schuldichge plicht soo naercoomen, dat Uwe E. daer contentement aen hebben sal.

Bisschuijt senden Uwe E. als per factuijre, van gelijcke groote deelen, sooveel den schipper heeft connen laden.

Het gesonden gelt ende goederen voor de Japponders is aen den rechten erffgenamen behoorelijcke geleverd, verwachtende Uwe E. ordre om mette resterende nopende hunlieder voorverhaelde pretentie te vereffenen, mogende Uwe E. reeckeninge maecken, in gevallen onder borchtocht te betaelen, dat daeroppe naderhant niets te pretendeeren is, alsoo deen herrewaerts ende dander derrewaerts vertreckt naer de plaets, daer hij vandaen is.

Wat resolutie op eenen anderen tocht naer de Manillhes bij den E. Heer Generael ende sijnen Indischen rael genomen werden, sullen verwachten te verstaen omme ons in iversenden van de schepen doude Sonne ende Galliasse, die in Feberewaris a Martij vertrekken ende apparent wederom herrewaerts comen sullen, daernaer te reguleeren. Ingevalle onse macht andermael tsamen geruckt ende het toecomende jaer wederom nae Manillhe gesonden wert, sullen door dese twee ende andere schepen, die in costij om naer Moluccos bij de andere te senden, te laet mochten arriveeren ende Uwe E. van over herrewaerts te senden, resloveerde in November deftich, soo met versche macht als provisie, connen gesecondeert werden, waerbijtien de vloote, die soo lange op viants boodem sonder eenige ververschinge licht veele inconvenienten onderworpen is, gelijck dixerientie onder de vloote van de E. Heer commandeur Lam sulcx geleert heeft ende Uwe E. vuijt sijn schrijven sal connen verstaen, daeraen mij aen alle tvordere genootsaeckt ben te regulieren, alsoo den tijt niet toe en laet voorder t'eslargeeren.

Hiermede

Eersamen, wijse, voorsinnige seer discrete Heere U.E. in de genade des alderhoochsten bevelende,
actum in Firande desen 12 October anno 1617

U.E. dienstwillighe bereijde was ondertejkent	Jacques Specx 1617.
--	------------------------

XXXVIII. HENDRICK JANSZ., PATANI 25 OCTOBER 1617¹⁾.

Entfeste wijse ende seer voorsinnige Heer

U.E. mij seer aengenaeme [mi]ssiven per de schepen de Galiasse ende den Swarten Leeuw sijn mij met haer arrivement op 17 ende 23 maijo passado seer wel geworden, waerop (met dese gelegenheit) niet hebbe connen naerlaeten ende oock noodich geacht U.Ed. tnaervolgende cor-
telijken te antwoorden.

Mij ernstelijck seer leet sijnde, U.Ed. herwaerts gesonden contant niet en hebbe connen besteden, naer den noot der genneraleteijt sulcx wel vereischende is, overmidts twoorleden jaer hier in Patanij maer een in Sangora geen, doch in Lijgor 3 joncken geweest, niet soo veel hebben medegebracht, ijct merckeliickx met haer is connen verricht worden ende tweijnnige, noch hadden mogen doen, is voor de compste der schepen deur schaerscheijt des contants ten deele verhindert, in voegen dat van 80 pijcol sijde, die aan desen cant mach geweest sijn, weijnich boven 30 becommen hebben, meest in Lijgor, soodat met de geleende reaelen van de Coninginne alhier, deurdien met het Jappans silver niets en hebben connen tewege brengen, haer hebben moeten aensprecken ende oock een helpen geweest, doch sulcx niet sonder eenige tardance, veroorsaeckt heeft, niet alleene meer geen sijde, maer de stuckgoederen ende tgeene daer meer anders was, meest in ander handen geraeckt is, redelycken partijen beniujn, oock cardanionij ende anders, twoorleden jaer becommen, oock meest voor het geleende gout van de coninginne gekocht, daerop haer noch wel 10 cattij gouts schuldich staen, die haer voorals niet en sijn betaelt om de groote dierte ende schaerscheijt van tgoudt alhier, tis oock te schaedelijck de seer quade avontuere, die wij twoorleden jaer in Camboijdgia hebben, al trest. met 2 Nederlanders ende eenen swart van alhier derwaerts gesonden, mits soo avantagieuse handelinge gedaen ende goede retour aldaer geprocur. hadden, waermee sij in taffcomen der reviere van de por[tu]gijsen overvallen ende alsoo gevankelijck wech gevoert sijn, naerdat den coninck aldaer al den vliet hadde aengewent haer tontsetten, die sulckx met verlies van wel meer als 30 personen van den sijnen tevergeefits versocht heeft ende alsoo in plaatse dat tot hetgene wij hier hebben, soude toegedaen sijn geweest, wel 80 grooten ende 70 pijcol cleijnen beniujn, cardamamij

25 pijcol endc anders meer, de compa. in tcontraide schade van haer volck ende daermede omtrent de 4000 gulden capitaele verlooren heeft; hebben wederom in Junie lestleden Sr. Hoochlandt in een joncke derwaerts gesonden ende versien met een cargesoen van cleeden, ten eijnde der compae. reputatie ende schade ten deelen gerepareert, doch principael eenich retour verkregen werde, van dewelcke cortelijck eenen brieff ende tijdinghe ontfangen hebbe, hij, den 10 deser van aldaer scheijdende, volgen soude, hebbende niet soo goeden merckt getreft, als wel met beter sorteeringe van cleeden, daer wij hem niet en hebben connen versien, hadde mogen doen, heeft des conincx vrantschap soowel als de voorige ²⁾) tot ons bereijt gevonden, die ons onse reverensie op de Portugiesen accordeert ende vrijelijken toestact binnen synne reviere, jae alwaert tot boven voor de stadt, niet en sullen schromen deselve aen te tasten, dies alhier seer hoochnoodich waere, eenich cleijn jacht ofte chaloupe binnen dese bocht stadich in vaerwater gehouden wierde(n), ende als den middel daertoe conde te wege gebracht worden, soude voor de compa. een voorderlijcke ende niet min proffitelijcke saeck wesen, mits dat daerdeur niet alleene den seer grooten handel van de portugiesen in Camboijdgia vruchteloos ofte ten minsten haer meer becomert, doch ons versekert ende ten deele eijgen soude gemaectt worden, maer noch behalven deser groote verseeckeringe van der compa. personoen ende goederen aen deesen candt daerbij genieten soude, dese gantsche bocht voor de portegeesen daermede onveylich soude connen gehouden worden, daer se nu ter contrarie haere vaert op al dontrent gelegen plaetsen vrijelijck genoech continueeren ende dat met seer oolijske ende onweerbaere schepkens ons onder doogen den handel genoechsaem bederven, dies men oogenschullijck niet en behoefden te vresen, de costen swaerder als wel de proffijten wesen mochten, maer wel een onweerdelyck vrucht daerbij te verhoopen waer.

Met den incoop van den peper in Bordelong ende Lijgor hebben oock geensins de beste coniuncture getreft, mits den seer grooten aftreck in Sijam, alwaer dit jaer wel over 1000 bhaeren vervoert sijn, waerover denegeenen, alhier becomen, de partije niet soo groot als denselven wel dier van prijs gevallen is, als maer omtrent de 30 last, commende te respondeeren op .... rh. van 8en per baer, staende seer hoopelijck, tegens tijt goede partije sal vercregen worden bij middel van eenen onsen vrient welcke eenen trai ³⁾ van den coninck van Lijgor verworven

heeft, om alle de peper aldaer eenlijck over sijn hant sal moeten gelevert worden, dies met hem wel wat merckelijckx sal te verrichten sijn; mij leet sijnde, tselve alsnu door voorverhaelde toevallen niet en hebbe connen te wege brengen ende U.Ed. ineffectie handelinge in de peper aldaer eenichsindts hadde mogen solagieeren, hebbende gespeurt U.Ed. groote moijte ende swaericheit aldaer, tenwelcken fijnne bij U.Ed. is geraempt aenhaelen der Chijneeser joncken, in manniere ende volgens ordre aen Sr. Sourij gegeven, gesien ende ons alhier sulcx voorvallende souden nagecomen hebben, doch hadde niet dorven bestaan deselve soo verre buijten te treden als wel bij Andries Sourij ofte altijts voor Jambij gedaen is, soo U.Ed. uijt den neffensgaende coppije van mijnen jongsten, aen hem adresseerend a largo gelijeve te verstaen, waeraen mij reffereere, t' is mij oock seer leet te verstaen, het blijven van tschip Aeolus op Engano, alsoock ons tselven hier aen meerder naerdeel geweest is duer den cleijnen affrock van de doecken alhier, maer oock ondertusschen niet min te beklagen, dat wij in Sijam ende Camboydgia als oock hier noch wel wat met bequame soorteringe soude te doen sijn ende dengelschen in haere desolate conjunctie, die bijnaer sonder cleeden ofte eenich capitael niet en hebbe mogen voorentraden, die ick grootelijcks vreeße, voor ons zullen in den weere sijn, synde hier soowel als op alle de plaetsen hieromtrent van alle sorteeringe gantsch ontbloot, niet hebbende als eenich doch weijnnigeoudt, verlegen, soo qualijk geconditioneert als ongesoorttert goet, dat quaelyck in den goeden, ick laete staen in den gegenwoordigen slechten tijt, sijnnen meester vinden soude. In Tannasserijs vooralsnoch geen schip vernomen, alwaer ick duchte, doncosten ende tollen seer swaer ende het wederom aff depesscheeren, mits oock tladen van sappang ende anders, tgene aldaer geeijscht wordt, niet moeijelijcker wesen sal. Hebben bij mondeling tijdinge verhoordt, in Sijam gearreveert is, een hoochduijs coopman, die hem in moorsche habijten, onder den mooren gemengt, derwaerts aen gecomen ende met hem gebracht heeft voor rekeninge genraele compa. 2 a 3 packen fijnne Sijamsche cleeden te bestellen aen den nederlantschen coopman in Sijam, wat hiervan is, sullen wij bij de comste van Sr. Houtman alhier ende U.Ed. met de mynne (off partickelierlijcken) connen verstaen.

Op 30en Maijo lestleden hebben de schepen den Leuw ende de Gae-liasse volgens U.Ed. ordre naer Jappan affgeveerdicht, oorboorlichst

geacht ende gesaementlyck goet gevonden deselve Macau niet aan te doen, oock in de Lequeos te verbeijden, maer rechtduer tot onder tlandt van Jappan te loopen ende hun aldaer naer U.Ed. oordre ende avertissement ofte aenwijsinge van Sr. Specx te regulleeren om de cracque op tbequaemste, doenlijck synde, te mogen attrapeeren, mede volcomenlijck besloten te volgen U.Ed. oordre om den handel met de Schijnneesen in Cauthinchijnna te versoecken, waerbij oock goet geacht is aldaer een comptoor te stabelieren, in forme U.Ed. by de copije van de resolutijt, hier benefsens gaende, gelijeve te verstaen, gevoelende met U.Ed. dat men moeste naeder wesen, bijaldien men de rechte vrucht deses handels genieten wilde, altijts aen gelegentheijt ende goeden wil van het commen der Chijineesen aldaer sal het niet gebreken, bijaldien dan de discrete des coninx aldaer die van donse alhier soo veele passeert als de gelegentheijt der plaetsel wel bequamer is, dan daer wij tot noch toe getracht hebben dijto handel in swang te houden ende maer contante realen hebbende, is niet te twijfelen, ofte daer en sal hierinne wat weerdelijcx verricht worden, twelcke ter proeve gestelt sijnde, ons den tijt leeren moet. In tschip den Swarten Leuw quaelijck connende eennich capitaal missen, hebbe eenlijck gelaeten 4000 rh. van hen om hen te diennen tot de stabulatie ende een inleijdinge huerder handelinge aldaer, reckening maecken[de] onderentusschen tsucces daervan sal mogen vernemen ende door U.Ed. gevoechelijken naer eijsch der saecken connen gesecondeert werden met een schip ende contant tijdelijck derwaerts te seijnden, tschip de Galiasse, dat volgens U.Ed. oordre hadde gedestineert, texplot op de craque in de heenreijse missende, tselve te adresseren wederomme herwaerts aen te commn om mij met de alhier geadresseerde retouren daerin t embarqueeren ende naer costi te vervoegen, hebbe tot noch toe niet vernomen, sijnde nochtans hooch tijt tselve alhier gearriveert waere, bijaldien wij met gemack onse reijse derwaerts aenvaerden souden, want naer 10 a 16 herwaerts, deijlanden van Redang seer qualijck connen gepasseert worden ofte ten waere eenen exterdinaires sachten winter hadden ofte anders, tgene nu niet en geschiet, in deerste 4 maenden niet geschiede en can, daeromme bij aldien dijto schip contraerie oordre bij Sr. Specx nae ouder gewoonte wert opgehouden, de Compa. hierbij niet weijnich sal geintresseert sijn, twelck mij selfs quaelijcken incleeden can, maer veeleer hoope ofte het selve noch in een dach 3 a 4 mochte commen ofte, ijets op de macausche

craque geattenteert hebbende, hem sulcx verhindert, in welcke geval ick wel tot mijnnen leetweesen noch een jaer alhier mijnne resedentie sal moeten continueeren doch, contra geen swaricheijt vindende, midts Sr. Druijff ⁴⁾) deelachtich maeckende, soo veele mogelijcken is in mijn, in vele kennisse alhier, mij derwaerts aen te vervoeegen, hem vertrouwende, alles wel sal waergenomen worden. Den arracq in de Molucques geconfisqueert, hebbe volgens U.Ed. oordre ten naesten bij betalt ende U.Ed. comptoort aldaer oversulcx gedebiteert voor de somma van ...

Sr. Houtman, die soo reede geseijt, herwaerts aen op wegen is, hebben verlost, Sr. Nijenroode wederomme aengenomen ende derwaerts gesonden, mits hem verbeterende 28 gulden termaent voor den tijt van 3 jaeren onder twelgevallen van U.Ed. ende den raedt aldaer ende Cornelis Houbracken ⁵⁾), ondercoopman, wederomme in Sangora bevesticht de plaetse aldaer te bekleeden.

Alhier is over ettelijcke daegen een portegeesche tfugia aengecomen, waerin ontrent 8 blancken en 40 swarten, welcken, naerdat se in Clantan ende alle de custe langs seer gerooft hadden, hier voorbij naer Lijgor geloopen sijn, alwaer hun der coninginne praeuwen van alhier sijn gevolcht, aldaer onder tpretext van eenen andren coninck niet connende iets met gewelt bedrijven, met schoon sprecken soo veere gecomen sijn, dat deselve met haer herwaerts hebben gebracht, deselve voor een tijt wel getracteert, maer naderhandt al tsamen in echtenes geraeckt, daer niet anders en gebrekt als 1.28 realen capittaels, souden al om den hals gebracht sijn, maer, wesende eenen hoop cale visschen, dunckt hun de daet te leelijken sonder avantage te volbrengen, te meer dewijle van haer enige hope van paeijs, twelcke bij de Maleijen soo tschijndt gelooff gegeven wort, soo sijnder wederomme 2 blancken los geraeckt ende naer Mallacca gesonden om hier bij naer haere meijninge ofte den paijs ofte andersins haer reverensie in beter form te mogen verwerven, ist bijaldien dat se paijs begeeren, welcke ick vertrouwe, bijaldien se hem seeckerlijck vercrijgen mochten, aennemen souden, soo duncke mijnnes oordeels, den rechten middel niet en gebruiken, maer uijt sulcke acten meerder vijantschap voort commen sal ende andersints, gelijck se ons wijs maecken, den portegijs meynen te verschalcken, duchte te spade in de weere te sijn, doch wat wtcomste, leere ons den tijt.

Dit is, tgene U.Ed. voor dees tijt wete te delachtingen, U.Ed. duijde

ten besten, op den sijnnen niet en antwoorde soo punctualijcken, als ick, inpotent sijnde, mijn vermogen niet soo geheel als den wille wel goet is, in vaste hope tschip hier noch soo tijdelijcken tarriveeren, dat U.Ed. mij met al het tvaderlandts retour, dat hier berust (sijnde, als uite ingeleide memorie gelieve te verstaen), voor dit mouson noch corte wel sal arriveeren, derhalven U.Ed. andermael vrijendelijcken bidde mijnes doch gedachtlich te sijn, gelijck ick tselve U.Ed. van gantscher herten vertrouwen, gelijckerwijs U.Ed. mij sulckx is toeseggende, het mij aen geen occasie mancqueeren en sal, U.Ed. hoochgelijcken bedankende voor sijne goede gunste ende genegentheit tuwaerts

Hiermede

Erentfeste wijse voorsinnige seer discreten Hr. naer mijnnen reverrenten ende met mijn hertgrondigen groet desen eijndigende, U.Ed. in de protexie des alderhochsten bevele, wien ick bidde U.Ed. conservere in een lanck voorspoedich ende gelucksalich leven, amen.

Actum in Patanij adij 25 October ao. 1617.

E. voorsinnige heer; door mijnn niet al te goede disposijtie hebbe voorbij geslagen, tgene wel daldereerste plaatse behoorde te hebben, twelck is, ofte het geviele mijnde reijse cost deur het tardeeren des schips niet en effectueerde, dat U.Ed. ons alhier gelieve in gedacht te hebben ons van meerder conta. te provideeren, vastelijck vertrouwende, dit jaer alhier goede retouren sullen becoijmen werden, te ner bijaldien donse in de Manillhas iedts op de Chijneesent geattenteert hebben, in welck geval de hop alhier vrij groot is ende bij hetgene gegenwoordich alhier berust, ons faleerende bij gebreck van schepen daermede derwaerts te commen altijs tegen toecommende tijt een goet ende groot schipsladinge sullen gammass(t)eert hebben, dies U.Ed. ons tijdelijcken gelieve te versorgen, gedenkende onse realen, mits tgene wij alhier verschult stonden, seer gemindert sijn, gelijcker wijs t Jappans silver, soo in Bordelong ende Lijgor voor peper als andersins, meest sijnen mester gevonden heeft. U.Ed. sij mede verwitticht, de jonke de Hope andermael in Sijam wel gearriveert ende wederomme naer [Japon] affgeveerdicht is, waermede ontfangen ende wederwart gescheept, als U.Ed. per d'ingeleide schrijften ende facturen gelieve te verstaen.

XXXIX. ANDRIES SOURY, DJAMBI 5 DECEMBER 1617¹⁾.

Erentachtbare wyse vrome zeer voorsienige Heer

Op gisteren was per voye de Japara aen U.E. onsen jongsten, waerinne in tcore was advyserende, hoe op pmo. dezer een Galia met goede pertye cleeden uyt Mallacca alhier was gearrivert, wat voor tydinge dezelve brachte ende alsoo op heden van zekere personen, insonderheyt van de Capn. van ditto galia, tydinge uyt de Manilhas hebbe verstaen, daer acht de Compa. presentel. op thoochste is aengelegen, hebbe tfregat expres met dezelfde afgesonde, op hope (alsoo zynde), yets voor de Compa. elders te berichte mocht volgen.

Alsoo op heden in discours met do. capn. ende andere op stuck van de Manilhas ende Molucques ware, zeyde onder andere, dat wy Godt mochten dancken, dat tfort Maleyo ons noch toebehoorde, hem vragende omme wat reden, repliceerde, dat wy, tsy vroech off laet, ons de tydinge doch soude geworden, daeromme het zoo goet als quaet was, dat wyl nu alhier maer wiste (ick gebruyck hier syn eygen reden), hem gevraecht wat tydinge, zeyde, ghy moet weten, dat soo haest de Castiliaenders de victorie op de Hollanders hadde, sijn naer 3 a 4 dagen weder binnen gelopen ende alsoo 3 galioens zeer ontramponeert ende schadeloos waren, zyn in aller haest weder gerepareert. De saeck in debat gestelt zynde, off men de victorie zoude vervolge ofte nijet, daerop eensamentlyken geresolveert wert, nyettegenstaende het in de mouson was, dat men met alle de macht na de Molucques zoude zeylen, als oock geschiede. Is gebeurt, dat tot in October passado met veel tegenspoets genavigeert hebbende haer in do. maent de toffon (zoo zy het noemen) off een extraordinar. trave²⁾ overrompelt heeft, die de geheele vloote (uyigeseyt 2 schepen, die weder zoude gekeert zijn) in de grondt vernielt ende verdestrueert heeft, dat over de duysent personen gebleven syn, zoodat de victorieuse armade van de winde bestormt ende overwonnen is geweest. Dat my tselffde eensdeels doet gelooven, is, dat ick speurde, alsoo in dese discours was, eenige Portugesen, die present waren, haer nyet wel en genoechden als tonvrede over de rypmondicheyt van den Capn. Watter aff is, is Godt bekent ende in effect zynde, hebben Godt grootelycx te dancken, mits te verhope staet, tnaestcomende jaer van die cant nyet te vreesen hebben, daermede (naer myn duncken) niet

weynich van ons hals zouden schuijven. Van elders verhope, U.E. eenige tijdinghe becomen zult ende op hope van waerheyt zeynde brenger dezes expres, dat sulcx zoude uytstroijen omme ons t'onnachsamer op onse defensie te maecken, can qualyck gelooven, want wel zien de saeck uyt dese quartiere nyet en worde genegocieert. Watter aff is, sal den tyt leeren.

De galiot, die deze Manillische tydinge gebracht heeft, is dese galia in de straat bejegent, daer Capn. op was Ruij Consalvo de Silvieveze³⁾, ende wilde naer Mallacca. Van onse schepen zouden der 3 gebleven syn, soodat den Commandeur Lam de twee schepen, die aan Cabo de Fragelles lagen, noch te recht (hope) sullen comen, dat Godt geve. Tsedert de slach syn noch 15 Chinese joncken in de Manillhas gearriveert, 3 galiotten zyn uyt Goa gearriveert, brengen tydinge, dat twee Engelse schepen in Souratte door storm gebleve zyn. Van t' eene zoude eenich goet gebercht syn, de gesalveerde soude daerontrent eenich borst-weeringe opgeworpen hebben⁴⁾, daer die van Souratte over tonvrede waren, die onder den duym de Portugesen oniboden hadde omme haer op te slaen, als nyet willende openbaere vyantschap toone. Dat in Mayo passado 2 do. Engelse schepen in Calicoute zijn geweest, die, naerdat met den sammoryn getracteert hadde⁵⁾, haer een plaets en huys verleent heeft, ditto eenige goederen ende wel 20.000 R. gelant hebbende, syn by last van do. samoryn vermoort geweest, latende den voorsz. hare goederen te benificieere, syn met verlies van 7 man, die aan lant ware, vertrocken. Dat in Septembr. passado een groot frans schip in St. Thome is geweest, die aldaer eenige cleeden ende gesteente zoude gecofft hebbe, hebbende commissie van den Coninck van Spaignien in alle zyne plael-sen van te mogen traffickeren, zeyde van Rochelle te wesen, watter aff is, zal den tyt leeren⁶⁾.

De Portugesen hebben getracht ons hier in haet ende affgunst by de Magt. ende adel te brengen by eenen chinesen brieff, die uyt Mal-lacca hebben gebracht, die aan onsen grooten vrient, den tolck, gecon-signeert quam, daerinne verhaelt stont, dat de Hollanders, zoo haest alle de peper uyt voorgaende 3 chinese joncken ontrent Poulou Verelle gelost hadde, de jonck verbrant ende twolck samen vermoort hadden, dat den schrijver van desen brieff neffens noch 3 a 4 personen (die presentelyck in Camfar zoude syn) maer aff gecomen en ware, dat voortaen de Chinesen alhier waren versoeckende omme gelost te mogen

worden, dat glants noch verwe en heeft van waerheyt, want by de recepissee blyct anders, als soo de Magt. genoech daerinne achte te voldoen, die my noch niet ontboden heeft, doch tot voldoeninge ende naerder justificatie gelieve U.Ed. de Chinese recepissee te zeynden, die U.E. per tjacht Cleen Hollandia hebbe gesonden, alsoo daermede een yder de mont sullen stoppen, want hier geen cleene comotie en causeert, insonderheyt over de Chinesen, want yder zyn vrient beclaecht. De Portugesen hebben dit jaer 5 Chinese joncken gestroopt. Ick achte, selffs tfeyt, dat ons zoecken op den hals te werpen, beschickt hebben.

U.E. gelieve myne boucquen, balance by tschultboeck van de logie neffens extract uyt myne aenneminge met den eersten mogen geworden, van gelycken noch 200 plancken. Zoo de joncken aengehaelt sullen werden, gelieve noch eenige 4000 R. te zeynden, presentelycken zyn noch 4000 R. by tcomptoir berustende, eenige 2 a 400 roosenobels tot een proeff, alsoo achte beter getrocken sullen syn als de R. eenich fyn root laken, 4 a 5 picol ende eenige Maleyse sorteringe, als petas wexa ende areskodos, als in voorgaende tot diverse reysen verhaelt.

Den Engelsman is op gister met een champan naer Bantam vertrocken, latende alhier noch eenen tot bewaringe van de logie⁷), t' bevrachten van de jonck is aff. Als in voorgaende verhaelt, heeft hierontrent de 5 a 600 picol peper leggen. De portugesen hebben hier haer sarasse gobaers vercocht a 80 R. de corge, de sarasse cheremaleyo 75 a 80 R. de corge, de sarasse fyne 5 asta 25 a 26 R. corge, de kain goulong 20 a 21 corge, de swarte baftas 18 a 20 corge, comende alhier met zulcken roytuych, dat qualyck het uyt- ende incomen haer te beletten is, daerenboven syn over de 4 gaten daer uyt ende in mogen. Ick hadde de fregat belast aan Qualinior te gaen loopen, op hope, offer yets vallen wilde, maer tis verlooren moyte, want te cloeck syn in loopen ende tenzy wy beter roytuych toerichte, als brenger deses is, hebben weynich advantagie te verwachten. Wt China seggen, 16 galiotte, in January ende Febr.y affcomende, te verwachten zyn. Den nieuen vysroij (neffens zoo zy seggen 8 galioens) was in Septembr. passado uyt Portugael in Goa noch nyet gearriveert.

U.E. gelieve, dat met den aldereersten ordre mach geworden, hoe het met de Javaense joncken, als die uyt Japaren, met haren peper sullen handelen, want die hier op de recde aen te slaen, als men voor-gad. heeft gedaen, duchte seer, soo nyet en zoude passeeren als tvoor-

gaende is gepasseert, doch zullen in alles U.E. ordre volghen. U.E. gelieve indachtich te wesen, dat de Portugesen in de rivier van Cambodja donse hebben genomen, soo hier nu andermael van de Portugesen verstaen hebbe ende dat hier een Camboische jonck is, hoe met dezelfde gehandelt sal werden, referere my. De jonck van Intche Moeda, verhope, by donse tot Japara gebracht sal zyn, my verlange te verstaen, hoet met dezelfde gepasseert is. Die van Codia Babo heeft meer als 5 portugese slave (die als maleycn gaen) in, die voor haer Mrs. van Mallacca, soo in Bantam, Japara ende waer ditto jonck gaet, handelen. Dit syn van Intche Moedaes parten.

Naer tschryven van deze hebbe noch door andere andermael verstaen, hoe voorverhaelde tydinge van de Manillische vloot in effect waer was, hoe de Maen van St. Fransisco (zoo zy die noemen) de schepen getreft heeft ende dat meer als over de duysent personen waren gebleven. Dierhalve my meer geprickelt heeft U.E. brenger dese met de tydinge toe te seynden, nochtans nyet sonder schruypel, want wel weete, aen de waerheyt vele is gelegen. Ick en twyffele nyet, off U.E. sal uyt andere quartieren eenich gerucht vernomen hebben. Dat Godt geve tott onder-ganck onser vyanden.

Hiermede

Erentachtbare etc. actum in Jamby den 5en Decembr. 1617.

Was geteekent	U.E. dienstwillige dr.
	Andries Sourij.

XL. JACQUES SPECX, FIRANDO 1 MAART 1618¹⁾.

Eersaeme wijse, voorsinnighe seer discrete Heere.

Door indispositie can U.E. tpassante niet largo adviseren, confirmeerde by deesen tghene Uwe E. bij mijne voorgaende per tschip den Swerten Leeuw (dat den 12 October passado van hier tseil ghegaen is) geschreven hebbe, synde ondertusschen soo lancx soo meer tot ons voorich contentement met de overicheden alhier gheraect, sulcx dat, gelyck gheseght hebbe, de bij hunlijden begaene faulten meer door jonckheijt en onervarentheijt als eenigh quade gheneghentheijt begaan gheweest sijn.

Het schip Vlissinghen is door de veelvoudighe reparatiende equipagie eerst den 6en Januarij van hier naer Molucco vertrocken, verhooende met het treffelijck ingeladen cargasoen, bedraghende soo in constant als andersints gl. 350430/7/9, voor desen salvemento sall ghearievert ende Uwe E. de 104.500 ren. van 8en in tconstant silver (volgens ons gegheven advijs) sall toegesonden sijn, sullende mij lieff sijn te verstaen, hoe tselve de Chinezen costi bevallen sall, vertrouwende U.E. soo schoone ghesorteerde perthije silver is, als van hier can ghevoert werden, daervan onghetwijffelt het soma wel het best begeerde, maar oock apparent het costelijcxste vuijtvallen sall, synde by dengelsen voor deesen (naer hun segghen) met 5 percento avance teghen realen van 8en aen de Chinezen costi vuijt geven, behoorende t' berchsilver oock niet minder als met dry percento opgelt ghewisselt te werden, niet twijflende, off en sall het ghesmolten silver van ordinarise schuijten wel teghen realen van 8en passeeren, welcken volgende de soma noch onghevaerlijck 4 a 5 ende het voorsch. ghesmolten silver van schuijten 3 a 4 percento schade geven sall, daerteghen t' berchsilver compt t' avanceeren, tgene hooger als realen daervooren becommen wert, sulcx, dat ghelyck U.E. voor desen gheadviseert hebbe, tberch silver wel proffijtelycx, maar niet als met moyten ende oock peryckell te becommen is, de ghegooten silverstaeffkens sijn van alloye als do. gesmolten silver van schuijten, sullende verwachte te verstaen, wat Uwe E. costi dienstlijcx ende proffytetlycx syn sall, houdende U.E. voor seecker, dat de handelaers van Macauw, Manilha ofte Couchinchina sooveal moyten met silver om de Chinezen te contenteeren nemen, als bij ons alreede ghedaen is.

De jonck de Hoope is den 5 December met een cargasoen van gl. 26858/2/9 wederom voor de derde reijse naer Sijam vertrocken. Godt almachtich verleene sijnen goddelijcken zeeghen, deselve met soo goeden proffijtelijken cargasoen hier cryghen moghen als t' voorleden jaer ghebracht heeft, daerover de 165 duisent gl. boven alle equipagie sуйver aen gheprofiteert is, die verhoope, dit jaer niet minder sijn sullen.

D' ordere ende instructie, die de E. Heer Commandeur Jan Dirxen Lam voor Sr. Jan Berckhout²), die als president over de scheepen d' Oude Zonne ende Gallias gestelt is, ons gelaten heeft, sal Uwe E. vuytte neffensgaende copijen connen sien.

Op tbecommen advijs van tvertrecken der portugijscche craecque

naer Macauw hebben d' schip de Galiasse om deselve tatraperen op den 17e Januarij na middach gedepecheert, daeroppe den 19e tsmiddach tydinghe bequamen, do. craecque den 18en smorgens oock seyll ghegaen was, twelck ons door de goede apparentie van resconter niet weynich verblyde, doch hebben ontrent den avont naerder advijs becommen, dat wederom in Saqimda (synde buyten Nangesaqcuy) ingheloopen was, van waer sich naderhandt wederom in Nangasacqui doen boechsaerden, tghehele schip gans ontaeckelt heeft, synde all noch hun vuytgheven, dat dit [jaer] overblijven sullen, 'twelck vermeyne, contrarie sijn soll, achtende naer tvertreck van tschip d' oude Zonne oock wel haest wederom toemaeken sullen, dat hun den tyt wel toe latende is ende door ons met het necessarelijck vertreck van do. schip niet verhindert werden can, de pilott van do. craecque heeft verclaert, met hun buyten gaets synde, de Galias in tghesicht hadde, daerop sij van intloopen (niettegenstaende alle hun groote ghedaene preparatie tot slaen) resolveerende. Do. craecque is van buyten rontom met swalpen ende van binnen met groote balcken neffens andere teghenweren voor tgeschut versien geweest, twelcke niettegenstaende, als blijct, hunne nootwendighe voijagie niet hebben durven vervorderen. Inghevalle deselve dit jaer niet en compt te vertreken, sullen de Chinesche waeren apparent een seer goeden mercet treffen, verhoopende, wij daer van de minste niet en sullen gheprovideert sijn, als niet twijffelende, Uwe E. op de te verhoopen becommen prinsen door de scheepen d' Oude Zonne ende Galliasse soo vast staen sal, dat U.E. ons daeromme van costi gheen cargasoen senden soudet, dat nu drije jaeren met goede devotie verwacht hebbe ende oock noodich sijn soll, soo wij geen fame van rovers in plaatse van treffelijcke coopluyden vorderen willen, dat ick duchte ons, soowel hier als op andere plaatzen, te verwachten soll staen, soo wanner de natien beginnen te vermercken, wij hunne treffelijcke negotie benemen ende gheensints trachten hun t' nootwendighe te versorgen. Versoeckende aen Uwe E. inghevalle van costi gheen cargasoen herrewaerts ghesonden en wert, dat Uwe E. honderd ofte meer cassen met ijets ghevult, wel toe gemaectt ende buyten weeten van eenige herrewaerts commende Jappanders te doen scheepen, dat Uwe E. voor seecker houde over veel respecten wel besteede costen syn sullen.

Off de scheepen doude Zonne ende Galiasse dese reijse Couchin

China aendoen ende aldaer yets verrichten sullen, staet Uwe E. tsynertijt te vernemen. Aen den president Berchout sullen alle breedte instructie, ghetranslateerde brieven ende verthoon mede ghegeven werden, doch sall de gheresolveerde somme van 50 duizend rh. van 8ten in contant voor syn vertreck niet connen ghereet syn, daer wij oock niet naer sullen resoluteeren te wachten, alsoo in tprincipaele desseyen van Manilha lichtelyck meer souden verachtert als met tcontant werden.

Het Chinees cargasoen, dat hier van de veroverde goederen behouden hadden, is meest al tsaemen vercocht, vuijtgenomen eenige roote castellas, fynne cangans, gele hennippe linwaeten ende poill zyde, die op apparette hoope van rysen niet alle begeerden totten eersten prijs van th. 280 ofte rh. 350 tpicoll te vercoopen, dat contrarie vuijtghenvallen ende slapper gheworden is, sullende onghetwijffelt onse weijniche reste eer meer als minder welhaest gevent sijn, off ware, de corte poill naer tvaderlant sall ghesonden hebben, sullen in antwoorde deses gheerne verstaen, houdende voor seecker deselve, inghevalle gheen craecque van Macauw en compt, th. 350 a th. 400 ghelden sall, de ghepakte hennippe linwaeten sijn wel seer cort, meest slecht ende dienvolgende te dier gheestimeert gheweest, die al tsamen tot th. 38 a th. 43 de hondert stuckx vercocht hebbe, de catoene linwaeten met den aencommenden somer beginnen wat te sitten, soo Uwe E. costi eenige begeert, sullen Uwe E. volgens syn advys provideeren, onse laecken sijn oock op 12 a 15 stukken na al tsaemen vercocht, gelijck meer Chineesche waeren soude ghevent hebben, soo groote perthijc gehouden hadde, sulcx dat verhoope, het weynich contentement, dat de E. Heeren maijores door de sobere retouren van Jappan tot noch toe ghehat hebben, soo haest sall ghebetert, als de middelen om ons van cargasoen te provideeren sullen becoommen sijn, want niet de plaelse ofte weijniche negotie, maer de sobere middelen, bij ons wesende om Jappan van tnootwendiche te versien, daervan sijn oorsaecke, alsoo de gebrachte cargasoenen bij de scheepen Vlissingen ende den Leeuw geensints te groot en souden gheweest sijn, om in 6 a 8 maenden tijs geheel in contant silver met meer als 50 percento suijver avance verhandelt te hebben, sulcx dat, soo lange bij ons geen importanter capitaell ende de Chineesche handelinge becomen wert, met de rycke Jappansche silver mijnen qualijck smacken sall, want den onseeckeren affstreck in

de Europische waeren, dat de E. Heeren maiores den meesten onlust veroorsaect heeft, is te slap om tsilver continueelijck ende seecker vijft Jappan te senden, dat verhoope, voortaan door de bijvoeghende Chineesche ende Siamse middelen beteren soll.

DEnghelsen hebben met dit jacht een tamelijcke perthije rouwe syde, loot, laeckenende andersints gebracht ghehadt, daervan tretourneme, soo in contant, lackwerck, yser enz. medenemende sijn, niet wetende, waernaer hier soo langhe ghetardeert hebben. Wij sijn hier alle goede vrintschap van hunluyden ghenietende, hebbende ons brenger deses, Sr. Mr. Wickquin ³⁾, oock gepresenteert yets te mogen laden, dat om discontentement te verhoeden naer ghelaeten is, tot noch toe sijn beducht gheweest op den selve tocht als onse scheepen gaen souden, dat op hun groote tocsegginghe van recht door nae costi te vertrekken, nu oock soo ghelooven.

De witte rouwe Chinesen zyde gelt tegenwoordich t. 260, sal in faulte van de compste der craecque hier hooch loopen.

De poill in lange streenen haest vercocht	th. 285
witte getwerende	th. 260
flos syde ad idem	

Peper versoecke als voor desen 200 picols ofte meer, naegelen oock eenighe, soo ghemist connen werden, gelden nu th. 50 tpicol.

nootemuscatten moghen well eenighe rompen, die men ghemeynlyck wech smijt, ghesonden werden.

Oliphantstanden 100 a 200 stucx.

Ingevalle Uwe E. eenighe laeckenens ofte andere waeren vijft tvaderlant becommen heeft, sullen met devotie verwachten, wenste van $1\frac{1}{2}$ staell swerte, carmesijnroode, orangie ende eenige ghemengde couleuren tot 100 stucx versien waere.

Het schip Vlissinghe is veel cleynder vijftghevallen, als ons aller meninghe gheweest is, waerdoor ons omtrent 1500 baelen rijs, eenighen arack ende buscruyt is overghebleven, die voor de toecommende scheepen soll connen dienen. Wat provisie het toecommende jaer doen sullen, verwachten, soo van costi als uyt Molucco, te verstaen, die achte, meer als voor desen syn soll, alsoo de ghoede gheleghentheyt hier by den heer commandeur Lam ende vrunden ten deele inghesien ende Uwe E. apparent oock van gheadviseert werden sal.

De scheepen Vlissinghen, Galiasse ende oude Zonne hebben hier ver-

dubbelt, daer onder andere d' oude Zonne wel met recht voor een nieuwe Zonne verstrecken ende wel onderhouden werd ende teghen alle nieuwe schip uitherden mach, dat aen de goede neersticheyt van den schipper Tuenis Florisz.⁴⁾ niet ontbreecken sall, die tot haestich claeermaecken ende behoudenisse van tschip, dat bynaer een wrack hier ghecomen is, vlijt noch naersticheijt gespaert heeft. Uwe E. ghelieve ons tot provisie voor do. schip ende Galiasse voorall sooveel teer, als costi can ghemist werden, seijldoecken, cabels alsmede eenighe wyn voor siecken te provideeren, connende ons van tvoorder hier ghe-noechsaem behelpen, gelijck oock wel doen van cabels, die nu een seer schoone van 14 duymen ende andere, want ten hoochnoodighen behoeve van do. Sonne, gheslagen hebbe, doch door tquaet ghewas van hennip extraordinaris duer ende per faulte oock niet ghetoert, het comen naer Jappan is de behoudenisse van do. schip geweest, alsoo nae gemeen opinie nerghens soo goeden middelen van adjuvement⁵⁾ soude ghevonden hebben, dat noch in tvaerwater soude hebben connen continueeren, want tschip affgheslouft ende niet bij en was, zijnde jeghenwoordich met over de 40 winckelknies ende ettelycke honderden bouts neffens vernieuwinghe van all tbovenwerck ghestyft, dat oock soo met montoncosten als provisien eenen schoonen penninck ghecost heeft, daervan Uwe E. gheen reeckeninge ghelycke van dander scheepen senden can, vermits timmerluyden ende smits noch besich ende niet affbetaelt sijn.

Hierneffens gaen copien van onse ontfanghen ende versonden cargasoen deser jaere, daervoor Uwe E. ons sal beliven te doen debiteeren om daccoorde te gaen. Voor de ontfangen 4000 rh. van 8en vuyt tschip den Swarten Leeuw hebben Uwe E. ghecrediteert, het cargasoen naer Couchin China sal ter wedercompste van de scheepen d' Oude Zonne ende Galiasse hier ghesloten werden, de bevonden abuyser in de factuyre ende generaelen staet sijn gheredresseert, ghelyck Uwe E. achter yder derselver bevinden sall. De nareeckeninge van de scheepen, nae tvertreck derselver bevonden, sijn achter ijders naem gestelt, ghelieve Uwe E. tselve mede te doen redresseeren.

Mijne laetste verbintenisze metten E. Heer Generael Both Sar. van drie a 4 jaeren, die in Augusto toecommende ginck expireeren, hebbe metten E. Heer commandeur Lam ende raet noch twe jaeren gheprolongeert onder conditien, als Uwe E. vuytte copie van extract der

resolutien sall connen sien; versoeckende reverentelyck, Uwe E. mij sijn ghewoonlijck faveur tot voorderinge van de noortsche voijagie ghelieve te bethoonen, gelijck sulcx mede aan den E. Heer gouverneur Generael versocht hebbe ende Uwe E. goede gunste verwachten sall. Matthys ten Broecken, die wederom voor de derde reijse naer Siam is, heeft sich mede drie jaeren verbonden a gl. 72 ter maent, gelijck mede Jacob Joorisz. Roscam⁶) a gl. 40 termaent. Leenardt Camps⁷) is bij den heer Commandeur ende raet naer syne merite oock verbetert op guldens 54 ter maent, Godt almachtich gheve de goede begonnen negotie soo accresseren mach, dat de swaere maentgelden daermede mogen gesoulageert werden, dat aen trouw, naerstich devoir niet ontbreecken sall ende alsoo myne indispositie niet toe en laet, desen te eslargeeren, moet eyndighen ende Uwe E.

hiermede

Eersaeme, wyse, voorsinnighe, seer discrete Heere U.E. in de genade des Alderhoochsten bevelende

actum op tNederlandts comptoir tot Firando in Jappan, desen 1e Mart ao. 1618.

Onderstont

Uwe E. dienstwillige bereyt

Jacob Specx.

XLI. PIETER GILLISZ. VAN RAVESTEYN EN ADRIAEN
WILLEMSZ. GOEREE, SOERATTE 12 MAART 1618¹).

Erntfeste wyse achtbare seer discrete Heer.

Naer ons vertreck van U.E. syn met het swacke ende leck schip Middelburch, Godt betert, op 19 Julij ontrent 5 mylen van Daman ontrent Balsaer onder tSurrats gebiet gestrant, vindende dat jacht een dach voor ons aldaer mede gestrant was ende gants aen stucken gestooten, resseerende voorder, al wat op de reyse gebeurt is, aent journael, dat U.E. daervan door Sr. Adriaen Willemesz. Goeree werdt gesonden.

Naer tstranden van tschip is Ravesteyn naer Suratt gereyst ende aldaer sekerheydt van de overheyt verkregen om onse geberchde goe-

deren in allen sekerheyt tot Suratt te mogen sonder eenich molest brengen, dat met vervolch des tijs is geschiet, hoewel niet sonder groote moijten ende oncosten.

Ende alsoo de overheit deser plaets ons seer behulpsaem syn gewest, hebbe haer met een schenckagie, als U.E. bij thoeck sult connen sien, vereert ende blyve tot noch contynueerende, alsoo dat over ons tractement tot noch toe eygentlyck geen clagen en is.

Wij hebbe metter tyt de meeste paert onser geberchde goederen aan de man geholpen ende tot reedelycke prys vercofft, als U.E. by de boecke ende rckng. sult connen sien, de nagelen die door tlange liggen in tversche water waren meest bedorven, soude anders tot 200 mamoudi de $31\frac{1}{2}$ pondt hollants gegouden hebben, de laecken sijn alle meest bedorven van tsout ende versche water, alsoo dat daer weijnich proffyt van sal coomen, dan soo eenige coopluyden vernemen, sal sien de hant daer met te lichten, dan U.E. en dient geen meer te senden, alsoo alle plaatse alhier door dengelse vervult syn ende tselve veel beter coop als wy connen geven, door dien niet en cargerend ende bevinde meede, dat onse roode couleur de haere in verwe te boven gaet, porceleynen vercoopen te met weynich, dan tcleene goet blyfft ons aen de handt, alsoo dat U.E. van dese volgende soorte geen en behoeft te senden, te weeten geen gedructe ofte doorsneden copkens, geen te coppen of rooscopkens, geen prunkelkens, gants geen grove schootels van geenderley soorten ende dat U.E. ons van de andere soorten toesendt, moste sijn recht ende goet syn, sal daer wederom naer gelden, alsoo de Poortguesen seer extraordinaris fijn ende exquis goet brengen (alsoo dat ons fyn maer grof by thaere ende gelyck[t] darmoysynen, fluweelen endc camelotten en is geen vragen naer, maer bewaren de logie, de camelotten, ons aldaer voor f 90-aangereckent, werden hier op 20 gul. geschat, camelotten en dienen vooral niet gesonden, eenige goede fluweelen, sattynen ende dubbel armsyn[en] van yder een weynich om onder donse te gebruycken, mede een corgie dubbele swarten armoysynen ende tgeene U.E. voorder by dese neffensgaende memorie sult connen sien, waeraen ons gedrage. U.E. sal verstaen, dat dit volck in alles seer curieus, als noch geene plaatse gesien ende als goet naer haer syn becomen, betalen tselve wel.

De contanten, soo van ons gecomen, syn daer met doende om deseive volgens U.E. instructie te besteeden aan doccken ende hebbe altants

gercet packen 62, bestaende in dese volgende doecken, 78 19/20 corgie zwarte bafta, 29 corgie chelas ofte cangkans, 56 corgie berams, 55 6/20 corgie cangkyns, 32 corgie pintados, daer niet meer van meene te coopen, 2 4/10 corgie chaders de Cambayen sullen daer mede geen meer van coopen, witte bafta 472 stuckx, behalven noch 3 packe do. aengepackt, popely ofte catjangbang 50 corge, sulle oock geen meer coopen, asmany 34 stuckx, 48 corgie seyldoecken Cambaye, gereet 1 pack dieverse taffacillas ende met de pattoelen syn daer om monsters te maecken, alsoo tcoopoget in Cambaya soo slecht is, dat daer niet van en hebben gecofft.

In istuck van den indigo en hebben tot noch toe niet wtgericht, eensdeels door de cleynte van ons capitaal, alsmede dat den indigo, soo hier ontrent valt, $\frac{1}{4}$ sant is, alsmede die van Serchees, dan alsoo de mayores schryven, geen indigo en begeeren, of most goet syn ende hier niemant en is, die daer de rechte kennis van heeft, alsoo dat ons daer over vry wat beswaerdt bevinden, te meer tot noch geen gelegenthetyt voorgevallen om yet nae den indigo biaene te trachten, dan sullen sien, wat voorder gelegenthetyt den tyt en ons capitaal wil lyden, sende U.E. hier eenige monsters met haere prysse. U.E. sal verstaen, hoe dat den indigo serchees altants op yder man 3 a 4 rop. meer gelt als voorgaende jaer, dengelse hebben dit jaer aldaer ontrent 13 hondert packe gecofft ende 600 pack van biaene ende de Portugysen hebbe mede tot Cherches gecofft styff duysent pack. Naerdat alle onse goederen uyt Gandivy hadden gebracht, hebben ten dienste der Compe. met malcandere goetgevonden de stukken herwaerts te brengen, als U.E. by tparticulier journael van Sr. Goeree sult connen sien, waerin de resolutie mede aenge teeckent staen ende alsoo de overheyt deser stadt aen ons versocht hebben om de stukke ende voor den prins anckers te coopen, hebben daerover tadvis van dheer de Hase verwacht, alsoo tselve niet wel over ons alleen en hebben dorven nemen ende naer dittos advys becomen hebbende, hebbe met haer van de coop gesproecken ende daermet voor accordeert, te weeten van de isere stukken a 10 $\frac{3}{8}$ mamoudi de man, hebben ons daer noch en boven offgetrocken 20 man, alsoo dat de 11 saeckers²⁾ ende 9 halve do. niet meer een wicht en geven als 1900 man, yder man tegen 10 $\frac{3}{8}$ ofte 40 ceer troeys gewicht, bedragende aen mamoudis 19712 $\frac{1}{2}$, tschynt, seer graech naer de 4 metalen stukken syn, dan hebben met haer tot noch daerover niet

gesproecken, alsoo theele gelt van de isere stucken noch niet al en hebben becomen, wij en twijfle niet, dewyle tschip verongeloot is, off de Compe. en sal door tvercoopen derselver dienst geschiet, doordien tcappitaal cleyn ende in Indien geen stucken gebrecken[de] syn, hebben een ditto overheyt mede vercoft alle het oude iser, soo van houpen, bouts als oude spyckers, bedragende een gewichte 65 candy, 16 man ende een gelt f 1719.1.8. waervan ons gecontenteert hebben, soo tgelt van de metalen stucken becomen, sullen sien, off tselve in goeden indygo besteeden connen.

Wij hadde gaerne gesien, alsdat Sr. Wouter Heuten³⁾ hier hadde gebleven, alsoo alreede in de spraecke ende costuijme vant lant redelijck was ervaren, dan den commandeur vande Broeck⁴⁾ en heeft daertoe niet willen verstaen, tgeene van ditto overgenomen, soo aan contant als goederen, sal U.E. by de boecke connen sien als by tcongnossement, soo aan tselven daervan ghepasseert, waeraen gedragen. Wij hadde meede gaerne copien van de boecke ende reeckeninghe, soo denselven hier op tcomptoir gehouden heeft, dan door den last van den Commandeur vande Broeck heeft hij hetselve achtergelaten, dan connen hem daerin geen schult geven, maer wel vande Broeck, die in veel seer ongestadich ende onweetende hebben bevonden.

Wij hebben alhier siecken van tschip Middelburgh ende Duyve behouden tot grooten costen ende last van ons comptoir, als U.E. by de neffensgaende reckeninge condt sien, hebben meede een partye porceleyn v[an den] commandeur ghecoft, omdat ons de maerkt alhier daerin nieth soude bederven ende alsoo in tstrande vernomen, een parthyen porceleyn, agel ende schilpatshoorn in tschip was, een seecker gusoratt, soo over twee yaer met vande Broeck uyt Arabien tot Bantam is gecomen, al[le]s toebehoorende, hebbe tselve by resolutie aengeslagen ende getaxeert, te meer den Commandeur, naer wy gissen, tselve sonder U.E. weeten particuliere affectien heeft met genomen. Schilpatshoorn is by hem secretelijck sonder ons weeten vercoft ende de penningen by hem behouden, de 50 mamoudis, soo daervan syn gheprocedeert, can U.E. hem reeckeninge affeysschen.

Alzoo Pardafsa⁵⁾, Coninck der gentyven, in wiens lant donse intdoorpasseren, niettegenstaende Coninckx firman hadden, hebben slaechs geweest, hier mede comende, ons beclach aen ditto daerover gedaen, heeft ditto Coninck hem seer over donse beclacht, als dat eerst

sijn volck geuest hadden ende sonder naer eenige reeden te willen hooren met gewelt voort wilden, twelck den Commandeur in syn schryven aen ons ten deele confirmeert.

Ende alsoo den groten Coninck met den Prins Sulthan Choram⁷), aen wien Guseratt van syn vader geintregeert⁸), in Amdabat waren gecomen, dat ontrent 8 dage reijssens hier vandaen is, hebben ten diensten der Compe. raetsaem gevonden, dat Ravesteyn derwaerts soude trekken om seckerheyt voor onsen handel te becoomen, dewijle hem alsulcke gelegenheit niet lichtelyck wederom en hadden te verwachten ende ons niet wel te pas en compt thoff staedich te volgen, als dengelse doen. Ten heeft aen devoir [niet] gebroocken om alles, wat ten dienst der Compe. vereysten, te proccureren, dan hebben ons voor dees tyt met de volgende artijculen moeten content houden tot naerder geleghetheijt⁹).

Ten eersten

Indas, synde Conninckx hantteecken, genaempt ee Simy mussa dya mahoma van de coopstadt Suratte den Hollantsen Cappiteijn Pieter Gillsz. van Ravesteyn wegen de coopluijden, alsoo nu in dit lant syn gecommen, willen haer contentement geven, dat tol haere wil mogen gaen ende commen ende coophandel drijven ende dat tot haeren wil ende dat niemand aen haer en sal gewelt doen offste overlasten, sij en moeten oock niemand overlast doen.

2

De goederen, soo brengen offste versenden, sullen daervan het ordinarissee, als in Suratte de gewoonte is, betaelen ende men sal haer daer gheen overlast in doen.

3

De coopluyden en sal niet verbooden om van de Hollanders te coopen, wat begeeren ende niemand sal haer daer gewelt en doen.

4

Soo eenige rariteyten brengen, lsij om te vercoopen ofte verschencken, en sullen niet in de affhandinge werden geopent, maer versegelt ende soo tselve willen vervoeren, dat alsdan ons sullen waerschouwen om haer volck met te geven om ten hoove te thoonen ende daer vercoopen.

5

Soo eenige Hollanders hier in tlant quam te sterven, en sullen de overicheden deses lants haer goet niet aentasten, maer haer eygen volck daermet laten geworden.

6

Soo de Hollanders onder malcanderen kijven ofte vechten, sullen ons selve niet aentrecken, maer haer overicheit daermet laten geworden om justitie daer over te doen.

7

Wij en sullen geen Hollanders ofte die onder haer staen met gewelt moors maecken.

8

Alle eeten ende drincken, soo de scheepen van doen hebbe, sullen tolvry syn

ende alsoo den Coninck op 19 February weder uijt Amdabat trock naer Mandou, is ons gelegenheyt niet geweest om ditto te volgen, te meer om den langsame voortganck, alsoo gemeenlyck 3 a 4 maenden naer tsegelen van een firman moet wachten, te meer tselve meest bestaat in handen van des conninckx schoonvader ende swaeger¹⁰⁾, die men met geen cleyn en can contentere ende onder wien de tollen van Cambaye ende Brootchia staen ende nietegenstaenden den Coninck, als in Cambaya was, alle tolle hadde gelargeert, effenwel hebbe deselve wederom opgestelt ende vercocht, alsoo dat Ravesteyn aldaer tot 58 ropias voor weynich goet, soo van Amdabat overgeschooten was, heeft moeten betalen.

In Amdabat hebben een Nederlander bevonden, synde een diamantslyper ende lange tijt in dienst des Achabars¹¹⁾ geweest, hebben van deselve veel faveurs in tproccureren des firmans genooten ende heeft ons voorder alle hulpe ende faveur beloofft, is ghenaempt Abraham de Duijts¹²⁾ van Antwerpen, d' heer de Haese seer wel bekent. Tgeene de voyagie gecost heeft, sal U.E. hierneffens connen sien.

Tgene alhier noodich is, sal U.E. by neffensgaende memorie connen sien, waeraen ons gedragen alsmede aen de neffensgaende boecken, waeraen U.E. in tlarge alles, tgeene passeert, sult connen bespeuren, sullen U.E. voorder tpasseerende over de Cust delachtiigen.

Ende alsoo dengelse ons beloeft hebben tovergebleven volck van

tschip Middelburch ende jacht de Duijff met te nemen, hebben de Engelse Generael met cleijne parthijē porceleyn vereert ende den Vyce admirael met een Japonse sabel, sende U.E. hierneffens 29 stuckx patolen van 4 asta ende eenige andere, U.E. sal deselve wt handen van Abraham Crabbe¹³⁾ vorderen, alsoo hem deselve geintregeert, coste tsame incoops f . . . .

U.E. sal ons met parthyē pampier, pennen ende stof tot inc ghelyeven te versien.

Wij hadden een Monte Felickx een slach van gommen Arabicum becoomen, seer wit en schoon, dan is met stranden van tschip mede gebleven, alsoo dat U.E. daervan geen monsters en hebben connen senden.

U.E. sal tcomptoir gelieve met een balance te versien ende met goet hollants gewicht, omdat met de andere comptoyren in tghewicht mogen accorderen, alsoo de Compe. daer dienste aen sal geschieden ende tselve hoochnoedich van doen hebben.

Hierneffens senden U.E. een memorie, wat de boecken by Sr. Jacop Breeckvelt te veel syn gecargeert ende by ons affgeschreve syn, als U.E. by onse reeckeninge sult connen sien.

Hiermede

Erntfeste achtbaere wyse seer discrete Heer bevelen U.E. ende alle de vrienden in tgenerael naer onse hertelycke groetenisse in de bescherminge Godts, denwelcken wy bidden U.E. al tsamen in langduyige gesontht. te ghesparen, op ons Nederlantse comptoir Surratte den 12 Meert 1618, was onderteyckent U.E. dienstwillige vrienden Pieter Gillisz. van Ravesteyn ende Adriaen Willemesz. Goeree.

XLII. HERMAN VAN SPEULT, AMBOINA 4 JUNI 1618¹⁴⁾.

Erentfeste achtbare wijse voorsienigen ende zeer discrete Heere

Mijn Heere, naer mijne zeer gedienstige gebiedenis, soo sal deesen diennen tot beantwoordinge van U.E. zeer aengenaeme ende goetgunstige brieven van dato 30 Decembr. 8 en 21 Februario (waerbij mij boven mynnen schuldigen plicht altijt verobliegt sal vinden over de

beneficios, van U.E. ontfangen, wensende van gantscher herten, U.E. goede genegentheijt te mij waerts met soodanigen diensten mogen gerecompenseert werden, als U.E. loffelijcke ijver wel is disereerende, daertoe mij den Almogende sijnnen [segen] gelieue te verleenen), de beantwoordinghe op U.E. voorige, ontfangen pr. t' schip Hooren, en sal soo puntuelijck niet connen geschieden, als wel gemeynt hadde, dan sal nu alleenlyck geschiden, op t'geene mij daervan noch in de memorijsal gebleeven weesen, overmits, Godt betert, het desastrado succes des brant UEd, brieven nevens alle mijnne anotatien ende papieren (die gedurende de voiajie vergadert hadde) medegenomen heeft, welcken succes ick U.E. met hertenleetweesen op het gevochhelyckste mij doen-delijck sal verhalen.

Op den 23en Meert, alsoo de Heeren Gennerael, Admirael ende Commandeur Lam van hier wt het casteel gegaen waeren omme te embarqueeren, weesende alreede op de strant om in de boot te treeden, soo wierden gewaer, datter een zeer vehementen brant in tcasteel ontstont, zijnde in tdeck ofte atap van thuis, waerover terstont met alle man naer tcasteel liepen, wendende alle middelen voor omme desselleven te slissen, dan was te vergeeffs, overmits den zeer harden wint wten N. O. invoegen, dat in min als een halff ure tijs alle het boovenwerck geheel en wech was ende door den overheeten ende zeer vehementen brant van den atap, soo en mochter niemant bij coomen. Alhoewel alle mogelijcke middelen voorgewent wierden, soo en wasser nochtans geen helpen mede gemengt, ja ginck soo zeer subijt in syn werck, dat van alle mijnne papieren ende goederen niet anders en is gesalveert als de Generale boecken ende die van tcomptoir Amboina, die noch bij een asistent gesalveert wierden ende voorts van mijnne goederen ofte cleeren niet anders gesalveert, als t'geene aen hadde, dat nochtans wel soude connen te weege gebracht hebben, ten waere allen mijnnarbeijt ende principaele oochmerck was geweest omme het cruit te bevrijen, gemerckt, den brant ter zijde boven ende voor de deure van tcruithuis was, daer doentertijt omtrent 140 vaten cruijts in waeren, het welcke soodaenigen schrick voor alle man causeerde, dat soo wel de Ambonneesen als de vrije borgerije te bos waert in liepen, overmits de brant soo heftich was, dattet scheen, menschelijcker wijse gesproocken, onmogelijk te weesen, ofte het cruit moste aengaen. Dan ick bolwerckte

met rijs (dat wel het gereetste was) ijgens de poorte aen, opdat de solpher, die onlanckx te vooren daer was in gedragen ende veele dersellever onderwegen gestort, alsoo de baelkens zeer qualijck geconditioneert waeren, opdat den brant tussen de kinnen²⁾ van de deuren niet door en soude slaen, daer ick dat perijckel mede voorquam, dan, den brant gealimenteert weesende met omtrent 6 ofte 800 hoepen olij, die onder in tpackhuijs lach, begost soo affgrijselijck te branden, dat de Heer Generael en admirael, die naer buijten gegaen waeren, mij ontbooden, dat ick het volck ende mij selleven soude maecken en salveeren, alsoo der geen helpen mede vermeugt en was, doch evenwel en hebben daertoe niet connen resolveeren, dan alle mogelijke middelen voorgewent omme het vier, dat voor de deure was, wech te crijgen ende te blussen, dat mij mede geluckte, soodat de cruitdeur ten naesten bij bevrijt was, doch de brant van booven ende ter sijde scheen noch te augmenteeren, waerover de slaven oock begosten onwillich te werden ende voor haer lijff te vreesen, daer sij geen groot ongelijck toe en hadden, alsoo de stucken, die op de onderwintse punt stonden, begosten te despanteeren, corts daernaer deden mij de Heer Generael ende Admirael wederomme roopen, belastende mij ende het volck te salveeren, doch evenwel cost daer naer noch qualijck toe resolveeren. Alsoo noch niet en wist, hoe dat de cruitcamer van binnen gestelt was, so deede de deuren oploopen ende daerinne commende, bevont het cruit noch in goeden doen ende geen vier daerin, daerdoor wederomme nieuwe coragie greep, verwittigende sulckx de Heeren, die geraden vonden, dat men het cruit daerwt soude dragen, gemacht den brant noch even sterck continueerde, waerdoor mijns oordeels, wy ons noch meerder perijckels gingen onderwerpen, doch succedeerde noch beeter, als het wel geschapen was.

Van alle de goederen, soo hier in tpackhuis waeren, als, Godt betert, niet meer als 29 cassen ende packen gesalveert, dat meest ponte castelas zijn, wtgesondert 3 packen Malijse waeren; ick soude wel meer goederen hebben connen salveeren, soo ick het cruit niet soo seer en hadde gesocht te beschermen; in somma, de Heeren Mrs. hebben bij deesen brant seer treffelijcke schade geleeden ende ick voor mijn particulier pro rato niet minder, den Almogende restaureren onse geinteresseerde Heeren ende mij in een ander, alsoo mij dit mijn kleijn verlies meer

sal smerten als wel de Heeren, aengesien bij U.E. het voorlede jaer een zeer treffelijcke retour is affgeveerdicht, diergelycken ick achte, noyt voor deesen in een jaer en is gegaen, soodat noch gevoeth blijve met hoope, dat de Heeren meesters naer haere gewoonlijcke discretie hierinne een insien sullen neemen, alsoo, onberoemlijck gesprocken, ick oorsaecke ben geweest, dat het cruit (daer het casteel ende scheepen, die daervoor lagen, aen hinck) behouden is gebleeven.

Men seijt, dat deesen brant zynnen oorspronck genoomen soude hebben door t'schietten van een eerschoot, doch andere affirmieren, dat het van een schoot van een musquet soude ontstaen weesen. Dit is hetgeene, daer altyts voor gevreest hebbe, daerover U.E. het voorleden jaer geaviseert is, dat des Compa's soo treffelycke cargasoennen ende retouren al te samen aen een vonckxken viers hangen, want als den atap begint te branden, soo en isser geen helpen aen, als nu, Godt betert, is gebleecken, te meer als de huisingen soo hooch zijn als dese.

De schade, die de Heeren Mrs. by deesen brant geleeden hebben, bedraecht ongeveerlijck de 76000 fl. als U.Ed. sal connen sien bij nevensgaende staet, wtgesondert het nieuwe cavo van 3 kisten realen, soo in deesen brant gesmolten zijn, nevens omtrent 400 maesen ende omtrent 450 nobels, waervan een partij van 7200 R.en noch ganckbaer is bevonden, alsmede eenige nobels ende maesen, dan, alsoot altesamen ondereen geraeckt is, soo cooper, zilver als gout, en connen niet weeten, wat daer op verlooren zal weesen, noch weeten veel min, hoe dat van den anderen sullen connen gespareert krijgen, naerdemael hier geen volck en hebben, die hun des verstaen, noch veel min de substantie daertoe dienstich, soodat wel genootsaeckt sullen weesen U.E. ditto gesmolten specie toe te senden, alsoo niet en twijffele, ofte die Chijneesnen sullen daer wel mouwen weeten aen te setten.

Het is hier alles tot den gronde toe affgebrant, soodatter geen cleijnen arbeijt in en steeckt. De Heeren Generael ende Admirael, die op den 25e haere rejse hebben vervordert naer Banda, hebben mij belast alle mogelijcke vlijt voor te wenden omme de huijsinge, als alle t'geene den brant geruijneert heeft, soo haest doenlijck te reparreeren, daer jegenwoordich vast mede doende ben. De inwoonderen asisteeren mij met omtrent 400 man booven t'ordinarij quaert, waervan de 300 4 calckoovens gemaeckt hebben, de andere resteerende 100 gebruicke om hout te halen. Soo het regenmouson mij niet en verhinderde, soo hadde

reeckeninge gemaect, hetselleve binnen 4 a 5 maenden wederomme soo gemaect te hebben, dat de Heeren Meesters soodaenigen ongeluck van brant (Godt ten voorsten) niet meer subiekt en souden syn. Mijnne meijninge is de huijsinge boven met een plat te maecken ende te decken met gebacken steen ende kalck, dat niet alleenlijck en sal weesen eennc preserve voor den brant, dan oock in tijt van noot ofte verraet een rendevoes, dat over t'ganse fort sal domineeren.

Het arbeiden met deese inwoonderen ofte onderdanen is in extremo zeer facheus, also sij wt den natueren luij ende hoveerdich sijn, moeten met een groote patientie aengedreeven werden, want slaat men se, so souden sij heel lichtelijck met alle man op de loop tiijgen, daerinne veele moeijten mede souden hebben en vele tijts verliesen, eer men die wederomme soude connen versamelen.

Wij hebben hier over eenigen tijt geleden onderstaen steen ende pannen te backen, waervan ick nu onlanckx de preuve gehadt hebbe en deselleve redelijck goet bevonden, als U.E. bij nevensgaende monsters sal connen sien, dan dit werck beschiet noch heel weinich, sullent nu op een ander maniere by de hant neemen.

Hier sijn, Godt loff, wel gearrijveert de scheepen Out Hoorn op den 3 Jannewario (die den 4en ditto met het schip de Zwaen naer Banda affveerdichden omme op de Engelszen te passen), den 21e ditto t'Wapen, den 24en Febrewarie t'jacht Nassouw, synde van t'schip Nieuw Bantam, daer de Heere Generael op was, versteecken, op den 25en ditto is de E. Heere Gennerael ende Monsr. Swerius met een schuitken over de pas gecoomen, latende het schip Bantam onder eenne van onse ilhas, genaemt Uleasser, overmits de stroomen hart om de Oost liepen, hier niet en cost come. Op den 28en ditto is monsr. Zwerius affgevaerdicht omme sich met het schip Nieuw Bantam naer Banda te vervougen omme alle noodige preparaten totten oorlooch jegens de Bandaneesen te apresteeren, die haren moordadigen ende valschen aert de nova hebben beloont (naer het overlijden van den Heere Gouverneur van de Sande) met onse logie aff te loopen, den ondercoopman te vermoorden, Sr. Waterfort³) ende Caen⁴) gevangen te neemen, die haer hebben laten rescatteeren⁴) voor omtrent 80 gevangenen, als UEd. wijtloopiger sal verstaen door schrijvens van den Heere Gennerael, waeraen mij diesaengaende gedrage.

Het jacht den Groenen Leeuw heeft deese plaatse niet connen be-

seijlen, dan de facture der ingelaedanner goederen is mij gesonden van Banda, waervoor het comptoir Gennerael crediteere vollegens de voorsz. facture voor 20201 Rn. Niew Bantams facture van de goederen aen mij geconsigneert, en heeft my Sr. Waterfort tot noch toe niet gesonden, alhoe twee ofte 3 occasien gepasseert sijn, hetwelcke vermocht veroorsaecken, dat de partijen der geladen goederen in ditto schip Bantam dit jaer niet en sullen connen geboeckt werden.

Mede en hebbe met het schip Nassouw geen facture noch connoesement ontfangen van de twe kisten gelts ende de 147 lasten rijs, soo hij seijt in te hebben, soodat genootsaeckt ben geweest den rijs te taxeeren, die op 14 Rn. t'last hebbe gestelt, beloopt 4934 fl. 4 st. wat het min ofte meer bedraecht, sal U.Ed. believen my te doen adviseeren, opdat t'selleve daernaer mogen affschrijven ende de partijen doen accordeeren. Voor den ontfanck van de twe kisten gelts nevens de 147 lasten rijs wt Nassou hebbe het comptoir Gennerael gecrediteert voor een somma van 43339 fl. 4 st. Van gelijcken hebbe het voorsz. comptoir Gennerael gecrediteert voor de goederen, aen mij geconsigneert met het Wapen, vollegens de facture voor 12463fl.6.12. En noch voor de goederen, mij geconsigneert per t'schip de Maene, dat op den eersten Aprill hier arriveerden, hebbe het comptoir Gennerael mede gecrediteert vollegens de facture voor 25598fl.---.4 ende daerenbooven noch voor een kiste gelts, aen mij geconsigneert met het voorsz. schip de Mane voor 19200fl.

De drij kisten gelts, gecoomen met den Neptunes, hebbe daerwt gelicht, waervoor het comptoir Generael mede debiteere voor de somma van 57600 fl. alsoo wel naerderhant verstaen hebbe, datter eene voor Banda ende zoo voor de Molucas soude weesen, soo heeft mij nochtans goet gedocht omme meerder commotie in reeckeninghe te weeren, deselleve alhier op reeckeninge te brengen, gemerkt sij in Banda de 4 kisten met gelts aen mij geconsigneert met Bantam hebben ende dese met de compste van den Heere Generael dan sullen verdeelen ter plaatzen, daer men sal bevinden noodichst te weesen. Soo U.E. voor dato eenige andere comptooren daervooren heeft doen belasten, so sal U.E. believen te ordonneren, dat deselleve ontlast werden.

Wij hadden voor deesen, weesende den 16e Jannewario, goedgevonden ende geresloveert vollegens de Heeren Mrs. ende U.E. ordre, de verhinderinge der vreemder joncken als Macassaren, Javaennen ende Clingen in twerck te stellen, tot welcken eijnde wij onse Spaense

veroverde fergatte aen de Drij Broers, anders genaemt Nousa Teela, op de wacht leijde, overmits wij verstaen hadden, dat eenen orang caio, genaemt Calenbato⁵), van Loeho naer Macassar was omme de Macassaren te roepen, die sij salvo conduit ofte verseeckeringe belooft hadden, onaengesien deselleve door de moort aen het volck van tschip Eendracht het voorleden jaer begaan ") ende t'zedert hebben verstaen, dat daerenbooven [door] de voorsz. Macassare op Bangaya, weesende een plaatse, daer wij sagu versamelen voor de Moluccas, noch twe van ons volck vermoort zijn, doch daernaer bij die van Loehoe ende Cambelle verstaen zynde, dat de fergatte aen de Drijbroers op de wacht lach omme op de joncken te passen, soo begoste gemeender hant haer zeer over ons te beklagen, allegeerende, dat wij oorsaecke van hun qualijck vaert ende ruijnze waren ende dat sij bij ons verongelijkt werden, want sij, noch haeren cooninck, met ons niet gecontracteert en hadden, datter geen vreemdelingen en souden moogen coomen, maer alleenlyck, dat wij de naegelen alleen souden hebben, daer sij ons (naer hun seggen) wilden helpen in mainteneeren, maer dat wij souden willen de joncken van daer houden, daerover sij over ettelijke 100 jaeren mede zijn gewent te handelen, dat en willen sij om den ondersten steen booven niet lijden, ons waerschouwende, dat wij wel sien souden, wat wij deden, daerop wij hun antwoorden, dat hunlieden wel bekent was, dat de Macassaren onse vianden waeren ende ons volck nu tot twe verscheiden reiszen vermoort hadden ende dat wij ons daerover wilden revengeeren, ende dat de Javaennen haere handen van onse nagelen niet en souden houden, daerop sij repliceerden, wat aenginck de Macassaren, dat sij wel wisten, dat het onse vianden waeren, dan dat haer strande ende reden vrij waeren ende vrij begeerden te houden, dat in zee geschieden, daer en krunden sij haer niet mede ende belangende de Javaennen, dat men die mocht visiteeren ende ijets bij haer bevinde[nde] van naegelen, dat men die mocht voor verbeurt neemen, thonnende met ennen ennen brieff van den Coninck van Ternate, waerinne expresselijck vervattet staet, dat hij met ons geen ander contrackt en hadde gemaect als van de naegelen, waervan de copie hiernevens gaet, mede bevonden sijn hunlieden te dien tijden geanimeert met een tijdinge der revolta van die van Banda ende die van Cambelle, waren doende met hun sterck te maecken gelijck sij noch doen ende dat onder pretext, van dat sij geknecht sijn van de Tydooreesen ende die daer

verwachten, waer yegens (sij seggen) haer fortificeeren, dan, naer wij verstaen hebben, soo hebben sij om deselleve geschreven, laten hun verluijden, jae derreven vrijelijck wt seggen, dat hunlieden het Spaense jock niet soo lastich en is geweest als wel het onse, aengesien die hunlieden noijt den vrijen handel met de vreemdelingen en hebben verbooden. Oock waeren de Cambellesen doen ter tijt noch gevoeth met de hoope van de compste der Engelsen, die sij verstaen, met 11 scheepen te Bantam lagen, daervoor sij quantiteyt nagelen bewaert hadden, alsoo hun hart daer zeer naer hanght, gemerckt, hun die niet ontsien 100 realen voor de bhaer naegelen te geeven ende daer benevens vele schoone beloften, haerselleven met haerl. cooninckxmacht zeer exalteerende ende ons tot niet maeckende, waeroover de mooren van Hitto, Louhoe ende Cambello dagelijckx gennrale bitcharingen houden, soodat omme booven verhaelde redennen ende verscheiden andere consequentien bij onse voorige resolutie niet en hebben derreven persistieren, vreesende, datter wellichtelijck een gennrale revolta onder de Mooren door soude ontstaen hebben, waerdoor wij onse cargasoennen, so van nagelen als contanten ende cleeden, in evident perijckel soude gestelt hebben ende daerenbooven ons den handel wel lichtelijck voor een jaer off twe vruchteloos gemaect, alsoo deese mooren, eens gaende raeckende, qualijck wederomme sijn te stellen. Wat schade in sodanigen occurrenten de Compa. bij deese onse begoste procedure souw comen te lyden, kan U.E. beeter affmeeten als ick U.E. soude connen schrijven.

Dat wy de Engelsen, Fransen ofte andere Europische natie van deese plaatse soeken te weeren, schijnt in reeden gefondeert te weesen, dan wat recht ofte reeden wij hebben omme die van Louhoe, Hitto off Cambelle den handel der vreemdelingen te verbieden en kan qualijck bevroeden, naerdemael sij bij eenige contracten, met ons gemaect, haer sulckx onderworpen hebben, noch veel min haer voorgehouden is geweest. Het is wel soo ende moet bekennen, dat den handel der vreemdelingen ons te seer scadelijck is, dan sodanigen gewichtigen saecke, weesende van soo groten consequentie, in deese occurrente bij de hant neemen[de], dunckt mij (onder correctie), dat noch te vroech is, alsoo, Godt betert, niet dan al te veel vianden en hebben, dan, met de Engelsen vereenicht weesende, daeraen niet te twiffelen en is, off sal eerlanck geschieden, soo soud men alsdan aan die lijne

mogen trekken, want off den handel der vremdelingen een jaer eer off [later] affgeschaft wert, en can sooveele niet maecken (ten aensien van de groote periculen, die wij ons daerdoor souden onderwerpen), als men maer en leth, dat sij ons geen nagelen en ontvaeren, daer wel scherpelijck op sal doen letten.

Den Neptunes, coemende van Java, heeft onder Bourro een Macassarse joncke gerencontreert, die hij met sijn boot vervolcht heeft, doch eer hij die begaan cost, soo was hij op de strant van Bourro, soodat dc Macassaren, naerdat sij hun een tijtlanck geweert hadden, over boort sprongen ende swommen aen lant. De onse, in de joncke commende, vonden daerinne een partij rijs ende ontrent 15 a 16 corges cleeden, die sij mede naemmen, steeckende de joncke aen brant, hetwelcke U.E. in tbreede sal connen verstaen bij ofte door Sr. Pouwels Andriesz.⁷⁾ coopman op twoorsz. schip, hetwelcke die van Loehoe door de gevlochte Macassaren verstaen hebbende, soo sijn sij met alle man gewapender hant voor de logie gecoomen, loopende als verwoede menschen, dreijgende de onse de logie aff te willen loopen, verbiedende daerenbooven openbaerlijck op verbeurte van lijff ende goet, dat niemand soo stout en soude weesen eenige vivres aen de onse te vercoopen, daerover Kijmola Sabadijn ontbooden, die aldaer als stadhouder wegen den Cooninck van Ternaten is ende ons zeer toegedaen, als voor deeszen veel maelen betoont heeft, die ons alsdoen seer perpleckst antwoorde, dat hij wel wilde, dat wij al met lijff van tlant waeren, alsoo hij weij-nich middel sach omme het volck te stillen, overmits sijn broeder Quijmola Daija^{7a)} ons een seer groot viant was, die de inwoonderen seer ijegens ons op rockende ende instligeerde, doch dat hij de orancaijis soude beroepen omme met ons te spreecken, dan eygentlyck quamt daer toe, dat hij begeerden restitutie van de cleeden, dat hun geweijgert wiert, aengesien de Macassare onse vianden waren, daerop hij inbrocht, dat die op hun rede ofte strant genoomen was ende dat sij daeromme deselleve begeerden gerestitueert te hebben, off sij wisten waer sij thalen souden, daer sij noch al bij persisteren, dan hebben i'seleven wiigestelt tot de compste van den Heere Gennerael. Den voorsz. Quijmola Daija is ons hier hinderlijck ende berockent ons veel quats onder de inwoonders aldaer; wij souden den voorsz. Daija wel tot onswaerts soecken te trekken met eenige vereeringe, dan hij is soo onbeschaemt ende daerbenevens insatiabel, dat het al verlooren costen soude weesen,

derhalve sal arbeijden op de compste van den Heere Gennerael om hem van hier te crijgen, dat ick presumeere, de Heere Generael bij den Coninck van Ternaten wel sal te weegen brengen.

Alsoo wij door U.E. brieven verstaen hadden dat de Engelsen met 11 scheepen voor Bantam lagen ende datter kleijnne hoope van vereeninge was, hielden voor seecker, dat ons de Engelsen hier op Cambelle souden commen besoecken, alwaer de nagelen voor hunlieden verwaert wierden, ende alsoo wij naer ouder gewoonte (overmits wy gaerne van onse schulden betaelt waeren, die alrede 4, 5 en 6 jaer wtgestaen hebben) geene nagelen met contanten cochten omme doordien te better tot betalinge der schulden te geraecken, daernaer in consideratie genoomen zijnde, dat ingevalle wy de hant niet en openden ende de Engelsen, die wij dagelijckx hadden te verwachten, daerop quamen, dat de meestendeel dersellever in der Engelsen handen soude coomen te vervallen, waerover goet gevonden is, dat men met contant soude coopen omme daermede voor te coomen, dat haer de nagelen niet en souden toegevoert werden, soodat daerdoor dit jaer weijnich ofte als geen schulden geinnet en hebben ende apparentlijck van omtrent 500 bhaer, die noch wtstaen, soo lange in deesen stant sijn met de Engelsen, weijnich sal weesen. Ick hebbe mijnen tijt geene schulden meer gemaect, meijne mij voortaen oock daer buijten te houden soovele doendelijck, alsoo wij nu genoech daermede geleert sijn ende volcoomentlijck bevinden, dat alle deesen haet van de inwoonderen eerst sinnen principaelen oorspronck heeft genomen wt het borgen.

Hier zijn dit jaer omtrent 9 joncken geweest, te weeten 5 op Hitto, weesende van Jortan, 3 op Loehoe 2 van Macassar ende 1 van Jortan ende op Cambelle eenne van Japara, brengende te samen omtrent 200 lasten rijs ende eenige cleeden.

Het voorleeden jaer hebbe U.E. geaviseert, dat mijne meijninge was, dat men de vremdelingen van hier soude connen houden, als men hier rys hadden omme yegens hunlieden te cladden, dat nu contrarij hebbe bevonden, overmits wij nimmermeer soo goeden rijs connen brengen, ofte de inwoonderen sullen veel liever de helfte meer voor haren rijs geeeuen als voor den onsen. Nu willen onsen rijs, gecoomen met Nassou, niet eens aensien, soo dat wij booven den verbranden rijs dit jaer noch redelijck sullen geprovideert blijven. De vremdelingen cladden hier dapper met hun cleeden, geeeuen deselleve de heele helft beeter coop,

als wij die vercoopen, waermede sij ons niet weijnich odieus en maeken. Het voorleden jaer sijn hier, als over op de loges, omtrent de 16000 Rn. in contant ingecoomen van cleeden, daer wij dit jaer geen noot van en sullen hebben.

De papieren, de Magellaense compa.⁸⁾ betreffende, hebbe wel ontfangen ende haeren commijs Sr. Dirck Lenartsz.⁹⁾ is hier wel gearrievet, sal sich selleven grootelijcx bedrogen vinde ende verlooren moijte doen, alsoo dit volckscken hem niet te willen en sullen weesen. Op sijn vertreck van hier hebbe hem sijn kiste gevisiteert, dan hebbe niet meer als 40 roosenobels bij hem gevonden, die hij seijt, hem particulier aengingen ende geene meer te hebben, toch sullen evenwel op sijnne handelinge letten. Naer hij laet verleijden, so soude hij gaerne naer Ternate gaen omme den Coonink de brieven van faveur van de Hog. Mog. Heeren Staten ende zijnne princelycke Extie. over te leeveren, die niet zeer willecomen sullen weesen, tensij daer een heerlijck present ofte schenckagie bij is.

Naer hier verstaen, soo heeft Cornelis van Neck¹⁰⁾ mij daer vrij wat gecalumnieert, welcken haet sijnnen oorspronck genoomen heeft ongeveerlijck een maent te vooren, eer hij van hier vertrock ende de Directeur Coutteels mij alles hadde getransporteert, hij met den directeur voorsz. instantelijck quamen versoecken op mij, dat ick hem noch 400 realen op sijnne reeckeninge soude willen geven, alsoo hij noch aan d'ene ende d'ander schuldich was, daerop ick hem voor antwoorde gaff, dat ick sulckx, behoudens eere ende eedt, niet en vermochte, alsoo t'selleve doende, tot naedeel van de Heeren Meesters soude tendeerden ende alsoo hij tot verscheiden reijsen hetselleve op mij versochte ende niet en coste obteneeren, scheide heel gestoort, seggende, dat hij mij sulckx wel soude betaelen, dat achte, nu in deese spetie gedaen heeft, alsoo hij genootsaeckt was daerdoor partie van sijnne nagelen aen de Compa. te leveren omme sichsellev te redden.

Het heeft sich hier toe gedragen, dat ongeveerlijck 8 maenden geleden tussen die orancays van Hitoe ende die van Noussa Tella, Ourien, Bessij, Larrijco, Waccaseu ende Hassaloulo, weesende te samen ses negrijs, seeckere questie is gereesen over seeckere onbehoorlijcke procedure der jonge orancaijjs van Hitto, waerover sij hier clachtich sijn gevallen, seggende, dat sij onder tcasteel ende vassalen van den coonink van Hollant waeren ende niet onder Hitoe en stonden, versoec-

kende, dat wij daer een logie souden willen stableeren, naerdemael sij jaerlijckx seer goede quantiteit nagelen costen leeveren, welcke commodityt doen waernamen ende ick ginck datelijck derrewaerts, doende hunlieden seeckere articulen besweren, daervan U.E. copie soude senden, dan is nevens alle andere contracten ende papieren verbrant, dat noch wel soude hebben willen haperen, alsoo daer noch vele Hitoesgesinde waeren, dan dreeff het halff met gewelt voort, soo datter alreede over de 6 maenden eenne logie gestaen heeft, daer wij naer gissinge dit jaer omtrent de 100 bhaer nagelen vandaen sullen crijgen, alsoo alreede over de 75 bhaer dit jaer daer ontfangen sijn ende, naer den roep hier gegaen heeft, wel over de 150 bhaer soude weesen, alsoo het dit jaer daer een groot mouson is, de principaelie oorsaecke, die ons gemoveert heeft aldaer een comptoir te stableeren op hun versoeck, is deese geweest, dat Capn. Hittoe bij tijden van den Heere gouverneur Jaspar Jansz. ons deselleve heeft ontrocken ende soo verre van ons ontvremt, dat sij onder hem roeiden off pangaijden ende de gerechticheit, dat sij noemen Capalla Ycan¹⁰⁴), dat sij aen ons plachten te betaelen, aen hem betaelt hebben, hebbende in ontrent 6 jaer aen tcasteel niet geweest ende in drij jaer geen corcorren gemaect, onaengesien die van Larrijcke ende Waccaseuw 2 corcorren jaerlijckx schuldich sijn te maecken, die sij nu wederomme opbrengen sullen. Mede hebbe daer ingevoert, dat sy ons groot gewicht leeveren sullen, te weeten 625 lb. zuijver blijft, alsoo sij gewent sijn de nagelen met de sacken te weegen ende daer geen tarra en wort voor affgetrocken, dat op 50 lb. op elcke bhaer gaet, te seggen tegens de comptoiren van Hitto, Loeho ende Cambelle, dat op 100 bhaer 5000 lb. avanseert, welck profijt capn. Hittoe ons 6 jaer door den neus heeft getrocken, alsoo hij maer 550 lb. voor de bhaer en levert, invoegen, dat met het avanco van het gewichte de jaerlijcse oncosten rickelijck connen gesuppleert werden. Oock wert hier mede geweert, dat de vremdelingen die jaerlijckx gewent zijn met csampans ende prauwen de nagelen van daer te halen, nu sulcx soo niet en sullen connen te weege brengen, ten anderen en werden de inwoenderen niet soo zeer van ons vervreemt.

Door diergelijcke procedure van Capn. Hitto zijn wij mede genootsaeckt geweest op twe onser ante ilhas volck te leggen, te weeten op Uliasser 3 man ende op Oma 2 man ende dat principalijck, omdat Capn. Hittoe dagelijckx syn moorse papen derrewaerts stuert omme het volck

tot de moorse gelooove te brengen, gelijck hy alreede tot onsen grooten nadeel op eenige plaetsen gedaen heeft, hetwelcke gedaen sijnde, soo vele tewege gebracht heeft, alsoff hij ons het lant aff naeme, want soo haest als sij moors sijn, soo weeten sij se soo veel wijs te maecken ende tegens ons te verbitteren, datter in plaetse van onse onderdaenen onse hartste vianden werden, met welcker maniere van doen, soo wij ditto Capn. Hitoe hadden laten voort varen, ons eerlanck van alle onse eijlanden soude ontbloot hebben, daer nochtans de portugiesen hare meestc fondament ofte vertrouwen op hadden. Mede hebben de inwoonderen aldaer groote menichte van nagelboomen geplant, soodatther metterlijt goede quantiteyt van nagelen sullen vallen, dan sal noch wel een jaer 3 ofte 4 aenloopen, eer wat sal connen beschietten. Soodat het in aldermanieren goet is, dat wij daer volck hebben, opdat ons de naegelen bij de vremdelingen niet ontvoert en werden. Deese procedure ende het stableeren van een nieuwe logie op Wackasieuw heeft hem seer verdrooten, alhowel hij sulckx dissimuleert.

Nu ongeveerlijck 4 maenden geleeden, is ons wederomme een beginsel van een nieuwe rebelie ter ooren gecoomen, weesende, dat die van Hottomourij, sijnde een negrij van ontrent 200 man sterck, behoerende onder de Cristenen van tcasteel, moors willen werden ende de cooninck van Hollant aifvallen ende haere woonplaetse wederomme neemen op eennen berch, genaemt Maut, die wttermalen zeer sterck is, daer haer de Heer Gouverneur Houtman¹¹⁾ eens vandaen gehaelt heeft, hetwelcke bij ons vernoomen sijnde, deden alle die olijsivas ende olijlijmas¹²⁾ vergaderen, daer deese hoofden mede compareerden (ignoreerende, dat haer conspiratie ontdeckt was), die doen vasthieliden ende naer scherpe examen sulckx bekenden, waerover bij gemeen advijs andere hoofden in haere plaetse gestelt wierden, de inwoonderen derzellever plaetse off negrij belastende, dat sij wederomme affcoomen souden, dat sij noch belooffden, als den Heere Gennerael van hier ginck, die mij tot noch toe onderhouden hebben met schoone beloftien, dat sij dan ende dan souden affcoomen, daer niets van gevlocht en is.

Dan alsoo overmits het ongeluck van den brant van alle onse onderdaenen asistentie versocht ende vercreegen hebbe, wtgesondert deesen hoop, die voor deesen verscheiden reijsen de beest hebben gespeelt, soo ten tijde van de Heeren Gouverneurs Houtman, Jasper Jansz., Block. Nu soo, dat wel hoochnoodich vereijste, datter met deesen hoop,

diet wel dubbelt over gemeriteert hebben, eens een exemplaer castigo¹³⁾) geschiede, alsoo dit volck geene heijligen en gelooven, off sij en doen mierackel. Dit werck is mede al van Capn. Hittoe besteckt, alhoewel hij sich nu hout, off hij er niet aff en wiste, deese principaelste 4 hooffden sijn hier noch in aprehensie. Ick hebbe noch tot overvloet over ongeveerlijck 14 dagen geleeden gesanten derrewaerts gesonden, haer waerschouwende, dat sij wel sien souden, wat sij deden ende dat sij aff coomen souden, alsoo de deure der Genaden noch open was, sonder spijtigen antwoorde, wederomme houdende haer ordijnarij quaert¹⁴⁾ oock thuijs; ick sal dit soo laten voortsloeren tot de compste van den Hr. Gennerael, die eerlanck hier verwachte.

Alle deese inconvenienten ofte tumulten, als die van tvoorleden jaer, neemen alle haren oorspronck van ttagelijckx quaertwercken, weesende omtrent 40 man in tgetal, waeronder zijn een deel creupelen ende jongers. Mijns oordeels waere beter, dat men dit volcxken in plaatse van tquaert te arbeiden yets anders opleijden te betalen, aan degeene die nagelen hadden, nagelen, ander sagu, sommige olij ende soo voorts, men soude van Madagascar wel een goede partije slaven ende slavinnen connen halen, dat, naer men seijt, eennen zeer goeden aert is ende om geringen prijse zijn te becoomen, biddende, U.Ed. gelieve hier aen de goede hant te willen helpen houden, alsoo mijns oordeels den dienst ende de welstant van de Compa. sulckx hoochnodich is vereisende, gemerckt de zwaricheijden, die wt soo geringen saecke, die sij zeer groot achten, overmits hun de mooren dagelijckx bespotten, souden connen ontstaen.

Met de compste der joncken zijn hier weijnich cassies gecoomen, daer de inwoonderen alhier seer mede ontrijft sijn, mij dunckt, dat men hier wel souden connen invoeren coopergelt ganckbaer te maecken, te weeten, dat een penninck hier een duit dede ende een duit een oortken ende een oortken een halve stuiver, dan, de munten most geen figueren weesen, men soude aen de eenne sijde moogen stellen een bos met pijlen, beteckenende de Unie ende aen de andere sijde een schip ende daeromme een krans, als de romeijnnen plachten te dragen, sonder letteren, mosten seer net gemaectt weesen, op de maniere als de legpenninghen gedruckt ende wel ront ende datte, omdat het mettertijt onder de mooren ganckbaer soude werden, hetwelcke, in treijn weesende, jaerlijckx seer groten quantiteit soude consumeeren, alsoo die beeter van

aloij als die cassies zijn, die door lanckheit van tijt tot niet werden ende niet inaemen, als die wat in de eerde geleegen hebben, dat onder deese inwoonderen soo in tgebruick is, soodat de aerde meer goets van hun verrot, als sijluijden verslijten, oock en souden sij met dit ons gelt sooveel moijten niet hebben, want als sij een reael in cassies ontfangen, soo moeten sij boven de extraordinarij moite, die sij hebben in den ontfanck, noch een slave hebben, die hun t'selleve draeckt, dat sij met onse munte ofte gelt souden excuseeren. Oock was hier wel nooddich kleijnder zilvergelt als halve ende vierendeels van sesiens, doch als men het coopergelt hadde, soo soud men dat noch connen derven, dit souden de Heeren met een vatt off twe connen beproeven, daer U.E. mede de goede hant aen sal believen te houden, soot U.Ed. geraden dunckt.

Op den 12 passato cregen schrijvens van Banda, waerdoor verstonden, dat bij onse schepen twe Engelszen verovert waeren, te weeten den Salomon ende het jacht de Attendans, daer een deel der Bandeesen waeren geweest, die op Java soo de beest gespeelt hadden, daer der in tveroveren 12 van doot gebleeven zijn, ettelijcke gevangen ende enige ontcoomen. Hadden haer dapper geweert, mede verstonden bij ditto brieven, dat Monsr. Zwerius raet van Indien gecreert was ende Capn. Meijer¹⁵⁾ gouverneur van Banda, dan nu met het veroverde jacht Dat[en]dans, dat den 10e deeser hier gearriveert is, hebben verstaen, dat beijsde de Heer Zwerius ende de Gouverneur Meijer overleeden waeren. Op ditto creegen mede tijdinge, dat Sr. Breeckvelt in den Heere gerust was, den Almogende wil haerlieder zielen begenadigen ende de onse, als wij vollegen. Banda heeft het voorleeden jaer seer veele volckx geconsumeert, te weeten 2 gouverneurs, 2 capiteijnnen, 1 luitenant ende in de 90 soldaten.

Op den 18en April quamen hier wederomme ten ancker de scheepen t'Wapen ende Vlissingen ende den Groennen Leeuw, die de Heere Gennerael wtgesonden hadde in tvervolch van de Engelsen, die, overmits de stroomen so seer hart om de West liepen, Banda niet weeder en costen beseijlen, die datelyck des anderdaechs wederomme affveerdigde naer Banda met last om de Cust van Seram ende de lantwinden waer te neemen, die daer seer wel sijn gearrijeert.

Het schip De Mane ende t'jacht Neptunes, die hier op den eersten April ariveerden, wilde vollegens de ordre van den Heere Gennerael

datelijck wederomme affveerdigen naer Banda, dan den schipper aleerde, dat hij sijn staende want most verleggen, off hij soude de mast overboort seijlen, waermede hij tot den 8en ditto doende is geweest, alsmede om eenige andere nootwendicheijden daer wt te lichten, zijnde op ditto van hier te seyl gegaen naer Banda, dan heeft overmits contre stroomen den hoeck van Nossenive niet connen dobleeren, soo hij seijde, waerover goet gevonden hebbe, dat hij lanckx de cust van Seram op soude peuren¹⁰⁾ ende dat de Spaense veroverde fergat met hem soude gaen, op off hij niet en koste voorts geraecken, dat in soodanigen gevalle alle de soldaten souden overtreden op de fergatte ende daermede naer Banda gaen, dat Breeckvelt saliger niet dan te tijtelijck en deden, want soo hij in Banda hadde willen weesen, soude mijns ordeels daer wel soowel dat mael hebben connen coomen als het Wapen ende Vlissingen, die naer datum, dat ditto Breeckvelt van hier ginck, noch in Banda arriveerden.

Onder 'andere goederen hebbe wt ditto schip de Mane gelicht 18 lasten rijs, die voor 24 lasten in de facture staen, toch hebbe die ingeschreven vollegens de factuure, dan en sullen daervoor niet meer als 18 lasten wt trekken, het is te verwonderen, dat de reeckenninge van den rijs altijt soo qualijck wtcompt.

Hier nevens mede de boecken, reeckenningen, oude papieren van ditto Breeckvelt zaliger nevens den inventaris ende vercoop van alle synne goederen, die gerendeert hebben, vercoft aen den meest biedende ter somma van 3033 gl. 6.— daerover het comptoir Gennerael gecrediteert hebbe.

Ingevalle wij hier versien waeren van Chijneesen, soo souden hier naer advenant beter coop ende beeter slach van plancken connen doen sagen als op Java, mij dunck mede, dat hier wel bequame middelen souden weesen omme hier een saechmoolen toe te connen stellen, als wij maer een meester en hadden, die sich des verstont, alsoot ons hier een geen goet hout en souden mankeeren.

Belangende de roosenobels, die souden hier jaerlijckx connen gesleeten werden omrent 1500 a 2000 stuckx, maer niet tot soo hoogen prijse, als wij die houden, sij souden die wel neemen tot 4 realen, gelijck sij seggen voor deesen gegolden hebben. Als de joncken van hier blijven, so late mij duncken, datter jaerlijckx wel 3 a 4000 stuckx souden con-

nen gesleeten werden, dat altijt noch proffijtelijcker soude weesen als realen.

Voor deesen, achte, U.E. wel sal verstaen hebben het succes der schepen Vlissingen, Roode Leeuw, dewelcke onderweegen den Spaenen vis admirael aen den wal hebben gejaecht ende daernaer met seer treffelijcken buijt in Japon sijn gearriveert, soodat de Spaniaerts bij haere victorie geene zijde en sullen spinnen. Met het schip Vlissingen, coomende wt Ternaten, is eennen asistent, genaemt N. Christiaensz.¹⁷⁾ wt de Manillas met een peelken ontcoomen, die lange tijt bij de Spaniaerts gevangen is geweest, denwelcken brenckt voor tijdinge, dat onlanckx naer den slach de resteerende 6 scheepen gesonden waeren naer een zeeckere plaetse omme hun lieden te repareren, alsoo sij seer schadeloos van den slach waren, soo heeft hun een hurracany beloopen (die sy daer noemen die van St. Fran.o) in soodanigervoeg, dat drij dersellever in zee sijn gesoncken, sonder dat sich daervan ijmant heeft connen salveeren, de resterende drij sijn tegens de wal in duijsent stukken gesmeeten, soodat het merckelijck schijnt, dat den Almogenden voor ons vecht, het is voor seecker te houden, dat den viant in de eerste drij jaer soodanigen macht wederomme niet bij den anderen sal connen brengen, dan sijliede hebben noch groot geluck, dat sij dat groote geschut hebben behouden. Ick en twijffele niet, off de Heere Gennerael sal op sijnne wedercompste van Banda resolveeren ijegens het aenstaende mouson 5 off 6 scheepen weder omme derrewaerts te senden, alsoo ongetwijffelt de Chinesen dit jaer niet en sullen laten te coomen met veele rijcker cargasoen als voor deesen, alsoo in de Manillas nu in twee jaren niet veel en hebben gehadt, waerover sij te beeter mart met haere cargasoennen sullen meijnnen te beseijlen, alsoo sij ongetwijffelt voor seecker houden, dat wij het toecommende jaer ons wel sullen wachten wederomme daer te coomen, daertoer haer de Spaniaerts oock niet weijnich en sullen geanimeert hebben met haere macht van scheepen, die doen noch in essie was, te meer het verlies der scheepen naer het vertreck der joncken is geschiet. Soo de Chijnees het toecommende jaer noch eens soo van de onse moogen beyegent werden, soo sal aparent den ganschen handel aldaer vervallen, waeraen de totale ruynne van de Spaniaert, onsen viant, is dependerende, alsoo de tollen der Chijnees goederen, die aldaer jaerlyck arriveren, alleen suffisant zijn omme den oorlooghe lanckx dien cant jegens ons te becostigen,

want de cooninck van Spanien niet alleen sijnne tollen en heeft in de Manillas van incoomen ende wtgaen desselffs, dan oock van tincoemen tot Aquapoulca, daer de goederen tot zeer execijven prijse vercocht werden, oock soude mettertijt door deese proceduere de Chijnees handel in onsen handen coemen te vervallen, gemerckt de Chijnees, haer van den Manillasen handel gesepareert vindende, niet en sullen connen naerlaten met ons te handelen, overmits de overgrootte quantijteit van goederen, die Chijna jaerlyckx geeft¹⁸⁾). Belangende den stant der kercken ofte augmentatie der Christelijcke religie, daer men voor deesen zeer wijt ende breet van opgegeven heeft, en bevinde inderdaet soo groot niet. Dit volck alhier, alhoewel sij haer Christenen laten noemen, soo eeren sij nochtans evenwel heymelyck den duijvel, meijnende hun gelooove te bevestigen met speck te eeten, het is wel soo, datter des Sondaechs een goet deel ter kerken compt, dan die coomen meer door dwanck als wt ijver, alsoo der een peene van een quaert reael van achten op staet, die niet ter kercken en compt, daer de Merinho¹⁹⁾ van de kerck op past. Dommine Danckaert²⁰⁾, hier gecoomen met het schip Hooren, neemt seer aen in de Malleysche tale, soodat eerlanck capabel sal sijn omme in de maleijse taele sermoenen te connen doen.

Thielman Anthonisen, schoolmr.²¹⁾, schijnt een senceer ende bequaem persoon te weesen, van wiens goede diligentie, handel ende wandel hooke, ijets vruchtbaers sal sijn te verwachten, soo hy daer soo in continueert, hij leert de kinderen in duijts, dat mijns ordeels beeter is als in tMalleijs, overmits dat de Malleijse spraecke bij hem selleven seer arm is ende veel beeter den rechten gront ofte fondamente der Christelijcke religie in onse tale souden connen onderrecht werden als wel in de Malleijse, dan mijns ordeels soude beeter weesen, dat men eenige der principale haere kinderen naer tvaderlant sonde ende aldaer wel in de theologie liet studeeren ende deselvē daerin wel gefondeert sijnde, dat men alsdan deselleve wederomme herrewaerts sōnt met een redelijcke gagie, die alsdan de inwoonderen alhier in haere taele volcomentlijck soude connen onderrichten ende ongetwyffelt yets vruchtbaers verrichten door lanckheit van tijden, want yegens de tijt, dat onse domines al de Malleijse spraecke geleert hebben (die den meesten deel noch niet en wil leeren), soo is haren tyt wt ende dan gaen sij wederomme naer huijs toe soo wijs, als sij gecoomen sijn ende

ten anderen soo en sijn de sommige oock niet seer stichtelyck van leeven, begeeven hun tot droncken drincken ende anders, als ons hier voor deesen al is wedervaaeren.

Van alle de Nederlantse gehouden met Hollantse vrouwen en zijnder van den eersten aff tot nu toe niet meer als 2 kinderen in tleeven gebleeven, dat mij dunckt, sijnnen oorspronck neempt, overmits soowel de vrouwen als de mans haer begeven tot droncken drincken ende geven dan de jonge kinderen al meden stercken arack, hetwelcke de jonge ende teere gedarmte der kinderen soo niet en can verdragen. Oock soo leijden deese Hollantse vrouwe een zeer insolent leeven met droncken drincken, vloecken en sweeren, vechten en smijten en sijn leeven een Godtloos leeven soodat de stichtinge van onse gehouden voor deese inwoonders, Godt beetert, seer kleyn is ende beeter waere, dat sij van hier waeren, oock soo sijn sy degeene, die het volck, als de scheepen hier coomen setten, die hun alsdan soo overstallich droncken drincken, da sij noch Godt noch haere overicheijt en ontsien, daer wij dagelijckx hier veel spuls mede hebben ende groote ongelucken ende moeijtten door ontstaen¹⁸⁾.

De soldaten, die hier gehout syn met de veroverde Maccause vrouwen, schijnnen hier beeter te connen aerden als wel onse vrouwen, van alle haere kinderen is noch niet eenne gestorven.

Het Sollorse cargasoen, dat U.E. is eijsende, daer en is, Godt beetert, van alle, datter geweest is, door den brant anders niet overgeschooten als de parangs, diewelcke ick U.E. nevens deesen ben sendende, sijn 43600 stuckx, bedragende ter somma van 5602 fl. 2.2, daervoor het Comptoir Gennerael gedebiteert hebbe.

Belangende het stael, gecoomen met den Eendracht, daervan U.E. is vermanende, hebbe daervan 55 bos t'voorleden jaer naer Maleijen gesonden, niet denckende, dat U.E. daervan gedisprovierte was. Hier hebben maer eeven sooveel gehouden als noodich van doen hadden, dan ick hebbe hier aviisen van den Heere Gennerael, die met een tale naer de Molucas dencke te senden, sal aen den directeur Westerwolt schrijven, dat hy U.E. sende, t'gene hij missen sal connen.

Het cruitmaecken in tregenmouson en beschiet niet zeer veel, dan in dien tijt, als men wel versien waere van solpher ende salpheter, soo soud men tselleve connen reffineeren, alsoo het alles moet gesuivert weesen. Den salpheter verliest omtrent 12 ten hondert ende den swavel

ontrent 10 percento, het waere te wensen, dat wij hier jaerlijckx meerder quantiteijt van swavel ende salpeter costen becoomen. Van Sr. den Dorst hebben verstaen, dat op de Cust quantiteijt soude te becoomen wesen tot zeer sevallen prijse. Wij hebben nu hier ongeveerlijck 3000 lb. salpeeter ende 4000 lb. swavel, weesende t'geene U.E. als van de Moluccas is toegesonden. Sij hebben tot noch toe genoech te doen gehadt met het oude cruit, dat hier was, weesende omtrent 6000 lb. ende t'geene, dat dagelijckx met de scheepen is gecomen, te hermaelen, daer nu mede gedaen hebben. Den nieuenen cruitmaecker, genaempt Isack Huir ²²⁾, mach wel een goet werckmeester wesen, dan is eennen grooten dronckaert, daer niet veel op te betrouw en sal wesen, soo hij soo voortgaet, als hij begost heeft.

Het voorleeden jaer is U.E. geaviseert, datter een bresse omgevalle was van een gardijn van ontrent 8 roeden muers, tot twe reissen bij den Heere Gouverneur Block opgetrocken is geweest ende telcken weder omgevallen is, die ick nu weder de nova opgetrocken hebbe, is onder 8½ voet fondament ende booven ses voeth, deceerende ²³⁾ op elcke voeth een duijm, ick hebbe bevonden, dat de oorsaecke, dat de muer tot twee reissen naer den anderen is omgevallen, synnen oorspronck heeft, omdat de calck met sout sant is beslagen geweest, dat nummermeer tot geen droogen en can coomen, soodat men hier al doende altemets moet leeren, alhoewel, Godt beetert, hetselleve dickwils geschiet tot groote costen van de Compe.

De Cooningen van Kijlang ende Soija, die over 2 jaren rebelleerden, hebben versocht, dat haere soonen bij ons souden moogen woonen ende in de Christenreligie opgetrocken ende onderweesen werden ende dat in teijcken, dat sij voortaan willen gehoorsame onderdaenen weesen, dat hun geavoerte is, verhopende, dat door dien middel mette tijt meer aer ons verknocht sullen werden.

Bij de Nieuwe Maen ende den Neptunes hebbe omtrent 250 vaten, soo vleys als speck, ontfangen, die achte, de Heeren Meesters hebbe gesonden omme de garnisoennen op des Compies costen te houden als voor deesen, dat mijns oordeels niet als tot nadeel van de Compa. en sal tenderen, wel verstaende alhier ende dat ten aensien van de menichte der gehouden ende verbeterde, die alhier in garnisoen zyn, also men genootsaeckt sal wesen deselleven haere volle maentgelden te betalen, overmits sij dat in haer huijshoudinge wel vandoen hebben.

Ick hebbe daerover ecne calculatie gemaectt, waerby U.E. sal connen sien, wat het compt te differeren, hier op t'garnisoen van Amboina, te weeten het garnisoen op des Compas. cost te doen houden ofte deselleve met comptant te betalen; mijn gevoelen is, dattet veel proofijtelijcker voor de Compa. zoude weesen, dat sy de ruijmpre van vlejts en speck sonden ende dat men hunlieden soo veel te meer rantsoen gaff ende ons sooveel rijs tot rantsoen, daermede de gemene soldaten maentelijck niet veel en soude in de hant comen, want ingevalle men die wederomme in des Comps. costen wilt neemen, sal niet laten groote commotie te causeeren, streckende daerenbooven meer tot nadeel als avanco van de Compa. als U.E. sal conne sien bij nevensgaende calcula, daerover gemaectt.

Over eenigen tyt geleeden is ons hier voorgevallen, dat eenen genaempt Pedro Lemena²⁴), die eenne van de princepaelste voorvechters was ten tijde van de rebellie van het volck van tgeberchte, denwelcken sich in verscheijden reissen te buijten heeft gegaen, soo met houden, quetsen ende kerven ende dat soo wel yegens zijn hooft als andere, waerover hij bij tyden van den heere gouverneur Block ende den Hr. Admirael was gecondemeert hier beneden te komen woonen, welcker sententie hij vooralsdoen niet en is naergecom, dan heeft daerenboven zijn oude gangen gegaen met het volck de nova te houden, de vrouwen het haer af te snijden, hebbende nevens dien in volle bitscharing naer zijn hooft gehouden, ja, dat meer is, heeft gesocht de Coningen van Soija ende Kilang wederomme te instigeeren tot rebellie, waerover hij ontbooden wiert, dan wilde niet compareeren, soo wiert goetgevonden, dat men een dosijn soldaten derwaerts soudan senden, hetwelcke hij, gewaerwerdende, is gevlycht, doch eenigen tyt daernaer heeft hij gesocht door eenigen vrinten sijn perdon te krijgen, die hem in onsen handen leverden, meijnnende, dat wij de saecke niet soo swaer en soudan weegen, als die in effeckt wel was, denwelcken, naerdat wij verscheijden attestatiën ende sijnne eijgen confessie hadden over veelle sijnner begaene delicten als over sijnne conspiratie jegens den coninck van Hollandt, soo hebben hem gecondemeert onthalst te worden ende het hooft andere ten exemplar op een staect gestelt te werden, denwelcken geexecuteert zijnde, hier onder klein ende groot eenen geweldigen schrick gecauseert heeft, alzoo zij niet gemeijnt en hadden, dat wij met soodanigen orancaija ende voorvechter soo zouden geprocedeert

hebben, deese natien sijn der soo aen, dat zij met eenne zeveriteit of straffsheit willen geregeert weesen, alsoo deesen hoop soo onwetende is, dat zij terstont onse goedadicheit misbruijcken.

Op Cambelle hebben volgens de ordre van den Ed. Heer generael op de wacht van de Engelsche geleijt de scheepen Hollandia ende Nassau, doch alzoo naerderhandt schrijvens creech, dat Hollandia soo seer leck was, dat sij souden genootsaeckt wesen het schip daer aen de wal te leggen, soo hebben goetgevonden het schip Hollandia hier aen tcasteel te laten comen, opdat hetgeene daerbij souden mogen weesen, als seijl, treijl, anckers en tou hier beter te stae sal coomen als daer, alzoo alles daer soude hebben vergaen ende hier hooch noodich van doen sal weesen, omme de coemende scheepen van Banda wat te versien ende, gemerckt het schip de Maene, dat voor Hito lach, daer niet en hadden te doen, soo hebben ditto schip de Mane geordonneert op Cambelle de wacht te houden.

Op het vertreck van den Heere generael hebbe sijnne Ed. vermaent, dat U.E. mij bij den sijnnen op thoochste gerecommandrt. hat, tijtelijck met quantiteijt naegelen van hier mocht geprovideert werden, dat mij sijnne Ed. voor alsdoen op antwoorde, dat hij sorge souden dragen van Banda, mij in tijs van daer met een schip soude versien, hetwelcke mij geschiet is met het veroverde jacht Dattandans, dat hier den 10en passato arriveerde met ordre, dat men de folie ende noten datelijck in een van de gereetste scheepen souden laden ende daernevens de naegelen, bij U.Ed. geeijst, dan alzoo ik niet anders en wiste, ofte de Heere generael soude mij van daer eene van onse jachten gesonden hebben, die datelijck de naegelen van hier soude ingenoomen hebben ende voorts op Hitoe aengeloopen, dat mij nu door dit inconveniant van dit veranderde jachtken ontstaen heeft, soodat datelijck in alder ijl op Cambelle ordonneerde, dat men het jacht Nassau herrewarts soude laten comen, alzoo dat wel het gereeste was, overmits den Neptunes hier lach en vermasten, dan alzoo Nassauw, herrewarts comende, door stilte achter Kelang is gedreven, alwaer men hem met seer groote moeijte vandaen heeft gecregen, waermeide meer als 8 off 10 dagen te souck heeft gebracht, hetwelcke siende, soo hebbe den Neptunes soo zeer doen haesten mogelijck, omdat U.Ed. ommers soo tijtelijck doendelijck van hier sout geprovideert mogen werden.

In ditto Neptunes gaen geladen 250 sockels folij ende omtrent 5^{1/3}

last noten nevens 40810 lb. naegelen, bedragende de somma van 10200 fl. 6 stuif. daer het tcomptr. generael nu gedebit. hebbe, den Allemogende laten die met lief in salvo arriveeren. Ik was van meijninghe U.Ed. meerder quantiteit van naegelen te senden, dan overmits het ruijm dees schips niet grooter en is, sal U.Ed. sich vooreerst hier mede mogen behelpen, de restterende naegelen, die U.Ed. dit jaer van hier heeft te verwachten, en sullen boven de 180 baer niet weesen, dat nu hier al tesamen niet weijnich wt onse gissinghe en is gegaen. Van de aparentie vant toecomende jaer daer is weijnich van te aviseeren, alzoo dit volck haer seggen geen reckeninge en is te maecken. Ick hebbe het tcompt. generael gecrediteert voor 465 fl. 12 st, die welcke zijn over 194 rn. soo hier ontfangen hebbe van de naergelaten goederen van eenen annachode Jinnen (Juinen?) die hier overleeden is, daer den sabandaer van Japara ontrent 940 rh. aen ten achteren is, die wij Sr. vander Mart²³⁾ aviseere aen ditto sabandaer te betaelen, alzoo de Ed. Heere gener. bij sijnne brieven mij belast heeft, dat eenen Chineesen annachode, die daernaer quam verwijzen, souden behulpsaem weesen, als gedaen hebbe, soodat hij tot liquidatie is gecomen.

Noch hebbe het tcomptr. generael gecrediteert voor 392 fl. 8 stuiv. diewelcke sijn over 163½ Rn. van 8en, soo hier ontfangen hebbe van eenen Gijsbrecht Eijlaffsen²⁴⁾, zeijllemaecker, leggende op Jacatra, weesende over eene obligatie van 100 R. van 8en, soo hij aen een vrijburger, genaempt Marten Francen Mechelaer, gedaen hadde ende andere 63½ Rn. over vercoop van 5 packen kleeren.

Van Loehoe hebbe op gisteren schrijvens gecregen, adviseren mij, dat aldaer gecomen is des Conincx van Ternatens correcorren, daerbij ontbooden worden allebijde de Quimolaes Sabadijn en Daija nevens de correcorren van Amboijna, die op seer groote peene binnen 3 maenden haer in Ternaten sullen moeten laten vinden, hebben niet connen verneemen, tot wat ejnde deese generaelle beroepinghe geschiedt. Godt geve, niet tot onsen laste en vallen, alzoo ons de Mooren hier overal op twiterste moede zijn.

Wtt de Manillas waeren corts voor haer vertreck 3 scheepkens gecomen, daervan den eene bij donse dicht bij Gammelamma aan strant is geiaecht, waervan eenigh goet gesalveert is ende een gevangen Mardicker, denwelcken seijt, datter wederomme ses grote galioennen in de Manillas op stapel staen, doch dat de bouwinghe slap voortgingh

door gebreck van volck. Ik late mij voorstaen, dat sij ons met haere begoste timmeragie wederomme een jaer ofte twee sullen soucken te abuseeren.

Den directeur Westerwout adviseert mij bij schrijvens van primo passato in tcort, dat den treves tussen ons ende de Tijdoreesen gebrocken was, doordien sij ons volck verraden ende eenighe dootgeslagen hadden.

Wij hebben hier seer hoochnoodigh van doen smitscoolen, een groot ambeelt, staeff- ende roeijiser, daermede UEd. ons sal geleven gedachtich te weesen, alzoo met grove werck ons nu van alles ontbloot vinden tot zeer grooten nadeel van het werck.

Wij dienden hier jaerlijckx wel versien te werden van 10 ofte 15 leggers javaensche arack, overmits de scheepen, die hier over en weer vaeren, haer gemeijnlijck vinden gedisprovideert van arack, soo coopan dan hier van den Ambonneesen arack, waervan den legger over de 150 rn. compt te costen, dat tot seer groten intrest van de Compe. is tenderende. Noch hebbe het lcomptr. generael gecrediteert voor 1200 fl. over 500 rn. soo op Java aen Capn. Hittos soon gegeven sijn, sullen, naer ick vreese, in 500 jaer quaelijck betaelt weesen, overmits hij noch vrij wat aen de Compe. schuldich is, ock en sal sijn vader voor hem niet willen betaellen, aengesien wij, van tgeene Capn. Hitto verschreven ons voor sijn particulier schuldich is, niet en connen betaelt werden, dat noch over de 30 portegijse bhaer is, ditto Halenij²⁷), capn. Hitos soon, is wederomme naer Banda met den Heere Generael.

Hiernevens gaet eene memorie der goederen, daer U.E. ons jegens het toecomende jaer van dient te doen provideeren, overmits den brant ons geheel ontbloot heeft gelaten.

Mede zende hierbenevens de rolle van alle de personen, soo hier in de compa. dienst zijn, als wat sij maentlijck winnen ende onder wiens vlagge, dat sij wtgecommen sijn. Den staet der amonitie, soo noch in essie gebleven is, heeft U.Ed. pr. naest gaende schip te verwachten. De Heeren Meesters hebben voor desen veel harnassen gesonden, die hier meestal van den roest worden opgegeten, derhalven, dunckt mij, dat ditto oncosten wel connen voorgecomen werden.

Wt de Maenne hebbe 100 stuckx lichte roers gelicht, dat recht een wapen is, dat hier gelijckt in deese heete landen, want als de soldaten moeten marcheren mette mousquetten op soodanigen wegen, soo blijven

sij op den wech leggen, dan met soodaenigen lichten roers connen sij over wech comen ende connen twee cherges daermede doen, eer se eene met een musquet doen, de Heeren sullen heel wel doen, soo sij diergelijke slach continuweeren te senden. Den brant heeft ons hier mede ontbloot van der Compa. zegel, soo U.Ed. daer eene over heeft, soo wil U.Ed. gebeden hebben ons met eene dersellever te versien, bidende, dat deese mijnde importunijteijt ten besten geduijdet werde.

Hiervooren, daer van de naegelen aviseerde, hebbe vergeten bij te vougen, dat het schip Neptunes hebbe belast dicht voorby Waccasieuw te houden ende dat sij met de boot om de naegelen sonden, houdende soo langen aff en aen, alzoo der boven 4 off 5 bhaer niet en is, doch ingevalle hart weder maeckt, hebbe hunlieden belast recht door te gaen sonder ieuwers naer te wachten. Wat quantiteijt den coopman daerinne sal scheepen aldaer, sal hij U.Ed. van aviseeren, waer voorder naer het Comptr. generael sullen crediteeren.

Eerentfeste enz.

XLIII. ANDRIES SOURY, DJAMBI 24 JUNI 1618¹⁾.

Erentfeste achtbare wyse vrome zeer voirsienigen Heer.

Par tschip de Bergerboot ende tjacht den Jaeger hebbe op 14en deser wel ontfangen U.E. missyve van dato 21 passado ende op gisteren per tfregat Ceijlon en de smack eene van dato pmo. deser, op welcke desen sal dienen.

Op 22 April passato hadde van hier een prauw neffens den schipper van tvtlot aen U.E. gesonden, eensdeels door taenhouden van den ouden coninck ende andre, als omme U.E. tadvyseren den standt deser quartiere ende hoe de Portugesen met 8 galliasse alhier waeren geweest, dan is do. prauw, naerdat 1½ maent op de voyagie hadde geweest, weder gekeert, clagende, in tmouson niet op en conde, daerom en hebben niet verder als tot Bancka geweest, haeren tyt meest in de revier van Palimbam souck gemaect, alwaer wel onthaelt hadde geweest.

Ditto Portugesen waeren op 15 April passado met 8 galjas, ophebbende eenighe 80 a 90 witte op 2 mijlen naer de stadt Jamby gecomen,

alles roovende ende verbrandende, wat op de revier conde becomen, doch in taffdryven, maer int opcomen hadden de luyden alle vrient-schap getoont ende geloove, tenwaere ons vlot ende tEngels jacht geweest, souden voor de stadt gewaecht hebben. Den steert en behoeft hem d'eer niet toe te schryven, dat de Portugesen wt Jamby gehouden heeft, want noch hy noch het vlot hebben Portugese gesien. Voor Gnl. over de Armade quam eenen genaemt Diego Merdouse de Silve ²⁾, behoutzoon van den Capn. van Mallacca, welcke verstaende, syn compste onderlet was, eenen brieff aan de Magt. van Jambij sondt, inhoudende voor eerst ende wel in largo de vrientschap, die Mallaca met Jamby ende Jamby met Mallacca over lange hadde gehad, die nu saege, (tot haer leetwesen) met de compste der Hollanders, die als uijtlands ende sy, die als burgers van Jambi waere, want haer parte bynaer aan die van Jambi gehecht syn, heel vergaen, jae waere do. Magt. niet tevreden haer neutrael tusshen partye te houden, maer hadde toegclaten de Portugesen in haere ryviere te beroven ende doot te smijten, sonderdat daerover schyn van justitie getracht hadde te doen, dat directel. was strydende jegens de belofte aan haere ambassaers gedaen neffens veel andre geschiedenis hier te lange om verhaelen. Dierhalven waren wegen den Captn. van Mallacca gesonden omme van de magt. do. Hollanders te eysschen, van de Engelsen en roerde niet ende byaldien de Magt, die haer niet en wilde schueren, verclaerde haer van nu aen oorloge te vier en te seewaert, maer soo do. haer overleverde (de goederen en begeerde niet), belooffde haer alle assistentie jegens deselffde, dat alhier een huys tot deffentie soude bouwen met veel groote beloften ende versekeringhe, soodat ick speurde, eenige cleenmoedighe ende wanckelbare begonden te struyckelen ende tot dese groote verraderije licht souden geconsenteert hebben, den steert hilp mede sooveel aen dit Godtlose verraet, als immers mocht vuile waghen voor te dryven, jae tot haer alle hulp ende assistentie te belooven, want hier vuytgaff 12 schepen tot Banham hadde liggen, hoe eenige van donsen aldaer doot gesmelen hadde, sonderdat hem de coninck van Bantam sulcx dorst aentrecken, ontsiende haere groote macht, met veel andre on-christel. discoursen. In sulcken conjuncture hier ginckt op een bitschaeren, waerinne neffens de vrienden dede wat conde ende niet wat wilde, dan wert (Godt loff) soo verre gebracht, dat den Portugesen haeren schelmsche eysch affsloegen meer vuyt vreese als lieffde. Doch

alleer do. Portugesen dantwoerde bequam, waeren tsamen affgedreven, dat een seltsame naewencken geeft, latende U.E. hierover toordeel.

In taffdrijven hebben alles verbrandt, wat op de revier was ende eenige 50 a 60, soo mans, vrouwen als kinderen, medegenomen, de tydinghe continueert hier, dat met meerder macht sullen comen, soo hier geene van onse jachten waere. Haer is meerder macht onnodich, want hadde alsdoen voortgecomen noch 1 Engels jacht ende vlot, soude (by gebreck van volck) weynich tegengehouden hebben. De retrajte soude boswaerts geschiet hebben. Den capthn. moor maeckte bohaien van staende te willen houden, niettegenstaende belast was van de Magt. aen doverzyde te comen, tis wel te gelooven, sulcx op een andere gront lach.

Hier leyt een Chynesche joncque, die achtte, binnen 10 a 15 daghen aff sal dryven, hij sal eenige 80 last ofte 2000 picol peper (soo van Chilij Japon verstaen), inhebben, haer hebbe door do. Chilij aenge-weest ende ghepersuadeert, deselffde soude vercoopen ofte soo niet, in zee comende, haer affgenomen zal werden ende geluckich sullen wesen, dat Hollanders bejegene, want soo de Engelschen haer aen boort somen, sullen die haer affnemen ende roven, gelyck aen de Javaense joncque gepleecht hebben. De meeste Chynesen syn van sins deselffde te ver-coopen, maer werden deur den ydele hoop van den Chynesen tolck gevoet, daer den Capn. Moor mede syn personagie onder speelt, ver-mits hem daegelicx de handt vullen.

Op heden hebben do. Chynesen aen my gesonden ende door Gechili Japon doen aenseggen, wat quantiteyt van haer versoecken te coopen, waerop haer hebbe geantwoort, dat ontrent de 1500 picol mosten leveren a 6 R. tpicol ende dat alsdan sooveel sullen moghen uijtvoeren, als willen ofte haer capitael verstrecken mach. Den ouden Coninck raedt haer selffs tot het vercoopen, maer den schelmschen tolck ist, diet tmeest tegenhoudt, want do. Chijnesen beloven de Magt. soo dit mael haer peper vrij moghen uijtvoeren, dat tnaestcomende jaer haer-der 6 a 7 joncken alhier sullen comen, voorder dat hier Chynesen zullen brenghen, die ysere stucken sullen commen maecken, daer do. Coninck seer naer luystert ende dit zijn de vonden van den tolck omme haer met haer peper vuyt te helpen. Niettegenstaende alle syne cromme sprongen ende diverse persuagie, die speelt, soo syn (onder U.E. correctie) geresloveert, soo versz. pertije niet en levere, haer joncque,

buyten commende, achterhaelen ende haer te betaelen a 5½ R. tpicol.

Wij hebben hier presentel, hier leggen 80 lasten geharpte peper. Het jacht den Jaeger en de fregat syn in topcomen, soodat verhope U.E. binnen 40 daegen de Bergerboot neffens 160 last (met de Chynese) derwarts te senden. Ende sal interim met devotie op de geeijschte cleeden (als par ingesloten memorie is te sien) wachten ende volgens U.E. versoeck ghelyeve noch eenighe maende blyve, opdat U.E. met andre partije peper, die hoope, met t'affcomen vande Manacabers sal vallen, assistere ende twyffele niet, de geeijste sorteringhe becomende, ofte ten deelee U.E. noch met eenighe 70 a 75 lasten by te comen, dat Godt geve.

Het Engels schip, dat 4 maende in de straat van Palimban gelegen heeft, heeft veel joncquen, comende wt Mallacca, beroeft, als blyct by de Maleijsche cleeden, die dagelicx syn vercoopende, hebben mede wt eenige Javaensche joncqen van hier eenighe 5 a 600 pol. peper gelicht ofte, omme wel te seggen, gestoolen, waer daervooren (soo hy selfs voor de Magt. bekent heeft) niet een reael bethaelt heeft. By do. Magt. gevraegt, waeromme die genomen hadde sonder betaelen, replieerde, vermits eenighe van haer een vrijgeleyt van de Hollanders hadde, als ofte die Coninck van der zee ware, ist niet oorsaeck genoegh ons haer steelen ende roven eenen caelen deckmantel te geven, nochtans ist hierbij gebleven. Derhalven, als mij wat willen roeren van Chynese joncken, soo antwoordde haer, dat de Hollanders de peper niet en sullen steelen, als de Engelsen doen, maer die haer, als voor desen gedaen hadde, betaelen, soodat do. Chijnesen te bidden hebben, dat de Hollanders maer en niet de Engelsche bemoete. Do. Engelsen hebben van hier voor desen geszt. ontrent 500 pol. ende is, dat in 1½ jaer alhier vergaedert hebben.

In Palimban syn 2 Chynese joncquen, dan dat aldaer eenige peper soude vallen, hebbe noch niet vernomen, hoewel hier dagelicx prauwen van daer comen. Corts hebbe weder missive ende eenich geschenck van de Magt. ontfangen, dat sulcx waere, ongetwijffelt soude ons sulcx advyseren omme ons aldaer te locken, dan tselfde sal naerder doen ondersoucqen, yets vernemende, sal U.E. per den eersten advijseren.

Wat belangt Andrigirij, soude (onder corextie) geraeden vinden, U.E. aldaer metten eersten een jacht gelieffden te senden, alsoo verstaen, daer wel eenige peper te becomen zal wesen. U.E. gelieve tjacht, dat derwarts gedestyneert, eenighe 10 a 8 last soudt in te geven, hoe grover,

hoe beter begeert. Eenige cangas sal mede noodich hebben, soot can geschieden van yeder sorteeringhe, in sonderheijt Maleijsche syn daer best getrocken.

Sooveel aengaet de Capn. Moor, syn vuytterl. soo tschynt, groot vrunden, dan innerlijcken correspondeert deffecte met duijtwisen van den schijn niet, want in alles ons soo hinderlycken is, als immers can, wat sulcx causeert, can bij mij niet begrepen worden ende hoe langer hoe erger. Ick en can anders niet gelooven, als dat in syn gemoet gestoort is, dat syn schelms verraet niet naer syn wil gesuccedeert is, want tgeene U.E. par de gevanghen Portugesen dieshalven verclaert is gheweest, twijffele niet, waere dese galleaes tot dien fyne gecomen, ghe-looff mij (Heer), dat diesaengaende meer verstaen hebbe, als mij lieff is ende van syn eygen bijsit ofte orancais, doch hebbe op tnauste van de saecqe niet durven vernemen, wt vreese in achterdencken mocht geraecken, tis waer dat mij tselffde door veel Portugesen is gewaerschout, jae selffs door den ambassadeur, dan conde niet geloven, dat in soo gequalificeerden persoon soo een schelms verraet plaets conde hebben, achtende, dat het maer een vuytgeven der portugesen waere omme de plaets alleen te hebben. Ma Pegu³), die hy suppliant moer noemt, seyt, dat doen voorsz. ambassadeur alhier was, sulcx op do. Captn. moor versocht, maer ofte hij hem sulcx toestont, segt niet te weten. Ick gelove, wel anders praeten zoude, waer, dat lyber wt dorst sprecken. U.E. gelieven alles aff te meten, hoe het heeft connen geschieden, dat de Portugesen op 2 mijlen hebben connen comen sonder daer aff hier te weten. Soodat Godt niet genoech connen dancken over de on-deckinghe ende ick en weet niet, hoe tselffde toegegaen is, want op den avont eerst ruchtbaer werden. U.E. gelieve mij te gelooven, dat met die van Jambij voortaan anders geleeft moet werden, als tot noch toe gedaen is. Op 15 deser hebbé soo een enorme feyt begaen, als noch coninck in Indien aan de Hollanders gepleecht hebbe. De schuyt van de Bergerboot neffens Abraham van Breen, boven gecomen synde, werd belast (vermits weder naer boort zoude gaen), haer roers claer soude maecken, is by gevallen de prauw van Capthn. moor (die naer de oude Coninck zoude gaen) voorby gevaeren ende gepasseert zynde, heeft den constapel van de Bergerboot een roer affgeschoten (eenighe seggen, selffs gelaeden hadde), die soo ongeluckich is geweest, dat een man in do. prauw dootschoot. Sulcx by de Capn. moor gesien, is met syn

prauw naer huys gekeert, die my dadel. dede ontbieden ende aensegen,
 ofte de Hollanders coninck van Jambi wilden wesen, vermits naer
 hem geschoten was ende solex beelt hem alsnoch in, tselve verexcuseerde,
 sooveel als eenichsints doenel. was. Bij hem (neffens den
 constapel) gecomen zynde, vraechde, ofte dat den man was ende wat
 met tselffde voorhadde, waerop hem diende dat noyt geweten en hadde
 datter een coegel op troer was, hem biddende anders niet te willen
 geloouen ende soo hem ijenant anders aendiende, was onwarachtich
 met soo veel excusen, als eenichsints conde bedencken, soondat scheen,
 hiermede heel vergenoegd ende tevreden was, daerbij den tolck hem
 voeghde, die in myn presentie alles ten besten sprack, onder ander
 seyde do. Captn. Moor, dat aengesien tongeluck plaets moeste hebben,
 dat het goet waere geweest, tselffde hem toegevalle was, want hy een
 vrient van de Hollanders was ende dat bij de Coninck soo soude proccederen,
 dat alles wel affloopen zoude, als van gelycken den tolck dee'de,
 daerover mij seyde, ick gae naer den Coninck ende gaet ghy naer ! uijc,
 want de Magt. u datel. sal doen roepen, intrim belaste, dat den con-
 stapel aldaer soude blyven ende soude haest verlost worden ende soo
 van mij ginck, seyde: hebt geen achterdencken, ick sal de zaecken soo
 bitchaeren, dat alles wel sal aflopen ende salt met de Magt. wel maecken,
 want ist in voegen, als ghij seght, toegegaen, daer is geen swa-
 richeyt. Den tolck, soo ick noch achter was, seyde uijc, „Den Capn. Moor
 is u vrundt, hebt geen vreese, hy salt wel maecken“ ende syn dese ver-
 raders, dese reden geyndicht, nae den Coninck gevaren. Heel Jamby
 was op de loop, tsedert hebbe verstaen, dat het weynich scheelde, ofte
 souden amock in de logie gespeelt hebben. Godt loff, die ons daervoor
 bevryt heeft. Ick, die maer verwachte, dat de Coninck soude doen
 roepen, was niet weijnich verslagen, als geseyt wierde, daer vaert captn.
 moors prauw voorby omme den Hollander te dooden ofte crissen. Ick
 sont datelycken derwarts, dat doch soo langhe ophouden soude, totdat
 de Coninck gesproken hadde, maer twas verlooren versocht. Seyden,
 den jongen Coninek belast hadde, dat hem datel. soude dooden, dacrop
 werd datel. gecrist ende deerlyck vermoort, sonderdat aen yemandt
 mocht spreken ende waren der soo op verhit als de leeuw op een lam,
 jae of nu al gewonnen hadden, dat eenen Hollander vermoort hadden;
 this al te schandel, soo jammerlijegen een man te vermoorden sonder
 ons cens te hooren spreken, erger ist soo booslijcken van den Captn.

Moor ende tolck bedroogen te wesen. U.E. heeft niet te verwachten, dat dese schelmen ooyt de Hollanders goet hert toe sullen draegen, want haer ongetwijffelt inbeelden, dat de Hollanders haer tselfde sal wesen. t Sanderdaechs cregen veel excusen, soo wegen den Capn. Moor als andre, den tolck quam hem selver verexcusn, maer twas maer omme te vernemen, hoe ons daerover hadden, onder ander seyde, dat den jongen coninck seyde, soo ditmael door de vingeren gesien werde, dat wel meester van Jambi ten laetsten soude werden. Dierhalven most ons strenger recht doen als andre, anders souden te hooch groeijen. Eenighe van qualiteyt hebben mij gevraecht, hoe sulcx by U.E. verstaen sal werden, die voor antwoort gaff, by haer wel affmeten conde, diergel. moort achte, noch nooyt in andre plaetsen geschiet is. Hiermede hebben gethoont, dat op ons niet en passen. Godt behoede ons voor erger.

Naer tschrijven van dese heeft ons den ouden Coninck ontbooden, seggende, tydinghe becomen hadde, hoe 40 Portugese prauwen buyten waere, dierhalven versocht tjacht ende fregat neffens 8 a 10 prauwen, die neffens den captn. Moor is afsendende, soude gaen, daerop hem diende, dat onse schepen buyten lagen ende dat die tydinghe maer een uytgeven en was, want soo eenighe Portugesen aldaer waeren, soude do. jachten niet ingecomen hebben, oock wasser meerder versekerhelyt voor de Magt. van Jambi, dat de jachten halff wegen als in zee waeren, dat mede toestont, maer begeerde, dat beyde halff weghen soude blyven leggen ende niet opcomen, voordat dese tocht geeyndicht was, die apparent een maent tyts off meer (naer syn seggen) sal wechnemen. Soodat naer lange bitcharinge van do. coninck vercreech, dat tjacht den Jaeger halff wegen soud blyven leggen ende tfregat omme de goederen boven te brengen ende de peper aff te brengen. Hierop syn gescheyden. Als corts daernaer den jongen coninck ons dede roepen, bij hem meest alle den adel hebbende, seyde van gelycke tydinghe gehoort te hebben, als boven verhaelt. Derhalven begeerde (dat syn syn eygen reden), dat de twee jachten die ingecomen waeren, neffens den Captn. Moor soude gaen omme do. Portugesen te soucqen, waerop hem diende, soo daer eenighe Portugesen waeren, ben van gelijcken gesintheyt, maer buyten en waere niet een prauwe. Daerop myn antwoorde, dat de oorloge onsenthalven jegens de Portugesen hadde aengenomen, dieshalven begeerde (op syn conincx doch wat te jongh), dat

beyde de jachten (aengesien die niet en liet affdryven) souden blyven leggen, daer haer de Captn. Moor soude bemoeten sonder hoogerop te comen, voor en aleer do. Captn. Moor syn tocht soude gedaen hebben. Gevraecht, hoe lange die soude aenloopen, seyde een maent ofte zes weeken min off meer. Wy presenteerd hem een jacht mede te geven, doch was daermede niet tevreden, maer wilde, die soude blyven leggen, als booven, daer bemoet sullen werden. Wy baden seer, dat toelaeten soude een jacht boven mocht comen omme tgoet boven te brengen ende de peper te laeden (want tvlot niet meer en sullen connen gebruycqen, maer genootsaeckt syn te sloopen), maer wilde sulcx niet toelaeten, hoewel hem seyde, den ouden coninck gedoocht hadde. Daer met een trotsich gemoet op antwoorde, soo ghij het jacht boven doet comen, wy sullen sien, wie meer vermach, ofte die van Jamby, ofte de Hollanders. Ick bade hem sulcke reden te laeten blyven ende dat hier laegen, was omme den handel ende zyn Magt. wille in alle belicheyt te volgen, wat vorder mocht alegueere, dat hiermede veel tijs soucq maeckte ende de peper noodich vervoert diende, gaff niet als te trotser antwoort, seggende andermael, soo tjacht boven deden comen tegens syn wil, datter mede mannen in Jambij waeren, soo cloeck als de Hollanders, somma was heel verwondert van soodaenighe nooyt gehoorde discours ende can qualycque speuren, waer teynde vast is, andermael vraechde hem, waeromme niet en wilde toelaeten, dat een van de twee jachten mochte boven comen, antwoerde, vermits het mij niet en belieft. Dese replijcke soude verstandiger in een labirinte brengen. Daer hem op diende, soo de Magt, ons handel in syn landt vergunde, behoorde ons toe te laeten de vruchten daervan te genieten ende de peper tot ons gelieven te vervoeren, waerop replijceerde, ick en can niet veel woorden maecken, doet, tgeene ick begeere. U.E. heeft t'oordeelen, watter omme gaet ende can anders niet gelooven, vermits schult hebben, in wantrouwe zyn ghetreden. Ick en ben maer becommert, hoe de peper aff sullen crijghen, want gelooff mij (heer), dat met haer wil de jachten boven niet en sullen laeten comen ende de peper, die hier is, met een jacht aff te schepen, hebben over de drie maenden werck. Wie weet, wat grillen haer naer den gelijmijthen. tyet vuur sal comen ende ofte toe sullen laeten den Jaeger boven te comen. Naer dese antwoort sont aen den ouden Coninck, die ons dede aenseggen, dat hy geen coninck meer en was, maer hadde de regeeringe syn zoon gere-

signeert. Dierhalven souden wel doen, syn gelieven ende gebot te doen, daerby voegende, ick bent alleen, die de Hollanders bemint, want geene anders in Jamby en hebbe. Tbleeck wel aen de jonghe trotse, onbedachte reden, dat in de regeeringe was getreden. U.E. gelieven te gelooven, dat het niet beteren en sal, tensy op een ander cam gheschoren werde, daermede haer hoochmoet wat vernedert werde, dan alsoo in diffidentie ghetreden zijn, duchte seer, als boven geseyt, dat nooit toe sullen laeten, de twee jachten boven te laeten comen. Nochtans verheijst de partie peper sulcx, want hier geen joncqen ofte anders te coop zijn.

Bijaldien U.E. ijets offensijff gelieft te resloveeren, soude (onder correctie) niet ongeraden vinden met den aldereerde yemant aen Luacpara te senden omme de joncqen van den jongen Coninck naer Pegou, Chiam, Japara ende andere aen te halen omme ons garantd te become, doch soude alsdan dienen metten aldereersten gheadvyseert, opdat de saecken intrim mochte negotiere. Voor de tydinghe van taenhaelen alhier bequaeme, de Bergerboot (soo wanner de Chynese joncq aff-drijfft) sullen ordonneren tuschen Bancka ende Verrelle te loopen omme deselffde daer waer te nemen, want twyffele, ofte dit alles gedaen wert omme de Chynese joncque wt ende vry te helpen, nochtans in alle de bitcharinghe geen vermaen af geweest, soodat sulcx qualycqen can geloooven, want soo synde, waeromme en soude ten minsten niet toelaeten, dat eene van de jachten boven quame. Mede hebbe verstaen, dat do. jonge coninck alle tvoelk van boven (soo verde syn regeeringe streckt) ontbooden heeft, haer belast haer nieuw geplandt te verlaeten ende datelycgen aff te comen, dit sal mede causeren, datter soo veel pepers niet en sal vallen, als wel verhoopt was. Niemand compt er qualijcken mede toe als den armen boer, die alles verlaeten, aff moet commen, wat hier mede voorheeft, zal den tydt leeren.

Hierneffens gaet 12 pacxkens was, inhoud. tsamen 6 picol a 18 Rn. per picol, meer bhecomende, sal U.E. gewerden.

Hiermede

Erntfeste achtbare wyse zeer voorsienighe Heer U.E. in de protextie des Alderhoochsten bevelende, act. in toomphoir Jambij den 24 Junij 1618.

Was ondertekent

U.E. dienstwill. dienaer
ANDRIES SOURIJ.

XLIV. HANS DE HAZE, MASULIPATAM 1, 14 en 16 JULI 1618¹⁾.

A.

Achtbaere wijse seer voorsinnige Heer.

U.E. aengename missiven dato ulto. Novembr. pr. den Gouden Leuw hebbe wel ontfangen, die eerst op 24e April in Tierepopeliere wel is geariveert, alsmede eene pr. Jacob Dirricxsz.²⁾ met het jachtgien in dato 14 Januaryo, dat door de Heer gnaal. den vrijen handel toegelaten is, waerop deesen tot andtwoerde dienen sal.

Met recht is het te beklagen ende verdrietich, het ongeluckich vaeren der scheepen soo herwarts aen als van hier derwarts, daerin dat hoope, door U.E. diligentie voortaan versien sal worden ende dat de scheepen van daer in Septembr. herwarts aen affgevaerdicht sullen worden buijten Sumatra om, als wanneer Atchin, soo geraden gevonden wort, wel sullen mogen aendoen om in Novembr. voor den mosson hier te mogen verschijnen, ghel. in mijnen voorigen hebbe gheremonstreert, dat seer wel soude comen, te meer de Heeren Meesters van meeninge sijn, jaerlicx een schip in derectura herwarts te senden, die hier naer gissinge in Augusto sullen arriveeren, als wanneer het capitael ende goet, dat van Bantham in Novembr. soude mogen comen, meest gebeneficeert sal weesen. Sien, U.E. van meninge sijt, noch een schip off jacht in April herwarts te senden. Godt geve, voortganck genomen mach hebben ende dat het in salvo mach arriveren om het geeyste voor tpatrija als Indya eens te mogen voldoen. Van de acht kisten gelt, die U.E. ons heeft gesonden, isser door Sourij in Jambij 2 wtgelicht, de reste met de specerijen is niet bastandt om India te versien naer den eijsch, laet staen t'patrija, daer soo treffel. proffijten gedaen connen worden. Doch alsoo wij ons verseeckeren, dat een schip van tpatrija hier in Augusto off eer sal arriveren, wtwijsende tschrijven van de Heeren majores, hebben vooreerst ordre gegeven tot opcoop van soo veel indigo ende guineetse lynwaten, als connen becomen, alsoo daer veel tijs toe van doen is ende niet te coop vinden, tensij tselve expres laten maken, hebbe oock in twerck gheleyt, sulcx voor Java dit toecomende jaer gesonden sal worden, alsoo daer veel tijs toe van doen is, soo tot schilderen van de tapis als tot de goulongs, daervan het gaeren wel 3 maenden in de olij moet leggen, eer geweven wordt ende

saeija aenneempt. Voor de Moluccos, dat meestal wit goet moet weesen, dat men hier genoch gemaect te coop vindt ende in 3 a 4 maenden soo veel can become, alsser geejscht wordt alwaert viermaal soo veel, sullen laten berusten, totdat het schip van tpatrija comt ende soo het failgeert, hoope tegens Novembr. geen van Bantam failgeren sal om den incoop voor de Moluccos te doen, maer soude d'een en d'ander missen, dat niet en hoope, souden de Moluccos niet connen versien, dat nochtans naer mijn oordeel soo noodich is als enige ander plaetsen, derhalven, soo deesen bij tijts, alleer een schip van Bantam herwarts hadde affgevaerdicht, U.E. ter handt comt, bidde datter gedraghen wordt, dat de scheepen hier bij tijds mogen arriveeren, opdat de Moluccos niet onversien en blijve.

Mij is aengenaem gheweest te verstaen, U.E. den indigo, met den Leuw ghesonden voor deesen, wel ghevalt, twijffele niet, ofte sal ins-gelijcx bij de E. Heeren Majores soo geschieden, daer gaet nu oock een cleijn partie van 60 baalen, die ick achte soo schoon te sijn, als oijt eenige van de cust gegaen is, noch, soo gaet er ontrent de 72 baalen, dat wtschot van tvoorleede jaer is, die wij alsdoen hebben moeten aennemen tot 40 pagoden de candij, off souden alsdoen de gheheele partie hebben moeten naerlaten, die ick hier weder voor 38 pagoden hebbe connen vercoopen, dat oock geschiet soude hebben, tenwaere de brieven, die van de majores becomen hebbé, dat liever slechten als geenen hebben, wel verstaende naer sijnen prijs, soodat die nu oock hebbe laten imbarcqueren, te meer de partie, soo goeden als slechten, dit jaer cleyn is, wij souden wel 200 a 250 candij dit jaer becomen hebben, in gheval hadden willen coopen, als de voorleeden jaeren gedaen is, dat niet hebben dorven bestaan door de clachtige brieven, die daerover van de heeren meesters hier geschreven sijn geweest, doch achte, het soo goet als quaet is, niet geschiet te sijn, want alsoo de inwoonders ende de indigoosmaeckers nu gesien hebben, niet als goet goet hebben willen, ende dat sij met het quaet aan de handt sijn gebleven, daer sij veel op hebben moeten verliesen, sullen voortaan genootsaeckt weesen, goet goet te maecken, opdat niet wedervaeren als t' voorleden jaer. Wij hebben in tlandt gesz. overall, dat veel indigo saeijden, dat wijt al sullen coopen, soo sijt goet maken, hebben haer oock een monster gesonden, soo wij het begeeren, aviseeren wel, dat sijt sullen doen, maer naer mijn opinie connen qual. haer fielterijen

laten, doch sullen niet aennemen, dan dat sijn prijs waerdich is, hoope dit jaer 1000 baalen ofte weijnich minder sullen becomen, waertoe alle dilligentie sullen aenwenden ende Raphael Olijva, die nu deese drij voorleeden jaeren den incoop gedaen ende seer goede kennisse van indigo heeft, by tyts in tlandt senden, soo om haerlijden wel te onderrechten als om bij tijs daer te wesen om niet ondercocht te worden. dat achte, niet geschieden sal, alsoo de Engelschen niet meer in tlandt gaen tot incoop van indigo, tsij omdat ordre hebben sulcken indigo niet te coopen off door mancquement van capitaal, dat ick best ghelove. Dit jaer is hier een scheepken van Suratta gecomen, medebringende 8000 realen, daervan sijn meer als 4000 schuldich, soodat voor haer geen vreese hebbe, ja alwaert, schoon genouch van gelt versien waeren.

Den verbonden tyt van Raphael Olijva is verstreecken, dan door sijn ervarentht, in deese coopmanschap, daer nu veel aen is gelegen als in alle andre, hebbe hem noch dit jaer verwillicht op discretie van de compa. twijffel niet, off sal groote eere inleggen, twelck hem op thoochste sal recomanderen. Ick hadde gemeent 200 packen cattoene gaeren gesonden te hebben, dan alsoo bespeure wt brieven van de E. Compe. daervan genouch versien sijn, hebbe tselve naegelaten, sende maer 23 baalen van 14 tot 16 pagoden cort gehaspelt tot monster, twijffel niet, off sal haer aengenamel. weesen ende hiernaer meer ontbieden. Ick sal niet laten voortaan eenige meer te coopen tot 200 balen toe, alhoewel de meesters schrijven geen te coopen voor naerdr. ordre ende dat om de wercklijden van tcort haspelen in twerck te houden, want soo wij nu geen meer cochten ende dat sij, met hetgeene alreede greeet hebben, bleven sitten, souden daer niet meer aen willen, want cort gehaspelt sijnde, connent hier aen niemant als ons vercoopen, derhalven, als gesejt, om haerl. daer in te continueeren, alsoo ons veel moyten gecost heeft, eer haer daertoe hebben connen brengen, sullen tot 150 a 200 packen coopen, waerdoor het schip dat van tpatrija sal comen, oock te lichter afgeveerdicht sal connen worden.

Dit jaer hebbe voor Java laten maken, ghel. U.E. pr. deese nevensgaende memorie sal connen sien. Slechte tapis hebben naergelaten ende niet als van 5 pagoden de corge gecontracteert. Ick meene, U.E. aen de tapis, die nu gaen, goede proffijten sal doen, want seer schoon syn naer haer ghelt, twelck mij vastelijk inbeelde ende soo daer eenige faute aen begaen is, soo in de grove als tapij sinda, is myn schult, want

die meestal door mijn ende Olijvas handen van stuck tot stuck gepas-
seert sijn.

Mij is lieff, dat de meeste part van de goulongs voor goedt geoordt,
wordt ende dat 40 a 45 realen de corge mogen gelden, dat seer goet
proffijt is. Dat eenige doecken van Tierepopeliere van valsche saeye
gevonden sijn, is mij leedt, hebbe daerover aen den coopman aldaer
gesz. voortae beter toe te sien, off dat alsulcken valschen goet op sijn
reeck. sal doen stellen, vermidts door quade toesicht aengenomen wordt
ende de coopl. ons gehouden sijn goet goedt te leveren, soodat niet
meene, meer gheschieden sal, die van Palliacatta houde my verseeckert,
datter geen valsch goet onder loopt, doch eenige naer myn opinie wat
kael, waerop mij geseijt wordt, tot Bantham niet gheleth wordt, als de
saya maer goet is, dat qual. can gheloven, tenwaere U.E. mij tselve
aviseerde. Ick hebbe nu 75 packen in Palliacatta laten maecken van
den grootsten ende besten slach, die ick meene, soo goet ende schoon
sullen weesen, datter by de Chineesen geenen dat op en sal sijn.

Op het packen sal oock gheleth worden, die in Palliacatta gepocht
syn, meene, geen clagen over is, maer in Tierepopel. sijn noch oner-
vaeren in sulcken goet te packen, dat oock door den bottelr. geschiet,
alsoo daer anders geen packers en sijn.

Ick gheloove, tgeene U.E. advijseert, dat den treck in de cleeden
costij vermindert om de redenen, door U.E. gealigeert, hoope, voortae
willigher worden sullen, alsoo weijnigh toecomende jaer sullen senden,
ghel. U.E. pr. memorie sal connen sien, petas, dragams, arisodes, sarassa
maleije, gobaars, soo voor de Moluccas als Jambij, hebbe oock gecon-
tracteert, volgens de memorie, alsoo daer veel tijs toe van doen is
ende het wit goet laten berusten, ter tydt, als hier vooren verhaelt.

Van yder quantiteijt sullen soo veel senden, als ons sal duncken in
de Molucqen van noode sijn ende niet volgens haere memorie, want
sonder fondament eijsschende sijn. Het is veel beter, de goederen
jaerlicx gevoechl. vertijert worden ende in reputatie blijven, dan die
in sulcken abundantie gaen, dat installich blijven leggen, te meer dick-
wils van soorteringen veranderen ende jaerlycx versien connen worden.
Voor Patane ende Chiam connen voor dees tydt niet sorgen, tenwaere
t'schip wt het patrija, off dat U.E. in April meent harrewarts te senden,
quame te arriveeren, alswanneer sooveel in twerck sullen leggen, als
den tyt ende capijtael sal willen toelaten.

Tschip Dergoes heeft een tocht in Orixia gedaen ende is weder in Palliacatta met maintementes wel gearriveert, waerop ontrent de 2500 pa. gewonnen is, alhoewel maer ontrent de 1000 pagod. impleo mede gehadt heeft ende souden noch wel 3 a 4000 pagoden tusschen dit ende Februarij daermede connen winnen, soo het schip bastandt waere tot ladinge van nelly ofte pady. Ick hebbe tselve laeten visiteeren, alsoo seer leck is ende over de 8000 steecken waeters, leedich synde, in het etmael sijn pompende, off men tselve niet gheladen soude naer Palliacatta connen senden, is voor onbequaem ende onmooghel. geoordeelt gheladen naer Palliacatta te seijlen, alsoo het in den mossen is, derhalven goetgevonden ledich darrewarts te laeten gaen om aldaer gesloopt te worden ende alsoo wij alsdan met het volck daervan tot grooten last souden sitten, sonderdat sij eenigen dienst souden connen doen, hebbe goetgevonden, dat den Gouden Leeuw met in compa. sal gaen om, als het in Palliacatta leijt, alle het volck daer van over te nemen benefens alle sijn gereetschap, soo van schut, seyllen, anckers, touwen als andersints, om alles naer Bantham te brengen, alwaer het volck goeden dienst sal connen doen ende de E. compa. alhier van de costen ontslagen sijn, den Gouden Leuw sal hierdoor weynich versumen, want in Palliacatta sijnde, is 50 myllen hooger boven windt als hier om naer Bantam te seijlen ende als in Julijo mach vertrecken, achte seer bequamen tyt te weesen.

In Palliacattha sijn dit jaer 10 a 12 scheepen alle met maintimentes gecomen in compa. van t' schip Dergoes, sonderdat die van St. Thome hebben connen beletten alwaer niet een schip is aenghecomen, waerdoor in groote benautheijt sitten ende veel overloopers van s'hongersnoodt bij ons comen, achte, over de 70 huisgesinnen over gecomen sijn, daervan wij U.E. eenige nevens een deel jongens ende jonge mannen, soo veel t'schip bequamel. can voeren, sijn toesendende, om soo veel overloopers niet bij den andren te houden, de rest sal met de naeste scheepen volgen, sullen wel te passe comen, alsoo alle Cristenen sijn om in Banda nooten ende foelijc te plucken ende de plaatse te peupeleenren ende naerdat schip Dergoes de maintementes in Palliacatta ghebrocht, heeft geweest cruyssen in compa. van dry fregatten, die wij hebben, met Jacques Lefebvre onder Nagapatan, alwaer sij tegens 5 der Portugijse slaechs gheweest sijn, die sij op de vlucht gebracht ende een derselver verbrandt hebben, naerdat aan de strandt gejaecht had-

den, in somma, soo wij Palliacatta in eeren willen houden ende de vrintschap van de inwoonders hebben, dient hier altijt een schip op de custe te continueeren, sal niet alleen tot eere van den onsen weesen, maer oock tot groote affbreuck van den vijandt ende behoudenis van Palliacatta.

Tschip den Gouden Leuw, comende van Tierekopeliere naer Palliacatta, heeft gerescontreert een champan, gheladen met tin ende peper van Nagapatan, comende van Queda, waerdich naer ghissinghe ontrent de 3000 pagoden, dat hij in Palliacatta heeft gebracht ende alsoo op onsse reijsse harwarts stonden, die geen langher wtstel conde lijden, hebben tselve daer bij provisie laten lossen, daer weder comende, sullendr. voordr. in desponeeren naer behooren. Het sijn gentiven³), die in tschipken bevonden sijn, sondr. eenighe Portugijzen, doch den meesten deel woonachtich in Nagapatan, die aldr. haere onderhandel driiven met de Portugijzen, hebben oock een paspoort van Franco van der Meer⁴), in somma in Palliacatta comende, sullen met den andren overleggen, wat daer inne te doen hebben ende daerinne disponeren, naer ons sal duncken te behooren ende den dienst der E. compa. te veijsschen.

Geerne verstaen, den advocaet Dedel t'schip de Engelse Swaen van de Engelsen in Banda aengetast heeft, alsmede dat de Heer gnaal. hem in anders te resolveren bedocht heeft. Tis waer, de compa. door de tocht, die door de Engelsen in Tijdoor geweest hebben, groote schade geleden hebben, maer sijn geluckich, U.E. hem daer soo tegen gestelt heeft, dat de heer gnaal. van resolutie noch voor het laeste schrijven van de Heeren meesters verandert is, want apparentl. souden noch een tour gedaen hebben, dat haer nu wel sullen leeren wachten, off soot beginnen, meer slagen sullen crygen. Het waere seer goedt, de Heeren in onsse landen met de Engelsen tot een goet accordt quamen om onder vrienden in geen voordr. bloetstortinge te comen, alsoo de handen vol genouch hebben met onsse vijanden, de Spaingiaerden ende Portugijzen. Soude niet alleen groote proffijten geven in tcooppen van den peeper als ander waeren, die nu tegen elckander opghejaecht worden, maer soude naer mijn opinie een oorloogh door heel Indija tegens onsse erffvijanden corts tot een geweynst eijnde brengen, doch soo lange haer tot geen redenen willen laten beweegen, soo moeten in geproceerde worden, soo nu begonnen is ende ghel. de Heeren majores met

goet fondament remonstreren. Ick kan wel verstaen, de Engelsen, als synde een superbe natie, hierover seer hebben gefulmineert, dat haer weijnich mach baten, sij moeten tselve met patientie lijden ende van daer blijven, soo in geen voordr. clachten off gevechten willen comen, waerover haer, naer mijn opinie, wel sullen bedencken, off moesten soo sterck comen, dat den onssen mochten wederstaen, dat een verdrytighe saecke soude weesen, daerom dient vooral wel sorgh gedragen ende op haer doen gheleth te worden, dat de Moluccos, Amboijna ende Banda altijt wel van scheepen versien sij, dat ick mij verseeckere, aen U.E. diligentie niet sal mancqueeren.

De missiven van de Heeren Bewinthebbers aen den Heer Gnaal, ende raden van India in dato den 26 Novembr. 20 Decembr. 1616, als 15 Februari end 12 Aprilis anno 1617 sijn ons per den Gouden Leuw wel gheworden, hebben haere ordre, soo veel ons belanght, naergecompen, ghelyck in alle voorvallende saecken doen sullen ende soo eenige Engelsen in Palliacatta ofte Tierepopel. quamen, sullen haer, macht hebbende, van daer keeren ende gheen plaatse laten genieten, als voor deesen geadviseert.

Jaecques Lafebre, die de boecken gnaal. deser cust houdt, heeft hier niet gecontinueert om thouden der boecken, dat door een assistent wel can laten doen, maer tsedert tlichten van Petapoelij, daer hij voor opperoopman heeft ghelegen, is gebruijckt geweest op tschip Der Goes ende onsse fuisten tot het cruissen ende alsoo Olijvas meest in tlandt tot opcoop van indigo sal moeten weesen ende den ondercoopman in Narspourpetta, 2 dagen reijsens van hier tot opcoop van de guineetsche lijnwaten, die daer vrij wat beter ende beter coop vallen als in Tierepopeliere, ghel. de Heeren Meests. bij eenige baalen, die nu gaen sullen, connen sien, oock dat ick nu nooddwendich door het vertreck van Sr. Samuel Kindt in Palliacatta, daer geen capitn. en is, moet weesen, soude ditto Lafabure hier seer noodich sijn tot bekleedinge deser plaatse, terwijle Olijva in tlandt is, dan alsoo de Heeren Meesters op thoochste belasten, dat men haer ordre in thecleden van de comptoiren met een coopman promptel. soude naercomen, hebben niet willen naerlaten tselve te doen, ghel. oock in alle ander saecken haer begeeren doen sullen ende ons soo veel behelpen, als doendel. is met dengeneen, sij in den haeren ordineeren, hoope alles ten besten wtvallen sal ende alsoo la Febure costij gaet, dat een bequaem persoon is, die sijn dingen

wel verstaet, oock hem wel in den dienst gedurende den tijt, die hij hier heeft geweest, wel heeft gedragen ende gequeten ende dat sijnen tijt noch 2 jaeren is, soo wil U.E. sijnen persoon gerecommandeert hebben, sooveel als den dienst der E. Compe. soude mogen vereijsschen.

Sr. Samuel Kindt gaet oock costij, wyens tyt oock noch een jaer is, die ick wel wilde, in Palliacatta hadde mogen blijven om in ifort ende onder de soldaten goede ordre te houden, want ick veel hier als oock in Tierepopeliere diene te weesen, dat nu bij den oppercoopman in mijn absentie waergenomen sal moeten werden, want niet van meninge ben een capitn. te maecken om veel questien tusschen haer ende de cooplyden te schouwen, mij verwondert niet, de Heeren Meests. hier promptel. in versien willen hebben, maer dat selffs voor deesen geordonneert hebben, dat men altijt tegens t'versterven een capitaal persoon met een ajout in een directie soude houden, oock soo is ditto Kindt ten tyde van den gnaal. Both door den raedt van Bantham hier voor tweede persoon gesonden, dat mij te meer gemoveert heeft hem hier tot nu toe te continueeren.

Ick hadde een vander Meer in Arracan met mijnen laesten geordonneert hem herwarts te vervoegen, alsoo daer gans niet te doen en is, doch naer v. lijd sijn schrijven, heeft het niet connen te wege brenghen, sullen sien, off hem dit jaer connen becomen met 2 fregatten, die wij van meninge sijn tegens Augusto van Palliacatta af te vaerdigen naer de plaetsen Pegu, Tanasserij ende Queda om den vijandt alle afbreuck te doen ende, den mosson daer verloopen sijnde, van daer naer Arracan om van der Meer te haelen ende soo weder te comen langs de custe van Bengale, alwaer ordinaerl. diverse scheepen der Portugijsen vaeren ende laden, die halff Januaryo van Pepelij vertrekken naer Cootchyn ende Goa, verhoope, met Godes hulpe goeden buydt sullen becomen, als wanneer oock tijs genouch weder comen om nevens een schip onder Ceijlon te cruijssen, ghel. t'voorleden jaer is geschiet ende alsoo t'schip der Goes gesloopt wordt, daervan alle het volck in den Gouden Leuw gaen, alsoock alle het volck, van Suratta gecomen, met eenige swartten, soodat wel 300 coppen sterck is ende niet veel meer volcx can bergen om het waters wille, hebben derhalven hier 30 bootsgesellen tot het mannen der voorsz. 2 fregatten gehouden, elck a 9 gl. per maent, wel verstaende, als de fregatten wt sijn, dat alsdan haer gagie op reecke sal goet gedaen worden ende als opgheleyt worden, dat als soldaten in

tfort sullen dienen, midts haer ghelyc nevens andre ontfanghende op haer eijgen cost. Ick hoope, wat goets op de voornoemde plaetsen wtge recht sal worden, alsoo tselve noijt bij de handt genomen is geweest ende de Portugijsen daer niet op verdacht sijn.

Onder de 6 kisten realen, die wij ontfangen hebben, sijn seer veel gedructe, daer veel moyten met hebben, eer connen wtgeven, twaere seer goet, U.E. ons voortaan, soot mogel. waere, Chinees goudt sendet, als voordeesen geadviseert.

Het gesonden cargasoen met den Leuw is wel te passe gecomen, dat goede merckt heeft getroffen, de naegelen sijn alle vercocht voor 14 a 15 pagoden, de 24 p. hollandts, de nooten de 480 p. voor 42 pagoden, de schildtpadtshoorn 10 pagoden de 24 p. dat voorwaer hooge prijsen sijn ende noijt voor deesen soo vercocht. U.E. dient veradverteert, als ordinaerl. gelt genouch cunt senden, dat 70 a 80 bhaar naegelen, 100 bhaar nooten ende 50 bhaar macis genouch spicerijen sijn om herwarts te senden, als men deselve in reputatie sal houden, oock moet gheleth worden, als hier spicerijen comen, datter niet veel in Suratta gesonden worde, want 'alles naer Barampour, soo wel van hier als van daer, gevcert wort, waerdoor de markt alsdan bedorven soude werden ende de spicerijen in disreputatie brengen, de peeper is oock vercocht, maer alsoo hier veel is gecomen van Queda met moorse scheepen, hebben maer 25 pagooden voor de bhaar connen becomen, derhalven, soo langhe den peeper costij soo dier is, dient hier niet gesonden, oock soo comt op de 500 sacken ons togesonden 3000 p. te cort, dat mij vreemdt voor comt. Het moet door onachtsaemhelyt van schippers sijn, daervan hem oock aengesprocken hebbe, die mij seght, de sacken qual. geconditioneert, jae sommige halffvoll een boordt gecomen sijn, watter van is, weete niet, U.E. dient voortaan daer beter op te doen letten, sandel wilt niet van den man, hebben noch wel 20 bhaar van tgeene met den Neptunus gecomen is, conuent hier voor geen gelt quijt worden, vermidts sijn slechticht. Het beste daerwt is 100 pagooden vercocht, soodat U.E. toecomende jaer geen dient te senden, ten waere 20 bhaar, dat seer goet ende schoon is.

Het comprtr. van Tierepopel. wordt noch gecontinueert, dan den oor loogh is daer soo hardt, dat in 3 maenden niet een reael coopmanschap hebben connen doen. Ick hebbe daer geweest, ja bijcans beleghert, hebben met groote moeijte ende travailgen onse goederen tscheep ghe-

cregen, alsoo niet een arbeyder, die alle vluchtich waeren, conden becomen, de partie van den neijck van Chingier is in sijn landt ghevallen met onrent 12000 man, die hem 4 fortten affhandich ghemact heeft, soo datter weijnigh meer als Chingr. onder den neijck blijft, het landt staet heel in roeren, soodat niet lange can dueren naer ordeel van alle de werelt, off den neijck van Chingier sal moeten peijs maken ende den Coninck, die sijn pertije opworpt, erkennen, soude hij sijn landt behouden en weder in possessie comen ende de renden daervan genieten. Ick hoope, haest een ejnde nemen sal, off anders sullen dit jaer apparentel. daervan geen lijnwaten noch indigo crigghen ende met de gastes van tcomptr. blyven, dat Godt niet en jonne. Wij hebben daer niet derven lossen, alsoo niet sondr. perijckel ons goet aen landt soude leggen, oock was niet geraden, aengesien soo lange den oorloogh duert, geen negotie connen doen, nochte cooplijden compareeren, hebbe den onssen gesz. soo haest den oorlooge cesseert, dat mij advijseeren, als wanner haer van gelt ende goet tot opcoop van de indigo ende lijnwaten sal versien, dan alsoo hoope, hier ten naesten bij tot ons voor-nemen sullen comen, dat het de E. Compa. soo seer schadel. niet sal weesen.

In Palliacatta is tseedert onsen lesten geen veranderinge ende is in vrede, soo lange den oorloogh duert int landt van den neyck van Chingier. Cruijdt connen voor deesen tijt daer niet senden tot monster, dan hebben t'schip den Leuw wat gegeven. U.E. can daervan wat eijsschen ende sien, off dienstich soude weesen, het is tamel. goet, oock connen hier wel eenige quantiteitijt becomen, maer moet dickmaels vermaect worden, dat ten lesten veel comt te costen. Salpeter is in Tirepopel. genouch te becomen ende dat voor 8 realen de bhaar, als het landt in vreeden is. Derhalven, den oorloogh cesserende, sullen U.E. eenigen toesenden, alsoock het schip, dat van tpatrija soude mogen comen, daermede ballasten.

Wat deese plaetsche aengaet, hebben van den nieuen gouvr. een torren⁶⁾ ghehadt, die gemeent heeft 2500 pagoden voor een coopman te genieten, als den voorigen bij tijden van van Berchem gedaen heeft, die daerover alle coopl. ende schilderen verboden heeft in ons huijs te comen ende dede ons seggen, soo ijets begeerden, dat hijt off ijmant van sijnen twegen ons leveren souden, waerlegens wij ons gestelt hebben, hem rechtwt seggende, met hem noch met niemant van sijnen-

wegen begeerden te handelen, maer dat vrije coopl. waeren ende dat begeerden onsse negotie te doen, met wijen het ons luste ende ghe-lieffde ende aengesien hij hier de coopl. verboordt in ons huijs te comen, dat wijt voor gewelt rekenden, oock dat wij daerover onsse wraecke souden nemen, aengesien onse 3000 pagoden betaelt hadden ende nu sonder handel moesten sitten, dat wij oock gedaen souden hebben, ghel. alst blijct bij dese nevensgaende resolutie, daerover genomen, ten-waere hij weder alle coopl. licentie gegeven hadde om in ons huijs te comen alsmede om in tlandt te gaen handelen naer ons believen ende goetduncken, met beloffte voortaan anders niet te doen, als sulcx in reden bestaat, soodat goet gevonden hebbe onse genomen resolutie noch wat in sursantie te houden niet om die naer te laten maer deselve te effectueeren, soo weder van sinnen verandert ende tot geen reden niet verstaen. Wij en sullen dit jaer nu soo veel aen den toll niet verliesen, als in resolutie vervaet staet, vermidts dc spicerijen, met den Leuw gecomen, die nu seer duer sijn ende alsoo niet twijffelen, off daer sal een schip van tpatrija comen alsmede tegens Novembr. een schip met eenige spicerijen van Bantham, dewelcke oock veel goets van hier sullen wech nemen, dat den toll vrij wat sal verlichten, sullen het aff-schaffen van de 3000 pagoden noch wat aensiend, te meer den gouvr. ons nu alle vrintschap ende hulp bewijst, tenwaere hiernaer anders bevonden, als wanneer met de genomen resolutie sullen voortvaeren.

Eenighe rompen van nooten sullen verwachten, maer daeromme en diende geen goede achter te blijven, want d'een sal d'ander doen ver-coopen.

Hebbe ghesien het verhael van de Manijlhas, het schijnt, den onsen in dat quartier ongeluckich sijn, het soude een merckel. schade ende nederlage wesen, tenwaere den buijdt tselve wat versoete, het dient eens met een goedt beleijt bij de handt genomen sonder de couragie boven de voorsichticheit te laten floreeren.

Hiernevens gaet oock Pieter van den Broeck, met meest al sijn volck over landt van Suratte gecomen, die naer verstaen veel travailgien, soo in tbergen van de goederen wt de ghebleven schepen Middelburch ende Duijfsken gehadt heeft, als in tcomen overlandt in een gheberchte tegens een deel rovers.

Het schijnt, den onsen in Suratta wel worden getracteert. Godt geve,

lange mach dueren, hiernevens gaet een brieff van Pietr. Ghillissen, jonghst become[n].

Oock gaet hiernevens Ghijsbrecht van Suijlen, die op Ceijlon heeft gelegen ende sijn selven per cattemaranis¹⁾ gelicht, die U.E. van de gelegenth. van daer alle onderrichtinge sal connen geven. Ick ben blijde ende hij gheluckich, van daer is, want daer gans niet te doen, noch niet (te) hebben te verwachten.

Wat belanght de schippers daer seggen, dat de cleeden van landt qual. geconditioneert in haer scheepen gedaen worden, tschijnt, dat haere onachtsaemheit ende quade sorge anders nieuwers mede en connen bedecken, mij geeft vreemt, aengesien die qual. geconditioneert ontfangen, dat contrarij connossementen passeren, maer naer hier verstaen, soo sijn de goulongs voor Jacatra door de schippr. met regen gelost ende een landt gesonden, dat onghetwijffelt de cleeden ongesien maect ende doet verderven.

Oock kan niet laeten U.E. te vermanen, dat, als de scheepen die van daer vertrecken, dat U.E. die coopliden ende schippers belast 'aen genige goederen ofte ghelyt te comen, tenwaere den noodd op het hoochste tselve vereyschte, ghelyc nu gedaen hebben in tlichten wt de kisten van 200 realen, eenich roodt laecken, dat sij tot schansleeden gebruijct hebben, dat men hier 3 a 4 pagoden d'el can vercoopen. Tis haer even veel, off 10 off 4 kost, alst maer en hebben sonder anders ijwers op te letten, U.E. mach hun daer reeck. affeischen, alsoo sij seggen door last van U.E. geschiet te sijn, dat niet can gheloven, want als sij op de comptoiren comen, men altijt haer van nooddruft versiet, maer schijnt niet ghenouch naer hunnen syn, dat mij doet gheloven, daerom gedaen hebben.

Adolff Thomasz.²⁾, die voor oppercoopman in Palliacatta leijt, heeft hem noch een jaer laten continueeren op discretie van de E. compa.

In eenige packen goulongs van Tierepopel. hebbe gesien enige petas, die niet goet van veruwe sijn, die Sijmon Joosten mede gepackt heeft, hadde wel gewilt, die daerwt gebleven waeren, alhoewel minder als ander costen, want maken de goede ongesien, derhalven mach U.E. deselve daer laten wtschieten ende apart vercoopen, hebbe oock geordonneert, sulcken goet voor geen gelt meer begeere aengenomen te hebben, soodat achte, niet meer geschieden en sal.

Daer gaen oock 100 corges tapij sinda van 4 asta, die redel. schoon

ende goet sijn naer haeren prijs, maer het toecomende jaer heeft U.E. 25 pack te verwachten soowel van 5 als 4 asta, die wttermaten even schoon op beide sijden sullen weesen, worden in Palliacatta gemaect.

Mij is seer lieff te verstaen geweest het affvaerdigen van 7 ofte 8 scheepen naer tpatrija, hoope, dit aenstaende jaer noch ander 6 a 7 sullen volgen, opdat de Heeren Majores eens naer veel ende swaere verliesen wat proffijten mogen genieten, waerinne wij soo veel sullen helpen, als onse macht is streckende.

In mijne voorige hebbe U.E. gerecommandeert ende gebeeden, ghel. ick andermael doen met deesen om ijmant tot mijne verlossinghe te senden, waerover mij een welgevallen sal geschieden, want niet van meeninge ben langer te continueeren, maer mettet eerste schip te vertreken, derhalven bidde andermael niet naer te laten imant te senden ende oft gebeurde, daer geen bequaeme persoonen toe en waeren, dat ick wel achte jae, sullen hier ijmant van de bequaemste coopliden daertoe laten bij provisie.

Ick en kan niet verstaen, dattet goet is, dat men de bootsgesellen laet haer eijgen jachten off champans coopen ende vrijelyden worden, want veel tselve sullen doen om het gelt in handen te crijgen ende dat meer om te verdrincken ende te hoerceren (ghelijck wij daer dagelijcx, Godt betert, genouch exemplel van sien) alswel om haer proffijt te doen ende eere voor te staen, beelde mij oock vastel. in, als haer gelt tsoeck gebracht hebben, dat alsdan met een licht hoofst op de rooff sullen loopen, vrinden ende vijanden aen te tasten ende tegen de galghe worstelen, dat voor de E. Compa. geen reputatie soude sijn, want bij de vremdelingen geen consideratic wordt genomen, off vrije lijden ende wt den dienst van de E. compa. syn ofte niet. Jacobsz. Dircxsz. met sijn 5 off sessen is van de ander gescheijden, die hij het jachtien heeft laten behouden, alsoo niet conde accordeeren, ditto jacht leijt noch in Tegenampatnam sonder noch bij ons gecomen te sijn, wat voorder sullen verrichten, weete niet, naer wel datter alreede 3 off 4 sijn, die het all hebben verteert ende weynich om aen te tasten. Ick sal van haer geen ongeregeltheijt toestaen, al soude ick se weder teruggesenden.

Het schip, dat van tpatrija soude mogen comen, sullen sien weder, soo haest mogel. is, derwarts aff te vaerdigen. Ick meene, hier jaerl. wel een schip van 150 lasten recht naer tpatrija affghevaerdicht sal connen worden. Voorders sien, U.E. mij sijt recommanderende mijn

advijs te schrijven op eenige der principaelste punten wt de brieven van de Heeren Meesters, hetwelcke naer mijn vermogen sal doen, onderwerpende t'mijne altijt een beter.

Wat belanght den rendevous, dat voorwaer hooch tijt is eens in twerk gestelt wordt, can niet anders bedencken, off de bequaemste plaatse soude weesen in de strate van Sunda ende hoe hender Bantham, hoe beter. Het eilandt bij de Verversplaetse ofte een daer ontrent, meene daer bequaem toe te sijn. De scheepen leggen daer op goede reede, oock connen dr. bequamel. overhalen, ververssinge voor de scheepen, comende off gaende naer tpatrija ende Moluccos, is voor de handt, water en gebreeckt daer niet, dan het conde gebeuren, den Pangaran niet wel tevreden soude weesen, als wij sulcx begonden ende dat daerdoor onsen handel in Bantam een jaer off anderhalff opgeschorst soude moeten worden, daeraen naer mijn ghevoelen in deesen tijdt soo heel veel niet aengelegen soude weesen, alsoo wij nu Tijco, Prijaman, Celeber ende Jambij hebben, dat alle peeperplaetsen sijn, die ons voor dien tijt wel ten naesten bij van soo veel peeper souden connen versien, als voor t' patrija van doen soude mogen weesen. Den Chijneeschen handel off haer aencomen aldr. can door den pangaran niet beleth worden, meene, oock wel graech souden weesen daer te comen, om van den pangaran niet qual. getracteert te worden, ghel. nu wel geschiet, twijffel oock niet, als hij sulcken cabrestandt⁹) op sijn neuse hadde, souden niet alleen onsse staet verseeckert sijn, maer hij soude wel tot reeden verstaen ende ons vrij wat beter tractement ende ghelycx doen, oock affslach van tol gheven, die voorwaer al te extraordinaris groot is ende soo tot geen reden wilde comen, soo moest men hem met ghewelt, soo met sijn reede te verderven, als alle scheepen, die aff ende aen vaeren, aen te tasten, daer toe {te} brengen. De Chineesen souden van alle plaatzen wel bij ons comen ende aenvoer doen, niet alleen van peeper maer oock van alle nootwendicheeden, van Japara can daer oock alle vee op ghebrocht worden, dat in cortten tijde aenteelt. Om dit te doen en behoeven oock niet veel scheepen, dat de Moluccos, Amboyna ende Banda daerdoor ontbloot van macht souden worden, alsoo naer myn ordeel de macht van den pangaran ons tselve niet can beletten ende en bevinde niet, datter ijmant anders is, die daer ijets tegens can doen. Wat aengaet van Japara een rendevous te staibileeren, daer de Heeren Majores van aenroeren, mijns gevoelens is

te verde wt de weegh, oock en soude dat den pangaran niet beter maken, het is meede een seer quade reede in Decembr. ende Januarijo, alswanneer de meeste scheepen daer souden moeten leggen, soo die van tpatrija comen als derwarts vertrecken, oock naer de Moluccos. Mede een fort op tvaste landt hebbende, is t'allen tijde genouch, als den Mattran niet belegerd, die heeden vrintd ende morgen vijandt is, alsoo op haere contracten ende beloften geen fondament is te maecken. Onder de Chineesen ende Japonneesen sijn soo cloecke timmerlyden, als men van eenige Indische plaatse soude mogen crijgen, die oock ongetwijffelt soo veel houdt, soot op teijlandt, daer wij onsen rendevous in de straat van Sunda op souden maecken, niet en waere, genouch souden brengen ende, soot daer is, souden de Chineesen tselve daer soo wel werken, als nu ontrent Bantam doen, voor conclusie meene, het voor de E. Compe. beste ende verseeckerste is, een rendevous op een eylandt te hebben ende niemant onderworpen te zijn.

Wat aengaet den oorloogh van den Mattaran, de dreijgementen van deese Indische Heeren dueren wel 20 jaeren, eer ijts in twerck stellen, ghel. meene, oock wel doen sal, eer Jacatra ende Bantham sal comen beoorlogen, doch alsoo het gheschieden can, sal mijne gevoelens daer over aenroeren ende seggen, dat mij veel geraedtsaemer soude duncken, als hij quame ende wij schoon bemerckten, hij victoriye soude bevechten, dat onsse goederen in verseeckertheyt werden gestelt ende ons neutrael hielden als d'een off d'ander pertijschap te bethoonen, want het ons evenveel is, wije gouverneert, als onssen handel met vreeden mogen doen. Oock staet te considereeren, als den Mataran de plaatzen al veroverde, off hij die niet soude raseeren ofte plunderen ende weder deurgaen, ghel. Grissij ende ander plaatzen gedaen heeft, off dat hy het gouverne niet weder den Pangaran onder contrebusije integrerren en soude, ghel. gemeenl. onder deese Indische potentaten geschiet, exemplael aan den Coninck van Atchin met den Coninck van Johoor, oock deese gheheele cust langhs, als maer den neijck van Chingr. ende die van Velour den Coninck, die den neijck van Tanjouwer voordraecht, wilden erkennen ende haere contrebusie betaelen, souden weder in tbesit haerder affgenomen landen comen sonder meer te oorlogen, want maer en oorlogen om erkent te worden ende ghelyt daer van te strijcken, niet aensiende wie gouverneert ende als wij hem dan geassisteert souden hebben, laet U.E. bedencken, hoe wy weder van den Pangaran

getracteert souden worden ende alwaert schoon, de plaatse bewaerde ende gouverneerde, soude niet laeten met ons soo goeden contract te maken, al off wij hem hadden geassisteert, maer wat helpen de contracten, dueren niet langer, als sij selffs en willen, maken geen werck, als haer open aff proffijt sien, te breken, ghel. ick veel ende noch daeghel. onder de mooren bespeure, want sij voor sonden houden Cristenen enighe deugt ofte vrintschap te doen, tensie daertoe gedwongen sijn. Derhalven segge, tis seer goet ende wel gefondeerde contracten te maecken, maer moeten daer niet op fondeeren, maer wel op de reeden ende macht, waermede, desnoodt sijnde, haer de contracten mogen doen onderhouden, want beleeffde proceduren off woorden deselffde geen effect sullen doen sorteeren, als anders proffijt mogen doen.

Wat belanght, de Heeren seggen op de ampten ende titulen aff te schaffen alsmede de raden van Indien te laten vervallen tot zeven, wat sal ick daer opseggen, anders als promptel. overal haer ordre hierin naer te comen, behoudens dat haeren dienst niet vercort en worde, mijns bedunckens behooren de seven raeden altijt bijeen te weesen ende niet verstroijt, want die bij den E. Heer gnaal. niet sijn, hebben maer den bloeten naem, waermede de E. compe. niet gedient, noch den heer gnaal. geassisteert en wordt.

Wat belanght van de naegelen, nooten ende macis, naer den prijs, dat hier vercocht sijn, duncke mij niet, dat connen veroert worden, dat de E. Heeren Majores daerdoor vercort souden worden. Ick sien oock haere genegentheit wegen vrijheit te geven aan de personen, die haeren tijt wtgedient hebben, hiervooren hebbe mijn gevoelen daervan aengewesen ende segge andermael, dat het aan personen, die naer eere trachten ende in tlandt soeken te blijven en hijllycken, wel toegelaten mach worden, waerdoor de garnisoenen enichsins mettertijt verlicht souden connen worden, maer dat niet en behoort te geschieden een lichte voogels, ghelyck hier eenige sijn gecomen ende genootsaect sullen weesen eerlange weder in dienste van de E. compa. aan te nemen, soo haer niet willen laten verloopen off vergaen.

Wat aengaet Moluccos, Amboyna ende Banda, daer de E. Heeren mede largo van sijn aenroerende, can niet wel seggen, alsoo nu 4 jaren van daer ben geweest ende niet en wete, hoe hun de saecken daer gedragen.

Wat belanght het stuck van alle cooplyden op haeren eygen cost aen

te nemen, is een saecke, die mij dunckt seer qual. can geschieden, want de looges niet alleen bewaert connen worden met cooplyden, maer moeten andre dienaers ende bootsgesellen tot hulpe hebben, die den cost gegeven moeten worden, schippers, cooplyden, die van haere scheepen aen landt comen, moeten noodtsaeckel, in de loodgie eeten, oock compt er dickwils veel aenvals van overloopers als anders, die den cost gegeven moet worden, soodat ick meene, de costen voor de E. Compa. niet minder souden weesen als anders ende dat de coopl. met de augmentatie van gagie souden doorgaen, de costen van de tafels sijn de minste, maer de costen, die sij noemen extraordinarische, loopen vrij wat hooge, die evenwel gedaen souden moeten worden, soo in reparatiën, dienaers, geschencken, oncosten op cooppmanschappen als andersints, in somma het beste naer mijn oordeel, dat hierinne can gedaen worden, is, dat het blyve ghel. tot noch toe ende dat overal ordres stellen ende expres belasten daerop sooveel te letten, als moogel. is ende sulcx buijten reeden bevonden wordt, dat het op haere reecke. sal gestelt worden, opdat te beter sorghe dragen ende niet te lichtveerdich sijn in tgasteeren off dispenderen, ghel. dickwils wel ghebeurt.

Ick hebbe brieven van de Caemer van Seelandt, waerinne mij claghen haer cote ofte vierdepart van de retouren niet becomen ende dat ick, als sijnde van haerentweegen tot raet van Indien gestelt, daer beter sorge voor behoorden te dragen ende alsoo U.E. weet, dat ick daerinne niet can doen, als verre van de handt sijnde, dan U.E. hetselfe op het hooghste te recommandeeren, wil U.E. ghebeeden hebben, dat aengesien scheepen ende capitaeal genouch, sooveel haer part belanght, sijn sendende, dat oock door U.E. de retouren daervan mogen becomen ende dat het soo equal. mach gaen, als ommers mogel. is, want het in reeden bestaat, opdat hun daerover niet meer hebben te beklagen ende ick daerdoor bij haer in geen onminne en geraecke.

Jan Gaeff, opperoopman van tschip Dergoes, sijnde in Bimilipatam aen landt, (dat een neutrale plaatse is, alwaer een schip lach van de Portugijsen, gecomen van Terango geladen met tin) is met de Portugijsen in questien gecomen ende naer veel woorden tot vechten geraect ende is van haer doodt gesmeeten, de swartten ofte mooren van tlandt hebben de Portugysen in een fort gebracht ende niet laten wtgaen, soolange ons schip daer heeft gelegen, seggen tselve gedaen hebben, om voordr. ongelucken te schouwen, doch hebben daer geen recht over

gedaen. Naer verstaen, hebben de onsen vrij wat schult gehadt, alsoo sij de Portugijsen eerst in haer huijs hebben gaen bespringen, in sijn overlijden waeren al onsse goederen op schuld wtgedaen, doch de gouv'r van tlandt deede den schipper ende een ondercoopman, die van hier overlandt derwarts sondt om alles te redderen, tot een penninck toe betalen, soodat de E. Compa. daer niet bij vercort geworden en is, ander als een goet dienr. verloren te hebben. Wij sijn U.E. toesendende 733 packen, costende guldens 125689, 9st. ghel. U.E. sal connen sien per facture, waervooren U.E. ons zal ghelyeven te crediteeren, daeronder is een pack genombreert No. 36 met gingamse hemden, dat U.E. sal gelieve mede naer tvaederlant te laten gaen, dat ick tot een monster sende ende een de Heeren Majores daerover schrijve. Wat aengaet de differenten, daer U.E. van aenoert, la Febure, die costij gaet, sal U.E. daervan volcomen onderrechtinge doen, waermede d'accordt sullen gaen.

Wij hoopen met den eersten te verstaen, dat de Engelsen wt Pouleron sullen geslagen weesen, opdat daer niet en wortelen, te meer de Heer gnaal. mij schrijft, daer alle middelen toe sal aenwenden, gelijck niet twijffel, gedaen sal hebben, alsoot den staet op thoochste is vereischende.

Wij senden U.E. oock een stoel, ingeleyt met marfijn¹⁰⁾, die achte voor den Pangaran wel te passe sal comen, soo hijt meriteert.

Van Raeij¹¹⁾ daer de Heeren Meesters van schrijven (die met den Gouden Leuw hier wel gearriveert is) om op de custe te gebruijcken, gaet weder mede, alsoo seght, sijnen tijt wt is ende niet langer in Indien begeert te continueeren ende vermidts bevinde, de coopl. alhr. in tkennen van de indigo soo goeden off beter verstandt hebben als hij, oock om geen twe oppercoopl. op een compr. te houden, hebben hem te gewilligher laeten keeren, sonder hem veele daertoe te persuaderen.

Ingeval U.E. een schip herwarts sendt om op de custe te continueeren, als Der goes heeft gedaen, dient geleth, dat het, leedich zynde, niet meer als 9 voet diep en gaet, opdat het hier in de revieren mach om te mogen verdobbelen ende altemet te versien, alswanneer lange sal connen vaeren, daer het anders, alst niet in de revieren versien, noch verdubbelt can worden, seer haest afgevaeren soude weesen, vermidts den worm, die hier veel meer eedt als op ander plaetsen, gelijck de schipprs. die van hier gaen, U.E. sullen connen onderrichten. Wij sen-

den U.E. oock 20 packen taffecijlles van Bengale, die wij voor t'patrija hebben gecocht, alsoo de Heeren Meesters 2 a 3000 stukken jaerl. ontbieden ende geen meer voor deese tyt hebben connen becomen om met het schip, dat in derectura herwarts soude mogen comen, te senden.

Hiermede

Achthaere, wijse voorsinnige seer discrete Heer, syt naer groetenisse Godt bevoolen. Wt Maslipatam deesen pmo. Julij Ao. 1618.

U.E. dienstwill.

HANS DE HAZE.

B.

Wij hebben 14 dagen doende geweest met laveren om in Palliact. te comen, dan, alsoo het weder ende windt niet heeft willen toelaten, hebben de novo geresolveert, alsoo den tijt begint te verloopen ende U. E. nodich advis dient te hebben, opdatter een schip by tijts van daer affgevaerdicht wordt, bijaldijen het schip van tpatrija quame te failgeeren om de Moluccos te mogen versien, alsoo meest, sulcx gecomen is met den Leuw voor tpatrija, als hier vooren verhaelt, geimplojeert sal worden, hebben 40 swarten op het schip Dergoes neffens den schipper ende stuerman ende 4 bootsghesellen gestelt om het schip in Palliacatta ter ghelegender tijt te brenghen om gesloopt te worden, den schipper ende stuerman sullen nevens de 30 bootsgesellen, die in Palliacat noch sijn, op onsse fuisten gebruyccken om de tocht, hier vooren verhaelt, te doen, Godt wil het wel laten gelucken. Wij hebben den Gouden Leuw 8 gootelingen ingegeven van t'schip Der Goes, die U.E. van ditto schip mach lichten ende ghebruycken, daer het den dienst der E. Compa. soude mogen vereysschen. Met den naesten sullen enige metale senden, die op het fort leggen, ende ander ijser, die het schip Der Goes noch op heeft in de plaatse leggen om d'ordre van de Heeren Majores naer te comen.

Datел. ontfsg. brieven van Tierepopel. daerwt verstaen, hoe dat den onsen het comprt. door den oorlooch hebben moeten verlaten, alsoo de pertije van den neijck van Chingr. de plaatse mede verovert heeft. Symon Joosten, oppercoopman, is in Poulecere ghebleven om te sien, hoe hem de saecken gedragten ende den ondercoopman ende assistent

syn in Palliacatta ghearievert. Godt loff, de E. Compe. heeft er weij nich ofte niet verlooren, den aya is ons schuldich ontrent de 900 gl., di wij (het landt weder in ruste sijnde) wel sullen crijgen sondr. een stuete verliesen. Etchoppeneijcke ¹⁾ die het landt inghenomen heeft, presenteert ons, soo weder in ons huijs willen comen ende met hem spreecker dat ons alle vrijicheijt, soo veel wij begeeren, sal gheven, dan also apparent is, dit jaer daer geen negotie sullen connen doen, doordie alle de coopl. verloopen sijn, oock dat den oorloogh wel mocht eindigeren doordien den neijck van Chingier peys begeert te maecken ende den Coninck, die syn partie voordraecht, te erkennen, alswanneer wed in tbesit van alles sal comen, sullen met hem te spreecken simuleren want het sonder groote schenckagie niet can geschieden. Oock soude als den aija weder in gouverne comt, van hem per avonture qual. genomen worden, dat wij met sijnen vijant sondr. sijn weeten correspondentie gehouden hadden, derhalven sullen tijt winnen ende sien, hoeden de saecken van tijt tot tijt gedragen ende ons reguleeren, naer de dienst der E. Compe sal vereysschen, hiermede andermael etc. W. Maslipatam adij 14 Julij Ao. 1618.

Als boven

HANS DE HAZE.

C.

Nu datel. in tsluijten deeses is een boode gecomen met brieven van Sijmon Joosten, hoe het schip den Swarten Beer op 22 Junij op de reede van Poulecere, comende van Amsterdam, wel is geariveert, Godt hebbe loff van sijne comst. Den coopman daerop zijnde, gent. Piet Reyersz. Croock ¹⁾, adviseert mij mede, daer sal blijven leggen tot mijns advijs, hebbe haer geadviseert naer Palliaet. te loopen om aldr. eenighe gelt ende goet te lossen ende dat alsdan hem datel. harwarts begeeft soodat hoope, hier binnen 20 dagen weesen sal, senden U.E. hierneven copie van de facture, van sulcx mede brengt, waervoren wij U.E. sullen crediteeren.

Oock aviseert ons verstaen te hebben door een jacht, dat drij graden bij noorden de linie gerescontreert heeft, gent. Tertoolen, dat nae Bantam is, hoe dat een jacht 10 dagen naer sijn vertreck, gent. De

Dolphijn, wt Zeelandt geseijlt, dat oock harwarts gedestineert is. Soo sijnde, Godt wil het in salvo laten arriveeren. Ick en hebbe de brieven van de Heeren Meesters noch niet, die overlandt niet hebben derven avonturen, maer sullen met t'schip comen, derhalven can U.E. daervan nu geen copie senden, noch schrijven, wat ordineren, oock hebbe dit schip daernaer niet willen ophouden, aengesien een jacht naer sijn vertreck wt Amsterdam naer U.E. geseijlt is, waermede niet twijffel, off U.E. sal alle bescheet crijgen ende soo den Dolphijn hier comt, sullen niet laten het een off andere tegens wtgaende Septbr. naer U.E. af te vaerdigen met soo veel cleeden voor de Moluccos, als in dien tijt sullen connen becomen. Het grootste van tween ben van meninghe hier te houden om wedr. naer tpatrija te laten keeren met indigo, guineese lywaten, eenich cattoene gaeren ende soo veel taffacijlles de bengale, als connen becomen, tenwaere de Heeren Majores anders ordonneerden ende alsoo het Februarij wt sal sijn, aleer het sijden van den indigo gedaen is ende in huys kan weesen, sal Mey vallen, eer ditto schip van hier sal connen vertrekken, want in Meert ende April niet mogel. is t'seijl te gaen door de harde winden, die alsdan wt de suijdel. handt syn waeijende, waermede niet boven de Nicoubares connen comen ende in de bocht van Bengale souden belanden, dat groote verachteringe soude weesen, in somma U.E. mach hem vastel. toevertrouwen, dat bij ons niet een ure versuimt sal worden ende alsoo niet weete, wat de Heeren Majores in den haeren ordineeren, kan U.E. geen voordr. bescheijt schrijven, haere brieven becomende, sullen promptel. haere ordre, soo t'haeren dienst mach leyden, naercommen ende van ons doen als haer beveelen, U.E. soo tschip off jacht den Dolphijn comt, wtgaende 7tbr. off in teerste van Octobr. met het een off ander advijs geven, t'Schip, dat meene van hier naer patrija aff te vaerdigen, sullen intrim gebruycken om tegens Decembr. ondr. punto de Gale te gaen cruijsen nevens een fuiste op avonture off cenige der Portugijse fuisten off galiochten connen becomen, van die van Macau over Malacca in dien tijt comen naer Goa, alsoo sij daer nu geen groote schepen meer toe en ghebruijcken door vreeze van den onsen. Ick hope, wij haer soo met de jachten, hier vooren verhaelt, als met het schip, dat hier houden, haer dit jaer een hardt vijandt sullen weesen ende soo tegens Novembr. off Decembr. t'schip van Bantam hier comt te arriveeren, dat hoope jae, om niet altijt in den mossen te seijlen, sal wel te passe comen tot ver-

seeckeringe van de scheepen, die met maintementes comen om dit in Palliact. te brengen, ghel. dit schip Dergoes t'voordeeden jaer gedaen heeft, enfijn, dit is ons voornemen in twerck te stellen, tenwaere ons den tijt ende gelegentht. anders deede resloveeren, oock sullen wt het schip, dat hier blijft, soo veel victualy, amonitie van oorlooge als andersints lichten, als can missen ende hem allecnl. laten behouden om sijne reysse bequaemel. naer t'vaderlandt te mogen doen ende deselve met het ander, soot comt, naer U.E. toeseijnden om niet installich te houden leggen.

De nooten, soo nu noch 150 a 200 bhaar hadden, souden 50 pagoden de candij gelden ende apparent niet sullen afslaen, derhalven t'schip, dat U.E. in Novembr. sout mogen senden, mocht goede quantiteyt laten comen, want achte, in tvaderlandt sooveel niet hale.

Hier is geariveert een Engels schip, gent. den Eenhoorn van Bantam²), brengt meede 20 bhaar nooten, doch meest rompen, heeft deselve voor 35 pagoden vercocht ende 20 bhaar macis, die hij vercocht heeft, gel. wij de onsse, a 5 pagod. de man, brengt oock mede 15.000 R. sonder meer, soo dat hoope, niet veel waters vuijl dit jaer sullen maecken. Ick achte, weder in Augsto. van hier naer Bantam sullen vertrekken, dat mij te meer heeft doen haesten om den Gouden Leuw af te vaerdigen om voor haer costij te mogen weesen. Godt wil alles in salvo laten gaen, den Gouden Leeuw heeft hier bij de 10.000 gulden oncosten deesse reyse gemaect, dat voorwaer excessive oncosten syn, doch is voor deesse tijt te verexcuseeren, alsoo ontrent de 300 sielen op heeft, soo van sijn eijgen volck, als van Suratte gecomen ende van tschip Dergoes overgenomen met wel 50 a 60 swarten, waertoe veel arack, victualij als andersints heeft moeten hebben. Van den Broeck heeft oock over de 4000 gl. gehadt voor al het volck, dat van Suratte naeckt ende bloedt gecomen is, die hier oock 6 maenden lanck gelegen ende verteert hebben, dat alle van ons kapitaal moet gaen, doch, Godt loff, alsoo nu tamel. versien sijn, sal soo schadel. niet weesen, als anders wel gheweest soude hebben.

Seer aengenamel. verstaen wt hel schrijven van den coopman, met den Beer gecomen, dat U.E. van de Heeren Majores voor gouv'r. gnaal. in plaatse van de Heer Reael geordonneert is, verhoope, dat de saecken door U.E. soo wel beleijt sullen worden, dat de E.Compe. goeden dienst ende proffijten daerdoor sullen trekken ende U.E. alsulcken eere in-

leggen, als ick van herten ben wenschende. Ick hoope metten eersten te verstaen, dat U.E. naer het affvaerdighen van de scheepen naer tpatrija hem naer de Moluccos, Amboina ende Banda sal begeven om in alles goede ordre te stellen ende dat alsdan weder naar Bantam sal comen, soo tot stabileeren van eenen rendevous als om bijderhandt te weesen om de derectie, als de scheepen van tpatrija comen over heel India te doen, alsmede om de scheepen met goede retouren naer tpatrija te helpen afvaerdigen, alsoo daer meest aen is ghelegen ende de saecken in de Moluccos, Amboijna ende Banda door de gouvrs. directs. ende capith. als U.E. ordre hebben, waernaer hun te reguleeren, wel geregeert can worden. Ick sende U.E. hiermede den brieff van den coopman, gecomen met den Beer, waerbij U.E. oock sien sal, wat scheepen aan de Caep gemoet heeft, gaende naer tpatrija. Vale
deesen 16 Julij 1618 in Maslipatam.

Andermael als boven

Hans de Haze.

XLV. HERMAN VAN SPEULT, AMBOINA 26 JULI 1918¹⁾.

Erentfeste achtbare wijse voorsienighe ende seer dischreete Heere.

Naer mijnne gebiedenis, soo sullen deese weyniche regelen principaellyck diennen omme U.E. in t'corte te aviseeren, hoe dat brenger deeser, genaemt Willem Dirricksz. ²⁾ geweesen schipr. op den Neptunus, die yegenwoordich gaet met authorisatie van de E. Heere Gennerael omme op het schip Hooren het schipr.schap waer te neemen, van hier affgevaerdicht hebbe met de jonck der vriyer burgers met een doosijn soldaten met ordre omme in de Boqueronnes op de joncken te passen, overmits zy pr. faute van vaertuich daertoe gedrongen sijn geweest, alsoo doer een spie, die ick naer Bourro gesonden badde, geadverteert waeren, dat aldaer twe joncken lagen, eenne van Jortan ende eene van Macassar, coopende de naegelen a 80 Rh. de bhaer, die hun die van Hitoe, Louhoe ende Gambelle bij nachte ende ontijden toegevoert werden, daer ick alreede eenne entreprinse op gemaect hadde met de

correcoren ende een boot van tschip Hollandia, dan heeft niet willen succedeeren door het onstuigmighe weeder ende holle water, dat aldaer, overmits het een leger wal is, gaet, in voegen, dat het met geene corre corren ofte boots om dees tyt van den jaere en is te bolwercken, soodat geene bequamere middelen hebben geweeten, dan deselleve met de versz. joncke der vrije burgers aen de Bocqueronnes te verwachten, on-aengesien het ten deele strijdich is jegens de nieuw geramde ordre, doch alsoo hun de participanten dersellever seer beclaechen, allegerende, dat sy de joncke omme den handel op Java te drijven (als hun het voorleeden jaer vergunt was) gecocht hadden ende nu niet alleenlyck van den handel maer oock tot verlies der joncke waeren gecomem, aengesien den handel hier in de eylanden niet te beduijden en heeft, soodat hun voor dit mael, overmits het beneficio, dat de Compa. van de versz. joncke is geniettende, hunlieden hebben vergunt, met ditto joncke sullen mogen gaen omme deselleve aldaer te vercoopen ofte te doen, wat U.E. hunlieden sal believen te beveelen ende alsoo UEd. pr. tjacht Nassou meynne wijtloopich te schrijven van den stant alhier, soo sal U Ed. mij voor dit mael de cortheyt deses beveelen te excuseeren, alsoo deselleve U.E. naer mynne meynninge sullen behandicht connen werden lange voor deesen, alsoo de ordre en was, dat de jonck sal wachten aen de Boqueronnes tot den 20 October ende hiermede cesseerende

Erentfeste achtbare welwyse voorsienige ende seer discrete Heere U.E. naer mynne gediinstige gebiedenis den Almogenden in syne bescherminghe bevelende, die U.E. verleene gelucksalige regeeringe ende lanckduerige gesontheyt. Actum in tcasteel Amboina, deesen 26e Jullio Ao. 1618.

XLVI. HERMAN VAN SPEULT, AMBOINA 7 AUGUSTUS 1618¹⁾.

Eerentfeste achtbare welwyse ende seer voorsienige Heere.

T'voorgaende is copye van mynen lesten, aen U.E. geencameert pr. tjacht den Neptunes, die hoope lange voor dato deser aldaer wel in salva sal gearriveert wesen, waerby U.E. t'gepasseerde tot dato large geaviseert hebbe, sodat dese nu principaelijck sal dienen omme U.E. te pr. ticipeeren, van t'geene naerderhant geinnoveert is.

By mynen lesten is U.E. geaviseert van de rebellie der Hottomourien, waervan wy doentertijt de hoofden hier gevangen hadden, dewelcke ten tyden van den brant nevens alle de gevangens wierden wtgelaten, overmits die peryckel liepen van te versmachten ende also doentertijt overmits t'groot peryckel van het cruijt niemant op de gevangens en lette, soo waren sy buijten het casteel gelopen, doch des anderen daechs quamen sy van selffs weeder, versoeckende, dat men hunlieden met een bout lancx het casteel soude laeten gaen, tottertyt dat hare saecken affgedaan souden werden, dat hun by den Heer Generael vergunt wiert, dan also ick naer het vertreck van den Hr. Generael voorsz. sach, dat die van Hottomouri volgens hunne belofte, gedaen aan den Heere generael ende raet, niet aff en quamen, soo begost quade presumptie te crijgen van de gevangen hoofden door verscheyden inditien, te meer nademael de hoope van goede wtcomptsle met hunlieden ten eynden scheen te wesen, waerover den luytenant belaste, dat hy een sentinelle meer soude stellen, opdat ons de voorsz. hoofden niet en souden comen te ontloopen, also sy door de menichte des volcx, die dagelycx in twerck hadden, sulcx wel souden connen te weege gebracht hebben. Doch onaengesien alle behoorlycke diligentie so syn ons op den 12 Junio des nachts (weesende seer extraordinarij onweeder, so van regen als wint) de voorsz. hoofden ontcomen, weesende over de muer geraeckt tusschen beijde de schiltwachten door, hetwelcke wij ontrent een ure, naerdat sy wech gelopen waren, gewaer wierden, doende datelyck alle behoorlycke diligentie om die te achterhaelen, dan was te vergeefs, also sy haer vrienden hier aen tcasteel hebben. Dit so gepasseert sijnde, en hebbe geenen beeteren middel geweeten als te beproeven off dese wechloopinge noch ten besten souden hebben connen dirigeeren, derhalven hebbe eenige van onse hoofden, die ick wist, hun meest toegedaen waeren, in den mont gegeven, dat ingevalle de wech gelopene wel ende wyselyck wilden doen, dat sy nu jegenwoordich een goede occasie hadden omme hunlieden van hare voorige misdaet te purgeeren, bestaende daerinne, dat sy nu haer volck mosten affbrenghen ter aengewesener plaetse, in welcken gevallen haere wechloopinge ten besten soude geduijdet worden ende daerdoor hare vorige fautten genadelyck geexcuseert ende ter contrarie, so sy by haer boos voornemen persisteerden, dat sy niet anders als hare totale ruine en hadden te verwachten, doch alle dese vermaninge syn vruchtelooch gebleven ende

by hunlieden verworpen. Se sijn ongeveerlyck een maent geleeden met ontrent 100 gewapende man gecomen op Baguala, wesende een negri niet verre van daer gelegen (doch onder ons staende) ende hebben 4 huijsgesin, die voor desen bij hunlieden gewoont hadden, die haer de rebellie niet en wilden bemoijen, met gewelt van daer gehaelt en ons volck, die naer ouder gewoonte gewent waren sonder geweer water te halen, gedreycht te massacreeeren, welcker hostile proceduren mij verwect hebben daerin ander ordere te stellen, weshalven alle de hooffden, soo Olisivas als Olylimas (dat soo veel is te seggen als in tvaderlant Hoecx en Cabbellaus), beroepen omme my te beraden, wat middelen best soude voorwenden in dit regenmouson omme de gerebelleerde van Hottomourij te straffen, naerdemael bij hunlieden alle goede presentatien, van onsentweghen haer aengeboden, waren veracht ende verworpen, die welcken ten eersten versochten, dat hunlieden soude willen vergunnen, dat sy eens ter gesamener hant hare gedeputeerden mochten naer boven senden. Sy en twyfelden niet, ofte alles soude wel ten besten affloopen, dat hunlieden toegestaen hebbe op naervolgender conditien, te weeten, dat sij binnen 10 dagen souden affcoomen woonen, ter plaatse hunlieden by den Hr. Generael geordonneert ende dat sy in plaatse van 20 man, die sy moesten geven nevens andere tot de opbouwinghe van het affgebrande huijs, nu voor een maent tot een amende souden geven 40 man ende daernaer wederomme pro rato als de andere ende dat alsdan hare sterckte genaemt Maut souden doen raseren door de Olisivas ende de Olylimas, mitsgaders dat sy ter compste van den E. Heer Generaell hem souden te voet vallen ende omme vergiffenissee bidden, blyvende ondertussen de Olisivas ende Olylimas borge, dat hunlieden niet misschien en soude. De gedeputeerde, die derwaerts gesonden waren, quamen des anderen daechs wederomme ende brachten dubieuse antwoorde, waeraff wel aff te meeten was, datter niet vruchtbarens van en was te verwachten, doch de voorsz. hooffden versochten andermael naer boven te gaen, dat hun niet en wilde weygeren, opdat sij daernaer met te meerder verbitteringe haer souden helpen straffen, quamen drij dagen naer datum wederomme, rapporteerende, dat die van Hottomourij belast hadden my te seggen, dat ick niet so stout en soude wesen imant wederomme naer boven te senden, waerover de hooffden gelyckelyck voorhielt, dat hunlieden nu volcomentlyck bewust was, wat schande die van Hottomory, den Coninck van Hollant, de

Olysiwas ende Olylimas aengedaen hadden ende dat ons soodanigen hoochmoet in geenderley manieren en stont te verdraghen van soo een hantvol volcx ende dat derhalven begeerden geassisteert te wesen met raet ende daet, haer met eenen verbiedende op lyfstraffe, dat niemant van nu voort sich souden vervoorderen met die van Hottomoury eenich gesach ofte gespreeck te houden buyten mynen voorweeten, dat sy al tesamen belooffden naer te coomen, onaengesien sy daer seer verwant waeren.

Onlangs hiernaer syn by mij gecoomen de soonen van eenen Don Pedro (die het rechte hooft van Hottomourij is, doch by hunlieden verworpen) nevens noch eenige andere, versoeckende, dat ick hunlieden soude willen consenteeren, dat sy op die van Hottomourij mochten gaen garen omme haer een voordeel aff te sien, dat hun vergunde, quamen twe dagen naer datum wederomme ende brachten een hooft meede. Door welcken middel ick meyne voorgecomene te hebben, dat sy so lichtelyck geen toeval en sullen crijgen, daer ick in den eersten seer voor vreesde, also dese natie seer lichtveerdich ende leugenachtich is, dat sy alles van den duyvel leeren, die sy dagelycx dienen ende offeren, ja verschijnt meest in de principaelste, dat de sommige wel rechtwt derven seggen ende wat haer den duijvel heet, dat comen sij seer punctelyck naer, meede soo is dese natie soo vals ende dubbelt in hare bitcharinge, die bykans nimmermeer ende en hebben ende daerenboven seer weijnich sijn te betrouwen ende dat overmits, dat sedert de regeringe van Houtman, die dit volck in goede dissipline hiel, volgende bykans de voetstappen van de Portugiesen, die om de waerheit te seggen door lange ervarentheyt wel wisten, hoedat sy dese natien moesten dompteeren, dan sedert sijn vertreck soo heeft synen successeur alles met der goede willen hebben, waerdoor onse autoriteyt soo seer is vervallen, dat capn. Hitto sich ten dien tyden niet en heeft ontsien, als Larique, Waccasieuw, Noussatella, Elbya(?)³⁾ wesende 6 dorpen, ons te ontrekken ende die gerechticheeden, die ons toequamen, naer sich te neemen, heb bende met eenen sichselven ondertusschen met onse onderdanen soo vast verknocht ende verbonden, invougen dat hy overal meer autoriteits heeft als wij, waertoe hy gebruyckt heeft het middel van het quaertwercken, daer de mooren haer altemets ontrent vervoegen, seggende, wat sijt ghyluijden meer als slaven van de Hollanders, wort meede mooren, als wij sijn, soo sult ghy daervan ontslagen wesen, het-

welcke hier tusschen onse onderdanen sodanigen odie ende walge ge-causeert heeft, dat noch dagelyckx augmenteert ende apparent thans ofte morgen wel een quaet ende schadelyck eijnde voor de compa. mocht neemen, also het alreede soo verre is gecomen, dat in plaatse dat capn. Hitto ons plach te vreesen overmits dese onse onderdanen, soo sullen wy nu mettertijt hem moeten vreesen, als jegenwoordich geschiet met dit volck van Hottomourii, die het hart niet souden hebben te dencken, t'geene sy nu wel dorven doen, tenware sy gestyft waren van Hitto, die deselve tegen ons oprockent, seggende, stelt er u teghen, ick sal u assisteeren met cruijt ende loot ende, ten quatsten comende, so sal ick u den pais wederomme maecken, gelyck hy het voorleeden jaer gedaen heeft tusschen ons ende die van Soija, Kilangh ende Ema ende nu wederomme gepresenteert heeft te doen, door welcken middel hy sich gact inpatroniseeren van onse authoriteyt, die seer traech wederomme sullen connen redresseeren, tensy saecke wy met de Engelsen ver-eenigen.

Het is te verwonderen, dat de Heeren onse Ms. ofte, om beter te seggen, de Heeren alhier om soo geringen saecke, als het quaertwerken is, saecken van so grooten importantie, als de dese syn, in peryckel stellen, also dat het eenige instrument is, daer de mooren haer op fon-deeren omme onse onderdanen jegens ons te verbitteren, derhalven wil U Ed. gebeeden hebben, U Ed. gelieve de goede hant daeraen te houden, opdat om so geringen saecke als het quaertwerken in effeckt is, niet al te veel en hasardeeren, want men seijt gemeenlijck in Spanien voor een spreckwoort, qui entodo loquive todo lo pierdo⁴), dit alles soude connen geremedieert worden met 50 slaven ende slavinnen, die men tot seer sevyilen prijse in Madagasscar soude connen becomen, daer anderen dienst van soude getrocken worden als van 20 ofte 30 onwillige ende luye mensen.

Nu onlangs geleeden heeft Capn. Hitto niet weijnich opgegeven, seg-gende, dat hy om den ondersten steen boven niet en wilden gedoghen, dat men hem de plaatse van Larique, Wackasieuw ende Noussatella soude ontrecken, also het syn lant was, dat nochtans heel contrarie is blyckende, overmits hy ons die ten tijden van den Heere Gouverneur Jaspar Jansz. heeft ontrocken. Doch sulcx en heeft noijt jegens my geseijt dan wel jegens de coopluijden aldaer.

Op den 15 Junij arriveerden den Heere Admirael van der Hagen

op Hitto met het schip Nieuw Bantam, coomende van Banda omme sich naer Batchan te vervoughen omme aldaer de scheepen, die men op de tocht naer de Manilhas sal gebruijcken, te repareren ende equipeeren, die den 19 ditto wederomme te seijl ginck, met hem nemende het schip de Mane, dat op Combello lach met het wedergekeerde cargasoen van Banda.

De E. Heer Generaell arriveerden op Hitto den 14 passato met het schip de Swaen, comende recht van Banda, die my by hem ontbood, aen wien den gegenwoordigen stant van hier als van Hitto communi-seerden, mitsgaders het gepasseerde op Louho over de aenhalinge der joncke, daer de kymalaes geen cleen spel om gemaect en hebben, die den Heere generael deeden weeten door Capn. Hitto, dat sy binnen twe dagen op Hitto souden wesen omme die saecke betreffende te verhandelen, die de schade der Maccasseren begeerden gerestitueert te hebben, waerop de Heere Generael een capn. Hitto antwoorde, dat hy naer hun lieden compste niet en soude connen wachten, dan dat hy aen de Kimolaes van synentwegen soude seggen, dat hy niet en soude laeten, tot wat plaatse het soude mogen wesen, (ja alwaert in handen van den Coninck van Tarnaten selffs) de Macasseren, dat onse dootvyanden sijn, te vernielen ende alle mogelycke affbreuck te doen, welcker antwoorde Capn. Hitto hoorende, scheen te vresen, gelycke antwoordt op syne pretentie van die van Larique ende Wackasieuw hadde te verwachten, sodat voor alsdoen daervan niet en heeft vermaent, invougen dat my dunct, dat dese natien wel met harde sporen willen bereeden sijn, soodat naer ick can affmeeten met dese onse inwoonderen soo seer niet en dient gecontinuert, als tot noch toe wel geschiet is, dan dat men, als men gerechtige oorsaecke heeft, sonder aensien van persoonen over hare fouten behoort te straffen, want ingevalle sij de vreese eens comen te verliesen ende de lieffde, die van harentwegen tonswaert seer cleijn is, so wil der noch eens een oubollich³) huijs leggen.

De Heer Generaell heeft mij belast op syn vertreck alle mogel. middelen voor te wenden omme die van Hottomoury te straffen andere ten exemplre, dat nu, vermits het regenmouson weynich sal willen beschieten, dan, het droge mouson gecomen wesende, sullen ons wtterste devoor doen. Ick hebbe den Hr. Generael meede voorgedragen, dat dit volck wttermaten seer vresen voor de Alfoures,, dat eene natie van de cust van Seram is, die hun dapper in de bossen weeten te behelpen ende een

lustich volck is omme iemant te verassen, also in floopen hun niemant en can volgen. Die de Heere generaell meede belast heeft te gebruijcken, daer almeede omme gesonden hebbe, die achte, binnen dry weken hier sullen hebben, daer die van Hottomourij meede te qullen sullen vatten, stellende 15 rh. op ider hooft.

Over ongevaerlyck twe maenden geleeden wierden geadverteert, dat op Bouro twe joncken lagen en laden, die al goede quantiteit nagelen inhadden, die hun aldaer waeren toegevoert door die van Hitto, Louho ende Comba. ende dat by nacht ende ontijden, also sy 80 rn. voor de bhaer geeeuen, die ick seer geerne vandaer soude gehaelt hebben, wesende de eene van Maccassar ende de ander van Jortan. Oversulcx vonden geraetsaam eene van onse inwoonderen met 4 ofte 5 barotten nagelen derwaerts te senden, opdat wy door quade rappoorten niet geabuseert en wierden, met expresse last, dat so haest als hij soude speuren, dat sij de joncken begosten aff te settten, dat hy sich dan naer Comba. soude vervougen, alwaer ick tot dien eynde een corcorre ende den boot van Hollandia veerdich hadde. Doch overmits het extraordnarij ongestuimich weder, soo hebben de boot onderwegen verlooren, invougen dat niet en hebben connen verrichten ende dat te meer, also het een openbare see is ende daerbenevens een legerwal, soodat per manckement van bequaem vaertuylch op ditto joncken niet en hebben connen passen ende dat te meer, also wy de inwoonderen aldaer te vyanden hebben, overmits Quimola Daija hunlieden wel expresselyck heeft belast, ingevalle wy daer quamen omme de vremdelingen eenigen overlast te doen, dat sy deselве ende hare goederen hadden te deffen-deeren, waerover gedrongen sijn geweest andere middelen by de hant te neemen, op hoope off wij de joncken 'aen de Bouquerones souden mogen beloopen. Derhalven is goet gevonden, dat men de joncquen der vryburgers daer toe souden gebruycken, mannende deselве met een dosijn soldaeten omme bywesten de Boquerones op de voorsz. joncquen te passen tot 20 Octobr. met last, dat men deselве behoorl. sal visiteeren ende onvrije goederen als nagelen, noten ofte folie daerin bevindende, die naer ons te nemen ende eenige Maccassersche joncken becomende, deselве als openbare vyanden te tracteeren, doch opdat alles te beter ende met goede ordere mach in syn werck gaen, soo hebben daerop gestelt voor hooft Willem Dircxsz. gewesen schipper op den Neptunes, die seer wel ervaren is in de Maleijse tale, die naer Japare gaet omme

voor schipr. op Hoooren geauthoriseert te werden, alsoo schippr. Jan Jansz.⁶⁾ van Cleyn Enckhuijsen op dengelse veroverde jacht, gegenwoordich genaemt den Vligen den Boode, gestelt is voor schippr. die van hier naer Batchan ende vandaer met seekere avijsen naer Japon gaet, daer ditto Willem Dircksz. schippr. op was.

Hiernevens gaet copije van seeckere artyculen, by den Ed. Heer generael geraemt betreffende den handel der vrye luijden, welcker limiten werden vercort, dewelcke sende, op off den Hr. Generael voorsz. overmits meenichvuldige occupatien sulcx quame te vergeeten, soodat, ten waere wy in dese occurentie de joncke der vrije borgers niet van doen en hadden omme die op de wacht te gebruijcken, deselve niet en souden gelicentieert hebben naer Java te gaen, doch Hans Keijser⁷⁾ ende partisipanten allegeeren ditto joncke hier niet te connen verkoopen, soodat zy principaellyck derwaerts gaet omme ditto joncke aldaer te venten, so hem den handel niet en mach vergunt worden, die de Compa. in alle manieren hier schadelyck is, alsoo sij nimmermeer by haren gelimiteerden handel en connen blyven. Nu onlangs is op Louho geccomen des conincx van Tarnatens corcorre met schryvens, daerby hy seer abstintel, is bevelende, dat alle de Quimolaes ende hooge officieren binnen den tyt van dry maenden haer in Tarnaten sullen laeten vinden. Wat daer te doen is, wil den tyt leeren, doch achte, syn bevel soo puntelyck niet en sal achtervolcht worden.

Het gepasseerde in Banda sal U.E. largo door schryvens van den Hr. generael verstaen hebbe, waerover onnodich achte het gepasseerde aldaer te verhalen, het ware te wensen geweest, dat wy daer wat vruchtbagers hadden moghen verrichten, waerdoor dese moren watte gedwegher souden geweest sijn, doch moeten ons tevreden stellen ende verhoopen hiermede een beeter.

Naer tvertreck van den Ed. Heer Generaell soo hebben hun die van Ottomouri gerefugeert ende hebben een hooft van onse inwoonderen gehaelt, waerover ick datelyck de hoofden wederomme deede versmelen, haer voorhoudende, dat in dese procedure andere ordere moesten gestelt worden, daerop eenighe antwoorden, dat men het warck van tcasteel eerst soude laeten voortgaen, ondertusschen soo soude het drooge mouson aencomen, daerop ick antwoorden, dat het werck so haestich niet en was, dat men t'selve wel cost wtstellen ende dat ick nu volcomen conde speuren, datter eenige onder hunlieden waren, die

weynich genegen waren omme den Coninck van Hollant te helpen ende dat hel ooge op dese soodanige soude hebben, waerop sy doen ter geelycker hant antwoorden, dat sy bereijt waren derwaerts te gaen, daerop ick allegeerden sulcx niet geraden te wesen, dan dat de hooffden der naestgelegene plaetsen, als wesende den Coninck van Soija, die van Halo ende Ema, daer een misvertrouwen aff was, dat die moesten eerst gaen, haerselver van de quade geruchten, die haer naer gingen, sijveren met eenige hooffden te halen, belovende hunlieden voor ider hooft 20 realen, dat haer scheen graech te maecken ende dat, als sij iets verricht hadden, so souden de coningen van Rossenive, Kilangh ende die van Hattive en de Mardiquers meede volgen, dat sy op hare maniere swoeren in twerck te stellen ende dat overmits myn sterck aenhouden, eysende tot dien eijnde de eerste partije cruyt ende loot, dat hun deede geven, quamen dry dagen naer datom wederomme, meedebregende 9 hooffden ende 11 gevangen, hebbende noch vier derselver seer gequetst, die hun t'zwaert begaven ende verdroncken, welcker hooffden sij niet en hebben gebracht, soodat sy 24 personen, so mans als vrouwen, op dese reyse verlooren hebben, dat wel het 1/8 deel van den gansen hoop is. Dit volck waren doende om sagouw te houden ende de vrouwen waren aan strant mosselen soecken, also de plaatse, daer sy haer onthouden, seer hooch ende schrael is, daer niets en wast, van daech ofte morgen sullen de andere hooffden met omtrent 400 man oock wtgaen, sodat hoope dien rebellenhoop door desen middel van onse inwoonderen soo te straffen, dat het een schrick sal causeere onder alle dese natien, doch myne opinie is, dat sijt eerlange sullen verlopen, derhalven hebbe belast, dat men alle haer vaertuijch sal verbranden.

Hiernevens gaet eene rekeninge van de Heere Swerius goeder memo-
rien, bedragende ter somma van 670 fl. 14.2. waervoor het compr. gene-
rael gedebitteert hebbe, also syne Et. rekeninge aldaer by U.E. wert
gehouden, daervoor U.E. deselve voor sal believen te doen debitteeren.

T'zeedert mynen lesten hebbe hier noch verstaen het overlyden van Sr. Waterfort, den Secretaris Davlijn⁴) ende de indispositie van den Commandeur t'Lam, die op Poulouway geheel sieck is gebleven. Den Almogende verleene syne E. volcomen gesontheyt ter salicheijt. Men seyt, dat Waterfoorts saecken vry wat geembrouleert syn bevonden, overmits seker boeck, dat verduistert is; hier gaet mompelinge, dat Job

Cristiaensz. Grijp⁹⁾) dit jaer wel mocht voor commandeur naer de Manilhas gebruyc werden.

Het schip Hollandia is innavigabel geoordelt ende derhalven hier aen den wal gehaelt. Het geschut, wesende 6 metalen ende 17 iseren stukken met hun toebehooren, gaet geladen in tschip t'Wapen van Amsterdam, dat de Heere Geenerael my belast heeft U.E. toe te senden, opdat U.E. t'selve gebruycke, daert noodich sal wesen. Ick hebbe door ordere van den E. Hr. Generael 2 isere dolfijnen¹⁰⁾ wt het schip t'Wapen gelicht ende daer in plaatse wederom gegeven twe metalen wijtmonden, sodat het Wapen nu inheeft 8 metalen stukken ende 15 isere. Het resterende goet als seyl, treijl, touwen, ankers ende scherp hebbe gesonden met de Morgensterre nevens 97 vaten, soo vlejs als speck, 50 vaten cruijt naer de Molucas, die den 30 passato van hier is vertrocken.

Hiernevens gaet eenige rolle van alle onse gevangenen, soo het voorleeden jaer in de Manillas noch in tleven waren, die my de E. Heer Generael belast heeft U.E. te senden als van gelycke eene copije van resolutie, genomen over sekere twe brieven van adres ontfangen van den comis der Magillianise Compe. wesende de eene van de He. Mogende Heeren Staten Generael ende eene van syne princelycke Exe. houdende aen den Doorluchtigen Heere den Gouverneur van Amba. waermeede de voorsz. Heeren meynen quimola Sabandijn, stathouder wegens den Coninck van Tarnaten over Louho ende Combello, waervan my de copyen waeren toegesonden ende den voorsz. Dirck Lennaertsz. gevraecht hebbende, waer hij de orginialen gelaten hadde, antwoorde, die noch by hem te wesen, soo belaste hem, dat hy my ditto brieven soude overleeveren, also hier geene andere gouverneurs van Amba. en waren als de Heer Admirael, dat hij ongaren deede, doch begeerde, dat ick die niet en soude openen voor de compste van den Hr. Generael, dat also naergocomen hebb, die meede niet geraden en vont ditto brieven over te gheven, also thans ofte morgen by verloop van tijden sodanigen intutilatie (van de Heeren Staten ende sijne Exeltie. selffs) ons groten nadeel soude connen redondeeren, alsoo de mooren noch niet dan al te veel pretentien op dese onse quartieren en presumeeren te hebben.

Hiernevens gaet meede een rolle van de resterende amonitie, so noch in essie is gebleven wt den brant.

By mynen voorgaenden is U.E. geaviseert, dat hier ontrent 23000 fl. in gesmolten silver was, waeronder gemistureert is metael ende gout,

daer wij hier geenen middel toe en weeten omme hetselve van malcan-deren gespareert te crijgen, sodat genootsaeckt ben U.E. ditto gesmolten materie te senden, also niet en twyffele, ofte de Chinesen sullen dat wel claren, is in dry kisten, weecht te samen 1048 lb. $\frac{1}{4}$, daer 15690 $\frac{3}{4}$ Rh. van behoort te coomen. Het is te beduchten, dat het niet al effen wt en sal coomen, doch also ditto gesmolten materie, als die al gesuijvert is, hier niet dienstich en sal wesen, presumerende, dat U.E. deselve naer de cust sal senden, so hebbe noodich geacht by leven ofte by sterven het compr. generael voor ditto gesmolten silver te debitteeren voor de somma van 34654 fl. 16 st. Hetgeene ditto silver minder soude moghen rendeeren met de ongelden van dien, die daerop sullen mogen gerecresseert wesen, daervoor can U.E. te synder tijt dit compr. debit-tecen. Meedc sende noch met ditto schip t'Wapen 2770 lb. gesmolten cooper, wesende van de gongen ende clocken, dat aldaer beter sal connen gebenificeert worden als hier. Hetgeene daer van sal moghen proce-deren, daervoor sal U.E. dit compr. believen te creditteeren.

De goederen aan my geconsingneert met Nieuw Bantam, daervan hebbe nu met het Wapen de facture eerst ontfanghen, daer het compr. generael in de nieuwe boecken voor gecreditteert hebbe voor de sa. van 31381 fl. 19.2 pen. volgens de facture, doch daer comen te gebreecken de naervolgende pertijen, daer mij Sr. vander Strengen niet van en adviseert, hoe daermeede gehandelt heeft.

Eerstelyck een kiste gelts	fl. 19200.
noch 110 maesen	fl. 264.
noch 11 corges, 4 bos coorden	fl. 178.16.—
noch 181 dosijn 2/3 cnoopen	fl. 14. 8.—
noch 1 casse met schoenen en muylen .	fl. 162.12.7.
noch een pack met overleer	fl. 91. 7.3.
<hr/>	
	fl. 19911. 3.10.

Sullen, so haest als het mouson eenichsins lyden wil, hem daerover adviseeren.

Ditto vander Streghen is aen my (ge)consuigneerende een ciste gelts, 74 $\frac{1}{2}$ lasten rijs nevens andere menudenten¹¹⁾ van wapenen, bedra-gende ditto facture tesamen ter sa. van 23070 fl. 8, daerby hy my is

aviseerende, dat het compr. generael daervoor sou creditteeren, daer hij mijns oordeels in geabuseert is, also wy gewent sijn rekening met malcanderen te houden, dat oock wel de minste commotie in de rekening sal veroorsaecken, weshalven voor ditto pertijt het compr. Banda sal creditteeren ende hem mett eerste commoditeit daerover adviseeren, doch vernemende U.E. ordere sodaenich te wesen, sullen ons deselve seer geern onderwerpen.

De kiste gelts, nevens de andere goederen gecomen met het Wapen, hadde geordonneert aan Sr. Gyssels¹²⁾, oppercoopman alhier, dat terwijlen ick by den Hr. Generael op Hitto was de voorsz. goederen te ontfangen, dat hy gedaen hadde, doch wederom een tcasteel gecomen sijnde, vraechde bygevalle, off de kiste gelts getelt was, daerop hy antwoorde neen, daerover ick belaste, dat men deselve soude tellen ten overstaen van Sr. den Dorst, denwelcken gecomen synde, soo dede men de kiste overcanten van een ander kiste, daer sy op stont, die in tafvallen openginck, also die maer met dry spykers genagelt en was sonder slooten, waerinne 4 sacxkens gelt quamen te gebreecken, doch volgens men heeft connen bespeuren, so en is aen ditto kiste geen teecken van opbreeckeninge gesien ofte bespeurt, als U.E. sal connen sien bij nevensgaende attestatien daervan beleijt door den schipper, sodat hier gepresumeert wert, dat de faute bij die van Banda wel soude moghen wesen, also de kiste seer qualyc geconditioneert was, wesende halff vergaen ende de sacxkens gemaect van dongeris, sodat door abuys wellichtelijck een verkeerde kiste bij den assistent can gescheept wesen. Den schipper Isbrant Cornelisz.¹³⁾ heeft ditto kist op goet gelooff aldaer ontfangen ende daervoor geteyckent, waervan hiernevens de copye gaet, sodat Sr. den Dorst, overmits andere ocupatiën daerby noch ontrent en is geweest ten tijden van den ontfanck, per avijs. Ick sal Sr. verStrengen metten eersten daerover schryven ende t'geene daervan verstaen, sullen U.E. metten eersten adviseeren.

Het Vosken leyt in Banda, wachtende naer de convalescencie van den heere Commandeur Lam. Tot noch toe en hebbe niet connen vernemen, off my by ditto Vosken iets geconsigneert is, hiernaer iets vernemende, sullen het compr. generael daervoor creditteeren.

Op de 147 lasten rijs, gecomen met het schip Nassouw, comt 22 last te gebreecken, doch daer is een pertijt van overboort gesmeeten, die nat geworden was, overmits het jacht overleden was.

In twoorsz. schip Nassouw hebbe geladen 110976 lb. nagelen volgens nevens gaende connoisement, costende 27987 fl. 17.5, daervoor het compr. generael gedebiteert hebbe. Is de reste van tgeene, dat hier dit jaer hebbe connen versamelen, dat ons vry wat wt onse gissinge is gegaen. Nu roepen de inwoonderen wederomme, datter op een seker quartier op Louho een groot gewas vorhanden is, doch op dit volck haer segghen is weynich rekeninge te maecken, dan het ordinarij groot mouson, als het comt, gelyck het behoort, so salt over een jaer wesen. Ick laete my voorstaen, dat ons dit jaer 50 off 60 bhaer nagelen ontvoert sijn ende dat, overmits wy geen bequaem vaertuijch en hebben. Derhalven dient U.E. soot eenichsints mogelyck is, ons alhier te versien met een bequaem, handich jacht van 25 a 30 last, also wy hier in den tijt, dat men daerop soude dienen te passen, overmits het harde weder de see met geen corcooren en can bolwercken ende sodanigen jacht hier altijt nodich is, opdat de comptoiren behoorl. moghen geprovideert werden, dat nu meest met groote oncosten over lant moet geschieden, derhalven wil U.E. andermael gebedden ende vermaent hebben, dat wy jegens het toecomende jaer daervan moghen geprovideert werden, opdat wy mogen voorcomen de vervoeringe der nagelen, want ingevalle wy daer niet voor en sijn, soo sullen de vremdelingen daer seer op verleckeren, dat sij ten lesten hier qualyck van daer sullen te houden wesen.

Met het jacht den Neptunes hebbe U.E. gesonden volgens het connoisement 40810 lb. nagelen, in welcker pertije by den coopman op Combo. een abujs gecommitteert is van 1758 lb. die sy vergeeten hadden by de voorgaende pertye te stellen, als blyckt bij de copije autentijck van de attestatie, daer door schipper Claes Gerritsz.¹⁴⁾ gegeven, die daer reden van wetenschap van geeft, also de nagelen bij hem selfs ontfangen sijn, waerover het compr. generael gedebitteert hebbe voor 460 fl. 5 sth.

Brenger deser, genaemt Meynert Pietersz. van Rysoort¹⁵⁾, die hier in tderde jaer geleghen heeft voor ondercoopman ende sich gedragen heeft, als een joncman met eer en toestaet, die gaerne hier gehouden hadde ende goede conditie van de Hr. Generael soude connen bedongen hebben, dan schynt geene genegentheyt en heeft om in dese quartieren langer te blijven, weshalven op mij heeft begeert, dat hem een UEd. soude willen recommandeeren om U.E. faveur te mogen genieten, dat

hem qualycck hebbe connen weijgeren, biddende, dese mynne vrypos-
ticheijt by U.E. ten besten mach geduijt werden.

Sr. Hans Rogiers ¹⁶⁾), gewesen coopman op het schip Hollandia, die
met het Wapen costij gaet, en hebbe hier niet connen acomodeeren.
overmits hier tegenwoordich geene plaelse vacant en is, also alle de
oude coopluijden van de comptoiren haer de nova hebben verbonden.

U.E. gelieve ons per eerstcoomende scheepen te provideeren van
goede quantiteijt smecoolen, want by faute van deselve bykans ons
geheele werck moest stille staen, also het weynich, dat wy noch hadden,
al over twe maenden op is geweest ende bij houtcoolen en connen sy
gans geen groffwerck maecken, noch veel min iets welien.

Wy hadden hier wel noodich van doen 2 a 3 pr. buffels omme in de
cruytmeulen te gebruijcken alsmeede in de pannebackerij om eerde
te halen ende treeden, doch meest buffellinnen, opdat die hier mogen
engendreeren ofte aenteelen; het voorleeden jaer, alhoewel U.E. sulcx
geordonneert hadde, so en hebbe hier geen koybeesten gecreegen van
Japarra, overmits de scheepen dit jaer Amba. meest gemist hebben,
sodat U.E. wil gebeeden hebben, dit jaer wat moghen geprovideert
werden.

De E. heere Generael heeft ons hier boven de voorige 28 Engelsen,
die wij hadden, noch 14 meegebracht, sodat nu 42 sterck sijn. Ick
wenste wel van de heeren Meesters wegen, dat sy te Londen op de
beurs stonden. Hier heeft er al eens een pertij op de loop geweest, doch
ick crech die weder, die nu gesloten sitten, de resterende sijn buijten
t'casteel in een van des compes.huijsen, daer sy met wacht bewaert
werden.

Met het schip t'Wapen gaet oock eenen, genaemt Jan Styns ¹⁷⁾), die
met t'schip d'Eendracht hier is gecomen ende hier gebruijckt hebben
op het nieuw gestapleerde compr. Wackasieuw voor ondercoopman, den-
welcke ick volghens de ordre van de Heeren Mayoors, die hem ontbie-
den, van daer gelicht hebbe, doch omme wat reeden is mij onbewust,
dan heeft my hier goede rekening ende reliqua gedaen ende sich hier
gecomporteert, als een jonckman met eeren toestaet, sodat ic hem
niet en hebbe te misdanken.

Noch sende nevens t'voorsz. schip de generale ende pr.ticuliere
boecken als daernevens de oncostboecken, doch die van t'egenwoordich
jaer, een t'casteel gehouden, sijn verbrant, sodat die van den 23 Meert

beginnen, eyndigende ultimo April. Hiernevens gaet copye van de memorie der geyster goederen jegens het toecomende jaer, daer U.E. soo veel doenlijck ons van sal believen te provideeren.

Ende also gegenwoordich niet sonders anders en hebbe waerover te largeeren, soo sal cesseeren ende U.E.

hiermeede

Erentfeste achtbare wyse voorsienige ende seer discrete Heere naer mijne gedienstige gebiddenisse den Almachtigen in syne genade bevelen, die U.E. verleene lanckwylige gesontheijt ende gelucksalige regeringe. Actum in tcasteel Amba. desen 7en Augusto Anno 1618.

De oorsaecke, waeromme dese nagelen
soo laet affgeveerdicht hebbe,
is, overmits de Heere Generael
my belast hadde daermeede te
wachten, totdat hy mij een schip van
Banda soude senden, daeraf naer gewacht
hebbe, tot syn Ed. arivement alhier.

XLVII. B. VAN EYNDHOVEN, CORN. VAN MAESEYCK EN JAN LE PAPE, SAMARANG 16 AUGUSTUS 1618¹⁾.

(Afgedrukt: Opkomst, dl. IV, p. 96.

Daar te lezen r. 1 voor „opeen”: „open”, voor „Oellanballan”: „Oelau-ballan”, r. 3 voor „s?” „sien”, r. 3 „harde”: „hardt”, r. 20 voor „seven-tien”: „seventienen” p. 97, r. 1 voor „die”: „drii”, r. 3 voor „Oelam-ballan”: „Oelauballan”, r. 6 voor „de Heeren”: „den Heer”. Het slot luidt, na „Godt bevolen”): die ons al tesamen in zijn bescherminghe wilt neemen en gheven ons, tgeene ons ter salicheijt van noode is, vale.

In banden zynde U.E. ende Compies dienaren

XLVIII. HERMAN VAN SPEULT, AMBOINA 31 AUGUSTUS 1618¹⁾.

D'voorgaende is coopie van mijnnen lesten, gaende geincamineert met het jacht Nassouw, dat op den 8en deeser in compa. van tWapen van

Amsterdam noch naer costij is vertrocken. Den Almogende wil deselleve in salvo geconduiseert hebben, per de welcke U.E. in tbrede geaviseert hebbe van tgene hier tot die datum was voorgevallen ende yegenwoerdich offrecoerende commoditeyt van een Jacatrase joncke, hebbe niet connen naerlaten U.Ed. van tgeene t'sedert geinnoveert is, te participeeren.

Tussen ons ende de Hottomoureesen staen de saecken noch zeer in eennen doen, hebbe naerderhant noch verscheyden partyen op haer wtgesonden, doch niet meer als 2 gevangens becoomen, doch daer tegens hebben sij 2 hoofden gekregen, dat ick niet dan voor goet en achte, alsoo dat te meerder verbitterheit tussen hunlieden sal veroorsaecken. Op Mamaela is nu onlanckx eenne groote bitcharinge geweest, daer die van Hottomourij nevens Capn. Hittou ende alle de Moorse orangcaijs van de sijde van Hittou by malcanderen sijn geweest, doch wat sij aldaer gebitchaert ofte besloten hebben, en connen niet wel te weeten coomen. Capn. Hittou heeft sich nu onlanckx geexcuseert door synne soone, seggende, dat hij van die van Hottomoury niet en heeft geweeten, voor ende aleer dat hij op de baleeu²⁾ quam, alsoo hy seyt, dat de orangcays waeren beroopen omme van de twee calckhoovens te handelen, die hy voor ons soude maecken, enfyn, Capn. Hittou maeckt t altyt schoon voor syn deure ende payt ons altemets met praetkens, doch naer ick can bespeuren, soo begint hij meer naer onse syde te leunen als wel voor deesen ende dat, overmits over eenigen tyt geleeden onder die van Hittou seeckere questie is geresen ende in tweest syn gesepareert, het is wel soo, dat deese inlantschen oorlooge hier aen tcasteel ons moeyelyck valt, dan en is ons in den ontfanck der naegelen niet hinderlyck.

Van den soon van Capn. Hittoe, genaemt Arijgoenen³⁾, hebben verstaen, dat op Hittou soodanigen aparentie van naegelen is, die naer syn seggen al wtgecoomen sijn, naer synne gissinge sou der 5 off 600 bhaer op Hitto wesen, daer andere meer naer gevraecht hebbe, die van gelucken seggen; op Louhou roept men mede, dat op een seecker gewest oock een groot gewas soude vorhanden syn, soodat naer haer seggen wel 800 bhaer souden hebben te verwachten, doch dit volck syn altemets wel gewent quade gissingen te maecken, dan naer hun seggen so en meijnnen sij deese reyse niet veele in haere gissinge bedroogen te syn, dat den tijt sal leeren. U.E. sal ons in tprovideeren van tcontant vrij wat

meer als ordinarij diennen te proovideeren ende dat op hoope, alsoo in de cleeden, soo lange als de Javaennen ende andere vremdelingen hier moogen coomen, weynich afftrecks sullen hebben, ick blyve hier noch geproovideert van omrent twe kisten gelts, die vandoen sullen weesen tot die betalinge van de garnisoenne, fortificatie, oncosten ende anders, daer jaerlyckx toe vandoen syn hier op Amboina omrent 60.000 fl.

Op Louhou is nu onlanckx wederomme moeijte ontstaen tussen ons ende de inwoonderen aldaer, neemende sijnnen oorspronck wt die visitatie der joncken, daer nu seer scherpelycken op doen letten, stellende wacht in de joncken. Soo ist gebeurt, dat eenen Javaensen annachode, siende geenen middel omme synne naegelen te moogen vervoeren overmits de scherpe wacht, soo hy ons wat meer als 3 portegyse baer gelevert hebbende, nochtans den versz. annachoda des daechs te vooren gevraecht, off hij geen naegelen en hadde, waerop hij ter antwoort gaff: neen, ten welcken aensien belast hebbe, dat men hem niet en sal betalen, tenware men sage, dat de inwoonderen de saecke soo hart dreeven, in welcken gevalle omme meerder schade te precaveeren⁴), kennende haeren opstynaten aert, hebbe geordonneert, dat men haer sal betalen, te weeten, dat de penningen sullen gegeven werden aan de orangcaijs, mitgaders dat de voorsch. orangcays sullen caveeren⁵) voor de restitutie der penningen, ingevalle op de compste van Quimola Sabadyn, stadhouder wegens den Coninck van Ternate, verstaen wiert, dat die verbeurt waren, als naer recht ende reeden behoort, alsoo de Javaennen niet alleen door ons tot diverse reysen en syn gewaerschout haere handen van de naegelen te houden maer oock door Quimola Sabadijn meede; die oranhaijs sijn alreede met alle man op de been geweest, willende ons bycans met gewelt constringeeren tot de betalinge der naegelen, overmits welcker procedure genoetsaeckt ben geweest eenige soldaten darwaerts te senden.

Het waer hoochnoodich vandoen, dat U.E. ons tegens toecommende jaer maeckt te proideeren van eenich vaertuich omme daer meede te precaveeren het vervoeren der naegelen.

Nu op stont hebbe schrijvens ontfangen van Louhou, waerbij my den coopman Hamer⁶) is aviseerende, dat hij genoechsaem is gedwongen geweest tot de betalinge van de drij Portegyse bhaer naegelen, hebende het gelt aan de orangcays gegeven, die beloofd hebben, dat sij

naer deese reijse de vremdelingen, die haere handen aen de naegelen sloegen, souden helpen straffen ende dat men op de compste van Quymola Sabadijn soude incureeren, waerdat degeene waeren, die de naegelen aen de Javaenen vercocht hadden omme die daerover te straffen.

Hier is op den 21e deeser eenne zeer lelycken moort gecomiteert aen den persoon van Mr. Jan Spierinck ¹⁾), cruitmaecker, die omtrent middernacht op syn bedde, daer hij lach en sliep (door besteck van synne huysvrouwe) van eenen gehuerde slave is vermoort, hebbende haer stuck in alles aengestelt, alsoff het dieven hadden gedaen, soo met eenich goet herrewaerts ende derrewaerts te stroijen, doch des morgens met de churgijns inspecte genoomen hebbende van de wonde ende geleth op de andere sirconstantien, soo begost ick een quaet vermoeden te criigen op de vrouwe, waerover eenne der slavinnen ontboot, dewelcke, naerdat ick die wat geexamineert hadde, wat begost te varieeren in haere woorden, waerover haer overstreet, dat ick wel wiste, dat sij kennisse van dit feyt hadde, haer dreygende met torture, soodat sy tfeyt geopenbaert heeft, doende datelyck de vrouwe, den handadigen ende noch eenne slavinne, die oock kennisse van dit feyt hadde, apprehenderen, dewelcke al tesamen vrijwillich het stuck bekenden, oversulcx hunlieden proces gemaecth ende op eergisteren de executie gedaen, de vrouwe verdroncken, den moordadigen een hant affgehouwen ende daernaer gehangen, de slavinnen gegeselt ende neus ende ooren affgesneden. Deese vrouwe is geweest de bijsit van Sr. Couteels, bij dewelcke sij twee kinderen geprocureert heeft, weesende t'zedert het vertreck van Sr. Couteels met deesen cruitmaecker gehijllicht.

XLIX. JACOB VAN DER MERTT, AAN BOORD VAN HET JACHT DE ARENT VOOR JAPARA 11 SEPTEMBER 1618 ¹⁾.

Erentfeste wijse voorsinnige ende seer discrete Heer
de Heer president Jan Pietersen Coen.

Naer ons vertreck op den 21en Augustij sijn wij op ultimo ditto tot Cherbon wel geariveert en den Coninck ²⁾ volgens U.E. order mett

eenige vereeringen begroet, waervoor U.E. hoochel. is bedanckende. Wat aengaet t' stuck van Japara, seyde, alreede well verstaen hadde ende dat Godia Ouloubalang³) de meeste oorsaecke daervan was, alsoo hij verstaen hadde, donse sonder synne weten naer den Mattaram gereyst waeren ende becomen hadden een brieff van Queaij Loor⁴), daer se de vereeringe aen gedaen hadden omme vrij tot Japara rijs te mogen coopen sonder eenigen tholl te betaelen, twelcke desen godia voorsch. seer heeft gespeten, alsoo donse rijs begonden te coopen ende hem tholl weijgerden ende heeft oversulcx aan den Mattar. geclaecht, donse tot Japara groote moetwille bedreven ende sijnne Mat. gelecken hadden voor, segge, bij een hont ende dat wij dagel. sijnne joncken beroofsd'en. Den Coninck van Mattaram hem oversulcx last gegeven heeft omme alle onse goederen te nemen ende het volck bij hem te brengen, doch niemant aen tlichaem te beschadigen. Hebbe Syn Mat. van Cherbon mede gevraecht, ofter well eenige apperentie soude mogen wesen omme onse goederen ende gevangenen wederomme te criegen ende ons gelieffde een weynich behulpich te wesen, gaff mij voor antwoort, t' volck well souden becomen maer de goederen niet ende daer geen gissinge hoeffd'en op te maecken, seijde mede tegen mij, aen U.E. soude adviseeren, soo donse in questie van den Mattaram geraeckten, syn reede souden schuwen, per avontuere ofte den Matteram hem mede belastte, de Hollanderen aldaer comande, affbreucke te doen, hebbe hem over sulcx hoochel. bedanckt van de waersch.

Op den 9en September syn wij tot Japara well geariv. ende Intche Mouda dadel. aen boort ontboden, twelcke mij tvorige van Oulobalang mede geseyt heeft, doch datter last van den Mattaram gecomen was, soo wij hier weder wilden woonen ende negotieren als voor desen, de Logie mett de goederen, die der noch in waeren in onse handen te transpor-teeren benefsens de drye gevangenen ende heeft mij versekert, vrij mochte aen lant comen, waerop sanderdaechs smorgens aen lant ge-comen ben ende bevonden in de logie ontrent 2 a 3 last rijst, een partie olje, ontrent 3 a 400 bossen rottang, wat ajuynen ende loock, doch hebbe tot noch toe niet geroert. De brijeven van U.E. aen den Mattaram hebbe mede dadel. bestelt, die alreede vertrocken syn, hebbe hier mede op de reede gevonden tschip Horen, twelcke daechs tevoren aldaer geariveert was ende verhope tselve met den eersten aff te depescheren, naerdat hett wat ververst heeft ende meynne mede tselve eenigen rijs in te geven,

alsoo verhope, metter haest goede pertye becomen soll, want alreede de prauwen van Inch mouda om rys wtgesonden hebbe.

Hebbe mede allhier twee Engelszen gevonden, gecomen van Maccasar, dewelcke versocht hebben van den Mattaram omme alhier een logie te maecken, twelcke hunl. vergunt is ende hun wert hier groote vruntschap bewesen. Wat wtcompste het nemen soll, sullen metter tyt connen verstaen ^{9).}

Intche Mouda heeft mij mede geseyt, dat geen gissinge wisten te maecken omme de goederen wederom te crijgen maer de gevangenen well, doch en conde voor deezen tyt niet wtrechte om haerl. pouwasses wille, seyde mede, tot Demma well ontrent 25 joncken mett rijs gelaeden laegen omme te verseilen naer Mallacca ende watt moet daertoe hadden ende off er niet well een blauw ooge aen te wagen en waer en de Mollucas voor ditt jaer wel mede versien soude wesen, gaff hem voor antwoorte, tot sulcx geen last en hadde, maer hier als voor desen in aller vruntschap te handelen, alsoo ons aen dese plaetse veel gelegen was ende deselve niet en mochten ontbeeren, presenteert mede, alsoo hij voor desen van Biema gehoort heeft, aldaer met onse schepen mett de wooninge te vervoegeen, soo het U.E. gelieft ende ons aldaer in allen behulpich te wesen. U.E. gelieve mij voor ditt mael te verexcuseeren met niet larger en advijseere, alsoo dese joncke mette haest tzeyl wilde ende noch weynich matterye hadde duer oorsaecke van haer pouwasse, dan verhope, alles wel in effect soll comen behalve de goederen. Hiermede

Erentfeste wijse voorsinnige ende seer discrete Hr. will U.E. in de protextie des Alderhoochsten bevelen, die U.E. will sparen in langduerige gesontheyt.

Actum desen 11 Septembr. ao. 1618 in tjacht den Arent

U.E. dienstwill. dienaer

Jacob van der Mertt.

L. HERMAN VAN SPEULT, AMBOINA 21 SEPTEMBER 1618 ^{1).}

Eerentfeste achtbaere wijse voorsienige Heere

T'nevensgaende is copije van mijnen lesten, gaende geencamineert met een Jaccatrase joncke, doch also t'sedert niet sonders aviserens weer-

21 SEPTEMBER 1618

dich en is geijnnoveert, soo sal te corter wesen ende principal. dienen om U.E. te adverteeren, alsdat de Javanen ons hier dagelijcx molestearen op hun vertreck, den eenen om 30, den anderen om 40 barot nagelen meede te mogen neemen, seggende de eene reijse deselve te wesen voor raedje Bouquiet²⁾, dander reyse voor den pangram ende coninck van Jaccatra, gelyck den brenger deses meede op ons versocht heeft, die verjont hebben 10 baroth meede te neemen, mij dunct onder correctie, dat het beter waere, dat men dit volck geen nagelen altoos en liet vervoeren. Van als U.E. den Coninck van Jaccatra ofte den pangram iets gunde, so conde U.E. hem sulcx vereeren.

Met de gerefelleerde van Houttomourij staen de saeken noch seer in eenen doen. Ick hebbe sedert mijnen lesten noch verscheyden pertijen wtgesonden, daerbij tot nochtoe gecontinueert hebbé, dan van wedersijden niet sonders verricht ende dat vermits op Baguala, een plaatse niet verre van Houttomourij gelegen, schelmen syn, dat soo haest sijlieden iets hooren, terstont den vyant van onse aenslagen waerschouwen, waerdoor deselve ten meestendeel vruchtelooſ sijn gebleven, d'welck heeft veroorsaeckt, dat donse het wtgaen met pertijen begint te verdrieten, weshalven sijlieden op mij hebben versocht, dat ick met alle de macht naer boven soude gaen omme te sien, off men die van Hottomouri met gewelt soude connen dwingen off ten minsten op avantageuse conditien brengen, hetsij met belegeringh ofte affsnydinge van water, dat, naer geinformeert ben, doenlyck is. Het waere heel noodich, dat met dese onse inwoonderen eens een exemplē mochte gestatureert worden. Derhalven hebbé hier goetgevonden, dat ic mij met alle de macht onser onderdaenen derwaerts sal transporteerēn, die ontrent 1000 man sterck sullen wesen ende ongeveerlijck 60 soldaeten, tot welcken eijnde alle nodige preparaten, die wy meynen ons dienstich te sullen wesen, alreede veerdich hebbé, meyne deselve in Godes naeme binnen 3 dagen by de hant te neemen, den Almogende verleene ons victorieuse wtcompste. Ic ben van meijninge, ingevalle de plaatse so van naturen bevinde, dat die met gewelt niet en sal connen geimporteert werden, deselve te belegeren, dat geheel gevoechlijck sal connen geschieden, overmits ons volck wt des vyants sagouwbos sullen connen gespyst werden.

De Engelsen, die hier gegenwoordich noch 40 sterck sijn, hebbé al tsamen buijten het casteel laeten sluijten, daer wacht bij gehouden wert, opdat, ondertusschen dat ick met het volck naer boven ben, sij

ons niet een poetse en speelen. De roep van de nagelen continueert noch, als voor desen U.E. geaviseert.

De heere commandeur t' Lam is hier op den 4 deser met het jacht t'Vosken wel geariveert, wesende noch niet volcomen van sijne lanckwijlige siecte geconvalesseert, is den 12 ditto naer Tarnaten verseijlt.

Wij verwachten de E. Heeren Generael ende admirael hier wederomme jegens primo off halff November ende dat volgens harer E. eygen seggen ende also den tijt gegenwoordich qualijck wil lyden veel te particulariseeren, so sal eyndigen.

Hiermeede

Eerentfeste achtbaere wel wijse voorsienige Heere, sal U.E. naer mijn hertel. gebiedenis den Oppersten in sijne genade bevelen, die U.E. gelieve te verleenen lanckwijlige gesontheijt ende gelucksalige regeringe. Ick hebbe aen Sr. Jacobus vander Mert voor desen geschreven om 3 paer buffels ende 20 ofte 30 Javaense calven nevens andere menudentias hier noodich, derhalven wil U.E. gebeden hebben, gelieft te ordonneeren, dat ons t'selve mach gesonden werden, alsoot hier nodich van doen is.

LI. THOMAS DALE, BANTAM 10 DECEMBER 1618, o.s.¹).

I have reteaved a letter from Jaccatra per Jaques Lefebre bearing date the 16th. Decembr. 1618 stilo novo, wherein our nation be taxed with many outrages and thrates with uniust warr, thereby to deterr them in their just proleedincks, but holding the said letter not to com from your selfe, being heere reported to be none of your firme nor sealed but open, I doe forbeare to answeare the pertitulers, untill I shall certaynly recieve so much from you under your awne hand and the seale of yer compa. and so acordingly I intend to give your answeare.

Your freind

ffrom Bantam the
10th December 1618.

Thomas Dale.

LII. CORNELIS COMANS, PRIAMAN. 25 EN 28 JANUARI 1619¹⁾.

A.

Erentfeste manhafte wijse voorsienighe ende seer discrete Hr.

Met t' schip de Valck, twelck van hier den 20 october. vertrocken is
ende verhoopen, tot Bantham wel sal syn gearriveert, sal U.E. verstaen
hebben ons wedervaeren tot dien tyt toe, d' onredelycheyt van den gouvr.
van Ticos continueringe, doet van tol meer betaelen, als de gerech-
ticheyt is, rekenende yder bhaer a 20 Rh. die teghens 17.18 a 19 Rh.
gecocht hebben, t' gelt, dat verhandelen, moeten mede tol van geven,
soodat hij veerthien ten hondert is rekenende.

7 voor in- ende 7 voor uijtvoeren à 20 Rn. pr. bhaer compt	Rn. 280
voor de pangloea liema, de hondert bhaer	Rn. 50
Orangcaya Surij Raija ²⁾	Rn. 25
voor de corcousen ende weghe thondert	Rn. 10

Somma Realen

365

Dese drie hondert vijf ent sestich Rn. moeten van ieder hondt. baeren
geven ende in cas van weygeringh doet ons den handel verbieden, soodat
alle middelen aen wendt ons soo veel te fasseeren(?), als hij brengen can,
gelyck dn. Engelsen mede gedaen heeft. Den 5 November verleden,
alsoo naer Pryaman was vertrocken om den handel aldaer mede te
onderstaen, is in Ticco door d'Atchyners, meer als 2 hondert sterck
synde, een rumoer geweest, off de logie aff wilden loopen ende twee
van d'onse gequetst, soodat de rest van ons volck de vlucht op ons
huijs mosten nemen ende met smeecken ende bidden ende, eenige
Atchijnders ons voorstaende, int lest geslist is, wert vermoet, hetselve
wel door inductie ofte weten van den Pangloea Liema souden geschiet
syn, watter van is, is Godt bekendt. Soo verstaen hebbe, en is haer in
tminste geen oorsaeck gegeven.

In Pryaman hebben mede plaets gcreghen ende den handel begost,
aengaende den tol is d'een als d'ander ende lujsteren na den anderen,
twelck al met gedult moeten lijden, totter tijt naerder ordre van U.E.
becommen. D' onredelycheyt van de Atchyn. is te groot ende onver-
draeghlyck, sullen al met patientie lyden, want geen redenen teghen haer
te gebruycken en is. Alhier omtrent Prijaman is een orangkaija, Maha

Raja Lilla ³⁾) genaempt, die voor desen gepresenteert heeft aan de comandeur Adriaen Woutersz. Stoop ⁴⁾) om de Atchijnders uit Pryaman te slaen, soo hem d' onse wilden assisteeren. Is t' selve noch aenbiedende ende presenterende ende aan mij versocht U.E. t' selve te verwittigen, is seer scrappeloos om met mij te sprecken, om dieswille d' Atchijnders niet en souden mercken. Is genouchsaem suspect bij haer, want is een Pryamander, die voor desen groot by den Coninck geweest is ende een van de principale, die de schepen den Leeuw ende Leeuwinne wilde affloopen ⁵⁾), heeft hier veel toeval van die van flandt ende hout communicatie met de Prijamanders.

Oorsaecke syn vyantschaps met den Coninck is, dat do. Coninck syn vrou wilde ontbieden om deselve te misbruycken, twelck gewaer werdende, is met syn huysgesin alhier omtrent Pryaman gevlycht. Den Coninck hadde belast, dat men hem soude vangen ende in Atchijn brenghen, t' selve gewaer geworden sijnde, is genouch op syn hoede ende niemandt en derft bestaan iets teghen hem te attenteeren. Hoe hier vorder bij U.E. in gedisponeert sal werden, sal den tijt leeren. Op ons eyghen macht soude men moeten vertrouwen, want tsyn mooren, die in haer beloftien niet te vertrouwen en sijn; sij doen wel schoone beloftien, maer is twijffelachtich, per advijs.

Soo den Coninck van Atchijn victorie in Queda becompt, daer syn vloot na doe is, souden wel cunnen gebeuren alsdan naer Malacca te trekken, want seer op deselve gestoort is, sulcx geschiedende, souden onder correctie twee vlieghen met eenen lap connen geslaeghen werden, te weten onsen macht nevens de syne voegende (soo sulcx mocht geschieden) om voorsch. stadt te vermeesteren ende geincorporeert sijnde, ons alsdan Mrs. van de stadt ende syn vloot te maken, en is wel niet Godlyck, evenwel sijn cleynachtinge van onse prince ende natie als sijn tyranique ende leugenachtige handelinge, gelyck aan ons bethoont heeft, is sulcx wel meriterende, oock moeten ons voorsekert houden, soo verstaet, d'onse eenige alliantie met die van Jhoor syn hebbende, syn affectie te minder, syn wraeckgiericht. te meerder t'onswaerts wesen sal. In Ticco ende Pryaman heeft ons t' siap ⁶⁾) vergunt, maer tracteren ons naer haer eyghen goetduncken, gelyck als se d' Engelse mede gedaen hebben, die door haer valsch wicht $\frac{3}{4}$ bhaer voor een bhaer hebben doen ontfanghen, twelck wij met groote moeyten voorgecomen syn, soodat 300 cattij Chinees, wat min ofte meer, voor den bhaer syn crygende, dan

thara van sacken en werden niet affgetrocken, alsoo onder haer selfs gheen gebruik en is, oock en willen in tminste daertoe niet verstaen.

Den 4 Octob. is in Atchyn gearriveert een Portugese fregat, commende van Negapatam, voorleden jaer met ons in Atchyn mede geweest. Den Coninck heeft den Capn. een landt ontboden, die derrewaerts geaen is, een landt synde, deselve gevanelijck genomen ende t'fregat voorts in de revier doen brengen, alle de goederen aengeslagen ende t' resterende volck, t' welck meest Clingen waeren, gevangen (niettegenstaende voorsz. Capn. vrijpas ende geleij van desen Coninck was hebbende, mede onlastinge van den tol hem togeseyt hadde) ende nu soo getracteert wert, waeraen U.E. can bemercken, hoedat men op syn beloften vertrouwen mach. Desen Capn. hadde door last van den Coninck eenige fraeye stukken wercx doen maken, die hem tot vereeringe medegebracht werden. Den 18 Octobr. is in Atchijn mede gearriveert een schip van Dabul ende een fregat met vijff vrije lieden van Paleacatte. Twee schepen van Dabul syn naer Queda, die door d' Atchijnders ongetwijfelt daer aengeslaeghen sullen werden, van St. Thome syn dit jaer twee scheepkens naer Malacca vertrocken, de Portuguesen brenghen in Atchijn tijdinge, datter vier in Guseratte van de lucht gevallen is ende veel duisent menschen verslint heeft, mede dit jaer geen schepen en soude comen, twelck wel eenig aparentie heeft, want t'mousson meest verloopen was.

In dese quartier hebben mede dit jaer 1618 2 commeten gesien, wat beduyden sal, is den Almogenden bekendt.

Soo dese plaetsen Ticco ende Pryaman gecontinueert sullen werden, dienen met den eersten versien met Guseratsche cleden ende custcleden, als by nevensgaende memorie. Wij sijn van dach tot dach getreyneert geweest. Door welche oorsake t' schip den Zeewolff soo lange opgehouden is ende nu mine heeft genomen, gelyck U.E. bij nevensgaende factuere sien cundt ende verhoopen noch 150 a 200 bhaeren in Cotatenga sal becommen, alsoo in onderhandelinge met eenen Raja Moeda¹), die daer de principaele is, geweest syn. Uyt Indrapoura, soo hier de tydinge is, sullen vertrecken 7 groote prawen, geladen met peeper, van meninge deselve tot Bantham te brengen, soudan van d' onse cunnen waergenomen werden, t' sy onder t' eylandt van Seleber, ofte daer U.Ed. geraden sult vinden, souden deselve tot redelycken prijse van haer connen handelen. In Ticco syn den 28 Decembr. 2 man van een van onse swar-

ten, die mymerende was, vermoort ende hij selffs is mede, naerdat noch meer quaets wilde doen, dootgeslaegen, soodat 3 dooden in een uijr hadden.

Hiernevens gaet een cathy campher van Orankaija Raya Mouda, versoecken[de], eenich goet voor hem gecocht mach werden als bij nevensgaende memoritgien, levert veel peeper ende t' geene te cort compt, sal ons hier goetdoen ende betalen.

Sr. Casenbroot behoorde dese guijterije den Coninck wel aen te dienen, dan sy beducht, t' selve niet en sal derven doen, want vreest des Conincx gramschap ende tyrannije. Des conincx cleeden, bij ons ontfangen, en sullen in dese twee jaeren, soo ons aengerekent syn, niet cunnen vertieren, waervan den Coninck wel schriftel. dient geadvyeert, alsmede van den tol, die ons sijn affdwingende.

Hiermeede

Erentfeste manhafte wijse versinnige ende seer discrete, sullen Godt bidden U. Ed. in langduerige Regeringe wil spaeren ende gebieden ons t' u' waerts.

Actum Pryaman 25 Januarijo Ao. 1619.

ende was ondertekent

U.Ed. dienstwillige

Cornelis Coomans.

B.

Erentfeste manhafte wijse voorsinnige ende zeer discrete Heere.

Naer tvertreck van tschip de Zeewolff van hier naer Cotatenga sijn in Ticco twee joncqen gearriveert, geladen met des conincx van Atchijns cleeden ende ontrent een maent tevooren was noch een gecomen, soodat dese quartieren met s' conincx cleeden overal vervult sijn ende ons seer schadelijcke in de handelinge sullen sijn. De pangelijma in Tycco wil ons 30 bharen, die ons noch van des conincx schuldt syn resterende, met cleden betaelen, sal in twee jaeren niet en cunnen vertieren, soo ons die aenrekendenende sijn. Den tol, door den coninck van Sr. Casenbroot ontboden, betaelt ende ontfangen, is van 242 bhaer peper, bedragende tegens 7 prcento 561 Rh. en weten ons niettemin noch van peper, noch van tol. Den peper, die in Ticco met contant gecocht hebben, doet ons van yder honderd bhaer van tol betalen 365 Rn. soo 14 ten hond. voor den Coninck à 20 Rn. yder bhaer, die naer syn eygen appetijt reeckent,

50 Rn. voor hem, 25 Rn. Orangkaja Sourij Raedja ende thien R. voor de weger, corcouz ende Panglou warra¹⁾), doet dit op sijn eygen authoriteyt ende in cas, soo wyt weygeren, doet ter standt den handel verbieden. Soo den Ed. Hr. genl. geraden vindt, alhier sal binnen 2, 3 à 4 maenden veel peper naer Atchijn gevoert werden, soo van den coninck als andre, die gevoechel. souden cunnen waernemen ende voor onse schade aenslaen. Myns oordeels, onder correctie, souden dese plaetsen Ticco ende Priaman wel te incorporeeren sijn. soo men maer een tocht met 4 a 600 man te land mach doen ende om omsicht te maecken 4 a 5 schepen ende om t' selve te houden ende continueeren, soude men een ford moet maecken bestant tegen den Atchynder, ongetwyffelt souden toeval van die van tlandt krijgen, principael van de Priamanders ende van Orangkaja Maharadja Lilla, die mij sulcx is aenpresenteerende ende quantiteyt volck op syn handt heeft ende bestant om haer met sijn volck alleen te dwingen. Off men nu t' yser smeden sal, derwijlle t' heet is, ofte dat men haer onredelycheijt ende ongerechticheijt sullen verdragen ende toestaen, sullen U.E. ordre daervan verwachten. Soo hierin iets gedaen soude werden, soude nooddich sijn eenighe groote Javaense prauwen om tot roijtuych te gebruijcken ende lichte schepen ende chaloupen om dicht aan wal te mogen setten. D' oncosten souden voor eerst groot loopen, daertegen soude men jaerlijcx, als de cust vrij hadde, twelck genoch met een a 2 schaloupen gedaen can werden, van dese plaetsen trecken 3, 4 a 5000 bhaer peper, die al met Guseratsche cleeden ende goede avance gehandelt souden werden, mitsgaders valt hier jaerlicx, soo in Cotatenga als andre plaetsen, goede pertije goudt, dat door de Javanen van den Gounong Boukit, Guseratten ende Clingen vervoert wert, soodat, als den handel in treijn was, mijns oordeels rijckel. betaelen souden d' oncosten, die men doen souden. Donredelijcheijt van de Atchinders ende haer tollen sijn te groot ende onlijdelijken, hierop sullen U.E. ordre verwachten. Alhier is loopende tijdinghe, Queda door den Atchinder vermeestert is ende twee guseratsche schepen in Atchin gearriveert syn. Watter van is, sal den tijt leeren. In tschrijven van desen sijn andermael bij een van de Prijamanders ontboden, Radja Settia Phalawan genaemt²⁾, die hier mede een van de principaelste Priamanders is ende met Maharadja Lilla communiceert, mij de saeck andermael belast ende gerecommandeert, dat men U.E. soude ontbieden ende versocht om volck aen U.E. te senden, twelck

haer geconsenteert hebbē, soodat twee persoonen aen U.E. syn sendende om U.E. mondelinghe van haer versoeck rapordt te doen. Dese twee persoonen syn versoeckende, dat men haer, daer synde, sestich R. souden leenen. Maharadja Lilla ende Raedja Settia Phalawan hebben beloofst, dat syt hier aen ons sullen betaelen, watter U.E. in doet, sullen ons daer na regulleeren, wanneer bescheyt becomen. Sijluyden maecken ons wijs 4 a 5 hondert duysent weerbare mannen by den andren connen brengen, doch t' vierde part soude genoech wesen. Den Coninck van Atchin heeft alhier ontboden, dat se banannesboomen souden planten, opdat sijn oliphanten, geen honger en souden comen te lyden, wanneer hier souden comen, dat onder d' inwoenders groote murmuratie maeckt, niet wetende, wat beduijt.

Hiermede

Erentfeste wijse voorsinnige ende seer discrete Heere sullen U.E. in de protectie des Alderhoochsten bevelen ende Godt bidden, U.E. in langhdurige Regieringe tot salicheijt wil spaeren, actum Priaman 28en Januarij 1619 ende was onderteekent U.E. dienstbereyde dr.

Cornelis Comans.

LIII. PIETER GILLISZ. VAN RAVESTEIJN, SOERATTE 22 FEBRUARI 1619¹⁾.

(Afgedrukt: Westerkwartieren, p. 221.

Daar te lezen r. 1 voor „schrijvens”: „schrijven”, voor „met”: „aen”, r. 5 voor „ten”: „ter”, r. 13 voor „natureel”: „neuterael”, r. 16 voor „gelijcke vrijdom”: „alle gelijcke vryheit”, r. 19 voor „ambosadoor”: „ambassadoor”, r. 21 voor „treckende”: „vertreckende”, r. 28 voor „audere misverstanden”: „andere toevallende misverstandt over wedersijden”, p. 222 r. 2 voor „dr.”: „die”, r. 13 voor „met wat”: „met veel wat”, r. 14 voor „Dan d””: „Den”, r. 15 voor „Jordan”: „Jardijn”, r. 19 voor „sal”: „sou der”, r. 21 voor „durder”: „dierder”, r. 24 voor „eenigen”: „eenen”, r. 34 voor „gevonden”: „bevonden”, p. 223 r. 5 voor „bastu”: „bafta”, voor „geleijt”: „gestelt”, r. 6 voor „basta”: „bafta”, r. 8 voor „Srs Goeree

ende". „Sr. Goeree met", r. 9 voor „Cambaijer ter coopinge": „Cambaija tot opcoopinge", r. 13 voor „40": „24", r. 14 voor „bastu": „bafta", voor „Gielis": „Giellis", r. 15 voor „basta": „bafta", „rouwe" vervalt).

LIV. CORNELIS COMANS, PRIAMAN 27 FEBRUARI 1619¹⁾.

Erentfeste, manhafte wijse voorsienige ende seer discrete Heere

Tsedert t' vertreck van tschip de Seewolff is hier niet sonders gepasseert ende tot noch toe is hier weynich peper comen[de], vermits met de padie doende sijn, sijn se houdende op 18 a twintich Rn. twelck te beduchten staet, voor eerst tot geen lager prijs en sal comen, doch den tijt sal leeren.

Brenger deses sijn Priamanders, die van Orangkaija Maharaijja Lilla gesonden werden om assistentie aan U.Ed. te versoecken, alsoo hier verstaen can, werdt veel naer hem geluijstert. Dan t' zijn Mooren, daer niet op te vertrouwen is. Versz. orankaija soude gaern sien ende wilde wel, terstondt geschiede, doorloch tussen ons ende d' Atchynders aenginck, belooft syn hulpe ende assistentie ende, soo hij doet aendienen, can met syn volck in corten tijt vaerdich wesen. Ten heeft niet veel gescheelt, off d' oorloch soude tegen die van Ticco aengegaen hebben van een orankaija hier van tlandt, die d' Atchynders in teijschen van den jaerlicksen tol overlast gedaen hadden, soodat d'Atchyn[ders] wel acht a thien dagen nacht ende dach in Ticco in tgeweerd sijn geweest. Is door Maha Raijja Lilla geslist ende hem belast soo lange gerust te houden, totdat naerder ordre van U.Ed. sullen becomen, dan mijns oordeels moeten op ons eygen vertrouwen ende d' een noch d' ander te veel gelooven. Den peper werdt hier meest van d'Atchynders vervoert ende dese quartieren werden overal met des Coninckx cleden vervult, gelyc U.Ed. in voorgaende geadvyeert hebben. Soo sij hier sullen continueeren, dienen metten eersten met guscratse cleden versien, want op den realen verlies doen. Des coninckx schuldt, bedragende acht duijsent 12 Rn. van 8en, hebben ons allemael met cleden betaelt, daer een yder vervaert voor is ende niemand begeert se tot sulcken prijs t' ontfangen, doch van nu in een maent gaen 2 a 3 des coninckx joncqen, ge-

laden met peper, naer Atchin, mitgaders des conincx tollen, soodat, soo U.Ed. een chaloup ofte twee herwarts ordonneert ende last geeft, voorsz. juncqen gevouchlijck waergenomen souden connen worden, want seylen al langs de wal ende, soe 't geschieden cost, een lange Javaense prauwe om tot roijtuijch te gebruijcken. Dese prauwen off juncqen doen gemenlyck alle plaetsen aen, soodat langhe onderwegen sijn, soodat, indien niet te langh gewacht wordt, tyt genoch souden hebben om deselve t' achterhalen ende, sulcx tegens d' Atchinders attenterende, sal een groote alteratie over hen wesen ende orsaect sijn syn bedriegelycke handelinghe, aen ons betoent, te overdencken, heeft den tol van peper gevordert, die hem door Sr. Casenbroot betaelt is van 242 bhaaren ende schrijft, ons met cleden sullen betaelen, gelyck gedaen hebben, soodat van peper noch tol ons niet wil en weeten, dan d' occasie ende de gelegentheyt is nu voor de deur, soo van tvertrekk van des conincx juncqen als de presentatie van Maha Raya Lilla, Rayja Settia Phalawan als andre priamanders, die nu de handt syn biedende ende seer U.Ed. hulp versoecken ende mij dagelickx aensijn om U.Ed. tselve te recommandeer.

In Atchijn is Orangkaja Laxamana³⁾, van de Pahanders geuest, twelck nu de tweede mael is, dat se hem gesocht hebben om te brengen, den coninck heeft meer als hondert van de principal. Pahanders doot doen smijten ende in de rieviere doen werpen.

Soo op tversouck van Maha Rayja Lilla niet en sal volgen, noch dat men op des conincx juncqe ende prawen niet en sal attenteeren, en dient alsdan geen groot schip herwarts gesonden, want na d' apparentie is, salt een jacht hier wel connen affsien ende de last, die hier soude mogen vallen, wechvoeren.

Soo U.Ed. niet geraden vindt, een ford gemaect soude werden ende dat men Maha Rayja Lilla souden assisteeren, soude alsdan nodich sijn continueelyc een a twee schepen op de cust te houden (wanneer d' Atchinders van hier verdreven waren) om d' Engelse als andre van dese plaetsen te weeren, dEngelsen, soo hier de lopende tydinghe is, hebben andermael tschiap by den coninck vercregen, doch en candt niet geloven, voor en aleer sulcx sien sal, want den coninck mij selfs geseyt heeft, d' Engelse (noch ons naer desen) t' siap niet meer sal geven, maer den handel in Atchijn begeert te trekken.

Hierneffen gaet een brieff, voor desen bij den Commandr. Ariaen

Woutersz. Stoop alhier gelaten, waer de Priamanders mede schult geeft, geen verversinghe en conden crijgen, doch tsyn d' Atchynders gheweest, die tselve beleth hebben.

Brenger deses versoeken, dewijle aldaer sijn, bij d' onse geaccommo-deert mogen werden ende met d' eerste gelegenheyt wederom herwarts mogen keeren.

Hiermede

Erentfeste manhafte wijse voorsinnighe ende seer discrete Heere sullen Godt bidden U.Ed. in langdeurige regeringhe tot salicheijt wil spaeren.

Actum Priaman 27en Februarij anno 1619.

Was onderteekent U.Ed. dienstwillige dr.

Cornelis Comans.

Met de Javaense schipr. daer brenger deses mede syn comende, syn noch copien van briefven en resolutien berustende, soo deselve ophiel-den, gelieve van hem gevordert mogen werden.

LV. PIETER VAN RAEY, JAN VAN GORCKUM, HENDR. JANSZ.,
ADRIAEN JACOBSZ. HULSEBOS, EVERT HERMANSZ.,
ABRAHAM VAN UFFELEN, JACQUES COETELY, JAKATRA
1 MAART 1619¹).

Erentfeste manhafte wijse voorsienighe ende seer discrete Heere.

Door U.E. vertreck van lande ende wt de forteresse alhier op 30 Decembr. 1618 is onse swaricheyt ende elende niet weynich vergrootet, doordien U.E. niet alleene selfs ons absenteerdet, maer oock naer U.E. naemt de voornaemste ende oudste van de logie ende forteresse ende ons lietet diegeene ende alsulcke, die eerst door bevindinge thaeren grooten laste ende leetwesen hadden te vernemen die gewoonlijcken handelinge, eerloose practijcken onser partije alhier ende boven dit alles ons noch lietet ontbloot ende gansch onversien van de behoorliche ende nootwendighe middelen, daerdoor onse vyanden resistentie conden presenteeren, welck alles niet nodich is in tlargo te verhalen, doordien

wel weten, sulcx bij U.E. en de raet daernaer genoechsaem sal geconsidereert ende bedacht sijn, niettemin de saecke Godt de Heer beveelende, heeft hem de princepaelste handelinghe tussen ons ende onse pertije ofte vijandt toegedragen, als volcht.

Wij hebben wt U.E. laeste schrijvinghe verstaen²⁾, hoe U.E. met de Engelse vloote in slachtinge den 2en Janu. 1619 sijt geweest ende Godt de Heere U.E. sonderlinge voor overlast derselver heeft bewaert, voorts hoe U.E. door derselver groeter macht sijt genootsaeckt geweest naer Amboina toe te loopen om niet het geheel in perijckel te stellen, maer de macht, de E. compa. toebehoorende, bijeen te vergaderen ende daernaer met d' eerste gelegenthelyt wederomme herwaerts tot ons te keeren ende, soot mogelijck is, onse vijanden te bedwingen, doch U.E. vertreck, hoe groote discorragie het ons, voornamelijck ons gemeijn volck, gegeven heeft, sal ter gelegener tijt wyders U.E. connen geadvyseert worden. Naer U.E. vertreck ende vluchte van hier syn noch dagel. wij tegens onse pertije ende onse vijanden tegens ons in tschieten continueerende gebleven, daerwt soo nu, soo dan, versz. dooden sijn gevallen. Op 14 Janarij. 1619 sijn bij d' onse buijten het ford gevonden 3 Javaense briefven, daerwt wij anders niet conden verstaen, off den coninck alhier en sochte van den orloge af te staen ende in vrede met ons te treden, waerover het door wederschryvinge ende lancksame daegelijcxse onderhandelinge (present die van Bantam) soo verre gecomen is, dat wij den 20 do. contract van peyse met denselven hebben gemaect, mits dat den coninck van Jacatra³⁾ heeft genooten 5000 ral. van achten in contant ende een duysent in caijns⁴⁾, als wyders ter gelegener tijt U.E. verhoopen te verclaeren, doch alsoo den 22en derselver Sr. van den Broecke, den doctor⁵⁾, Dirck Jemmings⁶⁾, Philips Adriaensz.⁷⁾ ende noch andre gemeyne parsoonen ten hove op s' conincx eysch syn gecompareert, soo heeft do. coninck van Jacattra deselve verradel. aengetast ende gevangen gehouden, haer ontnemende t' haere ende seeckre schenkagie, daer deselve mede affgeveerdicht waeren. Wat hierwt ontstaen is, can mede wel bij U.E. en de raet bedacht ende geconsidereert worden. Naert vangen van die versz. personen heeft den coninck niet alleenl. verscheijde maelen onse forteresse opgeeijsccht, noch ons als vooren naer zijn vermogen alle schade ende nadeel gedaen, maer oock selffs d' Engelsen, die hier nu met hunne volle vloote lange op rede gelegen hadden, tot syn assistentie geroepen,

dewelcke oock benefens de Javanen haer baterijen, verschanssen tegen ons hebben gemaect, die met haer volck ende geschut versien, met haere vaendelen beplandt ende ten laeste oock onse forteresse hebben opgeleyscht.

Ende alsoo wy siende de vereenichde groote ende continueerende macht onser vyanden ende gans onversien synde van cruijt, behoorliche wallen, chirurgijs ende andre nootlijcke behoefticheden, sijn genootsaeckt geweest onse forteresse in der Engelsen handen te stellen, mits bedingende sulcke conditien, gelijck voorseyt is, zijn E. en de raet ter naester compste sal wyders ontdeckt connen worden, twelck geschiet is op den pmo. February 1619.

Dan alsoo do. Engelsen door den coninck van Bantam verhindert sijn ons wt onse forteresse vrij ende franck te leveren ende te stellen in genietinghe van de bedongen poincten, soo is daerwt ontstaen, dat wij de overgevingen derselver hebben gerefuseert, verwachtende de genadige wtcomst, die de Heere onse elendighe conditien wilde apliceeren. Een weynich naer desen is d'Engelsche vloote naer Bantam vertrocken, alwaer dagelijcx veel pitscharinge met den coninck hadden, diens inhoudt ons meest onbekendt is gebleeven, niettemin passeerden dagel. tussen den Coninck, d'Engelse ende ons versz. advijse, doende elck syn beste om onse forteresse met de schatten daerinne te becomen. Wij hebben seer groote oncosten moeten doen om het volck in tverstercken van de forteresse gewillich te maecken, daer den noot sulcx op thoochte vereistte.

Naer lange over en weder schrijvinghe tussen ons ende de voorsz. pertijen heeft ten laesten den coninck van Bantam onse forteresse begreert ende opgeleyscht, daer bij verclarende, soo wij niet willich gesint en waeren, ons daertoe te sullen dwingen, soo door syne eygene macht als oock met de macht der Engelsen, die hij daertoe op hun versoek wilde gebruiken, genietende deene de goederen ende d'ander de eere ende t'volck. Wij hebben, siende ons in alles ontweldicht, oock den Coninck tot Bantam seeckere artickelen gepreponneert ende dien volgende beloofd de forteresse in zijn handen te leveren, dan de saecke staet soo, dat het schijnt, de coninck daertoe niet sal willen verstaen, hetwelck, soo sulcx geschiet, sijn wij geresloveert tot den bloede toe te stryden, tfordt soo langh te behouden als doenl. is ende alsoo onsen geswooren eet voor tvaderlandt ende de compa. te betrachten, hoewel

nochtans verseeckert sijn tegen hun beyder gewelt niet te connen staen, maer van twee quaden namentlyck doot ofte gevanckenisse het beste, namentl. de doot, kiesen. Soo de Heere belieft, dat wij met groot perijckel des levens de forteresse noch een weynich behouden, soudet hoochnoodic sijn, dat syne E. en de raet resolveerde ons op tspoedichste te comen ontsetten, oock soet mogelijck waere, voor tmossom ende de samencomste van de geheele vloot, die anders wel soude connen bijeen geroepen worden, want de saecke staet soo, dat bijnaest ten eynde van alle raet, verwerringhe ende hoope zijn, twelck d'Almogende verhoede, die dese florerende plaatse soo jammerlijck dreygt te vernederen ende nu alle onse vijanden een gewenste deure ende baene opent omme alle haer gewelt ende vijleynie tegens ons belegerde ende onooseelen te be-toonen.

Den coninck van Jaccattra is door de Pangoran van Bantam wt sijn plaatse gestelt ende vervoert, onder pretext van ons geen beloofte gehouden te hebben in tmaken van ons eerste contract, doch watter van is, can bij U.Ed. geconsidereert werden.

D'Engelsen sijn voor desen sterck geweest 16 schepen ende drie schaloupen, daervan het eene in tverdubbelen aen teylantd is gebleven ende twee verbrandt, deene, cleijn synde, bij hun selven aengesteecken, het ander, synde den Swarten Leeuw, bij ongeluck met sijn volle laedinghe door hun eygen volck in brandt gecomen, noch sijn twee van haere schepen ontrent 2 dagen geleden naer tpatria vertrocken, de reste verwachten wij weder alle ure herwarts.

Souden d'E.Hr. genl. wel larger onse saecken hebben gesz. dan den tijt en laet sulcx niet toe, dese dan sal alleene dienen syne E. ende raet t' adverteeren de ellendighe conditien, daerin het d' Almachtigen gelieft heeft ons tegenwoordel. te stellen ende also ons veele swaricheeden alreede syn voorgevallen ende noch dagelickx doen, die om gewichtige redenen niet wel en dorven verhalen, willen wij sijn E. en de raet seer ernstlickende op talderhoochste door desen ende andermael gebeden hebben, ons citto ende op tallerspoedigste t' assisteeren ende te ont-setten, want het ons niet doenel. is de forteresse tegen haer beyder gewelt langer te houden ende sij doch niet gesint zijn in talderminste het fordt in esse te laeten ende soo wij niet en connen tot een redelijck accordt met den coninck van Bantam ofte d'Engelse te geraken, gelyck het hem laet aensien niet te sullen geschieden, doordien sij niet anders

dan onse geheele ruijne en soecken, soo sullen wij ons bloet ende leven voor dese plaatse te pande stellen ende d' Almogende onse saecke beveelen, dan staet te beduchten, het alles in ruijne sal geraecken tot seer groote schade ende diseere van de vereenichde compa. twelck wij in consentie verclaren niet te connen verhoeden, wij stellent alles in hoope van U.E. haestighe hercomst alhier, het welck, soo sulcx faelgeert (daer Godt voor sij), dese plaatse lichtelijcken sal geraecken in de handen onser vijanden, daerop oock sullen volgen veele inconvenienten ende ongevallen, toucherende den standt van de omleggende comptoiren, daerop dan ten hoochsten bij Zijne E. ende raet dient geleth te worden, twelck wij oock verhoopen ende van herten vertrouwen, niet en sal naergelaten worden. Desen hebben goet gevonden mede te seynden 17 caskens met gesmolten Jappons silver, draeckenbloet 4 potten van Succedana gecomen, 4 packens van Jambij gecomen, 12 besaeltiens met diamanten alles inhoudende, als per nevengaende connoisement.

Op gisterenavondt is alhier van Jambij met groote meserie ende travaille (Godt loff) wel gearriveert het jacht Delff, inhebbende omtrent 80 lasten Jamby sche peper, alsmede op huyden t' jacht den Tyger, mede inhebbende omtrent 36 lasten peper, soo wt Jambij als Andrigiry ingenomen, alwaer onsen vriend Tymen Michelsz.⁸⁾ met vander Eijck⁹⁾, syn gebleven ende per desen U.E. haere missive sijn sendende, daerbij hooke, U.E. alles goedts van haer ende Abraham van Breen van Jambij sult verstaen, dat Godt gunne. Het jacht Delff hebben moeten met groot leetwesen door vreese van d' Engelse (soo dagelijcx andermael verwachten) met alle sijnen last resolveeren hier te stranden ende alsoo tgeene doennel. is int fordt te salveeren, waer U.E. per desen de copie van d' attestatie van alle het bootsvolck ende de schippers senden, niet bequaem ofte mogel. te zijn van hier de voijage naer Amboina te doen door de leccagie ende niet langer boven water met pompen connen houden, in alle twelcke den schipr. van twoorsz. jacht syn wtterste devoir ende diligentie heeft voorgewendt, die U.E. sy voorgerecommandeert.

Hiermede

Erentfeste manhafte wijse voorsienige ende seer discrete Heer weest naer hertelycke groete. den Almogenden Heere in genade bevolen.

In tfornt Jacattra adij. pr. Martij ano. 1619.

Was onderteckent U.E. dienstwillige drs.
 Pieter van Raey, Jan van Gorckom, Hendr. Jansz.,
 Adriaen Jacobsz. Hulsebos, Evert Hermansz.
 Abraham van Uffelen, Jacques Coetelij.

Hebben haer oock de Ed. Hr.
 verseeckert te houden, dat d' Engelsse
 dit jaer geensints innwaerts aen
 sullen volgen, daernaer derhalven aldaer
 wel ende bequamel. geordonneert kan worden.

LVI. ADRIAEN JACOB SZ. HULSEBOS, JAKATRA
 4 MAART 1619¹⁾.

Alles in hoope.

Eerentfeste manhaftige ende zeer voorsienige Heere.

Per nevengaende can U.E. ten naesten verstaen, in hoe elendighe conditie, het de Heere belieft heeft ons tegenwoordich te vernederen, voorwaer dienende niet alleenlijcken tot grote trotseringhe ende loff onser vijanden, maer aldermeest tot onser perticuliere bedroeffenis, schade van de E. Compa. ende U.E. (wel vermaerde) disseere bij de benijders, twelck wij van herten bidden, de Almogende wil revengeren.

Op 15 Febr. pasto. hebben een generale biddach gehouden ende dien dach in goddelycke oeffeninghe tot 4 maelen toe gefrequenteert. Onse vijanden dringen ons seer herdelijcken, soowel de Javanen als Engelsen, soeskende ider niet alleen onse ofte der Compa. schade, maer oock leven ende forteresse te ruineren. De punct van thuis staende aen t'Noorteynde van de nieuwe godong, is opgetrocken tot de hoochte van de gardijnen, met een aerden borstweringe voorsien, aen toosteynde van toude huijs sijn vast besich een groote punct te leggen, gelijck t' zee-warts gelegen is. Het oude en nieuw huys sijn binnen ten halven ofte omtrent 12 voeten met aerde beleijt. Dan het gewelt van onse vijanden is soo groot, dat dit alles ons oogenschynlycken weynich sal prophiteeren, dewijl sij (hoewel in lange met een praatgen haer hebben laeten genoegen) nu thoonen eernstelijcken gesint te sijn haer wtterste macht

voor te stellen ende ons sonder vertreck te ruineeren ende de hoope
de forteresse te houden is gants sober, jae gants niet. Wat elendighe
conditie ons, U.E. getrouwne dienaren, omme desen over thoofst is
hangende, misschien tot onses levens verlies toe, can wel geconsidereert
worden. Dan t' is met ons soo verre gecomen, dat de dagelickse meenich-
vuldighe periculen ons de Hoochste cleijn doen achten, wenschende bij-
naest en liever t' leven te abandonneeren dan duijsent mael des daechs
te sterven.

De tijt verbiet in lange te schrijven. U.E. derhalven met U.E. neven-
raeden, onse oude vrienden ende den predican aldaer de groete ende
Adieu.

In onse van alle canten belegerde forteresse tot Jacatra, desen 4
Martij 1619 ende was onderteekent U.E. gansch getrouwe ende toe-
gedane

Adriaen Jacobsen Hulsebos.

De Heeren alhier hebben mij mede
in haeren raet geroopen ende sint
U.E. vertreck oock altijt mijn
stemme gebruycckt

Patientia.

LVII. HERMAN VAN SPEULT, AMBOINA 25 APRIL 1619¹⁾.

Edele erentfeste gestrenge wyse ende zeer voorsienige Here

Myn heere, naer mynne zeer gedienstige gebiddenisse, so sal deesen
alleenlyck diennen omme U.E. delachtich te maecken, van t' gene t'
zedert U.E. vertreck alhier geinnoveert is.

Des anderen daechs, naerdat U.E. met de vloote van hier waert
vertrocken, so quamen die van Nouselao (naerdat sy verstaen hadden,
dat haren lebe²⁾ by U.E. medegenoomen) haer affscheyt neemen ende
met eenen verneemen, hoet met hem soude affloopen, incureerende voor-
eerst, off wy van meyninge waren hem onder weeghen over boort te
setten, daerop haer antwoort gaff, dat onaengesien hy sulckx wel ge-
meriteert hadde, so en was sulckx nochtans de meijninge van U.E. niet,

want ingevalle U.E. naer synne groove fauton hat willen straffen metter doot, als hy wel gemeriteert hadde, so soude men hem hier geexecuteert hebben in topenbaer, doch dat sulckx door haer menichvuldich bidden was naergebleeven ende begenadicht met den eeuwigen ban ende dat U.E. hem naer de cust van Cormandel sout senden, haer met eennen exhorteerende, waervoor sy haer in toecomende souden hebben te wachten ende dat ingevalle ick coste verneemen, dat eenige moorse papen daer wederomme quamen te nestelen, dat niet alleene de paep en souden straffen, maer oock de hoofden der plaetsen, die sulckx gedoocht souden hebben, andere te exemple en sij belooffden haer voor sulckx te wachten. Ick hadde alle onse eylanders, als die van Oma, Uleasser ende Nouselao, te weeten de hoofden, een beest belooft, dat sy hier met den anderen souden coomen eeten, welcken bestemden tijt nu binnen 6 a 8 dagen voor handen is, alswanneer den persoon, die daer nevens de domine sal leggen, met henluiden derrewaerts sullen senden. My verlanckt, wat hierwt broyen sal, alsoo de naestgelegen mooren van Iha Mau niet weynich haere figure en sullen speelen met de Nouselaurs op te rockenen ende haer selleven buijten schoots maecken te houden, doch tot noch toe en hebben niets vernoomen, dat haer anders als wel en stellen, houden vast een ooge in tseyl.

De wechgeloopen Mooren van Rossenijven, die seer sluypswyse wederomme gecoomen syn ende bij U.E. gelast deselleve hier niet te gedoogen, daer hebbe tot noch toe mede gesuspender omme te sien, werrewaerts sich dese snaecken met de Nouselauwers sullen wenden, als wanneer U.E. ordre in twerck sullen stellen.

Op den 10e deeser arriveerden hier de fregatte Bijma, comende van Banda, mede brengende 40 soldaten onder den luitenant Gemalen³), die den Gouverneur van Ansen⁴) gesonden hadde omme de vloote te verstercken, adviseert, dat de Engelsen met 3 jachten voor Pouloron lagen, als U.E. in tbrede sal connen sien by nevens[gaende] brieven, waeraen mij gedrage. De scheepen den Engel ende Hooren en hebben tot noch toe niet vernoomen, den Almogende behoede haerlieden voor ongeval. De Vos heeft den Tyger tot noch toe helpen verdubbelen, sal binnen 8 a 9 dagen veerdich weesen, als wanneer elckx syns weechs sullen depecheeren. Symon Cool⁵), die nu de leste reyse in de Molucas is geweest, en is niet graech omme met syne joncke op dat vaerwater te begeven ende den schippr. van den Tyger en is daer niet wel bedreeven,

sodat Symon evenwel sal moeten gebruicken, die en passant met een prau wederomme de avisen wt de Molucas kan brengen, opdat U.E. pr. t' fergat van den stant aldaer mach geadverteert werden.

Hier syn tzedert U.E. vertreck noch verschyden joncken so op Bouro, Hitoe, Louhoe als op Cambelle gecoomen, ick hebbe alrede verscheiden reysen aen Kymelaha gesz. dat hy de jonck van Bouro ontbieden, off dat in faute deselleve met gewelt van daer sal halen, heeft mij voor antwoort gesz. dat haer noch eens sal waerschouwen ende ingevalle sy alsdan niet en coomen, so moogen wy die vrijelyck van daer haelen. Het is voor seecker te houden, dat die van Hitoe, Loehoe ende Cambelle haer nagelen toevoeren, ick houde gegenwoordich rechte commoditeyte van weer en fustagie hebben omme de joncke aldaer te vernesselen ⁸⁾, want ingevalle sy dit jaer op Bouro niet verstoort en werden, so sullen aparentlyck het toccomende jaer daer noch veel stercker comen ende de inwoonderen, desen smaeck van hoogeren prysen wech hebben[de], noch meerder quantiteyt voor henluiden bewaren.

Op den 21en deeser zijn hier, Godt Ioff, wel gearriveert de scheepen Haerlem, t' Hart en Zeewolff, het veroverde Portegysche scheepken, daer Sr. Lefevre mede compt, van wiens wedervaren my sal gedragien aen syn E. mondelingh rapoort omme prolexyteyt te evijteeren; ditto compste is geheel onverwacht ende buiten onse gissinge geweest, alsoo wy niet en twijfelen, off ditto scheepen souden U Ed. gerescontreert hebben, welcke missinge is geschiet, overmits sy lanckx de custen van Balij ende Java minor zijn gecoomen den 20en van ontrent Jacatra, hebbende winden meest westelyck gehadt ende favorable stroomen, dat ons doet presommeren, U Ed. reyse niet wel so spoedich en sal geweest syn, als wel verhoopten. Dito schepen syn noch heel wel versien van wyn, hebben noch omtrent 100 leggers, syn mede noch redelyck wel van speck en vleys versien, sodat dit een goet secours voor de vloote sal wesen, als die met lieff by U.E. ordre des anderendaechs wederomme affgevaerdicht, dan also sy seer sober van water waren versien, mosten eerst water halen, daer sy 2 a 3 dagen werckx aen hebben ende also den boechspriet van tHert in tslaen jegens de Engelsen over boort geraeckt is, hebben ordre gestelt, dat met alle man den nieuwe gehouden sal werden, die sy gemaeckt, op syn seyl schooten, ingevalle bevonden wert, dat sy daer meer tyts als gelymiteert is, tot het versz. setten van doen souden hebben. Gesien hebbende pr. de facture der inge-

laden goederen, datter in de scheepen 6000 lb. cruit quam voor car-gasoen ende omtrent de 70 vaten soo vlejs als speck, so hebbe goet gevonden 20 vaten cruits, 30 vaten vleys, 10 amen olij ende 8 pypen wyn daerwt te lichten omme de Molucas te versien met cruit, vleys ende gedeelte der olij, also U Ed. bewust is, hoe noodich ditto plaetsen van cruit ende vyveres diende gesecouerte, want ingevalle dese scheepen niet gecomen en hadden, soude 18e anderen daechs de fergatte naer Banda gesonden hebben omme aldaer 20 off 25 vaten te lichten, also ick hier op U.E. vertreck niet meer dan met 15 vaten geprovideert en bleeff ende gegenwoordich booven 23 vaten noch niet en hebbe, daervan ons hier niet en souden hebben connen ontblooten, also de armade met 160 vaten hebben geassisteert boven het verdorven, dat hermaectt is, waervan hier nevens de memorie gaet. Van de 8 pypenwyns sullen de scheepen de Vos en Tyger, beyde de fergatten ende de comptoiren provideren ende het resteerende by t' casteel houden.

Is van gelijcken mede goet gevonden, dat ten aensien het veroverde portegijse scheepken aldaer seer kleynnen dienst soude connen doen, hetselleve hier sal gebruickt wesen omme nevens den Tyger sagu in de Moluccas te voeren.

Ick hebbe begost de ossen in de meulen te gebruicken, dat sich schijnt eenichsints te willen voegen, doch valt de beesten seer zwaer, overmits den boom, daer de paerden ofte beesten in gaen, veel te cort is, dat niet anders en can geremedieert werden, dan met wyder huisinge te maecken, dat van meijninge ben eerstdaechs by de hant te neemen ende hetselleve so groot te maecken, datter 2 meulens nevens den anderen connen gaen, maeckende de huysinge doorgaens 10 a 12 voet wyder als die gegenwoordich is, in welcken gevallen aldaer een peert meer sal connen trekken als nu, dan ick meyne, hier noch stoff is tot 150 off 160 vaten, van salpeter syn minst versien, dan salpeter (lees: sulphur) isser noch wel tot 300 vaten, verhoopen jegens U Ed. wedercompste goede partie vaerdich te hebben, so het weder ons eenichsints favorabel wil weesen.

Het tichelmaecken met dit regenmouson en sal mede met de Chynees niet weder willen beschieten, overmits sy met weijnich volckx daeraen arbeyden, hebben noch boven 25000 stuckx niet gevormt, sullen die binnen 8 a 10 dagen backen, gesien hebbende, hoe dat bevalt, sal

maecken, datter meer Chyneesen by coomen, al soude ick die iwers anders aff nemen.

Tanne van Roo⁷) hebbe vollegens UEd. ordre aengeseyt, dat sy haer jegens t' vertreck van de fergatte souden veerdich maecken, daer sy niet wel toe en konde verstaen, haer vrij wat qualijck houdende, doch siende geene andere wtcompste, seyde, haer daertegens soude veerdich houden, dan alsoo de scheepen nu gecoomen sijn, so heeft versocht met deselleve te moogen vertrekken, dat haer vergunt hebbe, heeft hier aen de Compa. gelevert 1300 Rn. daer haer wisselbrieven van gepas-sert hebbe, die U.E. sal believen te doen betalen, also het comprtr. generaael daervoor gecrediteert hebbe.

Nu onlanckx geleden, comende aen boort van den Tyger omme het werck wat voort te drijven, sach drij olijphantstanden op den overloop leggen, waerover hem vraechde, off hij partije olijphantstanden in hadde, daer op antwoorde, datter niet meer als drij en waren, die de Coningen van Jamby ende Andrijgijrij U.E. tot eene vereeringe hadden gesonden, die hier aen lant hebbe doen coomen, sullen U.Ed. compste hier verwachten, sijn hier in extima.

Ongeverlyck dry dagen naer U.E. vertreck, so is hier gecoomen een Synees, die seyt van Baly te coomen ende syn jonck op Boucabessy verlooren te hebben, heeft ons aengedient, dat de cooninck van Balij, genaemt Radia Dalam⁸), dat is oppersten cooninck van tganse eylant is, aen U.Ed. t' naervollegende tot een present hadde gesonden

2 potten speck

10 sacken rys

10 sacken boonen

2 potten arack

1 dracht sandelhout

2 slaven nevens eenen brieff. Den inhout desselffs soude geweest zyn, dat hy seer eernstelyck versocht, dat aldaer een logie mocht gestapeleert werden ende jaerlyckx een schip off twe coomen. Rijs, beesten, arack, boonen, sandelhout ende andere verversinge was aldaer genoch te be-coomen, ditto Chynees seyt, dat alles heeft verlooren wtgesondert de 2 jongens, dewelcke siende, dat eens het peryckel der zee waren geescap-peert niet mede en wilden, dat mij dunckt, vry wat absurd comt, ick hebbe ditto Chynees wat ondervraecht naer de gestalte aldaer ende wat quentyteyt, dat men daer van alles soude connen becoomen. Seyt

vooreerst, dat den rijs daer wel omtrent de 20 Rn. soude gelden, doch weet niet, wat quantiteyt datter te becoomen soude zyn. alsoo dat volck noch so niet en syn gewent te handelen, koebeesten syn daer in abundantie te becoomen van $1\frac{1}{2}$ a 2 Rn. als van gelycken arack tot seer zivilen prys, het sandelhout, dat zeer goet is, gelt a 7 Rn. de picol, de slaven van 20 a 25 Rn. doch en sijn geen vrouwen te becoomen, tensij die door eenich misbruick van daer gebannen werden. De plaatse, daer men ten ancker compt, is genaemt Boctij, is geleegen, naer de Chijnees mij wesen, omtrent ten midden van tlant aen de noortsyde, de Chynees weet te seggen, dat het een seer volckryck lant is, seyt, datter 33 coningen op dit lant syn, die al te samen onder Radia Dalam staen, men handelt daer met gout, realen, iser, muskus ende granaetkens, mij en soude niet ongeraen duncken, dat de joncke der vrye burgers (naerde-mael den Chynees presenteert mede te gaen, eene geringe vereringe aan den Coninck deden omme te sien, wat aldaer te doen is) daertoe ge-bruickt, door welcken middel U.E. tytelyck sout connen geinformeert werden, wat aldaer te doen sy.

Hier syn jegenwoordich noch omtrent 64 baer nagelen, die niet en wete, hoe die daer sal krygen, alsoo mij niet geraden en dunckt, deselleve met de joncke te avonturen, doch so Hooren ende den Engel noch quamen op te donderen⁸⁾), als hope ja, so sullen die deselleve mede geven. Het geruchte van een groot gewas continueert noch al. Watter van vallen sal, sal den tyt ontdecken.

Hiervooren hebben verhaelt, alsdat den Gouverneur van Ansen 40 soldaten met de fergatte Bijma herrewaerts heeft gesonden, daervan overmits mancquement van fustagie de helfte op dese schepen veroert ende de resteerende 20 sielen met de fergatte wederomme naer Banda meynde gesonden te hebben, welcke resolutie nu met de compste der schepen verandert hebbe ende 20 derselleven pr. de fargatte vollegen, die jegens halff Augustus van hier meynne te senden met ordre, dat die tot ultimo September in de Bocqueronnes op de joncken, so van hier als van Banda sullen coomen, te passen.

Op gisterenavont hebbe schrijvens van Louhoe gecregen, als dat Sebastiaen de Corasso⁹⁾ aldaer met den pattij van Assebatten gecoomen was omme met mij te handelen over de rovingen, so hy nevens die van Boano, al over ettelycke jaeren op onse onderdanen heeft gedaen, also

hem het voorleden jaer, als op Boano was met 35 corcorren, hem deeden weten, dat ingevalle so hy niet by mij en quam ende mij genoech dede over boven gemelte rovingen op onse onderdanen, dat hem het toecomende mouson soude comen besoeken, hetwelcke hy schynt te vreesen. Dat ons seer wel in dese conjuncture soude coomen, also dit jaer alreede te laet is omme hem te gaen besoeken, dat mede niet sonder peryckel en soude geschieden also daer een geweldich water can gaen, overmits de vehemente stroemen die daer continuelyck loopen.

Hans Rogiers is op den 17e deser overleeden aan de loop. Den Almoechende wil syne siel gebegenadicht hebben ende d' onse genadich zyn, als haren tyt sal gecoomen wesen.

Dirck Lenertsz. commis van de Mageliaense compa. heeft op my versocht met dese schepen naer costly ende van daer naer tvaderlant te mogen vertrecken, dat hem vergunt hebbe.

Hiernevens gaet copie van de resolutie, so hier tzedert U.E. vertreck genoomen zyn ende alsoo gegenwoordich niet sonders anders en offreert, so sullen eyndigen ende U.E.

hiermede

Edele Erentfeste gestrenge wyse ende zeer voorsienige Heer naer myne gedienstige gebiedenis den Almogenden in syne genade beveelen, die U.E. verleene lanckdurige gesontheyt ende victorieuse wedercompste, actum in tcasteel Amboina deesen 25 April Anno 1619.

LVIII. HERMAN VAN SPEULT, AMBOINA 2 MEI 1619¹⁾.

My Heer, Saluit. Tvoorgaende is copie van mynnest lesten aan U.E. gaende geencamineert pr. de schepen Haerlem ende t' Hert, die hope, voor den ontfanck deser U. Ed. wel sullen behandicht weesen, waeromme by deesen te corter sal weesen, aviseerende alleenlyck, wat t' zedert gepasseert is.

Op eergisteren naermiddach is Sr. vander Dussen ende Capn. Heetvelt²⁾, brenger deser, over Hitoe hier gecoomen, seggende, dat Hooren voogaets was ende dat sij bij Oosten Seram om zyn geraeckt ende dat

den Engel den 20en passato eerst hebben gemist, hetwelcke sy presumenten door contrarieteijt van opijnien geschiet te zyn, also den Hr. commandeur Willem Jansz. van gevoelen was, de reyse spoedelycker ende met minder perijskell aan de Zuitzijde als wel aan de Noort zoude geschieden, dan vander Dussen rapporteert, als dattet een heel suiver vaerwater is, hebben op verscheiden plaetsen vervarst ende zyn wel bejegent, als U Ed. sal connen verstaen door tmondeling rapoort van Sr. vander Dussen. Den Almogenden late den Engel met lieff mede haest opdonderen.

Tot noch toe heeft ons Kymela Sabadyn treynneerende gehouden met de joncken van Bouro, sodat nu overmits het regenmouson, dat hart aan hout ende aldaer een leger wal wert, dit mouson niets en sullen connen verrichten, waertoe tot noch toe het fregat Bijma opgehouden hebbe. dat nu vandage vertreckt. Sal en passant Sr. vander Dussen ende Capn. Heetvelt met een pijp wijn aan boort setten, also Hooren aan de Drij Broers geseth leijt.

Alsoo op het veroverde scheepken seer qualijck met den wijn gemeageert wert, seggende daerenboven den bottelier 2 pijpen wyn min in te hebben, als den ondercoopman mij sdaechs te vooren aengedient hadde, soo liet het scheepken opruijmen ende visteeren, bevindende daerinne 4 pijpen, 6 quartieren ende 6 kleijnne vaetkens wijns meer, als sy aengegeven hadden, hebbende deselleve onder den ballast bestout, die al tesamen aan lant hebbe doen brengen ende den bottelier daerover in aprehentie geseth, ditto scheepken blijft evenwel noch redelyck versien.

Op den 27en passato zijn hier clachten gecoomen over eenen Willem Gerritsz.³⁾ schipr. van de Vos, als dat hy sich te buijten soude hebben gegaen met een cayuitwachter in de detestable sonde van sodommia, dat den jongen sonder imants presuatie heeft aan den dach gebracht, comende den jongen, ten tijden als dit hooribel feijt geschiet was, al schreyende wt de cayuit, t' selleven een alleman te kennen gevende, waerover den jongen voor den Raet ontbooden hebbe, die sulckx openlijck bekende, als hoe ende in wat manieren sich de saecke toegedragen hadde. Mede hebbe den jongen by eenen duijtsen ende Spaentschen churgijn, die goede kennisse van soodanigen saecken hadde, laten visiteren, die sodanich teyckenen aan de jongen hebben bevonden, als wesende achter gebroocken, waerover den scippr. hebbe ontbooden ende

hem sulckx ten laste geleyt, diet alles ontkent, brengende eenige ongefondeerde excusen in, doch de indijcien sijn soo suffisant, dat met de saecke voorder sullen moeten procedeeren, dat al geschiet soude sijn, ten ware Hooren opgedondert ware, also den Almogenden omme sodanigen vuijlen factien geheele lantschappen soude straffen ende onse ongebondene matroosen, siende, dat daer geen recht op en volchden, heel lichtelyck in soo horribelen sonde souden comen te vervallen, den schippr. hebbe hier in aprehentie.

Overmits den continuelen regen, so en schiet het tichelmaecken met de Chynesen niet wel voort, meynne binnen 3 a 4 dagen te branden.

Capn. Hitto ende Quij Pattij Lissebatte zyn hier over 3 dagen gecomen omme te tracteeren van de restitutie over de rovingen, bij hunlieden op onse onderdanen gedaen. Ick verwachte vast naer volck wt onse eylanden, die daer wel meest by geinteresseert zyn. So haest die gecomen zyn, sullen de zaecke by de hant neemen, twyffele niet, off die saecke sal wel gevonden werden, alsoo der de vreese noch dapper in is.

De jachten den Tyger ende den Vos syn nu claer, sullen een yder syns weechs senden vollegens U Ed. ordre.

De veroverde fergatte Taffaso sullen wat eer despacheeren, opdat hy aen de Boqueronnes wat op de joncken mach passen, die van Banda als van hier aldaer soude mogen passeeren ende alsoo tegenwoordich niet sonders aviseerens weerdich en offresseert, so sal eyndigen ende U Ed.

hiermede

Edele Erentfeste gestrenge wyse ende zeer voorsienigen Heere, naer myne seer gedienstige gebiedenis den Almogenden in zyne bescherminge beveelen, die UEd. verleene victorieuse wtcompste jegens onse vianden ende lanckwylige gesontheyt. Actum int casteel Amboina dees 2e May Ao. 1619.

De E. Heeren gennerael Reael,
admirael vander Hagen, commandeur
Arent Maertsz.⁴), Carpentier⁵) ende Soury
sy van harten zeer gegroet.

LIX. PIETER GILLISZ. RAVESTEIJN EN ADRIAEN WILLEMSZ.
GOEREE, BROACH 3 MEI 1619¹).

(Afgedrukt: Westerkwartieren, p. 223.

Daar p. 224 r. 16 na „wacromme” toe te voegen: „alsnu moeten patienteeren ende hebben aen Srs. tot Maslipatan”, te lezen p. 225 r. 5 voor „leffen”: „essen”, r. 29 voor „almaert”: „alwaert”, r. 38 voor „Brodra”: „Bruda”, r. 41 voor „met”: „naer”).

LX. HANS DE HAZE, AAN BOORD VAN DE SWARTE BEER
VOOR MASULIPATAM 21 JUNI 1619¹).

Erntfeste manhafte wyse seer voorsienige Heer

De voorgaende is coppye van onsen lestten, die wij hopen U.E. per den Gouden Leeuw wel sal syn geworden, t' sedert is hier wel gearriveert op 20 September passado het jacht den Dolphyn met 6 kisten gelt ende eenich loodt, daervooren t comptr. Generael gecrediteert hebben, gelyck per onsen boeck is blijckende, oock is hier wel aengecomen op 23en December het jacht Cleyn Vlissinge. Den schipper is met U.E. brieven aen lant gecomen ende alsoo ick in Palliacatta was, heeft den ondercoopman in absentie van de oppercoopl. die in tlant was, de brieven geopent ende gelesen, daernaer den schipper met deselffde weder na boort gesonden om naer ons toe te comen ende comende in de bhaay, is de boot omgesmeten. Den schipper een gat in thooft van de mast geslaegen synde, syn hem de brieven ontvallen, sonderdat deselffde weder hebben connen criijgen, soodat daer niet promptel. op en connen antwoorden. Alsoo den inhout maer stucxgewyse en weten, wtwyssend een anotatie van den ondercoopman, voor soo veel hij daervan in memorie heeft behouden.

Met leetwesen verstaen de ongelucken, soo in tbranden van thuys in Amboijna als het verlies in Japara. Godt Almachthich wil het de verliesers in een ander recompenseeren.

Ons is lieff geweest te verstaen het affvaerdigen van soo veel schepen naer tpatria als oock het verhouden van tongluck, dat Jacattra over

thooft gehangen ²⁾], sal een yder tot waerschouwinge mogen dienen, op dat men niet meer en vertrouwe.

Het verlies van de Spaensche in de Manilhas hope, oorsaeck sal wesen, den onsen daer beter geluck sullen hebben als voor desen, dat Godt jenne. Sien, U.E. met alle de macht van schepen hem na Banda en de Molucques meende te begeven ende dat om d' Engelszen, waerdoor hier geen schip gesonden is, dat seer qualyck compt, alsoo hier nu veel goederen installich blijven liggen, nietegenstaende U.E. den Dolphyn vol toesenden als oock een veroverde fregatte, derhalven hadde wenschelyck geweest, een schip hier gecomen hadde, al haddet maer een van de ongemonteerde geweest, soo om hier geen installich goet te houden liggen, als opdat de fregatte hier hadde mogen blijven, die nievers naer myn oordeel beteren dienst can doen.

Wij hebben U.E. voor desen gesz. dat hier soo cleynne schepen als den Dolphijn, Cleyn Vlissinge ende andere, hier voor desen geweest, de compa. weynich dienst connen doen, alsoo niet aff noch aen connen brengen ende indien veel van doen heeft, connen pas haer water ende victualie voeren, laete staen veel cargasoens, my verwondert, dat de Heere Mrs. sulcken schepen als den Dolphyn van tpatria senden, syn maer bedorven hout, brengen veel volcx, daer sy schepen van 200 last mede souden connen mannen, die haer goederen aff ende aen soude connen brengen, daer nu meest met haer victualie ende water varen sonder voor-deren dienst te connen doen. Oock syn den Dolphijn in haer brieven weder thuys van hier ontbiedende, dat my vreempt dunckt, alsoo maer 600 packen in heeft ende niet meer can laeden, in geval een schip van 200 lasten waere geweest, soudent weder affgevaerdicht hebben, off waer hier een schip van Bantam gecomen om de goedren van Indien costij te brengen, soudent in compa. van den Swarten Beer naer tpatria hebben laeten gaen, alsoo daertoe geen laedenge soude gebroocken hebben, dat nu niet hebben connen doen, vermidts de goederen, die hier syn voor Indien, soo noodich costij ende in de Molucques vereyschen te wesen als de retoeren naer tpatria. Derhalven goet gevonden, den Swarten Beer naer tpatria aff te vaerdigen, alsoo meest conde laeden ende den Dolphyn naer Bantam, te meer verdubbelt moest wesen, dat hier niet can gesz. Den Beer is gelaeden met ontrent de 700 baalen seer schoonen indigo, ontrent de 500 baalen lijwaet, 25 packen bengaelische gestickte deeckens en alcattyven benefens eenige gingams, 30 packen cattoene

garen grove soorte, al cort (op eenen draet affgeloopen) gehaspelt, wtwysende d' ordre van de Heere Meesters, oock ontrent de 14.000 p. wit was, dat in de foute van de packen hebbe laeten voegen om geen ledige plaets te laeten, tot bhallast eenich root hout in plaets van steen, dat wij achten goet te wescn. Den Dolphijn hebben oock eenich ingegeven om onder te leggen, twyffele niet, in geval U.E. niet geraeden vint tselffde naer tpatria te senden, dat achte ja, oft sal in Japon wel vercocht worden, oock tot Bantam aen de Chinese, doch in Japon best. De Portugesen dryven daer veel handel in op Macou, wy hebben t' selffde van de Portugese verovert voor Palliacatta ende alsoo ons tselve wel aenstaende ende ongetwyffelt naer ons ordeel goet gevonden sal worden, hebben geordonneert 600 bhaar in Caliture, dat ontrent Palliacatta leyt, daervan tc coopen tot naerder ordre van U.E. ende de Heeren Bewinthebberen, derhalve U.E. gelieven daer op te letten ende voorder ordre te senden, ofte jaerlycx daerin sullen continueeren, is sulcken hout naer myn duncken, als Sr. Specx gaern een schip vol medege-nomen soude hebben, als hy van Bantam naer Japon ginck.

T' jacht Cleyn Vlissinge, alsoo de zee niet langer conde bouwen ende geen drooge goederen conde voeren, hebbent voor 1000 R. vercocht, de nagelen ende de rompen van noten, die daerin syn gecomen, waren soo nat als slijck, soodat meest, doen tgoet aen lant quam, dreck gelyck was ende alsoo sout water is geweest, hebben tbest geconnen laten droogen, de nagelen, 13 pagoden de man ende de noten a 55 pa. vercocht, hadde U.E. ons 100 candy gesonden, als voor desen geadviseert, souden 58 pa. Masulipatans gelt gegolden hebben, als niet nat waeren geweest. Wy hebben oock ontrent 30 candy noten van de Portugesen verovert, dat oock meest rompen waren ende hebben deselffde a 58 pa. vercocht, derhalven sal U.E. gelieven met den naesten 100 candy te senden, de helft goede ende dander helft rompen, alsoo niet twyffele, off sullen meer opslaen, soo door d' Engelsche niet veel werden gebracht. Oock dient 70 a 80 candy nagelen gesonden ende niet meer, soo wy deselffde altyt in reputatie willen houden, 25 bharen goet sandel, eenigen goeden Aguilha, schilpatshorn, soo veel cont becomen, groff porceleyn mach U.E. oock de waerdye van een kist gelt senden, als voor desen geadviseert, macis 200 sockels, eenige fluweelen, satynen ende damasten als armoysynen, maer moest goet wesen off liever gelt ende voorts soo veel capitaels, als U.E. geraeden vinden sult.

Intrem dat het cargasoen voor Bantam ende patria claer gemaectt is, hebben de schepen onder punto de Gale laten cruyssen benefens een roijchaloup, door de Heeren Bewinthebberen ons van Amsterdam toegesonden, als een chaloupe, door die van Zeelant ende naerdat eenen tyt lanck hadden gecruyst, hebben de chaloupe van Zeelant omgeseylt, doch alle het volck gesalveert.

Onse schepen hebben aldaer verovert een galiotte, comende van Malacca, willende na Goa, die wy U.E. nu toeseynden, was gelaeden met 30 candy noten, 20 dts. nagelen, 10 candij bengwyn, 8 candy agula, eenige schiltpatshooren als oock ontrent de 3000 pagen. een gout, noch hebben verovert een schip, comende van Bengale, willende naer Cottchyn, gelaeden met rijs, lange peper, suycker, was, ontrent de 90 packen cleeden ende andere cleenicheden alsmede een leech schip, comende van de Manilhas, daer niet in en was, achte met eenige advysen moeste comen, doch geen brieven connen vinden, seyden, van daer gevlycht quam en noch hebben een ander schip aen de wal gejaecht sonder daerby te connen comen, is geborsten ende alles aen lant vergaen, oock het volck aen lant gevlycht, hebben alle den buyt hier vercocht, voorts hebben noch wt het packhuijs van den coninck van Spanien in Celon van tlant gehaelt 145 packen canneel, elck van 150 p. Hollants, alle te saemen bedraegende 109.370 guldens.

Ick achte, de Portegiesen voortaen Punte de Gale wel sullen schouwen, maer alsoo genootsaeckt syn Cabo de Comoryn aen te doen, als hijer gelegentheyt hebben van schepen, soude geraeden vinden, daer gingen cruyseen, maer moeten lichte galiotten ende roychaloepen hebben, off is onmogelyck iets te becomen, ten ware geweest de roijchaloupen. die de onse mede hadden, souden niet gecregeen hebben. De Galiotte is een seer vaerdige ende beseylt fregat, derhalven dient weder harwaers te comen ende de schepen, die U.E. van darent affvaerdicht, dienen hier in November te arriveren, want in December ende Jannuarij den tyt van cruyssen is, gelyck U.E. dickwils voor desen geremonstreert hebbe.

Onse galiotten den Jager ende den Haes, die wy na Pegu hadden gesonden, syn op den 15e Appril passado van hier vertrocken ende gecomen synde ontrent een eylant, genaempt Andeman, is den schipper Jan Blom ³⁾) met eenich volck aen lant gegaen om water te haelen, die aldaer doot is geschoten ende de fregatte Den Hase, van haer versteeken synde, is de fregatte van Jan Blom voort na Arrican geloopen,

alwaer bovens ordre in de reviere syn gelopen. Den Coninck heeft op den onsen versocht hem een tocht te helpen doen tegens den Magol, twelck den onsen lichtvaerdichlyck hem hebben geconsenteert ende 1000 tangen genoten ende als buyten syn gecomen, hebben haer ancker gelicht ende syn harwaers aan gecomen sonder den tocht te helpen doen. Adriaen van der Meer is daermet gecomen, laetende daer eenen Pieter Reyersz. Croock, die voor coopman gecomen is op den Swarten Beer sonder eenich gelt ofte goet, alsoo vander Meer alles verteert hadde. Hij is hier sieckelyck gearriveert sonder mede te brengen enige reeckeninge ofte bescheyt, allegerende, alles in Arraccan was gebleven, alsoo hij niet wiste, de fregatte soo haest (sonder den tocht te doen voor den Coninck) herwaers soude commen, alsoo tvolck (sonder syn consent) van daer syn vertrocken ende naerdat hier eenen tyt lanck hadde ge-weest, is in den Heere gerust, waermede alles affgeleyt heeft, soodat niet weten, hoe syn dingen staen, anders als door brieven van Croock, die daer is gebleven ende adviseert, alles heeft verteert ende daeren-boven noch veel schulden heeft gelaeten. Dito comprtr. blyft schuldich per slot fl. 2386,3. lp. Het schynt, dat veel vrinten, als van de hant syn, haer qualyck wel connen gouverneren, syn reeckeninge connen oock niet mede senden, alsoo geen bescheyt na haer vertreck van Arackan hebben gecregen. De fregatte den Haes is daernaer oock in Arakan gecomen, die den Coninck daer mede op heeft gehouden, gelyck U.E. per desen nevensgaende brieff van Croock sal connen sien. Hoe het daer noch wil affloopen, leere den tyt. Hebben haer per een moor geadviseert, dat haer by deen off dander middel herwaers sullen begeven. Hadden sy instructy gevolcht, daervan wy U.E. copye senden, soude hier niet toe gecomen syn, maer tschynt, soo haest den rugge gekeert syn, elck na syn hoofst wil leven, verhopen, tegens October hier sullen ariveeren.

Den Jager met vander Meer in therwaers comen van Arakan, hebben op de custe van Orixia, staende onder de croone van Golconda, ten ancker gevonden een schip van Cotchyn, dat behendelyck hebben ver-overd, de anckers gecorven ende dito schip in Palliacatta gebracht, naerdat alles geplundert ende gerooft hadden, daerby ofte ontrent conde comen, enfin, laet U.E. oordeelen, daer geen hoofst en is, hoet gaet, want het noch quaet genoech is, daer autoriteyt gebruyc kt wert. In tschip hebben noch gevonden eenige Cotchynse caneel, ontrent de 30 candy peper, 10 bhaar tintenage, 3 bhaer coperwerck ende eenige hoorenties

dienstich in Bengale, met 8 ofte 10 bhaar sappoen. Den cappiteyn, die met alle syn volck aen lant lach, is over lant in Palliacatta gecomem, versoeckende syn schip ende goet weder te hebben, seggende, den Coninck van Couthyn tegens ons noyt geen vyantschap gethoont, maer altyt syn lant voor ons opgehouden heeft ende dat de Portugeesen wel tegen syn danck ende met gewelt in syn lant sitten, oock dat op neutrale plaetse geset lach, derhalven versoeckende ootmoedichlyc syn goet ende schip weder wt vrantschap om niet genootsaeckt te syn by den Coninck van Golckonda, die hem cauwel verleent hadde, hetselfde te versoecken ende alsoo het weynich te beduyden was, datter in is gevonden ende het schip ons niet dienstich, hebben goetgevonden om een conincx hert (die wy iavont off merger noch soude mogen van doen hebben) niet te breecken, als oock om in geen moyte te vallen, want den Coninck van Golconda niet soude willen lyden, dat men syn reede beschadict, te meer ons firman door hem verleent, tselffde is medebrengende, met den cappiteyn te accorderen, hem het schip ende sulcx daerin bevonden hadde, hem weder te geven ende alsoo het volck, tgeene sy geroost hadden, alreede verteert hadden, dat hy tselffde moeste verliesen, waermede tevreden is geweest om in geen voorder moyten te vallen. Den coninck van Couthyn, verstaen hebbende, dat syn schip weder hadden gelargeert, heeft ons daerover een ambassadeur gesonden met brieven, ons bedankende van de vrantschap ende soo hem van doen hadden off in syn lant begeerde te comen, dat hem altyt willecom souden wesen ende dat anders niet en soecke als onse vrantschap, met hope dat wy hem deen off dandertyt sullen assisteeren om de Portugeesen, die hem alle gewelt aendoen, wt syn lant te helpen dryven.

U.E. hadde aen ons geadviseert, dat men het kint van Martin Valck, dat in Palliacatten is, iets soude toeleggen, maer tot noch toe niet vernomen, hoeveel U.E. daer op syn reecken heeft laeten stellen, hier is oock een kint voor den dach gecomem, daervan de vader is Jaecques Lafebure, heeft hier aen syn vrinden wel belast daer de oogen wat op te houden, maer niet geordonneert daertoe voor syn reeckeninge wat te geven, dat voorwaer seer qualyck gedaen is, want geen reden syn, de Compa. met de kinderen sullen belast worden, daer de vaders middelen hebben, derhalven, soo daer noch is, geliefst op syn reeckeninge te doen stellen, sooveel als U.E. sal goet duncken tot onderhout van tkint, ten

is niet genoch, haer wercken behooren te schamen, maer schamen haer oock tselffde ten laste van andere luyden niet te laeten.

In tjacht den Dolphyn gaet een goede sorteringe van cleeden, gelyck U.E. per facture sult connen sien, niet twyffelende, off sullen U.E. wel gevallen ende dat soo goede advance sullen geven, als de voorige gedaen hebben, dat Godt jonne, opdat U.E. contentement, de Heeren Majores profyt ende wy eere daervan mogen scheppen.

De goulongs voor Jamby gaen gesorteert, wtwysende dordre van Sr. Sourij, daerom dient gelet, dat die hem toegesonden worden ende geen andere.

De paerlen van patria syn hier tot goede advance vercocht, hebben van één dry gemaect, waere te wenschen, de Heeren ons wat meerder quantileyt jaerlycx toesonden. Het corael heeft weynich advance gegeven, de laecken syn oock goet, als alles roode is, andere coleuren gans niet begeert.

U.E. dient met den eersten t' fort Palliacatta met 100 stuckx nieuwe mosquetten te versien, alsoo de oude meest gebroecken ende vergaen syn.

. Met onsen lesten hebben U.E. geadviseert, hoe door den Gouden Leeuw ons toe gebracht was een jentijeffes sampan, comende van Queda ende alsoo meest onse vrienden toequam, hebben tselffde gelargeert met accord van ons 2000 pa. te geven ende dat, omdat van Nagapatan, daer onse vijanden regidentie houden, geseylt syn, in somma syn soo tevreden geweest, hebben na gissingh de kerck in tdorp gestelt ende halff en halff gedeylt met waerschouwing, soo weder van sulcken plaatse vaeren ofte naertoe willen, dat alsdan niet meer sulcken faveur sullen genieten, hebben Bantam daervoren als oock van de vernoemde veroverde goederen gecrediteert.

Palliacatta is noch in goeden doen ende tsedert onsen lesten is daer niet voorgevallen, daer syn dit jaar 30 schepen met mantementes toegecomen ende in St. Thome niet één, soodat daer nu weder soo goeden coop leven is als op eenige plaatse van de cust, den oorlog duert noch, thooft van de pertye tegens Palliacatta is gestorven, soodat nu wat stil sitten, tot datter een ander sal gestelt syn, veel syn van opinie, datter wel een vrede wt mocht volgen, dat Godt jonne.

Tierepopelier is oock gelicht, alsoo daer althans geen negotie door de revolte kan gedreven worden, is [niet] apparent [al comt het lant

weder in vrede) gestapileerd sal worden, alsoo in Masulipatan ende Palliacatta alles, wat daer valt, genoech connen becomen ende tot beteren prys, dat de E. Compa. niet alleen van gastes en sal ontlasten, maer sullen groote advance genieten in de tollen, want hierduer veel moeten betaelen, of veel, off weynich schepen.

In Palliacatta hebben oock tewegen gebracht, dat ons den Heer van tlant quyt gescholden heeft alle de tollen, soo van incomen als van wtgaen van alle onse goederen, soodat dit jaer niet een stuyver betaelt hebben, gelyck oock dit jaer niet doen sullen, dat de E. Compa. jaerlycx ontrent de 1000 pa. sal profiteren.

Salpeter is in Tirrepopelier genoech te becomen, als het lant in vrede is ende anders niet, oock balathius, die daer vallen, connen genoech becomen, al hebben daer geen comprt, als maer en ordonneeren een onsen tolck, die daer woont, dat een trou dienaer van de compa. altyt geweest is, deselffde te coopen ende gereet te houden tegens de compst van onse schepen om in passant in te nemen, dat ongetwyffelt soo wel ende soo goeden coop sal geschieden, als ofter coopluyden lagen, oock en behaelt daer geen gelt toe gegeven te worden, voor ende aleer de goederen ontfangen worden, ongetwyffelt sal ons van sulcx daer benoodicht syn, beter coop doen hebben, als oijt voor desen gecocht is, want het een man daer van qualiteyt is, ryck van middel ende wel gedacht, die niet onder ons heeft geschuylt om proffyt maer om den overlast van de gouverneurs.

Hierneffens sende U.E. een brieff, ontfangen van Suratte van Pieter Gilles, ende mede onse antwoorde daerop, hadden wel gewilt, U.E. hem een brieff herwaers over hadde gesonden, aengesien geen schip derwaers is gegaen. Andrs. dencken, geheel vergeten syn, dan achte, door groote occupatie tselffde vergeten is, eenich schip herwaers comende, U.E. gelieve altyt die van Suratte te gedencken, alsoo sy de brieven van hier binnen 20 daegen connen becomen.

Ons sal verlangen, hoet met de Engelsche ende d' onse in Banda sal affgeloopen syn, twaere te wenschen, de Compa. tot verdrach condon verstaen, want soo het lange dus duert, is apparent beyde haerl. verderff in negotie sal wesen ende veel swaricheyt op den hals sullen haellen, want als de schepen altyt ten oorlooch sullen gebruyckt worden ende de Comptr. haer goederen in gastes consumeeren sonder deselffde te connen verseynden, als nu blyckt by die van Suratte ende hier oock

soude geschiet hebben, in geval dese fregatte niet hadden gehadt ende den Dolphyn niet opgehouden hadden, dat nu Godt loof, wel is geluckt.

Voorders wat belangt dese plaetse, tschynt den exter qualyck haer huppelen can laeten, is weder soo slim, als oyt voor desen is geweest, het is niet genoech, dat ons hebben willen beletten onse goederen te inbarcqueren, waerover den ondercoopman een stoot aen een swart heeft gegeven, die aen de gouverneur ginck claegen, waerover den ondercoopman in de bancksael ⁴⁾ ontboden is, hem scheldende voor een hont als anders, syn rapier affnemende, willende hem binden ende slaen, waerover Jacob Dircksz. in de bancksael is geloopen om den ondercoopman te ontsetten, die sy genomen en dicht aff geslaegen hebben, laetende den ondercoopman blyven staen, my, die thuys sat, werde geraporteert, dat den ondercooppm. ende Jacob Dircksz. gebonden ende geslaegen wierden, ben derrewaers gegaen, hebben de deure voor my gesloten. Den coutuwael ⁵⁾, wtcomende met den onsen, namen met naer huys om hem alles aff te vraegen, waerom dese moeyte gesz. Daerover synder meer als 200 soldaeten naer ons toegecomen, waertegens wy ons moesten setten, off souden ons van achter vermoort hebben ende naer eenich gevecht hebben my in thooft tot het been toe geuest, den ondercoopman in den arm, den schipper van de Dolphyn in de borst ende een ander assistent een ribbe in tlyff aen stucken ende syn soo gelyckel. in huys gerackt. Hierover is naer Golconda gesz. ende een firman van den Coninck gecomen, dat wy dese dingen ten besten soude willen duyden, dat het door misverstant geschiet was ende sulcx niet meer geschieden en souden, heeft my daerover oock een tasserieff ⁶⁾ gesonden, oock soo is den Gouverneur met alle de groote mooren in ons huys gecomen, biddende om vergiffenisse ende dat sulcx niet meer soude gebeuren, dat het geschiet was door quade opruyers ende meer andere complementes ende, alsoo grooten last op den hals hadden om dese 2 schepen aff te vaerdigen, hebben haer den prys geconsenteert, omdat daer onse dingen goeden voortganc mochten hebben ende de compa. geen schade.

In Golconda, verstaende den paiks weder gemaeckt was, heeft my den grooten Gouverneur van daer eenen brieff gesz. antwoorde op den mynen, waerinne was claegende, de coopluiden, die met mij negotie deden, van synen gouverneur qualyck getracteert wierden ende dat hy der in soude willen versien, want als de coopluyden, die met ons handelen, pene. aff worde genomen, ick alsdan voor mynne heere geen goede

negotie conde doen ende om syn antwoorde hier niet in tlarge te stellen, sende U.E. de copye, waerin U.E. sal sien, wat hy is begeerende, wat wy sullen doen, heeft de coopliden, die met ons hebben genegotieert, in Golconda ontboden ende haer 500 pagn. pene aff genomen ende ons hier heen gesonden den grooten Lingua ¹⁾), daervan ick over 2 jaeren in myn brieven hebbe geclaecht, dat een peste ten tyde van van Berchem in ons huys is geweest ende daerdoor de E. compa. sucken merckelycke schade heeft geleden. Begeert, al wat coopen ende vercoopen, met hem sal geschieden ende alsoo tselffde den verderff van onse negotie soude wesen ende onse schepen gelaeden hebbende, soo oock geen specerye te vercoopen ende dat apparent hier geen schip van Bantam voor December sal ariveeren, hebben geresloveert de plaetse te lichten ende met alle ons volck ende contant na Palliacatta te verseylen om te sien, off tusschen dit ende September een ander firman van meerder gewicht connen becomen ende soo niet tot reden willen verstaen, dat wij haer alsdan als vyanden sullen aentasten ende haer met gewelt tot reden brengen. U.E. mach hem vastelyck inbeelden, dat wy eer September een firman sullen hebben, soals wyt sullen begeeren, want als wy niet willen, connen niet een champan wt ofte in crygen, oock syn verwach- tende van Meca een schip, van Pegu wel 3 ofte 4, soodat ons vrantschap niet connen derven ende gedwongen sullen wesen ons aan te soeken, off sullen by de quaetste coop blijven, want soude wy negotie doen, gelyck sy begeeren, cont U.E. considereeren, wat goet wy naer Bantam soude stieren ende tot wat prys wy onse speceryen soude vercoopen, hebben een verbot gedaen, datter niet een coopman van ons yets mach coopen als den grooten Lingua ende alsoo wy geresloveert hebben de plaetse te verlaten, hebben meest al onse veroverde specerye aan hem vercocht, alsoo geen ander coopluyden en hebben darven verschijnen ende een weynich met aengesien om alles tot contant te maecken. Anders soude de nagelen, die hy voor 13 pagoden de man gecocht heeft, wel 15 gegolden hebben ende de noten, die gecocht heeft voor 58 pagoden, wel 70 de candij ende alle andre waren na advenant, in somma de plaetse is gelicht ende hope noch, deselffde voor myn vertreck [met] meerder autoriteyt ende ten dienst van onse Heere Meesters becleet sal worden, waertoe alle debvoor sullen aenwenden om sulcken firman te crygen, dat in geen voorder swaricheyt maer altyt in vrede met alle

man onse negotie sullen doen. Dese fielten beelden haer in, dese plaatse soo noodich van doen hebben, dat die niet connen verlaten, te meer laete my voorstaen, omdat wij verdraegen hebben het afront van onse quetsure sonder daer eenige revengie aff te nemen, dat ick hope, haer nu anders sullen inbeelden. Hiernevens sende U.E. oock een resolutie, over dese lichtinge genomen, niet twyffelende, off sal U.E. aengenaem wesen.

Soot mogelyck is, dat hier een schip in November off uiterl. half December mach arijveeren met de bovenverhaelde goederen, twyffel niet, off sullen seer goede advance geven ende tschip sal bytys comen om te cruySEN. Laet oock dese galiotte weder comen, alsoo die in tcruySEN seer dienstich is. Wij hebben hier noch een, die nu met den Beer nae Palliacatte gaet, is wat gegeten ,in Palliacatte comende, sullen hem laeten versien, het schip den Dolphyn heeft in therwaers comen ontrent de 50 man verloren van sieckte, soodat U.E. van de metge- comen soldaeten geen hebbent connen senden, want die den Beer mede gebracht heeft, hebben, die haeren tyt in Palliacatta wt was, verlost, waervan hiernevens eenige gaen om over Bantam na huys gesonden te werden. Souden deselve wel op den Beer gestelt hebbent in plaets van bootsgesellen, die eerst in tlant syn gecomen, dan alsoo maer 65 man op heeft, dat wel cloecke bootsgesellen dienen te wesen ende geen soldaeten, die nauwelycx een brant aen een touwe connen slaen, heb- ben deselffde costly gesonden om aldaer op de groote schepen verdeylt te mogen werden.

Wy senden U.E. oock toe, sulcx voor Tijmor geheyst is.

Ende alsoo den Swarten Beer seylreit leyt, ongeraden is nu te ver- trekken na patria om niet in de winter aen de caep te comen ende dat evenwel, daer comende, 3 off 4 maenden soude moeten verslyten, soo in St. Helena als daer, om niet in thartst van de winter t'huys te comen, hebben goet gevonden hier te wachten tot Augustij off September om alsoo in de somer aen de Caep te mogen comen ende in tvoorjaer thuys, dat Godt geve. Op morgen sal hij van hier na Palliacatta verseylen be- neffens een fregatte, gelaeden met eenige packen als vlees, speck, asyn ende anders, dat wt den Beer is gecomen ende den Dolphyn nochte fregat, die met hem gaet, niet hebbent in conne menemen.

De goederen, gescheept in den Dolphyn als fregat voor costly ende

Molucques, bedraecht R ..... als per facture ende die van den Beer R ..... waervoren U.E. ons gelieft te crediteren. Godt laet alles in salvo gaen, dese cust blyft dit jaer noch wel versien door het veroverd goet, sonder dat souden weder met weynich negotie geseten hebben.

Ick vertreck met den Beer na Palliacatta, alwaer sal blyven tot Augusto of September ende mij alsdan naer patria begeven. Sullen volgens U.E. last voor ons vertreck een ander van de bequaempste coopliden in myn plaatse stellen, dat achte, Adolff Thomasz. sal wesen, die de E. Compa. nu 11 jaeren op dese cust heeft gedient ende goede ervarentheyt van alles is hebbende, doch tselve doende, sullen doen op het welgevallen van U.E. per adviso.

Ende alsoo van meenige syn in Augusto off September van hier na de Caep te verseylen, tegen denwelcken tijt wy niet twyffelen, of U.E. en sal van costij oock een schip affvaerdigen, dat ons aan de Caep ofte Ste Helena soude mogen comen te bejegenen, wil U.E. gebeden hebben den sendende te lasten ende ordonneren aen degene, die daer met soude mogen comen, (ons rencontrerende) met ons in compa. te seijlen naer tpatria tot meerder verseeckertht. Hiernevens gaet oock een brieff van de Heere Mrs. van Seelant, waerby U.E. sal connen sien, wat de selffde syn ordonnerende.

De veroverde Galiotte, die wy gelaeden hadde om in compa. van de Dolphyn na Bantam te gaen, heeft door hart ryden aen syn penne schade geleden, soodat genootsaeckt syn geweest hem mede naer Palliacatta te nemen, alwaer hem weder sullen repareren ende tegen September costly senden, als wanneer door den mousson is ende noch bytyts by U.E. sal connen comen om syn packen in de schepen na patria te laeden.

Op dese cust blyft oock per restant, soo wtstaende schulden als constant, ontrent 200000 R. gelyck U.E. sal connen sien per balance van tgeneraelbouck, hetwelck wy sullen ordonneren t'employeren in goulongs, tapy chyndal, tapy grosse van 5 a 6 pa. de corge voor Java, indigo, cattoene gaeren ende lywaet voor tpatria. Voor de Molucques en sal dit jaer niet ordonneren te coopen tenware eenige sarampourijs, hemden ende soldaetscleeden, alsoo genoechsaem met ander sorteringe met dit tegenwoordighe schip voor 2 jaeren sullen wesen versien naer myn oordeel.

Aen Raphael Olyva, brenger deses, hebbe geintregeert het generael-boeck neffens alle comptoirboecken deser cust alsmede de facture ende cognossementen, vant tghene in den Dolphyn als Swarten Beer is gelaeden, U.E. gelieve hem deselvige aff te voorderen, hebbe goet gevonden hem over Bantam te senden, doordien syn tyt geexpireert is ende niet langer en begeerde te continueeren, als om U.E. mondelinge rapporte te doen om dese cust, van tghene in dese soude mogen vergeten wesen ende alsoo wy anders niet en weten, off en heeft hem in synen dienst wel gecomporteert ende gequeten, wil U.E. gebeden hebben, soo aldaer eenige goede gelegenheit voorvalt om naer patria te gaen, dat hy in een goede qualiteyt mach gebruyckt worden.

Hiermede

Erntfeste manhafte wyse voorsinnige seer discrete Heer, willen U.E. met groete in de genade Gods bevelen.

Wt het schip den Swarten Beer, leggende onder de punte van Masulypatan desen 21 Juny 1619.

LXI. JOB CHRISTIAENSZ. GRIJPH, MALEIO 28 JUNI 1619¹⁾.

Ed. Erntfeste gestrenge wijse discrete voorsinnige Heer.

Uw Ed. missive in date 4 Apl. in Amboyna gesonden per t'jacht de Vos, t'welck den 21 deser voor Noffaguia ten ancker is gecomen, is my den 23 do. wel geworden, hebbe geordonneert, dat hetselfe in alderhaest de provisie, die het van Amboyna meedebrengt, aldaer sal lossen ende sich claer maecken omme het spoedichste sijne reijse naer Jappan te vervoerden. Sr Specx heeft in sijne missive in date 2 Januo. Ao. 1618 aan Sr. Westerwolt versocht, dat by soo verre eenich jacht ofte schip advysen uijt de Mollucques naer Jappan gedespecheert werde, hij hem soude willen versien met 10 a 15 bhaeren nagelen, die hij adviseert de Taijl aldaer a $62\frac{1}{2}$ Rn. te connen vercoopen. Ick hebbe dese saecke met de Ed. Heer Gouverneur gecommuniceert, hebben geraeden gevonden hem acht baeren toe te stieren, waervooren t'Comptoir Generael soll debiteeren.

In tdespecheeren van tjacht Cleen Amsterdam, alst van Teliabo sal weder gecomen sijn, in tmenageeren van de vivres, in tvercoopen van de cleeden, op de overvoer tegens nagelen (dewijle naer apparentie dit jaer geen Engelsz. innewaerts sullen comen) ende voorts de ordre, die U.Ed. op alles heeft, soll niet naerlaeten punctualijcken naer te comen.

Ende alsoo de E. Heer Gouverneur voor dit mael Uwer Ed. niet schrijft, vermits hij meent, dat sijner E. advijsen U.Ed. soo spoedich ende met meerder seeckerheit met het jacht Amsterdam als met de Talle van Amboijna sullen geworden, hebbe goet gevonden (off het tegendeel gebeurde) Uwer Ed. cortelijcken te advisseeren, dat den staet van de Mollucq. meest soodanich is, als Uwer Ed. pr. t schip de Morgensterre hebben geadvijst.

Den honger heeft hier t' landt in, maer sullen nu r̄edelyckerwijse ontset sijn, soo metten rijs, die door Uwer Ed. ordre in Batchan is gelaten ende wy met correcorren neffens t' cargasoen, ons met de Trouw togesonden ende aldaer sijnde, ten deele hebben doen haelen, doch noch niet wedergekeert sijn, als per t' jacht Cleen Amsterdam, dat wy eerstdaechs van Teliabo verwachten. Godt geve, dat se hier al tesamen in salvo moghen arriveeren.

Caleamatte is noch niet voltoijt, Godt weet hoeveer tnoch sal opcomen, t' schijnt, dat de Ternatanen daermeide gecken, sy hebben (gelyck men seijt) t' varcken de keel affgesteeken ende latent leggen bloeden. Ons volck, macht ende middelen sijn niet bastant genoech omme het werck sonder hulpe van henluijden op te maken, de sieckte, die onder ons regneert ende de Ternatanen niet verschoont, ruckt er veele wech ende maeckt ons hoopgien cleijn, niettegenstaende heeft de Heer Gouverneur goeden moet ende hoopt alles tegen t' gewelt van de vyanden te bevrijden met de macht, die wij noch hebben. Sorge, soo de sieckte continueert ende ons meer volcx affsterft, t' selve sonder oplichten van Caliamatte qualijcken soll connen geschieden. Do. plaets wert met tusschen 40 ende 50 soldaten ende 34 Mardijckers beset. Op Maleijo is het garnijsoen seer swack. Godt geve, dat alles ten besten mach gelucken. De oorsaecke van den slappen voortganck van twerck op Caleamatte achten den honger te wesen. T'volck is daegelijcx in tvaerwater op Saboa ende andere plaetsen omme de cost te trekken, verhoopen, dat, ons secoers ende ontseth gecomen sijnde, de saecke bij henluijden

beter gevoirdert sall werden ende t' werck opraeken sall, in welcken gevalle de helft van tvolck aldaer hier soude connen ontbieden ende de plaatse daer genoech beset soude blijven.

Sijn hier seeckerlijcken onderrecht, dat de Thijdoresen ende Ternatanen metten anderen secrete conventiculen ende bitscharingen houden omme wederomme tusschen henluijden trevis te maecken. Den prins van Tidoor is ten dien eijnde verscheide maelen steelswijs op tlandt geweest, watter van vallen sal, sal den tijt leeren, t' schijnt, datter soo iets moet schuilen, dewijle wy dagelycx sien ende mercken, dat haere praeuwen alleen ende sonder geweer naer Saboa gaen, daer sij voor desen niet dan met een goede hongie ende gewapent plachten te vaeren.

Hier sijn bij de comptoiren over de tweehondert bhaeren nagelen vergadert, onder de gemeente op Noffaquia is t' getal niet minder, die metten eersten sullen gelevert werden, sulcx wy verhoopen in de maent van Augustus toecomende over de vierhondert bhaeren bijeen te hebben, wenste wel goede gelegenheit te hebben om Uwer Ed. die te moghe toestueren. Do. nagelen sijn meest op Mackian gevallen. Hier is een roep geweest van een groot gewas, sulcx inderdaet oock is geweest, maer is weijnich geplukt ende gelevert. Op tvertreck van d'Ed. Hr. Generael Reael van hier gaven hem de principale hoope, datter driehondert baeren op teylandt Ternate soude van dit mousson gelevert werden, maer, Godt betert, is verre anders uijtgevallen. T' getal van de ontfangene alhier can noch geen 50 bhaeren uijtbrenghen Ick hebbe verscheide maelen de principaelen daerover aengesprocken ende de oorsaecke van de cleijne leverantie alhier affgevraecht, gaven voor andtwoord, dat de oorloghe, den honger, t' sterck maecken van Caleamatte ende de oneenicheit onder de hooffden de sonderlyckste oorschaecken waeren.

De oorloge heeft die van Tacomij binnen gehouden. In teerste uytgaen omme de nagelen te plucken, hebben sij seven hooffden verlooren, de tweede tocht drie, de derde mael gelijcke drie, waerdoor den schrick soo seer daerin is gecomen, dat haeren lust om nagelen plucken vergaen is ende niet wyders hebben derven besoecken, allenlyck dat by de handt was, met convoij van soldaeten ende Mardijckers pluckende. Waer tsaecke geweest, dat wij stercke garnisoenen gehadt hadden ende haer dertich ofte meer man tot convoij in tbosch hadden moghen mee-

degeven, soude ons op die plaets wel hondt.baeren hebben geproffijteert.

Den hongersnoot heeft haer gedronghen den cost te gaen soeken, sulcx ons dit jaer een groote nederlage is geweest, dat wij van rijs ende sagu niet ryckelycken sijn versien geweest, want behalven dat in sulcken gevallen t' contant, dat naer Saboa ende andere weghen, daer sy haer cost vandaen haelen, gegaen is, in onse cas souden hebben gecregen, soude het volck, dat op die tochten continueel is gebruijct, in tbosch met nagelplucken besich geweest hebben.

Topmaecken ende verstercken van Caleamatte heeft het plucken meede verhindert, doch hier soo seer niet als op Mackian ende Mothier, van welcke plaetsen de luijden geprest ende aen twercken gehouden sijn, niettegenstaende hunne menichvuldige clachten, oock de groote schade ende interest, die sij door taffwesen van haer landt ledien, doordien de nagelen rijp ende over tijt geplukt waeren, sulcx dat door intercessie van den Hr. Generael Reael t' volck eijntlijcken is gelicenseert, als thalff te laet was.

De oneenicheden onder henluijden heeft meede geen cleen quaet gedaen, den eenen is van den anderen jeloers, doet den eenen wat, al ist schoon tot welstant van haeren staet ende nut van haere gemeente, daer stoot hem den anderen aen ende meent t' selve te wesen tot verminderinge van sijne autoriteit, alsoo gebleecken is, dat wij met Kitchil Alij²) over t' plucken van de nagelen ende staecken van twerk op Caleamatte voor een seeckeren tijt hadden gepitschiaert, de gouwe³) tselve ommestiet, sulcx datter noch t' een noch t' ander gedaen wiert, sulcke ende diergelycke dinghen gebeuren daeglijcx. Datdeen gebiet, verbiet den anderen ende haere sotheijt moet niemandt als de arme gemeente becoopen.

Mijns bedunckens is tmaendelijck betaelen der garnisoenen met contant geen van de mintste oorsaecke geweest. De gemeente alhier is daerdoor rijck geworden ende hebben met haer tuijnen, visschen ende andere diergelycke middelen haeren cost mackelijcker als met moeyelycke ende periculeuse nagelplucken connen winnen. Nu het gelt geven aen de garnisoenen ophout, meene, dat haer gelt meede mettertijt wel sal minderen. Ende omme het selvige wederomme uijt haer handen te trekken, dunckt mij den besten middel te wesen, dat neffens een goede quantiteijt vivres hier soodanige sorteringe van cleeden werden gesonden, als voor desen dickmaels ende nu per

t' schip St. Michiel noch jongst door mij geeijscht sijn, waert, dat wy eenmael van de geeeische cleeden versien ende jaerlijcx van victualie wel gefourneert waeren, omme de ordre die alreede is geraempt, soo op tschaften als tbetaelen van de soldaeten, te continueeren, twyffele niet, off souden de vruchten ende t' goet succes van dien eer lange gewaer werden. Teene is een middel om haer van haer gelt ende ryckdom te ontblooten, het andere omme, als sij beroijt ende cael sijn, haer in armoede te houden. Ick ben van de oude dienaers van de compe onderrecht ende bevinde selver meede, dat het volck hier seer tot pracht ende prael is geneghen, vragen der niet naer, wat sy voo: een cleet, dat niet gemeen is ende haere sinnelijckheijt toestreckt, geven, d' eene wil d' ander niet te goede laeten, datter deene wat uijtsteekender soude hebben, wil d' ander niet gedogen ende moetet meede hebben, al souder een slaeff voor springen. Dese sotternije heeft de vrouwen beseten, de mannen moeten in dat stucken naer haere pijpen danssen, sulcx dat ick na mijn oordeel de practijcke omme de gemeente arm te maecken (welck hier niet beter als met schoone ende gewilde cleeden te senden gedaen can werden) stelle als een maxima omme de nagelen met meerder menicht, als voor desen is geschiet, te connen becomen. Uwer Ed. believe dese saecke in consideratie te nemen ende, sooveel doenlijck sal sijn, ons ter gelegener tijt te versien van vivres ende de cleeden voor desen geeeisch, alsmede met 10 a 15 selotten⁴), die hier met groot avance verhandelt sullen connen worden.

Hiernevens gaet de memorie van de goederen, uyt Jappan ontboden, doen wel een groeten eisch, maer meenen, sall cleijn genoech vallen. T' jacht cl aer sijnde, sal geen tijt verleggen. Godt de Heere wilt behouden reijs verleenen.

Uw Ed. schijnt discontentement te hebben in de taxatie van de Ponti castelen⁵) ende cangans, per t' schip St. Michiel Uwer Ed. toe gesonden ende berispt mij, alsoff ick met een anders eere wilde proncken, versoeckt ende eisch derhalven andere factuere, die niet sende, vermits do. cangans niet hooger, alsoo hier getaxeert staen ende ons van Jappan gecarrageert sijn gecomen, Uwer Ed. hebbt toegestiert.

Hiermeede

Ed. Erntfeste gestrenge wijse discrete voorsienige Heere blijff in de

genadige bescherminge des Alderhoochsten bevolen. Datum Maleijo
Adij 28 Junij 1619.

Was geteekent

U.Ed. dienstwillige dienaer
J. Christaensz. Grijph.

LXII. HANS DE HAZE, AAN BOORD VAN DE SWARTE BEER,
VOOR MASULIPATAM 22 JULI 1619¹⁾.

Erntfeste manhafte wyse seer voorsinnige Heer

Onsen lesten is geweest dato 21 Junij per den Dolphyn, die wy hopen, voor desen wel ter hant sal syn gecomen, die wij midts desen confirmeren. Tsedert is hier weynich off niet gepasseert, hadden verhoopt in Palliacatta te comen, doch door contrariewint ende stroom heeft niet connen geschieden, soodat hier weder ter reede syn gecomen, hebben 2 diversche firmans van den Coninck van Golconda²⁾ gecregen, inhoudende, ons weder in Masulipatan souden willen begeven ende dat van de Gouverneurs beter als voor desen souden getracteert worden, gheeft ons daer oock alle vrydom om binnen ende buyten de bandaer te mogen handelen, met wien het ons gelieft, sonder eenige tollen in tlant ofte aen poorte van de stadt te betaelen anders als de 3000 pagn. tsiaers, oock dat onse goederen vrij ende vrack mogen lossen ende laeden, sonderdat ons niemant in eenige dingen mach molesteren, dan alsoo daer niet in en stont, gelyck als ick versocht hebbe, soo wie tegen het firman doet off een ander sont om dit te niet te doen, dat het een rebel van den Coninck soude wesen, hebben de 2 firmans wedergesonden ende gesz. soo lange tselffde daer niet in en staet, dat niet begeeren in de bandaer te wesen om alle daegen geen nieuwe firmans te sien, soodat ongetwyffelt eer 8 a 10 daegen hier een firman sal wesen naer wensch, want mogen ons niet tot vyanden maecken. Ick soude mij wel met de firmans gecontenteert hebben, dan alsoo de gouverneurs met weynich moeiten firmans crygen naer haer begeeren, souden dese 2 welhaest, aen lant synde, weder door den Coninck doen dooden, dat haer anders wel sullen leeren wachten. Ick hadde gehoopt hier te blyven leggen tot September om het comptoyr

weder te stabijlecren ende het firman te verwachten, maer alsoo hier 4 Engelsche schepen syn gecom 20 mylen beneden wint, die hier dagelycx verwacht worden³), hebben geresolveert haere compst niet te verwachten, maer onse reyse naer tpatria te vervoorderen, want ons vast inbeelde, hier met geen 4 schepen en komen om 20 packen te laeden, die sy hebben, maer alleenelyck om dese cust van de Hollanders schoon te maecken, gelyck wij de Molucques van de Engelsen willen doen, dan, Godt loff, sullen voor dees tyt misslaen, souden voawaer aen ons een treffelycken buet gehadt hebben. Soot Godt niet voorsien en hadden, dat beneden wint waren gecom, souden ons niet alleen gevonden hebben met een goet gelaeden schip, maer daer noch bij 20.000 pagn. in contant, dat wy naer onse jachten in Visiagapatan, die daer in de revier liggen, hebben gesonden met den opperoopman Eewout van Dijck⁴), die aldaer oock sal wachten naer tfirman van den Coninck om alsdan weder Masulipatan te bekleeden. Ick sende U.E. copye van de instructie gelaeten aen Adolff Thomassen, die in myn plaatse gestelt hebbe. U.E. gelieve die te doorlesen ende daer iets in vindende, dat U.E. gelieft verandert, mocht hem met den eersten tselve ordonneren. Dese jacht, alsoo gelaeden ende nu wel claer gemaectt is in Visiagapatan, sende U.E. toe om hier geen goet installich te houden, als om U.E. advijs te geven van de Engelsche. Wat sy voorder sullen verrichten, sal U.E. door den coopman, als het jacht vertrekt, largo geadviseert worden.

Per instructie, van die Adolff Thomassen hebbe gelaeten, sal U.E. connen sien, wat geordonneert hebben te laeten maecken tegens de compst van tschip van Bantam, dat verhope, hier in December sal ariveeren. U.E.dient aldaer ordre te stellen, dat als onse schepen hier comen, wel op haer hoede syn ende ter plaatse, daer meerder macht van Engelschen syn, dienen niet te comen, want syn geveynsde vrinden ende dienen, soo onse scheepen eerst den wech van Selon herwaers comen, dienen eerst Tirrepopelier aen te doen om te vernemen, wat macht van Engelsen op de cust syn ende waer liggen om haer daer naer te mogen reguleeren ende soo eerst van Bantam naer Masulipatan comen, dat 12 a 15 mylen hooger mogen vervallen om in Narsepoerpcta te vernemen, als vooren verhaelt.

Want de Engelsen syn niet te vertrouwen ende alsoo sedert onsen

lestens hier niet is voorgevallen, te meer den tyt niet wil lyden van largo, sall eyndigen ende U.E. Hiermede

Erntfeste manhaftre wyse seer voorsinnige Heer in de genade des Alderhoochsten bevelen, in tschip den Swarten Beer Ady 22 Julij 1619.

Gisteren avont isser een firman van den Coninck gecomen om de gouverneurs, die in Masulipatan syn, gevangen te nemen ende naer Golconda te brengen. Alsmede heeft den Coninck den Grooten Gouvernr. van Masulipatan, die in Golconda stont, syn gouverne ontnommen ende aan den anderen gouverneur, genaempt Etmachin⁵⁾, soo seggen, daer wy voor desen tamelyck wel met hebben connen acorderen, ge-intregeert, hy sal binnen 3 a vier daegen hier arriveeren, achte, ons firman sal met brengen. De mooren bidden ende versoecken ernstelyck, weder in de bandaer souden comen ende dat alles wel sal wesen. Hierby can U.E. lichtelyck affmeten, off den Coninck werck van ons maeckt of niet ende off ons willen missen; het is wel schynelyck, den Coninck voor desen niet ter ooren is gecomen van alle haer fieltery, dat door ons vertreck nootelyck heeft moeten weten, enfin, hope alles ten besten sal comen.

LXIII. ADRIAEN VAN DER DUSSEN, DJAMBI 25 JULI 1619¹⁾.

Ed. Erentfeste manhaftre wyse voorsinnige ende seer discrete Heere.

Naerdat wij onse despece den 4 passato hadden becomen, sijn volgens U.E. ordre tseyl gegaen om onse reyse te vorderen, daertoe Godt verleene geluck ende behoude reijse; den 10 dijto gecomen sinde in de strate van Palinban, dij des avons geseth wesende, is Sr. vander Mertt met de saloup voor heen geseijlt naer Palinban om aldaer te verrichten, tgeen U.Ed. order was ende d'hr. commandeur,²⁾ met de schepen voort seylende, sijn den 13 dyto wel geariveert voor de riviere van Jambij, waer 2 a 3 jonckens lagen, willen[de] verseijlen naer Palinban, waerwt verstanden, dat Sr. Abraham van Bree was overleden ende dat alles noch in goeden stant was, dat hier corts 2 Engelse scheepen waeren geweest, die voorts naer Patana waeren vertrocken³⁾ ende dat de Portegiesen in onderhandelinge waeren met de coninck van Jambij om vrede te maeken.

Verstonden mede, dat t jacht Hollandia hier was geweest, synde den... Junij weder vertrocken ende dat Jan de Petein,^{4}}) ondercoopman, hier was gebleven, mits het overlijden van Sr. van Bree.

Den 16 Julij, de scheepen onder seijl wesende, is Sr. vander Mert met de saloup wedergecomen, waerover weder geancert ende, sijnde bij Poule berelle, hebben mij dese nevensgaende brieven behandicht, waerwt U.Ed. can sien, wat aldaer verrecht is, waeraen mij refere, dHr. Commandeur van sints wesende om daenstaende nacht haer reijse te vorderen, Godt wil haer verleenen geluck en behoude reijse.

Alle het cargesoen voor Jambij wt de scheepen in het jacht den Jaeger geladen wesende, ben des naemiddach⁵⁾) met de chaloup naer boven geroijt, last gevende aan de schipper van den Jaeger hem te spoeijen om binnen te comen.

Den 19 dito des snachs ben ick wel geariveert met de chaloup in Jambij ende, in de logie comende, vonden alles in goeden doen ende verstont wt Jan de Petein, ondercoopman, die het comtoir ende de goederen bij inventaris aengevaert hadde, dat de Engelsen hier waren geweest met twee schepen, als den Swarten Hondt ende den Samson,⁵⁾ dic hier 2 kisten gelt ende verscheijde sorteringe van cleeden hadden gelaten, hebben hier vandaen haer schepen geladen, ontrent 15 lasten peper, daer se doen een nacht met besich waeren om metter haest weder wech te geraecken ende sijn den 30 Meije van hier verseijlt naer Patana, wel versien wesende van contanten ende cleeden, na hier geseyt wert, hebben alhier allerleij middelen aengewent om ons volck van hier te mogen nemen, wtgevende, dat se ons heel verslaegen ende verjaecht hadden, den Coninck aenbiedende, soo hij haer de Hollanders wilde leveren, hij soude gestadich 2 scheepen tot haer bescherminge in de revier houden ende, soo dat niet genoech en was, waeren verwachttende wt Engelant 30 scheepen, souden der meer toe gebrucken ende, haerluijde sulckx affgeslaegen wesende, versochten aan den Coninck, dat hij van gelicke, soo d'Hollanders de Engelsen eens mochten versoeken te hebben, willen doen, daerop sij tot antwoorde cregen, dat hij dan sijn goetduncken soude doen.

D'Engelschen hebben gegenwoordich vrij wat pepers weder in de logic, twelck se gekregen hebbe naer tvertreck van de scheepen, terwille hier geen cargasoen en was, hoepe het corts ons buert mede wesen sal, d'Engelschen sijn hier tegenwoordich heel onder de voet,

jae meer als donse oijt geweest hebben ende wij ter contrarije syn met alle dese nieuwe tijdingen vrijwat in de gracie gerackt, Godt geve, dat het lang mach dueren.

Den Portugeesen, dije hier cort geweest sijn, quaemen met brieven van den Coninck van Johor, dye mede seer instantel. versocht om ons volck te hebben, beloovende de revier gestadich met vergats te bevriden ende soude een weijnich boven quaeleij Joor op de driesprong op de revier een groot huis maeken, twelck achte, een fort soude vallen, wat antwoordt daerop gevallen is, wort secreet gehouden, dan sijn binnen den maendt ofte 6 weken weder bescheiden te comen. Watter wt broijen wil, sal den tijt leeren.

Alhier is thans de Chijneesche jonck, datter voorleden jaer de peper wtgelicht wert, den welcken noch resteerde van de peper 1760½ rl. van 8en, wtwijsende dobligatie daer van zijnde, twelck hem beth. hebbe ende was gegenwoordich weder geladen wel met 70 lasten pepers, den 22 dijto affgedreven, wien ick een paceel⁶) op tversoek van den Coninck heb verleent, daerin gestelt hebbende dengenen, die hem mochte behegen, soude doen, soo se voor U.Ed. wilden verantwoorden, in hebbende een goede pertie peper.

De 2 stucxkens sijn eenige daegen geleden voor de logie door last van den jongen Coninck van daer gehaelt ende tot den Gouverneur gestelt.

Den 19 dijto, verstaen hebbende, dat den ouden Coninck wel een dach roijens de revier op was, heb den brieff ende schenckagie aen de jongen Coninck houdende, hem behandicht ende versoecken[de] om met een prauwe de revier te mogen opgaen, wilde het niet consenteeren, dan mosten vertouwen, des anderen daechs dede seggen, dat ick de saloup niet langer en mochte ophouden ende soude se weder senden naer U.Ed. waerover bevrest wesende, consenteerde, dat ick soude opgaen, doch versocht eerst den brieff van de oude Coninck te mogen leesen, twelck hem niet en wilde consenteren, seggende, het de last van U.Ed. niet en was, eenntl. ben den 22 dito met een prauw de revier opgeschept ende hebbe den Coninck U.Ed. missive⁷) ende schenckagie behandicht, geven[de] mij deselve antwoorde, die den jongen Coninck gedaen hadde, seggende, wie heeft U.Ed. sulckx geraporteert ende aengedijent, wandt de stucken noijt gheijsccht en syn ende duer van Bree geschoncken sijn tot versoeninge van de misdaet.

Jae, van Bree hadde de geheele logie willen geven, eischende maer een prauw om te mogen vertreken, de stucken wilde de Coninck niet doen haelen van beneden, oversulcx sellve op sijn eijgen costen noch heeft doen haelen ende voorts naer verscheijde redenen seijde beiijdegader te sullen antwoort schriven aan U.Ed. seer perplecxt wesende, niet wetende, wat doen, seijde, dat ick de saecke wat te hardt dreeff, niet gewent wesende, corts eenige resolutije tegens haer gebrukt is, want seijde, dat Sr. van Bree beefde, wanneer hij wat hart aengesproken waert en nae ick verstae, is in der daet soo geschiet.

De stucken sijn swaer 600 p. schieten 2 p. isers, sijn niet veel bijsonders, wesende van binnen ende van buijten vol putten. Soo U.Ed. goedvondt, dat se de stucken mochten houden, twijfelle niet, off soude groote vrientschap couseren, daer ter contrarij deselve bij hunlieden geconsenteert wesende wech te nemen ende wechgenomen sijnde, groote veranderinge sal geschieden, want thans meer als oijt te vooren bemint ende bevrest syn, princpalick met de nieuwe tijdinge, want seggen dagelickx te bemercken, soo aen die van Macasser, Bengermassijn, Japaere ende andre wat voordeel, dat se trekken wt een cleijne somme gells berovende onse . . . . . want se daerdoor haeren heelen handel ende vaert moeten missen, wesende met U.Ed. in oorloge.

Hier is mede eens opgehaelt van de joncken, die in Japara jonckxt verbrand sijn, dan den Coninck seyt, het mochten haer joncken gebleven ende niet wtgebluscht hebben, tot Japara verstae, dat thans ontrent vijff duisent mannen in twerck sijn om een fort te maeken, hier wert mede gesecht, dat de gevangenen bij den Mataram noch soude in tleven wesen, Godt wil haer verleenen een geluckige wtcomste.

In taenvaerden heb hier gevonden veel wtstaende schulden, daervan hoope corts een goede pertie te becommen, den Coninck heeft geconsenteert, dat de Chijnesen, dije ons schuldich syn ende geen peper en hebben, dat men haer wijven ende slaeven soude aentasten, twelck begost hebbe.

Neffens dese sende U.Ed. brieven van Andrigirij, daerwt U.Ed. sult connen sien, hoe het aldaer staet. Ons cargasoen boven hebbend, ben van sints haer van cargasoen te versien, sende mede de brieven, die met de jonck van Tchijlij Jambij,⁸⁾ conincx jonck, daer geladen was,

als per deselue factuijre te sijen is van za. Sr. van Bree, welcke ladinge van peper met een duytsman bij de Engelschen daer meest wtgelijcht is, wesende ontrent Palinban, alwaer de jonck gegenwoordich noch leijt ende nevensgaende brieven van daer weder terugge syn gecomen, nefens desen sende U.Ed. inventarius van de goederen ende wtstaende schulden, soo deselue naer overleijden van za. van Bree bevonden sijn, de boucken sal U.Ed. de Jaeger toesenden.

Ende alsoo sonder twiffel binnen een maendt ofte anderhalft met het hooge water een groote quantetijt peper staet aff te comen, sal U.Ed. ons met meerder capytael in contant gelieve te versien, hebben hier ontrent 7000 realen van achten, van cleeden sijn tamelick versien, soo daer eenige stouwe(?)ende blauwe canges syn alsmede arisiodes, tape grande ende tape kitsil enle roede betilles sijn seer getrocken, rouwe sijde gelt hier 1 picol, synde 30 a 40 p. peper in contant. Tegens 6 a 7 stukken van den Jaeger hebbe ick last gegeven om met den eersten boven te comen, alsoo thans met het lage water gevougel. can geschieden alsmede om het cargesoen met den eersten hier te hebben. Soo haest mogelick is peper te becomen, en sall tjacht datel. weder affsenden, hoope daer tegens weder een ander sullen hebben.

Ick hebbe gevonden een groote pertie isere paranghen ende pannen, die hier niet als tot groote intrest is blijven leggen, soot U.Ed. beliefde, soude metten Jaeger connen gesonden worden om naer Solor te senden, want hier groot verlies soude geven.

Alhier heb ick tegenwoordich 2 ondercoopluiden, soot U.Ed. liefde, soude wel een connen missen. Jan de Petein is hier wel best bekent, derhalven dienstiger, Frederick Frederickx⁹), die op de Jaeger geweest, heeft den Heer Commandeur met naer Patana genomen, over sulckx daer thans niemant op en is, wesende tegenwoordich met ons 8 duitsen hier in de logie. Soo daer een oude barbier waer, [sou daer]bij kunnen om het bottelierschap te bedienen, sou seer dienstich syn. Pam pier hebben hier noodich van doen ende indien de nieuwe scheepen gecomen sijn, sal U.Ed. ons gelieve te ordonneeren, dat herrewaerts een vat wijns mochte comen alsoo hier niet en hebbe.

Naer Chijnesen heb ick vernomen om na Jacatra te senden, dan can geen becommen, doch hoope eenige in twerck te kriegen om plancken te saegen. Van tgeene U.E. dienstich is, sal geen moeijte gespaert den, gheest ons daer oock alle vrydom om binnen en de buyten de

werden om te becommen, soude mede wel van doen eenige camfas om sacken te maeken, alsoo het catoene goet seer costelick valt.

Op gisteren had ick den pangeran aengesprocken, wat ick U.E. soude laeten weeten van dtstuck van de peper, die d'Engelsen wt sijn jonck gelicht hadde, eijsschende deselve hier weder, waerop van avont mij heeft doen aenseggen, dat hi der naer pitsaeren sal, twijffel niet, overmits die wt sijn jonck gelicht is, ofte sal deselve hier weder doen restuteweeren, doch alsoo wel 100 picol in de tol verswegen is, weten(de) niet, hoe het wel aengaen sal, want ick nu hier verstaen van Chijlij Japon, is niet geraden de volle 510 pcl. te eijsschen, oock sullen de Engelsen haer op den tol beroopen, derhalven sal het wat houden sloeven¹⁰⁾, soo tmogelick is ende bijaldien geroopen wederom daer over te sijtten, sal de peper eijsschen tot 13 rn. per p. gelick hier geseijt wert tot Jakatra te gelden. Was het de swaericheit van den tol niet, soude maer strijck en set weesen, verwachtende U.Ed. advis metten eersten, daer was voor mijn comste aff gesproken tegens den pangeran, derhalven mij goet dochte hem daer noch eens aff te spreken.

Neffens dese sende U.E. mede inventarius, van dtgene bevonden is naer toverlijden van sal. Sr. van Bree alsmede de wtstaende schulden ende copie van de obligatie, die betaelt is met Chijneesen voor reste van haer peper, als voorschreve.

Nadat ick de brieven van den oude ende jongen coninck waren behandicht, hebbe datel. de sloup affgesonden, want 2 a 3 dagen daerna gewacht hebben. Ick had geerne gesien, dat de sloup dadelick weder hadde mogen vertrecken ende dat de brieven van den pangran met jacht soude gebrocht hebben, dan sij en conde sulckx niet verstaen, seggende, dat de sloup sonder bescheijt weder vertrocken, U.Ed. mocht verstoort wesen ende lichtelick met macht hier comen, daer sij nochtans geen schult toe en soude hebben ende veel diergelicke redenen meer, oversulcx mijne gelegentheijt niet geweest cn is om de sloup af te veerdigen. Ick had gaeren, naedat wij voor de revier gearriveert waren, met een prauw naer boven gegaen, dan conde, overmits de Portugisen boven waeren, niet verstaen werde ende moste de sloup verwachten ende alsoo voor dees tijt niet anders om schriven, wil U.Ed. gebeden hebben de prolicxteijt deses met goede te nemen.

Hiermede wil

U.Ed.

Erentfeste manhaftre wijse voorsinnige ende seer discreten Heeren Godt Genade bevelen, die U.Ed. willen verleenen langduijrighe en voorspoedige regeringe. Actum in de loge tot Jambij den 25 Julij Ao. 1619.

U.E. onderdanige dienaer
Adriaen Jacobs van der Dussen.

Naer tsluijten deses heb de nevensgaende brieven van de coningen becomen, daerin U.Ed. te verstaen geven, hoe het toegegaen is in tgeven van de stucken, seggen, dat Sr. van Bree die haer geschoncken heeft, nadat hij Jan de Peteijn vry gegeven hadde ende versoucken voorts, dat de joncken, die haer chapt¹¹⁾ soude mogen hebben, overall vrij soude mogen passeren, wesende in tcort den inhout derselver, waerover 2 dagen same gepitsaert hebbet, want er de vrees soo dapper in is, dattet niet te seggen is, hebben mede gepitsaert niet meer als een jacht teffens te sullen laete opcomen.

LXIV. HERMAN VAN SPEULT, AMBOINA 10 AUGUSTUS 1619¹²⁾.

Edele Erentfeste gestrenge wyse voorsienige ende seer discrete Heere.

Myn Heere, naer mynne gedienstige gebiedenis; t' nevensgaende is copie van mynnen lesten ende alsoo tzeder geen schryvens van Uwer Ed. en hebbe vernoomen, soo sal by desen te corter wesen, adviseerende alleenlijck, t' geene t' seedert U Ed. vertreck van hier is voorgevallen.

(Volgen 3 alinea's afgedrukt Bouwstoffen I. p. 248/251, waar de brief abusievelijk gedateerd is 31 Augustus 1619. Zij beginnen met: „Bij mijnen vorigen" en eindigen met: „en hebbe becommen". P. 249 r. 15 v. o. na „veraccoerdeert" toe te voegen „(ten aensien hij sich vrywillich heeft comen presenteeren)" r. 13 v. o. te lezen voor „lant" „leven", 2 v. o. voor „Dan so" „Dan ter contrarij soo", te schrappen „naer desen", p. 250 r. 1 te lezen voor „ende den danck wil hebben" „ende danck hebben", schrappen „hier", r. 11 en volgende te lezen voor „Baaouta" „Baonte", r. 17 v. o. voor „ten aensien" „doordien", r. 15 v. o. invoegen

na „wesen“ „dat hy“, te lezen voor „voorschreven“ „voorgenoemden“, r. 14 v. o. te schrappen „met hem“, p. 215 r. 15 te schrappen „tot noch toe“, r. 16 te lezen voor „geen schryvens van en hebbe becommen“ „nu eerst schryvens van hebbe becomen, aviseeren, dat alles wel ende in goeden [stant] is“).

Per myn voorich schryvens hebbe Uwer Ed. geaviseert, hoe dat den schipper van den Vos, genaemt Willem Gerritsz. beschuldicht weesende van synen cayutwachter met de horibile sonde van sodomie, in aperentie was ende alsoo de inditien soo sufficant syn bevonden, so ben genootsaeckt geweest ex offsite de saecke dieper te ondertasten, synde goet gevonden bij den raet den voorsz. Willem Gerritsz. ter torture te brenghen, die hij eerst seer mannelijck wtstont, ontkennende alles wtgesondert eenige omstandicheyden, oversulckx wert goet gevonden, dat men volgens costuyme van rechte weederomme in de gevanckenisse soude stellen om te sien ofter ondertusschen eenich klaerder blyck soude mogen voor den dach coomen. Ongevaerlyck dry dagen naer dattum openbaer[de] sich vrij wat naerder blyck, alsoo hij tegens enige personnen sich hadde laeten ontvallen, dat de execrable daet met den jonghen gepleecht hadde, waerover den voorsz. Willem Gerritsz. met deese nieuwe indytien weederomme examineerden ende dreygden met tortuere ,denwelcken, hem overtuigt ende geconvenseert vindende, bekendet alles vrijwillich, hoe ende in wat manieren sich in deese abominable daet hadde gedragen, als U.Ed. sal connen sien bij nevensgaende copyen van de atestatiën ende confessien. Oversulckx hebbe in den raet voorgedraagen, naerdemael wij nu volcoomentlyck van de sacke geinformeert waeren, off men met de pronunciatie van de sententie soude voortvaren, dan off men deselve soude sorceeren tot U.Ed. coomste ende den delinquant in goede verseeckringhe houden. Soo is eygentlyck bij die van den raade geconcludeert, dat men daermeede soude voortvaren, oogmerck neemende op de detestable daet ende het gevolch van dien, vresende, bij U.Ed. de wtstellinghe van soo leelijcken misdaet quaelyck soude genomen werden. Derhalven is den voorsz. Willem Gerritsz. bij die van den bovengemelden rade, naer op alles wel geleth te hebben gecondemneert ende gesententieeret, als dat hij volgens de wetten eerst met de coorde aen een paal geworcht ende daernaer verbrant te werden, doch door voorbidden, soo van de Orangcays als van de burgerije alhier, soo is syn sententie gemitigeert

ende op den 18 Maij met den sweerde geexecuteert, hadde seer goet bekent ende leetwesen, verhoopende, den Almogenden hem zijne in norme misdaet sal vergeven ende syne siele sal genadich geweest hebben, Den jongen, die hier meede al vrijwat veele schults in hadde, is ten aensien van syne juegt gecondemneert drijmael door het vier gejaegt ende daerna gegeselt te werden. Godt weet, hoe noode ick in dese saacken hebbe getreeden ende dat overmits bij den onwetenden ende partydigen, die der nimmermeer en gebreecken, altyt soodaenighen saacken met passie werden geoordeelt, doch bij den verstandighen, als de saecke verder insiende, lettende op de consequentie, en twyfele niet, off sullen met recht een ander gevoelen daervan hebben.

(Volgt een alinea gedeeltelijk afgedrukt Bouwstoffen I. p. 251 vlg. aanvangende „Ick bevinde dat” en eindigende „seer naer haecken”, p. 251 r. 20 v. o. te lezen voor „Hatis” „Hatib”, r. 12 v. o. te schrappen „voorsz.” De alinea vervolgt): hetwelcke met riguer moet voorgecomen werden volgens U.Ed. opinie ende bevinde nu metterdaet, dat U.Ed. door lange ervarentheyt, die aldaer seer wel hebt leeren kennen, alsoo hare valscheyt meer ende meer gewaer werde, die niet en is omme doorgonden noch veel min op haere beloften eenich fondament te maecken, doordien sy haer niet en schamen ofte ontsien te liegen, ja meynen, dat sy Godt een sacratitie gedaen hebben, als sij ons connen bedriegen, soodat veeleer het tegendeel, als hetgeene sy ons seggen ofte belooaven, hebben te gelooven. Het is voorseecker te houden (myns oordeels), dat de Mooren uyt vreese niet naer en laaten, dat sullen sy niet naer laaten ter liefde van ons, aengesien haer ten uijtersten van ons wallicht. Het waere te wenschen geweest, dat in den eersten den-geenen, die den Heer Gouverneur Houtman gevolcht is, wat meer synne voetstappen hadde gevolcht ende op haere procedueren beter waeren geleth, alsoo dien schadelycken boom synne wortels al vry uyt heeft gheschooten ende nu seer moyelyck sal vallen omme uyt te roychen en aengesien hier geene vruchten van tChristendom en syn te verwachten, soo langhe deesen schadelycken wortel niet geheel ende al en wort wechgenomen, dat nu onlang hebbe begost by de hant te neemen. Overmits tot mynder kennisse is gecoomen, dat eene van onse slaven, die op een hoff paste (wesende eene van degeene, die wij voor Malacca verovert hebben) een Moors paep was ofte ten minsten bij eenige der mooren ende verloochende Christenen daervoor wert aengenomen,

waerover hem binnen ontboordt om van hem te weten, waer de voorsz. mooren ende verloochende Christenen haere vergaederinghe hielden, dat van hem noch met soeticheyt, noch veel min met hardicheyt hebbe connen verstaen, derhalven hebbe goetgevonden ditto moor op de fergatte te setten omme dien quaden oorspronck wech te neemen.

(Het slot van deze alinea, vanaf „Daernaer is mede" en de volgende twee tot „te verwachten sijn" zijn afgedrukt in Bouwstoffen I p. 252 tot 254. P. 252 r 7 v. o. te lezen voor „Christendom", „Christen gelooove". p. 253 r. 4 v. o. voor „staet" „stant", p. 524 r. 7 in te voegen na „sermoennen" „ofte predication").

Soo haest den Vos gerepareert ende versien was, soo hebbet hem gesonden omme de resteerende nagelen van Hitoe ende Loehoe te halen waermeede hij langen tijt doende was overmits contrariewinden ende stormen. Wesende meede nieuwers naer den besten seyler, soo was genootsaakt den Tyger, naerdat hij verdubbelt was, met het geordonneerde cargasoen voor Jappon ende de Mollucas hem naer te senden op Cambelle, vanwaer hij door dit inconvenient eerst den 3 Junio is t' zeyl gegaen. Den Almoogenden geleyde hem soo in tgaen als in tcoomen in salvo. Ick hebbet den schippr. van de prys gestelt op de Vos, doordien hij op dat vaerwater van Soulij onbevaren was ende den schippr. van de fergatte Taffasoa hebbet gestelt op de veroverde prijs, omme de sagu van Teliao te haalen. Ditto prijs hebbet laaten versien, alsoo die seer qualycken gestelt was, sal wel 100 last goets connen voeren, ende de stuerman van de prijs hebbet gestelt op de fargatte Taffasoa.

Door den sabandar van de Chyneesen is mij geraporteert, datter een Chynees was, die naer Macassar wilde gaen ende dat men mett denselven goede ghelegentheyt soude hebben omme de Chyneesen, die daer syn ende daer niet te doen en hebben, herwaerts te doen coomen met een joncke van 50 ofte 60 last rijs, als hem maer een seguro²⁾ ofte paspoort wilde verleenen. dat ons in den gegenwoordigen stant niet ongeraaden en heeft gedocht ende derhalven hem een pas verleent. Den rys en gelt in Macassar booven 8 ofte 10 realen niet, naer men hier zeyt.

De fargatte Tafessoa hadde afgevaerdicht met last omme aen een van de uteste broers op de wacht ende visitatie der joncken te passen, dewelcke door thart weeder verdreven is, soodat daer niet en heeft

connen coomen, synde omtrent Cambelle op een riff geraeckt, alwaer hem de lendenen meest syn gebroocken, daer tweynich toe van doen hadde, alsoot al heel leck was, aleert van hier ging, niettegenstaende hetselvē hier versien was, overmits het dapper van de worm was gegeten, soodat voor alsdoen al becomert ben geweest, off ditto fargatte oock suffisant soude weesen omme de reyse naer Java te connen volvoeren, gedeelte des volcks daervan sullen stellen op onse nieuwe sloep Amboina.

Op den 8 Junij arriveerde hier de fargatte Byma ende daermeede Jan Carstens³), coopman op Polowaij, denwelcken naer Nera soude gaen ende door contrariewint ende verlies van seylen is gedronghen geweest hier te comen, hebben hem weederomme van alle nootwendicheyden versien nevens cargasoen van verscheyden soorteringhen, daer sy van gedesprovideert waeren, van 7796 fl. 14//14. Nieuws en was daer niet sonders aviseeren waerdich, dan dat op Poloron niet meer als een kleyn Engels jagt aen en was geweest, sijnde ons volck op Poulo Waij aen tbuytenwerck doende, alsmede dat den vrede met die van Sellamma noch onderhouden wiert ende nu onlanghs een goede partije nooten ende folij hadden becomen, die sij aldaer presumeren, naer de Engelsen waeren opgehouden geweest ende naerdemaal haer in de hoope der Engelschen compste hadde begeven, soo schynt, dat sij deselve door die van Sellamme hebben doen leveren.

Dewyle den Tyger hier sonderlinge naer tvertreck der joncken geenen dienst en cost doen, soo hebben goet gevonden in ditto jacht te laden de resterende nagelen, soo hier gegenwoordich noch waeren, wesende in alles 77½ bhaer, waervan hiernevens het connoissement gaet, ick ben genootsaeckt geweest ditto jacht tegenwoordich te gebruycken in plaatse van de fergatte omme den avisen, soo van hier, Banda ende Molucas, te encammeeren, bij soo verre die in tyts coomen volges U.Ed. ordere. De apparentie van tgewas der naegelen jegens het toecoomende jaer is hier seer goet en naer sommige segghen, soo sullen over de 1000 bhaer hebben te verwachten, doch op dit volck haer seggen is seer weynich staets te maecken, soo synde, sullen hart aenhouden omme den meesten deel van de schulden te innen, alsoo hoopen door Godes genade het inconvenient van tvoorleeden jaeren niet meer subiect en sullen syn.

Alsoo over ongeveerlyck een jaer geleeden eenen Anthonij Bagu-

ala⁴), hooft van de voorsz. negerij is overleeden ende eenen echten soon heeft naergelaaten, die alreede omtrent de 30 jaeren out is, die sich, soo in de oorlooghen der Hottomouresen als in alle andere saecken, seer wel ende eerlyck heeft gegeeten t'seedert sijn vaders doot, soo hebbe over eenigen tijt geleeden verstaen, dat eennen Symon da Mela, hooft van een soa⁵) derselver negrij, sichselven in des overleeden plaatse wilden dringhen, stemmende seer op den hulpe van Capn. Hitoe, met denwelcken hy ten tijden van de rebelie buyten mynnenvoorwetten hadde wesen bitcharen nevens eenen Aijmoene, die mede ten tyden van de voorsz. rebelie die van Hottomourij met een sweert, roer, schilt ende stormhoet geassisteert hadde, daermeede hier te lande soo veel te verstaen wiert gegeven, als dat sy haer soude weerent tot den laetsten man toe. Omtrent desellve tyt hadden die van Hottomourij een hooft van onse onderdaenen van tcasteel gehaelt ende die van Hottomurij brachten t'selleve tot synen huysse, gevende hij deselleve noch te eeten ende te drincken; dewelcke siende, dat ick met de hooffden onser onderdaennen daer gecomen was ommeden soon van Anthonij Baguala te doen beedigen, daer den voorsz. Symon Damela enle Aymoenij weygerich in waeren, allegeerende den voorsz. Damela, dat hem de regeringhe ende het opperste gebiet van rechtswegen toe quaem, overmits hij seyde, Anthonij Baguala maer bij der Portugijsen tyden in de regeringhe hadde geweest, dat ter contrarie bleeck, alsoo syn overgrootvader al in de voorsz. bedieninghe hadde geweest, volgende hem meede Aijmone ende noch eenen, die al moorse harten in tlyff hadden, diewelcke alle drij by den cop lieten vatten ende acn tcasteel voeren ende hebben daernaer met den raet van de hooffden van de camere den voorsz. Sijmon Damela gedepoerteert van syn officie ende voor drij jaer uyt de voorsz. negerij gebannen ende daerenbooven een mulcte⁶) van 100 patolen, het eerderde voor den armen ende de resterende 2/3 voor die van de camere ende Aijmone gelycke drij jaer uyt de negerij gebannen, nevens boete van 100 patolen; den derden, als hem voor deesen niet vergrepen hebbende, is voor drij jaer gebannen ende hebbé wederomme een ander in des voorsz. Sijmon Damelas plaatse gestelt, want ingevalle sulckx soo eens met der goede over thooft gesien hadde, soo soude in toecoomenden altijdt soodaenighen contradictionen subiect gebleven hebben, dat in alder manieren dient voorgecomen met soodaenighe

exempels te statueren, te meer het loth just is gevallen op degeene, die het wel dubbelt over gemeriteert hebben. Het schynt, datter onder onse onderdanen ende onder de Mooren selfs een weynich meer vreese ende ontsach is, alsser voor deesen wel is geweest, waerby, soot doenelyck waere, haer diennen te houden met gerechticheit.

Ick ben van meyning binnen twee maenden met eene armada van 20 ofte 30 corkorren wederomme op de roeij te gaen ende de ronde eens te doen, daer dit volck uytermaten seer voor vreest ende met naemen diegheene, die wat onder de leeden hebben.

De vrye burgers hadden nu onlangs op mij versocht, off sy met haere joncken soude naer Balij mogen gaen omme rys ende slaven te handelen, dat mij ten aensien van de tijdinghe, soo onlangs van daer hebben gecregen door een Chijnees (als U.Ed. voor desen is geaviseert) niet ongeraden en heeft gedocht hunlieden te octroyeren omme met deselleve een persoon derwaerts te senden, die en passant sage, wat daer te doen waere, denwelcken U Ed. jegens ultimo October aldaer van haer wedervaren ende bevinding souden connen comunisseeren, als hoedaenighe quentyteyt van rys, slaven, sandelhout daer te becoomen sij ende tot wat prijse. Doch daernaer syn gewaer geworden, dat onder hunlieden, hier noch aen lant synde, qualycck overeen costen coomen, waeruyt te beduchten stont, dat syluyden, op de reyse synde, niet dan des te meer twespals ende onenicheyts en was te verwachten, waerdoor ons concept wellichtelyck vruchtelos souden connen werden. Derhalven is goet gevonden bij den raet, dat men de voorsz. joncke van de vrye burgers sal cooppen (aengesien de Compe, doch de voorsz. joncke meest van vivres ende amonutie soude moeten provideeren) opdat alles met te beter ordre ende autoriteyt mach volvoert ende dat U.Ed. als vooren tytelyck mach geadverteert wesen, wat langs de custen van Ende, Bijma, Socom ende Balij te doen sij, ingevoegen dat om boovengemelde imconvenient voor te coomen, ditto joncke gecocht hebben voor 300 realen ende Symon Colijn, die op de voorsz. custen bedreven is ende het voorleeden jaer met de voorsz. joncke voor stuerman gevaeren heeft, gehuert voor schipper ende stuerman a 48 fl. ter maent gedurende deesse voiage, mits conditie dat hy het 1/8 in tcargasoen ende de joncke sal herideeren.⁷⁾ Op ditto joncke hebbe gestelt eenen Jan Joosten⁸⁾, tolck, die hier vooral nu wel connen missen, overmits hier noch eene blijft, denwelcken ick suf-

fisant kenne om op alles wel te letten, derhalven hebbe hem gekleed met den tittel van coopman voor deese reis, opdat alles met te beter autoriteijt mach volvoert werden. Ditto joncke gaet gemant met 5 matroosen ende 7 soldaeten ende daer benevens een cargasoen van 1500 reaalen, omme op off aldaer eenighen rijs ende slaven tot reede-lycken prijse waeren te becoomen (als geseijt wert ija) eene goede partieje mede te brengen.

(De volgende alinea aanvangende „De resteerende koebeesten“ en eindigende „geslacht werden“ is afgedrukt in Bouwstoffen I. p. 254).

Hiernevens sende een monster van de tichel, soo de Chijneesenv hebben gemaect, die mij dunckt, noch al beeter geluckt syn, als ick wel ghemeijnt hadde ende geeft heel goet dack. Sij en hebben in den eersten geen seer goeden spoet gehat, overmits den zeer harden regen, doch het heeft nu t'zedert eenigen tijt herwaerts tamelijk weeder geweest, soodat het nu wat heeft beginnen te keeren, alsoo sij nu met hun 10en daeraen arbeiden; hebbe den prijs 6 Rn. op elcke 10000 stuckx moeten verhooghen, overmits sij soo seer claeghden, dat sij niet behouden en mochten blijven, als ick oock wel hebbe connen bespueren, alsoo der eenen bloedigen ende seer swaeren arbeijt in steeckt, ick meijgne, dat sij mij nu binnen een maent over de 40000 stuckx sullen leeveren, daermeide de eene sijde van de soldaetshutten sal connen decken. Ick hebbe met de eerste 20000 stukx de logie gedeckt, doordien mij den noot drong, alsoo des Compa. goederen daer niet langer drooch in costen staen ende in nieuwe oncosten van atap⁹⁾ te vervallen, was cost verlooren, alsoot tgantsche redement most vermaeckt wesen. Ick hebbe ditto logie met noch een verdiepinge gemaect, dat seer wel comt ende een groot gerijff in tcasteel sal sijn. Met de hutten sijn meede vast doende.

(De volgende alinea von „Hier vooren hebbe“ tot „Christenen moogen werden“ is afgedrukt in Bouwstoffen I p. 254).

Desen tot hierentoeg geschreven sijnde, soo is Geret Hamer van Loe-hoe gecomen, denwelcken ick geschreven hadde, dat hij Kijmola Sabadijn wel erenslyck soude aendienen, dat op thooghste verwondert was van sijnne proceduuren ende wie hem soo stout kende, dat hij op ons lant ende onder onse onderdaenen syn paepen ginck senden ende daerenbooven daer een mesquit¹⁰⁾ ende een school te laaten maecken, dat sulckx in geenderleij mannieren en wilde gedooighen,

alsoo sulckx recht strijdich was tegens t' contrackt¹¹⁾ ende hem voor gewaerschout soude houden, dat bij soo verre ick hier ivers eenige moorse papen wederomme in soodaenighen werck onder onse onderdaennen coste belopen, dat denselven ten hoogsten soude straffen andere ten exemple, aengesien ick sulckx soo niet en verstont, dat hij sorge soude draeghen, voor t' geene hem sijns Coninckx weegen competeerde, ten anderen dat ick niet en coste verstaen, dat hij met sijnne concorren op onse onderdaenen, gelegen op de custe van Seram, soo ginck scheeren ende brantschatten, alsoo alle t' geene, dat de Portugysen, soodaenich als die waeren ten tyden van tveroveren vant t' casteel, ons alleen toe quam ende niemant anders ende sulckx oock voor ons alleen wilden behouden, alsmeede dat ons meede geene middelen en gebraecken om op des Coninckx van Tarnatens ondersaeten te gaen brantschatten ende het volck haere armoede aff te drenghen, doch dat wij tot sulckx te reedelycken waeren ende nummermeer met waerheyt soude bevonden werden, dat wij eerste authuers van de contracten te violeeren geweest sijn, gelijck bij hunlieden geschiet was ende noch daegelijck geschiedt ende derhalven hem andermael wilde gewaerschout hebben naerder op haere saecken te letten ende van hare begaene fauten te desisteeren ende ons geene voordere oorsaecke te geeven.

Hierop sont mij ditto Kymola Sabadijn voor antwoort, wat belanghen het senden van den paep ende maecken van de meskit, daer bekende hij schult in, alsoft daermeede genoech waere geweest, mij adviseerende, dat hij oock van gevoelen was, dattet beeter waere, dat de Christenen ende de mooren van den anderen gespareert woenden ende dat de 15 off 20 man, die een tcasteel woenden ende oude mooren waeren, hem daer soude senden.

Betreffende het stuck van de Cust van Seram susteneerde, dat hem soo nae toe quam als ons ende dat wy daer niets eygens en hadden, waerop hem weederomme hebbe doen antwoorden, dat sijnne reeckeninghe wel mach maecken, dat niet een hair van onse gerechticheijt wil verliesen, te weelen van de plaatzen, die, als booven verhaelt, onder de Portugysen hebben gestaen, wilt hij voorder buyten de voorsz. lijmijtten eenige conquesten doen, die staen voor hem soo wel als voor ons, open, daer tot noch toe geen antwoort en hebbe op becoomen.

Capn. Hittoe is weederomme voor de tweede rejse naer Camarien ende Kelquepoute, wat bitcharingen dat daer ommegaen, sullen ver-

staen, als Westerman¹²⁾ wederomme compt, die daegelijckx verwacht.

Nu onlangs geleeden is Lato Colij¹³⁾, die sichsellven als hooft van de Olijsyvas laet intitueeren, daertoe hy ons faveur (bij tijden van den Heer Admirael onder protexxt van een schoon semblant ende ons te willen asisteeren) heeft genooten, op Larrica, Waccasieu ende Nouse-tella geweest ende het volck aldaer wijs gemaect, dat ick van meyningh was alle onse onderdaennen Christenen te maecken ende alle haere kercken wilde afbranden, versoeckende op hunlieden, dat van alle die plaetsen een hooft met hem soude gaen by Kijmola Sabadyn ende aldaer met een anderen bitcharen, daer syluijden weygerigh in waeren, seggende wilden sy iets bitcharen, soo mosten sy by mij gaen: ditto Lato Colij was daer gecoomen onder protexxt van een passer¹⁴⁾ te stabilieeren, dat onse onderdaennen hebben coomen versoecken te willen gedooghen, daerop haer antwoort gaff, dat Lato Colij daer niet te seggen en hadde ende oversulckx niet en begeerde, dat die passer voortganck soude hebben; wilden sij een passer ofte mert hebben, die soude ick selfs wel ordoneeren ende niet en begeerde, dat iemant van buijten, sonder mijnnen voorweten soodaenighen authoriteyt naer hem nam, te meer ick wel wiste, dat het stabilieeren van den passer tot geenen anderen fijnne en was, dan omme ons de naegelen van daer te ontvoeren ende daegelyckx het volck iegens ons op te rockenen, daer Capn. Hittoe hem wel toe gebruyckt als een instrument, overmits hij ende de sijnne daer odieus syn ende daer niet en derff coomen, gebruyckende alderhande synestere ende valsche middlen omme ons te abuyseren ende als Capn. Hittoe hier is, soo spreeckt hij alle quaet van hem ende den anderen weederomme van gelycken ende dat al om te hooren, wat opinie men van haer heeft. Ick hebbe ditto Latto Colij meede ontbooden, dat ick sijnne bitcharinge heel wel hebbe verstaen ende soo bevinde, dat daer iets anders naer volcht, als wel dat sulckx op hem sal verhaalen ende gemerct, dat volck daer dicwils coomen met champans ende anders, soo hebbe goet gevonden daer een gehout persoon te leggen, opdat ons geene naegelen ontvoert en werden ende ten anderen omme der mooren bitcharingen aldaer te weeten.

Het cruytmaecken beschiet niet sooveel, als wij wel gaerne saghen, eerstelijck overmits de paerden te swack sijn, doordien de peerden op gras niet alleen connen arbeiden, alsoo de padij, die wy dit jaer weij-nich gehadt hebben, over langhe al op is geweest ende dat te meer,

overmits de muelen onderwech swickt, doordien die van seer slecht hout gemaectt is, waerdoor het boovenwerck te seer perst op de spil, ingevoegen dat alles met dubbelden arbeijt wert gedaen. Met de ossen te arbeijden hebben vast verscheijden reisen beproeft ende en wil niet wel louteren, oft nu is, datter niemant en sij, die daermeide weet om te gaen. Ick hebbe vast groff ende goet hout laten haelen omme wyder muelens te laeten maecken, want hoe dat den arm, daer de peerden aen gaen, langer is, hoe de muelen lichter sal gaen. Het en waere niet ongeraaden, dat U.Ed. noch gereetschap (soo van loopers, heele leggers ende spillen, die een elle langer syn als die voorige, alsoo het werck alsdan te lichter sal gaen) ontboot, want also er eens een ramp van teene off ander compt te breecken, soo sal terstont het werck seer verachteren. Ick ben van meyninge twee meulens te stellen, overmits het maelen van eenen muelen niet en beschiet. Van solpher syn noch reedelijck versien, dan salpeter en hebben boven 5000 lb. niet, dat als er twee muelens gaen, seer haest sal verarbeijt wesen, derhalven gelieve U Ed. soo aldaer salpeter is te becoomen, ons te provideeren.

Onse smecoolen syn al over tjaer op geweest, als U Ed. bewust is, alsoo dat hier daegelijckx groot gelt wert geconsumeert in houtscoolen, daer men noch geen goet werck van en can maecken.

Tot noch toe en hebben geene tijdinghe uyt de Molucas vernoomen, noch en is den persoon, die met de Vos nevens een talle derwaerts gesonden hadde, niet opgedondert, sullen vollgens U.Ed. ordre met den Tyger wachten te depescheeren tot ultimo Augusto ende niet langer, doch ingevalle ditto avisen eer coomen, soo sullen hem sooveel te vroeger affverdighen omme 8 daegen aen de Boqueronnes te houden ende op de joncken te passen, van Banda ofte andere quartieren coomende. Aengaende de joncken van hier, weete voorseker, dat ons die dit jaer geene nagelen ontvoert en hebben, doch van Bouro en can niet segghen, wat van daer geschiet sij, dat onmogelyck is van hier voor te coomen over het holle water ende den leger wal omtrent die tyt, dat sy van daer vertreken.

De stuijvers, penninghen hebben hier seer fræij in treijn gheweest, dan alsoo t' zeedert de betaelinghe der soldaeten affgeschaft is geweest, soo en comen nu soo van de hant niet. Oock soo en hebben die de Chyneesen niet gaeren, overmits die, als de alloijen van alle metaelen wel kennende, bevinden deselleve soovele niet waerdich

te weesen als realen, dan soo de Heeren root coopergelt gesonden hadden op de formen, als alreede over jaer en dach geaviseert hebbe, ongetwyffelt soude hier grooten aftreck gehat hebben, daer altijt een cent avanca op souden gelopen hebben, daer ter contrarie voor de Heeren gants geen avanco op en is.

Voor deesen hebbt U.Ed. eens geschreeven, dat hier wel noodich een urwerck van doen was met sijn wijzers, wil U.Ed. andermael gebeden hebben, ghelycet de goede hant daeraen te houden, alsoo Amboina, als weesende de eeniche plaatse, daer de Compa. soodaenighen dominio heeft over lant ende luijden, sulckx wel toecomt.

De boecken van dit jaer nevens alle andere papieren, testamenten ende reeckeninghen van de overleedenen alsmeide tgeene tzedert geinnoveert sal syn, heeft U.Ed. met den Tijger te verwachten.

UEd. gelieve gedachtich te weesen, dat wij met den eersten doenlijck alhier mogen gesecouerte werden van rijs, alsoo tegenwoordich booven de 10 last rijs bijt t' casteel niet en is, invoegen, dat mij al hebbt beginnen van sagu te versien, die seer costelijck sal vallen. Oock twyffele, off sooveele sullen connen becoomen, als van doen hebben, doch vertrouwe, dat van de eene ofte d' andere cant noch al iets sullen becoomen.

De fergatte Bijma, die al over 6 weecken van hier was vertrocken naer Banda, is op den derden deser hier weederomme ten ancker geocomen, overmits het seer harde weer, dattet in see dagelyckx maeckt, soodat niet en heeft connen opcomen langs de cust van Seram, synde door het harde water soo seer leck geworden, dattetsellve weederomme sullen moeten laten versien.

Pr. de Bonniit hebbt den eersten deeser schrijvens gecreeghen wt Banda van den vicegouverneur van Ansen, die seer verleeghen is omme de fargatte, alsoot daer ingevalle niet en heeft gereegent ende meide seer sober van rijs waeren versien per manquement van vaertuygh, alsoo op Nera noch reedelijck sijn versien van rijs. De brieven, aen U.Ed. adresserende, sal met den Tyger senden, alsoo achte, Godt ten voorsten, dat die noch voor t' arivement van voorsz. joncke daer bij U.Ed. sal weesen.

Ons begint alreede hartelijck te verlanghen naer de novelles van daer, die hoope, den Almoegenden soodaenich sal verleenen, dat die sullen strecken tot loff ende eere als tot welstant van den Lande,

daertoe hoope, U.Ed. den Almoegenden sijnnen Goddelycken seghen sal verleeneet hebben.

(De volgende alinea van „De Mooren van“ tot „soude strecken“ is afgedrukt in Bouwstoffen I. p. 254).

Nu over 4 ofte 5 daaghen geleeden hebben die van Honut, Mamalla, Wackel, Hitoe lamma ende Toom haere gedeputeerde hier gehadt, seggende, dat ick van meijninghe was haere negerij aff te loopen ende haere kercken te verbranden, alegeerende, soo der eenige faute ofte fauten waeren gecommitteert bij sommige, dat sij daeromme al tesamen niet en mosten lyden ende dat sulckx tussem ons ende Capn. Hitoe wel cost ter needer geleijt werden, daerop haer voor antwoorde gaff, dat sij haere superieuren souden raporteeren, dat daervoor geene vreese en behoefden te hebben, alsoo ick sulckx noijt in den sin gehadt en hadde ende haer in tminste geen overlast en soude gheschieden, soo lange mij geene nieuwe oorsaecken en gaeven, dat nu alreede tot den verscheijden maelen geschiet was, sonder mijnnen ofte des anders voorweeten ende dat sulckx geensints en soude gedooghen ende derhallven van meyninge was binnen 14 ofte 15 daaghen daer te coomen omme met hunlieden te bitchaeren ende te waerschouwen, dat sij binnen haere lymijten blijven. Het is voor seecker te houden, dattet hier een seer groote verseeckeringhe, gerustheijt sal geeven onder onse onderdaennen, als sy eens sullen weeten, waernaer dat sij haer sullen hebben te reguleeren. Oock en sullen hier soo lichtelijck onder onse onderdaennen soo geene rebellyen subieckt sijn, alsoo door deese affsonderinghe haerc heijmelicke bitchaeringen seer sullen affneemen, dat altijt seer schadelijck voor ons is geweest ende alsoo tegenwoordich niet sonders anders en offreseert, aviseerens weerdich, so sal sesseeren.

Hiermede

Edele Erentfeste Gestrenge wel wijse ende seer voorsienige Heere, sal U.Ed. naer mijnde gans gedienstige gebiedenisze den Almoegenden in synne heilige bescherminge beveelen, die U.Ed. gelieve te verleenen lanckwijlige gesontheijt, goet succes ende victorieuse uytcomste in alle Uwe aenslaegen, Actum in tCasteel Amboina desen 10en Augusto Ao. 1619.

U.Ed. dienstschuldigen dienaer
Herman van Spuelt.

U Ed. gelieve onse hertelycke
groete te doen aan de Ed.
Heeren Generael Reael, Admirael
vander Haegen en Commandeur
Martsz., Carpentier, Sourij
en Commandeur Willem Jansz.

LXV. HERMAN VAN SPEULT, AMBOINA 31 AUGUSTUS 1619¹⁾.

Myn Heere, salut. Het voorgaende is copie van mynen lesten gesonden op de joncke [ende] den Dolfijn, waeraen my principaelyck refereere, alsoo t' seedert weynnich gheynnoevert is; deesen sal par den Tygher, die tot noch toe opgehouden hebbe naer de avysen wt Tarnaten, doch en hebben noch geene vernomen, daer meyne de oorsaecke van sal weesen de extraordinarie harde winden, die soo vehement syn geweest, dat wy hier in plaatse van 5 off 6 maenden regens niet boven de 5 off 6 weecken gehadt en hebben, soodat hier te lande weynich off geen gewas van padij, boonen off diergelycke vruchten en sullen hebben van dit mouson.

Hiernevens gaet een memorie van cleeden ende anders, daer wy iegens het toecoomende jaer van dienden geprovideert te werden.

In twoorsz. jacht den Tijger hebbe geladen 77½ bhaer nagelen, waervan hiernevens het conossement gaet, den Almoeghenden laete deselleve aldaer met lieff in salvo arriveeren; syne instructie vermeldt, dat hy Mallemanseylant eerst sal aendoen omme te verneemen, wat ordre U.Ed. aldaer heeft gelaeten, oock ende nevens desen de coopyen van de resolutien, soo tseedert het vertreck der scheepen t' Waepen van Haerlem, t' Hart ende den Zeewolf syn genoomen. Van gelycken gaet hier nevens copye van het proces van Willem Geretsz. schipper op de Vos, sende nevens desen meede de boecken deses jaers mitsgaders alle andere dependitien.

Een dypatty ende singadie van Lissebatte hebben restitutie gedaen van 23 parsoonen, die sy gerooft hadden t'seedert den tijden van de Portegees, soo dattet schijnt datter noch eenige vreese onder dat volckxken is.

Kymola Sabadyn is op de roey met omrent 20 corcorren aen de noordt syde van Seram om op die van Hative te rooven, het schijnt dat wy weder al goede vrienden syn, doch laete mij voorstaen dattct noch al op eene quaede gront leyt.

Nevens deesen gaen oock de avysen van Banda.

De fregatte Byma hebbe laeten besichtigen ende selfs meede besien, is soo seer gegeeten van de worm, dat daer aen niet en hebben derreven reppen met verdubbelen ofte anders, noch veele min derven hem met het harde weeder afveerdigen, al hoewel hy hoochnoodich op Pouloway diende te syn, overmits sy aldaer van water ende rijs gedesprovideert sijn. U.E. gelieve, soot geleegen comt, Banda ghedachtigh te weesen met cenich vaertuich.

Hier nevens gaet een cacrtken van Amboina waerby geteekent wat plaetsen onder ons ende welcke onder de mooren staen ende alsoo ick nu binnen 5 weecken op de roeij meyne te gaen met de corcorren, soo sallen de cust van Seram nevens hoe verre onse lymyten strecken, party-nentelyck af settien. Hiermeede Edele Erentfeste ...

Actum int casteel Amboina desen lestien Augusto Ao. 1619.

LXVI. ANTONIO VISSOZO, CHERIBON 10 SEPTEMBER 1619¹⁾.

Pera ver ao sinnor Capitao General que deos guarda ette, em Jacatra (De Rej de Cherobon).

Aqui chegarao os olandezes perdidos, que derao acosta com asua embarcaçao apar de dramaje E como sao homes que nao alcançao muito tem em pouco o que ElRey ofez a elles. Por Respeito de V. Senhorea por que qua neste Cherobon sempre estao embaixadores de mataram e este Rey he vassalo e nao petente contra o mataram E he tanto assi que Eu mais Rajú E outros jaos estiuen com embaccasao carregada pera voltar outra vez pera Jaccatra quando veo hua ordem com hua espresso mandado que daqui emdiante nao vaa de cheribon mais embarcaçao nenhua com mantimento pera jaccatra athe nao vir outra ordem do matarao sopena de aleuantado contra a coroa de Matarao. E el Rey de Cherobon Respondeo que assy fareya. E por essa cauza nao fui laa E agora com a desgraça destas olandezes disse ElRey ao embaxador de Matarao que estes olandezes perdidos nao viera o pera

comprar nada e que vinha com embaixada de V. S. aperguntar c tratar com elles que he o que determina o Rey de Matarao con os olandezes q estao cattiuos em mataram seos quer largar por amizade oupor Resgatto E como esta mal com Hulubalao nao se estreuos mandar a Jappara. tudo isto foj ElRey de Cherobon perondo sua pratiqua ao ditto embaixador de Matarao. E que nao he de boa cortezia nem Rezao pegar ao embaixador senao faurecer E que por isso lhe dava outra vez embarcaçao pera se hir muito embora mais estes olandezes. Nao temos nada a deuer com isso. Senao que queria comprar o que elles vinham buscar e ficaua ElRey em algua falta com o embaixador de Matarao que nao vem senao comprar epor essa cauza lhe tolherao que nao compraua muitas couzas a hua por aver qua jaar ordem de Matarao como assima vay ditto. E aoutra couza he porque ElRey temia que estos olandezes emleuados no comprar pode(m) tardar sico seys dias e vir de Matarao hu mandado que mande os olandezes que estao em Cherobon e fiquar el Rey mal com o Matarao seos nao entregar e mal com V.S. se emtregar por que sempre vay e vem por terra a Matarao e elRey de Cher(o)bon por nao estar nestas duvidas os mandou que se fossem depressa, mais estes olandezes como nao alcançao ofundamento tem muito mal e dis que nao he nada tudo mal perassy mesmo E pera o Rey de Cheribon com o sua tardanca qua elles hidos seo matabao mandar pedir fica ElRey Respondendo que como vinha com embaixada os deixou hier muito embora. Epois que sabe avontade do Rey do Matarao que quer os olandezes que vindo outra vez entao que os mandara amatarao a vontade deste Rey nao que ficar mal com o Matarao nem mal com V.S. isto tenho alcancado delles e V.S. pode cuidar por que cauza elle avia de tolher estas couzas senao seguir o mandado do Matarao E dis se o snor cappitao mor estiuer em amisade com oditto Mat(a)rao E eu tolher aos olandezes que nao venham qua a Cherobon a fazer veniages emtao tem Resao de se aque(i)xar demim. E senao veja que antes destas deferencias de V.S. com o Matarao sempre aqui foj afrenquentado a pasagem e estada dos olandezes E isto eu tambien afirmo a V.S. que nao fas senao pera ver mandado do Matarao. E nao lhe quer dar ocasiao.

El-Rey e o embaixador de Matarao asvezes tratao nas materias e cauza dos olandezes que estao cattivos dam lhe este sentido que se o Matarao quizesse ter guerra com V.S. jaa ouuerra de mattar ou por

em Resgatte os sette olandezes cativos mais elle que os manda guardar he por algum fundamento mais alto, e este embaixador he grande pessoa em Matarao chamasse Quiay Ranga Maos Pattos E fesse agora muito meu amiguo mepergunta asvezes que se o Matarao quizer tomar a Bantam E tratar com concelho de V.S. pedindo fauor aos olandezes que os ajudem. E que tomando dara aterra aos olandezes. E o tezouro e mais prisioneros ao Matarao se querera os olandez ajudar a o Matarao a o que Respondo que tal contrato pode auer que facilmente poderiao os olandezes ajudar nisto, Eo que me Responde isto que pergunto nao vem del Rey de Matarao senao demin mesmo, E o que me tem aconcelhado vem aperposito com o que V.S. mais eu tratamos depois de jantar na meza por que me disse este embaixador vos se for(d)es ao Matarao aveis de ser mais que mil Hulubalaos por que temdes melhor cara E aparenssia que ille e falais lingoa jaua por que Hulubalao ne malleyo sabe falar e tendes melhor disvmt¹⁾ de entendimento e Reposta com perzozitto deferente de Hulubalao E que se eu quizer acolherme pera Matarao que elle tomava a sua conta que nao ade passar quatro mezes que ey de ser hum dos priuados do Rey do Matarao E que assy facil couza ficar eu com Jappara e Hulubalao sem nada. E isto me sertefiqua com muitas rezoinas e me offerece pera isso o seu dinhero se ouuer mister em Matarao porque he Riquo e eu tenho tratado com elle quando eu fizer isso que primero auia de hir a Jaccatra pedir fauor e (a)juda a V.S. pera poder aparecer limpo e lustrozo diante de tao grande emperador como he o de Matarao e ter algua couza que dar aos priuados do Rey pera depressa privar com elle porque hir assy pobre nao posso ter depressa entrada mor mente que voy fogido he necessario leuar algua couza. E o que me Responde que se por hua e duas hutas que me nao ade faltar com a sua athe ter entrada co o Rey de Matarao que elle me ajudera entudo que quererme eu ver com V.S. primero nao serue de nada senao depois que for priuado do Matarao e entao he de parecer que me emcontre com V.S. E me dis que o Rej de Cherob(on) que pode dar dessy e quem sabe as nouidades do tempo e o que pode vir sobre Cheribon em fim primero me eyde ver com Vossa Senhoria e depois tudo por nas maos de Deos que o que he fundado com bom perposito elle dara o Remedio.

---

¹⁾ = desenvolvimento.

As nouas que hay dizem que o Matarao pera Girey a pedir el Rey de tubao que esta laa acolhido co Rey de Pazam e dis que vay pera Surubaya esta he a fama q corre e debaixo disto que sabe se tem outro fundamento E antes mais sutil o sobrinho del Rey de Cherobon que foi em ajuda pera tomar tubao athe o prezente ajnda nao he vindo e por isso nao sabemos nouas de serteza Hulubalao agora com a tomada de Tubao he tomado por grande galam e com somberero e con outro titolo agora se chama Damas Laqsamana. E isto tudo nao sao nouas insertas senao de serteza. a diuida que deuo eu nao mando agora por que na primera ocaziao que eu tiuer pera hir a Jaccatra eu leuarey e eu dou minha palaura a V.S. qe se eu me acolher pera Matarao nao ade ser com diuida de Vossa S. senao primero pagar as M.S. que me V.S. faz em nome da Compa.

E este portador leua o Cris do Snor Esteuao Drago almiral e leua a bajnha noua e velha e assy mais leua quatro bogios que me pede 2: pera V.S. e 2: pera o Sr. Almiral. Deos guarde V.S. E lhe dee o que pode, e nao escreuo mais nouas por que athe opresente ajnda nao he vindo o prinsipe sobrinho do Rey elle vindo saberey muitas nouas de serteza e o desenho do Matarao ao Snor Mestre Carpenter beijo os pes muitas vezes e ao Snor Mr. Jam bejo as maons. Em Cheribon oje dia de Pascoa dos Jauos coarto fero a 10 de Settembro 1619.

PelReij escreue a Vosa Senhoria.

Criado e seruidor de VSenhoria.

Antonio Vissozo.

Vertaling.

Voor den Heer Kapitein Generaal, dien God eeuwiglyk beware, in Jaccatra (Van den Koning van Cheribon).

Hier zijn de vermist Hollanders aangekomen, die met hun schip ter hoogte van Indramajoe gestrand zijn. Daar zij lieden zijn met weinig begrip, hebben zij niet veel waardering voor hetgeen de Koning uit eerbied voor Uwedele voor hen heeft gedaan. Hier in Cheribon bevinden zich namelijk steeds gezanten uit Mataram en de Koning hier is een vazal en vermag niets tegen den Koning van Mataram. Dit is zozeer het geval, dat ik en Rajoe²⁾ en andere Javanen reeds een schip hadden geladen om nog eens naar Jaccatra terug te keren,

toen er een uitdrukkelijk bevel afkwam, dat voortaan van Cheribon gecn enkel schip met levensmiddelen meer naar Jaccatra mocht varen, voordat deze order door den Koning van Mataram zou worden herroepen, op straffe van als rebel tegen den Koning van Mataram te worden beschouwd De Koning van Cheribon heeft geantwoord, dat hij aldus zou handelen. Daardoor komt het, dat ik niet naar Jaccatra ben gegaan. Naar aanleiding van de schipbreuk van die Hollanders heeft de Koning den gezant van Mataram nu gezegd, dat die gestrande Hollanders niet gekomen zijn om iets te kopen, maar dat zij als gezanten van Uwedele kwamen om hem te vragen en met hem te bespreken, wat de Koning van Mataram besloten heeft betreffende de Hollanders, die in Mataram gevangen zijn, of hij deze uit vriendschap of tegen losgeld wil vrijlaten. En daar hij op voet van vijandschap staat met Hoeloebalang³⁾, waagt hij het niet hen naar Japara te zenden. Dit alles heeft de Koning van Cheribon met den bovenvermelden gezant van Mataram besproken, er aan toevoegend, dat het niet zeer hoffelijk en trouwens onredelijk is een gezant vast te houden, welken men integendeel behoort te beschermen: daarom gaf hij hem een ander schip om te vertrekken met de Hollanders. Hiermede hebben wij alles gedaan, waartoe wij verplicht waren. De Hollanders echter wilden gaan kopen, waarvoor zij gekomen waren, waardoor de Koning tegenover den gezant van Mataram in gebreke zou blijven. Zij komen immers slechts om te kopen. Dientengevolge heeft men hun belet veel zaken te kopen: aan den eenen kant, omdat hier al bevel uit Mataram gekomen is, zooals vermeld, en aan den anderen kant, omdat de Hollanders, die aan niets anders denken dan aan hun inkopen, misschien wel vijf of zes dagen zouden dralen, zodat intussen uit Mataram een bevel zou kunnen komen de in Cheribon aanwezige Hollanders uit te leveren. In dat geval zou de Koning zich den Koning van Mataram tot vijand maken, als hij hen niet uitleverde, en zich Uw vijandschap op den hals halen, indien hij hen wel uitleverde, daar hij steeds over land heen en weer reist naar Mataram. Om niet in deze onzekerheid te blijven verkeren heeft de Koning van Cheribon hun bevolen spoedig te vertrekken. Maar de Hollanders, die niet begrijpen, waarom het eigenlijk gaat, zijn hierover zeer verontwaardigd en zeggen, dat er toch niets aan de hand is. Doch alle narigheid zal op henzelf neerkomen en op den Koning van Cheribon als zij te lang blijven. Want wanneer

de Koning van Mataram na hun vertrek om hen zou vragen, dan kon de Koning antwoorden, dat hij hen rustig heeft laten gaan, daar zij immers met een gezantschap gekomen waren. En aangezien hij de wil van den Koning van Mataram kent, die wenst, dat hij de Hollanders, in geval zij terugkomen, naar Mataram zendt, is het de bedoeling van den Koning zich noch de vijandschap van den Koning van Mataram op de hals te halen noch de Uwe. Dit heb ik betreffende hen vernomen. En Uwedele kan wel begrijpen, dat hij om geen enkele andere reden deze dingen zou beletten, dan om het bevel van den Koning van Mataram te gehoorzamen. Hij zegt, dat "wanneer de Heer Kapitein Generaal vriendschap zal hebben gesloten met den voornoemden Koning van Mataram en ik den Hollanders (dan nog) beletten zal hier in Cheribon handel te drijven, Uwedele reden zal hebben over mij te klagen". En dien (Gij dit) niet (gelooft), bedenk dan, dat vóór Gij deze geschillen met den Koning van Mataram hadt, er hier steeds een druk verkeer en verblijf van Hollanders placht te wezen. En dit kan ik Uwedele ook bevestigen, dat hij zoo slechts handelt, omdat hij het bevel van den Koning van Mataram ziet. En hij wil hem geen gelegenheid geven (hem zijn rijk te ontnemen).

De Koning en de gezant van Mataram hebben verscheidene keeren besprekingen betreffende de Hollanders, die zich in gevangenschap bevinden. Zij vatten deze zaak zoo op: als de Koning van Mataram oorlog met Uwedele wilde, dan zou hij de zeven gevangen Hollanders reeds hebben gedood of een losprijs zetten op hun hoofd; maar het feit, dat hij hen slechts gevangen houdt, wijst op een of andere vorborgen bedoeling. Deze gezant nu is een zeer gewichtig man. Hij heet Kiai Ranga Maos Pattos, en is nu zeer met mij bevriend geworden. Hij vraagt mij wel eens (het volgende): „Gesteld, dat de Koning van Mataram Bantam zou willen nemen en daaromtrent met Uwedele onderhandelen, en den Hollanders de gunst vragen hem te willen helpen; gesteld verder, dat hij dan (Bantam) zou veroveren en dit land aan de Hollanders geven en zelf de schat en de krijgsgevangenen houden, zouden in dat geval de Hollanders hem willen helpen?" Daarop antwoord ik, dat er wel een overeenkomst denkbaar is, waarbij de Hollanders gemakkelijk er voor te vinden zouden zijn hierbij te helpen. (Maar) daarop antwoordt hij dan weer: „Wat ik vraag komt niet van den Koning van Mataram, maar van mijzelf". En wat hij mij heeft aan-

geraden, klopt precies met wat Uwedele en ik samen na het avondeten aan tafel besproken hebben. De ambassadeur in kwestie heeft mij namelijk gezegd: „Indien Gij naar den Koning van Bantam zult gaan, zult Gij meer invloed hebben dan duizend Hoeloebalangs, want Gij hebt een beter voorkomen en uiterlijk dan hij en Gij spreekt Javaans, terwijl Hoeloebalang zelfs geen Maleis kan praten; bovendien is Uw verstand beter ontwikkeld en weet Gij veel snediger te antwoorden dan hij" Verder zegt hij, dat, als ik naar Mataram wil gaan, hij er wel voor zorgen zal, dat ik binnen vier maanden een der gunstelingen van den Koning van Mataram zal worden, en dat het aldus gemakkelijk zal zijn te bereiken, dat ik Japara krijg en die Hoeloebalang niets. Dit alles verzekert hij mij met vele argumenten en hij biedt mij daartoe zijn geld aan, als ik dat in Mataram noodig zou hebben, want hij is rijk. Ik heb hem als mijn mening gezegd, dat, wanneer ik dat doen zal, ik eerst naar Jaccatra zou gaan om Uwedele gunst en hulp te vragen, teneinde schoon en glanzend te kunnen verschijnen voor een zoo machting heerser als de Koning van Mataram is, en iets te kunnen aanbieden aan de gunstelingen des Konings om spoedig tot hem te kunnen doordringen; want als ik zoo arm ga (als nu), kan ik niet spoedig toegang krijgen; temeer omdat ik een balling ben, is het noodzakelijk iets mee te brengen. En hij antwoordt mij, dat, als het om een paar schulden⁴⁾ gaat, hij mij zijn hulp niet zal laten ontberen, totdat ik tot den Koning van Mataram zal worden toegelaten; dat hij mij met alles zal helpen; dat het nergens toe dient met Uwedele een onderhoud te hebben, voordat ik gunsteling van den Koning van Mataram zal zijn; dan eerst moet ik naar zijn meaning U ontmoeten. En hij zegt mij, dat de Koning van Cheribon (wel eens) ten val zou kunnen komen. Wie weet, wat er gebeuren kan en wat Cheribon nog te wachten staat! In ieder geval zal ik eerst gaan naar Uwedele, en daarna alles in Gods hand laten, want indien onze bedoelingen zuiver zijn, zal Hij ons bijstaan.

Er wordt bericht, dat de Koning van Mataram naar Giri [zal gaan] om [de uitlevering[te vragen]van] den Koning van Toeban, die naar den Koning van Pazam⁵⁾ uitgeweken is en men zegt, dat hij naar Soerabaja gaat. Dit nu wordt openlijk verteld, maar er moet nog iets anders achter zitten, dat veel interessanter is. De neef van den Koning van Cheribon, die meegegaan is om Toeban te nemen is [echter] tot heden nog niet teruggekomen, zoodat wij niets met zekerheid weten.

Sinds de innaine van Toeban wordt de Hoeloebalang als een grote held beschouwd; hij heeft de pajong gekregen en heet nu met een andere titel Demang Laksamana. Dit zijn alles geen onzekere, doch betrouwbare berichten. Het geld, dat ik U schuldig ben, zend ik nu niet, daar ik het U zal brengen bij de eerste gelegenheid, die zich mij zal voordoen om naar Jacatra te gaan. Ik geef Uwedele mijn woord, dat, indien ik ooit naar Mataram zal uitwijken, dit niet zijn zal beladen met een schuld aan Uwedele, maar dat ik eerst de goedheden zal betalen, die Uwedele mij in naam van de Compagnie bewijst.

Brenger dezes heeft bij zich de kris van den Heer Estevam Drago ⁶⁾ met de nieuwe en de oude schede, en verder de vier apen, die U mij vraagt, 2 voor Uwedele en 2 voor den Heer Admiraal ⁶⁾). God behoede Uwedele en schenke U al wat Hij vermag. Meer berichten schrijf ik niet, omdat tot nu toe de Prins, de neef van den Koning, nog niet gearriveerd is. Als hij er is, zal ik vele betrouwbare berichten vernemen, alsook de plannen van den Koning van Mataram. Den Heer Meester Carpentier kus ik vele malen de voeten en den Heer Meester Jan ⁷⁾) kus ik de handen. Te Cheribon, heden, dag van het Paaschfeest der Javanen, Woensdag 10 September 1619.

Voor den Koning schrijft Uwedele
Uwedele Knecht en Dienaar,
Antonio Vissozo.

LXVII. DE KONING VAN CHERIBON, 12 SEPTEMBER 1619¹⁾.

Pra veer o sr Capitao General.

Dar satisfaçao aos que entendem bicharas poucas resoins e palavras abastam mais tratar com homes Rusticos que nao tem notissia demais que do seu interesse he grande trabalho, qua chegarao os nove olandeses de v.m. perdidos. Eu fis o que pude pella muita obrigaçao que estou a v.m. Porque aqui muito perto de dous mezes o embaxador de Matarao sem athe opresente sehir. Logo traou com os fidalgos do meu conçelho que Reprezasse os dittos olandeses ao que Respondia que nao era cortezia nem de boa fee reprezar aos que vem com Embaixada por

quanto estes ditos olandezes vieraõ com mandado de v.m. pera min com perzumcao de saber de mim a determinaçao do Rey de Matarao, se quer largar por boa amizade ou por Resgatto aos olandezes que estao cattivos em Mataram femgi de njm mesmo por nao dar occasiam aos de Mataram empêdir que Reprezem estes noue olandezes, e disse mais que elles nao vinhaõ pera comprar nada se nao com o mandado de v.m. pera my, mais como estos homes vem fundado no seu intereçes logo me pedio licença pera comprar ao que comsedi m{u}y pesada mente conquanto aqui ja me veo ordem do Matarao que nao venda nada aos olandezes e que nao manda laa embarcação nenhua com mantimento, agora deixo nas maos e entendimento do bom juizo de v.m. porque cauza auia de fazer estas couisas se nao fora com espresso mandado de Matarao pello que nao me tenha por seu enemigo por que nao he mais em minhas maos Eu dava aqui embarcação de graça os seus nao quizerao aceitar de mim e compraraõ hua por 40 pardáus o que concedi ao China que vendeu E cuido que vao agravados de mim por nao entender a cauza nem o fundamento donde mana tudo. Emfim vm sabera pouco mais o menos. E lhe pesso muito q athe nao auér amizade com Matarao nao mande qua nenhua olandez por me nao dar occasiam de ver cahido em falta com oditto Matarao e ter elle occasiam de tomar aminha terra que he acerqua de surubaya v.m. suinza menos de hum mez ja lhe quer(o)obedeçer como vaçalo e o mataraõ he o que nao quer se nao agora por força darmas deos guarde a vm. ette de Cherobon oje a 12 de settemb 1619 Vay assinada pr mim. Torno a pedir muito a vm. que nao me tome a mal por q v(em) tudo de mataraõ e tendo v.m. amizade outra vez com elle emtao se eu tolher vir qua os olandezes entao se pode qu(e)xar de my com resao ese gor e pesso a v.m. se quando fizer amizade com mataraõ e nao ter mais negossio se puder dar quá hua chegada vm em passoa estimarey muito por que dezeyo de o uer e falar com vm alguas couzas.

Vertaling.

Bestemd voor den Heer Kapitein-Generaal.

Weinige argumenten en woorden zijn slechts van node om hen te bevredigen, die voor rede²⁾ vatbaar zijn; zeer moeilijk is het daaren-

tegen met onbeschaafde lieden te verkeeren, welke alleen hun eigen belangen verstaan.

Uw negen verniste Hollanders zijn hier aangekomen. Ik heb alles gedaan wat ik kon, de groote dankbaarheid indachtig, die ik Uwe Genade verschuldigd ben. Want [Gij moet niet vergeten, dat] de gezant van Mataram reeds bijna twee volle maanden hier is zonder tot nu toe te vertrekken. Terstond heeft hij met de edelen van mijn raad onderhandeld om te bewerken, dat ik de vermelde Hollanders zou vasthouden. Ik heb steeds geantwoord, dat het niet hoffelijk zijn zou, noch van goede trouw getuigen, lieden, die als afgezanten komen, vast te houden, aangezien deze bovenvermelde Hollanders in opdracht van Uwe Genade tot mij gekomen zijn met de bedoeling van mij de beslissing te vernemen van den Koning van Mataram, of hij namelijk de Hollanders, die in Mataram gevangen zijn, uit vriendschap wil vrijlaten of tegen losgeld. Ik heb het aldus voorgesteld om den lieden van Mataram geen gelegenheid te geven deze negen Hollanders vast te houden. Bovendien heb ik gezegd, dat zij niet gekomen waren om iets te koopen, doch zich uitsluitend in opdracht van Uwe Genade naar mij hebben begeven. Daar deze menschen evenwel alleen maar aan hun persoonlijke belangen denken, hebben zij mij terstond verlof gevraagd om inkopen te doen. Ik heb hun deze toestemming met een zeer bezwaard gemoed gegeven, aangezien ik reeds bevel van den Koning van Mataram gekregen heb den Hollanders niets te verkopen en hun geen enkel schip met levensmiddelen te zenden. Nu laat ik het geheel aan het inzicht en verstand van Uwe Genade over te oordeelen, waarom ik aldus zou handelen, indien het niet ware krachtens uitdrukkelijk bevel van den Koning van Mataram. Uwe Genade beschouwe mij dus niet als zijn vijand; ik ben immers niet vrij meer te doen, wat ik wil. Ik was van plan [den Hollanders] hier gratis een schip te geven, maar Uw landgenoten weigerden dit van mij aan te nemen en hebben er een voor 40 pardoes gekocht van een Chinees, dien ik hiertoe gemachtigd heb. Ik geloof, dat zij ontstemd zijn over mij, doordat zij noch de oorzaak noch den grond bevroeden, waaruit alles voortspruit. Uwe Genade zal het nu wel ongeveer weten. Ik verzoek U dringend, zoolang er geen vriendschap met Mataram zijn zal, geen enkelen Hollander hierheen te zenden, om te voorkomen, dat de Koning van Mataram mij in gebreke kan stellen en zoo een aanleiding vindt om

mij mijn land te ontnemen, dat niet ver van Soerabaja ligt. Uwe Genade ... [?] minder dan een maand en reeds wil ik U als vazal gehoorzamen, en de Koning van Mataram wil het niet, tenzij nu door geweld van wapenen.

God behoede Uwe Genade eeuwiglijk. Van Cheribon, heden den 12en September 1619. Ondertekend door mij. Nogmaals smeek ik Uwe Genade het mij niet euvel te duiden, want alles is de schuld van Mataram. Wanneer Uwe Genade wederom vriendschap met den Koning van Mataram zal hebben gesloten en ik dan de Hollanders nog belet hier te komen, dan mag de Gouverneur zich terecht over mij beklagen. Verder verzoek ik Uwe Genade, wanneer U met Mataram vriendschap zult hebben gesloten en geen andere angelegenheden het U beletten, indien U kunt, eens persoonlijk hierheen te komen. Ik zal dit op hogen prijs stellen, omdat ik verlangend ben U te zien en met Uwe Genade eenige zaken te bespreken.

LXVIII. ANDRIES SOURY, VISAGAPATAM 16 SEPTEMBER 1619¹⁾.

Erntachtbare wyse vrome seer voorsinnige Heere.

Op 10 deser syn (Godt loff) voor de reede van Connara op de hoochte van 18 graden well aengecomen, alwaer ons door een jentif, aldaer met een Moors schip gecomen, een missive behandicht is van Sr. Adolff Thomasz. vuijt Palliacatte van do. 18 Augto. passado, geaddresseert aan Euwout van Dick ende Marten Isbrants²⁾, coopluijden, leggende met 2 galiotte alhier, dieselfde hebben doen verdubbelen, daertoe seer goede gelegenheit is, dan voor groote fustagie gebreeckt diepte. Een van ditto galiotte was geordonneert neffens de packen garen ende canneel (die nu in tjacht sijn geladen) derwaerts te gaen omme U.Ed. de comst der Engelsen t' adviseren, dan alsoo in desen ouwbolligen tijt met jacht verlegen syn ende niet met de galiotte, is goet gevonden ditto jacht in aller haest aen U.Ed. te seynden, opdat van de comste der Engelsen verwitticht werde. Wat die sullen wrichten, sal den tyt leeren, tot noch toe hebben weynich bericht, alleen over hooch op te geven.

Niet weynich verwondert syn geweest deselfde hier te vernemen, daer haer voor versekert in Atchin hielde, dat dierhalve sooveel doenlycx is geweest, geschouwt hebben, hoewel de wint ons daer met gewelt schynde te willen leyden, d' Engelse syn alhier met haer 10 schepen, te weten 5 op de reede voor Mosepatan ende dandere voor de reede van Manpouli, ontrent de 20 mylen van hier gelegen. Sy geven hier hooch op, haere saecken, seggen, mede naer will op de custe van Java verricht hebben, jaegen de mooren genoech vreese aen. Off daermede vrij sullen syn, will den tijt leeren. Dierhalve de missive voorn. becomen hebbende (die hier neffens gaett) ende daerbij verstaen in alle seeckerht. de goederen well mogen lossen ende alhier vertrouwen sonder vreese van eenich ongeval, d' Engelsche schepen maer 20 mylen van hier leggende, die metter eersten van onse compste verwitticht sullen werden, want voorseecker wete, haer spien hier hebben liggen, is goet gevonden de goederen in aller haest te lossen ende, op 4 deser tegen den avont alhier te reede gecomen synde, ist tselde geeffectueert ende (Godt loff) wel gesuccedeert, tschijnt met d' Engelsche een andere Bantamsche pitcharinge te wesen, want anders waeren hier al geweest.

Met den Gouvernr. deser plaetsen syn veraccordt, a 2½ pte van de goederen, die alhier sullen verkoopen, de reste moghen weder wtvoeren, als het ons belieft ende den tyt sal willen lijden.

De Hr. de Haes, soo haest verstont 5 Engelsche schepen hier op de custe waren gearrivt. (want hier in 2 ptyen gecomen sijn), is met tschip den Swarten Beer naer patria vertrocken, als U.Ed. pr. medegaende missive van de Haes can sien. Ick verstaen, de saecke tot ons wil soude verricht ende soo een firman van de Coninck van Golconda becommen hebben, als begeerden, want de mooren, soo haest de lichtinghe van tcompr. gewaer wierden, waeren niet weynich bevreest, dat men alle de moorsche schepen, op de reede leggende, in brandt souden steecken, t' schijnt oock t' geschiedt soude hebben, tenware de verhinderinghe voore verhaelt, doch schynt t' firman naer ons will noch becommen hebben, dierhalve op groote toesegginghe van Mircamali den coopman Euwout van Dick op 2 deser over lant naer Masilpatan vertrocken met een capitaal van 19 duisent pagoden. Van syn arrivement ende weder-varen hebben noch geen tydinge becommen, met stercke comp. is ge-gaen, soodat geen peryckel (met Godts hulpe) te vreesen heeft, donse twyffele mede niet, off de saken sullen in Mosilpatan op beter voet als

voor desen geraecken, dat Godt gheve ende onse compste aldaer, die schijnt oock mede te land sal mogen geschieden, opdat den opgeleyden last ende schuldigen plicht mogen voldoen.

Van Arakan is alhier noch geen andere tydinghe, als U.Ed. per tschip den Dolphijn, die op 20 Junio passado van hier is vertrocken, verstaen sult hebben ende syn tfregat aldaer met gewelt noch houdende ende in den oorlooch gebruikken[de].

Paliacatte is (Godt loff) in goeden doen. U.Ed. sal per medegaende connen verstaen, hoe Sr. Adolff Thomas. doenden is tegen de comste der Engelsen sich te fortificeren, twerck is doende ende noodich aldaer, want verstaen, seer verwaarloos[t], dan voor haer aproche veel min stormen heeft (met Godes hulpe) te vreesen.

In Tierepopelier ende die quartieren ist noch in oorloogh ende voor eerst weynich apparentie van vrede, veel min van pertije diamanten wt Sigier te becommen, wat diesaengaende, sullen U.Ed. per d' eerste comoditeit naerder adviseren, hoewell niet twyffele, syne E. genouch van sulcx als andere saecken aengaende per t' schip den Dolphyn verwitticht wert.

Ick verstaen, in Palicatte wel eenich Japons silver soude getrocken sijn, want weynich onderscheijt daerin hebbe, gemunt off ongemunt synde. Soo U.Ed. gelieft, can per naestcomende 5 schepen 10 a 20 duisent R. gesonden werden

Met verwonderinghe hebbe verstaen ende gesien, hoe de Hr. de Haes alhier Adolff Thomasz. als vice gouvr. ende directeur van dese custe gemaect heeft, waervan de resolutie ende instructie, hem door do. Haes alhier gelaten, hierneffens gaen ende, als het apparent is, voor eerst in Palicatte niet sal connen geraecken, gelieve U.Ed. hieraff verwitticht te sijn ende niettegenstaende volcomen ordre by mij syn heb bende, gelieve U.Ed. indachtlich te wesen, dat met eenen duijtschen cop te doen sal hebben.

Soo haest t' Noortoost moijsen begint te wayen, dat verhope, in Octobr. toecomende sal sijn, sullen ordre laten, de goederen, alhier synde, in de 2 galeots te schepen omme naer Mosepatan gevoert te werden, d' Engelse ons plaets ende den handel aldaer naer begeerte vergunt werde.

Van tschip Enchuijsen en is noch geen tydinghe, datt op desen cust soude gearrivt. syn. Godt laet hem in salvo comen, voor deselfde con-

nen niet als bedacht wesen, Godt heeft ons mede merckelycken geholpen, mits ons de contrariewint gevende, die oorsaecke is geweest, dat soo verde om de Noort syn vervallen, deware sulcx, souden recht de steerte in de mont geloope hebben.

In tjacht t' Hert syn gescheept 173 packen cattoene garen cort gehaspelt ende 97 packen canneel ende eenich ijsser, als per medegaende facture te sien is, de canneel is door thaestlich schepen eenich wat nat geworden, dat achte, hem niet seer schaden soll.

Alsoo een van de galliotten qual. gearmeert was, hebbe van tjacht gelicht 2 lichte ijsere stuczkens wegend' een 500 p. dander 600 p. ende 31 half vaetkens cruyt, dat hier nu schynt t' ontbreecken. T' voorsz. jacht is well beseijlt, achte goeden dienst hier soude connen doen, insonderheijt geacompanieert synde van de 2 galiots, tgene ons nu verhindert wert.

Door eenighe Mooren hebbe verstaen, dat den Gnl. Thomas Dael, vijff dagen naerdat in Mosilpatan was gearrivt. overleden is, sal d' oorloogh daermede een eynde hebben, soo is de vrede omme de Suijt getroffen.

Dese plaetse van Visagapatan schynt voor dese van groote negotie geweest te hebben, maer nu meest vergaen, hier ware mede wel cattoene gaeren, plancken, swalpen en rijs, aracq ende andere eetbaer ware te becommen, dan eer tselfde in treijen soude gebracht sijn, passeren den meesten noot, hier is 2 jaer achter den anderen soo groote droochte geweest, dat menichte van menschen van honger syn gestorven, hier hebbe 5 a 7 van de Portugiesen gevonden, die voor tydinghe geven, dat den Vice Reij³) met 5 galioens, 3 galleijen ende eenige fusten naer Suratte soude sijn vertrocken omme tafront van voorgaende vice Reij tegen d' Engelsen te repareren, watter aff is, wil den tyt leeren.

U.Ed. sal ons gelieven t' excuseren, soo cort in dese syn, de weynigen tyt hier geweest, alsmede alles alhier een forma van begin is, daer d' wtcomste aff moet verwacht werden, sal U.Ed. sulcx toe schrijven.

Hiermede

Erntachtbare, wyse vrome seer voorsinnige Heer, U.Ed. in de protecxtie des Alderhoochste bevelende, die U.Ed. verleene ende main-

16 SEPTEMBER 1619

tineere in lange duerighe gesontheijt, actum in Visagapatan adi 16 Septembris. ao. 1619.

U.Ed. dienstwillighen dienaer
Andries Soury.

De groetenisse van Sr. van der Meer die per faulte
van materie U.E. niet en schryft. Hier-
neffens gaet een prijscourant, hoe
presentel. syn geldende.

Naer tschrijven van desen hebbe tydinge ontfn.
van Ewout van Dick, die in Datcheron wel was
aengecomen, een plaets ontrent halfwegen
tusschen dit ende Masilpatan, daer hy verstaen hadde,
dat d' Engelsen die in Naerpouli laegen, haer naer
Masilpatan hadden begeven ende dat aldaer voor
300 pagoden een aracq hadden gecocht. Wat voorder
vuijtrichtien sullen, wil de tyt leeren.

LXIX. ANDRIES SOURY, MASULIPATAM 2 NOVEMBER 1619¹⁾.

Manhafte, wijse, vroome zeer voorsinnige Heer,

Per jacht Hert vuijt Visagapatan was aen U.Ed. onsen laesten, waer-
van hierneffens copia gaet, wiens goedt arrivement ons lieff om hooren
sal wesen. Tseedert geene van U.Ed. vernomen, doch alsoo pr. schrijeve
wt Palliacatta van dato 19 passado verstaen, dat 5 scheepen op de
reede voor Negapatan zijn aengecomen ende presumiere {te} weesen
de 4 van de deen²⁾ ende het ander het schip Enckhuisen soude wesen,
hebbe niet willen naerlaeten U.Ed. ons goet arrivement ende combste
alhier in Masulipatan te verwittigen, welck op 23 passado over landt
wt Visagapatan is geweest. Een nieren gouverneur Etmagan, voor
desen een goet man befaembt, in tgouvernement gevonden, die soo vij-
terlijcken scheen soo wel als alle d' andere groote mooren over onse
combste andermael alhier seer vergnought ende voldaen te wesen met
toesegginge, vuijtwisende tcaul ofte firman (waeraff hierneffens trans-
lat gaet) van den vorigen handel³⁾ soo buijten als binnen den bandar

ofte staet, dan also hier eerst als op een nieuw beginnen te handelen ende noch weinich ofte geen goet hier is, can van tselfte niet veel geschreven werden, apparentie isser, dat in stuck van wiche(??) handel beter als voor desen sal gaen, watter aff worden wil, sal den tijdt leeren.

Alles hebbe in goeden doen gevonden, tcomptoir met ontrent 28000 pagoden in contant versien, van coopmanschappen gantz niet, met twelcken den incoop van indigo ende guianesche lijwate weert gevordert ende hoope (wanneer ons een geen capital ende onbreeckt) leesten Maijo ofte Junij toecomende eene partije van 4 a 500 packen, soo indigo als gunesch lijwate, zullen hebben.

Wat die gheyschede clee den voor die Zuijtquartieren angaet, hebbe eenich begonnen te contracteeren. Soo U.Ed. een weelgevallen daraen sullen hebben, dan ende connen noch soo veere niet bringen als weel vereischt weert, maer t' capital per Enckhuijsen ofte andere becoemde, sullen (Godt toelaetende) U.E. ijsch, soo voor tpatria als die quartiere, voldoen. Die couleure, die U.E. per memorie mentioneert, als fucaqualen (??), lijfverw ende groen cunnen hier niet vast geverwt weerden, want maer verstaend hebben van root, licht ende bruijn blauw te leggen. Tfergat den Jager, dat vijft Visagapatan naer Palliacatte hadde gesonden neffens enige coopmanschappe ende een kist gelt, is aldaer weel gearriveert ende van Meer is derwaerts gegaeen ende heeft op 9 passado vijft cracht van U.Ed. commissie, ons verleent, vijft handen van Sr. Adolff Thomassen t' gouvernement ontfangen ende in onse absentie tselven opgedragen, grootelijck t' onvreden sijnde, vermits den corten dienst in soodanig qualiteit ende is hem neffens dese naer Bantam transporteer[en]t⁴}, door dewelcken U.Ed. mondelings als pr. missive van ditto van Meer alle gelegenheeden, verstaen van tfort ende omliggende quartieren, geadvisieret weerden, d' Oorlogh sijn daer noch te continuere ende apparent vooreerst niet bevredicht sal weerden, ons is daer sooveel niet aen gelegen als weel voor desen vijftgegeven is, also ock tweede van de Comp sullen wat noodich hebben. Onrent Pallacatte vallen anders geene cleeden, als in die staet gemackt weerden. Voor mijne combste alhier hadde ditto Adolff de goulon gecontracteert, sijnde 150 packen, dan in het oude demintie ende niet gesortiert alst behoort, dat in presentelycken niet te doen en is. Die naestvolgende sullen naer eijsch gesorteeret weerden. Tander fregaet, Paliacatte genaembt, leijt noch in Visagapatan, geladen soo

met sandelhout, naegelen als nooten, tloot hebbe aldaer doen vercoopen, want ons an fustagie ontbrack om hier te brengen. De specerie sijn alhier tot so hoghen prijs, als oijt geweest hebben ende cunnen altoos voor contant vercocht wearden, te weeten de naegelen a 300 ende 310 pagoden ijder van 4 guldens, die baste van 480 p. hollands, de nooten 100 pagoden (dat extraordinaril. avanco gift) de Br., sandelhout 100 a 105 pagoden Br. Op tgeelt, als U.Ed. bekent, is groot verlies, conde iarljicks 100 a 200 Br. soo naegelen als nooten ende eenige masze ofte folie geseleten wearden, het waere de Compa provitelyck ende ons dienstlijck. U.Ed. hoope, sal ons pr. eerstcoomende scheepen met eenich quantiteijt versien. Dat nu gecoomen is, is zoo weijnich, dat tgeenen cleij aen cloet ende brengt, d' Engelsche sijn oirsaecke, dat tfregat hier ende die goederen niet vercocht ende sijn, dan soo hier te lange willen blijven liggen, bin van meeninghe tfregat in Narsapourpeta te doen coomen, eenige 15 mijlen van hier gelegen, soo weel als hier vercocht sal wearden, alsoo eene coopluijden sijn.

D' Engelsche liggen presentelijck hier met 7 scheepen ende hebben door gebreeck van volck gestrant ende quantuijs aen Mircamaldi vereert, daer noch weijnich kennisse ende contschap van hebbe, dan schint meede als d' andere Mooren te wesen, dat den tijt naerder sal openbaeren, noch 2 hebben in Narsapourpeta, den eenen verdubbelt ende den andren isser op proviande te becoomen, want alles hier soo dier gemaeckt hebben, dat daer ende op andere plaatzen sijn, genootsaeckt sijn te seijnden. Sij hebben hier nu eersten vrij naer coustume hooch opgegeven, oock haer laeten ontluijden naer Palliacatte te willen, dan sijn nu soo beaet ende dun, dat men gene handtschoen noodich heeft om haer te grijpen. Den gnl. Dael is, naer 3 a 4 daegen hier was geweest, overleeden, den gnl. Pring⁵⁾ is sijn plaatse bekleedende, die mij op eergisteren mondelinck seijde, dat hier alleen bleeff liggen, wachtende naer adviso wt Souratte, om seekerheit te weeten, ofte bijde de comps. vereeniget sijn ofte niet, want gelooove hier vastelijck, dat sulcx die eerste tijdinge wesen sal, die becoomen sullen. Sij en hebben gantz geenen treeck naer Bantam ofte die quartieren, oock seeggen, haer weel vuijt den brant sullen houden, tensij die middelen meedebringen om te blussen. Den Chineeschen roof geefft haer niet alleen de roof, maer maeckt haer tot menschen, tis een miserie haer regieringe ende comportement te sien, soo veel is Jan als Claes, oirsaecke tgunt(?)

van haere pitcharinge hebben, desen geeft Dael ende alle Jardin de schult, seggen oock, haer meesters haer belast hadden, eens tegens die Hollanders moesten schlaen, alsdann souden den vreede treffen, hoe het sij, haere saecken staen seer schlecht, ick weet, selffs niet weetende, op wat bouch het sullen wenden, die noot, die die weet breekt, achte, haer toevlucht noch sal wesen. Mr. Jardin is met 2 scheepen naer Patana vertrocken, voor deselue sijn hier seer beducht, want verstaen hebbe, 3 onser scheepen derwaerts sijn ende apparent d' eene d' ander beiegene sullen, wat d' vuijtcomste sall weesen, is den Almoegenden bekent.

Dit jaer (jae veel(?) niet met jaer wille) sullen ons apparentelijck van eenen goeden buijt frustreeren, want waeren hier 7 schepen ofte jachten met de fregats, die hier hebben, souden onder Ponte de Gale ofte Cabo de Comorino wat goedts op onse viande te verrichten wesen, te meer t' verleeden jaer soo weel gesuccederet is ende de vreese genochsam in haer weesen sall. Met de fregats ende ander vaertuich in Palliacatte sijnde, sullen doen, wat connen ofte mogen.

Voorstaende 2 ofte 3 jaeren sijn alhier soo droch geweest, dat veel duisende van menschen van honger vergaen sijn, soodat cleene apparetie sie vooreerst U.Ed. met eenich rijsz t' assisteren, van 'andere eetbaere waeren sullen sooveel seijnden, als mogelijck is.

Swalpen ende plancken sullen, sooveel doenlijck is, in Narsapourpeta gecocht weerden ende tegens de combste der schepen gereet sijn.

Schlaven ende schlavinnen hebbe meede belast te cooppen, de incoop begint in Paliacatte te geschieden ende achte, met dit schip enige sullen gaen.

Vuijt Souratten tot noch toe hebben [geen] tijdinge becoomen, voor mijn combste is derwaerts een petaemer gesonden met adviso, wat tus-schen ons en de Engelschen is gepasseert, tgeene wt die quartieren te verwachten hebben, sal den tijt leeren.

Hiermede

E. Manhafte wijse vrome seer voorsinnighe Heer, den Almoegenden verleene U.Ed. langduerige gesontheit ende regeeringe, achtum int comptoir Masilpatan adi 2 Novemb. 1619.

U.Ed. gelieve, eenich goudt-draet tot de honogis ende tappe grande gesonden mach weerden.

U.Ed. dienstwillighe
dienaar
Andries Sourij.

LXX. FRANCO VAN DER MEER, PALLIACATTA
 27 NOVEMBER 1619¹⁾.

Eerenveste manhaftte gestrenge wijse voorsinnighe ende seer discreeten Heer.

Op den 18 Septembris passado is in tHart van Visagapatan met aviso 173 parteyen gaern catoen ende 92 packen caneel naer Bantam affgevaerdicht, sullen gaeerne verstaen, by U.E. in salvo gearriveert sall sijn. Door ordre van dn. Hr. Sourry ben met tfregael den Jagher den 27 dito mede vandaer naer Palliacatta vertrocken met 5000 Rn. van 8ten, een partieje loot, wat naegelen, de lichte peper, sandelhout, nooten montierende fl. 21584.14.6. alwaer den 6 octobris gecoomen sijn. Vuijt crachte van commissie heeft den E Adolff Thomassen ahn mij t' fort, als thgene de negotie dependeert, getranszporteert, op alles sal naer vermogen goede opmerckinghe genhoomen weerden, soo in tstuck van gouverne als op die negotie, daerop U.W. te beveelen hebben.

Den 19. deser is hier ter reede gearriveert tschip Nieuw Zeelandt, Jonst gecoomen van der reede van Masalupatan, alsoo men daer hier(?) neven(?) brandt(?), heeft geenen tijt gehadt om te dueren, overmits den Engelszman met haer vloot daer geanckert blijven liggen, hebben contant bij saimen in 56000 Rn. van 8ten, 18800 rls. in Japons silver, als de coopmanschappen in der haest doen lichten om in tfort te sigureren (behalven t' loot, dat in tschip tot ballast is gebleven ende nu hier op seer laegen pris gelt 18 pagoden de bahr sonder afterdeel, door de groote mennichte van alle canten gecoomen, naest 2 jahren tevooren geen williger coopmanschap) ende raetsam gevonden tselve weeder naer Bantam te depescheeren, considererende het gegenwoordich hier geen dienst can doen, oock de risico, diet van den Engelszman heeft te loopen, die alle ure verwachten[de] sijn daerop aff te coomen, ten andren alhier den winter hebben op den hals off soude moeten tijden, derhalven t' gereede daer ingescheepet, bestaan[de] in 45 packen cleeden ende 19 negros etc., d' resteerende vrijwillich(?) voor cost en cleet bedragende, als de neffensgaende factuere, fl. 12974.12.11, Godt will het bewaeren ende in salvo laeten coomen.

Tot vermeerderinge van de Jaccatralische borgerije hebbe Jan Danilsz. Schol²⁾ met sijn vrouw als Casper Pingerre(?) met vrouw, 3 kinderen ende 6 neegers passagie vergunt.

Voor myn comste sijn die goulons alsz die andere meedegaende cleeden gecontracteert geweest, daer sal der meer sijn, alsz U.E. laest sijt ordoneerende. Soo der ijst valt op te seggen, den E. Adolff Tho-massen, die hier neffens gaet, zal U.E. reeden geven, d' ander sortie-ringh (die hier vallen) van Maleysche cleeden, sulcx achtervolgende de meninge tegens Julie toecoomen{de] gereet sijn, ofte ten-waer, het toevallende inconvenienten verhinderden, door dien tgentiffse land overall noch in groote beroerte is, d'orsacke noch geen coninck in poszeszie, de cleeden worden meest in Palliacatta gemackt door wevers ende schilders, vuijt llandt vluchttich, die hun onder die bescher-minge van tfort neederschlagen, alles is hier ontrent affgebrandt, door-dien continualijk oorlogh, ijder verarmbt, daer alsboven den lancxt(?) duerig, die ter tijt veel volcks van honger sterft, anders soude tschip een partije rijs voor cargasoen mede gegeven hebben.

Sie noch weijnich apparentie om t' comptoir Tirepopelier te hersta-pularen, soo onlangs de neijck van Sinsier, Tangou Madre³⁾ oneenich blijven, alles is oock in die quartieren bedorven ende verdestructueert, soodat ter tijt aen vast is, eer die plaetzen weeder in fleur coomen sullen ende weel moegen toesien te bewaeren, dat wij hebben, die gentilen ende sijn niet te betrouwien, lichtelijck ijtwat (onder pretext van vrijnschap) tot haer voordeel souden attentieren. Alsoo hier heel quaet partije salpeter sijn te crijgen, valt dier ende en deucht niet veel, oversulks naerlaeten te seynden, doch tegens Martio toecoomen{de] ben een partije van 80 a 100 bahr van de Zuijd verwachtende, 2 maal gesooden a 14 Rn. pr. bahr ende op Tierepopelier llandt in vrede sijnde, salt se coopen om 7 a 8 realen, gelt hier iesenwoordich 20 ra. pr. bh. dat ver-schill groot is.

Tot een monster sende in 26 vaetgiens 2600 lb. cruijt, coost 2¾ stvr. t' pont, is hier gemaect, weert soo goet geordeelt alsz. vuijt Hollandt, meerder partije ende connen voor dien tijt wijt tfort niet missen, over-mits het drooch gemaect weert, doch soo het U.E. weel geveld, sullen meerder volck in tweerck stellen om groote partije te versamelen, ten-waeren Hollandesche cruijmolen, souden daer vrij wat vaster meede voortgaen, solfer weert van Achin gesonden, anders den dieren incoop beschwaert.

De coopmanschappen ende sijn thans niet getrocken; t' gunst wijt Nieuw Zeelandt gelooschet hebbe, soll hier houden tot Zuijdermouson

ende soot den tijt will toelaeten, dienen naer Masalupatan gesonden, peper soude hier eene goede partije connen vercoopen, gelt tegenwoordich 30 a 32 pagoden per bahr.

Tweijnich, dat met fregat gebracht, hebbe vercoft, vuijtgesondert de naegelen, daer geen prijs van is, tsandelhout 95 pagoden die bahr, den lichten peper 25 pagoden, nooten muscaten 85 pagoden, de prijs in Masalupatan excedieret.

Wat dese fortalesse angaat, hebbe in goeden staet gevonden, doch valt voor die Compe. coostelijck t' onderhouden omme nootsaeckelijcke reparatie, die van jaer tot jaer moet gedaen sijn, soo t' diepen van die gracht allsz t' opmaecken van die wallen, daeromme de oncosten sullen moeten gedaen sijn om eens een goet weerck te maecken, dat men den barm met steen optreeckt ende de soldatenhuijsen tegens die wallen maeckt, want die soo ontsien(?), dat sie met stucken opgehouden werden, tsall niet alleene die wallen verstercken, maer soll sie oock t' saemenhouden, de Zuijt ende Weest gardien sijn oock so swack, wanner t veel regent, perickel loopen om onder die voet te vallen, tgunt niemant voor anderen en heeft gedaen ende nochdans gedaen dient, dat oock aen Hr. Sourrij geaviseert hebbe.

Hadde weel gewacht (verwacht?) tfort vijf t' schip Nieuw Zeelandt van victualie alsz. van scherp mochte behoerlich versogt geworden hebben, want nootsaeckelijck voor een jaer provisij, soo van speeck, vleisz, wijn, olij dient geprovideert, opdat in tijt van noodt wat moegen antasten, doch gesien bij de lijste, van victualien alsz amunitie van oorlogh weijnich moegen missen, oversulcks niet meer als t'volgen[de] aenlangter(?) aen landt gecreegen

een legger Spanske wijn.

een aem olij.

een legger azijn met 3 verckens.

300 coegels ende in tfort gevonden 5 vaten speeckh, 2 vaeten vlejjs, ontrent voor een iahr rijs, daervuijt tschip sijne provisie gegeven hebbe.

Wij hebben verstaen, dat den ondercoopman Marten Valck, op zijn reeckeninge gestelt is 600 guldens voor sijn kijndt genaembt Jaen, de Haeze, de stieffvaeder ende (die?) de moeder heeft getrouwet, versoukt instantelijck, dat geordoneert mochte woorden, de betaelinge alhier tot behoeftte van twoorsch. kindt geschiede.

Onsen predican Gerrit Jansen Bouwman¹⁾ is den 12 dito. deser

wereilt overleeden, den Hr. sall believen t' indachtigen, wij weederom met een goet mann mogen versien weerden.

Tschip Enckhuijsen is noch hier niel gearriveret, twelck achterblijven suspectie van verongelukt te wesen geeft.

Zeeckere tijdinge den 8 8bris een jacht van Dennemarcken voor Carical gestrant, gemonteert met 18 stucken, heeft tegens 6 fusten ende 2 sinckselles(?) geschlagen, werde soo gemattert⁵⁾ van de Portugisen, voerdat sijn roer aff was geschooten, eijndelijck tegen de wael gedreven, daer men in gevonden 300 rn. van 8ten ende blij[ft] evenwel geanimeert (soo sij seggen) op de 4 verwachte scheepen, die bij de wercke souden sijn. Wat vuijtrechten sullen, sall den tijt leeren.

Bij de brieven van dHr. Sourrij sall U E. connen sien, wat om de Noort passieret, aen selve mij gedrage.

In San Thome woorden 5 fusten gearmeert, t' geruchte gaet om de verwachte scheepen van de custe van Gingelij achter te haelen, ick sie voor dit jaer noch weijnich apparentie om tselve te weeren, als oock eenich hasart op ons viant te soeken, soo lange d' Engelsche op dese cooste blijvende sijn.

Door de E. Adolff Thomassen is in tjacht den Dolffin naer Bantam gescheepet een partij van 49 packen cleeden, also in dito facture abuijs weert bevonden, daerom een ander sende, naer diewelcke te boeck sall moeten gestelt weerden, is geschiet in absentie van opperoopman.

Naerdat die naegelen aen landt gecomen sijn, hebbe dieselbe tot twee mal toe laeten overweegen ende niet meer connen leveren als 8732 lb. Hollandt, de factuere maeckt mentie van 10000 lb. welck abuijs te groot is, daer is oock een stuck fluweel te veel bevonden, dat op de boecken dient geremediert.

Ick soude t' schip Achin hebbe laeten andoen om daer partie sal-peter als die gereede peper in te neemen, werde groote schwaerichheit gemaect, overmits t' neemen der Engelsche scheepen op die reede voor Tico. Die vrinden meenen, den coonick groote dingen sal pretendieren om die oorsaecke niet veel daer te rechte ende soude sijn. Sr. Hudden⁶⁾ verclaert oock in therwaerts coome Aetcsijn soude hebben angedaen, dan, die saecke bij haer geconsidereert sijnde, hebben om oirsaecke voersz. naergelaeten; de schipper ende stierlieden hebben oock geen moet in dese tijl Achin te beseijlen, off tensij met verachteringe van veel tijdt, derhalven goet gevonden hun reijse rechtdoor naer Bantam

sullen vervorderen om alle periculen t' eviteren ende U.E. verwitticht sij, die Engelsche vloot noch hier houden.

Hiermede

Ehrnveste, manhafte, wijse, gestrengen Hr. naer U.E. gewenscht te hebben geluck, zijt met groeten Godes gnaden bevohlen, dien ick bidde U.E. will sparen in voorspoet U E. regeringe, desen 27 Novemb. Ao. 1619 in tfort Geldria

U.E. dienstwilligen dienaer
F. van der Meer.

LXXI. PANGERAN GEBANG, BANTAM (ONTVANGEN
7 DECEMBER 1619) ¹⁾.

Soerat Pangeran Gebang datang pada kapitan mor, ada soeroehan Pangeran namanja Si Anom, Sikalitoeh, Sib.Id.ng panakawannja doea, djikalau kapitan soeka kita minta pada kapitan mor.

Vertaling.

Een brief van Pangeran Gebang komende tot kapitan mor, er is een bode van den Pangeran, genaamd Si Anom, Sikalitoeh, Sib.Id.ng²⁾, zijn zijn twee volgelingen; indien het den kapitan behaagt, vragen wij hen van den kapitein mor.

LXXII. PANGERAN ARIA PAPATEH, BANTAM (ONTVANGEN
7 DECEMBER 1619) ¹⁾.

Soerat Pangeran Aria Oepa Patih dateng aken kapitan. Adapoен kapitan soeroean serta dangen soerat mangataken maoe berdame saperti awal djaman dahoeloe, adapon kapitan Djak Atibetoel, saperti djaman kapitan Wittert dan djaman kapitan Djamboel, baik; apa salahnja, Pangeran Ratoe pon soeka. Sakarang haroengiroe pon. Orang Walanda djoega jang dahoeloe boekan sebab Pangeran Ratoe jang salah.

Vertaling.

Brief van den Pangeran Aria Oepa Patih komende tot den kapitan. Wat betreft den bode van den kapitan met een brief, zeggende, dat hij wil vrede sluiten zooals in het begin, in den vroegeren tijd van kapitan Djak Atibetoel²⁾, van kapitan Wittert³⁾ en van kapitan Djamboel⁴⁾, dat is goed. Wat zou er verkeerd in zijn? Pangeran Ratoe is het aangenaam. Nu is er maar opschudding. De Hollanders zijn begonnen, het is niet omdat Pangeran Ratoe fout zou zijn.

LXXXIII. PANGERAN ARIA RANA MANGGALA, BANTAM
ONTVANGEN 7 DECEMBER 1619¹⁾).

Deze brief is geheel gelijkluidend aan den vorigen.

LXXIV. WILLEM JANSZN. ROOSE, MANILLA
8 DECEMBER 1619¹⁾.

Laus deo semper.

Een vriendelycke groetenisse ende bede geschreve aan U E. myn edelen, voorsichtyghen, machtyghen ende groot vermaerden, victo-ryeusen Heer, myn Heer Generael, voorts aan alle andere Heeren Gouverneur, Raet ende vrome capytaynen, coopluyden ende schippers etc. Vooreerst ende vooral willen wy Ul. gebeden hebben den brengher desen veel goets te doen, want hy hetselfe aan ons wel verdyent heeft ende ons veel goets gedaen, voorts laet ick Ul. weten, hoe dat wy hier soo swaerl. gevangen syn, met veel ketenen dagel. gesloten ende weynich eten ende veel werck doen ende seer veel slagen, soodatter veel van sterven, Godt betert. Soo willen wy Ul. vryendel. ende ootmoedel. gebeden hebben, soo verde is het mogel. dat ghy ons doch wilt verlossen van dese slavernye, soo nyet bidden wy Ul. dat ghy haer doch mede soo tracteert, als sy ons alhyer doen, want het en is nyet te lyden, daerom minderen wy alle daghe, Ul. biddende het beste te

doen, denckende, dat wy Ul. ondersaten ende dyenaers syn ende en hebben nyet gedaen als schelmen, dye haeren eet nyet en achten, maer hebben gevochten als vrome kryslyden, soo langhe, dat ons het schip den Aeolus onder onse voeten verbrant is ende op gevlogen ende soo in het water gevanghen genomen²). Ul. biddende het beste voor ons te doen, opdat wy datselfde eens souden moghen vervatten ende verhaelen onse schade. Nu voorts laete ick Ul. weten van de macht, dye hier is; als Ul. alhier een vloote sent, soo mach Ul. ten minsten seven, acht ofte neghen cloecke schepen om te slaen, waerby gevocht twee ofte drye branders, te weten schepen om te branden, om daer mede den brant in haer schepen te cryghen, als sy claer maecken om wt te commen, want het groot peryckel is om met de andere schepen by te commen, van weghen al het schut, dat sy om het strand hebben staen, soude mooghen eenyghen van de machtyghen schepen in den gront schyten, daerom moet ghy met branders aencommen. Het is wel te doen ende cont haer een boort commen, alsoo ghy selfs begeert ende hebende een ofte twee verbrant, soo is de victory gewonnen ende vryendel. gebeden hebben de schepen by malkanderen te houden, want door het verstrooyen werden wy geslaghen. Godt wil ons verlossynghen verleenen, hoewel dat daer weynich van leven. Nu voorts laete ick Ul. weten, soo daer gans geen verlossynghen voor en is, dat ghy. myn broeder desen bryef thoont ende laet hem syn wtterste nearersticheyt doen om hetselfde van mynentweghe te vreken voor my ende voor myn kint, dat mede gebleven is, maer veel lyever soude ick dat selfs wreken, soo nyet, in Godts naem ende moet ick hier sterven, soo laet ic Ul. weten dat ic Ul. wil vryendel. gebeden hebben, dat noch myn huysvrouwe met myn kinderen doch wilt laeten wat van myn gaege ontfanghen, want sy het wel van doene heeft, Godt betert. Nu voorts soo laet ick Ul. weten van myn verdyende loon, dat is twee ende dertich maenden, als wy gevanghen werde, yeder maent tot acht en twintich gulden ende myn kint 24 maenden van vyer gulden ende acht maenden van ses gulden, doet doch daermede het beste, hiermede blijft den Heere bevolen, dye Ul. ende ons wil verleenen dat ons salich is; met groote haesten geschreven op de galeye en dat het nyemant syen en soude, want Ul. weet wel, dat men op do. galleye nyet schryven en mach.
Anno desen 8 Desember 1619.

Ul. goetwillighen ondersaet ende dyenaer,
 wat ick vermach nacht en dach
 Willem Jansen Roose Vyve Oraenge,
 Soo langhe ick leve blyf ick
 hem getrou ende de heeren meesters,
 dye ic den eet gesworen hebbe.

LXXV. KJAHY SENAPATI, BANTAM (ONTVANGEN
 26 DECEMBER 1619) ¹).

Soerat Kijahi Senapati adapoен kapitan maoe berdame bernijaga. Baik, Pangeran Ratoepon soeka, djika sama betoel, asal dahoeloe. Oerang Walanda handak diambil oeleh oerang Anggris gedongnya. Pangeran Ratoe toeloeng tida kasih ambil, dibalas oeleh orang walanda hamba Pangeran Ratoe diboenoeh, nagri Pangeran Ratoe Djajakatra diambil, kapitan van den Broek dilepaskan dari pada masabatnya, dan oerang walanda jang di pegang oeleh oerang Anggris, brapa poeloeh dilepaskan oeleh Pangeran Ratoe dan oerang walanda ada digedong naik kakapal. Pangeran Ratoe tijada mamegeng oerang dan tijada mamegeng arta, dibales oeleh oerang walanda hamba Pangeran Ratoe diboenoeh, dipegeng, dipasoeng, dirampas. Oerang bernijaga tida kasih masoek dipegang. Dahoeloe kapitan van de Baroek berkata pada Pangeran oerang walanda handak bales baik pada Pangeran. Sakarang satoe tida ada tanda jang baik.

Vertaling.

Brief van Kjahi Senapati. Wat betreft de wil van den kapitan om vrede te sluiten en handel te drijven, dat is goed. Pangeran Ratoe is het aangenaam, als het juist wordt als vroeger. De Engelschen wilden de loge van de Hollanders nemen. Pangeran Ratoe hielp hen en liet haar niet nemen — de Hollanders vergolden het door de onderdanen van Pangeran Ratoe te dooden en de stad van Pangeran Ratoe, Djajakatra te nemen — kapitan van den Broeck liet hij vrij uit zyn treurig lot en de Hollanders, welke de Engelschen gevangen hielden, enige tientallen, liet Pangeran Ratoe vrij en de Hollanders in de loge liet hij

scheep gaan. Pangeran Ratoe wil geen menschen en geen schatten vasthouden. De Hollanders vergolden het door de onderdanen van Pangeran Ratoe te dooden, vast te houden, op te sluiten, te rooven. Handelaren werden niet toegelaten, ze werden vast gehouden. Vroeger zei kapitan van den Broeck den Pangeran, dat de Hollanders den Pangeran goed zouden belonen en nu is er geen enkel goed teeken.

LXXVI. PANGERAN ARIA RANA MANGGALA, BANTAM
(ONTVANGEN 26 DECEMBER 1619¹).

Soerat Pangeran Arja Rana Manggala. Adapoen kapitan hendak binijaga, salat oerang badame binijaga handak sama betoel. Djangan ada koetjiwa barangkali ada koetjiwa, boekan badame namanja manakiti djoega namanja.

Vertaling.

Brief van Pangeran Aria Rana Manggala. Wat betreft het feit, dat de kapitan den handel wil herstellen en vrede sluiten, dan moeten allen gelijkelijk behandeld worden. Teleurstelling mag er niet komen. Als die komt, is dit geen vrede sluiten te noemen, maar wel kwelling.

LXXVII. PANGERAN ARIA PAPATEH, BANTAM
(ONTVANGEN 26 DECEMBER 1619¹).

Deze brief is geheel gelijkluidend aan den vorigen.

LXXVIII. ADRIAEN WILLEMSZ. GOEREE, SOERATTE
18 JANUARI 1620¹).

Erntfeste manhaften wyse voorsinnige seer discrete Heer.

Ut U.E. missive in dato van den 13en Decembr. 1618 aen my particulerlyck gheschreven, die my benefessens dien van den 27en Septembr.

lestleden, aan my ende Sr. Ravesteyn gheaddresseert over de Cust, op den 28en Decemb. daeraenvolgende behandicht syn, heb ick wel verstaen de toerustinghe bij UE. aan tschip den Engel ghedaen om met een goet cargasoen herwaerts aan te comen ende de verhinderende toevallen, die tselve, Godt betert, beleth hebben, mitsgaders oock, dat U.E. om goede redenen niet alleen over tselve schip maer oock over dit comptoir ghelijst heeft voor overhoofft te commiteren den E. Willem Jansz. Voorwaer, dat het den Almogende Heer gelijst hadde hem alhier in salvo te gheleyden, wy en souden niet alleen niet naergelaten hebben met blyschap ende vreuchde ghehoorsanelijk ende ghedienstelyck uwe bevelen naer te comen met ons vlytelyck onder syne ghehoorsaemheydt te begeven, maer soude oock met sijne compste voorgecoomen sijn geweest de vilipendie ende smaedtheijt my, zedert dat ick van Agrathuys gecomen ben, door Ravesteyn cum suis tot op desen dach met vileyjn, twistich ende ghepassioneert ghekyff aengedaen over myn schryven, aan U.E. op den 8en Martij 1618 gheschreven²⁾, dat hem door Anthony Claesz. Visscher³⁾, onsen ondercoopman (die hier met een Armenische weduwe, ghenaeempt Maria Gommes, ghehuwelijckt is) om secker diffrent tusschen hem ende mij niet alleen gheopenbaert, maer oock met veel interpretation ende gheimagineerde wtleggen beswaerdit is, twelck mij niet alleen Ravesteijn op den halse ghedrongen en heeft, maer oock synen gheassocieerde vrindt, die mij gesamentlyck ende elck bysonder, soo alst haer te pas ghecomen heeft, met kyven ende schelden gheduyrichlyck soodanigen strydt aenghedaen hebben, dat alhoewel ick myn personnage tegen haer mede wel hebbe connen spelen in ttegenstryden, my het leven bynaer verdroten heeft, twelck ick nu niet meer en wil achten, siende mijne aenghedaene moeijelijckheden soo cleyn te syn in respecte van de groote importante swaricheden, die U.E. ende den gemeene staedi van de ghenerale Compe. zedert dien tydt overcomen is, daer U.E. de Heere naer vele moeijten door soo heerlycke ende lofflycke victorien over onse gemeene vianden van verlost heeft, daer syne heylige name eeuwicheyck voor ghedanckt ende ghepresen moet sijn.

Naerdat ick wt Ravesteyns onminnelycke discoursen can verstaen, soo en can ick niet anders bemercken, off hij en heeft my met eenyghen onbehoorlijcke calomnie gesocht odieus ende stinckende voor U.E. te maecken, dan ick en twyffele niet; off den E. Heer sal wel connen

bemercken, dattet wt een overtollige ende ghepartialiseerde passie tot vindictie van mijn voorgaende schryven geschiet is, bidde derhalven, dat den E. Heer van mij anders niet en geliefft te gevoelen, dan hij van een eerlyck, sorchvuldich ende trouw ondersaet doen mach. Ick sal oock met alle occasien altijdt trachten tselve aan U.E. ten dienste der Compe. te verdienen ende te meriteren. Wij hebben beyde alles te boeck gestelt, hebbende, dat wy weeten, de balance van onse boecken ghetrocken, daervan de mijne hier beneffens gaet. Soo den E. heer den synen van den 3 Januario mede becompt ende de cassa van Ravesteyn wt mijn balance confereert tegens de cassa wt sijn balance, sal syner E. bequamelyck den wortel ende oorspronck onser oneenicht. bemercken. Daer souden wel meer particulariteyte van onsen discordie ende oneenicheijt alhier mogen verhaelt werden, dan omdat ick wel weedt, dat den E. heer met deftiger ende hoochwichtiger saecken gheoccupeert is, sal dese beuselinge naerlaten tot op de compste van U.E. ghecommiteerde, wiens oordeel, judicie ende bevel naer U.E. ordre ick mij seer gaerne ende obedientielyk onderwerpen sal, niet twyffelende, off denselven en sal dese raseryen wel aff doen ende een deene zyde helpen, tsy metten eenen van den anderen te scheyde ofte met alsulcken andere middelen als ten besten voorvallen sullen, tot welcke eynde ick hem met devotie verwachten ende Goden bidden sal, dat hy metten eersten alhier in salvo met een goet cargasoen, dat hier wel van noode is, comen mach.

De Engelsen doen alhier eenen overtreffelycken grooten handel, tot welck eynde alhier ghestabilieert hebben drij deftige comptoiren, als een alhier in Suratt, daer hem den princepalen offte directeur onthout om alles te dirigeren, een ander in Amdabat tot opcoopinge van den indigo serchesij ende wordt oock by die van haer comptoir in Amdabat dye negotie in Cambaija ende Dolca, als naer by den anderen leggende, waergenomen tot opcoopinge van alderleij kleeden, soo voor Mocha, Persien als andersints, gelyck oock mede de opcoopinge der dotias ofte seyldoeck in Dolca ende eenen in Agra, daer sij niet dan indigo en coopen met noch eenige doecken als cassa de Bengale, semianes ende andere diergelycke doecken, die ick achte, dat voor ons beter ende betercoop op de Cust als daer te becomen syn, brengen oock van daer schoone alcatyffen, boras, eenighe pintados, lahery voor Persie, vitriol Romam Holladder, sijnde een sekere spetie, daer men met

vertint, dat achte goet souden syn om in onse landen het blick mede te vertinnen, lacq ende suycker voor Persien met noch eenige andere goederen my alsnoch onbekent, houden oock hier dichtbij als in Brootchia een comptoir tot opcoopinge van baftes, cannakyns, cirecandin(?), berams, asmanys ende andere meer doecken, soo voor Engelant als voor Indien, oock by tyden van den jaere eenige vliegende comptoiren, soo in Brootia als andere omleggende plaetsen ende trachten noch een comptoir in Lahoor te stabilieeren, alle welcke plaetsen de Compe. hier blyvende negotieren, mede met hare cooplieden soude mogen besetten, als voornementlijck de deftichste plaetsen alhier in Surratt, Amdabat ende Agra; de ander plaetsen daer can men hem met ondercooplieden ende adsistenten behelpen, dooch de wegen syn seer periculoos te reijse, daerom can den E. Heer verdacht sijn, eenige scheepen hier sendende, dat ons alhier aen geen bequam volck en manquere, te meer omdat alhier eenighe, haer tijdt wt wesende, wel souden mogen vertreken.

Der Portugeschen handel is alhier door d' Engelsche negotie veel affgenomen, hare forten ende plaetsen hier hebbende, als Diu, Damaon, Basseyen, Chaul ende Goa achtte ick den E. heer beter als mij bekent te sijn, van derselver plaetsen wordt, soo verstaen, een deftigen handel op Mocha in tRoode Meer ende in de Sinus Persicus met cleeden ende andersints ghedreven, ghelyck oock mede van Daboul, dewelcke niet onder de Portuguesen gebielt wesende, ons noch dEngelsche niet gaerne wt vreeße der Portuguesen plaatse verleene sullen.

De ghelegentheyt van de reede alhier, daer dEngelsche schepen leggen, daer en kan ick met geen goet ordeel van spreken, dan dat ick wel heb gesien, dat naer by strant geset leggen ende dat hare goederen bequamelyck connen schepen sonder eenige verhinderinge der Portuguesen.

De Engelsen, behalven de treffelycke negotie U.E. bekent, dat hier hebben, driiven noch van hier met dese lantsche kleeden haren handel op Mocha, van waer in October lestleden alhier een schip, dat tvorleeden jaer in february van hier vertreken was, gearriveert is, metbrengende een trefflyck retour van contanten, doch de mooren alhier soeken haer dien handel te beletten, niet willende toelaten, dat eenige kleeden voor Mocha cooppen. Wat daermede wtrechten sullen, sal den tydt leeren ende op den 17en Novembr. daeraenvolgende is haere ghe-

heele vloete, bestaende in 5 schepen, met 40 kisten met gelt ende goede quantiteijt laecken naer Jasques, leggende in den Sinus Persicus, gheloopen, meenende aldaer hare retouren van zijdewaren van tverleden jaer, die de haren van hare comptoren in Siras ende Spahan mette scheepscompste aldaer eerst brengen, te halen ende werden hier wederomme verwacht tegens tleste van dese maent om alsdan haer schip, naer Engelant ghedestineert, met dese ende dierlantsche goederen aff te vaerdigen. U.E. schrijffft, dat van meeninghe sydt eer lange schepen herwaerts te senden sonder den tydt ofste quantiteyt derselver te connen noemen; och, off Godt gave, dat die hier in tleste van Februario soo starck mochte comen, dat se dese 5 Engelsche schepen soo beleffdelyck mochten begroeten, als, Godt danck, Dragom met sijn geselschap voor Tico syn ghesaluteert geweest, het soude haer vrij wat naer haer verdiensten in haer schulpen doen cruypen ende vele van haere retouren voor Engelant frusteren, doch des Heeren wille, die het alles moet bevolen wesen, moet geschieden.

Dewyle dat alhier eenen Johannes Baptista ⁴⁾, een geboren polack ende goet eerlyck man, soot altijdt tot noch toe geblecken is, was, die de quartieren van Agra ende Beana ende daeromtrent den tijdt van ontrent 12 jaeren ghefrequeerte hadde met syne particuliere negotie in den indigo ende de Engelsen aldaer oock den wech bekent gemaectt heefft, nu om seker discontentement van haer becomen, mij sijnen dienst ghewillichlijck was presenteerende om van gelycken mede, ghelyck als hy te vooren dengelsen aldaer den wech vertoont hadde, ons oock niet alleen den weth te wysen, maer selffs met ons in persone mede te gaen om ons aldaer in alles behulpelijck te sijn, soo heb ick, niet willende soodanige occasien versuymen, eyntlyck met ghēduyrich ende persisterend aenhouden op U.E. instructie, ons mede ghegeven, (niet wilende van deselve wycken) soo verre gebracht, dat by resolutie besloten wiert, dat ick met ontrent dertien ofte veertien duisent gul. derwaerts soude reijsen omme te onderstaen, wat aldaer in den handel ende negotie van den indigo te doen mochte sijn, volgens welcke resolutie ick met den Polack ende met ander gheselschap van onse natie op den 22en Marty 1618 van Surratt derwaerts vertrocken ben, alwaer wy, Godt danck, in Mayo wel arriveerde ende daernaer sooveel in de indigo genegotieert, als onse penningen hebben connen strecken, niet alleen in de stadt van Agra, maer oock in de dorpen ontrent Beana, daer die

wast ende vandaen in Agra gebracht werdt, in welcke negotie voorwaer mij den voornoemden polack soo trouwelyck geholpen ende hem soo eerlyck ghequeten heeft, dat hij loff ende recompentie waerdich is. Ick en soude niet ongeraden vinden, soo men conde, hem voor een jaer twee offste drij in Compes. dienst te houden, omdat ick mij verseeckere, dat men vooreerst met sijne hulpe de Compe. aldaer treffelijken dienst soude connen doen in de kennisse van indigo ende practycque van dien lande ende dat oock, middeler tydt comptoir aldaer ghestabilieert wesende, met gheexperimenteert volck soude beset blyven. Soo het U.E. mede soo goedt ende geraden vindt, condt U.E. advys ende ordre daervan geven, dat wij met de eerstcoomende schepen sullen verwachten ende dat te meer, omdat de partialeteyt hier soo groot is, dat lychtelyck soude moghen ghebeuren, dat als de eene wat goets voorwent by den anderen met deen off dander middel wel soude mogen omghestooten werden. Den indigo, die wy mede van Agra ghebracht hebben, tot 82 packen in tgetal, weynich in regard van de 1000 by d'Engelschen vandaer gebracht, is soo schoonen ende slijvere goedt, voornementlyck de 58 leste packen, die in de dorpen met cleyne parthijen taffens ingecocht syn, dat ick niet en gelove, dat oyt suyverder ofte oyt schoonder goet wt die quartieren in Hollant gebracht is, wenschende daeromme deselve wel in tpatria, twijffele niet, off de E. Heeren ende Mrs. soude daer een goet genougen aen hebben. Wij hebben oock een monster van indigo serchesy in 22 packen by my mede wt Serchees gebracht, doch die en valt nergens naer soo slijver als de voorgaende, desnietjegenstaende worde jaerlyckx groote quantiteyt by d'Engelsche daervan ingecocht. Onse voordre penninge syn meestal besteedt in doecken, lijwaten ende andere coopmanschappen voor Indien, als U.E. by dese neffensgaende memorie onser ghepacter goederen sult connen sien, de heere verleene ons maer een schip om deselve hier vandaen te halen ende in salvo te brengen, daer die behooren.

In November lastleden heb ick in Brampour geweest om van den Channa Channa⁵⁾ te procureren de restanten van zr. Davidt van Deijnsen. Ick en hebbe deselve niet alleen niet becomen, maer oock niet eens antwoort op mijn versoeck connen krijgen, jae dat meer is, naerdat den Channa Channa wt onse requeste doorsaecke onser comste bekent was, en hebben wy hem niet eens meer connen ter spraecke comen, nochte gehoor van hem krygen, in vuogen, dat wy sonder yet wtrechten weder-

omme hebben moeten vertreken. Ick en gelooove oock niet, dat de Compe. hier blyvende negotieren, met vrientschap veel daervan becomen sal, ten waere, dat, als men opwaerts naer den Coninck om een firman treckt, tselve bij forme van recht tegens den Channa Channa aen den Coninck versocht, by denwelcken syn kennen ende ontkennen soo veel als onse clachten gelden sullen ende in sulcke gevalle evenwel niet meer connen krygen, als bij den Channa Channa wel sal willen bekent worden, dat bij hem genooten is, datwelcke soo weijnich wesen sal, dat naer mijn oordeel, onder correctie, niet eens de pijne waerdt wesen sal de vrientschap van soo grooten personagie, door welckers landen ende gouvernement tallen tijden mette goederen moet passeeeren, in peryckel te stellen tegens de seeckere viantschap ende haedt, die daerdoor soude moghe gheca[u]seert werden. Oock wert by ons wel vastelyck geloofft, dat veele van de goederen van zr. Davidt van Deynsen onder smoock voor den Channa Channa verduijstert sijn, daer hy niet eens van en weedt, noochte oock door den langen verloopen tydt niet van sal comen te weeten, soodat ick wel schier soude derven besluijten, als men de natuyre van represalien aen een syde souden stellen, dat wij hem van deselve goederen naer forme van onse eygene rechten niet meer en behoorden te eysschen, dan wy verseeckert syn, dat bij hem aengeslagen sijn, daer wy anders geen seckerheit van en connen weten, dan them believen sal ons te kenne te geven, dat bij syne schryvers soude mogen geannoteert syn, dat voorseecker weynich syn sal.

Den E. Heer heeft aen die van de Cust gheschreven, dat naer hare gelegenthetyt ons eenige penninge tot voorderinge der negotie al hier soude overmaecken, daervan is ons alreede 1000 ryalen per wissel tot gastes door den E. Andries Soury gheworden ende soo ons voord van kapitael ende contante versien, wy weten raedt, deselve ten dienste der Compe. te besteeden tegens toecomende jaer, al waerdt dat ons vry al wat veel overmaeckten, het en sal aen ons niet ontbreecken ons naer de gelegenthetyt van den tydt ende middelen ten dienste der Compe. met Godes hulpe te reguleren, soo als tbehooren sal.

Hierbeneffens gaedt een balance van myne boecken met de geheele staedt by forme van factuyre aller onser goederen, daerby den E. heer bequamelyck den staet van ons comptoir tot ultimo Decembr. 1619 sal connen bemercken, oock gaen hier benefs eenige prijscouranten van

dieversche plaetsen mette notitie, vangene de Engelsen hier voor de negotie van Mocha opcoopen. Wat goederen ende coopmanschappen ende de quantiteyt derselver hier gerequireert werden, is den E. heer voor desen gheadviseert

Hiermede

Erntfeste manhafte wijsen voorsinnige seer discrete Heer desen eynd, wil ick U.E. in desen nieuwe jaere veel geluckx ende voorspoet toewenschen ende den Heere bidden, dat hij U.E. gouverne langduijrich ende ghesonderlyck wil ghespaeren ende segenen tot onses gemeene vaderlants welvaert ende U.E. salicheyt, ghedaen op ons Nederlants comptoir in Suratt den 18 Januario 1620, ende was onderteyckent U.E. dienstbereyden Adriaen Willemse Goeree.

LXXIX. JACQUES SPECX, FIRANDO 24 FEBRUARI EN 1 MAART 1620¹⁾.

Erentfeste manhafte wijse voorsinnige seer gestrenge Heere.

Par de scheepen Galiasse ende Bantam hebbe U.E. mette voorstaende geantwoort, dienende desen om Uwe E. te verwittigen, wat hier sedert gepasseert ende voor het toecoomende nodich is, twelck heel in tbreede discoursgewijse gheconcipieert ende ter hande genomen hadde, doch op de ventulatie van mijne voor desen breede gegeven advisen, soo op den staet als gelegenheit van hier mette dependentien ende aen- cleven van dien, gesurcheert om met lange dubbele advisen Uwe E. in sijne groote affairen niet al te molest te vallen, sullende mijn E. Heere naer gelegenheit van tijt ende sijne E. welgevallen de nefsgaende copijen van de joncste brieven ende andersints, aen de comptoiren van Chiam, Patana ende Molucco gesonden, gelieven te revueren omme op tnoodige alsulcken ordre te geven, als Uwe E. goeden raet gedragen sal.

Tot voldoeninge, van t' geene Uwe E. ende den gouverneur Lam bij de gesonden memorien sijn eischende ende tgeene vorders tot de reparatie ende provisie van de gecoomen scheepen wijte Manilhas is geoccureert ende noodich geweest, bevinden d' effecten ende dispachen,

van tgcene ter handen genoomen hebben, swaerder wt te vallen als in teerste vermeijnt hadden, waerdoor onse deseijnen laeter goeffectueert werden, als de hoope altijt geweest is, niettegenstaende Uwe E. vertrouwe, tot alles sulcken devoir gedaen is, als op soo inprovisten overval van soo veel behouftige scheepen ende nootwendichgen grooten eijsch sonder voorgaende seeckeren voet ofte advisen mogelijk geweest zij, sullende, ingevalle van dergelijcke groote continuatiën om alles ordentelijck op tseeckerste ende profijtelijckste te verrichten, heel nodich zijn, een goet equipagemr. hier werde gehouden, die zijn werck gestadich daervan maecke te sien, watter aen de scheepen noodich sij nieu gemaectt ofte gerepareert te werden, daer het houtwerck ende andere behouften dan op tproffijtelijcksten toe can ordoneeren te gebruijcken, twelck contrarie bij de schippers, soo door disexperientie van de valeur van thout als dickwils al te grooten eijghensnelijcheit maer voor de vuijst gehaelt ende verbesicht wert, twelck in veelen wel ten deele maer niet volcoomelijck hebbe connen prevenieeren, alsoo hun aengebooren goede discretie niet altijt ten wittersten ende hertsten daerin te contrarieeren is, te meer in sulcx, dat beeter door een clouck equipagemeester als een coopman gedaen werden can ende genouch aen te verrichten hebben sal, sonder dat eenlijck verdubbelen ofte andere geringe reparatiën van twee, drij ofte meer scheepen hier onder begrijpen wil, maer dergelijcke behouftige vlooten, als in de jaeren 1617 ende 19 hier gearriveert zijn, onder groote continuatiën reeckene.

Naer het vertreck van tschip Bantam, den 2en November passato, hebben t' schip de Nieuwe Maen den 1en Februarij oock naer Molucco, volladen, gedespacheert, vermits niet geraden vonden langer naer de nieuwe joncke te wachten, gelijck breeder in de neffensgaende aen de E. Heer Gouverneur Lam adviseere. Ditto ende meest alle de scheepen, tot noch toe hier afgeladen, vallen veel cleijnder van last, als men deselve reeckent ofte gesegt wert op de custe van Java geladen ende in Molucco gebracht te hebben, connende hier op geen derdepaert soo veel inneemen, als hun reeckeninge van Javaensche rijs meedebrengt ende noctans hier niet falieeren ^{1*)} can, dewijle alles bij de wicht ende maet geladen wert, reeckenende dertich baelen rijs, die ider geen hondert cattij brutto haelen mogen, voor den last, sullende Uwe E. vijfe neffensgaende factuijren, van tgeene dit ende t' voorleden jaer

afgeladen hebben, connen sien, wat ijder schip in gehat heeft, dat gesaementlijck niet bijcomt, naer tgeene als vooren geeijscht is ende onmogelijck geweest naerder te voldoen, dienende, mijn E. Heere, voor advijs, dat men sich op tafladen van eenige joncken niet altijt seecker heeft te verlaten, vermits geen Japansche joncken sonder expres consent ende segel van sijne Mat. ergens moogen vaeren, die tot noch toe maer op Manilha, Cochinchyna, Champa, Camboija, Sijam ende Patana wtgegaen sijn ende naer eenige nieuwe plaetsen, als Molucco ofte Java, die hun onbekent ende niet in uso zijn, qualijck ofte seer trach sullen verleent werden, sulcx dat t' bevrachten van de joncken heel onseecker ende voor ons noch ongeraden is, vermits men in sulcken smaeck van proffijten souden crijgen (dat qualijck sonder te veroorsaecken discontentement van daer souden te weeren sijn), behalven dat de schippers of de eijgenaers van de joncken op alle vaerwaters oock hun vrachten genieten van de ingeladen goederen selven, te weten op Manilha van rijs mee beth. ende de gerechte helft, gelijck men naer Molucco oock eer meer als minder soude moeten betalen, dat oock in hun handen ende dispositie zijn soude, sulcx dat, behalven de onseeckerheit van zijner Mat. seegel en consent daertoe te vercrijgen, om voorgaende oorsaecken ende andere consideratien gans ongeraden is ons met die middelen te laten dienen. De vrijheit, die wij dit jaer boven de Japanders genieten, dat wij de Chijneesche ende nieuwe joncke naer Java ende Molucco sonder segel van sijne Mat. wechsden, is onseecker, naerdesen daermede souden connen continueeren, alsoo door een sonderling faveur onder protecx, d' selve met Hollanders ende Japanders tsamen voeren, soo heen gepasseert, daervan wij t' volck, soo officieren als bootgesellen, naer onse maniere op seeckere gagien ende verbintenissen sonder eenige vrijheit ofte voeringe als voor desen aengenomen ende niet weinich moiijte ende rusie meede gehat hebben, te meer alles met Japanders ende Japansche middelen (alsoo onse scheepen ijder genouch met sichselven te doen gehat heeft) hebben moeten verrichten, dat ick Uwe E. verseeckere, alle mans werck niet en is, te meer dit volck met onse Indischvaerders van walsicheijt³) (boven noch hun gebrekk van hertenckicheijt) in eenen graet te estimeeren sijn, alsoo de meestendeel, als niet beter connende, dese vaerden ende soldije aennemen ende het varent volck hier niet soo abbondant is, dat men sijn keur daerwt neemen mach, want de ordinariise coopvaerders veeltijts hun volck

ende officieren behouden, daer vrij minder moijten ende door de autho-
riteijt van zijne Mats. segel tot de moetwillige beter raet is, gelijk ons
d'experientie, soo door onse Siamse als dese joncken is leerende,
waeromme de provisien ende andere nootwendige behouften met onse
scheepen van hier te halen voor het seeckerste te houden is, sonder
nochtans t' senden ofte subsidie van joncken op desen voet soo swaer
te achten, dat men sich (noot sijnde) daervan niet en soude behooren
te valeeren, staende te considereren, de beginselen altijt beswaerlijcker
als de continuatiun wtvallen.

Met twee scheepen als t'Wapen van Amsterdam ofte dergelyck
neffens dese nieuwe joncke achte de Moluccos, Amboijna ende Banda
jaerlijcx van alles compleet te versien waeren, die ick giste, op zijn
coopvaerders met behoorlycke schut ende maer van reijse tot reijse
geprovideert werdende, suiver achthondert a duijsent lasten, off 24
a 30 duijsent baelen witten rijs, behalven arack, broot, boonen, speck,
vleijs, vis, amonitien, wielen, swalpen, iserwerck ende andersints jaer-
lijcx aenbrengen souden, daer ongevaerlijck 8000 zielen een jaer lanck
mede connen gespijt ende in October tot teerste van Jannearij voor
seecker gedispacheert werden, welcke scheepen, wederom den last ter
selver plaetsen gereet sijnde, van daer bequamelijck naer Java connen
brengen, ende soo wederom over Patana herwaerts gesonden werden,
lettende onderweegen op tvertreck van Maccau soo veel mogelijk, hun
reguleerende naer d' avijsen, die voor desen daervan in tbreede ge-
schreven hebbe ende de annotitien, die bij de laest gegeven instructien
aen tjacht de Vliegende Boode bijgevoucht sijn ende hierneffens gaen,
alsoo geen seeckerder voet om deselve te attrapeeren sal bevonden
werden, laetende in sulcken gevalle ditto joncke wederom wijtte Mo-
luccos beOosten de Manijhas rechtdoor herrewaerts coomen ende in-
gevalle die scheepen tot eenige diensten in Molucco te houden noodich
waeren, conden naer gelegentheit soo tijdelijck gedespacheert werden,
dat jaerlijcx op de schepen van Aguapulco voor den embocaduir³⁾ van
Spiritu Sancto condens passen, daer een treffelijck stuck aen te ver-
richten ende tot verwonderinge van veelen, jae van onse vijanden
selver, wel lange wtgestelt is, waerbijtien noch evenwel omtrent Japan
op die van Maccau connen letten, sulcx dat naer mijn oordeele die
scheepen hierin soo goeden dienst souden doen, als ergens anders toe
souden geinplojeert connen werden ende bijaldien men t' aenbrengen

van dese drij tot onse nootwendicheijt niet bestant achtet, laeter noch een jonck als dese toevougen ende soo ijder schip een jonck met sich nemen, op welcken voet seeckerder ordre gestelt zijnde, Uwe E. bevinden sal, de veel clachten ende inconvenienten van gebreck ende laet, onseecker vertreck van de scheepen sullen geprevenieert ende al lichtelijck verricht werden, principaelijck ditto jonck met hollantsche seijlen vaerende ende deselve, soo met duijtsche officieren als adjument van Japansche bootgesellen (bij gebreck van onse), vaerende, gelijck ick dese nieuwe oock soude gedaen hebben, soo ons den tijt wat meer toe gelaten ende het volck wat abundanter geweest waere, dat ter aencomste in Molucco vermeijne, datelijck sal gedaen werden. Ditto scheepen ende joncken soude men als rechte coopvaerders, soo in tladen als menagie van volck etc. buijten ongeluck ettelijke jaeren connen voeren, alsoo op dit getemperd vaerwater, suijveren last door de baelen ende goede middelen van continuële reparatie ende onderhoudinge der scheepen veel langer als in de heete landen sullen connen gebruickt ende in tvaerwater gehouden werden, gelijck aen onse Siamse joncke gewaer werden, daermēd mette nootwendige gedaene timmeragie buijten ongeluck nu noch wel vier a vijf jaeren met seer cleijne reparatiēn sal connen gecontinueert werden. D' selve is met eenen nieuwen overloop ende tot denselven gantsch affgebrocken opnieus vertimmert, gekielhaelt ende tot onder verdubbelt, twelck tot voorcoominge van schade, die wij dese reijse door de natte vellen geleden hebben, hoochnodich geweest is, dat door t' veele werck ende coude, wintersche dagen lang aengeloopen heeft ende eerst den 13en stanti vertrocken is, naerdat drij dagen te vooren door contrarie storm met verlies van twee cabels ende ankers wederom ingecomen was, daervan hem datelijck wederom versien ende metten goeden wint gesonden hebben. De Heere laet hem in salvo arriveeren, verhoopende, een seer goede proffijtelijke reijse doen sal, alsoo d' Engelsche van die vaert desisteeren ende dit jaer geen Japansche joncken derrewaerts vertreckende sijn, refererende mij van tvordere, aentgeene Uwe E. wijte neffensgaende brieven aen Sr. Nieuroode sal connen verstaen.

In vooriger manieren thaelen van de provisien gestabuleert wendende, staet van Java ende Patana door een ander schip cargasoenen ende middelen te versorgen, daervijt men deselve can foirneeren, alsoo jaerlijcx tot een merckelijcke somme ende voor de drij scheepen naer

gemaeckte calculatie niet minder als gulden 150000 toe van noode zijn, behalven tgeene de retouren van coopmanschappen als campher, iser, muscus ende cooper soude moogen vereischen, sulcx dat Uwe E. sal connen afmeeten, hoe noodich het zij, jaerlijcx groote cargasoenen herrewaerts gesonden werden, daer ick mij laet voorstaen overtreffelijcke middelen toe in handen gehat hebben, soo deselve geavontuijt ende in twerck gestelt hadden, want wijtte herrewaerts gebrachte veroverde cargasoenen bij de scheepen d' oude Sonne ende Galiasse, neffens tgeene hier overich was, waere een groot Chijnees capijtael van omtrent een miljoen guldens te fourneeren geweest, soo wij deselve hier gebenificeert ende mettet procedido den Chijneschen handel vervolcht hadden, dat gegenwoordich meest gesmolten ende dienvolgende onse hoope daertoe soo vernieticht is, dat mij van tvorige present niet als de verwachtede successen van tschip den Engel overich sijn, die voor het toecoomende met hoope van eenige Maccausvaerders ofte silverscheepen van Aquapulco te attrapeeren noch soo gestijft werdet, dat vermeijne daeruit noch een nieu Chijnees capitaal buijten last van tvaderlants contant soude te formeeren sijn, soo twachten derselver scheepen eens erentstich ter handen genoomen wierde.

Als men met dit schip oock niet als de voorsz. coopmanschappen eijscht, gelijck wij daer reeckeninge op maecken sullen, sal ongetwijffelt voortaan wel soo tijdelijck van hier wederom naer Patana gesonden werden, dat daer tijs genouch om te laden ende wijtte bocht te geraecken hebben sal, dat voor desen door de extraordinarische ladinge van provisien ende eijschen van ongereede ende niet op voorraet gecochte coopmanschappen verrachttert is, sullende den tijt leeren, wat in Cochin Chijna verricht werden ende wat schip daertoe van noode sijn sal, connende, ingevalle van een vaste handelinge, den last ende dienst met ditselve schip in therrewaerts coomen oock wel verricht ende de provisie van contanten naer gelegenheit met een jacht ofte sloup in Februarrij ofte Meert volgende versorcht werden, op welcke voet de negotien seecker gedirigeert, inconvenienten van gebreck geprevenieert ende door den oorlooge niet sal geimpesscheert werden, sonder welcke van den anderen te distingueren mijns oordeels op de sekerheit van d' een ende de machten tot d' ander veel tijs iets obsteeren sal.

Uwe E. sal wijtte neffensgaende copijen van brieven connen verstaen, hoe wij door de sware equipagien van scheepen, joncken ende ladinge

derselver qualijck soo groten capitael voor Couchinchyna sullen connen bijeenbrengen, als tvoorleden jaer met jacht de Vliegende Boode derrewaerts gesonden hadden, noch oock bij 't comptoir maer soo veel behouden als totten incoop van de provisien, Uwe E. bij mijnen eersten per 't schip de Galiasse geadviseert, op voorraet gereet te houden. Van noode sijn soude derhalven, Couchinchyna prefereerende, naer vermogen in tvordere sullen handelen, versouckende reverentelijck Uwe E. met een goet cargasoen herrewaerts te ordonneeren, alle inconvenienten ende decadentie van dese handelinge soo gelieve te prevenieeren, dat men niet al te openbaer gewaer ende geconfirmeert werde, tgeene bij onse vijanden ons altijt naer gegeven is, te weten, als wij niet en steelen, oock geen middelen hebben om iets te brengen, twelck, soo wij in eenige estime ofte aensien willen blijven, moeten voorcoomen, soo wij ons anders in toecommende van alsulcken Japansche proffijtelijcke negotien mijnen te valeeren, als bij destructie van de Maccausche negotianten ende vercrijginge van de Chijnesche handelinge aen ons te brengen is ende onder Uwe E. gouverne verhoope, eerlange ter handen genoomen ende door Godes hulpe geefiectueert werden sal. In wat estime de Portugijsen hier sijn ende hoe de saeken der roomsche Cristenen hier staen, sal Uwe E. neffens tvorder passante ende geleghetheit wijte meegegaende copiemissive aen de E. gouverneur Lam connen verstaen. Soo den last in Patana dit jaer een schip voor sichselven vereischt, can dit jacht den Vliegende Boode wederom bequamelijck herrewaerts gesonden werden, daermede alsulcken cargasoen van specerijen, nederlantsche ende Chijneesche waeren sullen verwachten, als Uwe E. naer onsen eijsch in de neffensgaende pretio courant sal believeen te ordonneeren, versoeckende reverentelijck, Uwe E. voortaan aen tcomptoir Patana expresse ordre gelieve te geven, wat pertijc ende goederen herrewaerts senden sullen, want tot noch toe onder d' een protecx off d' ander tsenden niet alleen geexcuseert, maer oock laest noch gesonden van costi met schip den Engel vermindert ende d' oliphantstanden onnuttelijck daer behouden hebben, in plaatse dat t' cargasoen met eenige peper ende Chijneesche waren bequamelijck souden hebben connen verstercken, sijnde te schandelijsk geweest sulcken treffelijsken schip soo buijtens tijts leech aen te coomen stoeten, dat ons tot de clachten in neffensgaende missive aen tcomptoir geremeideert werden.

Ditto jacht ofte schip den Engel connen wederom mette eijsschende retouren van campher, ijser ende andersints volladen rechtdoor naer costi senden, soo Patana een besonder schip tot ladinge behouft, gebruckende een van ditto twee naer de successz. gelegentheit ende Uwe E. ordre weederom naer Couchinchijna, vertrouwende Uwe E. sich op dese retouren soo seer niet sal verlaten, dat daerdoor tsenden van eenich vorder cargasoen naerlaten soudet, want behalven d' onseeckerheit door d' onderworpen perijckelen van tschip den Engel totte provisien ende andersints voor de toecommende scheepen sooveel capitael noodich sijn sal, datter tot een continuatie van handelinge in Couchinchijna geen ofte weijnich overich sijn soude, waerdoor dit comptoir dan groote schade ende cleijnachtinge van onse natie, te meer door onse voorgaende gepleechde proceduijren, dan geheel onder voet leggen soude, dat ick vertrouwe, Uwe E. sal weten te prevenieeren ende oock in faulte van cargasoen in onse handen te hebben, bij nootwendigen eisch van groote provisien contant in plaetsen senden, opdat bij verongelucken van den Engel, gelijck Godt verhoede, geen middelen en coomen te gebreecken om den eisch te moogen voldoen.

Ingevalle den oorloge tegen d' Engelschen noch niet geaccommoert, maer continueerende is, gelieve mijn E. Heere sonderlinge te doen letten, dat dit jaer hun herrewaerts coomende scheepen mogen geattraept ende van hier gehouden werden, soo deselve met eenige cargasoenen geladen gaen, maer contrarie, leedich sijnde, het herrewaerts coomen niet beletten, alsoo daermede voorts vijtgeput ende om gesamentlijck te vertrecken gelegentheit hebben sullen, want achte, een ledich, behouftich schip crigende, niet langer sullen connen continueeren, waermede d' Europische vertierende ende Japansche trekkende waren meest in onse handen hebben souden.

Het herrewaerts coomende schip ofte jacht gelieve mijn E. Heere naer sijn E. welgevalle te ordonneeren, dat, bijaldien pr. tout Junij voor de bocht van Cauchenchijna sijn can, de baije van Tooron, gelegen omtrent ter hoochte van 16 graden bij noorden, een doe oin, ingevalle tschip den Engel noch niet vertrocken was, met tselve gelijck in Compte comen ende sij voor Maccau ofte onderweegen op de navetten, die wij verstaen, tot drij toe herrewaerts coomen sullen, te verrichten, naer hun d' occasie ende rescontre daertoe soude moogen verthoonen, soudende mijn opijnie zijn, dat, ingevalle mijn E. Heere vermeijnt den

Chijneeschen handel mette ruine van Maccau soo haest mogelijck te doen ondersoucken, men Maccau ondertusschen met geenige cleijne machten souden aendoen om hun niet voorsichtijger ende wackerder tegen groter aenvallen te maecken, als gegenwoordich sijn. Mijn dunckt, onder corectie, den stant van Java ende den oorloge tegen d'Engelschen wat gerestaureert ende geaccommodeert zijnde, onse macht tot geen heerlijcker ende profijtelijcker entreprije te gebruiken is als den aenslach op Maccau gelijckelijck mettet versoucken van de Chijneesche handelinge aen te vangen, daertoe een wel geordijneerde macht onder goet beleijt ende suffisant kapitaal bijeen gebracht werdende, aen de goede wtcompste door Godts genade niet twijffelen soude, waerdoor onsen Indischen stant niet weijnich versterkt ende meest op alle negotien een vasten voet soude connen geraempt ende gestelt werden.

Tot maintenue van de vrije luijden conden hier doer oock verscheijden handelinge toegestaen werden, daerdoor de Generalijteijt geen verachtering maer eer voordelen van te verwachten souden hebben, dunckende mij, onder corectie, hun handelinge niet seeckerder, noch proffijtelijcker als met een gesloten kapitaal in vaste compe. souden connen drijven, daer de Generalijteijt tot meerder verstreckinge van kapitaal als verbont van de particuliere aen de Compe. voor eenige somme in conden herideeren ende staen alsoo toe, dat deselve met eenich groot schip ofte hechte joncke op eenige consenteerende vaerwaters hun handelinge in alderhande vivres, amonitien, iserwercken, gereetschap van werckluijden ende andere menschelijcke behouften vrij souden mogen doen, mits deselve aen forten ende comptoiren overbrengende om aldaer naer valeur ter selver plaetsen, tsij bij noot aen onse coopluijden ofte andere ingesetene te venten, daer men naer gelegenheit van de proffijten voor de generalijteijt ofte gemeene besten van den Indischen staet een redelijcken tol op setten conde, hetselue conde (onder corectie) nergens beeter als met Japan verricht werden, want geenige plaetsen beter alderhande provisien, matrialen ende gereetschappen tot alle hantwercken ende andere menschelijcke nootdruften connen getrocken, nochte op bequamer tijden gehaelt werden ende in Molucco, Amboyna, Banda als Java tot groot gerijf ende vermeerderinge van onderlinge coophandel ende neringe onder de gemeenten aldaer vercocht werden, bij welcke middelen, t' perticulier

capitaal verstreckende, de vrije aen de generalijteijt meer verbonden ende voor deselve proffijtelijcker zijn sal als te consenteeren hier ende daer vijf ende ses man met een prau te vaeren, daerdoor, naer mijn opinie, voor de particuliere veel ongeval ende de generalijteijt swaere lasten ende disreputatiën van onse natie staen te verwachten, want is te duchten door hun cleijne macht veel in onse verscheijden vianden handen sullen vallen, twelck onse vijanden verhovaerdigen ende onse groote machten daerdoor oock in cleijnder achtinge doen hebben sal, sullende ondertusschen de gevangenen niet in eewigen gevancenisze, noch weduwen en wesen int vijterste gebreck connen gelaten werden, daer de generalijteijt off hun middelen tot soulagement toe sullen moeten aengesproocken ende gebruijckt werden, daervoor d' inconvenienten met een gesloten macht ende goet schip minder te verwachten staen ende oock beeter door goede politicque conditionale contracten connen geprevenieert werden. Als vooren gesegt hebben, dunckt mij, dit te consenteeren waere, soo wanner de negotie alhier mette Chijneesche, Siamse ende Nederlantsche handel voor de Generalijteijt soo conde bevesticht werden, dat d' oncosten met de dependentien van dit comptoir daerop mochte gefondeert ende door die goede proffijten van d' andere op de provisien etc. gedestineert ende aen de particuliere in vooriger manieren onder resortement overal van des generalijteijts-comptoiren geresingneert werden, waerbuijten Uwe E. diene voor een seecker advijs, gans ongeraden is, eenige personen, van wat qualijteijt die zijn, hier vrij gegeven werden, alsoo de generalijteijt daer in geenigen deelen voordeelen van heeft te verwachten. Hebbende ons verwondert, Uwe E. Francisco van Pegu⁴⁾ herrewaerts gesonden ende sijnc gagien hier te betalen belast heeft, daer hier soowel als costij een vreemdeling ende geen ingebooren is, het weij[nich] bedencken, datter bij sulcke ende veele vrije als vrij trachtende personen is, van waer hun voetsel ende welvaren genooten hebben, doet hun, buijten de gehoorsaemheijt van de generalijteits gouvernemento ende juridictie sijnde, alle danckbaerheijt niet alleen vergeten, maer oock somwijlen eer de schade als tproffijt van de compe. tsij met tonge ofte daet bevoirderen, twelck mette selve bij den anderen onder goede politijcque rege-ringte behouden niet alleen voorgecoomen, maer oock de gemeente vergroot ende bundiger gemaect wert.

Wij en hebben geen Chijnesen tot t' voeren van dese joncke ofte

soome, meest door vreese van de oorloge ende naer Molucco gesonden te werden, connen becoomen, derhalven genootsaeckt zijn geweest Japanders daertoe te gebruijcken, daer wij nu op tvertreck (door pretentie van meerder maentgelden als voor desen op de hant ontfangen) moijte mede gchadt ende met betalinge van drij maenden door toedoen van de justitie terneder geleijt hebben. Wij bevinden, in de reeckeninge ende betalinge van de voor desen gesonden Japanders mette joncke de Fortuijn costi abuijsen begaan sijn, daerwt ons dese moijte meest ontstaen is, want in plaatse, dat hun maentgelden niet voor den 5en Martij Ao. 1616, dat wijt de Firandische haven van Cotchi tseijl gegaen sijn, behoorden gereeckent te werden, bevinden, hun deselve van den 18en November te voren goet gedaen sijn, daerop dese int teeckenen van hunluijden artijckelbrief oock pretendeeren (alsoo lange bij de joncke geweest zijn) die maenden hier te ontfangen ende daerenboven noch op de te verdiende maentgelden drij maenden te genieten, dat samen over de seven maenden bedragen soude, dat tegen redenen ende Japansche costume is, want voort toemaeken, alwaert een nieuwe joncke van de kiel af, met maendelijcke rijs ende costgelt genieten, in somma alles is met wtmonsteren van enige voorige betalinge onder verbintenis, als den artijckelbrief meedebringt, ter neder gelecht. Uwe E. sij geadviseert hun niet licht buijten expiratie van tijt ofte sucessie van qualijteijten te doen verbeteren, gelijck voor desen, soo in Molucco als andere plaetsen, geschiet is, want naer hun natuijr in veel respecten meer verrachteringe als voordeel causeert, daer somwijlen met cleijne vereeringe aen de meriterende te doen meer als mette verbeteringe te winnen is ende ons alhier tot geen hooger te geven maentgelden dringt. Sij sullen costi ofte andere plaetsen al een goet deel bij den anderen sijn, gelievende mij, E. Heere, te gedencken, niet te sterck bijeen noch te ledich gelaeten, maer tot wercken ende noch beter totten oorloge op de reeckste plaetsen tegen swerten gebrukt ende gesleten werden, sullende door minnelijckheit mette goede ende herde straffe van de moetwillige in onsch ende onderdanicheijt moeten gehouden werden, dat noch niet altijt effen en sonder moijten afloopen sal. Op tsenden van enige vrouwen hadde beginnen te handelen, doch door opgecoomen revolten ende dagelijcx herder vervolch der roomsche Christenen laeten steecken, alsoo ons selven daerdoor oock licht suspect maecken ende in achterdencken brengen soude, alleenskens

den Portugijsen voet volgen wilden, die jaerlijcx secreet, soo kinderen als aencommende meijskens ende jongers om onder hun Christenen gemaectt ende op getrocken te werden, medeneemen ende nu scherp op gelet wert.

Bij mijnen voorstaenden van den 2en October hebbe Uwe E. geadviseert, hoe wij tjacht de Vliegende Boode op sijn aencomste datelijck wederom gedespacheert ende op twaernemen van de Maccausche galiotten (onder een ander pretext) wtgesonden hadden; Uwe E. sal wijte neffengaende copie, instructie ende missive connen sien, hoe tselve beleijt ende wat ons daerover ontstaen was, derhalven, gelijck geadviseert hebbe, het wederom uijtsenden van scheepen (naerdat hier onder de heerschappie van Firando sullen geareveert zijn) naerlaten moeten, ten ware met oogenlijckinge onder deen pretecxt off d' ander, ons tselve toegestaen wierdtt, daervan enige goede apparentie aff resterende, ons sullen weten te dienen, gelievende mijn E. Heere de herrewaerts coomende scheepen expresse ordre te geven daer op wel te passen, opdat wij tot onse revensie moogen geraken, die ick verhoope, metten intrest wel sullen becoomen, soo onse schepen met het toecoomende mouson maer tijdelijck in tvaerwater connen zijn.

Mijn E. Heere gelieve ordre te geven, dat met de naestcommende scheepen eenich teer, want, seijldouck ende twee grove touwen mogen herrewaerts gesonden werden, alsoo tschip den Engel tot sijn wedercomste daervan heel nootdruftich sijn sal, wij moeten hem nu met grove Japansche touwen versien, alsoo maer twee in tschip heeft, alderhande want, hebben hier dit jaer een groote pertie van Japansche kennis, soo voor de scheepen als joncken, geslagen, daertoe een lijnbaen gerecht ende daegelijckx door Japanders spinnen ende met ons volck toeslaende zijn, dat zeer schoon ende, naer tgemeen oordeel, ons vaderlants want in stoffe passerende is, doch door faulte van teer voor den behoorlijcken tijt vergaan sal; van Japansch arpeuijs ende traen hebben al de scheepen ende joncken, soo veel ijder nodich, peck ende teer gebrant, dat bequaem aan de scheepen doch tot het want te stoven, door den traen niet gebrukt werden can.

In dit jacht gaen enige resteerende porceleijnen van degeene, die met tschip out Holandia hier gebracht hadde, die vermits van geen ordinarische Japansche sorteringe ende seer dier ingecocht zijn, niet als tot seer groote schade soude hebben connen vercoopen, dat ver-

meijnen, met senden naer de custe ofte patria can voorgecompen werden, te meer seer schoon goet ende apperent bij de Chijnees costi dit als t' voorleden jaer weijnich sall gebracht werden, in welcken respecte den resterenden radicx Chijna, die wij met onse joncke van Siam ontfangen ende den groffen, schoonsten wtgesocht hebben, oock neffens dese sende, alsoo naer de becoomen memorien van de Heeren Maijores daer proffijttelijcker als hier zijn sal.

Rubarber gaet hierneffens van tweederleij sorteringe tot een monster, vermeijnende, den cleijnsten, die in schijven gesneeden ende gedroocht is, bequamelijck in tvaderlant soude connen gebracht werden, princ-paelijck als in loode toe gesoldeerde cassen gepackt wiert, dat men hier bequamelijck doen can, den cleijnen wert hier meest gebracht ende best begeert, geldende ordinair twee ende drij taijel meer als den groven, sullende ordre ende advijs verwachten, off men jaerlijcx eenigen incoop daervan sal doen, gelijck mede van grof ende fijn cooper, daer ick oock vermeijne met senden naer t' vaederlant voor ballast goede proffijten aen soude gedaen werden, in al twelcke, neffens campher, muscus ende gember, de Japansche retouren bestaende zijn, gelijck voor desen daervan gesonden, breeder geadviseert ende met geen ander tot noch toe apparent gevende profijtel. coopmanschappen boven t' contant te vergrooten is; wat men bij abondantie van capitael op Maccau, Manilha ende in de Bocht van Cochinchyna verrichten ende proffijteren can, hebbe voor desen largo verwitticht, mette Japansche joncken hebben wt ditto bocht, soo van Quinam, Tonquin voorleden jaer ongevaerlijck gl. 7000, soo in gecochte coopmanschappen als bodemerie, geproffiteert boven R. 1000 ofte gld. 3000, die met een gebleven joncke van Jan Joosten, in herrewaerts coomen van Tonquin, verlooren hebben, sulcx dat mijns oordeels de schaerse capitalen ende onseeckeren voet op de negotien, de proffijten voor de Generalijteijt grootlijckx verminderen.

Met dit jacht ende joncke senden na Uwe E. eijsch van ider sooveel, als den last toegelaten heeft, gelijck mede van verscheijden cleijnicheden ende regalos³), die verhoope, naer onse toewensinge Uwe E. aenga[n]em sullen zijn.

Voor eijnde, versoucke reverentelijck Uwe E. favorable ordre mette haestcoomende scheepen mij bij Uwe E. in derlijcke graet te coomen ver-voougen ende dit comptoir van alsulcke bequaeme personen tot adju-

vement van Lenart Camps wederom te versien, als Uwe E. voor seecker houdende Jappan voor alle andere plaetsen noodich heeft, dienende vooral een clouck, sedich, discreet ondercoopman ende soo veel assistenten gesonden te werden, als mijn E. Heere, naer tgcene met Japan voor heeft ofte metter tijt van verwachtende is, nodich achten sal, sullende naer mijn opinie den Japanschen handel ende dependentien door geen overhooft beter gederigeert werden, als die door zijne goede natuijrl. conditien, lange trouwe diensten ende ervarentheijt daertoe compt te succedeeren. Hiermeede Erentfeste manhafte wijse voorsinnige seer gestrenge Heere, naer mijn reverentie groetenisse aan Uwe E. in tschut des Alderhoochsten bevelende,

Geschreven in tNederlants comptoir tot Firando in Jappan, desen 24en Februarij Ao. 1620 ende was onderteekent

Jaques Specx.

Mijn heere, naer tschrijven van den voorstaenden zijn onse deseijnen door d' overcomen desasteren van lecken in de nieuwe joncke gans genootsaeckt geweest te veranderen ende de joncke Chijna, in plaetse van deselve tot subsidie van de Moluccus naer Ternate te senden, gelijck Uwe E. bij de neffensgaende resolutie breder sal connen sien, deselve sal in respecte van tapparent groot gebreck aldaer weijnich brengen ende costi grootelijcx discommodeeren, alsoo naer Uwe E. eisch van alles, wat naer toelatinge van last om naer costi te gaen dienstich, geladen ende alle vijren te vertrecken gereet lach, welcke veranderinge ende opstaekelen mij soo hertelijck beswaren, als Godt bekent is, te meer alles, met soo veel moijten ende rusie⁴⁾) tot een apparente goede dispache gebracht zijnde, in veelen deelen niet als tot schade ende verrachtering redunderende is, het soude apparent de heerlijckste pro-visie geweest zijn, die voor desen oijt met een schip in Mollucco gebracht is, soo ditto joncke dese reijse hadde moogen vertrekken, dat schijnt, Godt almachtich niet beliest heeft. Wij sullen deselve, noodich sijnde, kiel-halen ende volcomen behalven dc seiulen aan de raes voor de comste der toecommende scheepen gereet maken omme naer Uwe E. ordre door Godes genade voor primo October volladen van hier naer Mollucco ofte Java te verseijnden. Ick ben genootsaeckt door den contineelen dagelijcksen eisch van wat[er] ende andere behouften, dat t' schip den Engel boven tgeprovideerde noch gebreck heeft, mijn E. Heere

andermael indachtich te maecken, doch mette toecommende scheepen t' voorige gheijste soo veel mogelijk ordonneert te senden ende de toeocomende scheepen soo cael van alles ontbloot niet herwaerts gesonden werden, als het eenichsints te remediecren is. Het valt voor dit comptoir te beswaerlijck ende in toecommende wel dapper onsmaeckeliick met sulcken swaren equipagien ende oncosten aen scheepen, de schoone gedaene proffijten sonder retourende vruchten slijtende, te continueeren. De meeste gecoomen scheepen van tjaer 1617 tot nu toe, hebben van den kiel tot den wtersten top van de stenge soo wel aen tschip, want, ankers, tonnen, seijlen jae eeten ende drincken soo gebreckelijck geweest, dat hun remedie van hier alles is moeten versorcht werden, gelijcke de groote, sware reeckeningen, voor desen gesonden ende noch hier neffensgaende, wtwijsende sijn, vertrouwende, Uwe E. tot een goede menagie nooit aen behoorlijck goet devoir gebroocken heeft.

Alsoo mijn den successeur in de Generale directie niet geadviseert ende onbekent is, valle mijn E. Heer reverentelijck mette neffensgaende reeckeningen, factuijren ende andere bijgaende pampieren molest, die U E. om van alles behoorlijcke amonitien gelieve te doen overhandigen, dien sulcx behoort, actum in Firando desen eersten Mertij anno 1620 ende was onderteijckent

Jaques Specx.

LXXX. STEVEN VAN DER HAGEN, BAAI VAN St. HELENA 24 FEBRUARI 1620¹⁾.

Ed. Erentfeste manhafte voorsienige discrete Heer

Heer Genl. Tsedert ons vertreck met schip den Gouden Leeuw van de strate van Sonda, wesende den 25 Octbr. 1619, tot op de hoochste van Mauritius eiland, Cabo de Romano ende voort tot op de hoochste van 30 graden tamelijcken voorspoedich geseilt, alwaer ons de contrarie winden en stormen begonnen te ontmoeten, doende ons beste om naer de Cabo de Bona Esperancie te lopen ende dobbeleren, maer comende op ofte voor trif van Cabo Daguilhas, alwaer wij den 3en storm cregen, die soo schrickelyck en soo vreselijck was, waerdoor wel

mach genaemt worden een tempeest der tempeesten, waijende uit den westen, de stroom tegen den wint ende was soo lange durende, want begon op den Vrydach den 3e Jannewarij gedurich tot des Woensdachs den 8en dito, maer des Sondachs ende den 5en dito wajdet soo verbolgen, dat de see liep hemelshooch, gelyck thorens en hoge steyle bergen en dattet wilde tegen malcanderen op, waerdoor genootsaect waren om leven, schip ende goederen te salveren ons beste pant, de grote mast, te kerven, hoewel al twee dagen te voren de grote stenge al geschoten was, maer doordien den overloop, coebruch²⁾, cabelruijm vol water stonden, door welcke swaerte t' schip op backboortensyde in onmacht was gaen leggen, de grove see over boort uijt- ende inlopende, sijnde twoersz, schip genouchsaem met de zee gemeen, want hadden over de 100 loot water in tschip, maer doen de grote mast met alle het tuich over boort was, begon sich het schip wat te rechten, waerdoor alle tivolck met den moet, door Godes gratie, vielen een tpompen ende balien³⁾ ende spigatten met stoppen ende ontstoppen, als de zee daelde, om weder een drooch schip te maken, maer hadden wij noch een soo grove zee waters overgereggen, gelyck wij se veel gehadt hadden en veel voor en achter het schip om sagen lopen, soude als een kegelsteen gesoncken hebben ende alsoo tschip met dat overstallige water beladen was, soo wasser van tivolck geweest, die gaten in den overloop hadden ghehouwen sonder tot noch toe te weten, wie sulcx gedaen mach hebben, waerdoor veel waters in truijm in ende door de last gelopen was, doch ick meen, dat hetzelue het schip mede heeft helpen rechten (andere menen, dat seer quaet ende qualijcken gedaen was), insin, hadden soodanigen storm en holle zee, datter niemand in tschip en was, jonck noch out, die de dagen sijns levens sulcken vreeselijken hollen water gesien heeft ende elcke[n] was verschrikt van de see aen te sien ende meen oock, dattet volck tselve niet lichtelijck vergeten sullen ende doen tschip bynae syn water weder quijt was ende lens hadden, doen lacht noch al seer diep geladen, want tschip conde qualijck met de see rijsen en bleef noch al seer onder sijn mercken geladen door alle twater, dat in truijm gelopen was, daer de last mede beswaert bleef.

De vreeselycken storm over sijnde, was voor ons goeden raet dier, want ons roer was aen stucken, de spiegel wilde ons begeven ende alle balcken, kovien⁴⁾ ende wat aen tschip was, wiert en was gaende,

de grote mast, grote stenge ende bramstenge met alle de rees en nieuwe seilen, hoofttouwen, lopende want, blocxgijns, alles was wech ende waren quijt sonder een vaem los touw, blocx, planck, ofte swalp, pick of teer meer in tschip te hebben om yets te connen maken of verma[ken] ofte toe te stellen ende was met ons alsoo gestelt, dat niet en wisten, welcke wech kiesen andermael te acomotteren om de Cabo de bona Esperance te passe[ren] ofte wederom aan Madagascar ofte Mauritius te loopen, want soo ons de wint best hadde willen dienen, derrewaerts soude wij hebben moeten loopen, want waren onse beste ende meeste seilen quyl, connen weijnich voortganc maken ende noch min van een leger wal seijlen; van onse voorstenge maeckt[en] wij onse grote mast, twoormarseil was tgroote sail ende tschip door dat conti[nu]eerende holle water wilde in de gront slingeren, waerdor sijn lendenen gebroken wierden, doordien datter geen steun aen sijn mast noch sail en hadde, doch de Heer door sijne genade gaf gracie, dat wij moij weer ende slecht wat[er] bequamen, daer mede de Cabo Falso ende Bona Esperance dobbeleerden ende passeeiden en arriveerden den 14 Jannewarij 1620 in de Tafelbaij, alwaer ons de goede Godt tonser geluck liet vinden tschip de Goede Fortuijn in eenen slechten desolaten miserabelen staet, want schip lach vol siecken aen de scheurbuijck ende hadden al ontrent 50 man doot ende dagelijcx storven al 2 a 3 in tetmael ende liet sich aensien of tschip soude uitgestorven hebben, want in de negen of tien dagen, dat se in de Tafelbaij gelegen hadden, geene verversinge gecregen ende t' volck, die noch op de been hielden, gaende en staende waren, hadden de scheurbuijck onder de ledien, waerdor het scheepsvolck niet machtich waren tscheepswerck ende hoewel tschip den Leeuw daer soo reddeloos arriveerde, soo was nochtans tvolck van de Goede Fortuijn daeroer seer verblijt ende hopende eenige hulpe of assistentie daervan te hebben, want den Leeuw hadt, Godt los, gesont volck, hadden van Jacatra maer 13 man verlooren.

Maer die van tschip den Gouwen Leeuw waren noch meer verblijt, omdat Godt de Heer ons in de Tafelbaij een schip van onse Compe. liet vinden, twelck ten naesten by tschip den Gouwe Leeuw van alles conde bysetten ende stofferien, dat weder souw mogen seilreit werden om rechtdeur naer tvaderlant te gaen, want anders was onse rekeninge gemaect, dat soude moeten naer de Cabo de Lopo Gonsalva lopen om

op de schepen van Gunne te wachten om geholpen te worden ende van fictalie versien te werden, want hadden ontr. 4 lasten rijs met 2 metale stukken, die boven op tschip lagen en vooruit schoten met 4 steenstucken en andere dingen over boort geworpen, behalven speck, vlees ende andere vivres door tslingerend in de grote storm wech ende schadeloos geworden waren, daer tegen ons de goede Godt soo een geluck tegen dat groote ongeluck ende schade verleent heeft, dat de groote ellende ende miserie, die ons boven thoont hinck, wechgenomen is ende te recht gheholpen ende weder gereddet zyn ende naerdat den Leeuw weder gerepareert ende versien was, van tgene nodich van doen hadde vijf schip de Goede Fortuijn, te weten met een grote stenge, daer grote mast van gemaect wiert, voorder van hoofdtouwen, stach, lopende want, trossen, blocx, spykers, seildoek, pick, teer, hout tot de rees, sparren ende deelen, hout tot ons roer te maken, timmerluiden, die daer verstant van hadden, te ordoneren ende maken ende wierden door behulp van dat schip ende schipper Jan Gijsbertsz^o), die ons alle behulp dede met raet en daet, weder seilreit omme van de Tafelbaij met beyde de schepen naer de Baije Sta. Helena te lopen ende voorts naet vaderlant ende onderwegen aendoende het dasseneilant om met dassen de menichvuldige siecken van tschip de Fortuijn te verquicken ende op de been te helpen ende de gesonde te refresseren ende te verstercken ende van daer na de versz. bay de St. Helena om een pertije van onse ladinge op een van de eylanden, in de bay leggende, te brengen om alsoo nae de rest van de ladinge te mogen sien ende, tgene nadt is, te drogen nae vermogen, alsoo met wel geconditioneert goet over te comen ende wij soo den 5 Februw. met beyde schepen tseil gegaen en quamen denselven dach onder Dasseneijlant ten ancker ende den Leeuw aldaer tot den 10 gelegen hebbende, menichte van dassen becomen, syn naer de baij de St. Helena geseilt om ons voorgenomen werck te vorderen om tijt winnen, alwaer wy des middachs arriveerde en lieten t' schip de Fortuijn aan tDasseneylant noch liggen, opdat se hare siecken met dassen voeden en verquicken mochten, daer entussen syn in tschip den Leeuw doende geweest met onse peper ende wiert ontrent 40 of 50 lasten op de coebruch gehaelt, makende een gadt tot op de garniring tegen het beschot, daer de nagelen ende noten lagen, daer twee gaten in maeckten, een omlaech ende het ander een backboort, soo nae wij conden aen boort comen, om nae de nagelen te sien,

dewelcke wy noch drooch bevonden, maer ontrent op een hantbreed nae van de garniring begonnen vocht ende omlaech waren heel weeck ende maecten oock een gadt boven de nagelen in de nooten, dewelcke drooch ende wel geconditioneert waren ende oock een gadt achter in tbeschot gemaect, daer de nagelen geheel drooch ende wel waren ende naedat de peper van voren nae achteren geschoten was ende alle aenhangende peper van backboort en stierboort afgenoem, van malcan-deren gebrocken wiert, door de last onder de andere peper geworpen ende de peper, die boven gehaelt was, wederom laech geschoten, soodat de last van de peper nu soo wel geconditioneert is, als se was, doen se gescheept wiert ende het ryum en de locht geheel coel sonder eenige [?]. Onse meninge was, dat men de nagelen soude oock hebben moeten bovenhalen mitsgaders de noten, maer dewijle die soo weynich noot hebben ende de noten geen, heeft ons goet gedocht de goederen alsoo te laten, want soude meer schade door spillagie hebben, als proffyt soude connen doen, dewijle de nagelen ende noten soo coel als loot bevonden sijn ende tgene, dat alrede bedorven is, moet blijven en goet is, wel goet sal blijven ende derhalven heeft ons goet gedacht, de nagelen ende noten laten stil liggen, want als wij al 20 of 30 dagen daeraen gespilt hadden, en soudet goet niet beter overcoomen, alst, met Godt, comen sal. Den 15 Februarie arriveerde het schip de Goede Fortuyn weder bij ons in de Baij de St. Helena ende de menichvuldige siecken waeren meest weer op de been ende hadden 66 ofte 67 doden gehadt, het was in dese baye St. Helena een seer dorren, drogen, couden tijt, gelijck in ons lant in 7ber of October wesen mach en tis hier nochtans in therte van de somer, maer het comt door gestadige harde zuijl. winden, die soo gestadich waijen ende in de gehele baije en is maer een watercuijl, daer men in tetmael ontrent 8 of 10 oxhoofden water uijt becomen can ende meer niet, maer tis een seer grote baij, daer men met veel schepen voor alle winden in beschut liggen mach ende fraij om uijt ende in te seilen. Wij en vonden nergens geene swarten, want schijnt, dat se dese tijt des jaers met haer beestiael ver te landewaerts in gaen wonen ontrent de rievieren, waterbeecken ofte fonteijne, maer seer delicate visch isser in overvloet met de segen te trekken.

In de Tafelbaij hebben onder twee steenen elck eenen brief gevonden, den een was van eenen Sr. Robbert Adams⁶), Engelsman ende den anderen was een brief met weinich regulen van een duits coopman,

genaemt Jan Clandt⁷], gecomen met tschip die Boel ofte Bul van Lonnen, den 12e Augustij 1619 geseilt, den 29 November in de Tafelbaij gearivt. ende den 12 Decembr voort nae Bantham geseilt, gelijck U.Ed. by dese bygaende copien sien moecht, de principale hebben weder onder de stenen geleijt, gelyc se gevonden sijn. De goede Godt wil ons met de vereeniginge van beijde oostindische compe. verlenen goet avonthuer ende dat alles wel mach succederen ende vooral tot Godes eere, onser sielen salicheijt, ter eeran ende profyt van de landen ende de Oostindische Compe. strecken ende gedijen.

De Hr. Gnl. Reael is den 5 October in de Tafelbaij voorspoedich sonder ongeluck met jacht den Eenhoren met gesontheit ende gesont volck gearriveert ende is den 11 of den 12 dito wederom nae St. Helena tseil gegaen, want wel te presumeren is, dat in de versz. Tafelbaij geene beesten tot ververschinge becomen sal hebben meer als wij, want en hebben der niet een vercregen, derhalven en moet sich niemand, die uyt Oostindien comende, verlaten op eenige ververschinge, die in de baye Saldango ofte Tafelbaij ofte in de baije St. Helena te becomen is, want de swarten, schijnt, met hare beesten al veere te landewaerts in gaen wonen sijn om voor Hollanders en Engelse bevrijt te wesen, die voor dese tijt haere beesten met gewelt benomen hebben ende slagen ende weinich goet in betalinge gegeven ende op de dassen van tDas-seneilant heeft men sich oock niet seer te verlaten om daer te gaen ende ververschen, want hebben der weinich gelaten, want tmoet wel 2 of 3 jaren aenlopen, eerdat se weder soo starck aengeteelt sullen hebben, dat helpen mach om eenige schepen daer te gaen ververschen.

De coopman van de Goede Fortuijn Louwerens Harmensz.⁸) heeft ons de lijste, van tgene een tschip de Gouden Leeuw overgegeven ende gelevert heeft, wel puntelycken aengeteykent ende bij ons onderteikent is, gelyck U Ed. by den neffensgaende copie sien cont, maer heeft ons onnodich gedocht de copie te senden, dewijle tprincipal by den coopman rust ende onderteikent is. Op tschip de Goede Fortuijn vaert eenen persoon, van de Heren Mrs. voor fiscael aengenomen, genaemt Mr. Poulus Bartsz.⁹) van Enchuisen ende heeft in de strate met onse schepen van oorloge gevaren ende te voren wel 13 jaren pensionaris der stadt Enchuisen geweest. Den tyt van ses weken, dat het schip de Fortuijn bij ons geweest ende gelege heeft, hebben gesien, dat hij sich seer modest ende degelyck gedragen heeft ende heb oock verstaen,

dat hij sich alsoo de gehele reise gecomporteert heeft; U.Ed. sal gelieven op die man te letten, want nae mijn oordeel ist een persoon, daer goet verstant bij is ende, sich voortaan alsoo comporterende, mach U.Ed. ende de Compe. noch goeden dienst verstrecken ende den ondercoopman genaemt Thomas Tongerlo¹⁰⁾ is mede een fraij beleefd jonckman, heeft op Lavante gevaren, in den handel van Aleppo genegotieert ende heeft op teijlant Cyprus gelegen, U Ed. sal gelieven hem voor gerecommandeert te houden.

Den bottelier van ditto schip, genaemt Reyer Sacles¹¹⁾ van Medenblick, sijnde tegenwoordich op sijn vijfde voijagie, dat hij d' Oostindische Compa. gedient heeft ende alsoo ick den versz. persoon wel kenne, doordien met mij voor bottelier met schip Mauritius vijtgekommen is ende met selve wederom naer tvaderlant gekeert ende tegenwoordich op de Fortuijn varend, daer hij oock van sijnen goeden dienst bedanct wort, want tot [?] een vroom, trouw, degelyck ende nuchteren man, derhalven ick hem aan U Ed. recommandere van sich, ofter iets voor viel, tware tot schipper op een jacht off eenige andere dienste, daer hij toe bequaem mocht bevonden worden, geimplojeert te wesen, want te wenschen waer, dat de Compe. meer sodanige personen in haren dienst hadden, tsoude de Hr. genrl. ende alle regierders over plaetsen in Indien als op de schepen, veel gerustheit innen brengen ende met cleine moeijte mogen gouverneren, derhalven sal U Ed. den versz. persoon voor gerecomandeert ende indachtich gelieven te houden

Hiermede

Ed. Erentfeste achtbare voorsienige discrete Heere in de bescherminge des Alderhoochsten bevolen, die U.E. verleene een geluckige regeringe, twelcke ter eeran van tvaderlant, tot proffijt van de geocstroijeerde Oostindische Compe. mach strecken ende U Ed. op sijn tyt met gesontheit ende behouden reijse weder in tvaderlant laet keeren,
Geschreven in de Baije St. Helena op de hoochte van 33 grad. desen
24 Februario Anno 1620.

U Edl. dienstwillige

Steven van der Hagen.

U E. sal gelieven onse groetenisse aen Sr. Houtman, Sr. Pieter de Carpentier ende Sr. Jacob Dedel¹²⁾ te doen.

LXXXI. JAN DIRCKSZN. LAM, MALEIO 3 MAART 1620¹⁾.

Ed. Erentfeste gestrenge manhafte wyse voorsienige zeer discrete Hr.

Pr. tschip St. Michiel, dat den 8en Febr. hier wel (Godloff) gearrievt is, is ons wel geworden Uwer Ed. aengenaeme, in dato den XIe Novembr. 1619 voorleeden, door dewelcke volcomenlijck verstaen hebbe, tgunt sedert U Ed. vertreck van Amboijna, soo in passant op Japara, Jacatra als anders, gepasseert is. Godt almachtich zij gedanct van de tot noch toe gewenschte ende geluckicge successen; de trouweloose mooren sijn over haer tegens ons begaene faulten rechtvaerdichklijck gestraft, hoope, dat hetselve veel, van soodanige gesintheit sijnde, in den thoom houden sal. De diverse ammonietie van oorloge ende de met selve schip coomende soldaten, die noch 64 in leven waeren, sijn gereparteert ende verdeelt, als [UED.] bij de nevensgaende resolutie van den 10en deser sult connen sien. Commende ten principe, sal vervolgens verhaelen, t' gunt sedert mijn laetste alhier voorgevallen ende gepasseert is.

Den 4en Novembr. 1619 quam een swarte van Tomanira aen onse sijde overloopen, bracht tijdinge den prinse van Thidoor van meninge was Marieco seeckere nacht met gewelt ende onversiens te overvallen, ten welcken eijnde (soo hij seijde) alle gereetschap van stormlederen als andere op Thidor gemaect werde, tgunt Capn. Heeroom²⁾ datel. liet weten om hem tegens soodanige listen ende aenslagen te versien, seijnden hem tot versterckinge noch 4 schilden ende mannen, t' welck in dien tijt naer onse macht veel was.

Den 11en ditto des nachts, heel doncker sijnde, quamen de Thidoresen met alle haer macht omrent t' fort Marieco, wetende, onse mardijckers juist op Malleije waeren, twelck sij onversiens (soo vooren verhaelt staet) meijnde te beclimmen ofte in brant te steecken,welcke alreede ende eer men die gewaer wart, door de palasaden gebroocken ende in tMardijckers quartier waren gecoomen, doch vermits d' onse, gewaerschout sijnde, te beter op haer hoede waren, wert bij de buijtewacht wat ritselen gehoort, die terstont, opdat die van tfort t'selve soude mogen verstaen, overluijt geroepen ende gevraecht heeft, wie daer was, maer als hem niet geantwoort wert ende tritselen hem naderde, doch hem (als waer was) t' selve vijanden mochten sijn, die

hem sochten t' ondercrijpen, waeromme sijn musquet op haer gelost ende meteen geroepen heeft „ales armes, ales armes”. Die van tfort hebben datel. mede op haer geschooten, weshalve sij seer confusel. wechgelopen ende gevlycht sijn, achterlatende eenige vierpotten ende over de 200 rieden, daer sij haer lonten in gebercht hadden, hebbende niet besonders uitgericht, dan dat sij een huijs buijten, doch dicht aan tfort, in brant gesteeken hebben, drie dagen ende drie nachten bleven d' onse geduurich in de wapenen, vermits sij dien tijt bij ende ontrent t' fort quamen.

Den 29en ditto in de voornacht is de prauw van Tafasoho, vaerende naer Marieco, omtrent den houck van Mitterra door thol ende groff water verongeluckt, waerin vijff nederlanders, als namentlijcken Paulus Barth³) coopman op Marieco, Mr. Laurens Vlammich barbier aldaer, de Capn. des armes⁴) van Gnoffoquia, Phillips Burgois ende Volckert Jacobsz. adelb. drie mardijckers ende een kint sijn gebleven, de reste sijnt miraculeuselycken ontcoomen, dewijl sij sanderen daechs in de morgenstont met de prauw voor Gammalamme dreven, doch bij die van tfort door een mist, die haer (Godt loff) benevelt hadde, niet gesien werd, de stroom heeft haer voorts vier a vijff mijlen t' sewaerts geleijt ende des avonts weder naer Tacomij gebraecht, daer sij, van dorst, hunger, coude ende ongemack halff doot sijnde, te lande sijn gecoomen.

Den XIen Novembr. hebben van een prauw, die van Gamme Lamme over quam, verstaen, dat seekere talle, commende van Amboijna, omtrent Batsian van de Thidoreesen is genommen ende daerbij een pacquet brieven, die se El. Me. de Campo⁴) behandicht hebben.

Den 17en do. heeft ons Sr. van Ommeren⁵) geadviseert, hoe Kimelaha Canari⁶) van Batsian was gecoomen, die verhaelde gesien te hebben, dat den tolck (die bij de coopman aldaer met een prauw omme de become advisen van Amboijna naer Malleije te brengen gesonden was) van de Thidoreesen overvalLEN ende overweldicht is geworden, soodat den tolck tleven ende wij de gewenschte advisen hebben verlooren. Dese tijdinge heeft mij doen resoveren een talle expresselijcken naer Amboijna te depesseren omme U.E. van tverlies tadviseren, opdat, indient mogel. waer, de copien van de verloore missiven ons wederomme met deselve mochte toegestuert werden, doch sijn door misverstant van den coopman van Batsian onse brieven wederomme teruggege-sonden.

Den 22do. is hier t' schip de Swaen, commende uijt Japan, met vivres ende ammonitie van oorloge redel. versien sijnde, wel gearrivert, bracht ons de blije tijdinge, dat den Commandeur Heijndrick Jansz. met de scheepen Engel, Bergerboot ende Morgensterre twee Engelsche scheepen voor Pattani genoemden hadde, oock meede, dat de Nieuwe Maen ende 2 a 3 joncken in Januari off Febr. soude volgen, die alle daechts hebben te verwachten, den Almogende geleije haer in salvo.

Den 1en Decembr. is Capn. Heeroom, met twee prauwen tegens een groote Thidooresche correcorre aen de cust van Bathachina slaechs sijnde, geschooten.

Den 4en Febr. 1620 sijn hier vier Nederlanders gearriveert, die eenigen tijt in de Manilhas hadden gevangen geseeten, sijnt geluckel. met een tsiamptgen ontcommen, naerdatt sij een Spaingaert, die haer om bewaeren gestadich volchden, besprongen ende overweldicht hadde, die sij tot in Mindenao mede brochten, doch bij de inwoonders aldaer ontduijstert ende versteeken is geworden. Hoe in de Manilhas sich des vijants saecken gedrougen, mede wat haer macht ende gelegenheit was, sal Uwer Ed. Carel Vincenten¹⁾ (eertijts geweest adelbr. onder de Compe. van Capn. Hamel²⁾), die een van de vier ende wel de bequaemste is) in tbreeede connen verhaelen, die tot dien eijnde mede-seijnde, daeraen mij refereere. Soo veel ister aff, dat door haer verstanden, een ofte twee galeijen met drie scheekens claer lagen, die tot secours voor haer forten in de Molucques gedestineert waeren.

Den 10do. cregen tijdinge van Marieco, dat voor Gamme Lame ses a seve seijltyens, daeronder twee galeijen waeren, gesien werden, weshalven des vijants forten rontsom geweldich schooten. Lieven Jacobsz.³⁾ schipper van de Swaen, die den 24 Janri. daer te vooren op enich vaertuijch, dat uijt de Manilha, Malacca off Macassar soude mogen commen, uijt cruijsen gesonden hadde, deselve in de morgenstont gewaar wordende, is daeronder geloopen. Sijluijden meenden, vermits sijn vlagge ingenomen hadde, het eene van haer scheepen was, genaemt El Rosario, waeromme een van des vijants scheepen, genaemth St. Buena Ventura, bij hem gecommen is, maer, hem naerrende, sach, hij bedrogen was ende socht het alsdoen t' ontleggen, doch te vergeefs, want tschip de Swaen, die hem alrede in stilte onder tgewelt van tschut hadde, heeft soo dapper geschooten, dat niemant van de haere om de seijlen te schavelen¹⁰⁾ dorste bove commen, maer ses a seve malen

om van de haere ontset te worden schooten; den vijant, dit siende, die noch niet off qual. voor Gammelamme geset lagen, sijn met drie galeijen naer hem toegecomen, meenende (soo het scheen) hem niet alleen t' aes t' ontjagen, maer hem selff in te slotcn, waeromme den schipper 3 a 4 stuckx gel. in svijants scheepken heeft doen schieten, die alle treffen, bijsonder een, twelck gelijcx waters inquam, t' gunt haer alle dede despereren van ontseth, maer veeleer in de gront geschooten te sullen werden. D' onsen hebben haer voorts gedreijcht te water, swaert ende vier, indien se haer datel. niet overgaven ende de princepale met haer eijgen schuiftgien aen boort quamen, twelck sij door vreese alsoo deden. Overcommen{de}], werden dattel. in truijm geworpen; niet-tegenstaende noch veel Spaingiaerden in de prijs waeren (die omdat de galeijen vast naderden, daer sonder perijckel niet conde uijtgehaelt werden) hebben deselve achteraen genommen, maeckende voorts alle gereschap om tegen de galeijen, als tnoot waere, te slaen, doch sochten t' ontseijlen om te behouden, tgeene sij hadden, t' gunt soo geouchlyck niet conde geschijden, off werden van de galeijen achterhaelt ende dapperl. beschooten; geduirende t' gevecht begint het te koelen ende brengen de prijs (Godt loff) dien avont voor Mothier, ledien gants geen schade, hoewel over de drie hondert schooten hadden uijtgestaan. D'Almogende geve ons victorie over onse vijanden, t' scheepken was volladen met vivres, daervan Uwer Ed. den directeur verhaelen doen sal, derhalve passeer, thad op in de 90 sielen, uijt de-welcke verstaen hebben de compste van haeren nieuen gouvernr. Don Luijs de Bracamonte¹¹⁾, die (soo sij seiiden) mede brachte tusschen de 500 a 600 soldaten, soo Spaingnaers als Pampangers¹²⁾, maer d' overloopers seggen 300. Tis dan sooveele als tis, moetent gedooogen ende d'onse met patientie verwachten, die hoope een goede pertije sullen sijn, vermits tmeeste volck verlost ende een jaar boven haer tijt moeten blijven, come nu weder op de gevangens, d' overste van haer is genaempt don Alardo Faxardo¹³⁾, die hier tegenwoordich houde, hij quam van des Conincx wegen voor contadoor over Ternate ende Thidor. Sommige seggen, hij soude sijn de neeff van haeren Capn. Genl. Don Alonso Faxardo¹⁴⁾, maer hij ontkent het, seijt, dat hij hem (hoe-wel deselve naem ende van heeft) nochtans in tminste van bloet niet en bestaet, watter van is ofte niet, is ons onbekent, wert evenwel bij haer in groot aensien gehouden.

Den 19en do. hebben t' schip St. Michiel om nevens de Swaen de prijs t' accompaingeeren ende herwaerts te brengen naer Mothier gesonden, die den 18o. daeraenvolgende hier wel sijn gearriveert, den voorss. den don Alonso heeft met onse bewillinge opene brieven naer Gammelamme met seekere sijne slavinne gedepesseert, versouckende aen den Mr. de Campo, dat men de gevangene Hollanders, die daer hadde ende die maer vier in tgetal waren, tegens Spaingnaerden souden soeken te lossen ende resgatteren, daerop de Mr. de Campo mij ter antwoort schreeff, wel genegen was in onderhandelinge te treden, bij soo verre men den persoon van don Alonso daerin wilde trekken, tgunt hem schriftel. ontseijde, als oock dede van den schippr. ende stuierman, maer wel van de reste ende dat dit onse wijtterste meninge ende resolutie was sonder in vordere saecken dienaengaende te willen treden; voor ende alleer gelijckelijcken onse gevangenen uijt de Mannilhas soude ontboden hebben, alswanneer met hem (volgens Uwer Ed. voorgaende advijes) soude tracteren, hierop versocht den 24en onder vrijgeleij met gecommitteerden van onsentweegen mondelingh te mogen handelen, tgunt hem geaccordeert hebbe, sont als committeerden derhalven den fiscaal ende Sr. Bosschaers¹⁵⁾ naer Calematte omme ten overstaen van Capn. Ruffijn¹⁶⁾ met haer dienaengaende te besluijten, als sij naer gelegentht. der saacken ende in equite soude bevinden te behooren. Partijen met alle verseeckertheijt ter bestemder plaatse ende tijt gecompareert sijnde, wert besloten, wij voor de 4 Hollanders 5 Spaingnaerden souden geven, daervan men s' anderendaechs leverantie soude doen, maer haer gecommitteerden (welcke waeren Antonio Carreno de Valdes Capn. p. sergiente majoor, Juan de Chaves Capn. ende Fran. es. de Arsave secr.¹⁷⁾) vertrocken sijnde, sijn ter gesetter uijeren niet wedergecomen, noch oock de gevangenen gesonden, maer haer door een Alferes¹⁸⁾ schriftel. excuseerende, dat sij niet en wisten, welcke vijff sij onder sooveel soude verkiesen, alsoo haer alle even aengenaem waeren, allegerende, dat de reste soude wanhoopen van nimmermeer verlost te werden, dat daeromme beter was met de onderhandelinge soo lange te vertrecken tot de compste van alle onse gevangenen uijt de Manilhas, die, soo hij belooffde, eer weijngije maenden op Ternate soude wesen, als U Ed. bij de nevensgaende missieven ende de daerop gevolgde antwoorde breeder sult connen sien, daeraen mij gedrage, doch wat daer van worde wil, sal den tijt, ontdecker aller

dingen, medebrengen. Twaere te wenschen, men met dese gelegentheyt onse bedroeffde gevangenen soo verre uijt haere handen conde criigen, daeromme soo veel weer ende moeijten voor desen gedaen hebben. Met tselve verovert prijsgen (dat ons om dese advisen te brengen seer wel te passe compt) gaen 25 gevangene Spagnaers, de reste hebbe, soo op Maleije, Macquan als de schepen, verdeelt. Bij soo verre de saecken van Banda Uwer Ed. compste alhier soude mogen verbinderen, in sulcken gevalle (indient Uwer Ed. raetsaem dunct) mochte deselue gevangenen neffens advijs, hoe U Ed. daerinne belieft gehandelt te hebben, mette eerste scheepen herwaerts seijnden, waernaer mij sal reguleeren.

Hebbe, soo door overloopers als gevangenen, verstaen, dat de Spaingaers ende Thidooreesen haer starck maecken ende alle haer macht versamelen omme een aenslach op eenige onser forten te maecken, d'een seijt op Marieco, d' ander op Calmatte ende sommige wederom op Batsian, doch waert gelden wil, is den Almogende bekent, die ons beschutte ende bescherme. Voor ongeval op ons hoeden sijnde, hebben (Godt believende) voor haer macht niet te vresen. Alle de plaatzen in tparticulier hebbe hier van gewaerschout ende naer mijn crancck vermogen ende gelegentheit des tiids versterckt, de scheepen St. Michiel ende de Swaen houde mede altijs vaerdich ende seijlree, opdat sij haer, des noots sijnde, vervougen daer ende ter plaatzen sij geordonneert sullen werden. Indien St. Michiel ofte andere schip ofte scheepen Januari voorleeden hier hadden gehadt, was geschapen, den vijant een merckel, affbreuck soude gedaen ende het voorverhaelde secours meest ofte ten deele verhindert hebben, dat kenne den Almogenden in Wiens genadige bescherming den

Ed. Erentfeste Gestrenge Manhafte wyse voorsienige seer discreten Heere ende alle de vrinden aldaer naer hartgrondige groetenisse wil bevolen laeten, die deselue ende ons allen verleene geluck ende voorspoet.

In Maleye desen 3en Martio 1620

UEG. getrouwe dienaer

Jan Dircksz. Lam.

LXXXII. JOB CHRISTIAENSZ. GRIJPH, MALEIO
3 MAART 1620^{1).}

Ed. Eerentfeste gestrenge wijse voorsienige ende seer discrete Heere.

Pr. tschip St. Michiel, twelck den 8en Febr. hier wel is gearriveert, is mij geworden U Ed. missive van den 11en Decemb. 1619, de victualie, amonitie van oorloge ende andere provisien hebbe naer behooren verdeelt ende onse portie daerwt gelicht. Op dato gaet het schip naer Macquian, vandaer naer Mothier ende voorts naer Marieco omme ditto plaatse met alle nootwendichede te versien. Naerdat alles gelost sal sijn, sal Uwer E. met de eerst naer Java gaende schepen van den ontfanck ende bevindinge, van t' gene aen mij daermede geconsigneert is gecomen, aviseren ende voor tmonteren[de] van de geheele factuere t' comptoir Gnrl. crediteren ende wederomme debiteren voor een kist met 8000 realen van 8ten, die op Grissij is gelaeten. De cleede tot de bevorderinge van den handel, door Uwer Ed. ordre daerinne gescheept, comen tot de innenvorderinge der nagelen ende opcoopen derselver seer wel te passe, het leveren van deselve heeft hier tot dees tijt seer slapelijck toegegaen, hebben ontrent 220 bhaeren in voorraet, staet te beduchten, mits t' gewas dit mouson extraordinaris cleen is, dat wij van nu aff tot Augustus toecomende met tgene alreede hebben, over de 300 bhaeren niet sullen becomen, sullen vigileren ende ons beste doen het weinige, datter is, in onsen handen te crijen, daertoe dese provisie van cleeden vrij sal helpen, verhoope, nu alles wt de hoecken sal comen, twelck by de rycste tot noch toe is bewaert geweest, doch sorge, datter noch al obstaculen sullen wesen, die eenige tot het ophouden van tgene sij hebben, sullen bewegen, als namentlyck d excessive dierte van rijs, sagu ende cleeden. Het volck alhier stoeten haer daeraen seer, dat sij alles soo dier bij ons moeten coopen, tgeen weleer tot redelijcker prijs van de vremde handelaers hebben connen becomen, in sonderheyt beklagen sij haer, naerdien se de nagelen veel suijverder ende met swaerder gewicht als die van Hittoe, Loehoe ende Cambello leveren, maer tot 50 rn. de bhaer betl. werden, daer de andere 60 crijen ende daerenboven de cleeden noch tot ongelijck hooger prijs hier als sij daer betalen moeten. Dese oorsaecke doet niet alleen, dat eenige haer nagelen ophouden, maer maect den meesten hoop tot het plucken on-

lustich. Ick houdet daervoor, dat het van tgeringste nut is, oorsaecke, dat hier van jaer tot jaer minder nagelen becomen werden. Niemant onder dese luyden drooinden eens, doen sij een coyang rijs van de Javanen ende andere, die hier een vrijen toeganck hadden, tot 40 ende minder rn. betaelden, de bijl ende tvier aan de nagelboomen te leggen omme deselve wt te roijen, tc verbranden ende t' lant tot plantagie van rys bequaem te maecken, men sach geduerende de commercie met de vreemdelinge, van dewelcke sij de sagu tot heel civilen prijs cochten, niemant naer Xula ende andere plaeften varen ende vletten omme sagu daer vandaen te haelen, maer mits sij doen leechlycken aan de cost conden geraecken, hielt yderee syn volck aen tplucken ende ginck niet eenen nagel op tlant verloren, maer nu sy de coijang aen ons tot 150 rn. ende de sago den tack²⁾ tot $\frac{1}{4}$ rh. betalen moeten, siet men, dat syt gants anders practiseren, besnijen nu niet alleen hare tuijnen, maer royen de nagelboomen wt, verbranden deselve ende op velden, soo wijt ende groot als men overoogen kan, bevint men nu rijs besaijt, daer men voor desen niet dan nagelboomen plach te sien, dit doen sij alleenlijck om de duerte van den rijs ende sagu te ontgaen, waerdoor de compie. groote ende merckelycke schade lijt, die, soo daer niet in versien wort, van mouson tot mouson grooter sal werden.

De last, die Uwer Ed. geeft omme voortaeen met ijder schip in tbysonder rekeningh te houden, sal niet laeten naer te comen. Soo veel aengaet de partij van 18717/16. die ick den Coninck van Ternaten goet gedaen hebbe voor tol van 1039 bhaeren 150 cattij nagelen a 15 per cento, wt de Moluccos gescheept ten tyde van den Directeur den Dorst ende Westerwolt, die Uwer Ed. totdat ick naerder bewijs gedaen soude hebben, tot mynen laste hebt doen stellen, daervan gaet hiernevens memorie, waerbij aengewesen ende gespesificeert werdt, met wat schepen deselfde sijn gegaen. De redene ende oorsaecke, waeromme de nagelen nu met 15 ten honderden beswaert werden, hebbe tot noch toe van niemant te weten connen comen, bevinde bij de boecken van de Hr. de Haes tijt aff, dat se doen met dien tol sijn belast ende dat het voorts soo is gepractiseert, daernaer mij gereguleert hebbe, voortaeen sullen geen nagelen afschepen, off sal se in de factuere met den tol, die den Coninck rechtelycken toecomt, carrageren.

Copie, soo van onse negotie- als soldaeteboecken, sal alle jaeren niet laten naer Java te senden. Mijn cousins, den raetsheer Lodensteijn³⁾,

sal ick wegen syn soons zr. rekeningh in tparticulier schrijven ende soodanigen onderrichtinge doen, dat hij U Ed. nochte de E. Heere Maijoors daerover niet meer sal importuneren.

De middelen, die Uwer Ed. ons aenwijst omme huijsen te maecken, waerinne de nagelen ende andere compies. goederen voor brant mochten verseeckert leggen, kan hier qualyck in twerck gestelt werden, mits het ons aen volck ontbreect, t' is t'noodichste werck, dat hier gemaect dient omme de provisien ende andere compies. middelen, die maer op veel plaetsen in slechte riede huijsen bewaert werden ende aen een voncxken viers hangen, voor brant te bewaren, sullen hierinne tot naerder ende beter gelegentheit noch moeten patienteren.

Den 22en Novemb. lestleden arriveerden hier wt Japan t' schip de Swaen, daermede wy van rys ende andere nootwendicheden redelycken versien wierden, als U Ed. pr. de nevensgaende copie van de factuere sult connen sien, provideerde daermede in allerhaest de forten op Macquian, Mothier, Marieco ende Sabouwe, die alle even cael waeren en met haren rijs qualycken een maent langer souden wthouden, dit verricht synde, dede Ed. Hr. Gouvern. met ditto schip de garnisoenen op Mothier ende Marieco verwisselen, leggende de eene compie. in des anders plaets, van die tocht wedergecomen sijnde, naerdat het water ende andere behoefticheden aen boort gehaelt hadde, ginck het in zee omme op de Spaense schepen, die van Manilha ofte Malacca soude comen mogen, te cruyssen, den 10en Febr. metten dage vont hem onder eenige Spaense seylen, liep naer tgene hem naest was, twelck hij beseilde ende aen boort clampten, dreigende de Spaengiaerden, soo syt niet wilden opgeven, souden het schip in den gront schieten, dewelcke, geen wtcomste noch ontseth siende, hun op goet quartier opgaven. Dewijl de Swaen met dit scheepken doende was, ontquament drie andere, daervan een voor Tijdoor ende twee voor Gammelamme ter reede quamen.

Den schipper meende met den prijs, t' gat van Gammelamme in te comen, maer, by de werken comende, quamen behalven t' oude fregath 2 galeijen op hem aff, die denselvigen morgenstont voor Gammelamme geancert ende neffens ende tot convoij van vier scheepkens wt de Philippinas gecomen waren, meenende, soo het scheen, de onse dc proije te ontjagen. Soo haest d' onse de galeyen gewaer wierden, namen sy den prijs achteraen ende stelden haren cours naer Mothier. De ga-

leije conden, vermits het stille was, tot haren wille bij ons schip comen, maer dorsten het niet aborderen, achte, ommedat sij alle provisien noch inne hadden, haer in geen perijskel wilde stellen. Deden op ons schip verscheijde schooten, van welcke niemant gequetst wiert. Savonts t' coeltien wackerende, raectent onder Mothier, alwaer de galeyen t' schip verlieten ende met den prys lieten beworden.

T' was genaemt Bona Ventura, gemonteert met twee stuckgiens ende hadde ontrent de hondert coppen op, waerover eenen don Alonso Fayardo, contado van s' conings wegen, t' hoofst was, tgene daerinne is vereuert, sal U Ed. wt de medegaende factuere connen sien, volgens welcke t'comptoir Genrl. sal crediteeren, ditto scheepken hebben t' jacht Ternaten genaempt.

De gelegentheit van de Spaengiaerden in de Philippinas ende andere particulariteijten meer, alsmede t' gepasseerde alhier t' zedert onse joncxte, sal U.Ed. wt de missiven van den E. Hr. Gouvern. ten volle ende in t lange verstaen, daeraen mij gedrage.

Met de aenstaende verlossinge gaet meest alle coopluyden, die in de Molucqos syn, haeren verbonden tyt expireren, als op Tafasoho, Tabelolo, Mothier, Batsian, Marieco ende Saboehoe. U Ed. believe mette eerste innewaerts gaende scheepen eenige bequame personoen te senden, omme de vacante plaatzen te bekleeden.

Hiermede

Eerentfeste, gestrenge, wijse, voorsienige ende seer discrete Heere, blijff in de genaedige bescherminge des Alderhoochsten bevolen, dien ick bidde, U. Ed. verleene geluck ende voorspoet. Actum Maleije desen 3en Maert Anno 1620.

U Ed. dienstwillighe Dienr.

J. Christiaansz. Grijph.

LXXXIII. GERRIT FREDERICKSZ. DRUIJFF, PATANI 8 MAART 1620¹⁾.

Edele manhaftige

Onse joncxste aen zijne E. E. Hr. zijn geweest van dato 6 November passato per de schepen de Sterre, Bergerboot, de Sampson en den

Hont, die wij hoopen, wel zullen ter hant gecomen zijn, t' zedert van
zijne E. E. nict vernomen.

De twee joncken, als namentlijck Ragia Indra ende Tchinhounge²⁾),
daer ick in gescheept hadde, den eenen 60, d' ander 20 coijang rijs, nae
zij vier a vijff daegen nae de Hr. Commandeur tzeijl waeren gegaen,
hebben door stercke contrariewint, die haerluijden gemoete, boven
Redang niet connen comen, waer tot dus lange hebben moeten vertoe-
ven, verhope, met dit mousson de reijse becomen zullen.

Twee daegen nae het vertreck der schepen ontfinck eenen brieff per
een visscher van de commandeur Heijndrick Jansen, daerbij verstonden
het schip de Galiasse bij haerluijden gecomen was ende dat hij dijen
tot versterckinge zijnder vloe medegenomen hadde, ons troostende,
naedat alle het volck van tjacht Hollandia en vijft ijder logie noch 3
man tot versterckinge zijnder vloe van hier mede genomen hadde[n]
(onder versekeringe ons van volck met de schepen, vijft Firando
comende, weder zoude versien), dat ons prt. mosten lijden en roeijen
met de riemen, die wij hadden, die troost waer wel goet, als maer de
Compa. daer geen schaede noch hinder bij lijdt. T'jacht Hollandia, dat
bij do. Hr. commandeur wel bekent is, hoe noodich t'zelve op de cust
moet wesen en can men sonder volck niet voeren, de logijen, die cos-
telijck zijn, evenwel bewaert moeten wesen, can men sonder volck oock
niet besetten, te meerder, alsoo de Engelsman, onsen tegenwoordigen
grooten vijant, met 20 gesonde mannen en den opperoopman, bij al de
werelt voor een groot, dol, los hooft bekent is, tot onsen buerman heb-
ben, noch daerenboven alle uren de gelias van Mallacca zijn verwach-
tende, die t comptoor in Sangora zeer hertelijck dreijgen, doch is tegen-
woordich zoo wel met twee rondeeltgens versterct, dat op haer niet en
passen, als maer een weijnich volcx hebben.

Tjacht Hollandia hebben door Chineesen ten opsicht van den coop-
man en den stuirmann Roeloff Jansen³⁾ in Sangora verdubbelt, soodat
nu 4 a 5 jaer de Compa. noch zal connen dienst doen; om tzelve te man-
nen hebben noch 4 Hollanders vijft dese logie toegesonden en lichte
noch drije vijft de logie van Sangora, zoodat met den schipper nu acht
mannen zijnen, daertoe hebbe doen hueren 4 Japonders en vier Chi-
neesen. Ick blijve noch alhier sterck zelffs vierde, soo van gelijcken
in Sangora, de goede Godt bewaere ons maer voor brant, de reste zullen
ons naer vermoegen wel sien te beschermen, naementlijck nu omdat het

jacht weder seijl gereet is, waermede de gantsche cust zoo van den Engelsman als de gelias ten naesten bij mede in vrede zullen houden, tot ons naerder ontset, Godt ten voorsten.

Den Engelsman heeft gecocht alhier van Paducca Sirrenarre⁴⁾ een groote Borneese galeije, die hij met 18 riemen ijder zijde can roeijen, meenende ons zoo in Sangora als in Lijgoor op de compste der Chineese joncken te quellen, dan, vernemende ons jacht gereet te zijn, geeft vuijt naer Sijam te willen, wat daer aff werden zal, leert den tijt, hij heeft tot zijn roeijers vele lascars en verlopende specken off Portugeesen en is vorder met 16 Engelsen gemant, doch wij niet liever als zijn vuijtcampste en sijen.

Ontrent medio November quaemen alhier twee joncken, d' eene vuijt Camboija, d' andre vuijt Sijam, brengende ontrent 400 picol benzoijn, soo grooten als cleijnen. Wij, zoovele niet van realen als gout versien zijnde, nochtans die schoone parthije siende, die daechlijcx wel aan ons geveijlt wierde, hebben dijen niet willen laeten gaen, te meer alsoo mij den stadtsweger zijde, d' Engelsen al cenige gecocht hadde, hebben nae rijper resolutie overgeleijt van de Coninginne te versoecken 10000 realen op intrest tot de compste der schepen, alsoo alhier met Japons silver, vanwaer wij, Godt loff, noch wel van versien zijnnen, in Petanij niet handelen connen, t' welck ons gegunt is, mits betaelende ter wederleveringe 5 realen per cento voor opgelt. Ick verhope, zijnen E.E. tzelve ons niet qualijck soll affnemen, te meerder alsoo ick dijto parthijen met zoo vele grooten benzoijn verciert bevonde. Ick hebbe ontfangen over de 150 picol schoonen, grooten capalla benzoijn, noch boven de 200 picol cacquij⁵⁾, den incoop van den grooten is door malcanderen 2 rijalen per picol minder als verleden jaer, den cacquij loopt al op een prijs. Mijn gevoelen is onder zijne E. E. Heer naerder onderrechtinge, dat als men den capalla a 33 en 34 realen genouch conde becomen, dat het een groot different voor de heeren meesters zoude zijn haer gelt in fijnen benzoijn tegen do. prijs te besteden, bij dat men den cacquij tot 22 en 23 realen moeten betaelen, want den cleijnen al te veel met stoff, hout en andere vuijlicheijt vermengt is, boven dat noch al cleijn van amandelen, derhalven hebbe die handelaers in tbenzoijn voorgehouden, alsoo vele fijnen zullen brengen, als doenlijck zal zijn, twelcke zij wel seggen, haer beste willen doen, dan connen met die lauwen⁶⁾ als dan qualijck handelen, alsoo zij ordinarij van 5 picol benzoijn maer

een pijcol capalla plaegen te brengen, doch zullen verwachten, wat zij doen zullen.

Den Engelsman om te thoonen, dat hij noch gelt hadde, heeft tus-schen de 50 a 60 picol benzoijn gecocht, daeronder maer 10 picol cabassa ^{5*}), dijto partie was mij tot 2 a 3 reijsen aengeboden, dan om t weinich cabassa, datter bij was, hebbe dijen laeten loopen.

Wij zijnen noch in tlaeste van Martio een joncke met een groote balou vuijt Camboijja verwachtende, waerbij noch goede partijen van benzoijn zal comen, die buijten twijffel al in mijn handen zal comen.

Embalou off gommalacca hebbe ontrent 30 picol bij der hant, die, nae ick verstaet vuijt het schrijven van Sr. Nijenroode, in Jambij wel begeert is. Soo met de compste der joncken noch ijets tot civilen prijs can becomen, zullen ons daermede versien.

Cardamonij en gittemonda wort hier bij eenige wel geveijlt, dan alsoo zijne E. E. gedenc, cardemonij groote stuagie ende gittemonda zoo niet meer getrocken wort, laete dijen berusten.

Wasch van Camboijja is dese reijse niet gecomen, alsoo seijden, niet affgebracht was.

Het staet alhier schoon, dat met den eersten alhier wel 3 a 4 joncken vuijt China op dese custe zullen becomen, alsoo zij tvoorleden jaer seer schoone reijsen gedaen hebben, zij zijnen tot haere wille vol peper wel grootelijcx t' onser leetwesen naer huijs gegaen, waerdoor groote vrachten gemaect hebben. Soo zij haere beloften houden, als wel schriftelijck onse eijsch van wat waren ons vuijt China dienstich zoude mede brengen, van ons genomen hebben, zullen wij schoone retouren becomen.

In de peper hebben tegenwoordich in Bordelong, oock in Lijgoor, al schoone partie bij de hant, verhopen de Chineesen in tmeeste te preventieren, oock haer, off zij schoon wilde den peper tegen ons danck opjaegen, haerluijden met ons jacht soo in dwanck te houden tot de compste onser schepen, dat zij boven ons niet en zullen durven coopen.

Soo dito joneken, als wel niet en twijffele, zullen comen, zullen alhier in Petanj meer als partie van 10 a 20000 realen te doen hebben, om haere dagelijcxe inlantsche waeren te moegen coopen, de reste nemen garen in Japons soma, twelck liever als rijalen in China brengen. Sr. Specx schrijft mij in zijne van dato . . . vuijt Firando, dat de Chineesen in Manilla tzelve a 5 percento opgelt soeken, zullen sien, wat bij haerluijden alhier zullen connen doen. Dijto soma als oock

berchsilver connen in Lijgoor en in Bordelong tegen rijalen zilver tegenwoordich affcomen, alsoo 6 paha⁵⁸) opgelt geven, daer twoorgaende silver altijt groote schade gegeven heeft, soodat do. silver op de cust behalven alhier in Petanij wel dienstich is, doch als men rijalen heeft, sienen die noch liever.

Daerover, als ons zijne E. E. met de comende schepen versiet met contanten, zal ons gelieven ten minsten halff en halff te versien, te weten halff rialen en de reste in Japons silver.

Wij verhopen, met do. schepen niet min als met 100000 realen, soo in silver als realen, en zullen versien worden. Hoewel tegenwoordich zoo hier als in Sangora ontrent 80000 realen in silver noch in voorraet hebben, zal tzelve soo die joncken, als wel hart gedroompt wort, comende, weijnich connen helpen, daer zal ten minsten 25 a 30000 realen in peper bestaat worden, wat ons dan tot die Chineesen zal resteren, heeft zijne E. E. wel aff te meten, te meerder, als men alhier off hierontrent in rijs en andere greeische waren ijets mede zullen doen. Soo zijne E. E. in thoeconomie ordonneert om rijs te coopen alhier in Petanij en zal dit aenstaende jaer niet vuijt moegen gaen, alsoo padij op twelt rontsom al door gebreck van regen verdorret is, de bouwers en crijgen niet als ijdele aijren thuysijs, twelck alhier en in Sangora soodanigen duerte causeert, dat niet om seggen is.

Waerover het quaet genouch hadden, die nu al lange gescheepte rijs noch los te moegen crijgen, den rooden rijs gelt alhier tegenwoordich 28 a 30 realen t'coijang en noch qualijck te becomen, den blancken 33 a 34 realen. Soo ick verstaet bij vele, zal haest op 40 realen loopen, om welcke duertes wegen den rijs van hier niet zal vuijt moeten gaen. Soo zijne E. E. van dese cust rijs begeert, zullen Sijam en Camboijja nootwendich moeten versoeken.

In Sijam is hij geheel goetcoop, gelt tegenwoordich niet boven 4½ en 5 taijl Sijams, dan, nae mij onderrecht wort, den Coninck verne-mende, als ijets bij de vreemde natijen in de rijs gedaen wort, dat daetelijck den hant sluijt, soo dattet daer wat onseker is, doch den coopman aldaer achte, met eenige geschencken aen de groote wel vele zoude connen te wege brengen, hebbe dijtt oock geadviseert mij op tspoe-dichste den staet daeraff zal overschrijven om met de compste der schepen te moegen weten, waernae ons zullen reguleeren.

In Camboijja twijfle ick niet, zoo mij van eenige bekenden onder-

recht wort, zullen wel een groot schipslading rijs becomen, te meer alsoo den nieuen Coninck grootelijcx onse kennisse is soeckende. Aldaer soude men oock geheele groote partije van arack tot 2 a 3 realen de pot becomen als oock vele verckensboter, oock verckensvlejs, gesouten in potten. Dijtto schip, dat men derwaerts zoude zeijnden, zal moeten gaen in Junio van hier en can in t' begin van October weder van daer gaen, alsoo tijdel. de vlete alhier noch beseijlen, off conde van daer zijne reijs vervolgen nae de last, die zijne E. E. hem ofte ons zoude moegen ordonneren.

Wat met benzijn, wasch, embalou en andere dienstige waeren soude te doen zijn aldaer, zoud men meteen connen opspooren, dan tot handelinge van dijen hebben daer noodich sorteringe van Sijamsche cleeden, oock eenich root scharlaecken, waermede de meeste waeren tot wille zijnen te becomen, die reste zal met Japons silver te becomen zijn.

Ick zoude, onder correctie van zijne E. E. heer beter gevoelen, van advijs zijn, dat men aldaer een bequaem man met noch 2 tot assistentie lieten voor eerst, dewelcke den Coninck aldaer wel gaern in zijne bescherminge zoude nemen, soo doende zoud men eens ten vollen connen ontdecken, wat aldaer proffijtlich voor de Compa. zoude te verrichten wesen, alsoo tot dus lange den handel aldaer bij ons noch soo niet doorsien is, als wel behoorde. Soo het dan niet waert waere, conde men t' allen tijden die luijden weder opontbieden.

Den arrack is daer te wille voor de waerdije van twee realen de pot te becomen, daer men alhier in Petanij 5 realen voor moeten betaelen, verckensvlees is daer in grooter abundantie als elders. Men zoude door diegene, die daer bleiff, met hulpe van Chineesen in de herfst zoo vele do. speck en boter connen doen maecken, als zijne E. E. ten naesten van noode waere, olijje is daer oock abundant en goetcoop, doch moet al met lancksamerhant opgecocht zyn. Wat zijne E. E. alhier in zal gelieven gedaen te hebben, zullen gaerne zijn advijs verstaen en ordre in volgen.

Het gesonden sandalhout bij t schip den Engel bevinden gantsch oijlijck, gemengelt met vele, dat geen lucht noch reuck en heeft, soodat alhier seer qualijck tot grooten prijs connen affcomen, ick hadde 30 picol nae Sijam gesonden, dan Sr. Nijenroode schrijft wel expresselijck, geene soodanigen sandalhout meer begeert, doch heeft het in teijnde a 8 taijl 2 mas Sijams vercocht.

Alhier hebben ontrent 30 pijcol a 22 realen vercocht, die reste hope duerder aen die Chineesen wel quijt te worden.

Nagelen zijnen alhier a 40 realen tpicol vercocht, zoo zijne E. E. daervan wat versien waer, conde jaerlijcx 60 a 80 pijcol zeijnden, zullen, als men Sijam mede zullen versien, de reste alhier wel tot dijen prijs connen vercoopen.

Wat zij in Sijam gelden, en can zijne E. E. niet schrijven, alsoo van die vente noch geen advijs en hebbe. Godt geve, zoovele mach gelden, als Sr. Nijenroode wel hooch roept.

T' clatergout, bij zijne E. E. ons gesonden, valt van binnen gantsch swart en vuijl, tschijnt, tzelve nat moet geweest zijn, t' zal lancksaeme vente zijn, tenwaer men eenich middel wiste t' zelve weder te reijnigen. Dat goet is, wort a 70 tot 80 realen vercocht per casgen, doch cleijne demande.

Die joncxste gesondene oliphantstanden hoopen, met de compste der Chineesen haeren man mede zullen vinden. Sr. Specx beclaecht hem, die hem per den Engel niet mede togesonden zijnen, t' zelve is bij advijs van d' heer commandeur Heijndrick Janssen naegelaeten, alsoo noch tegenwoordich goede partije tanden in Sangora zijnen, die, door dijen geen treck in Japon waeren, van derwaerts nae Sijam, van Sijam weder herwaerts ende zoo voort in Sangora gesonden zijnen, die alsnoch niet als met schade aen d'man connen geraecken. Wat nu dese doen zullen, zal ons den tijt leeren, vooreerst ist niet geraden oliphantstanden herwaerts te zeijnden, als men die in andere plaeften met proffijt connen venten.

IJser in staven, te weten Hollants ijser, connen alhier jaerlijcx 80 a 100 bharen, die bhar a 300 cattij Chinees, a 1 taijl gouts off 16 realen wel vercoopen, waeraff, zoo zijne E. E. Hr. versien waere, zoude ons vrientschap geschien, ijets gesonden worde. T'loot vuijt de Engelsche veroverde schepen is alhier vercocht a 15 en 16 realen de bhaar, a 300 cattij per bhaar, daer d' oorsaecke aff is, dat dese coninginne alle de oude casgiens heeft doen inhalen ende nieuwe weder doen slaen, soodat ditto loot door gebreck van Sijams loot alhier al tsamen vertiert is. Anders dient alhier geene gesonden om te vercoopen.

T'groeve lijnwael, ons bij de Hr. commandeur gelevert, twelck al meest groff en onbequaem goet is ende alhier weijnich dracht is,

zullen met der tijt alle quijt worden, hoe wel tlinnen tamelijck hooch bij ditto Heer Commandeur ons aengereecken is.

Hoe hoochnoodich en oock hoe zeer tegenwoordich alhier begeert zijn goede sorteringe van goede sarassen, sarassa gobars, fijne bengaelse cassen, cassa meraes, als schoon van coleure zijnen, voort andere soorte van lijnwaet, als voor desen bij Sr. Heijndrick Jansen largo daeraff geschreven, waeraen mij referere, en can zijne E. E. niet genouch geseijt worden, te meerder alsoo met Queda als oock bij de specken van Mal-lacca gantsch geen linnen gebracht wort. In Trang is dit voorjaer wel een Portugees fregat gecomen, dan heeft weijnich sorteringe medege-bracht, is al groff en onbequaem goet voor de malleijers.

Met dit lijnwaet zal men connen onse realen, die tegenwoordich soo schandelijck goetcoop moeten voor haer gout geven, altijt ten compste der Chineese joncken en elders anders tot meerder proffijt besteden en bovendijen noch de winninge van de cleeden tot proffijt hebben.

T' gout staet alhier tegenwoordich tot 18 realen van 8en het taijl, dat in voortijden maer 12 en 13 realen en coste, dat noch quaets is. Zal men met de Maleijers tzij in benzoijn, peper, wasch off andere coopmanschappen handel doen, en connen anders niet als bij taijls rekenen, seggen jae 18 realen is maer een taijl, ergo sal ick hier weder goet coopen, ick moet zoo vele realen daervoor vuijtellen sonder eens te connen verstaen, dat bij ons te vooren a 12 en 13 realen, te weten voor de waerdije van een taijl, gecocht worde, nu 18 realen moeten vuijtkeeren.

Waerover segge, zoo wij met goede sorteringe van linnen versien waeren, souden buijten twijffel wel aen gout geraecken, welcke dierte van gout ons op de winninge in tlinnen mede groote proffijten soude connen geven.

Ick hope, dat dese dierte des gouts alhier noch eijntlijck zal oorsaecke geven, dat zij eenen zilveren trae mede zullen moeten slaen, waerthoe daechlijcx ons beste doe bij eenige groeten, die daer oock wel thoe verstaen zouden, dan bij sommige swaere hoofdden, die haer des handels niet verstaen, worden op tstuck van de silveren trae off munte vele heijdense droomen ingebracht, soodat het al over lange, soo ick duchte, zal vallen. Interim valt het de Compa. alhier, als men sonder waeren sitten, die men t' zij in ruijlinge off om gout connen vercoopen, zeer costelijck en schadelijck.

Oock hebbe hier hoochnoodich, zoo zijne E. E. hier versien waere, met 8 a 10 stukken root schaerlaecken van die waerdije in tvaderlant van 7 a 8 guld. d' elle, alsoo alhier zeer vele vraegens nae is, te meerder alsoo wij in Camboodja ijets zullen beginnen, zullen aldaer goede partijtje met goede avance connen vercoopen. Alhier in Petanij is men mede jaerlijcx schuldich 856 realen om schenckagien van tlaeden van een off meer schepen, welcke betaelinge, als men geen laecken en hebben, met gelt moet geschien, t' welcke tot groote laste van de generaliteijt is loopende, dat anders, laecken hebbende, zij de elle a 8 realen gehouden zijnen aen te nemen, twelck de Compa, op de helft te goet weder is commende. Oock zal ijets noodich hebben in Lampang off Sangora, alwaer den Coninck seer ernstich om 8 a 10 ellen root laecken is versoeckende, twelck hem niet can geweijgert werden, te meer alsoo ons alle jaeren den peper ende alle Chineese waeren, wat vorder in Sangora vuijtgeschept wort, al tol- en waechgelt vrij door hem gegeven wort, als zijne E. E. Heer bij de nevensgaende factura can sien, als oock wat overgroote oncosten alhier in Petanij bij in Sangora op alle waeren jaerlijcx meer moeten betaelen als wel daer.

Ontrent ultimo November zijnen de joncken van rhadia Indra ende Tenhong alhier weder ter reede gecomen tot onser wel grooter leetwesen.

Oock is alhier ter reede gecomen een joncke van Sijam, thoebehoerende een groot man in Sijam, genaempt Opra Tijjalij⁶⁸), die de Hollanders aldaer een vuijtnement vrient is. Dese joncke, willende naer Mallacca met rijs en andere ons dienstige waere, hebbe hem sooverre gebracht, dat hij mij 60 last rijs in zijnen joncke vercocht heeft en zal met de reste, wat voort bij hem is, nae Jaccatra gaen. Ick hope, het zijne E. E. aengenaem zal zijn. Desen schipper, zijnde dijttó zijnen geheven zone, seijt, tot een proeve nu gaet, dan, zoo hij alles wel bevint, can thoecommande moussim met 2 a 3 joncken derwaerts commen. Die reste van rijs, olij en wes meer der Compa. dienstich bij hem is, is hij gehouden een zijne E. E. Heer pretio courantij te leveren. Wat hem op zijn vracht resteert, zal zijne E. E. Heer bij de connoesmenten sien.

Van ijets nieus en passeert alhier tegenwoordich niet, d' Engelssen houden haer alhier stille, alleenlijck haeren galeij nu gereet hebben,

wat off waer zij daermede in tsin hebben te vaeren, zal ons den tijt seggen.

Den eischt van de armosijntgens ende andere Chineesche waeren voor Timor en Solor waer te wenschen, acht dagen vroeger alhier hadde geweest, zoude alsdan t'zelve de Chineesen aenbesteet hebben, zes daegen voor de compste alhier waeren de Chineesen vertrocken, zullen alevenwel ons beste doen om te procureeren, wat doenlijck zal zijn.

Op avontuer off zijne E. E. Heer verstonde eenich schip off schepen herwaerts te zeijnden om te verdubbelen, alsoo wel can affmeten op Jaccatra off daer ontrent noch weijnich apparentie en is van plancken en hout, daertoe noodich zijnde, zoo hebben den coopman in Sangora geordonneert 600 plancken te doen saegen met 2 a 3 hondert swalpen, alles van goet hout, oock te doen houwen eenige balcken en knijes, soo vele becommen can. Ontrent Sangora is hout in overvloet te becommen, als oock in Pompin ende omleggende plaetsen, oock bequaeme plaetsen om te dubbelen voor groote schepen, als men d' Engelssen niet te vreesen en hadden.

Aengaande jachten tot 11 a 12 voet waters, can men te wille in Sangora binnen de reviere verdubbelen.

Soo zijn E. E. verstonde tschip Bantam off eenige andere groote schepen off jachten herwaerts te zeijnden, zullen altijt ons vuijsterde debvoir ende besten oijrbaer voor de generaliteit daerin voorwenden.

Dan, men zoude moeten van spijckers versien zijn, de restte van arpuijs, olij en anderssints can men alhier wel becomen, per advijs.

Ed. Erentfeste Heere, desen tot dusverre zijnde, is op den 15 Februarij 1620 alhier wel onverdocht gearriveert het jacht t'Vosgen, commende van Sijam, eerst Poulo Condor aengedaen hebbende, daerin gescheept is rijs en olije, als zijne E. E. Hr. bij de bijgaende copia van de fattura van Sr. Cornelis Nijenroode can sien.

Dit jacht en volck is ons genouch door Godes schickinge toegesonden, alsoo alhier, soo eenige cleijne rescontre gecomen hadde, wij soo in Petanij als in Sangora oock op de cust van Lijgoor om aldaer met de thoecommende joncke off joncken te handelen soudent al te slecht gehadt hebben, wij waeren machtich tjacht Hollandia met 8 man te mannen, bij ijder logie blijft dan 4 Hollanders, behalven dat most noch bij Joor met een a twee Hollanders versien zijn geweest, soo eenige joncken aldaer gecomen hadden, als wel apparentie is, anders zouden

aldaer den steert als oock de gelias te vreesen gehadt hebben, twelck nu alles, Godt loff, voorcommen connen.

D'orsaeck en redenen, als boven verhaelt, zal zijne E. E. bij de bijgaende resolutie connen sien, den rijs, alsoo wel weten, zijne E. E. Heer wel noodich heeft, als oock den olije hebbe in de joncke van Sijam een deel ende de reste in de joncke van Tinhong gescheept, nae luijt de connossementen, daeraff zijnde, Godt geve, die behouden moegen overcomen.

Ick bevinde, de maete van Sijam veel cleijnder als hier moet zijn, alsoo dese $31\frac{1}{2}$ coijang, alhier overgeslaegen, maer 26 last met mat-schudding en alles en leveren, waerover den goetcoop rijs vrijwat beswaert wort.

Hebbe in de joncke van Sijam gescheept noch 14 coijang rijs vuijt het jacht, nae luijt de connossement boven de gecochte 60 coijang. In de joncke van Tenhong zal zijne E. E. Hr. ontfangen rijs $81\frac{1}{2}$ last, noch 229 potten cocquesolij, wt de jonck van Radgia Indra 20 coijang rijs. Dit heeft zijne E. E. voor de rekening van de generaliteit t'ontfangen, wat die joncken noch meerder voor haere particulier hebben, zijne E. E. Heer dienstich, zynen gehouden aen zijne E. E. heer mercganc te leveren.

Bij Rhadia Indra gaet voor zijne Ed. Heer eenen brieff met eenen silveren caraffa off beetelbus, van binnen met zijn behoorlijcke seffer-sel van fijn gout, van de Coninginne vereert. t' Zoude al met Sr. Heindrick Jansen gesonden zijn, dan de Bindara verstonde, tzelve bij haeren joncke behoorde te gaen, waerover tzelve, alsoo de joncke boven Sedang niet conde comen, tot dus lange vertoeft heeft. Dijtto brieff heeft de Coninginne op nieu weder met groote pompe en gevolah van vele principaelen, oock met groote oliphanten, doen tot aen de baleij bendhaer ¹⁾ brengen, verhope, dat dezelve zijne E. E. Hr. oock zoo aengenaem en welcoom zal zijn, dat hem zal gelieuen dijen mede eenige eere van inhalen aen te doen, op welcke die Maleijers alhier groote-lijcx sien.

De copia van dijen is bij Sr. Heindrick Jansen vooraff gesonden, dien ick hope, zijne Ed. Heer wel zal ter hant gecomen zijn.

Dijtto Radgia Indra is wel mede eenen grooten olijphant, dan door zijne vrouwe geschiet de Compa. dickwils grooten dienst int stuck van

handelinge in coopmanschap, alsoo zij ecne van de principaelste coopvrouwen alhier is, zoo in benzoijn als andere dienstige waeren.

Dijtto Radgia Indra, als oock den schipper van Sijam en Tenhong, verwachte van zijne E. E. Heer alle faveur ende vrientschap, twelck ick haerluijder volgens de goede genegentheijt en vrientschap, die zijn Ed. aan luijden, die met ons handelen, gewoon is te bewisen, aengeseijt hebbe, niet zullen hebben te twijffelen, jae veel meerder behulp en vrientschap bij zijne E. Ed. off zijne gecommitteerde zullen bevinden, als wel haerluijder alhier zal connen toeseggen.

In mijne voorgaende hebbe een zijne E. E. Heer geschreven om ons alhier met de compste der schepen gelieven te versien met 2 ondercoopluijden en 1 a 2 assistenten, alsoo den ondercoopman in Sijam al over lange zijne verlossinge heeft versocht en zijnen tijt van verbintenis al verloopen is.

Den ondercoopman alhier bij mij en is oock niet meer op te vertrouwen, hebbe hem de boecken, cassa en al t' gene hij in handen hadde, affgenomen, ick weet niet, wat dijtto jonckman mach schorten, alsoo te vooren zijne dingen wel waernam. Nu ter contrarie, is als een mensch sonder achterdacht en verstant, van welcken ick geen dienst trecke, soo blijven[d] can de Compa. geen dienst meer van hem trekken. Op zijn versoeck hebbe hem nae Sangora gesonden, verhopende zijne gesontheijt door verandering van de lucht weder te becomen, dan mijn hope is cleijn, soodat ick alhier met eenen assistent, genaempt Phlips Lucas⁵), van welcken ick goeden dienst trecke, nu onlanx van den schepe de Morgensterre gelicht, alleen benne, waerover versoecke seer oitmoeedelijck zijne E. E. ons alhier gelieve te versorgen, opdat door taffsterven van d' eene off d'andere de Compa. geen schade thoe en come.

Effen nae het vertreck der schepen hebbe bevonden, dat een verkeerde factura van die geschepte goederen in de schepen de Sterre, Bergerboot, Sampson en den Hont onversiens geteijkent en in de missive gepact hebbe, twelck zijne E. E. Heer mij zal gelieven ten besten te houden, alsoo het onverhoets geschiet is.

Hierbij gaet den principale, nae dewelcke zijne E. E. ons comptoor zal gelieven te doen crediteeren.

Noch gaet hierbij copia van tjournael alhier, waeraen mij voorders

referere. Noch hier bij de facturen van de geschepte rijs en olij volgenden inventaris hierbij sijnde.

Hiervooren hebbt verhaelt, alhier seer noodich hadde 4 a 6 stukken root schaerlaecken van die waerde van ontrent 8 gulden in Hollant, waerbij noch persistere.

Noch waere seer noodich 6 tamelijcke lange roers, vergult, met lont, sloten, 12 breedre Solmse clingen, die ontrent 2 vinger breed vallen ten eijnde vuijt. Soo desen een weijnich langer als ordinaris waeren, zouden dien liever hebben, hiermede bidde zijne E. E. Heer ons te gerieuen, soo het doenlijck is, alsoo den viceroij mij tzelve wegens Pratiouw ten hoochsten gerecomandeert heeft.

Den rijs staet alhier hoe langer soo duerder, gelt tegenwoordich 40 realen tcojang. Soo ick met hert loopen en voorspraak van eenige grooten de vrijheit van tzeijlen van de joncke niet becommen hadde, zouden dijen nu ter tijt door de duerte niet laeten gaen, waerop zijne E. E. Heer in thoecommende heeft te letten.

Ed. Erntfeste Heere, alsoo niet anders voor desen offreert, zullen desen eindigen.

Actum opt tNederlants cantoyr in Petani ady 8 Marty Ao. 1620.

Edele Eerentfeste manhaftige
zeer gestrenger Heere,
Bidde Godt, hij zijne E. E. in lanck geduerige
gesontheyt en in geluckige regieringe
will spaeren ter salicheyt en hertelyck
gegroet van
U E altyt bereyden dienaer
Garridt Fredrycksz. Druijff.

By deesen anachoda

een houten vat, waerby den
rys moet wtleveren, is
gemerkt aldus V.O.C.

LXXXIV. BALTHASAR VAN EIJNDHOVEN EN CORNELIS VAN
MAESEIJCK, TADJI 20 MAART 1620¹).

Edel Hr. onse heer gouverneur generael van wegen de generale ver- eenichde Nederlantsche Oostindische Compia tot Jaccatra ofte aen synne gecommiteerde aldaer.

Onse jonste ady 15 Meert passado met Chylij Wanse²), ongeschoren Chinees, hoopen, dat UI. voor desen ontfangen sult hebben. Tsedert verstaen tot ons groot leetweesen ende verdriet, want het tot onse lange gevangenisstreckt, dat geleden 10 dagen den Mattram vierduysent mannen naer den st[r]and gesonden heeft om de Hollanders fort Jaccatra in te nemen ende den tommegon Bouraxa³) van Kandael sal oock volgen, twelck wy gemeent hadden, den wech tot onse verlosinge geopent hadde, maer ter contrarie meendt den schelm met verraderye het fort Jaccatra in te nemen, want sy worden heel verleckert op tHollants goet, dat daer is, alsoo sij nu cortelinge gesmaect hebben het goet van de joncken, die te Doennan(?) gestrandt is met acht Hollanders, waervan een gestorven is. Den Coninck Mattran vergaerdert in de stadt hondertduysent mannen, daermede hij naer Sommedang ende voorts naer Jaccatra wilt ende de voorgenoemde vier duysent sullen ter see naer Jaccatra ende, soo de spraeck gaet, soo wilt den Coningh Mattram in persoon mede om de Hollanders van Jaccatra te helpen ende den hoeck van Java daer schoon te maecken. De heere wilt ge-waerschout wescn, want dese Mattram ende syn adel gaet geweldich met verraderij in ende senden geduerelyck veel spien wt. Pr. advijs. Brenger deses, genaemt Peko⁴), geschooren Chinees, die ons arme gevangenen in ons ellende thien r. van achten bijgesedt heeft ende ons dickwils den buijck vol eeten gegeven, alsoo hy styf een myl van Tagie woont ende is daer getrouwte ende heeft ons lieden veel vrintschap bewesen, dewelcke U Ed. belieft te recompenceeren ende hem de tafel te verleenen, alsoo hy daer maer vyf dagen meent te blyven. U Ed. belieft met denselven ons een corge tape sarasse ende een corge tape chinde te senden in tplaetse van geldt om van te leven, alsoo wy deselve hier wel cunnen vercoopen ende wij arme gevangenen bidden den Ed. Hr. generael, den brenger deses vrintschap belieft te bewysen, omdat andre Chineesen ons vorder vrintschap soude doen, d' Ed. Hr. generael belieft niet na te laten ons het selve te senden, eer wy arme gevangen van armoede vergaan, dit doende, sal ons grote vrintschap geschieden, die wy altyt sullen erkennen. Met brenger deses hebben dickwils als met andre gepitchaert om wech te loopen ende ons op sijn Javaens te abiteeren ende ons swart te maecken om verby de tollen te passeeren om soo naer Grecie te coomen, want ontrent anderhalven dach gaens is een rievier, die nae Grecie loopt, daer souden wij te

prauw gaen ende in dry dagen ende dry nachten souden dan met Godes
 hulpe tot Grecy ariveeren, ofte anders, dat lichter soude weesen, soo
 het den heer geraden vonde een fregat ontrent Samaran te senden in
 de drooge tijt ende dan een Chinees ofte twee aan landt te senden om
 paerden te coopen ende die op een seecker plaets te bestellen, een dach
 gaens van Tagie, meenen met Godes hulpe wyt ontcoomen souden.
 U Ed. belieft met brenger deses daer eens van te spreken ofte met
 andre, die dese plaatse hier bekendt syn, want hebben twemael op
 Tipken geweest, maer elcken reijse syn der de Chineesen wtgescheyden,
 want onse wacht laet ons een heelen dach gaen sonder te volgen, als
 U Ed. van den brenger deses sult cunnen verstaen, want anders niet
 weeten, hoe wy arme gevangenen vrij sullen coomen. Alsoo dit volck
 obstinaet syn ende meenen, datter haers gelijcken niet en is, die beter
 te lande weten te oorloogen als den Mattram, maer, dat Godt gave,
 dese eens de nederlage creege, haer moet wel vallen sal, want die
 steden, die sy te vooren gewonnen, hebben haer qualijck verweert. Wij
 arme gevangenen bidden den E. Hr. generael geen gelegenheyt verbij
 te laten passeeren ons wt dese sware gevangenis te crijgen, al sout al
 costen, dat wy in de werrelt hebben ende belieft ons te versorgen om
 van te leeven, alsoo den rys hier seer dier is ende geven ons geen cax-
 gens meer als te vooren, want die den rys van Dammech hier brengen,
 maeken van één vyf, maer so der noch eenige hoope is met ditto Tom-
 megan Bouraxa onse verlossinge te prockereren, U Ed. belieft niet nae
 te laeten onse verlossinge te vervorderen, twelck vrese, U Ed. met hun
 te bewegen ende hem veel te beloven, maer niet veel te geven, doch soll
 ditto Tommegon met veertichduysent mannen naer Jaccatra. De tydinge
 is diversche, watter van comen sal, leert den tyt; hiermede manhaftige
 erentfesten wysen voorsienige ende seer discreten heer, onsen heer
 gouverneur generael Jan Pietersz. Coen van wegen de Ho. Mo. Hr.
 Staeten generael, syn prinsel. excelence ende de heeren bewintheb-
 beren der vereenigde oostindische Compie. naer hertgrondige groete-
 nisse wensche U Ed. salige regeringe tonser verlossinge. Actum in Ta-
 gijj ady 20 Meert anno 1620 op Java Mayoer, dry mylen van de stadt
 Mattaram wt den naem van ons sessen

U Ed. ende de Compe. dienaeren

Soo het den E. Hr. generael geraden   B. v. Eijndoven.

vonde een ditto tommegon een grote   Cornelis van Maseyck.

somme gelts te beloven op condicie,
dat hy ons eerste vrylevere, want sy meer om gelt
doen, als men wel soude gelooven.

Hier is een eedelman van Wedy, daer brenger
deses wonachtich is, die ons dagelyckx veel
vrientschap bewyst, want ten ware sonder hem,
wy lieden niet by de Chineesen soude mogen
coomen. U Ed. belieft met brenger deses een syden
chinde te senden van 6 aste om haer aen ditto
te vereeren ende ons sal grote vrientschap geschieden,
die wy lieden altyt sullen erkennen, wilt het doch niet naerlaeten.

B. v. Eyndhoven.

LXXXV. BALTHASAR VAN EYNDHOVEN EN CORNELIS VAN
MAESEIJCK, TADJI 15 APRIL 1620¹⁾.

Ed. Hr. onsse Heer Gouverneur Generael Jan Pietersz. Coen van
wegen de Vereenichde Nederlandse Oostindische Compe. ofte aen syne
gecommitteerde in tfort Jaccatra.

Onsse joncxste adij 20en Maert passado met Chelij Gontingh¹⁾), ge-
schooren Cijnees, hoope UEd. voor desen ontfn. sult hebben. T' sedert
adij 10 Aprill is demang²⁾ ofte oulangballang, Gouverneur van Japara,
hier verbij gepasseert naer de stadt Mattaram, alsoo den Coninck hem
ontbooden heeft, medebrengende t'goet van 2 joncken, die hij tot
Japara aengesnoert heeft van de Mattarams ondersaeten, die rijs wtge-
voert hadden naer Malacca ende elders, want den Coninck Mattaram
begeert niet, datter rijs wtgevoert wort van syn ondersaeten, maer dat
die van Sabrang³⁾ hier sullen coomen ende hem erkennen ende de-
selve coopen, maer ter contrarie als de Jorijth ende andre natien op
de plaetsen van de Mattaram coomen, soo neemen de Gouverneurs,
die aen de seeplaetsen gouverneeren, haer goederen ende joncken aff,
als voor desen den Tommegon Bouraxa van Candael ende Oulaballang
gedaen hebben om den Coninck veel te schencken, want alsoo sy nu
weynich tollen ontfangen, alsoo der gheen joncken van andre plaetsen
coomen, soo soeken se eenige ockagie op de annagodes van haer eygen

ondersaeten ende maecken al haer goederen prijs, als deselve al thuijs gecoomen sijn ende meenen in salve te wesen, gelyck den Tommegon Bouraxa omtrent veerthien joncken, de oulauballang twee gedaen hebben, maer den Coninck Mattaram heeft er van den tommegons volck verschreven, die van syn principaelste het hooft doen affsnyden, omdat se eenige goederen van de joncke achter de hant gehouden hadde ende niet voor den Coninck gebracht, soodat wijlieden meijnen, als het feijt van de Gouverneur van Japara gedaen, de waerheyt voor den Coninck comt, met hem niet wel gaen soll, soo wijlieden hooren, maer het moet sijn tijt hebben, wanner alle daech clachten coomen, dat de plaetsen van de strant niet op en brengen. Wijlieden hebben verstaen van tvolck van den Gouverneur van Japara, datter een schip hout voor Japara ende daeromtrent, twelck nu wel een maent geduert heeft, seggende, niet wetende, off d' onsse Japara wederom willen opscharpen ofte op de joncken passen, die daer soude mogen comen. Seggende een van ditto Gouverneurs princaelste, dat Oulouballang wel païjs wilde maecken, maer dat capiteijn moor niet wilde, want den Coninck oulau-ballang belast hadde met d' onsse peijs te maecken, soo hij seyde. Wijlieden hebben voor desen geadviseert, dat den Coninck Mattaram honderdtujsent mannen vergaderde om naer Summedang ende Jaccatra ende Bantam te trekken om dat daer in te nemen, maer hetselve is niet gevolcht, maer daer syn vier duisent mannen van de voornaemste crijslieden van den Mattaram, genaemt Wong Smanagara⁴), twelck al ruijters syn, naer Jaccatra toe, om dat in te nemen ende de Hollanders daer te vernestelen ende van Java te jaghen, soodat de E. Heer Generael gewaerschout belieft te wesen hem voor verraet te wachten, want zij gaen hier al met verraderij omme. Wij lieden meijnen, dat van desen aenslach den Tommegon Bouraxa van Kandael den autheur is om tfort Jaccatra met verraderije te overrompelen, maer wij gevangenen hooppen, dat de Lieve Godt gheven sal, den Ed. Heer Generael de voorschreven helden, daer coomende, lustich de clop sal laeten geven ende dat se van de Hollanders wat sullen weten te spreecken, want dessen Mattarams volck meijnen datter haers gelijck te lande niet en sijn. Met ditto vier duisent persoonen zijn gheen groote edellieden mede, den Tommegon Bouraxa is hier in de stadt, pr. advijs. Wij arme gevangenen hebben met Chelij Gonting geadviseert, dat UEd. met ditto Gonting soude believen te pitchaeren om ons wt dese swaere gevankenis te

ontcoomen, hetsy door Samarang naer Jaccatra ofte naer Grecij de rivier aff, die door Java loopt ende dat wij ons op syn Javaens soude abitueren, maer vreeße, dat wij soo bekent soude worden ende ditto Gonting hetselfe niet wel sal volbrengen. Soo hebben wijlieden met brenger deses, genaemt Zeko, daer U.Ed. ons de 30 Rl. van 8en mede gesonden heeft, die hij ons betaelt heeft op $5\frac{1}{4}$, die hy ons hier bewesen aen een Chinees, genaemt Sanko, den anderen is genaemt Chilij Baros, die ons $2\frac{1}{4}$ realen van achten ende vier Javaensche cleeden gegeven heeft om ons mede te decken. De E. Heer belieft hem vrintschap te bewijsen, dese twee personen genaemt Chilij Baros ende Seko, geschooren Cijneesen, hebben wijlieden mede gesprocken, die ons belooft hebben ende toegeseijt ons wt dese sware gevankenis te helpen ende haer leven niet ons te avontueren ende ons naer Greesy te brengen op syn Chijnees, de rivier aff, die door Java loopt, die hier stijff een dach gaens van hyer leijt, daer ditto Chijneesen een prauw sullen coopen om daermede de rivier aff te vaeren ende niet aen en twijffelen, sullen met Godes hulpe door dese voorschreven personen vrij coomen, alsoo sij den wech weten op haer duijmen, want onsse wacht laet ons heele dagen loopen sonder naer ons om te sien, soodat het wel geschieden can ende met Godes hulpe in den tyt van vier dagen ende nachten tot Grissee cunnen wesen. Wij arme gevangenen bidden U.Ed. ootmoedelijck dese twee Cijneesen 40 R. van achten te geven ofte soo veele, als den Ed. Heer Generael dunckt, sij van noode soude mogen hebben om de prauw ende andre noodelijckheden als Cijneesche cleedinghe ende andre provisie te coopen, om onsse reijse te volbrengen. U.Ed. belieft met ditto Chineesen daer eens van te spreecken ende haer daedelijck aff te presten om wt dese sware gevankenis te geraecken, want niet en twijffelen, off sullen door dese personen vrij coomen, daerom belieft de E. Hr. Generael niet naer te laeten, hetselfe in twerck belieft te stellen ende haer duisent R. van 8en te beloven, als sij ons vrij gebrocht hebben, want sy naer Jaccatra gaen om de Cijneessche cleeden voor ons te coopen ende daer eenige schulden in te manen, de heer belieft haer daer wat in behulpich te wesen, dat se aen t' haer soude meugen geraecken, omdat se metter haest herwaerts meugen coomen om onsse reyse aen te gaen, dewijle wijlieden sus loopen meugen ende ons gheen wacht en volcht.

Hier neffens gact een missive van de vrijlieden, die bij Japara ge-

strant syn, die sy aen ons gesonden hebben, daerwt U.Ed. cundt sien, hoe het met haer gegaen is. Aengaende van Sorbeijen de spraeck gaet, datter den Mattaram nae toe wilt ende heeft een duysent man ofte twee voorwt gesonden, opdat die van Sorbeijen op de frontieren gheen schaden meer souden doen, alsoo sy voor desen eenighe duisende gevangenen van den Mattarams volck gekregen hebben.

Hiermede

Manhaftigen eerentfesten wijse voorsienige ende seer discreteen Hr. onsse Heer Gouverneur Generael van wegen syn Prince. Excellentie, de Hooch Mo. Heeren Staten Generael ende de Vereenichde Nederlantsche Oost Indische Compe. naer hertgrondelijcke groetenisse wensche U.Ed. geluckighe regeeringhe ter salicheijt ende ons arme gevangenen een haeste verlossinge wt desen mooren handen om de verdienste onses heeren ende salichmaecker Jesu Christus, amen. Actum den 15 Aprill Ao. 1620 op Java Maijor in Tagij 3 mijlen van de stadt Mattaram wt den naem van ons sessen ende was onderteikent U.Ed. d. ende de Compe. dienaeren B. v. Eijndhoven ende Cornelis van Maseijck.

LXXXVI. JAN DIRCKSZ. LAM, MALEIO 21 APRIL 1620¹⁾.

Ed. Erntfeste gestrenge manhalte wijse voorsinnige seer discrete Heere.

Mijne laetste aen Uwer Ed. was den 3 Martij passato met t' verovert jachgen Ternate, die hoope, al sult ontfangen hebben, niet te min ende tot naerder confirmatie derselver gaet wederom copije derrewaerts, t' sedert is hier tschip de Maen uijt Jappan den 26do. met provisie ende amonitie van oorloghe weijnich versien sijnde, wel gearriveert, bracht brieven van Sr. Specx, bij dewelcke ons advyseert, noch maer een joncke soude hebben te verwachten, die meende in tlaetste van Febr. soude volghen, indien seecker leck, t' gunt de voorsz. joncq[ue] in taffloopen gecregen hadde, t' selve niet verhinderde, maer soo ons de schipper ende coopman van de Maene verhaelde, is onmogely[ck] deselve van dit mousson sall connen comen, vermits de leckage door taffloopen als

ock door tqualijck drijven der Japonnesen over t'geheele lijff heeft, soodat sij genootsaeckt sijn geweest daer weder aan de wal te corten. De twee andere joncken, daer Uwer Ed. gissinge op gemaeckt hebt ende die meede herrewaerts gedestineert waeren, sijn meede d' eene naer Sijam ende d' ander na Java in Compe. van de Vliegende Boode gesonden, invougue, dat wij dienaengaende van onse hoope ende meninghe tenemael sullen wesen ende blijven gefrusteert, doch vermits Uwer Ed. door een expresse in dato den 19en Januo. passato (ons over Amboijna per prauwe toegestuert) ons ordonneert van Amboijna onse voirdere behoufe te procureren, hebbe dienvolgende van d' Hr. vice Gouvr. Speult ontboden, t' geene in desen stant van de Molluques nodich achte ende is dese

100 vaeten cruijt

100 mosquetten

200 bandeliers, alsoo hier gants geenen hebben

200 pedarmen met hengsels ende riemen

4 cassen londt

150 vaten, soo vlejjs als speck,

alle twelcke ons met de eerste herwaerts comende schepen toegestuert can werden.

Den 19en Martio is Sr. Daniel vander Heggen (die met de schepen St. Michel ende Swaen voor Mackian lach) volgens mijne ordre naer Batsian vertrocken, alwaer (soo door verscheyde overlopers hadde verstaen) den viandt met groote galleijen, menichte van soldaeten, Thijdoreesse correcorren ende 2 mardijckerspraeuwen thoft gewent hadde omme iets tot onse nadeel op tfort te attenteeren, maer, soo d'onse den 20en daeraenvolgende aldaer wel arriveerden, vonden off vernamen gants geen vijant, doch hebben daernaer door loopende tydinge verstaen, op Xoula ende Taliabo geweest sijn, daer sijt al geplundert ende in brandt souden gesteeken hebben. Indien sulcx waer is, (als verhoope neen) sullen meede van onse sagu, die daer in voorraet hadde, versteeken sijn, sooveel isser aff, dat deselve galeijen, correcorren ende praeuwen een maent lang op een tocht sijn geweest, maer op wat plaatse sijn geweest ende wat sy verricht hebben, sal den tyt mede brengen.

Swaen Claesen²⁾ was meede den 19en Martij voorleden op Batsian met een praeuw wel aengecomen, door d' Hr. vice gouvr. Speult, vol-

gens Uwer Ed. ordre, expresselijcken met brieven ende extracten van sommige bij U Ed. genomene resoluijtien naer de Mollucqen gedesaviseert, die my den 8en deser (als wanner de schepen wederomme quaemen) wel ter handt sijn gecomen, die alles met contentement ende volcomentlijck verstaen hebben.

De gevangene Engelsz. acht metale stucken ende schepen St. Michiel ende de Swaen met alle de nagelen, in de Molluccos in voorraet sijnde, werden volgens U Ed. ordre naer Amboijna gesonden. T' gunt Uwer Ed. mij voerder recommandeert off ordinneert, sall in alles ende door-gaens vlijtich benaerstigen ende procureeren naer te comen. Uwer Ed. naer gewoone discretie sal gelieven in tgoede te nemen, wij t' schip de Maen hier gehouden hebben. Dat ons daertoe gemoveert heeft, sal Uwer Ed. bij de nevensgaende copije van de resoluijtie in date den 9 deser cunnen sien, daeraen mij, als oock aan de mondelinge rapporten van Sr. Mauritius van Ommeren ende Daniel vander Hegge, die tegenwoordich derrewaerts gaen, refereren. 37 Japonesen, niet tegenstaende hoochhoodich volck van doen hebben, seijnde mede derrewaerts, opdat, indien Uwer Ed. eenigen tocht by handen naempt, deselve mocht gebruijcken ende ons weder andere met de eerste comende schepen toesture, die met alle devotie verwachte, want, indien dit jaer geen verlossinge compt, sal niet weynich moeijten onder de soldaeten veroorsaecken, want den meestendeel een jaer over haer tijt geleghen hebben ende des resten tijt, uijtgenomen de jonckste 64 herrewaerts gesonden soldaeten, dagelycx gaet expireren, daeromme, soo daer eenige nieuwe soldaeten op Amboijna waeren, soude goet sijn deselve herrewaerts aen te stueren omme alle inconvenientien te voircomen, t' soude ons meede qualijck mogelijck wesen met soo weynich volck de plaatzen tegens eenen aenstoot ende overval te bevryden, laete staen (ten waere t' schip hadden) ander te secoueren, te meer al te vast ende verseeckert met de Ternatanen niet en staen. Met den Arent can Uwer Ed. ons van alles versien, maer indien U Ed. die ofte andere jachten hier sondt, dat haer compste niet verder als tot Mackian sij, vanwaer ick deselve met t' schip de Maen sal doen haelen ende hier brengen, want t' schip St. Michiel, de Swaen off geenige jachten alleen suffisant sijn omme haer tegens des vyants gewelt in stilte te bevrijden, alsoo dagelycx twee groote galleijen in tvaerwater houden ende de derde connen meede mannen als sij willen, quamen den 17en deser

maent April by schoonen dach met deselve twee galeijen ende 9 Tijdroesse correcorren genouchsaem onder schoot van 't fort t' schip de Maen (soot op de reede lach) beschieten, doch sonder effecten.

Een goede ende aensienlijcke macht van schepen ende volck is hier eens nodich omme de Ternatanen met soodanigen middel op een ander voet te setten, want haer hoochmoet ende trotsigen handel hoe langer hoe meer onverdraechlyck wort, doen all wat sij willen, hebben meest alle de Mackjanesen sonder ons eens te kennen van haer landt gehaelt, daermeede sij met vijffentwintich correcorren om de Noort sijn gevaren, niet weten waer, d' eene seyt naer Moro, d' ander na Sangij, de derde naer Tafoerij off Miauch. Waer het wesen wil, sal den tijt, waerachtich leermr. ende aller dingen ontdecker, meede brenghen. Sijn omme dese honge³⁾ toe te rusten wel 5 a 6 maenden doende geweest, waeromme veele mijnen, van gelijcke soo lange wel mochte uijtbliven, jaa dat het well op sijn Kimelaha Chatib Daijs mochte vallen. In fijn, hebben Ternate, Mothier ende Mackian van volck ontbloot ende laten ons sorghen, van Calleamatte hebben geheel de handt getrocken, blyft van ons met 40 Nederlanders, 25 Mardijckers ende 10 Jappanders beseth. Tis qaelijck halff opgemaect door gebreck van schoppen ende anders, hebbent meede moeten laeten leggen ter naerder gelegentheit, doch hebbe het met een groote gracht ende dicke houte pallasaden versterkt, soodat het genaechsaem ses maenden in deffentie blijft, midelertijt mogent opmaecken off (ordre hebbende) raseeren.

Soo met t' sluijten van desen onledich was, wert my onder een vredevendel van Gammelamme toegesonden dese Spaense meedegaende brieven, die geopent, gelezen ende verstaen hebben, wenschte de successen daervan te mogen sien, opdat onse bedroeffde gevangenen naer soo langdijrijge ende swaere gevanchenisse eens van die banden mochten ontslaghen ende in vrijdom geseth sijn, twelck hen gunne den Almogende, in wiens genadige bescherminge den

Ed. Erntfesten, gestrenge manhafte wijse voorsinnige seer discrete Heere bevele, die deselve ende alle de vrunden aldaer naer groetenisse verleene gesontht. tot salicheit in Maleijo desen 21en April 1620.

Was ondertkt. Uw E. gunstige vrient

Jan Dircksz. Lam.

LXXXVII. JOB CHRISTIAEN SZ. GRIJPH, MALEIO
 24 APRIL 1620¹⁾.

Ed. Erentfeste gestrenge wijse discretee voorsienige Heere.

De nevensgaende is copije van mijne jonckste aan Uwer Ed. gesonden pr. t' jacht Ternate, die verhoope, Uwer Ed. al sal sijn ter handt gecomen. T' seedert is hier, Godt loff, den 26 passato uijt Japan wel gearriveert t' schip de Nieuwe Maen volladen met victualie, ammonitien van oorloghe ende andre provisie, als Uwer Ed. per nevensgaende copije van factuere sall connen sien, volgens welcke Uwer Ed. ons comptoir believe te doen debiteeren, dewijle de gesondene goederen met de factuere hebbe bevonden te accorderen, alleenlijcken waeren eenige baelen rijs door vochticheijt bedorven ende onbequaem van iewers toe gebruycjt te werden.

Sr. Specx adviseert ons, dat noch een groote nieuwe joncqte te verwachten hebben, die in tjonckste van Februarijo soude volgen, alsoo bijna voltimmert was ende de ladinge tot deselve in voorraet lach. Het eenig obstacul, dat haere compste een weynich tijs soude mogen verachteren, soude de leckicheijt wesen, dewelcke, soo in tladen vermerckte, eerst nootsaeckelijcken soude moeten kielhaelen ende verdubbelen, nietjegenstaende soude naer sijn seggen echter vroech genoech claer vallen ende volghen, maer de coopman ende schipper van de Maen onderrechten ons gants anders. De joncke is over sijn geheele lijff soo leck, dattet ongeraden is sonder eerst verdubbelt te hebben, laedende in zee gae; met het kielhaelen sal soo veel tijs doorgaen, dat onmogelick is, soo een groote dwarsdrijvende joncke, op sijn Jappans met riete seijlen uytgemaect, dit mousson hier sal comen connen, sulcx te beduchten staet, wij de lange wacht sullen hebben ende van onse voirder secourssen van die cant gefrustreert sullen blijven.

Uwer Ed. missiven in dato 19 Januarij lestleeden in Jaccatra, gesonden per t' schip Amsterdm. hadde de E. Hr. van Speult naer Batchian geschickt, vanwaer deselve met de schepen St. Michiel ende de Swaen becomen hebben. Do. schepen waeren op de loopende tijdinghe, dat de Spangiaerden met twee galeijen nevens de corcorren ende hongie van Tidoor t' hooft naer Batchian gewent hadden, bij de E. Hr. Gouverneur expresselycken van Mackian (daer sy omme de comptoiren te

provedeeren, gesonden waeren) derwaerts affgevaerdicht, omme t' fort, t' welck niet alleen van victualie, maer van amonitie van oorloge gansch onversien was, naer tietsgelegenht. te secundeeren. Daer comende, vonden geene vijanden, derhalven de gedestineerde provisie aldaer gelost hebbende, haere rijs naer Marieco vervorderden, daer den 5 deser ter reede quaemen, naderhandt hebben wy verstaen, dat der vijanden tocht Teliabo ende Xula gegolden hadde, welcke plaatzen affgeloopen ende verbrandt souden hebben, t' welck, soo waer is, de Compe. sonder schade daer niet affgecomen soll wesen ende buijten twyffel groote pertije sagu verlooren heeft.

De provisien, die wy tot noch toe met de schepen de Swaen, St. Michiel ende Maen becomen hebben, vielen ten aensien van alle de forten alhier seer smal ende connen weijnich helpen, derhalven, alsoo ons de voorder secoerssen uit Jappan faelgieeren²⁾), hebben volgens U Ed. ordre van Amboijna soodanighen pertije geeeischt, dewelcke, soo becomen, ons voor t' geheele jaer, met hetgeene alreede hebben, sal connen strecken. De cleeden, die van daer ons sullen toegesonden werden, sal niet laeten te beneficeeren, sulcx tot meesten dienst ende proffijt van de Compe. soll bevinden te behooren.

In topenen der packen, ons nu jongst per St. Michiel toe gesonden, hebben veele seer qualycken geconditionneert ende beschadicht bevonden, sijn, mits sij lange in der heeten rijs gelegen hebben, meest alle gekoeckt ende eenige seer verbroeijt. Onder andere is een caste geweest, gemerkt met No. 15, innehoudende schoenen, gebreyde ende seme³⁾ hoosen, soo gants verrot, dat sij nieuwers anders toe nut was dan om buijten t' rissiff gesoncken te werden, t' welcke met kennisse van d' Hr. Gouverneur is geschiet, de schippers dienen voortaan ghewaerschout geen packen meer in rijs te stouwen, opdat diergele. inconvenienten voorgekommen werden ende de Compe. niet weder in soo grooten schade valle.

De goederen, per do. schip ons toegestuert, hebbe meest ontfangen, mancquerde een kiste gelts, die in Grissij was gelaten ende ander cleijncheden, die de vrienden seiiden, verderven ende over boort geworpen waeren, voor tmonteerden der geheele factuere hebbe ons comptoir belast ende voor de 8000 realen beloopende f 19700 wederomme onlast.

Per t' schip St. Michiel sende Uwer Ed. veerthien stx. robeijnen

balejs, een horologie ende 195 baeren — cattij nagelen, belopen[de] t' samen als per nevensgaende factuere f 31998//0//0. Uwer Ed. believe ons comptoir daervoor te doen crediteeren, alsmeede voor f 5688 over een kiste, inhoudende in enckelde ende dubbelde stvrs. f 5400 ende twee slaven a f 288, in Amboijna gesonden. Godt de Heer geleijde alles in salvo.

T' gaet ons met de nagelen dit jaer vry uijt onse reeckeninge, de oorsaecke daervan sal Uwer E. uyt het mondeling rapport van Sr. Mauritius van Ommeren, die op zijn ernstich versoek is gelicentieert, connen verstaen, daeraen my gedrage. De plaatse is wederomme bekleet met Sr. Pieter Boschart, van wiens persoon mits syne goede qualiteijten ende eervarenheit de Compa. goede diensten sal trekken, anders niet hebberide

Ed. Erentfeste gestrenge wijse discrete voorsinnige Heere, blijff in de genadige bescherminge des Alderhoochsten bevolen, die Uwer Ed. verleene veel geluck en voorspoet.

In de stadt Maleije op teylandt Ternate desen 24 Apl. Ao. 1620.

Was onderteykent U Ed. dienstwillige Dienaer

J. Christiaensz. Grijph.

LXXXVIII. HERMAN VAN SPEULT, AMBOINA 4, 10 EN 11 MEI 1620¹).

Edele Erentfeste Gestrenge wel wijse voorsienige ende seer discrete Heere

Mijn Heere, naer mijnne seer gedienstige gebiedenisso, soo sal desen principalijck dienen tot antwoorde van U. E. E. seer aengenaeme van dato 21 Novembbris, 8 ende 13 Decembris, 19 Januario, 28 Februario ende 17 Meert, als omme U. E. E. te participeeren, wat sedert mijnen lesten van ultimo Augusto van tijt tot tijt is voorgevallen.

Pr. de lang verwachte schepen Hooren ende t' Wapen van Amsterdam, die hier op den eersten Februario, Godt loff, wel gearriveert sijn, sijnde geladen met alderhande soorteringe van cleeden, contant, vivres ende amonitie, hebben met hartenvreucht seer gaeerde verstaen de victo-

rieuse uijtcomste, die U. E. E. den Almogenden Godt verleent heeft over onse vijanden, soo op Japara als te Jacatra, daer wij in plaatse van vreemdelingen, als wij plachten te wesen, ijegenwoordich dominanteurs sijn geworden, van gelijcken hebbende met geene minder vergeenoegen verstaen het veroveren van Engelsche schepen nevens de vluchtinge derselver Engelschen, alwaer Mr. Jardijn oock is gebleven, hebbende dien teuter quaet, die cause movens van alle dese proceduijren is, sijn wel gemeriteerde loon gecregen. Den Almogenden sy hem ende alle d' andere, die van wedersijden gebleven sijn, genaedich. Ick en twijffele niet, off door dese onse felisse succes sullen der vijanden slachtanden meest gebroocken syn ende daerdoor tot een gewenst eijnde geraecken, verhoopende, dat den Almogenden sal voorder uwen goeden yver segenen, opdat alles mach strecken tot grootmaeckinge sijnes heiligen naems, welstant van den Lande ende Uwe E. E. eere.

De particulariteijten van tgepasseerde op Java, die U. E. E. ons heeft gelieft te participeren, hebben met verwonderingen gesien. Het is mijns ordeels voor seker te houden, dat den pangoran, als U. E. E. door lange ervarentheijt wel gewaer is geworden, dat een vogel met een beck is, sich vertrouwende op de groote belooffide hulpe van de Engelse, het wijterste met ons sal willen beproeven, ondertusschen hoop, de Engelsche hoochmoet gesoncken sijnde, in tvereenigen haer te redelijcker sullen laten vinden, dat Godt geve, alsoo dit werck, soo voortgaende, niet als tot notabile schade van de Compe. en sal redonderen. Ick late mij voorstaen, dat U. E. E. seer voorsichtelijck heeft gehandelt met voor dit jaer de principaele macht daer te houden, naerdemael de gevvluchte Engelse noch 8 in tgetal sijn ende noch andere 8 treffelijcke scheepen waeren verwachtende, bij dewelcke den Deen sich wel lichtel. soude mogen vervoegen. Watter nu van Fransen ofte andere natien soude connen bijvallen, en can men niet weeten, dat alreede een treffelijcke navale macht soude wesen, bij den anderen sijnde, dewelcke in alder mannieren van den pangoran dient gesepareert gehouden, als U. E. E. beter bekent is, ick soude connen aviseren; het desseijn op Banda can buijten merckelijck naedeel wel uijtstel lyden, ondertussen sal U. E. E. gedeelte van het rendevous oock in defentie connen brengen.

Pr. het schip Hooren, dat op den 2 Februario hier arriveerde, hebbe datelijck ordre gestelt, dat sijn water gehaelt ende hetgeene noodichste

in Banda diende, uijt het Wapen overnam, met ordre, dat Hooren voor Poulowaij soude anckeren, alwaer den schipper seijde seer wel bedreven te wesen, seggende, dat als men hem maer van een ancker ende touw meer versach, als hij iegenwoordich hadde, dat hijt wiste te claren, alsoo hij over 2 jaer, daer met het voorsz. schip Hooren ten ancker gelegen hadde, sulcx dat hem van t' Wapen met een ancker ende een touw dede versien ende dat, overmits in Banda van vaertuijch waeren ontbloot ende alles, wat sij van Nera op Poulo Waij brengen, op den hals is, alsoo de Bandanees haeren haen ijegenwoordich ter see Coninck wil wesen. Pr. mancquement van ons vaertuijch hebben ons onlangs een praeu met 7 soldaten ende 12 mardijkers geslaegen, derhalven wiert goet gevonden omme de perijskelen van over- ende weder-varen voor te comen, dat men Hooren voor Poulowaij soude laeten anckeren ende alsdan in alder ijly, soo veel sij daer voor een jaer van doen hadden, souden lichten, vertreckende ditto Hooren van hier den 5en Februario ende den 3 Meert arriveerde hier Capn. Verhoeven, brengende avijsen, alsdat Hooren daer voor de reede geweest was ende wederomme van sijn ancker gespilt wesende, geheel Banda mis — ende om de Oost gedreven, waerover de Heere Gouverneur van Ansen seer instantelijck versocht, de nova mocht versien werden, alsoo sij daer ten eijnde van alle vivres waeren, hebbende haer alreede een tijt lanck seer soberlijck beholpen, alsoo hij vreesde, dat Hooren daer niet en soude connen comen, als over 3 jaer gebeurde, doen hij mede om de Oost geraeckte ende Banda niet weder in cost criigen, mede verstont, als doen ter tijt daer al over de 1500 sockels folij bij den anderen hadden ende nooten pro rato, oversulcx vont goet het schip Amsterdam met 300 lasten rijs, 100 tonnen vleijsch ende alderhande andere nootwendicheden derrewaerts te senden nevens t' jacht Amboijna ende een veroverde Javaense jonck, het eene geladen met rijs ende de joncke met speck ende vleijsch omme soo eens loeffs Poulowaij aen te doen ende te secoureren, alsoo ongeraden vonden soodanigen schip als Amsterdam was, in perijskel te stellen, hebbe last gegeven aen Sr. vander Strengen, dat soo haest ditto schip gelost sal wesen, datelijck alle de foelije ende nooten in twoorsch. schip soude laeden omme met het eersten doenelijck herrewaerts te comen, twijfelen niet, off den Almogenden sal t' selve nevens t' schip Hooren met lieff in salvo geconduijseert hebben, daer tot noch toe geene tijdinge van en hebben.

In welcken gevalle wel voor 2 jaer aldaer sullen geprovideert weesen, als sij maer eenichsints en menageeren.

D' infelisse successen van den advocaat Barneveldt, el duque de Lerma²⁾ ende den tresorier van Engelandt³⁾ hebben met verwonderinge gehoort, hoe inconstant de weereelts hoocheijt is ende wat cracht de hooffse jalousie endc embidie⁴⁾ over de soodanige heeft, leert ons dit exemplē. Den Almogende bescherme alle goede voor soodanigen infortijnes, sij sijn geluckich en rijck, die een goet genoegen hebben, sonder altoos plus ultra te volgen.

Het is een seer goede inventie geweest, die U. E. E. gebruijcket heeft met den rijs eerst soo dier te coopen, alsoo de Javanen onse natie slachten, daer sij weten, dat proffijt te doen is, daer willen sij met alle man wesen. Het is daermede wel jegens gemeene opinie gegaen, alsoo wij meijnden, dit jaer seer sober van rijs souden geprovideert geweest hebben, dat nu ter contrarie geheel anders is gebleeken, alsoo alle plaatzen, als sij der maer eenichsints mede menageren, genoechsaem voor 2 jaer geprovideert sijn.

De joncke, daer U. E. E. Hans Keijser ende de vrijburgers van hier mede versien hadde, is ontrent Bouton {bij een plaatse genaempt Corona} van een Portugijs fergat, dat van Macassar quam, veroverd ende in den brant gesteecken, sulcx dat sijluijden met de cou's op het hooft syn thuijsgecomen, den Heere restaurere haere schade in een ander. Ick achte, sij jegens den tijt al wederomme naer costij sullen versoecken te gaen om te beproeven, off haer avonture beeter sal wesen als de voorgaende.

De joncke den Dolfijn is hier, Godt loff, den 10 Februario wel gearriveert, medebrengende tussen de 26 en 27 last rijs, den schipper heeft onderwegen over de 300 Rs. in de joncke vertimmert, hebbe de rekeningē met hem gesloten, sulcx dat bij ditto voijagie niet anders gheavanceert en is als de joncke ende den dienst, die de Compe. daervan genooten heeft.

Ick heb hertelijck gaerne verstaen, dat met het hier houden van tveroverde jacht Cleijn Amsterdam de Compe. goeden dienst geschiedt is, den Almogenden gelieve voorder sijnen seegen te verleenen over alle andere voorvallige saecken tot welstant van tgemeene besten.

Belangende de stuivers, daer U. E. E. van vermaent ende ick voor desen van geschreven^{1 - 17}, het is soo, dat die al lange souden gecon-

sumeert geweest hebben, dan doordien de betaelinge der soldaten gesurcheert is, soo is sulcx wederhouden geweest ende ten anderen, als voor deesen verhaelt, soo en willen de vreemdelingen die niet hebben, waermede deselve eenichsints wederkeerich onder onse onderdanen sijn geworden, dan ick hebbe daerenteegen laeten publiceeren, dat alle degeene, die stuijvers hebben, dat sy die t' allen tijden, in tcasteel brengende, wederomme ijegens realen sullen verwisselt werden, waermede deselve nu wederomme als voor deesen continueren. Voor desen hebben U. E. E. geaviseert, dat hier met meerder advanso duijten, ortkens ende halve stuijvers soude connen ganchaer maecken, dan most van root cooper wesen sonder eenige menschelijcke figure daer op te stellen, dan wel aan de eene sijde een schip ende aan d' ander sijde een leeuw met pijlen off soo iets omme metter tijt deselve onder de mooren ganckbaer te maecken, want als men daer menschelijcke figuren op stelt, soo meenen sij terstont, dat het affgoden ofte santen sijn, waerdoor het gelt te trager treck soude hebben, het waere seer goet, gelijck U. E. E. seijt, dat men sulcx hier in twerck stelde, naerdemael het cooper hier veel beter coop als wel in tvaderlandt is, in soodanigen gevallen mosten hier stempels wesen off ijemant, die verstant hadde om die te snijden nevens alle andere preparaten meer, daertoe dienstich; men soude een duijt voor een ortken connen uijtgeven ende een ortken voor een halve stuijver, welcke avance jaerlijcx soude gaen vermeerderen, alsoo troot cooper hier in extimo is, de stuijvers sal pr. eerste comoditeijt uijt de Moluccos ontbieden, sullen hier wel voortgaen.

De cleeden, gecomen met Hooren, t' Wapen ende Amsterdam, hebben ten naesten bij volgens U. E. E. nottie verdeelt, sullen de Moluccas met de eerste comoditeijt van scheepen van haer portie provideeren.

Den 15 Meert arriveerde hier t' jacht Ternate, dat bij de Swaen van de Spaeijgnaerts verovert is, wesende geladen met rijs, vleis, olijf, arack ende andre vivres, waermet wij in de 90 gevangens cregen. Ditto scheepken, doen ter tijdt genaemt St. Buena Ventura, quam noch in compa. van andre vier, die grooter waren met 2 treffelijcke galleijen, schietende ijder 7 stucken vooruijt, die men seijt haer voorcasteel scheutvrij voor een halve cartouwe te weesen. Dese vervolghden de Swaen ende den prijs seer lange, doch siende, dat sij weinich avanceerden met schieten, verlieten den buijt, soodat ingevalle wij ten dien-

tijden noch een paer scheepen bij de handt hadden gehadt, souden ongetwijffelt meester van dat secours geworden hebben. Van ditto gevangens hebben hier 35 gecregen, waermede eerstdaechs nevens een partie van de aros⁵⁾ de galleije, die nu binnen 6 ofte 8 dagen geheel veerdich sal wesen, meynne te becleeden. Onder dese gevangenen is eenen Don Alonso Faxardo, die voor contado major van Ternate quam, doch seijt niet van tmaechschap van den generael Faxardo te wesen. Den Capn. Maior van Fernambocq⁶⁾ met sijne huysvrouwe ende kinderen hebbe heuselick volgens U . E. E. ordre getracteert ende naer Poulo Waeij gesonden, hadden seer gaerne hier gebleven, doch en souden hier niet gedient hebben, alsoo dit volck de ooren noch al seer naer de Portugiesen hanght. De heere gouverneur Lam is met den goevernadr. Don Luijs de Bracamonte al in onderhandelinge geweest om van resgatte te tracteren, dan naderhant is gebleken, als men ten besluijte soude comen, dat alles op een valsche gront lach, haerluijden excuserende, dat om soo geringen hoop als nu verlost soude connen werden, de pijnne niet eens weert en was, dan dat hij met den eersten naer de Manillas soude schrijven ende alle de gevangens ontbieden om alsoo eene generaele verlossinge te doen, als U. E. E uijtluftich sal connen sien bij nevensgaende missive van den heer Gouverneur Lam aen U. E. E. adviserende, die geopent hebbe omme te sien, off daer ijets in waere, daer ordre in diende gestelt. U. E. E. gelieve naer sijnne gewone discretie hetselve ten besten te duijden, aen dewelcker mij gedraege, de nouvelles van ditto quartieren betreffende.

U. E. E. ordre over de depesche naer Molucas hebbe soo haest doenlijck in twerck gestelt, pr. 2 verscheijdene vias ofte praeuwen, den derden soude mede gesonden hebben volgends last, dan kost hier soo geen bequaem volck tot de voijjagie becomen, doch den eenen heeft soo diligentelijck sijne reijse vervoordert, dat hij al wederomme hier was, eer den anderen te dege op de weege was, alsoo hij claechde, dat door de harde wint niet en hadde connen opcomen, denwelcken de scheepen de Swaen ende St. Michiel op Batchian vont, die Batchian van alle nootwendicheeden provideerden ende des daechs daeraen wederom naer Macian souden vertrecken, die U. E. E. ende mijnne brieven medenam, seggen[de] Sr. van der Eggen, dat sij jegens d' eijnde deeser maent hier souden wesen, te weten de Swaen ende St. Michiel. De Maen met de joncken waeren uijt Jappon aldaer doens ter tijt noch

niet gearriveert, den Almogenden geleijde deselve met lieff in salvo, soo connen wel lichtelijck een derde schip daerbij voegen, opdat daerdoor U. E. E. deseijng niet vruchtelooen en blijve. De Swaen hoore, dat sijn groote mast schadeloos is en hier nootwendich sal moeten vermasten, oversulcx hebbe hier een groote mast voor hem op voordeel laeten houwen.

Den Spaeijgnaert hout het vaerwater aldaer met de galleijen soo gesloten, datter bijcans niemand en mach passeren, gaen geruchten, dat de Spaijgnaerts het sacrament daerop genomen hebbent, te weten die van de galleijen, dat sij de Swaen sullen nemen off sullen daerbij sincken, daer de Swaen al op gekoockt heeft, twijfle niet off, Godt ten voorsten, soo sulcx bij de hant nemen, dat se soo wel gecongratuuleert sullen werden, dat sy Godt dancken sullen, dat sij der wederomme vandaen comen.

De Heere Gouvernr. Houtman is hier, Godt loff, op den 3 deser met het schip Walcheren wel gearriveert, wesende door de cleijne experientie ofte onachtzaemheit van de stuerlijden Gresick voorbijgedreven, hetwelcke de heere Gouverneur Houtman gewaer wordende, heeft d'Expeditie wederomme gesonden om te onderstaen, off sij Gresijck soude connen beseijlen, denwelcken naer eenigen tijt te soeck gebracht te hebben, sonder dat nochtans op heeft connen comen. Den 10 ditto vertrock de Heere Gouverneur Houtman met Walcheren naer Banda, medeneemende goede partie atap ende 17 treffelijcke balcken, die ick hadde lacten houwen omme de groote huijsinge onder hertack te brengen, alwaer nootwendich ordre diende gestelt in de verlossinge, als omme t' voorder volgens U. E. E. instructie t' achtervolgen, welcke verlossinge aldaer sal connen geschieden met de scheepen Hooren, Amsterdam ende Walcheren. De scheepen de Engelse Sterre ende den Hont encontreeren sijnne E. den 12en, buijten gaets wesende, alle beiude seer schadeloos van masten, stengen ende raes door een seer extraordinario wint, dat sij willen seggen een huracan geweest te sijn, oversulcx heeft synne E. de Engelse Sterre, die wel minst schadeloos was, medegenomen, comende den Hont seer ontredenneert hier, achte, sijnne E. eerlangh wederomme hier sullen hebben.

Is oock bij ons gearresteert, dat naerdemaal de scheepen van Gresick niet op en donderden ende ijegenwoordich noch geene bequaeme scheepen en hebben, dat men het jacht Ternate, dat bij de timmerlijden voor

bequaem geordeelt wert ende wesende ontrent 90 lasten groot, met den eersten sal afladen met nagelen, opdat daerdoor den handel van t'Roode Meer niet verhindert en werde, daer 242 bhaer naegelen in geladen hebbe, waervan hiernevens het connoesement gaet. Den Almogenden laete deselve met lieff in salvo arriveren, waervoor het Compt. Generael hebbe gedebiteert voor de somma van fl. 39712//10/11.

Den Arent is hier den 4 April mede wel geariveert, comende van Balij, alwaer d' onse niet soo wel als voor desen en sijn gerescontreert ende dat door quade tongen, die daer t' sedert ons vertreck bij haer sijn gehoort ende gelooff gegeven, die ons vrij wat leelijck affgeschildert hebben, als U. E. E. in threde sal connen sien bij copie van nevensgaende van Sr. Melder⁷), coopman aldaer, waeraen mij diesaengaende gedrage. Den Coninck van Balij heeft mij eenen brieff geschreven ende daernevens vereeringe van een schoon peert, versoeckende, dat wij daer voor een maent off 6 weecken met 2 scheepen off meer souden willen cruijsen, dat mij dunct, voor dit jaer quaelijck sal willen sijn, alsooo onse costelijcke gelaeden schepen niet geraeden en soude vinden daer lang te cruijsen dan wel in passant de pletse aen te doen, doch sullen op de comste van de E. Heere Gouverneur Houtman van Banda in consideratie nemen, wat daerin te doen sullen hebben. Ditto Melder heeft mij gesonden 4000 Rn. in spetie, die hij seijt, aldaer niet van doen en sijn nevens eenich roeij ijsser. Voor de 4000 Rn. hebben het compr. generael gecrediteert als van alle andere partijen. Den Arent heeft door contrariestroomen Solor niet connen beseijlen.

Den 17 Meert arriveerde hier een verovert jachtken, genaemt Jortan, dat van een jonck gemaeckt is, daerbij mij de Heere Commandeur Ramsburch aviseerde, dat hij nootwendich diende geprovideert van gelt, rijs, amonitie ende anders, als U. E. E. sal mogen sien bij nevensgaende copie van sijnen brieff. Ditto jacht verdubbelt wesende, sullen, soot gelegen comt off anders met onse joncke, haer provideren. Sr. Ramsburch vermaent in den sijnen, dat hem niet ongeraden en soude duncken, dat men procureerde een Kijmola off ander groot meester van den coninck van Ternaten te crijgen omme alle de plaatzen aldaer onder een souvereijn hooft te brengen, waermede sijn E. mijnt, den stant aldaer meer verseeckert soude wesen, ende ick ben van gans contrarie opinije, overmits de Ternatanen terstont soo veel meesters willen wesen ende eerlanck ons aldaer wel selffs wetten souden willen stellen ende

als de Ternataenen daer eens gewortelt waeren, en soude men die soo lichtelijck niet wederomme van daer connen crijgen, het is oock dickwils beter, dat sijr spaedich sijn, dan dat sij al tesamen eene linie trekken.

De treffelijcke equipagie, bij de E. Heeren Meesters gedaen, hebben hertelijcke gaerne gesien ende sullen soo vooreerst al moeten continueren, willen sij een eijnde van den gegenwoordigen labirintio sien, dat meinne, nu al op thoochste geweest is, dat Godt geve, opdat eens soodaenigen macht jegens onsen capitaelen vijanden mogen werden.

T' geene U. E. E. is vermaenende belangende de 200 Rn. soo Daniel du Bucquoij ⁸), coopman alhier, de reeckeninghe van tschip de Sonne te veel soude gedebiteert hebben, daervan is hij nevens desen sijnne discarga doende bij blijckende attestatien. Het soude wel connen wesen, dat het verschil bij de schippers waere off bij jemant, die het gelt harentwegen ontfangen heeft. Ick en hebbe noijt bij do. Bucquoij ijets anders als alle billicheijt ende behoorlijckeijt bevonden, doch wat van dese saecke sij, en weet niet te seggen, alsoo sulcx in mijn bijweesen niet en is geschiet.

De 20 jongers, die meest altemaal duijts spreecken, sijn hier met t' schip t' Wapen wel gecomen, hebben die volgens U. E. E. ordre bij de Ambonneese jongers inde nieuwe schoole gestelt, daer se ijegenwoordich ontrent de 60 sterck sijn. Wij sullen naer vermogen het ooghe daerop houden volgens U. E. E. last. Het Wapen heeft over de 170 beesten van Gressick mede gebracht, levrende hier aen lant 140, de resterende sijn bij t' schip geconsumeert tot ververschinge, eenige onderwegen gestorven ende Hooren hadder 40, die naer Banda gesonden hebbé. Van de resterende hebbe ongeveerlijck 80 aen de burgerije vercocht a 30 Rn. costen d' een door d' ander 5 a 5½ Rn. Den Arent en heeft geene gebracht, overmits den tijt verloopen was ende daer niet en heeft connen wachten. Hooren excuseert sich, dat niet meer beesten in en heeft genomen, overmits tWapen hem geene leggers en wilde leenen, soodat het soo breet alst lanck is, off se d' eene off d' andere gevoert heeft.

Ick vreese, dat de beesten van Hooren perijckel sullen loopen, alsoo Hooren Banda misgedreven ende om de Oost is geraect.

Het ongeluck van tschip Nieuw Hooren hebben met hertenleetwesen verstaen, den Almogenden restaurere onse geinteresseerde Heeren in

een ander, dese ongelucken ontstaen meest door de onachtsaemheit ofte onwetenheit van de botteliers, die de eijgenschap van den brandewijn niet en weten⁹).

Het schip Amsterdam heeft op Gressijck, naer hij seijt, twee anckers laeten staen ende door hart weder genootsaect geweest te vertrekken sonder boot, laetende den coopman met nog anderen 10 off 12 man aen lant, soodat hij hout noch houtsgelyck heeft medegebracht.

De Japonders, wesende 22 in tgetal, sijn hier gedeelte met Amsterdam ende de resterende met den Arent wel gecomen, hebbe haer met den eersten van alle nootwendige preparaten als van hamers, beijtels, hantboomen, alles naer haeren eijsch laeten maecken, seer corts daeraen naer haere heijdense superstition gedaen te hebben, soo brachten mij verscheijden monsters van mineraelen, doch en docht mij niet besonders te wesen, alsoo voor desen oock mineraelen gesien hadde, sulcx dat men eijgentlijck tot de preuve soude coomen, in welcke preuve bevonden wert ongeveerlijck 5/8 in silver, wesende ontrent 6 off 8 lb. minerael, dat al een treffelijcke mijnde soude geweest hebben, doch eenige dagen daeraen quamen sij met een ander slach van minerael, dat mij dede presumeeren, dat sij mij de voorige reijse mosten bedrogen hebben, derhalven nam op het tweede assaij beter regart, doch alles consumeerde in roock. Hierjegens allegeerde sij, dat het silver acht off 10 stadien diep lach ende dat sij dit van boven hadden genoomen, daernaer moesten arbeijden ende soo diep graven, eer men sien cost, wat eene mijne in hadde, dat haer vergunt hebbe in twerck te stellen. Sullen nu haest sien, watter van sal wesen, doch ick laete mij voorstaen, dat alles in roock sal verdwijnen, dat Godt geve, anders mach uijtvallen, dat den tijt eerlanck sal leeren. In welcken gevalle die sal gebruijcken volgens U. E. E. last voor soldaten. Eenige uijtheemse natien, als Franssen, Deenen, Engelse off Schotten hier vernemende, sullen alle doenelijcke middelen voorwenden omme haer met gewelt van hier te houden, daer presumeere dit jaer geen noot van sullen hebben, alsoo t' mousson alreede begint altemets uijt den Oosten te waeijen, waerover in twijffel stelle, off de scheepen t' Bergerboot, de Morgensterre ende den Neptunes hier van dit mousson sullen connen geraecken, die misschien den Heere Gouverneur Houtman sullen leggen ende verwachten, ignorer[en]de, dat sijnne E. misgedreven is, datt ons hier mede niet seer wel en soude comen, ten aensien ick verhoopt hadde, eenige der overige

jachten, t' waere dan eene ofte 2, soude connen gebruijct hebben omme op de joncken, die van Banda comen, te passen, alwaer ijegenwoordich een hoop joncken naer toe sijn. Ick hebbe hier ons jacht Amboijna mede eenigen tijt bijsuiden Amblau op de wacht gehad omme op de joncken, derwaerts gaende, te passen, dan en heeft niet opgedaan.

(De volgende twee alinea's zijn afgedrukt in Bouwstoffen I, p. 255—258; p. 256 r. 3 te lezen voor „Ceram”, „Seram”, r. 5 voor „vervremden”, „vervreemt zijn”, r. 9 voor „Hatis”, „Hatib”, r. 3 v. o. voor „hij”, „wij”, r. 2 v. o. voor „van”, „door”, p. 257 r. 3 voor „leverde”, „leverende”, r. 14 v. o. voor „ons in die schijn”, „onder dien schijn ons”, r. 13 v. o. „ontblooten”, „ontblootende”, r. 13 v. o. voor „lant”, „landen”; na „in de riviere vonden” volgt:) waerover den voorsz. pattij van Cambelle, die meijnen, de nuntiador off aenbrenger was, naer de negrij sont, haer waerschouwende, dat sy haer stil souden houden, dat haer geen overlast en soude geschieden ende dat mijnne comste was alleenelijck omme de Javanen, die ick wel wiste, quantijteijt nagelen hadden, van daer te haelen, doch en vont noch in de jonck geene nagelen, alsoo wij een dach te vroech waeren gecomen, sulcx dat de inwoonderen de Javanen die hielpen versteeken, soodat noch nagelen, noch Javanen en conde becomen, waerover geraeden vont haer te presenteeren de nagelen te betalen, als sij mij die al tesamen leverden, woegen ontrent een bhaer, doch vreesende, dat wij haer niet en souden betaelen, alst in effect wel soude gebeurt hebben, soo seijsden sij, datter niet meer en waeren, dat den voorsz. pattij al mede hielp aennemen, soodat ick begost te speuren, dat ick al weer met mooren opgescheept was, waerover goet vont eenige van de principaelste bij den cop te vatten, niet twijffelende, off souden door dien middel tot de nagelen ghecomen hebben, dan was te vergeeffs, waerover met dertich soldaten landede ende ginck in haere negrij, die sij verlaten hadden, huijssoeckinge doen, doch en vont nieuwers geene naegelen, verthoonende haer de inwoonderen eens met ongeveerlijck 400 man, doch siende, dat de soldaten haer geweer daernaer toe velden, soo vluchteden, middelerwijle dede de voorsz. Javanse joncke uyt de riviere haelen, doende de orangcaijs waerschouwen, dat de twee orangcaijs, die gevangen hadde, mede een tcasteel soude nemen ende niet eer loslaeten, voor ende aleer dat sij mij de Javanen in handen leverden, gaende desselven nachts met de joncke ende orangcaijs naer tcasteel, alwaer deselleve

(volgt het gedeelte, afgedrukt Bouwstoffen I, p. 258—259. Lees p. 258 r. 19 v. o. voor „toonden”, „thoonende”, r. 18 v. o. voor „om”, „door”, r. 4 v. o. voor „Dies (hij)”, „Die”, p. 259 r. 6 voor „en dachte”, „erdachte”, na „sont haer derrewaerts” volgt:)

met last, dat haer souden voordraegen, dat sy wel sien souden, wat haer te doen stont ende haer niet en souden laelen verleijden door quaeden raet off stevenen op belooffde assistentie van buijten ende andere persuatiun ende beweechredennen meer, hier te lange om te verhaelen. Dessel even daechs quamen onse gedeputeerde wederomme aff, rapporterende, dat sy alle de bequaemste middelen doenlijck hadden voorgewent omme die van Nousselao van haer boos voornemen te diverteren

(volgt Bouwstoffen I p. 259, te lezen r. 11 v. o. voor „die”, „dit”, r. 3 v. o. voor „het”, „haer”, dan volgt na „ijegens ons aenstelden”)

ende dat se soodanigen schandeleusen crijmen ijegens den Coninck van Hollandt volgens eer ende plicht soo niet en most geleden werden, hetwelcke haer al tesamen (als getrouwe onderdaenen van den Coninck van Hollant) soo wel aenginck als mij ende soo niet en most over t' hooft gesien werden, alsooo haerluijden al te samen wel bewust was, dat haer hiertoe geene oorsaecke en was gegeven, dan bij haer uijt moetwillicheit ijegens eedt en plicht was genomen ende dat daeromme op haerluijden versochte, dat sij mij die souden helpen te straffen, want ingevalle soo sulcx gegenwoerdich ongestrafft liet, soo was voorseecker te houden, dat de ganse cust van Seram, sulcx hoorende, bij haer in cleijnachtinge souden comen ende uijt vreese van Kijmola hem aenhangen, dat in alder manieren diende voorgecomen, naerdemael wij, Godt ten voorsten, machtich genoech daer toe waeren.

(volgt Bouwstoffen I, p. 260—261, te lezen p. 260 r. 3 voor „voor oproeyinge van Iha”, „door oproeiinge van die van Iha”, r. 4 voor „berustende”, „berusten”, r. 16 voor „ick met gewelt niet steuyt”, „ick die met gewelt niet gesteuijt”, r. 16 v. o. voor „helpen”, „brengen”, r. 9 v. o. voor „hen”, „hem”, r. 4 v. o. voor „soude bewegen”, „te bewegen”, p. 261 r. 1 voor „vergoeden”, „vergelden”, r. 4 voor „hebbende”, „hebben ende”; na „opt hoochste aff” volgt:)

sulcx dat genootsaeckt was wel ijegens mijnnen wil soo schoonen conjuncture te laeten passeeren, alsooo ick verseeckert was, Godt ten voorsten, mij desen aenslach niet en soude ontstaen hebben, doordien

sij haer boven noch als niet en hadden versien ofte sterck gemaect, overmits het noch maer 3 a 4 dagen en was geleeden, dat sij dese resolutie volcommen hadden gearresteert

(volgt Bouwstoffen I, p. 261—264; lees p. 261 r. 17 voor „sweeren”, „swoeren”, voor „oft”, „noch”, r. 11 voor „aentaste”, aentastede”, r. 2 v. o. voor „waeren”, „waert”, p. 262 r. 2 voor „zij”, „is” r. 19 voor „Dan”, „Dat”, r. 16 v. o. voor „weynich”, „weijgerich”, r. 12 v. o. voor „sij bijcans”, „sy daer bijcans”, r. 6 v. o. eenmaal „haer” schrappen, r. 1 v.o. lees voor „sijn”, „wesen”, p. 263 f. 6 voor „Coninginne”, „Coningen”, r. 12 voor „Sanlau”, „Saulau”, r. 16 voor „hebbende”, „hebbe”, r. 6 v. o. voor „sake”, „saecken”, p. 264 r. 1 voor „die van Banda”, „die Banda”, r. 4 voor „denselven”, „desselven”, r. 11 voor „min aent”, „min tot aent”, na „het onderste boven” volgt:)

Ongeveerlijck een maent naer datum gebeurde, dat eenige der voorsz. Aros hare kettings in stucken gevijlt hadden met seeckere steenen (hebbende voorgenomen een partie van 10 wech te loopen), waerover de 2 der principaelste belhamers dede geeselen omme daegelycx soodanigen spel niet subject te blijven, doch dese, als onwetende menschen, speelden alle desesperada hamock¹¹), neemende den eenen een bijl, die achter een timmerman stont ende hieuw den timmerman, die naer sijnen werck stont en buckte, in den neck, seconderende noch eens syn houw, houdende denselven in de cop, dat hij voor doot ter aerden stortede, vanwaer hij is gegaen naer een ander, die hij mijnde mede den cop te clyven, denwelcken hem toeschoot, opdat sijn hou niet ten vollen en soude executeren, doch en geschiede soo titelijck niet, off wiert in syn schouder gequetst. Den anderen Aros siende, dat sijn cameraet hem soo mannelijck hadde, greep mede een dissel ende hieuw oock een soldaet in den arm, hetwelcke de gevangen van Aro siende, door de tralien drongen ijegens wil ende danck van den schiltwacht uijt, grijpende eenige ijsken bouts, andere houtspaeken ende bijlen, houwende ende slaende daermede in thondert, niet anders dan off syt al hadden willen vermoorden, datter in tcasteel was, waerover de soldaten een ijder naer sijn geweer liep, vallende seer furieuslijck op haer aen, sulcx dat sij genootsaect waren te vluchten, springende meer als de helft derselven, met haere kettings al drijvende, over de wallen, sulcx dat ingevalle ick niet in tcasteel en waere geweest, meer als de helft dersellever in de keers souden gevloogen hebben; in dese rebrouillie ont-

quamen ons elff personen ende wierden over de 20 gequetst. Naerdat dit rumoer gestilt was, begost te incureren¹²⁾, wie de eerste autheurs van dit spel waren geweest, bevonden, dattet 2 waeren, die, overmits sy haere kettings gebroocken hadden, gestraft waren, dewelcke, ge-examineert sijnde, vrijwillich bekenden, dat sy voor haer genomen hadden, sooveel Hollanders, als sij conden, om den hals te brengen, sonderdat bij hunluden in tgenerael eenich beslot off conspiratie was geweest. Oversulcx wiert bij den raet geconcludeert, dat ten aensien wij het casteel vol gevangens hadden, dat onder deese hoop een exemplel dienden te statueren omme diergelycke factien niet daegelycx subject te blijven, derhalve wierden dese 2 belhamers hun proces gemaect ende gesententieert, den eersten sijnne rechterhant affgehouden ende daernaer gehangen te werden ende den tweeden van gelijcken oock gecondemneert met de coorde gestraft te werden, welcke executie liet geschieden in tcasteel in presentie van de voorsejde Aros, dewelcke van dien tijt aff soo gedweech syn geweest als lammeren; van dit volck syn al over de 20 gestorven, meinne, die beeter op de galleije sullen aerden als hier in soo besloten gevangenisse. Ick ben wel halff geconstringeert geweest met dese gevangenen te procedeeren in de verdeelinge als met die van Hottomourij ende dat ten aensien 2 van de haere in tveroveren doot bleeven ende daerbenevens over de 40 gequeste ende onse soldaeten, die op ditto exploit gecommandeert hadde, waren oock al tesaemen geuest, sulcx dat by den raet goet gevonden, deselve voor goeden buijt te houden, naerdemael deese als onderdaenen ofte negrijs kitchil¹³⁾ van die van Banda gehouden werden, te weten, dat men deselleve sal tacxeren yder man a 40 Rn. ende dat de Compedaervan sal genieten het slechte 1/3 ende de resterende 2/3 sullen verdeelt werden, 1/3 onder de soldaeten ende de resterende 2/3 onder onse onderdaenen omme haer, in toecomende ijets voorvallende te exploijteren, te gewilliger souden laeten vinden.

Over eenigen tijt geleeden is hier oock door eene van de veroverde slaven voor Malacca een lelijck moort geschiet, speelende mede hamock sonder eenige woorden met den timmernmansjongen gehadt te hebben, als jockende, deselleve seer moordadichlyck met een kris heeft doorsteecken, snijdende sich selleven met de voorss. kris den buijck op, doch alsoo hij twijffelde, off de wonde oock dootelijck soude wesen, soo heeft hij syn gedermte met sijn eijgen handen in stucken getrocken,

welcke innorme daet mij geraporteert synde, soo hebbe mij datelijck van de saecke geinformeert ende inspectie genomen van den delinquent, die onser oordeels niet tot des anderen daechs en soude hebben connen leven ende wel hoochnoedich diende soo inormen daet gestraft te worden, oversulcx hebbe den raet beroepen ende een verbalee sententie over hem gestreecken ende hem daetelijck laten executeren, te weten de handen affgehouden ende voorts gesleapt naer tgerechte, alwaer hij gehangen wiert.

(Volgt Bouwstoffen I, p. 264—265; lees p. 265 r. 10 voor „de versche”, „diversche”, r. 12 voor „Late”, „Lato”, r. 18 en r. 17 v. o. voor „bhaer (en)”, „bharot”, r. 6 v. o. voor „bharos”, „bharoth”; na „ende Cambelle leveren” volgt:)

Jegenwoordich hebbe ontrent 950 bhaer nagelen in handen ende het leveren begint op te houden, sulcx dat vreesen dit jaer niet over de 1000 bhaeren sullen versuemelen. Soo het dit jaer soo heel drogen mousson niet geweest en waer, en twijffele niet, off souden over de 1500 bhaer gehadt hebben, dan de extraordinarie droochte heeft sulcx wederhouden, alsoot in tgeheele regenmousson boven een maent niet en heeft geregent, daert anders 4 en 5 maenden continueerlijck aen den anderen placht te regenen, de verloopen Cambellesen hebben naer advenant beter betaelt als wel de andere, hebben dit jaer noch ontrent 200 bhaer op schult ontfangen, het ware te wenschen, dat dit volck eens haer schult hadde betaelt, alsoo het innen desselffs ons bij haerluijden seer odieus maect, daer vreese, niet veel van en sal vallen voor het naeste grote gewas. Van de apparentie van ttoecomende gewas can niet seeckerl. aviseren, sal geschieden pr. de leste schepen.

Ick houde voor seecker, datter dit jaer geene nagelen by de vreemdelingen vervoert en sijn, alhoewel U. E. E. vermaent, datter het voorleden jaer al eenige op Java geweest sijn. Moeten van Bouro gecomen wesen, dat bijcans onmogelijck is voor te comen, tensij dat men inde Bocqueronnes daerop past. Ick sal nu altemets eens de ronde doen ende soo ijets can vernemen, U. E. E. mach sich daer in gerust houden ende my volcomen vertrouwen, dat geen moeijte noch perijckel en sal ontsien omme tselve voor te comen, soot doenlyck is. Van de comptoiren als op Hitoe, Loehoe ende Cambelle eenige joncke vertreckende, wor-den eerst wel doorsocht ende daernaer geconvoijeert tot buijten de broers.

(Volgt Bouwstoffen I, p. 265—266; lees p. 265 r. 1 v. o. voor „Hatuue” „Hativa”, p. 266 r. 7 voor „verdachte”, „erdachte”, r. 13 voor „in fondamenten”, „in de fondamenten”, r. 14 voor „2 mael daechs”, „2 mae des daechs”, r. 17 voor „coubous”, „coubons”; na „te mogen keeren” volgt:)

dat van dese niet en hebben te verwachten, synde slyuyden eene natie, die eene tale spreecken, welker humeuren beter als d' onse overeencomen, waermede oock eensdeels voorgecomen sal worden de oprijinge der Mooren, die door hare paepen ofte lebees seer grote affbreuck hebben gedaen, oock soude dese proceduriere onder onse onderdanen, die hare kinderen ter schoole senden, eenen meerderen ijver verwecken, siende, dat hare kinderen naer lanckwijlich leeren tot staet daerdoor mogen geraecken ende genoth daervan hebben, dat haer voor desen seer heeft gedescourageert, seggende wel recht uijt, wat genoth hebben doch onse kinderen, als sy al geleert hebben lesen ende schrijven, soo en comt haer doch sulcx niet te passe in haer ouderdom, daer sy al vrij wat gelijcx toc hebben, want ingevalle de ouders in tvaderlant geen oogmerck en hadden, dat hare kinderen ten eijnde van hare studie avanse en hadden te verwachten, sy en souden ongetwijffelt sooneerstich niet wesen omme haer kinderen ter schoole te houden.

Ick ben hier onlangs bij gevalle gewaer geworden in tcreeren van een hooft onder die van Ponto, denwelcken mij aengedient was, dat een besneeden Moor soude syn ende alsoo hij wel meijnde de naeste te wesen, soo hielt hem voor, dat geene besnedene en wilde stellen als hoofden over onse onderdanen, denwelcken ontkende besneeden te wesen, presenterende sich te laten visiteren, als bij de chirurgijns liet geschieden, die rapporteerde, dat eenige besnijdinge bespeurden, doch niet gelijck de Mooren, waerdoor sich ontdede, dat alle de Ambonesen haer laten besnijden, doch niet gelijck de Mooren, dat noijt van te vooren en is geweten bij d' onse, noch sijluijden selve geene reedenen van en weten geven, anders dan dat hunne voorouders altijt sulcx gepleecht hebben. Sal sulcx, soot doenlijck is, maecken aff te schaffen.

Domine Danckaert, wiens verbonden tijt nu ginck expireren ende in tvaderlant beroepen sijnde, seer was geneegen om te vertreken, dat ons in deese occurrentie seer qualijck soude gecomen hebben, alsoo gegenwoordich niemant en hebben, die den Maleisjen dienst soude mogen waernemen, waerdoor het begonnen werck seer soude verach-

teren, oversulcx is den voorsz. domine Danckaert door veele persuatiën, soo van den Hr. Gouverneur Houtman ende ons, wederomme verbon-den voor den tijt van 2 jaren a 95f. ter maent, dat een seer groote gagie is, dan den noot heeft ons daertoe gedrongen, alsoo hij tot geenen min-deren prijse en wilde blijven.

Het sieckenhuys ende de schoole is gemaect alsmede meest alle de andere werken, die U. E. E. bevolen hadt, de huijsinge voor de soldaten ende de logie sijn al onder hart dack ende, tenware wij naer de tijchels gewacht hebben, souden onse huijsinge al onder hart dack gehadt heb-ben, doch is het wachten eenichsints mede naer den calck geweest.

Ick hebbe de oude cruijtmeulen affgebrocken, overmits die van quæt hout gemaect was ende seer begost te sincken, oock was deselue te smal, hebbe in plaatse van eene, twee meulens gestelt van goet swaer hout, die 6 voet wijder sal wesen als de voorige, sulcx dat dese meulen met de helft minder moeijte sal omgedreven werden. Wij syn al over lang ten ejnde van onse salpeter geweest. U. E. E. gelieve gedachtich te wesen, soo aldaer eenige te becomen is, dat wij daervan geprovideert mogen werden, van swavel syn noch wel voor een jaer ofte twee versien.

Soo haest dese feest off maeltijt van Kijmola Sabadijn over is, soo heeft Capn. Hitoe beloofht met mij te willen contracteren van een paer calckhovens ende een partije hout tot opbouwinge van de punt tot eene logie, dat geheel hoochnodich is, alsoo het dack van de logie op Hitoe niet veel besonders is ende tegenwoordich aldaer oock geenen atap voor gelt en connen becomen, dewelcke gedaen synde, sullen die van Cambelle oock van steen laten maecken ende onder houtdack sien te crijgen, opdat de nagelen voor ongeluck van brant mogen verseeckert syn. Het is te beduchten, dat die van Loehoe niet gaerne en sullen gedoogen, dat men daer een steene logie maeckt, overmits sij altyt bevreest syn, datter een fort sal wesen.

De Chineesen, die hier aen de tychels arbeyden, beclaegen haer dae-gelycx, dat sy er quaelijck den cost van connen crygen, alhoewel den prys 12 (3e handschr. 8) rn. verhoocht hebbe ende in de regentyt en connen sij niet arbeyden. Ick hadde wel verhoopt, datter dit jaer eenne goede quantiteyt Chineesen souden gecomen hebben, dat schynt, door deese comotie in den eersten niet en heeft willen vallen, twyffele niet, off als begint ruchtbaer te werden, dat haer hier soo goede tractement geschiet, off sullen metter tijt genoech herrewaerts aencomen, te meer

als haer soo eenige vrijecheit van handelinge vergunt wordt. U. E. E. mogen wel verseeckert syn, dat de Chineesen in hare gerechticheijt ge mainteneert werden.

Wij hebben hier nu ontrent 250000 steens gevormt, die eerstdaech sullen laeten backen, als wanner onse huysinge boven ende onder sa laten lastregeeren ¹⁴⁾. Hier is op den 3 passato gearniveert eene joncke comende van Sorrebaij, hebbende passepoot van Sr. Huette, die alle goede passagie hebben gedaen ende in 'alles, soo veel de reden lijder mocht, favorabel geweest. Het ware goet, ingevalle U. E. E. geraeden vint meerder voorsz. te licentieeren, dat die expresselijck waeren belast hier aen tcasteel te moeten comen, waerdor hier temets meerder neeringhe soude ontstaen. Belangende hetgene U. E. E. vermaent, dat oft geviel Jan Joosten enige Chineese joncken met den Arent brachte, dat men die wel soude tracteeren, haere goederen lieten venten ende, in sooveel de redelycheijt lyden mocht, favoriseeren ende vrij ende vranc op haer versoek te laeten wederkeeren, dat wel den rechten middel is omme haer luijden te locken, doch voor dese reyse en heeft den Arent geene gerescontreert. De Chineesen, die hier syn, worden in hare gerechticheijt voorgestaen ende, naer mij dunct, soo begint het getal oock al te augmenteren. Het ware te wensen, datter meerder getal waren, als wanner men Banda, de Molucas ende de gaende ende comende schepen soude connen gerieven van hout ende plancken.

De heere ordonneert mij hier de scheepen d' Expeditie, den Hont, den Arent te verdubbelen ende daerbenevens leijt hier noch het veroverde jacht Jortan, dat mede verdubbelt dient, daer ten tyde van den ontfanck van de avijsen noch niet een plancke op voordeel toe en hadde, doch hebbe met de lest gecomen Chineesen, nu ontrent 12 in tgetal, wel halff met gewelt aen tsaegeen gecregen, bovendien en syn hier boven de 8 timmerluijden niet, waervan de helft yegenwoordich in de coy leijt met dese veranderinghe van tmousson ende de schepen sijn seer sober van timmerluyden versien, doch sullen ons sooveele doenelijck maecken te reddien.

Nu over ongeveerlijck 8 dagen geleden is hier den dienaer van den coninck van Ternaten geweest, comende van wegen Kymola Daija ende alle de Olylymas, op mij versoeckende, dat yegens wanner de feeste aldaer gecelebreert sal werden, dat my soude gelieuen aldaer te willen laeten vinden omme alsdan te mogen tracteeren, van wat plaatzen een

yder syn competeerende ende hoeverre een yder sijn gerechticheijt sal strecken ende dat naer haer seggen omme alle voordere desordre te voorcomen. Sijluiden beginnen mede te gelooven, datter een Godt is ende bevinden, dat alle hare concepten ende valsche voorslagen, soo met den pangoran ende Engelsz. altemael ydel ende in wint geconsumeert syn, dencken nu op tachterste. Ick ben van meyninge, soo mynne indispositie sulcx eenichsints lyden wil, my met onse galleije derrewaerts te vervoegen ende hooren eens, hoe na dat sy ons comen. Ick ben mede geinformeert, dat die van Nousselao seer verleegen syn ende en weten niet, hoe sij den genade best wederomme sullen vercrijgen. Ick dencke, dat sy daer mede al van sullen willen spreecken. Soo geviele, dat de presentatien van amende soodanich waeren, dat ons alhier geraeden docht, die provisionelyck aen te neemen, soo sullen de volcomen genade off ongenade van den lijve aen U. E. E. reserveeren, op welcker comste sij U. E. E. pr. soonelijck sullen eenen voetval doen, wat hier van sal sijn, sullen U. E. E. pr. de naeste scheepen hebben te verstaen.

Jegens het eynde van tjaer sullen volgens U. E. E. ordre maecken, datter rottang tot schanscorven, spalisaden, gaba gabben¹⁵⁾ ende atap op provisie sij. Ick hadde nu een partij rottang van 1000 bos op voordeel laeten maecken, die dit jaer sonderlingen geen staet en costen doen, derhalven hebbe die met Amsterdam naer Banda gesonden.

Nu over ongeveerlyck 14 dagen geleeden is hier weeder clachte gekomen van den cayutwachter van d' Expeditie over Jan Cornelisz. Keert de Koe¹⁶⁾, alsdat hy d' affgrysselijcke sonde van sodomie met den voorsz. jongen heeft willen pleegen, doch naer des jongens seggen soo en soude den voorsz. Keert de koe door synne onwillicheijt ende worstelinge sulcx niet ten vollen hebben volvoert, waerover den schipr. ende den jongen hebbe geexamineert, den jongen persisteert bij sijnne aenclaechte ende den schipr. ontkent alles, sulcx dat goetgevonden hebben haer beyde in hechtenisse te houden ende met de saeck te sorteeren tot de compste van de Heere Gouvernr. Houtman, die eerstdaechs verwacht van Banda ende naer mijnne calculatie al begint te tardeeren. De indicien van desen schipr. Keert de koe syn wel soo suffisant niet als die van den schipr. van den Vos. Godt geve, hij onschuldich mach bevonden werden, het is te beclaegen, dat wij dien

schandeleusen ende infamen naem van de Italijanen soo seer op ons laeden.

Brenger deser is Mathijs Jacobsen¹⁷⁾, ondercoopman, geleegen hebbende op Hitoe, wiens tyt nu voor de tweede reyse geexpireert is, die sich in sijnnen dienst wel ende getrouwelijck heeft geueeten, soude hem wel gaerne hier hebben gehouden, dan alsoo hij sach, dat hem het coopmanschap niet en mochte geworden, overmits Abraham Olivier¹⁸⁾ op Hitoe geleijt hebbe, soo heeft geresolveert te vertrekken ende aldaer sijn avancement te versoecken, is een jongman, die actyff is, hebbe hem provisionelyck als hooft op twoorsz. jacht Ternaten geautoriseert U. E. E. gelieve indachtich te wesen, dat wij in toecomenden wat mogen geprovideert werden van spyckers omme te verdubbelen, als van eenich want, touwen, anckers, pick ende teer, opdat wy de nootdriftige scheepen, die herrewaerts ende derrewaerts haer anckers ende touwep verliesen, mogen assisteeren ende daerdoor vordre schade mach voorgocomen werden.

Belangende cleeden van alderhande soorteringe, daer syn hier yegenwoordich rijckelijck van versien, alwaert saecke, datter in 2 jaer hier geene en quamen, wtgesondert een goede partye baftas, cannekijns ofte berams ende eenige chamenis van alderhande coleuren, nevens eenige sydewaeren als satynen, damasten, fluweelen ende naeysyde van verscheyden couleuren, van gelijcken meynne, dat Molucas ende Banda mede geprovideert is, sulcx dat myns oordeels beter ware, dat men eens sage den honger in de cleeden te crygen, dat mede vreese, al traech sal bijcoomen, soo lange de vreemdelingen op Hitoe, Loehoe ende Cambelle mogen handelen, alsoo die van alderhande soorteringen brengen ende deselleve vrij wat beter coop geven, als wij die connen geven ende alwaert schoone saecke, dat wy yegens de vreemdelingen wilden cladden omme haer van hier te houden, soo sijn der deese mooren soo aen, dat sy liever van de vreemdelingen coopen als van ons, alwaert oock schoon, dat sij durder souden moeten betaelen.

De Heer Gouvernr. Houtman heeft hier eenen yseren boom ende eenige saegen gebracht omme tot een saechmolen te gebruijcken, dan den meester, die de meulen maecken ende ordonneeren soude, en hebbe niet vernomen, ick twyffele daer al aen, off d' Hr. Gouvernr. Houtman daer al mouwen aan soude weten te setten, alsoo soodaenigen inventie al vrij wat snaps in placht te hebben.

Tot noch toe en syn tot onsen grooten leetwesen de schepen uyt de Molucos niet gecompareert, can niet dencken, wat obstaculen off inconvenienten sulcx verhindert hebben; soo die tussen dit ende den 10 deser niet op en donderen, soo en sal apparent dese reyse voor dit jaer geen voortganck hebben.

Op 2 deser arriveerde hier het jacht Amboyna, hetwelcke van Nera naer Poulo Waij soude gaen omme aldaer 7 vaten vleis, 11 vaten sement ende eenigen rys te brengen, hetwelcke door de harde stroomen, soo om de West loopen ende den doorgaenden Oosten wint, Poulo Way is mis geraect ende niet wederomme op connen comen.

Ditto schippr. seyt, dat Sr. vander Strengen in hechtenisse was, overmits hem te laste geleijt wiert, dat hy synnen jongen soude vermoort hebben in syn camer ende dat hij hem door een caffer soude hebben doen begraven, dien hij daervoor 50 Rn. soude gegeven hebben ende dat ditto vander Strengen uijtgestroyt soude hebben, dat den jongen wech gelopen was met 200 Rn. doch seer corts daernaer is den jongen door de verckens opgewroet, hebbende 2 wonderen, eene in de rechter- ende eene in de slincker borst, waerover ick en weet niet op wat indicien, den caffer, die hem begraven hadde, geexamineert sijnde, bekent heeft, dat ditto vander Strengen, wesende den jongen gebonden (door eenen pater Symen¹⁸), hem met een crijs 2 steecken in de borst soude gegeven hebben ende hij om loon van 50 Rn. als vooren verhaelt, hem hadde begraven, dat ditto vander Strengen ont-kent. Den schipper seijt, datter geruchten gingen, dat men hem tot scherper examen soude brengen, off hy hier schuldich toe is, is Godt bekent ende sal den tyt eerlanck leeren. Ick hebbe qualijck connen naerlaten U. E. E. tgene hiervan gehoort hebbe, te participeeren, alsoo wel weet, dat de geruchten op tarrivement van tjacht Ternaten daer sullen loopen. Ick en weet hier anders geene seeckerheyt van als van tseggen van den schipper van twoorsz. jacht.

Mede gingen daer geruchten, dat men daer tracteerde omme met de Bandaneesen païjs te maecken, daer de Bandaneesen, naer den voorsz. schipr. seijt, haer seer geneegen tot thoonden, presenterende de Engels. in onsen handen te leveren; wat hiervan sij, heeft U. E. E. pr. de naeste schepen te verstaen. Het regenmousson begint hier soo vehement, dat wij op eenen geheelen dach qualijck een ure drooch weer en hebben, sulcx dat het werck aen alle canten daerdoor verhindert wert ende

alsoo yegenwoordich niet anders aviseerens weerdich en offreeren, soo sal cesseeren ende UEE.

hiermede

Edele Erentfeste Gestrenge wel wijse ende seer voorsienige Heer naer mynne seer gedienstige gebiedenis in de genadige bescherminge des Heeren beveelen, die U. E. E. loffelijcke regieringe soo lancx soo meer gelieve te segenen ende U. E. E. spaere in lanckwijllige gesontheijt tot weistant van tgemeene beste. Actum in tcasteel Amboijna. Adij. 4 Maij Ao. 1620.

Deesen al geslooten sijnde, wierden op den 6 deser des avonts hier twee seijlen gewaer, dat de Swaen ende St. Michiel waren, die hier den 7en op de reede quaemen, waerover, alhoewel het conforme U. E. E. ordre scheen laet te weesen, soo hebben sulcx den raet voorgedragen, dewelcke naer onse calculatie noch rijckelicks in tyts daer souden connen comen, als sij jegens den 10 off den 12 deser van hier gingen, oversulcx hebben goet gevonden bij de 2 voorige scheepen het schip d' Expeditie te voegen, alsoo dat wel eene van de veerdichtste is, die yegenwoordich hier hebben. Ick hebbe mij hier geinformeert van een gevangen, gecregen met het veroverde jacht Ternaten, weesende een Vlaeming, die met het voorsch. jacht voor stuerman is gocomen ende soo gespanioliseert is, dat niemant van de Spaegnijaerts wiste, off hij en was een geboren Spaegnijaert. Desen is selffs tot twee verscheijden reysen van Aquapulco gocomen, eens voor bootzman ende eens voor stuerman, die ons seer tot dese entreprinse animeert, seggende, datter noch tyts genoech is, alsoo die selden off nimmermeer voor den 15 Junio en comen, dan altemets wel 25 a 28 Junio, naerdat de winden hart doorwaijen; de scheepen, die dit jaer van Aquapulco verwacht werden, daervan is het eene ende grootste, genaemt St. Nicolas, groot ontrent 600 last, ophebbende 18 metaelen stukken ende het tweede, genaemt Nra. Sra. del Rosario, groot ontrent 80 last, ophebbende naer synne gissinge 3 a 4 stukken, alsoo hij seyt daer geene rechte seeckerheyt van te weeten, dan wel seeckerlyck weet, dat de 2 voorsch. scheepen comen sullen. Als onse scheepen den 11 of 12den a mas tardar¹⁹⁾ vertrecken naer Cabo de Spiritu Santo, soo connen sij met Godes hulpe voor den

eersten Junio noch daer wesen, alsoo den wint nu treffelijck doorwaeyt.

Het schip St. Michiel brenght 195 bhaer nagelen mede, die noch van tvoorleden jaer syn. Dit jaer, naer verstaen, soo en syn geen nagelen versamelt in de Molucos, dat meestendeel sijnen oorspronck heeft genomen, overmits de Ternatanen met alle haer doen niet anders en trachten in betaelinge van alle beneficios, soo sy van ons genooten hebben ende nu wetende, waermede sij ons den meesten affbreuck connen doen, dat is met te maecken, dat wij geene naegelen en crygen, als soo haer ongetwyffelt wel bewust is, dat wij geene naegelen van daer en criegen, dat het ons haest sal verdrieten daer soo groote oncosten te doen, als wy van daer niet en crygen, waermede deselleve vervangen mogen werden. Ick ben van opinie, dat men de Ternatanen eenen anderen breijdel behoort in den mont te leggen. Ick hoor, dat sij al doen, wat sij willen. Hebben, als vooren verhaelt, alle de Maccianeesen van Maccian gehaelt sonder ons eens te kennen te geven, dat al vrij wat absurd is, naerdemael wij Maccian geconquesteert hebben.

Mijn neve Mauritius van Ommeren, wiens tijt geexpireert is, mede onlust hebbende in dese proceduren van de Ternatanen, is met den St. Michiel herrewaerts gecomen, denwelcken, verstaen hebbende U. E. E. ordre ende concept over de reyse van Spiritu Sancto, is mede geneegen om ditto voijagie te doen, dat mij doch in deese occurentie geheel wel soude comen, opdat Sr. Spilbergen²⁹⁾ van hem mach geassisteert werden met raet en daet, alsoo een seer sevijl jongman is, die ervarentheijt heeft. Derhalven hebben hem versien met den tytel van vice commandeur, sonderdat hem voor sulcx eenige verbeteringe van gagie toegeleyst is, ende daerbeneven dat bij affleyvicheyt van Sr. Spilbergen, daer Godt voor sij, hij het commandement sal aenveerden.

Ick vreese wel halff bij U. E. E. voor negligent gereputeert te werden, overmits dit jacht Ternaten, dat meijnde yegens den 3 off den 4 deser affgeveerdicht te hebben, dat door contrarie wint in tvan hier seylen naer Hitoe is bijgecomen, alsoo ditto jacht Ternaten meer als acht dagen tussen hier ende Hitoe te soeck heeft gebracht. Ick hadde voor mij genomen voor desen het voorsch. jacht op Gresijck aen te laeten loopen, doch overmits het mij nu in den tyt is ontschooten, soo hebbe geordonneert, dat hetselleve recht door sal gaen sonder eenige plaetsen aen te

doen, alsoo den tyt is verloopen ende dit scheepken niet meer als met 6 stucken en is versien.

Hiernevens gaet eenen openen brieff aan U. E. E. van eene van onse gevangens in de Manilla, genaemt Willem Janssen Roose, die op de galleye sit ende ons is behandicht door een Spaeygnaert. Ick hebbe hier een deel brieven gecregen uyt de Molucas voor onse Spaense gevangenenvan den gouvernr. don Luys de Bracamonte ende eenige paepen, bij dewelcke hij haerlijden is animeerende, seggende, dat hij om de gevangenenvan den Alonso Faxardo geschreven heeft ende niet en twijffelt, off het resgatte sal geschieden, dat Goddt geve, opdat onse gevangenenvens mogen verlost werden van hare lanckwylige gevanckenis, beveelende U. E. E. andermael in sijnne Heyliche bescherminghe. Actum in tcasteel Amboyna adi 10 Maij Ao. 1620.

U. E. gelieve my te excuseeren, dat desen niet selffs en hebbe geschreven, is overmits mynne indispositie naergebleven.

Myn Heere, op gisteren hebbe U. E. E. geschreven ende pr. den ondercoopman Mathys Jacobsen naer Hitoe gesonden ende nu van den morgen heeft my Sr. vander Eggen noch eenige brieven aan U. E. E. ende Sr. Carpentier, houdende nevens 14 robynnes baleys ende een orlogie, overgelevert, die hem op Maleije is behandicht, daer Sr. Gryph mij gans niet van en vermaent, derhalven presumeere, dat die aan U. E. E. sullen geconsigingeert wesen, soodat die nevens de brieven naer Hitoe sende, op hoope dat het jacht Ternate noch niet en sal vertrocken wesen. De stuyvers wt de Molucos syn ons pr. St. Michiel wel geworden, die hier sullen beneficieeren ende sonder anders sal cesseeren ende U. E. E. naer mijne ootmoedige groete in de bescherminge des Heeren beveelen, die U. E. E. spare in lanckwylige gesontheijt. Actum in tcasteel Amboijna, adi 11 May Ao. 1620.

UE. onderdanigen Dienaer
Herman van Speult.

LXXXIX. AERT GIJSELS, AMBOINA 4 EN 9 MEI 1620¹⁾.

Edele Erentfeste manhaftre achtbare wijse voorsienige seer gestrenge Heer.

Myn Heere, naer myne seer gedienstige gebiedenis soo sal den desen dienen tot beantwoordinge van U.E.E. aengename brieven, waerbij mij boven mijnen schuldigen plicht altijt verobligoert sal vinden ende met sodanigen dienst recompenceren als eenichsins in mijn vermogen sal wesen ende U. E. E. loffelijcker eer is meriterende, daertoe mij Godt almachtich synen segen wil geven.

Hebbe met lief verstaen, U. E. E. goet ende geraetsaem heeft gevonden de Amboinse jongelingen ofte oude scholieren wederom ter school te trekken, oock haer tot onderhoudt iets toegeleijt, waerdoor haer herten tot hetselvige sullen trekken, want sy, als in mijn vorige schrijvens verhale, geen erfrenten en hebbé om van te leven. Dito jongelingen is door den Hr. Gouverneur ter maent toegeseit 3 Rn. Sij beginnen wel aen te nemen, soo in tschrijven als lesen, waerin nu al ontrent ses weken gecontinueert hebben, sijn 8 a 9 in tgetal, waervan haer schrift neffens desen gaet, opdat U. E. sien mach, wat sy connen, doch hebbent meestal vergeten, alsoo sint het vertreck van den Hr. Jasper Jansz. de school hebben verlaten, dog niettemin hope, dat eerlang wederom sullen aennemen ende alsdan bequaem wesen om volgens U. E. ordre op eenige dorpen geimploieert te worden, daer sij ongetwijffelt goeden dienst sullen doen.

Wat belanckt van de naestgelegen dorpen, dat men eenighe der orangcaijskinderen daer van ter school houden, sal seer goet wesen, twijffele niet, off sal door den Hr. vice gouverneur in twerck gestelt worden, dat nootsaeckelijck moet geschieden, want wij geen godtsalicheit van dese ouwde Amboinesen hebben te verwachten, die, Godt betert, haer vertrouwen meest op den duivel setten, soodat mijns bedunckens tgoedt van de jongelingen moet comen, die oock tot die Christenheit aengeperst of gedreven moeten werden ende, soo sulcx versuijmt werdt, sullen al in de vorige grouwelycke sonden vervallen. Godt betert, hier sijn der veel, die de naem van Christenen hebben, maer weinich de daet, waer te wenschen, datter 20 te vinden waer, vuitgesondert de Mardijckers, jae de principaelste orangcaijs ende coningen dienen self den duivel.

Domeno Danckaert heeft hem wederom de nova verbonden voor den tyt van 2 jaren a 95 f. pr. maent, waer te beklagen geweest, dat naer tpatria hadde gegaen, waerdoor al sijn begonnen werck, daer veel moitens toe heeft gedaen, in oordele soude hebben geraect, hope met Godts hulp, dat eer sijnen nieuen verbonden tijt wederom geexpireert sal syn, veel goets sal uijtrecht, alsoo hem de Amboinse tjara^{2}} ten deel bekent is.

Op de comptoiren sijn gegenwoordich 8 joncken, soo Macassaren als Javanen, namentlyck op Hietto 3 van Jortan, een van Macassar, op Louw 2 van Macasser, op Combello een van Joortan ende een van Macasser, alsmede is hier neffens de Hr. gouvernr. Houtman een joncke van Sorrebaij op de reede gecomen, metbrengende 7 a 8 last rijs ende sout neffens eenige slechte cleden, de joncken op de comptoiren hebben oock weinich rijs gebracht ende cleeden.

Van dit jaer hope, dat ons weynich nagelen vervoert sullen werden, daer sooveel voor sullen wesen volgens U. E. E. ordre, als mogelyck sal syn. Op Bouru ende Amblaauw hebben tot noch toe niet connen vernemen, datter meer als een joncxken ofte champan van Macasser sij, oock soo is tmousson verlopen, soodat geen meer te verwachte, hebben nochtans van de joncxt Javaense gecomen jonck verstaen, datter noch 7 waren, die hem volchden met intentie om naer Banda te lopen. Eenige derselver mochten ons noch wel quellen op Bouru, alsoo apparentelijck is, dat in Banda niet en sullen comen, sulcx vernemende, sal de Hr. Gouverneur ongetwijffelt daer in ordre stellen, de joncken van hier vertreckende, sullen behoorlijcken gevisiteert ende buitengaeds geconvojeert werden.

Tvoorleden jaer hebbe U. E. E. geaviseert, datter een treffelycke gewas vorhanden was ende apparentelijck 1000 ofte 1200 bhaer soude becomen ofte verhoopt wiert; tot de 1200 sullen niet geraken, maer wel tot de 1050; doorsake desselfs is de grote droochte, wij hebben van tvoorleden regenmousson in als geen 14 dagen regen gehad, dat hier noyt gesien is, door welcke droochte ettelijke duisent bomen syn uitgegaen, jac menichte van nagelen soo afgevallen, eer tot perfectie sijn gecomen. Sonder desen toeval souden apparentelijck 13 a 1400 bhaer gelevert hebben, de nagelen syn oock $\frac{1}{4}$ cleinder als in vorige tijden. Jegenwoordich syn in onse handen, namentlyck op

Cambello	B. 208.
Louwa	B. 204.
Hietto	B. 310.
Lariecqo	B. 190.
Aen tcasteel Amboyna	B. 75.
	tsamen makende B. 987. bhaer

waervan in tjacht Ternaten gescheept 1331001 c. bedragende fl. 34712// 10//11 penningen, de reste hopen met Godts hulpe oock haest in handen te hebben.

Tys apparentelijck, dat binnen 8 maenden ten lancksten wederom op Louw, Hietto ende Cambello een goet gewas sullen hebben, dat dit te boven sal gaen, tselve is geloofelijck, want de bomen, daer nu geen gewas is geweest, seer schoon staen; de nagelen van Hietto syn altemael van Mamale ende Atteciesul gecomen, 2 plaatzen gelegen onder thooge geberchte voor by den wech van Honnut naer de pas, voort syn der geen nagelen geweest van Honnut off Out Hietto af tot aan de Broers, welcke plaatse voorgaende 4 a 500 bhaer hebben gegeven, soodat apparentelijck een goede qantiteyt sullen becomen; op Louw syn oock maer op 2 a 3 plaatzen nagelen geweest, namentlyck Annijen, Lockie ende Lialij, soo dat op Waijboettie, Liella, Salouckie, Licieela ende Hoelon watt goets te verwachten staet, van gelycke op Cambello, daer wel de meeste droochte is geweest ende in tbegin de bomen onderen sijn gebleven. Van Lariecque ende Wackasieuw sullen weinich ofte niet te verwachten hebben.

U. E. E. recommandeert ons tinnen der schulden sooveel, als mogelijck is, waerin ons uijtterste debvoir hebben gedaen, in voegen dat 195 bhaer hebben geint. Den jongen Hietto heeft voor sijn hooft 22 bhaer op schult betaelt, van gelijcken hebben eenige van sijn ooms, daer weinich moets toe hebben gehadt, aff ende andere ten deel betaelt, in somma dat op Hietto 71 bhaer sijn betaelt, die meest door mij aen haer gedaen sijn. Oock sullen van mijn uijtstaende schulden boven dc 40 bhaer wt niet blijven staen, welcker schuldenaer niet is te vinden. Capiteyn Hietto naer syn grote schulden heeft er niet veel afgemaect, op Louw sijn 40 bhaer geint, Cambello 60 ende Wackaseuw 24 a 25, tsamen makende 195 bhaer.

De Hr. vicegouverneur is in de maenden van October ende November met den hongie van 12 correcoren op de roeij geweest naer de cust van

Seram, alwaer eenige haer onder onse gehoorsaemheit hebben begeven volgens haren schuldigen plicht, andere syn op haer negris gebleven sonder af te willen comen, waerin de heer Gouverneur op wijtterste niet en heeft willen procederen, gemerct, niet verseeckert was den standt in Java. Waert, soo wel geweten hadde U. E. E. goet succes (waervan Godt grotelycx is te dancken voor sijne genade), soude eenen anderen ganch met haer hebben gedaen, dit alles moet sijnen tyt hebben, mogen haer ondertusschen wat in slaep wiegen.

Die van Hattewe syn oock weijgerich geweest met op de roeij te gaen, naementlyck die [van] Nousselauw, dat onse onderdanen sijn ende tselve in geender manieren behooren te ontseggen, brachten veel excusen voor den dach, seggende, haer veel dreigementen van overcant ende een soldaet waren gedaen. Watt er af is, weet niet, dan hebben haer fondament hierop gemaect, voor eerst den Gouvernr. antwoordende, dat bevreest waren, alsoo sy wisten, dat quade rappoorten van haer gedaen waren, oock nu tot 2 malen qualijck van de onse beiegent, vooreerst dat den Hr. Gouverneur Houtman haer voorgaende sonder reden de corre-corren ende prauwen om stucken gesmeten ende verbrant hadt, neffens de baleeuw op straendt staende, ten 2en dat als met de Hr. vice-gouverneur Speult op den tocht van Bouro soude reeden, haren paep met een orangcaij hadt vast gesedt ende door den Hr. Generael denselven paep naer Java vervoert, sulcx en stondt haer niet te lijden. Men mocht se nu altemael by thoost vatten ende den cop af laten slaen, dit is tgene, dat sy weten in te brengen, waerom dat niet met op de roije syn gegaen, maer dit en ist niet, theeft met haer op een ander moer gelegen.

In de maent van November ben ick naer de comptoren gegaen voor een maent ofte anderhalf om het innen der schulden te vorderen, onder andere op Louw gevonden van Nousselao, geaccompangeert met die van Hattewe, Ihamauw ende Latoholij, hebbende onder haer allen 3 prauwen, waerin sij onder malcanderen verdeelt waeren, hebben aen die van Louw ende Ternatanen gevraecht, wat sulcx in hadde, wiert mij geantwoort, gelijck Kijmela naderhant oock bekent heeft, dat voor ons op de passagie vervaert waren, malcanderen belooft hadden by te staen, jae dat den eenen overquame, soude den anderen helpen dragen, dan om reden, als voren verhaelt, is op haer niet gewacht, nochtans bequame gelegenheit hadde; tmeeste moet tminste wegen.

Die van Nousselauw, namentlyck de principaelste van tlandt, hebben
 een Kijmela assistentie versocht jegens ons ende haer over veel dingen
 seer beclaecht. Volgens t' seggen van Sabadien souw sze afgeslagen ende
 aen den Hr. gouverneur gewesen hebbe, daer ten dele tmijne af geloof,
 bekennende, dat, wanneer van hem genen troost conde becomen, bij die
 van Louw waren gegaen, die haer volgens Amboinese gewoonte eeten
 ende eenige cleden tot vereringe hadde gegeven, hoewel die van Lauw
 gewaerschoudt hadden van met haer ijets te pitsaren, nochtans verstaen,
 dat malcanderen gesworen hebben in alle noot bij te staen, wel ver-
 staende, niet eer en souden die van Louw haer assisteren, voor aleer dat
 met ons in openbare oorloch souden wesen, dat eerlanch soude ge-
 schieden neffens andere omstandicheden. In die tijt die van Louw oock
 niet weinich de beest speelden, ick gisse haer hoop is geweest op de
 Engelse comst; die van Noussaloa hadde haer seer beclaecht over de
 crenckinge van haer moors geloof ende verminderinge van reputacie, die
 haer niet toestondt te lyden ende liever tot den lesten man toe wilden
 vechten dan haer t' casteels slavernij meer te onderwerpen, weshalven
 beloofde mett haer 1000 sielen, die noch niet moors en waren, moors te
 werden ende haer geloof te versaken, waerop die van Louw tot ant-
 woerde souden hebben gegeven: seer wel, soo ons den Gouverneur
 ijewers te nae comt in onse gerechticheijt, gelyck hij secht, diverse onse
 cleine steetgens, op de Cust van Seram gelegen, naer hem te trekken,
 namentlijck Caijbobo, welcke plaatzen onder den Coninck van Tarnaten
 staen, sullen liever de wapenen in de handt nemen ende alsdan moecht
 ons bycomen met soo veel correcorren, als uyt cont maken, sullen U,
 wanneer iets overcomt, gelycke assistentie doen, daerop gescheden
 souden sijn, dit souden de Orangcays hem Kijmela geraporteert hebben
 ende is tgeen, dat tusschen hun ende die van Noussaloa gepasseert was.

Ick ende Sr. Hamer gingen datelyck naer Cimelaha toe, als de orang-
 cais wech waeren, om te weten, watter omginck of ten minsten te
 hooroen, wat ons seggen wilde ende alsoo hy seer aen de bloetganck was,
 daer 5 a 6 dagen naerdat van dien afgestorven is, hebben niet wel bij
 hem mogen comen, heeft Hamer binnen geroepen in sijn camer ende
 alle tvorige verhaelt, gelyck mij naderhandt oock heeft rapporteren laten,
 door Callebato, ons beklagende over de onbehoorlijcke procedure van
 die van Louw, dat sy met casteelsonderdanen sulcken potsaeringe hiel-
 den ende jegens ons in eedt traden, dat hem belaste aen Kymela te

seggen ende soo hy een stadhoudre van den Coninck van Tarnaten was, syn onderdanen om sulcken faut behoorde te straffen, dat hem ende haer voorgaende al hadde laten seggen, daerop geantwoort wiert volgens doudre moorsche manier, die orang Saba³⁾ mogen wachten, watter af comt, ick heb haer genoech gewaerschout.

Verstonden hier mede van tgemene volcxken, dat de parsonen van Nousalao, dewelcke de principaelste van teylant waren, getobat⁴⁾ of moors geworden waeren, dat Kymela gevraecht is, maer niet en heeft willen bekennen, dat nochtans geloof, soo is, want daer wel naer hebbe laten vernemen.

Kymela heeft in September andermael achter de cust van Seram geweest op Hattewe ende Lisbatta met 28 corcorren, als U.E.E. voorgaende geaviseert hebbé, alwaer een negry af heeft gelopen op Hattewe, genaemt Suwaij, doot slaende 120 personen ende gevangen ontrent 410, noch op ditto Hattewe in tgeberchte een boerenegrij afgelopen, waervan 60 dootgeslagen ende in de 130 gevangen, soodat sij 540 gevangenen hebben gehad, daerbeneffens noch 97, soo grote als clene, prauwen vol volck van de stadt en eenige dorpen van Hattewe gebracht, waerin geweest syn over de 1000 sielen, die meest door vrese ende eenige met haren wil sijn gevolcht, welcke lieden hy altemael op Assahouwdie, een plaets gelegen op dandersyde van de bocht van Louw, gelaten heeft. Dese plaatse is seer sagouwrijck, wanneer sy se van doen hebben, sullen se daer wel vinden.

De 300 sielen, die Kymela tverleden jaer van Naerelato, Naerebessij, gelegen op Hattewe, gehaelt heeft, die houwen se noch op Louw ontrent het campon⁵⁾ Tarnaten, die lieden sijn veel slavernij onderworpen. In somma hebben nu van Hatwe behalven degene, die doot hebben gesmeten, al over de 1840 sielen gehaelt binnen de tijt van 2 jaren. Soo den Coninck van Batsian wat goets in sin heeft, dient hem wat te haesten of anders soud tlege landt wel vinden, de Tarnatanen ende die van Louw hanckt het hooft wederom alderrenwaerts, want het velieus(?) sijn, die haer dienen, tenwaer dat sy te veel te doen hadden met eeten geve wegens de doot van Kymela Sabadien, tot welcke maeltijt sij al 2 of meer maenden hebben preperatie gemaect ende noch niet gedaen, waerop tgehele landt sal worden geroepen, die ten naesten by al eens vergadert syn geweest ende wederom gescheden, soodat men niet en weet, wanneer dat noch gedijen sal.

Kymela Daya, wanneer dese maeltyt geschiet, mene, dat geautoriseert sal werden, daer hij seer toe genegen is ende niet weer in de Molucques sal soeken te keeren, maer ter contrarie synen blauwen sack vullen, nochtans comen der geen brieven van den Coninck af en is alom Daya, wat hy roept, dan sal wel beter weten. Amboyna is een goede melckcoe voor desen caelen Ternataenszen adell.

Den 3n van December voorleden sijn achter t'landt van Amboijna ontrent Kielang 3 Aroese joncken gesien, die Banda door stilte en harde stromen syn misgedreven, de Hr. viceGouverneur datelyck een correco derwaerts sende[nde] met 8 soldaten, naerdat sij al gequetst waren neffens in de 20 swarten of Ambonesen ende 2 doden, soo syn de voor-genoemde Aroes door donse verovert, 2 champans door de menichte van tvolck ende t'over en weer lopen syn vol sagouw te gronde gegaen, de derde en grootste is door donse vol sagouw aen tcasteel gebracht, die ons heel wel gecomen heeft, want al onsen rijs op was ende dambonese sagouw voor ons garnisoen mosten laten maken. Oock hebben sij voor haerselven de cost medegebracht. Van dito schampans sijn verovert 118 personen, meest cloecke mannen ende 22 doot gesmeten in tvechten, sij weerden haer als soldaten, gelijct gebleken is, hadden haer champans aen malcanderen gemaect ende een borstweringe rondtomme met sagouw, daer onse flitsen nochtans doorgingen ende veel dede struyckelen, waerdoor haer couragie niet en minderde, maer haer op tuijterste hebben geweert. Dit is eenen hartneckigen hoop, gelijck onlancx daernaer is gebleken dat sij geresolveert waeren eenige van de onsen den beck te breken. 8 a 10 van den haeren waren geresolvt. om wegh te lopen, hadden haer kettings gebroken ende los geveijlt, d'Hr. gouverneur aengedient sijnde, werden 2 a 3 afgesmeert met een rottanch ende wederom gecloncken neffens eenige andere, waervan 2 a 3 tvorige resol-veerde. Een derselver, voorby een timmerman gaende, naemen syn maelts bijl^o), die aen de balck stondt, die sy behiewen, hem daer met eenen houw gevende in de neck, dat het hooft byhinck, noch andermael ver-heffende, heeft hem noch eens in thooft gehouwen, dat den timmerman ter aerde struijckelde, dito Aro, naer den Maringe, Jan van Hamborch⁷), lopende om hem den cop te cloven ende alsoo hij in de voorbaet was, hem den bijl ondervattende, is op syn schooulder getreft, soodat hem datelijck de byl ontweldicht wiert, den anderen off tweden was een van de gegeselde, heeft een des timmermans dessel genomen, waermet

naer een soldaat hieuw, invoegen dat hem een seer lelijcken houw in den arm bracht, den derden nemende een byl, menende Mr. Pieter⁸⁾, die in haer hut de geuefste verbont, den cop te cloven. Sij hadden van langer hant veel yserwerck versamelt, soo van grote spyckers, bouten ende oude parancs, dat sy soo veel gerepareert hadden, als mogelyck was, in somma, dit rumoer dus aengaende, nam een yeder van haer wat in de handt om haer te verweren, de soldaten hier op uijtvallende met hun geweer, syn sy met gewelt uyt de hut gedrongen yegens den schilt-wacht aen, buiten comende, syn der de soldaten soo achter haer geweest met haer sijdtgeweer, dat meestal genootsaect waren over de wal te springen, waervan eenige de lenden gebroken, ander gestorven van de quetsure ende 3 gehangen, soo voor als naer oock eenige gestorven, als mede doens sommige wechgelopen, die haer noch in tbos onthouden, soo datter van de 118 niet meer als 74 in onse handen sijn, die wel sullen comen om op de galeije te roeijen.

De gevangens, hier gecomen met het fregadt Bima, syn gheweest 7 Portugesen, 4 Neerlanders ende 18 swarten, die met een corre cor (alsoo t'fregadt niet bequaem en was) naer Banda souden vaeren met den coopman Jan Carstens; onbequaem weer hebbende, sijn haer daer 7 swarten ende 1 Portugees, die gestelt waren op de cust van Seram om aldaer sagouw voor de correcor te maken, wechgelopen. Dit waren meest orang Caijs van Banda. Naderhandt is Carstens van de correcor gescheyden met een Uliassere tal op hoop van beter in Banda te comen, met hem nemende een Portugees ende 3 slaven, die hij secht hem op de cust van Seram overboort hebben gesmeten, die met syn metgenomen goet ende brieven sijn door gegaen, dat hij genootsaect is geweest met Captn. Verhoeven, die hier was gecomen om naer d' fregadt ende een Siauwse bonniet⁹⁾ te vernemen, derrewaerts te gaen. Do. voorgemelde correcor, waer Captn. Siwaerts¹⁰⁾ op was met de Bandanese soldaten en de resterende gevangens, sijn wederom op Amboijna gecomen, seggende, in Banda niet costen comen, soodat sij tegenwoordich helpen tot het toerusten van tfregat tgaley, synde noch overgebleven in als 12 personen, alsoo hier oock 5 swarten wechgelopen sijn, soodat dese galeije met dat volck ende d'Aros noch niet gemant sal sijn. Pr. tjacht Joortan syn hier oock gecomen 35 Spangaarden, door tschip de Swaen op dito jacht verovert, syn noch ontrent 7 a 8 in de Molucques (namentlyck eenen Don Alfonso, contrador over de negotie in de Molucques) alsmede

in de 40 Pampangers, die op Tafasoa syn gelaten om te wercken. Waer te wenschen, dat mede hier waren, souden tot dese galeije wel te pas comen. Wegens t' veroveren van voorsz. jacht dunct mij onnodich te adviseren, alsoo U.E.E. alles volcomentlijck sult connen verstaen van den schipper, die tselve heeft helpen veroveren, weshalven U.E. mij gelieft te excuseren.

T'schip Hooren, soo haest doenlijck is geweest, affgedepecheert naer Banda met last voor Pouleway te setten om neffens de beesten soo veel rijs, vleesch en speck over te krygen, als mogelijck soude mogen wesen, alwaer sy geariveert sijn ende door quade anckergront wederom driftich op den 8 Febru. geraect, in vouge dat Pouleweij noch Banda heeft connen becomen. Godt geef, dat eerlanck wederom opdonderen mach. Over-sulcx is door de Hr. Vice gouverneur van Ansen Capitn. Verhouwen herrewaerts gesonden met een arangbajj om het verdrijven van tschip Hooren, daer sy niet uit gelost hebben ende den soberen stant aldaer te adviseren, weshalve de heer Speult, soo ras doenlyck was, tschip Amsterdam derrewaerts gedepecheert, waerin gebleven is tot provisie voor Banda 300 lasten rijs, 16000 rialen van 8en ende voort een derde pert van tcargasoen, met do. schip gecomen, in alles bedragende f 77883//16//14, waerneffens noch 100 vaten, soo vlees als speck, met 89 vaten sement als calck ende alle de duijgen, die in Banda geconsigneert waeren, die door thaestich vertreck van Hooren in tWaepen waeren gebleven, dat een geluck is geweest ende in sulcken voegen wel quam. Alsoo perijculoos was ende ongeraetsaem voor ons op Pouleweij aen te lopen, heeft de Hr. Gouverneur in tjacht Amboijna doen laden 20 vaten, soo vlees als speck, met 8 a 10 lasten rijs waerneffens een Javaens joncxken, dat dHr. gouverneur in tvoorleden jaer van Manieppe heeft gehaelt met ontrent nagelen een bhaer of anderhalf, waerin syn geladen ettelijken sacken met rijs om oock op Pouleway aen lant te smyten.

(Volgen drie alinea's afgedrukt in Conqueste, p. 294 vlg. P. 294 r. 1 voor „Capiteyn" in te voegen „Pr.", r. 6 te lezen voor „bouiet(?)" „boniet", r. 9 voor „coeh't" „cocht", p. 295 r. 2 voor „of gecomen" „afge-comen". Na „seer cloecke soldaten" volgt:)

In Banda off op Pouloway en heeft men van dit jaer geen Engelsche schepen ofte ander vaertuijch van haer vernomen. Eenige dagen voor tvertreck van Verhouwen, secht hij, wasser een'fregadt of soo iets gearri-

veert, dat seer schoot als verweerde. Waert vandaen gecomen was of wat natie, had men noch niet verstaen. Die van Amblauw seggen, datter een Portugees fregadt, van Macasser comende, was geweest op haer strandt, daer water halende, verlonden van haer, dat naer Banda wilde, watter af is, weet niet seeker.

Soo van Capiteyn van Houven verstaen, wasser in Bande, soo op Nera als Poulewaij, ontrent de 13 a 14 hondert sockels foelie ende noten naer advenant, twaer te wenschen, dat de last van Poulewaij al in de schepen waer, dat door onbequaem vaertuijch veel moeijtens sal inhebben.

De galeij, die wel lanck in de makerij geweest, is, Godt lof, eens claeer geraect, dat tyt is, hebben niet meer als een goede timmerman. Den Mr. timmerman Pieter Jacobsz. doet meer wercx, als sy met hun allen, oock syn sy meest sieck geweest, daer den menichvuldigen dranck oorsaek af is.

Als de Hr. gouverneur jonct met de hongie op de roeij was naer Seram, in twedercomen heeft sijn E. eenige van de principaelste coninge der Alfouwresen van Seram metgebracht, die lanck naer U.Ed. comste hebben gewacht, haer verdrietende, syn met consent van den Hr. gouverneur wederom gekeert, hebben eenige vereering gecregeen, waermet seer welvernoecht schenen te sijn ende met een goet contentement gescheden, ons alle trouw toeseggende, voor den Coninck van Hollant te willen leven ende sterven. Tsal goet sijn, soo sij haer woort beter houden als al dandere swarten. Ten soude niet vreemt syn, dat sy de Kymelaes ofte andere orangcaijs neffens ons oock gehoor gaven, die haer beter souden weten te bepraten als wij, dat ongetwijfelt sal geschieden, want al de Ambonesen hierontrent gelegen, namentlijck die van Louw, Cambello ende domliggende plaatzen off cleene steetgens haer uijttermaten seer vresen, door oorsaek van onse parsonagie met hulder schier of mochte spelen, gelyck sy alreede wel gesecht hebben, als een cleen steetgen, genaemt Mbore, door eenen radij Sammit¹¹⁾) af was gelopen ende al doot gesmeten wat sij vonden, dat sy door den gouverneur daer waren gesonden. Naderhant heeft ditto Sammiet daer noch eens geweest ende deselve negery afgebrandt. Sy beelden haerselven in, dat dese boeren ontallijcke menichte van menschen connen bijbrengen, jae maken malcanderen wijs, datte wegen pieckendiep sijn ende dat door de menichte van menschen ende andere leugens meer. Wel is waer, datter groote

menichte van volck in tlant is, maer in sulcken getal niet, twaer heel goet ende te wenschen, dat dit volcxken ons aehing, dat men met daer personen te houwen sal moeten becomen. Hier is geweest eenen raddije Soulouw, die als hooft over dandere coningen staet, vergeselschap met radie Siuwe ende de broer van Radye Sammiet. In twederom kecren heeft de gouverneur Jeremias¹¹⁾) metgesonden om eens te sien, watter omgaet, die alles goets van haer secht, oock datter menichte volck binnen in tlant is. Hij heeft door sijn quelende siechte niet connen coomen, daer wel garen geweest waer, want, waer hy wilde wesen, hem moeste dragen, derhalven haer soo weinich molest viel, als mogelijck was.

Pr. Jeronimus is melgocomen aan tcasteel den voorgenoemden radia Sammiet, dat een dootvyant is van de Tarnatanen ende Moren, want Cithil Lacxman¹²⁾, wonende op Louw, onder tdxel van met syn sou-dara¹³⁾ te comen trouwen syn negrij afgelopen heeft ende al doot smeet, wat becomen cost, waerover hij met sijn 13 negris, die nu aldan moors geworden waren, weerom afgevallen is ende heydens geworden, hy brenckt een present mede aan den Hr. gouverneur van een slaefken ende slavinneken. Onder dese lieden soude thans off morgen schier wat goets syn te verrichten, want sij soo veel duivelsche superstition niet onder haer en hebben als d'Ambonesen, men soude licht 3 a 4 van dese conincxkinderen neffens 1 a 2 van de principaelste ter school of in tcasteel connen houden, op hoope datter vruchten van te verwachten souden sijn, de heele cust van Seram soud men ter gelegener tyt onder contributie connen houden met dit volck.

Sedert U.E.E. vertreck heeft de Hr. gouverneur goet ende geraetsaem gevonden dambonesen al tesamen in de kerck te laten trouwen, dat een seer nodige saeck is geweest, want sy meestal op haer Ambons getrouw waren ende by malcanderen liepen als een hoop varckens. Wanneer de mans haer vrouwen ende de vrouwen haer mans moede waren, verlieten malcanderen seer lichtelijck ende dat om een geringe oorsake, ja alwaert dat 3 a 4 kinderen bij malcanderen hadden, dit synde de deftige Christenen, daer men sooveel van weet te seggen, daer isser weynich, die naet Christendom trachten, uijtgesondert die van Ativen ende de Merdickers, die der noch iets af maken. Binnen de 3 a 4 maenden heeft er domine Danckert al over de 1000 ofte 1100 paer getrouw, syn noch enige, die dagelycx trouwen, want er een pene van 200 patolas op geset is, die niet en trout ende in hoerdom leeft, soodat de vrese haer doet comen; ick

hebbe door last van den Hr. gouverneur mede boven op de dorpen ge-weest, alwaer sij van gelijcken al tsamen getrouw sijn, seggende, naerdat sy getrouw waren, noch wel eens wilden trouwen. Tschynt, sij gemeent hebben eenen swaren laest op den hals haelden, alsoo niet en wisten, wat het inhadden, doch naderhant haer wel genoegende ende alle vreuchde pleechden in haer negris; de arme luijden weten niet, wat het te seggen is, want sij weinich van sulcx ofte andere geboden Godts hooren, weshalve het haer goet te vergeven is, al syn sy wat bot ende gemerct, niemant mette wetenschap geboren is. Op Alling, Stelleboij, Hato, Bachwale, Oulij Waij, sijn se al tesamen van gelijcken getrouw; metten eersten gaedt do. Danckaert mede naer de eylanden om daer van gelijcken te doen. Godt wil haer alle synen segen geven.

De Hr. gouverneur Houtman is den 9 van April naer Banda vertrocken met het schip Walcheren, buiten gaets comende, heeft gerescontreert den Hondt ende d'Engelse Sterre, die hy met naer Banda genomen heeft. Den Hont (alsoo seer schadeloos was, sijnen fockemast ende groote stenge overboort geselit onder thoge lant van Solor) heeft syn E. herrewarts gesonden om alhier te vermosten, daer tegenwoordich mede besich syn. d'Expeditie is op den 12 neffens den Hont mede ter rede gecomen, den schipper secht, Grissee niet en heeft connen be-coomen, soodat dander schepen niet en heeft connen rapporteeren den last van den Hr. Houtman. tBergerboot noch de Morgensterre hebben noch niet vernomen, Godt geef, dat een goede haven becomen, alsoo apperentelyck, naedemael t'mousson verlopen is, hier niet sullen comen connen.

De Swaen ende St. Michiel syn oock noch niet gecomen, Swaen Clasen heeft dito schepen in Bachsian gevonden, die, naerdat haer proviande gelost hadden, datelijck weerom naer de Moluckes liepen. De Gouverneur Tlam meende, dat de galeyen neffens eenige Correcoren derre-warts waren gesse, dat se naer Taliabij of Bangay sijn om sagouw. Met dito bode en syn geen brieven gecomen anders dan van de coopluiden der schepen, oock, soo secht Swaen Clasen, dat van hulder verstont, dat de schepen jegens joncxste van de maent hier souden sijn, alsmede dat de Swaen moest vermosten, want den top van de grote mast niet en doocht, soodat wel te beduchten staet, dit mousson van de voorgenomen reys niet vallen sal, alsoo den tijt begint te verloopen. In de Molucques en was de Maen, noch de jonck van Japan niet gearriveert, soodat de

schepen daer nodich sijn om te cruijsen, want anders de jonck, hoewel 12 stucken op heeft, wel in de kaers soude vliegen. De galeyen sullen ongetwijfelt, die 3 starck syn ende yeder 5 stucken vooruijtschieten, op haer hooche syn. Godt behoede haer voor ongeluck, sij hebben der tsacramant op ingenomen, dat de Swaen sullen hebben of revenge (doch ten is haer eerste niet). Tschijnt, dit verlies van tjacht haer al vrijwat gesmert heeft. Soo wij van den coopman ende schipper verstaen, wast soo vol van alles, datter qualijck iets meer in mocht, daer soude, van haer seggen, wel 80 last rijs in geweest hebben neffens ander proviande meer.

Pr. de schepen syn hier gecomen eenige Japanders, die hier ondersocht hebben silver te soecken, hebben in teerste seer opgegeven, jae soo veer gebracht, dat ons door liste bedrogen hebben ende wys gemaect, alsoo niet beter en wiste, of de mijnen waren wel gesuccedeert, want sij uit een drinckvadt aen de 5/8 Rn. van achten silver refineerde, doch wat slechter als rialen, presumeren, datter eenich silver bygedaen moeten hebben om ons alsoo te abuseren. Den Hr. gouverneur Houtman, hier gecomen synde, heeft de Hr. gouverneur haer andermael doen refineren, welcke aerde uyt de riviere van Halouw hebben gehaelt, seggende, dovermyne, daer der naer haer seggen 3 a 4 in een rieviere soude syn gelegen ter plaatse, daer U.E.E. tvoorleden jaer de schepen belasten te leggen, door t'groot ofwater niet in costen werken, soodat genootsaect waren de aerde van hier te halen, welck zilver al samen in roock verdreven is, doch geven daerom niet te minder op, syn wederom naer over gegaen om haer oude mynen wederom tondersoecken, seggen, dat deader, daer tvorige silver uyt hebben, verloren is, derhalven wederom moeten soecken. d'Hr. gouverneur heeft eenen Spangaert, die hier neffens dandere gevangens gecomen is, met haer gesonden om te sien, watter af soude mogen wesen, alsoo hy in Nova Spania in de mynen gevrocht heeft. Denselven heeft oock goede moet, secht, dat de aerde goet is, datter sonder twijfel mynen syn, die door tgraven moeten gevonden worden. De Japonders sijn jegenwoordich niet minderen besich, den tyt sal leren, watter af worden wil.

Tiacht Amboijna is den 2 deser hier wel geariveert; den schipper secht, op Poulewaij door harde wint van sijn ancker is gespilt, naerdat een boot rys gelost was ende tlant alsoo misgedreven, soodat genootsaect is geweest harrewaerts te lopen. Dit is den 5 tocht, die op Poulewaij gedaen heeft, alwaer van Nera gebracht heeft 20 lasten rijs, 12 vaten

speck met eenige vaten cement ende steen. In twederomkeren heeft ongevaerlijck 40 lasten noten van daer op Nere gebracht ende aan tschip Amsterdam gelevert. Met desen tocht souden alle de nooten van daer gehaelt sijn, den schipper segt, weinich of niet dogen, soodat de foelie maer gerest soude hebben om te halen. Op Poulewaij wort noch dage-lyckx gepluct, tgewas staet soo schoon, als oijt gedaen heeft, soo datter noch goede pertije van noten en van foulie te verwachten staet.

Soo verstaen van den schipper, is den Hr. gouverneur Houtman met de Bandanesen in bespreck om bestant met haer te makcn, doch watter van weerside gepasseert of verhandelt is, daer weet weijnich bescheet af te seggen, anders dan datter eenige correcorren over en weder varen op Pouleron. De Hr. Houtman hadde de Engelsche geeijst, daer sy met de Pouleronnesen over pitsiaerde, doch voor syn vertreck geen antwoort becomen, soodat geen voorder bescheet daervan en weet. Tschip den Arent ende de Engelsze Starre souden binnen een dach of twee naer hem van daer vertrecken, welcke schepen noch niet vernomen hebbe. De Hr. gouverneur Houtman soude noch wel 10 a 12 dagen langer tarderen met Walcheren, door oorsaeck soo haest geen recht bescheet van de Bandanesen sal becomen, als oock door eenige andere voor-vallende saken.

Van tschip Hoorn heeft men in Banda tot den 1 deser, dat het jacht van daer versylde, niel gehoort. Godt geve, haest terecht mach comen, vrese voor ongeluck, alsoo de wint meer als 20 dagen heeft doorgewaeijt.

Vander Strengen, soo ons den schipper van tjacht aengedient heeft, is in hechtenis door oorsake, dat hem te last gelecht wort synen jongen vermoort te hebben, d'orsaeck desselfs heeft men noch niet verstaen, oock door hem noch niet bekent, alsoo noch niet ter torture en was gebracht, dat sanderen daech naer tvertreck van tjacht soude geschieden, alsoo der inditie waren.

Dese moort soude eenen dach 4 a 5 voor de comste van den heer gouverneur Houtman sijn geschiet. Tot 2 a 3 dagen naer sijn arivement en heeft men anders niet geweten, of dito jongen, dat een neerlander is, was overgelopen (dat door vander Strengen uitgegeven wierd, segende, dat 200 rialen hadde metgenomen) totdat den rechtvaerdigen Godt tselve in tlicht hadde gebracht. Den jongen, in Sonnegadt begraven synde, is door de varckens opgevroet, twelck den Heer Gouverneur

Houtman aengedient wiert, dat daer vander Strengens jongen lach, waer datelijck Hendrick Jansen Craen¹¹⁾ ende Jan Joosten naertoe wiert gesonden om den jongen te visiteren, bevindende, denselven in yeder borst een steeck hadde.

Waerover eenen caffer, die op Vanderstengens huis paste, gevangen wiert, die naer veel dreygementen sonder pyn bekent heeft, dat hem vander Strengen vermoort hadde ende hem 50 rialen gegeven om den jongen te begraven, verclaerden, hoedat door Pater Symon den jongen gebonden was, alsoo dito Verstrengens hem wijs maecte, dat over woude lopen ende dat hem des nachts vander Strengen met een cris 2 steken heeft gegeven, een in syn rechter en een in sijn luchter borst. Den jongen, terwyl hier met besich was, seggende: Sr. wilt gij my dus dooden?, heeft hem eenen doeck in de mont gesteken ende alsoo voorts van leven ter doot gebracht, voorwaer een vreemt stuck, daer mijns bedunckens meer moet aen vast wesen, Godt de Heere wil ons alle voor dergelycke sonden bewaren.

In Banda op Salamma en Lontor syn diverse champans van Maccasser ende andere plaeften; dito vaertuijch is cleen ende con door haer al geroeyt worden, oock syn in tbegin van twuijffelen van tmouson 3 fuistgens van Lontoor vertrocken, tcan wesen, dat sy de comste van de galeye hebben gevreest.

Op Pouleron syn 2 grote Macassarse joncken gearriveert, soo datter van dit mousson in de Bougeroenes wel wat voor mocht vallen.

De heer Gouverneur is van sints een jacht aldaer op de wacht te leggen om op de passerende joncken te passen, alsmede de galeije om onder de wal tcleyn roeijtuijch waer te nemen, of tenwaer de galeije nu naer Banda soude, door oorsaeck het jacht verdreven is, daer sij oock qualijck jegens t'mouson sal connen comen, gemerct de cust van Seram met dit mousson een legerwal is, derhalve waer niet veel versuijmt, al wiert niet nae de Bougeroenes gesonden. Men soude de galeije in teerst van ttoecomende mousson naer Banda connen senden. Oock soo sal de galeye in Banda weijnich dienst connen doen, alsoo mijns bedunckens te diep gaet ende niet over trecif sal connen, daer dander fregats quaet genoech mede hadde, die boven 4 voet niet diep gingende dese galeije wel 7 voet sal diepgaen.

Alsoo mijnen joncxt verbonden tyt van 2 jaren geexpereert is, soo hebbe aen de heer gouverneur versocht mette schepen naer Java te

mogen vertrecken om aldaer van U.Ed. te becomen, dat mij soude mogen naer tvaderlant transporteren, twyffel niet, ofte sal mij van UEd. vergunt werden, waervoor U.Ed. op thoochste sall hebbe te bedancken. Alsoo voor dees tyt anders niet en is vacerende, sal cesserende ende U.E.

Edele erentfeste manhafte achtbare wijse voorsienige seer gestrenge Heer sal U.E.E. in de genade van Godt almachtich bevelen, die U.E.E. verleene een gelucksalige regeringe ende lanckdurige gesontheit, mij recommanderende in U.E.E. goede gratic, Actum in tcasteel Amboijna, Amboijna desen 4 Mayo Ao. 1620.

U.E.E geafsectionneerd
Dienae in alles
Aert Gysels.

Op den 6 passado syn alhier uijt de Molueques de schepen St. Michiel ende de Swaen wel geariveert, tijdinge brengende, dat de Maen is geariveert. De joncke was tot die tijt noch niet vernomen, soodat dagelijcx verwacht wiert. Godt geve, dat wel mach arriveren.

Den 7 deser hebbet van Sr. Hamer, coopman op Louw, verstaen, alsdat de Orangcaijs van al de omliggende plaetsen, onder tgebiet staende van de Coninck van Ternaten, daer beginnen te compareren, soodat de groote feest of blymael van Sabadyn haest begost sal worden, daer lang genoech met besich sijn geweest. Eer dese scheding geschiet, sal der ongetwijffelt een vreemde pitsiaringe omgaen, wat meer tot onse nadeel als voordeel sal wesen. Kimela Sabadin heeft meer verstante in synen ecnen vinger gehadt als desen Daya in theele lyf, hoewel groot ende dick genoech is, verstaen mede van Hamer, dat die van Noussalao, Sorrisorrij ende Ihamauw daer sijn gecomen met 2 a 3 prauwen, hebben haer wederom onder malcanderen verdeelt, als vooren, nu geeft wonder, dat Daya dus stout is, alsoo hem wel expresselyck belast is van de Hr. vice gouverneur, dat niemand van tcasteels onderdanen soude roepen, daerop hy antwoorde, hem van wachten soude, sy maken rekening, dat wy haer niet kennen en sullen.

De Heer vice gouverneur is van meninge derrewaerts te trecken, daervan wat vreemts voor sal vallen, alsoo syn E. meninge is, gemerct

daer de hoofden van alle kanten sal vinden, om syn meninge te verclaren, wat onse intentie is ende waernaer haer hebben te reguleren, dat seer goet sal wesen, want soo in tparticulier aen de Kymelahas geschiet of geeijst wort, maken sij naderhandt de gemene lieden wys, wat sy willen, jae seggen recht uit, gelyck oock veele van de geringe parsonen niet beter en weten, of den prins van Hollant staet onder tgebiet van haren Coninck, soodat het goet sal wesen, dat ment haer eens ongewassen in topenbaer seijt.

Den 7 deser is goetgevonden by den raedt, dat de reise naer Cabo de Spirito Sto. voort sal gaen, alsoo gesustineert wordt, de schepen noch tijts genoch daer sullen comen, dat een Neirlants stuerman, verovert op de prijs Tarnaten, oock affirmeert ende naer sijn seggen niet aan te twijfelen is, waertoe geordonneert sijn de schepen St. Michiel, de Swaen ende d'Expeditie. Godt almachtich verlene hun alle geluck ende sullen, Godt de voorst, den 11 deser versieren, sijn gegenwoordich besich met haer te versien van alles. Alsoo voor dees tijt niet anders en weet te adviseren, sal eindigen, hiermede U.E.E. andermael in de protectie des Alderhoochsten bevelende. Actum in tCasteel van Amboijna desen 9 Maijo Ao. 1620.

U.E.E. dienstbereijden dienaer
Aert Gijsels.

XC. WILLEM VAN ANTZEN, FORT NASSAU OP BANDA-NEIRA 10 MEI 1620¹⁾.

Edele ernfeste manhafte gestrenge seer wijse voorsinnige Heeren.

E.E. seer aengenamen van den 13 Decbr. 19 Jannuario ende 28 Februario neffens de copije daerbij gaende ende andere lange verwachte advisen sien mij wel geworden ende met blijder herten verstaaen de voortrefsel, exploitien ende goede successen vandien door E.E. voorzichtich ende wijse beleijt in Java geefiectueert, waerdoor, voorwaer, alle volckeren ende coningen van Indien haer oogenmerck op E.E. sullen nemen om deselve in meerder ontsach te houden. Hiertoe dan veele heeft gedaen, soo ick nu mede verstaaen hebbe, dat treffelijck secours van

schepen, volck ende allerhande amonitie, soo de heeren maijores hebben overgesonden, daer haer E. mijnes cleinen erachtens seer wijssselijcken aen doen, dat de saken ecns ernstel. by de hant nemen ende, so men seght, in eenen sueren appel bijten, dan eyntlijcke hare E. dese excessieve oncosten al dubbelt wederom sullen innecompen, den Almachtigen biddende E.E. wijders te verleenen sijnen heijligen seegen ende E.E. eerl. voornemen ende progres te dirigeeren tot sijner glorie EE. eere ende dienst van tvaderlandt.

T'zeedert aen E.E. myn jongste schrijvent, hebben die saken alhier in Banda ende insonderheit op Poulewaij al wat slecht gestaan, dan alsoo het fregat Bima, daervan E.E. lest verhaelt, nu desen 27 Maij een jaer sal wesen, dattet selvige is verdreven ende wiert in Amboijna derwegen bevonden, dat ment niet bequaem oordeelde om meer eenige dienst te doen en wederom alhier te comen ende aldaer in Amboijna derwegen gesloopt is ende wijluijden op Poulewaij als Nera van orangbaijs en prauwen niet versien waren om eenige last van water ofte rijs op Poulewaij te brengen, sloech dit ongeluck daerinne gelijcken toe, dat dit voorleden oostel. mousson extroldinarius soo droge viel, dat het alhier op Poulewaij in sestehalve maect niet en regende, alsoo dattet rantsoen van water, tgenige wij aen tvolck uijtdeijlde, was gecomen op een halff can daechs ende alsoo de droochte aenhielde ende het water nu haest ten ejnde was gecomen ende, alsoo men segt, dat de noot dickwils een inventeurse van veele secreten is, namen bij de handt van zeewater versch water te branden, des wijt dan eerst besocht hebbende, vondent goet water te sijn, stelden eerst 9 helmen toe ende liet noch eenige pannen van Nera comen, dan der veele door lanckwijllige hitte in stucken branden ende stelder noch vier toe, in alles 13, daermede conste ick tuschen nacht en dach, alser wel opgepast worden, anderhalven legger water branden, daer ginck alsulcken schrickelijcken brant toe, dat wij al onse gevangens ende Mardijckers uijt alle onse werken mosten nemen om van allen hoecken het branthout op te soeken ende aen te dragen. Dit waterbranden duerde nacht en dach, 14 weecken lang. Wij hadden niet alleen de soldaten, Mardijckers ende slaven met water te onderhouden, maer de gemeente, soo slecht met waterpotten versien waren ende insonderht. degeenige, soo alhier verbrant waren, waer E.E. hiervoren gerepeteert, dit is hetgenige, belangende het drincken.

Nu aengaende den rijs, lagh op Nera, hadden daer geen bequaem schip ofte vaertuijch (wie gesegt is) omme denselven alhier te brengen, het geluckte ons eensdeels, dat wij met dat droge oostelijcke mousson slecht water ende goet praeuwweer hadden om voor en naer soo veel te halen, daer wij het volck de monde mede mochten ophouden maer met seer groot perijckel, dan dewijle de Lonthoreesen sagen, dat wij geen fregat en hadden, daer sy seer voor bevrest sijn, maeckten haer meester van tvaerwater, ist dan gesciet, dat den 5 Decembr. onse beijde prauwen van Nera naer Poulewaij geladen quaine, maer alsoo sij des avonts te vooren 7 ofte 8 gelasen, in den avondt van de Lonthoreesen na Nera gaende, verspiet waren ende nu den sergiandt met noch 6 Hollanders tot convoij boven sijnen last het Lontoreese gat vuijtgaende, sagen sij den vijandt, met elff orangbajis in een halve mane achter de Gunaam-²⁾ houdende ende manx volchde haer een groote correcoorre van achteren uijt het Lontoreese gat, de sargiandt, droncken sijnde, hoewel hem de correcoorre hant over hant inhaelde, wilde sijnen last niet overboort werpen, de vijant, soopals wij van de ontcomende bericht sijn, dicht aen onse groote prauw commende ende naer lange difentie, schieten ende sich te weerden van de onse niet conde helpen, heeft de vijandt met 2 bassen in donse vier gegeven, daermede onse pangaijers ³⁾ overboort sprongen, des onsen orangbajij sonder meer vaert te maecken dwars quam te liggen, daer de corre corre wel beseth met $1\frac{1}{2}$ hondert man op quam. Niettegenstaende het schieten ende tegenweer de onse deden, hebben donse entlijck vermeestert ende 19 man doot geslagen, maer alsoo het met dat oostelijcke mousson seer dijsich was, dat wij van Poulewaij wenich gesicht hadde, macr aen tschieten eerst hoorden, dat donse met de vijandt slaechs waeren, liet datelijck de correcoorre afsetten, daer de borgerij met ecnige soldaten, als geen pangaijers hebbende, in vielen, dan onse andere mardijckers al in de orangbajis waren op 8 ofte 10 nae ende voeren alsoo op spoedichste na des vijants correcoore, dewelcke donse siende, datelijck met haer orangbajis retireerden naer Lomthor, dat sij geen tijt hadde de onse, die noch van de prauw in twater gesprongen en swemmende, deselve doot te slaen, berchden onse cleijne orangbaitien, dat sijn last overboort hadde geworpen, ingelijken, dat hent sonder onse ontset niet soude ontcomen hebben, mij was voor dit ongeluck voor lange bevrest, dan de cruijck soo lange te water gaet, dat se eens breeckt, dan, hadde de sergiant sijnen last ach-

tervolcht, dat ick hem wel expresselijck bevolen hadden het Sonnegat uijt te loopen, souden dit ongeluck wel ontcomen hebben.

Ick hadde den 20 Julij een bonijt met 9 Cheauwers aen den heer gouverneur van Amboijna gesonden om eenich secoers van hem te versoeken ende van daer te hebben, hetsij met eenich fregat, jonck ofte chambantien, geladen met rijs off sagu, te mogen alhier crijgen op Poulewaij, dewelcken van den coopman Jan Carstens, soo aldaer met het fregat Bijma verdreven was, opgehouden wierde. Ick dan, oock niet wetende, ofte verongeluckt ofte verdreven waren, sonde den 25 Septbr. Captein van Hoeve derwegen wederom naer Amboijna met een orangbajj met dat voorsz. versoek om assistentie, maer quam naer ses weken wederomme terugge, gants troosteloos, dan hy denselven tijt aldaer was, doen de heer gouverneur van Speult de tocht op Ceram dede, dan sijne E. om denselven tijt in Amboijna noch van rijs ofte sagou versien was, moste alsoo patientie nemen ende varen op tnieue met onse beiuide prauwen naer Nera om rijs, tselve met groot perijckel, dan de Lonthoreesen dagel. ende continueelijken in tvaerwater hielden, dewelcke wel wiste door de overloopers, hoet met ons gestelt was, entlijck, dattet daertoe quam, daer ick altijt voor gevreest hebbe, wie hiervoren verhaelt. Doen wij nu onsen principaelsten orangbajj quijt waren, mosten het rijshaelen staecken ende ons met den geringen voorraet behelpen, des bij de gemeente groot gebreck werdt geleden, ick deelden onder tvoelk een deel sagouboomen uijt, dien wij noch op tlant hadden, dan conde niet veele maecken.

Den 8 Februario sagen wij dat lange gewenste en verwachte proviandtschip in see opschieten, des ick hem onse prauw mett twee condige mans, soo alhier wel bekent waren, te gemoete schickte, hoe hem de rede voor Poule Waij soude wijsen. Maer, het schip naerderende, sagen, dattet schip Out Hoorn was, tgenige voorleden jaer voor Poulewaij op de rede hadde gelegen. Den schipper daervan, Floris Hendrickx ⁴), dien ick met dese prauw geschreven hadden, dat, indient eenichsints mogelijck was, hij sijn devoir soude doen om op de reede te comen, daertoe hem de heer gouverneur van Speult een ancker ende touw hadde medegedaen met expresse bevel, dat hijt voor Poulewaij souden settlen, dan, het schip onderlant commende, raeckte in stilte ende tselve als ongemaniert, naer tboughsaerden niet luijsterende, souden tegens tretijff aengedreven hebben ende liet sijn ancker vallen ende

naer hij sach, dattet niet en hielde, wildet wederom ophaelen om op de rede te drijven, raeckte over stuer wederom in see, des ick hem doen noch den capteijn met een prau naersonden, doen ick sach, dat hij onse reede misgedreven was, hem ontbiedende, dat hij ommers soude voor sich sien, dat hij gantz Banda niet mis en dreve, maer hadde soo vele te doen met sijn ancker, daer een losse clippe aen hinck, dat hij noch naer alle gedane moiijte most affhouden ende dreef alsoo gantz Banda voorbij met groote droeffheit van ons allen.

Derwegen ick dan genootsaectt was de novo Capteijn van Hoeven wederom na Amboijna te senden om den heer gouverneur te verwittigen van tverdrijven van Oudt Hoorn ende onsen staet. Dan ick nu in extremo ende ten ejnde mijns aems was, soo is dan het schip Amsterdam den 18 Martij voor Poulewaij aencomen, achteraen slepende een joncke, geladen met rijs. Soo hij ons te lande soude, quam oock mede tjacht Amboina, inhebbende rijs, speck, vleijs ende cruijt, dat mede op de rede quam, lieten oock Amsterdams boot met rijs in tpasseren laden ende al te lande brengen, daermede waren wij ontset. Op Nera was dien tijt daer noch 2 last rijs ende op Poulewaij hadden wij noch 4 last, dan hadt ick den coopman niet met groote moiijte tegengehouden, souden met het nieuwe jaer niet een correl gehadten.

Wy waren in Februario van meeninge een hondert zielen off anderhalve van Poulewaij te lichten ende op Nera te senden, maer schreeff eerst een brieff aen den president aldaer (alsoo ick wel wiste, dat hij tegens mijnen danck ende commandement qualijck gemenageert hadde), dat hij soude overslaen ende meten, hoeveele rijs hij aldaer noch hadde. Sonde ofte schreeff mij voor antwoort, datter maer 7 last ende een quaert was, des, ick verschrickende, mij verwonderende, dat de president Marten vander Strengen soo gants qual. met alle de vivres gemenageert hadde onaengesien myn montlijcke als schriftelijcke vermaninge, jae bij resolutien ende commandementen, dewelcke hij dan in de wint slaende, dede desnittemin, dat hij wilde. Daer was met mijn aencomste in Banda wel sooveele rijs in tpackhuijs, dat men, indien daer matichlijck ende ordentl. mede geleeft ware worde, twee jaren op Nera en Poulewaij mede hadden connen toecompen, maer daer is soo schandelijcke mede geleeft, dattet ongelooffl. is. Wij sijn op Poulewaij in soldaten, gevangens ende familie ende sielen 740, daer binnen jaers boven dit getal wel 3 off 24 gestorven sijn ende op Nera 223, noch-

tans is op Nera tweemael meer geconsumeert als op Poulewaij, dan ick refirere mij des als aen mijn heer de gouverneur Houtman, dewelcke de rekn. van den rijs van den president vander Strengen heeft gevordert, daer E.E. sich genochsaem sal connen uijt en richten, hoe hij met den rijs op Nera is te werck gegaen ende wij mosten op Poulewaij gebreck lijdien. Hij, vander Strengen, sonde dickwils ende verscheijden reijse de Nerasche prauwen op Poulewaij tot geenen anderen eynde dan om sijn secrete commissien ende deselve al ledich sonder rijs ofte sagu daerinne te laden ende bleef ons dat volck dickmaels door tquaet weer 6 a 7 dagen op den hals liggen om ons tc helpen het geringe, soo wij hadden, consumieren, jae sonde ick altemet eenige prauwen van Poulewaij naer Nera om eenigen rijs off sagu te haelen, soo sonde mij vander Strengen in steden van rijs off sagu, cleeden, soo den assistant niet vandoen hadde, noch niet daeromme geschreven ende aldaer op Poulewaij genoch waren. Hier ware wel veele meer van te schrijve, dan referere mij aen mijn memoriael, tgenige ick den heer Gouverneur Houtman in handen hebben gestelt. Hij heeft niet anders gesocht als mij te perturberen in mijn vice governe ende in sonderheijt in het administreren van de justitie, soo bij Wiltfeltzn⁴⁴) saecken gebleken is, ja vuijt een sonderlinge invidia daertoe gearbeijt met alle vlijt om twist ende oneenicheijt onder een vreedsame gemeente te maecken, dat ick entl. genootdrongen soude geweest hebben het eijlant Pouleway te abandonneren, jae, waer hij mij eenige affronte ofte spijt heeft connen aendoen, heeft hij niet onderlaten, waarentegen ick hem alle eere ende goet hebben bewesen, maer bekenne wel niet sijn persoon, die sulcx niet weerdich was, maer omme die eerl. qualiteijte ende condittien, soo hij bediende, daer ick Godt ende alle mensche hier van te getuijge nemen. Jae, desen gemelten Marten vander Strengen heeft sich dermaten ende soo verre met sijnne oneerlijcke stucken verloopen, dat hij sijnne handen aen sijnne onnooselen jongen ende dienaer geslagen heeft, opdat sijnne leelijcke ende oneerlijcke misdaden niet wijders souden mogen aen den dach comen, twelck alhier in Indien een absurde saecken is om te hooren ende hiermede heeft hij sijnne voorgaende actien gesloten, maer daer wort gesecht, is t'ejnt goet, soo is tal goet, mij wijders dese acte angaende des jongen referere mij aen den voors. Heere Houtman, deselve daervan suffisante informatien, attestatiuen nevens eenige confessie heeft doen beleggen, alsoo het feijt een dach

8 ofte 10 voor sijn E. arrivement alhier geschiet was ende in sijn E. handen sijn berustende. Hebbe ick oock aan den gemelten Heer Houtman overgelangt mijn memoriael, tgeene ick cere ende eedt wegen ben verplicht te doen, soo ick op de voorsz. Marten vander Strengen hebbe te pretenderen, daerbij gaende de documenten ende bewijsstucken van tgenige, daer hij van mij geaccuseert wort. E.E. dese mijne als oock alle andere clachten dienstelyck recommanderende, deselve sal gelieve naer sijn hooge verstandt ende gewoonlijcke discretie te doen, wat recht is. Aen mynder zijde sonder instantie ofte ruijm gesprocken, neme Godt ende alle menschen, die mij kennen, tot mijn getuijge, dat ick noijt voor desen in Indien noch in tvaderlandt gesocht ende getracht hebbe omme met imanden in eenige questies ende querele te comen, maer mij des, als altijt soo veele mogel. is geweest, vermijt, soo veele eere ende eedt heeft connen lijdien.

Belangende de Bandoneesen ofte Salammers, sien wij daermede wederom tegen donse danck in oorloch geraeckt, des ick eersten ende daer met de comste van de heer gouverneur Houtman ten anderde mael aen haere aengehouden is om op den lesten beslotenen vrede ofte treves bij de Ed. Heere generael Real gecontraheert, met alle de orangkaijs om tselve wederom aen tfort te mogen crijgen ende sulcx al om haer noten ende foelie, maer hebbent ons affgeslagen, alsoo dat wij in dese gelegenht. geene vruchten meer van haer hebben te verwachten ende hou ende in wat manieren wij met haer wederom in den oorloch sijn gecomen, sal E.E. in desen hierbij gaende remonstrantie claerl. ende dienstl. connen affnemen ende sien, hoe schelms ende trouloos dese moren sijn, des ick hoope, dat haest een ejnde met haer nemen sal, dat Godt geve.

Onse gecommiteerde, dewelcken voor ende naer op haer lant op Salammen quaemen, hebben daer in hare vergaderinge off pitsjarouan gesien eenige Spaingiarden ofte Portugijsen, tgene nieulinge waren. Mosten, soo wij suspiteerden, uit Ternaten ofte Maccassar alhier gecomen sijn, connen niet dencken van dese haer comste, het en waren, dat sij gecomen waren om met de Bandoneesen in een contrackt te geraecken, alhier gearriveert waren. Sij, de Spaingiarden, hadden tegens donse gesegt, dat sij wel 50 in tgetal aldaer comen waren, soo ick niet gelove, sij seyden, dat haer fregat op de custe van Ceram gebleven was ende sij met haer prauwen op Banda gecomen waren, het

is, soo het is, het ware gants nodich volgent E.E. eerlijcke ende nodige resolutie, dat E.E. comste met het aldereerste van twestelijcke mousson, dat doenlyck souden mogen sijn, alhier mochte arriveren, dan men seght voor een spreeckwoort, gautent possidentes, die in triet sit, die pijpt daervuijt.

Den 29 April is tschip Oudt Hoorn, soo verdreven was, wederom opgedondert, twelck ons nu op dese heijsche plaetsen den rugge seer gestijft heeft, dan wij nu insonderheit van rijs wel 2 jaren versien sijn. Den schipper van tschip, Floris Hendrickse, alsoo hij met dit verdrijven gestorven is, vertelde ons den stuerman, dat, als sij met het schip opquamen naer Banda te gaen, raeckten een een eijlant geheeten Gore, daer sij van de inwonders verstanden, die haer seijde, voor twee dagen alleer dit schip Hoorn aldaer gecomen was, dat aldaer een Spaens fregat geweest hadde ende sich aldaer ververscht, die seinden, dat sij naer Banda wilde, des ick vermoede, dat dit de Specken sijn, die onse volck op Selamme gesien hebben.

Met het aencomen met het schip Amsterdam vonden goet ende resoleerdeken op Poulewaij als Nera den president vander Strengen (als door sijnne quade menagie voor desen gedaen) te ontlasten ende ontslaen van den ontfang van de vivres ende het distribueeren vandien, wat gereformeert, dat men op beijsche plaetsen, soo Nera als Poulewaij, een een ijder siele ter maent sal wtdeijlen voor een stuck van vieren een rijs, welcke repartitie sal geschieden alle 14 dagen. Sal der sonst een niemanden, wie voor desen, rijs uitgemeten ofte vercocht worden, alsoo, dat ick achte, met den rijs van Amsterdam ende Oudt Hoorn voor dese plaetsen ende voor de galeije, die wij eerstdaechs verwachten, rijckelijck twee jaren sullen toecomen, waer te wenschen, dat alle plaetsen, onder E.E. gebiet staende, naer gelegenheit alsoo geprovideert waren, dan dickmaels eenige beletselen connen voorcomen ende voorvallen, daerdoor men ten behoorlijcken tijt niet can gesecondeert werden, wie ons nu met schip Hoorn cortelijck geschiet is, dat nu, Godt loft, noch ten besten gecomen is.

Alsoo wij vast doende waren met tjachtien Amboina, soo ons de gouverneur van Amboijna gesonden hadde, daer wij mede alle provisie van vivres na Poulewaij sonden, maer op de reede van Poulewaij sijnde, is drijftich geworden ende is, met het meeste goet noch in hebende, wegh geraeckt, sal, hoope ick, in Amboijna aencomen en tgoet

daeruit met de galeije alhier gebracht connen worden, dan daer noch een partie sement in was, dat wij alhier niet wel connen missen. Wij sullen met dit oostelijcke mousson, soo gemeenl. drooge valt, om op Poulewaij een cisterne ofte waterback te formeren ende maecke hope, dattet ons daermede wel sal gelucken.

Wij sijn op beyde dese plaetsen seer qualyck versien met schip off vaertuijch, wij hebben op Poulewaij sooveel hout geboscaert⁵⁾ om een sloepien te maecken, dat nu in drie off 4 dagen sal gereet sijn, van acht of negen paer riemen, daer wij seer naer verlangen, dan sullen nu alle de Bandonesen op den hals hebben, daertegens wij met cleijn vaertuijch niet wel sijn versien, verstaet in Java wel te becomen sijn eenich scheeptuijch, soo sij tingans heeten. Soude seer goet sijn, conde men ter gelegender tijt gedencken eenige van deselve mede alhier te brengen, edoch alle onsen troost staet op die lange verwachte galeije.

Wij sijn rechtevoort doende om den Arent met rijs, speck, vleis, cruijt ende andre behoeft te laden, denselven naer Poulewaij te senden ende aldaer te ontladen ende daer de resterende noten ende foelie weder in te nemen ende alsoo door te senden, maer heeft 2 anckers laten staen ende is alsoo wederom op Nera gecomen, daer wij hem wederom een 60 last rijs met eenige andere behoeft sullen ingeven, daermede dan Poulewaij versien is, soo hij niet mis en drijft. Die naer desen gesonden wort om voor Poulewaij te anckeren, moet een paer anckers extroordinarius meer op hebben als recht toe, dan aldaer niemand ten ancker compt, off hij moet er een off 2 laten staen.

Zijn alhier op Nera in tfort Nassouw door behulp van den Heer Gouverneur Houtman besich en doende om een brantvrij huijs te maecken, daer wij de meeste provisie van vivres neffens de coopmanschappen inne connen bergen, vinden goet, dat men den rijs, soo in tschip Hoorn is, daer noch voor eenen tijt inne laten, brengende onderussen tschip, daer sijn kerckhoff sijn sal, aldaer eenich volck op latende, daerneffens met eenige soldaten des avonts besettende ter tijt, dat den rijs daeruit sal geladen worden.

Den 8 Maij, sijnde Vrijdach, is alhier onverwacht des morgens aen den passar aencomen een prautien met twee Salammers, hebbende een vredevaentien op, geladen met alderhande barring barring⁶⁾ om quansuijs te vercoopen, gaff voor, dat doen ter tijt, als wij lest bij haer aen Salamme waren om met haer te contraheeren van den vorigen peijs

te onderhouden, tselve soo sy ons affgeslagen hadde, datter een misverstandt hadde geweest, maer dat sij nu met eene wederom aan de passer souden comen ende alsoo het nu haren Sondach (sijnde Vrijdach) was, souden anders gelijcker hant gecomen hebben (soo sij seijde), maer wij sagen en speurde datelijck, dattet een spioen was. Wij nochtans alle sijn goet, soo hij daer hielde, affkochten ende lieten hem varen, op hope, off de schelmen noch haer ten lesten souden bedencken.

Den 9 Maij hebben wij door ordre ende last van d. E. Heer generael dat groote eilandt Banda met eenige boots, schuijten, correcorre ende orangbaijs ommegevaren om t' selve aan de slijtside ende insonderheit, daer baijen off inhammen waren, te peijlen ende te diepen, daer dan een baeij gevonden, geheeten Lackoij, niet wijt van Lonthor van sandige gront, maer niet ondieper als 50, 55, 60, 70 vaem waters, sijnde dese baeij niet groot, maer dat men der maer met twee schepen ofte ten hoochste 2 leggen can, ofte ten ancker sal connen comen, mij gedragende aan Capteijn Gorcum, soo E. E. daer montlijck rapport sal cunnen geven. Aldaer ter plaatse soudet moeten sijn, daer men de stukken te lande soude mogen brengen, dan degene, die nu aldaer geweest sijn, te weten capteijn van Hoeven, capteijn Gorcum ende schipper Lodensteijn ⁷⁾ seggen, dattet landt aldaer schuijn op gaet, wilde wel, dat den tijt alhier waren om tselve te besoecken. Op dese tocht wiert een Cheauwer dootgeschoten ende eenen Mardijker gequetst.

Hiermede

Edele Erntfeste, manhafte gestrenge seer wijse voorsinnige Heeren, sullen desen ejndigen ende naer hartel, groetenisse E. E. den Almogende in syne genade ende proctecxse bevelen, denselven biddende, E. E. gelieve te verleenen zijnen heijligen seegen in E. E. voorhebben, amen. Datum op teijlant Nera in tfort Nassouw den 10 Maij Ao. 1620.

Was onderteekent E. E. zeer dienstwilligen dr.

Willem van Antzen.

XCI. FREDERIK DE HOUTMAN, FORT NASSAU OP
BANDA NEIRA 19 MEI 1620¹⁾.

Edele wijse voorsienige seer discrete Heer.

Alsoo wij met de schepen Walcheren ende Expeditie op den 3en Martij van Jaccatra sijn tseijl gegaen, hebben door stilte ende contrari stroom soo veel tegenspoet gehadt, dat wij den 16en derselver eerst voor Japara sijn gearriveert, alwaer wij geen joncken gevonden hebben om eenich affbreuck te doen, derhalven niet eens een ancker laten vallen, maer terstont onse cours voort naer Grissick gestelt.

Den 19en smorgens, alsoo wij ontrent 3 a 4 mijlen van tlant waren, sach ick, tlant laech en gebrooken was, hebben den stuerman beneden geroopen, hem vragende, wat lant het was, alsoo ick twyffelde niet Java maer Madura te sijn, gaff tot antwoort Java te wesen, ick seyde tselve Madura was, alsoo op Java tlant soo laech ende gebrooken niet en was, belasten hem aen te loeven ende naer tlandt toe te houden, twelck geschied is. Ditto opperstierman van Walcheren, op de stenge geclommen, seyde, hij Madura voorwt sach, alsmede een schip op de reede, ja twyffelde, twee op de reede sach leggen, vraechden hem, off hij in sijn seggen vast ginck, affiermeerde seer perfeckt te sien, waermome weder dragende hielde. Smiddach, alsoo ons niel en gemoeite met goeden voortganck, heeft den voorsz. opperstuirmans getwijffelt, off wij Grissicq voorbij mochten sijn, maer den onderstuerman, die daer 4 mael voorbij geseylt was, alsmede onse constapelsmaet, welck eenoudt, bedaecht man, oock Mr. Lambert, barbier, die noch onlangs 5 maenden daer geweest was, seijden alle, wij Gressick noch niet voorbij en waren, maer noch oostelijck mosten sijn.

Wij hebben op de lij gesmeten om d'Expeditie in te wachten, die wel vier myl van ons achterwt was om te sien, off den stuirmans met één handt daer beter kennisse aff hadde, doch sijn even wijs als wij geweest, alsoo dat se mede uijt haer eijgen instijff²⁾ snachs sonder ons te mogen sien mede sijn voorbij geseijlt.

Den 20 smorgens, alsoo wij desen nacht bijhielde, sagen, wij veel verloren hadde, den raet vergadert, vonden goet noch tot om een hoeck te loopen, die beosten lach, alsoo veel meenden, men daer Grissicq noch vinden soude. Om den hoeck commende, bevonden het Oosteijnde van Madura te sijn.

Twee Chineese joncken seijlden voor ons heen, die wij niet beseijlen en conde, settende haer cours naer Java off Balij, snachts sijn deselve ons onduijstert.

Ons heel aen Oosteijnde van Madura bevindende, hebben goetgevonden binnen Madura soo verre te loopen, totdat men met een welgemeerde boot bequaem tot Grissick comen conde, doch alsoot soo niet ende spoede, als wel garen gesien hadde, heb op den 22en geresolveert, dat alsoo het westelijcke mousson bijnae verloopen was ende noch eenige tijt soude connen aenlopen, aleer ick in Grissick soude connen comen, dat ick met het schip Walcheren mij naer Amboijna sal spoeden ende dattet schip de Expeditie syn best soude doen om met het schip off boven in Grissick te comen ende de brieven ende dordre van Uwe Ed. aldaer aen den raet te behandigen ende ons wedervaren van verbij drijven verwittigen, voort last geven die schepen, die daer waren, ter stont met tgene sij inhadden off gereet was, in aller haest naer Amboijna souden spoeden ende haer cours besuijden de Paternosters bij Balij ende Terra Alta souden nemen, volgens Uwe Ed. ordre. Oock goetgevonden, dat Sr. Bartholomeus van Spilbergen, die op de Expeditie sijnde, op Walcheren soude over comen, om soo de voijage van Cabo Spirito Sancto voortginck, bij der hant souden sijn ende sijn alsoo tegen den middach, wesende ontrent Panarukan, van den anderen gescheijden, wij stellende onsen cours naer Balij.

Den 23en neffens Balij ende dewijle wij alreede 9 dooden ende 32 a 34 siecken, daeronder den schipper heel cranck sijnde, in ons schip hadde, dat wij qualijck ons werck machtich waren, te meer omdat daer weijnich bevaren, maer meest soldaten ende onbevaren waren, meende aen Balij in passant daer aen te loopen ende in haest eenige verversinge te becomen, doch geen bequaeme reeden vindende, hebbent op den 24en voort laten staen ende met een goede voorspoet den 3en April in Amboijna wel gearriveert.

Wij meenden recht in Amboijna vervallen te hebben, maer verviele op Boere ende Blaeuwe, daer wij tussendoor liepen, was wijt en schoon. Want liepen met een stijve coelte tusschen beijsde ende sagen geen vuijlen, die hem wel souden geopenbaert hebben.

Voor t'gat Ambon commende, hebben een schip, daerbij een boot seijs, besuijden gesien, de boot quam neffens ons in ende was de boot van tschip Amsterdam, die met den coopman Verloren Arbeit³) ende

9 man in Gresicq blijven staen waren, alsoo tschip van sijn ancker spilden ende voort naer Amboijna is geseijlt. Het schip was den Arent, die in Balij geweest was ende aldaer Hans Melder gelaten hebben, alsoo Sr. Heermans ⁴⁾ in Gresicq overleden was.

Het schijnt, den Coninck van Balij van eenige Javanen ofte andere opgerockent waren, alsoo dat wij nu soo welcom niet en waren, als hij voor desen wel hadden laten blijcken, donse hebben daer sonderling niet gedaen, referere mij aen dit bijgaende schriftlijck rapport van Jan Joosten.

Den Arent is mede Bijma verbij gedreven ende daer niet aengeweest, als mede synde beoosten vervallen van Amboijna, den stroom te baet hebbende, sijn op comen laveren ende den 5en Appril in Amboijna voor tcasteel gearriveert.

Wij in Amboijna gecomen sijnde, hebben den Gouverneur Harman van Speult in goede dispositie gevonden, vertelde mij de noves, dier waren. Eerst dat het Wapen van Amsterdam daer wel was gecommen, welck tegenwoordich voor tcasteel lach, als mede tschip Amsterdam, dat hij eenige dagen geleden naer Banda gesonden hadden met eenige provisie, swalpen ende anders, want het schip Outhoorn van Amboijna na Banda was gesonden ende voor Pouleway van sijn ancker gespilt, ten laesten oock Banda misgedreven. Alsoo dattet schip Amsterdam hier niet gecomen hadde, souden slecht gestaen hebben, dewijle den rijs meest geconsumeert was, welck Out Hoorn den 29 April weder in Banda is gearriveert, hadde geweest, daer tschip Nieuw Zeelant gelegen hadde. Den schipper Floris is den 15 Martij overleden van de barbere ⁵⁾ noch 4 man, brochten noch dertich beesten mede, die se met rys gevoedt hadden, hadden vyftich gehadt.

Vonden alhier noch drij prijsen, het eene was in de Mollucquen veroveret met .... personen, daeronder .... Spaingarden, tander bij tjacht Jortan verovert met 55 personen, tegen welcke donse den coopman Gerrit Phelincx ⁶⁾ gelost hebben, die ick hoope, al voor tarrivement van desen bij Uwe Ed. sal gecomen wesen ende van hem van alles goet rapport sult becomen hebben.

Het derde prijsken was een jonck van Aru, dien met sagu naer Banda meenden te loopen, doch sijn tselve misgedreven ende aen de Zuijtsjide van Amboijna ontrent het dorp Kijlang verovert, hier waren in 154 swarten, die sich seer wearden, alsoo datter wel dertich van de haere

doot bleven ende eenige gequetst, van donse bleven der twee doot ende eenige gequetst.

Soo ick den derden in Amboijna gearriveert sij, hebbe ick Sr. Speult de hoofden van tlant doen vergaderen ende versocht, sij binnen drij dagen 6 a 7000 tappen ⁷⁾) souden doen maecken, men soude het betalen ofte iets in recompense wederom geven, twelck sij lieden aennamen te doen ende gedaen hebbē.

Den Gouverneur Speult gaff mij seventhien balcken mede om in Banda te brengen tot huijsen.

Ick hebbe het fort ende standt van Amboijna in redel. doene gevonden, de borgerije houden meest van drincken tsamen naer ouder gewoonte, de kercke ende schole is redel., hope het noch meer sal beteren. Wij hebben Do. Danckert noch voor twee jaren aengenomen voor de somma van 95 Rn. ter maent, wilde hem voor geen drie jaren vast verhuiren, doch souden sijn consentie quijten, was vrij wat precys, hebbe Jacob Teunissen ⁸⁾), sieckentrooster, bij hem gevoeght om temet in de tael cundich te worden, tegen dat ditto Danckert sijn tijt uijt soude sijn.

Den 6 ditto hebbe dese bijgaende resolutie genomen.

Den 9 syn van Amboijna na Banda tseijl gegaen.

Den 11, alsoo wij dese twee dagen in stilte hadden gedreven, soo sijn de schepen de Engelsche Sterre, den Hondt bij de Westhoeck van Amboijna bij ons gecomen, waeren om de Oost Banda in tgesicht geweest, den Hondt hadde syn flockemast ende groote stengen affgeseijlt, hebben dEngelsche Sterre met my na Banda ende den Hont naer Amboijna gesonden om hem weder seijlreet te maecken, alsoo dat ick met Walcheren, de Ster ende den Arent naer Banda ben gegaen.

Den 14 April sijn wij met onse drie schepen voornd. wel in Banda gearriveert, daer vindende tschip Amsterdam, dat temet sijn rijs was lossende, twelck met een jachtien ontrent 15 a 16 lasten groot, dat Sr. Speult daer gesonden hadde, naer Poulway gesonden wierde.

Den Gouverneur van Antzen hebbe in goede dispositie gevonden, alsmede Sr. Marten vander Strengen. Naer den stant vernemende, bevont, dat Outhoorn den 8 Februarij van Poulewaij verdreven was, dat die van Selamme mede met ons sedert Februarie in oorloch waren geweest, alsoo dat hier anders geen noten noch foelie ende quamen als alleen van Poulewaij.

Ende alsoo den Gouverneur van Antzen ende den Coopman Martin vander Strengen meende, de Bandaneesen een goede quantiteit noten en foelie bij haer hadde, oock mede dat het groote mousson van Aijer Poetee ⁹⁾ voor handen was, hebbe des anderen daechs den raet vergadert ende voorgeslagen, off men imant aen die van Salamme seinden soude om alsoo met een moij praetjen haer weder aen tcasteel te locken ende de noten en foelie te becomen, hebben daeroer goet gevonden, men den knecht van den Gouverneur van Antzen met een prauken derwarts souden senden ende haer aendienen, hoe ick hier gecomen was uijten naem van de Ed. Heer genrl. Soo sij met mij begeerde te comen spreken, mochten vrijlijck comen. Savons, wesende den 15en, den Gouvern. knecht brocht voor antwoort, sij niet en begeerde aen tcasteel te comen, oorsaeck wij eerst, soo sij seyde, den vrede gebroken hadde.

(Dan volgt een gedeelte afgedrukt in Conqueste p. 296—298; daer te lezen p. 296 r. 13 v.o. „faute meer bij” i.p.v. „faute bij”, p. 297 r. 3 „Aijerpoetee” i.p.v. „Ayerpoet te(?)”, r. 8 „cleeden” i.p.v. „ckleden”, r. 10 „evenwel” i.p.v. „gaen wel”, r. 6 v.o. „over” i.p.v. „oock”, r. 4 v.o. „ons noch onbewust” i.p.v. „ons onbewust”, na „sal hebben” volgt): want men hier alle behoeftie naer behooren niet en connen becomen ende tot noch alle dонse haer bloet en goet aen een cool vier hangt, dewijle alle de rijs ende andre vivres, noten, foelie ende coopmanschappen onder eenen stroijen dack is berustende, dat door de Bandaneesen, tenwaere ons Godt bewaerde, wel in brant waere te crijgen, hebbe nu sooveele te weege gebracht, dat ick hoope, eer ick vertreck, een huijs met hart pannendack te hebben, doch sal der eenige dage te langer om moeten blijven, alsoo Uwe Ed. mij de brantvrij huijsen ten hoochsten belast, alsoo daer in der waerheit al te veel aen gelegen is.

Op mijn aencomste alhier heeft den Gouverneur van Antzen over den president Martin vander Strenge (alsoo hij soo meest genoempt wort) seer geklaecht, welcke clachte hij mij schriftelijck overgeleverd ende, hiernevens gaende, selve overgelesen, vinden sommige saecken seer absurd als eerst het abandonneeren van tfort, daer hij buijten een huijs heeft laten maecken ende syn residentie een lange tijt daer gehoude bij nacht ende bij dag, alsmede sijne tafel, die ick achte soo veel buijten als des Gouvr. tafel binnent het fort coste, jae dorst selff

den cersten avondt op mijn aencomst savonts van de tafel apsentieren ende snachs buijten blijve, twelck ick hem des anderen daechs aensejde, ick sulcx niet verstonde en dat hij binnent tfort souden eeten ende slapen, want ick den bottelier belasten soude, hem geen eeten buijten stieren, is alsdoen binnen gecommen. Tis een vreemde saeck de naem van president te hebben, alles in apsentie van den gouverneur, voorts het woort uijt te geven ende voorts over alles te gebieden, waerin hem den Generael Real gestelt ende den Gouverneur van Antzen in meijnteneerde, hemselfen ende op sijn eijgen autoriteijt sonder voorweeten van den gouverneur van alles te ontslaen, de sleutels van tfort door een assistent aan den luijtenant Quinget¹⁰⁾ heeft doen behandigen ende daer bij belastende, dat den luijtenant voortaan het woord soude uijtgeven. Als ick hem vraechde, wat rede dat hij hadde, antwoorde anders niet, als dat den heer Gouverneur ende Luijtenant sijn vijanden waren, maer achte, hij sijn ongebonden vrije wille sochte om bij nacht buijten met de vrouwen naer syn appetijt te domineren, daer hij, soot schijnt, seer toe genegen is geweest, als blijckt, dat behalven de veel clachten van vrouwen buijten tfort, maer een meysken binnen tfort op sijn camer, dat hij daernaer uijtgehout wet heeft en het Cheaus meijsken, daer hij veel weer om gedaen heeft, als bij de pampieren van den Gouverneur van Antzen ende ten deele bij sijn eijgen schryve aan Jan Carstens, daer hij mede verhaelt van de twee schandel. liedekens, het een, dat hem Carstens tegen resolutie aan hem gesonden, waerop hij een ander, als het vorige niet schandel. genoch sijnde, met syn eijgen hant geschreven sont om onder t tvolck te stroijen.

Op de betalinge, dien hij eenige soldaten gedaen hadde, 2, 3, 4, 5, 6 ende meer maenden te voren betaelt hadden, aleer deselve verdient waren, welcke bekent gedaen te hebben, maer en wist weijnich om wat reden.

Van de extrodinarius consummatie van den rijs, seyde hij, daer rekeninghe van doen soude, doch mij dunckt, datter alwat op de rekeninge te seggen valt, alsoo sommige pertije, bij mij gesien, al wat meer ter maent gesz. hadden, als van den assistent hem opgegeven was, breeder bij de bijgaende memorie blyckende.

Alsoo ick verstont eenige schriften tegen hem overgegeven souden worden, hebbe hem tselve te kennen gegeven ende geseijt, soo hij iets

tot deffentie hadde, souden het gcreet maecken, gaff tot antwoort, hij over niemant en claechde, dan souden hem tegen sijne aenclagers verantwoorden.

Den luitenant Guinget heeft oock dese bijgaende schriften tegen hem overgegeven.

Domijne van Soest¹¹⁾ ende perticuliere sijn oock clachtich over sijnen onbillichheit tegens haer bewesen. Den ondercoopman Jan Spiering¹²⁾ claecht mede onbillick van hem geslagen te sijn, alsmede scheldende hem voor een schelm, alles breeder bij de bijgaende stukken blijkende, daeraen ick mij referere, alsoo het te lang vallen souden om desen te repeteren, maer het laeste, dat ons voorgecomen is, het swaerste, dat is

Alsoo den 10 April den president claechde, hij sijnen jongen miste, die hij meenden, wech gelopen was en, soo hij seijde, hem iets ontdragen hadde, soo is op den 18en April bij mij gecomen, verbaest sijnde, seyde, dat sijnen jongen, doot en begraven sijnde, gevonden was ende alsoo ick stont om naer Selamme te varen om met haer te spreecken, hebben den Gouverneur belast denselven jongen te doen visiteeren, welck gedaen is, doch alsoo den jongen al verrot was, hebben niet een tichaem connen sien. De presumsij onder den gemeenen man, soo buijten als binnen, alsmede op Poulewaij, was, dat den jongen van den president Martin vande Strenge wil ende wetens soude omgebracht wesen, omdat den jongen alle sijnne parten wist ende ontlangs te voren in tcasteel bij den Gouverneur gelopen was ende des anderen daechs weder, want verstont off meenden, den jongen iets van sijnnne stukken souden overgedragen hebbe.

Desen selven dach, als het gerucht quam, dat den jongen gevonden ende, soot bleeck, vermoort was, is gesien een Anthonij¹³⁾, caffer, dien den president meest in sijn huijs diende, ontrent den president quam. Den president over schouder kijckende, gaff ditto caffer de sleutel van sijn huijs, sprack eenige woorden tegen hem, dan werden niet verstaen. Den caffer, van den president affgaende, heeft een pangaij ofte riem gehaelt ende sluijpiwijs onwegen gelopen en meenden soo met een prauken wech te comen, doch hem tselve belet, is door last van den Gouvr. in tcasteel ontboden ende neffens andre doen werken, savonte meende wederom buijten casteel te gaen, maer is hem verboden ende in de boije gestelt, seggen in tforte.

Den 22, alsoo noch twee personen in hechte hadde, daer eenige suspice op hadden, sij van de saecken wiste, hebben deselve geexamineert, den president, die buijten tfort was, binnen doen comen ende op sijn camer heeten blijven, daernaer den caffer geexamineert, bekende, dat den president sijn jongen met een Bandoneesche cris vermoort hadde ende dat hij caffer, tselve gesien ende den jongen begraven hadde, alles breeder bij de confessie, daervan sijnde, hebben den president terstont op sijn camer aen beijde beenen laten sluijten ende door Hendrick Janssen Craen ende Cornelis Gerritse Verloren Arbeijt, gecommitteerde, hem de sleutels wegen de Compe. doen overgeven.

Den 22 ditto den president voor den raet verhoort, hem aenseggende, hem ten laste geleijt worde sijnen jongen vermoort te hebben, welck hij ontkennende ende tselve met abominable vloecken van door de aerde te versincken te bevestigen, welck vloecke hem verboden hebbé, hebbe hem belast in schrifte te laten stellen, hoe het met den jongen dien avont gegaen is, doen hij hem des anderen daechs misten, welck hy met een verbaest ende haperijke mijne gedaen heeft, alsoo dat het niet sonder groote presompsie is.

Den 23en versocht den president, men den jongen souden opgraven ende de cleederen visiteren, off die iewers conform tseggen van den caffer oock doorsteeken waren, hebben daertoe gecommitteert Hendrick Janssen, Jan Joosten ende schipper Gorcum, die bevonden het hemde ende wambuis seer bebloet waren, maer geen stucken daerin, als alleen het hemde voor ontrent een halve span in thooftgat open gescheurt.

Den caffer, naerder geaxmineert, in wat maniere den president sijnen jongen gesteeken hadde, seijde, den president met sijne slincker handt het hemde ende rocxken van den jongen wechdoende ende met de cris, dien hij met den rechter handt eerst achter syn broeck hielt ende alsoo den jongen sonder hembt off rocxken in sijnne naeckte slinckerborst heeft gesteeken, dat de jongen op de rechter sijde is neder gevallen, als bij de confessie.

Ende alhoewel wij in dese saecke wel verder met torture ende anderen hadden mogen procedeeren en wel een manier is, dat de delinquenten, die eenige moort perpetreerende, op deselve plaetse haer recht ontfangen, soo hebben nochtans geraden gevonden, dat men den

voors. Martin vander Strenge met sijnen beschuldiger, stucken ende munamenten aan Uwe Ed. te senden om door den Heer Advocaet viscael naer behooren daerinne te procedeeren, te meer omdat hij een principael hoofd voor desen geweest is ende hij noch sijnne vrienden over onse haesticht. niet en hebben te beklagen.

Van Jan Carstens, coopman op Poulewaij, ende wert hier mede niet veel goets van geseijt, alsoo hij den presidents acten meest heeft willen helpen wtvoeren, als van tjoncje Cheaus meijsken als anders, heeft oock een tafel op hemselfen gehouden ende alsoo de Compe. dubbelde oncosten gedaen, doch met myn comst heeft hem weder aen de gouverneurstafel begeven, het schijnt, dat se gespeelt hebben, soo mijn heer soo mijn knecht, want twee assistenten, als eenen Pieter Stalp ende eenen Hendrick van Bemmel¹⁴⁾, die mede soo ongebonden geleeft hebben, als Pieter Stalp met dobbelen ende spelen, Bemmel met droncken drincken, snachts buijten tfort te blijven slapen, gelijck oock Pieter voorsch. nu in mijn bijwesen gedaen heeft, dede hem in de boeije stellen, dat haer vrij nieuw docht, den assistant Bemmel is soo stout geweest, dat hij den gevangen Pieter van alle spijs, op myn tafel staende, in een schotel leyde, meenden tselve bestaen mochte, hij syn compangon soude spijsen ende alsoo haren tijt uit is, sullen deselve oversenden, in fijnen stonden onder niemant als onder den president, diet alles toeliet. Jan Carstens hebbe noch selve niet gesproken, alsoo den tijt niet en wil lijdien, sal sien, off ick hem noch bij provisie laet, mits hem wel cappittelende.

Jan Spierinck, die voor ondercoopman in tlandt gecomen is, welcke mede syn tyt geexpireert sijnde, is noch wel begerich in tlant te blijven ende dewijle hij hem wel gedragen heeft, soo den gouverneur ende andere getuijge, alsmede bevinde, hij alle negotiye van cleeden en anders bij der hant gehadt heeft, is mede voor secretaris hier geimploieert, hebben denselven met den raet voor oppercoopman voor den tijt van drie volgende jaren aengenomen, voor fl. 90 ter maent, considerere den dienst bij hem gedaen ende noch sal connen doen.

Hebben goet gevonden, men d'Engelsche Sterre met een pertij noten en foelie laden ende recht door naer Jaccatra senden om noch in tijts te comen, deselве tendeele mede naer de Cust van Souratten ende Mocha te gaen, hebben hem niet in Amboijna aen laten gaen om eenige nagelen in te nemen, alsoo den tijt te cort was, alsmede niet twijfje-

lende, off Sr. Speult heeft het jachtien met ontrent 200 bhaer nagelen al vooruit gesonden, als geresolveert was.

De Sterre heeft hier innegenomen 350 sockels foelie, wegende 7078 catti bandanees a 5½ lb. hollants, noch 32195 catti noten muscaten, ick hadde gaerne gesien, dat se gegarbeleert hadden geworden, gelijck begost was, doch alsoo wel een maent aengeloopen souden hebben, heeft het den tijt niet willen lijden.

Hier blijven noch 454 sockels foelie, maer geen noten.

Van Poulewaij heeft het schip Amsterdam alreede ingenomen ontrent 20 last, resteert noch ontrent 10 lasten met ontrent 340 sockels foelie, die Amsterdam sal innemen met hetgene noch dagelijcx op Poulewaij valt ende sal hem laten blijven tot halff Junij ende dan naer Amboijna om voort een partij nagelen te laden ende alsoo naer Jaccatra comen.

Het jacht, dat den Gouverneur van Speult in Banda gesonden hadde, is den lesten Apl. naer Amboijna verdreven, met rijs en seven vaten vleis, derhalven den Arent met 50 lasten rijs en andere provisie naer Poulewaij gesonden ende dat hij deselve provisie aldaer soude lossen ende de noten, de foelie voort weder innemen, deselve, soo hij can, hier brengen, soo niet mede naer Amboijna seijlen om daernaer in tschip Amsterdam te laden. Hebbe aen de Heer Speult geschreven om de galeije, die op mijn aencomst in Amboijna al te water was. Hier sijn seer nodich cleijn vaertuijch van doen om Poulewaij te spijsen ende de Bandoneesen in dwanck te houden, die nu meester te water syn, alsoo die, soo se seggen, 16 a 17 correcorre te water brengen connen.

Volgende Uwe Ed. last hebben op den 9en deser een tocht bezuiden Banda laten doen met 3 boots, 2 schujte, een correcorre ende 2 andere prauwen ende hebben geen bequaeme reden gevonden; achter Lontor soude wel bequaemst sijn, maer seer diep, te weten 70 a 80 vaem niet verre van lant, referere mij diesaengaende aan de Cappn. Gorcum, die selve mede op de tocht geweest heeft, verloren een Cheauwer ende een gequest, daer waren eenige jonckgens, maer hadden geen moet die in brant te crijgen.

Van Poeleron sende hier neffens tontwerp van teijlant met de diepte rontom, welck ich hier hebben gevonden. Tselve eijlant, soot schijnt ende soo ons oock seggen, is seer quaet aen te comen, te meer dat se alle aencommende plaatzen met batterije en schut beset hebben.

Belangende dEngelsche, hebben in drie jaren hierontrent Banda met

geen schepen geweest, hadden maer een sloepken gehad, daer se mede in Ceram sagu gehaelt hebben, dat nu verstaen, gesleten is, oorsaecke niet langer boven water conde houden, alsoo dat ick meene, die van Pouleron passelijck te vreden sijn, siende de Engelsche soo weijnich come, doch achte wel verstaen hebben, hoe se met ons op de Cust van Java gevaren sijn, dat de Selammers wel van ons verstaen hebben, soodat se ten laesten wel sullen bevinden, dattet met de Engelsche soo breet niet en is, als wel voorgeven.

Den 15 deser is den Arendt van Poulwaij weder in Banda gecomen met de rest van de noten ende foelie, die op Poulewaij waren, alsoo dat nu tschip Amsterdam inheeft van Poulewaij 25119 catti noten ende 314 sockels foelie, wegen suijver 6657½ catti ende sal de 454 sockels vooren gen noch innemen.

Den Arent sal noch een tocht doen om rijs ende anders weder op Poulewaij te brengen, hope daermede Poulewaij voor een jaer geprovideert sal sijn, alsoo ontrent hondertwintich a dertich lasten daer sal hebben ende ontrent 100 lasten tjaers consumenten. Den Arendt heeft in een tocht 2 ankers verloren, vreeße, hij dese tocht niet vrij sal gaen. Voorwaar tsijn te costelijcke vrachte van een mijle weechs twee ankers te verliesen, oock en weet men geen schepen, die sonder ancker te verliesen een Poulewaij oijt geankert hebben; derhalven seggen andermael, hoochnochdich daer cleijn vaertuijch moet wesen om sooveel ankers alsmede de schepen in perijckel te stellen.

Ick meene mij met den eersten met het schip Walcheren weder naer Amboijna te vervoeegen, daer commende sal sien, wat gelegentheit van schepen daer sijn om mij met eenige van dien na de Mollucqen te transporteren, dewijle Uwe Ed. mij ordonneert Walcheren neffens andere schepen weder naer Java te senden.

D' Heer Speult hadden uijt de Mollucqen schrijvens gecregen, soo de twee Spansche galeije daer seer in tvaerwater waren, alsoo dat altyt de Swaen neffens St. Michiel tesamen hebben moeten vervoeegen, also ijwers een tocht soude doen, waerover Sr. Speult docht ongeraden te syn met een schip alleen naer de Mollucqen te gaen, evenwel in Amboijna commende, sullen sien, wat midt den raet goet vinden.

Ick hadde Sr. Spilbergen in Amboijna gelaten om, soo daer gelegenheit van schepen quamen, de voijage na Cabo Spirito Sancto voort

te gaen, hope, Sr. Speult Uwe Ed. sal geadviseert hebben, off de gelegenheit sal gepresenteert hebben.

De silvermijne door de Japponneese in Amboijna is in ons presentie geprobeert, dan niet is gevonden, doch wilde voorder soeken.

Hier nevens gaen de pampieren van Martin vander Strengen, soo dexaminatie vant vermoorden van sijn jongen, als aenclachten van den Gouverneur van Antzen als andre, daer hem nu op tleste eerst coppije aff verleent is, oorsaecke wij met den raet sulcx goetvonden, omdat hij sijn boecken eerst soude claer maecken, alsoo hij tyts genoch hadde om sijn aenclagen te beantwoorden. Godt geve, hij sijn saecke wel mach verantwoorden.

Naert vertreck van de Sterre meene eens op Poulewaij te gaen, alsoo tot noch toe de gelegenheit niet gepresenteert en heeft, oorsaecke het ophouden van de lange pitsiaringe van de Bandoneesen ende andere occupationen en quaet weder, als brenger deses connen getuijgen. Daer geweest ende alles verricht, wat van noode is, sal daernaer den luytenant Cuingnet ende andere officieren herstellen ende mij daernaer na Amboijna vervoegen.

Met schip Amsterdam sullen de andere boecken van tfort volgen als garnisoenboeck en datter voort resteert.

Hier gaet mede neffens transport van alle goederen, bij Martin vander Strengen een Sr. Jan Spiering overgedragen, de accorden, soo in duijts als maleijs, tussen den Heer Genrl. Real als Jan Dircxsen tLam ter eender ende de Bandoneesen ter ander gemaect¹⁸), hebbe deselve gecopieert, te weten het Maleys met mijn eijgen hant geschreven ende het duijts door andere laten coppieren. In Amboyna ende Mollucqen commende, sal van gelijcke doen, soo se te becomen sijn ende deselve ter eerster gelegenheit tesamen aan Uwe Ed. senden, desen eijndige[n]de] wense

Uwe

Ed. manhafte wijse voorsinnige seer discrete Heer geluckige regeringe met gesontheit tot salicheit, amen. De groetenisse aan alle goede vrunden, als de Hr. Carpentier, Dedel, Willem Janssen ende meer andre, in tcasteel Nassouw desen 19 Maij Ao. 1620.

Was ondertekent Uwe Ed. onderdanige dienaer
Fredrick Houtman.

XCII. BALTHASAR VAN EYNDHOVEN EN CORNELIS VAN
MAESEIJCK, TADJI 22 JUNI 1620¹⁾.

Achbare manhaftigen wysen voorsienigen ende seer discreten Hr. onsse Heer Gouvernr. Generael Jan Pieterszn. Coen van wegen de Generale vereenichde Nederlantsche Oost Ind. Compe. tot Jaccatra.

U Ed. aengename van ultimo Novembr. Ao. 1619 is ons lieden op den 8e Januarij Ao. 1620 wel geworden. T' sedert hebben UEd. vijff diversche missiven gesonden, maer op gheen van dien antwoort becoomen, soodat wij arme gevangenen niet weten, hoe het met onsse verlossingh staet, alsoo het met den Tommegon Bouraxa niet geluckt is, soo U Ed. geschreven heeft. Dan hebben verstaen, dat hij ons aen den Coninck versocht heeft, maer t' is hem geweijgert. Die vrijlieden, die omrent Japara gekregen sijn, hebben op wege geweest om naer Candael te gaen, maer sijn wederom gebracht op haer oude plaatse in Toreijam, soodat wij, Godt beter, noch in een armelijcken staet sijn ende niet weten, wat se met ons in den sin hebben, alsoo wijlieden dickwils totter doot toe bedroeft sijn. De lieve Godt wilt ons van dese menschen verlossen ende ons een goede wtcompst geven ende de Heer belieft niet naer te laeten syn devoir te doen om ons arme gevangenen wt dese mooren ende tijrannen handen te crijgen, twelck schijnt, door den Gouverneur van Japara Quejej demang Laxamania²⁾ sal moeten geschieden ende door anders niemand. Wij arme gevangenen bidden den Ed. Hr. Gouverneur Generael ootmoedelijcken, dat hij onsse verlossinge wilt behartigen, dat wij wt dese armoede ende swaere gevankenis meugen geraecken, al soude het alle onsse gagie costen, alsoo wij nu by de 2 jaeren gevangen syn geweest ende van de Compe. maer 30 Ren. van 8en hebben genooten, ja hadden ons de Chineesen niet geassisteert, soude van armoede vergaen hebben. De vierdujsent mannen, die omrent het fort Jaccatra geweest syn van des Mattarams ondersaeten, hadden in den sin het fort voorgenoemt te verraden ende waeren daer expresselijck om wtgesonden van den Coninck, alsoo Tommegon Bouraxa van Candael hett'selve hem vermeten hadde, soo wij hier verstaen hebbe van veelen, maer, Godt sy gelooft, door de voorsichticheit van den Ed. Heer Generael, dat het hen beleth is, want sy syn meest wederom gecoomen, maer niettegenstaende sullen niet naerlaten alle verraderije aen te leggen, alsoo sy

continueelijcken spien daer naetoe senden, als naer Bantam om het selve al te doorsnuffelen, want se met groote schelmerije omgaen. Alsoe voor desen toebereijt geweest syn, doen de vierduijsent mannen naer Jaccatra waren, want sij hadden in den tamerijs gebercht menichten van cleijne crijsen, die daer op toegemaectt waeren om de moert aen te rechten, want sy meynden binnen fort by den Ed. Heer Generael te comparecren ende dan t' amocken ende soo met den buijt herwaerts aen te coomen, derhalven belieft de Ed. Heer Generael gewaerschout te wesen ende dit volck gans niet toe te betrouwien, want sy haer niet en schamen veel te beloven om haer valsheyt beter in twerck te leggen.

Aengaende van den oorloch alhier, is voor desen spraeck geweest, dat se Sorbeijen soude belegeren, maer daer en is niet van gevallen, soodat het schijnt, dit jaer opgeseth wort, d' occasie van dien en weten niet, doch niettegenstaende gheeft den Coninck syn volck veel te doen, want hij heeft nu tweehondert tygers laeten vangen, dat omtrent drij maenden heeft geduert, die hij levendich in de stadt laet brengen, die hij dan tegen sijn volck aenseit, te weten de tijgers los, maer het volck al sittende op syn Javaens met pijcken ende die hem vromelijck quijt, wort van den Coninck wat vereert, de sommighe officie, de sommighe vrouwen, de sommighe crissen, de sommighe cleeden. Den Coninck laet nu in syn hoff een groot water maecken, drij vademen diep ende lanck ende breet in twercant een roerschoot, met een muijr van witten steen ses vademen hooch, te weten drie vademen onder twater ende 3 vademen boven twater, dick 9 voeten, twelck is om syn vrouwen in te wasschen ende met speelpraukens in te plaijsieren, want hij well een vijftichduisent vrouwen in syn hoff heeft. Oock laet den Coninck aan de suijtsyde van Java aan de seekant veel speelhoven maecken, alsmede een op een berch, dewelcke groot in tronde affgeschut syn, daer hij syn jacht in hout, te weten herten ende wilde beesten, soodat syn volck nimmermeer rust en hebben, want het een is soo haest niet gemaectt, off daer is weder wat anders te doen, soodatter menichten van armoede alle daghe wech loopen ende van honger sterven, want hy se met gewelt bij malcanderen hout, doch evenwel loopen der groote menichte van strantvolck wech, die vrouwen ende kinderen laeten sitten. Pr. advijs.

Oock staet hier een groot gewas te velde van rijs, als in lange jaeren niet geweest is, soodat de rijs de helft beter coop is als voor desen.

Wij hebben verstaen van diversche personen, dat d'Engelse compe. met d'onsse vereenicht is ende dat sy belooft hebben aan die van Japara de schade te betalen, die d' onse nu sullen doen, want sy nu daer een logie maecken. Watter van is, en weten niet, doch, soo het soo waere, syn wijlieden verwondert, dat wij niet verlost en worden, dan gelove wel, dat Quejey demang Laxamanna, Gouverneur van Japara, syn beclach op den Coninck maeckt, maer het staet aan ditto Gouverneur van Japara, want den Coninck in syn believen gestelt heeft ende oock belast heeft ons wederom te brengen naer Japara, derhalven bidden wij arme gevangenen ootmoedelijken den Ed. Heer Generael, ons aen de Engelse wilt recommandeeren om onsse verlossinghe door haer te procureeren, verhoope, dat het wel sal gelucken aen den Gouverneur van Japara, alsoo hij van den Coninck volle macht heeft om met den Ed. Hr. Generael te contracteeren. Soo het niet apparentlijck is, dat wij door dengelse ofte anders verlost sullen worden, soo bidden wij gevangenen den Ed. Hr. Genrl. dat door brenger desen, genaemt Chilij Poete³⁾ geschooren Chijnees, 25 R. van 8en beliefte senden om hiervan te leven, alsoo wij se seer noodich van doen hebben om van armoede niet te vergaen, want brenger deses is soo veel wel te vertrouwen ende heeft ons meenichmael den buijck vol eeten gegeven ende oock veel deuchts gedaen, twelck den Ed. Hr. Generael hem beliefte recompenseeren ende ons sal sonderlijcke vrintschap geschieden. De gevangenen in Toreijam syn der mede seer qualijken aen, soodat se het leven qualijck cunnen behouden, tenware dat men haer assisteerde, derhalven hebben haer in twee reiszen veerthien r. van 8en den 3/8 gesonden, alsoo se mede voor desen in Compes. dienst syn geweest. Dit gelt voorschreven heeft ons een Chijnees gedaen, genaemt Zijte, ongeschooren Chijnees, die corts nae desen volgen soll, waermede wij U Ed. breder sullen schrijven.

Wij hebben op gisteren een missive van Sr. Jan Janszen Hoochlant⁴⁾ becoomen, die met het Engels schip, genaemt de Pepercoren, voor Japara gearriveert is om onsse verlossinge te procureeren, hebben hem in t lange geinsinueert, alsoo hij blint in de saecken is, soo hij ons sal becoomen, als U Ed. aen de missive, aen hem gesonden, sult cunnen sien. U Ed. missive, aen ons gesonden door Sr. Jan Janszen Hoochlant, hadt se door een Chijnees gesonden, welcke Chijnees het volck

van de Gouverneurs van Japara op den wech geplundert hebben ende den brieff in den loop gebleven, tot ons hertelijck leetwesen, Vale.

Hiermede

Achtbare manhaftigen wijsen voorsienighen ende seer discreten Hr. onsse heere Gouverneur Generael naer hertgrondelijck groetenisse wenschen U Ed. geluckige regieringhe ter salicheijt. Actum in onsse gevancenis adij 22en Junijo Ao. 1620 in Tagie drij mijlen beoosten de stadt Mattaram op Java Maior, wt den naem van ons sessen, was onderth. U Ed. ende de Compe. dienaeren B. v. Eyndhoven ende Cornelis van Maseijck.

Hierneffens gaet copie van eenen gesonden aan Sr. Jan Jansz. Hoochlant, een welcke missive wijlieden ons refereeren.

XCIII. JACQUES COETELY, ATJEH 1 JULI 1620¹⁾.

Ed. Erentfeste gestrenghe wijse seer voorsinnighe Heer.

Alsoo bij den Engelsen commandeur Jean Bickel²⁾ ende den raedt goet gevonden is tfregat den Dragonsclauw voorwtt naer Jaccatra met advijs aff te vaerdighen, sullen niet laten U Ed. bij desen t' adviseren, tgene zedert ons vertreck van Bantam is voorgevallen.

Naerdat wij 21 dagen doorgebracht hadde door stilte ende contrarie-winden, sijn op 18 Maijo voor Priaman vervallen, die wij, siende weynich baete, aendede, allwaer door Sr. Keijser³⁾ verstanden, in Priaman door den pagelima den handel was verboden, soodat se aldaer door tverbot ende in Ticco door mancquement van cleden ende contanten stilstonden, wiert derhalven raetsaem gevonden, dat men in aller ijle tot opcoop van peper uijt tjacht Thert soude lichten ende in Priaman ende Ticco laeten 22 packen, aldaer getrocken met 2 kisten gelt als bij factuere, te meer verstanden, nu tijt was, dat peper conde crijgen. Sonder dit, weynich van dit jaer lichtelyck soude becomen, vermits veel atchijnders van sconincx wegen om de peper op te coopen

aldaer sijn, die oock seer scharpe ordre van haer coninck hebben, te weten, soo se van dit mousson voor de coninck niet wel en 1500 bhaar en brengen, allegader om het leven sullen gebracht worden, twelck achte, wel de meeste oorsaeck is, dat se donse den handel in Priaman opgeseicht hebben, maer sij seggen, dat den Coninck ons den handel in Priaman niet, maer alleenlyck in Ticco vergunt heeft, twelck anders op 27 deser hebben verstaen van Sr. Casembroot, die met d' heer Richard Forslandt ⁴), dengelsen haer toecomende president, dewelcke een seer discreet man bevinde te sijn, by den Coninck syn verschenen ende door Sr. Casembroot den Coninck alhier de verlenginghe van handel in Ticco ende Priaman door U Ed. ordre versocht, waerop tot antwoord creech, dat hem hoorde te schamen, andermael daer noch waeren, ja dat soo wij aan hem, synde alsoo eenen Coninck, niet behoorde iets te versoeken, waerop ditto Casenbroot weder seijsde, heer Coninck, t' is dordre van myn dheer Generael sulcx aen U Ed. te versoeken, waerop ditto coninck andermael tot diversche maelen seijsde in presentie van sijn edellieden, Engelsen ende andere: schaemt ghij U niet sulcx wederom aen mij te versoeken, een bedelaer en sal niet altijt aen een huijs comen bedelen, maer sal aen diversche huijsen om schaemtshalven sijn toevlucht nemen ende niet, gelijck ghij doet, altyt tot myn huijs compt bedelen. Hij, Coninck, alsoo tversoeck duijdende, even off seggen wilde, ghijlieden wilt alleen met de proffijten door-gaen, oock seijsde hij, Coninck, moecht ghij niet lijden, dat mijn volck oock wat banjaegt ⁵), ghij versoeckt sulcx voor U geexpireerde tijt ende u niet vergunnende, alsoo oorsaeck sijt soekende om mij tot vijant te maecken ende swoer, soo niet alleen tegens ons wilde vechten, geen man en soude zijn, hij en vraechden na den coninck van Engelant off Hollandt niet, hadde macht, gout ende silver genoch, ja wilden wij 60 schepen ten oorloch brengen, hy, Coninck, wilde daerentegens 600 claeer maecken, waertegens Sr. Casembroot andermael den Coninck aendiende, dat van sulcx niet gehoort en hadde, maer quade tongen den Coninck sulcx aengedient hadde, voorts slouch den Coninck voor, soo wij samen wilde een pertije van 1500 bhaar tot 13 teyl de bhaar hem affnemen, soude naer onse geexpireerde tyt in Ticco ende Priaman twee maenden handel verleenen, off, soo wij wilde met syn galleijen, als met dengelsche vloot naer Mallacca om aldaer seeckere vier portugeese schepen te veroveren, soude ons, nadat deselve verovert hadde,

twee jaer handel in Ticco ende Priaman vergunnen, waerover hij haer geboot te vertrecken ende samen daerover met dengelsen soude pitscharen, daervan noch geen antwoort en heeft becomen, te meer niemand daertoe ende van onser sijde sonder U Ed. ordre en can verstaen.

Wij arriveerde hier voor Atchijn den 14 Junij voorleden, vonden op de reede de schepen de Charles, Robijn, Diamant met twee fregatten, toebchoorende d'Engelsche Compe., als noch een schip van Daboul, een van Suratten ende een van Aracan. Mits sij ons sagen, twijffelde niet, off quamen met een geheele vloote aen, soodat haer daertegens om te vechten claer maeckten, sij hadden voor desen laten luijden, soo se tussen dit en toecomende maent van Augusto geen tijdinge van haer vlooten bequamen, met de twee ofte drie schepen naer Engelant souden vertrekken met alsulcke waeren, als se alsdan souden hebben connen becomen, mits stekende de twee fregats aen brant. Hier sterft seer veel volck van haer aff, want hebben omtrent de twee maenden, dat hier hebben gelegen, bij de 40 man verloren, sy gaven mede voor desen te kennen, soo verde hier op de reede schip ofte schepen, sy ons machtich sijnde, arriveerde, souden aentasten, maer wij haer machtig sijnde, de witte vlagge souden uijtsteken, my dunct, sij hierin seer discreet spreecken.

Wij hebben op eergister eerst beginnen te lossen ende te laden, want de vorighc 13 dagen hebben doorgebracht met het vermaecken van de boot, die seer verontramponeert was, oock heeft het geen weer geweest om uijt ofte in de reviere te comen door de harde brandinghe, die hem sich hier verhoont, sullen hier een goet cargasoen laten om daermede naer ons vertreck de peper, die der, soo ick verstaen, wel over de 300 bhaar syn, op te coopen; sij houden deselue op een duren prijs, meynen deselue per force hebben moeten, twelck meynen haerlieden wel anders sullen laten blijcken. Hier is ontrent de 60 bhar, deselue inhebbende, sullen datelyck onder seijl gaen ende voorts in Ticco ende Priaman onse last innemen. Doen wij daer waren, verstonden door Sr. Keijser, dat al over de 800 bhaar, soo in Priaman als Ticco, al in de huysen hadden liggen, verhoopten eerlangh noch een goede pertij te becomen, soodat wij gissinghe maecken, noch een goede partye sal moeten laeten, doordien niet alle en sullen connen innemen, sal oversulcx wel een ander schip dienen gesonden om de reste van de peper alsmede tlichten van de comptoiren, te meer verstaen, de Coninck

niet van sin en is prolongatie van tijt den handel in Ticco ende Priaman te vergunnen, want gaff daermede genoch te kennen, syt ghij der noch, waerom versoeckt ghij verlenginghe van tijt, weest er eerst vandaen en spreeckt dan. Achte seer veel costen ende moyte, eer wij den handel aldaer voorder becomen, sal costen, want schijnt hij, Coninck, den coopman alleen wilt wesen off wil wel betaelt zijn voor tproffyt, dat mochte door den handel vercrijgen, heeft oock tot dien eijnde op lijfstraffe verboden geen vreemde natien daer meer te mogen handelen.

Met het brengen van de paiks tussen ons ende dengelsen en is geen blyde tijdinghe voor desen Coninck geweest, doordien wel weet, door ons oneenicheyt tot meerder giften en gaven geraeckt, oock sullen se ons meerder beginnen te vreese als voor desen, door de macht, die se wel weten, nu samen connen uijtmaecken.

Voor desen syn eenighe ende nu op gisteren meest alle sijn galleijen met thoghe water uitgeraeckt om oorloge te voeren tegen Pera, een plaets, leggende omtrent Mallacca. Die van Pera, verstaen, haer in seeckere sterckte hebben begeven, verstaende van dese Conincx preparatie, hoe claer sy oock haer maecken, meyne geen voortganck en sal hebben, doordien 4 Portugiesche schepen haer voor Mallacca syn onthoudende, derhalven hadde onse hulpe tot sijnen aenslach van doen, ende alsoo voor dees tyt niet anders en hebbe, sal eyndigen ende mij voorts refereren aan tschrijven van Sr. Casembr.

Hiermede

Ed. Erntfeste gestreghe wijse seer voorsinnige Heer, U Ed. bevelende in de protexie des Alderhoochsten, die U Ed. een langduerige ende voorspoedighe regeringe wil verleenen.

In ons Nederlants Comptoir in Atchijn, primo. Julij Ao. 1620

U Ed. altijt dienstwghe.

Was onderteekent

J. Coetelij.

XCIV. NICOLAES CASEMBROOT, ATJEH 1 JULI 1620¹⁾.

Ed. Erntfeste manhafte wijse seer discrete Heere

Mijn heere, op dato 14 Junio is alhier wel te rede gecompen tjacht Thert, met d'Engelsche Bije neffens U Ed. aengenaeme ende met groote blyschap seer gaerne verstaen de goede vrede tussen ons en d'Engelsche, waeraff Godt almachtich gelooft ende gedancet moet wesen, voorder hebben wij tsamentlyck geraetsaempt aan den Coninck alhier met een goede schenckagie te besoeken ende volgens U Ed. last den handel in Ticco voor verlanginge te ejissen, hebben alsoo op 23 deser de schenckagie binnen aan den Coninck gebracht, maer hebben hem niet te sprecken, noch te sien gecompen noch oock geen baedjouw ende tanckoeck²⁾, als voor desen placht te doen, aan coopmans noch schipper metgegeven, twelck voor dese natien seer absurd dochte te zijn. Ick hebbe altyt gesien, als hier imant vreemt compt. dat tselve altijt plecht te geven, maer niet wetende, hoe te die tijt geschoren was. Wij wachten tot in den avont heel laete, dat de poorten van thoff toesloten waeren, heeft daernaer syn giap uitgesonden, dat de Hollanders uijt souden gaen, plechte oock een oliphant te geven om met naer huijs te gaen, maer voor dees tijt hebben geen gegeven, soodat ick hierwt gespeurt, dat niet wel te vrede (dat meest altyt te doen is) moet geweest hebben. Op den 26 ditto ben ick naer den Coninck gegaen en de Engelsche waeren mede binnen, hebbe ick den Coninck voorgehouden volgens Ued. ordre den handel van Ticco ende Priaman, vraechde mij, off daer noch Hollanders waeren, zeyde, jae, onsen tijt was noch omtrent 4 maenden, heeft ditto Coninck geantwoort, waeronme wij den handel altijt daer versochten, te meer wij daer noch waeren en onsen tijt noch niet uijt en was, vraechde mij, off ick myn niet en schaemde dat te vragen, antwoorde dat ick dordre van myn meesters, dic mij, sulcx schrijvende, belasten, aan syne Magt. aendiensten moste, dat ict niet en dede wt mijn selve, dengelsen versochten die tijt mede den handel van Ticco, heeft den Coninck haer en mij al op een wijse geantwoort, vraechde ons, ofte wy meenden, dat hij gout en silver courang³⁾ hadden, dat hij alle de proffijt van ons haddende oock, ofte wij meenden, dat hij ende syn natie oock niet en mosten handelen in Ticco, om daer mede proffijten te genieten, heeft tot diversche maelen geseght, malou kamou tida sabaggij moses benjaga

ketico⁴), seyde oock, dat niet en vraelanden naer den Coninck van Engelant ende Hollant, waren sy Coninck, hij was oock een Coninck, heeft ten laesten geseght kamou mou backeleij ketico wecht(?)⁵, comt seijde hij, daer, ick sal alle mijn volck uijt Atchijn naer Ticco brengen, dat niet een persoon hier blijven sall, heft ghijliede 70 schepen, ick sal der 600 doen maecken, oock seyde, ick ben geen mensch, soo ick alleen tegen U lieden al tsamen en wil vechten, met sulcke ende diergelycke redenen heeft ons gemoet op tversoecken van den handel in Ticco. Ick meene, dat den Coninck aen niemant den handel in Ticco noch Priaman aen ons niet meer sal vergunnen, vermits al over langhe genoch gesien hebbe, dat alle de peper aldaer soect hier te brengen ende alsoo selffs wil ten diersten verkoopen. Den Coninck vraelanden oock, off wij geen peper wilde coopen tot 10 teijl, is 40 Rl. de bhare, hebben hem 32 rl. geboden ende hem voorgehouden, als soo diere cochten, dat geen winste conde hebben, heeft geantwoort, soo het te diere is, coopt niet. Sal derhalven nochtans wel dienen 4 a 500 bharen van hem te coopen om te sien, wat daernaer noch van hem souden connen verkrijgen. Sullen wij hiervan met dengelsche gesamentl. spreken ende resloveren ende ick hoope op morgen tsamentlyck binnen te gaen om met den Coninck te sprecken, heeft oock op ons versocht, soo wij met sijn vloote naer Mallacca, alwaer hij seyde, dat vier portugiese schepen lagen, wilde gaen ende de schepen hier brengen, verovert hebbende, soude ons alle de goederen, daerin wesende, geven ende ons alsdan 2 jaren handel in Ticco ende Priaman vergunnen, waerop hem antwoorde, dat wij daerop U Ed. advijs ende ordre eerst gaerne soude verwachten, dat sulcx bij ons niet en conde gedaen worden. Ditto Coninck sent nu syn armade na Pera om tselve mede te verwinnen, gelyck Pahan en Keda gedaen heeft. Op dato 5 Maijo syn alhier 3 Engelsche schepen ende een petasken van Suratten gearriveert, mede brengende een groote partye cleeden, waervan dagelijcx goede pertijje vercochten ende nu met de comste van een moors Gouserats schip, alhier gearriveert den 11 Junij, is het nu heel gestilt, want dito natie al meest na de Guseratte loopen. Ick hebbe met ditto schip brieven ontfangen van Sr. Ravesteyn, dewelcke een partije brieven aan mij gesonden heeft om aen U Ed. te bestellen, sal deselve met tjacht, vertreckende, aen Sr. Coutelij medegeven. Voor desen, acht dagen te voren, eer dengelsen van Souratten gecomen waren, was hier een

Engels fregat gearriveert, tijdinge brengende van haer vloote ontrent de stract van Sunda, hebben datelycke groot provisie gecocht van aracq, hoenders ende ander behoeff, heeft alhier 15 kisten goudraet gebracht. Ontrcnt 10000 papieren hebben tselve seer haest vercocht, 7 a 8 papieren voor een teijl ofte 4 rl. van achten, degene beschadicht waeren 16 a 20 voor een teijl. Al hadde noch veel meer gehadt, soude alles seer haest vercocht hebben, want hier geen Chinesen dit jaer geweest hadde. Tsedert vertreck van den Dragon hebben dengelsen geen peper gecocht, tot noch toe en hebben in dese schepen, nu haest 2 maenden hier geweest zijnde, geen peper gescheept, maer schepen nu 60 bhaeren, die voor desen gecocht hadde. Hier is nu noch een goede partije peper te becomen, maer houde nu op een hooghe mart, te meer hier nu drie moorse schepen sijn, een van Daboul ende noch een van Arkan, die hier nu al een maent geweest hebben ende willen altsamen mede peper coopen. De peper sullen nu moeten coopen 7 teijl ofte 28 realen de bhare, sal derhalven niet veele coopen, maer wachten, totdat ditto schepen vertrocken sijn, can alsdan tot een civile prijs gecocht ende becomen worden. De peper, die nu ben hebbende, is 60 bhaaren a 27 realen ingecocht, al over een jaer bij mij gehadt hebbende, sal tjacht Hart ingeven ende niet meer, oorsaecke in Ticco een groote partije gereet leght om te schepen, sal derhalven ditto jacht, soo haest als mogelijck is, affdispescheren ende tot de comste van een ander schip een goede pertije peper vergaren. Daer sijn ontrent 31 packen cleeren ende drie kisten met gelt, sal tselvigh al tsamen hier aen lant emploijeren tot opcoop van peper. Daer syn eenige packen, die seer qualyck geconditioneert sijn ende te duchten is, dat een partije al verrot sal sijn, ditto packen worden nu dagelycx aen lant gebracht in den tol, hebbe noch geene van thuijs gecregen, souden al voor desen geschiet hebben, maer de boot hebben alhier moeten op tlant haelen ende vermaecken, twelck oorsaecke is, dat getardeert hebbe. Dese hier mede eyndigende. Wat meerder mancqueert, sal met tjacht tHert U Ed. van alles breeder adviseren,

Hiermede

Erntfeste manhafte wijse seer voorsinnighe Heere sal U Ed. naer groetenisse ende wenschende alles goets, in de protexsie des Heeren

bevelen, die U Ed. maintenere in langduerige gesontheijt ende voor-spoet, met haest.

Int comptoir Atchijn adij pmo. Julio Ao. 1620.

Was onderteekent

U Ed. zeer dienstwilligen

Nicolaes Casembroot.

XCV. HERMAN VAN SPEULT, HITOE 1 JULI 1620¹⁾.

Edele Erentfeste manhafte gestrenge wel wyse ende seer voorsienige Heere.

Myн Heere, naer mynne seer dienstighe gebiedenisze, mynnens jongsten aen U E.E. is geweest pr. t' jacht Ternaten, dat hoope, lange voor dato deser aldaer met lieff wel gecomen sal wesen. Desen gaet met d' jonck den Dolphijn, die expresselijck tytelijck welgemant affgeveerdicht hebbe omme op de bandaneese joncken in de Bocqueronnes te passen, twyffele niet, off door Godes genade sullen iets opdoen, de principale oorsaecke, waeromme ditto jonck soo tytelijck affgeveerdicht hebben, is, overmits ick verstaen hebbe door schrijvens, van Banda met Amsterdam gecomen, datter eenige Portugesen op Banda waren, welcker fargaite, naer men seyde, op de cust van Seram gebleven was, doch dat sij alsdoen twee champans, volladen met noten en folij, veerdich hadden ende met de nieuwe maene meynden te vertreken, sulcx dat hoope, die by de voors. joncke sal beloopen werden, dat Godt geve, want ingevalle syluyden comen te eschappeeren ende den smaeck van de proffyten beginnen te proeven, weetende, dat sij daer alles hebben, sullen daer seer sterck beginnen gewaer te werden, alsoo t' sedert haerluyder comste de Bandanneesen met ons gants niet gehandelt en hebben, dan wij hoopen, dat de gestalte des stants soodaenich jegens het aenstaende jaer sal weesen, dat men de macht eens herrewaerts sal mogen wenden ende dese trouweloose mooren ernstelijck aentasten, dat een stuck van grooter importantien ende seer vor-

delycken gevölge soude syn tot den welstandt ende versecckeringhe van den standt alhier, alsoo alle dese omleggende mooren haer daer op vermoedigen ende wel vrijuijt derreven seggen, dat sij soo wel mannen sijn, als de bandaneesen, daer haer de Ternatannen, loeheesen ende cambelleesen dagel. seer naer stellen met fortificeren, ja seggen recht wt, dat sij de wapenen jegens ons in de hant willen nemen, daer der Javansen instigatie niet weynich toe en helpt.

Binnen 5 off 6 dagen naer datum deeser meynne mede aff te vaerdigen de jachten den Arent ende Jortan omme nevens de joncke den Dolphijn op de joncken te passen, van Banda comende, twiffele niet, off, Godt ten voorsten, sullen yets opdoen. Ick ben oock van meijninghe, soo haest den Neptunes versien sal wesen, die op de Javanse joncken by oosten Madura te laten passen, alsoo ick presumeere, dat eenige uyt vreese wel dien cours mochten nemen. Het Wapen sullen mede ten besten mogel. versien ende soo haest doenlyck affvaerdigen ende in passant Baly laten acndoen met ordre, tgeene daer soude mogen versamelt wesen, soo van rys, beesten, slaven ende anders naer costij sende, doch dat inpassant Gresijck mede aen doen. Ick soude by desen wel willen elargeeren, dan dewyle de voorsz. joncke is gelast tot halff Septembr. in de Boqueronnes te houden, soo heeft my sulcx onnoordich gedocht, alsoo de scheepen Amsterdam ende Walcheren, daerinne de naegelen meyne te laeden, binnen 3 weeken off een maendt ten langsten meyne aff te veerdigen, die noch lange voor de voorsz. joncke, Godt ten voorsten, daer sullen connen wesen, ten anderen blyff mede eensdeels naer, overmits hier absent van mynne papieren ben.

De Hr. Gouverr. Houtman ende ick syn hier doende geweest met Capn. Hitoe ende de orangcays haere fauten aen te wisten, belooaven goede beeferinge, hebben op het trouwen eene boete van 1000 patoolen gestelt (deze zinsnede afgedr. Bouwstoffen I. p. 267), ick hadde mede gaerne gesien, dat sij ons hout, steen ende calck versamelt hadden omme op tvertreck van de schepen aen de punt noch eens soo veel te metselen ende daervan huysinge te maecken, opdat onse naegelen ende goederen voor brandt mogen verseeckert wesen, dan sy hadden daer wederomme altyts tegen, allegeerende, dat dese plaetse geheel ongesont was ende wilden gaen woonen ter plaetsen, daer ons eerste fort geweest was ofte op Honijt ende daer wilden sy ons dan een huys maecken, dat, naer haer seggen, boven 8 a 9 maenden niet aenloopen

en sal, doch als sy van een maent sprecken, soo volght het dickwils een jaer, derhalven is by de Hr. Gouverr. Houtman ende ons besloten. dat wij de punt alleen sullen opmaeckcn boven tot huijsinge ende onder tot packhuijs, waertoe sij het hout haelen ende een calckhoven sullen maecken, dat, soo haest de schepen gedepesscheert hebbe, by der hant sullen nemen.

(Volgende alinea afgedrukt Bouwstoffen I, p. 267, daar te lezen r. 8 voor „sloepen” „schepen”, na „Teliana aen doen” volgt:) Hiermede om bovengemelde redenen desen eyndigende, sal U.E.

Edele Erentfeste manhafte gestrenge wel wyse ende seer voorsienige Heere, naer mynne onderdaeniche gebiedenis in de bescherminge des Alderoppersten bevelen, die UEE. loffel. regeeringe soo lange soo meer gelieve te segenen, opdat alles redondeer²⁾ tot welstant van den vaderlande ende UEE. eere.

Actum in de logie op Hitoe deesen eersten Jullio Ao. 1620.

XCVI. HERMAN VAN SPEULT, AMBOINA 9 JULI 1620⁴⁾.

Edele erentfeste gestrenghc wel wyse ende seer voorsienige Heere.

Mijn Heer naer behoorlycke eerbiedinge, t' voorgaende is copie van mynnest lesten, gaende geencamineert pr. de joncke den Dolphijn, die overmits de schepen t' Bergerboot, den Neptunes ende de Morgensterre, die Solor geassisteert hadden, naer de Boqueronnes affgeveerdicht hebben omme op de joncken, van Banda comende, te passen.

Ick achte UEE. door schrijvens van Sr. Ramsburch voor desen wel sal verstaen hebben het disgraciado succes van den tocht van Larantuque, alwaer van de schepen t' Bergerboot, den Neptunes ende de Morgensterre over de 30 man verlooren hebben, synde door desordre seer confusselijck ende a bride avalle²⁾ affgetrocken, sulcx dat in tembarqueeren het meeste volck verloorden, doordien sy haer geweer van haer geworpen hadden. Den Almogenden sy der geblevener sielen genadich ende versette onse schade in een ander. Diergelycke ongelucken ontstaen dickwils, overmits men den vyant te cleyn acht, het is voor seecker te houden, dat des vyants couragie door dit succes seer

geaugmenteert sal wesen ende al yets op d' onse sullen willen attenteren, alsoo sij in voorspoet haren hoogmoet mede quaelijck maet weten te stellen.

D' Heer Gouvernr. Houtman is op den 2 deser met de schepen t' Bergerboot ende den Hont naer de Molucos vertrocken. Den Almogen-
den geleyde hem met lieff in salvo.

Het heeft hier nu een tyt lang seer ongestuy nich weder gemaect op Loehoe, sulcx dat de galeije syn ancker doorginck ende yegens den wal geraecte, daer sij al vrij wat cost geleeden heeft, sulcx dat yegenwoordich doende ben omme deselue wederomme wat te versien, waerover den schipr. ende stuerman van tschip Amsterdam (dat de bay van Amboyna niet en heeft connen crygen) naer Loehoe hebbe gesonden omme inspectie te neemen, off oock geraeden soude weesen met soo costelycken schip, als Amsterdam alreede is, soo op een legen wal te gaen, die op gisteren wederomme gecomen sijn ende schryven, dat sy de hollantse reede wel voor de beste reede houden ende met Godes hulpe de nagelen, die over de 200 bhaer sijn, wel metter haest sullen incrijgen, sulcx dat geordonneert hebbe, dat sij het eerste bequame weder sullen waernemen ende soo haest sij de nagelen inhebben, van daer naer Cambelle vertrecken. Walcheren, daer de Heere Gouvernr. Houtman mede van Banda is gecomen, heeft mede Amboyna niet connen criigen, sulcx dat genootsaect ben geweest Walcheren achter Amboyna te senden om te beproeven, off soo voor Amboyna sal connen comen, die alrede driij dagen onderwegen is geweest, doch noch niet vernomen en hebben. Soot geviel, dat hier niet en cost geraeken, soo souden wel halff verleegen sijn, alsoo hier een tcasteel ontrent de .... bhaar nagelen syn, doch ten uyttersten comende, souden van de noot een deucht moeten maecken ende deselleve in tWapen laden moeten, die op Cambelle aen Walcheren wederomme soude mogen overgeven. Dese scheepen Walcheren ende Amsterdam, achte, bijkans om eene tyt seylveerdich sullen wesen, sulcx dat die in Compa. meijgne te laeten gaen ende Gresick aen te doen laten, opdat sy, aldaer UEE ordre verstaen hebbende, deselleve mogen naercomen. Morgen vertreckt t' jacht Jortan naer de Boquerones ende overmorgen t' jacht den Arent. Godt geve, sij yets vruchtaers mogen verrichten ende binnen 10 a 12 dagen meynne mede derrewaerts te senden het jacht Amboyna, dat yegenwoordich verdubbelt. Den Nep-

tunes ben van opinie, soo haest hij sal versien wesen, aen tsuyteynde van Madura op de wacht van de joncken te leggen, alsoo te beduchten is, dat de Javannen ende misschien andere meer, wel schrupleusen mochten wesen omme de Boqueronnes te passeren, alsoo nu eenighe reysen ons vaertuych daer heeft geweest.

De scheepen den Arent, den Hont, t' Bergerboot, den Neptunes, die UEE. geordonneert hadt hier te verdubbelen, hebben haer ten besten mogel. met de cleijne middelen, die wy hier hadden, versien, daeren-boven syn der noch bygecomen t' jacht Jortan ende t' jacht Amboijna, daer hier op tarrivement dersellever scheepen niet een plancke toe en hadden. Als UEE. geraden vint hier altemets soo eenige scheepen begeert te laten verdubbelen, soo gelieve UEE. indachtich te sijn, dat ons eenige Chineesen om hout te saegen gesonden werden nevens timmerluyden, spyckers van alderhande soorte, peck, teer, touwerck, seyl-doeck ende eenige anckers, alsoo dese reeden seer veel anckers consumeeren, als UEE. bewust is.

Het Wapen van Amsterdam sal vry wat laet van hier gaen, overmits noch versien moet wesen; oversulcx avijseere aen Sr. Melder met de joncxken van de vrije burgers, die gelicentieert hebbe op haer versoect haer avantagie te mogen soecken met den gepermetteerden handel, dat sy alles, soo slavinnen, hoorenbeesten, verckens, rijjs, pady ende anders maecke veerdich te hebben, alsoo synne ligdagen aldaer niet lang en sullen mogen weesen.

Van gelycken adviseere bij desen aen de coopluijden op Gresij, dat ditto Wapen tselve mede sal aendoen, alsoo halff in twyffel stelle, off Balij oock soo veel sal uytleveren als wel voor desen voorgedragen is. Ditto Melder is mij eysende gout, robijn ende cassies, dat aldaer, naer syn schryvens, wel de courantste ende proffytelyckste waeren soude wesen, daer ick achte, hij U.E.E. al over sal geaviseert hebben.

Hiervooren is vergeeten te vermaenen, dat de scheepen t' Bergerboot enden den Neptunes hier op den eersten Junio wel gearriveert sijn, te weten t' eene op Hitoe ende t' andere op Cambelle, dat hier wel halff voor een miraekel wert gehouden, alsoo der voor desen noyt scheepen soo laet en sijn gecomen. De Morgensterre, die met haer van Solor was gescheyden, hebben de voorsz. scheepen verlaten, overmits hy door een travada syn stengen verlooren hadde, die hoope, noch in de Molucas sal geraect sijn, dat Godt geve.

De Molucas hebbe noch geprovideert van tnaervolgende boven t' geene sij van costij, Japon ende den prijs hebben gecregen: van 50 vaten vleys en speck, 80 lasten rys, 4 leggers wijn, 2 leggers asijn, 4 amen olij, 60 vaten cruyt, soo dat ick meynne, nu ommers ryckelyck genoech sullen geprovideert wesen, alhoewel haren eysch bij de leste brieven is geweest

100	lasten rys
150	vaten vleys en speck
25	amen olij
2	leggers asijn
100	vaten cruyt

Pr. de scheepen Amsterdam ende Walcheren, die van hier mette nagelen binnen een maent sullen vertreken, sal U E.E. ampel aviseeren den stant alhier ende daernevens de boecken ende bescheyden van dit voorleeden jaer ende alsoo den tijt yegenwoordich quael. wil lyden te alargeeren, soo sal eyndigen ende UEE.

Edele erentfeste gestrenge wyse voorsienige ende seer discrete Heere naer mynne hertelycke groete ende ootmoedige gebiddenisse in de bescherminge des Alderoppersten beveelen, die UEE. lofflycke regeeringhe ende goeden yver meer meer gelieve te segenen, actum in tcasteel Amboyna adi 9 Jullio Ao. 1620.

XCVII. HERMAN VAN SPEULT, AMBOINA 10 JULI 1620¹⁾.

Edele Erentveste gestrenge wel wyse voorsienige ende seer discrete Heere.

Mijn Heere, t' voorgaende is copie van mynnen lestten, gesonden met de joncke den Dolfijn ende dewijle t' sedert niet sonders geinnoevert en is, als alleenel. dat t' jacht den Arent yegenwoordich door thier blyven van Jan Joosten ontbloot is van coopman ende niemant op en heeft, die hem des volcx rekeningen verstaen te houden ende dewyle Salomon Cats²⁾, geweesen coopman op Cambelle, versocht heeft naer tvaderlant te mogen vertreken, dewyle hy nu syn transpoort ende bewys van schulden heeft gedaen, daer hij ontrent de twee jaeren

mede doende is geweest ende voor dien tyt geene gagie en heeft genoten, doch nu bewys derselver schulden, waervan eenighe al over de 10 jaeren hebben uytgestaan, sijn sommige schuldenaren verloopen, andere overleeden ende eenige, die de schulden ontkennen, bedragende tesamen ontrent 1300 barot, dat ongeveerlyck 26 bhaer is, doch onses gevoelens en is synne faute niet, alsoo by dagelijcke ervindinge gewaer werden, dat de trouweloose mooren by maniere van sprecken wel om een beuseling souden sweeren, dat t' vercken gortich³⁾ was. Ditto Cats heeft seer aengehouden, dat hem doch wederomme in synne voorige qualiteit ende gagie soude stellen (daer hij sichselffs eensdeels vrywillich heeft uitgeworpen ende niet over delickten gedepoerteert van qualiteit), dat niet en hebbe willen over mij neemen, ten aensien hij eerlang by U.E.E. sal connen wesen, die daer inne naer sijnne gewone discretie can disponeeren. Ick hebbe hem provisionelijck geautoriseert voor coopman op den Arent, sonder nommatie van gagie, opdat de rekeningen ordentlijck mogen gehouden werden, alsoo den schipr. als daer geen verstant van hebbende, vreesende voor comotie in rekeningen, selffs instantelijck heeft versocht.

Het jacht Jortan is op gisteren vertrocken, den Almogenden verleene haerluyden goeden buijt van onsen vyant, in Wiens heylige bescherminge U.E.E. andermael wil bevoolen laten, die U.E.E. verleene de voldoeninge van Uwe genereuse begeerte. Actum int Casteel Amboyna Aij. 10 Jullio Ao. 1620.

XCVIII. HERMAN VAN SPEULT, AMBOINA 21 JULI 1620¹⁾.

Edele Erentfeste Gestrenge Welwijse voorsienighe ende seer discrete Heere

Myn heere, t' vorgaende is copie van mynnen lesten, gesonden pr. de jachten den Arent, Jortan ende de joncke den Dolfijn, die al tesamen affgeveerdicht heb omme in de Boqueronnes op de joncken, van Banda comende, te passen, synde den 9 ende 10 deser vertrocken ende de joncke den Dolfyn den eersten, die soo veel te vroeger affveerdichde, omdat pr. deselleve seeckere goederen voor de comptoiren

van Hitoe, Loehoe ende Cambelle hadde gesonden, dewelcke vrij wat meer tyts heeft geconsumeert, als wel gegist hadde, sulcx dat ditto joncke eerst den 11 deser van daer is t' seijl gegaen ende door hart weder ende contrariewint genootsaect onder de Manippes te setten, alwaer hem van de inwoonderen wiert gevraecht, wat hij haer soude willen geven, ingevalle sij hem een maccassarse champan met nagelen wesen, daervoor Symon Colyn haer 30 Rn. belooffde, van dewelcke hij eene in ostagie behiel ende voer met syn prau, wel gemant, daer naertoe, vindende de voorsz. champan in de reviere van Massapaye, daer hij een cherge op dede, sulcx dat het volck vluchtede ende vont in de voorsz. champan ongeveerlyck 2 last nagelen, dat vast een goet principio is. Den Almogenden verleene haerluyden voorder synnen segen tot welstant van de Compa. ende dewyle den Neptunes vollegens medegegeven instructie niet voor halff September van de wacht en sal vertrecken van de Oosthoeck van Madura, soo heeft mij onnodich gedocht hier largo te syn, overmits de schepen Amsterdam ende Walcheren buyten ongevall ten langsten yegens 8 a 10 Augusto meynne aff te veerdigen, die hoope, den Almogenden eer ditto jacht met lieff in salvo sal laten arriveeren, waerinne nevens de folij en de nooten over de 1000 bhaer naegelen sullen gaen, te weten 800 van hier ende 195 van de Molucas, die van tvoorleden jaer sijn; bij sommige wiert geseijt, dat dit aenstaende gewas wederomme wel soodanich soude wesen, doch ick twyffele daeraen, dat den tyt sal leeren. Vant voordere gepasseerde sullen ons refereeren aen de brieven, gaende met de voorsz. schepen Walcheren ende Amsterdam, oversulcx sal hier eyndigen ende U.E.E.

Hiermede

Edele Erentfeste Gestrenge wel wyse voorsichtige ende seer discrete Heere naer mynne gedienstige gebiedenisze in de bescherminge des Heeren beveelen, die U.E.E. regeeringe gelieve te segenen volgens Uwen goeden yver tot het gemeene beste. Actum in tcasteel Amboijna
21 Jullio Ao. 1620.

XCIX. HERMAN VAN SPEULT, KAMBELLO
14 AUGUSTUS 1620¹).

Edele erentfeste gestrenghe welwyse voorsienige ende seer discrete Heere.

Myn heere. Naer behoorlycke eerbiedinge, t' voorgaende is copie van mynne leste gesonden pr. de jachten Ternate, Jortan, den Arent ende de joncke den Dolphijn ende naerdemael t' sedert geene van U.E.E. en hebbe becomen, sal oversulcx by desen te corter wesen ende U.E.E. alleenlyck deelachtich maecken, van tgeene naderhant sich heeft toegedragen.

De bovengemelde jachten den Arent, Jortan hebbe op den 9 ende 10 deser gedepescheert ende voor dato de joncke den Dolfijn met ordre, dat hij seeckere goederen op de comptoiren Hitoe, Loehoe ende Cambelle soude leveren, waerinne hij meer tijs geconsumeert heeft, als hem wel toegeleyt hadden, sulcx dat achte, die al om eene tyt sullen vertrocken wesen naer de Boqueronnes met last om aldaer tot halff Septembris op de joncken, van Banda comende, te passen, twyf-fele niet, off sullen met Godes hulpe yets goets verrichten. Het jacht den Neptunes (leggende op Cambelle) sal binnen 3 a 4 dagen mede claer wesen, dat van meijninge ben bij Suyden Madura op de wacht te leggen, overmits gevrest werdt, dat ten aensien wy nu alreede tot verscheyden reysen eenige scheepen ende jachten aldaer op de wacht hebben gehadt, syluyden wel schrupeleus mochten geworden syn ende het ander vaerwater kiesen.

Het Wapen van Amsterdam, dat mede noch wat diennen te accomoderen, sullen yegens 8 off 10en Augusto oock affveerdigen naer Balij om en passant in te neimen, tgeene Jan Melder soude mogen versamelt hebben.

Den coninck van Balij, die aen mij hadde geschreven versoekende twee scheepen omme aldaer ontrent Lombok te cruijsen omme den coninck van Macassar te helpen weeren, die hij meynde, soude comen om ditto Lombok te veroveren, daerop hem sal antwoorden, dat, door-dien wij yegenwoordich met de Engelsz. in oorloge syn ende met den pangoran overhoop leggen, nu hier geene scheepen overich en hebben ende oversulcx niet en can geschieden, te meer geene ordre van UE. tot sulcx en hebbe ende dan sulcx aen U.E.E. dient te versoeken. Ick

hebbe hem in recompense van tpeert toegeleyt te vereeren 100 lb. nagelen, dat met t' Wapen meynne te senden.

In de scheepen Amsterdam ende Walcheren hebbe geladen 1008 bhaer nagelen, te weten in Amsterdam 400 bhaer ende in Walcheren 608 bhaer, wegende tesamen 568749 lb. waervan hiernevens het connossement gaet, costende 447138 lb. soo hier gecocht sijn, met de tollen fl. 122420.0.7. voor welcke somma het comprtr. Gnal. hebben gedebiteert, de resteerende 121611 lb. syn voor 195 bhaer, gecomen met St. Michiel uyt de Molucas.

Van de apparentie van tgewas van 't toecomende jaer connen niet veel seeckers aviseeren, doch Capn. Hitoe heeft my mondeling geseijt, dat hij meijnt, datter op Hitoe dit jaer een reedelyck gewas voorhanden is, nietyegenstaende dat Hitoe dit jaer 320 bhaer heeft gelevert. Wat er van sal vallen, wil den tyt leeren, wij mogen ondertussen t' beste verhoopen.

Contant is hier yegenwoordich boven de 12 off 13000 realen niet, sulcx dat UEE ons pr. eerster comoditeyt van contant sal diennen te provideeren. (De volgende 2 alinea's zijn afgedrukt Bouwstoffen I. p. 267—270. P. 267 r. 12 v.o. te lezen voor „werwaerts met de galleye ende t' jacht Amboyna ging nevens eenige der principaelste onser onderdanen, meynende” „werrewaerts my met de galleye, t' jacht Amboyna ende eenige van de principeaelste van onse onderdanen op den eersten Jullio vervoechden, meynende”, p. 268 r. 6 v.o. voor „sulcx tegens mij bekent hadde” „sulcx selffs yegens mij geseyt hadde”, r. 1 v.o. toe te voegen na „deseere” „ofte schande”, p. 269 r. 6 te lezen voor „Oock vraechde daernae” „Mede vraechde naer die”, r. 8 voor „waer op hem voorhielt” „oversulcx hielt hem voor”, r. 17 v.o. voor „aen was” „roerde”, r. 10 v.o. voor „Stadhouder vanden” „Stadhouder wegens den”) — Den 4en passato arriveerde op Hitoe de Heere Gouvernr. Houtman met het schip Walcheren, comende van Banda, hebbende Amboyna voor tcasteel niet connen crygen overmits contrarieleyt van wint en stroomen.

Terwylen by de Heer Gouvernr. Houtman op Hitoe was, kreech schryvens, dat daer wederomme niet weijnich te doen en was omme een' jonck, dewelcke sonder ons te waerschouwen, ongevisiteert synde, wechginck, waerover d' onse volgens last met prauwen haer vervolcheden om deselve te visiteeren, dewelcke haere joncke, ondertussen dat

de onse in tvisiteeren besich waren, lieten dryven sonder seyl te maecken, die allengskens naer den leger wal toe schockte ende ijegens den avont begost het wt der zee te waeijen een dichte coelte, sulcx dat de joncke tegens den wal geraeckte ende in stucken stiet, waerover die van Loehoe begeeren, dat wy haer de jonck sullen betaelen, zynde ondertussen niet weynich doende met fortificeeren, seggende openlijk wt, dat sij de wapenen yegens ons willen in de hant neemen. Dese loeheesen ende cambellesen syn van nature de tweede bandaneesen, welcker boser aert uyt vreese sich noch niet en heeft geopenbaert.

Op welcken ongefondeerde eysch haer liet weeten, dat van geene meyninghe en was, haer eennen stuyver van de jonck te vergoeden, dewyle de jonck yegens voorich gebruycck sonder ons te waerschouwen was doorgegaen ende daernaer moetwillichlyck de jonck hebben laten dryven sonder die eenichsints van de wal te houden, nietyegenstaende haerluijden wel bewust was, dat sij op een leger wal waren ende de wint recht uytter zee hadden te verwachten ende oversulcx niet anders en konde concludeeren, off sij mosten met opsett en wille gedaen hebben ende op hare dreygementen liet haer weten, wilden sy de wapenen in de hant nemen, dat sy ons souden waerschouwen ende beginnen, sy souden ons vinden, naderhant hebbe verstaen, dat haer fortificeren wederom cesseerde, oock hebbe naderhant van haer niet anders vernoomen. My dunct, dat ick hoore, dat by sommighe, die deser mooren aert ende haere valscheyt niet en kennen, dit voorige lesende, sullen oordeelen, dat men soo op het mes niet behoorde te spreecken ende meerder siviliteit gebruycken, doch U.E.E. is beter bekent, als by ervarentheit reden daervan connende geven, hoedaenich der Mooren beleeftheit is, alsoo de vrese onder haerluyden de cortoisie baert ende als sij daer buyten syn, soo is de beleeftheyt wt.

Ick en twyffele niet, ofte de E. Heeren Meesters sullen dit jaer ommers gecontinueert hebben met eene goede macht te senden, in welcken gevalle vollegens U.E.E. concept op thoochte noodich sal syn, dat het stuck van Banda ernstelyck met belegeringhe by de hant genomen werde, alsoo door langer wtstel, overmits de Portugijsen, die voor desen soo lange als wij daer gehandelt hebben, geen acces en hebben gehad, die daer nu beginnen te nestelen, dewelcke door den smaeck van de proffyte met menichten daer sullen getrocken werden, te meer wesende, dat sij daer nu vry mogen handelen, t' sedert welcker comste den

handel, die voor desen noch eenichsints met haer wiert gedreven, nu 't cenemael stilstaet, waerby de Compa. grootelycx geinteresseert wert, sulcx dat door wtstel soo wel den spaensen als den bandaneesen vyant wert versterckt ende d' Engelsn. aldaer oock wederomme eenichsints soude courageeren. Wij sullen ons hier soo veel doenlyck van alle noodige preparaten yegens U.E. comste versien, die Godt geven, tytelyck mach wesen, alsoo dit een stuck van importantien is, daer vry wat meer aan dependeert, als sommige wel meynnen, want soo haest als dat vercken gewassen is, so sal alles hierontrent verseeckert sijn, hetwelcke oock een van de principaelste motiven is, die my wederhouden hebben, dat niet iets yegens die van Nouselao, Hatuwa ende die van de cust van Seram en hebbe geattenteert, alsmede omdat mij gegenwoordich onsterck van garnisoen bevinde, niet twyffelende, ofte sullen door Godes Genade dese reyse twee vliegen met eenen slach slaen.

De galleije, die nu ongeveerlijck dry maenden te water gebracht hebbe ende nieuwers naer de best beroeyste en is, off het nu sij, dat het volck onervaren is, en wete niet, dan myns oordeels leyt deselleve te verre verheven wt het water ende de riemen schynnen te cort te wesen. Het heeft sich toe gedragen, ten tyde ick nu laest op Loehoe was, dat de galleys dreg overmits hart weer ende quaede gront doorginck ende tegens den wal geraecte, alwaer haer de lendenen vry wat verseth wierden, oock geraecte het jacht Amboyna mede aen den wal, daer een gaet in stiet, dat sonder toedooin van schipr. Crull²⁾) daer quaelyck weder aff souden gecregen hebben, eenige dagen daernaer cregen de galeije oock weder van de wal, sulcx dat deselleve, aen tcasteel comende, wederomme hebben moeten versien, doch wiert soo gegeten van den worm bevonden, dat het ongeloofflyck is, tenware men het sage, wesende de plancken ende den kiel so gestelt, dat men de galeije niet meer en can gebruijcken, oversulcx sende U.E.E. hiernevens tot verwonderinge met Walcheren een eynde van een plancke, dat daer uytgebrocken is. Dese galleije is van Conincxberger boom gemaect, dat seer extraordino. soet hout moet wesen, naerdemael het binnen drij maenden, dat de galleij te water is geweest, soo gestelt is. Hierbij hebben geleert, als by 't jacht Amboijna, dat hier te lande geen vaertuych onverdubbel en behooren aff te setten. De beste remedie omme de galeije wederomme te accomodeeren is, dat men die ver-

dubbele ende de plancken wederomme met teer ende haer aenbrenge,
daer yegenwoordich mede besich ben.

Soo haest het weder eenichsints lyden wil, sullen de galleye naer
Banda senden, dan voor als nu en ist niet doenlyck met deselve aldaer
te geraecken, overmits die gants niet wel beroeyt en is, doch sullen
de vleugelen een weynich laten sincken, dan yegens primo Septembris
sal het weer beginnen aff te neemen, als wanneer sullen onderstaen,
off daer sal connen geraecken.

De Japponnees syn nu over een maent eerst wt het mineeren ge-
schenyen, hebben eennen ongelooofflycken arbeyt gedaen ende op som-
mige plaatzen 25 vadem, andere 20.15.10 ende 9 vaem door de clijpen
wechgehouden, doch geen metael gevonden, dan wel naer haer seggen
ende eenen gevangen Spanyaert, die mede kennisse van mijnen heeft,
seer goede teijkennen.

Voor desen hebben U.E.E. geaviseert, dat ten aensien door schryvens
van Sr. Ramsburch, ontfangen pr. t' jacht, verstaen hadde, dat op
Solor van rys, vleijs ende contant gesprovideert waren, van meyninge
was de joncke den Dolffyn derrewaerts aff te veerdigen, tot welcken
eynde alles alreede in de joncke hadde geladen, doch alsoo voor tver-
treck dersellever joncke de schepen t' Bergerboot ende den Neptunes
hier arriveerden ende van haerluyden verston, dat sy Solor geprovi-
deert hadden gelaten, soo is de reyse naergebleven ende hebbe ditto
joncke mede gesonden naer de Boqueronnes.

Wij hebben hier in taenneemen eeniger gehouder personen bevonden
een seer absurd ende voor de compa. schadelyck gebruijck, synde dat
de gehoude, die gehouden sijn al haer leven lanck in tlant te blijven,
telcken reysen, als haer drij jaeren geexpireert syn, precis verbete-
ringe pretendeeren, dat sy tot noch toe overal hebben genooten, sulcx
dat by verloop van tyden een soldaet vendrichs- ende lieutenantsgagie
soude comen te winnen, dat myns oordeels onder seeckere lijmmitten
soude connen voorgecomen werden, te weten, dat sy naer de expiratie
van haren eerst verbonden tyt eenighe redelijcke verbeteringe ge-
nooten ende van dien tyt aff geen verbeteringe meer en hebben te
pretendeeren als bij vac cement van offitien ende soo haer sulcx niet
aen en stont, soo mochten vryeluyden werden.

So haest als Capn. Gemalen hier gearriveert was met d' Expeditie,
soo was hier voor hem terstonts een houwelyck open, wesende de naer-

gelaeten weduwe van eenen Alert Jobsz.⁴⁾, welcker middelen geexti-
meert werden ongeveerlyck op 2 duysent realen, daer hij alreede by
in huys is, sonderdat hij mij tselleve oyt heeft te kennen gegeven, dan
wel door andere verstaen, nietigenstaende, naer ick van de Heere
Gouvern. Houtman hebbe verstaen, soo soude hij aen dona Philipa⁵⁾
op Poulowaij verlooft wesen, doch de principaelste ofte gewichtichste
redennen, die ick soude weten te allegeeren, waeromme men hier soodanige hoge officieren het trouwen niet en behoorde toe te laten, syn
dese, eerstelijck, omdat sij, hier in tlant blijvende, seer groot van aensien
by de inwoonderen worden ende ten anderen by de gehoude, die
metter tijt veele sullen werden, seer aen den anderen sullen verplichten
ende de nieuwe Gouverneurs, die noch geen volcomen ervarentheyt
hebbende, naer haer hant willen setten ende als de versz. Gouverneurs,
onse successeurs, sullen willen voorcoomen, soo sal terstont maethout
wesen ende overhoop leggen, hetwelcke wel lichtelijck een scheuringe
in de regeeringe off ten minsten verminderinge in de autoriteyt soude
veroorsaeken, dat myns oordeels in alder manieren dient voorgecompen.
Sulcx, dat naer myn gevoelen (doch mij submitteerde onder een beter)
geen hoger officiers als sergeanten off ten hoochsten als tot vendrichs incluijs
en behoort te laten trouwen. Oock dunct mij, onder correctie,
dat dit garnisoen wel sonder capn. can bewaert werden, alsoo
veel hooge officieren niet dan comotie en veroorsaecken ende en cunnen
bycans nummermeer genoech gedaen, als voor desen bij ervarentheyt
by de voorige Gouvernrs. selffs gesien hebben. Hetgeene hiervoor
van dese sake verhale, gelieve U.E.E. naer synne discretie ende ge-
woone voorsichticheyt daervoor te houden, dat sulcx geschiet buyten
passie off ootie, dan ter contrarie wt eene sinceere meyninge tot het
gemeene beste. Ditto Gemaelen heeft op mij versocht naer Java te
mogen keeren, alsoo hij te laet was gecomen om naer Poulo Way te
connen gaen, achte, by U.E.E. licentie sal versoecken omme met de
voors. weduwe te mogen trouwen, daer U.E.E. naer syn welgevallen
in can disponeeren.

(De volgende alinea is afgedrukt Bouwstoffen I p. 270. Te lezen r. 6
voor „ons langer qualyck in de oude logie connen” „ons oock qualijck
langer in de oude logie en connen”, r. 9 voor „Daert” „daer ons” r. 18
v.o. voor „puin” „punt”, na „lange en meynnen te blijven”, volgt:) Capn. Hitoe, naerdat hem eene vereeringe geschiet was, heeft beloofd

een calckhoven voor ons te willen maeken ende hout te laten houwen onder beloffte van hem daervoor te betaelen. Ingevalle het my aen geen calck en mancqueert, so ben evenwel van opinie de huysinge noch eens soo groot als de punt te maeken ende dat met 4 galdrykens, wynckels gewyse, sulcx dat het huijs rontsomme sal connen bestreecken werden ende haer voor eenen aenloop van fergats ofte galeyen souden connen deffendeeren, daer in soodanigen gevallen vrij wat meer weers wt soude connen gedaen werden als wel yegenwoordich wt de punt, daer de aerde al hebbe laten uijtdragen. Sal, soo haest de scheepen vertrocken sijn, dat werck by de hant neemen ende vooreerst maeken, dat het nieuw gewas van nagelen, dat voor de hant is, voor brant verseeckert sij.

Op Hittoe gedaen hebbende, sullen sien, by wat middelen op Cambelle best calck sullen crygen omme oock een steennen logie te maecken tot verseeckeringhe van de nagelen, dat dit jaer daer niet en sal connen geschieden.

Op Loehoe vreese, dattet quael, daertoe sal connen gebracht werden, alsoo dien Godlosen hoop al te grooten misvertrouwen van ons heeft, meynnen altyt, dat men daer een casteel van maeken sal, doch ick en twyffele niet, off den tyt sal door Godes genadigen segen voorde-lycke veranderinge medebrengen, sulcx dat by haerluyden wat meer gesachs sullen crygen.

Nu over ongeveerlyck drij weeken geleden syn 4 van onse gevangen Portegyse slaven ons ontloopen, die vreese, naar Tydore sullen wesen, waerdoor de resteerende, siende, dat haer sulcx wel gesuccedeert is, oock wel lichtelijck het wilt in de beenen mochten crygen ende by soo verre ick die sluijte, soo en sal men der geenen halven arbeyt aff hebben, want in tbos en connen sy haer met de kettingen niet behelpen. Het ware te wensen, dat wy hier een deel slaven ende slavinnen van Madagascar hadden, dat een slechter volck ¹⁾ is, die hier metter tyt souden multipliseeren, daer extraordinarien dienst van soude getrocken werden ende nummermeer becommert syn voor wech te loopen off yetts ontstolen te werden.

Naer de comste van de Hre. Gouverneur Houtman heeft de saecke van Jan Cornelissen Keert de Koe gedient ende is by den raet gecomdemneert tot torture, die hij uytgestaan heeft sonder tot eenich bekent te comen ende den jongen bij maniere van pyningen met geesselinge

ondervraecht, off hij sulcx wt passie off door persuatie van yemant den schipr. hadde te laste geleijjt, doch persisteerde by syne voorige aenclacht, seggende, dat hetgeene, dat hij geseyt hadde, de waerheyt was ende alsoo tot geen voorder bewys ofte nieuwe indicien en hebben connen comen, so is den voorsz. Jan Cornelissen Keert de Koe gerezueert ende in synne voorige qualiteyt ende eere gestelt, die den jongen heeft moeten repareren met te seggen, dat hetgeene hy den schipr. te laste geleyt hadde, gelogen was.

U.E.E. diende ons te provideeren van salpeter, alsoo de muellens daer alleenlyck naer stil staen, als van gelijken van smeechen, medicamenten, stoff tot inct als oock groote yseren ballancen, alsoo hier op de comptoiren niet cene degelijken balance en is omme de naegelen te wegen.

Voor desen hebbt U.E.E. pr. t' jacht den Neptunes geviseert, dat de joncke den Dolffijn overmits hart weder meer tyts geconsumeert hadde, als hem wel toegeleyt was ende daernaer op den 11 passato van Cambelle is t' seyl gegaeen, doch door contrarie wint ende stroom vervallen op de Manippes, daer hij genootsaect was te anckeren, alwaer den schipper door de inwoonderen wiert aengedient, datter een Macassarse champan vol nagelen was ende soo den schipr. haer een rede lycke vereeringe wilde geven, so souden sij hem die wysen, waavor haer den schipr. 30 Rn. belooffide, houdende eene derselver in ostagie totter tijt toe, dat hy sage, off het oock soo bevonden soude werden, varende met syn prau wel gemant derrewaerts ende vont die in de riviere van Massepatij, daer hij een cherge op dede, waerdoort de Maccassaren op een loopen en stelden, verlatende haere champan ende de nagelen, daer ontrent twee last in bevonden wierden, het welcke een goet begin is. Twijfle niet, off sullen door Godes genade iets vruchtbaers verrichten in de Boqueronnes, alsoo sy daer nu met hun dryen sullen wesen, te weten den Arent, t' jacht Jortan ende de joncke den Dolffyn.

Wt Walcheren hebbt gelicht 45 (andere ex.: 18) waterleggers, die hij over hadde, die noch heel goet sijn. U.E.E. gelieve indachtich te syn, dat die in tWapen hebbt laten overneemen ende dat die, in gevalle tWapen niet weer herrewaerts aen en quaeme, met andere scheepen innewaerts mogen gesonden werden, alsoo Banda die wel van doen heeft. Schipr. Crull heeft het Wapen de huyt een stuck weechs affge-

haelt ende de onderste wederomme laten drijven, die hij seyt, noch vrij wat hecht te wesen, doch claecht, dattet van binnen vrij wat onachtzaemt ende vergaen is.

Nevens dese sende pr. t' schip Amsterdam de boecken van tvoorleden jaer mitsgaders de oncost- ende testamentboecken, als oock de rekeningen van de overledenen ende alle andere bescheyden.

Van hier vertrect met het schip Amsterdam Sr. Aert Gysels, oppercoopman over de comptoiren, die de Compa. hier op Amboyna ontrent 8 jaeren seer goeden dienst ende van synne administratie behoorlijcke rekeninghe ende reliqua gedaen heeft, sulcx dat hem deshalveen wegens de Compa. hebbe te bedancken ende alsoo hij voor desen bij den Heere Generael is gebruycyt geweest voor commandeur over twee scheepen om op de Engelsz. die men doens ter tijt verwachte, te passen ende sich yegenwoordich offresseert, dat de schepen Amsterdam ende Walcheren in compa. sonder verhinder vertrecken, soo heeft ditto Gysels versocht, dat hem de eere mocht geschieden in recompense van sijnnen goeden dienst, dat hy wederomme voor commandeur over de voorsz. schepen, naer Java gaende, mocht gestelt werden, hetwelcke in den raet voorgedragen synde, soo is gearresteert, dat men den voorsz. Gysels syn versoek sal toestaen, dewyle hetselve geschiet sonder verbeteringe van gagie ende ditto commandement niet voorder en sal strecken als tot Jacatra, te meer verstaen wert, dat de compa. daer by seer goeden dienst geschiet ende de desorderen, so anders souden mogen ontstaen, sullen geprecaerteer werden.

Oock vertreckt van Hitoe met het schip Walcheren Gilles van Hatum ⁷), gewesen coopman op Hitoe, die de Compa. aldaer over de seven jaeren goeden dienst ende behoorlijcke rekeninge ende bewys gedaen heeft ende van Loehoe gaet met het schip Amsterdam Gerret Hamer, die de Compa. aldaer oock ongeveerl. seven jaer gedient heeft ende mede behoorlycke rekeninge ende transport gedaen heeft, sulcx dat haerer diensten wegens de Compa. haer hebbe te bedancken.

Het Comptr. Hitoe hebben wederomme bekleet met den persoon van Abraham Oliviersen, dat myns oordeels een stil ende bequaem persoon is ende en twijffele niet off sal de Compa. goeden dienst doen. Op Loehoe hebbe Cornelis de Meyer ⁸), geweesen coopman op Cambelle, geleijt, die daer wel best sal diennen, overmits hij ervaren is in spraecke ende ten deele der Mooren humeuren kent ende op Cambelle hebbe

Daniel du Bucquoij, gewesen coopman alhier, geordonneert, die voor desen daer voor ondercoopman heeft geleegen, sulcx dat niet en twyfele, off de comptoiren sullen nu wederomme wel versien sijn ende hier aen tcasteel blijve met 2 ondercoopluyden, daermede voorcerst soo sullen affsien.

Domine Jacob Theunissen, die hier met het schip den Arent gecompen is, heeft seer ernstelyck aengehouden, soo by de Heere Gouvernr. Houtman als bij mij tot diversche reysen, dat hem mochte vergunt werden naer patria te mogen keeren, alsoo hy allegeert, consentijc wegen tot sulcx geconstringeert was, overmits seeckere belofte aldaer gedaen aen een vroupersoon, is overbodich ⁸⁾) te belooaven, soo haest hy sulcx sal verricht hebben, wederom herrewaerts te keeren ende dat sich onderwegen op de voyagie in de Maleyse schriften, soo hy van domine Danckaert heeft becomen, sal oeffenen omme op sijn wedercompste bequaem te syn dienst te doen in tMaleijs. Ditto Jacob Thuenisz. heeft goede gaven, doch can quaelyck affmeten, wat hem in den wech is, doch de ambitie, haet ende nijt domineert meest onder alle soorten van menschen, daer my dunct de kerckelijcke mede niet van exempt en sijn. Wy hadden voor ons genoomen ditto Thuenissen naer Batsian te versenden, doch alsoo hij inbracht, dat soo haest als synnen tijt geexpireert soude wesen, om geenen waeromme te willen blijven, soo heeft ons onnodich gedocht om soo weijnich tyts hem derrewaerts senden, dat de plaatse van Batchian voor als noch bij gebrecke van bequaeme personen van hier niet en hebben connen versien, tenware de Heere Gouver. Houtman yemant bequaemer in de Moluccas vont ende alsoo ditto Jacob Thuenissen hier voor alsnu can gemist werden, soo hebbe hem op syn ernstelijck aenhouden vergunt naer Java te mogen keeren ende bij U.E.E. syn versoeck in twerck te stellen.

By mynnen lesten hebbe U.E.E. geaviseert, hoe dat conform UEE. ordre het trouwen onder de Amboynesen, onse onderdaennen, ingevoert hadde, sulcx dat over de duysent paer volgens christelycken ordeninge syn getrouw, doch naderhant ben gewaer geworden, dat hier ende daer alternato cenige haer daerbuyten hebben gehouden, die wel den naem van Christenen voeren, doch moorse harten hadden, waervan alreede cenige boete hebbe doen betaelen, verhoope, dat door dien middel, tgeene nu in treijn is, wel voorts in swanck sullen houden. In onse

eylanden, te weten op Oma ende Uleasser, sullen sulcx oock naer de depesche van de scheepen maeken in te voeren.

De 10 jongeluyden, die hier by domine Danckaert onderwesen werden in de fondamenten der Christelycker religie, stellen haer seer wel aen, sulcx dat niet en twyffele, off door deselve sal door den Genadigen segen des Heeren yets vruchthaers verricht werden.

(Volgens twee alinea's afgedrukt Bouwstoffen I. p. 270. Laatste regel te lezen voor „Christelijcke” „Christen”. Na „al te samen aen-nemen” volgt): daertoe den Heere den dau sijnder genaden verleene, opdat sij oprechte Christinnen mogen werden. Ick ben van meijninghe haer aen de Westsyde van tcasteel een plaetse te geven, daer sij by den anderen alleen mogen woonen. Wy wensen van herten, dat hier meerder getal van Chineesen waren, die achte, hier wel sullen getrocken worden met haer in den eersten eenige vrijcheyt in handel te vergunnen. Met de schepen Amsterdam ende Walcheren gaen seven Chineesen, die gelicentieert hebbe naer Java te mogen gaen. Hebben my geseijt by U.E.E. pas te willen versoecken omme van daer met de eerst gaende joncken naer China te vertreken om met den eersten met een jonck ofte twee hier in Amboyna te mogen keeren, daerinne haer geanimeert hebbe, dat niet en twyffele, off U.E.E. soude haer sulcx toestaen, by welcken middel, als sy de proffijten sullen gesmaect hebben, sooveel Chineesen sullen comen, als wy wensen. Ick hebbe haer geseijt, dat sij van UEE. souden eysen eene memorie der soorteringen, soo bij ons meest getrocken sijn.

(De volgende alinea is afgedrukt Bouwstoffen I. p. 271. Na „sijn verovert” volgt:) sullen maecken, soot eenichsints doenlyck is, dat die jaerlycx in onsen handen vervallen. Men diende wel een hoop cleijn vaertuych hier te hebben als kagen en smacken met volck, die daermede weten omme te gaen, die hier seer goeden dienst souden doen met hier soo overal in de eylanden te swerven, daer nu metter tyt goede quan-titeyt nagelen sullen vallen, sulcx dat te wensen ware, dat in de Molucas nijet eenen nagelboom en was.

Ick late my voorstacn, dat de Portugesen, die voorleden jaer in Banda geweest sijn (soo ons die comen te eschapperen), dat die met het eerste van tWeste mousson wederomme naer Banda sullen keeren omme haren handel te dryven, derhalven gelieve U.E.E. in consideratie te nemen, off oock geraden soude syn, dat men den aldereersten, als

tmoussen begint te weijfelen, eenige lichte jachten herrewaerts sont omme op de voorsz. Portegysen ende joncken, derrewaerts gaende, te passen, want soo den vyant van vivres ende Portugesen geassisteert werdt, soo sal ons de voorverhaelde enterprinse te swaerder vallen.

Wy syn gewaer geworden, dat de vrye luyden als oock altemets wel eenige, in dienst van de Compa. synde, met roers, die sij wt het vaderlant gebracht ende de vrije luyden op Java gecocht hebben van matroos, dat myns bedunckens van de Engelse roers moet wesen, die sij hier weten te vercoopen van 10.15.20 en 25 Rn. naer haer deuchde, dat hier verboden hebbe ennde de roers in mynne bewaeringe genomen hebbe, alsoo deselleve terstonts in der mooren handen vervallen, off alst ten besten affloopt, onder onser onderdannen, die haer wel gewapent siende ende altemets over haer misgebruyck gestraft wordende, den wrevel steeckt ende de ooren in de wint steecken, als by mynen tyt by ervarentheyl ben gewaer geworden, sulcx dat myns gevoelens (onder correctie) niet ongeraden en soude wesen, dat UEE op trigoreuste sulcx liet verbieden, alsoo dese natie soo seer geweergierych is, dat men sich op thoochste daerover verwonderen soude, ya sullen in een geheel jaer quaelyck een quartien uytgeven tot haer onderhout ende en ontsien haer niet 20.25 ende 30 Rn. voor een goet roer te geven, daer sy ommers soo goede kennisse van hebben als wij, te weten sommige ende oock soo wel mede weten om te gaen.

Hiervoor verhaelde, dat volgens de ordre van de Ed. Heeren Meesters twee sonen van de coningen van Kielang ende Soije sende omme in tvaderlant in de theologie te studeeren, dewelcke, als vooren verhaelt, met veele beweechredenen daertoe gebracht hebbe, als oock dat eenige andere diergelycke luyden gesint waren hare kinderen te senden, dan de vrouwen, die hier bycans meester syn, scheennen sulcx te wederhouden, doch daer syn der naderhant noch andere 2 gecomen, dewelcke hare ouders, sicht genomen hebbende, dat des conincx van Kielangs ende Soyaes soonen mede gingen, tot sulcx oock geanimeert sijn, welcke jongens alrede mede soo verde syn gecomen, dat sy redelycker wyse duyls leesen ende verstaen connen (vanaf „daer syn der" ook afgedrukt Bouwstoffen I. p. 271). Ick ben wel halff becommert, off ick oock wel gedaen sal hebben by de E. Heeren Meesters, dat ick, in plaatse dat hare Ed. niet meer en ordonneeren als van 2 van hier te senden ende andere 2 uyt de Molucas, dat onnodich is te onderstaen, also de

mooren om geenen waeromme hare kinderen en sullen geven omme van ons in de Christelycke religie geinstrueert te werden, twyffele niet, off door de genade des Heeren sal door dese jonge luyden, als die tot perfectie sullen gecomen wesen, yets vruchtbagers verricht werden, oock en hoope niet, dat de Ed. Heeren Meesters soodanigen fauten sullen begaan met dese jonge luyden, als wel begaan is met den soon van Capn. Hitoe, die vry wat te vroech wiert herrewarts gesonden, want ingevalle sy hem in tvaderlant wat beter hadden laten instrueeren in de fondamenten der Christelycker religie, soude ongetwyffelt op synne comste alhier so haest het moersdom niet aengenoomen hebben, dat een sake van grooten gevolge voor ons soude geweest hebben, daer nu het tegendeel uyt hebben te verwachten. Naer tgetuygenisse, dat van dese jongens gegeven wert, soo syn sij van een goet begrijp, dan soo de E. Heeren daer eenige vruchten van willen trekken, soo moeten sy cort in de schoole gehouden werde, dewyle de Amboynesen seer groote affectie tot hare kinderen dragen ende haer wellichtelyck soude verveelen soo lange hare absentie te moeten derreven. Des conincx van Soyens soon is hier ongeveerlyck over 8 off 10 dagen aen des overleden conincx van Hitoes dochter (denwelcken de regeeringe abandonneerde door den yver, die hy tot het Christendom hadde) verlooft, latende syn broeder in syn plaeste succederen.

Bij mynnen voorigen hebbe UEE. geaviseert, dat hier noch redelyck van cleeden versien waren, doch in 2 maenden herrewarts soo syn goede partie cleeden geconsumeert ende dat principaelijck van de Chineesen, die deselleve op Hitoe, Loehoe ende Cambelle, vermits de yegenwoordige poasse ⁹), hebben weten te venten, sulcx dat UEE. ons vollegens nevensgaende memorie sal believen te doen provideeren.

Ingevalle aldaer eenich groff laeken ware, soude hier wel noodich wesen voor de gevangen ende slaven op de galleije, daer der veel sieck van syn, mede te versien.

Ende dewyle onses wetens nieuwers inne naerlatich en ben gebleven van tgeene hier gepasseert is, doch soo sulcx ware, sullen ons gedragan aen tmondeling rapport van Sr. Aert Gysels, brenger deser ende U.E.E.

Hiermede

Edele Erentfeste manhafte gestrenge wel wyse ende seer voorsienighe Heere naer mynne dienstighe gebiedenisze in de genadighe bescher-

minghe des Heeren bevoolen laten, dic U.EE. spare in lanckwylighes gesontheyt tot welstant deser loffelycken ende wytvermaerden handels, die de Heer der Heeren soo langer soo meer gelieve te segenen. Actum op tcomptoir Cambelle, adj 14 Augusto Ao. 1620.

U Ed seer onderdaenigen dienaer
Herman van Speult.

C. TRANSLAAT VAN EEN BRIEF VAN CHODJA BARO,
JAPARA SEPTEMBER 1620¹).

Een brieff van harten geschreven van Choodia Baro wegen Choodia Baba aen Capiteijn moor, naer wy gehoort hebben capiteijn van wegen de Hollanders, machtich over alle landen, wijs ende voorsichtich, in tgeen hij begint, wetende alles, wat yemant weten soude mogen, stoutmoediger als eenich man tegenwoordich is, alles dommeneerende, geve ootmoedelijck te kennen van wegen den Mataram, dat doe het Engelsche schip quam te Japara om rijs te laeden ende duisent realen quamen presenteeren voor den Coopman alhier, K. demang Oulouballang naer den Mattaram was, vanwaer doen den tommegong gesonden werde om die van Japara aen te seggen, dat de Hollanders ende d'Engelsen naer haer beliefte soude mogen een gedong timmeren ende daerin woonen, doch noch geen rijs coopen, omdat den Mataram in den sin hadde naer Surrobaya te trekken, twelck, als soude gewonnen syn, alles in haer believeen soude staen, voorts soo daer een schip, een ofte twee, waeren om voor hem de reede voor Jorthan te bewaeren, dat soude hij seer hartelijcke begeeren. Het verwondert den Mattaran seer, hoe dat den Capiteijn niet en sont yemant om de Hollanders voor hem te doen eysschen ende weder een gedong te Japara stichten; het affloopen van de oude gedong is den Mataram syn schult niet. Waerom en sprecken de Hollanders hem selver niet aen ende gaen bij andre groote meesters, twelck naer Javaens recht ge[en] cleijne foute is ende oorsaeck, dat hy de gedong heeft doen affloopen, hoewel het daernaer evenwel peijs geworden synde, de Hollanders niettemin de stadt hier affgebrant hebben, waernaer weder

peijs geworden synde, voor de tweede mael weder affgebrant hebben
de stadt van Japara. Wie weet, hoeveel man van Japara daer doot
bleeff, hoe meenige jonck daer op de reede verbrant worde, doch soo
de Hollanders al evenwel de Capiteijn begeert te hebben, laet hen
yemant seynden, die verstandich is ende weet te spreecken. Dit is dan
hetgeene, waerom ick Choodia Mustaffa²⁾ ende Nachoda Alij aen U
gesonden heb, soo daer ijets by haer gesondicht wert, bidt, vergeeft
het haer ende soo ghij yets wederom hebt te ontbieden, doet het
haestich. Mijn schenckagie aen den Capiteijn is desen

2 sacken rijs

50 potgens suijcker

200 eendeneijer

1 koij met hoenders

Wilt dit kleijn {geschenck} niet qualijck nemen.

CL. JAN VAN HASSELL, SANGORA 4 OCTOBER 1620¹⁾.

Erentfeste manhafte Heer,

Naer t' vertreck van de vloote met d' Hr. Commandeur Henricq
Janssen naer Java bleven in Patanij van de veroverde schepen omtrent
de 20 Engelschen onder een superb overhooft, genaemt Adam
Denton²⁾, welck als geterchde vijanden van spijt schenen te bersten,
veerdich maeckten een galleije, waermede meijnden meester van de
Cust te sijn ende haer usurpatie te driven, niet achtende op tjacht ofte
chaloup Hollandia, twelck hier ledich ofte sonder volck was blijven
liggen, mits deselve daeraff genomen ende op d' Engelsche prijsen
gestelt waeren, welck diesniettegenstaende bij Chinneesche timmer-
luijden lieten verdubbelen ende met ons comptoorsvolck gemant, ten
besten, dat wij conden, in zee brachten ende haer voornehmen daer-
door ten deele belet, te wege gebracht wiert, de Chineesche joncken
coomende, ongemolesteert gebleven zijn ende den middel behouden
hebben onsen handel met haer te verrichten, waertoe ons als een
nootwendich zecoers het jacht den Vos, coomende uijt Sijam op den
17 Februarij, wel te pas in Patanij gearriveert is.

D' Engelschen, nu siende, ons niet en conden krencken, hebben haere tongen te werck gestelt ende alle vlijt aengewent om in Lijgor de conningende principale van tlandt jegens ons op te maecken, haer fondament nemende, van tgene ons voor lange tijt misgunt ende wel over 4 jaeren getracht hebben t' incorporeeren onsen vrien handel ende wandel, zoo bij middel van een seecker contract, bij Henricq Janssen geraemt ende verworven is, dat sonder te beialen eenige tollen ofte gerechticheden noch oock geenderleij Europische natien benefens ons te dulden, alle handelinge alhier ons geheelijcken soude gevoyeert sijn, invoegen t' selve noch naemaels, zoo bij den Conninck als zijnen soone, geaffirmeert, voor goet gekent off van weerde geacht is, uijt cracht van all hetwelcke niettegenstaende de menichvuldige traversen der Engelschen den handel geheelijcken aan ons behouden hebben, eenen steenen godsdong geboudt ende die nieuwelijck met 2 rondeelkens versterckt, gelijck tselve bij den Hr. Commandeur Henricq Janssen ende raet in Patanij goet gevonden ende geordineert was, overmits de menichvuldige coursen der Portegijsen ende andere onse vijanden de Compa. saecke alhier anders niet beoorlyck en conde verseeckert zijn.

Dies segge, d' Engelschen geen stoffe heeft ontbroocken ons hier over te smaden ende bij de groote stinckende te maecken ende door dien middel, sooveel in haer was, onse saecke sochten te verstoooren, hun wijs maeckende, hiermede niet anders voor en hadden als ijders landt ende heerlijckheit t' incorporeeren, evenals tott Jaccatra gedaen hadden, t' welck veele groot naedencken gaff ende eenige nieuwijcheyt, andere haere gerickeijt daerbij te versaden sochten, dies d' Engelschen hierinne all wat gehoors kregen ende eenigen schijn van ergernisse jegens ons gecauseert heeft, doch hebben haer groove ende onbeschaemde leugenen niet soo zeer connen bedecken, ofte haere vermetenheit ende plompe hoovaerdije, selffs jegens de conningende uitberstende, heeft ijdereen haere superbe passien genoechsaem connen voelen ende daerdeur haere soo hooch geextimeerde reputatie in meerderen deele vermindert, als onse saecke bij haer toedoen verergert is, want naerdat onse oprechticheijt in desen geschouwt hadden een plaatse als dese, versien van zeer weijnich inwoonders, niet machtich was te wederstaen, eenich het minste gewelt onser vijanden, der compagnije saecke alhier en conde versekert zijn. Eijndelijckx van

den conninck een naerder trae ofte segel becommen hebben, strec-kende tott agreatie, van all t' geene alhier tott noch toe getümmert ofte gemaect hadden.

Niet meerder en heeft haer gebaet hun hooge dreijgementen aan de Chineesen om alle de coopmanschappen, soo in Lijgor gebracht hadden, in handen te krijgen, dus om d' onse aldaer te secoueren haer t' jacht Hollandia tott voor de riviere hebben naergesonden, welck haeren hoochmoet soo heeft doen daelen, dat met groote moeijte ende cost van den Conninck een paspoort heeft moeten versoecken ende ten aensien van deseelve heeft mogen uijtcoomen ende vrij geraeckt is, weijnich uijtgerecht hebbende, want de Chinneesen als gewoone met ons te handelen, de meeste sijde ende t' weijnich ons dienstich sij-waeren hebbende bij nacht aen tjachts boort gebracht ende alsoo aen ons gelevert hebben tegen t' expres beveel des connincx, die ge-ordineert hadde, wij twee ende d' Engelschen een deel van de coop-manschappen genieten souden.

Eijndelyck bij t' arrivement van t' schip den Sampson op 17 Mayo in Patanij is ons seer lieff geweest te verstaen den loffelycken vrede tusschen beijde de Compan. in tvaderlant getroffen, zoo oock volgens dien ende UEd. ordre alle hostijle proceduijren gecesseert sijn, dan daeromme niet vermindert, maer wel grootelijcx vermeerdert haere begeert om alhier benefens ons in handelinge te coomen, welck meijnden sij, haer nu immers met goeden rechte niet en mochte beleth worden, twelck nochtans bij Sr. Druijff ende den raet alhier soo niet en is connen verstaen worden sonder UEd. naerder ordre daerop verstaen te hebben.

Desnietemin gingen evenwel voorts, haer devoir ende neerstijcheijt doende, tselve bij de conningien ende andere groote van tlandt te moegen verwerven, waerjegens in maniere van protest (uijt cracht van ons voorgementioneert contract) gearbeit hebben ende soo veele te wege gebracht, haer versoeck voor desen tijt geen effect heeft mogen sorteeren, nochtans van des connincx soone (in Patanij zijnde) eijndelicck een schrifftelijcke recommandatie verkregen, haer alhier cleijne partije pepers te coopen mochte vergundt worden, dan hiermede soo weijnich als met voorige uijtrechtende, dewijle den meesten peper bij ons op voorcoop gekocht was (sulcx haer niet weijniger als ons bekent was), haere capitaelen niet zeer suffisant waeren om vele

pepers te coopen, maer genoechsaem bleeck, haer bij dien middel maer en sochten hier in te dwingen ende alsoo t' avont off morgen te mogen pretendeeren de helft van onse geprocureerde coopmanschappen, dan tselve soo haest bij d' inwoonders als bij ons gemerckt sijnde, hebben niet hoeven eenige moeijte te nehmen ons hier inne te stooren, maer is haer om haeren absurden handel in Patanij (daer se van haer mede den buijck all voll hebben) t' landt genoechsaem verbooden ende bij openbare uijtropinge ydereen verbooden voor haer te arbeiden ofte eenich gelt aan haer te verdienien op peene van aen lijff en goet gestraft te worden, waerover zeer gestoort met groote protestatie van ongelijk wederomme naer Patanij vertrocken zijn, omdat niet connende eenigen peper krijgen, veel min tott haer voorgenomen witt commen ende daer onse Mrs. contanten voor verschoten waeren, was geen reden hun t' haeren gemack te laeten genieten, gelijck oock geen beter recht maer wel verre buijten billickheit schijndt, dat met soo grooten cost, moeijte ende arbeijt ons hier hebben gevesticht ende van langsamerhand den handel in alsulcken standt gebracht, dat maer eerst de proffijten en souden beginnen te smaecken, haer nu t' selve souden gehouden sijn te deelachtigen.

Getroosten haer ende roopen dijto Engelschen gantsch zeer op den trae ofte segel, soo se haer beroemen, uit Sijam van den coninck aldaer sullen becoomen, welck, bijaldien t' selve te wege brengen, aen desen candt voor haer een groote saecke sijn soll, wandt selffs de conning, soo in Lijgor als hier, daer tegens niet en vermogen; t' waer een gewenschte saecke, bijaldien men haer t' selve conde verhinderen ende in contra eenen trae ofte segel van den coninck van Sijam voor ons mochten becoomen, wandt de saecke, hoewel alhier eenichsinds sijnen onderstandt behoudt, doch mits den coninck in Lijgor van ouderdom veeltijts sieck ende absent is, de mandorijns met de vremdelingen haere personagie spelen, alsoo dat veel tijts een langste sijde blijven ende ons maer noch meer de Chineesen haere giericheit doen gevoelen, zulcx dit jaer meer als oeijt te vooren gewaer geworden sijn ende noch dagelijcx hoe langer hoe meer te verslimmen staen. Hebben dit jaer met de Chineesen soo ongeschicktelycken geleeft, dat ick grootelijcx twijflele, in toecoomende eenige quantiteit Chinneesche coopmanschappen derwaerts sullen gebracht worden. Dan evenwel valt den meesten peper in Lijgor ofte plaeften daeromtrent gelegen, zoodat sich

eenichsints laet aensien, d' Engelschen in sin hebbende (noch aen desen candt houden) haere plaets in Lijgor mochte begrijpen, t' welck geschiedende, voor seeker houde, onse saecke het grootste deel verergeren sall, waertegen niet en wete eenige andere remedije, als zoo voor verhaelt is, eenen vrijen trae ofte segel van den Conninck van Sijam te becoomen, wiens vriendschap waerlijck niet cleen te achten zij, dewijle over meest all dees omtrent gelegen landen heerschappij heeft, sulcx de Portugijsen ende Castilianen seer wel bekennende, hem gestadich met haere ambassaden versoecken ende voeden met veel ijdele hoope van secours jegens den awwaer³⁾) tott conqueste van het conninkrijck van Pegu. Deese, te weeten de conningen in Lijgor ende Bordelong off Sangora, sall lichtelijcken t'onderhouden sijn haere vriendschap ende gebogen genegentheijt t'onswaerts, mits dat men deselve temet bij eenige cleijnicheijt erkenne, commende van U Ed. ofte d' hoogerhandt aldaer, want alsulcke hoewel cleene saecke nochtans met d' aldergrootste previlegie sijn genietende, niet en achte (onder correctie) soo seer te smaden als wel te hoopen (bij aldien sonder deselve met d' Engelschen gemeijn te hebben) mogen, behouden in beteren standt te brengen is, bidde Zijne Ed. niet en laete verdrieten, dit watt prolicx ofte wijtloopich hebben aengetrocken, ten eijnde ofte Zijne Ed. ijets voorviele, de gelegentheijt deser saecken ten vollen mochte bekent zijn. Bekennende, dat Adam Denton voornoemt, soo met haer schip den Cloff derwaerts compt, niet en sall naerlaeten ons in veelen grootelijcx te smaden ende, sooveel in hem is, te arbeijden haere saecke aen desen candt gemaintineert worde, per advijs.

Sedert zijn mij U Ed. seer aengename missiven in dato 15 Maij passado per t' arrivement van de schepen den Zeewolff ende Galliasse seer wel geworden, waerop zijne Ed. in andtwoorde gelieve te verstaen, als volcht.

T' gesonden kapitaal bij den Samson ende volgende schepen is heerlijck ende meer als suffisant geweest om onsen handel aen desen candt ten effecte te brengen, waerover oock te beter middel gehadt hebben d' engelschen hierinne te prevenieeren, mits dit jaer weynich beter als veele jaeren nae den anderen van contant en sijn versien geweest, hoewel diesniettemin ons in veelen schadelijcker als haer selfs vorderlijcken geweest sijn. t' Sall voortaan den oorboor ende gantsch noodich zijn, men hierinne continueere, ten eijnde van kapitaal in voorraet

versien sijn, om bij dien middel geprefereert ende bij wege van voorcoop ofte ander voordeel zoo altjts, die de gereetste penningen oock den meesten handel in sijn gewelt heeft.

Naer Chijna ofte Sijam is dit jaer van desen candt weijnich pepers vervoert, mits dat op voorcoop hebben doen bespreecken, sooveele als eenichsints door trouwe persoonen hebben moghen bijeen samelen, nochtans is t'gewas daervan soo slecht geweest, dat op plaatzen, die voorleden jaer 300 ende meer bharen hebben gegeven, nu niet boven 150 off ten hoochsten 200 bharen uitgebracht hebben, alsoo dat meest uijt Lijgor, weijnich boven de 700 bharen, becomen hebben. Is dier geweest, mits dat denselven van de Chinneesen ende oock naederhandt van d' Engelschen (immers soo se haer gelichten) hoochelijcken begeert was, zoodat enige tegen 35 Rn. van achten de bhaer hebben moeten betalen. Het bloeijsel staet tegen het toecoomende moesim wonder schoon. Godt geve, alsdan watt beters verrichten mogen.

Van de sijdelaecken is mij hertelijcke leet zyne Ed. clachten te verstaen, wegen de slechticheijt ende dierte t' voorleden jaer alhier becomen. In toecoomende sullen daerop beter ende nauwer letten, de quantiteijt daervan is dit jaer niet zoo groot geweest, mits meest in stuckgoederen maer en hebbe becomen de weerde van omtrent de 15000 realen van achten, dat gantsch weynich ende grootelijcx te verwonderen is, haer soo dieren prijs, behalven noch soo heerlycke retouren ende t' goet tractement, soo sonder te betalen van tollen ofte enige andere gerechlicheijt haer geschiet is, haer niet met meerder quantiteijt coopmanschappen herwaerts aengeleijt heeft, maer evenwel manguelen ofte hare goederen te brengen op ander plaatzen, daer noch beter fortuijne treffen, zijn gesindt geweest, want de principale quewijs⁴⁾, daer mij op verlaten hadde, achtergebleven ende meestall naer de Manillhas gegaen sijn, wel tott omtrent de 30 rijcke geladen joncken toe, bekennende, dat met d' onderlinge oorlooge der Engelschen onleedich sijnde, qualijck behoorlijcke ordre om haer te traverseeren en conde gestelt worden, waerop haer verstoudt ende ontwijfeliick op hoope van overgroote proffijten gewaecht hebben, want naer de Chinneesen rapporteeren, soo groten dierte in de Manillhas geweest is, dat een blauwe cangang 5 rn. van 8en het stuck gegolden heeft, zoodat een expresse bercke met verwillichde Chinneesen naar Chijna hebben affgeveerdicht, waermede haer met groote toesegginge van beter ver-

seeckerheit op thoochste genoodicht hebben hunne vaert op de Manillhas te continueren.

Verwonderensweerdich, dat zoo meenige costelijcke joncke, gaende naer de Manillhas, aengehaelt ende geprijckliteert is, haer geen meerder vreese een en brengt, maer evenals sulcx groote dierte in goederen veroorsaeckt om hunne coopmanschappen derwaerts te voeren, haeren lust vermeerdert zoo seer als de genegentheit om ons met haere goederen te versoecken vermindert, t' geeft eenigen schijn, dat de frequentatie van veelderleij handelaers aldaer met een groote somme van contant ende door middel van dien driven eenen onweerdeerlijcken doch gemeenen handel ende tott haer veelderleij waeren oock veel en verscheijden coopluijden vinden ende niet altijt ejnderleij, maer dickmaell seer goede ende geluckige effecten in twenten van haere coopmanschappen zijn treffende, daer ter contrarie t' geene bij ons brengen ende ons ondienstijch niet en coopen, moeten daermede wederomme gaen ofte onder den merckt geven, soo se ons oock (d' Engelschen ende wij een lijn treckende) geen ander merckt en connen stellen, dan als ons selffs dunckt genoech te sijn, uit welcke onoorderen, soo door schaerscheijt van contant als andersints, mij niet onbekent en is, de goederen voor desen vrij wat beter coop sijn ingekocht, zoodatt haer well ende qualijck vaert geheelijken aen ons is hangende, daer nochtans onse saecke meenichmael vereijscht, haer daerover in den wege ofte hinderl. moeten sijn, gelijck noch selffs dit jaer niet en hebben connen gedoogen, geen ofte seer weijnich peper (bij haer nochtans seer begeert) naer China hebben mogen voeren, behalven noch de veelderleij swaricheeden, herwaerts coomende, bij d' onbillicheit van de inwoonderen des lants dicmael onderworpen sijn.

Dies niet sonder reden te dispereeren is desen handel immermer ten behoorlijcken effect te brengen, tensij coomen ende met ons handelen op een wel gelegen plaatse, alwaer selffs Hr. ende Mr. sijn, hun aldaer goet onthael doen ende wel te tracteeren, soo sulcx de saecke soude mogen eijschen. Oversulcx den Chinneesen hebbe verthoondt (t' geene U Ed. ons recommandeert) haer aen te raden tott Jaccatra te coomen, voor ons soowel als haer soude sijn den besten voet ende greeftsten middel om t' onsen wensche van dijto handelinge te geraecken, dewijle haer genoechsaeme contanten souden connen besorcht ende andere retouren naer eijsch der saecke mede gedeelt worden, doch hebben

voor dees tijt noch zeer flauwe toeseggingen becoomen, wat in toecomende hierinne sullen connen verrichten, soll geen devoir noch neersticheijt gespaert worden, vertrouwe vollcomentlijck, bijaldien Jaccatra wat naerder gelegen waer, aldaer eenen treffelijcken handel met de Chineesen soude connen gestabilieert worden, doch veer uijt den wege de navigatie der Chinneesen, sulcx sijnde, dat dergelycke sorgelijcke vaerwater weijnich groote capitaelen sonder swaere bodemerijen en sullen geavontuyrt, oversulcx den handel verswaert, noch mijns erachtens (onder correctie van een beter oordeel) tott sijn behoorlijcke standt ofte weerde soll connen gebracht worden, doch continuuerende een jaerlijcxsche vloote op de Manijllhas, soo lange de Chijneesen haere navigatie aldaer trachte te continuueren, soll haer den noot well eenen anderen wech doen kiesen, waervan ons den tijt eenen leermeester sijn soll. Onder de Chinneesen hebbe gespeurt een groot contentement ende gerustheijt wegen de vereeninge tusschen ons en d' Engelsche Compe, want dergelycke tragedische spelen haer op Java als voor Patanij gethoont, is lichtelijck te gelooven, in dese vreesachtige natie cleen behagen geeft end off haer sulcx niet en doet gedencken, (t') sij bijnaer, op wat plaetse een desen cant commende, (in dier coniunctie), soo weijnich, als gaende naer de Manillhas, verseekert sijn, can uijt d' apparenre gelegentheden affgemeten ende geoordeelt worden.

De Chinneesen zijn noch voor dees tijt met zeer goet contentement van ons gescheijden, mits dat hoewel haer weijnich pepers hebben laeten volgen, mits haer contant noch in ander cleijnicheijt bestaat hebben, waertoe ons het gesonden sandelhoudt zeer well te pas geocoomen is ende hadden meer gehad, soude all sijnen Mr. wel gevonden hebben. t' Gene hier in Sangora kregen, was zeer oolijck, swart ende wel vergaen, dat voor de Chijneesen, die het niet en verbranden, maer tott ander wercken besigen, qualijck te pas compt hadde het eenich-sindts goet geweest, zoude 35 realen van achten ende mer het pycoll gegolden hebben, eenich hebbe tott 29 realen, doch de meeste partije tott 24 ende 25 Rn. van achten het pijcoll verkocht. Zijne Ed. ons van goede partije versiende, t' wijfjele niet, ofte en sullen daer wel affcommen, t' vraegen was zeer naer eenige garoffelnagelen, die gebeden hebben, tegen haer wedercompste eenige mochte hebben om, alsoo niet vermoogende eenigen peper te coopen, haere capitaelen dan evenwel elders in besteden mochten.

In den rijs hebbe seer snoode effecten getreft, mits hier alle dese Custe langs door den seer droogen tijt t' gewas soo soober is geweest, dat van 5 a 600 lasten, soo hier jaerlicx naer Patanij ende ander plaetsen placht uijtgevoert te worden, selffs d' inwoonders, van buijten met rijs coomende uijt Sijam, Camboodgia ende ander plaetsen, hebben moeten gespijst worden, alsoo dat een last (noch maer rooden) rijs met de cleijne mate jegens 54 rn. van 8en gegolden, sulcx hier bij menschen-gedencken niet geschiet en is, dies onmogelijken is geweest daerinne ijets te doen, dies bij Sr. Druijff den Samson naer Sijam ende tschip de Galliasse naer Camboodgia, versien met goede contanten, heeft affgeveerdicht, vanwaer de hoope is, goede partije rijs sall becoomen worden.

Tjacht den Vos was uijt Sijam ende Hollandia van hier all te vo[oren] derre-]waerts affgeveerdicht om vast den intree ende begin van handinge volgens sijn Ed. advijs te doen, tot van een bequaem schip, gelijck met de Galliasse geschiet is, mochte gesouceert (?) werden, wachten vast dagelijckx goede tijdinge van dien candt te moogen verhooren.

Met dijto Galliasse gaet last volgens Zijne Ed. ordre in Camboodgia eenige der compe. personen ende capitael naer t' goetvinden des raedts aldaer te laeten blijven tott stabulatie van den handel, soo ons dienstich soude mogen bevonden worden, t' wijfse niet, ofte en sall tott goeden voordeel ende nutt der Compa. gedijen.

Tschip den Zeewolff hadden gemeijnt binnen de reviere te krenget⁵), dan te weijnich waters vindende, hebbent hier buijten de reviere laeten krenget, sooveele sijne rancheit heeft mogen lijden ende soo verre verdubbelt, als mogelyck is geweest, dan zullen ons naerder informeren van een plaatse, zoo omtrent 30 mijlen verder den bocht in is liggende, waer men seijt omtrent soo groote scheepen souden mogen binnen coomen, alwaer oock van houdt seer goet gerijeff is, doch heel groote scheepen connen hier wel gekrengt ende tusschen windt ende waeter versien, maer niet tott den kiel toe verdubbelt worden. Van goet ende seer schoon houdt daertoe en gebreeckt het ons niet, alleenlijck is te schadelijck, t' incoomen van de reviere dus drooch is. In desen droogen tijt hebben in tcoomen maer omtrent de negen voet waeters ende in tvorder moesim, dat wel 2 vadem hebben, ist hier altijt een leeger wall met groote berning ende derhalven de reviere voor eenige groote scheepen onbruijckelijck. Wat ende hoeveel in dijto Zeewolff

hebben gescheept, gelijeve Zijne E. bij de coopje van de neffensgaende factuijre te verstaen.

De Morgensterre verhoope, binnencoomen soll, zijn vast besich met deselve te doen vertimmeren, is zeer vergaen, dan hoopen daer wederomme een goet ende gaeff schip van te maecken dat Zijne E. dewijle swaerlijck in teerste van noorder moesim soll connen veerdich vallen, in teerste vant toecoomende moesim zal hebben te verwachten, geladen met houdt ende anders, t' geene den Zeewolff niet en soll connen innehmen.

Houdt souden zeer goet ende schoone partije connen becoomen, zoo ons aen geen timmerlijden en sagers en gebraecke om t' selve uit het bossch te haelen, maer dit als een vlecxken van weijnich inwoonders soll jaerlijcx zooveel niet connen verkregen worden, als wel souden wenschen ofte begeeren, doch om de dagelijcxsche verdubbelinge van een schip 3 a 4 genoech zullen connen provideeren.

Wijders de saecke vrij wat verandert, de perijckelen soo niet alleene bij de kostelijcke proceduuren der Engelschen, maer oock bij den dagelijcksen aenwas der Portugijsen onderworpen waeren, mits dat jacht Hollandia, nu eenige tijt hier op de cust geweest sijnde, haer wat vreeße aengebracht heeft, oock ons hier in Sangora (alwaer om de weijniche inwoonders wel den meesten perijckel liepen) met een stercke loodgie, over weersijde met een rondeel versien, vinden. Eenlijck waer ons wel van noode een Nederlander 6 a 8, waervan seer qualijck versien sijnde, ons moeten behelpen met Jappanders ende andere swarten, die ons niet soo nutt noch soo wel te vertrouwen sijn, waerinne, om de schepen zeer qualijck van volck versien sijn geen remedie en connen stellen.

Des oudsten connincx zoon van Lijgor met d'erffgenaem van de croone van Patanij getroud, welck verhoope niet als vrede ende vriendschap ende de Compe. voordeel causeeren soll, oock streckende tot vaster verbintenisze tegen den attchinder ende ander haere vijanden, wel de meeste reden, waeromme dijto houwlijck vollbracht is.

Hiermede

Erentfeste manhafte wijse ende voorsinnige Hr. desen eyndige ende zijne E. D. reverentelijck uijt den gront mijnes herten gegroet, in de seker ende goede bescherminge Godes bevoolen laeten, wien ick bidde

zijne E. D. te conserveren in gedurige gesontheijt, geluck ende voor-spoett trott eeuwiger salijcheijt, amen.

Actum in Sangora ady 4en octobr. Ao. 1620.

T' schip de Morgensterre binnengecomen, is op sommige plaetsen door alle synne huyden trott op de knys ofte inhouten toe van den worm doorgeten. Ick niet te min hopen, nu wel wederomme te rechte gebracht ende bequaemelycken soll connen vermaeckt worden. Alhier rest noch ontrent de 200 pycol geconfyten gember met noch cleynne partye pepers, die den Zeewolff niet innemen can. Soo niet met de schepen, soo uyt Syam ende Camboedgia verwachten, derwaerts en compt, hopen in tvoorste van toecommande moesim noch eenige peper daerby te saemelen ende U Ed. met het schip de Sterre toe te seynden.	U Ed. dienstschul. dienaer Jan van Hasell.
---	---

CII. BALTHASAR VAN EYNDHOVEN EN CORNELIS VAN MAESEIJCK, TEGAL 7 EN 12 OCTOBER 1620¹⁾.

Achtbare manhaftigen wijsen voorsieninghen Heere onse Heere Gouverneur Generael Jan Pietersz. Coen van wegen de Verrenighe Nederlandsche Oostindische Compie.

Onse jonxte adij 22en Septembr. passado hope UEd. voor desen ontfn. sult hebben. Sedert hebben wij naer den Mattaram geweest, alsoo den Coninck ons ontboden hadt, maer, daer comende, hebben zij ons een mijl buijten de stadt Mattaram laten blijven, maer en hebben bij den Coninck niet geweest, noch gheen recado²⁾ van hem gecregen, doch heeft den Tommegon van Tegal³⁾ alhier schriftelijck last ghegeven, dat hij met de Ed. heer Gouverneur Generael soude accorderen, twelcke ditto tommegon hem vermeten heeft met de Hollanders paiks te maecken. Dit naervolghende is den eijsche van den Tommegon weghen de Coninck Mattaram, te weten de gevangenen, die den Ed. Heer Gouverneur Generael van den Mattarams ondersaten heeft, de

schade, die ons door ouloubalang ontnomen zijn, zijn gheen verhael meer van te maecken, maer malcanderen t' selffde te vergeven en in het dootboeck te stellen ende voorts vriendtschap met malcanderen houden. Oock soo den Mattaram sijn armade na Sorrebaije ofte Bantem wilde senden, dat d' onse deselfde laten onbeschadicht passeeren ende off hij eenighe joncken belieft te senden om te coopmanschappen, tzij na Mallacca, Patania, Johor ofte andere plaetsen, daer het soude mogen wesen, desghelijckx soude laten passeeren ende repasseeren sonder deselvighie te beschadigen ende soo den Ed. Heer Gouvern. Generael Bantam belieft in te nemen dat den Mattaram te lande sal assisteren, want sij hier gheweldich graech sijn na de Bantamsche meubelen ende stucken als t' volck. Ende den Tommegon segt, dat den Coninck seijt, soo den generael wederom belieft een logie te laten maecken te Japara, datte ouloubalang van daen sal gaen ende in de stadt Mattaram gaen woonen ende den Tommegon alhier tot Japara sal resideren, want den Coninck heeft hem volle last ghegeven, dat hij met de Hollanders sal pijtcharen, midts condijtie soo d' onse rijs begeren te coopen als andere fictualie ofte peper, dattet andere sal verboden worden ende een ons verkocht worden, soodat wij in alles de voorprevelesie sullen hebben midts tollen te betalen, dat geschiedende, d' onse tot Japara een logie maeckten, met niemand anders te doen sullen hebben als met den tommegon, want den Coninck heeft gheseijt: Ick en verstaet de vremde natie hare manieren niet, ghij sulttet met haer affdoen in tgoet ofte quaet. Het sal op U aan comen, daerom siet, dat ghij goede vriendtschap met haer houdt ende soot de Hollanders haer te buijten gaen, dat straffe weerdich is, dat ghij deselfde een de overicheit van de Hollanders sal overgeven, desghelijckx soo de Javvanen van de Mattarams ondersaten tot Jaccatra ofte elders misbruijcken, dat d' onse deselvighie een den Tommegon sullen senden om elck over zijn natie justitie te doen.

Den Tommegon en eischt nu gheen gelt voor onslieden, maer hij sey, dat den Ed. Heer Gouvr. Generael een brieff belieft te schrijven aan den Coninck Mattaram ende sijn excutie te doen van de schade, die d' onse ghedaen hebben op den Coninck Mattaram, den Ed. heer gouvr. genl. ten besten belieft aff te nemen ende daerneffens eenen brieff aan den Tommegon alhier, wat schenckagie den Ed. Heer belieft voor ons

aen den Coninck ofte tommegon te doen, midts de brieven te mercken met Compie, segel om sekerder te gaen, dattet van den Ed. Heer Gouverneur Generael compt.

De vrijlieden, die den Tommegon van Candael naer Jaccattra gesonden heeft, zyn voor desen van den Coninck Mattaram aen den Tommegon alhier ghegven ende ditto tommegon van Candael belast, dat hij deselffde aen den Tommegon alhier soude overgeven, maer alsoo desen tommegon met onslieden subijtelijken wederom van den Coninck ontboden werden, heeft se ditto tot Candael ghehouden ende voor onse wederomcompste naer Jaccatra ghesonden, want soo wij onttrent halfweghen waren in twederomcomen, daer den wech van Candael ende Tegal hem scheijt, heeft den tommegon een recado naer Candael ghesonden met eenen brieff van den Coninck om de Hollanders te ejsschen ende hier tot Tegal bij ons te breghen, maer ditto recado, daer comende ende den tommegon den brieff van den Coninck lesende, seijde hij, ghij compt drij daghen te laet, waren sij maer eenen dach vertrocken, ick soude se naesenden, maer tis nu te langhe gheleden om haer te achterhalen, doch t' is al ghemaecte vielterije met den tommegon van Candael om van UEd. veel gheschencken te crijghen, want sijt hier met gheschencken hebben moeten, doch den Tommegon alhier heeft volcomen macht met de Hollanders te accorderen ende niemandt anders, voorts referere ons aen Jan le Pape ⁴⁾, assistent, brenger deses, die den tommegon daertoe ghenomen heeft, omdat hij beter bespraect is als een van d' ander, die bij ons hier zijn ende alles oock beter weet, watter met ons gepasseert is, die U Ed. alles in tbreeede sal connen mondelinge verhalen, alsmede aen onse missive van hier ghesonden. Den Coninck Mattaram bidt den Ed. Heer Gouv. Genl. om pardon, van tgene oulobalang ons ghedaen heeft, desgelijckx begeert hij, dat U Ed. aen hem sult doen, van tgene d' onse op den Mattarams onder-saten ghedaen hebben.

Wij ghevangelhenen bidden, den Ed. Heer Gouverneur Generael niet belieft naer te laten hier een schip te senden om onse verlossinghe te proccuren ende hier met den tommegong een vastaccoort te maecken, soot UEd. gheraden vindt. Ditto tommegon ende sijn broeder Queja Ranga ⁵⁾ seijt, ist dat hier een schip compt, dattet sijn ladinghe van rijs in de tijt van een halve maendt becomen sal, alsoo hier veel padij op voorraet is. Desen wort expresselijck affgesonden om de vrijlieden te

achterhalen ende UE. te aviseeren, gheen onnodighe schenckaje belieft te doen van weghen de vrijlieden, alsoo den Tommegon steelsghewijse desen man ontvutselt heeft.

U Ed. sal niet believen naer te laten Jan le Pape wederom te senden, want het den Tommegon op ons begeert heeft ende hem t' selve toe-geseijt. Wilt doch een cleijn vaetken met Spaensche wijn met ditto le Pape (te) senden voor den broeder van den Tommegon alhier, ghe-naempt Queja Ranga, alsmede t' ghene wijlieden voor desen ontboden hebben van ghevoegelte ende andere ghedierten. Hierneffens senden U Ed. een hart, dat ons den broeder versz. van Tommegon ons gheschoncken heeft, pr. advise

Hiermede

Achtbare manhaftigen wijsen voorsienighen ende seer discreten Hr. onse Heer Gouverneur Generael van weghen de Hooch Mo. Staten, zijn princelycke Exlentie ende de Generale vereenighe Oostindische Compe, naer hertgrondelycke groetenissche, wensche U Ed. gheluckige regeringhe ter salicheijt ende ons arme ghevanghenen een haeste verlossinghe. Actum den 7en Octobr. Ao. 1620 in Tegal op Java Maijor.

Ued. ende de Compies dienaren

B. v. Eijndhoven
Corn. van Maseyck.

Voorsz. is copie van onsse ionste, gesonden met Jan le Pape, assistent, hoope U Ed. voor desen ontfangen sult hebben, den inhout derselver confirmeren mits desen. T' sedert hebben verstaen van den Tommegon alhier, dat den Ed. Hr. was preperatie maeckende om den Mattaram te verwachten, alsoo hij alle syn volck vergadert hadde, maer is alleenlijck geweest om te weeten, hoe sterck hij van manvolck is ende, deselve gemonstert hebbende, heeft se wederom elck naer haer huijs laeten trekken, als U Ed. mede van le Pape sult cunnen verstaen. Ende was onderteijckent U Ed. ende de Compes. dienaeren B. v. Eynthoven ende Cornelis van Maseijck.

Adi 12 Octobr. in Tegal Ao. 1620.

Wij hebben in onse brieff verhaelt, dat den Coninck nu gheen gelt voor ons is eyschende, maer den tommegon heeft ons nu anders ghe-seijt, te weten, datten Coninck anders niet begeert als rl. van 8en ende gheen andere juweelen ofte lakenen, soodat den Ed. Heer Generael belieft een schip te senden met eenen brieff van UEd. aan den Coninck, hoeveel U Ed. belieft aan den Coninck te schencken voor onse verlossinge. Dan den tommegon seijt, dat den inhoudt van den brieff niet luijden moet, dattet UEd. voor ransoen geeft, maer dattet U Ed. met groote dancbaerheit aen den Coninck vereert om beetel, arreque, is voor den Coninck met goede complementen ende beloften, die U Ed. geraden vindt tot onse verlossinghe, verhope dat UEd. wel tot een goet accoort met haer sult coomen, alsoo U Ed. door Jan le Pape, assistent, sult connen verstaen, want den Tommegon hem oock mondeling belast heeft, wat ditto le Pape aan U Ed. Hr. Gouverneur Generael segghen sal. Actum den 7e Octobr. Ao. 1620 in Tetegel.

UEd. ende de Compies dienaren

B. v. Eijndhoven

Corn. van Maseijck.

CIII. GERRIT FREDERICKSZ. DRUYFF, PATANI
4 NOVEMBER 1620¹⁾.

Op 13en Maij 1620 zijnen ons pr. tschip den Sampson alhier, Godt loff, wel geworden die zeer aengenaemen missiven, door ordre van d' Ed. Heer Generael van d' Heer Carpentier aen ons geconsigneert van dato 21en April 1620 in Jaccatra, als oock op 13en Junij tschip de Seewolff met die zeer aengenaemen van zijne E. E. heer van dato 15en Maij in Jaccatra oock wel becomen. Insgelijcx drie diversche brieven van Zijne Ed. Hr. per de drie Engelse schepen als den Roijalen Jems, de Hope ende de Clooff.

Op 6en Augustij ontling per cole²⁾ den zeer aengenaemen van zijne Ed. hier in Lijgoor zijnde, zijne missive in dato 3en Julij in Jaccatra, die op primo Augustij per tschip de Galiasse mede in Patanij wel was gearriveert.

Op .... arriveerden alhier wel tschip de Morgensterre, daerbij oock wel ontfangen de bijgesondene missive van dato .... Hij achterlaetende tschip Nassau tot Jambij, als ick niet en twijffel, zijne Ed. Heer breeder zal verstaen hebben over Jambij, die Almogende Godt moet geloofst ende gedancet zynen, dat zij alles in salvo alhier wel gecomen zynen.

Tot antwoordinge op de missive pr. tschip den Sampson dienen dese weijnige regulen, hebben met blijschap verstaen, die 4 schepen, op 6en November van alhier geseijlt, wel in salvo waeren gearriveert tot Jaccatra.

Dat de joncken met rijs bij ons affgelaeden niet zoo wel als de schepen zynen op haeren tijt gearriveert, is ons leet, tschijnt, het out malleijs gebruyck is, datt ze wachten nae een haraïj bajj³), dan nae wat anders, waerdoor dan tmousson temet verloopt, soo ist te laet, doch zoo dije Coninginne haer niet een dach a 4 opgehouden hadde, zoude noch wel voort geraect hebben. Met groote moeijten hebbé haer pas vercregen, zij zynen, nae zij vele storm en onweder geleden hadden, 12 Januarij weder hier gecomen.

Met het cleijn mousson was wel goede hope om haestich over te zeilen, dan het noordermousson is dit jaer zoo slap hier over dese gantsche cust geweest, dat alleman hem daerover beclaecht. Ick en twijffele niet, off zij zullen voor desen wel ter hant gecomen zynen.

Dat zijne Ed. Heer tschip den Zeewolff voorleden jaer met zoo goeden capitaal affgevaerdicht hadden en zijne reijse niet heelt connen volbrengen, moeten patienteeren. Zoo den schipper ende stuerman de cust wel bekent waere geweest, alsoo al over het quaetste was, hadde dijen wel becomen, alsoo het alhier zelden mist. Men heeft tsnachts goede lantwinden, waervuijt consequentelijck zeewinden moeten volgen, tenzij bij verloop, hij zoude zeer wel te passe gecomen hebben om in tvoorjaer tijtlijck nae Sijam gesonden te worden, dan alst Godt niet belieft, patientie.

Het ingeschepte cargasoen, zoo in realen, Japons zilver als lijnwaeten, voort alles, nae luyt de bijgesondene factuijre monterende ter somma van 268247.5.12 hebbe alles wel ontfangen, dan die spiegels zynen soo oijlijck en qualijck geconditioneert dat het bedroeft is om te sien, niet alleen, dat den 4en wel stucken en de glasen gantsch geborsten, oock vuijt haere boeckgiens zynen, maer die reste naementlijck als hiernaer largas.

Aengaende troot carmosijnlaecken hebben bevonden 2 cassen, den eenen no. . . , d' ander van no. . . gantsch en gaer verrot en verbroeijt, t' welck het, zoo het schijnt, in de eerste zes maenden niet gecregen heeft, twas deerlijck om sien zoo drovich, als het bevonden is. In twee onderste stukken is zoo hier en daer een ploeij goet gevonden, die ten besten oorbaer aen lapgens vercoopen. Wat daer aff commen zal, wil ons den tijt seggen. De goede Godt versoete die Compa, die schade in een ander dubbeltfout.

Dito laecken pr. den Sampson gesonden valt vrij slecht en bruijn van coleur. Off het mede door de hitte des broeijens wat beswalmt is, mach zijn, want de goede casse mede openende was groote hitte noch bij, dat het naulijcx bij te dueren was, waerover het alhier zoo wel niet als tgesonden laecken pr. de Galiasse voort en wil, twelck is, overmits de coleur van dito laecken per de Galiasse ontving meer vloeijende en hem wat levendiger opdoet, hoewel nogtans 3 gl. 8 st. en meer bij t' voor-gaende in de prijs per elle is verschelende, copia auctentijcq van date-statie van de 2 cassen laecken gaet hierneffens.

Aengaende d' ordre van zijne E. E. heer, zeijt voorder om do. schip den Sampson datelijck met een goet kapitaal nae Sijam te zeijnden, is alhier bij den raeth op geleth en voor goet gevonden, dat men tjacht de Vos datelijck met een goet cargasoen zoude vooraff zeijnden tot opcoop van peper, benzoin, gommelacca, voort andere Chineese waeren voor tpatria dienstich, alsoock rijs, olij, aracq en anders, te meer alsoo do. jacht aldaer geordonneert was aen te doen om te lichten den ondercoopman Willem Cunningen om met do. jacht voor opper-hooft te gaen nae Camboisja, alsoo dito Cunningen den gantschen handel en gelegentheijt der cust bekent is en onse hope was een groot scheepsruijmte te becomen, alsoo verstanden, den rijs aldaer goetcoop en wel te becomen waer, twelcke aldaer wel zoude te passe gecomen hebben, dan, ons t' schip den Zeewolff op de hant commende, die noch onbequamer tot grooter ladinge en oock vertimmert moste zijn, hebben do. Sampson derwaerts gesonden, dan tot noch niet verstaen van zijne ladinge maer wel haer beiijder arrivement aldaer.

Aengaende de omleggende comptoiren wel van contanten te versien, opdat alle den peper in onse handen becomen was, Sangora en Lijgoor tot den peper en Chineese handel genouch versien, alleenlijck Sijam en conde niet thoezeijnden door faulte van jacht off schip, oock is maer

van hier gegaen dit jaer een oude, oolijcke joncke nae Sijam, dijen ick geen 100 R. zoude vertrout hebben over te brengen, doch daerdoor en is niet versuijmt, als Sr. Nijenroode den goeden coop peper maer hadde willen waernemen, alsoo vuijt Firando per de jonck als per tjacht de Vos tamelijck versien waert.

Dan, wat van soodanigen geroep van vele zoo goetcoop peper voor den dach commen, wil ons den tijt seggen. Godt geve, den Sampson vol mach commen, dan vreese al, den eenen off den anderen zal aldaer mede op den loop zijn nae het oude gebruik.

Benzoijn en gommelacca, dencke, wel tamelijcke partie bijeen zal crijgen, dan ick meene, zoo zijne Ed. heer dochte van alhier 800 picol te ontfangen, behalven tgene vuijt Camboodja staet te verwachten, zoude vrij een goet genoegen gehadt hebben.

Met groote blijschap hebben verstaen vuijt do. missive van zijne Ed. Heer d' aencompste van d' Engelse Bul vuijt Londen, brennende de articulen van de vereeninge beilder Compangijen. De Goede Godt wil zijnen genadigen zegen daerhoe strecken, dat het wel mach onderhouden worden bij haere ondersaeten ter welvaeren van beide compangijen, amen.

Dateliick nae het arrivement van den Sampson, alsoo die brieven van Zijne Ed. Heer doorsien hadde, hebbe t' zelve d' Engelsen verwitticht, als oock de gantsche cust over. Belangende overgroote vrientschap met de steerten te houden, zoodanich zij ons bewijsen, zullen haerluijder niet min doen, beginnen t' groot hart, dat dus lange in de schoen gesteeken heeft, hart weder op te steecken.

Van tveroveren van de Bul ³⁾) en andere 3 Engelse schepen hadden een weinich verstaen van een Engelse prau, die van alhier met het verovert volck vuijt den Sampson nae Jambij vertrocken was, is weder van Jambij hier gekeert, niet wetende, waer haer bergen conden.

Die Almogende Godt geve, dat den oorlooch met Bantam ten besten dienste van de Compa. mach affloopen, dat oock niet alleen de Javaenen, maer oock alle dese ende omliggende natijen een goet exemplaer aenneemen.

Tot open incoop van rouwe zijde ende zijdewaeren zullen buijten twijffel ons beste doen, isser voorleden jaer een stuck goets off weinich een reael duerder gecocht, moet toegeschreven werden de moeijten en crackeelen van de Engelsen. Dit jaer moeten onse handen daeraff

houden tot onser leetwesen en des compangijes schade, alsoo niet gecomen is.

Dat zijne E. E. Hr. de petaneesen gelicentieert heijt en haer met het schip den Sampson herwaerts gesonden heeft, neemt de Coninginne in grooten danck aen. Die schenckagijen bij Zijne Ed. Heer haerl. vereert, heeft het gierich out wijff meest tot haer getrocken.

Tot vorder beantwoordinge van de aengenaeme missive, pr. den Zeewolff in dato 15en Maij vuijt Jaccatra ontslangen, hebbe zeer wel ontfangen die twee bijgesondene kisten gelt, ijeder inhoudende 8000 R. en, ons daervooren schuldich gemaect. Dito schip hebben datelijck nae Sangora gesonden om aldaer te vertimmeren en verdubbelen, volgens die last van zijne Ed. heer, dan alsoo het te diep gaende is, heeft buijten onder Poulo Tijcos moeten hem behelpen, alwaer zoo verre verdubbelt is, als bij den schipper doenlijck is geweest te cringen. Men zoude t' zelve noch dieper connen verdubbelt hebben, dan vuijt reden den schipper zeijt, een zeer stijf en onbequaem schip is om niet lichtelijck overhaelt te connen worden, dat zoo wel ophouden als overhaelen te doen hadde en wy alhier van dijergelycke gereetschappen onversijnen zynen, hebben ons moeten behelpen, met tgene gedaen is, waervan den schipper en stuerman aen zijne Ed. Heer breeder mondeling rapport zal connen doen, waerthoe mij gedraege.

Belangende rijs en andere nootdrufticheden, inlants cleijnicheden, zynen wel te becommen, als rijs, olij, aracq en andere geeijste waeren, doch in Patanij, Sangora en Lijgoor om het quaet gewas van dijen dit jaer niet, maer Sijam, Camboodja en de gantsche cust is rijs in overvloet, als zijne [Ed.] bij het schrijven van Sr. Nijenroode can verstaen, daerthoe gebreet ons niet als scheepsruijmte om te laeden, want soodanige waeren, bij ons opgecocht en datelijck niet gescheept worden, lijden te groote schaede en affbreuck, oock worden goetcoop in teijnde duercoop, door tquaet logijs alhier te becommen is om te bergen, daerover die schepen alhier vroech moeten hebben om alleijnskens in te schepen.

Wij verhopen, dat alsoo zijne Ed. schrijft, op de cust over 300000 realen gesonden zynen, dat eens een goet retour zullen becommen, daer de compa. grooten dienst aen zal geschien, alsoo de realen alhier gantsch tot geene waerdije, bij vooren te rekenen, loopen, gelden tegenwoordich het taijl gout dat 11 a 12 R. plach te doen, 20, 21 a 22 realen.

Dat een Chineese joncke tot Jaccatra gecommen is, verhope tot ver-

weckinge van andere meer in thoecommende zal doen, coomen{de} alhier niet als een joncke van Palimban en eenen, die nae Jambij wilde, aengecommen, die door tslap mousson en noot van rijs en water, nae zij Redange becomen hadden, alhier gearriveert zijnen, zijnen zoo cael en sober, dat geen 400 R. aen waeren de Compa. dienstich en brengen, rapporteerden den petaneesen jonck, die voorleden jaer alhier geweest is, costelijck gelaeden was om herwaerts te commen, denckt mede door tslappe mousson als contrarij winden in Couchinchina zal ingeloopen zijn, doch den tijt zalt leeren.

Wij hebben haerluijden volgens d' ordre van Zijne Ed. heer ten besten en oock ten hoochsten de plaatse van Jaccatra gerecommandeert, waernaer vrijwat luijsteren, dan vreesen d' Engelsen te zeer. Hoewel nu met malcanderen in een verbont zijnen, connen zijt t' zelve noch soo niet verstaen. Wat worden wil, zal ons den tijt leeren.

Belangende den peper, is dit jaer bij ons zoo scherpen met groote moeijten opgecocht, als doenlijck is geweest, hebbent alevenwel boven 800 bhaer niet connen brengen, door faulte van tsober gewas dit jaer geweest, de Chineese joncken, in Lijgoor als Sangora, hebben t' zamen niet boven 170 bhaer wechgevoert, 2 caele joncken van hier hebben tot betaelinge van haeren tholl in China yeder 4 a 5 bhaar medegenomen, alsoo dat zij sober genouch naer China gegaen zijnen. De Chiammers hebben in Lijgoor al meest lichten peper gelaeden, d' Engelsen en hebben niet een bhaar becomen, hoewel ons in Lijgoor en in Sangora vele molestatijen aengedaen hebben om een weijnich voets te becommen.

Nae ick mij grondelinge onderrecht en alle plaatzen, daer peper van daen compt, overgesien hebben, heeft men van hier, te weten vijft Lijgoor en Bordelong, niet boven 1200 bhaar te verwachten dan moet den peper oock wel dijen, waerop Zijnne E. E. heer rekeninge heeft te maecken, tgene meede comt, moet over Trang, oock van Jambij, Pahang en Andrijgijrij commen, waer ons volck voor dit jaer voor geweest zijnen. Al geeft men in Jambij een rial off twee meer per bhaar, men bespaert hier tol en waechgelt, dan die meeste swaricheijt is, de Malleijers verleckert worden, mits zij den peper aldaer met stoff en dreck leveren en alhier dijen moeten in onse campon leveren en daer schoon wannen en van alle vuijlicheijt zuijveren, twelck die honden al tegen mij .... hebben.

Aengaende den peper in Patanij, is groote partije aengeplant en wort noch daechlijcx gedaen, dan zoo mij den Pongolou Prang⁴⁾, die over de peperquartieren, zeijt, met dese vuijtnemende groote droochte en hitte een zeer harde stoot gehadt, persisteert noch, dat thoecommendende jaer goede partije zal wesen, zal sien eerstdaechs hem een 100 bhaar off 2 vooreerst aff te handelen, dan vreese daer quaelijck thoe zal te brengen zijn, t' welck den tijt wil leeren.

Aengaande tot populatie van Jaccatra, zeijnde voor eerst tusschen 40 en 50 Chineesen, alle arbeitsluijden, als sagers, timmerluijden, smits, metselaers en andere werkluijden, alle vrije luijden, hebbe haer tot haerluijder nootdruft eenich gelt verschoten, als bij de bijgaende rekeninge zal blijcken, van welck ijeder zijn ontfang een brieffgen gegeven hebbe, welck zijne Ed. Heer haerluijden, in arbeit zijnde, zal weder affcorten, alsoo derwaerts in dachhuir willen wercken, vaeren om de cost over, dus moeten t' scheepswerck mede helpen doen sonder gagie, tot zij tot Jaccatra commen. Soo do. schip meer conde laeden, soude tot 100 en meer te becommen zijn, dan zoo die Sampson alhier aen doet, als meene jae, zal hem mede, zoo veel bijeen can criigen, inschepen, die reste zal zijne Ed. Heer met de Morgensterre hebben te verwachten.

Die twee gesondene ondercoopluijden coomen alhier wel te passe, alsoo den eenen, te weten Mabaijse⁵⁾ nae Sijam gegaen is, d' ander na Camboijdja, van die 4 assistenten is eenen tot Jambij gelicht, d' andere drije hebben eenen in Sangora, een in Sijam, den derden alhier behouden.

Soo Zijne Ed. heer gelieffde, mochte noch met de naestcommende schepen 2 assistenten zeijnden, geene ondercoopluijden meer, waeraen de Compa. dienst geschiet. Sr. de Milde⁶⁾ hebbent geen plaatse te geven.

Het bijgesonden accord hebbe wel ontfangen, hebbe datelijck de copijen daervan aen de vrienden op dese cust gesonden. Belangende goede correspondentie met de Engelsen te houden, zullen t' zelve aen ons niet laeten gebreecken, voor sooveel wij verstaen, onse heeren Mrs. bij haer luijder hoochmoet en grootsheijt niet vercort en wort.

Belangende t' capitael wel te versorgen, dat door surprinse van Portugeseen off andere natijnen niet verrast worden, doenen onse beste t' zelve te verdeelen, zooveel doenlijck is.

Het is in Sangora en alhier zoowel als op eenige plaetsen op de cust bewaert, alsment niet connen besteden.

Hierbij gaet d' affconterfeijtinge van de gedong in Sangora, die nu met 2 rondelen beset is volgens de resolutie, daer t' jaer voorleden aff getrocken. Al quamen nu 100 gelias, wij hebben niet een te vreesen. Derwaerts en alhier coomende, connen noch en dorven eenige force bedrijven, oock compt hier maer jaerlijcx een a 2 gelias, ijeder met 8 a 10 blanckos, dat arme duijvels zijnen. Tquaetste, dat zij doen connen, zoude moegen een prau met peper connen waernemen, die vijft Cleij off Lijgoor naer Sangora ginck, dan een jacht op de cust hebbende, durven niet een hooft vuijtsteecken.

Den gesondenen diamantrinck met het vergulden roer ende de 5 el root laecken hebben wel ontfangen, hebben alhier geraetsaem gevonden dito geschencken in drijen te verdeelen, alsoo die prau met het volck den viceroij aenginck en den abijnthara⁷) als oock Paducque Sirrenarra. Hebben den viceroij met het roer vereert, twelck hem vuijtermaeten aengenaem was, de 5 el root laecken aen den abinthara, den ring, daerbij noch gedaen 5 el root laecken, hebben Paducque Sirrenarra vereert, waermede liberaelijck connen volstaen, zullen tallen tijden op zijn malleijs voor ons, in noot zijnde, leven en sterven.

Op den zeer aengenaemen van zijne Ed. hier per t' Engelsche schip de Hope van dato 30en Maij, alsoo meest alle die voorgaende inhout confirmeren, diene zijne Ed. heer, dat den jonckman, daerbij gesonden, Jan Neus⁸), alsoo hem alhier geen plaatse hadde te geven, hebbe hem voorders met do. Hope doen gaen.

Die gesondene oliphantstanden, neffens die bij ons in de godong waeren berustende, neffens noch partie Sijams loot hebbe met de Hope op Japon gesonden volgens d' ordre van zijn E. E. heer onder behoorlijcke connoisement, als bij copia, hierbij gaende, te sien is.

Tot vorder beantwoordinge van de zeer aengenaemen van zijne E. E. Heer, per den Clooff ontfangen in dato 23en Junij, is ons aengenaem geweest te verstaen, dat die 3 joncken, bij ons nae Jaccatra geconsigneert, waeren tot Jambij en Palimban gearriveert. Het is schadelijck voor de heeren Mrs., dat men ons goet hierlantsche joncken moeten overschepen, alsoo niet als wel met goet voor de wint en moeij weder willen zeijlen, waerdoor de Compa. vercort wort. Het is nu over t' jaer, dat den rijs daerin gescheept is, verhopen, alsoo nu den oor-

looch met de Engelsen een eijnde heeft, beter van scheepsruijmte zullen versien worden.

De missive van zijne Ed. hier per tschip de Galiasse van dato 3en Julij is ons op primo Augustij als vooren wel behandicht met het bijgesonden cargesoen behalven 12000 realen, die door Sr. Coijmans voor Jambij daer waeren vuijtgelicht, volgens de copia van zijnen brieff, hierneffens gaende, te sien is.

Aen opcoopen van alle den peper, segge als vooren, bij ons moeijte noch arbeijt gespaert wort, dan dat niet te becommen is, moeten daermede patienteeren.

Dat Sr. Nijenroode adviseert, van dat den peper op 12 taijil Sijams aldaer was en zoo niet en dorste coopen, heeft qualijck gedaen, daer ick nochtans hem zal bewijsen, dat altijt zoo wel geordonneert hebbé peper als benzoijn te coopen, doch ick was genouch versekert, dat geen partij, die waert was om schepen, te becomen was, hoewel nu excuse op de cantonse joncken geleijt wort.

Aengaande dat van het kapitaal van 80000 realen, alhier bij ons noch zijnde verleden jaer overgebleven, qualijck gedaen is Sijaem daer van niet versien te hebben, zijne E. heer gelieve te considereren, dat niet een penninck te veel was alhier te behouden, alsoo Sangora, Borde-long en Lijgoor niet min daervan tot opcoop van peper, alleen om de Chineesen te prevenieren en oock die vreese, die wij voor dEngelsen hadden, dat geenen voet van handeling aldaer zouden becoomen, mosten vuijtstellen omtrent 25000 realen. Tot de Chineese joncke, die in Lijgoor in Februario ordinario compt, moste ten minsten zijn 15000 realen. Wat nu voor Sangora zoude resten, alwaer wij ten minsten 20 a 30000 realen in zijdewaeren verhoopten te besteden en zoo in Sangora als oock in Lijgoor geen gelt bij der hant is, soeken terstont een ander, waernae den Engelsman, alsoo die plaetsen neutrael zinen, nae ginck grimmen als een leeuw om ten minsten met ons deelinge te hebben, anders tegens ons de waeren op te jaegen, zooveel het doenlijck mochte zijn.

Alhier in Patanij hebbe wel gelicht 10000 realen van de Coninginne tot incoop en betaelinge van benzoijn, alsoo om Japons zilver alhier niet te coop is als met groote schaede en verlies van dito zilver, waervan in Lijgoor en Sangora altijt wel behouden aff connen commen, soo isset ten besten dienste voor de Compa. bij advijs van raede goetgevonden

dito penningen op te lichten, doch tegens dito 10000 realen hebben 12000 realen in zilver binnen gebracht om den Engelsman, die mede gelt sochte, daermede eerlijck te moegen affstaen, gelijck oock tot excuse t' zelve tegens d' Engelsen gebruijct hebben, seggende: ghijluiden zijt nu in oorlooch met de Hollanders, alsoo wijluiden niet connen weten, hoe Uwe saecken sullen affloopen, brengt ons mede zilver off ander model³⁾ in ostagie, als de Hollanders doen, men zal U mede gerieven, waermede affstant deden, soodat daermede 12000 realen een zilver vuijt de hant quijt waer. Wat nu voor Patanij, alwaer, zoo Godt wint en weer verleent hadde, een costelijcke joncke met 80 picol zijde voor tander geeijste waeren voor handen was en men met geen beter middel als gelt den Engelsman en connen prevenieren, can zijne Ed. heer lichtelijck affmeten, dat meerder te cort als over was bij onsluiden, doch zoude t' comptoor van Sijam noch wel met 15 a 20000 realen versien hebben, dan door gebreck van schepen en joncken hebben moeten naelaeten.

Dat zijne Ed. heer schrijft, dat qualijck gedaen is, Sijam niet versien te hebben tot den opcoop van peper aldaer en dat men in allen gevalle, als de Chinneesen gecomen waeren en wij geen ontset van gelt vuijt Jaccatra en bequaemen, haer met den opgecochten peper vuijt Sijam wel zoude connen voldoen, dat een crancke troost voor haerluiden zoude geweest zijn, alsoo den peper vuijt Sijam son lichtelijck niet te becomen waer, oock hebbe soodanigen last noch niet gehad om peper, dat soo noodigen vaderlants retour, in betaelinge van Chineese waeren te geven.

Alle den peper, die dit jaer hieromtrent gevallen is, is in ons handen behalven den jonck van Lijgoor, die omtrent 100 bhaar met den trae van den Coninck becomen heeft en de joncke in Sangora omtrent 60 a 70 bhaar van hier, hebben maer peper, vuijt Ligoor quam, tot betaelinge van haere tollen en tot bewijs, dat in Patanij geweest zijnen. Die rest, die zijluiden hadden doen coopen, hebbe aengetast, waerover alhier zeer aen de Coninginne en viceroij geclaecht hebben, daer den Engelsman zijnen steert niet weijnich mede in stack, soodat op de openbaere balee binnen thoff moste verwijt hooren, off wij overal en alhier oock Coninck wilde zijn gelijck in Jaccafra, met vele andere onbehoorlijcke woorden meer, dan alsoo tzelve niet waert was te beantwoorden, zeijde slechtelijck, dat ick mijne Commissie en ordre van

zijne Ed. Heer moste volgen, dat oock al waeren der thien joncken met peper gelaeden, ick dijen neemen zoude.

Alsoo zijne Ed. heer noch wijder en ten alderhoochsten belast den peper zoo nau te besetten, als doenlijck is, waeraen geen liste en verweckinge van goede vrienden gespaert wort, zoo gelieve ons zijne Ed. heer oock niet qualijck aff te nemen, dat goede partie geelts daertegens in voorraet houden, alsoo tgelt de senuwe van den handel van coöpmanschap alhier is.

Omdat van 3 joncken, die nu over 4 a 5 daegen nae Jambij geseijlt zynnen, hebbe om den peper, die zij hier zoude moegen brengen, niet in de Engelse handen te moegen vallen off ten minsten deeling daerin te moegen ejsschen, haerluijder te zamen verschoten op wis gelt alhier tot mijnen believen te betaelen, bij goede borge verschoten 1000 realen, zoodat zijluijden de Engelssen daermede moegen afseggen en ick dijen te vrijer ejsschen.

Als van gelijcken oock moeten dijen in Bordelong en Lijgoor en omliggende plaetsen, doch al met die grooten heeft men meest te doen, soodat zijne Ed. heer niet heeft te twijfelen, zullen d' engelsen daer wel in voorcomen, doch haer gantsch vuijt Lijgoor te connen houden, zal qualijck en swaerlijck te doen zijn, alsoo zij tzelve met eenige Chineesen, die altijt den duijvel om gelt willen dienen, ons wel zullen connen in de wege zijn, al zouden zij maer, siende geen peper connende crijgen, met haeren gewoonlijcken steert steecken en ons zoo den merct bederven.

Belangende de Chineesen, can men oock qualijck alle den peper onthouden, alsoo datelijck aen de grooten gaen claegen, als vooren geseijt.

Dan volcomen last en ordre van zijne Ed. Heer hebbende die te moegen aentasten ende den peper haer te ontlichten, zullen niet naelaeten die in handen te becoomen, waerop expresse last en ordre van zijne E. E. heer ben verwachtende. Het joncxt gesonden sandalhout, bij ons vercocht, heeft 26 a 27 gegouden, wat in Sijam doen zal, wil ons den tijt leeren.

Aengaande die naegelen, dat die in Sijam 90 R. zoude vercocht zijn, heeft Sr. Nijenroode groot abuysijs, alsoo bevinde bij zijn journael, maer 60 R. gerendeert en hebben, doch zoo zulcx geweten hadde, zoude dijen hem alle thoegesonden hebben.

Nac goede partie cleeden, als voor desen geeeijst, verlangen hertelijken zeer, namentlijck alsoo tegenwoordich geene cleeden bij de stadt en oock in Lijgoor, Bordelong en Sangora zijnen en het gout staet tegenwoordich a 22 realen per tajl. Oock zeijt men, dat twee portugeese scheepgens, nae Trang willende, teene verongeluct en t' ander bij een Hollants fregat zoude genomen zijn, wat daeraff is, leert den tijt.

Aengaande die cleeden bij do. schip, zijnen volgens de factura wel ontfangen, alsoock bijgesonden kapitaal en gelt.

Dan die vergulden roers ende die breedte clingen, seggen geene ontfangen te hebben, ick hadde, nae de missive van zijne Ed. heer doorlesen hadde, aen den jongen coninck van Bordelong, die nu cortelijng met des coninginnes susters dochter hier getrouw is, een roer en een lemmet thoegescijt, alsooo niet twijffelde, zij waeren in de Galias. Hoe beschaemdelijck vuijtgecomen ben, can zijne E. E. heer zelffs affeetmen, ick versekere mij, dat door die cleijne schenckagie een trae voor dit aenstaende mousson om alle den peper, die vuijt Bordelong comt, zouden te becomen zijn, in onse handen zoude moeten coomen hebben, nu zullen dijen alevenwel met d'eerste schepen verwachten.

Tot vorder beantwoordinge van den aengenaemen van zijne Ed. heer in dato 29en Julij per tschip de Morgensterre¹⁰), is mij op 27en Augustij wel geworden, daerbij wel ontfangen 3 kisten gelt, in do. schip geschept, noch een kist van tschip Nassauw overgenomen.

Alsoo dito missive meest van een met de voorgaende accorderen, referere ons aen de voorgaende beantwoordinge, alleenlijck wat belangt de verdubbeling en voort de vertimmeringe, wat meerder noodich hebben, wort geen naersticheijt gespaert tzelve te voorderen, dan zal qualijck, alsoo het hem over t' gantsche lijff schortet, met dit mousson connen gereet zijn, dan zijne E. E. Hr. heeft het met het cleijn mousson te verwachten, volgelaeden met soodanige waeren, als tusschen dijen tijt zullen te becomen zijn.

Het is bedroeft voor ons, alhier dit jaer maer met twee schepen, die alhier van vieren ons thoegesonden zijnen, hebben connen gebruijcken en boven dat noch zoo cleijne, oolijcke ruijmen, daer niet in can. Den Sampson hebben nae Sijam gesonden. Soo de Zeewolff bequaem waer geweest, hadde in tipts moegen nae Camboodja gaen, daer nu de Galiasse, wel laet genouch gecomen zijnde, hebben moeten zeijnden.

Nae zijn succes verlangen zeer, alsoo tot noch niet vernomen, t' Schip de Morgensterre quam wel te passe noch nae Sijam te gaen, alsoo aldaer zijne volle lading wel conde becoomen hebben, van rijs en andere coopmanschappen zoude oock wel gedient hebben om do. comptoor wijder te versien van capitael, dan de goede man heeft het qualijck genouch gehadt om tot hier te brengen. Den eijsch van rijs, namentlijck witten rijs en goet coop, is buijten sorge in Camboodja en in Sijam in overvloet te becommen, als maer scheepsruijtmten hebben, off schoon al opcoopen, is qualijck alhier op te staen, als voor desen geschreven.

Soo van dese cust 1500 last off meer geeeijst wort en daer scheepsruijmte thoe hadden, zoude dijen beschicken en meer.

Sijne Ed. Heer verlaete hem ernstelijck, dat wat waeren ons dienstich, nu met provisie wel versien zijn, meer als ons seggen al meest in onse handen wel zal becommen.

Belangende t' cargasoen, pr. den Sampson ontfangen, zijn eerstelijck onder die 3 cassen laecken 2 schandelijck verrodt, als blijct bij bijgaende attestatie. Ick en can niet gedencken, off diezelve cassen moeten in Hollant in toverschepen off anders over boort gevallen zijn, off dat de lichter in de gront moet geraect zijn, want onmoochlijck is, door zijn gantsche lijff anders zoo verrodt conde zijn.

Die andere cas is wel wat gebroejt, dan heeft weijnich schade, alleenlijck die coleur, daer hier meerder op sien als wel op de fijnte, zeer beswalmpt is. Die spiegels zijnen, tzij door tlange gepact geweest te hebben, gans ontramponneert en de folie gantsch beschadigt, namentlijck die boeckspiegels, die alhier meest begeert zijnen, vele gebroocken, dat bedroeft is om zijnen.

Alle de sortering van de gesondene spiegels zullen temet aan de man coomen, als maer een weijnich onderrecht waer van tverfoijlijen. Alleene die achtante van No. 9 en die viercante van No. 7 met divers hout ingeleijt, oock willen die Italiaense spiegelkens in houten caskens soo wel niet voort, die paletten hebben oock goeden voortganck, als maer goet van folie waeren.

Wat Sr. Nijenroode van de gesondene spiegels zal adviseeren, wil ons den tijt seggen. Het sandell, dat bij dito Sampson ontfangen, hebbé 100 picol nae Sijam gesonden, de rest in Sangora en hier vercocht, als zijne E. E. hier bij de copia van t' journael can sien.

Soo zijne E. E. heer noch versien waer van beter sortering van

sandal, zouden die gewillich tusschen 30 en 40 realen met de Chineesen connen verhandelen. Zijne Ed. heer schrijft wel, t' sandal aldaer tot de compste der joncken in Jaccatra zal behouden, dan alsoo de Chineesen toegeseijt hebben, thoecommende jaer beter partie waeren verwachtende, verhopen niettemin ons met 100 picol zal versien, het gesonden hollants ijser hebbe al tesaemen behalven 400 staven, die nae Sijam gesonden zijnen, vercocht a 17 realen per bhaar, is 3 picol op de comste der Chineese joncken gelt, doch noch niet geleverd, alleenlijck 100 realen op de hant ontfangen.

Dito ijser moet zeer beswaert zijn, alsoo tot 9 gl. thondert te excess duer valt, t' welck onse comptooren alhier in winninge van waeren grootelijcx verhindert. IJser dient vooreerst alhier niet meer gesonden, alsoo bij den engelsen Clooff bij de 400 bhaar gecoomen is, waer schrickelijck mede soeken te cladden om aen gelt te geraecken, laeten de bhaar, bij ons a 17 realen vercocht, a 14 realen, noch wil der niemant aen, waerover Patanj voor thien jaeren ijser genouch heeft.

Belangende die cleeden voor Sijam, hebbe dijen neffens d' ambra en corall behalven 1 pack cleeden, bij die van Sangora geeijst, derwaerts gesonden, hoe dijen daer bevallen zullen, zal ons de tijt leeren, t' gene in Sangora geopent is, valt slecht goet, doncker van coleur, oock te cort op de Sijamse maniere, wat daer mede op zal zijn te seggen, referere mij aen de vrienden derwaerts, alsoo bij haerluijden den dracht van soodanigen sortering van cleeden beter als ons bekent is.

Die Maleisze sortering van cleeden, per t' schip de Galiasse ontfangen, souden op een dach al tesaemen vercocht zijn geweest tot 33 realen de corge. Waer zij een asta off ten alderminsten een halff asta langer geweest, want geene sorteringe, zoo wel de peta malleijo als dragams roode malleijo off peta frangij hebben geene boven de 8 asta lanck geweest, t' welck is een asta te cort, ten aldernausten $1\frac{1}{2}$ asta, zijnen te cleijn voor de mans ende te groot tot vrouwendracht, want zijnde maer 8 asta, zoodat daermede tusschen beijden sitten, soodanige streepen en dier lijnt staet de malleijen wel aen, alleenlijck, als segge, een asta te cort zijnen, hebben dijen moeten a $1\frac{1}{2}$ taijl oock een mas minder vercoopen ,taijl gout a 20 realen gerekent naer cours van wissel.

Aengaande die sarasse malleijo, zijnen noch wel zoo cort, onder die 200 stx. vinde geen 10 stx. die acht asta moegen haelen, waerover oock

tot haeren behoorlijcken prijs niet en connen commen, dat al te bedroeft en schadelijk is voor de compa. Zoo die mede 9 asta lanck waeren, zoude gaern ende te wille 6 mas, jae 7 mas gegouden hebben, dat contant en te greep wech, het tajl a 20 realen, zoude hart in tzilver loopen, dan nu moet dijen a 5 mas vercoopen, dat met sobere treck.

Die Portugeesen van Mallacca hebben der weijnich gebracht, dan zynnen al 9 asta en groff goet bij t' onse, hebben dijen gewillich a 7 en 8 mas per stuck vercocht, aengaende die fijnte en schildrijen gaet wel thoe, dan dienen oock niet groover, dan hebben die gaern met eenige tialaps vermengt, waerdoor beter goede partijen connen vercoopen.

Aengaende die 50 bengaelse cassen, bevinden dijen nat geweest te zijn, alsoo meest alle beplect zynnen, dat vrij wat affgeset heeft, hebben haere behoorlijcke lengte, ten naesten bij van 38 a 40 asta, dan zynnen een span te smal. Tgene hier als oock die gantsche cust overgesonden wort, moet al vijff span breet en de lengte als boven hebben, dito cassen zynnen vrij hooch getacxeert, connen qualijck tot 6 mas (connen) vercoopen, d' een a 5 mas, altemet oock 6 mas, nae zij fijn zynnen. Zoo goede sorteringe hadden, zouden groote partijen connen venten. Soo zyne Ed. heer versien waere van goede partie cassa mera off rode cassen, is alhier vuijtnemende groote vraegen nae, zullen groote partijen connen venten, van gelijcken oock die boven verhaelde doecken, voorts anack dragams, weijnich matta carbouws, oock tchindeis van 5 asta, hebben groote vraegen daernae, als maer met diverse coleuren gesorteert zyn, te weten zwarte, groene, namentlijck gele, daer zij hier om rasen. Zijne E.E. heer, hope, zal considereren, dat tegenwoordich den mercf van tlinnen alhier en in Sangora meest alleen zullen hebben, alsoo van over d' ander cust niet is te verwachten en bij de Engelsen noch niet en is, doch wat voor haerlijijder coomen zal, wil den tijt leeren, dan, wij in den voortocht zijnde, zullen haer prevenieren, zooveel doenlijck zal zijn.

Hoewel ons ten besten proffijt voor de Compa. dit weijnich gesonden partijken cleeden gecomen is om ons zilver, zegge realen, zoo schadelijk niet wech te werpen tegens 20 R. het tajl patanijs, can zyne E.E. heer affmeten, daerom wil noch hertelijcken aan zyne E.E. Heer versoecken, dat zoo eenighe cleeden bij zyne E.E. Heer waeren, ons alhier dienstich, met den eersten te versorgen, opdat den Engelsman

moegen prevenieren en alsoo t' meeste proffijt voor de heeren majores soeken.

Soo zijne E.E. Heer op de gesonden brieff van de Coninginne en die gesonden curas per Rhadia Indra, als hope wel zal ontfangen hebben, van meeninge was, dijen te beantwoorden, zal zijne Ed. Heer gelieven gewaerschout te zijn, zoo eenige cleeden off andere coopmanschappen herwaerts mochte stueren, dat alle die waeren incoomen[de] tol en vrij van alle costuijmen zijn, daer anders van alle cleeden 5 ten hondert moeten betaelen, die met do. schip daer den brieff aen de Coninginne mede gesonden wert, welcke practycque de Portugeesen hier daechlijcx plegen. Als maer weijnich off veel cleeden brengen, maecken maer een brieff, seggen van den gouverneur van Mallacca compt, dat zij orang outissang zynen, al zeijt den brieff maer een cleijn leugentgen van den Atchijnder, zoo zynen zij van alles volcomen tolvrij, waerop, als men linnen scheepte, oock dient geleth te zyn, per advijs.

Het gesonden laecken bij de Galiasse, hoewel het wel zoo groff als twoorgesonden valt en in prijs vele is verschelende, zoo isset nochtans door zijn vloeijende coleur, die wat luchtiger en hooger als tander vuijt is steeckende, bij de Malleijers begeert.

Hebbe een ordinarij schenckagie van 856 realen, daer ons de coninginne 300 realen op quijt gescholden heeft door goede gunste, oock dat geene Chineese waeren dit jaer becomen hadden, die reste hebbe haer met 106 ellen laecken betaelt, a $5\frac{1}{4}$ realen per el geaccoerdeert, wort hier met cleijne demande vercocht a 6 realen d' elle, zal t' weijnich, dat noch resteert, alsoo 4 halve stucken nae Camboodija gesonden is, aen Sr. Nijenroode zeijnden, alhoewel noijt geadviseert heeft, ijets noodich gehadt heeft, verhope niettemin, zijne E.E. Heer ons in thoecommende met 2 cassen de nove versorgen.

Die 2 packen Chiamse cleeden zynen nae Camboodja gesonden, verhopen, alsoo nu daer eenich volck zal blijven, ten besten proffijt aen de Langiangers ¹⁴⁾ en andere natijnen zullen verhandelt worden, t' welck den tijt zal seggen.

Belangende, dat zijne E.E. Heer ons zoo hertelijcken recommandeert met d' Engelssen alle vrientschap te houden, voor zoovele buijten nadeel van de Compa. zoude connen geschien, twelck bij ons in alle manieren haer tot noch aen haer bewesen hebben, dan Adam Denton, dat die Godltloose leugenaer een stukke fijelts is, dijesgelijcken ick in

de gantsche werelt noch noijt gerescontreert hebbe, heeft zijn hooft, zoo haest hij die tijdinge van treves becomen hadde, zoo schrickelick weder opgesteecken, dat op geene plaatzen, niettegenstaende onse natijnen en namentlijck onse opperhooffden niettegenstaende door t' accord van treves, wel behoorde te swijgen, noch zoo opgesnorct en ons achter de rug zoo belastert heeft, dat ick mij zelffs schame te schrijven om ons vorder alle vijantschap off affbreuck te doen. t' Welck aan ons niet conde wreecken, heeft hetzelve op een ander wijse gepractiseert, namentlijck aan de vrienden, die met ons handelen off daer wij handeling hebben. Nae hij 7 a 8 daegen vuijt Lijgoor gecomen was met zynnen galeije, die aldaer wel beset was, alwaer hij den beest oock zoo weinich niet met de Chineesen gemaect heeft, als oock ons bij den coninck vuijl en leelijck gemaect heeft, heeft een Camboodjasche joncke, daer wij omtrent 100 picool benzoin vuijt becoomen hadden, zoo hij van de reede t' zeijl ginck, vervolcht en hem alsoo alle zyne goederen zoo schoon affgenomen, dat naulijcx haer lichaem conden bedecken en is zoo weder met den buijt herwaerts gecomen, seggende, dat hij hem alleen plunderde, omdat hij zyn goet nyet zoo wel 'aen haerl. als aan de Hollanders vercocht hadde, insgelijcx heeft oock door heijmel. Chineese spijen doen waernemen die Chineese joncke, vuijt Sangora t' zeijl gaende, heeft het schip de Hope daer expresselijck 4 a 5 daegen op laeten wachten. Zoo haest t' zeijl gegaan was, is hem vervolcht, heeft hem mede soo cael gemaect, als conde geschien, al tot deckmantel nemende, dat zij haerlijder al naemen, omdat met haere natie geen handel wilde hebben, zoodat vast alle, die met ons handelen, alle haere vijanden zynnen. Dit is mij over Couchin China geschreven van een Chinees vuijt onse logie, die met dito joncke mede over naer China gevaeren is, alwaer zij om versch water te halen in mosten, van gelijcken oock een geplonderde Chineesche joncke, die vuijt Camboodia nae China wilden. Wat wijders bij haerlijder bedreven is, zal men per den assistent Jan Maijnart alias Neus connen verstaen, in somma, dat dito mensch niet anders als ons alhier op de cust bij de grooten, zoo in Bordelong als Lijgoor, jae zelffs hier, alhoewel alhier, bij de grooten voor een opgeblasen hoovaerdigen leugenaer bekent is, zijn quaet spreecken en ons bij alle man te vermaecken, niet heeft connen naelaeten, vuijt te spouwen, dat, zoo wij anders noch in oorlooch ge-

weest waren, hij zynnen hoochmoedigen herte en fenijnigen steert wel zoude in den dwanck gehouden hebben.

Soovele heeft hij in Lijgoor te wege gebracht op tstück van den steenen godong, waervan den Coninck en eenige zijnder mendorijnen ooren zoo vol geblasen heeft, dat het met dito godong zoude gaen, als niet Jaccatra gegaen is, haer waerschouwende wel voor haer te sien, met hondert duisent leugenen t' zelve bevestende, waerover datelijck expresse ordre quam, dat men den godong van zijn rondeelen mosten ontblooten, oock niet een thuijnstaect daer aensetten en t' geschut van daer weren, off hij zoudet coomen aentasten, waerover beroert zijnde, hebbe met den coopman van Sangora mij derwaerts getransporteert, den Coninck en zijne mendorijns neffens tvorschrijven van den Gouverneur van de plaatse zoo geinformeert, dat alles ten besten is afgelopen, dan heeft met zijn liegen de Compa. op de schade van omtrent 100 realen tot schenckagie en anders gebracht.

Noch onlanCx heeft hem niet ontsien, den Chineesen tolck van onse logie, met practjcque bij avont door zynnen tolck te gaste genoot zijnde, malcanderen tot spelen, dat al gemaect werck was, gerockent. Nu onsen schelmsen Chinees tot over de 100 realen van zynnen winnende, heeft do. Chinees zyn kist geopent en d'onsen een a 2 ringen in betaellinge gegeven op rekeninge. Soo heeft hij met dijen de keers vijf gesmeten, roepende over de logie, een dieff, waerop Denton datelijck vijftgevallen is, onsen Chinees den jonbol affgeschooren en wel vast gemaect heeft, smorgens aan mij door des maeckelaers vrouw zulcx aengedient zijnde, hebbe met den ondercoopman bij Denton gegaen, hem in tgoet aenspreeckende met alle beleeftheijt, heeft nergens over treves en al willen verstaen, seggende hem te willen hangen, waerthoe een galge voor daechterpoorte van zijn godong liet rechten. Ick, daertegens met goede redenen protesterende, wilde gaern beiude Chineesen confrontereeren, heeft niet connen helpen, heeft hem, t' schijnt daernae breeder bedenkende, in de campon bij een pael opgehaelt en, alsoo met een deel rottangen affgesmeert, t' onser spijte t' huijs gesonden.

Ick nae Lijgoor vertrocken zijnde, naedat ons volck zynnen Chinees weder gedreijcht hadden te vatten om onsen Chinees te betaelen, heeft aan Denton gaen claegen, waerover datelijck met 20 a 30 man, wel gewapent met musquets en pijcken in de godong gecomen bij den ondercoopman, hem dreijgende neus en oren aff te snijden, den godong

en alles te verbranden met vele scheltredenen, voorwaer, zal men sulcken superbeteijt van de steerten lijden, zouden ons in teijnde al wel op thoof t bicken en zal men zulcx voortaan lijden, vreese in teijnde onse handen daeraen mochten vergrijpen. Hundert dijergelijcke stukken meer bij hem bedreven, verswijge om zijne Ed. Heer met lang schrijven niet molester te vallen. Wat goede redenen en met wat recht dito Denton gehadt heeft om onsen Chinees zoo te tracteeren, is de vuijtspraecke bij den viceroij en mendorijns gedaen, waerin gecondemneert wert t' verloren gelt op te leggen ende te betaelen. Voor zijnen Chinees en voor de moetwil, die Denton tegen ons bewesen heeft, zijn d' Engelsen in een cattij gout aen de Coninginne te betaelen oock gecondemneert, daermede nu alle goede vrienden zijnen. t' Schijnt den gebleven coopman alhier hem modester en stiller als den vorigen warvogel hout, wat worden wil, zal den tijt leeren, zal hem, als vooren geseijt, geen oorsaecke geven van claegen over mij off d' onse.

In tschip den Zeewolff is gelaeden aan diversche coopmanschappen, als zijne E. E. Heer bij de bijgaende factura can sien, ter somma van . . . . Die goede Godt wil het in zalvo geleijden en in behouden haven zijne E. E. Heer laeten thoeocommen. Dito schip laet off stout veel min, als des schippers gissing wel was, want, als hij alhier den benzoijn laede, vermaende hem, jae ben zelfs aan boort geweest, hem seggende, dat liever 100 kisten benzoijn aen lant wilde houden, dan dat peper off geconfijten gember zoude achterblijven, waerop zeijde, hij zulcx alles op hem nam, dat hij, t' gene in Sangora was, rijckelijck en meer noch conde stouwen, nu, daer coomende, heeft den gember moeten laeten staen ter nomber van 500 potten, is zeer schoon goet, zoodat zijne E. E. Heer die met den Morgensterre met het cleijn mousson heeft te verwachten met alle den peper, die omtrent noch 100 bhaar becomen hebben, zoo hier als in Sangora, en t' gene dat noch thoe zoude moegen comen en voorts zal hem vol swalpen en andere dienstige waeren schepen.

Het is verdrietich, dat geen fustagie tot gember en connen becoomen, het goet zoude in goede speck- off vleisvarckens zeer wel connen gepact worden en alsoo bequamelijk overgebracht worden, daer nu niet als hertzeer van tbreecken van potten en quade stouwagie in de scheepen causeert, behalven t' lecken van sieroope en lackagie, daerdoor t' goet ongesien en half bedorve aen de mercet comt. In leggers en dient dijen oock in geenderleij manieren niet, alsoo die al te swaer

vallen om te verhandelen, want door haere wichticheijt, weijnich gerolt zijnde, die duijgen verschieten, waerdoor leckte comt en t' goet, zoo ongesien, door de lange tijt in tschip leggende, ongesien en qualijck geconditioneert aen de merct comt. Soo schrijft men de schult, dat quaet goet off des compas gelt aen quade waeren bestelt hebben, gelijck ick niet twijffele, off zullen verstaen, van 4 leggers verleden jaer in de Bergerboot gescheupt, zullen hooren. Eer dito leggers aen boort quamen, waren, hoewel van te weijnich rollen over strandt en t' arbeijden vijft en in de boot zoo licht worden, dat gantsch van nieu op weder mosten met siroope opgevolt worden, hoe voorder daermede gevaaeren is, en wete niet.

Daerover gelieve zijne E.Ed. Heer, die zaecke van goede fustagie een weijnich gedachtich wille wesen, opdat door gebreck van dijen geen quaet voor goet gelt in t' patria ontsangen.

Aengaande die stuckgoederen in Sangora ingecocht door Sr. van Hasel, vreese, mede wat hooch zullen loopen, namentl. staet mij tegen zekere 80 stx. sattijnen, a 10 realen per stuck ingecocht, dijen, nae wij bevonden hebben, de scheeringe meest ongesooden zijde is, waerover dyen achte onbequaem te zijn voor tpatria, hoewel den coopman daerover als oock over den dueren incoop van alle partije van witte sattijnkens zeer bestraft hebbe, zeijt, die duerte tegen zijne E.E. Heer zal verantwoorden, waermede nochtans niet tevreden ben.

Die witte rouwe zijde valt, nae ick dijen gesien hebbe, vrij slechtgens. Zoo dijen op gelijcke tijden ingecocht waer geweest, zoude boven 76 a 80 realen niet moegen haelen, dan thart loopen van de malleijers door d' Engelssen vuijtgemact, die wel 195 a 200 realen dorsten bieden, heeft dijen zoo duer doen incooppen. t' welck hope, in thoecommande zal gebetert worden, waerop zijne E.E. Heer heeft te verlaeten, den gember, nae ick gesien hebbe, is schoon, zal geen ondanck aen gedaen worden, hadden, als vooren geseijt, maer bequame fustagie, waeraen zeer vele gelegen is.

Het is ons hertelijck leet, dat dit jaer geen Chineese joncke alhier gecomen is, moet, als vooren geseijt, in Couchin China aengeloopen zijn, waerover grootelijcx in onse meeninge bedrogen zijnen, dan verhope, thoecommande mousson ten minsten twee a 3 joncken in Patanij zullen hebben te verwachten. Wat in Lijgoor en Sangora zal commen, leert den tijt. Dat dito joncken in Lijgoor en Sangora dit jaer soo sober

gecommen zijnen, beclaeghe haer over haere kevijts, die haerluijder thoe-geseijt hadden vol te schepen, twelck door den grooten vaert en thoe-loop van 33 a 34 joncken, dit voorleden jaer nae Manilha vertrocken, haerluijder van de rijckste kevijts berooft heeft, alsoo nu verstaen, d' onse neffens d' Engelssen derwaerts gaen zullen, eenige ten minsten schrick en achterdacht criigen en op haere gewoone plaetsen weder sullen coomen, doch den tijt zal alles leeren.

Verhopen alevewel, zijne E.E. Heer ons met den eersten weder zal de novo provideeren, want Sijam met 32000 realen versien hebbende, zal Camboodja ten minsten met 10000 realen moeten versien.

Voorder, alsoo bij de Pahangers verstaen, dat verleden jaer aldaer een Chineese en een Sijamse joncke meest vol peper gelaaden hebben en dat redelycx coop, ben van meeninge t' jacht de Vos derwaerts te zeijnden, alsoo nochtans versekert ben door een orang caija van daer, daer 700 a 800 bharen jaerlijcx te becomen is ende dijen al t' zamen wel in onse handen zullen becomen, waerhoe vooreerst 10000 realen en meer oock zullen moeten te doen hebben, zoodat het kapitaal voor-eerst van Sangora weder zal moeten lichten en wachten met die reste tot de compste der schepen, die hope, vroech ons zullen bijwesen.

Desen tot op 21en Octobrij zijnde, is alhier buijten alle gissinge gearriveert de gewenschte Chineese joncke, coomende vijft Couchinchina, alsoo die voorleden mousson niet verder conde brengen, heeft aldaer aan de Japonders vercocht, in de 60 picol rouwe zijde met eenige stuckgoederen, alsoo haere meeninge was ginswaert weder in China te keeren, zoodat alhier zeer weijnich brengen. Den Engelsman heeft datelijck deelinge versocht van alle ons dienstige waeren, t' welcke hem om thans off morgen beter tot ons voornemen te moegen coomen, niet hebbe willen weiijgeren, te meer alsoo mij datelijck door den schipper, mijn zeer grooten bekenden, thogeseyt was, dat het slechte goet in deeling zoude brengen en de reste aan ons alleen zal vercooper, heeft noch omtrent 10 picol zijde, waervan al 6 picol gebercht, zoodat met d' Engelsen noch 4 picol te deelen staet, hebbe noch eenige canasters stuckgoederen, doch wat daerin is, can noch niet seggen, alsoo niet geopent zijnen, dito jonck is de gront zoo nae geset, dat op 27en passato in de gront gestooten is, waerover de Chineesen verloren hebben over de 120 picol, soo candij als wit poeijer. Van 300 potten schoonen gember zullen geen 100 leveren, claegen oock, eenige canasters met stuck-

goederen haerlijder doort haestich overgeven onthouden worden, van 2 petas¹²⁾ fijn porceleijn, alles goede sorteringe, zal geen een peta vol voor den dach commen, somma hebben een groote slach, nae mij de maeckelaer zeijt, zullen omtrent een kist gelt daer noch aen besteden, te weten aen t' gene voor ons portie zullen becommen, daer tegen den Engelsman luttijk genouch zal hebben.

Bij dito joncke ontfange twee Chineese brieven door eenen quitzeij, eertijts met Sr. Heijndrick Jansz. gehandelt heeft om de plaetse aldaer op te doen en handeling te versoecken. Zijne E.E. Heer can dijen laeten leesen.

Aengaande den Engel, is aldaer noch niet geweest. Wat in de weech off oorsaek is geweest, zullen vuijt Japon moeten verstaen. Godt, hope, hem een beter buijt zal thoegeonden hebben, dijen die zijde zoo duer niet sall kosten, hebben haere zijde a 185 realen aldaer te wille vercocht, zeggen omtrent 600 picol daer geweest is, is al door die Japonders aengeslagen.

Op dito quam oock een groote Chineese wangcang off cleijn jonckgen, dat vol Engelssen was, comende van de cust van China omtrent 8 a 10 mijlen beneden Canton, zoo zij seggen, alwaer haer schip den Unicorn verloren hebben, t' volck al gesalveert. Hoe het met den Jems affigeloopen is, die bij hem in compa. was, alsoo een vuijlen harden storm hadden, weet hij niet te seggen, dan was zeer lecq, hebben daer goet tractement gehad en twee jonckgens gecocht, daermede herwaert aen coomen[de] zijn, doch t' eene niet vernomen¹³⁾.

Alsoo t' schip de Zeewolff op 1en November geordonneert was te zeijlen nae Jaccatra, is t' schip den Sampson op 29en passato alhier, Godt loff, wel gearriveert met zijn volle last, heeft veel rijs, benzoin daer moeten laeten staen. Wat daer ingescheept is, referere mij aen de bijgaende factura. De copia van zijn brief zoude wel zeijnden, dan alsoo Nijenroode mij schrijft, alles breeder aen zijne Ed. Heer adviseert, laete dat daerbij, want zeijt openbaerlijck aldaer, die van Patanij niet te kennen, niet wetende nochtans, waer hem ten dienste van de Compa. eenich leet off vercortinge gedaen hebben, versoeect oock, zoo ick mondeling verstae, zijne verlossinge aen zijne E.E. Zoo zulcx volcht, zal zijne E.E. die, onder reverentie geschreven, beter als mij bekent is, dat dezelve plaetse mach versien worden met een persoon, die derwaerts gewoon is te handelen en den staet van alles bekent, waerthoe mijns

oordeels onder des E.E. heer beter gevallen niemant beter als Willem Cunningen thoe zoude dienen, als dijen hem in Camboodja niet en verbint, want al zeven jaeren derwaerts is geweest en zoo ick verstaen boven maeten van de inwoonders bemindt en bij de grooten zeer is gesien, te meer, alsoo nu zoo lange wij rijs te doen zullen hebben, een grooter negotie zullen aldaer beginnen te doen.

Als do. Nijenroode van daer gaet, blijft niemant van tout volck daer, alleenlijck Mabaijse, die in zoo corten tijt den handel niet en can doorsien. Zoodanich jonck volck is oock bij de grooten niet geacht noch gesien, als zijne E.E. Heer wel bekent is, doch t' schijnt, een groote verbitterheit tusschen haer beiinden is, te weten tusschen Nijenroode en Cunningen. Wijen schult heeft, is Godt bekent. Dito Nijenroode vertelt de Compa. zeer, dat noijt aan mij eenich vermaen gedaen heeft, van tgene hij aen zijne E.E. Heer is eijsschende van eenige waeren, daer wel weet, alles alhier aen ons geconsigneert wort, hier commende, en connen niet weten, wat hem thoezeijnden zullen, waerdor de Compa. vertelt wort, gelijck nu in zijne jongste mij schrijft, hadde hem laecken gesonden, zoude niet weijnich den tol voor tschip den Sampson affgevaerdicht hebben. Als hij t' zelve zoo noodich te doen gehadt hadde, mochte wel een stuck laecken vuijt de Vos gelicht hebben, daer twee halve stukken bij gesonden hadden, aen hem geconsigneert, dan men moet wat te seggen maecken.

Van contant en laecken, zoo hij van mij eijst, zal hem, zoo haest wint en weder thoelaet, segge t' mousson doorwaeijt, versien, en zoude zelfs gebreck lijden. Op 3en November arriveert alhier, Godt loff, wel t' jacht de Vos met Sr. Willem Cunningen, gelaeden met benzoijn, wasch en andere waeren, nae luit die bijgaende copia van de factuirre daervan, welcke waeren alhier zal opslaen en met de Morgensterre, zoo Godt wil, zijne E.E. heere thoezeijnden.

Het succes van de handelinge aldaer, als oock de volle handelinge zoo met de Langangers ende de Lauwen zal zijne Ed. heer vuijt het mondeling rapport breder als bij de nevensgaende copia van Sr. Gaermans¹⁴⁾ connen verstaen. Doch segge zoovele, dat nae een cleijne schenckagie met een voorschrijven van Zijne E.E. heer aen den Coninck aldaer mach gesonden worden en wij daer een vaste stabulatie van blijven en altyt een wel versorcht kapitaal aldaer behouden, zullen niet alleen den handel voor de Petaneesen aldaer aff sien, maer oock alle

andere nation en daerenboven noch, alsoo het van daer mackelijck in den Caringiang te comen is, zal men daer jaerlijcx ijemant mede boven connen zeijnden, om alsoo den stapel van benzoijn, cardamonium en oock van gout ende andere waeren, ons dienstich, in onse handen alleen mach vallen, want verstaen, dat zij een gantscb jaer door op en aff coomen, waerdoor die Langiangers en Lauwen, ziende, haere waeren in Camboodja connen vercoopen, zullen nae Sijam, alsoo aldaer met groote last van oncosten en perijckel over lant een groot deel wechs moeten brengen, niet hecn trecken off commen.

De overvloet en goetcoop[te] van rijs can Zijne E.E. vuijt den mont van Sr. Cunningen verstaen, die Sijam en andere plaetsen alle verre te boven gaet, die vente van partije cleeden, als oock andere bijwaeren als spiegels en weinich norenbergerije can men daer met goede profijtten venten. t' Japons zilver en geeft aldaer oock geen verlies, als in Sijam wel doet, namentlijck t' fabuquij¹⁵), alsoo daer zoo nau niet sien.

Voor desen is door noot, alsoo geen ander persoon present was, aldaer gebleven tot conservatie van tcapitael eenen, genaempt Pieter Seijs¹⁶), die gantsch onbequaem tot coophandel en met de natie om te gaen onbequaem is, derhalven verwachte van zijne E.E. heer van daer een bequaem persoon, die zijne rekeninge en stuck van handelinge oock nae die lantswijse hem wat zal connen voegen, waer ick, zoo het zijne E.E. heer onder beter gevoelen, den coopman de Milde, voor zoo veel hier op de cust gemoet hebbe, bequaem zoude zijn, alsoo geen dronckaert noch wreet mensch is, maer soect zijn eere in Compas. dienst te besteden, doch t' zelve onder beter gevoelen van zijne Ed. heer, waerover dito Seijs aldaer zal laeten blijven tot naerder advijs van zijne E.E. heer per de eerste schepen, die met een brieff van gratulatie aen de Coninck ben verwachtende.

T' schip de Galiasse is noch op de revier, alwaer het swaerlijck is op te commen, als de schepen zoo laet commen, doch alsoo Sr. Cunningen en Gaermans bij zijne E.E. commen, zullen hem van alle dien standt breeder mondeling connen verhalen, waerhoe mij gedrage.

Tot noch van tjacht Hollandia niet vernomen, dat in Julio verleden vuijt Sangora met 4000 realen naer Camboodja is vertrocken, off het door harden storm off quaet weder ergens ingeloopen is, zal ons den tijt leeren. De goede Godt bewaere haer voor ongeluck.

Hoe noodich dan om den handel tot onsen wille aldaer ten vollen te drijven, oock om de Petaneesen en andere natijen den hant van tbenzoin, wasch en andere waeren te sluijten, wij capitael en cleeden te doen hebben, zal zijne Ed. heer vuijt het mondelinge rapport verstaen, waerthoe mij gedrage. In de hertevellen en meer Japonse waeren is aldaer, als maer nae gesocht wort, vrij wat te doen. Oock comen aldaer jaerlijcx 1, 2 a 3 Chineese joncken, die, siende wij daer woonen en wel versien zijnen van contanten, ons zijde en andere waeren met der tijt mede connen brengen, daer nu maer voor de grooten maer wat mede brengen. Dit alles can zijne Ed. vuijt het rapport van Sr. Cunningen, als geseijt is, breeder verstaen, die ick wel gewilt hadde, daer gebleven hadde, dan alsoo den Coninck, om hij van Sijam quam sonder eenige vertooninge van den E.E. heer Generael hem niet dorste thoelaeten, als breeder zal verclaren.

Vuijt Sangora crije op huijden schrijven, dat van Hasel op morgen inwaert gaet om te sien, wat in den peper, die zeer aenrijpt, in dit mousson doen can. Zoo hij rijp can worden, verhope, noch een goet partijken bijeen zullen becomen.

Zal nu, zoo haest weder en tijt geeft, met het jacht Sijam versorgen, zoo anders bij den raet niet verstaen wort, Pahang om peper te coopen voor moet gaen, alsoo daer gaern voor de Chineese joncken zoude willen zijn, can men Sijam altijt noch met de joncken, van hier gaende, versien.

Van ijets nieus en passeert alhier niet, dat meriteert om schrijven, verhopen ijets vuijt het l. patria te verstaen.

Bedancke zijne E.Ed. heer, voor de goede provisio van een legger wijsns de comptooren herwaerts versien heeft.

Heeft mij in desen mijnen swacken standt van een lanckduijrige siechte zeer goet gedaen, dan noch al weeckelijck, aen een gestadel. loop gaende, worde gantsch onder de voet gehouden, verhope, die goede Godt t' zelve haest zal versien.

Voorder hadde aen zijne E.E. heer oitmoeidelijck te versoecken, alsoo mijnen tijt van vijff jaren in de Indijs nu Octobrij thoecommende expiereert, dat zijne E.E. heer mij daerin gelieve te verhooren en een ander met volle last zeijnden, dijen des Compas. middelen alhier zoude moegen transporteren, want, siekelijck gaende, geeft een mensch lust noch vermaekelijcheit in al, wat hij ter hant neempt.

Anders gesont zijnde, als zijne E.E. heer mij gelieffde noch een jaertgen alhier te laeten blijven off langer, zoude het gaern ten dienste van de Compa. doen, als zijn E. mij dies waerdich kende, alsoo nu den handel des custs en met alle, die coomen handelen, eerst bekent zijn, hier op verwachte van zijne E.E. heer antwoort.

Wat die affgelaeden goederen, zoo in den Zeewolff als de Sampson, met het verschoten gelt aan de Chineesen en Japonders bedragen, can zijne E.E. heer bij die neffenssgaende factuijra sien, waervan zijne E.E. heer ons zal gelieuen te doen crediteeren.

E.Ed. heer, alsoo noch door de lanckdijrige siechte zeer swackel. houde, zal zijnne Ed. mij gelieuen ten besten te houden niet breeder gesschreven te hebben, oock zoo ick in tstuck van d'Engelssen zijne E.E. te lange in tschrijven gevallen hebbe, mijn vol gemoets wegen tegens d' Engelssen, die ons niet en soecken als voor al de werelt, alsoo zij zelffs sonder gelt, gantsch cael en beroijt sijnen, den lofflijcken handel herwaertsover van ons te vernietigen ende onder te brengen, t' welck voorwaer ons niet langer te lyden staet, verhope, zijne E.Ed. met haeren president daer beter ordre in zal schicken.

Hiermede

Ed. Erentfeste manhaftige vrome discrete heere, zijt den Almogen-den Heere in zijner protexie bevolen, die zijne E.E. spare in lang-dijrige gesontheijt ter zalicheijt en hertelijck gegroet. Actum op tNederlants Comptoor in Patanj, adij 4en November 1620.

Met het schip de Morgensterre heeft zijne
E.Ed. breder te verwachten, alsoo verhope te-
met wat beter tot gesontheijt coomen zal.

UE dienstwilligen dienaer beryet
Gerret Fredryckszn. Druyff.

CIV. ROBERT GRAVE EN LE TELLIER, JACATRA
16 DECEMBER 1920¹).

Monsieur le General et a son Conseil.

Nous vous suplions tres humblemt. Monsieur, comme nous estant mis en vtre. protection des le quatorzme. de septembre dernier, que

nous rencontrasme[s] lun de vos vaisseaux, nommé Laide, auquel nous priasmes davoir egart a la misere ou nous estions tombez et leur presentasmes requeste, laquelle il leur pleut nous octroyer aux conditions, portees par icelle et a vingtme. dd. moijs nous descendimes en lis[le] de Nassau, ou le lendemain nous presentasmes une aut. requeste, tend. aceque leur pleust de nous assister de quelques uns de leurs hommes pour subvenir a nos malades, parceque sy peu de monde qui reste sans nestre capable de les assister, ce que nous octroyment parelle, nonobstant leur assistance il nous est mort quarante hommes en lad. ile et en tout le viage le nombre de quatre vingts quinze et ne nous re[stent] que trente deux.

Ce consideré, Monsieur, il vous plaira davoir egart au peu de m[onde], qui nous reste, ou sil vous plaisoit de nous assister de quelques u[ns] de vos gens comme pillotes, cannoniers, charpentiers et autres, d[ont] nous avons besoin, de nous laisser la traite de Bantam libre, comme notre commission porte pour pouvoir retourner cette annee en Fran[ce], sy faire ce peut, comme nous estant enjoinct par Messieurs de notre Compagnie de ce faire. Ce que nous ne pourrions faire sans lass[istance] que nous avons tousjours espoir de vous, ce faisant, vous obligerez grandement nostre Compagnie, presente a Jacatra a Mercredy sei[zieme] de Decembre Mil six cent vingt.

Gravé.

Tellier.

CV. ADRIAEN JACOBSZ. VAN DER DUSSEN, DJAMBI
27 DECEMBER 1620¹⁾.

Ed. Erntfeste manhafte wijse voorsienige ende seer discrete Heere.

Mijn jongste is geweest pr. boot van Nassou neffens de t'wee joncken van Patana, die hoope, daer voor desen wel sullen aengecomen sijn, waervan hijernevens copijne gaet.

Sedert is, Godt loff, hijer wel aengecomen den 4 deses de Engelse schepen den Diamant ende Witten Beer, waermet U Ed. missive in dato 22 Novemb. wel heb becomen alsmede U Ed. missive den 6 dito t' schip den Dolphijn ende naderhant pr. t' jacht Jortan den 21 deser.

Desen gaet pr. Engels schip de Clooff, daerin d' Engelsse gescheept

hebben 2500 po. peper, weder in huijs hebbende ontrent 2000 po. Haer schip dc Beer is besich met opcorten. Soo haest boven is, connent affladen.

Nopende de resolutij aldaer getrocken op tredres van den peper-handel alhijer, heb gesien ende d' inhout wel verstaen. t' Is den besten middel, die ick achte, nopens den handel alhijer oijt getroffen is om de peper tot een redelijcke prijs te becomen ende het vervalsen van de peper te beletten, dat hijer nijet weijnich in swanck was, want wilden wij se nijet, d' Engelse wilden se wel ende soo ter andere sijden weder, dat nu heel anders valt. Godt geve, lang mach duijren, ten sal te wedersijden geen schade geven ende groote ruste in den handel causeren.

Wat belangt de schepen, die bij den raedt van defentij geordonneert sijn tot het exploict ende wachten ofte cruijszen in de straat van Sincapura off ontrent Pedro Blancke op des vijants fusten ende fergats, comende van Maccou, zijn den 14 deser vertrocken, als den Diamant ende tschip den Dolphijn. Godt Almachtich verleen se goede buijt ende voorsichticheijt, met expresse last van halff Febr. hier weder te keeren, alsoo achte, dan van doen wesen souden tot ladinge van peper. t' Is niet te t' wijfelen, soo de fortuin eenichsints (dat verhope) dienen wil, off sullen met goede buijt keeren, want voorseecker de fregats van Maccau, enige maenden geleden gegaen, nu alle dagen na Malacca keeren sullen.

Wat belangende is t' vertrecken ofte continueren in Jambij ende dat vermits t'ervoeren van de peper door de Jambinesen na andere quartieren, hebbe wt U Ed. missive verstaen ende sal mij na U Ed. ordre reguleren, doch hoor noch geen gewach, dat ijemant derft onderstaen met haer joncken, geladen met peper, te verseijlen, dan wel met realen ende cleden ende dat na Java, want beelden haer selffs vastel. in, gel. ick oock hier dagel. waerschouw, dat aengehaelt souden werden, peper inhebbende, t' is seecker, hadden de joncken van Kitchilij Japon ende Chilij Jambij²⁾ t' voorleden jaer met goet genoegen van daer gecomen, soude nu wel genegen sijn na Jaccatra met haer peper te gaen, daer sij nu ter contrarie een schroom voor hebben, want seggen, dat sijn d' eerste geweest, wat souden hebben, die naer comen, wesende daer soo schoone beloftien gedacn, als nu mach gedaen werden.

Wat belangt t' gelt voor desen met gewelt wt den huijse gehaelt, is geen apparentie van wedercriijgen ende het, hoe daer meer van spreecken, hoe slimmer is, als hijer willen continueren. Derhalven sal mij na U Ed. missive reguleren, onder correctie, t' is veer best, soo t' mogelijck is, dat continueren ende soo veel doenl. beletten met dreigementen het vervoeren van peper op vreemde plaetsen, onder-tusschen dient gearbeijt, gel. ick doe, volgens U Ed. ordere om de inwoonderen te bewegen met haer joncken na Jaccatra te lopen ende, daer comende, most vooreerst op een cleyntien nijet gesien worden ende gel. U Ed. avijsaert, den handel vrij toegelaten sal werden met elcke, die daer soude mogen sijn, vrij te mogen handelen, soo sulcx eens geschiet, is nyet te t' wijffelen, ofte sullen jaerl. genegen wesen met haer peper na Jaccatra te lopen, maer (onder correctij) wat middel om ijeman te bewegen dit mouson na Jaccatra te lopen, want niemand daertoe verstaen wil, nijettegenstaende veel schone beloften, ofte willen hijer vaste prijs maecken ende weten, daer comende, wat de peper gelden sal, alsdan soude Chilij Jambij ende Kitchilij Japon genegen wesen derwaerts te verseijlen ende anders niet, derhalven bevindende anders geen middel ende siende, hoe ernstelijck U Ed. recommandeert, sooveel mogelijck is, t' volck te bewegen met haer peper na Jaccatra te lopen, heb daer toe anders geen middel weten te vinden als, gel. vooren geseijt is, met Chilij Jambij ende Kitchilij Japon te accorderen, oversulcx ick met Chilij Jambij verdragen ben tot Jaccatra te leveren 300 po. tegens $11\frac{3}{4}$ ra. t po. Jaccatraes gewicht ofte Jambanees $11\frac{1}{4}$ ra. na het U Ed. believen sal, alsoock ben versprocken do. Chilij Jambij hijer te tellen 2100 ra. ende daervoor tot Jaccatra te leveren 200 po. Jaccatraes gewicht, is $10\frac{1}{2}$ ra. t' po. Met Kitchilij Japon hoop mede soo te doen, ten seth na desen geen weth. Als sij eenmael maer met genougen van daer keeren, sal ongetwijffelt hijernae wel gaen, hebbende al veraccoerdeit geweest, doen de peper noch 9 ra. t po. golt.

Van eenige jachten van hier te connen missen om in de straat Sabon, Sincaprij off ontrent Pedro Blancke te doen cruijsen, waer wel goet ende achte, mede goede beuijt souden becomen, doch door t' retardement van t' schip Groeningen can noch nyet geschieden. t' Jacht Jortan heb datel. op syn arrivement weder affgevaerdicht met expresse last vooreerst te gaen soucken de schepen Dolphijn ende Diamant, die ick achte, in de straat van Sincapura sal vinden om volgens U E. ordre

t' jacht den Dolphijn te verwittigen, dat nijet wederkeert, voor twest-mouson bijna verlopen is, onaengesien den Diamant volgens onse ordre, op haer vertreck gegeven, halff Febr. sal wederkeeren, tenwaer sooveel buijt bequaem, als in goede verseeckering herwaerts conde brengen. Dat gedaen wesende, heb last gegeven, dat t' jacht Jortan sal op de wacht gaen in de straat Sabon, ten waer de vrunden tot dienst van de Compe. anders raetsaem bevonden, t' sij in de straat van Sincapura ofte ontrent Pedro Blanke op resico ende advangtage van onse Compe. alles na d' advissen, die sij souden mogen becomen hebben.

T' recht, dat verhoopt hadt, dat zijne Mat. soude gedaen hebben over de moetwil, van den Ponglou Gaedia³⁾ tegen onsen barbier gebruijckt door tdrucken van de oliphant, daer van gestorven is, is nijet geschiet, alsoo oordelen, den barbier de schult heeft, na haer getuigen daerover geroupen, oversulcx daer nijet in gedaen is, alsoo seggen, onse man de schult heeft.

T' iacht de Neptunes legt seijlrede, inhebbende 1500 po. peper ende, tenware de compste van t' jacht Jortan, soude al voor desen derwaerts gegaen hebben, dan alsoo verstaet de compste van t' schip Greuningen, heb opgehouden, alsoo dito jacht, hope, noch goede dienst in de straat Sabon, Sincapura ofte ontrent Pedro Blanck doen sal, soo Greuningen anders, dat hoop, tijdelen. arriveert, want die, na verstaet, al de peper, in 3 maenden vallende, wel innemen sal. Bijaldien t' schip Greuningen tardeert tot halff Januarij, sal den Neptunes affdepescheren na Jacatra. Hijerboven heb weder gereet leggen 2000 po. ende meer. Godt geve, Greuningen tijtlijck mach overvaeren, want hoochnodich realen ende cleden van doen heb, van realen wesende heel ontbloot ende cleden heb noch enige maer nijet te beduijden, die hoop, volgens t' schrijvens pr. Enchuijsen gesonden, neffens Greuningen mede becomen sullen, soo nijet ende van contant nijet tijdtlijck en werden gesecondeert met ra. 30 a 40000, soo sullen d' Engelsse goede cans hebben, want binnen 14 dagen ick nijets hebben sal om te coopen, t' is meeste verdriet van de werelt, siende, dat men goede dienst soude connen doen ende dat het door mancquement van capitael nagelaten moet werden, t' is t' hans juijst in tprincipaelste saijsoen van t' jaer ende sijn heel ontbloot van contant, van cleeden gelieve ons mede, soot nijet gedaen is, soo haest mogel. is, te versien, sortering, als voor desen ontboden heb, te weten kainggoulongs, mach vrij een goede

pertijje senden, sijn se goet, connen na waerdij vercocht werden, groote tapis willen nijet van de hant, ofte mosten vrij wat breeder ende langer wesen als de voorgaende, noch hebben 7 packen, can se boven een reael pr. pack nijet quijt werden, soo wel de nieuwe als oude, cangangs roode ende witte, vittilles ende percallen, salempourij, balatius, salalus, roo guinees linne, madesfons, mourij, chelas, blae boulou, sarasse gobaer ende maleije, tape sarasse rouwe sijde, carikans, petualen cleijn ende groot, de groene tot goeden prijs seer getrocken, mitsgaders andere sorteringe, die daer soude mogen sijn, 20 a 30 packen van de grootste sorteringe, goulongs mogen vrij veel gesonden werden.

Belangende de negotie in Jambij is redel. Godt geve, lang mach duijren, seg andermael, dat groote belang is na t' schip Greuningen, want soo corts nijet op en dondert, sal de Compe. meer als honderd last peper schaden alleen in de maent Januarij ende, al comende, hebbe groote vrees, t' geene mebrengen sal, nijet sal mogen smaecken ende dat vermits verstaet, t' schip Enchuijsen op t' vertreck van Jortan nijet en was gearriveert, dat mij grootl. verwondert, nijet wetende wat dencken, vreese, dat se te lang in Palimbam leggen panckoucken hebben, wat d' oorsaecke is, is mij onbekent. De peper geldende t' hans 8 ra. t po. Ick sal soucken te arbeiden, eer d' Engelsse weten, mijn gelt op is, dat resloveren de peper te coopen tegens $7\frac{1}{2}$ ra. want sij, wetende, ons gelt op is, souden geen affslach soucken, maer veeleer de prijs vermeerderen om contant peper te criigen. In de cleeden, boven gementioneerit, is goede treck tot redelijcke prijs in tregardt van de cleden, die dagelicx van buijten gebracht werden, soo van Linge als Canffer.

Alsoo mijn verbonden tijt voor vijff jaren nu, Godt loff, geexpireert is, versocht hebbende mijn verlossinge, diet U Ed. gelieft heeft mij te vergunnen, waerover U Ed. hoochl. bedankende ben, bemerckende t' goet geneugen van d' administratie, diet U Ed. belieft heeft mij te vertrouwen, daer van hoop, daer comende, U Ed. soo goet contentement te doen, dat nijet gewenst sal werden, ijemant voor mij gesonden hadt geweest.

Op mijn vertreck van hijer dat verhoop, wesen sal met t' schip Greuningen, sal volgens U Ed. ordre Sr. Albert Boumeester⁴⁾ als oppercoopman authoriseren met gelijcke autoriteijt, alst U Ed. gelieft heeft mij te vergunnen, daertegens is nijet te t' wijffelen, ofte sal mijn

schulden inhebben, want dagelijcx die ontfang, oversulcx ick Sr. Boumeester nijet sal belasten mit eenige schulden, anders als pr. reste van Sr. van Bree zal. noch t' ontfangen staet.

D'inwoonders alhijer sijn verblijdt, ick vertreck ende Sr. Boumeester in mijn plaetse succedeert, wesende t' geen, daer sij altijt om gewenst hebben. Godt geve, dat alles nu voortaan met dese verandering met genougen van dese obstinate mooren ende proffijt van de E. Hren. maioers mach bericht werden.

Wat belangt Andregirij, hebbe U Ed. missive pr. praeu expres derwaerts gesonden, daer alle daech antwoort op verwacht.

Alle daech comen verscheide Mannecabers ende andere cooplieden met haer peper aff, daerwt verstaen heb, dat boven bij de Mannecabers de tijding was, alsdat in Andregirij bij de Hollanders alderhande sortering van cleeden was, oversulcx veel Mannecabers, die anders hijer souden gecomen hebben, na Andregirij sijn, dat goede tijding is, staet derhalven een goede pertij peper van daer te verwachten, dat Godt geve. Ick maeck gissing, dat in Andregirij ontrent kapitaal is tot 1500 a 1800 po. peper.

Den Jager is besich met opcomen, hoop, binnen 14 dagen hier wesen sal, opdat ons packhuijs van de last van peper mogen ontledigen ende tegens de compste van t' schip Groeningen benede wesen.

T' jacht Cleijn Amsterdam is hijer den 17 deser gearriveert, wesende soo leck, dat het volck gestadich aen de pomp staen moeten, is t' hans binnen de rivier om de leckte, soo veel mogel. is, te stoppen ende sal van de swalpen van Palimbang gecomen tot verdubbelen van Nassouw, hem ingeven ende daermet laten verseijlen, nijet bequaem wesende om peper daer in te doen.

Op 25 deser is hijer een praeu van Linge gearriveert, waermede een brieff van Raedje Bonsou bequaem, die hijerneffens ben sendende, is verhalende, d' oude vrientschap noch souckende van zyn sijde die t' onderhouden, oock versouckende eenige pasceels voor sijn praeuwen om te gaen naer Java, Macassar, Patana, Combodia ende Chiam, oock verhalende, hoe verstaen heeft, dat Malacca soude belegert werden, soo t' selve waer is, versouct, dat men t' selve hem soude laten weten, presenterende sijn assistentij t' onswaerts. Wat belangt de pasceels, sal se hem senden ende wat Malacca belangt, advijsen, dat mij noch onbekent is, wat voorgenomen sal werden.

Noch verstaet de aengenaemste tijdinge wt de nachoda van de ballou, die geleden ontrent 10 dagen noch in Malacca geweest hadt, verhalende mij voor de waerheyt, hoe dat corts voor Malacca geweest waren 2 hollandtsche schepen, hebbende wel 2 dagen ten ancker gelegen, voor van daer scheijdende, comende ontrent een dach seijlens van daer aan Poule d' Ougra, gemoeten d' onse een portugees schip, comende van Goa na Malacca, geladen met ammunitie van oorloch, waertegens d' onse slaechs wesende, d' overhandt behielden, nemende de Portugesen gevangen ende lossende alle t' goet, steeckende tselve in den brant, de Portugesen in Malacca wtgevende, Sr. Comans daernet becomen heeft 30 metale stucken, 400 musketten, menichte cruijt ende voorts alderleij ammunitie van oorloch. Godt geve, dat d' selve tijdinge waer mach gevonden werden, ten anderen is seecker tijding, dat de rijs in Malacca seer sober is, geldende 6 gantang een reael van 8en ende is verboden, dat de swerten voor nijet een quaert mogend coopen, waerover de swerten nijet wel genoucht sijn, seggende, ijeman Malacca comende belegeren, al op de vlucht willen. Binnen Malacca syn ontrent 4 off 500 soldaten, arbeijdende nacht ende daech aen tforten sonder rusten, is t' eenemael bemuert, nu besich wesende met pallissaden rontsoin het fort te setten, in somma de vrees isser nijet weinich in, besonder met het verlies van het voorss. schip veel volck en ammunitie van oorloge verloeren hebbende ende was gesonden tot secours van Malacca. Bijaldien toecomende mousson coste besloten werden den toevoer van rijs, souden door honger vrij wat connen verricht werden. Ick verstaet wt dese Joristen, die nu cors in Malacca geweest hebben, datter waren 10 a 12 Javaensche joncken, een van Palimbam ende 3 van Macassar, de Javaensche hebben daer gebracht weinich rijs maer veel sout ende seggen al weder vertrocken sijn, lopende de strate van Syncapura door, nijtt dervende voorbij Poule Berhalle lopen. Soo sulcx waer is, is het wachten in de Straet van Sabon te vergeefs, doch men mach alle praetiens van elcke so strack nijet aennemen, want se temet spreecken, soo se achten, men gaeren hoort. Hijer wort alledaechs een Portugees fregat verwacht, dat aen Linge leijt ende derff nijet wel oversteeken. De Gouverneur heeft al 2 a 3 mael aen haer gesonden, dat se doch, soo haest mogel. is, comen souden, doende aenwijsing, waer se best souden incomen, belastende de visschers te letten op onse schepen, waer se gaen leggen, alsoe van de ordinaris reede lopen, totdat

se heel voorbij de rivieren sijn. Verstae mede, mits t' verlies van dito schip, groote vrees in Malacca is, te meer, alsoo daer seggen, seeckere tijding te hebben, dat wt Hollandt in een vloot wtgeseijlt sijn 40 schepen, wesende op comende wech herwaerts, vreese, na sij seggen, dat het om Malacca te doen is, hebbende na t' seggen van t' volck den Coninck van Jhoor geboden 4 bhaer gouts tot borch van 10 stucken, die de coninck van Jhoor weijgert, seggende, syn geschut voor geen gout te coop, noch oock nijet te leen is. Soo tselve waer is, is wel aff te meten, hoe qual. dat versien sijn binnen Malacca van ammunitie van oorloch. Ick gelove wel U E. qual. sult connen verstaen, dat onse schepen tot aen de rede van Mallacca soude geweest hebben, alsoo U Ed. tselve om redenen verboden hadt, doch alsoo op haer vertreck van hijer verstanden wt tschip Enchuijsen, daer dicht bij heen quam, datter geen schepen op de rede waren, waerover Sr. Comans seijde dicht bij Mallacca heen te willen loopen, daer ick nijet aen en t'wiffleoste sullent gedaen hebben.

Eenige dagen geleden heb noch een brieff becomen van Raeie Bon-sou, nijet verhalende als van de oude vrientschap ende sonde mij een besarsteen ende een ringetgen alsoock een aen de Engelse ende niet anders offrecerende, sal desen eijndigen. U Ed.

hiermede

Ed. Erntfeste manhafte wijse voorsienige ende seer discrete Heere, Godt Almachtich in Genade bevelende, die U Ed. wil sparen in langdurige gesontheijt ende voorspoedige regeringe. Actum in onse logie in Jambi, desen 27 Decembr. ao. 1620.

Was onderteekent

U Ed. d.w.

Adriaen Jacobszn. vander Dussen.

CVI. HERMAN VAN SPEULT, AMBOINA 26 FEBRUARI 1621¹⁾.

Edele Erentfeste Manhafte wel wijse ende seer voorsienige Heere.

Mijn Heere, naer behoorlijcke eerbiedinge, soo en dient desen tot geenen anderen eijnde als omme U E. te adviseeren, hoedat het Postpaerdt hier op den 26en des morgens sijn gewaer geworden binnen

gaets. Nietjegenstaende ick volgens U E. last, soo haest U E. met de vloote vertrocken waert, een persoon op den hoeck van Allanc gestelt hadde, soo schijnt, dat overmits dito Postpaert bij nachte aengecomen is, hetselve gemist heeft. Van den coopman van twoorsz. schip hebbe verstaen, dat hij onder Bouro nevens t' schip Delft met sijn vloodt over de 10 dagen in stilte ende contrariewint heeft gedreven ende dat Delft over de 23 doden hadde t' sedert sijn vertreck van Jaccatra, hebbende daerbeneven over de 70 siecken, waerover hebbe goet gevonden een talle in alder ijl derrewaerts af te vaerdigen ende hem te verwittigen, dat ingevalle den scherpen wint zoo continueert ende het vloodt den spoet sijnner reijse soude mogen verhinderen, dat hij het volck, vivres ende andre dependentien daerwt lichte ende late het sincken ofte verbranden, opdat ommers sijne reijse daerdoor niet langer verachttert en werde, naer de mael U EE. daer op twitterste daernaer verlangen ende U. E.E. op sijn vertreck niet anders en presumeerden, off Delft soude in Banda al gearriveert sijn. Ick en twijffele niet, soo ditto talle het schip Delf can beloopen, off den Advocaat Sonck²⁾ sal behoorlijcken ordre stellen, wetende UEE. last. Ick hebbe sijnne Ed. mede geschreven, soo hij sich eenichsints kan behelpen met water, dat hijt rechtdoor naer Banda late staen sonder hier an te comen.

Het Postpaert sal daelijck vollegens UEE. ordre wederom afvaerdigen. De gebreekende Engelszen hebben hier tot noch toe niet vernoomen, presumere wel halff, dat UEE. die daer wel mocht gevonden hebbe, sulckx dat hetselve naer mijnde opinie wel een gemaecte mouwe mocht wesen ende dat Sterre hier gecommen is omme de heere te abuiseeren met ophouden, dewijle hier noch geen Engelsz. meer en hebbe vernoomen.

Die siecken beginnen fraeij te convaleseren, sulcx dat de wacht vrij versterkt wert, van alle de siecken en is tot noch toe niet meer als een overleden ende alsoo t' sedert UEE. vertreck niet sonders adviserens weerdich is voorgevallen, soo sal eindigen ende UEE.

Hiermede

Edele Erentfeste Manhafte Gestrengen ende seer voorsienige Heere naer mijne gans gedienstige gebiedenisze in de genadige bescherminge des Hoochsten bevoolen laten, die UEE. genereuse aenslagen gelieve te segenende ende tryumphant met gesontheijt late wederkeeren. Actum in tcasteel Amba. desen 26en Februarij Ao. 1621.

CVII. HERMAN VAN SPEULT, AMBOINA 2 MAART 1621¹⁾.

Myne Heere saluyt, t' voorgaende is copye van mynnen laetsten, gesonden pr. t' Postpaert. Het is soo, dat op den 27en des avonts ontrent 9 uren geheel de in proviso de Hr. Avocat Soncq hier met een tingen quam, latende Delft ende het Wapen van Jacatra ongeveerlyck 2 mijlen by Oosten den hoeck van Rossenive, hebbende gemist de prauwen, soo ick affgevaerdicht hadde, te weten eene naer Bouro ende eene naer Allang omme op het schip Delft te passen ende haer U.E.E. ordre te participeren, doch overmits deselleve op eene eynden seijl gewaer wierden, meynden, dat het Delft most wesen, soo vervolchde t' voors. schip tot het casteel, doch by de wercke comende, bevonden, dat het d' Engelsche Change was, daer den Amiral ende Mr. Mouschamps²⁾ mede comen. Ick hebbe synne E. volgens U. E. arrest laten congratuuleren met onse coopluijden, dan, deselve daer comende, geliet sich, off indispost was, dat hy my oock door eenige van syn volck liet weten, wesende daermede syne meijininge, dat hem persoonelijck soude comen congratuleeren, opdat Haere Aengeboorne Hoochmoet genoech mochte gedaen werden, waerop syne Ed. weder liet antwoorden, dat ick den verleedenen nacht mede niet wel te passe geweest en was. Hierop sont syne E. Mr. Mouschams aen lant, my aendienende, dat den Amiral op morgen soude vollegen, wesende den eersten Meert, dat soo solemnelyck geschiedde, als onse gelegenthetyt alsdoen vermochte, doch behoudens ons preminentie, dat naer ick cost bespeuren (alhoewel hy sulcx conniveerden³⁾), niet heel wel naer haer syn en was, dat wij ongemerct lieten doorgaen. Ongevaerlyck een ure, naerdat den Engelsz. Adl. aen lant geweest was, versochten sij, dat de proclamatie van de puie mocht geschieden, dat haer avoyerde ofte toestont, sulcx dat hetselleve datelyck in twerck gestelt werdt, vereerende deselleve met lossinge van alle onse stucken ende eenige cherges met musquetten, daer sy wt haere schepen reciproquelyck op antwoorden, met geluckwessinge aen wedersyden. Den Almogenden, die den Autheur is alles vroeden, storte hier over synnen segen ende maecke denselven lanckdurich, dewyle te beduchten is, dat d' Engelsen conversatie ons vrijwat moeijelyck sal willen vallen, dat den tyt, die een leermeester aller dingen is, ons sal ontdecken, alsoo nietyegenstaende alle beleefde congratulatie, soo hebben evenwel ten deele malcanderen al eenichsints

geencontreert om geringe saeken, die wel soude hebben connen de-simuleeren dan omme door dien middel in tbeginsel geen invasie te lyden, soo hebbe my daer wat hart tegen gestelt ende syn nu beter vrienden als voor desen. Wij hebben dien vollegens overal op de comptoiren geordonneert, dat de boecken op den eersten sullen gesloten werden ende sullen op morgen de saecke by der hant beginnen te nemen volgens de nieuwe ordere, alsoo d' Engelsen van dage doende syn om de Sterre te depescheeren, de Change, seyt den Amiral, sal binnen 8 a 10 dagen vollegen.

Halleny, Capn. Hitoes soon, gaet met de Sterre derwaerts.

Van dage syn met den coopman Mouschamp in communicatie ge-weest, heeft openinge van syn cargasoen gedaen, waerby geen sonder-linge, hier geeyste goederen en comen als 60000 Rn. in contant, heeft versocht wooninge hier aan tcasteel apart, doch op de comptoiren, als Hitoe, Loehoe, Cambello ende Larrica, hebbe hem affgeslagen, ten aensien sulcx groote comotie soude veroorsaecken ende tot notabele prejuditie van de Compa, soude tenderen ende dat des dachs synne coopluijden in de logie sullen compareeren ende des nachts buyten slapen, dat haer toegestaen hebbe, achte, sij tot Jan Joosten sullen loegeren, tot der tyt ende wijlen, by ons eene bequame logie gebout sal syn, oock hebbe haer in tcasteel plaatse laeten prepareeren, daer sy haere goederen sullen leggen. Den coopman bovengenoemt is mede openinge gedaen van onsen ontfanck der naegelen, die tot den eersten Meert syn 1051 bhaer, ick achte, datter noch wel ontrent de 100 a 150 bhaer mochten achter de hant wesen, overmits de mooren haer altijt hebben laeten voorstaen, dat wy haer wilden abuijseeren ende daernaer hooger prijs op de comste der Engelse souden becomen.

Naer men my avijseert van de comptoiren, soo syn de teecken-en van de naegelen vant toecomende jaer wederomme seer schoon, Godt geve, deselve tot perfectie mogen comen.

De joncke den Dolphyn is hier op gisteren gearriveert, heeft niet meer als ontrent 2 lasten rys medegebracht, de andere vryburgers hebben haere joncke moeten abandonneeren ende verbranden, overmits t' vervolch van 2 Portugese fergats, daer sy haer wel tegen geweert hebben naer haer eygen seggen.

Wij hoopen, dat door Godes Genade het schip Delff ende tWapen van Jacatra voor (dat) dese aldaer met lieff wel gearriveert sullen

wesen ende oversulcx niet en twyffelen, off den Almogenden sal U.E.E. goet beleyt ende magnanime couragie scgenen, naer welcke tijdinge mij allreede hertelyck begint te verlangen ende dewyle yegenwoordich niet anders aviseerens weerdich en is voorvallende, soo sal besluyten ende U.E.

Hiermede

Edele Erentfeste Gestrenge manhaftte wel wyse ende seer voor-sienige Heere sal U. E. E. naer myne ootmoedige gebiedenisse ende hertelycke groete in de bescherminge des Alderoppersten bevolen laten, die UEE. aenslagen soodanige wtcomste verleene, als Uwen goeden yver ende de welstant van de Compa. is vereyssende. Actum in tcasteel Amboyna Ai. 2 Meert Ao. 1621.

De Hr. Gouvernrs. Houtman ende
van Ansen syn hertelyck gegroet.

De Heere gelieve te belasten aan de coopluyden, dat ommers by haer partinente notitie gehouden van de goederen, die in Banda geleverd werden, opdat te sijnnen tijt comotie in rekeninghe mach geweret werden. Vale.

CVIII. HERMAN VAN SPEULT, AMBOINA 19 MAART 1621¹⁾.

Wij hebben met hertenvreuchde seer gaeren verstaen door UEd. seer aengenamen van den 15 deser, als door Sr. de Lange²⁾, die hier op den 17 naer middernacht quam, de victorieuse ende triumphante wtcomste, soo UEd. den Almogenden verleent heeft over dese onse lange ende wytberoemde vijanden, dat niet buijten merckelyck perryckel ende groote moeijte, naer verstaen, en is geobteneert. Doch hoe difficulteuser oorloge, hoe meerder eere. Het ganse lant heeft hier van dese tijdinge, alsoo sij altijt eenichsints met hope gevoet sijn gebleven, ja door andere hebben verstaen, dat sy haer hadden laten ontvallen, dat UEd. niet den eersten maer den derden generael waert, die haer met gewelt aengetast hadden ende dat het wel soo was, dat UEd. nu machtiger quaemt, dan, dat sy mede op UEd. beter gehoocht hadden, doch nu sy verstaen, dat UEd. door syn cloeckmoedich beleijt de Heere

soo loffelycke wtcomste verleent heeft, nu betoont sich een yder metter mondts even blyde. Den Engelse Amiral was mede (naer hij seyde) seer verheucht van de Hr. syn victorie, deselue seer exalterende, doch hoe sij sulcx meynen, can UEd. affmeten. Den bovengenoemden Amiral op gisteren ontboden sijnde, hebbe hem voorgehouden de gestalte der saecken van Pouleron, daer hij sich vry wat gealttereert in thoonde, te meer verstaende, U Ed. d' Engelsen niet langer als 3 dagen respyt en hadde gegeven, waerop hij geresolveert heeft op morgen avont te vertrecken, sich beclaegende, dat hy niet daer en was, daerop hem antwoorde, dat hem al over eenige dagen geleden hadde aengewesen, hoe noodich syne presentie daer soude sijn, daerop hij antwoorde, dat als de Rubijn gecomen was, dat hyt alsdan niet lange en soude maecken. Daer op allegerde, dat mij docht om de comste van den Rubyn soodaenige saecken als de yegenwoordige was, niet en behoorden wtgestelt te werden, te meer naer verstaen, dat den Rubijn hier soude blijven leggen tot het veranderen van tmousson ende, soot om den rijs alleenelyck was, dat den Rubijn sonder tytverlies hem naer Banda kon volgen, doch dese, noch andere redenen en waren toen ter tijt niet suffisant. Wat syn oochmerck geweest is, can U Ed. beter affmeten, als ick sal connen schrijven, dan nu verstaen hebbende, in wat gestalte de saecken daer staen, hebben hem haest anders doen resolveeren.

Ik soude mede wel van U Ed. opinie wesen, dat men alle de mooren van daer souden doen drijven, als men maer volck by de hant hadde omme de boomen te onderhouden, dan nu salt myns ordeels beter wesen, datter de helft blijve, principalijck nu U Ed. haer soo verde gebracht heeft, dat sy de wapenen overgelevert ende haere sterckten geraseert hebben. Het is wel soo, dat te beduchten staet, dat de verlopene mettertyt haer onder den duim al wederomme derrewaerts sullen vervoegen, dan, als wy ons boven versterkt hebben, soo en issen geen swaericheyd ende alst al geviele, dat men speurde, dat sy iets wilden attenteren, soo soude men, volck hebben(de) om het lant te peupleeren, haer lichtelyck van daer doen vertrecken.

Met verwonderinge hebbe verstaen de trouweloose ende valsche handelinge der Engelsz. dat een seer schandelyck stuck is. Wij syn met costelycke bontgenoten opgescheept, daer wij ons in tijt van noot wel souden mogen op verlaeten. Het schynt, dat sy alle schaempte ende

eere gans ende gader 'aen een syde stellen ende niet anders en pogem als haer met valscheijt ende bedroch te behelpen, dat al geengendreert wert wt wangunste, doch ick en twyffele niet, off den Almogenden sal U Ed. loffelycken yver voorts segenen, dat alle haer valscheden sullen voorgecomen werden ende haer tot schade ende schande gedien.

Wij sullen hier volgens U Ed. last (met Godes hulpe) sorge dragen, dat door de Engelsen ons geen voordeel afgesien en werde. Soo bevinde, dat sy haer ieswaerts in te buijten gaen, soo sullen haer straffen naer merite.

Yegens de Heer syn compste sullen alle de Orangcays volgens U Ed. ordre laten beroepen van alle ommeleggende plaetsen, soo onderdaenen als bontgenoten ofte geassocieerde, hebbe deselve met eenen laten waerschouwen, dat niemand op lyffstraff eenige gevlochte Bandaneen en gedogen, dan, die connen bekomen, doot off gevangen aen tcasteel te brengen. Soo den persoon, bij U Ed. gementioneert, hier compt, sullen alsdan UEd. last in twerck stellen.

Pr. eerster gelegenheit sullen de vrienden in de Molucas dese lange verhooppte victorie participeeren, alsmede dat U Ed. haer pr. eerste comoditeit van alle nootwendicheden sullen provideeren ende de oude soldaten verlossen.

Mij is seer aengenaem geweest te verstaen, dat Vogel³⁾ hem soo mannelyck heeft gequeeten, vertrouwe volcomentlyck, dat U Ed. naer syn gewone discrete sulcx liberaelyck sult recompenseeren, opdat, in toeckomende yets voorvallende, andere daerdoor mogen ganimateert werden.

Den Engels. coopman, die sich agent laet intituleeren, hebbe op syn versoeck buyten by Jan Joosten geaccommodeert, overmits sy (naert schynt) by nachte niet garen besloten en sijn, daer hy naer sijn seggen wel geaccommodeert is. Onse coopliden hier aen tcasteel houden yegenwoordich haere oncosten apart, sullen op U Ed. comste met lieff hooren, wat gedeelte sy in de voorsz. ongelden van coopmanschap sullen hebben te dragen, alsoo sy verstaen, niet vorder als een derde behooren te contribueeren.

Dito Mouschamps heeft op my versocht, dat wij uijt de geraemde artijculen by U Ed. ende den raet van defentie eenige souden extraheren ende sommige naer eysch van myn gevoelen extenderen, waernaer de coopliden haer op de comptoiren souden hebben te reguleeren,

die by ons, den Amiral ende Mr. Mouschamps voorut syn geagreert ende onderteyckent, waervan hiernevens copie gaet. Den tyt sal daerin altemets noch groote veranderinge bybrengen, alsoo dit maer een begonnen werck is.

Den Engelsen Amijral heeft nu onlangs vry wat t' onvreden geweest, doch yegens mij gedissimuleert ende dat overmits eene van syn volck op diefte aen lant wiert bevonden, die tot den Engelsen coopman door haer gebonden wiert gebracht, tot welcker tyde ick uijst by gevallen daer in huijs was, waerover, verstaen hebbende syne faute, belaste, dat men denselven aen tcasteel soude brengen, hetwelcke sij deden ende ondertussen, dat de attestatien ende confessie genomen wierden, soo verliep al eenigen tijt, in derwelcke ick meynde, dat sy voor hem souden hebben commen bidden, doch sy en maeckten daer geen gewach aff ende alsoo te dien tyde versheyden gedelinqueerde in appre-hentie hadde als een moordenaer van Mamala ende oock eene van de onse, die mede dieffste begaan hadde, soo hebben deselve met den Engelszman, naerdat hem proces gemaect was, wesende den Engels-man gecomdenneert gegeeselt te werden, die alreede aen de galge gebonden was om syne straffe wt te staen, die door voorbidden van de hooffden onser onderdaenen relaxeerde van syn opgeleyde straffe ende sont hem naer exhortatie wederomme aen boort, alsoo my docht, voor eerst onse autoriteit genoech gedaen was, Desselven daechs quam de Hr. Amiral, gelaeden met een deel Engelse courtoysien, my bedankende voor de genade, soo den dieff geschiet was, seggende, dat hij daerby kost bespeuren onse goede genegentheit tot hunlijden ende dat hy niet anders en meynde, off wy souden hem gehangen hebben, dat hy (naer syn seggen) wel meriteerde, sulcx dat sy mettertyt onse wyse mede sullen leeren, doch de noot breeckt met haer weth.

De siecken, die hier gebleven waren, syn, Godt loff, meest aen de beter hant. Nu op stont cryge tydinge, dat Swaen Claessen, die met avisnen naer de Molucas gesonden hadde, in therwaerts comen den 9 January lestleden van de Papoas is genomen ontrent Lesbatte, die hem met de Mardyckers hebben vercocht aen die van Kessyr, die nu gecomen sijn in onse eylanden omme deselve te lossen. De brieven (seggen sy) wilden op Combello senden, doch en hebbe die niet vernomen, sulcx dat door dit ongeval gefrustreert blyve van de avysen

wt de Molucas ende alsoo yegenwoordich niet anders aviseerens weer-
dich en is voorgevallen, soo sal eyndigen ende U Ed.

hiermede

Edele, Erenfeste gestrenghe wel wyse ende seer voorsienige Heere
naer mynne gedienstige gebiedenis den Alderoppersten in genade
bevoolen laeten, die bidde, U Ed. gelieven te spaeren in lanckdurighe
gesontheyt, opdat U. Ed. mach genieten de welgemeriteerde loff van
U Ed. wytvermaerde daden ende conquesten. Actum in tcasteel Am-
boyna Ai. 19 Marty Ao. 1621.

Met Sr. Delange sende een weynich boter, is half versuyrt, dat voor desen niet beter daermeede gemenageert is, oock gaet hier nevens ciripinang ⁵), wenste wel andere regales mochte senden. D' Heere Gouverneur Houtman sy hertelyck gegroet.	U. Ed. seer onderdanigen dienaer Herman van Speult.
--	---

CIX. PIETER VAN DEN BROECKE, SOERATTE 2 APRIL 1621¹⁾.

(Afgedrukt Westerkwartieren, p. 227, lees p. 230 r. voor „seces”, „Reces”, r. 1 v.o. voor „U”, „de”, p. 233 r. 9 voor „man 33”, „man van 33”).

CX. PIETER VAN DEN BROECKE, SOERATTE 11 APRIL 1621¹⁾.

Erentfeste manhafte achtbare wysse voorsieniche ende seer ge-
strenghen Edel Heer.

Naerdat de Engelsen met haer variabel resolveren my beloof特 had-
den, dat de schepen, die costi wilden, precis vertrecken primo April,
syn sy niettegenstaende de belofte (Godt weet waerom) tot noch toe

hier gebleven, soedat ick myn seer verfoye, het fergadt daerom soo lang opgehouden hebbe, daert meer als een maent greeet is geweest ende maer alleenel. naer hun heeft liggen wachten, wete in der waerheyt tot noch toe niet, wat sij in den sin syn hebbende.

Verstaen alleenel. wt den mond van sommige perssoonen, dat de twee schepen, die naer Engelant gedestineert syn, vermijs te laet op tjaer ende de mouson verloopen is, met de ander twee, die costi willen vertrecken in compa. tot aen de Caep de Commorijn ende van daer voorts naer Atchin zullen loopen om te sien, off zij bij avontuer aldaer noch een scheepslandinge peper souden connen becomen ende alsdan soo t' saemen naer huys loopen. Seggen rontwt, dat den gesetten tyt van naer Engelant te loopen gepassert is ende haer instructie vermeld, dat se nergens souden blyven verwinteren. Wat daervan is, sal UEd. (ingevalle Godt Almachtich belieft, dit ons fergadt in salvement costi arrieveert) wt den mont van den schipper Jan Jansz. Root²) wel connen verstaen, die ordre gegeven hebbe daer soeveel op te passen, als moegelycken is.

De Engelsen hebben in tleste noch partij rys ingenomen, niettegenstaende seyden (als in mynnen voorgaenden vermeldt), aldaer geen rys noch mantimentos van doen hadden.

Den gemeijnen man van haer volck, soe officeren als matrosen van dese schepen, hebben ditmael sulcken grooten quantyteyt baftas en andere cleeden voor de Zuyt opgemocht, dat ick niet alleen daerover verwondert ben geweest, maer oick de inwoonders selven geven wel 30 pr. cento meer voor tgoet, alst weerdich is, soedat sij so costi de mart (voor de compa.), als hier bederven.

Ick hebbe over dit stuck met den cappiteyn Mr. Thomas Raestel³) (dat een siviell ende een cloeck jonckman is) in discoursen geweest, die, sulck (naer syn seggen) oock niet wel en gevalt ende seght, omdat het syn eer touscherende ende de compa. soe schadelick, haer hierover wilt schriven.

In mynne voorgaende hebben gealligeert, dat de Engelsen jaerlickx menichte van roue corael hier wt Engelandt bringen, die goede avance geeft, laet my voorstaen, dselve wt de lavandt gebrocht moet worden, par advijs.

De voyagie op Parsien dient noodich, hoe eer hoe liver, by der handt genomen om de schoone negotie van syde, die daer valt, daerom UEd.

ordre hierover met den eersten sal verwachten ende alsoo geen materie meer hebbe om dese te prolongeren, sal eyndigen ende
hiermede

Erentfeste manhafte wyse voorsienighe en seer gestrenge Edel Heer wil UEd. naer hartgrondeliche groetenisse in den protextie des Alderhoochsten bevelen, desen 11 April 1621 in Souratt.

CXI. PIETER VAN DEN BROECKE, SOERATTE 13 APRIL 1621¹⁾.

Erentfeste manhafte wyse voorsienighe ende seer gestrenge Edel Heer.

Alsoe in tWapen van Seelant geen olij is geweest, doen hy van hier vertrock, hebbe de vrycheyt gebruycckt (dat ick hoop, UEd. mij niet ten quaesten sal affnemen) ende aan de Engelsen versocht, dat zij ons van een geleiuaetien olij ende een oxchooft wyn souden willen versien, daer den Engelschen commandeur ons van heeft geprovideert, doch met condilie, dat hem sulckx tot Jaccatra wederom mocht gelevert worden, waer een resepisse op sijn versoek hebbe moeten passeren. Ick en twyffele niet, off U Ed. sal tselve laten voldoen, sullen naer ons vermogen tot allen tyden verobligeert blyven tselve wederom te recompenseren, desen 13 April 1621 in Souratten.

CXII. PIETER VAN DEN BROECKE, SOERATTE 10 MEI 1621¹⁾.

Erentfeste manhafte wyse voorsienighe en seer gestrenge Edel Heer.
d Edel Heer gouvr. genl.

Jan Pietersen Coen.

Sedert ons vertreck van ons fergadt de Goede Fortuyn neffens de Engelschen, die op den 17 April lestleden met malcanderen vertrocken zyn, (Godt almachtich wil haer in salvo geleyden) hier niet sonders gepasseert, alleenel, dat naer der handt verstaen hebbe, hoedat de twee schepen naer Engelandt gedestineert zyn, met haer volle ladinge

in compa. van het schip Londen ende een verovert Portugies prisken naer Mocha geloopen syn om aldaer te verwinteren, door dient, naer seggen, te laet op tjaer is om naer Engelant te vertrecken, doch presumere, omdat sy dit soo schondido²⁾ gehouden hebben, dat sy onder het eylandt Ahab (gelegen in tRoode Meer omtrent Mocha) op twee schepen van den Melckambaer³⁾, die dit jaer van t' Sjauwel naer Inda geloopen syn, sullen passen, omdat die van Decan haer caffel, niet tegenstaende cauwel ende firman van den Melckambaer selven hadden, gerooft hebben.

Dese schepen sullen tegen September wederom herwaerts aan comen, soedat haer maijoors dit jaer van dese quartieren geen schepen te verwachten zullen hebben.

Den 18 ditto arriveerden alhier des princen⁴⁾ schip, commende van Atchin, die ontrent 300 balen peper en weynich ander coopmansz. medebringen. Soe nu contant gehadt hadden, souden den peper tegen 36 ra. de bahaer connen becomen hebben, daer noch myn wtterste best toe doen om tegens de compst van onsse schepen op dach te coop[en]. Wat daer van comen wil, sal ons den tyt leeren.

De gouvernuer van hier ende van die van Gandivy, naerdat ick verstaen, laeten een fergadt van omtrent 80 off 90 last maken, die sij van meyninge zijn met Malim Gannij⁵⁾ in toecommende Febr. derwaerts te senden, dan sy negeren zulcx noch in mijn presentie.

Tot noch toe hebbe ick Malim Gannij met syn geselschap geen gehoor gegeven, hope, dat alles wel ten besten sal comen.

Den roep gaet hier sterck, dat de 4 Portugiese gallioenen, naerdat se haer wederom wat gereddet en van cruydt ende loot versien hadden, naer Mocha geloopen sijn, soodat te beduechten staet, sij wellichtelick de Engelsen geladen schepen (die van wynich cruyt en loot versien sijn) mochte rescontreren en alsoo geen materie meer hebbe om desen te prolongeren, sal eyndigen ende

hiermede

Edel Erentpheste manhafte achtbare wyse voorsienighe ende seer gestrenge Edel heer wil U Ed. naer hartgrondelycken groetenissche in de protextie des Alderhoochsten beveelen, den 10 May 1621 in tcomptr. Souratt.

CXIII. MARTINUS SONCK, KASTEEL NASSAU OP BANDA
NEIRA 6 JUNI 1621¹⁾.

(De eerste 5 alinea's zijn afgedrukt Conqueste p. 323—325. P. 323 r. 7 te lezen voor „door” „der”, r. 9 en overal elders voor „Rossingeijns” „Rossingeijn”, r. 10 voor „Pulomas” „Puloman”, r. 15 te schrappen „in”, p. 324 te lezen r. 4 voor „handelingen” „handel”, r. 15 voor „twelcke” „dewelcke”, r. 15 v.o. voor „sagon” „sagou”).

Op den 29en Meij is hier ter reede gecomen het Engels fregat den Dragonsclauw, quam van de Custe van Ceram met ontrent 80000 stucx groote sagou, quam seer desolaet, seijsde, hoe op den 28en Maij een arambajc van Banda, daerin een orangcaij van Lonthor, was aengecompen, welcke, de Engelsen aldaer vindende, sochten die van Ceram tegens haer op te hitsen, haer voorhoudende de justitie over de orangcraits van Banda op Nera gedaen, seggende, de Hollanders ende Engelsen waeren nu eens, mosten haer leet wreecken, aen welck van beiiden sij costen. De priester van dese plaets was maegschap van den voorsz. orangcaij van Lonthor, dewelcke door denselven sooveel te wege brachte, dat die van Ceram met de Bandanesen, aldaer sijnde, t' samen spanden ende hebben geresloveert de Engelsen doot te slaen ende haer fregat te nemen. Hiervan wierden de Engelsen door een van Ceram des avonts na den eeten gewaerschout, sulcx de coopman, die met eenige andere Engelsen een lant was, de stuerman beneficns noch een ander Engelsman met een vischprautgen naer tfregat sonden, t' welck eenige swarten siende, achterhaelden het voorsz. prautgen, wierpen het om. Men weet niet, off voorsz. 2 mannen verdroncken sijn, gelyck te gelooven is, off waer belant sijn. Sij brochten soveele te weegh, dat een tvolck van tfregatte riepen, dat haer boot mannen ende die een lant senden souden, twelck, t' allen geluck verstaen sijnde, gedaen wiert. De boot een lant comende, sprongen de Engelsen datel. daerin, wierden van veel volck met groot gelier gevolght, die schrickelyck met hasegaijen, pijlen ende ander geweer wierpen, daervan 7 ofte 8 gequetst wierden, doch geene dootl. Op strant hadden de Engelsen een huijsgen, daerinne noch was 80000 stucx sagou ende 20 slaven ende slavinnen (papoues), die aen lant hebben gelaten. Hierover sijn de Engelsen tegen de Bandanesen ende die van Ceram seer verbittert, sij hebben ons gewaerschout, dat de voorsz. orangbajc op Ceram gecomen

was om sagou te haelen, daertoe een groote champan geladen soude worden. Watter van is, sal den tijt leeren ende sullen soo veel doenl. daernaer wtkijcken.

(De volgende alinea is afgedrukt Conqueste p. 325).

Op vandaech hebbe met de Engelsen in de vergaderinge van de gecommitteerde raden van defentie alhier gesprocken, twelck voor desen niet gevoechlijck heeft connen geschieden, vermits Mr. Heijs²⁾ van Pouloron ende Mr. Baits³⁾ van Poulo-ay door hart weder niet en hebben connen comen, hebbe haer gesprocken aengaende de schulden, die op Pouloron hadden wtstaende. Sy en wisten niet seeckerlijck, hoeveel de haere beliepen, belooffden sulcx met de eerste gelegenthetyt bij haere boecken te doen blycken. In onse boecken, die hier sijn, en worden geen schulden, op Pouloron wtstaende, bevonden, de coopl. Carstens, Vestermans⁴⁾ ende Clant sijn in tnasien van de schulden besich geweest.

Op Pouloron is goet gevonden, dat geen goederen sullen vercocht, nochte vruchten ontfangen worden, doch alsoo de Engelsen voorwierpen, dat aldaer veel rijs ende cleeden hadden, die, soo niet gebinificeert en wierden voor toecomende mousson, onderstallich mochten comen te geraecken, sijn met hun veraccoerdeert, dat de rijs op Pouloron sal vercocht worden, wij sullen daervan twee derde vercoopen ende sij 1 derde ende sullen haer den rijs, die wij op Pouleron genieten, met rijs op Poulo-aij, alwaer sij daervan seer sober versien sijn, vergoeden, mette cleeden sal van gelijcken gehandelt worden. Soo eenige sorteeringe van cleeden daer hebben, die wij op Nera ofte Poulo-aij niet en hebben, sullen deselve inhouden. Ons dunckt best te wesen, dat men die van Pouloron gewenne op Poulo-aij ter merckt te comen.

De sagou metten Dragonsclau gecomen, sullen in het fort Nielacke lossen, hoewel t' ons niet en behaecht. Doch op haer hart aendringen sullen t' gedooogen, vertrouwen, dat die van Pouloron ende de Bandanesen wel weten, hoe met malcanderen staen, sullen op de pracktijcken van onse openbare vijanden ende geveijnsde vrinden soo nauw als mogelyck letten.

De Chinesen, op Lonthor gevangen, hebben de Engelsen op nieus in den raet geijscht, maer alsoo niets inbrochten, welck gefondeert was omme ons deselve te doen overleveren, hebben versocht die van ons te coopen, twelck haer toegestaen hebben. De Engelsen pretendeerden

mede, dat wij van de oncosten van haer fort, staende op Nielacke, gehouden waren onse portie te dragen, gelijck sij van onse forten ende garnisoenen mosten doen, twelck haer met goede redenen, onder correctie, affgeslagen hebbe.

Onse huijsen sijn seer belemmert met haere personen, coopmanschappen ende andere provisie, twelck haer voorgehouden hebbe ende affgevraecht, ofte deselve noch in lange in onse huijsen wilde bergen ofte selfs huijsinge maecken, waerover haer seer verwondert hielden ende wtdruckel. seijden, dat wij haer van huijsingen voor haer personen ende goederen mosten versien, volgens de resolutie, bij de gecommitteerde raden van defentie in Amboijna genomen, waertegens haer vertoont hebben, dat, waer wij huijsen t' overich hebben, men niet naerlaten en sal haer te gerieven, maer dat selfs costen sien, gelijck oock bekenden, hoe cleijn onse huijsen ons vielen ende opdat haer niet souden laten voorstaen, dat eenige eijgdom aen ons huijsen hadden, heb haer vertoont het Ve artijckel van de resolutie, op den 26en December ao. 1620 bij den raet van defentie tot Jaccatra genomen⁵). Tot huijsinge te timmeren en hadden geen gelegenht. ende tot huijshuijrs voor haere goederen te betaelen, costen qualijck verstaen, doch verstanden eijntl. dat het soo behoorde.

De gerecomandeerde werken voorderen naer vermogen, het fort op Lonthor is tegenwoordich claer ende van alles voor 5 ofte 6 maenden versien.

Omme het bosch op Poulewaij schoon te maecken is de burgerije seer naerstich, aen de regenbacken binnen t'fort sijn vast doende alsmede omme het huijs brantvrij te maecken, het jacht, met Delft gecomen, staet op stapel, maer t' werck gaet soo hart niet voort, als wel wenste. In tschip Amsterdam was een ton met blockgens, juffertgens⁶), trosgens ende andere gereetschappen van het jacht, hetwelck tot Jaccatra op stapel staet, t' welck ons wel soude te pas gecomen hebben ende aen Cooper⁷) van den commandeur Gorcum belast was t' selve hier te laten, maer is niet geschiet, veel van ons hout wort er tottet jacht verbesicht, U Ed. gelieve daeromme te dencken. De meeste huijstimmerlijden werken meest mede aen het jacht, behalven 2 a 3, die de beddingen ende affsuijten repareren. Sullen soo haest doenlijck aen tgroot huijs vallen, het hout, dat wij hebben, daertoe gereeet maecken ende steen bij de wercken laten haelen.

Van geweer bevinden ons heel qualijck versien, de scheepen hebben oock niets te missen, sijtgeweer ende bandeliers gebreecken ons meest, daervan soo haest doenlyck dienen geprovideert te werden. Over de hondert oude loopen, soo van musquets als roers, hebbe van Poulo-aij medegebracht, eenige oude musquetten hebbe op Poulo-aij alsmede op Nera op doen maecken, daermede haer de burgerije moet behelpen, totdat van andere versien sal cunnen worden. Het onnutte geweer sal met d' eerste gelegenth. naer Jaccatra senden, van lichte roers gelieve U Ed. ons te provideren.

Het reecken van de ongelden met de Engelsen heeft tot noch toe seer slordich ende traech bij Carstens bevordert geworden, sal voortaan de ordre, daerop gestelt, beter doen observeren.

Jan Carstens, soo haest hem aengeseijt was, dat U Ed. hem sijn vrijheit vergunt hadde, wiert datel. traech ende negligent tot des Compa. dienst ende scheene hem nieuwers als met sijn eijgen ende particulier proffijt te becommeren, t'welck bemerckende, hebbe Jan Clant van Pouloron ontboden, opdat Carstens in sijn presentie een Sr. Vestermans transport mochte doen, sijn tot noch toe doenden geweest over de goederen. Carstens seijt, dat dese gansche maent noch vandoen heeft om sijn boecken cl aer te maecken.

In seeckeren brieff, gedateert den 4en Junij, schrijft Corn. Gerritsz¹⁾ als volgh: Sr. Baits is voorleden nacht met onse tingan naer Nera gegaen, ick achte aan U E. iet clagen wil, want heeft mij voorgeleijt maent om maent de regeringe van tfort ende garnisoen te hebben. Als het sijn maent is, dat hij dan de reecke. van ongelden met mij reeckent, behoort hem daermede te genoegen; en hebbe hiervan in den raet niet mentie gemaecte ende, wat van de saecke was, aan Mr. Baits vernomen, seijde, dat noijt eenich woort ofte questie dienaengaende met den coopman hadde gehadt, maer dat hij, soo Corn. Gerritsz op seeckeren avont ter bruijloft was ende de sleutels van tfort aen een assistent overgeleverd hadde, op den asst. versocht heeft om wtgelaten te worden, twelck den assistent weiijerde, seggende, dat geen last en hadde om de poort te openen, waerover Mr. Baits ende den asst. in voordere woorden geraeckende, Mr. Baits seijde, dattet sijn maent was, waerop den asst. antwoorde, dat in sulcken gevalle daer niet op en paste, wat hier van sij, sal naerder vernemen.

(De volgende 2 alineaas zijn afgedrukt Conqueste p. 325. Lees r. 8 v.o. voor „ront homme” „rontsomme”).

Wij hebben hier bij tfort noch vier cassen lonten, wt Delft sullen een cas connen lichten, Orangne sal niet connen missen, van gelijken Enchuijsen ende de Seewolff, mette lonten wort soo veel doenlijck gminageert, waerop in sonderheyt goet regart laten nemen.

Het schip Enchuijsen sullen in tlaeste van tmousson dienen te versenden, alsoo van buijten ende van binnen versien moet wesen. Orangne sullen volgens U Ed. ordre mede, soo haest missen connen, naer de Molucques depescheren, de Zeewolff soude mede connen vertrekken om in andere diensten gebruikt te worden, soo de scheepen niet door gebreck van volck moeten hier houden.

Mr. Welding⁹⁾ is op gisteren avont bij mij gecomen, mij voorhoudende, dat alsoo de Engelse compe. het derden van de oncosten mosten dragen, die hier in Banda gedaen wierden, oversulcx mede behoorde in den raet te compareren ende sijn stemme te geven, waer men het volck ende vaertuijch, daer sij de oncosten mede van hielpen dragen, souden gebruiken. Hierop en heeft mij niet geraden gedocht datelijck te antwoorden, maer hebbe hem tot van daghe wtgestelt ende sal hem alsdan in den raet antwoorde geven, dat als wij de Engelsen goet bewijs ende blijck doen, waeraen de oncosten, daervan sij haere partie hebben te dragen, gedaen sijn, sij haere portie betaelen ende een derden van de nooten ende soulie genieten, dat men aan wedersijden malcanderen sal voldaen hebben ende alsoo de Engelsen principalijck schijnen te letten op het eijnde van de volcomene victorie over onse vijanden alhier, oversulcx haer tot vercrijginge van deselve mede garen souden indringen, mij dunckt, (onder correctie) hoe tot voorder antwoord dienen sal, dat de garnisoenen, van U Ed. alhier gelaten, tot bewaringe van de eilanden van Banda dienen ende tot wtvoeringe van den oorloch U Ed. de schepen ende t' volck alhier gelaten heeft. Mij dunckt mede onredelijck te sijn, dat men haer enige dispositie over de landen ende volckeren, onder tgebiet van de Ed. Ho. Mo. Heeren Staten Genl. sorterende, soude toelaten. Moet het soo wesen, sal daerop van U Ed. ordre verwachten.

Jaccatra, de Galleije, corracorren, tingans, orangbaicks ofte ander vaertuijch, dunckt mij, dat meerder reden toe hebben om haer advijs te geven, waer noodich sij gebruikt te worden, doch dunckt ons niet

om redenen, die ick naermaels sal verhaelen ende U Ed. sonder twijffel wel bedencken kunt, dat sulcx voor dees tijt ende in dese gelegentheijt behooren toe te laeten, sullen oversulcx van gelijcken UEd. ordre hierop verwachten.

Alderhande spickers sijn hier seer noodich, alsmede roe- ende staeff-ijser.

Hiernevens sende de monsterrollen, die Carstens van den voorleden maent Meij heeft overgegeven, maer gelooft niet, dat die soo perfect sijn, als behoorden, waervan ter naester gelegentheijt sal adviseren. Tschip Delft heeft noch 72 eeters ende daertoe 22 musquetten, Orangie 80 eetters, 15 musquetten ende bandeliers, de Seewolff 48 eeters, 24 musquetten, Enchuijsen 50 eters, 20 musquetten, Twapen van Jaccatra 16 eters, 7 musquetten, de Galleije 33 eters, 6 musquetten.

UED. gelieve doch niet te vergeten ons van geweer, soo roers, bandeliers ende sijtgeweer, te versien, sijn wel hondert mannen, soo borgers als volck van de tingans, die geen geweer en hebben ende wt de scheepen en kunnen niet lichten. Soo die iets sullen behouden, dienen mede eenichsints geprovideert te blijven. De Engelsen geven wt, dat het schip de Engelse Sterre met den eersten mede van meeninge sijn te versenden ende dat Mr. Hais als coopman daermede sal vertrekken.

Drie Japonders van de Compe. van Capn. Gilde¹⁰⁾ ende 3 jongens sijn met de scheepen sonder verloff van hier vertrocken, welcker namen achter de monsterrollen staen.

Wij hebben hier veel slecht cruijt, een parthije, dat niet doocht om tot inusquetten te gebruijcken. U Ed. gelieve ons daervan mede te versien.

Desen avont sijn de Engelsen bij ons geweest, hebben met haer van de maenden April ende Maij affgereeckent, waervan U Ed. nevens dese copie sende. Verhaelden in tminste niet, dat mede gesach behoorden te hebben over de dispositie van onse garnisoenen ofte vaertuijch, oversulcx daervan mede stil sweegh, het schijnt, dat Mr. Welding mij alleen heeft soeken wt te hooren.

Mr. Welding gaet mede desen nacht met het fregat naer Pouloron, wedergecomen sijnde, sullen Twapen van Jaccatra, de galleije ende de tingans visiteren ende taxeren.

(Het slot van den brief is afgedrukt Conqueste p. 325/326).

CXIV. JAN VAN GORCKUM, AAN BOORD VAN DE DELFT
TER REEDE VAN NEIRA, BANDA 29 JUNI 1621¹⁾.

Met het jacht de Dragons Clau sal UEd. per den Gouverneur Marten Sonck van het passeren[de] alhier sijn verwitticht. Tsedert is het naervolghende voorgevallen. Wat aengaet den tocht, waervan ditto Gouverneur in den sijnen heeft gementioneert, hebben denselvigen vermits variabel weder, geleijckerwijs hadden verhoopt [niet] connen effecten. Heer Gouverneur 6 passato met 348 coppen, waervan 45 vijf het fort Nassou, 40 van Lontor, 55 vijf Sammer, 50 vijf Poulowaeij, dacronder 14 vrijburgers, 36 ditos van Lontor ende Nera, 55 matroosen vijf de schepen ende 72 Mardyckers, hetwelck wel de meeste macht, die alhier bij den anderen connen bringhen, vertrocken. Wij hebben alhier door een overlooper verstaen, op Waeijer 10 a 12 prauwen en orenbaeis by de Bandenesen ghemaect sijn, waerover den voorn. tocht in het gebercht is gestelt omme haerlieder deselvighen affhandich te macken, alsoo ons onbekent is, wat met deselvighen voorhebben, doch vermidts den continuelen regen is niets verricht. Derhalven den Gouverneur wederom naer Lontor vertrocken is omme aldaer 2 a 3 daegen te tarderen, doch geen veranderinge van weder vernemende, ijeder wederomme in sijn garnisoen gekeert, hadde oock geresloveert omme dit exilot met tingans, doch is onmogheleijck vermidts den haerden windt. Het scheijnt, dat Godt de Heer ons hierin jegens is ende tot ons voernemen niet en laet gheracken, doch moeten alles met patientie verwachten, het volck is seer geplaecht met quade beenen, waerdoor van de macht, door UEd. alhier gelo[st] en gelaeten, niet meerder als de 348 personen hebben connen gebruicken, oock soo leit op Rossengein een compe. van 100 coppen, die van daer niet gelicht connen werden.

Sijn doende omme op Poulewaeij een waterback te maecken alsmede het huijs te lastrigeren, oock hebben op Lackoij een calckoven in twerck ghestelt. Wy houden gestaedelijcken de glaeije met 3 a 4 tingans ontrent het Vrouweneilandt op de wacht omme, ofte des nachts ijets voorviel, den vijandt alle mogeleijcken affbreuck te doen, oock te beletten met geene embarquesons²⁾ ofte praeuwen van ofte aen wael te vaeren (de rest van de alinea is afgedrukt Conqueste p. 338. Daar te lezen r. 7 voor „gemeten” „genieten[de]”).

Alhier is mede een van Waeijer over gaen commen, seggen{de} een vrij man van Boton te sijn, rapporteerende, op 20 deser een orenbaek met Bandenesen van Ceram was gecommen op Waejaer, meede-brengende parthie sage, stroeyen vijf, die van Ceran gesindt sijn de Bandenesen tegens ons te assisteren, doch can hetselvege qualeijck gelooven. Bijaldien het weeder eenichsins verandert, sullen haerlieden het vier wat naerder aan de voeten leggen, doch soo hem tweeder ald[us] blijft houden, sorge, de vlot de toecommende mousson ge-nootsaect sal sijn alhier te tarderen, verhoopen, het Godt de Heer sal versien, alsoo ons anders niet als goet weder, Godt ten voorsten, is manqueerende.

(De volgende alinea is afgedrukt Conqueste p. 338. Lees daar r. 6 v.o. voor „ende“ „en de“).

Tjacht, met het schip Delft vijf het vaederlandt ghecomen, is op Nera opgheset, doch sal seer quaelyck naer ons oordelen van dese mossen door timmerlieden, die ons sijn ghebreeckende, te meer den oppertimmerman van tschip Enchuyzen is overleeden ende die van het schip Orangien liggen een quaede beenen, soodat deselviche niet ende connen ghebruijcken, oock de huistiemmerlieden weynich ofte niet weeten vijf te richten.

Naer connen bemercken, leijt den vijandt groot ghebreck, alsoo het-selviche bij haerlieder maeghere caecken connen bespeuren, hadden verhoopt, naer het vertreck van Ed. Heer generael souden hebben becommen eenighe groote quaentiten, doch in alles tot 15, waeronder mans, vrouwen ende khinderen.

Den schipper van tschip Enchuyzen is op 19 passado overleden, hebben den opperstierman wederomme in ditos plaatse ghestelt, ver-trouwen, hetselviche sijn Ed. sal gevalligen. Op 21 desselviger sijn 2 oude vrouwen door het volck van Nera ende Lontor gevanghen, maer en connen daer niets, meriterende, vijft verneemen. 29 wederomme bij die een 12 vrouwen becommen, dito rapporteerde, dat een partheie volcx van den berch met oranbaeis naer Ceram gevlycht waeren, doch dat niet ende wisten, ofte hetselviche omme aldaer te blijven ofte om assistentiy te haelen was geschiet. Soo Godt de Heere belieft eenich goet weder te verleenen, sullen het selffs dansgen(?) besen(?)

Wij en connen alsnoch niet anders bespeuren, dan dat de Bandenesen geneijcht sijn te vluchten. Soo haest sij het selviche te wege

sullen connen bringen ende dat het haerlieder aen vaertuich is gebreeckende, alsmeede door incommoditen van weder, want en can niet gheloven, sijlieden hen op soo eenen berch sullen laeten besluiten, daer geen vicktalié voor haer is te becommen, vermidts den droogen mousson genaeckt, tewelck sij wel gissen, haer alsdan ghewisselijc sal ghebeuren.

(De resterende drie alinea's zijn afgedrukt Conqueste p. 338—340. Lees p. 339 r. 6 voor „Koert” „Keert”, r. 15 voor „verolt” „vervl̄t(?)”, r. 17 voor „stoutichen” „stouticheijt(?)”, r. 19 v.o. voor „Umerato” „Umberato”, r. 14 v.o. voor „tortare” „torture”, r. 9 v.o. voor „perusaderen” „persuaderen”, r. 2 v.o. te schrappen „maer”. Kiers merkt terecht op, dat in het handschrift abusievelijk de datum van den brief van 29 Juny in 29 July is veranderd).

CXV. MARTINUS SONCK, KASTEEL NASSAU OP BANDA NEIRA 3 JULI 1621¹⁾.

(De eerste alinea is afgedrukt Conqueste p. 327; na „effect gesorteert” volgt:) hadden bijeen vergadert

36 burgers, soo van Nera als Lonthor

50 burgers van Poulo-aïj, daeronder 14 soldaten

45 soldaten wt het casteel Nassauw

60 soo Scheauwers, mardijckers ende Bandanesen van Poulo-aïj

50 soldaten van Sammar

241

Dese hadde ick naer Sammar gesonden ende volghde tegen s' anderen daechs, den 9en Junij, alsoo alle op Sammar niet kosten logeren, met

55 bootsgesellen wt de schepen

40 soldaten van Lonthor

12 Mardijckers

107

241

t'samen 348 coppen.

Eer op Sammar met de bootsgesellen ende soldaten van Lonthor kosten komen, beliep ons een regen ende duerde een groot uijr, waernaer met de presente cappiteijnen ende luijtenanten resolveerde (hoe wel gesustineert wiert, dat heen ende weder op Waijer dien dach niet souden hebben kunnen gaen) op wech te slaen ende ons eens te verthoonen, onderwegen ontdekte de voorste parthije drie Bandanesen besich om een sagouboom om te hacken. Door onvoorsichtige haesticiteit van d' onse met vier te geven, ontquament alle drie, een wiert er gequetst, daer- van het bloet gesien wiert, verlieten een sabel met een byl.

Stijff een derdepart van de wech van Sammar tot Waijer gemarcheert hebbende, resolveerden (vermits de duijtsen ende swarten, die de wech bekent was, affirmeerden, dat niet mogel. was dien dach op Waijer ende van daer weder op Sammar te comen, eenich volck begosten oock te klagen, dat niet voort costen ende, vermits de lucht seer betrocken was, regen vreesde) weder terugge te keren, vanwaer rechtdoor naer Lonthor gingen, alleen ons volck op strant van Sammar vergaderende; het was ontrent den avont, doen de laeste op Lonthor quamen ende waren soo haest aldaer niet gecomen, off begoste te regenen, gelijk eenige dagen daernaer continueerde, waerover weder elck sijs weegs sonde, hadden anders voor met goet weder t' volck aen Salamme aen te setten ende van daer op Waijer te gaen.

(De volgende 5 alinea's afgedrukt Conqueste, p. 327—329. P. 327 r. 10 v.o. te lezen voor „hoopte” „hoope”, p. 328 r. 15 v.o. voor „voornoemd” „voorn.”).

Den 22 ende 23en deser ben op Poulo-ay geweest om de wercken aldaer te bevoorderen, waren alsdoen ontfangen 80 sockels foulie ende 3000 cattij nooten. De waterback wort gemaectt van thuijs aff langs de oostgardijne 22 voeten lang, 16 diep ende 13 wijt binnen s' murs. Soot aen geen goet meester manckeert, sal een goet werck wesen. Soo sement genoech hebben, sullen noch een tamelijcke back doen maecken.

Met het huijs brantvrij te maecken sijn besich, de swarten haer slaven dragen de aerde boven, de meeste part van de duijtsen waeren weijgerich om eenige slaven daertoe te doen, allegerende, hoe haere slaven sieckelijck hadden ontfangen ende weijnich dienst van hadden gehadt, eenige, die alreede plaatse in tbosch op Poulo-ajj ontfangen hadden, hebbe tot 10 a 12 geconsenteert op Lonthor te mogen metterwoon kommen, welcker parten ick onder degeene weder sal verdeelen, die haere slaven tot

voorsz. werck laten gebruycckn ende daervan de onbeleeffde excluderen. Sij seijden, dat wel wisten, dat men haer wel dwingen koste haere slaven te laten gebruijcken, twelck ick nochtans voor dees tijt niet goet gevonden hebbe te doen.

Het is een ongeregelden hoop hier in Banda, die den toom al te ruijn gegeven is ende die naer de wetten haer voor desen voorgesz. niet en sijn gehouden, de straffe is oock tegen de overtreders niet geexecuteert, welck ick gaern op t'gevoeghelyckste soude reformeren.

Het placaet, daerinne voor desen verbooden is, dat niemant alhier soude mogen arack branden, verkoopen off verruijlen, heb vernieuwt, daerover de burgers, boven komende, haer grootel. beclaechden ende seijden, dat sulcx haer al te lastich soude vallen, waertegen haer verthoonde, datter (Godt danck) andere middelen waeren eerl. als tapper om aen de kost te geraecken. Op Lonthor woonen 36 burgers, die alle op een nae tappen.

Het is onmogelyck, dat haer sinnen tot iets anders kunnen setten, alsoo lange haer met tappen erneren, daert niet mede voort wil. Houden t' soo lange gaende, totdat het alles op is, die alsdan weder dienst versoecken.

Het tappen moet onder correctie van U Ed. hier in Banda affgeschaft worden, waeraen de Compe. alsmede de burgerije goeden dienst sal geschieden. Ick en kan niet bespeuren, datter iemant met tappen veel te boven heeft geleijt, des Comps. werken lijdien doort tappen oock groot interest, sulcks niets kan bedencken, waeromme men het tappen behoort toe te laeten, maer sal het verbot opt tappen, soo U Ed. sulcx gevalt, daeraen niet en twijfle, doen onderhouden.

Op den achtsten Junij is de facie ¹⁾) naer Lonthor van de Dragonspunt onder de voet gevallen, die weder met meerder doceringe opgemaect hebben.

Op Lackoij sijn besich om een kalckoven te maecken van de steen van de borstiwingen, hebbe daer mede wilthout bij de werken.

Op den 19e Junij is de schipper van tschip Enchuijsen overleden ende den opperstierman van do. schip weder in sijn plaetse geauthriseert.

Wij sijn seer qualijck versien van geweer, men heeft de burgers niet kunnen gerieven anders als met der soldaten geweer, die door sieckte ofte quade beenen t' selve niet kosten gebruijcken. Seer quaet geweer isser mede, onder t' gene wij hebben, onder cappn. Colffs ²⁾ compe. sijn

7, soo musquetten als roers, stucken gesprongen, waerdoor een sijn duijm heeft verlooren ende noch een off twee aan haer handen seer gequest sijn. Wij vreesden eerst, dat het kruijt vergeven was, maer bevinden, dat het des geweers schult is.

Goet kruijt sijn mede heel qualijck van versien, noch drie kassen lonten hebben wij, de vierde is geopent.

In mijne voorgaende heb geschreven, dat een kas met lont wt Delft souden kunnen lichten, maer is een abuijs, alsoo de cassen al gelicht sijn.

Om kleene spijckers sijn mede seer verlegen.

Met het jacht wilt hoe langer hoe qualijcker voort ende dat niet anders als door gebreck van timmerlieden. Twee scheepstimmerlieden van Orangie leggen aen seer quade beenen, de oppertimmerman is in perijckel van sijn been te verliesen, de timmerman van de Zeewolff heeft mede dees dagen soo gevallen, dat niet off seer weijnich arbeiden kan. De oppertimmerman van tschip Enchuijsen is mede overleden, doch die heeft noijt aen tjacht gewrocht, sulcx datter tegenwoordich geen timmerlijiden aen en sijn, als een oppertimmerman ende een onder-timmerman van tschip Delft, 2 a 3 clootgenstimmerlieden ³⁾ met eenige huijstimmerlieden, die haer weijnich met schepen te timmeren weten te behelpen.

Hiernevens sende d' affteijckeninge van Poulo-aij ende wie elck perck te beurt is gevallen.

Mede wat wtstaende schulden de Engelschen op Pouloron hebben. De Engelschen beginnen het hooft seer te laten hangen ende verdriet haer met ongenuchte, dat soo swaere lasten voor soo cleijne proffijten moeten draegen.

In den raet heb haer aengesprocken van onse slaven, die, soo op de galleye als aen de fortificatie, gebruijckt worden, daerop geresolveert is, als blijckt bij resolutie ende sullen met den eersten, hoe hier in voorder te handelen hebben, UEd. advijs verwachten.

De kalckoven wort mede door het volck van de scheepen gemaectk, welcker gagie met reden, soo ons onder correctie van U Ed. dunct, in reeckening van de ongelden sullen brengen.

Van het groothuijs behooren mijns bedunckens de Engelschen mede een deel te betalen, te weten de wooningen voor de gouvr. ende andere officieren, alsmede de plaeise, daer de provisien voor de garnisoenen gebercht sullen worden.

De Engelschen sullen U Ed. misschien klagen, hoe dat ick haer een Conincksvlaghe ontnomen hebbe.

Den 15en deser heb de Engelschen een Combeer toegelaten water te halen, twelck, opdat met verseeckerheijt mochte geschieden, doch meer om te sien, wat aldaer meer als water halen souden mogen doen, liet hem tWapen van Jaccatra met den dach dicht onder de wal korten, doch koste door harde wint daer seer qualijck geraecken, interim voer de Engelsche schipper met boot ende schuift naer de waterplaetse, alwaer ick sach, dat de Engelschen een Conincxvlag lieten waijen, alsmede dat sij dien slingerden, waerover naer Twapen voer ende ontboot den schipper bij mij, vraechde hem, off oock volck vernomen hadden, antwoorde neen, waeromme aldaer een vaen geslingert hadde, daerop hij antwoorde, dat vreese hadde, dat soude hebben moeten vechten, in welcken gevalle onder skonincx teecken wilden vechten, waerover hem de vlagh affeijschte ende liet hem deurvaeren.

In den raet heb Mr. Welding affgevraecht, wat sulcx beduijt hadde, die mij tot antwoort gaff, dat sulcx sonder sijn kennisse geschiet was ende dat mij kennelijck waer, dat de schipper een foel ende dronckert was ende wiste voorder daervan geen redenen te geven, daerop hem antwoorde, dat niet behoorl. was, dat men op eens anders lant in sulcker voegen ende op sulcken plaetse, als dit geschiet was, quam ende gaff hem de vaen weder.

Mr. Beets heeft Corn. Gerritsz. mede een derde part van de thienden affgeeijsccht, daerinne Cornelis Gerritsz. onderrecht heb, dat de tiende ons als heer van tlant alleen toecompt. Do. Beets heeft mede een huijs op Poulo Aij gecocht, twelck mij wel gevalt.

De resolutie, bij de gecommitteerde raden van defentie op Amboina genomen, willen drijven, dat hier mede plaets moet grijpen. Sij seggen, U.Ed. heeft sulcx geapprobeert ende soude oock onderteeckent geworden hebben, had de moejite wegen de overloopers niet opgecomen. Ick heb Mr. Welding hierop geantiwoort, dat de gelegentheijt van Banda niet en is conform die van Amboina ende bestaat alleen hierin de questie, dat gaern in onse forten off plaetsen de gelegentheijt hebben[de] off hier souden woonen ende gesach hebben, twelck met reden sullen voorcomen.

Hout sullen grootelijcx gebreck hebben, soo U Ed. ons daervan niet en provideert. Pannen sijn hier noch.

U Ed. gelieve ons goede parthije atap toe te senden, hier is weijnich dack oft moet seer versien sijn. Waer te wenschen, dat men overal pannendack mocht leggen om van de jaerlijcxche oncosten ende gestadige brantvreeze bevrijt te wesen. Het huijs sullen, achtervolgende de last van U Ed. soo haest mogel. beginnen ende moet oock geschieden, vermits onse huijsingen seer slecht sijn.

Bemercke, dat door groote negligentie van den coopman Carstens veele coopmanschappen bedurven sijn, men is vast besich om alles wel te doorsien ende hebben bevonden bedurven te sijn, als pr. notitie, die nevens desen sende. De packen, jae de cassen, sijn een part van de worm deurgegeten ende eenige oock verrot geweest, sulcx dat hadden verlucht geworden naer behooren ofte ten minsten in t packhuijs verleijt, soude groote schade verhoet sijn geweest.

(De volgende 3 alinea's zijn afgedrukt Conqueste p. 329—330).

Met de Engelschen ben van daech besich geweest om de gallaije, Twapen van Jaccatra ende de tingans te taxeeren, de gallaije, sonder t' geen daer tegenwoordich bij is, hebben getaxeert op 4500 ra. van 8en. Wij hieldent op 6000, maer vermits d' Engelschen niet hooger als 4500 ra. van 8en begeerde te comen, hebben ons aan den E. raet van defentie tot Jaccatra moeten gedragen.

Mr. Welding, verstaende, hoe dat onse meeninge was, dat sij haer part daervan datelijck mosten betaelen, begoste het in een krackel te werpen, seijde, dat sulcx niet koste noch niet wilde doen, alsoo geen reden was, allegeerde, de schepen van defentie, soo die voor beijde de Compen, gebruijckt worden ende voor den vijant comen te blijven, dat dan ider sijn portie moet dragen, maer al wierden de schepen van d' een Compe, gebruijckt tot de defentie ende niet verongelucten, dat niet bij de ander Compe, soude voor t' slijten betaelt worden, jae al quame oock door outheit te vergaen, dat het tot schade soude komen van degene, wiens schip het was ende beslot dienvolgende, dat ock niet gehouden waren iets te betaelen van voorsz. vaertuijch, voor aleer voor den vijant verongeluckt waren, twelck ons, onder correctie van U Ed. t' absurste dinck van de weerelt heeft gedocht, sullen UE.des ordre hierop verwachten. Twapen van Jaccatra, twelck Mr. Welding hier onnodich acht, is getaxeert op 10000 ra. van 8en, de tingans als pr. facture.

(Het slot is afgedrukt Conqueste p. 330).

CXVI. JAN DIRCKSZ. LAM, MALEIO 10 JULI 1621¹⁾.

Ed. Eerentfeste gestrenge manhafte wyse voorsienige seer discrete Heere.

Pr. de schepen Amsterdam ende Siericksee, die den 3 Junij hyer arriveerden, sien ons wel geworden Uwer Ed. aengenaeme van date den 22 Meij passadi, d' inhoudt van dewelcke, soo veel doenlick is geweest, hebbe doorgaens soucken naer te comen, hoewel Calamatte voor de compst van d. Hr. gouvern. Houtman niet hadde gelicht. Waeromme tselve alstoен ende wederom aldus ter Uwer Ed. naeradvjs wtgestelt is, sal U Ed. by de nevengaende copien van de resolutien connen sien, daeraen mij referere.

Den 5 Juny quam Mr. Humfrij Fitzherbert met schip de Orange royael²⁾ hier wel te reede, den 7en daeraen volgen[de] liet de unije, tusschen ons ende d' Engelsen Comp. gemaakt, solemnelicken parolameere.

Den lasten is d. Hr. gouvernr. Houtman, waernaer seer verlangde, met tschip Nieu Zelant, Godt loff, wel aengecomen, die den 1e Julij volgens UEd. commissie voor gouvernr. over de Molucke wert geprocklameert, alswanneer hem tgouvernement resingneerde. Den Almogende geve, dat het tot grootmaeckinge sinnes heyligen nams ende welstant van de Compe. gedijen.

Hoe wy den 4en voorleden met de Spaingiaerden de generale verlossinge getroffen ende Marieco, naerdat ons volck, schut ende amonitie van oorloge daerwt gelicht hadden, den 9en doen springen hebben, sal Uwer Ed. door schrivens van d. Hr. gouvernr. Houtman connen verstaen, daeraen my refereere, ende alsoo met Godes hulpe in laetste van Julij off beginsel van Augusti met tschip Sierricksee meene te volgen, maecke desen te corder ende sal tonser bijeencompste, off bij gevallen iets gesbrack, d. Hr. goet geneuge ende contentement geven.

In laetsten van Aprill depasscheerde de tal en de Mardickers van Amboina met brieven ende copien van onse voorrigge aen d Hr. Harman van Speult, maer vermits tmouson ende de stroomen haer in see haert tegenquam, syn den 5en Meij daer aenvolg. op Batsian weder aengecomen, invougen selven mij weeder teruggen syn gesonden geworden, die alsoo andermael renvoyere. U Ed. sij gedient, tsynner tijt die doen bestellen, waeraen mij vrintschap op sal geschieden, die

bereijt sij ende altijts blijven sal danck ende dyenstbaerlich, tsy in wat sacke, t' welck U Ed. mij sult belyeven te commanderen, te verschul[d]igen, terkennes des Alderhoochsten, die den

Ed. Eerentfeste gestrenge manhaftre wysen voorsienige seer discreten Hr. verlene gesontheit tot sallicheyt, op Maley 10 Julij 1621.

UE. ghetrouwe dienaer
Jan Dirckx. Lam.

CXVII. FREDERICK DE HOUTMAN, MALEIO 12 JULI 1621¹⁾.

Edele Erentfeste manhaftre wijse voorsienige seer discrete Heere.

Naerdat wij op den 13 Junij past. van Hito vertrocken, sijn op den 20en dito tot Batsian wel aengecomen, alwaer wij alles in redelicken doene hebben gevonden. d' Engelse twee schepen waren onlanghs te voren daer mede geweest ende dewijle de plaatse van vivers niet versien en was, hebben deseelve styff voor een jaer geprovideert ende 2 metale bassen aldaer gelicht, waervan deen gescheurt ende dander maer een camer toe en was, is goet gevonden, daer 4 isert stukken souden laten, dewijle daer lege poorten waren, alsoo dat het fort met vijftien stukken is versien. Naerdat hier alles verricht hebben, zyn den 30e dito in Ternaten wel gearriveert, alwaer vonden de schepen Amsterdam, Zzee, Deendracht ende de Maen, alsmede d' Exchange ende de Rubijn.

S' daegs naer onse compst hebben den raed vergadert, daer mede bij was Humphrij Fits Herbert, d' Engelsen Admirael ende den coopman, eerstelijcken vertonende mijne commissie, daernaer aendiente de resolutie, bij Uwe Edt. in Amboijna genomen, te weten t' raseren van de forten Marieque, Calimalte ende Saboge ende daerop d' advisen te horen ende hoewel daer eenige contrediescoursen vielen, evenwel niet bestant geoordeelt en wierden om de resolutie geen voortganck te hebben, soo is geresloveert, dat men den coninck²⁾ met synen rade de meeninghe van U Ed. soude aendienen, siende hoe hare gemoederen souden gestelt zijn ende daernaer met ons werck voort te gaen, waerover den coninck met sijn raed ontboden, maer is eerst des aenderendages tegen den avond gecompareert. Met alle zijn adel bovencomende,

hebbe naer de groetenisse van U Ed. haer mijnen last in tlange ende
breede aengeseijt, soo van Kimela Sabedeijn als traseren der forten,
met de omstandigheden van dien, waerin zij haer toonden seer quaet
genoegen te hebben, nietjegenstaenden ick met alle gevoeghlycke
redenen haer remonstreerde, weijnich nut deselfde voor haer ende ons
was streckende, alsmede hoe weijnich sij haer beloftien gehouden had-
den, te weten, dat sij met vele huijsgesinnen bij onse forten Marieque
ende Calimatte souden comen wonen, recht bekenden dieshalven wel
hare faulten, maer meenden niet, men deselfde soo qualijck souden
duijden, in fin verstonden wel tot het afbreecken van Marieque, maer
niet van Calimatte ende Saboege; soo Calimatte en Tolecco de poorten
van Maleijo waren ende Saboe haer eetentresoor. Wij presenteerden,
soo sij deselve wilden besetten, dat men se haer souden overlevren,
antwoorden, sij cruijt, loot noch geschut en hadden omme deselve tegen
den vijand te connen bewaren, hebben ons ernstigen afgevraecht, of
seeckerlyck onse meninge deselve forten sonder uytstel te raseren. Sij
allegeerden, dat den generael wel qualijck mochte geinformeert wesen
ende sonderdat hij tselfde gesien hadde, niet en behoorde sulcken reso-
lutie van importantie sonder deliberatie te leggen te nemen. Repli-
ceerde, den generael meende genoech geinformeert te zyn, derhalver
ons belaste met we[r]ck voort te gaen.

Den 3 dito sijn Kitchil Ali met alle de principale ende andere Ternatanen
bij ons gecomen, naerdat te voren audientie versocht hadden,
hebben uijt den naem van den Coninck gealli[ge]ert, dat niet en
wisten, hoe ende in wat manieren d' Engelse natie hier in Ternaten
buyten haren wete quamen te negotieren, dewijle te voren met de
Hollanders een contract gemaect was, dat de Ternatanen gehouden
waren met geenige natie dan alleen met de Hollanders te handelen
ende te traficqueren ende de nagelen tot 50 realen de bhar te leveren
ende dewijle zij nu sagen, dat d' Engelsen hier alrede hare coopluijden
ende hare goederen aen land gebracht hadden ende neffens ons waren
handelende, met wien sij seiden, nooit gehandelt en hadden, derhalven
niet gehouden en waren d' Engelsen de nagelen voor de prijs van
50 realen de bhar te leveren, waerop haer hebben geandwoort, dat
d' Engelse in haer particulier handel hier en doen ende tgene tusschen
ons ende d' Engelse natie is gecontracteert, tselfde niet en is strijdende
tegen tcontract tusschen de hollandse natie ende den coninck van

Ternaten gemaecti, want alsoo de hollandse ende de Engelse natie in tstück van den handel hier in Indien in oneenigheijt zijn geraeckt, jaet tot hostiliteij[t], nemen van schepen ende dootslaen van menschen zijn gecomen ende nochtans in Europa vrienden siende, soo is om sulx ende geen bloed meer onder vrienden te storten, gecontracteert, wij haer $\frac{1}{3}$ part van onse gecochte nagelen, die hier in de Moluccas ende Amboyna zyn vallende, souden overdoen, dat zij daertegen $\frac{1}{3}$ van alle oncosten ende lasten, die tot bewaringe van deselvige landen gedaen worden, souden gedragen, alsoo dat niet en can heten, dat d' Engelse hier negotie doen, dan hare quote van onse gecochte nagelen comen halen, want niemand ter wereld ons beletten can, tgene wij alrede gecocht ende betaelt hebben weder te veropen, wech te schencken ende teervoeren aen degene ende waert ons oock soude believen, alsoo dat door vele discoursen over ende diesaengaende, hebbe tselve voor dees tyd soo laten deurgaen.

Voorder discourerende van den stand ende gelegenheit so van dese plaatse, t'gouvernement van Amboyna op Loewe ende Cambello, repeterende den onlust, die bij Kimelha Daijo aen ons wort aengedaen, alsmede, dat den gouverneur t'Lam daer noch bijvoeghde, hetgene hier in Ternaten mede is passerende so van tweghvoeren van onse Christenen vrouwen en andere personen, welcke tot diverse reijsen ende in eenigen getale is geschiet, welcke stryd gantsch tegen tcontract²⁾ tusschen den Coninck van Ternaten ende de Hollandse gemackt, hebbe haer oock aengeseijt, dat de ingeseten van Macquian niet mer soo sullen getravailleert worden van den Coninck ende de Ternataen, gelick zij dus lange geweest zyn, soo met het roeijen van 4.5.6. maenden uijt te wesen met hare correcorre, naer den Coninck gelieft, ja dat se hare hoven ende nagelbomen niet en connen gadeslaen ende haer orboir doen, in tmousson wesende, deselfde nagelen niet en connen plucken, waeronder de bomen moeten vergaan, alsoo dat se meer schijnen slaven als vrielijden van de Ternatanen te sijn, dwelcke grotelijcks is streckende tot nadeel, schade ende verlies van de hollandse natie, dit alles nietjegenstaende sonder eens aen den Gouv. of yemant van onsen wegen te ken en te geven. Wel is waer, dat doen de hollantse natie twoorsch. eylant Macquian van de Spagnaerts hebben verovert, de Macquianessen op seeckere conditie onder de gehoorzaemheydt van de Ternatanen ende de Hollanders souden wesen, maer

niet, dat deselven in sulcken voegen, als voren verhaelt, souden ge-tractcert worden, derhalven onsen meeninge is, tselve op sulcken voet niet langer te gedogen, maer wel, so men de Macquiannesen iets souden opleggen, tsij tot roeyen off enige aendere extra ordinarie diensten te doen, dat het sal geschieden met volcomen wete, contsent ende wille van onsen gouverneur of die als hooft in de Moluccas sal gouverneren, waerop Kitchil Ali van wegen den Coninck antwoorde, dat Macquian altijd voor desen onder den coninck van Ternaten gestaen hadden ende dat bij de Hollanders gecontracteert wordt, dat alle plaetsen, die coninck van Ternaten voor desen waren subject geweest, by de Hollanders verovert wordende, wederom aan den coninck van Ternaten gegeven souden worden. Bekende wel, de seecker contracten aen weersyden gemaeckt waren, die reciproquelyck aen wedersyden wel behoorde onderhouden te worden, maer alsoo den coninck in vele deselve naer behoren niet naer en comt, dat wij oock aen donse soo obstrict niet connen verbonden wesen ende principalijck daer overlast ende tyrannije geschiet, dat al waert oock eenige eijgen ondersaden, daer wij in tminste niet op te seggen en hadden, claeghden van overlast ende tyranneye, van Godt wegen gehouden waren deselven van al-sulcken tijrannyne ende overlast te verlossen, ick late staen al sulcke personen, die onse natie selver met den swaerde van den Spagnaert, onsen algemeijnen vyand, hebben verovert, in fin na vele propoosten over ende weder, dienende tot onderrechtinge ende aenwysinge van hare faulten, zyn Kitchil Ali dan met de syne met een redelick genoegen gesheyden nietjegenstaende zy, soot scheen, met een opgetogen seijl, of zij vrij wat veel te pretenderen hadden, gecomen waren. Naerdat Kitchil Ali ende den ternataenschen adel, gelick vooren geseijt hebben, aengeseyt was onsen last van UEd. te wesen de forten Marieque Calimatte ende Saboege te verlaten, waer insonderheijt een quaet genoegen hadden en principal. om Calimatte ende Saboege ende soot scheen een hele alteratie onder de gemene man te wesen, soo hebben verstaen, dat de voorleden nacht seer vele Ternatanen met vrouwen, kinderen ende bagagie naer Gilolo zyn gevlycht, alsnoch sagen, dat noch staech haer waren embarcquerende om mede derwaers te gaen. Van Callematte zyn oock alle d' inwoonders, die tot 40 a 50 huijs-gesinnen waren, met haer goederen van daer vertrocken. Daer syn oock tot 11 of 12 van onse vrije mardicquers naer de Spagnaerts met haer

vrouwen ende kinderen gelopen ende apparent scheen te wesen, wij maer alleenlick met onse duitse natie hier op Maleijen souden blijven ende dewyle van vele swaricheyt gemaekt werden, dat niet alleen alle de Ternatanen, die wy wel souden mogen missen maer oock alle de Mardicquers, die ons onder den hand syn, soude deurgaen, oock dat alle de Macquiannesen wel mede mochten volgen ende alsoo teyland vruchtel. soude blyven, doordien zij de Ternatanen seer ontsien ende obedieren ende ofschoon die van Macquian al bleven, dat tavond of morgen haer nagelplucken van de Ternatanen ende Tidoresen soude mogen belet worden off door vrese ten minsten altyd ongeplockt blijven, verstaen vorders, dat omtrent Calimatte een van de principaelste nagelplaetsen is, die voor desen altijd ongeplockt gebleven zyn, maer nu in tmousson eenige bharen daeromtrent zyn geplukt, die, soo der eenige vyanden comen, haer retraitte op Calimatte nemen, dat oock van tportugeesche fort Gammalamma maer één wech behalven de strand en is om tot Maleijo te comen, die met Calimatte verhindert wort of, soo se by den vyand gebruyc kt wort om naer Maleijen te comen, afgesneden can worden, twelck den vyand seer doet vresen, derhalven in Maleye vredelick mogen leven ende alle tspits bij Maleyo meest afgebeten wort, alsoo dat apparent is ende niet een getwyffelt en wort, dat, soo wye selve plaets abandonneren, den vyand terstond aldaer sal versterken ende haere forten Don Gil ende Sta. Lucia wel mochten verlaten, alsoo met Calimatte d' anderen haer niet nodigen en zijn. Alle welcke swaricheden tevoren U Ed. nocte ons niet en syn voorgecomen, hebben derhalven de raed willen vergaderen en de saecke eens naerder debatteren om te sien, off men soude persisteren bij vorige resolutie tot raseringe, dan off men tselfde voor een tyd noch soude surseren ende, bij den raed de sake gedebatteert wesende, alle swaricheyt overgewogen zijnde, is met eenparige stemmen demer(?) Pieter Dircksz.³⁾ goetgevonden, dat men tafbreecken van Calimatte noch voor een tijt soude surceren, dewijle de gouvr. Tlam, de directeur Grijph ende den fiscael Stulinghe⁴⁾ naer Jaccatra vertrecken, die alle swaricheden, hier voorgevallen, U E. mondelinge connen rapporten ende daernaer d' ordre van U E. te verwachten.

Ende opdat wy de Ternatanen niet en souden tkennen geven, dat wij van resolutie verandert waren, hebben door den directeur te wege laten brengen, dat Kitchil Ali om seeckere particuliere dingen, den directeur

aengaende, soude boven doen comen ende alsoo onvoorsiens bij mij brengen, twelck alsoo geschiet is ende hebben van langerhand te kennen gegeven, hoedat den last van U Ed. was om reden en oorsaecke de forten Clijmatte, Marieque ende Saboege af te breecken, alsmede dat zy belooft hadden ons, soo tot Marieque als Climatte, met veel huijsgesinnen by te wonen om onse soldaten also te assisteren, soo tegen de vyanden als oock tot onderhoudinge, van dagelicks te visschen ende daer hoven te planten, opdat donse hare nootdruft mochten becomen, twelick alles van de Ternataen niet naergecomen en is, soodat onse soldaten ten dele van honger, coude ende ongemack vergaen, alsmede door de swackheit van den vijanden dickwils worden bestocken ende eenige verslagen, derhalven, soo hij wilde Calimatte met 100 huijsgesinnen assisteren, dat men traseren van tfort Calimatte soude surceren, totdat naerder ordre van U Ed. sullen ontfangen ende den raed daerover op morgen soude vergaderen.

Smorgens daeraen waren hier ... correcorren van Gilolo gecomen, alsmede noch eenige van Ternaten in water geset om, soot scheen, alle de Ternatanen met dese correcorren gelyckelick van Ternaten wegh te voeren, doch also Kitchil Ali, den Ternataensen raed vergaderen[de] ende op myn voorslagen, savonds te voren gedaen, beradslaeghden, soo hebben de correcorren tot vyve toe quansujs om de meesterschap geroeijt, want, soo sij seyden, van den coninck een bock tot een prijs gestelt was, doch hebben tvluchten gesurceert ende syn eenige gecommitteerde Taernatanen boven bij mij gecomen ende myn eernstigh van wegen de coninck ende de raet afgewraeght, of wij souden Calimatte verlaten off behouden, waerop haer antwoorden, soo den coninck zyn belofte wilden naercomen van Calimatte met 100 huisgesinnen te versien, souden raseren van Calimatte noch ophouden ende naerder ordre van U Ed. verwagten, gaven tot antwoorden, dat den coninck besloten hadde, dat alle, die voor desen op Calimatte alsmede op teylant Miterre plachten te wonen, een Calimatte te doen resideren ende wat daer gebrack van de 100 huisgesinnen soude van de Ternatanen daerbij voegen, waermede dito gecommitteerde zyn vertrocken ende is voorder vluchten naergebleven.

Naerdat wij aen den Spaensen gouverneur don Luijs de Braccamonte geschreven hadden, sijn den 4en dito hare gedeputeerde bij ons op tfort verschenen ende hebben de generael verlossinge van de ge-

vangenen aen wedersyden becomen, alles uytwysende de copie van taocoort, hiernevens gaende, gemaectt tusschen haer ende ons.

Dewijle de directeur Grijph sijn [tijt] geexspireert is ende naer vaderland vertreckt, is goetgevonden Jan de Vogel ⁶⁾ als oppercoopman de plaets hier op Maleijo sal becleden.

Jochum Hendricksz. Sael ⁶⁾ als oppercoopman over de drij compten, ende forten van Macquian in plaatse van Pieter Bosschaert, die oock ernstich versocht om verlost te wesen.

Cornelis de Lange als oppercoopman op Mortier in plaets van Bartholomeus Jorisz. Paus ⁷⁾.

Willem Claesz. Bruijn ⁸⁾ als ondercoopman in plaatse van Wolbrant Geleijnsz. ⁹⁾ op Saboege. Hebben voorder van onsenwegen goetgevonden de schepen Nicu Zeeland als schip van defentie om de vlete te helpen verstercken ende tschip Amsterdam om weder herwaers vol rijs te comen.

Hebben d' Engels. Admirael aengeseijt de recommandatie ende belastinge van U Ed. om neffens ons een schip naer Jappan te senden om de vlete van defentie in de Manillhas te verstercken ende van alle nutelickheden provideren, opdat wij aldaer volgens d' ordre van de heeren meesters van beyde de compagnien alle mogelycke afbreck souden doen, waerop den voorn. Admirael antwoorde, dat hij van haer syde onnodich achten om neffens ons een schip naer Jappan te senden, dewyle van vivres, anckers, seylen, touwen, ammunitie van oorloge ende andere notelickheden, tot sulcken voyage dienstigh, niet versien en ware, dHr. alles breder blickende bij de copie van de acte, hiervan gemaectt ende hiernevens is gaende.

Dewyle alhier verstaen hebben, dat daer eenige duitsen op teylant Jolu bij Taganna bij Mindanao soude verongluckt zijn, hebben een Chineese schipper, die jaerlix derwaert vaert ende ons oock de tydinge gebracht hadde, een brief medegegeven om aan denselven coninck met cleyn present van 4 casse bengal, ende een tullebant te behandigen.

Alsmede de coninck van Mindanao ende Boaija nu omtrent drij jaren tegen den anderen in oorlogen zijn geweest, hebben niet connen naerlaten aen yder derselven een brief in tmaleys met tpresent van 1 stx. root fluweel, 1 casse bengal ende 1 tullebant te senden ende vrienden als te voren worden, als oock dat van meninge waren met eerste gelegenheit een schip derwaerts tsenden; op gisteren den 10 Julij is tfort

Marieque gesprongen ende geraseert, daer 20 vaten cruit aen gespillicert syn ende zijn de Spagnaerts ende Tidoresen terstont naer opspringen in presentie van de onse op de rulhopen gecomen.

Is mede tschip de Maen weder op de rede gecomen, twelcke anckers voor Mareque laet staen door den dagelyksen harde wynd ende hol water, soodat de touwen gebroken zijn. De schepen Nieuw Zeland ende de Maen syn seer leck, alsoo dat noodsaeckel. verdubbelt moeten wesen.

Belangende den tol van den coninck van Ternaten, van dat wij 15 pr. cento betaelen, hebben de faulte gevonde. Het schijnt, dat degene, die van des conincks wegen gerechticheyt van de capalla datchijn plegen te ontfangen, de coninck seer fraudeeren, derhalven den coninck aen d' onse versocht, wij sijne gerechtigheyt van de Ternatanen, die nagelen wegen, souden inhouden ende neffens den tol van 10 pr. cento souden goetdoen, welck eenige jaren is geschiet ende is van onse coopluijden van hant tot hand met overgevende en deselven niet en is gevordert, also dat het scheen een recht van 15 pr. cento te wesen, dat wij van tol schuldich waren. Derhalven nu op de partie, in de tyd van heere Grijph ontfangen, omtrent 50 bharen van de tol van den coninck souden differeren ende om alle onlust te schouwen en eens weder op d' oude voet te comen, hebben in een sueren appel moeten byten ende 50 bharen differentie gehalveert ende dat wij voortaan den coninck niet meer als 10 pr. cento sullen betalen ende dat hij zyn eygen gerechticheijt van capalla datchijn van de zijne sal laten ontfangen.

Dus vele van tgepasseerde, dat ick met den Engelsen Admirael hebbe willen senden, alsoo hij naer Java wilde vertrecken, hope met den gouvern. Tlam langer tadviseren, dien ick hope in tlaste van desen van hier sal vertrecken ende achte, niet lange naer de compste van desen syn E. bij Uwe Ed. zal syn gearyveert wesen.

Hiermede

Uwe

Edele eerentfeste manhafte wijse voorsienige ende [discrete] Heere
ene geluckige ende langdurige regeringe tot salicheyt amen, actum
desen 12e Julij 1621 in fort Maleyo.

Uwen dienstwilligen
Frederick Houtman.

CXVIII. MARTINUS SONCK,
KASTEEL NASSAU OP BANDA NEIRA 13 JULI 1621¹⁾.

(De eerste 17 alinea's zijn afgedrukt Conqueste p. 331—335; p. 331 r. 15 v.o. te lezen voor „overblijvende” „overblijven”, r. 1 v.o. voor „dienen” „die men”, p. 333 r. 18 v.o. voor „vonden” „bouden”, p. 334 r. 21 voor „beyde forten” „beijde voorsz. forten”).

Tgeen verovert soude worden, is bij den raet goet gevonden, eer men op de tocht ginck, dat voor de geene, die medegingen, tot buijt soude uijtgedeelt worden, beloopt sonder de bassen 4138½ ra.en.

Naer wij van voorverhaelde welgesuccedeerde tocht weder gekeert waeren, hebben met advijs van den breeden raet, alsoo ons des vijants gelegentheijt nu bekent was, geresolveert de scheepen klaer te doen maecken ende met den eersten t' schip Orangie naer de Moluccos ende Enchuijsen met de nooten ende foulie, die hier is, naer Java te versenden, mits Amboina eerst aendoende.

Verhoopen, dat het jacht, hier op stapel staende, t'welck genaempt is Victoria, alwaer Frans Leenderts²⁾, voor desen schipper op tjacht Amboina, als schipper op gestelt is, van dit mouson mede claer sal worden, twelck wij sullen overleggen, off de nooten ende foelie sal kunnen laden, die naer t' vertreck van d' andere schepen sullen mogen ontfangen worden, ingevalle jae, sullen de schepen alle versenden, soo neen, sullen t' schip den Seewolff daertoe ophouden.

Twapen van Jaccatra is mede goet gevonden, dat men weder naer Java sal senden, alsoo door tgoet succes alhier geoordeelt wort, dat weijnich dienst sal kunnen doen.

Heb mede in deliberatie geleijt, off niet geraden sij een reduit op Waijer te maecken ende Sammar te slechten, twelck ons (onder correctie van U Ed.) geraden dunckt, opdat men aan die sijde mede eenige verseeckeringe hebbé.

Ondertusschen de scheepen klaer gemaeckt worden, sullen ons deboir doen om den vijant t' eenemaal van tlant te jaegen off onder onse subjectie te brengen.

Op eergisteren is de Hr. Commandeur Gorcum met hondert kloecke soldaten uijtgegaen om den vijant, soo haer weder mochten versamelen, te stooren.

De burgers alsmede de soldaten sijn tegenwoordich seer graech om met parthijen uijt te gaen, die wij sulcx consenteren.

Het volck van Rossingeijn, die wij voor desen van haer leven verseeckert hebben, is mede goet gevonden op tgroot eiland Banda ende Nera te vervoeren, alsoo daer beter dienst sullen kunnen doen, want op Rossingeijn weijnich vruchten vallen. Wij sullen t' selve op tgevoeghelyckste, dat kunnen, te wege brengen, sullen evenwel naersticheit doen, dat het weijnige van Rossingeijn niet verlooren en gae. Voor desen heb UEd. toegesonden de notitie van de goederen door negligentie van den coopman Jan Carstensz. bedurven, twelck ick andermael sende, daerbij hoe ieder sorteringe aen de swarten alhier vercocht wort, bedraecht ra. 1785½. Carstens hierover in den raet aengesprocken sijnde, allegerde tot sijn defentie, dat hij den hr. Gouvr. van Antzen wel gewaerschout hadde van de onbequaemheit van het huys om coopmanschappen in te bergen, hij hadde oock tegen d' Hr. Gouvr. Houtman geprotesteert, dat de rijs te na de coopmanschappen lach. U Ed. hadde oock belast de Engelschen haere goederen te bergen, waerdor geen gelegenheit heeft gehad om onse goederen naer behooren te verleggen ende visiteren.

Opdat parthijen tegen den anderen souden mogen gehoort worden, is bij den raet goet gevonden, dat Carstens naer Java sal vertreken om hem aldaer te verantwoorden.

Hij heeft hier bekent, dat tsedert Augusto laestleeden, dat de packen in tpackhuijs, daer tegenwoordich in leggen, overgedragen sijn, niet sijn verkocht nochte verleijt, t' sij eenighe packen off kassen, die hij heeft moeten verleggen om bij een ander kas off pack, daer hij in moste wesen, te comen. Soo in lijs hier inne niet versien waere, soude apparentel. groote schade veroorsackt geworden hebben, hoope, dat sulcx voorts door diligentie ende goede sorge sal voorgecompen worden.

Hout, iser, spijckers, pannen, die wij noch ontrent 6 a 7000 hebben, sijn hier seer noodich.

Het huijs op Poulo-aij is brantvrij, met de waterback sijn noch besich.

Van alle de bijlen, die hier sijn, isser niet één bequaem om een boom mede om te houwen, behalven 12 timmermansbijlen, uijt het schip den Eendhoorn ontfangen.

T' sedert de victorie hebben door parthijen gecreegen 16 mannen, 40 vrouwen ende 13 kinderen.

Van tgeene door parthijen verovert is, heb ick volgens gewoonte alhier de helft ten proffijte van de Compe, laten inhouden ende d' ander helft tot buijt uijtdeelen, eenige seggen, dat U Ed. alles, wat krijgen souden, tot buijt geschoncken heeft, daervan alsoo geen kennisse hebbé anders als op de Generale tocht van U Ed. belooft te zijn, heb sulcx niet over mij willen nemen. Soo U Ed. begeert, dat sulcx geschiede, gelieve ons daervan te advijseren. Ick heb haer, omdat te vlijtiger souden sijn het lant metter haest te suiijveren van de resterende vijanden, opdat de vruchten het gansche lant door mogen geplukt worden, totdat U Ed. advijs becomen sullen hebben, uijtgestelt. Voor eenige soude het vrij wat mogen helpen, maer voor andere, die met groote parthijen iets gecregen hebben, mach tweijnich maecken.

Voor desen heb ick U Ed. geadviseert, hoe tusschen ons ende de Engelschen alhier geresolveert was, dat ieder slaeff sijn arbeijtsloon soude gereeckent worden tot 9 gl. pr. maent, oversulcx de maenden Maert, April ende Maij in reecke. van de maent Junij mede gebrocht wierden, maer alsoo Mr. Welding sulcx refuseerde te betaelen, hebben tselve aan de E. raet van defentie tot Jaccatra moeten renvoijeren.

Mr. Welding heeft mede in den raet voorgeworpen, hoe de Engelsche Compe. gerechticht was in een derdepart in alle proffijten, die wij hier van tollen, tienden ende andere impositien genoten ende hiernaer souden mogen comen te genieten, twelck hij belooft heeft ter naester vergaderinge bij ordre van de Heeren Mrs. te doen blijcken.

Aen alle canten loeren sij, waerin sij met iets van onse gerechticheyt ende preminentie tot haer te trekken, tgeen ons alleen toecompt, souden mogen vercorten, t' welck, opdat in geenen deele geschiede, wij naer ons uijterste vermogen sullen benaerstigen, Godt sij danck, dat wij doen mogen, dat reedelijck ende billick is.

(Het slot afgedrukt Conqueste p. 335—336).

CXIX. JAN VAN GORCKUM, AAN BOORD VAN DE DELFT TER REEDE VAN NEIRA 13 JULI 1621¹).

Erntfeste manhaelte wyse voorsinnighe seer discrete Heer.

Onsen jongsten aen UEd. is gheweest van dato 30 passato paer het

schip de Enghelsche Sterre, waerbij het passeren[de] alhier hebben verwichticht.

Tsedert is het naervolgen[de] voorgevallen, twelck niet en hebben connen naerlaten U E. te adviseren, vermidts gheresolveert ende goedt ghevonden is een tingan naer Amboijna om van daer naer Jacatra, soo der anders geen gelegendtheijdt waerich, te senden, opdat U E. de volcomen victoria van tfort op het ghebercht, soo haest mogeleyck, mochte bewoest sijn.

Wij hebben, als in onsen voorigen is geadviseert, van de daegelycx overcommen[de] overloopers verstaen de groote armoede der Bandenesen op het gheberchte, wacover goet gevonden is, dat den H. Gouverneur en ick wederomme eenen tocht in twerck soude stellen met alle de macht, die by den anderen thop bringhen omme denselven te veroveren, soodat op 6e stantij derwaerts sijn ghetrocken, sterck sijn[de] 372 coppen, waeronder geweest sijn 83 chiauwers ende Maerdijckers, soo van Poele Waeij als Nera, doch vermits het ongestumich weder en grooten reghen hebben ons aan het schip Enckhuysen en Wapen van Jacatra begheven, alwaer tot naer den middach tardeerden, onse mening was om naer Denner te gaen ende te besien, ofte aldaer eenich vaertuich hadden omme hetselfige haerlieder afhaendich te maecken, doch vermidts alreede tegens den avondt ginck, vonden goedt naer den berch te gaen ende besien, wat dat Godt de Heere soude gelieuen te verleenen, sijn alsdoen naer Salamma gemaercheert, het weder noch niet bahtain(?) sijn[de], hebben aldaer een weinich getardeert, dan den reghen op houden[de], sijn naer den berch vertroocken, sendende vooruijt capteijn Gilde ende den luitenantd vanden Capitein Congiet, elck met 30 musquettiers, waernae volchden de Heer Gouverneur Sonck met d' avantguaerden ende ick met de arrierie Commende ontrendt den caelen berch werden vijf des vijandts 2 a 3 musquetten gheschoten, doch wij evenwel aencomende tot onder het fort, werd noch 7 a 8 musquetten gelost, dan wierpen groote menichte van hasegaeyen, steen, houdt en flitsen, den wech seer smael sijnde, soodat 2 a 3 soldaeten benefens den anderen niet conden gaen ende daerbuiten tredende, bevonden het vol voetangels te wesen, dan be-merckende, dat den vijandt soeweijnich schodt, sijn donse hardt aen ghevallen, den luitenantd Niclaes Girij²⁾ met sijn baerdesaen³⁾ door de ruichte ende voetangels een passagie maecken[de], hij vooraaen

tredende en van de andere wel ghevolcht sijn[de], hebben naer een uijere vechtens het fort beclomen ende veroverd sonder eenen man te verliesen, doch 7 a 8 ghequest, doch niemandt en heeft noot van het leven. Godt de Heere sij daerover ghedanckt en gheloost. Het fordt becomen hebben[de], alles wel besichticht sijnde, oordelende het selviche onwinbaer, soo aldaer haer macht bij den anderen hadde ghehadt, vonden daerin 7 groote bassen met een valckoen. Den wech, daer Capt. Colff voor desen heeft ghetracht op te comen, was nu soo sterck gemaect, dat aldaer niets souden hebben connen verrichten, was bij het fort ontrent 3 roeden breedt, voor met 3 pagghers ende riet, wel versien met voetangels ende grootte cuilen, een halff manslenghte diep, oock vol van de voorsz. voetaenghels, sijn[de] daerbeneffens een goede pagger van boomen. Binnen hebben se een groote aerde borstweringe, waerop laeghen drie groote valcoggen, ponderende recht op den wech, vonden daer mede een orangbaeij, lanck sijn[de] binnen stevens 58 voeten, het fort was gheheel groot, daerbinnen staen over de 2000 huijsen, daerbeneffens telden ontrendt bij de 1500 graeven, waerbij U Ed. can afmeten, wat miserie sijlieden hebben gepasseert, te meer wij al daechx een extreme coude hebben gheleden, vonden aldaer noch 11 dooden onbegraven, sijn ghenootsaeckt gheweest aldaer twee nachten te tarderen omme de paggers ende borstweringhen te slechten, sooveel ons moghelyck was. In het opclimmen sijn ontrendt 60, soo soldaeten als bootsgesellen, die ons niet conden volghen, wederom ghekeert. Het is eenmerckensweerdich, hoedat Godt de Heere sijn stercke handt over haerlieden heeft vijftgestreckt, aensien[de] haere mijneedicht. daerdoor sijlieden soo veele moorderien teweghe hebben ghebracht, oock te meer de conditien, door U Ed. voor sijn vertreck haer soo amiablijck aengeboden, niet en wilden aennemen, waeruyt niet anders is te oordeelen, alsdat Godt de Heere haere herten verstockt heeft.

Den 8 sijn, naer alles aldaer verricht sijn[de], over naer Waijer vertrocken sonder eenich rumoer ofte slach van trommelen, den wech is mede gheheel stil ende quaet, soodat men beneden niet op soude connen comen, doch ontrent de helft gepasseert seijnde, was redelijck breet, sij hadden de rughe des bergchs met 3 paggers beset, oock veel muscaetboomen omme ghehouen, daerentusschen vol voetanghels ende diepe cuijlen, sijn[de] op een gracht van 19 voeten diep, loopende

dweers over den berch, daerbinnen noch een pagger van notemusact-boomen met eenen steenen muier beset hebben[de], waerop 6 ghe-laden bas[s]en laghen, soodat qualick connen ordelen, den berch ofte Waeijaer, welck van beiden stercks is gheweest, waeren in haer fort, eert tselvige ghewaer wierden, derhaelven sij de vleucht namen, hebben ons mede in dieversche parthien verdeelt, haerlieder naerder naer de strandt vervolcht ende 71 gevangen becommen, daeronder sijn 7 manspersoon, voorts de reste vrouwen ende kinders, hebben mede 42 dootgeslagen, vermidts tegen ons stelden ende haer niet en wilden ghenganghen gheven, alsoo hebben beijde dese stercke plaetsen verovert sonder een man te verliessen, allenelijck ghevielende 10 of 11 geueste, vertrouden, Godt den Heer alle aenslagen, die door UEd. worden voorgenomen, meer ende meer sal segenen ende begenadigen.

Op Out Denner hebben mede een oranbaeij, die in het water lach, daermede sijl. vast doende waeren omme haere goederen te embarqueeren, becommen, deselvige hebben benefen 2 prautiens, groot omme 8 a 10 man te voeren, ontsticken geslagen, vonden op den wech noch eenich volck, die, doordien haer ten weere stelden, hetselvige met haere cop[p]en hebben moeten betaelen.

Den buijt, soo van slaven als slavinnen als goederen, is door ons vercocht, waervan geprocedeert sijn 4100 R. van 8en, die bij resolutie, aleer den tocht aennamen, goet gevonden hebben aan de meedegaende soldaeten ende bootgesellen wt soude werden ghedcelt, hettwelcke gheschiet is omme meerder couragie te verwecken, wyders, alsoo den vijandt nu vluchtich sijnde, hem de nuovo niet en soude verstercken, hebbe mij andermael met een parthie, sterck 100 soldaten, omme ditos te achtervolghen, naer het gheberchte begeven, boven sijnde, hebben ons in neghen partieien verdeelt en het landt sooveel mogelijk doorgesocht, doch hebben weynich verricht, somweijlen hier ende daer 8 a 10 personen siende, hebben oock een prau in de naeste baeij tus-schen Waeijer ende Sammar gevonden, daermeede eeniche meenden te vluchten, dan doordien donse haer te vrouch ontdeckten, ende hebben geen van deselvige becomen, doch eeniche daervan haer te weere stellende, alle conditien verwerpende, die wij haer aenbiedende, hebben dootgeslaghen.

Senden dagelijcx de vrijborgers ende soldaten vijf, die veele slaven veroveren, sootdat tegenwoordich ontrent de 200 sijn becommen, meest

vrouwen en kinderen, hebbe vijf de Bandenees, ten tijden wij het fort op den berch veroveiden, verstaen, daer ontrent 70 mannen binnen sijn geweest, oock 10 a 12 meusquetten, waervan dry beschadicht waeren, vraechde hem, waeromme de plaetse, daer op quamen, geene bas[s]en ende hadde ghestelt, antwoorde, haerl. dochte, het onmogelyck voor ons was der op te comen.

Het jacht, door UEd. geordonneert alhier op te setten, waervan UEd. in onsen jongsten hebbe gemintioneert, ben beducht tegens ons vertreck niet claeer en sal wesen, hetwelcke meest door ghebreck van timmerlieden bijcomt, is genaemt het jacht de Victoria, hebben daerop voor schipper gheordineert Frans Lenaertz. van Rotterdam.

Op 14 stantij hebben mede een [all]legemenen biddach omme God over sijn groote genade als over de verleende vicktorie te dancken ghehouden.

UED. sal ghelieven de cortheijt deses te excuseren, alsoo ons aen het ampele schreijvens van den Heer gouverneur Martinus Sonck sijn gedraegende.

Tschip Orangien hebben gheordineert met de eerste ghelegentheijt, ofte soo haest gereet sal connen geracken, naer de Moluckles te vertrekken ende wij met de resterende naer Jaccatra.

Hiermede

Ed. Erntfeste manhafte wijse voorsinnighe seer discreten Heer, willen U Ed. naer hertelijcke groete den segen Jesu Christij bevelen.

In het schip Delft, leggende ter reede voor het fort Nassau, adi
13 July 1621,

U eedele oetmoedigen
ende altyt onderdanige dienaer
Jan van Gorckom.

CXX. HERMAN VAN SPEULT, AMBOINA 17 JULI 1621¹⁾.

Mijn Heere naer behoorlycke eerbiedinge.

Tsedert UEE. vertreck en is hier niet sonders adviserens weerdich voorgevallen, dan dat hier op den 8en stantij de Engelsche Sterre van Banda is gecomen, waermede schrijvens van den Heer Gouverneur

Sonck van dato 3 deser hebbe ontfangen, pr. dewelcken verstaen hebben de gestalte in dat quartier, als UEE. wijt loopich bij syne nevensgaende sullen verstaen. Het is daer, Godt loff, noch beter gestelt, als de wtgestroijde tydingen van die van Lochoe ende Cambelle hier geweest sijn, die hier overal ruchtbaer hadden gemaect, dan de Bandanesen d' onse wederom van tlant hadden gedreven ende dat alles met sodanigen omstandicheden, dat sulcx geschiet ware bij regenachtich weder ende donckere nacht met noch andere schijnredenen meer, die hier te lanck souden vallen omme te verhalen, doch alhoewel sulcx geen gelooff en gaven, soo was ons desnietjegenstaende dese seeckerheit seer aengenaem. Oock hebben hier geruchten geloopen, dat die van Seram met 40 corcorren vaerdich waren omme de Bandaneesen te assisteren off deselve van daer te halen, daer, schynt, eenige waerheit mede vermenigt is geweest, alsoo de gouverneur Sonck advijseert, dat aldaer 20 corcorren off oranbaijs sijn geweest, waermede 2 a 300 Bandanesen van de principaelste souden gevlycht sijn, dat nietjegenstaende het gemeen spreckwoort, van dat men den vyant behoort een silveren brugge te maken, in dese gestalte niet voor seer goet en houde, overmits, waer sij comen, het volck jegens ons sullen oprocken, dat voor soo veel ons doenlyck sij, sullen soeken te weeren. Ick houdet daervoor, dat sy eerlanck sullen maken te vluchten, tsij door d'eene ofte d'andere middel.

Ick hadde nu onlangs eene van onse tingans gesonden naer de eilandens eensdeels omme te welen, wat weer dattet in see maeckt ende andersdeels om te vernemen, wat huijs dat die van Nousselau al houden, alwaer sij een gevlycht Bandanees vonden, die selff vierde met een prauw nu over ongeveerlyck drie weecken geleden gevlycht was, de ander drie waren noch op Nousselau, die met dreygementen van torture geexamineert hebbe. Seyt, dat sy twee sterckten in tgeberchte hebben, het grootste met een metalen stucxken ende 7 bassen, het cleynste met 7 cleyne bassen versien met 7 potten gemaect cruijt ende 5 ongemaect, dat de provisie soo na op was, dat 4 man van een sagu aten ende het gemeen volck haer met groente ende wortelen van boomen hun moesten onderhouden, doch dat sy desnietjegenstaende haere backels ofte de forna²) al gepackt hadden omme te vluchten, oock dat tot dien eijnde alreeds ontrent 20 prauwen in tgeberchte veerdich hadden, denselven gevraecht synde, hoe sterck dat sy waren, seyt,

dat doen de eerste monsteringe deden, dat die geschiede met steenen, die ider mannelijke persoon op een seecker plaets bracht, dewelcke, getelt sijnde, wierden 700 man bevonden, waervan naer syn seggen ontrent 200 souden gestorven sijn ende ongeveurlyck 800 vrouwen ende kinderen, verclaert voorder, dat het wel soo is, dat sij genade geeijst hebben, dan dat sulcks met geene andere meijninge en sy geschiet als omme bequamer te mogen vluchten na Sijlon, synde een eylant gelegen aen tNoorteynde van Seram ende dat sij alliantie gemaect hadden met de Serammers omme met ons te oorlogen. Voor sijn vertreck van daer en waren de 200 Bandaneesen noch niet gevlycht, dit is t'gene van hem hebben connen vernemen.

In see maecktet soodanigen weer ende soo hollen water, dat de tingan met het volck in duisent peryckelen geweest is ende hebben eenige dagen onder Tiel moeten blyven, het heeft hier t'sedert U E. vertreck soo continuelijck ende soo extraordinaris geregent, als noch oyt by mynen tyt gesien hebbe.

De tingans sijn gegenwoordich seylveerdich met alle haer toebehooren, de soldaten sullen oock connen versien van roers ende mosquetten, dan sytgeweer manqueert ons een goet deel, achte, dat in Banda daer wel van versien sijn; het weer begint sich wat te setten, sulcx dat binnen 3 a 4 dagen de tingans met het volck sullen afveerdigen ende onderstaen, wat succes Godt geven wil, die haer gelieve te behoeden voor ongeval.

De caech is oock claer. Ingevalle de tocht met de tingans niet wil succederen, soo sullent hervatten met de caech, die voor seecker houde, ingevalle de winden soo continueerden, de reyse op een cort soude doen.

Met de Engelsche Sterre is wederom een overloper gecomen, die, hier aen lant sijnde, hebbé doen apprehenderen, is een van onse gevangens, die voor syn overloopen op gelyc ende geweer gestelt was, den-welcken ten tyden van vander Strengen nevens noch andere 14 met syn geweer is overgelopen. Mr. Mouschamps heeft voor hem geintercedeert, allegende, dat het een gevangen ende geen soldaet en was, doch verstaende, hoe de sake gestelt was, heeft daervan geswegen.

Ick ben met Mr. Mouschamps overeengecomen, dat hem brieven sal passeren op Banda van acht duisent realen, waermede als met de list, die noch in Delft is, soo die become, hope, een goeden ganck sullen gaen. Men sal hier eerlanck op sommige plaetsen beginnen te plucken,

vreeese, dat desen vehementen regen ons al eenichsints hinderlijck sal wesen geweest. Oock ben met ditto Mouschamps geaccoordeert over de huijre ofte pacht van de logies, dat sy maentlyck sullen betalen, te weten voor de logie van Hittoe 40 realen, voor die van Loehoe 20, voor die van Cambelle 20 ende voor die van Laricca 15 realen, dat tesamen 1140 realen jaerlycx bedraecht.

Dese verledene maent van Junio sal voor de Engelschen al eene costelycke maent sijn, alsoo de schenckagien ende andere extraordinary oncosten ende toevallen deselve vry wat extra beswaert hebben. Als U E. sal connen sien by nevensgaende copie, is voor haer contingent 11750 R. 4—6, daer sich Mouschamps over al doleert, doch soulagere hem, dat de volgende maendnen onna soo veel niet en sullen bedragen, gelyckt oock in effect is. De reden ofte oorsake, waeromme dese maent de ongelden soo execijf groot sijn, ontstaen wt naervolgende partijen, die hieronder extendere, opdat U EE. sien mach, dat maentlijck in soodanigen groven ongelden niet en sullen vervallen. Doch dat dese maent wat swaer schynt te sijn, en sal ons evenwel niet qualyck comen, also der omtrent 5000 R. mede van de Engelschen sullen krijgen, in voegen, dat niet en twijffele, off sullen ons redden met het contant.

De schenckagie van dese maent bedraecht	f. 7187// 6// 8.
De getaxeerde meublen	f. 3102//13 —
Is over 3 maenden van de gevange slaven, dat den coopman vergeten hadde	f. 3300 —
Is voor 4 maenden compas.aracq	f. 600 —
Is voor 9½ hoornbeesten	f. 610 —
Is voor 6 vaten cruijt extraordinarij	f. 720 —
Is voor 60 soldaten, so meer bevinde, als voor desen gehadt hebben ende daerbenevens dubbele officiers	f. 1400 —
Is over de huijsoncosten te meer, als voor desen	f. 1000 —

f. 17919//19// 8

welcke somme affgetrocken van 35000 fl. soo resteert ontrent 18000 fl. Wij sullen sooveel doenlyck arbeyden omme de ongelden te verminderen.

Capn. Hittoe heeft nu onlangs syn soon Halenij hier gesonden, versoekende, dat hem soude willen consenteren naer Loehou te gaen,

wilt ons wijs maken, dat daer alleenlijck gaet omme Kymolaes bitcharinge te hooren, die hij seijt, ons daernaer sal communieeren, formeert sich naer wtterlycke mynen geheel vyant van de Tarnatanen, dat noch al de oude slagen sijn, dat soo al ongemerckt laten doorgaen. Heeft my oock gewaerschout, dat die van Nousselau nu onlangs wederomme op Loehoe souden geweest hebben ende aldaer aan Kijmola beloofd, dat niets en sullen doen buyten syn consent, dat qualyck can gelooven. Den coopman op Loehoe hebben daernaer doen vernemen, die mij adviseert, dilligentie gedaen heeft omme sich te informeren, heeft niet connen verstaen, dat daer iemant van Nousselau geweest sij. Op Nousselau hebbt mede geordonneert te vernemen, of iemant naer Loehoe geweest is. Soo bevinden, sulcx inderdaet soo sy, sullen dienen te syn der tijt daer andere ordre in te stellen ende een exemplel te statueren. Op Nousselau syn eenige mooren, als U EE. bewust is, daervan sommige van selffs hebben gepresenteert Christen te werden. Sullen poogen al de mooren daertoe te brengen, dat eerstdaechs sullen by de hant nemen, de Nousselauwers hebben belooft binnen 5 off 6 dagen hier te wesen omme de prauwen te maecken.

De Dragonsclauw is op de Cust van Seram aen geweest, daer sij van de Serammers soo gecongratuleert syn (naer haer seggen), datter twee van de hare doot gebleven ende d'andere, bij geval dat de boot just op comenden wege was, het leven daer aff gebracht hebben, latende daer aen lant over de 80000 stucx sagu ende 20 slaven. De boven- genoemde Serammers seggen sulcx gedaen hadden omme haer van de Engelschen te revengeren, overmits sij seijden, dat d'Engelsen oorsake waren van der Bandanesen ondergang.

De Engelsche Sterre, naer van Sr. Mouschamps verstaen, gaet in passant Maccasser aen, waerover goet gevonden hebben dese occasie waer te nemen ende Jan Joosten volgens U EE. ordre by den Coninck van Maccasser te senden. Ons heeft mede goet gedocht, naerdemael den Coninck Spaens spreekt, een brieff aen hem te schryven, dat oock sal dienen als credentie, daervan hier nevens copie gaet.

Ditto Jan Joosten hebbe instructie medegegeven, waernaer sich sal hebben te richten. Der Engelsen meyninge en is niet daer lange te tarderen.

Met t'vochtige ende regenachtige weder domineert hier seer de loop, van tgarnisoen syn hier t' sedert primo Meert 50 man overleden.

D' Heer Gouverneur Sonck mentioneert by den synen, dat in de resolutie by ons, den Engelsen Admirael ende Mr. Mouschamps genomen over de commercie, iets is, dat hem aldaer nadeelich soude sijn sonder nochtans aen te wijsen, in wat artickel t' gene daerin begrepen is en grypt gheen wyder plaetse als hier op Amboina ende dat alleenlyck over den handel off over de coopluijden ende niet voorder, als wel expresselijck in thooft desselffs vervat is ende bij soo verre de natuijre ofte gelegentheyt van den lande daer iets anders vereijst, soo en behoeft sich daeraen niet te binden, als synne E. per eerste commoditeyt sal aviseren.

Soo haest het weder sich eenichsints begint te setten, sullen de poorte van tcasteel by de handt nemen ende een torenken daerboven maken. U EE. gelieve indachtich te sijn in syn schrijven, dat ons een horloge van 4 voeten in tviercant met 4 sydige wijsers gesonden werde, dat hier seer noodich van doen hebben, als U EE. bewust sij.

Het copergelt, daer voor desen veel malen over geschreven hebbe, gelieve U EE. te helpen recommanderen, alsoo tselve niet alleen hier maer overal ganckbaer soude werden, dat ryckelyck een cent avance soude geven ende realen soude verstrecken.

Onse smecolen sullen eerlanck ten eynde wesen, derhalven sy U EE. gebeden ons daervan te versien, nevens 4 cant ende plat staeffiser als oock eenich roeyiser, alsoo t' bouwen van de kerck sulcx hoochnoodich sal vereischen. Met brenger deses, Jan Joosten, sende U EE. 2 potten met hierlantsche confituijren, die hope, U EE. goet sullen bevinden, nevens een casken, dat hier vergeten was.

Aen de Heer Carpentier sende extract van reeckeninghe hier gehouden met het Comptoir Generael, pr. twelcke t' comptoir Amboina schuldich blijft tot datum deser 370301 fl. 3-3. Ick bevinde, dat ons vcel op de amonitie van oorloge sal comen te ontbrecken, volgens de gesonden memorien van Carstens, dan de cleeden ende contanten comen wel wt, t' gene overich bevinden in wijn, olye, vleibs ende speck, daervoor sullen t' comptoir generael crediteren.

Soo haest de tingans affgeveerdicht hebbe, sullen met alleman aen den Hont vallen ende volgens U EE. ordre naer Telyava senden ende dewijle jegenwoordich niet anders avisieren weerdich en is voorvallende, soo sal cesseren. Hiermede Edele Erntfeste, Manhafte, Wel Wijse ende seer voorsienige Heere, U EE. naer zijne gediengstige ge-

biedenisse ende hertelyck groete, den Almogenden in syn genadige bescherminge bevolen laten, die U EE. spare in langdurige gesontheijt, die U EE. regieringe soo langs soo meer gelieve te segenen. Actum in tcasteel Amboyna desen 17en Julio anno 1621.

Ick en twijffele niet, off de

Gouverneur Sonck sal, soo
haest het volck daer met lieff
gecomen sal wesen, boven t' schip
Oraingnen noch een ander senden,
per t' welcke U EE. jegens t' leste
van tmouson sullen aviseren, wat
wyders sich sal toegedragen hebben
in dese quartieren ende in gebreecke
sullen sien ons van andere middelen
te valeeren.

Ende was onderteyckent U EE.
onderdaenigen dienaar Herman
Van Speult.

CXXI. HERMAN VAN SPEULT, AMBOINA 21 JULI 1621¹⁾.

Myn Heere, t' voorige is copye van mynnen lesten, gesonden pr. de Engelse Sterre, die en passant Maccasser aengaet.

Op den 18en deser yegens den avont kwamen hier den lieutenant van de tingans ende den onderstuerman van Delft met brieven van den Heere Goverr. Sonck, waerdoor met hertel. blyschap verstanden, dat de Bandanesen verjaecht, hare fortressen verovert, een deel gevangen ende een goet deel in tvervollegen doot gebleven waren, dat een zeer goede tydinge is geweest. Den Almogenden sy loff voor so genadige wtcompste, die hier hebben gecelebreert met seven schooten. Hoe ende in wat voegen sich sulcx toegedragen heeft, sullen U EE. wytloopich verstaen door nevensgaenden van den Hr. Governeur Sonck, als door mondeling rapport van brenger deser, waeraen ons diesaengaende sullen gedragen.

Ick en twyffele niet, off de Ed. Heeren Meesters sullen nu eerlang genieten de vruchten van haere lanckdurige oorloge, U EE. de wel-gemeriteerde eere van dese conqueste. Dese goede tydinge is hier, Godt loff, ter rechter tyt gecomen, also van meyninge was, so haest dit

naesprinck over geweest soude hebben, de tingans met de soldaten derrewaerts te senden, dat nu onnodich is, hetwelcke niet buyten merckelyc peryckel en soude geschiet hebben, also verstaen, datter een extra ordins. water gaet met harde winden, seggen oock, dat de stroomen noch hart om de West vallen. Den voorsz. stuirmans ende lieutenant hebben vrywilich gepresenteert met voorsz. tingan naer Java te willen gaen, dat met den raet in delibratie hebbe genoomen, voorstellende, off deselleve avisen niet seeckerder met de Sterre, die op Hitoe noch een dach 2 off 3 sall tardeeren, en soude gaen, doch overmits gevreest wert, dat de Engelsz. op Maccasser naer ouder gewoonte noch wel eenigen tyt mochten consumeeren met rijs te laden als anders, so is eijgentlyck goet gevonden, dat men deselleve tingan op morgen derrewaerts soll affveerdigen ende dat men den brieff aan U EE. sal opennen ende copyeeren om de copie desselffs met de Sterre tesenden, op dat, daer Godt voor sij, den tingan eenigen ramp over quame, U EE. van ditto avisen niet gefrustereert en blijve. U EE. gelieve vollegens synne gewoone discretie ons t' selleve ten goeden aff te neemen. Wy hebben het volck van de tingan geanimeert, dat ingevalle sy haer devoir doen, U EE. tytelyck dese tydinge brengen, dat sy goede albrycias²) hebben te verwachten.

Naerdemael verstaen door schryvens van den Goverr. Sonck, dat somige Bandanesen met champans gevlycht zijn ende zynne E. van oppynie is, dat wel eenige dersellever hier ofte in onse eylanden mochten coemen te vervallen, so hebbe op nieuw wederomme overal waerschouwinge gedaen, dat die niemand en verswyge off aen en houde, dan dat die gevangen by my brengen, waervoor haer een vereringe belooft hebbe met dreijgementen, dat de contraventeurs aen den lijve sal straffen.

De Goverr. Sonck adviseert mede, dat van meyninge is alle de scheepen herrewaerts te senden, sulckx dat hoopen de kiste wt Delft te becomen, waermede ons vooreerst sullen connen behelpen tot op t' leste van tmouson, yegens wanner de caech met de geordonnerde plancken derrewaerts sullen senden ende daernevens den wisselbrieff van 8000 Rn. Vollegens accoort, met Mr. Mouschamps gemaect, sullen oock aenhouden omme noch meer contants van daer te hebben, soot daer eenichsints kan gemist werden.

Bysoverre Orangien hier tytelyck compt, off eer dat den Hont veer-

dich hebben, so sullen hem naer Telijava senden ende den Hont laten vollegen naer de Molucas, de Hr. Goverr. Houtman aviseeren vollegens U EE. ordre, dat Nieu Zeelant off de Eendracht in plaatse van Orangien naer Java sende ende, so den Hont daer kan gemist werden, mede.

Dewyle de soldaten nu niet noodich en zijn in Banda, so ben van meyninge met Godes hulpe een treffelycke ronde te doen ende dat vry wat tytlyc, alsoo van meyninge ben geheel Seram om te varen ende te sien, waerdat de Papouwen huijs houden, die men seyt, yegenwoordich met 25 off 30 corcorren omtrent Cambelo ende Assehoudy zijn. Van Westerman, die naer de Alfoures is, en hebben tot noch toe geene tydinge gehat, waernaer my seer verlangt.

By den voorsz. brieff aen U EE. van de Goverr. Sonck sien, dat den Engelsz. agent Ridtchart Wilden sich seer heftich yegens het loon van de gevangen slaven stelt ende niet meer als 9 fl. en wil geven, daer hier maentelyck $7\frac{1}{2}$ Rn. betaelen boven hare cost, dat vry wat buyten reden is, ten aensien de slaven hier niet te becomen ende hier 150 Rn. voor een slaeff moeten geven, ten anderen en kan men hier niemant huijren, als men ymant van doen heeft, off men moet een real s' daechs betaelen, sulckx dat haer noch cortosie genoech geschiet. Het compt in tjaer een moye somma te bedragen met 100 slaven. Derhalve ware goet, dat men haer daerby houden cost tot den tyt ende wylen, sy selfs slaven hebben; met 80 slaven bedraecht het hier 600 Rn. ter maent, dat 7200 Rn. in tjaer is ende voor haer contingent 2400 Rn.

Op Loehoe ende Cambelle zyn de mooren noch even bevreest, arbeyden noch evenseer een haere sterckten, nietyegenstaende dat ons gelaten, off alles vergeten ware, dat nu met dese tijdinge niet en sal verminderen, dan eer augmenteeren. Ick sal eerstdaechs t' fort op Cambelle met pannen laten decken; den extraordonarien regen heeft alles wederhouden tot noch toe.

So haest den Hont verdubbelt is, sullen Pera mede versien, alsoot hooch nodich is. Met de voorseyde tingan, daer desen mede gaet, aviseere aen Carpentier, dat hy maecke op zijn voordeel te wesen van balcken, swalpen ende plancken, also de schepen, van hier gaende, van meyninge ben Gresick te laten aendoen.

Nu onlangs geleden hebbe verstaen, dat die van Nousselau hare sterckte boven op den berch noch in tgeheel is, oversulckx ben van meyninge, so haest de schepen gedepescheert zjn, my persoonlyck

derrewaerts te vervoegen ende deselleve te doen raseeren, also noch so heel veele niet en sijn te vertrouwen door de instigatie van de mooren, doch daer en is nu, Godt ten voorsten, geen swaricheijt, off alles sal sich wel redden.

De sterfte continueert noch onder ons volck, sodatter alle dage noch een oite 2 sterfft, hoope, nu het weer wat begint te veranderen, sal cesseeren, dat Godt gave, in wiens heylige bescherminge U EE.

Edele Erentfeste Manhalte wyse ende zeer voorsienige Heere naer mijne onderdaenige gebiddenisse ende hertelycke groete wil bevoolen laten, die U EE. loffelycke regeeringe meer ende meer gelieve te segenen. Actum in tcasteel Amboina desen 21 Jullio Ao. 1621.

U EE. onderdanigen Dienaer
Harman van Speult.

CXXII. PIETER DIRCKSZ.,
AAN BOORD VAN DE AMSTERDAM VOOR MALEIO
26 JULI 1621 ^{1).}

Ed. Erentfesten achtbarre wissse voorsienige seer disckrete Heer.

Naerdat op 23 Maij passado met de schepen Amsterdam ende Z.see van U Ed. voor Hijo vertrocken waren, sijn door stilte ende contrarie stromen den 4en Junij daeraen eerst alhier in Tarnaten op de rede voor Maleijen aengecomen. d' Engelsche schepen d' Exchange ende Rubijn, soo lange voor ons wtt Ambo. vertrocken, en waren alsdoen alhier noch niet. Sij sijn eerst in Batsjan aengelopen, daer sij volck ende goederen gelaten hebben. Wy vermaende se in see ontrent Macquian, tschijnt, dat se daer mede eerst een wilde, gelijck naermaels verstaen hebben, dat bij hunluyden gedaen is. Naer overleveringe van U Ed. brieven aan den gouvernr. Lam hebben voortt datelijck aan syn Ed. verhaelt, tgene U Ed. ons op ons vertreck gerecomandert ende belast hadde, namentlyck hoe nu ordere geven wierde van tfort op Callamatte te raseren, maer dat cortt daernaer met d. Heer Houtman naerder ordere soude volgen niet alleen van Marieque mede te verlaetten, maer oock van Saboue, Tacome, Tollucke, jae Maleijen selfs, ende dat sulcxs wt U Ed. name door den gouvernr. ende ons aan den Coninck ende den

adel van Tarnaten vrijl. geseijt ende voor niemant verborgen gelaetten soude werden, [twe]lck ock alsoe gesz. is, doch dit alles alsmede de veroveringe van Banda ende de straffe over de orengcays gedaen, heeft grote alteratie ende beroertte onder alle de Ternatanen verorsaeckt, sulcx dat niet en wetten, wat van U Ed. bitsachringe connen bedencken off wat U Ed. hiermede voor heeft. Het lichten van Callamatta is bij Hr. gouvernr. Lam tot de comste van den gouvernr. Houtman wtgestelt, vermits de schepen veel te lossen hadden, syn Ed. dagelijcx verwacht wierdt ende datter noch een kalckoven van 32 vadem lach, die op onse aencomste gebrandt was ende eerst van daer gehalt diende. Op ultimo Junij is de Hr. gouvernr. Houtman met het schip N. Selandt van Amboyna over Batsian alhier wel aengecomen, waerwt verstaen hebben t' gepasserde sedert ons vertreck van daer ende hoe U Ed. met het schip Hollandia weder naer Jacatra soude kerent. Verhope, dat U Ed. voorspoedich in gesontheijt aldaer wel aengecomen sult syn ende alles naer wensch gevonden hebt. Des anderen daechs pro. Julij heeft de Hr. Houtman ter vergaderinge van den raedt verthont ende doen voorlesen sijnne commissie ende last, hem van U Ed. ende de raden van Indien in Amboyna gegeven ende naerdat hem het gouvernemendt dien-volgende daerop was overgeleverd van de Molucqen door d' Heer gouvernr. Lam, heeft Do. Houtman voerder voorgedragen, dat hij ordere hadde neffens Callamate noch te doen raseren ende slechten de fortten op Marieque ende Sabouge ende dat over tlichten van Tacomme mede redennen syn gewest, doch dat het tselvede by U Ed. vooralsnoch niet goedt gevonden, maer gereserveert is aan hem ende den raedt alhier. Hier over aen den raedt gevracht sijnde, off iemandt enige suffesante redennen weet te geven, die bastandt syn om de versz. resolutie ende gegevene ordere van U Ed. ende de raden van Indien te wederleggen, dat hem gelieuen sal d' selve in te brengen ende voirder te verclarenen, wat met Tacome doen sullen off anderssints, dat datelijcqen met het lichten van de versz. 3 fortten sullen voortvaren, waerop naer verschejdene advijsen van den raedt eyntl. by d' Heer gouvernr. Houtman geconcludeert is datelijck Calmatte ende Marieque te doen slechten, maer dat Sabouge ende Tacome vooreerst noch souden behouwen om naerder te vernemen, wat nutticheijt ende dienste de Compa. daervan treckt. Om dese twee forten te lichten ende doen slechten is schip de Maen voor Marique ende d' Eendracht voor Callamatte geordeneret

ende de bots van de scheepen om de kalck van daer te haelen. D' Her Houtman heeft den Coning ende Kitchil Alij ten aenhooren van alle de meeste Tarnataense adel U Ed. ordere ende dese resolutie aengedict. Kitchil Alij dede hierop het woort ende antwoorde, dat op tlichten van Marieque niet tegen hadden, maer wat aengaet Callamatte, Sabouge off eenige andere forten op Tarnaten, dat niet en wisten off conde bedencken, wat d' Her general daermede voor hadde, Hollanders [en Ternatanen] waren als man ende wiff tesamen aeneen verbonden ende en conden noch en mochten niet gescheyden worden, den admiraal Maetlijff, van Caerden, Wittert, Sijmen Hoen ²⁾, de generalen Botth, Reynst ende Reael hadden bij contrackten ³⁾ belooft haerl. te beschermen, de Spanjaerden te verjagen ende haer landt vrij te helpen maecken ende nu wil men de forten wederom rasseren ende verlaten. Het viel haer te swaer ende lastich, jae niet doenl. in desen oorloch meer nagelen te leveren, maer, seijde hij, als den vyandt verdreven ende lant vrij gemaect was, souden sy sien, wat sy doen souden. Calmatte was daertoe de brughe ende, soe men dat nu verlaet, souden sij genotsaeckt syn mede te vluchten ende door te gaen; seer heftich is Kitchil Alij tot verscheyde reijsen wtigevaren hierover ende van den Tarnataenssen adel gestijft geworden. Veel meer andere redenen ende pratijs syn der gepassert, doch altyt wel ende behorlijck door d' heer Houtman wederleijt. Van savont te 5 tot ontrent 10 a 11 uren in den nacht waren sij boven ende ejntl. wast alst de wille ende ordere van den heer genrael. is ende niet en can tegengehouden werden, dat mosten passentie hebben ende mede doen, soeals sy goedt souden vinden. Hiermede was den storm gepassert, gaven malcanderen een vriendelijck pratien ende namen sij met een schonen schijn ende gelaet, alsoff wel tevreden waren, haer affscheyt. De Tarnatanen siende, dat de Maen voor Marieque en de Eendracht voor Callamatte geset lach ende dat men de bots daernaer toesondt om de kalck te haelen, hebben datelijck op Callamatte haer spullen mede gepackt ende sijn van daer met wijff, vrouwen, kinden ende slaven op Mallaijen gecomen ende voorts na de cust van Gilolo gevvlucht, gelijck ook veel huysgesinnen van Malaijen deden ende noch dagelijcks doende waren, invoegen dat men mende, dat niet alle[en] sijluijden al tsamen souden doorgaen, maer dat die van Mortier, Maguian ende Batsjan, vermits mede moren, jae mest vrienden onder malcanderen ende daerdoor aen den anderen

verbonden syn ende van henluijden opgeroeijt souden worden, met tot het vluchten ende verlaetten van haer landt souden resloveren, off ten minsten van de Tarnataanen ende Tidoressen soo benout werden, dat niet een hoff souden derven wittstecken off eenen nagel mogen plucken. Dese vresse is soe swaer ende hooch gedreven ende heeft soeveel te wege gebracht, dat op den 6en Julij door d' Heer Houtman hierover den raedt wederom byeen is geroepen ende dat alles ordentelijck voorgedragen hebbende, is by deselvede eendrachtelijck goedt gevonden het lichten van fort op Calamatte voor dees tijt noch aen te sien, totdat men, vernemen[de], hoe hen de saecken alhier gedraghen ende men hier op naerder bescheijt ende ordere van U Ed. becomen sal hebben, te meer vermits d' heer gouvernr. Lam, den directeur Grijp ende den fyscael alsnu naer Jacatra gaen, die U Ed. van de gelegenheit van de Molucqen ende Callmatta naerder connen onderrechten, doch mijn advys was, dat ick parsisterde by mijn voorgaende advijs, op pr. deser gegeven ende dat men niettegenstaende alle de gemoverde swaricheden met het lichten van Calmatte even wel behorde voort te varen ende de presisse ordere van U Ed. ende de raden van Indien hierinne te volgen. In somma, de Tarnataenen hebben de strijt gewonnen ende Calmatte is tot noch toe blijven staen. Hoe dit U Ed. behagen sal ende off t' selve wel off qual. gedaen sij, sal mij verlangen hiernaer te hooren. Het fort op Marieque is den 10en deser gelicht ende gesprongen met 20 vaetten boscruijtt, de slach en was soe hast niet gedaen ende de man, diet aen brandt stack, naulijcx van landt, off de Tydorressen waren daer dattelijck seer sterck met schilt en swert binnen. Hett wordt nu weder by haer opgemaectt ende bewont ende de Spaniaerden hebben daerop alrede geschut ende garnijsen geplant.

Corts naer d' ancomste van den heer gouvernr. Houtman alhier is van onser seijde een man met een brieff ende vredavaen naer des Spanjaerts fort Don Gill gesonden, ten eijnde sijluijden iemandt van de haerre souden gelieven herwaerts te senden met expresse last omme met ons te trackteren tot een genneralle verlossinge van onse ende haere gevangenen aen wedersijden. Den 4en desser sijn daerover alhier in Mallaija by ons gecomen den sargant majoor, den contador ende een secretarijos van den Spanschen gouvernr. van Gammalamme, met de welcken resoluytelijcq in corte worden een ackort getroffen ende beschreven en dattelijck geteckent is, in voegen dat alle de ge-

vangennen, die wy hier yegenwoordich van haer in handen hebben ende syluyden van ons, soo hier als in de Manilhaes, tegens malcanderen gelost ende vrijgegeven sullen werden, te weten alsnu de 26 Nederlanders, die sy alhier hebben tegens gelijcq 26 Spanjaerts ende Portugessen, by ons synde, volgens het erste contract bij de Hr. governr. Lam ende henluijden voor desen gemaectt ende de resterende Spanjaerden ende Portugesen, die ontrent noch tussen de 50 a 60 by ons gevangen blijven, sullen gelost werden, soo haest syluyden onse andere gevangenen, die noch in de Manilhaes tott 44 in tgetal sijn, van daer alhier gebracht ende aan ons gelevert sullen hebben, twelck sy beloven in Janewarij off Feberwarij toecomende te sullen geschieden. Den 5 ditto hebben d' selve gecommijtterde Spanjaers onse 26 gevangenne Nederlanders, Godt loff, alhier gebracht ende weder andere 26 van harre met haer genomen, daer onder den governr. van Farnambo, met sijn vrouw, 3 kinderen ende 2 dienaers ende voorts een liste van de gevangens aan wedersyden gesz. ende geteckent, d' een den anderen overgelevert, sulcx dat niet te twiffelen is, off de versz. 44 Nederlanders sullen met Godts hulpe mede van haer langduirige gevankenis verlost sijn, welck ackort U Ed. ongetwiffelt approberen ende aengenaem wesen sal.

By desen sende een UEd. recq. ende bewijs van ons cargasoen voor Jacatra ingeschept ende daernaer, soe in Banda als Amboijna, wtt andere schepen noch voor de Molucqen ingenomen. UEd. sal daeraen connen sien, waer tselvede gebleven ende wat daer wtt schip van geconsumeert is, alsoe geen scheepsprovisie hebben gehadt ende alles van cargasoen aifgegaen is. De cleden, vlees, speck, rijs ende alles anders comdt wel wtt, maer van de wijn ende arack hebben in de wttleveringe bevonden 8 leggers wijn ende 5 ditto arack te cort, waeraen het schort, en weet niet, alsoe alles voor myn comste op dit schip al gescheept was. Het can wel syn, dat t' selvede wijn ende arack in d' een off d' ander schip, voor Jacatra leggende, geschept ende ons schippr. par abuijs daervoor belast is, altijs watrr. aff zy, verclaere in consentie ende sullen des nots synde, alle die van de cajuyt, den bottelier, d' andere officieren ende scheepsvolck connen getuijgen, datter hier niet onnuttelijcx geconsumert sy. Wat in truijm gedaen is, is my onbekent ende gelove, dattet daermede wel toegegaen is. Wij gaen nu vooruit met het schip Amsterd. naer Japon om rijs te laden ende

soe ick achte daermede van daer jegens Januarij off Feberwarij toecomende weder harwaerts te keren, daertoe ons allen een kist met 8000 Rn. ende 6 baharen nagelen ingeschept is, off daermede soedanigen grotten schip met rijs connen afflaeden, geve U Ed. te bedencken. In Japan en was, naer verstaen, op tvertreck van d' Eendracht gans geen geldt nocte comesschappen ende soe de vloot van de Manelhes daer niet gebrocht off door U Ed. van Jacatra derwerts niet gesonden is, waermede dan tschip affladen?

Nieu Zelandt is naer Macquian om syn rijs ende resterende cargasoen te lossen, die metten eersten van daer weder hier werdt verwacht ende, soe ick mene, alsdan ons mede naer Japan sal volgen om aldaer te verdubbellen, onse vlotte van diffentie, des nodich synde, te verstercken ende d' selve met verscheyden provissien, die hij noch inne heeft, te versien.

Het voirder gepasserde alhier sal U. Ed. ongetwiffelt, soe uijt de neffensgaende brieven ende copijen van resoluijtien van d' heer Houtman alsmede wtt het mondeling rapport van den heer gouvernr. Jan Dircksz. Lam ende andere vrienden, genoechsaem verstaen, daeraen mij gedrage.

De rollen van de gevangennen, soo die verlost als die noch in de Molucqen syn, twiffelle niet, off werden U Ed. mede door Do. Houtman gesonden.

Allenlijck moett noch een weynich schrijven, twelck is, dat ick niet en can geloven off mij inbelden, dat U Ed. dit jaer Maert naer tvaderlandt vertreckt, maer wel ter contrarije, dat U Ed. soe weder een goede macht becomdt, met eerste van tWestermouson weder inwaerts sult keren om die van Amboijna ende Molucqen mede wat te suyveren ende daer mede U Ed. foy (?) besetten. Doch oft geviel, dat ick in mynne opijnie bedrogen waer ende dat U Ed. naer tvaderlandt voer, wensche U Ed. in dien gevalle geluck, heiyl ende behoude reijsse ende dat U Ed. met lieff ende gesontheijt aldaer in tsalvo wel mocht arrijveren, U Ed. bedankende voirder van alle faver, eerre ende vrientschap ende goet herte, dat U Ed. wegen d' oude kenisse mij altijt toegedragen ende bewesen hebt. Ick sal in U Ed. absentie U Ed. eerre, goede naem ende faem, soo lange ick leve, naer synne verdienste ende waerdicheijt verdedigen.

Ick hebbe noch wel meer te schrijven, maer ick schame het mij te

seggen, t' gemoedt en cant ock niet wtibringen ende bedroeve mij, dat ick soe slecht van U Ed. gescheyden ben ende dat nieuwelingen overal gepreferrerdt werden.

Hiermede

Ed. Erentfeste achtbierre wjisze versienige seer disckreten heer sal desen diennen tot eyndinge ende U Ed. met d' Heren de Carpentier ende Dedel naer mijne hertelijcqe groettenisse in de protecksie des Heren bevelen. In tschip Amsterdam, leggende geanckert vor Maleijen in Tarnaten, adij 26 Julij Ao. 1621.

Onderstondt
U Ed. dienstw. dienaer
Pieter Dircksen.

CXXXIII. MARTINUS SONCK, KASTEEL NASSAU OP BANDA
NEIRA 29 JULI 1621¹).

Erentfeste manhafte wijse voorsienige seer discrete Heere.

Mijn Heere.

Met de tingan is geweest mijne joncxste, waervan nevens dese copije gaet.

T' sedert is hier niet sonders gepasseert, dan hebben door parthijen becommen 57 mannen, 60 vrouwen ende 20 kinderen, de resterende, die hoe sterck noch sijn, onseecker is, verhoopen, dat mede welhaest sullen becomen ofte t' ondergebracht hebben.

Enige van de mannen sijn soo obstinaet, dat haer niet alleen niet gevangen willen geven, moer oock weer bidden met pijlen te schieten ende steenen te worpen. Die gaust ter been sijn, ontvluchtent dickwils, altemet wort er oock een doot geslagen.

Het heeft de borgers, Chiauwers ende Mardijckers seer vlijtich gemaect, met dat ick haer aengaende de buijt op U Eds. liberaelheijt hoope gegeven hebbe, doch die wat reedelijcker sijn als d' andere, hebbe soo onderrecht, dat sij bemercken, dat haren eijsch niet gefonteert is. D' onbeleeftheijt ende onbeschaemptheijt van de sommigen is te groot en durven alles eischen, wat dencken. Door gevangenen hebben wij mede eenige Bandanesen gecregen, twelck t' eenemaell voor de

Compe. is ende sal t' een met het ander ettelijcke duisent ra. van 8en voor de Compe. bedragen.

Mr. Welding heeft, als voor desen een U Ed. geadviseert hebbe, bij accordt van de H.H. Meesters beloofst te doen blijcken, hoe dat de Engelsche Compe. gerechticht waere tot een derdepart van de tollen, tienden ende andere impositien, die wij alhier ontfingen off naermaels soude comen te ontfangen. Hij heeft van dese incompten in de vergaderinge geen mentie gemaect, maar eischte een derdepart van de slaven, die door d' onse verovert wierden ende allegerde tot alsulcken pretense, het 19 arl. in taccort van H.H. meesters, twelck wij naer ons verstant, (mede gelesen hebbende de voorstaende ende volgende artijculen) alleen oordeelden te spreecken aengaende t' geen door scheepen van defentie off coopvaerdijescheepen, ter defentie gebruikt, verovert soude worden, waerop do. Mr. Wellding, dat voorn. arl. in generale termen, soo wel aengaende t' geen te lande als ter zee verovert soude worden, moste genomen worden, maer alsoo wij sijnen ongefondeerde eisch (soo ons dunckt, onder correctie von U Ed.) hem vertoonden als uijtdruckel, blyckende in tgeallegerde arl. hoe dat verlies ende schade alsmede winste ende prijsen, daervan aldaer gesprocken wordt, gemeen soude sijn ende de Engelschen aengaende de oncosten van de forten maer een derden hadde te dragen, oversulcx maer een derde van tgeene alleen door onse soldaten verovert wiert, kosten pretenderen en kcste haer t' selve arl. tot haere voordeel in desen niet dienen.

Do. Mr. Welding heeft hem seer gebelgt, dat hij ons om sijn gerieff van hout, riet ende andere noodicheden uyt het bosch te haelen moste kennen, twelck hij mede tevergeeffs sochte te proberen niet gehouden was te doen ende dat men hem het genot van tbosc niet weijgerden, maer alleen als Heer van tlant gekent moste wesen, t' welck geschieden moste, opdat men weten mochte, wat hij uijt het bosch wilde doen haelen, alsoo ons de sorge bevolen was het bosch te doen onderhouden ende waer te nemen.

Herentals²⁾ is haest een wijl tijts herrewaerts seer van de Engelschen aengehouden gewest, doch gelooove, sulcx meest om sijn wijff geschiet is. Tegens verscheijden heeft do. Herentals verhaelt, hoe do. Mr. Welding hem sochte aen te haelen alsmede sijn vrouwe, voorhoudende, hoedat sij sagen, dat van onse Compe. verstooten wierden,

dat sij haer oversulcx bij hen souden begeven, hij hadde huijsvesting voor haer endc wilde haer vorder in alles behulpich wesen.

De Chinesen, die wij gevangen houden, soeken de Engelsen mede te winnen. Die wij op Lonthor verovert hebben, heeft Mr. Welding in den raet geeijscht, dat wy hem vercoopen wilden, tweek belooft hebben, maer syn meeninge schijnt te wesen, dat wij hem die behooren te schencken ofte voor een seer geringe prijs te geven.

Ick hebbe verscheijden maelen vermerckt, hoe sijn Chinesen in ons gevangenhuijs quamen bij onse Chinesen ende andere gevangenen, onder pretext dat eenige kost aen haer brochten. Ick heb den Chinees daerover sulcx gewaerschout, dat uijt ons gevangenhuijs soude blijven, off soude hem doen affsmeren, gelijck ick oock den geweldigen belaste te doen, soo wederquam, twelck niettegenstaende heeft de Chinees verscheyde maelen hem vervoordert als voorn. bij onse gevangenen te comen, veel met malcanderen luijsterende ende fluijsterende, twelck de geweldigen eenige maelen gemerckt hebbende, vresende voor schade, belaste den Chinees deur te gaen, waerinne de Chinees weijgerich sijnde ende hem gelatende, ongel. geschiede, wiert van de geweldige een slach off twee met sijn stock gegeven. Hierover heeft Mr. Welding in den Raet seer hooghl. geclaecht ende vertoonde, dat groote swaricheden soude kunnen ontstaen, dat men malcanders slaven sloech, t' welck hij nam, off hem selffs gedaen waer ende verhaelde, dat te dier oorsaecke een Engelsman tot Jaccatra publijckelijck gegeselt was, niet schamende sulcx naer syn welgevallen te verhaelen, alsoff wij daer niet aff en wisten. Aengaende de Chinees heb hem geseijt, dat sulcx verhoet soude geworden hebben, soo de Chinees gehoorsaem ware geweest ende waerschoude hem, dat wij onse gevangenhuijsen vrij begeerden te hebben ende niet in suspicie gebracht te worden, dat onse gevangenen opgerockent souden worden.

Teen heeft het ander uijt den hals gehaelt ende heb Mr. Welding aengeseijt, dat mij sulcx, als vooren verhaelt, van Herentals aengedient was, waeraen Mr. Welding protesteerde ontschuldich te sijn, maer seyde, dat Herentals hem selffs aengesocht hadde om hulpe ende assistentie.

Het schip Enchuijsen hadden wy verhoopt, dat met de nooten ende foelie, die tegenwoordich op Pouloaij ontfangen sijn, voorruijt gesonden souden hebben, maer alsoo wij die tot noch toe door hart ende regen-

achtich weder niet hebben kunnen becomen, sullen do. schip tot in teerste van Augustij ophouden om de vruchten interim met goet weder over te brengen ende t' schip Delft claer te maecken, opdat tegelijck van hier t' seijl mogen gaen.

Het jacht Victoria verhoopen, dat stijff halff Augustij soo verre sal connen gebracht worden, dat verseijlen sal mogen. Wy sullen, doordien daegel. veel slaven gecregen worden ende een schoon gewas aan de boomen hanght, t' schip de Zeewolff hier tot in tleste van Augustij houden om de nooten ende foulie, die naer desen sullen becomen, in te nemen.

Tschip Orangne, waeremede desen tot Amboina gaet, hebben op den 29en deser, gemant met 108 coppen, naer de Moluccos gesonden met ordre, dat Amboina in passant aendoe.

Ter gelegener tyt sullen achtervolgende U Eds. ordre het bosch op t' eiland Nera doen havenen ³⁾), maer dient insonderheijt goede naersticheijt ende vlijt aengewent, dat het eiland Groot Banda niet verwildert, ten welcken eynde (gelijck vertrouwe, U Eds. voornemen is) hier meenichtte van volck met den eersten dient gesonden te worden. Ons bedunckens soude goet sijn, dat U Ed. van de Bandanesen, met t' schip den Dragon vervoert, weder herwaerts sondt, al wat beneden de 18 jaeren is, doch vrouwen en kunnen der niet te veel sijn.

Die van Poulo-ron hebben het hooft, t' sedert de Bandanesen uijt haer nesten geiaecht sijn, seer laten hangen, plachten dagelijcx seer familiaer by onscn asst. die aldaer leijt, te comen, twelck nu naerlaeten. Off sulcx sijn oorspronck heefst door oprockening van andere door ongenuchte, die sij over t' succes van den oorloch van Banda nemen oste door vrese (die haer wellicht door andere aengeiaecht soude mogen worden), dat men haer anders als behoorlijck voor heeft te handelen, sal naerstel ondersoecken.

Tot noch toe hebben niet vernomen, datter eenich volck van t' groot eiland Banda op Poulo Ron gevvlucht is, t' welck met patientie te nemen, sullen moeten te weten comen.

Hebben goetgevonden, dat voor t' eerst sooveel volck, als U Ed. op den 5en April laestleden geresloveert hadde, hier te laten, in Banda sal blijven, welck getal wy verhoopen, dat toecomende mousson noch wat vermindert sal kunnen worden, daerin wij U Edes. ordre sullen volgen.

Op den 13en Julij laestleden hadde cappiteijn Keertdekoē met de chaloup ende ses tingans naer Poulo Ay gesonden om de foulie van daer te haelen. Op 25en do. is de Cappiteijn met de chaloup ende 5 tingans wedergekeert, een tingan met 7 sockels foelie ende 7 mannen is achtergebleven ende Poulo Aij misgedreven. Godt geve, dat Amboina mach become.

In tschip Delft was noch een kiste gelt, die wij mede met Orangie naer Amboina hebben gesonden om geimploieert te worden, daer van doen soude mogen sijn.

Hiermede

Ed. Erentfeste manhafte wijse voorsienige, seer discrete Heere, wensche U Ed. naer hartelijcke groetenisse een geluckige ende voorspoedige regeringe. In tcasteel Nassauw op Nera in Banda, adij 29 July Ao. 1621, was onderteekent

Martinus Sonck.

CXXIV. ANDRIES SOURY, MASULIPATAM
3 AUGUSTUS 1621¹⁾.

Ed. Erentfeste manhafte Wijse Vrome voorsienige zeer discrete Heer

Met onse voorgaende, per tschip Schoonhoven gesonden (daervan by dese copije gaet), sal U Ed. verstaen hebben, wat tot dien tyden hier was passeerende, t' Sedert geene van U Ed. vernomen, alleenelijck by tschrijven dato 18en passado van de Heer Carpentier verstaen, soo U Ed. met een treffelycke macht van scheepen naer Amboyna ende Banda was vertrocken. Den Almogenden, hoope ick, sal syn Edt. loffel. voornemen gesegent hebben ende wederomme met contentement ende fectorie over onse vianden in Jaccatra geleijt hebben.

Op 24 Junij syn, Godtlöff, voor Pelliacatte wel aengecommen uijt t' patria de schepen Dordrecht ende tjacht Naerden, dewelcke een seer spoedige reijs hebben gehadt, medebrengende in contant de somme van 56 duijsent ryalen met eenige lakens, spiegels ende goede partie provisie ende amonitie, die pr. den eersten innewaers sullen gesonden worden.

Alsoo de Deenen²⁾ een goede partij peper in Trangabarij, gelegen

6 a 7 mijlen bijnorden Negapatam, commende van de Custe van Malabar, becommen hebben ende meer conde criigen, waert, dat het een geen middelen hadde ontbroken, hebben goedt bevonden derwaerts te seynden t' jacht Naerden, die op 28 passado van hier is vertrocken om te sien, ofte sijn ladinge costly sal connen becommen, daeraen wy niet en twiffelen, overmits in Palliacatta bij d' onse enige 50 baren van 480 lb. hollandts a 45 Ren. de baer syn gecoft, dewelck met measure wt die quartieren worden gebracht ende staet te verhoopen, ons aen geen middelen ontbrekende, dat men den peperhandel aldaer sal connen continueren te trekken. Het schindt, den naijck van Tenjour om goede pa'tijne geschuts van de deenen te becommen, tselve gevordert heeft. Ditto denen hebben hem een enige 18 a 20 stucx geholpen ende noch eenige neffens 20 personen in ostacie gelaten, totdat de reste van de betalinge uit Denemarcken sal willen volgen, ist gelaten, t' verschoten waert. Ick achte, den Tenjour sal moeten tevreden wesen ende sullen de parsoonen daer gebleven, als d' andere, trachten te vluchten ende ontcommen, want te laet sullen de denen daer weder keeren om die te lossen.

In Appril passado quamen eenige denen, sterck 33 parsoonen, in een chaman uit Cejjlon, met rijs geladen, willende naer Trangabarij, be-moeten ontrent Cananoer onse sangisel, die wt cruijsen was gesonden, welck sij vermeindt een Portegis te wescn, hebben dierhalve uit vreese met haer schampan gestrant; het nemen van haer jacht onder Negapatam door de Portegees noch indachtich sinde. Voorsz. parsoonen syn in Cananoer eenigen tijt gevangen gebleven. Tschip den Engelsen Beer daer passerende, syn voor weijnich rantsoen weder gelargeert. Ditto Beer heeft over de 2 maenden met een fregat als ander cleyn vaertuijh aldaer legge cruyzen sonder in alle dien tyt een seyl vernomen te hebben, t' schijnt ofter geen Portugees in dese quartieren meer en naveerdeende ende ons t' vaerwater gelargeert hebben.

Ditto Deenen syn in compa, van 4 schepen ende een jacht geweest, het ene schip, genaempt Coppenhage, is vertrocken (soo achten)wt Trangabarij met eenighe peper naer Denemarcken, welck voor eenighe weijnich penningen, die noch hadden ende 18 stukken geschuts, als vooren geseijt, becommen hebben. Voor de reste van de betalinghe syn 20 pr. soonen ende noch eenich geschuts in ostasie gebleven, het tweede schip, genaempt den Oliphant, admirael synde, soude weder

uitt Trangabary naer Ceylon gekeert syn om te sien ofte eenighe 30 parsoonen, die daer wt miscontement gebleven waeren, weder conde becomen omme alsdan ledich naer huijs te keeren, tensy hem met Ceijlonsche aerde wilt laden, het derde, synde de visadmiarel, gaende op de Custe van Indien cruijcen, soude van de Portegesen genomen wesen, het vierde is aen Ceylon in de reviere van Tochamalij op een clip verongeluckt, alsoo wt meynde te loopen om hem van de vloot te verscheijden ende naer Bantam te vervougen, haer jacht, als vooren gesecht, is van de Portugesen onder Niegapatam genommen, soo heeft de miserabele deensche reyse vol twist, oneenicheijts, gevecht ende moorderije een eijnde ende haer beloop gehadt. In Trangabarij hebben een punt met bewilginge van de naijck van Tangour opgeworpen, alwaer de parsoonen, die in ostasie syn, tot bewaringe sullen bliven. Met haer stucken geschuts te vercoopen, twyfele niet, heeft den naijck getracht den peper daer te trekken, soo tsellide (als ick hoope) in train wilt blijven, wy sullen onse partijec becommen.

T' jacht Medenblick is, Godtloff, met een seer ryck cargasoen op 27e Meye van hier vertrocken, bedragende d' ingelade goederen de somme van 128494 f. 3.1 penninck, waeronder syn 1788 carraet diamant, een onder andre van 23 carraet. Ick hadde gehoopt eenige advisen op de gesondene per tschip Enckhuijsen te becommen, doch niet vernomen. Ick wensche, de E. Heere majores soo wel moge bevallen, als moyte hebben gedaen om de grootste te becommen.

Bijaldicn, gelijck niet en twifele, de ladinge van tjacht Naerden becomen, sullen hem rechtdoor naer t' patria seynden ende verhoope, tegens October toecommande vertrecken sal. Als boven geseijt, hebben per deselfde ontfangen 56000 Rsd. waeraff 32 a 35 duisent tot t' jacht ladinghe sullen wesen, daertoe soude noch geern eenige 10 a 11 honderd caraet diamanten senden, soo de middelen sonder nadeel van den incoop van de cleeden tlyden can. Den goeden treck, die cortelinge in de nagelen is geweest, heeft ons seer gestijft ende syn tsame op 10 a 15 baer vercocht a 13 pag. de man ofte 260 po. de baer. U Ed. gelieve, dat met den eersten eenige 25 a 30 bare mogen becommen, 30 a 40 baren nootenmuschaten alsmede de voor dese geeeijste folij, aluyn in groote quantiteit, alwaert tot 250 a 300 picol. Die d' Eyngelschen hier nu voor haer particulier gebracht hebben, is vercocht a 10 pago. de

baer van 4 picol ende in plaets van rialen mach wel 2 a 3 kisten Japons silver gesonden worden.

Hoe den tiran van Atchyn aldaer bejegent, is onlydelycken, die de mooren den peper laet opcoopen a 28 ende 29 Ren. de baer ende begeert van donse 64 Ren. Hier is met een moors schip eenige 100 bare gebracht, daer 52 Ren. voor de baer van 4 picol hebbe geboden, daer niet toe hebben willen verstaen, maer vermeijne dese selfde naer Pegou te voeren, alwaer, soo seggen, a 70 realen de baer is geldende. In Suratte syn mede eenighe 200 a 250 baren gebracht, dewelcke door d' Engelschen is opgecocht a 45 rialen de baer ende dat overmits d' onse met ledige handen sitten, die cortelings noch 3530 Ren. op ons tot gastes hebbe getrocken, clagen seer de goederen, die by haer hebben, van de handt niet en willen. Godt geve, de schepen naer Moka gesonden, haer met een treffelycke capitaal mogen versien, opdat de heeren Maijoren de vruchten van tlange geopte eens mogen genieten.

Sr. Heuten is in Agra wel gearriveert ende is selff by den grooten mogul geweest, die de neerlanders costi een treffelyck huijs heeft doen inrijmen, dat onse geveynsde vrunden niet al(s) te wel en heeft bevallen.

Volgende het contract tusschen de vrunden in Jacatra geraempt, is in Compe. gecontracteert ende sullen volgens d' ordre de goederen gepartiseert worden, haren eijs sal ontrent de 19 a 20 duisent Ren. beloopen. Soo verstaen, hebben costi 28000 rijalen gelost, copije van de lijst, vante tgene syn eyschende, syn aan de Hr. Carpentier seyndende, haer is myns beduncvens groot faveur geschiet in manniere voorsch. te contracteeren, want anders apperentel. groot leergelt soude gegeven hebben, dat hiermede voor syn gecomen. Wat de Heer diesaengaende als in andere saeken diesbelangende, ons is recommanderende, sullen besorgen, dat alles synnen behoorlycken loop heeft, den partijculieren handel, hoe naeu daerop gelet wiert, sullen haer oude gemeyne guyterije qualyck connen laten. In Pellecatte sal soo naeu opgelet worden, als eenichsins doenlyck sal wesen, tgaet hier in Massulipatan voorwaer al te groff toe ende het syn van de principaelste, die de negotiante syn.

T' schip Dordrecht sullen alhierom neffens een galoot ende ander cleyn vaertuijch aen Ponte de Gale seynden, ofte, soo noch een schip becomen, en sullent na Cabo de Comorijn gesonden worden ende de twee galiotten, te weten Pellacatte ende den Haen, sullen in tbegin

van October naer Tandjong Selange gaen, op hoope den voorgaenden tocht verbeteren sullen. Nieuroode uijt Ciam adviseert ons, datter wonderlyck beuijten vallen sullen, soo maer tot Februari mogen wachten, welcken ordre haer gegeven sal worden. Wat wtcomste den Almoechenden Godt ons sal verleenen, wil den tijt leeren.

Pr. een Moors schip wt Atchijn is alhier gecommen een Fransman, die hem in qualite van coopman is wtgevende, seyt gesonden te sijn door den Admirael van 3 schepen, genaempt Beaulieu³⁾, die presentl. in Atchyn is. Hij heeft wtgegeven, dat alhier was gesonden om een compt. te stapuleeren ende dat corts eenige haerder schepen soude comen, dan de mooren, siende, dat het maer praties en syn, maken tegenwoordich weynich werckx van hem, hy heeft een plaets versocht om een huijs te bouwen, dat hem beleeffdelyck geweijgert hebben, seggende, soo wanner hare schepen quamen, dat alsdan daerover souden bitcharen, vermits weiijeringhe, laet hem nu ontluijden, weder naer Atchijn willen, ick achte hier meer gesonde te wesen om voor haer particulier diamanten te coopen als tot stapulatie van een compt.

Hoe d' Engelsen ontrent de reede van Jasques in Persie tegen vier portegesen gallioens [strydich] syn geweest³⁾ ende haer caffijle, uijt Agra comende, op wege door t' volck van Melikenbaer syn berooft geweest ende wederomme ende met haer 3 schepen naer t' roode meer syn gaen verwinteren om meteen te sien, ofte haer geleden schade op de schepen van de Melikenbaer sullen kunnen repareren, achte, U Ed. pr. t' fergat de Fortuijn, dat in Martie wt Suratte nae Jaccatra is vertrocken, sal geadviseert wesen ende hoe wt Persia over de 500 balen rouwe syden, ider van 50 lb. hollants ende eenige gewrochte stoffen hebben gebracht. De syde is, soo verstaen, niet veel besonders ende cost incoops een R. van 8en het pondt, twyffelen, ofte tuijtgeleide in Ingelandt daervore sullen crijgen. Hare giericheyt is oorsake, hare meesters geen van de twee schepen die in ladinge waeren, dit jaer tuijs en hebbe becomen, want soo haest tverlies van haer caffijle verstanden, waeren wel van meyninge een van beyde de schepen te vol laden, doch hare bitsaringe (op syn Bantams), wien van beyde soude gaen, nam soo veel tijs aen, dat haer die verliep, derhalven genootsaect syn geweest, als boven geroert, om naer troode meer te loopen.

Hier heeft eenigen tijt tydinge geloopen, dat deselde galloens, daer tegens slachs syn geweest, naer Ormus waeren geloopen ende dat sich

daer uijt Goa noch 2 hadde gevoucht om samenderhandt naer troode meer te loopen om alle de moorsche schepen uijt dese quartieren, als andere, die sonder haer pas syn navigerende, een te tasten ende voor goede beuijt te nemen, soo sijnde ende d' Engelsz. daer vindende, sullen se de handen vol geven.

Geleden eenighe 19 a 20 dagen hebbe tijdinghe becommen, geen gallioens ofte groote schepen syn der, den nieuwen vysroij is noch niet gecommen, den gouverneur Dalbukercke⁴⁾ is noch gouverner ende sy wercken seer sterck aan de stadt om die heel te besluijten. De sprack gaet, dat nu in Septembr. toecommende 7 gallioens neffens den viceroy waren verwachtende. Wij hebben hier soo onsekre ende differente tijdinghe van daer, datter niet veel sekers ofte besonders af te schryven en is, derhalve niet wyder in die materie treden. Hier is eenen nieuwen Gouvernr. in tgouverne geraeckt, is deselve, daertegen de Haes de questie hadde⁵⁾. Ofte in de negotie eenige veranderinge sal couseren ende met ons vriendel. leven, wil den tyt leeren. Den anderen, die vertrocken is, scheen in tlaeste, den besten man geworden soude hebben.

Marcamaldij presenteert, hem noch niet genouch is geschiet. Boven de 500 R. die den anfion costi door syn dienaers is vercocht geweest, is hem noch 100 rialen daerenboven goedt gedaen om een eyndt van de sake te maken. Hy heeft ons seer importuijn gevallen om met dit schip eenige 3 a 4 persoonen costi te seynden, dat hem rondtuijt geweijgert hebbe. Tschyndt, t' selffde van de Engelsz, die daerop niet veel en passchen, vercregen heeft, somma de beste luijden ende wij willent al verswelgen, claecht seer, synne voorgaende diensten nu soo qualijck geloont worden ende den man vermeijnt, dat wonderlyck in hem syn gehouden. Hoe min werck daeraff maken, hoet beter syn be-loop hebben sal.

Den Ambassadeur van den Coninck van Visiapour, waeronder Dabul sorteert (alhier resideerende), en weet niet, op wat bouch het sal wenden, vermits hem pas voor syn schepen wort geweijgert. Hij gebrukt alle vrunden ende groote mooren hulp met sweenen, de goederen, die van hier is seydende, syn eygen ende niet syn meesters toe en behooren, dierhalven pretendeert als inwoonder van Massulipatam, dat hem, soo wel als een d' andre, sulcx niet en behoort geweijgert te worden ende veel andre pratiens, die inbrengt. Tschijnt hierover met den andren noch overhoop sullen geraken, Godt helpt de stercken.

Den heer is kennel, hoe mijnen tijt op den 10en Jannewarij naestcomende geexpireert sal wesen, dierhalven wil de heer gebeden hebben om onse verlossingge te voorderen, alsoo onse genegentheyt naer patria syn streckende. U Ed. is bekendt den langen tyt, die de Compe. gedient hebbe. Daeromme het de heer niet vremt en sal duncken, dat een ander vermeijne plaets te maeken, derhalven sal het de heer gelieven ons versouck te consenteren. Degene, die U Ed. gelieft te seynden, sal niet als noodich wesen, dat met den eersten comme, opdat van alles goede informatie, onderrechtinge ende kennisse becomen, presentel. wete op de kust niemant gequalificeert ofte sufficant tot bedieninge van tselfde. Franco van der Meer is niet van meynige langer te bliven ende overmits synnen tijt in October naestcomende geexpireert is, gaet met t' jacht Naerden de ladinge bevorderen om met tselfde van hier naer patria te vertrecken, derhalve sullen met divotie verwachten dengenen, die de heere sal gelieven tot onse verlossinge te seynden.

Was onderteikent

Hiermede

Ed. Erentfeste manhafte wijse vrome voorsienige seer discrete Heer,
U Ed. naer onse hartelijcke groetenisse in de beschermingh Cristi bevelende. Actum in Massulipatam adi 3en Augusti 1621.

U Ed. dienstwilligen dienaer
Anderies Sourij.

CXXV. RAPPORT DOOR JAN JOOSTEN NA 7 AUGUSTUS 1621 AAN COEN UITGEBRACHT¹⁾.

Memorie van tgepasseerde op Macasser.

Den tweeden Augsty voor Macasser te reede gecomen ende alsdoen door de Engelse coopluyden, naementlyck den coopman van tlant Mr. Stafferton²⁾ ende Mr. Hees, met ons daer gecomen, den Coninck aen laeten seggen, dat wy schryvinge van den Ed. Heer Gouvrnr. van Amboyna brachten ende liet ons op stonde, synde ontrent den avont, met d' Engelszen antwoorden, dat daer eerst met den Coninck van Telloe, dat een out man is, van soude spreecken, der-

halven den Coninck van Goa alhoewel hy den superieur is, niet alleen en wilde doen. Den Coninck van Goa is een jong man³).

Den 3en, op Dingsdaechs morgens, heeft den Coninck Goa, den coopman Mr. Stafferton nevens andere orancays met 2 fraeye prauwen aan boort gesonden om ons aen landt bij hem te haelen, daer hij ons doen vraechden, off wy schrijvinge hadden, antwoorden jae ende hem alsdoen den brieff nevens de Ed. Heers groetenisse overgeleevet, den welcken hy met danck ende een goet gelaet ontsinck, dan en conde den inhout desselffs niet wel verstaen, dan vertaelde hem den inhout in tmaleys, gaven daerop voor antwoorde, nooyt sulcx aen die van Ternaten, Ternatanen, die van Loehoe ende Combello, hadden laeten weeten, ofte versocht hadden om sulcx de Ed. Heer Gouverneur aen te dienen, dan seyden, altyt genegen geweest hadden om vrede met ons te hebben ende nooyt gesocht hadden oorloch met ons te voeren ende dat te meer, seyde, hoe souden wy cleene connen weygeren vrede te hebben, daer ghij groote compt, sulcx aen ons presenteeren[de], advooyerende met een blij gelaet, gaerne vrede hadden ende vereerde ons midtsdien 2 jonge buffels, 150 hoenders ende andere snuijsterye.

Den 4en ditto op Woensdach smorgens heeft ons den Coninck 2 gesadelde paerden gesonden ende eenige van syne orangcays ende door dien ons by hun beyde coningen doen comen ende gevraecht, off wij ijets buijten tgeschrifte te seggen hadden, seyden neen, dan dat haere mges. 2 a 3 embassadeurs aen den Ed. Heer Generael gelieffde te seijnden ende deselvffe met alle eerbaerheyt ende lieffde souden gaen ende keeren, daerop hij antwoorde, sulcx gaerne soude doen, dan alsoo by heur eenige faulten mochten begaan werden door onervarentheyt van tael, daer abuySEN door mochten comen, daeromme alles met eenen brieff soude beschicken. Soo wanner wy met onse scheepen quamen, souden genigen vrese om by ons te comen off wy by hem, off soo niet, in de Engelse sc[hepen] ende ten waere geweest, wy commissie gehadt hadden om d' vrede te besluyten, soude alsnu gedaen geweest syn, beyegenden ons seer vriendelycken ende gaff ons daernevens alle liberteyt om te gaen, daert ons gelieffden ende geboot aen alle syne plaatSEN, soot geviel eenich van ons vaertuych aen sijne custe te vervallen, dselve met alle vrientschap souden bejegenen ende laeten ververschen, wierden daernevens van alle man even vriendelyck aengesien.

Den 5en Augusti op Donderdach omtrent den avont weder by syne

magt. geweest ende, soo van hem als van andere, verstaen, alsdat dportugiesen op Macassar meer als met 12 a 13 deelen vaertuych jaerlycx coomen, soo 2 galleyen ende fregatten van de Molucos, d' welcke daer naegelen brengen ende de reste van Malacca, soo joncken ende fregatten, die de nagelen opcoopen tegen 150 ende 160 Rn. dbhaar ende dbhaar noten a 40 realen, dfoelie ten 160 Rn. die se van de joncken coopen, soo Macassaren, Javanen ende Maleijen, also wt Banda comen, oock soo vercoopen se de Engelsen tot dselve prijs ende als de fregatten ende joncken van Malacca geen nagelen, foelye noch nooten connen becomen, neemen alsdan op Macasser rys in, daermede syluyden met cleyne winst naer Malacca gaan, want op Malacca de Portugiesen voor des Conincx gerechticheyt 9 ten hondert moeten gheven ende den hondersten penning voor de stadt, comende 10 ten hondert.

Den rys gelt op Macassar, soo aen Engelsz. Portugiesen, maleyen ende andere natien, als se goeden coop is 8 a 14 a 16 Rn. ende ten alderdiersten 20 Rn. met alle oncosten ende thoochste t' Macassar sal connen jaerlycx becomen worden, is 500 a 600 cojangen in als en als,

Den Coninck laet voor syn eygen particulier mede op Malacca jaerlycx handelen ende geniet groote proffyten ende schenckagien van de Portugiesen.

D' Portugiesen houden hunne dominie in tgemeen op Macasser onder hun 20 a 30 huysgesinnen. Waeren nu sterck omtrent de 50, soo die wech gaen souden, als die der blijven, maecten vast toe om met een fregaat ende 2 andere dingen naer Malacca te gaen, wierde gesecht, dat alle hun cappitaal omtrent de 40000 Rn. weerdich soude wesen.

Den Coninck is een heel beminder van schoon geweer, soo lange roers, fraeye pedarmen, breede houwers alsmede van groote honden, daerom hy bidt, hm mach gesonden werden, ooc bemindt hy schoone paerden. Hem is onlangs een wit Spaens paert van de Spaenjaerden wt de Manilha gesonden met syn toebehooren, seyt, naer een schoon paert, van dat hy een jongen was, verlangt hadde.

Den 7en do. op Saterdach smorgens weder by hem, Coninck Goa, geweest, die ons alsdoen nevens syne groete aen de Ed. Heer Generael synen brieff gegeven heeft.

Wat aengaet de quantiteyt van aracq, isser genoech te becomen, als bij den Chinees, die daer is, vaeten gelætten werden, alsoo der quae-

lyck potten syn te becomen ende dat den legger gemeenen aracq tegen 16, 18 a 20 Rn. naer den rys dier off goeden coop is ende 40 Rn. de legger aracq apij⁴), 4 a 5 hoenderen $\frac{1}{4}$ R. de visch is mede goeden coop, de buffels tstuck a 4 realen.

Alle soorten van cleeden syn op Macasser wel getrocken, naement-lyck wit ende roode cassen tot 7 a 8 R. t p. betieljes 80 a 90 R. tcorje, dragams ende roode parcallen a 60 Rn. tcorje, voorder armosynen, satynen, laecken van alle coleuren, doch naer advenant den prys. Dan de boven gemelde cleeden souden wel meer gelden, ten waer de Portugiesen daer soo groeten menichtie niet en brachten.

CXXVI. FREDERICK DE HOUTMAN, MALEIO 14 AUGUSTUS 1621¹).

Ed. Erentfesten, manhaften wissse voorsienige seer discrete Heere.

Desen neffensgaende is copij van onse voorgaende, met den Engelsche admirael gesonden. Sedert hebben de schepen haer ballast gehaeld ende voort seijl gemaect, ondertusschen heeft den directeur sijnne boecken gesloten ende sijnne restante getransport, dat op den eersten Agosti is geschiedt, naerdat het lang genoech onder handen gewest.

Adij 28 Julij is het schip Amsterdam naer Japon vertrocken, alsoo geresolvert was, tselvede voorwtt soude gaen ende schip N. Seelandt, soo haest moegelyck waerre, soude volgen. Was aen Macquian om sijn rijs te lossen, ondertusschen hebbe hem hier op Malaijo een groote boot laetten maecken, alsoo maer één schuift hadde ende de scheepen sonder boot op de custe van Japon groot perijs lopen. Hebben in Amsterdam gescheept tot opcoop van rijs Rn. 8000, 6 baharen a 625 lb. nagelen ende 60 stucken loodt.

Vor de vlotte van diffenssij, als dese bijgaende memorij, hadde gemindt meerder gedaen te hebben, maer was voor mijn comste schip de Maen daermede versien, al soet niets op hadde, dat dochte ende schip qualijck van gebreck door zee conden crijgen. Hebbe de scheepen Z.see ende Eendracht doen overgeven, altgenne missen conden.

In tschip Zsee. sijn geschept 222946 lb. cruijnagelen hollants ge-

wicht, in tschip den Eendracht 240500 lb. nagelen. D' Engelsen hebben haer quota in ditto schepen 12875 lb. nagelen, daer se haer resicquo ende lackagije pro ratta lopen.

Daer staedt nu weder een schoon gewas op Tarnaten en Macquian, die in Octobr. ende Novembr. sullen geplukt werden, doeth sorgen, het ons een cappital ende prinssipalijcq een goede cleden sal gebrecken. Cargasoen, voor de Moluccen gedistineert, is in Amboijna ende Banda vrij vermindert, alsoe eenige packen daervan gelicht sijn ende dewijlle hier veel, van dier tijt uijt waren, vrij syn geworden, die alle met cleden syn betalt, twelck mede veel heeft geconsumert, alsoe dat genodtsaeckt waren niemand meer vrij te geven, want souden onse meste cleden geconsumert hebben, d' erhalven hooch nodich, soot mogelijck waere, in Jannewarij een jacht met een goedt cargasijon cleden harwaerts te senden. Datter soodanige scheepen niet meer benorden Celebes en gaen, alsoot daer vol clippen ende rijllen²⁾ is ende vermoeden, tjacht Tarnaten ontrent Mendanao op een eijlant Solor gebleven is.

Dat de cargasoenen, voor de Moluccen gedistinert, in Ambon werden gesonden, is onder corectie schadelijck, want, soo Sr. Grijph seijt, daer tbeste wtgenomen werdt ende refuijs harwarts aensenden. Mede werden de cleden in Amboyna aan de vrije luijden vercoft tot een seville prijs, die, in de Moluccen comende, met goede winste vercopen ende, soo lange sy goedt hebben, onse winckel stil staedt, alsoe de prijs van Amboijna ende de Moluccen veel verschilt, als over jaer met Captan Vogel ende nu met Cranevelt³⁾ en ander is (?) chienes is geschiet, die nu met mijn wtt Ambon sijn gecomen ende een Chines, Labberckaek⁴⁾ genambdt, wel voor een goede partij cleden hebben vercocht, dier mede naer Mindanao is gevaren, doch den directeur Grijph noch ditto Labberkack voor onse comst wel gerist hebben, alsoe hij dieversse rijssen den directeur om cleden aen gewest is, diet altijt wttstelden tot onse comst om geen packen te opennen, doch conde wel packen opennen met hemden en schoennen, die aen de ondercoopluyden ende assijsten[ten] wtt te deiijlen, alsoe dat de Compa. grotte schade is lydende met de vrije luyden, waerover hoochnodich een vaste ordre op dient gestelt om vorder schade voort te comen. De Comps. dienaers hebben hiermede haer vordel gedaen, alsoe dat de Compa. hier velle grotte mesters met haer schade gevoedt heeft,

wandt als daer een goedt pack met cleden geopent werde, heeft ider daer soeveelle wtt genomen van de beste, als hem goedt docht ende soealst coste, de compes. op haer rekening laetten stellen, daernaer onder decksel van cledinge haer proffsijt mede gedaen. Teselvede hebbe aen sommige toegeschotten, dier weijnich tegen seyden, men soudent op harre rekeningen connen naesien, tenwaerre met de winst haer rekeningen gesuijvert hadden. Doch ick hebbe connen vernemen, eene generalle regel is gewest, tselve haer vrij stondt, alsoo dat de soldaetten haer daerover beclaecht hebben, sij alle stoffen ten diersten mosten betalen ende noch haer gerieff niet en conden krijgen, daer ter contrarij de coopluijden soo veel nemen tot cleijnne prijs, dat men daer dubbelt maeckelaercoorden off wel een gouden ketting wtt winnen conden, den governr. tLam alles wel bekent ende alsoe Sr. Bos-schaert geen van de minste is gewest van dit ende de vrouwen te hanteren, met het wordt door de wacht te gaen ende gehelle nachten wtt te blijven, waerover ock niet en heb willen aensprecken om weder te verbinden, alsmede meer andere, dooch door aensprecken van andere en hy selfs met wenende ogen byddende, belofden alle sijn vorijge fauttien met goede diensten soude verbeteren, hebbe mij laetten bewegen hem weder voor 3 jaeren aen te nemen ende eerst voor oppr. copman in Macquian te leggen toegeseijt ende dat vor de somma van 124 guldens pr. maendt. Den gouvernr. tLam en ick hebben hem alle swaricheden wel voorgehouden, dat hij de hoer, daer hij op versot was, moste laeten, dat de laeste d'walling niet de quaeste en worde, daer de straffe soude moeten op volgen, hielt hem alle aenvechting te comen wederstaen. Twee daegen naer aenneminge is weder beraden ende heeft versocht van sijne aeneminge ontslagen te syn, maeckte eenige frivole excussen van een brieff wtt vaderlandt gecregen te hebben, dat met toverlyden van syn om de vrienden begerden thuijs soude comen. Ick en hebbe hem alleen niet willen ontslaen, maer ist met den radt gedaen. Hebbe daernaer verstaen, hij aen Sr. Jan de Vogel geseijt soude hebben, soo hij gedorven hadde, soude versocht hebben naer Japon te gaen, alsoe dat hij maer tot een glorij hem heeft laetten aennemen, om den naem te hebben van tot soodanigen qualyteijt geraeckt ende selver uijtgescheyden te sijn, want voor sijnne wederanneminge diversse reijssen badt, men hem de eere soude aendoen en dat om sijn eerre willen.

Wolbrandt Gelijnsen, copman op Saboe gewest, wilde hem wel verbinden, maer bleff allen een wijlle nae, omdat hem de naem van oppr. copman niet en wilde toelaetten, gaff weynich om de gagie, soo hij seyde, maer socht den naem, hebbe hem t ten laesten toe gestaen ende hem van 50 tot 84 gl. willen vermeren, eijsschtcn 100 gl. en wilde niet minder als 90 gl. diencn, is derhalven naergebleven, tschijnt, de lieden haer soeveel laetten duncken, dat men haer dienst qualijck connen betalen.

Vandenberge⁵⁾), copman laest op Marieque ende Bartholomeus Jorissem Paus, copman op Mothir gewest, en hebbe niet gevracht om te blijven, alsoe te sturs syn en met niemandt en connen overeencomen.

Captan. Ruffyn, captan. Vermeer⁶⁾, capeteijn Schellinck⁷⁾ ende den luitenant hebbe op haer versoek gelicentiert om naer Java te gaen, alsoe hier wel missen connen. Captan Vermeerres huysfrouwen moeder is mede om redennen geconsentert te vertrecken.

Den fyscael Stuling hebbe ick al te vroech doch sonder weynich omganck ende veel aenprijsen van den gouvernr. tLam, die hem nu oock misprijs, by Uwe Ed. gepresen, maer hebbe nu by experiente bevonden een lichten quant te sijn, die mest syn doen met pratiens betaelt ende verstandt, dat hem Godt verleendt heeft, niet naer behoren en gebrijcikt, is onbeschadicht een groodt vrouweerde, speller niet weijnich, soo hij mij selver geseijt heeft, met Pieter Dircksz. sterck gespelt ende een goedt deel realen affgewonnen, alsoo dat, Godt betert, tspellen en openbarre vrouwen te houden sonder straffen soo in swanck heeft gegaen, dattet Godt geklacht moet sijn.

Philipes Cranevelt heeft de 200 Rn. in Ambon hem gedaen, betaelt. Hij seijden, voor syn dienst ende quetsure niet genoten heeft, mende, ditto 200 Rn. hem vereerd hadde gewest, versocht mede naer Java te gaen. Seyde onnodich was, ick soude U Ed. van sijn saecke schrijven, waerop U Ed. gelieft ordere te senden, wat hem betalen sal, dan off hij gecontentert is, alsoe op sijn seggen niet wel vertrouwen can, is een grott speelder, heeft mede al een grote somme van Pr. Dircksz. gewonnen. Ick sorgje, Pr. Dircksz, hem met spellen gansch verlopen sal, waerover aen den commandr. Willem Jansz. gesz. hebben, op syn doen acht sal laetten neme.

Dorsaecke van twech lopen van Arnoud Verbeecqen⁸⁾ can U Ed. by de bygaende copij sien, daer den fijscael de principalle van heeft

met syn eygen handt gesz. Voorwaer hebben alhier in grotte ongebon-
dentheijt geleft, soedat de meste ofte de minste diesaengaende te straf-
fen geschamdt hebben, alsoe dat hoochnodich was, d' oude hier vandaen
syn ende niet weder herwaerts en comen om op de borstel niet weder
en brouwen.

Christiaen Franck¹⁰⁾, oppr. copman op de Maen, winnen[d] pr.
maent 75 gl. ende schipper Carel Lievensen¹¹⁾ winnen[d] 70 gl. hebbé
beyde met goedvinden van den radt weder voor den tijt van drie jaren
aengenomen, ider a 100 gl. pr. maent, alsoo haer verbonden tijt geex-
pireerde waer, doen de Compa. hier goeden dienst.

Hier diennen noch wel by versterven en verlossen 3 a 4 copluyden
gesonden te werden, alsoe de plaetsen maer effen besedt syn ende
Heynderick Rool¹²⁾ toecormende jaer soeckt verlost te wesen, dewijlle
maer drie jaren verbonden is. Is better genegen op de scheepen te
varen, als een landt te leggen. Men sal sien hem te accommodeeren,
soo wel moegelyck sal wesen. Vogelaers¹³⁾ tijt gaedt mede expireren.

Den 19 Julij syn den copman Vogel, de fyscael Stuling ende Christiaen
Francx gecommittert om eennen ruijgen broeder van een paep
op Gammalamma te brengen, die van Macquian gecomen ende in de
verlossinge begrepen was, eck om eens te sien, wat daer omging.
Tschen, de gouvernr. Bracamonte garen gewetten hadt, off wij Cali-
matte souden verlaetten off niet, daer hij menige reijs op wttschott,
breder by de vertellinge van den fijscael. Tscheen, garen tselvede ge-
sien soude hebben om, soe ick vermoede, daer te nestellen, gelijck sij
alreede in ons verlaten Marieque gedaen hebben, daer geschut geplant
ende vendel Spanssche soldaetten gebrocht.

Den standt van de Manilhas ende gelegenheit van Gammalamme
sal U Ed. van de verloste gevanges connen verstaen, die met dese
scheepen derwarts vertrecken.

Den sargandt heeft op Gammalamme op eenige bolwercken gelegen.
Soe de Spanjaers ons teniger tijt aensochten om quartier voor de par-
sonnen, die voortaan souden gevangen werden, U Ed. gelieve ordere
te senden, waernaer ons sullen hebben te reguleren.

Belangende de Tarnatanen, blijven alsoe in de quade opinie, stro-
ijen wft en hebben overal een groote jalousie van afkeer gemaeckt, dat
is, dat de Spanjaerden, Portugessen, Engelse ende onse natie in Europa
veracordert sijn om de Molucqse natie chrijstens te maecken, te wetten

de Spanjaerts ende Portugesen Tidoor ende Batsjan voor haer gedeltende d' Engelse ende onse natie Ternaten en Macquian tot onse quote. Te meer doet het haer geloven, omdat by ons verboden is aen geen inwonders eenich geweer te vercopen. Soe is Quitsil Alij bijgecomen, vragende, wacrom wij sulcx verboden hadden, dewijlle wij vrienden waren, de Spanjaerts haer overcomende, waermede sy haer souden deffenderen, gaff hem ten antwort, dat de soldaetten ons geweer ontstalen ende aen haer vercochten, alsoe niemandt eijgen geweer en hadde, ock dat wij in Banda alsmede in Amboyna aen Quemelha Daya ende Tarnatannen gesien hadden, die ons eijgen geschut haer geleick vijandelyck naer ons toewenden, twelck ons behort een exsempl te wesen. Antwoorden weder daerop, dat Kimelha Dajja gedaan heeft, is buijtten wil ende wetten van den Coninck van Tarnaten, dat sy daerom hier niet en behorden te lyden. Replicerden, sy door besluijten souden laetten blijcken, dat syn doen haer leedt was.

Den coning is minder dan een kindt, doordien genoechsaem simpel en slecht is, alsoe dat de sacken meest door Kitsil Alij werden geregert, doch iets vereijssende, dat se niet garen en sagen, becledent dan, dat hij geen coning en is en spellen alsoe haer parsonagie. Daer dient wel een reformatie, doch, soe men iets attenteren, sullen de vlucht naer Gilolo nemen, gelijck al reede begost hadden, doe men Calimatte wilde lichten, als mede noch al in twiffel staen. Dat sy van tlandt vluchten, waer weijnich aen gelegen, maer souden d' andere eijlanden mede vruchtelos maecken, doordien sy nu geheel machtich geworden syn en seer gevreest syn, soe men se maer begeren, dat men maer Calimatte ende Saboe lichten, sullen binnen drie daegen van tlandt sijn. Derhalven dient opte saecke geledt. Tschip de Maen, dat hier blijft tot een schip van defentie, en is tot noch toe niet getacxeert, twelck de Engelsen seggen, tot Jacatra geschieden moste, nodtwendich moet het verdubbelt wesen, dat met den eersten in Baetjan sal moeten geschieden, doch meerne een tocht om hout te senden tot timmeringe.

Den Rubijn sal mede nu 4 a 5 plancken gelijckswatter verdubbelen, de Spanjaerts comen dagelycxs ontrent Callimate geroeit, maecken, daer niet veel tegen doen en connen, overmits de Tarnatannen niet vertrouwen en mogen, te meer sy treves met de Tidoresen hebben, die dagelijcxz met cleijnne prautiens in Malayo comen sonder ons wetten. Connen al sien, wat daer in Malayo om gaedt. Soe soude hooch nodich

syn een dosijn off meer tingans om iets op den vijandt te attenteren. U Ed. gelieve ons gedachtich te wesen ende met den eersten eenige doen senden.

Den 30 ditto Julij, alsoe dachs te vooren aan den copman van d' Engelsen d' acte van haer cote van nagelen verleendt hadde, is met den heftigen moedt boven gecomen, begerde eerst de facture van onse cleden met de prijssen daerby, was met getal derselver niet tevreden, die verleent hadden, versocht het $\frac{1}{3}$ van onse Mardicquers om tot haerren dienst te staen, waeren mede niet tevreden, dat als sy eenige van doen hadden, men haer gerieven soude, begerden mede het wort om snachts langs strant te sien, off men geen nagelen wech en voerden. Gaven tot antwort, buijtten twort niet gegeven en worde ende geen wort van doen en hadden, wilde mede haere maendelijcke cote van oncosten in cleden betalen, wij waren bereyt sulcx toe te laten, soe den raedt van diffentie sulcke ordere ons toestondt. Wilde in geen cleijne schenckagije contribueren van 10 a 12 lb. rijs, 1 muffels clot off andere cleynicheden, gelijck voor desen by den gouvernr. tlam gedaen, off wilden met haerre kennisse geschieden, presenterden, iets van importantie doende, met haerre kennisse soude doen, verstandon mede niet, gehouwen en waren in de oncosten, als men ieweers eenige prauwen sonden, in fijn, maeckte veel spels met heftich bulderen en begerden, soe sij seyden, niet een R. te betalen. Versocht met onse scheepen naer Jacatra te gaen. Op alles voorsz. antwoorden wij d' ordere van den raedt van d' efentie souden voldoen en soo hij naer Jacatra wilde, sulcx met sijn eijgen mesters schip de Rubyn conde doen.

Desen Mr. Willem Nicolls¹¹⁾ is een seer hoofdich prsoon, die alles naer syn eijgen fantasie begeert, alsoff den raet van deffentie op genne saecken geledt en hadden, achte, met syn hofsdicheijt sijnne Mrs. grotten ondienst sal doen. Voor desen heeft Sr. Sael van Mackjan gesz. hoedat d' Engelse matrossen met toelaten van den admirael Humpy. Fitz Herbert veel nagelen in partijcqens in de huijszen liepen copen tot hoge prijs om cleden ende anderres, waerover eenige bevonden werden, van gelycken op Hitoe gedaen ende op Batsjan alle huijszen uit en in gelopen om nagelen te copen, alsoe dat hier een scherper en strenger ordere op dient geraemdt, als sijnde particulieren handel.

Den 9 Agosto hebbe aen Mr. William Nicolls, oppr. copman alhier in

de Molucos wegen d' Engelse compa. de rekeninge van de mandt Junij ende Julij doen overleveren om betalinge van haer cote te hebben, die tot antwoort gaven, als dit bygaende in Engels gesz. ende met syn handt onderteckent. Hebbe het schip de Maen terstondt naer Macquian affgesonden, alsoe den gouvernr. Lam daer noch was om advijs van hem ende den raedt te hebben, wat in dese saecke best diende gedaen. Interum hebbt dese bygaende brieven ende resolutie van daer gecregen. Van meijninge seijnde den 15en naer Java tseijl te gaen ende alsoe vermoede, precijs wel soude haer hooft in volgen, gelyck Sr. Sael ende de Lange sijn schrijvende sonder aensien, wat de Compa. aen dese saecke gelegen is, hadde voorgenomen den 12en deser sonder vorder advijs te verwachten dit bygaend project van protest d' Engelse aen te seggen ende den handel te verbieden, doch also tschip de Maen smorgens verscheen, hebbt haer advissen verwacht, die al tsamen simpel advijsseren, men protesteren souden sonder nochtans te mentioneren, off men se den handel souden verbieden off niet. Christiaen Franssen, oppr.copman van de Maen, verclaerden genoech, soe hij seijt, twelck hem oock mondeling belast hadde, op tverbieden van den handel souden advissen, doch vonden niet geraden, derhalven omme pluraliteitj (van) stemmen hebbt simpelijcqen geprotesteert van schade en intrest, wttwissende de nevensgaende copij van protest. U Ed. gelieve ons precijsse ordre te senden. Wat wij vort in tstuck van de Engelse sullen doen, houden haer seer opsij, naedt dat niet en weten, waermede voldoen sullen ende alsoe mede weijnich cleden en gelt hebben ende een goedt gewas voor handen is, dat in Octobr. Novembr. sal geplukt werden. Sult derhalven gelieven ons op tspoedichste te versien, opdat syliesen met haer gelt ons geen vordel aff en sien.

Wij en weten schier niet, hoe wijt met de Tarnatanen hebben, doen wat sy willen, hebben vrede met de Tidoressen, die alle dagen in Mallaijo comen ende haer niet en connen onderscheiden van de Tar-natanen.

Quitsil Alij heeft met 3 correcorren een Mackjan gewest. Wat daer gedaen heft, is ons noch onbewust, verstaen, hij t' Lam een gouden ketting vereert heeft, wat in recipisse en recompens gegeven, ons onbekent. Alle de prinssepaelste van Macqjan ende d' andere plaetsen syn ontboden om een genneralle pitjaringe te houden, doch ons niet eens aengedient. Verstaen, als boven vermaent, seer qualijck genoegen,

wij verboden hebben d' onse aen de swerten genich geweer noch amunuttie te vercopen, waerover concluderen, wij met een groote armada sullen comen ende alsdan haer Christens maecken.

Dat ons te vooren van de comissen diets is gemaectt, dat die van Macquian gerne van de Tarnatanen afgescheyden souden sijn, bevinden contrarij, want verstaen, sy rondtwtt seggen, soe de Tarnatanen vertreken, sy mede volgen willen ende is haer van dit Chrystens maecken niet wt thoost te praten. Evenwel dienden hier wel met een goede suffesante vloe te comen ende iets op de Spaniaerts t' attenteren om haerre herten beter tot ons te trekken, die door veel oproerren, soo van de Tarnatanen, Engelsen, jae onse natie selve, van ons vervreemden, segge, dat het seer nodich met den eersten dient te geschieden.

Wij achten, U Ed. sult verstaen, in wat voegen d' Hr. Lam sijn afscheijt aen ons genomen heeft, daertoe wij hem in tminst geen oersaeck gegeven en hebben, maer hem alle mogelycqce eer bewesen bij alle kentbaer, tot de laeste ure laeten gebieden ende genoechsaem, als vooren gedaen hadde. Tschijnt evenwel, sijn hooft heft willen tonnen.

D' oncosten van de Maen(t) Junij ende Julij sijn wat groot gevallen, als by de nevensgaende rekeningen cont sien. Tschynt, dat alles heeft moeten volstaen, soo van treves ende met de Spaniaerts in tresgatteren te schieten als anders, vernemen in de rekeningen van Junij F. 499-4-9 ende July f 783-7-12 by den gouvernr. Tlam vereert, waer ende aen wien is hem selfs bekent. Jochem Heyndericksz. Sael schrijft, in Macquan over de 400 realen ten goedt heeft gehadt ende wech vereert, mijn dunckt, het wat te groff is sooveel aen onnodiige vereeringen te consumeren, derhalven U Ed. wil den maendt van Agosto eerst voor mijn begin van gouvernr. aennemen, hope, voortaan veranderingh in de oncosten sult vinden, nietyegenstaende een hoen ende een endt $1\frac{1}{2}$ reael hier, soe se seggen, is costende.

Heerre, tschijnt, ick hier soo swart en leelijck affgeschildert ben, als daer geen in de helle een en is. Wie hier schult toe heeft, wil haer Godt vergeven, sal eevenwel niet naelaetten mijn devoir te doen, soe ict voor Godt ende onse mesters sal willen verantworden.

Den 13 Agosto naer noen is den vijandt ontrent Calamatte met 3 a 350 coppen, soe witte als swerten, gecomen, alwaer den luijtenandt, die daer lang gelegen hadde, tegen ordere met het meste volck is uijtgevallen, is selve geuest ende gevangen naer Gammalamma ge-

voert, noch 3 dooden ende 4 geuesten gecregen. Dese gaeroes comdt mest door eenige Mardicquers en andere nieuwe overlopers. Goodt weet, wier orsaeck aff is.

Den 11en N. Zelandt van hier naer Japon vertrocken, was weijnich van seijllen versien, daer de schippr. van Zsee schult toe heeft, alsoe hem belast hadde over te geven, hebbe hen van tschip de Maen een halfsletten seiyl gegeven. Alsoe in Batsjan noch de prau van Ambona is, hebbe in tcoert aen den gouvernr. Speult ons wedervaren geadvissert.

Tgene voorder van den ontfangh van de goederen wtte schepen ende de negotie belangende, sult U Ed. bij Sr. de Vogels schrijven ende de neffensgaende pampieren connen verstaen, waeraen mij refererre.

U Ed. sal genoech verstaen, watt stoffe hier is om dese plaatse te becleden, derhalven dient van daer iemandt te senden, alsoe mij beswaert soude vinden iemandt bij provissie te stellen.

Hiermede desen eyndigende, bevelle

U Wel

Ed. Erentfeste manhafte wijsse voorsienige seer discrete herre in de genadige protectie ende bescherminge des Alderhoochsten.

Actum op Maleijo desen 14en Agosto Ao. 1621.

Onderstondt

Uwen Ed. dienstwilligen Dr.

Frederick Houtman.

Heere, naer tsluijten van dese mijne brieven hebbe den lujtenant Heynderick Neus¹⁵⁾ eens naer Quetsiel Alij gesonden, off hem geliefde eens boven te comen, alsoe geseijt hadde, op gisteren morgen soude comen ende tot noch toe niet verschennen. Hy gaff den lujttenant tot antwort, hadde ick wat te seggen, soudet een ditto lujttenant seggen, soude mij antworden ende wast wat van de prins van Hollant, moeste hy allen niet comen. Het schijnt, zijlieden iets voor hebben, tsij te vluchten off iets anders, dat den tijt sal leren. tVaren naer Mackjan heeft niets goedts gedaen ende, soot gerucht gaedt, d' onse selver schult en hebben. Godt wilter vergeven, die t' gemenne welvaren tegen syn. Valle met haest.

Den 14en Agosto Ao. 1621.

Onderstondt

Uwen E. dienstwilligen

Frederick Houtman,

CXXVII. MARTINUS SONCK,
KASTEEL NASSAU OP BANDA NEIRA 18 AUGUSTUS 1621¹⁾.

Ed. Erentfeste manhafte wijse voorsienige seer discrete Heere

Mijne laest voorgaende, met het schip Orangie tot Amboina gesonden, waervan nevens desen copije gaet, verhoope, U Ed. voor den ontfanck van desen wel sal sijn geworden. Dese gaet met het schip Delft in compe. van twelcke wy goetgevonden hebben de schepen de Seewolff, Enchuijsen ende T' Wapen van Jaccatra mede te versenden.

Voor desen heb U Ed. geadviseert, hoe wy van meeninge waeren, het schip den Seewolff tot op tjonckste van Augustij op te houden door hoope, die wy hadden, datter binnen dien tijt noch eenige vruchten souden ontfangen worden, maer alsoo het nu wel vijff weecken achter den anderen continuelijcken seer hart gewaijt heeft ende cout is geweest, is tgewas seer verachtert ende sal niet te beduijden hebben. Tgeen van de presente maent sal ontfangen worden, hebben derhalven, alsmede opdat het jacht Victoria met beter gemack klaer gemaect mach worden, goetgevonden do. jacht in plaatse van t' schip de Zee-wolff op te houden.

De back op Poulo Aij is gemaect en oock wel, ben van meeninge binnen t' fort op Lonthor mede een back te doen maecken, die mijns bedunckens aldaer hoochnoodich is.

Wij hebben goetgevonden in Banda te houden tot naerder ordre van U Ed. de volgende macht, te weten

Op tCasteel Nassauw	120 soldaten
Op Belgica	30 sold.ten
Op Lonthor	80 sold.ten
Op Waier	50 soldaten
Op tfort Revengie	50 soldaten
<hr/>	
t' samen	330 soldaten
Opde tingans	80 matrosen
Opde galleije	28 mannen

Jan Carstens hebben goetgevonden met tschip Enchuijsen mede te senden, het schijnt, dat hij sijn saecken daerop gestelt heeft, dat

(gelijck men seijt) het eijnde de last soude moeten dragen, want gelijck hij naer de coopmanschappen niet gesien heeft, soo ist oock gegaen met alle dingen, daer des Comps. dienst in gelegen is geweest. De assistenten hebben oock sijne voetstappen wel beginnen te volgen. Eenen Rombout Jacobsz.²⁾ asst. die het packhuijs toevertrout is geweest, gaet mede met het schip Delft. Carstens stelt hem 700 gl. op sijn reeckening, die hij in cleeden te cort compt, twelck Carstens wel coste verhoet hebben, soo hij op voornoemde assts.handel gelet hadde ende hem van tijt tot tijt behoorlijcke reeckenschap van sijne administratie hadde affgeeijscht, maer om selfs een ongebonden leven te leyden, heeft Carstens oock andere den ruijmen toom moeten geven. Noch een asst. Jan Luijpaert³⁾ hebben mede goet gevonden van hier te senden, hij compt in een jaer, dat hier geweest is, in sijn reeckening, op ultimo Febr. gesloten, 90 gl. te cort, d' ander assistenten hebben oock niet te goets, sulcx dat elck van den hoogen boom af geteert heeft.

Alhoewel U Ed. Carstens hier vergunt had als een borger te mogen woonen, verhoopen nochtans, dat UEd. niet qualijck sal nemen, dat wy occasie gecapteert hebben om hem van hier te senden, want hier niet als twist met een ieder heeft. Sijne hovaerdije maeckt hem insupportabel bij de burgers ende sijn luxurieus leven hatich bij ons allen, selfs heeft hij tot tweemaelen onderteekent de straffe tegen degene, die bijsitten souden houden ende selfs is hij degeene, die hem sulcx niet en schaempt publijckelijck te doen; de Lange heeft uijt het schip den Dragon een vroupersoon gehaelt ende hier aen lant voor sijn bijsit gehouden, dewelcke hij gaern mede soude genomen hebben, maer doordien hem daertoe bequame gelegentheijt gebrack, heeft hij die aen Carstens opgeoffert, die ick deselve, naer hij bij haer eenigen tijt (sonder mijn weten) gehouden hadde, afgenoemt hebbe, hierover maeckte Carstens veel woorden ende sustineerden, dat men hem groot ongelyck dede, wij verhoopen, dat U Ed. Carstens hier niet weder en sult senden, daertoe wij wel meerder motiven souden kunnen bybrengen, maer vertrouwen, UEd. die niet als al te veel kennelijck sijn.

Nevens desen gaet een attestatie van Sr. Vesterman beleijt van de bedurven goederen.

Carstens heeft hier een huijs beginnen te timmeren, daer hij niet aen heeft als den arbeitsloon een eenige Engelsche timmerluijden gegeven ende 3 ra. een rijs aen sijn slaven, die eenich hout ende atap

uijt het bosch gehaelt hebben, dit huijs heeft hij bij eenige burgers alhier laten taxeren tot 200 ra.

De Hr. Commandeur sal UEd. soo aengaende de saecken van Carstens als tgepasseerde tusschen ons ende de Engelschen onderrecht doen, een wien ick mij in desen gedrage.

T' sedert mijne jongste sijn noch 18 mannen, 30 vrouwen ende 13 kinderen gekregen ende schijnt, datter niet meer volck in tbosch is.

Vele sterven der, doordien het gemack ongewoon sijn.

Wy verhoopen, dat het groot proffijt voor de Compe. sal geven, dat het bosch, voor de vruchten rijk sijn, gesuivert ende veijl gemaect is.

De Hr. Commandeur Gorcum heeft aan den Raet mede part van de buijt versocht, die dagelijcx door het krijgen van de slaven gemaect wort, maer is hem sulcx affgeslagen ende verdeelt achtervolgende de ordre, daerop gemaect. Niettemin soo kunnen wij niet naerlaeten U Ed. te verseeckeren van het contentement, dat wij aan des voorn. Commandeurs hulpe met goeden raet ende daet gehadt hebben.

Met het schip Orangie hebben, als voor desen geadviseert is, de kist gelt, die UEd. in tschip Delft gelaten hadde, naer Amboina gesonden, hebben hier tegenwoordich in cas 9000 ra. op Poulo-aij 4000 ra.

Met de schepen senden 8 Bandanesen, die, soo wij verstaen, Orang-kaijen sijn. Isaack .....borger van Poulo-Aij hebben geconsenteert met de schepen naer Java te varen ende heeft van mij hondert ra. versocht, ick heb hem goede hoope gegeven, dat U Ed. hem op Java daermede sult gerieven. Do. Isaack was eenich gelt ten achteren een Dragon, die hem daerop pant gegeven hadde, twelck ick doen aen-nemen hebbe, U Ed. gelieve hem derhalven te accomoderen.

Abraham de Fraij⁴⁾ is deser weereilt overleden.

Hiermede

Ed. Eerntfeste manhafte, wijse voorsienighe seer discrete Heere, wensche UEd. naer groeteniss geluck ende voorspoet, in tcasteel Nas-sauw op Nera in Banda adij 18en Augustij Ao. 1621, was onderteekent U Ed. dienstwillige dienaer

Martinus Sonck.

CXXVIII. JAN VAN DER BURCH,
 AAN BOORD VAN DE SAMSON TER REEDE VAN MOKKA
 20 AUGUSTUS 1621¹).

Ed. Erntfeste, manhafte, gestrange, wijse, voorsienige, seer discrete Heer, De Ed. Heer Jan Pietersz. Coen, Gouvernr. Generael van de Orientale Indien.

Myn Heer, U E. van den Almogende gewunscht hebbende prosperiteit, hebbe niet connen verby gaen, vermidts de goede occasie presenteert, dat alhier een schip van Maslipatan zeylreet leijt, U Ed. neffens dese weijnige regulen te senden copic van de resolutie tsedert vertreck van de scheepen den Samson ende Weesp by de zelve genomen, daeruyt U Ed. sal connen verstaen t' principaelste, dat tot dato is geoccureert ende voorgevallen.

Pmo. Appl. syn van Jaccatra geseylt ende den 3 do. voor Bantam gecomen, alwaer wij uyt tschip de Goede Fortuijn in tjacht Weesp overgenomen hebbe, in plaatse van 300 cassen cleynne benjuijn ende 91 casse groote, niet meer als 135 casse cleyne benjuijn, die pro rato van de 300 costen f. 9262//5//15, sulcx dat de factuure van tjacht Weesp in stede van f. 67463//18//2 niet meer en moet bedragen als f. 34457//13//15 ende in den Sampson is ontfangen 42 cassen do. cleene benjuijn, die commen te costen f. 2881//12//1, alsoo dat de factuure van den Sampson in plaatse van f. 51278//8//12 moet bedragen f. 54160//13.

4 do. van Bantam vertreckende ende vermidts Cracketouw aendede om ons te provideren van branthoudt als andersins, syn den 10 do. de straedt Sonda gepasseert ende continuelyck goeden voortganck gehadt, sulcx dat wij den 29en do. de hoochte hadde van 17 graden 30 minutens ende derhalven onse coers verandert om de kust van Melinde aan boort te krygen, die wij sonder eenige eylanden ofte iets te ontmoeten den 21 Maij hebben in tgesicht gekregen.

28 do. in tRoode Meer synde ende Monte Phelix passerende, alwaer wy geancert hadde omme te sien, off men verversingen voor de siecken ende water connen becommen, hebben aldaer ende op diversse andere plaetsz. daer door contrarie windt ende stroom genootsaect waeren tanckeren, niet gevonden. 30 do. syn wy gecomen by een moers schip ofte jonck genaempt Remanij, waervan de nachoda ende andre

principale examinerende, verclaerden van Cambaien te wesen, ons verthoonende tot bewys van dien een pas van de Engelsz. aldaer, dan alsoo in ervaringe quamen, dat tot Diu aen geweest ende enige portugiese goederen ingenomen hadde, hebben dselve daeruyt gelicht, als blyct pr. resolutie in dato pmo. Junij 1621, daertoe mij referrereren.

2 Junij zijn voor Dordrij gecomen ende aldaer tot groote blyschap water (doch moylyck om te haelen) gevonden. De president Ravestein, aen laent geweest synde, is sieckelyck aen boort gecomen ende daegelick meerder toenemende, is den 8 do. smorgens in de Heere (die syn ziele wil genadich wesen) gerust ende overleden ende alsoo daervan aen die van tjacht Weesp een zein dede, hebbent beyde geankert in een baij ontrent 3 ofte 4 mylen beoosten Isle de Mete ende tichaem aldaer begraven, alwaer wy eenige swarten sagen, van dewelcke wij ontrent de 20 stucx, soo schapen als bocken, ruylden.

9 do. den breden Raet beroepen synde, is by goetvinden van deselve volgens de medegegevene instructie Sr. Willem de Milde in tpresident-ampt gesuccedeert, ick in desselven plaatse als oppercoopman op tjacht Weesp ende Jan Nouts²) als ondercoopman in myn plaatse.

16 do. syn, Godt loff, op de reede voor Aden gecomen, alwaer ons alle vrientschap is bewesen ende verstanden uyt seecker missive, by Sr. Herman van Gil³) aldaer gelaten, dat in Januo. lestleden nae Mocha was vertrocken.

21 do. syn van Aden tzeyl gegaen ende hebben pmo. Julij ontrent iEyland Babelmandell ontmoet een schip van Suratten, daerinne was Sr. Jan van de Dussen⁴), gesonden van de Hr. Commandr. van den Broecke omme t advyseren hunnen staet aldaer.

4 Julij syn, Godt loff, op de reede van Mocha in salvo gearriveert ende die van tNederlantsze comptoir in goede dispositie gevonden, uytgenomen Sr. van Gill, die door een melancolique siekte den 14 deser werrelt is overleden. Godt almachtich wil syn ziel genadich wesen, tichaem is op een plaatse (ons van den aga⁵) daertoe vergunt) sooveel doenlyck ter eerde gebracht.

15 do. is pr. resolutie by den breden Raet in des overleden plaatse geordonneert Sr. Willem de Milde, ick wederomme in desselven plaatse op tschip den Sampson omme aldaer provisionelyc van hier tot Suratten den breeden Raet te beroepen ende Sr. Jan van der Dussen op tjacht Weesp.

Sooveel de negotie aengaet, daervan is al(s)noch weynich ofte niet te schryven, alsoo de scheepen van boven, daerin t' vertieren van de goederen dependeert, noch niet syn affgecomen, maer door nieuwen Basscha ofte viceroij (soo de spraecke alhier gaet) worden opgehouden om den tol te genieten. Wij verstaen, dat de scheepen van Dabull, Chaul als Cotchijn, alhier een pertye peper gebrocht hebben, soodat met den onszen ontrent 2400 bhaer by de stadt is geweest, waervan alrede de voorsz. scheepen haeren peper aan de cooplieden, die dit jaer met een jelbe gebleven zijn, hebben vercocht, te weten voor 35 a 36 Rl. de bhaer, synde 13 frasle, ider frasle 21 catti Chinees. Den Couchynder heeft de bhaer als vooren vercocht voor 33 a 34 Rn. omme soo veel contanten te maecken als mogelyck, aengesien den tyt cort valt ende syluyden niet geerne tmoucon verlegge soude.

Naer seggen van de maeckelaers soude men jaerlicx in de missipe(?) ofte moucon wel 2400 bhaer peper connen vertieren a 44 ende 45 Rn. de bhaer. Nagelen, daervan is niemant anders versien als wij, sulcx dat te verhoopen, daeraen goet proffyt sal gedaen werden, dan apparent van langer hant moeten worden. Ten tyde van Sr. van Gill salr. is boven 8 a 8½ bhaer niet vercocht met cleene pr. tije van 2 a 3 frasle voor 34 R. yder fraslly oft 21 catty Chinees; men soude hiervan jaerlycx connen vertieren ontrent 30 bhaer.

Benjuijn ende gommelacco daervan is noch niet vercocht, champhor is ten tyde van Sr. van Gill voor 21 Rn. de frasle vercocht, foelie voor 18 ende noten voor 9 Rn. de frasle, als U Ed. uyt schryven van Sr. de Milde, die UEd. by dese van alles largo is advyserende, sal connen verstaen, waeraen mij gedrage, niettemin gaet bij dese copie van tgene by den raet van commercie in tstuck van de negotie tot dato is gedaen.

Alsoo alhier op de rede leggen drie scheepen van Diu, 4 van Chaul, 2 van Dabul ende 1 van Cotchijn is pr. resolutie van den 13 deser goet gevonden, dattet schip den Sampson vooraff sal vertrekken, sulcx dat van meninge syn binnen 3 a 4 dagen tzeijl te gaen om beneden tEylandt Babelmandel te cruyszen ende ons van de vrienden te beter te verseeckeren. Godt almt. geve, dattet wel mach succederen ende hun car gasoen tonse wat verstercken. Tegenwoordich niet anders presenterende, sal hiermede

Ed. Erntfeste manhafte gestrenge wyse voorsienige seer discrete Heer, desen eyndigen ende neffens hartelycke salutatie Godt almacht.

bidden U Ed. langduerige prosperiteyt ende voorspoedige regering te verlenen, Amen. Actum in tschip de Sampson, leggende geancert op de rede voor Mocha in tRoode Meer desen 20 Augts. Ao. 1621.

Was onderteyckent
UE. in alles dienstwillenden diennaer
Jan vander Burch.

CXXIX. WILLEM DE MILDE, MOKKA 21 AUGUSTUS 1621¹⁾

(Afgedrukt Westerkwartieren, p. 247—258. Te lezen p. 248 r. 16 voor „gissen” „gisten”, p. 252 r. 17 v.o. voor „Cavanor” „Cananor”, p. 253 r. 2 voor „niet souckt”, „niet en souckt”, r. 7 v.o. voor „moissim”, „moussim”, p. 254 r. 6 voor „van de commercie”, „van commercie”, r. 14 voor „De muschaten”, „De noten muschaten”, r. 13 v.o. voor „22”, „22 (of 23?)”.

CXXX. HERMAN VAN SPEULT, AMBOINA 29 AUGUSTUS 1621¹⁾.

Edele Erntfeste manhafte wijse ende seer voorsienige Heere.

Mijn Heere salut, den nevensgaenden is copie van mynen lestien ende t' sedert en hebbe geene van U.E.E. ontfangen, waeromme by desen te corter sal wesen, U.E.E. alleenlijck participerende, van tgene hier t' sedert voorgevallen sij.

Op den eersten deser arriveerde op Hitoe het schip Orangie, dat tot den 9en opgehouden wiert omme enige colen ende steen, die hier nodich van doen waren ende onder in tschip lagen, te lichten. Hebben t' selve en passant Telijava laten aendoen, overmits den Hont met vermasten, verdubbelen, een nieu roer ende anders veel tijts geconsumeert heeft ende den 26 deser eerst is vertrocken. Ick hebbe den Heer Gouverneur Houtman volgens U.E.E. ordre geaviseert, dat in plaets van tselve Nieuw Seelant off de Eendracht naer Java sende ende, soo den Hondt daer can gemist worden, mede naer costij gae, oock hebbe syne E. ernstelyck vermaent, dat ons van daer dient te provideren van gelt.

Wat gevolch t' selve hebben wil, sal ons den tijt leeren. Ick hebbe het garnisoen hier nu hare twee maenden betaelt met cleeden, die, naer van eenige personen verstaen, daer eenichsints over gemurmureert hebben, doch mij en hebben daer over niet aengesproken. Ick menagere soo seer met het contant, als mij eenichsints doenlyck sij. Met Orangien hebbe de kiste gelts, soo in Delft vergeten was, becomen. De wissel, soo met Mouschamps, agent van de Engelsen, besloten hebbe, sal, soo haest Pera wat versien is, naer Banda gaen, nevens soo veel plancken als hij sal connen voeren.

Met Laurens, gewesen dienaer van van Neck, comijs wegens de Magalaensche Compie, ende den persoon, die met hem is gecomen, hebben gesproken ende hem geexamincert, denwelcken seijt, dat ten tijden hij op het eijlant Cou vervallen was, voerende onse vlagge ende pas (synde ontrent 8 off 10 mylen by Oosten Banda gelegen) haer de inwoonderen aldaer seer vriendelijck jegens haer thoonden, versoeckende, dat sy met haer goet een lant souden comen ende de joncke op souden haelen, totdat het westermouson verloopen waere, hetwelcke sij op goet vertrouwen gedaen hebben, waerop is gevolcht, dat sy te gesamenderhant syn gecomen ende hebben 17 van haerluijden doot geslagen ende 5 gevangen, die sij tegenwoordich noch hebben ende 4 derselven synt ontcomen. Die inwoonders van Cau souden, naer haer seggen, ongeveerlijck 400 weerbaere man sterck wesen ende het eylant niet seer groot in begrijp sijn, synde daerbenevens negrijs quitchils ofte onderdanen van de Bandanesen, mede ben geinformeert, dat sy voor desen een de onse, waer sij die hebben connen becomen, alle afbreuck ende overlast gedaen hebben ende oversulcx soude wel genegen wesen, soot ons niet te verde en is ende het weder t' selve eenichsints gedoogen wilt, mij met de honie, die van nu af hebbe doen beroepen, eens derrewaerts te vervoeegen ende onderstaen, off deselve van daer sal connen haelen. Men seyt, dattet noch heijsenen sijn. Den bovengemelten Laurens heeft gepresenteert mede te gaen. Nu onlangs geleden hebbe boven gesonden overal, als bij die van Ihamau, Nousselaut, Hatuwa ende langs de custe van Ceram, opdat een ieder sijnne corcorren jegens primo October veerdich houde. Die van Iha seggen, niet meer als eene corcorre tegenwoordich en hebben, nietjegenstaende sy wel 4 off 5 corcorren connen mannen, dat voor alsnu soo over thooft sullen sien ende laten dit voor eerst een teijcken van onderdanieheit wesen, die

van Hatuwa seggen oock maer van 2 corcorren, die oock wel 4 souden connen wtmaecken. Den Coninck van Hatuwa seyt, dat nu onlangs geleden den soon van Kymola Daija daer geweest is ende hem gewaerschout heeft, dat alle degene, die U.E.E.wegens de Ho. Mo. Heeren Staten gesworen hebben, hij met den eersten, ingevalle sy met mij pangaijen, haere negrijs sal afloopen, alsoo hij eerstdaechs 40 corcorren wt de Moluccos verwacht, waerbij haer die van Loehoe ende hare addrenten sullen vervoeegen ende van daer met de voorsz. macht haer naer de Cust van Ceram gaen, alwaer naer haer seggen noch over de 1100 Bandanesen souden wesen, met welcke macht sy ons wederomme wt Banda souden slaen ende de Bandanesen weder in haer lant setten. Met sulcke ende diergelycke praetkens abuyseren sij hier de slechte luyden ende houden haer in een gestadige vreese. Het is voor seecker te houden, gelyck U.E.E. wel te rechte geseijt heeft, dat soo lange dat nest, daer alle quaet wtgebroeyt wert, niet eens tot aelment geruyneert en worde, dat men hier nimmermeer met onse onderdaencn dege en sal hebben. Hoedanighen getal van corcorren van de Cust van Ceram sal hebben, daer en connen voor alsnu noch geene gissinge op maecken. Ontrent Assehoudy ende Lessebatten houden gegenwoordich ontrent 20 corcorren, dat men seyt Papouwen te wesen, die ons nu onlangs geleden van onse onderdanen hebben gevangen. Ick soude haer geerne gaen versoecken, doch het weder en laet aen dees sijde sulcx noch niet toe. Kijmola heeft haerluyden vereeringen gedaen ende wilt mij wijs maecken, dat het onderdanen van den Coninck van Ternaten sijn.

Nu onlangs geleden is gebeurt op Cambelle, dat een kint, dat ten tijden van den Heer Generael Both goeder gedachten door eenen Nederlander, genaemt Jacob Meijskens²) in onechte bij een slavinne van Kypattij Naro³) geprocureert was, waerover den Heer Generael voort. ordonneerde, dat den voorsz. Meijskens een slavinne in plaatse van tkint soude coopen, die men, als tkint soo groot soude wesen, dat het sonder moeder cost opgetrocken werden, soude lossen, daer den voorsz. Kijpattij al eenighe malen om aengesproken was, doch scheen daer gants niet toe genegen, alsoo der mooren maniere is, dat sy niet geerne iemant, daer sy eenich gesach over hebben, ons laten volgen, meynende hetselve soo te houden, alsoot alreede een fraeij meijsken is omme een eenige van syn soons te geven, als het tot bequamen ouderdom

gocomen waere, dat secretclijck hetbe doen wechvoeren, overmits ver-
sceekert was, soo hem daerom aen hadde doen spreken, dat hyt alsdan
soude versteekcn hebben. Des daechs daeraen quam den voorsz. Kij-
pattij met wel 40 off 50 gewapende man in de logie, gevende niet wey-
nich op, seggende, naerdemael ick mij niet ontsien en hadde, haere
passe ⁴⁾) te ontheijligen, dat wij eerlanck wat anders, als haere passe
wt was, souden gewaer worden, daerby voegende, dat wy niet en be-
hoeffden te meijnen, dat sij als de Bandanesen waeren ende dat sy
cerst de moeder van tkint souden dooden ende haer alsdan over onse
revengeeren, hetwelcke gedaen sijnde, soo souden sij alle haere nagel-
boomen omhouden ende vluchten, waerop hem door den coopman (die
hierinne seer verslagen was) liet antwoordcn, dat soo sij genegen wae-
ren omme met ons te oorlogen (naerdemael haer geen ongelyck geschiet
en was), dat sy souden beginnen. Ick beloooffde haer, dat haer eerlanck
soude comen besoecken ende beproeven, off sij beter soldaten waeren
als de Bandanesen ende gebraken haer bylen om de nagelboomen af
te houwen, dat haer bijlen soude senden ende waren sy loopens gesint,
dat sij loopen souden voor den duijvel, daer sij behoorden, also liever
openbaere vyanden als geveijnsde vrienden hadde, dese andtwoordc
hem door den coopman voort. gerapporteert sijnde, soo wierpt Kij-
pattij t' gans over eenen anderen boech, seggende, dat het wel soo was,
dat hij stoutelyck gesproken hadde, dan dat sulcx een gefingeerde
gramschap ware geweest, opdat syne orangcajjs niet en souden meynen,
dat hij met ons heymelyck verstant hadde, versoeckende derhalven,
dat sulcx niet anders en soude nemen ende bethoont sich nu veel ge-
williger in alles als voor desen, desnietjegenstaende hebbe evenwel het
garnisoen aldaer met 20 soldaten versterckt, dat sy niet en weten, hoe
sy verstaen sullen ende hebben daer genoech over te bitcharen. Pannen
hetbe mede derrewaerts gesonden omme het fort onder hart dack te
brengen.

Onse caech hebbe den 10en deser met den coopman van Larricca
naer Bouro gesonden omme te ondertasten, off op Bouro met vrunt-
schap een logie souden mogen crijgen, dewijlle, naer geinformeert ben,
daer redelycke quantiteyt nagelen vallen ende andersdeels omme te
verhoeden, dat de joncken, die daer comen ende nagelen van Loehoe
ende Cambelle toegevoert werden, oock souden door dien middel al-

lengskens wederomme onder onse gehoorsaemheit connen getrocken worden.

Dito caech doet mede en passant Manippe aen omme aldaer een gehoudt persoon te laten, die de nagelen voor ons opcoope. Ick hebbe den coopman belast, soo hij eenige joncken vint, hetsij op Bouro off Manipes, daer nagelen in sijn, dat sy die aenhaelen ende aen tcasteel brenge sonder aensien van waer, dat sij sijn. Wat succes sy hebben sul- len, sal ons den tijt leeren, dat U.E.E. te synder tyt sullen participeren.

(De volgende twee alinea's zijn afgedrukt in Zending V. p. 129/130, p. 130 r. 1 te lezen voor: „van”, „met”, r. 8 voor: „ende”, „in de”, r. 14 voor: „werck eensdeels”, „werck haer eensdeels”, r. 10 v.o. voor: „bekennen”, „beken”).

Tot noch toe en hebbe niet eijgentlyck connen vernemen, waer haer de Bandanesen onthouden, noch veel min hoe sterck dat sij sijn. Het is te beduchten, dat ter plaeften, daer haer de Bandanesen onthouden, apparent hun wederomme met planten van noten sullen willen erneeren, alsoo sy niet anders gewent en sijn te doen, sullen sien, off op onse tocht iets connen vernemen.

Die van Loehoe syn oock niet weynich op haer hoede met haer te verstercken, hebben 4 capiteynen gemaect, tot wat eynde sulcx sij, en wete niet, doch presumere, dat alles wt vreese geschiet. Kymola Daya ende Leliatto⁵) leggen, naer twitterlyck schijnt, mede over hoop, waerover Daya is gaen woonen een stuck weechs aan de Oostsijde van Loehoe ende Callenbatten op Cambelloe, dat niet sonder misterys en is ende voor gefingeerde vijantschap houde, opdat men̄ haer dessein niet en soude mercken. Wat wt de geveijsde vijantschap broeijen wil, sal ons den tijt leeren. Bovengenoemden Daya is nu onlangs wederomme op Hitoe geweest onder protest van syn affscheijt te nemen van een annachode (tweede handschr.: Javaensch leerer). Capn. Hitoe geliet sich, off hem niet gesien noch gesproken en hadde ende op hem verstoort waere, nochtans wete wel, dat sy lange by den anderen syn geweest, in voegen dat de beste van haer allen vol bedrochs ende leugens is. Met dese lest vertrocken joncken heeft Capn. Hitoe sijnnen jongsten soon Caky Aly⁷) ende een orang cayo naer Gressick gesonden, tot wat eynde en weet men niet, achte daer al bij UEE. sal comen ende iets eijschen. Ditto Caky Alij is soo grooten speelder als syn broeder Haleny, die nu onlangs over de 2000 Rn. verspeult heeft, de aviso.

Den 5en deser arriveerde hier op de pas een tingan met 7 sockels folie, die van daer door contrarie stroom, doordien niet wel beroeyt en was, is verdreven, de voorsz. 7 sockels hebbe geladen in tschip den Seewolff. UEE. gelieve te belasten, dat Banda daervoor gecrediteert werde, doch presumere, dat die in de volgende parthijé sullen begrepen wesen.

Hiernevens gaet een calcula ofte overslach, getrocken wt de Generale boecken van Amboina, by dewelcke bevonden wert boven de geconsigneerde goederen versonden ende ontfangen te hebben de somme van 62721 fl. 1.3. voor welche voorsz. somme het comptoir generael creditere; dan daerentegens debitere het comptoir generael voor 25763 f. 13.8. dewelcke syn over verscheijde amonitien als schoppen, spaden, cruyt, loot, vivres ende anders, daer Sr. Carstens in sijnne gesondene rceckeninge gecne mentie van en maeckt, in voegen dat hetselve aldaer op de tocht off conqueste van Banda off andersints by de schepen moet gebleven wesen, waervan hiernevens eene specificatie gaet, in tbesonder wat elck schip volgens de memorijen van Banda te weynich gelevert heeft, daer de schippers aldaer reden van sullen geven ende het gebreekende sal de conqueste van Banda moeten dragen.

De nagelen worden op sommige gewesten al geplukt ende het geruchte off de opinie is noch als voor desen van 1000 off 1100 bhaer. Ick hope, dat ons voor dit jaer met de voorgenoemde 8000 Rn. van Mouschamps sullen connen behelpen ende in gebreecke sullen ons valeeren van de burgerije. Jegens toecomende jaer sullen U.E.E. ons dienen van eenich contant te versien, alsoo vreese, dat weynich secours van de Molucces sullen hebben te verwachten. Ick hebbe Mr. Mouschamps gewaerschout, dat aen de Engelsen belaste geene nagelen te coopen, voor ende aleer dat onse schulden geinnet hebben, die sich daer wat qualijck over hiel, doch sullen desnietjegenstaende sulcx voort laten gaen, twijffele niet, off sullen ten minsten 100 bhaer op de schult incrijgen, soodat de Engelsen het aenstaende gewas wederom al smal sullen deelen, daer en sullen niet laten veel quade schulden te vallen, overmits eenighe overleden, andere vertrocken, sommige verarmt ende vele haere schulden ontkennen, sulcx beswerende op haere mosaffij?).

Westerman is den 21e deser met 60 Alfoures van Ceram gecomen, is overal wel bejegent, heeft oock op Lessebatta geweest ende met den

pattij gesproken wegens de 5 armringen van den Coninck van Salulau (tweede ex. Saulau), die hij seyt gerestitueert te hebben, dan denge-
nen, die hij die gegeven heeft, onthout sich bij hem ende syne antwoorde
was vry wat moedich, sullen sien, oft de gelegentheyt sal willen ge-
doogen, dat daer een gaen met de honie.

Op den 23en deser is op Hittoe wel gearriveert het schip den Seewolff, die in Compie, van Delff, Enckhuijsen ende Twapen van Jaccatra van Banda sijn vertrocken, waervan Delff, Enckhuijsen ende t' Wapen van Jaccatra, overmits de harde stroom verdreven sijn ende en hebben Amboina noch Hittoe niet connen becomen.

Den Engelsen president heeft hier op mij versocht (dat ten aensien de Engelse Sterre de nagelen van Loehoe heeft laten staen), dat deselve, wesende ongeveerlyck 14 Portugijsche bhaer, soude willen in eene onser schepen laeden, dat hem, ten aensien wy malcanderen alte-mets in diergelijcke occasie van doen sullen hebben, hebbe geconseenteert, latende de vracht ter dispositie van U.E.E. Ick hebbe belast aen den coopman ende schipper, dat sij cognossementen daervan teycken sullen.

Op Hittoe ende Loehoe sijn oock ongeveerlyck 12 off 14 bhaer nage-
len, die belast hebbe op de voorsz. comptoiren, dat gescheept sullen
werden.

Door schrijvens van de Heer Gouverneur Sonck hebben hertelijck
gaerne verstaen, hoedat Banda nu suyver ende vry is van Bandanesen,
hebbende 338 sielen becomen. Den Almogenden sy loff, die U.E.E.
enterprise soo loffelyck gesegent heeft. Dese conqueste is voor de
Heeren Meesters een stuck van importantie, dewijle de vruchten nu
alleen in onse handen sullen vallen, in voegen dat den stant van Banda
nu voortaan voor verseeckerder ende soo proffijtabel als die van Am-
boina mogen houde.

Gisteren hebbe verstaen van een Orangcailo, die van de Cust van
Ceram gecomen is, alsdat die van Amahe, Maccaricca, Sauco, Tomelou
ende Tolute door instigatie van Daya souden geconspireert ende be-
sloten hebben geensints te willen gedoogen, dat men op het lant van
Seram een sterckte soude maken, sulcx dat vreeße, in soodanigen ge-
valle met de gantsche honie daer sal genootsaeckt wesen te blijven,
dat niet geerne en soude doen, soot eenichsints voorbij mochte, doch
houdet daer voor, dat sy geanimeert waren door de gevvluchte Banda-

nesen, die, naer sommige seggen, al sterck sullen wesen. Ick houdet daer voor, dat de voorsz. Bandanesen haer, thans off morgen siende weynich heuls, al by de Ternatanen sullen vervoegen off onder haere gehoorsaemheit sullen begeven, waerdor haren wrevel dagelycx sal wassen.

Hier is loopende tydinge, hoedat de Tarnatanen ende Tijdoresen op Gilolo souden gevlycht wesen ende Tarnate ende Tijdoore verlaten hebben met intentie omme haer neuterael te houden (soo sy seggen), dat eenige seggen, wt Capn. Hittos mont soude gecomen wesen, daer myns oordeels soo groote swaricheyt niet in gelegen is, by soo verre Mackian ende Motir daer geen gemeenschap mede en hebben. Den Spanjaert, onsen vijant, sal de Tydorees meer als wy de Tarnatanen missen. Dese tydinge can qualyck gelooven, ten aensien geen tydinge en hebbe van de Heer Gouverneur Houtman becomen, doch ten ware soo vremt niet, dat sy sulcx by de hant genomen hadden. Wat daervan sy, sullen eerlanck vernemen.

Den persoon ⁸⁾), daer de oude queen, naergelaten weduze van Jan Fernandes, gaerne mede getrouw hadde ende boven mijn expres verboth by haer in huijs was, heeft sich hier vrij wat verloopen met onbehoorlycke proceduieren, waerover hem met den Seewolff costly sende wel jegens beyde danck. Soo hij weder innewaerts comt, soo sal de oude malode al verre haer oude gangen willen gaen, die volgens haren ouderdom meer behoorde te dencken om een graff als om soodanigen dingen.

Hiernevens gaet de rolle van tgarnisoen ende totale ongelden van Amboina, dewelcke bedraecht ter somme van 18354fl. 11.7. waerin begrepen is het garnisoen van Cambelle ende de oncosten van alle de comptoiren, als van gelycken de maentgelden van de coopluyden, ondercoopluyden, assistenten ende ander op de voorsz. comptoiren sijnde. Het is soo, dat dit een groote somme is, doch aff getrocken het $\frac{1}{3}$, dat de Engelsen moeten dragen ende daernaer de avance van de cleeden ende vivres, die door de hooge taxatie vrij groter sal wesen, als het voorleden jaer geweest is, in voegen dat de gagien, oncosten ende aencleven van dien, van 460 personen, soo hier gegenwoordich in garnisoen leggen, afgetrocken, de voorsz.e avance niet boven de 70 duisent guldens jaerlycx en sal belopen voor de Compie. U.EE. mogen sich voor verseeckert houden, dat alle debvoir sal voorwenden

omme de ongelden soo seer te besnoeijen alst eenichsints doenlyck sal wesen.

Sr. Wagenveldt ⁹⁾ beclaecht sich seer, dat overmits syn subyt vertreck van Banda sijn dingen op t' schip Delft ongereddert sijn gebleven ende noch daernevens gedeelte van sijn ende der assistenten goederen. Oversulcx heeft op mij versocht, dat eene van sijne assistenten mocht derrewaerts senden om de saecken aldaer te effenen ende haer goet te halen, dat hem vergunt hebbe. U.E.E. gelieve den voorsz. assistent, genaemt Arent Pijcx ¹⁰⁾, wederomme herrewaerts te laten keeren per de eerste commoditeijt.

Wij sijn nu geheel ten eynde van onse stuijvers, die nu hier geheel in treijen syn, sullen mettertijt hier overal ganckbaer worden, men hadde die in den eersten wel op 3 stuijvers mogen stellen. Copergelt, als voor desen veel mael geaviseert hebbe, diende hier mede gesonden ende op soodanigen prijs gestelt, dat de Compie. daer een cent avanco op mocht reecken, roosenobels syn hier tegenwoordich wel getrocken. Soo der eenige gecomen syn, soo gelieve U E. ons daervan te doen provideren ende alsoo tegenwoordich niet anders aviserens weerdich en is voorvallende, soo sal cessen ende U.E.E. hiermede

Edele Erntfeste Gestrenge wel wijse ende seer voorsierige Heere naer myne gedienstige gebiedenisse ende hertelycke groete, den Almogenden in syne genade bevolen laten, die U.E.E. regieringe soolangs soo meer gelieve te segenen ende te sparen in lanckwylige voorspoet ende gesontheyt. Actum in tcasteel Amboina desen 29en Augusto anno 1621 ende was onderteyckent UEd. dienstwilligen dienaer

Herman van Speult.

Van Banda was een tingan met 7 sockels folie verdreven door contrariestroom, die hier op de pas geraecte, naerdat het volck 3 dagen sonder eten off drincken onder wege geweest waeren, welcke folije met de voorsz. tingan naer Hitoe sont om deselve te laeden in den Seewolff, doch ontrent Larrica commende, soo is de tingan door versuym van dengenen, die by de schoot sat, omgeslagen, waermede 4 man gebleven sijn, dat Godt betert een beclaechlyck ongeluck is. 4 van de voorsz. sockels syn der gevist, wederomme gedroocht ende gebenificieert ten besten mogelijck, die nevens de nagelen in den Seewolff gelaeden syn.

U.E. gelieve te ordonneren, dat ons met eerste schepen een goet deel

Norenborgerije gesonden wert, principalyck coraelen van alderhande sorteringe omme onder de Alfouren te gebruycken, vale.

CXXXI. MARTINUS SONCK,
KASTEEL NASSAU OP BANDA NEIRA 30 AUGUSTUS 1621¹⁾.

Erntfeste manhafte wyse voorsienige seer discrete Heere
Myn Heeren

Onse joncxste, gesonden met het schip Delft, waervan nevens dese copye gaet, verhoope UEd. voor den ontfanck van desen wel sal syn geworden.

Desen gaet met het jacht Fictoria, daernevens perfecte monsterrolle senden van all het volck, in dienst van de Compa. tegenwoordich in Banda synde, welck volck door vermeerderinge van burgers alhier, die wij verhoopen, UEd. ons sult toesenden, een goede deel vermindert sal cunnen worden, interim sal ick mijn devoir doen, dat het lant sooveel mogelyck gehavent ende de vruchten geplukt worden.

Veele van Nera ende Poulo-aij begeven haer met ons consent op het Groot eylant Banda metterwoon, die haer soo op Comber, Weyer en Demmer als op Lonthor verspreyden.

Op den 21en deser hebben geconsenteert, dat de vruchten, te weten noote ende folien, die daer sijn mogen, geplukt worden. Voor vijff off ses weecken sal het groote gewasch uijt syn. Bij provisie hebben wij aen degene, die sulckx versocht, percken uytgedeelt om daer alleen te mogen plucken, door welcke middel het landt ons bedunkens te beter gehavent sal worden, sullen hier op U Ed. ordre voorder verwachten.

Het bosch op Poulo-Aij is tegenwoordich een lust om sien ende verhoopen het alsoo te doen onderhouden.

De weynige vruchten tsedert vertreck van de schepen ontfangen, hebben in tjacht Victoria doen scheepen.

Aengaende de saecken van Jan Carstens en sal in dese geen mentie meer maecken, dan verdriet myn te hooren, dat hy soo veele, ja de winckel ende het gantsche packuys op een asst. genaempt Rombouwt Jacobsz. daervan in myn voorgaende geschreven hebben, laeten staen, welcke lisentie oorsaecke heeft geweest, dat do. asst. uytgebracht, aen anderen soo assistenten als officieren, gelt geleent ende syn dingen

soo waer genomen heeft, dat hij op syne reeckeninge, daervan nevens dese copyye gaet, soo veel te cort compt, als U Ed. daerin kont sien.

De Engelse slachten den exter, die syn huppelen niet kan laten. Op Pouloron was voor desen tusschen ons ende de Engelsse geresolveert, dat die rys, die sij aldaer hadden, (om haer te accommoderen) aldaer soude vercocht worden, als pr. resolutie op den 5den Junij laestleden by de gecommitteerde Raden van defentie alhier genomen. Sij gaeven aen, als bij voorsz. resolutie blyckt, dat aldaer 12 a 13 lasten rijs hadde, maer is niet meer als $2\frac{1}{2}$ last bevonden, naedat al de rys vercocht was. Ick sal haer reeckenschap eyschen, waer de rest gebleven is.

Is mede bij voorsz. resolutie geresolveert, als voorsz. rijs vercocht soude zijn, dat die van Pouleron alsdan haer rys van Poulo-ay moeten haelen ende geen rys van ons op Pouloron meer soude gebracht worden. Ter contrarije hebben de Engelse gedaen ende rijs op Pouloron gebracht, die onse assistent in sacken des morgens an tstrant vont staen ende uijt de Engelse constapel, leggende op fort Nielacke, verstonde, dat van Nera quam, welcken rijs, wat onse ass. ten ter contrarie seyde, boven in haer logie gedragen wiert, alwaer gemeten synde, waeren 366 gantangs ende wiert van daer nae haer fort voorsz. gebracht. Wat het fondament van onse voorsz. resoulusie geweest sij, sal U Ed. naectelyck cunnen bemercken, te weten, dat dienstich was voor beyde de Comp. en, dat op Pouloron geen winckel gehouden, nochte iets gecocht, nochte vercocht soude werden, opdat geen moeyte soude hebben om onse goederen over ende weder over te voeren tot groot peryckul ende oncoste, maer schynt, dat sij onder pretext van haere meesters goederen te vercoopen haer perticulieren handel soeken te dryven.

Op 18en deser heeft d' asst. op Pouloron leggende, mij gerapportiert, hoe de Engelse uyt haer fort op dato voorsz. gedreicht hadden op het volck van Pouloron, die nae Poulowaij om rys te cooppen wilden vaeren, te schieten, waerdoor die van Pouloron met haer prauw, daerin een Duytsman, die benefens den asst. op Pouloron leyt, mede was, gedwongen wierden weder te keeren.

Sal mij op voorige gedaene dreygementen met den eersten informeren, twelck voor tvertreck van tjacht niet wel heeft cunnen geschieden. Tgepasseerde tusschen seecker Engelsman ende den luytenhant Geurij sal U Ed. uyt nevensgaende informatie ende sententie, daerop gevolcht, cunnen sien.

De handelinge tusschen de Engelse ende de Pouloronesen en behaecht myn noch niet. Ick ben van gevoele, dat syt noch eens syn, wat het cynde daervan sal wesen, sal den tyt leeren. Wat mij aengaet, sal in desen met Goodts hulpe benaerstigen, dat de reputatie van de Nederlantsche compa. niet vermindert ofte vercort en wort. Tsedert UEd. vertreck hebben 435 slaven becoomen, daervan noch ontrent 80 onvercocht sijn, die wy beneffens 151 zielen, die op den 22en deser van Rossingeyn hebben doen haele, ten dienste van de Compa. sullen gebruyccken.

Tschynt, datter geen meer volck in tbosch is, alsoo geen meer gecregen worden. De galleye is seer leck ende apparent, dat niet seer lang sal mogen vaeren. Onse sloep doocht oock seer weynich, wij sullen ons beste doen om metter tyt naer de middelen, die wij hier hebben, een nieuwe te doen maecken.

Om vaertuych syn de burgers hier seer verlegen. Van iser, goet cruyt, lonten, coegels van 8 en 9 lb, musquet- ende roercogels (niet een minder als van 7 duymen hebben) bylen, pannen om huysen mede te decken, hout, soo balcken als swalpen ende saegen gelieve UEd. met de eerste gelegentheyt ons insonderheyt van doen versien.

Dat wij de cast gelt, die noch in tschip Delft was, van hier gesonden hebben, verhoope, UEd. wel sal gevalle. Met verminderinge van de oncosten sullen voortaan van de Engelse soo veel gelt niet ontfangen, als misschien wel van doen sullen hebben, want apparent is, datter van tyt tot tyt meer vruchten sullen ontfangen worden. Van den handel sal oock seer weynich gelt coomen, alsoo tegenwoordich meest slaeven op tlant sijn, die haer met slechte cleetgens, daervan U Ed. ons gelieven te doen versien, moeten clyden, doch stellen voorterst daertegen, dat de Compa. wegen voorsz. slaven een goet stuck gelts by de borgers uytstaende heeft, twelck wij allenskens tot minste beswaringe van de borgers sullen innen.

Hiermede

Ed. Erentfeste wyse voorsienige seer discrete heere, wensche U Ed. naer groetenisse geluck ende voorspoet, in tcasteel Nassau op Nera in Banda adij 30en Augustij A. 1621

Was onderteekent
UED. dienstwilligen diennaer
Martinus Sonck.

CXXXII. WILLEM JANSZ., FIRANDO 12 OCTOBER 1621¹⁾.

Edele Erntfeste wyse voorsinnige Heer.

UEd. aengename missive in dato 30en ende 11en Junij sijn ons pr. de schepen Muyden, Amsterdam, Zelandia op 6 Augto. 2 en 27 Septembr. wel geworden, daerbij gesien tgene synne Ed. in Banda verrecht heeft.

Den 13 Janno. passato met de vloote tseyl gegaen.

Op 4 Febr. voor de Baye Manilhe een fictualiejonck aengehaelt, veradverteerende, datter 20 Januari twee ditto gearchiveert waeren.

Den 18 Febr. sagen leggen 3 groote, 3 cleijne schepen ende twee galleyen onder de bescherminge van tCasteel, waervan die twee galleyen met eenich cleijn roijtuijcht in tincomen van Cavita op de wacht legge, oversulcx den Raet vergadert synde om des vyants schepen in brant te krygen, tvolck voorgehouden, midts belovende ider man een goede vereering, alsoo een bequame jonck ende channpannen daer genoch thoe hadden om te gebruiken, dan niemandt daer moet toe hebbende, ofte mosten in des vyants handen vervallen.

Den 26 en 28 Apl. 5 ende 10 Junij 4 joncken aengehaelt tusschen Wittereylant ende de Baije Manille.

De Swaen heeft voor de Baije Pangesinnan op de noordelijcker breete van 16½ graet 4 ende de Bull 3 maenden gecruijt, niet een seiyl gesien.

Dese 5 joncken bedragen volgende de tacxatie drie en sestich duijsent achthondert seventien guldens voor onse compa. soodat men mercklijcke siet, dat de Chinesen verarmen. 2 a 3 Chinesen van laetste joncken seijden tegens ons, datter 7 joncken opgelegt waeren, die niet commen souden dit jaer, alsoo se wt de Manille veradverteert sijn geweest. Dirhalven is geresloveert, dat tschip Muyden en Pepercorn den 13en Octobr. sullen vertrecken naer Zincheuw ofte wat Suijdelijcker in tvaerwater, daer die Chinesen naer Manilla gaen, soo lange blijven cruijsen, totdat de resterende 8 schepen bij haer comen.

Sullen tseyl gaen po. December, tenwaere, dat wij wederom naer dEngelsz. mosten wachten, die dagelickx aengesport werden.

Deur rapport van de coopliden wt Firando, de gevangenen Chinesen niet sonder moyten ende opspraeck van den keyser ende grooten

aldaer gebracht ende wederom vervoert soude mogen werden, is eenstemmich goet gevonden alle die Chinesen op teylant Marwelle aen lant te setten.

De Swaen ende Bull syn geweest 15 mylen om de Suijt tot besichtinge, ofter in eenige baijen geen joncken ende vaertuijch lagen.

Den 19 Junij van de Cust gescheijden door onstuymich weder ende Suijdelycken wint, soodat de vloote van den andere geraecten.

Den 28 ditto wederomme bijengecomen op de Custe van China.

Den 9 Julio in Firando gearriveert.

D' Engelsz. hebben geen gebiet over hun volck, soodat het in de twee laeste joncken al wat groff is toegegaen, daer den admirael Adams authuer van is, blijckende bij nevengaende attestatie.

De schipper Lieven Jacobsz. in de laeste een faut begaan, alsoo hy sonder ordre bij nacht an de jonck met 30 man is gevaren, soude hem daerover wel gestraft hebben, om redenen naergelaten, dat bij tschip de Bull verleden jaer met de jonck voor Maccau tpas aen stukken gescheurt heeft ende meer andre fouten bij d' Engelsz. begaan, waerover syliden nimant straften. Drage mij voorder an tmondelinghe rappoort van den schipper Willem Jansz.

De verdelinge van de goederen, die beijsde Compen. aengaen, is geen questie over dan t'lunderen van de Engelsz. matrosz. daer doverheijt mede hun aenpart van heeft.

Den 7 Septembr. is de heer Firando van boven gecomen, 12 ditto ons ende dEngelsz. ontbooden, versocht instantelijken, dat Jaecques Specx naer boven soude mogen gaen, alsoo daer veel vyanden ende veel quaets tegens ons overgegeven wort, waerop Specx dat weijgerden. Naerderhant dese nevensgaende remonstrantie³⁾ overgaff, versoeckt daerbij naer boven te gaen den dienst van de Compa. daer te verrichten.

Den Raet daerop vergadert, hun voorgehouden, dat ick van meninghe was de ordre van synne Ed. naer te comen, hoewel verleden jaer contrarie, dan tis om beters wille gedaen. D' Engelsz. hierover een protest overgaven, dat Specx naer boven soude gaen, dat bij hem de saecke beter berecht sal werden. Ditto Specx aengedient hem gereet te maecken om met de Swaen naer Jaccatra te vertrecken, daerop hy antwoorde, de Heere ende dEngelsz. hebben sooveel voor mij gedaen, dat men hem sulcx weijgerden, twas eensdeels sonder redenen.

Wij twijffelen daeraen, off hij van synne reeckeningen ende admini-

stratie volcomen bescheijt en bewys mede sal brengen, dat van synnent-wegen van herten syn wenschende.

Den 14 ditto Sr. Lenart Camps ende Sr. Ric. Cockx ⁴⁾, oppercoop-luijden van de comptoiren, alhier bij den heer ontbooden synde, wert hen voorgelesen tvertoch ⁵⁾ van synne keijserlycke Magt. dat geenige Jappanders met onse schepen soude wtvaren, tsij mans, vrouwen ofte kinderen, dan wel met joncken, die pas hebben. Oock mede geniger-hande amonitie van oorlogen ende sullen niet vervorderen, tsij portu-giesen ofte wie het soude sijn, onder synne Magt. lant staende, te beschadigen, voor de rest moghen handelen gelijck voor desen gedaen hebben.

Alsoo van geen cappitael en syn versien, can den handel van Coet-chin China niet vervolcht werden.

Op de vloote van thien schepen syn duisent en veertich coppen, soodat wij moeten lichten van tschip Amsterdam ende Zelandia 25 persoonen om den facxt te voldoen.

Tnaeste jaer sullen 240 personen haeren verbonden tijt geexpireert syn.

We syn van alles wel versien uytgesondert van volck ende medicamen-ten.

Tsedert ons vertreck 3 fregatten van Maccau ende twee silverschepen van Nova Hispangne vertrocken, waervan teene schip op 28 Julij in Manille gearriveert, ophebbende 300 man behalven tscheepsvolck, heb-ben voor desen verstaen 2 cleyne schepen wt Manille naer Nove Spaingnie syn tseijl gegaen, soodat op ditto daer lagen 4 groote schepen ende twee galleye. Den vyant niet stercker bevindende, tnaeste jaer met drie van de beseylstre schepen door den strate Bokederos naer Cabo de Spiriti Santo te gaen om tselver schip waer te nemen.

Ick ben zynne Ed. hoochlycke bedanckende voor tadmiraelschap over de vloot van defentie.

Tloot is alhier voor 4½ taijel aengenomen.

Wy hebben alhier doende geweest met tschip Muijden ende Peper-corn te tacxeren, doch en hebben metter holl, ronthouten ende op-staende want van dien niet connen accorderen, alsoo sij de Pepercorn (synde een oudt schip) op 25000 f. tacxeerde ende niet wilden, Muijden, dat een nieuw schip is, voor 20000 f. extimeerden, dat wij ongetacxeert hebben gelaten ende ons voorders gedragen aen synne Ed. ende Raden

van diffentie. Compt schip Muijden te bedragen, als bij de nevensgaende tacxatie blijckt, f. 25368//11-ende de Pepercorn 2002 pont sterlincx 13 sts ofte f. 20026//10.

Tschip de Goede Hope is op dgangen nac van de kiell aff verdubbel, dat niet veel gecost heeft, alsoot met onse eygen timmerluyden gedaen hebben. Tschip Amsterdams sal volladen met rys nae de Molluqen gaen. Tschip Selant is doende om te verdubbelen, dat veel costen sal ende geladen na Jaccatra, maer sal wel Febr. wesen, eert van hier vertrecken can.

Wegen tfregat, bij d' Elisabeth aengehaelt, ende is noch niet aengedaen, dan syn den Gouverneur van Nangesacqui dagelycx verwachende om nevens de heer van Firando aff gedaen te worden, wij hebben de pape ter torture gebracht, dan en willen niet bekennen, dat papen syn ende, soot niet bewesen con worden, sullen apparent van de goederen wt ditto fregat versteeken syn ende de schade moeten repareren, waernaer dat de gecommitteerde Sr. Lenaert Camps ende Rich. Cock, over hoofden van de comptoiren, nae wachten, alsoo de twee voorsz. heere volcomen last van synne kayserlycke magt. hebben die saecken heel aff te doen, waervan die van Nangesacque ons partydich is.

Wij hebben verstaen, de jonck van Cheam tseyl was gegaen, dan, te licht geballast sijnde, heeft wederomme moeten keeren ende en sal dit jaer niet comen.

U Ed. gelieve mij te licentieren naer dese gedane reyse ofte tocht tot Jaccatra te mogen comen.

Hiermede

Edele Erntfeste wijse voorsinnige discrete Heere wensche Uwer Ed. tschudt des Alderhoochste.

Actum op tcomptoir tot Firando in Jappon 12 Octbr. 21

U Ed. dienstwilligen dienaer
Willem Jansz.

CXXXIII. JACQUES LEFEBVRE, AAN BOORD VAN DE TROUW
IN DE HAVEN VAN FIRANDO 14 OCTOBER 1621¹⁾.

Erntfeste, manhafte wijsse voorsinnige discrete Ed. Heeren.

Mijnen lesten aen UEd. is geweest 10 Januwario passato per de joncke Firando, tsedert zijn met de vloote van 9 schepen den 13 dcr-selver, vermits d'Engelsen niet eer gereet waeren, uijt Coutsche tseijl gegaen, stellende den cours beoosten de Lequeos om. Den 27 do. cregen de custe Luconija in tgesicht op de hoochte van 17½ graden bij noorden den Equinoctiael, loopende alsoo langs de wal tot 2 Februario, dat ons voor de baije Manilla bevonden. In tincomen derselver veroverde een Chineesse victualijjoncke, die in compa. van twee andere uijt Chincheu geseijlt was, bevonden hierna, dat deselve voor onse comst in Manilla gearriveert waeren, diversche champannen ende ander cleen vaertuijch met rys, houtwaeren ende snuijsleringe van cleijnen valeur hebben in tincomen van de baeij met de chaloupen aengehaelt. Op 18 derselver arriveerde met 7 schepen voor tcasteel Cavitte, naerdat wij de schepen den Bul ende Swaen 9en bevorens op de 16½ graden in tgesicht van Cabo Freijer ontrent de baij van Gasima te cruijssen gedepesscheert hadden. Bevonden in de baeij van Cavitte den vijandt sterck te sijn, gelijck door de gevangen Chinesen ende andere geimformeert waeren, drie groote, drie cleijne Spaense schepen ende drie galleyen, daervan de twee in twater waeren, d' een op llandt staende. De schepen lagen heel ongereddert binnen tussen de twee bolwercken soo nae, dat met een stellingh daeruit aen lant liepen, de twee galleyen lagen in tincomen van het gat recht voor de schepen op de wacht, bij haer hebbende vecl roeijtuich, in vuogen dat niet geraden was met branders daerop t' attenteeren. Oock wasser niemandt in de vloote, die der moet toe hadde deselve aen te brengen, vermits naer apparentie niet mogelyck scheen, dattet volck, die de branders souden aenbrengen, de handen van den vijandt conde schappeeren, wiert oversulcx geresolveert met de vloote onder Marijvelle te loopen, een ijder hem van water ende brandthout te versien, oock men aldaer tot ultimo Meert ten ancker blijven souden om de baeije te besetten, datter niet uijt off in en comen, gelyck geschiede, als wanner onder seijl naer de noort gingen om bij den Bul ende Swaen te cruijssen, de cust met

onse schepen beset houdende. Naerdat de Swaen nevens eenige boots de baeij van Pangasima gevisiteert hadden, zijn op 23 April na Witterseilandt gelopen omme tussen tselve ende de baeije met de vloote te cruijssen, twelck continueerde tot 27 Maijo, als wanner resolveerden met de heele vloote weder voor Cavite te gaen tot besichtinge van den vijandt, alwaer op 30 ditto arriveerde, bevonden haere macht niet stercker noch swacker dan gelijck deselve op ons lest besichtinge lieten, uijtgesondert dat drie groote ende twee cleijne schepen, meest seijlreet, met de stenge omhoog lagen, oversulcx goet gevonden, men de baije Manilha continueel besetten soude, soo lange tijt en weder lijden wil, oock dat men twee schepen om de Suijdt senden soud tot besichtinge, off in Balingian de Calmenijannes ende andre suijdelycke baije geen Chineesche joncken ofte andre vijandts vaertuijch waeren onthoudende, dewelcke ter wedercomste rapporteerden, niet vernomen te hebben. De vloote heeft ondertussen met cruijssen voor de baije in igesichte van Marijvelle haren tijt geconsumeert tot 15 Junij, alswanneer genootsaeckt waeren door stercke wint ende hol water uit den W.S.W. dat een leger wal op de Cust maeckt, ons best te doen van daer in zee te geraecken, hebbende tsedert d' onthoudinge alhier 4 Chineese joncken ontrent ende voor de baej veroverd, van dewelcke de twee principale joncken seer inordentelyck ende schandelyck geplondert zijn, eer men tot lossinge van deselve voor de twee compen. conden geraecken. De faute daervan is eerst by de overhooffden ge-commiteert, die d'ordre ende resolutie, op taenhaelen van deselve geraempt, eerst gebrocken ende gevijoleert hebben. Tis wel aff te meten, wat daerop bij t' gemeene volck gevolcht is, jae t' quam soo verde, dat de merckt op thoochtste was ende geschapen stont, groote revoltte ende bloestortinge tussen beijde natien ontstaen soude hebben. T' vertreck van de Cust heeft tselve gesesseert, gelyck U Ed. breder door de schipper Willem Jansen, die hiernevens gaet (ende hem in alles naer behooren gequeten heeft), sullen connen verstaen, derhalven salt hier by laeten berusten ende mij voorder eensdeels refereeren aan de attestatie U Ed. door dHeer Commandeur Willem Jansz. toegesonden worden.

T' waere te wenschen, den tocht by onse schepen alleene mocht volvoert worden, vermits nu altijs een achterdeure open moeten houden, alsoo dEngelsen wel dorven openbaerlyck seggen, sijluijden niet aen-

genomen zijn om ten oorloge gebruikte te worden ende niet begeeren voor een ander te steelen, liever tegens ons als den Spaingiaert vechten willen, sy hebben geen gouverne over haer volck, doen off geen justitie aen misbruijcken, een ider doet schier, wat hij wil, bethoonen haer seer traech ende onwillich in tbeschichtigen van den vijandt voor Cavita, macr extroordinaris vlijtich ende rap in tplunderen van de Chineese joncken, dat met oochluijckinge van haere overhooffden geschiet, die daernaer her portie van twolck wel weten te crijgen, dat alles tot groote nadeel van d' onse strectt, in vuogen hierinne bij hunne principalen beter ordre dient gestelt ende d' overhooffden van haer schepen, waerop sij haer quansuijs beroopen, met soodanige artyckelen als d' onse te versien, opdat het volck in beter disiplyna, gelyck sulcx onder een vloote vereijst, gehouden mach worden ende de misbruijckers naer behooren sonder simulatie gestraft worden.

De goederen uijt de vyff veroverde Chineesse joncken bedragen volgens de taxatie f. 63817//10//1 pennigen, tgene tendeеле voor de Nederlandse Compe. gevallen is, gelijck UEd. by de facture, daervan sijnde, breder sal connen sien. Wij hadden wel gehoopt, den buijt beter geweest soude sijn, twelck apparentlijck stont te geschieden, tenwaere de Chineesen door de Castiliaenen uijt de Manillas met een advijsbercq van onse comst op de cust niet verwitticht ende waeren, daerover de principaelste joncken tot Chincheau opgeleijd ende dit jaer overbleven sijn, gel. wij van diverse Chineesen verstaen hebben.

Wij hebben de Cust Manilla op $16\frac{1}{2}$ graden in tgesichte van Cabo Balenao op 19 Junij moeten verlaten, vermits continueerlyck tsedert den 15do. dat uijt de baeij scheyden, harden wint, hol water uijt den Suijtwesten, met donder, regen ende blixem hadden, soodat genoch te doen met de schepen boven tlandt te leggen, de vloote door tquaet weder van malcanderen gesepareert sijnde. Den 28 do. ontrent Chincheau op de $23\frac{1}{2}$ graden bij den anderen gecomen ende geresolveert tsamen gelyckerhandt in compe. naer Jappan te loopen, vermits dEngelsen niet genegen waeren eenige van haer schepen nevens d' onse alhier op tportugies vaertuijch, van Maccau naer Nangesacque varende, te laten cruijssen, sijn oversulcx op 9 Julij met de vloote in Couthie gearriveert.

Om alles, soo joncken, fregatten ende anders, waer te nemen, dat naer Manilla compt, is nodich, dat men tegen tsuijdelycke mousson,

als wanneer hier op de cust ende voor de baije quaet weder maeckt, soodat men met de schepen sonder groot perickel niet can bijhouden, men binnen Marijvelle ten ancker come, daer soo lange blijven leggen, als den mousson lijdien will naer Jappan te gaen, twelck gevoechlyck geschieden can, vermits aldaer gcede anckergront is ende voor de Suijdel. mousson beschut leggen, gelijck wij meenen dese tocht daerop hardt aen te staen en twijffele niet, off sal geschieden, soo de Engelsen daertoe te brengen sijn, want corts naer vertreck uijt de baeij drie Portugiese fregatten inquaemen, die in compe. van 5 uijt Maccau seijlden. Waer d' ander twee belanckt incomen, niet weten. Wy verstaen door tadvijf, uijt Manilla in Nangesacque ontfangen, tsilverschip groot 300 lasten, ophebbende 300 soldaten behalven de bootsgesellen, op 28 Julij in Manilla arriveerde, was met sijn tween in compe. uijt Nova Hispanien van malckanderen door quaet weder geraeckt, tot noch toe daervan niet vernomen. Naerdat wij, in Manilla synde, verstaen conden, soo was meest al tsilver van voorleden jaer gebercht ende ons schip St. Michiel in den storm gesoncken, niemandt daervan terecht geraeckt. Sij hebben een schip naer Mallacca metten ambassadeur aen de vicerey naer Goa om assistentie gesonden, onse onthoudinge met de vloote alhier heeft d' ingesetene een groote alteratie, vreese ende benouwinge gemaeckt, soodat wel mochte volgen, de Castiliannen in de Mollucqen dit jaer van daer niet te verwachten sullen hebben. Na Nova Spaingien, soo men zegt, zijn insgelijcx 2 cleijne schepen om secoers affgevaerdicht.

T' schijnt, de Spaingiaerden wt Manilla, vermits de Chineesen soo sterck met de joncken als voor desen niet en comen, haer soeken te behelpen met den Maccaussen handel, gelyck die oock op Jappan geschiet, daertoe sy wel beseijlde navetten ende fregats gebruijcken, die by onse schepen qualijck onderhaelt connen worden ende alsoo dit een verre siende plaetse, daeraen de Portugiesen ende Spaingiarden veel dependeert, als sijnde de sleutel van haren Chinesen handel, soo dunckt mij onder correctie van een beter ordeel, dat aen Maccau insgelycx voor de Compe. insonderheit veel gelegen is ende twijffele niet, soo men de schepen van deffentie, met volck wel versien om daer op een exploict te doen, ordonneerde, souden tselve incorporeeren, dat nu den rechten tijt is, eert by de Portugiesen gesfortificeert wort, gelijck de spraacke gaet, doen sullen, alsoo daervoor bevrest sijn. Ick achte,

als texploict wel succedeerde, wij de possessie van de plaets behoudende ende een geen contant en ontbrack, de geltsuchtige Chineesen tot handelinge wel soude te brengen sijn. Mijns gevoelens is dit den besten voet ende middel om tot de Chineese soeticheden te geraecken, de Manilhas soude hun selfs consumeeren, want sonder den Chineese handel zij niet bestaan mogen.

Op 5 en 6 Augusti arriveerde alhier de schepen de Pepercorn ende Muijden van Jaccatra ende op 6 Septbr. tschip Amsterdam ende 27 do. Nieuw Zeelandt uijt de Mollucos. Wij hebben met lieff verstaen U Ed. loffelycke victorie in Banda ende wat daer voorder gepasseert is. Godt geve, dat het d' ander onrustige ende quaetwillige geburen tot een exemplē dienen mach.

Tis alhier by de raden van de delfentieschepen goet gevonden ende geresloveert op U Ed. gecomen ordre, dat men tot hervattinge van de tweede Manillise tocht met 10 schepen derwarts gaen sall, te weten wegen de eerwaerdige Nederlantse Compe. tschip Bantam admirael, Trouw, Haerlem, Hoop ende Muijden, wegen de Engelse Compe. t' schip de Maen vice admirael, Palsgraeff, Delisabeth, Bul ende Pepercorn, dewelcke hun, van alles naer vermogen versien, tot uijtvoeringe van de tocht gereet maecken sullen om tegens primo Decembr. toe-commende van hier naer Manilla te vertrecken, twaren te wensen de schepen beeter van volck geprovideert mochten gaen, alsoo op de vloot van 10 schepen gegenwoordich maer 1040 coppen, groot ende cleijn, stercq sijn, dat weijnich op sulcke machtige schepen is. Muyden ende Pepercorn zijn geordonneert binnen vier a vijff dagen van hier te vertrecken, in compe. na Chincheau te gaen om aldaerontrent te cruijszen, tot de comste van de vloote op de Chineese joncke, naer Manilla vaerende, die t'verleden jaer overgebleven sijn ende als nu metter eerst van tmousson derwaerts voor ons comste trachten te comen.

Den coopman Mattijs ter Brouck is met een jonck naer Couchijn China geweest, dan sonderlinge niet wtgerecht, alsoo der dit jaer geen Chineese joncken geweest sijn, heeft ontrent de helft van tcontant wederom gebracht, dat aldaer niet besteeden conde, soodat op desen handel geen vast fondament te maken is ende alsoo hij met dit schip de Swaen naer Jaccatra gaet, sal UEd. van hem t' voorder gepasseerde aldaer connen verstaen.

Op 4 Augusto verleden heeft den broeder van den gouverneur alhier

twce van ons volck op den berch laten brengen, deselve aldaer in huspot doen cappen ende voor de honden geworpen (soo haest wy t' wisten, hebben se doen begraven), omdat dit volck, beschoncken sijnde, twce Japponders questen, dat weijnich te bedieden was. Dese 2 gasten hadde haer eenige dagen een landt, sonder dat men se wist te vinden, bij de Jappanders onthouden, gelyck se daer extrordinarie boven alle natien fraej van sijn t' volck aen te haelen ende uijt te slijgen, soo lange daer iets ten bosten is, alsdan met slagen uijststoeten, gelyck dit volck geschiet was. Wij hebben tot diverse mael versocht haer in handen te hebben ende deselve gepresenteert volgens onse lantsrechten te straffen, dan heeft niet mogen wesen. Sijn oversulcx tegen wil en danck van d' onse buijten recht, wat daertoe oock gedaen is, met haere barbarise vreetheyt voort gegaen. Nu soeckt men ons met Jappanse complimenten te betaelen ende den pot toe te decken. Tis ongetwijffelt, dit stuck te vooren van de keijserlycke magisteijt comende, ofte soude den gouvrneur alhier smerten, vermits de Jappanse costuijme hierinne niet geobserveert en sijn.

Ende alsoo mijnen tijtt nae dese gedaene tocht, eer tot Jaccatra comen, geexpireert wesen sal, ben derhalven aan U Ed. vrintelyck versouckende, mij gelief te licencieren, dat dan na Java keeren mach, waer[voor als] voor al de menichvuldige genooten eere ende vrintschap van UEd. mij t' aller tijden danckbaer bethoonen soll.

Tgene alhier voorder is passerende, sal U Ed. door Specx ende andre nevensgaende vrienden volcomentlijck connen verstaen, derhalven sal desen te corter wesen ende ejndigen   UEd. hiermede

Erntfeste manhafte wijse voorsinige discrete Ed. Heer sonder te vergeten U Ed. achtbaren raet naer mijne eerbiedinge ende geluckwenschinge van alles goets, wil U Ed. in de bescherminge van Godt almachtich bevelen, dien ick bidden soll in allent voorvallende Ued. met sijnen heyligen segen te begenadigen.

In tschip de Trouw ady 14 Octobr. 1621, leggende in de haven van Firando.

Was onderteekent

U Ed. dienstwilligen dienaer
Jacques le Febvre.

CXXXIV. LENAERT CAMPS, FIRANDO 15 OCTOBER 1621¹⁾.

Edele Manhafte Ghestrenge wyse seer Voorsinnige Heere.

Per onse joncke Firando sal U Ed. verstaen hebben, hoe de vloe van defentie op 13 Januarij naer Manilha vertrocken syn, bestaende in 9 machtige oorlochscheepen, 4 van de Engelsz. ende vyff van onse Compa. als naemelyck de Maen, Bantam, de Palsgraeff, de Trouw, d'Elisabe[th], de Hoope, de Bul, Haerlem ende de Swaen, die voor reeke. van beyde de compen. ginck, alle welcke scheepen (de Heere sij loff) den 9 Julij volgende weder in Japan behouden gearriveert ende in de haeven van Cochi onder t' eylant Firando geankert syn, tgene aldaer, geduerende op de custe van Manilha geweest syn, ver richt hebben, sal U Ed. breeder met meerder particulariteyten uyt het schrijven van de Hr. Willem Janssen verstaen.

Sy hebben vyff joncken verovert, die niet ryck gelaeden syn geweest, waervan de veroverde goederen voor onse Hren. Mrs. paert comen te bedragen naer extimatie van den inlantschen incoop gl. 63817//10//4, als by d' inleggende facture blyckt. Dese prinse, waer voor beyde de Compen. wel noch sooveel te vergrooten geweest, soo men tgemeene volck belet hadden niet te bergen dan alleen voor de Compe. welcke faulte naer tseggen van de onse eerst by d'Engelsz. begonnen ende daernaer by eenige van donse oock soo nauw niet gesien is. Tgene matroos gehadt heeft ende alhier vercocht hebben, wert greeckent te bedraegen in de 40 duisent ducaten. Hierin dient beeter orde gestelt, ofte staet de Compe. weynich soulagement te verwachten van tgeene dese swaere equipagie van soo een machtige vloote Haer Ed. jaerlycx comt te costen.

Sr. Matthys ten Broecke, vergeselschapt met 2 Neerlanders ende eenige goede getrouwe Japanse dienaers, hebben wy den 5en Mertij uyt Nangasacque op de joncke van Sr. Jan Joosten naer Couchinchina gedespacheert, medehebbende een cappitaal van gl. 35764//1//14, welcke alle tgene was, dat voor dien tyt costen uytmaecken. Ditto Sr. is by den coninck wel ontfangen ende veel vrientschap bethoont geweest, antwoort brengende op de missiven, die wy uijt den naeme van Uwe Ed. aen syne Mat. geschreven hebben, waervan de copyen hierneffens gaen, alsmede dautenticque van den coninck op een blat geslaegen gout in Chinesche caracteren gedruckt, mitsgaders een

pas van vryen handel van syne Mat. op pampier gesz. Den handel is daer voor ons open, off het Godt gave, dat de Heeren Mrs. (gelyck UEd. seet) haer saecken nu soo beleyden, dat de middelen daertoe versorcht wierden, die ick duchte, lancksaem sullen voertcomen ende door gebreck van cappitael de vrucht van haere vryheit sullen moeten derven. Van onser syden sullen van hier daer weynich ofte niet in connen doen. Blyft ons naer despache der scheepen eenich cappitael overich, sullent niet een joncke derwaerts seynden ende UEd. advijs geven. Soo wy gesint syn in Couchinchina te handelen, gelyck het tot verscheyde reysen onderlecht hebben te versoeken ende nu ten laetsten met vele moeyten vercregen hebben, dient er in alle manieren soo tydlyck een schip ofte jacht van Jacatra met contant derrewaerts gedespacheert, dat ontrent pmo. Junij ao. 1622 daer syn mach. Wy syn van gevoelen, datter geen Chinese waeren sullen gebreecken ende voor de Compa. wat goets te verwachten is. Desen jaere syn aldaer geenige Chinese joncken geweest. De spraecke gaet, datter dry, ryck gelaeden, uijt China naer Couchinchina vertrocken waeren ende doer contrariewint aldaer niet gecomen ende aparent onderwegen in een goede haven geloopen syn, die ongetwyffelt met het eerste veranderen van tmouson haere voyagie derrewaert maecken sullen, want, naer China keerende, weder tollen ende andere ongelden onderworpen syn. De Chinesen, oock verstaende, dat wij jaerlycx met onse scheepen in Couchinchina comen ende ons als coopluyden toonen, sullen in geen gebreecke blijven van jaerlycx treffelycke cargasoenen te brengen, dat U Ed. verseeckere, doch met alsulcken reserve, dat de ordre, die Uwe Ed. aen den heer Willem Janssen gegeven heeft nopende t' aentasten van alle Chinese joncken, die geen pas hebben, geen voortganck heeft, want alle Chinese joncken aentastende, sullen, die naer Couchinchina haer reyse maecken, niet vrijgaen ende alle andere door vreese binnen blijven. In sulcken geval is ons Couchinchina onnut ende alle gedaene moeyten ende oncosten om den handel te vercrygen tevergeeffs is.

In Junij voorleden syn hier twee van skeyzers gedeputeerde ofte gesanten geweest, die meest alle plaetsen, om de suyt gelegen, doorreyst ende van alle tgeene, datter passeert, scherp ondersoek gedaen ende op alles goede acht genomen hebben. Dese gesanten wierden van alle de heeren hier beneden seer treffelyck met groote eere ontfangen ende alle goede ciere aengedaen. Die van Nangasacqe en thoonden

geensints de minste te sijn, malende de Engelsz. ende ons soo leelycken aff, als immer mochten. Ditto heeren, hier comende, hebben wy haere Exc. seer revelentelyck wellecom geheeten ende een trcffelycke schenckagie gedaen, met eenen ons beclaegende over de groote valscheden ende leugenen, die de portugiesen van Nangasacqe soo van de Engelsz. als ons uytstroyden, gaeven haere Exl. contrarij te verstaen ende versochten, haer van onsen handel ende wandel wel gelieffden tinfoermen, dat ons met een schoon gelaet ende vriendelycke woorden toeseyden met een schijn van tot ons genegen te sijn, naemen oock aen onse saecken boven in goede manieren voor te draegen. Tot noch toe is daer niet anders op gevolcht.

Desen jaere syn der weder 5 fregatten van Maccauw in Nangasacqe gearriveert, alle treffelyck volladen, te weten 20 Junij een, den 25(8?) July drij ende primo. September een, waerbuyten noch een ledich gecomen is ende van Maccauw gevlycht syn. Dese fregatten werden waerdich geextimeert 1000000 ducaten, de schepen van deffentie hebben dese tocht tgesichte daervan niet gehad, cleene, lichte, welbeseyldc jachten syn hertoeg nooddich, soo lange daer toe geen middelen versorcht werden, can haer dit vaerwaeter niet affgesneden, noch dese overtreffelycke commercie belet werde.

Den 3en Julij bequaemen schrijven uit Camboja pr. eenen Nederlander, genaemt Vincent Romeyn²⁾, van Sr. Jacob Gaerman, waeruit verstonden, hoe zyne Ed. met de Galiasse ende tjacht de Vos van Patana naer Cambodja waeren vertrocken om aldaer een comptoer te stabuleeren om handelinge te versoecken, welck vercregen hebben.

Daer waren drij Chinese joncken gearriveert, die meest grove porceleinen brochten ende geenige zyde. Sr. Gaerman stont om een accoort van 200 picols syde te maecken. Godt geve, dat het mach getroffen werden ende de Chinesen haer woort houden. Syne Ed. ontbiet eenige plancken tot cassen, die hem sullen senden, soo der gelegenheit [is], hy soude ons van eenige hertevellen versien hebben, waert niet door schaericheydt van contant naergebleven. De hertevellen hebben dit jaer meer dan cent p. cent avance gegeven, Sr. Jan Joosten heeft met syne joncke die van Cambodja gecomen is, dit jaer eenen halven ryckdom gewonnen. Wy moelen de proffyten door gebreck van contandt derven. Wort hier niet in versien, waertoe sal ons Couchinchina ende Cambodja nut sijn? Dese plaaten syn voor de Chinesen beyde

wel gelegen, de Compa. can daervan goede vruchten genieten, soo men de sacke meynt ende beherticht.

Onsc joncke, die met een cappitael van gld. 3043//14//13 naer Siam vertrocken ende aldaer wel gearriveert is, comt niet ten voorschyn, hope, in Siam over leggen sal ende met het veranderen van tmouson in teerste herwaerts aenkeeren. De jonck is tot tweemacl (in compa. van andere, die alhicr wel gearriveert syn) onder seyl geweest, dan, doordien te ranck waeren, syn genootsaect weder te keeren om meer ballast te haelen, waerdor den tyt verloopen is ende haere voyagie niet hebben connen volvoeren. Dit is een groote faulte, by den capiteyn Willem van Dammen ³⁾ ende den stierman Jan Martin ⁴⁾ begaen, dewyle haer eerste voyagie niet en is ende wel weeten, hoe de joncke behoort gelaeden te zyn ende voor deeszen gelaeden hebben.

Comen der fluyten in tlandt, die UEd. uyt tvaederlant ontboden heeft, mach het wesen, gelieft ons met eene op het Japans vaerwater te versien, wanneer tsimmelen ⁵⁾ der joncke geexcuseert is. Verseecckere UEd. tsop de coolen waert syn sal, can in lgaen ende comen oock op tMacaus vaertuych passen, waeraen de Compe. sonderlinge diensten can geschieden ende onse vyanden grooten affbreuk, soo yet attrappeert, dat Godt geve.

Tweynige, dat de scheepen van deffentie voor de Compa. mede gebracht ende tveele, dat de gemeene scheepsvolckeren genoten hebben, gelyck hiervoren aengeroert is, streckt tot groot nadeel van de Compa. ende heeft het gemeene volck seer verwildert. In taencomen van de scheepen is by dovericheijt van deselve daer niet seer nauw op geleth, men liet matroos haer tuijtien tuijlen ⁶⁾). Wij en hadden hierin geen groot behaegen, vreesden voor een quaet eynde ende hebbent, aen diet ons te seggen stont, met behoorlyck eerbiedinge aengedient, welcke verstanden, als den buyt verteert was, van selfs wel souden temmen. De principale moetwille beginck tgemeene volck tegen den anderen, als dEngelsz. tegen ons ende donse tegen haer, yder dede syn beste met houwen ende kerven. Die de sterckste was, behie[!]dt het velt. De Jappanders hielden haer stil, siende tspel (tot onser schande) lachende aen, van wedersijden wierden der eenige gequetst, dEngelsz. hadden de meeste. Een van onse quartiermeesters wert seer veleynich dootgesteeken. De merckt dus op thoochste wesende, wert den raedt vergadert ende goet gevonden, dat men alle de scheepsvolckeren scheep

ontbode ende wel hert belaste, dat niemant met eenige geweer soude
aen landt gaen ende ijemant met geweer aen landt comende, dattet
by die van de logie soude affgenomen werden. Dit gebodt en duerde
niet langer dan sanderdaechs, wanneer (soo der geseyt wert) d' Engelsz.
met geweer naer landt voeren ende haeren admirael niet machtich was
deselve te verbieden; sulcx donse siende, stonden mede toe, dat met
geweer mochten aen landt gaen. Wy, van geene veranderinge wetende,
deden alle degene, die met geweer saegen, thaere affleggen, dan uijt
eenige met groote verwonderinge verstaende, dat haere overicheyt van
de schepen daerin geconsenteert hadden, gaven yder tsynē weder.

Over tgeene verhaelt is, in den raet sittende als oock daernaer, is
by donse hert aengestaen, dat men den persoon, die ons quartiermeester
nedergeleyt hadde, naer goddelycke ende wereltycke wetten metter
doet souden straffen, die nae haeren landts costuyme by claeeren daege
in de haven Firando aen de nock van de scheepsrae opgehangen is.
Weynige daegen hiernaer is een van haere porck(?)maet aen een
quetsure hem door een van donse tertyde van de voorsz. revolte ge-
geven, gesturven, welcke delinquent in openbaer op onse plaatse ont-
halst, hiermede is den haet van tgemeene volck tusschen donse ende
dengelsz. vry wat geslist ende syn goede vrunden, dat sonder bloet-
stortinge wel con geschiet syn, soo deen d' ander wilde verstaen ende
beuselingen, daer niet aen gelegen is, verdragen.

Twilt met matroos dus in de beenen wesende, wast haer niet genoech,
dat [te]gen haere medebroeders een sneetgen omgeleyt hadden, maer
mosten aen de Jappanders mede haer hantwerck bethoonen. Soo ist
gebeurt, dat een onverlaat, droncken synde, seeckere Jappanders, hier
niet woonachtich, die hem niet en moveerde, op de straete in presencij
van vele per[so]nen met een mes tot 2 plaetsen gewont heeft, waer-
over bij de Jappanders gevadt ende gebonden is; de costuymen hier
te lande brengen mede, dat wie yemant quetsi, metter doot gestraft
wert ende die gequetst is (ende eenich incomen hebbende), soo hij syn
geslachte geen schande wil aendoen, is genootsaeckt syn buyck te
snyden. Dit boos straetschendersfeyt soude by ons wel verschoont ende
hem niet aen leven gegaen hebben, soo den Japponder soo we... van
Firando geweest hadde, als hy onder de gehoorsaemheyt van een ander
groot heer stondt, in wiens lant hy niet en dorst keeren. Soo vont de
Heers broeder (die in synē absentie van Zyne Exel. gouverneert) met

eenige van de principaelen goet, dat den Hollander souden tleven benemen, welk ons aendienden, waerop hun antwoorden, dat sulcx niet geliefden te doen, maer ons den persoon ter handen stellen. Men soude hem straffen, naer onse lantswetten ende costuymen medebrachten. Sy wilden hem ons wel ter hande stellen op conditie, dat wy hem souden tleven benemen, welck haer niet wilden toeseggen ende hem op dese weygeringe in haere handen behouden hebben, niettemin seyden haer wel hert aen, dat toesien souden, wat daerin deden, noch dat nimmermeer daerin conseenteerden, item dat ons souden doleeren ende sy, byaldien mette saecke voortvoeren, naer desen beclaegen. Dit aldus opgeschort ende ons beraedt tot 2 a 3 daegen gevonden, ofte wy hemselfen wilden justilieren, dan haer met de saecke laeten voortvaren, is snachs, soo smorgens den raet over dese saecke soude vergaederen, een ander onverlaet ende dronckaert op straat een out edelman ende een eerlyck befaemt persoon tegengecomen, die hy sonder eenige reden ofte wederreden met een sabel tgeheele aengesicht opgehouden heeft, welcke moetwill ende boosdadich feyt datelyc groot gerucht maeckte, dat alle den adel op de been raecte ende met gelycke man nae de Heer gingen, hem dringende, dat beyde de Hollanders den beck soude breecken ende, soo niet, dat haer daervan selffs souden revengeeren.

Soo syn sij smorgens ontrent één uyre voor den dach, wesende den 4 Augustij, door de Jappanders tot hutspot gekapt, sonderdat met yemant van d' onse gesprocken hebben. Dit heeft ons seer gespeten, vermindert oock onse vryheydt ende reputatie seer, sullen ons, soo hier in yet te doen is, tsynen tyt weten daervan te valeeren, doch de Jappanders naer haer costuymen hebben groote reden gehad. De Heer was voor die tyt oock niet machtich sulcx te beletten, den Edelman, die gequetst is, is gevvlucht, t' is apparent, dat syn leven in Firando niet sal dorven comen, daer hy nochtans geen schult heeft.

Den 5 Augustus is alhier van Jaccatra wel aengecomen tengels jacht de Pepercoorn ende den 6en ditto ons jacht Muyden, medebrengende 10 cassen root laecken, wesende dit alle tgene, dat van haer armoede costen missen. De Hr. Carpenter schryft niet dan in tcorte ende gedraecht hem meest een UEd. ordre, voor desen gegeven ende die over de Molluccas noch soude gegeven worden. Wy verstanden oock uijt syne Ed. missive, hoe by den raet van duffencie gearresteert was, dat de vlove den tocht op Manilha andermael souden hervatten ende de

vlagge aen onser zyde overgaen, verder met d'Heer Willem Janssen als admiraal daertoe gecommiteert, welcken volgende op 21 Augustus syne Ed. over alle de schepen met behoorlycke aanbiedinge als admiraal van de vlate geproclameert is. De Heere verleene Zynen Goddelijken segen, dat alles tot synes naems eere ende welstant van beyde de Compens. gedye.

Soo wy in Nangesacqe om van het loot een eynde te maecken, gel. my ten langen lesten naer veele moeyten met Gourockode¹), facteur van syne Ma. ende regent aldaer, den prys tot 4½ tpicol gesloten hebben, arriveerden op den 2 September een joncke uijt Manilha, die den 27 Julij van daer vertrocken was, brengende tydinge, dat 2 a 3 daegen naer tvertreck van de vlate van diffentie 3 fregatten, alle ryckelyck gelaeden, van Maccauw aldaer gearriveert waeren. Vyff syn der uijt Maccauw vertrocken, dander 2 werden gepresumeert, dat in Pangasinaon ofte daerontrent (om peryckel van onse scheepen te ontgaen) gelopen syn. Des vyants macht ter see bestondt in 3 groote scheepen, twee cleyne ende 2 galleyen. Tsilverschip van Nova Spagna was noch niet gearriveert. Zy waeren seer benoudt ende van contant heel ontbloot, de sydewaeren, die aldaer van Maccauw door voorgeseyde fregaditten gebracht waeren, waeren niet machtich te betaelen, de spraecke ginck, dat met haeren vollen last naer Jappan souden gaen, doch syn noch niet te voorschyn gecomen. De cleeden, die 2 a 3 reaelen van achten plegen te gelden, wierden voor ½ra. vercocht, die gewent waa- ren 12 sacken meel te coopen, costen der drij, alles watter gebracht wierd, ginck niet van de handt, kermen ende claegen gebrack er niet. Doe de vlot djonckste voor Kabitta quam, weenden al datter was, weynich bleven der in de stadt, vluchten al nae tcasteel, 300 wierden der van de Manillesen ofte naturellen van tlant tot verseeckeringe ende versterckinge aengenomen, de Jappanders wierden suspect gehouden ende heel weijnich vertrouwt, vreesden, het met d' onse hielden.

Den 2 September is alhier, Godt loff, uytte Molluccos gearriveert tschip Amsterdam, waermede ontfangen hebbe U Ed. aengenaeme missive gesz. uijt Amboyna den 11en Junij; tgene U Ed. in Banda met de vlate verricht heeft, is voor de Heeren Mrs. een treffelijcke saecke ende ons lieff om hooren, d'Almogende wil U Ed. voordere aenslaegen soo segenen, dat alles gedije tot grootmaeckinge Zynes naems ende tgemeene beste.

Dit schip sullen, soo haest doenlyck sij, met schoonen witten rijs ende vyftich leggers arrack volladen, metten eersten weder naer de Moluccas laeten keeren, meene, 15000 baelen innemen sal. Wat quantiteyt naer Java scheepen sullen, connen niet weeten, voordat tschip Nieuw Zelandia comt, die vry langer tardeert ende ons beducht houdt. Wat scheepen naer costly ofte Moluco gaen, sullen geen last gebreecken.

Uwe Ed. eisch van Chinese zydewaeren connen tot ons leetwesen niet voldoen, doordien de successen contrary de hope uijtgevallen zyn ende tgene by de vlore becomen is, weynich importeert, de becommen cleeden gaen de meeste paert naer Jaccatra, sullen de Molluccos, die oock 3 a 4 duysent stukken eyschen, zeynden. Iser ende cooper gaet met de Swaen een weynich. Soo der noch een ander schip naer Java gaet, gelyck wy meynen ende oock noodich is, sal der 1500 picols volgen, als oock 400 picols cooper in brooden, 100 picols in staven ende 25 picols in blaeden, gelyck mede goede partye schoone swalpen ende plancken, de reste in rijs ende tgeene meer dienstich sal geoordeelt werden.

Campher gaet pr. desen goede parthee ende voor desen mett djoncke gegaen is. Wy hebben volgens Uwe Ed. ordre alle den campher tot noch toe opgecocht ende is weynich off geenige in den tyt van 3 jaeren dan by ons wtgevoert, bij d' Engelsz. niet een cattij, noch en weten niet, wattet voor goet is, houden haer hierin blint, sullen se oock niet wyser maecken, off tenware U Ed. sulcx ordonneerde, gelyck twoorleden jaer aen de Heer Carpentier geadviseert is, daerop geen antwoort becomen hebben. Die van de custe noch Suratten hebben dit jaer geenige campher geleyscht. Off tvaderlant dese groote parthen alleen sal connen vertieren, twyffelen wy grootelyckx ende syn beducht voorder daervan grooten incoop te doen. Wy hebben noch groote perthye te verwachten, daervan vercoop gedaen hebben, waermede het tot naerder ordre meenen te laeten berusten.

Door den coopman Sr. Elbert Woutersz. hebben wy verstaen, hoe de Japanse joncke, die op tschip Tertolen ende den Engelsman onder wegen gerescontreert ende tegen synen wille tot Jaccatra gebracht is, aldaer 100 realen van achten syn doen betaelen. Wat reden de heeren daertoe gehadt hebben, connen wy niet considereren, tis waer, wy doen hier jaerlycx groote schenckagien, dan die met zynen wille yewaerts gaet ofte tegen zynen danck gevoert wort, is groot verschil ende

genige vryelieden zyn (onder correctie) onderworpen eenige anckragie te betaelen, daer met gewelt gevoert worden. De schenckagie, die de Spaegnaerts ende Portugiesen alhier doen, mogen by donse niet vergeleeken worden, nochtans betaelen de Jappanders in de Manilla geenige rechten, sullen haer oock wel wachten, soo lange in Jappan handelen, de Japanders eenige schattingen op te leggen ofte het aff te voorderen. Tis goet, dat dese joncke alhier niet gearriveert ende naer Couchinchina geloopen is. Waere hij hier, tsoude de Compa. aparent duyre hondert ral. van 8ten syn ende den keyser soude tvooleeren syner pas niet wel verstaen connen.

Wat de Heeren met Jappan voor hebben, connen wij niet weten, de Portugysen letten daer beeter op ende wy sullen eerst ten rechten weten, wat Jappan is, als wy der uijt syn. Die meenen, dat men hier met eenen pangoran van Bantham ofte ander Javaense prince te doen heeft, zyn geabuseert.

De Heere van Firando (die 3 a 4 maenden boven geweest is om de keyser reverentie te doen, gelyck in Jappan een gebruyck is ende alle heeren, hoe machtich oock syn, jaerlycx doen moeten) den 8en September om laech gecomen synde, heeft ons den 14e volgende te hove ontboden ende in eygen persoon voorgelesen tverbodt ende mandaet van syne Keyserlycke Mat. waervan soo aen ons als dEngelsz. in Japansche taele copie gegeven heeft. Den inhout is dese, dat in geeniger hande maniere eenige Jappanders met onse scheepen sullen uytvaeren, tsy mans, vrouwen, kinderen, slaven ofte gecochte personen, tenwaere met joncken, daer niet als Jappanders op voeren ende de pas van syne Mat. hadden, oock dat geenich geweer als sabels, piecken, boogen, roers, geschut sullen uijtvoeren, noch eenige amonitie van oorloge, mede dat ons in tminste niet en sullen veroordelen eenich vaertuijch, tsy Jappans, Chinees ofte Portugiese fregatten onder syne Mats. landt als zeerovers aen te rannen noch in tminste te beschadigen. Dit hebben wy moeten beloooven naer te comen ende dient in alle manieren achtervolcht, soo wy gesint zyn in Jappan te blyven. Dat sy dese saecken ernstich meynen, blyckt hieraen, dat wy genootsaeckt syn geweest weder hondert piecken uyt de Swaen te lichten, die voor cargasoen gescheept ende tvoorelden jaer gecocht waeren, welcke niet en wilden consenteeren uyt te voeren, wat excusen oock voortbrachten.

Met groote verwondering hebben wy gesien, hoe de Heeren tot

Jaccatra een tschip Muijden weder ordre gegeven hebben alle Portugys
vaertuich, waer t oock souden mogen rescontreren, aen te tasten ende
te veroveren, ja van haer ancker te lichten, soot sonder merckelyck
peryckel conde geschieden, daer de Heeren nochtans tvoorleden jaer
breedt geadviseert is ende ongetwyffelt uyt de resolutie wel gesien
hebben, hoe alhier gearresteert was, alle de scheepen, die van de vloete
van diffentie buyten cruysten, op te ontbieden, gelyck ontboden syn,
waertoe wichtige reden hadden, die ons tegenwoordich oock dringhen
Uwe Ed. hiervan andermael advys te geven.

Soo de scheepen buyten waeren cruyssende ende eenige van de
Macouse fregatten dicht onder Nangasacque naerjaechde, was Sr.
Elbert Woutersz. aldaer. Ten tyde tgeruchte daer quamp, dat onse
scheepen de fregatten tot voor Nangasacque volgden ende naer haer
geschooten hadden, wert ditto Sr. van Wonroncke do. facteur van syne
Mat. ende regent aldaer, hert gemandeert ende opgeprest hem date-
lijck naer de scheepen te vervoeegen, sonder dat respyt gaven, nocte
licencierden syne cleederen ofte eenich eten mede te neemen, dan most
hem emberqueeren, soo ginck ende stont om de scheepen aen te dienen,
dat haer naer Firan{do} souden vervoeegen ende in geenige manieren
de Portugiesen onder syne Mats. lant aenrannen ende byaldien yemant
beschadigden, dat hij Jacobij ende alle de Nederlanders van de logie
op cruysen souden laeten setten. Dit was passieus gesproken, staet
oock in syne macht niet, dan soo yemant van haer ancker lichten, geloo-
ve U Ed. dat niet alleen die van den huyse, maer oock de scheepen,
soo niet op haer hoede waeren, groot peryckel van leven, schip ende
goet souden loopen. T snevelen van de costelycke craecke van Andra
Passoa⁶) is exemplē genoech, daertoe soo veel reden niet en hadden,
dan hebben souden, byaldien wy de Portugiese fregatten uyt de havens
van Nangasacque hielden ofte, yewers onder syne Mats. lant geankert
leggende, van haer ancker lichten. Den keyser is geen coninck van
Macassar, tvioleren syner havens ofte reeden soude by hem niet ge-
doocht werden. Ick gelooive oock, dattet die van Maccassers wille niet
en is geweest, maer eer aen de macht (om sulcx te beletten) gebrocken
heeft, de macht en gebreeckt dese van Jappan niet. Godt geve, dat het
nimmer beproeven, dan is ons Jappan dienstich ende syn der reedenen
om een prins syne havenen te violeeren, die ons wel tracteert? Als
tcomptoir gelicht is ende geene Manilhase vloote hier en syn, can der

voor de Compa. op tMaccauws vaertuych met 2 a 3 welbeseylde jachten wat treffelycx verricht werden. In dese tegenwoordige conjunctie ist gans ongeraden.

Veele van des Comps. dienaers, tcomptoir ende schepen souden groot peryckel loopen ende meer risicqueeren, dan by een onseker succes souden avanceeren.

De scheepen, die van hier weder naer de Manilhas op pmo. Decembr. Godt toelaetende, sullen vertreken ende dagelyckx claer maecken, syn dese, te weten van onser syden de scheepen Bantam, de Trouwe, de Hope, Haerlem ende Muyden, van dEngelsz. tschip de Maen, de Palsgraeff, dElisabeth, de Bul ende Pepercorn, alle thien treffelycke, wel gemonteerde oorlochscheepen. Tmeeste, dat gebreck hebben, is volck, voor de reste syn van alles wel voorsien, des vyants macht, naer wy onderricht syn, is by dese niet te vergelycken ende de apparentien van groote secoursen ofte aenstaende machten syn weijnich. Wij hadde garen gesien, dat dese tocht met 8 schepen onderleijt waere geweest, dan, alsoo in deliberatie van vele personen voysen bestaan heeft, hebbent de meeste stemmen van met 10 schepen te gaen wechedraegen. Dengelsz. die ick meynde, gans niet tot 5 schepen souden willen verstaen, doordien geenige scheepen van haer syde resteerden om naer costly ofte elders te gebruiken, hebben dit stuck principael voortgedreven. Van onser zyden wert de Compa. (myns ordeels) by verlet, doch comt Seelant, sullen ons ten deele connen redden. Schepen, die gebreecken ons, hoewel de Hr. Carpentier van gevoelen was, ons geenige gebreken souden.

Van dese vloe is goet gevonden, dat van onser syden tschip Muijden ende van dengelsz, de Pepercoren (soo haest claer connen vallen) vooruijt sullen gaen ende ontrent Chincheau cruySEN omme soowel op de Chinesen, die tydlyck nae Manilha gaen, als de fregatten, die uit Jappan naer Maccauw vertrekken, te passen, alwaer soo lange sullen cruySEN ende byhouden, totdat ter gedestineerde plaatse weder by de vloe commen, die gelyck geseet is, op po. Desember sal vertreken, wanneer met alle de macht naer de Manilhas gaen sullen ende sien, wat aldaer verrichten connen, dat Godt geve, wat goets te syn.

Door Sr. Vincent Romeyn, seynde een Nederlander, die op 25en September uit Nangasacqe alhier gecomen is, hebben wy verstaen, hoe tzilverschip van Nova Spagnie den 29 Julij, wesende 2 daegen

naer tvertreck van de joncke, daer hiervoren van verhaelt hebben, in Manilha wel gearriveert is, brengende veel volck ende contant mede, wesende tschip groot 300 lasten. Twee scheepen syn der weder naer Nova Spagnen gekeert, die wy presumeeren de cleynste te syn, daer meest religieusen ende onbevaren volck opgesmeten hebben. De soldaten soeken sooveel te houden, als mogelyck is ende en consenteren niemant te vertrekken, in voegen dat haere principale macht jegenwoordich bestaat in 4 groote scheepen ende 2 galleyen. De spraecke gaet, dat yder clooster aengenomen heeft een schip te maecken, die wy meynen, lancksaem sullen voortgaen, doordien tlant seer verarmt is ende haer aan verscheyden materiaelen als yser ende andersints gebreecken sal.

Soo wij aan de comste van tschip Nieuw Selant begosten te twyffelen ende de moet ten deele verloren gaven, is ditto schip den 27en September, Godt loff, alhier wel aengecomen, hebbende geen meer seyen, dan aan de schaade hadde, die van seer povere gestalte waeren. Tenwaere dat niet haer tgeluck gedient hadden, dat op Satsuma quamen te vervallen, alwaer met groote moeyte eenich seylgaren bequamen, daermede de seyen soo veel reparreerden, als doenlyck was, souden van haere voyagie niet alleen syn versteeken geweest, maer in duijsterse miserie geraeckt zyn. Tcargasoen, dat ditto schip medebrengt, syn 57 an. laeckens. Hy sal van onder tot boven en moeten verdubbelt ende aparent met een nieuw boevenet (behalve verscheyden ander reparatien) versien werden, dat vry hooch in tgelet loopen sal, waertot de 8000 realen van achten, pr. Amsterdam ontfn. wel te passe comen sullen, gemerckt tvorsch. laecken niet lanck genoech en is, voorwaer, de schepen syn te schoon, tvalt de Compa. beswaerlyck ende causeert vele van haere dienaers hertsweer, dat sulcke treffelycke schepen soo verre van buyten wech sonder cargassoen, alleen om verdubbelen naer Jappan gesonden werden.

Tfregat, tvoorleden jaer by tschip Delisabeth verovert, is noch ongedesi[d]eert, den raet van den keyser hebbent in handen van den Heer alhier ende die van Nangesacke gestelt, die wy daegelyckx verwachtede syn, wanner tot een eynde sal gebracht werden. Weten wy geen goede certificatie te brengen, dat de 2 papen, die wy in handen hebben, papen zyn, dat sij ontkennen ende hert by persisteren, souden wy den bout licht op thoost crygen, doch hebben de renegados te lang de cost

gegeven ende te wel moeten bewaren, sullen der niet licht van scheijden, al soudt haer ende ander tlev[en] costen, dat apparent is, want anders souden wyt fregat verlie[sen] ende leugenaers syn.

Met het achtervolgen van tkeysers mandaet vaeren hier hert voort, willen niet gedoogen, dat eenich dienstbode tot hantreijckinge van de kinderen medegaet, ja weygeren de Heer Specx synen jongen, die over veel jaeren gehadt heeft, mede te nemen. Sy thoonen haer in veel saecken hert ende onbeleeft, daer nochtans dese van Firando van de Nederlanders sooveel verbeterd syn ende sooveel vrientschappen genooten hebben als eenige natie van Indien. Soude wel connen gebeuren, dat met het uytvoeren van rys oock moeyte souden hebben, doch hope neen, sal haer in alles (soo lange haer vandoen hebben) sooveel tegemoete comen, als de eere van de Nederlanders ende ons gemoet can lyden. Soo de Jappanders haer niet en beeteren ende wy Jappan connen derven ende U Ed. oversulcx gesint waere tcomptoir te lichten, soude (onder correctie) goet syn, U Ed. sulcx soo secreet doen, als mogelyck waer ende niemant dan de overicht. de weete gaven, wanneer ons geen middelen souden ontbreken om het costelyck comptoir haer wel te doen betaelen, al soude ment claeeren, gelyck de Vries⁹) voor Macassar dede, ben oock belust om dese hoochherlige Jappanders, die de prins om geen goet willen dienen, soo veer te brengen, dat se ons haeren dienst om niet souden aenbieden.

Sy hebben de heer Lefebre by claren daege sonder eenige redenen met stocken seer schandelyck geslaegen, waerover op onse hoge clachtedry van de principale gebonden syn, diet apparent mette doot betaelen sullen. Ondertusschen moet desen goeden man de schande ende smerte draegen, daer hy hem garen van soude vreecken, waert geraden ende alsoo de Hr. Jaecques Specx persoonelyck mette Swaen naer costij gaet, dien den volcomen stant van Jappan bekent ende voor wien alles gepasseert is, gedragen ons een trappoort van syne E. die Uwe Ed. als een seer goet, trouw, oprecht, out, geexperimenteert die-naer goet contentament doen soll.

Hiermede

Edele manhafte gestrenge wyse seer voorsinnige Heer, U Ed. naer onse hertelycke groetenisse in schut des Almogenden beveele, die U Ed. geve een lanck leven ende gelucksalige regieringe.

Actum op tcomtoir Firando in Jappan, desen 15 Octobr. Ao. 1621

Was onderteijckent

Den brieff van den Coninck op
geslaegen goudt, mitsgaders den
pas van syne Mat. hebbe in handen
van Sr. Mathyas ten Broecke gelaten,
door wien U Ed. d' selffve sullen be-
handicht werden.

Lenaert Camps.

CXXXV. ADVIEZEN VAN DE RADEN VAN DE MOLUKKEN OP
DE PROPOSITIE DOOR DEN GOUVERNEUR GENERAAL COEN
OP 8 OCTOBER 1621 IN HET KASTEEL BATAVIA GEDAAN').

a. B. Paus.

Discours ende beschrijvinge van de Molucque, hoe en op wat manier de ingesetenen in meerder subiectie ende dwanck als voor desen met vruntschap soude sijn te krijgen ende eenige forten te verlaeten als namentlijck Callematte, Tacomij ende Sabouwe alsmede te beletten, dat de naegelen in geen vremden handen comen als in d' onse, al soude se verloren gaen, principaelijck op Ternate.

Ten eersten, mijns gedenckens staet aen te mercken, dat sulcken hoochartigen, luijden ende onbenierden volckx, principael. de Ternatanen, welcke t' gouvernement op alle de plaatseen in de Molucqen hebben, daer alle de andere, soo Mackjannees, tvolck van Mothier, Sabouwe, GammeCnorre ende andere soo eijlanden als eenige plaatseen, leggende op de vaste cust van Gilola, onder staen, qual. sal connen geschieden, alsoo se haer voorgaende leven niet wel sullen connen betemmen, tenwaere wij aldaer eene grote macht van scheepen en roeijtuich, wel versien van alle nootwendicheden, continueelijck hadde om den Spangiaert aldaer vooreerst wt te drijven ende alswanneer den voorsz. Spangiaerdt daer wt de quartieren was, mijns gevoelens strect, wij met de Tarnatanen ende Tydoreesen wel souden overeen comen ende haer met een sachte lijn temmen, maer als nu de Tarnatanen ende de Tijdoreesen tsamen houden in t dreiijgen, soo den

Ternataen tegens ons, als den Tydorees jegens den Spangiaert, sij malcanderen licht souden tooevallen, want bij haer geen onderscheyt van relegie en is, oock mede eenige bloetverwanten sijn, maer ter contrarije, alsoo sij licht en oneerbaer syn, weijnich vragende naer eer ofte schande, wanneer se de Europische natie connen verhinderen ende in ijets crencken, tsij off haer relegie medebrenckt ofte niet.

Ten tweeden, lichten van eenige forten, te weten Callematte, Tacomij en Sabouwo, dunckt mij, wel soude strecken om de ingeseten in de Molucqen, principael op t' eilandt Ternate, in meerder bedwang ende betemminghe te crijgen, doordien dat se dan soo wijt ende wilt niet meer ende souden mogen loopen in tbos om haer nootdruft, alsmede soo verre van huijs in zee te gaen vissche, waervan sij haer licht laeten genougen ende de reste haer bestant is van te geneeren, wijders waer hierdoor soude connen comen t' ontstaen redenen, sijn desen, vooreerst soo wij Callematten lichten ende raseren, den Spaingaert datelijck datselve weer sullen opbouwen, alsoot een stercke plaets in de natuer is ende besettent met offensieve garnisoen ende haere andre twee bijgelegen forten, genaempt Don Gil ende St. Lucia, raseeren, alsoo sy tselve voorsz. ende grootere verseeckeringhe van haer sullen connen bewaeren ende donse daermeede beeter te benauwen, soodat wij aen die cant van Malaijo qualick een hooft sullen durven wtsteeken, ander als met groote pertijen ende dat niet wijder als tot Callematte, derhalve mij dunckt ongerade tselfde te verlaten.

Tacomij verlaet, dunckt mij, den Spangaert alsdan tmeeste eilandt van Ternaten sal connen becleden in tplucken van de naegelen, alsoo d' onse haer aldaer weijnich ofte geen affbreuck sullen connen doen, alsoo tselve te wijt van de stadt Maleije leijt om aldaer bij nacht en daegen in tplucken van de naegelen altijt volck te houden sonder vasteheit, want soo haest wij tfort aldaer raseren, sullen alle de ingeseetenen sonder twyfel de pletse aldaer op Tacomij verlaeten en de Spangaert sal apperentl. trachten om aen die cant noch naerder aen Melaijo te comen tot bevrijdinge van syne [costen] meer nagelen te becomen.

Ten derde, Sabouwo meede te verlaeten, staet te mercken, dit stuck voor eerst ontrent vier jaeren geleden, dat wij de ingesetenen van de Molucque niet ende conde helpen met vichtualijen als principael van rijs ende sagu, maer dat wy voor onse garnisoen mosten met prauwen derwaers varen om sagu te becomen, waer ons den noot seer heeft

toegedrongen alsmede de ingesetenen van de Molucqen, tweck haer in tverlaete van dese plaetse voorsz. seer achterdencken sal doen maecken, dat sij wellicht haer sullen omwenden, siende ende merc-kende, dattet t' vier haer soo nae geleyt wert ende de Tidoreesen soveel meer ruijnte crijgen, dat sijt met den anderen wel souden aenspannen, te wete den Tijdorees ende de Ternatanen, ten waere den Ternatanen onder tjock van den Spangairt vreesde te comen, sijn vlucht sal nemen naer de vaste cust Gilola ofte op eenige andere plaetsen aldaer haer rendevous bouden, alwaer wij haer weijnich ofte niet selfde souden connen beletten, derhalve hier dient opgelet.

Ten derde, voor te comen, dat de nagelen, vallende op t' eiland Ternate, souden moegen in onse handen allen comen ende niet in de Spangaers, Portugiesen ofte andere natie haer handen, dunckt mij niet wel mogel. te sijn, datt er naer desen sonder de eerst voorgaende middelen te gebruijcken soo nau niet can opgelet ende waergenomen werden, als wel voor desen is gedaen. Oorsaecke nu d' oor tlicthen van de twee voorsz. forten Callematta ende Tacoomij, alsoo dat den vijandt gegenwoordich, wanneer se gelicht sijn, t' meeste deel van teylant Ternate sullen vrij ende tbos tot haeren wil hebben, wtgesondert ontrent Maleijo, maer voorts aan de andere sijde, waneert in tgewas is, de pluckers met een groote pertije verseeckert connen houden, oorsaecke dat sy de verlaetenen plaetse veel tot haer voordeel sullen hebben, waerop sij haere rendevous altijt sullen stellen, d' welckx d' onse haer qual. ofte met groot prickel sullen connen weeren. Want de voorsz. plaetsen haeren forten naeder leggen als ons fort op Maleijo. Oock mede connen d'onse pertijen soo altijt in tbos niet houden bij daege ende nachten sonder vasticheijdt.

Ten vierden, de sware oncosten van de Molucqen te verminderen dat se niet soo swaer naer haer proffyten en vallen, dunckt mij voor eersten noch onmogel. sijn voor te comen ofte te weerent, tenwaere men der eerst den Spangiaert wt hadde, tweck sonder costen niet en sal geschieden, maer wel swaerder sullen loopen als voor desen ende daernaer sullen de E. Hr. Meesters wel bevinden, dattet beeter profijte voor haer sal sijn-hiermede etc.

Was onderteekent

B. Paus.

b. Pieter Bosschaert.

Ed. gestrenge Erntfeste Manhafte Wijse seer voorsienige Heer

Mynheer. Alsoot U Edelheit belieft heeft om op den 8en deser te beroepen ende voor te houden de redenen, die Uwe Edt. ende raden in Amboina gemouveert hadden den Hr. Gouverneur Houtman ordre te geven tot raseeren ende demolieren van eenige forten in de Molucco ende dewijle deselve ordre maer ten deelc naergecommen is (utwy-sende de resolutien, in de Molucos van dato pr. ende 3 Julij verleden genomen) U Et. een bequamer werk ende middel naer onse opinie zouden voorstellen om den staet van de compe. tegen de slijptijle ende pernicieuse meneen van de Ternataenen beter te versekeren, de generale oncosten allenskens soeken t' ontlasten ende voorts onse gese-pareerde macht naerder byeen te voegen, waertoe tijt vergundt wierdt, ider sich op soo gewichtigen saeke zoude bedencken ende syn advis daernaer schrijftelijck overleveren, soo ist, dat naer d' experientie, die wy van den staedt ende standt van de Mollucos hebben, Uwer Edt. myn gevoelen (een beter altoos onderwerpende) in dpartculier voor-stelle.

Het ware (onder correctie) mijns bedunckens goedt geweest, alcer men de Ternatanen Uwer Edt. goede intentie voorgedragen hadde, men sich eerst versekert hadde van de Maquiannesen met belofte d' selve nu voortaan te sullen bevriden van de extraordinarij tollen ende schattinge der Ternatanen, die sij telcken gewas naer hun ongeregelden appetijt d' selve opleggen, gelyck mede voor te commen niet soo licht-veerdich ende dickwils meer ontboden te werden met hunne corcorren van d' landt als wel voor desen, maer soeken, de gemeene welstandt conserverende ende met advijs van den Co. ende Gouvr. daerom besloten ordre te volgen den prijs der courante waeren wat te modereren ende insonderheyt van rijs ende sagu ende hun vooreerst (hoewel met sware schulde belamert syn) niet te molesteeren en souden onder-tusschen met dit zoet angeltgen de breydel van de Ternataen hebben connen aenhalen.

De redenen, waerdoor tdemolieren van de forten Callaematta ende Saiwoe in surceance tot Uwe Edt. naerder advijs gehouden sijn, gedrage aen de resolutie, op Malaijo daerover genomen, doch dat sy

bondich souden syn, dat Uwe Edt. met synne goede meijninghe niet en soude voortvaren, can niet oordeelen. Alleen hier bijvoegende, de Hr. Gouverneur Houtman ons soo claer niet voorgestelt en heeft d' absurde ende ongeoorloofte valsche practijken ende schadelijcke meneen der Ternaetaenen in Amboina, als van Uwe Edt. wel ende duijdelijke onderrecht syn. Maer ons principaelste oogmerck was op schoon gewas van nagelen, dat alreede op Macquian vorhanden stondt ende nu in November, Desember ende Janwarij gepluck[!] soude werden, dat byaldien met het demolieren der voorsz. forten resoluijtel. voortgevaren hadden, apparentelijck niet in handen souden krijgen ende dewijlle dese oncosten soo lange alreede gedaen waeren, doch om de proffiten van taenstaende gewas van dMaij tot in tleste van Desember ofte in teerste van Jannewarij conden lijden, als wanner naer Uwer Edt. naerdre ordre ende ontfang van dgewas t' selve hadde connen voortganck hebben.

Tot besluijt ende conclusie van de onse opinie ende gevoelen, Uwer Edt. naer ons oordeel den bequaemsten wech ende middel voor te stellen ten inganck van syn desseijn ende preserve van den gemeenen welstandt aldaer, dunct ons, als vooren gesecht, noodich soude wesen, ons eerst ende alvore wel soeken te versekeren van de Maquiannesen ende gelyck den sengage van Macquian²), synde een van de voor-naemste van teijlandt, een man is (soot schindt) t' onswaert meer als d' andre genegen, soo verre siende niet als wel andre, den Ternataen inwendich vijandt, dewijlle syn vader vermoort hebben, is apparend te beter, hem tonswaerts sullen neijgen, waervan met hem in d' particulier dicwils redenen gepasseert syn, discoursgewijse hem voorstellende Uwer Edt. goede genegentheit, als hun te ontslaen ende onlasten van tjock der Ternaetanen ende in vrijheit onder ons beschermminge te laeten woonen, waernaer scheen te lusteren. Wy houdend daervoor, dat ingevalle aldaer met de voorgaende Uwer Edt. ordre voortvaren, vooreerst de Ternataenen voorloopen sullen ende sal de gewoonde vrientschap in vijandschap veranderen, doch dat sy hun met den vijandt vervoegen ende yegenen ons vyandelyck sullen stellen, can niet gelooven. Kitsil Alij zeyde ons voor ons vertreck, de meynige van duijtschen wel wist, dat wy hun de Maquiannesen sochten t' ontrekken ende dewijlle Ternaete soo veel proffiten als Macquian niet en gaff, de Macquiannesen boven hun te prefereren ende in waerden houden,

voortvaren[de] in pacieuse woorden, eerst daer toe soude commen, niet een Ternaetaen meer in tleven syn, noch den eenen steen op den anderen blyven. Dit alles syn worden ende meene (van Macquian wel versekert synde) de saeke wel ten besten sullen commen, ten is niet vremdt, dat den Ternaetaen, dewijlle voor desen ruijmen teugel gehadt heeft, hiertegens met practijcken sal soeken te werken. Hiertegen comme met Uwe Edt. ordre overeen van de geoordineerde onprofijtelijke forten te raseeren ende onse verspreyde macht byeen te trekken om ons daervoor te prevenieren.

Onderstondt
U Wel Edt. zr. dienstwilligen
Pieter Bosschaert.

c. Jan Adriaensz.³⁾.

Alsoo op 30 Octob. als andere maellen ons door d. el. Hr. Gour. Jan Dircksz. t'Lam eenige puncten ben voorhouden wegens d' el. Hr. Gnal. Coene, de Molucques tenderende, hoe deselve met minder oncosten, als tot noch toe daeraen gedaen, mochten onderhouden werden, alsmede de inwoonderen aldaer in meerder subiectie als voor dezen te houden, mits raserende de forten Malleyo, Tacomme, Callamatta ende Saboua, houdende allenelyck t' eylant Mackian, voorder dat alle de nagelen in niemant handen als in de onse mochten comen, sonderdat deselve door eenige vreemde natie veroert wert, waerover door the-roep vand el. Hr. t'Lam op dato als vooren in de stat Batavia syn vergadert geweest, alwaer met den anderen niet en hebben connen verdragen, gemerckt tnavolgende door tverlaten van de voorgaende forten soude mogen ontstaen, derhalven goetgevonden een iegelyck van ons college zyn advijs ende goetduncken, tot meeste profyt van de el. Hr. Mrs. mochte gedyen, schriftelycken over te geven.

Jan Adriaensz. sustineert, tgene volcht. Wat aengaet traseren van de forten, sal myns bedunkens meer tot schaden als profyt strecken, alsoo niet en twyfele, by soo verre tlichten van ditto forten geffectueert wert, is te beduchten, dat alle d' inwoonders van Ternaten als andere plaatseen, die dus lange onse geafectueerde vrienden hebben geweest, onze vyanden sullen werden, mede van haer tegenwoordighe plaatze, soo wel Mardykers als Ternataenen, naer onse vijanden als andere

omleggende eylanden sullen vluchten, waer met onsen vijant gecourageert ende versterkt sullen wezen, gelyck hebben gesien in tspringhen ende verlaten van Marieco, waerover Callematte tot naerder advys is blijven leggen, als by de resolutie daervan zynde, waeraen mij ben refererende. Voorder hoewel Callemata geen profyten tot noch toe heeft gegeven, streckt nietegenstaende tot groote bevrijnge van de onse ende benauwinge van die van Gamme Lammes als Dongil, van gelycke om den Tydoresz. van tlant te houden, die voor dezen, eer ditto Callematte daer lagh, daglickx om de stat Malleyo waren swermende als de byen om haer corven, soodat men nauwelyck thoft buijten de stadt Malleyo conde steken ofte de Mardykers ende Spaenjaerden van Gammelamme waren der achter, te meer sullen onse vyanden glorieren, soo wanneer de forten geraseert werden ende de Ternatanen, die tot op heden onder bescherminghe van de onse hebben geweest, van tlant met vrouw en kinders vluchten ende haer toevallen, gelyck aparentlyck soude kunnen geschieden, als is gebleeken, doen Marieco verlaten wert. Voorts wat aengaet dexasessive oncosten ende t' onderhouden van tgarnisoen aldaer, sal weijnich connen verlicht werden naer mijn duncken, doordien onse vijanden dagelickx sullen toenemen ende de plaatse Mackian, die wij soude commen te houden, groter aenstoot sal wezen te verwachten, soo wel van de Tarnataenen, onder welcken Coninck sijl. staen, als van de Tijdoresen, van gel. Motier ende Batsian, soodat deselve sullen genootsaeckt wezen ons af te vallen om doverlast voor te commen van onse verlatene, twelcke door d' onse niet en sal connen belet werden, al waert schoon, dat de garnisoenen van Mackjan soo sterck waren als deselve iegenwoordich op alle de forten in de Moloucques, al waert schoon, dat alle de Mackiannesen ons toegedaen waeren, hebben sijl. nochtans geen macht den Coninck van Tarnaeten, wiens ondersaeten dat het syn, weer te staen, dewyle alle vuijre van den dach souden verhinderinghe op lant connen commen, niet om alleenelijken te beletten in haere tuynen te gaen om haere lyftocht te haelen ende aen te planten ende saeijen, maer connen van gelijcken beletten de Mackianders de naegelen te plucken, mede soeckende naegelboomen om te houwen ende te verbranden, twelck mijns bedenkens bij ons niet en sal connen belet worden, alwaert schoon, dat tgarnisoen op Mackian soo sterck ware als jeghenwoordich de garnisoenen van de gantsche Moloucques, oversulckx

en can niet bevroeden de forten te verlaeten, maer eer geraden vinden
de voorige gemaecte contracten te vernieuwen ende de Tarnataenen
door soodaenighen vernieuwde contracten tot meerder subiectij te
krijgen ende soo sy daertegen dede naer behooren sonder simelatij
strafte soo wel de meeste als de minste.

Ongetwyffelt en sullen de Mackianesz. myn beduncvens haeren
Coninck van Tarnaten niet affvallen, noch ons laten suivreyn van haer
lant wezen, dewyle mooren onder malcanderen bennen, mede de markt
van de Ternataenen als de omleggende plaetsz. wesende, zyne adrenten
niet en soude connen wederstaen.

Mede sullen sy Mackjanders daerover niet willen verstaen voor
vreese, tavont ofte morgen met gewelt Christenen sullen gemaect worden,
gelyck voor desz. de spraeck onder haerluyden heeft gegaen, siende
deze onse procedure, mede de voorige gemaecte contracten niet
onderhouden, hoewel deselve tot verscheyde mael, als noch wel doen,
te buyten gaen, alle welcke begaene fauten beter overeen naer mijn
opinie aengewezen ende haer daerover te bestraffen ende alsoo tot
meerder subiectij onder ons soucken te behouden. Voorder soekende
alle raet ende mogeliche middelen naer gelegentheyt der saecken voor
te wenden om den Spaenjaert wte Molucques te slaen, deselve daer
wt hebbende, souden alsdan de Molucques met minder costen gehouden
werden, dewyle deselve alsdan soude connen bewaert werden met
een fort a 4, mede de inwoonders tot meerder subiectij connen brengen
als jegenwoordich.

Verlaten wy Sabouw, dat een bequame plaetsz is om houtwerck, soo
plancken als swalpen als anders, te mogen comen, hebben dat niet
alleene te missen, maer van gelycken de vrientschap van de inwoon-
deren, die alsdan, soo te duchten is, onse pertij sullen toevallen. Ver-
laten wy Ternaeten, veriaegen wy van gelijcke alle de Ternetaenen,
alsmede de Mardykers, die meestal tsamen daer getrouwtt bennen, ge-
lyck alsmede by gevalle alle egaendes(?) ende Motieres.

Commende tot Batsian, alwaer weynich ofte geen proffyt voor de
el. Hr. Mrs. te verwachten is, dient nochtans niet verlaten, doordien
de spyscamer van Mackjan is, insonderheyt van saege, welcke die van
Mackjan niet en connen gemissen in tplucken van de nagelen om voor
haere slaeven te eten, gelyck als ick tot verscheyden maelen hebbe
bevonden, gel. als mede die van Motier.

Twyfle niet, by soo verre Batsian verlaten wort, ofte de Spaenjaerden sullent incorporeren ende den Coninck aldaer onder haere subiectij sien te brenghen gelyck alsmede de sengage van Laboua met syn ondersaten, synde ontrent 45 a 46 huysgcsinnen, alle te saemen Christenen. Dit is, tghene Jan Adriaensz. tot solucty van de proposijtij door del. Hr. Gnal. in de vergaderinghe van de Gour. Tlam is gere-monstreert.

d. J. Christiaensz. Grijph, 6 November 1621.

Ed. Eerentfeste gestrenge wijse discrete voorsinnighhe Heer.

T' heeft Uwe Ed. belijft ons op den 8 Octobr. lestleden bijeen te roepen ende te openbaren de redenen, die Uwe Ed. ende de raeden in Amboyna gemoveert hebben eenige forten in de Molucqen af te werpen, tot welcke eijnde Uwe Ed. de E. Heer Frederick Houtman expresse last ende ordre hadt gegeven ende gemerct, deselvige maer stuckswijs is geexcuseert en de Hr. Houtman sich boven de resolutie, op den 6 Meij over dat stuck genomen, refereert aen onse mondelinge rapporten, die Uwe Ed. doenmael van ons vereischte, belastende met eenen, soo beteren raet ende bequamen wech wisten omme tot het desseyn te comen (waertoe Uwe Ed. ordre gegeven was), tselve bij geschrifte soude stellen. Omme Uwe Ed. hierinne te voldoen, sal cortelijcken verhaelen, om wat redenen t' oplichten der forten tot Uwe Ed. naerder ordere is wtgestelt.

De Ternataenen, verstaen hebbende de resolutie over t' demolieren van de forten Marieco, Calematta ende Sabouwe genomen ende siende, dat alles daertoe vaerdich gemaect werd, sijn met hunnen gantsche raet boven gecomen, haer daerover zeer t' onvreden thoonende, sochten de Hr. Houtman met vele redenen te induceeren, hy wilde Calmatta, dat haere thuijnen bevrijden ende Sabauwe, eensdeels de spijscamer voor haere gemeente, in wesen laeten ende met garnisoen beseth houden, doch alsoo t' selve bij sijner E. niet conden verwerven, sijn met discontentement gescheiden, terstont daeraen liep het gerucht, dat eenige prauwen ende daerinne de principaelste haer vrouwen ende kinderen alrede naer Gilolo vertrocken waeren ende dat sij haer voorts claer maeckten omme met alle man op de loop te trekken, verstonden mede, dat de Tarnatanen in secreet een prauw naer Macquian hadden

geschickt omme de Macquianners dese bitschiaringh te communiceren ende alsoo gesorcht wiert, dat de Macquianners haer van de Ternatanen, tsij door vrese ofte andersins, wel soude mogen laeten verleijden ende mede tot vertrecken resloveren, in welcke gevalle de compa. van een schoon gewas nagelen, dat in Novembr. ofte 10bre gepluct soude werden, versteken soude sijn, is bij de E. Hr. gouvernr. Houtman dese swaricheijt den raet voorgedragen ende de vorige resolutie geresumeert ende eijntlijcken gearresteert, dat men traseren van de twee voorn. de forten soude staecken, ter tijt en wyle t Uwer Ed. anders soudt believen te disposeren ende dat men middeler tyt met alle middelen de nagelen soude sien te becomen.

Tot resolutie van U Ed. vraege, off een ander (ende) middel weten, daerdoor de pernitieuse disseijnen der Ternataenen, die sij tot krenckinge van onse staet practiseren, met minder detriment als door Uwe Ed. gegeven ordre connen geremediert werden, dunckt mij (onder correctie) dat omme de Ternataenen in haer boose ende ons op thoochste schadelijcker proceduren te stellen, niet ongeraden is, dat boven Uwe Ed. alreede geordonnerde remedien dese daertoe gedaen werde, dat men de macht ende autoriteijt, die de coninck van Ternate tot noch toe over de inwoonderen van Macquian, meer als redelijck is, geusurpeert heeft, besnoijt ende vermindert, hebbe nu lange genoech gemerkt, maer op alle sijn actien draeijen, te weten omme ons de naegelen te onthouden, als wel wetende, dat ons door dien middel can slijten ende soo eyndlickken van ons gesach hoopt te ontlasten. Dese swaricheijt can met vernieuwen van de contracten voorgecomen worden, bij deselve conde men stipuleren, dat de coninck bij die van Macquian niet anders als voor beschermheer soude gekent worden en dat zij noch ijemandt wt sijnen naem haer meer soude mogen afpersen so danige tollen, als sij tot noch toe nae haeren ongeregelden appetijt gedaen hebben, maer dat sij hem alleenlijcken soude moeten genoegen laeten met de tol a thien prct. van de nagelen, die van teijlant soude afgeschept werden ende dat hem deselvige ter goeder trouwe ende sonder fraeude van de Compa. dienaers soude goetgedaan worden, mede dat de coninck op zijne prive naem geen prauwen nocte volck van Mackiaen soude mogen afpresten, maer eerst ende alvoorent soo tot welstandt van tgemene beste haer te gebruijcken hadden, met de gouverneur daerover soude moeten pitsaren, die nevens haer de saecke

soude overwegen ende soo bij syner E. geraedsaem gevonden wiert, haer selfs soude beschrijven.

Dese ende diergelycke poincten, die Uwer E. naer discretie haer souden connen voorstellen, soude ongetwijfelt dit volckgien wel in den bant houden, in sonderheit als deselve in haer volle vigeur wierden onderhouden. Soodanige veranderinghe soude pr. avontuiren eenige ongeneuchte onder de Ternatanen verwecken ende hun oorsaecke omme van haer landt te vluchten doen nemen, maer van twee quaden moeten het beste kiesen, de nagelen, die men jaerlickx op Mackian soude become, sullen de compa. meer proffyts geven als haere vlucht sal schaeden. De Macquianners soude ongetwijfelt dese proceduren wel gevallen, hebben verscheyde maelen over den overlast der Ternatanen gedoleert ende is haer somwijlen wel te verstaen gegeven, dat het met haer daertoe moste comen, dat sij onder t' gebiet van de Hollander alleen mosten staen ende dat de Ternatanen haer niets sonder wel-wesen ende last van de gouverneur soude mogen opleggen, hiertoe hebben sij haer altyt wel genegen getoont, de [lacune ⁴]] insonderheit, een man van ons wel togedaen, soude in sijn vuijst lachen, dat t' effront, bij den Ternatanen synen vader gedaen, op sulcken manier ge-revengieert wiert, de gemene man, als hij hem van de tollen onlast vondt, die haer daer werden afgenoomen, soude met meerder yver t' nagelplucken voorderen, insonderheit als daerop geleth wiert, datter geen rijs nocte sago gebrack ende sij denselven tot civiler prijs als voor desen mochten genieten, sulcx sij om de kost te soeken van haer lant niet behoefden te vertreken, nocte op haer eijgen landt omme de deurte te ontgaen de nagelbomen meer af te houden ende landt tot plantinge van rijs bequaem te maecken, twelck sij nu eenige tijt herwaerts tot groote schade van de compa. hebben gepractiseert.

Tot een besluijt dunckt mij, dewille vooralsnoch geen apperentie is omme de vijanden wt de Molucqen te verdrijven, niet ongeraden te syn de verspreide macht bijeen te trekken en dat de oncosten met geen bequaemer middel als met het oplichten der onnutte ende geen proffyt gevende forten connen verlicht werden.

Datum in de stadt Batavia, adij 6 Novembr. Ao. 1621.

was onderteyckent

U Ed. dienstwillige dienaer
J. Christiaensz. Grijph.

e. Wollebrant Geleinsen de Jonghe.

Remonstrantie op wat maniere mijns bedunckens de Molucquen souden connen tot de minste lasten van de Companie gehouden ende bewaert werden.

Ten eersten soude noodich wesen nieuw contract met de Ternatanen te maecken ende de contracten voor desen bij den Heer Admirael Wittert ende andre syne naersaeten te niet gedaen ende haer alsdan alsulcke articulen limiteren ende voorstellen, als den Edelen Heer Generael ende die van syn Ed. raet sullen bevinden te strecken tot den meesten dienst van de Compe. ende welstandt der Ternatanen, sulcx van beyde syden geaprobeert, bevesticht ende toegestaen synde, die Ternatanen ofte d' onse deselve overtredende ende niet sinceerlijck achtervolgende, wtwijsende den inhoudt van dien, de contraventours, tsy van wat syde tsoude mogen wesen, te straffen naer gelegenheit der saecken.

Dan om sulcx met goet fondament ende autoriteijt te beginnen soude noodich wesen, dat den Spangnaert eerst wt de gansche Molucquen verdreven waeren ende wy meester daervan, want soo men nu sulcx in twerck soude stellen, in desen staet wesende, soude (mijns bedunckens) een groote confutie veroorsaeken en te vreesen zyn, als de Ternatanen souden sien, men hun meer dwingen wilde, als voor desen gedaen is, souden vreesen, alsoo sy hun alreede hebben laten verluijden, dat men hun Cristenen soude willen maeken, derhalven lichtel. tot groot nadeel van de Compe. met den tydorees in paeijs treden ende vereenighen souden ende alsdan van Ternaten vluchten naer d'gyolen ende andere plaetsen, die veel syn, gemerct sy ende de tydoresen soo groote vianden niet en syn, als wesende van een religie, welcke sy om lenen noch om steenen niet verlaten en sullen ende daerby bloetverwanten, dat een groot punt is ende wel genootteert dient, want sulcx gebeurende, soude niemant van de omliggende plaetsen, soo van Gilolu, Sabouge, Jammelcanore, Loolola, Morteij, Merutije ende meer andre plaetsen haer durven stellen tegens de ternatanen, maer nu in alles toevallen ende ons trachten alle affbreuck te doen, sooveel als hun mogelyck soude wesen, daer ter contrarije, soo men tvorgen. tewege brocht als den Spangnaert wt de Molucquen

te drijven — soo souden de Ternatanen, dat nu haren toevlucht is, van die hope versteken wesen ende geen toevlucht hebben als alleen den tydorees, die alreede syn hulpe van de Spangaerts mede quijt soude wesen, souden alsdan tot een goet voornemen connen geraken insa. dat het mijnes bedunckens als hangt een verdriven der Spangnaerden om ditto Molucques op een stabilen vasten voet te brengen tot welstandt der inwoonderen ende prophit van de Companie.

Wat belant het demouleren ofte raeseren der forten Callamatta en Tacomo, dunckt mij (met oorloff) ongeraden, alsoo het in desen standt quaet genouch is, die forten noch in essen wesende, dat wy de naegelen in hande crijgen ende den vijandt daervan weeren, twelck niet geschieden soude connen, de forten geraseert ende verlaten wesende, want de forten verlaten wesende, sal den viandt ditto plaetsen dadelijken incorporeren, opbouwen ende met sterck en offensijff garnisoen besetten, dat hij lichtelijken can doen met de garnisoenen van d' ander forten, die hem nu hierdoor onnut sullen sijn, als Spaens Calmatte, don Gijl ende Mariecque op Tijdoor ende die met meer andre van syn hooftgarnisoenen verstercken, op Taccoma ende Calmatte gebruiken om het nagelplucken te beletten ende alle plaetsen onveyl te maeken tot voor de poorten van Maleije, soo te water als te lande, alsoo sy stercker van Europisch welgeoeffent crijchvolck syn als donse ende de tydoreesen veel ingenieuser ende haertyger als de ternataenen; dijt dus uijtvallende, en sal men de Ternatanen in bos qualijck ofte niet connen crijghen tot naegelplucken off moste met groote macht wesen van volck, welck oock geen cleijn perijckel onderworpen en is, want den viandt, sulcx kundich wesende, conde met dubbele macht sijch in thos begeven op syn voordeel, donse daerdoor lichtelijken geslagen werden, alsoo den Spaingnaert ons surmonteert in machte van sulcx, als voorsz. is, twelcke geen cleijne inconvenienten soude causeren. De Ternatanen voor desen, als sy van de viandt in tbos vervolgt wierden, soo de naghelenboomen meest tusschen Tacome ende Maleijen staen, vluchten dicmael op Tacome, twelck hen nu missen soude, soodat ick persistere by myn voorschreven opinie, geen voordeel maer wel nadeel in traseren der voorsz. forten vreeze, becomen sullen. Nopende Sabouga soude wel connen gemist werden, tenware men het om dese naervolgende redenen naer liete, eerstel. daer vallen veel swalpen ende plancken bequaem tot verdubbelinge van schepen, mede

timmerhoudt tot huijsen ende is naerder bij handt als Batchian, item veel huijsdack, bastant genouch tot onderhoudt van Maleije, Morthier, Macian ende andre omliggende plaetsen, d' welck van gheen ander plaetsen te becommen is, geeft oock veel sagoren⁴⁴), ten tweeden, soo wij ditto plaets verlaten, sullen niet alleen den voorsz. noodwendicheden moeten missen, maer sullen de inwoonders vluchten naer tgeberchte ende andre plaetsen, alsoo sy niet machtich en sijn hun staet te bewaeren jegens den Spaingnaerden ende Tydoreese, in summa den Spaingnaert soude daer sonder twyffel wederomme commen nestelen ende eenighe ternatanen (die niet veel onderscheijt en maeken, ofte sy bij ons ofte den Spaingnaert syn) tot haer sien te trekken.

Eyndelen can ick niet verstaen, dat het lichten van de forten voornoempt tot proffijt van de Compe. soude connen strecken, ten eersten, soo is Tacome een plaetse, daer een tamelycke perthije nagelen vallen, die veel van de onse gepluckt werden ende ondertusschen wt de handen van de Spaingnaerts werden onthouden, die ter contrarie anders sullen commen in de handen van ditto voorsz. ende door ons qual. sal connen belet werden, als nu wel can geschieden, het fort in essen latende, tenwaere men nu daer andre middel toe wilde gebrucken, welcke middel soude dienen te wesen goet roeijtuich van galleijen ende fergatten, die ick mijne (onder correctie), sooveel ofte meerder soude costen te onderhouden als de voorn. forten, soodat ick bij mijne voorgaende opinie blijve ende myns beduncenkens tot de minste last, meerder versekeringe van de plaetse ende de inwoonders veroorsaecken sal subjecter te wesen, alsmede de beste middel om de nagelen wt de handen van de Spaingnaerden te onthouden.

Was onderteykent
Wollebrant Geleinsen de Jonghe.

f. Jan Dirckszn. Lam, 1 November 1621.

Alsoo d' E. Heer Generael Coen eenighe daegen voorleden mij onderschreven ende de presentie ghewesene raden van de Molucken doen overleveren heeft extract van sekere resolutie, bij sijnne Ed. ennde den raet van Indien den 8en October verleeden in tfort Batavia genomen, daerbij blijckt, datt Zynne Ed. met advis van den raet van

Amboina gemoveert heeft te resloveeren tot het verlaeten ende rae-seeren van de forten Marieco, Callematta ende Sabouwa ende dewijl men nu met Marieco begonnen, waeromme men oock met Callematte ende Sabouwa te raseren niet voortgevaren heeft, derhalve versouckt syn Ed. dat elck raetspersoon de redenen, waeromme tselffde naergelaeten is, schryftelyck sal overleveren omme te sien, ofte die souffisandt syn, dat men t' raseren van Callematta ende Sabouwa niet voorts gevaeren heeft, waerop antwoorde, segge anders geen redenen voorals noch te weten, als in de resolutie van dato den 6 Julij Ao. 1621, op Maleije genomen, verhaelt staet, waeraen mij refferere ende dat men Callemata ende Sabouwa soo lange noch sal soucken te bewaeren, totdat ons bij de Ternatanen naerder oorsaecke gegeven ende dat voor eerste noch sullen simulleeren om te sien, hoe sich de saecken gedragen sullen, waernaer wij ons alsdan sullen reguleeren. Evenwel sullen ons houden gewaerschoudt ende blyven op ons hoeden. Dit is mijn wtterste advis, in Batavia den eersten November Anno 1621.

Onderstont
Jan Dircksen Lam.

g. Hans Ruffijn, 2 November 1621.

Alsoo mij ondergesz. Hans Ruffijn, geweest capn. over de garnisoenen van Mallaije, affgevordert is, redenen te geven, waeromme Callamatte ende Sabouw, gelijck Maerico gedaen is, nijet geslecht ende geraseert is geworden, oock mede hoe men des Compa. costen sal verlichten, haer en tlant verseeckeren ende evenwel de naegelen van Tarnaten beletten in haerder handen te comen, advijsen, dat soo men de forten Calamatten ende Sabouwe verlaten, die vijant terstont Calamatte innemen ende Dongiil ende Sta. Lusia verlaeten sullen, soodatt t' garnisoen van Mallaije seer sal moeten versterkt werden, dat de oncosten van Calamate met het lichten de Compa. nijet off weinich sullen proffiteren, warut om de nagelen plucken den Spanjaerden te beletten, gestaedigh staercke garnisoenen op Malaije sullen moeten houden. In tfort Batavia desen 2en Novembr. Ao. 1621.

Was onderteijckent
Hans Ruffijn.

h. Christiaen Schelling.

Mijne opinie is, alsoo Calamatte soude moogen worden verlaeten, de meeste Ternatanen vluchten sullen, nochtans connen Mallaijen ge-noechsaem houden, maer den Spanjaert 't naegelplucken nijet ver-hinderen, aengesien ofte wij al met 200 soldaeten van onse sijde souden uijtvallen ofte in tvelt brengen, vermidts het bosch, daer de nagelen wassen, seer wildt van berghen ende onbequaem om volck daer te brengen, maer soo Calamatte in sijn voerige esse mochte blijven met de inwoonders aldaer, soo en becompt den Spanjaert van voorsz. Tar-natanen niet ofte geen naegels, maer van Tijdoor connen wij haer niet beletten nochte verhinderen.

Was onderteijckent Cristiaen Schelling.

i. Lambert Vermeyr, 3 November 1621.

Naerdien den Ed. Hr. Generael den 8 October passado den raet van de Moluccques geciteert heeft ende in den raet van Indien voorge-dragen hebbende den last, die sijn Ed. hadde gegeven aan de Hr. Gouvernr. Houtman van het raseeren van de forten Calamatta, Marieco ende Saboebo, doch niet gevrolcht, maer bij den raet van de Moluccques de raseringe van Calamatta ende Saboebe gesurgeert was, alsmede den moetwil van de ternaten ons aengedaen in Amboina, Loeuwa ende Cambelle ende elders tot den compaignis merckelijcke schade ende naedeel ende tot usurpeeringhe van haer autoriteijt ende staet, begeerende derhalven aan den raet van de Moluccques voorsz. die hier in Batavia present sijn, te weten de oorsaecke, waerom de raseringe van den forten Calamatta ende Saboebo niet en is voortgegaen, alsmede dat men bij geschrifte soude stellen een ijder sijn advijs, door wat mid-delen, dat men den ternataenszen hoochmoet soude connen breijdelen ofte tot een voorbereide om tot sulcx te connen geraecken, oock den vijandt te weren, geen nagelen te becomen ende eyndelijck des com-pangnie groote oncosten in de Moluccques voor te comen ende te besnijden etc.

Waerop mij in teerste verexcuseere van het surgieren van de twee forten, te weten Calamatta ende Saboebe, alsoo in de raet niet geweest en ben.

Wat erlanckt de moetwil van de ternatanen, is blijckende genoechsaem bij al haer doen. Ick en hebbe noyt gesien, den tijt ick aldaer hebbe geweest, dat se ietwes wtgerecht hebben tot des compagnies voordeel, derhalve en twijfelf niet, ofte Uwe Ed. sal door sijn cloeck verstandt alles connen remedieren.

Wat erlanckt mijn advijs is dese, te straffen degene, die de⁵) hebben begaen in Anboina, Loeuwa en Canbelle, soo men se in hande conde becomen ende aldaer eerst ons autoriteit te laeten bluicken ofte aen de coninck van Tarnate te advijseren om haer selffs te straffen, soo veer hij hem begeert te onschuldigen, sonder sijn commandement geschiet te sijn ende met meerder autoriteit Uwe Ed. dienaers, die op Maeckian ende Mothier resideeren, laeten over een tarnataen comandeeren, doch soo dat se haer niet te seer daer op en verhoveerdigen om te beproeven, of sij haer onder het jock mettertijt soude wille buijgen.

Calamatta soude naer mijn advijs tot voordeel connen behouden werden om den vijandt het naegelplucken op Tarnaten te weren, doch moste met meerder garnisoen beseth worden.

Saboebo en is ons niet nodich te behouden, indien den Tarnataen ons getrou blijft, alsoo het ons voor desen en noch in tijt van noot can dienen tot een spijscamer ende een winckel van houtwerck ende doch op Tarnaten en elders noch synde, datum Batavia den 3 Novembr. Ao. 1621.

Was onderteekent
Lambert Vermeyr.

j. Christiaen Stuling, 1 November 1621.

Naerdien d. Hr. Gouvernr. Lam in seecker vergaderinge, daer alle de overhoofden, die wt de Molucqen met de schepen Z.zee en Deendracht herrewaerts gecomen syn, geciteert waeren, verthoont heeft extract wt seeckere resolutie, by d Hr. Gnael. Coen en raet in fort Batavia den 8en Octobr. voorleden genomen, bij en wt welcke te sien en lesen is, dat Syner Ed. om verscheyden consideratien met kennisse ende ten overstaen van den raad in Ambona goetgevonden hadden de forten Marieco, Calamatte ende Sabouw in de Molucqen te razeren en verlaten, tgunt diervolgende met de comste van de Gouvernr. Hout-

man aen Marieco eerst werde begonnen, maer in tlichte van Calamatte ende Sabouw alsdoen swaricheyt ende difficulteyt gemaectt hebben, in voughen dat d. Hr. Gnals. ordre, die in alles sonder aensien wel behoorde geexecuteert te werden, evenwel ten dien tyden over verscheyden redenen niet achtervolcht is geworden, weshalven syne Ed. den 8en der voorleden maent de voorn. de overhoofden by den anderen doen beroupen hebbende, gevraecht heeft, wat redenen zy gehadt ende hem ghemoveert hebben met de demolitie der voorsz. forten niet voorts te varen ende de saecken tot naerder advijs ende ordre in surceantie te houden, soo daer eenighe waren, dat sy deselve syne Ed. souden verclaren ende dat ijdereen daer soude letten omme elcx in tperticulier sijn advys eenighe daghen daernaer schriftelicken over te leveren, siende, off daer alsdan eenighe, die bundich ende souffisant soude moghen wezen, bevonden werden omme Syne E. den desseyen ende ochmerk te datineren ^o) ende postponeren, soo ist, dat ich ondergesz. (onder corectie) antwoordende, segge, dat als wanner de resolutie van dato den 6en Julij passado by d. Hr. Gouvernr. Houtman en den daerover beroupen raet op Maleye genomen werde, wichtige redenen meenden te hebben, doch indien dHr. Gouvernr. Houtman den raad der Ternatanen boose ende subtile desseynen, die sy in de landen van Ambona, Loehoe, Combello ende ander nabuyerige plaetsen onder tgebiet ende protextie van de Ho. Mog. Ed. Heeren Staten Generael sorterende ende alreede in twerck geleyt hadden ende noch dagelickx continuuerden, te kennen gegeven hadde, soude pr. avontuij en ick voorseecker van advijs verandert hebben, want in tminste haer meyne edige indirekte ende sinistre proceduijren ons niet te lyden staet, maer deselve voorcomen en in alle manieren met auctorithyt ende respeckt te wederstaen, comende nu vorders ende ten principalen, dunckt mij, Callamata ende Sabouw voor teerste wel noch soude connen ofte behoorde te behouden om de Ternatanen te blinthecken, haer quansuys te kennen gevende ons goede genegenheden thaerwaerts, doch dat de oncosten derselver voor de Compe. te groot ende de profyten, die van daer comen, te weynich zyn, dat men daeromme, als reden is, haer daervan verlichte ende van alle onnoodighe oncosten behoorde te onlasten, dat men mede met eenen andermael den Coninck van Ternate te kennen geve ende clage over de quade, valsche ende indirekte proceduijren, die by de zyne in de voorsz. eylanden Amboina,

Loehoe ende Cambelle begaan syn ende noch dagelyckx begaan worden, dat Syne Magt. tselve met straffe ofte andersins reparere ofte by refuys ende faute van dien, dat wy selfs, als reden is, sullen genootsaeckt syn daerinne te versien, protesterende in sulcken gevalle voor Godt ende de werelt exempt te willen zyn in de inconvenienten, schaden ende ongevalle, die daerover ende ter cause van dien soude mogen comen te ontstaen ende dat wij ondertusschen evenwel haere valsche desseynen met listicheyt soucken te putten ende, soot noot is, met macht, want het soo groten voordeel is des vyants aenslagen te weten als slechticheyt, deselve met alderley middelen soucken te prevenieren omme haer voornemen onmogel. te maecken, de Ternatanen, dat syende ende kennende haer eygen boosheyt ende menichfuldighe fauten, die sy tegens ons, contrarie de contracten, begaan hebben, sullen, soo ick meene, haer beter laten geseggen van vreese met andere contracten daertoe te sullen gedwongen werden.

Soo men daernaer met deerste advijsen, die wt de Molucqen te verwachten hebben, verstaen, dat de Ternatanen nergens naer hooren ende van Ternate vluchten, treckende met de Thydoresen eenen lijn ende soucken eenighe andere plaetsen als Mothier, Macquian en Batsian tegens ons op te rockenen, als meene, sy lichtelycken sullen connen doen, vermits tgroot respect ende ontsach de Coninghen van Ternate altyts onder haer nabuijeren gehadt hebben, in sulcken gevalle behoorde men tegens haer te procederen, als men tegens meyneedighe overtreders ende contraventeurs van beswore contracten schuldich ende gehouden is te doen. Siet hier, Heer, myn gevoelen, doch submiteere tmijne tryp ordeel van Uwer Ed. ende de voordere heeren raden van Indien. Actum in tfort Batavia adij Po. Novembr. 1621.

Onderstont

Uwer Ed. algenegen ende
dienstwillighen
Christiaen Stuling.

CXXXVI. JAN VAN GORCKUM, AAN BOORD VAN HET WAPEN
VAN ZEELANT VOOR HET EILAND NASSAU 10 DECEMBER
1621¹⁾.

Ed. manhafte Heere.

Myt Heere, sedert retour van de Morgenster, waermede U Ed. van tvoorige gepasseerde pr. t' schryven van den Heer Admirael D'edel is verwitticht, sijn wy met de vloot den 3en November t' seijl gegaen van de Princeneylanden om onse geordonneerde rejse in den naeme Godts te vorderen, dan hebben weynich spoets gehadt, alsoo wy, tegenstroom hebbende, met stiltē syn gequelt geweest tot den 17 passato, dat ons bevonden hebben op 15 minuten bij Suijden den Equinoctiael te syn, siende veel eylanden, cregen den wint noordelyck, denwelcken t' sedert altijt tusschen het noorden ende westen met harde stroomen wt den noorden behouden hebben, soodat den 22en wederom stijff twee graden bevonden verlooren te hebben, hoewel eenige goede slachboegen hadden gehadt, waerover jugeerden onmogelyck te sijn met de geheele vloote langs Sumatra op te koomen, ondersochten niettemin, off met de bolle maen de wint wilde veranderen, dan niet willende gelucken, hebben hoe langs hoe meer verlooren, siende dan, dat het dagelijcx over stuir ginck, alsoo dat den 28en d' eijlanden van Nassou sagen, heeft de heer Admirael den Raet aan boort vergadert, waerbij goetgevonden is onder de voorschreeven eylanden reede te soeken en ons van water, d' welcke in de vloot al vrij wat verminderd was, wederom te versien, oock in deliberatie te neemen, wat ten dienste van beyde compaignien best gedaen soude sijn, waerover ulti. Novembr. gekommen syn een tSuidteinde van de eylanden Nassouw, alwaer geanckert hebben op 25 vadem fyn grondt. Wij bevonden hier goet water en meenichtie van calapes, waermede wij ons datelijck hebben begost te versien. Den 2 Decembr. den raet van defentie vergadert sijnde, heeft den Heer Admirael een ider affgevraecht, wat met onse vloote ten dienste van beyde compaignien best diende gedaen, wederom te keeren naer Batavia off bij Suijden de Malvides om te loopen om tusschen Brandaen ende Madagascar op de Suijderbreete van 12 graden, wat suijder off noordelijcker, naer hem weer en windt sal gedragen, eenigen tijt te cruijszen, op hoope off eenige van des viandts

scheepen in dit vaerwater rencontrerden, alsoo men voor seker houdt, dat de caraken, van Goa ende Cochin naer Portugael gaende, buijtenom tusschen Brandaon ende Madagascar doorloopen. Alle de Engelschen stemden beter te syn naer Batavia te keeren dan om de Suijdt te loopen, wenden voor, dat dese passage ons onbekent was ende dat lichtelijck veel volcx souden commen te verliesen, met andre propoosten meer, maer by ons werden voor best ende geraedtsaemst geoordelt ten dienste van ditto compaignien, dat men, bij Suijden de Maldives omloopende, een tytlanck tusschen de voorschreven passage soude crissen, op hoope van rencontre tot der tijt toe, dat naer onse gissinge de caraquen souden mogen gepasseert syn om alsdan met de geheele vloot ofte ten deeple, naer tgoetvinden van den raedt, naer Mozambique te loopen ende te sien, off daer niet eenich schip off scheepen, coomen-de van Goa ofte Cochin, door tegenspoet soude mogen vervallen syn, keerende van daer dan wederom naer de Commores, doch wij hebben hierin niet kunnen overcenstemmen, alsoo der vier stemmen tegens vier waren, waerover (volgens dordre van de Heeren Meesters in tVaderlant, welcke is, dat een Commandeur off Admirael bij gelijck-heitt van stemmen twee stemmen heeft) den Raedt, den 15en Decembr. wederom vergadert synde ende de Engelschen by haer voorgaende persisterende, gelyck wij by het onse deden, de Ed. Heer Admirael syn tweede stem by de onse voegende, is by de meeste stemmen geresolveert, bij Suijden de Maldives omloopende, de booven geseyde passage te neemen. De Engelschen wenden voor, dat men de vloote naer Celebaer soude loopen ende van daer een jacht naer Batavia depescheeren om ordre van den Raet van Defentie te haelen, waernaer wij souden leggen wachten, dan dit en stont ons gansch niet aen. Sij hadden daechs te vooren al voorgewent, dat sij zeylree waeren, maer doen men geresloveert hadde om de suijd te loopen, was des Diamants fockemast aen stucken, om t' welcke te repareren wij wederomme 2 a 3 dagen moeten wachten, het schijnt, dat ons de Engelschen in alles soeken te verhinderen. Ick en kan niet bedencken, wat haer meenige is, dan het blijckt, dat haer de reyse heel tegen tharte steeckt, nochtans wordt haer van onse zyde geen reeden gegeven van misnoeginge, maer worden in alles wel ende vrindelijck bejegent. Wat wijders voorvalLEN sal, sal den tyt leeren. Ons volck aengaende, is, Godt danck, over de geheele vloote in goede dispositie, de Heere wil se daer lange in bewaren ende

de ziele van Sir Walter Bennet ²⁾), capiteyn van de Royael Anne, genadich sijn, dewelcke den 23 des nachts overleeden is van een heftige loop. Wij meenen den 12e deses in den naeme Godts onse reyse te vorderen, de Heere sij onsen leitsman ende verleene ons een goede voorspoedige reijs ende victorie over onse vianden ten dienste onses vaderlants ten profijte onser Heeren ende Meesters en affbreuck der Portugeseen ofte Spaenjaerden. Amen.

Ick en twijfle niet, off U Ed. sal noch indachtich sijn, t' geen ick den Ed. Heere, costi sijnde, voorgedragen hebbe, toucheerende het stuck van Banda, versoecke dienstelijck, dat de Heere hetselve eens ten goede gelieve te gedencken ende dit mijn versoek ten besten neemen, t' welck doende, wensche den

Ed. Eerentfeste, manhafte Heere, desen eindigende, langdurige gesontheijt in syn voorspoedige regieringe ende bidde Godt, dat hij Uwe Ed. verleene, t' geene hem ter hoochste zalicheyt noodich is.

Desen 10 December Ano. 1621 in tschip

t' Wapen van Zeeland, leggende ter
reede onder de eijlanden Nassou.

Uw eedele getrouw'en ootmoedigen
ende altijt onderdanigen diennaer
Jan van Gorckom.

ANDRIES SOURY, MASULIPATAM 11 DECEMBER 1621 ¹⁾.

Ed. Eerentfeste manhafte wyse vrome voorsienige zeer discrete Heer.

Pr. tschip den engelschen Beer dato 3 Augusto ende sedert pr. dengelsz Gloob dato 31 do. syn onse jonste geweest, waerby U Ed. geadviseert hebbe, wat tot dien dage hier was passeerende, welcqe verhoopen, voor den ontfancck deses U Ed. wel sullen geworden syn, dat met devotie verlanghe te verstaen.

Tsedert syn ons op 25 September passado pr. t' schip Schiedam wel geworden U Ed. messijve dato 12 Augustij, waerby seer geern U Ed. behouden wedercomste verstaen hebbe. De goederen, pr. deselfde gesonden, syn ons wel geworden ende t' samen uylgeseijt den benguijn

vercoft, die, soo tschint, lancksaem van de handt sal willen door de cleene navigatie ende handel op Mocha. Dese gaet pr. tfregat Palliacatta, die naer Tanjongkelang hadde gesonden, dan, vermits den schipper van t' selve op de voijagie is overleden, syn sonder ijets te verrichten wedergekeert, wt oorsaecke, soo seggen, niemant en hadden, die haer de navigatie verstanden, daerbij gevoucht veel harde stormen, contrariewinden ende stroomen, die haer souden verleijt hebben. Tenwaere, dat clagen, dat fregat wat beschadich is, niettegenstaende hier heel nieuw verdubbelt is, soude daerinne eenige cleeden gesonden hebben, twelcq, Godt toelatende, in Februarij naestcomende met een van de schepen Schiedam ofte Dort sal geschieden, soo interim geen ander becommen.

T' jacht Naerden is op 25 passado van hier vertrocken naer tpatria, geladen met eenige peper, salpeter, voort guijnees lywaet ende eenige fijne mourijs, synne ladinghe bedragende f. 62753-17, den Almogende wil hem in salvo geleiden.

Wij hebben in Tegenampatan goede partie salpeter ende eenige peper doen opcoopen om neffens indigo, boras, guijnees linde, mourijs, percallen ende andere soorteringhe van cleeden, t' schip, t' sy de Maecht van Dort ofte Schiedam, Godt toelaetende, in Maey ofte Juny toecomende aff te laden ende naer tpatria te seijnden, Godt geve, onse goede meyninghe teffect sorteeren mach.

Voorsz. schepen syn neffens 2 chaloupen ende een fregat in Novembr. van hier naer Pelliacatta vertrocken, om soo haest eenige rijs, t' welcq hier op voorraedt hebbe gecocht, gelost hebben haer voijagie naer Cabo de Comorijn te vervorderen om U Ed. goede meijnige, Godt toelaatende, teffectueren. Wat verrichten sullen, sal den tijt leeren.

Tschynt, dat met rijstcoopen alhier, soo wt U Ed. messijke verstaen, quael. was gebitchaert geweest, weynich penningen syn daeraen besteet. Tis waer, wast noodich geweest, heel groote partij was gereet, doch standt aan ons die te nemen ofte te laten. Tweynighe, dat gecocht hadden, heeft op Pelliacatte 40 a 50 pr. cento winst gegeven, weynich ijser ende stael hebben mede op voorraet. Soo costly niet noodich en is, t' can hier met avance vercocht worden, tsyn dingen, daer men altoos sonder schade aff kan geraken, wanner maer op haren bequamen tijt werden gecocht, geen penninghen sullen aan tselve noch eenige eetbaer waren meer besteet worden.

Wat Mircomaldij belangt, is, als in voorgaende hebbe geadviseert, tevrede gestelt, valt ons oock voortaan niet meer moyelycken om eenige goederen te schepen, alsoot hem ende andere plat genouch aff geseyt hebbe, tijs waer, dat ons weygeren d' eyngelsz. goede luyden maecten ,want die haer t' selfe geeren toestaen.

De benguin, als voren geseijt, schijnt soo haest van de handt niet en sal willen, hoewel de mooren nu weder een schip naer Mocha syn ladende. In corten tyt can de markt getroffen werden, gelyck het met de mooren is geschiet, daer in teerst niemant aen en wilde, daernaer wisten niet, hoe tijs genouch aen twegen souden geraken. Noyt en hebbe te presys ofte op wtterste op tvercoopen van eenige goederen gestaen, hadde sulcx geweest, daer en soude soo groote partye nagelen ende nooten in soo corten tijt niet gevent syn, dit hebbe mede niet als al te wiftloopich wt schrijven van den Hr. Directr. verstaen. U Ed. gelieve te geloven, soo maer coopluijden en compareren, tsal aen t' lichten van de handt niet mancqueren.

Den incoop van de diamanten sullen volgens U Ed. ordre surcere. De mijne is tot noch toe gestopt ofte gedempt geweest ende den Coninck van Golconda en laet niet toe, datter meer gegraven wert.

Alsoo geen specerije meer bij 't comprtr. en syn ende apparentel. hoe langer hoe meerder treck in deselffde sal comen, vermits de wegen veijl sijn ende den oorlooghe tusschen den Magol ende Molijkanbar op een trevus van eenige jaren is geraeckt, sal U Ed. gelieven, dat met den aldereersten herwarts moge worden gesonden (ist niet geschiet) 250 a 350 picol nagelen, 400 a 450 picol notemusschaten ofte rompen, 120 a 150 picol sandelhout, 130 a 150 sockels folije, daer tegenwoordich a 210 pag. de bhaer seer groten treck in is, 250 a 300 picol aluijn, eenige Chijnees fluweelen, sattijnen, armosynnen ende weynich rouwe sijde, soo dese waren costly in overvloet syn ende aparentlyck wesen sullen, alsoo verstaen, de Chijnesen dit jaer aldaer met 4 a 5 joneqen soude comen. Wat medebrengen sullen, sal den tyt leeren.

De nagelen syn vercocht aen den gouvernr. $12\frac{1}{2}$ pagh. de man, aen de coopluijden 13 ende $13\frac{1}{4}$ pag. en de nooten a 40—42 ende 45 pagode de baer, foly 200 ende 210 pagoden de baer, sandelhoudt 100, 105 ende 110 pag.en de baer, den aluijn sal willich 9 a 10 pagode de baer gelden.

De saeken staen presentelyck alhier seer wel. Den grooten gouvernr. Mircassim heeft met syn comste hier alles gereformeert, de verpach-

tinge van de realen, silver ende goudt heeft affgeschaft ende, gelyck als voren placht te wesen, syn beloop laten hebben. Tsedert syn resijdentie alhier heeft nooit laten blijcken, dat de oude guijterye tracht in twerck te stellen, niettegenstaende hy de man is, die het ten tyde van de Hr. De Haes heeft gedaen. Het syn de beste, die haer beteren, tijs die vreese ende niet de lieffde, sulckx doet doen.

Pr. de neffensgaende missive, pr. het conninckxschip uijt Mocha ontfangen, sal U Ed. verstaen, hoe de schepen den Samson ende Wesip in Mocha wel syn gearriveert ende wat haer in haere voijagie weder-varen is, hoe Ravesteijn op de voyage is overleden, als van gelycken van Gil in Mocha, wat in Aden verricht ende hoe den handel in Mocha stondt ende gelaten hebben.

Tschip den Samson is op 20en October wt Mocha in Suratta wel gearriveert, alwaer niet een reael in contant hebben gebracht ende met soo weynich volck, dat qualycck haer schip conde regeeren, tsyn niet als clachten, dat haer goederen niet hebbe connen vercoopen ende alle den hoop was op het schip uijt Sues, dat noch niet en was gearriveert. Ofte te precijs ende op tuyterste hebbe gestaan, sal U Ed. wt haer brieven connen bespeuren. Ditto schip heeft 5 moorsche schepen, comende wt Mocha, ontrent t eylant Babelmeendel verovert²⁾ ende daermede soo geleest, datter, naer tseggen van de coopluyden, schipper, uijt alle deselfde, naer den Broucken schryft, 3850 ducaten ende 900 realen met weynich coopmanschappe van heel slechte waren syn verovert, niettegenstaende den schipper, cappiteyn ende schrijver van het eene schip van Dabul, genaempt Abrehiemcha, verclaren, in ducaten alleen waren 25000 behalven het gesmolten goudt, waerover den Broucq huijssoeckinghe in tsch. heeft laten doen ende onder de maets 2500 ducaten ende eenich gesmolten goudt ende silver bevonden. Watter meer onder schult, is genouchsaem aff te meten. De schepen, die genomen hebben, syn vyff in tgetal, te weten 2 groote schepen uijt Dabul, een van Dio, een van Cath. ende een van Cananor. De 2 schepen van Dabul hadden naer Jaccatra gesonden ende tot dien fynne op t'grootste schip, daerop 200 parsoonen, soo lascars als handelswaeren, 23 Neerlanders ende op t'cleynte, daer 150 lascars op waren, 20 andre gestelt, meynnende hiermede haer dingen seer wel geschut te hebben. In zee eenigen tyt geweest seynde ende de laschaers siende, dat de bootsgesellen meest met eenige arack ofte wyn, die wt

tveroverde schip van Cananor becommen hadden, bournatcha waren, hebben haer verstoont eenige doodt te smijten, de reste van de bournachos hebben levendich overboort gesmeten ende syn met grootste schip weder in Dabull gekeert neffens 6 parsoonen, die in tlevien hebben gehouden, te weten de stierman, ondercoopman ende 4 bootsgesellen, vermits die haer belooftden alle hare goederen weder te doen geven, t'ander schip was in Dabul noch niet gearriveert, dan wert voorseker gehouden, dat die mede de vespers hebben gehouden. Van dandre dry moorsche schepen, te weten dat van Dio, is met alle de goedren, soo seggen, gesoncken, dat van Cananor hebben laten varen ende dat van Kath in de grondt gehackt. Tvolck wt de voors. schepen hebben tsamen aan de custe van Arabie gelandt, den Broucq is over desen handel seer becomert, te meer d' onse aldaer in Suratte de 2 schippers ende andre gequalifeseerde moren wt Dabul hebben gebracht, dat niet als te meer verbitteringhe sal coseeren, vermits den Mogol met den Melikanbar ende Aldulcha ³) in vrede is, dierhalven schryft, dagelycx anders niet en is verwachtende, alsdat men het huijs ende goederen aenslae, totdat voldoeninghe aan de Dabulders geschiede, seijt oock, gelyck wel te gelooven is, dat d' Engelsz. hier veel toe stocken, die op 4en Octobr. aldaer met 4 groote schepen ende 2 (schepen) jachten wt Engelant syn gearriveert, medebrengende een portugees schip, commende van Mosambiq, waerdich 70 dusent guldens. Hare 3 schepen van tvoorleden jaer, die naer troode meer vermeynde te gaen om te sien, ofte hare schade op de Dabulders ende van Schaul over hare genomen caffyla wt Agra soude recouvreren, hebbe langen tijt voor Cabo de Rafalgat leggen cruijsen, doordien in Mocha niet conden geraken, daernaer syn se voor Schaul ende Dabul gaen leggen, drij cleijne portugesen enbarquesono hebben voor Chaul becomen, die waerdich segge te syn 60000 f. ende een chauls schip, dat nu in Suratte, omdatter soo weynich in hebbē bevonden, presenteeren wederom te geven, ingevalle den Melikanbaer haer de genome caffijle van tvoorleden jaer wil voldoen, hiermede quansuijs de goede luyde toonen te wesen ende dat gheen moortsche schepen, als de Hollanders doen, willen beschaden, dan waert, dat in de Chaulder meer hadde bevonden, als haer caffijle pryseren waerdich te syn, ick achte, dat wedergeven wel voorgecompen soude hebben. Sy trachten met alle middelen ende manieren, daer haer dese qualyck gesuccedeerde saecq seer toe helpt, ons uit Suratte te

helpen. De fuisten, die vanden Broucq aldaer heeft laten maeken, moet blyven leggen ende willen geen licentie geven om te vertrecken, dat soo seijt, dengelsen te wege soude hebben gebracht.

T' jacht Wesip was op 4 November passado in Suratte noch niet gearriveert. Wat syn retartement causeert, sal den tijt leeren.

De 2 Engelsche schepen van tvoorleden jaer sijn seer ryckelijken volladen (soo wtgeven) den 20en Novembr. passado van Suratte naer Engelandt vertrocken. Vanden Broucq schrijft, soo tjacht Wesip tytlycgen daer compt tarriveeren ende geen inpidement aen landt voor en valt, dat verhoopt do. schip syn ladinghe te geven ende recht naer t' patria te seynden, dat te wenschen ware, opdat eens een beginsel ende noch grooter vervolch mochte geschieden. Waert, dat aen geen contanten onbrack, hier en waer niet aen te twiffelen.

In Ormus leggen 6 Portegese gallioens, die, soo geseijt wert, op dengelschen, die naer Jasques sullen gaen, wachten. Sy sullen weder als tvoorleden jaer qualycken van cruijt versien wesen om alsoo met victorie thasevel aen te trekken.

Daerneffens gaet coupie translaet van de massive van de gouverneur van Dabul aen van den Brouck geschreven op tstück van de gepasseerde saeke.

Hiermede

Ed. Erentfeste, manhafte, wijse vrome voorsienige zeer discrete Heer U Ed. naer hertelycke groetenisse in de bescherminge des Alderhoochsten bevelende.

Actum in tComptoir Massulipatan adij 11en December Ao. 1621.

Was onderteyckent Anderies Sourij.

CXXXVIII. JACOB DEDEL, AAN BOORD VAN DE GOEDE FORTUYN VOOR HET EILAND NASSAU 14 DECEMBER 1621^{1).}

Edele manhaftige wijse voorsienige seer discrete Heere.

Sedert mijn jongste, van het Princeeylant aen U Ed. gesonden per de Morgensterre, hebben wij met de vloote geen eenparige maer

variabelen winden gehadt. Als de wint goet was, bevonden sooveel avancement niet te hebben, als het water wel styff verbij t' schip liep, waeruijt te presumeren stont, datter tegenstroomb. noste wesen; sijn met vallen ende opstaen soo verde gecomen, dat op de 17 Novemb. passado des avonts te voller zicht lant hebben gesien, des smorgens den 18en bekende het lant, des avonts te voren gesien, Ilge Calappes te wesen, was N.O. van ons 3 mylen gelegen op $\frac{1}{3}$ graet suijtlycker breedte, bewesten Poulo Matana, den gehelen dach stillekens, den wint variabel ende den 19en des savonts dicht onder Poulo Matana gedreven, alwaer de gront seer steijl was, hadden op $\frac{3}{4}$ mijl van tlant 200 vadem waters ende meer, des avonts nam de wint hart aen wt den N.W. waerdeur genootsaeckt wierden (omme van de wal te comen) suijtwaerts over te loopen ende alhoewel dat wij den geheelen nacht sooveel seijs gevoert hadden, als men conde, soo waren wij des smorgens noch op de laeger wal, de vloote verstroijt, soodat bij malcanderen waren de Fortuijn, N.Hollant, Cleyn Enchuijsen, den Echange met noch een ander schip ter voller sicht achter uijt ende genootsaeckt pars van seijl te voeren om boven t' lant te houden. De Echange, die wel een mijl te louwaert van ons was, siende noch een deel schepen te louwaert van hem ende achteruijt, heeft het tegen de middach gewent om de Noort ende alsoo wij met de N.W. ten Westen wint boven geen lant conde seijlen, maer in den vuijck soude hebbe geloopen, t' schip in perijckel gestelt, hebben ons cours moeten vervolgen. De Echange, die met holle zee beter louf als onse schepen houde, naerdat hij ontrent 3 mijlen noortaer over hadde geloopen, uyt gesicht van ons ende beter in tgesicht van de andere schepen, heeft andermael om de suyt moeten wenden, waernaer 4 schepen den 21en te louwaert in tgesicht gcregen. Het was stillekens ende regenachtich, soodat den 22 de geheele vloote gesien ende syn de verstroide, die nae mijn gissinge te louwaerts waren (sonder van de Echange verwitticht te wesen, wij beneden wints waren) bij den andere gecomen, waeruijt verstont, hoedat de schepen t' Wapen van Zeeland, Zuijthollant, met namen t' Hart, in groote besorginge waren geweest op de wal te vervallen, alwaer een onverbolgen zee en harde branding stont, indien de wint niet subitelijck hadde geschoten in tN.W. geduyrende den tijt van 4 uijren, waermede de schepen zee bequamen, souden anders in tperijckel vervallen hebben geweest. Zedert heeft de wint W.N.W., N.W. ende W. gecon-

tinueert. Niettegenstaende alle slachbougen wel waer syn genomen, bevonden, dat dagelijcx de Zuijt teruggen dreven, totdat den 28en passado verviclen in tgesicht van Ilge Nassauw op de hoochste van 3½ gr. suydelycke breedte ende alsoo t' jongste eijlant was van refisque ²⁾ ende besorgende, dat hastelyck mits de loop, stroomen ende Westelycke winden achteruit souden geraecken, resloveerde den raet de breedte ende defentie te vergaderen omme, de advijsen wt den breeden raet gehoort hebbende, naerder met den raet van defentie te mogen overwegen ende concluderen. Den raet van defentie vergaedert sijnde, hebbe haer Ed. voorgehouden de tegenspoede, die wij sedert den 18e passado gehadt hebben, off het al raetsaem waere meer tyts met laveren te consumeren, alsoo dagelijcx bevonden, veel over stuiringen, niet avancerende ende t' westelycke mouson hart deurwoei, waerop verclaerden gesamenderhant niet raedtsaem te wesen meerder tijt met laveren soude verslijten, omdat het buijte hooke was de gedestineerde reyse naer Mallabar te volvoeren. Op welcke verclaringe haer E. ten tweede voorgehouden, wat ons alsnu te doen stont ten dienste van beyde de Compe. besuijden de Maldives te loopen omme op de caraecken, comende van Goa, gaendt naer Lisbona, in tvaerwater op de longitudo tusschen Brandaen ende Madagascar op 12 graden suydelycke breedte, wat suyt off noordlycker, naerdat weer ende wint hem gedrage, te cruijsen, met hooke dat aldaer goede recontre sullen vinden ende, indien het ons quame te misluijcken, van daer ons sullen connen vervoegeen met de vloote in tgeheel ofte deel naer Mousambique omme te besichtigen off aldaer geen craecke van Goa deur tegenspoede waren vervallen ofte naer de Majottes te loopen, nadat tijts gelegenheit hem gedrouge, dan off men wederom terugge nae Battavia sullen gaen, alwaer de scheepen geduijrende t' westelycke mouson vruchteloo sullen liggen. Belangende het tweede omme te cruijsen, scheen heel vremt in de Engelsz. haer ooren te wesen, hielde het voor een inpartinente voorstellinge, strydende tegen de goede meijninge van de Ed. raden van defentie in Batavia, te meerder alsoo beyde de Compe. daer anders niet uijt conde verwachten als groote schade, soo in sletinge van schepen, matteringe ende daerenboven noch onseecker soude gaen ijets te rencontreren, dat derhalven beter ware naer Batavia te keeren, de vloote aldaer te ververschen ende indien goet gevonden

worde, dat de vloote besuijden de Maldivas om liepe, dat het in April ofte Maijo vrouch genoech ware omme van Batavia nae Mousambique te seijlen ende te cruijsen op de craecke, die van Lisbona comen ende van daer met het mouson nae Mallabar te seylen, op de cust ons te vertoenen ende nae gelegenheit des tijs alle afbreuck den vijant te doen. Daerop ic haer diende, dat wij, om de Zuyt lopende, niet anders als goet weer ende S.O. winden, een gesonde lucht, goede passagie souden vinden ende indien dat op 12 graden suydelycker breedte op de longitudo Brandaen ende Cordados in tcruyzen de S.O. winden ons begaven, dat wij ons sujdelycker hadde te vougen om de suytoostewinden te behouden ende gesiender is de craecken te rencontreren als te missen, ons hebben te verseeckeren, dat se haeren cours bij Asete Yrmanos langs nemen, vanwaer se S. ende S. ten W. aengaen omme tusschen Brandaen ende Cordados Gurajaos (soo weer ende wint haer daertoe dient) passeren, dat de passagie besuyden de Maldivas naer de Majottes ofte Mousambique alsnu met hoope van rescontre van vijanden sullen passeren, daer anders, indien de vloote nae Batavia ginge ende bij de Ed. raden van defentie in April, Mayo besuijden de Malvidas te gaen, afgesonden waren omme te cruijsen op de caraeken, comende van Lisbona, alsdan de tocht vruchtelos sonder hoope soude gaen, derhalven conde niet bedencken, dat het soo vremt ware, macr geconsidereert synde, als de vloote nae Batavia teruggeging, dat se ten aensien t' weste mouson aldaer vruchtelos soude blijven liggen in geduijrighe regen ende wint, alwaer veel tot last van de Compaignie geconsumeert ende niet verricht soude worden, het beter ware in de passagie van de craecken, comende van Goa, te cruijsen als terugge te gaen naer Batavia, sullen met meerder verseeckerheyt op de caraeken, comende van Lisbona, ontrent Mousambique kennen passen, als wij bij de wercken aen de Majottes ververse, met gesont volck aldaer sullen syn. Ende alsoo ic bemerde, dat de Engelsz. met geen reden van haer opinie waren te brengen ende tot geen conclusie in tvrindelijck met haer conde comen, besorcht synde, dat met langh t' zee te houden t' lant verbij soude driiven ende indien om de suijt soude gaen, nodich ware ons van water beter te versien, hiel den raet voor, off het niet goet en ware, dat wij met de vloote aen de Zuijsjide, (wesende het naeste lant) rede socht, omme ons van water ende andere refrisque, die daer soude mogen

vinden, te versien ende interim naer rijpe overweginge te resolveren, tgene sullen bevinden ten dienste van beixde de Compe. te wesen; om de Engelsz. te beter te voeden, in t' gene daertoe sij seer inclineerden, wierp haer voor, indien best waere, dat men nae Batavia gingen, ic was tevreden, macte geen swaricheijt mijn doen te verantwoorden, alsoo tegen Godts weer ende wint niet te doen was. Waerop gesamenderhant geconcludeert wierde, dat naer Ilge Nassauw soude toeloopen ende rede soucken aen de Zuijtsyde omme alles aldaer te overwegen ende concluderen, sulcx nae tijs gelegenheit ten meeste dienste sullen bevinden te behooren. Primo Decembr. syn wij met de vloote des naemiddachs aen de Zuytsyde ten ancker gecomen ende geset achter een rijff, daer met S. ten W. honckjeswint³⁾ hadde, de eylandekens leggen in tS.O.,O.,N.O. eenige onder Nassauw in tnoorden van ons; hebben op de eylandekens in tNoorden water ende veel callappes gevonden, daervan ons redelyck hebben geprovideert.

Den 4e des smorgens den breeden raet vergaedert, haer advisen gehoort hebbende, als bij resolutie te sien is, des naemiddachs den raedt van de vloote van defentie vergaedert, daerin andermael hervat de propositie in dato 28e passado, haer Ed. in bedenking gegeven, wat nu hadden te doen ten gemeyne dienste, te gaen besuyden de Maldivas op 12 gr. suijdelijcker breedte op de longitudo tussen Brandaen ende Madagascar te cruySEN op de craecken van Goa ofte terugge te gaen nae Batavia ende soo ijmant van de raden ijets dienstiger voor te stellen hadden, dat se het vreyelyck mochte inbrengen, opdat de beste wech gewandelt, de sware equipagie van soo costelycke vloote gevonden, den vyant afbreuck gedaen ende groote eere mocht behaelt worden. Hierop en quam niemand voor den dach, dan geraeckten in discourses van besuyden de Malvidas te loopen, waerinne d' Engelsz. noch swaerhoofdich waren, sulcx dat men uit alle reden wel conde besluijen, dat het haer tegen den borst was ende liever in Batavia op haer gemack hadden te gaen als langer see te houden. Siende, dat met redene tot geen eenparige wijse conde comen, hebbe ten leste, naedat alles lang genouc gediscoureert ende overwogen was, van onderen de advysen afgevordert, de Engelsz. advyseerden eenstemmich ten dienste van beyde de Compa. te wesen terugge te gaen nae Batavia. Wijluijden advyseerden eenstemmich ten alle gemeyne dienste van beyde de Compa. te wesen te gaen besuyden de Maldivas omme op

12 gr. suytlijcker breedte op de longitudo Brandaen ende Madagascar te cruyzen op de caraecken, comende van Goa ende van daer (den tyt gepasseert sijnde) ons soude vervougen, tsij naer Mousambique ofte Majottes, naedat des tyts gelegenheit hem gedroege, sulcx dat de stemmen tegen den anderen stonden. Den raet voorgehouden, dat het mijn aengenamer ware, dat de stemmen tegen den andere niet hadde gecomen, maer dat in tvrindelyck de meeste stemme ten meeste dienst van tallegemeenen waren gevallen, opdat ic niet genootsaeckt hadde geworden de tweede stemme (bij de Ed. Compa. van Nederlant ende Engelant volgens d' explicatie op tcontract gegeven, aen die het opperste commandement heeft ten alle gemeijn dienste ende conclusie) daerbij te vougen. Dat seer vremt in des Vice Admirael ooren clonck, seggende, d' instructie geen mentie daervan maect. Daerop ic hem diende, dat de instructie niet en doode de contract ende explicatie bij beyde de Compe. gesloten ende daerop gedaen, vraechde hem, off hij geen kennisse daervan hadde, daer hij naer een weynich swygens op antwoorden, ja, wat reden hij daertegen hadde, omdat het in de instructie niet uijtgedrukt stont ende het bij de Ed. raden in Batavia aldaer gedoot was. Daerop, alsooren verhaelt, antwoorden, dat de raden niet dooden de contract, noch explicatie, maer deselven sochten in volle leden te onderhouden, dat daeromme de tweede voyse mijn in dees conjoncture niet conde benemen, veel myn ten ondienste van tallegemeene cederen soude. Waermede hij hem liet geseggen ende opdat de conclusie met een gesont oordeel gedaen mocht worden, hebbe desselve daechs de tweede voijse opgehouden ende ongeconcludeert gelaten. Des smorgens den 5e deser den raedt beroepen, vergaedert synde, hebbe haer E. gevraecht, off yder bij syn vorige advyse persisterde, dan off bij sommige naerder bedenckinge was gevallen, daerop ijder antwoorde bij syne advijse te persisteren omme dan te comen tot conclusie, sulcx als ten gemeene dienste naer gelegenheit van tyden was vereyschende, hebbe d' E. raden aengedient, dat ic mijn tweede voyse confirmeerde met de eerste, waerop een swijgen bij d' Engelsz. viel. Wat tijts, naedat het droevige gelaet wat over was, hebbe geproponeert, off het niet raedtsaem ware, dat een jacht gedepescheert worde ende wat jacht, om de Ed. raden van defentie in Batavia ons wederwaeren te verwittigen ende wat dach de vloote gereet ende t' seijl soude gaen om de reijse met lief te aenvangen. Nopende jacht is gesamen-

derhant geresloveert Cleen Enchuysen met advijs te depeschere nae Batavia ende dat de vloote, die de 6e deser sal gereet wesen, ten aensien des Diamants flockemast, die den toop van outs gebroocken ende moet vermaeckt syn ende 2 a 3 dagen werck aen is, soo lange noch sullen blyven liggen om de reyse met lief te aenveeren. Ic ken niet bemercken, dat de Engelsz. het recht menen, bevinde geen ijver in haer tot vorderinge van de voyagie. Nae de genome resolutie sal men nu gaen repareren des Diamants flockemast, waernaer de geheele vloote moet wachten. Sij souden soo wel in teerste, dat wij op de rede quamen, kennen by der hant nemen hebben, alsnu men weet niet, onder wat pretext men t' lytgen van verlange sal soucken, men seijt twee a drye dagen, dat met futselen wel seven valt, claech men hier over, wat salt voorderen. Het is seer verdrietich met volck gescheept te syn, die geen lust ofte ijver tot de voijagie ten allegemeynen dienste heeft, aensiet haer advijs, den 4e deser gegeven, waerinne oordeelen best te wesen, dat de vloote nae Batavia gaet. Den 5e deser, als men comcn sal tot conclusie ende haer afvordert, off ijmant naerder bedenckinge genomen heeft, seggen neen ende persisteren bij de voorige advijs. Naer wenich discoursen vresende, het haer tegen mocht vallen, vertoonen haer advijs schriftelijck, waerinne d' inhout, dat het raedtsaem ware met de vloote nae Celebaer te gaen, van daer een jacht ofte jonck nae Batavia te seinden met advijs om ordre van U Ed. t' ontfangen. Wat alsnu met de vloote doen sullen sonder te willen aensien de veelheit van tijden, die ondertusschen soude geconsumeert worden ende dat het alsdan te laet soude vallen de craecken aldaer in tcruisen te renconteren. Midshalven, indien de gelegenheit des tijs ten dienste van de Compaaignie vereyste, dat de Engelsz. terugge hadden mogen laeten gaen, ic waere van haer liever ontslagen, als dat se bij ons blijven, dan geconsidereert, hoe de schepen in Batavia infructeus soude leggen ende niet en weet, off den vijant de vreese eenige voorsichtijcheit gebaert heeft, waerover niet vremt ware, dat de gallionen de craecken van Goa tot op 12 ofte 16 graden suijtlijcker breedte, nae het vrouch ofte laet mochte wesen, soo verre quamen te convoijeren, vandaer nae Mousambique gingen omme de craecken, comende van Lisbona, nae Goa te convoijeren, opdat se voor de Anemigos Confredados^{4}} te beter bewaert mogen sijn. Soo is daervan geen voorstellinge gedaen, noch bij de Engelsz. niet van gementioneert. Wat sal men doen, tis beter, dat

haere macht van malcanderen gesepareert blijve om bij qualyck menen tot wtvoeringe van haere boosheit met de schepen gediverteert te syn, als tot Batavia met ongetemde hoovaerdie ijets infructueus te houden. Dese gaet met t' jacht Cleijn Enchuijsen, dat expres met advijsje afgevaerdicht wort, opdat U Ed. onse veranderinge van coursen ende de misreijse van de gedestineerde plaatse op Mallabar verstaende in toecomende te beter sullen mogen reguleren. Myn ooghmerck is voor als noch met de geheele vloote op 12 gr. suytlycker breedte off wat noordelycker op de longitudo Brandaon, Cordados, Garojaes ende de droochte Anaser te cruijsen, dan ic soude de cruijsinge voor seekerder houden, indien geen stilte noch sieck volck bequamen, benoorden Ilges Asete Sunaos ende Ostier Sunaris op 2 gr. besuyden den Equinoctiael, alsoo de craecken aldaer eerst passeren ende soo de wint wel dient, gaen de craecken van daer S. ten W. aen. Soo die scherp valt, worden gedwongen over de droochte Anasare, die diep genoch syn ofte niet, mogende verbij Mousambique passeren omme soo nae den Equinoctiael te houden, en hebbe ic d' Engelsz. geen openinge gedaen, opdat de swaermoedige niet swaermoediger en worden. Ter gedestineerde plaatse van 12 gr. suytlycke breedte ende longitudo Brandaen gecomen sijnde, sal sien, hoe hem den tyt, weer ende wint aldaer gedraecht ende nae gelegenheyt in de vergaderinge voorstellinge doen, opdat soo tot bewaring van volck als becoming van vyant den besten wech gewandelt ende vercosen worde, den tijt verstreecken, vanwaer wij onsen cours sullen nemen benoorden Madagascar, alsoo ic niet en twyffele, ofte sal van 10-12 gr. besuyden den Equinoctiael ende minder op, noch beter de Majottes kennen beseijlen omme, van daer gaende, te cruijsen, soo op de cracken van Goa, in Musambique deur tegenspoede vervallen, als die van Lisbona wachtende syn ende voorts in tafgaende mouson, in tachterste van Augusti naer Mallabar ende Goa te loopen omme te sien, waer verder afbreuck aan den vijant sullen kennen doen, soude nochtans als vooren bewesten de Maldivas gecomen synde ende weer ende wint toelaet, dat het roode meer ken beseylt worde, de coopmanschappen met alsulck een schip, als best sullen vertrouwen, ingescheept ende derwaerts te seinden, opdat de negotie haeren voortgang hebbe. Indien den tijt medebrengt, sal niet versuymen de stabulatie in negotie in de Golfo van Persia te versoucken alsmede Suratte te provideren, soo het Noortmouson niet te stijff deurwaeijt aen te doen. Steven

Cocteles ⁹), die geemploijeert hebbe als secretaris van de rade breedende defentie, is op sijn versouck gelicentioneert ten aensien syne indispositie hierneffens nae Batavia te gaen, alsmede noch een Charles, vryman, dic de absentie van sijne portugiese vrouwe niet langer heeft kennen dragen, het achterwesen[de] sal hij aan tcantoir aldaer voldoen. Alsoo wij ten langste noch boven negen maenen niet sijn geprovideert ende alhier het huijs ten aenval is, ooc geen verversinge van vlees binnen schip, maer met soute hagges ⁹) de vrinden moet tracteren, waerdeur wat veel geconsumeert wort, hebbe oversulcx dit bijgaende jacht afgelicht twee vaten vlees, een vat speck ende 1½ amen olijje. Indien de vloote mel wat souts geprovideert ware, soude wel gecomen hebbe om aen de Majottes eenich vlees sonder been te souten omme daermede een half jaer te behelpen, dat nu versuijnt is, mogen sien, hoe hem den tijt aldaer gedraecht. Op gisteren hadde ic gehoopt, dat den Diamant gereet soude hebben gevallen, dan alsoo tot vandach op den middach noch werck heeft, is geresloveert, soo haest gereet sal sijn ende de wint waeijt, dat met de vloote sullen t' seijl gaen ende onse cours nemen op soo veel suytlycke breedte, totdat in de travande S.O. winden sullen syn gecomen, vanwaer west sullen aengaen omme boven de Maldivas te loopen. De Engelsz. refuseren te teecken den resolutie, den 5 des avonts genomen nopende twachten nae den Diamant, seggen, hadden wij geweten, dat het wachten daer alleen naer waer geweest, soude het ongerekereert gelaten hebben, alsoo de fockemast noch wel soo lange soude hebben gehouden, daer nochtans in volle vergaederinge een ijder hem verclaerde den 6e gereet te wesen omme den 7e smorgens te seijlen. Sij willen, dus doende, t' gene tot hare last comt, met openbare leugenen excuseren. Haer gemoederen schijnen wat versacht te sijn ende den mont doet haer sprecken; sij willen gaen, waer ic gae ende alles met lief volbrengen, den tijt sal daer van getuijgen moeten sijn. Wij hebben alhier te veel tijts geconsumeert. Indien dc Engelsz. sinceer ende alles wel meende, soudhen acht dagen verder geseijlt hebben, dat ons aldaer in tcruisen wel te bate soude comen, sullen alsnu soo laet daer comen, dat wel eenige craecken mochten gepasseert sijn. In tvoorste Januarij behoort men in tcruisen te wesen, dat ic besorge wel ultimo sal vallen. Wat sullen wij doen, matroosn spreckwoort seijt, die met den duijvel gescheept is, moet er met voort, soo gaet het met ons gegenwoordich. Moeten noch goede

woorden geven ende patientie hebben, opdat de boose niet booser worden.

Hiermede

Edele, manhaftige, wijse voorsinnige seer discrete Heere, sijt nae groetenisse Godt almachtich bevolen, die U Ed. wil sparen in langduijrige gesontheijt, ter salicheijt. Amen. Actum desen 14e December in tschip de Goede Fortuin, geanckert onder Ilge Nassauw aen de Zuydsijde op 3 2 / 3 graedt Zuijdlycke breedte.

UED. Dienstwillige Dienaar

J. Dedel.

CXXXIX. TRANSLAAT VAN EEN BRIEF
VAN DEN KONING VAN SIAM, AJODHJA 5 JANUARI 1622¹⁾.

Geschreven, als wesende het eigene woort van synne keyserlyck maesteyt van Sijam, conninck in Judea, door t' Jaywpia Serydorma Raija Tytgiel T'gadij Amatiane Tschip Pipittuy, Rattua Cansathij Voudy Abeija Berij Barco Cormma Paho Jaupia Paeolang aen den Ed. heer Jan Pietersen Coen, van wegen dEd. Heeren Staten Generael, Syn Exele. Gebooren prince van Orangien, Grave van Nassouw etc. ende de Heeren bewinthebberen der vereenichde Nederlantsche compe. Gouverneur Generael over de Nederlansche volcken, forten, casteelen ende schepen in Oost Indien.

Met den Capiteijn Jacob Constandt²⁾) syn ons synne Ed. van herten aengenaeme missive met het bijgesondene, mitsgaders dien aen synne Magesteijt is geweest ende wt grooter contentement uijt den inhoudt van dien heeft ontfangen ter presentie van Capiteijn Jacob voormelt, synne Mat. gelevert, voorgedragen congratulatie hem te vinden als in de persoonlycke tegenwoordicheijt van synne Ed. ende in desen tgeluck synner voorsaeten te passeren, die van soo veer geseten nochtans trouwe vrienden, geen soo volmaeckte kennisse olste wetenschap en hebben gehad, hoewel synne Mats. landen veer ende ongelegen om met

Hollansche oste de Nederlansche natie ende landen te houden alsulcker corespondentie ende te vergelden soo groote ende onverdiende eer oste vrientschap, synne Mat. voor desen geschiet, niet en sal naerlaten hem dies te meer te versekeren, alle onse ende de Holl. se ote Nederlansche natie landen ende volcken als één landt, natie ote volck te houden sy, noch geen verbondt ote unnijs soo sterck, dat bij onse t' samenvercnochte vrientschap te compareeren is, insgelyckx oock nimmermeer en can vergeten, maer altyts gedacht ende erkent worden de loffelycke begeerte van synnen broeder, den Coninck van Holland, synne onderdanen in ons landt te trachteeren, evenals hem genegen ende bereyt vondt met alle de onse in faveur ende vruntchap te handelen, gelyck tselve tot noch toe in alle mannieren naergecommen ende onderhouden is, alsoo dat met groote vernoeginge van beyder onse onderdanen, die, als van weerelsche veranderinge vermoeijt, hare rustplaetse nemen onder de schaduwe van de wijt uigtgebreyde tacken onser beyder Coninckrijcken, soo ons oock immageneeren, synne Ed. voorsichticheijt ende loffelycke beleydinghe niet en sullen syn de minste maer wel de voornaemste instrumenten, soo ons tot een vast ende seker fondament van een soo lanckwyligen vriendschap, als sonn ende mane haer schijnsel behouden, sal mogen van noode syn, achtende voor een cleyn bewijs van sulcx synne Ed. offitieuse presentatiën van alle hulpe ende faveur aen onse onderdanen, t' sij gemoetende in see ote commende onder UEd. gebiedt, te sullen presteeren, gelyck tselve benefens sijnne Ed. gantsch hoochgeachte scheynckagien weerdichlyck geaccepteert ende aengenomen heeft, waerop wel hadde gewenscht synne Ed. al overlanghe met desen benefissen een cleijnne ende geringe vereeringhe hadde mogen gemoeten, dan dewylle capteyn Jacob voermelt met andre synne Ed. affairen is geoccupeert geweest, tot noch toe naer gebleven is.

Soo ist, dat niet liever siende als de gegenwoordige gelegenheit, die niet en heeft willen voorbijgaen sonder aen synne Ed. aff te veerdigen 2 onser dienaers, namentlijck Chou Annare Chidt Lackdy ende Mintsine Mentherij onder den goede recomandatie van onsen beminden capiteijn Cornelis van Nijenroode, teneynde door haer synne Ed. onse missive ende cleijne erktenisse moeten werden beliaudicht ende voorts mondeling onsen goeden wil ende meyninge naerder verclaert gedaen wierde.

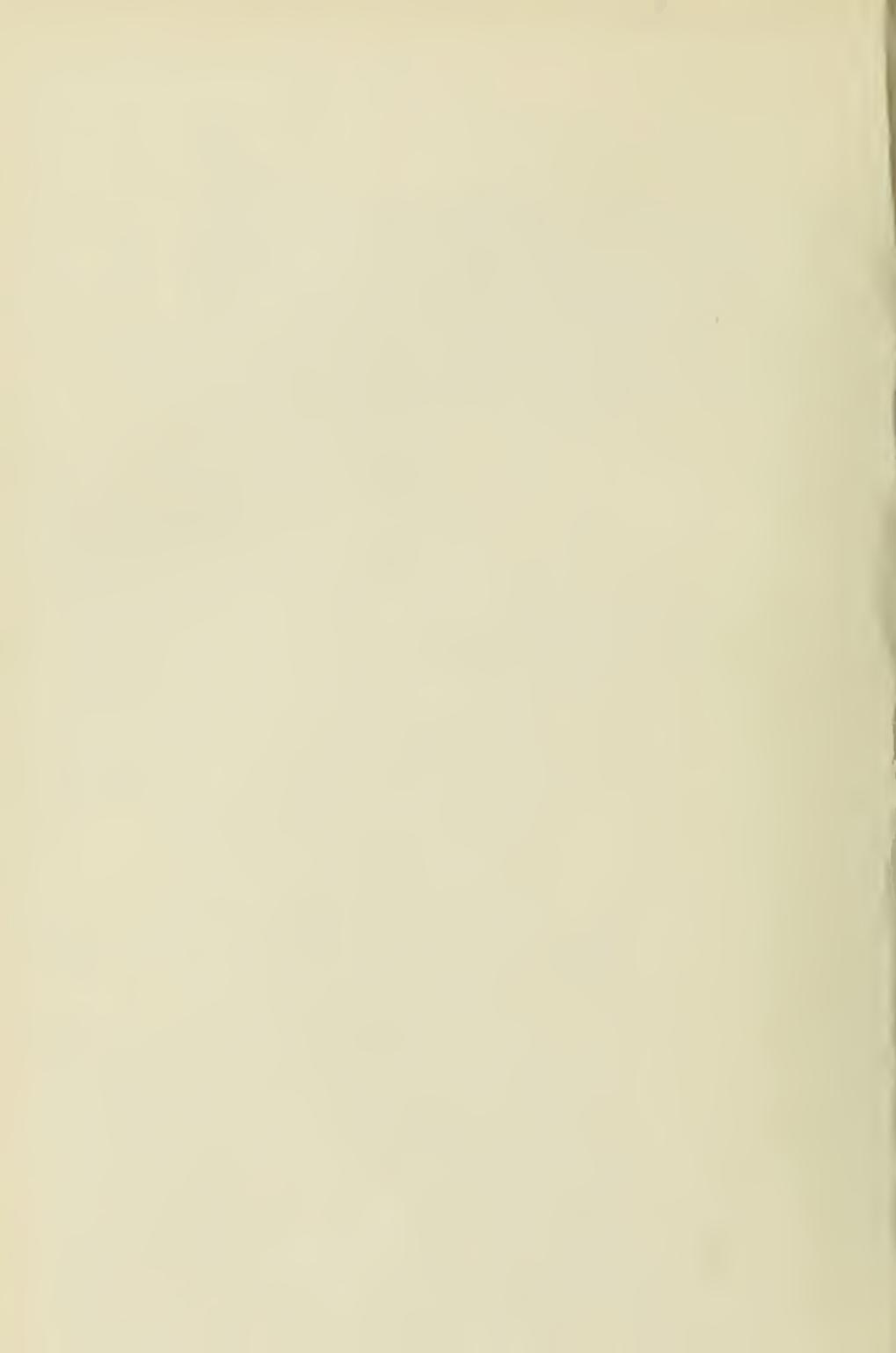
Wij en twyffelen niet, ofte en is synne Ed. genouchsaem bekent, de landen ofte rycken van Camboydia al over lange jaren hebben gestaen ende subieckt geweest dit ons conninckrijcke van Judia, diensvolgens coestumme om de uytgelegenheit dells in onse onderdanen, genaempt Praserij Soubhaima de Raya, die geduerende syn gouverne onse bevelen in alles is naer gecommen ende gehoorsaem geweest, totdat naer de doot dells zynnen soone Tchesta ³⁾ sonder ons hierinne tercennen synnen vader in trijck gevolcht, hem selff alsoo onbehoorlijck ingedrongen ende tot conninck opgeworpen heeft, waervoor hem aldaer doet eeren ende erkennen, dies hem synne Magesteijt ten hoochsten gegraveert is vindende, synne armineije soo te water als te lande is derwaerts seyndende, opdat voorgemelde landen van Camboydia mochten worden gebracht t' onser vooriger gehoorsaemheit ende om dies wil beyde Conninckrijcken ofte landen van Hollandt ende Sijam in egaele ofte eenparighe vrientschap d' edele puijrheit des goudts te boven gaet, t' welck geen ver mengelinge en can onderworpen syn, tensy de geheele masse daerdoor verergert ofte vervalst worde, insgelycx oock des eenen ondienst, den anderen niet en can ofte en behoort buijten gevoelen te syn, derhalven vertrouwende, dat syn Ed. hert ende couragieus gemoet altijs sal genegen syn bevonden worden conninghen ofte princen in hare gerechticheit te manteneeren ofte, verongelijckt synde, voor te staen, synne Mat. by desen vriendelycken doet versoecken, t' selve met d' occureerende gelegenheit. gelieve te bethoonen ende als ten dienste van beyde de Coninckrycken van Syam ende Hollandt desen Camboijtsen oorloghe soo seer ter herten gae ende ons alsulcken secoers gelieve te presenteeren, als d' unye ende onderlinghe verbant van beyde de Conninckrijcken medebrengt ende verleyschende is ende opdat selve in bester wegen effectueere ons in desen te versien met alsulcken overhooft, die in wyse ende costuijmme onser natien ervaren is ende met het secoers synne Ed. sal gelieuen te distinneeren benefic dese beyde onse dienars op Cambodgia aff te veerdighen, soo haest immermeer doenelyck wesen sal, ten eynde haer met donse, soo verhoopen, aldaer sullen wesen geariveert, versamen mochte, onse vloote te water, soo alreede veerdich is, vertrock uijt onse riviere derwaerts binnen dese maene van Aeij.

Dese dan overgroote vrientschap ons alreede verseeckerende by alle natien geen cleijne achtbaerheit ende verwonderinghe veroor-

saecken sal, dat twee soo veer gelegen volcken malcandren soodanigen bewijs harer trouwe ruijm bethoonende sijn; eyndelijck ende tot besluijt is andermael synne Mat. vriendel. versoeckt, synne Ed. alsulcken resolutie gelieve te nemen, waerdoor voortaan altijts mogen disabuseeren ofte verontuijten onse soo vaste verbindenis in geenen deele werde gecrooct ofte onse vrientschap eenige versmaetheijt onderworpen wesen sal, gelyckerwies ons vermogen daertoe geleeycken strecken ende voegen sullen. Aldus gegeven in ons conninckrijck van Syam der stadt Judia ady 5 Jannearij 1622 stillo.

AANTEKENINGEN.

AANTEKENINGEN.

I.

¹⁾ Vrijwel alle brieven zijn gecopieerd naar de verzameling Overgekomen Brieven en Papieren van het Koloniaal Archief, berustend in het Algemeen Rijksarchief. Deze brief is te vinden in nr. 969, 1615 folio 154. Afschrift aan bewindhebbers gezonden: 10 November 1614 (*Coen* I, 75). Gebruikt: *Borneo* p. 151—153.

²⁾ Everard Deyn(s), voer 1613 uit onder de vlag van Brouwer, hij was opperkoopman te Soekadana, werd Juni 1616 vervangen door Hendrik Vaecht en met de Enckhuysen naar Sumatra's Westkust gezonden, kwam na October d.a.v. per Valck vandaar te Bantam terug, repatrieerde kort daarna met het jacht Dolphijn.

³⁾ Verloren gegaan.

⁴⁾ Darling. Dit schip van de Engelse O. I. C. kwam 3 April 1614 te Soekadana om na enige maanden naar Patani te vertrekken, waar het 30 Juni aankwam.

Calendar, I p. 37—40, 55—57, 65—67

⁵⁾ Gewichten. Zie de lijst achter de aantekeningen.

⁶⁾ Waren. Zie de lijst achter de aantekeningen.

⁷⁾ Munten. Zie de lijst achter de aantekeningen, rs. = realen.

⁸⁾ Ellert Ellertsz. de Jonge, 1612 assistent te Patani, (*Patani* 60, 75), mogelijk dezelfde, die 16 Januari 1615 als onderkoopman wegens „onachtsaemheijt ende desbauche” van Boeton werd gelicht en zonder gage met de Rotterdani naar patria gezonden.

⁹⁾ William Keeling, nam 1601—1603 deel aan de reis van Lancaster naar het Oosten, ging April 1607 met drie schepen via Sokotra, Priaman, Bantam naar Banda, stichtte de Engelse factorij te Bantam en kwam Mei 1610 in Engeland terug. Hij vertrok Maart 1615 als „generael” van een vloot van vier schepen naar Soeratte, Atjeh en Bantam en repatrieerde einde 1616, stierf 1620. Vgl. *Buysero* p. 222, *Calendar*, passim, *Biography*, vol. X, p. 1188.

¹⁰⁾ Benjamin Tebeth. Onbekend Engelsman; mogelijk tenrechte Benjamin Farie, koopman op de Darling. Vgl. *Buysero* p. 125 en *Letters*, passim.

¹¹⁾ Hugh Greete. Engels koopman en diamantkenner te Soekadana, sinds 1610 in dienst der Engelse O. I. C., gaf 22 November 1617 den bottelier van de Nederlandse loge te Bantam een houw in den rug, werd in 1618 door Pepwell uit de gevangenis bevrijd. Vgl. *Calendar*, passim en *Letters*, passim.

¹²⁾ Robert Larkin sinds 15 Januari 1610 in dienst van de Engelse O. I. C., kapitein van de Darling, later hoofd van de factorij te Patani, waar hij 12 Mei 1616 stierf. Vgl. *Calendar*, passim, *Letters*, passim, *Patani*, passim.

¹²⁾ *Hendrick Vaecht*, juwelier, Januari 1611 assistent te Bantam, later te Soekadana, waar hij in 1616 Deyns als opperkoopman opvolgde, in October 1617 werd hij van daar terug geroepen, kort daarna repatrieerde hij per Goede Fortuin, in 1620 kwam hij, weer als opperkoopman, terug, 24—27 April 1620 was hij als onderhandelaar te Bantam werkzaam, waarna hij op de Hoope met de vloot van defensie naar de Philippijnen werd gezonden; hij sneuveld in 1623 voor Macao.

¹³⁾ *Gerrit van Heussen*, onderkoopman te Soekadana; verder onbekend.

¹⁴⁾ Gouverneur van Soekadana. Soekadana stond sinds 1608 (1607?) onder een koningin, Poetri Boengko, die 1621 stierf. Met den gouverneur is de riksbestuurder bedoeld. *Borneo* p. 133.

¹⁵⁾ De 4 bedoelde Nederlandse jachten waren medio 1612 voor Soekadana. *Borneo* p. 146, 147.

¹⁶⁾ *Willem Jansz*, verder onbekend schipper; niet te verwarren met zijn talrijke naamgenoten.

¹⁷⁾ Kleedjes. Zie de lijst achter de aantekeningen.

¹⁸⁾ *Francisco Sampayo*, ten rechte Campayo. Spanjaard, genoemd in een brief van Farie (I, 9) aan Jourdain. *Letters* p. 55, *Calendar* no. 716, 745.

¹⁹⁾ Kiragie?

II.

¹⁾ 970, 1616 I, folio 114—122. Beantwoord 10 April 1615 (*Coen* II, 1), inhoud aan bewindhebbers gemeld 3 Maart 1615 (*Coen* I, 110). Gebruikt: *Quinam* p. 12, 13, *Indo China* p. 117.

Jacques Specx. De latere gouverneur-generaal, vgl. *Encyclopaedie* IV, 50, *Gouverneurs-Generaal* 40, *G's. G.* VI, *Buysero* 238, *Woordenboek* VI, 1251, *Gezaghebbers* 136.

²⁾ Cavatatie?

³⁾ gheimpreegeert?

⁴⁾ Scheepstypen. Zie de lijst achter de aantekeningen.

⁵⁾ *Hendrick Brouwer*. De latere gouverneur generaal, vgl. *Encyclopaedie* I 415, *Gouverneurs-Generaal* 43, *G's. G.* VII, *Buysero* 174, *Woordenboek* V, 54, *Gezaghebbers* 137.

⁶⁾ *Jan Joosten van Lodensteyn*, particulier Nederlands koopman sinds 1600 in Japan, die in 1623 verdronk bij de stranding van zijn jonk op de „Paerel“ droogte, vgl. *Tresoor* 277.

⁷⁾ *Elbert Woutersz. Joncheyn*, sinds 1605 in compagnies dienst, onderkoopman te Sakai (Japan), sinds 1615 opperkoopman onder Specx te Firando, hem werd 13 Juni 1620 toegestaan naar Jakatra terug te keren, vanwaar hij Januari 1622 als opperkoopman op de Westvrieslant repatrieerde.

⁸⁾ *Matthijs ten Broecke*, voer in Januari 1610 onder Both naar Indië en kwam Februari 1611 te Bantam aan, vanwaar hij als onderkoopman naar Firando werd gezonden; hij maakte enige reizen naar Siam en enige hofreizen en kwam waarschijnlijk met Specx 3 Dec. 1621 naar Batavia, waar hij vóór 29 April 1622 stierf.

⁹⁾ *Fideory Samma*. Hideyori, zoon van Hideyoshi, den bekenden veldheer en regent, die in 1598 was gestorven. Hideyori was vóór dien als kind met Ieyyasoe's dochter gehuwd, door wien hij uit de opvolging van zijn vader werd verdronken. H. was den Christenen goed gezind. In 1615 geraakte hij met Ieyyasoe in oorlog en kwam 9 Juni te Osaka om. Vgl. *Japan* 50—65, 163—165.

¹⁰⁾ Keizer van Japan. Bedoeld is de beroemde shogoen Iyeyasoe, die Juni 1616 stierf.

¹¹⁾ Gerard Reijnst. Gouverneur-Generaal. Vgl. *Encyclopaedie IV* 598, *Gouverneurs Generaal 26, G's G. II, Woordenboek IV*, 1147.

¹²⁾ embroullie, verwarring.

¹³⁾ Hendrick Jansz, was van ± 1603 tot 1618 te Patani werkzaam, sinds Januari 1611 als hoofd van de factorij in den rang van opperkoopman. Hij viel 15 December 1618 op weg naar Jakatra met de Swarte Leeuw in Engelse handen; zij brachten hem naar Bantam, van waar hij 25 Februari 1619 te Jakatra kwam. 2 Juli 1619 ging hij als commandeur van vier schepen naar Djambi en Patani, voor welke plaats hij 27 Juli twee Engelse schepen veroverde. Hij repatrieerde 22 Januari 1620 aan boord van de Dordrecht als mede-commandeur met Adam Westerwolt (XXXII, 1) van een retourvloot. Vgl. *Patani* passim, *Buysero* 21, *Janssen*, passim.

¹⁴⁾ Pieter Jansz, stuurman van de *Hasewint*, is niet verder te onderscheiden van zijn vele naamgenoten.

¹⁵⁾ Verdubbelen, de kiel van een schip van een nieuwe dubbele huid voorzien.

¹⁶⁾ Knie, zwaar kromhout, dat een balk met een vlak of wel twee vlakken met elkaar verbindt.

¹⁷⁾ Boevenet, bovennet, is hier boven- of opperdek.

¹⁸⁾ Navegaer, avegaar, groote boor met dwarskruk.

¹⁹⁾ Adriaen Cornelisz, mogelijk A. C. uitgevaren als onderstuurman van 't *Fortuin* die 7 Januari 1617 opperstuurman op de *Eendracht* werd. Gedood werden bij de bedoelde gelegenheid Cornelis Claesz, van Toornenburch en de Japanner Bastiaan Coyenier; vgl. *Quinam* 14.

²⁰⁾ Aldaer, bedoeld is: in *Cochinchina*.

²¹⁾ Tsiono, tinden, termen, waarvoor geen Nederlandsche aequivalenten bestaan.

²²⁾ Cattanys, Japansche zwaarden.

²³⁾ Pangaran, *Pangeran Aria Rana Manggala*, oom van den vorst van Bantam, sinds einde 1608 gouverneur en riksbestuurder. Hij gaf zijn neef geen aandeel in de regering, ofschoon deze reeds meerderjarig was. Hij trachtte een politiek van onzijdigheid tussen de vreemdelingen te handhaven om zoo zijn stad van de handelsoordelen te laten genieten. In *Coen* en *Buysero* wordt hij voortdurend genoemd. Hij had een groot aandeel in de gebeurtenissen vóór Jakatra in het voorjaar 1619 en was sinds eind Mei van dat jaar met de Nederlanders in oorlog. Hij trad 16 Nov. 1624 af, doch behield grooten invloed tot zijn dood op 13 Mei 1626. Vgl. *Banten*, passim.

²⁴⁾ Louis Martins de *Figurenda*, Portugees koopman in Japan.

²⁵⁾ Cabeiar, poedersuiker.

²⁶⁾ Clauwen, verdroogde ranken en wortels, in het bijzonder van gember.

²⁷⁾ Spialter, spialter, óf zink (vgl. *Beschrijvinge in Voce*) óf mengsel van lood en tin.

²⁸⁾ concchieren; concipieren?

²⁹⁾ broulijon, verwarring.

³⁰⁾ pretio couranti, prijscourant.

³¹⁾ pertout, op het laatst van.

³²⁾ vice gouverneur generaal. Bedoeld is de latere gouverneur generaal Laurens Reael, die 28 Februari 1613 door Both benoemd was tot vice gouverneur over de

Molukken, Amboina en Banda. Vgl. *Encyclopaedie III*, 557, *Gouverneurs Generaal 29, G's G. III, Woordenboek IV*, 1121.

III.

¹⁾ 970, 1616 I f. 63—67. Inhoud aan bewindhebbers gemeld 22 October 1615 (*Coen I* 124). Vgl. voor de hier behandelde gebeurtenissen: *Bouwsloffen I*, 191, *Européërs*, 8e ged. 149, *Beschrijvinge IIe bk. I*, 150, en voor de Engelse versie *Letters III*, 143—146.

Jan Gruijter kwam Januari 1614 als opperkoopman met de Hoop uit patria te Bantam en werd op de Groene Leeuw geplaatst. Bij sententie van 16 September 1615 werd hij, nadat hij reeds eerder door Both voor een vergrijp was gestraft, wegens herhaalde dronkenschap en wangedrag veroordeeld naar patria teruggezonden te worden. Hij repatrieerde begin 1616 met de Mauritius en klaagde te Hoorn over Coen's optreden.

²⁾ *Steven Coteels* voer 14 Mei 1606 als onderkoopman op de Veere onder van Caerden uit, bereikte 6 Januari 1608 Bantam, repatrieerde 15 November en kwam 12 Augustus 1609 in Zeeland aan. Hij voer 30 Januari 1610 als opperkoopman op de Goes onder Both weer uit en kwam 10 December te Bantam. Hij werd overgeplaatst op de Vlissingen en werd in September 1611 directeur van den handel te Amboina. In Sept. 1617 was hij te Jakarta; hij repatrieerde 14 Januari 1618 met het Wapen van Zeeland, dat 23 Juli 1618 te Vlissingen kwam. Een jaar later was hij weer in Indië en trad in September 1621 op als secretaris van den scheepsraad van de vloot van defensie onder Jacob Dedel ter kust van Malabar. 24 Dcc. werd hij wegens ziekte met de Cleen Enckhuysen naar Batavia teruggezonden. Vgl. *Buysero*, 186.

³⁾ *Jan Pietersz.* voer 2 Juli 1613 uit als schipper van de Nassau, die 2 Augustus 1614 van de vloot van Reijnst scheidde om onder P. v. d. Broecke naar de Roode Zee te varen; hij stierf in 1615 voor Japara.

⁴⁾ *Abraham Sterck* voer in 1613 als opperkoopman onder van Surck uit. Hij werd in 1615 met de Enckhuysen naar de Molukken gezonden via Makassar, vanwaar hij de factorij lichtte en naar Bantam terug keerde. Bij resolutie van 27 Juni 1615 werd hij tot hoofd van de factorij te Djambi benoemd. Hij voldeed daar zoo slecht, dat hij tegen het einde van het jaar door Soury moest worden vervangen. Met de Halve Maan ging hy naar Bantam, vanwaar hij bij resolutie van 14 Juli 1616 wegens „frenesye“ (dan „Godloft eet ende drinckt neffens een gesonden“) als onderkoopman met het Hert naar patria werd gezonden.

⁵⁾ *Bely. John Baylie*, Engels opperkoopman op de Thomasine. Vgl. *Letters II en III passim, Calendar passim*.

⁶⁾ *Adriaen Block Martensz.*, in 1601 schipper op de Zwarte Leeuw onder Jacob van Heemskerk, in 1611 commandeur van een uitzeilende vloot van 12 schepen, opperkoopman, gouverneur van Amboina (1614—1617), vertrok vandaar 12 Juli 1617 en repatrieerde 19 December 1617 met drie schepen. Hij verliet 12 Oct. 1627 Texel op de Prins Willem en kwam 22 Juni 1628 te Batavia als commandeur van een vloot van 11 schepen, extraordinaris raad van Indië, 25 Augustus 1628 belast met het toezicht in de stad gedurende het beleg, 15 November 1628 geschorst als raad van Indië, 4 November 1629 baljuw. Hij repatrieerde 8 Maart 1631 als passagier. Vgl. *Buysero*, 168 en *Woordenboek III*, 121.

⁷⁾ *Kapitein Hitoe.* Het invloedrijkste hoofd der dorpen van Hitoe, hoewel niet de eerste in rang; tevens vertegenwoordiger van den sultan van Ternate. (Vgl. *Corpus I*, 31 nt. 4). De kapitein Hitoe uit Coen's tijd trachtte voortdurend een bemiddelende houding aan te nemen tussen de verschillende machten in het Oosten van den Archipel. Coen vertrouwde hem niet; hij stierf in April 1633, nadat hij in 1628 zijn opwachting te Batavia gemaakt had.

⁸⁾ *Orangkaja Tikoes.* Orangkaja is letterlijk uit het Maleis vertaald: rijke (kaja) man (orang); de term wordt gebruikt voor aanzienlijke, landsgroote, doet denken aan het Spaansche ricohombre. O. Tikoes was een den Hollanders slecht gezind hoofd te Loehoe, waar hij nog in 1622 tegen hen intrigeerde. Vgl. *Letters II*, 272 en 307, en *Calendar I*, 373.

⁹⁾ *Kimelaha Sabadin.* Kimelaha, Ternataanse titel; K. Sabadin vertegenwoordigde den vorst van Ternate op Zuid Ceram en zetelde te Loehoe. Hij toonde zich in het openbaar Nederlands gezind, maar stookte in het geheim de inwoners tegen hen op. Deze diplomaat stierf einde 1619 en werd opgevolgd door Chatib Daja of kimelaha Hidajat die veel sterker anti-Nederlands was.

¹⁰⁾ *George Ball,* Engels koopman, in 1613 te Bantam werkzaam, ging Januari 1615 op de Concord onder Castleton naar Makassar, Amboina en Banda, was sinds 1616 hoofd van de loge te Bantam, ging 1619 met de Engelse vloot naar Masulipatam, waar hij 21 Maart 1620 wegens knoeierij werd afgezet. Hij repatrieerde 28 September 1621 met de Royal James en stierf in 1625 te Londen. Vgl. *Buysero*, 167.

¹¹⁾ Gepitchaert van Malcis bitjara = spreken; bitchaeren werd in het Nederlands gebruikt voor beraadslagen, pitcharinge voor beraadslaging.

¹²⁾ *Kitchil Banda.* Ketjil is Maleis: klein. Als titel wordt het vooral in de Molukken gebruikt voor afstamelingen van vorsten. De hier bedoelde persoon is verder niet bekend.

^{12a)} Groot moeson, tijd van levering der specerijen.

¹³⁾ Cacquy. *George Cokayne* werd in 1609 door de Engelse I. C. voor 7 jaar in dienst genomen. In 1613 was hij factor te Makassar. In Januari 1615 werd hij door Ball meegenomen naar de Molukken, hij keerde van daar weer naar Makassar terug. Begin 1617 was hij te Soekadana. Bij zijn reis van daar naar Bantam werd hij in Mei 1619 te Cheribon door Chinezen vermoord. Vgl. een brief van hem in *Calendar I*, nr. 1006.

¹⁴⁾ Pedarme, wapen, bestaande uit een stok of kolf met ijzer beslagen of met ijzeren punt.

¹⁵⁾ *Quint(ijn) Pietersz.* (Wiltfanck) komt voor als schipper van de Maan. 1616, (repatrieert Juli 1616 als opperstuurman op de Zeeland), van de Westvriesland 1619, van het Hert, Dec. 1619. Hij maakte onder Dedel van October 1621—Juni 1622 de expeditie naar Malakka en Moçambique mee en repatrieerde in 1623 onder Coen.

¹⁶⁾ *Louis van Ludtsen*, verder onbekend.

¹⁷⁾ Swalpen, zwalp, dikke ribbe in den romp van een schip.

IV.

¹⁾ 972, 1616 III, folio 94—97.

Het is niet zeker, aan wien deze brief gericht is. In het begin van alinea 3 wordt over den president, d.i. Coen, als over een derde geschreven (vgl. noot 30). Reynst

en de hem vergezelende Raden van Indië (St. van der Hagen, C. Dedel) kwamen echter eerst 4 October 1615 uit de Specerij-eilanden te Bantam aan, zoals Coen v. d. Broeck 21 October mededeelde (*Coen II*, 14). 28 Oct. schreef Coen weer aan van den Broeck (*Coen II*, 16, noot), maar die brief is verloren gegaan. Vgl. ook VIII in den aanvang („brieven aan U.E.”, hier is mogelijk Reynst bedoeld). Coen zond 25 Dec. 1615 een copie van IV naar patria (*Coen I*, 155), IV was pas 4 November door hem ontvangen. De brief wordt vermeld *Buysero* p. 180.

Abraham van den Broeck voer 12 Mei 1605 uit op de Oranje als secretaris van Matelieff en maakte diens reis mee tot 16 November 1607, toen hij van Pahang naar Johore als factor werd gezonden, 3 Februari 1609 werd hij opperkooptman op de Rode Leeuw, waarmede hij 1 Juli 1609 te Firando kwam om de hofreis te maken, 30 October 1609 was hij weer te Patani, 10 Januari 1610 vertrok hij naar patria, waar hij 21 Juli aankwam, 2 Mei 1611 tot 2 Februari 1612 voer hij als opperkooptman op de Banda onder Reael naar Bantam, 16 Februari 1612 beging hij een manslag, waarom hij ter dood werd veroordeeld. Het vonnis werd niet uitgevoerd en hij werd met de Bantam 10 Maart 1612 naar de Molukken gezonden, waar Both hem weer naar Johore zond. 22 Januari 1613 werd hij te Amboina weer tot opperkooptman benoemd op Banda, vanwaar hij 3 Mei 1613 naar Amboina ging. Hij werd met de Klein Enkhuizen naar Boeton, Bantam en Patani gestuurd, vanwaar hij wegens wangedrag op Boeton naar de Specerij-eilanden werd gezonden, 13 Mei 1615 nam hij deel aan een verkenning op Aï; 23 Mei werd hij weer voor drie jaar als opperkooptman aangenomen, 8 September ging hij met de Aeolus van Bantam naar Johore, waarna hij 4 Maart 1616 op last van heeren XVII naar patria werd teruggestuurd. Hij vertrok 31 Maart 1616 met de Dolphijn van Bantam en kwam 10 September in Zeeland. Vgl. *Buysero*, p. 171.

Hendrick Bruystens vertrok in April 1613 met de Aeolus als opperkooptman en kwam eerst 1 November 1614 te Bantam. Hij nam daarna met dit schip aan Portugezen toebehorende jonken voor Grissee en vertrok 8 September 1615 via Johore naar de Kust van Coromandel. Op den terugweg strandde de Aeolus in Juli 1616 op Enggano. Br. bracht het bericht naar Jakarta en werd met de Zuidereendracht 5 November uitgezonden om de resten af te halen. Hij maakte nog een reis naar Coromandel en was later secretaris van Reael. Coen ontsloeg hem als zodanig en plaatste hem als opperkooptman op de Hoorn. Hij nam als kapitein deel aan de bestorming van Jakatra 30 Mei 1619. Niet lang daarna vestigde hij zich als vrijburger en nam herhaaldelijk deel aan koopvaartexpedities. Van 1 Juli 1620 tot 5 October 1621 was hij baljuw te Batavia, van 30 Mei 1624 tot 6 Februari 1625 mede voorzitter van schepenen. 3 Juli 1629 werd hij wegens zeeroof onthoofd. Vgl. *Buysero* p. 179 en *Bruystens*, passim.

Pieter Cornelisz kwam 1613—1614 uit als schipper op de Aeolus. Hij is moeilijk van talrijke naamgenoten te onderscheiden.

2) Koning van Johore (*Djohor*). *Radja Sabrang* (= vorst aan de Overzijde) ook *Radja Bongsoe* (= jongste [broer]vorst), ten rechte sultan Abdoellah Ma'ajatsjah, werd October 1613 na den dood van zijn broeder door den sultan van Atjeh tot vorst van Johore verheven, maar in September 1615 door hem verjaagd, waarna hij tot zijn dood in 1623 zwervende bleef. Vgl. *Djohor*, 8—31 en *Malaka*, 595.

3) *Pieter Both*, de eerste gouverneur generaal. Vgl. *Encyclopaedie*, I 403, *Gouverneurs-Generaal*, 23, *G's G. I*, *Woordenboek*, III 152. Blijkens aantekeningen rustende bij het Genealogisch Heraldisch Geootschap de Nederlandsche Leeuw

was hij geen zoon van Willen, maar van Hendrick Both. In die aantekeningen worden ook zijn vrouw — Sophia van Duverden van Voort — en kinderen genoemd.

⁴⁾ *Adriaen Jacobsz. van der Dussen* kwam in 1607 onder Verhoeff op de Delft als onderkoopman naar Indië, werd 1609 opperkoopman en kapitein op fort Barneveld (Batjan); in 1612 werd hij van zijn ambt ontzet. In 1614 werd hij naar Johore gezonden voor de oprichting van een nieuwe loge (vgl. zijn „Cort Verhael”, Bouw-stoffen I, 70). Tegen het einde van het jaar werd hij weer opperkoopman en ging onder Reynst naar de Molukken, was betrokken bij het lichten van de bevolking van Siau en werd in 1616 luitenant-gouverneur op fort Revenge (Ai). In 1617 werd hij weer uit zijn ambt ontzet en naar Bantam gezonden, vanwaar hij 18 Nov. met de Hoorn als opperkoopman naar Banda werd gestuurd. In 1619 voer hij daarmee vanaf Aladoera met de vloot van Coen naar Jakatra en werd hoofd van het kantoor te Djambi, waar hij 15 Juli aankwam. Eind 1623 was hij te Batavia terug, waar hij dienst deed als raad van Indië. Hij repatrieerde 31 Jan. 1624—17 Sept. 1624 onder de Houtman en werd 24 Oct. 1642 te Rotterdam begraven. Vgl. *Buysero*, 192 en *Woordenboek II*, 415.

⁵⁾ Koning van Atjeh. *Sultan Iskandar Moeda* (1607—1636), na zijn dood Makoeta Alam, Kroon der Wereld geheten, bracht Atjeh tot grote macht. Hij onderwierp grote delen van Sumatra en had de suprematie over vele inheemse vorsten daar en op het Maleise schiereiland. Ter Oostkust van Sumatra strekte zich zijn gezag tot Indragiri, ter Westkust tot aan Bentkoelen uit. Op het schiereiland onderwierp hij Pahang, Kedah en Perak. Hij was herhaaldelijk in strijd met de vorsten van Djohor en met de Portugezen te Malakka.

⁶⁾ Koning van Kampar, verder niet bekend.

⁷⁾ Sri Paduko, Sri Padoeka, letterlijk: glans van het schoeisel, zoveel als Zijne Hoogheid. Men wordt n.l. geacht zoveel eerbied voor aanzienlijken te hebben, dat men de oogen niet hooger op durft slaan dan tot hun schoeisel (Padoeka) en dat men, zoo ze nog hooger zijn, slechts de glans daarvan waarneemt. In ambtelijken stijl wordt de uitdrukking nog thans gebruikt van vorsten en hoofdambtenaren, ook Europees.

⁸⁾ Marianen, Maranen = Spanjaarden.

⁹⁾ Koning van Djambi. Te Dj. was een zoon van den vorst mede-regent, zonder dat duidelijk wordt, hoe hun bevoegdheden waren verdeeld. De oudste werd gewoonlijk Panembahan Kota Baroe genoemd, de tweede Pangeran Aria Keda. Beiden stierven kort na elkaar in 1630.

¹⁰⁾ Koning van Palembang, vorst Pangeran Sedang-Poera (1609—1616) werd opgevolgd door P. Sedang Kinajang (1616—1628), wiens zuster met den jongen vorst van Djambi gehuwde was. Vgl. *Europeërs IX*, 246.

¹¹⁾ Is het handschrift van IV over het algemeen moeilijk leesbaar, dit geldt vooral voor deze alinea. De tekst is ongetwijfeld corrupt. Na den moord op den vorst van Pahang heerde daar een staat van anarchie, waarbij drie pretendenteren optradën: de zoon van den vermoorde, een broeders zoon van den vorst van Djohor en een door de Maleiers van Broenei gestuurde kandidaat. Vgl. *Pahang*, p. 32.

¹²⁾ De bekende admiraal *Cornelis Matelieff* de Jonge sloot 17 en 24 Mei 1606 contracten met den vorst van Djohor (*Corpus*, I, 41). Hij bezocht in de tweede helft van 1607 China. Vgl. over hem *Encyclopaedie*, V, 759, *Zeemogendheid* I, 57—70, *Geschiedenis III*, 53—60.

¹³⁾ Admiraal *Paulus van Caerden* maakte als jonge man reeds de eerste reis naar Indië mee. Begin 1608 trachtte hij Djohor tevergeefs te bezieLEN. In de Molukken geraakte hij tweemaal in Spaanse krijgsgevangenschap (1608, 1610). Volgens Coen I, 226 is hij medio 1615 te Manilla overleden. Vgl. *Encyclopaedie*, I, 433, *Woordeboek*, V, 66, *Tresoar*, in voce, *Zeemogendheid*, I, 63—73, *Geschiedenis* III, 59—61, 75—76.

¹⁴⁾ Admiraal *Pieter Willemsz. Verhoeff* kwam 23 November 1608 voor Malaka, waar hij enige maanden bleef liggen; in Februari 1609 vertrrok hij naar Bantam zonder Djohor aan te doen. Zie over hem: *Zeemogendheid*, I, 73 vlg., *Banda*, 35—44, *Geschiedenis* III, 63—65, 67—71.

¹⁵⁾ Bandarra, Malcis bendahara, rijksgestuurder, hier van Djohor.

Dommagon, Maleis toemenggoeng, landsgroote, bevelhebber der troepen.

¹⁶⁾ Orang kaja Padoeka Sri Maharadja, gebruikelijke titel van een landsgroote van Djohor.

Sinkinara, vermoedelijk Srinara [diradja], titel van een landsgroote van Djohor. Ook in Patani komt een Srinara voor.

¹⁷⁾ Gilbert Ball(h)y, koopman door van der Dussen te Djohor gelaten. Zijn plaatsing was geen succes, daar hij de goederen der Compagnie „opsnapte“. Hij overleed vier dagen na zijn aankomst te Bantam in September of October 1616.

¹⁸⁾ Crimoy = Karimon.

¹⁹⁾ Simba doen. Sembah, Maleis, huldebetoon.

²⁰⁾ Koning van Siak, een halfbroeder van den vorst van Djohor.

²¹⁾ Casudos, casados?

²²⁾ Guseratten. De Mohammedaanse bewoners van Guzarat waren grote kooplieden, die o.a. in Atjeh talrijk waren en die men tot in de Molukken kon vinden. De voornaamste uitvoerproducten van hun haven Soeratte waren kleedjes. Gevangen Guseratten werkten op Portugese vaartuigen als roeiwers.

²³⁾ Lascars. Perzisch: Lashkari, die tot het leger behoort; inheemse soldaten, destijds speciaal uit Guzarat.

²⁴⁾ Raja Dicquenin. Bedoeld Radja Deccanan, de vorst van Dekhan.

²⁵⁾ Slag bij Saratti. Bedoeld is de mislukte poging van den onderkoning van Goa de 4 schepen onder Downton bij Soeratte in Swally Hole te nemen. Vgl. *Empire*, 79, Coen I 171, II 129, *the Voyage of Nicholas Downton*, Hakluyt Society, 1939.

²⁶⁾ De (Roode) Leeuw met Pijlen en de Goes waren, van Coromandel komend, in Juli 1615 inderdaad bij Malaka met vier gallioenen slaags; daar deze hun te sterk waren, zeilden ze 'snachts naar Atjeh terug. (Coen, I, 154, II, 45, *Zeemogendheid* I, 136).

²⁷⁾ Hendrick van Boeckholt voer in Januari 1610 met de vloot van Both uit, hij was sinds 11 Januari 1611 opperkopman te Djohor en zou in Mei 1613 vandaar verlost worden, toen de vorst van Atjeh de stad overviel en de Nederlanders, die aan land waren, naar Atjeh voerde. Zij werden later vrij gelaten en voeren met een fust langs Malaka, waar ze een Portugees fregat namen, maar kort daarna werden ze door de Portugezen gevangen genomen. Ze werden te Malaka zeer slecht behandeld (Coen, I 26, 27, Patani, 71, 190).

Frederik Kistjens (Cisiens) kwam in 1612 als onderkoopman op de Geunierde Provincien naar Indië, hij werd 4 Mei 1613 met de Hoop naar Djohor gezonden en deelde het lot van van Boeckholt, eerst in 1621 konden wij zijn naam weer tegen, hij wordt dan eerst uitgewisseld; zijn gevangenschap bracht hij grootendeels in

Manilla door. 22 September 1621 werd hij opperkoperman op de vloot van defensie naar Malabar, in April 1624 commandeerde hij de Haerlem voor Atjeh en Malaka, in de eerste helft van 1625 enige schepen voor Bantam. 25 Juni 1626 kwam hij terug van een reis met drie schepen van Soeratte en Perzie, weraarts hij van 6 Augustus tot 6 Juni 1627 weer een reis maakte. Gedurende het beleg van Batavia in 1628 commandeerde hij een troep. 28 Mei 1629 werd hij als vrijburger tot continuo president-schepen gekozen. 4 September 1630 werd hij thesaurier-generaal, hij stierf in 1631 of 1632.

Abraham Theunemans was sinds 30 December 1611 le fiscaal van Both en raad van Indië; hij was eerst vooral op de Specerij-eilandern werkzaam, later te Jakatra, waar de vorst zeer over hem klaagde. Ook hij viel bij dezelfde gelegenheid in Portugese handen.

²⁸⁾ De Mataram. Van 1613—1646 was vorst van Mataram de man, die het best bekend is onder den naam *Soenan Ageng*. Onder zijn bewind kwam zijn rijk tot de grootste macht, slechts Bantam, Batavia en de uiterste Oosthoek van Java waren niet door hem onderworpen. Vgl. *Java II*, Hoofdst. XX.

²⁹⁾ *Willems Huygen*. Blijkbaar iemand, die uit Jakatra was gedeserteerd om naar de Portugezen over te loopen.

³⁰⁾ Het is onzeker, wie met U.E. bedoeld wordt.

³¹⁾ *Anachoda Lilap*. Anachoda = inheemsch scheepskapitein. De hier bedoelde persoon is verder onbekend.

V.

¹⁾ 972. 1616 III, folio 93. Het is niet zeker tot wien deze brief gericht is. Coen zond 14 Januari 1616 een afschrift aan Bewindhebbers (*Coen I*, 172).

VI.

¹⁾ 971. 1616 II, folio 243—249. Antwoord op Coen's brief van 10 Juni 1615 (*Coen II*, 10), VI werd 20 Januari 1616 door Coen ontvangen, een copie zond hij 31 Maart 1616 aan Bewindhebbers (*Coen I*, 176). Beantwoord 14 Mei 1616. Vermeid: *Patani* 82, 90, 93, 208, *Quinant*, 13, *Indo Chine*, 118.

²⁾ Eerstbedoeide brief, met de Osiander aan Hendrick Jansz. gezonden (*Coen II*, 10), is verloren gegaan.

³⁾ Zie voor het verblijf van de Solomon, die 21 Juli 1615 van Bantam naar Patani vertrok: *Patani* 204, 208.

⁴⁾ *Koningin van Patani*. De Nederlanders troffen bij hun aankomst te Patani een vorstin aan, „Pratiau”, die 28 Augustus 1616 na een regering van 32 jaar stierf en door haar zuster werd opgevolgd; *Patani*, 2, 93.

⁵⁾ *Marten Houtman*, 1606—1610 onderkoopman te Patani, sedert koopman te Ajudhja („Judea”) in Siam, tot September 1612 gezamenlijk met van Nieuwenroode, daarna alleen. In 1617 werd hij op zijn verzoek verlost, maar verongelukte, nadat hij met een jonk naar Sangora vertrokken was. Eerst in Juni 1619 schreef Coen aan Houtman's opvolger, dat zijn dood hem bekend was (*Coen II* 562). Vgl. *Patani*, passim.

⁶⁾ *Cornelis van Nieuwenroode*. (*Neijenrode*) voer als juwelier met de vloot van Verhoeff uit, 1610—1612 met M. Houtman hoofd van het kantoor te Ajudhja, daarna onder Hendrick Jansz. te Patani, 1615—1617 opperkoperman te Sangora, 1617—1622 als opvolger van Houtman te Ajudhja, vervolgens met 4 jachten aan de vloot van Cornelis Reijersz. naar de kust van China vooruitgezonden, 21 November 1623 tol

zijn dood, 31 Januari 1633, opperhoofd te Firando in Japan. Vgl. *Patani*, passim, *Zeemogendheid*, passim.

⁸⁾ *Victor Sprincket* kwam als onderkoopman op de Mauritius met de vloot van Matelielf naar Indië en was van November 1607 tot 1611 hoofd van het kantoor te Patani, waarna hij repatrieerde. Vgl. *Patani*, passim, *Zeemogendheid*, passim.

⁹⁾ Dammer of flambeus. Damar = brandbare hars bruikbaar voor flambouwen.

¹⁰⁾ *Harter Jackson*, Engelsman, die in 1615 te Bantam trouwde met de weduwe van den rijken, te Patani overleden Chinees Impou (vgl. XXVI, 5). De regeling van de aan Impou's kind toekomende erfenis bracht veel moeite mee (vgl. *Coen* I, 132, II, 12). Vervoerde in 1617 met een kleine jonk weggelopen slaven (*Coen* III, 411).

¹¹⁾ Sjahbandar, Perzisch woord voor havenmeester, in geheel Zuid Oost Azië gebruikelijk.

¹²⁾ Geheven moeder, vertaald uit het Maleis: ma'angkat, pleegmoeder.

¹³⁾ *Laureijs de Swardt*, slaaf waarschijnlijk afkomstig van Madagascar, het St. Laurens eiland, mogelijk wel Laurens, die door Cornelis de Houtman mee naar Nederland werd genomen (1595). Vgl. *Tresoar*, in voce en *Coen* II, 13.

¹⁴⁾ *Gerard le Roy*, vice admiraal van vier door de Vereenigde Zeeuwse Compagnie uitgezonden schepen, die 23 Augustus 1601 in Atjeh kwamen. Twee van deze schepen kwamen 26 Mei 1602 te Patani, in Juli 1603 waren ze in patria terug. Vgl. *Buysero*, 41, *Reis Wereld*, XXX, *Reizen Zeeuwen*, passim.

¹⁵⁾ *Cornelis Laurensz*. Assistant, door Coen (*Coen*, III 342) met de Enckhuysen naar Firando gestuurd (1615), maar door Hendrick Jansz naar Siam gezonden. Hij liep daar naar de Portugezen over, maar werd ons door den koning van Siam teruggezonden. Op de terugreis naar Patani viel hij overboord en verdronk.

¹⁶⁾ *Jan Dircksz. Roeke* was zeker sinds 1607 te Patani, Siam en Sangora werkzaam. Blijkbaar is hij evenals de beide anderen kort voor het schrijven van dezen brief gestorven. Vgl. *Patani*, passim; Br{ulijen en Bolck zijn mij verder niet bekend.

¹⁷⁾ Vgl. VII. Hendrick Jansz. kan, toen hij zijn brief schreef, onmogelijk van de komst van de vloot van van der Hagen geweten hebben.

¹⁸⁾ *Willem Cunning(h)am* 1611 met de vloot van Block Martensz uitgevaren, was in 1615 onderkoopman te Patani, later in Siam, keerde in 1620 als opperhoofd niet de Vos via Patani naar Batavia terug, waar hij lid van den dagelijksen raad was. September 1621 ging hij als gezant naar Bantam. 19 Maart 1622 werd hem toegestaan te repatrieren, 26 Juli 1628 werd hij als ambassadeur met twee schepen uit Batavia naar Siam gezonden; hij stierf op die reis.

¹⁹⁾ gecasteerd, gecasseerd.

²⁰⁾ *Willem Verhulst*, assistent, voordien in Banda werkzaam? (*Coen* II, 100). In October 1616 werd hij wegens ongeschiktheid van Patani naar Bantam teruggezonden.

²¹⁾ *Willem Noblet* maakte als onderkoopman op de Rotterdam in 1615 een reis naar Amboina, hij repatrieerde 15 Januari 1616 met dit schip onder van Berchem.

²²⁾ *Eytsuan*, Chinese koopman te Bantam. Eytsuan's zaken gingen slecht, hij had grote schulden aan de Engelsen (*Coen* II, 101).

²³⁾ hangbroeken, spottende aanduiding voor Chinezen.

²⁴⁾ *Mathias de Meere*, 1610 onder Both als onderkoopman op de Amsterdam uitgekomen, te Patani geplaatst (*Patani*, 56). Hoewel hem gagevermeerdering werd toegestaan, repatrieerde hij April 1617 met de Westvrieslant.

²⁵⁾ Marqua(d). Markal, maat voor granen. Wat hier bedoeld is, is niet duidelijk.

VII.

¹⁾ 972. 1616 III folio 98—102. Deze brief is voor een groot gedeelte gelijkluidend aan dien door van der Hagen 10 Maart 1616 aan bewindhebbers gezonden (*Bouwstoffen I*, 118), n.l. van „Soo haest wij” (daar p. 119 r. 14) tot „lange geroepen heeft” (p. 121, r. 7 van onderen), toch komen ook in dit gedeelte nieuwe gegevens voor. Reeds 14 Januari 1616 zond Coen het nieuws uit dezen brief naar patria (*Coen I*, 171). Waarschijnlijk is hij aan Reijnst gericht, wiens dood op 7 December 1615 aan van der Hagen nog niet bekend was.

Van den bekenden admiraal *Steven van der Hagen* bestaat een autobiografie tot 1597 voerend (*Hagen*). Zie over hem *Encyclopaedie*, II, 6, *Woordenboek*, VIII, 664, *Aantekeningen* en alle werken over het tijdvak handelend, voor de gebeurtenissen voor Malaka bijv. *Zeemogendheid I*, 145 met kaart.

²⁾ *Symon Symonsz. R(c)ijser*, 1607 assistent te Djohor, later koopman in Atjeh. Hij werd eind 1614 op last van den vorst aldaar voor de olifanten geworpen wegens een adat overtreding. Met gebroken lendenen werd hij naar de loge gebracht. Hij vertrok kort daarop met zijn volk naar de kust van Coromandel en keerde vandaar met de Aeolus naar Bantam terug. Bij de stranding van dat schip op Enggano kwam hij in Juli 1616 om (*Buysero*, 137, 143, *Coen I*, 129).

³⁾ *Jaspar Jansz.* De jonge kwam 1605 als opperkoopman op de Amsterdam onder Matelieff in Indië; van 20 Februari 1611 tot Juni 1614 was hij gouverneur van Amboina. In Augustus ging hij met Commandeur Doensz. naar Java. Reijnst benoemde hem 13 November 1614 tot raad van Indië. In November 1615 werd hij met de Neptunus naar de vloot van van der Hagen voor Malaka gezonden, Maart 1616 was hij te Bantam terug en vertrok hij vandaar voor de gouverneur-generaalskeuze naar de Molukken. In October 1617 kwam hij met de Swan te Jakatra, vanwaar hij medio Januari 1618 met het Wapen van Zeeland en de Eenhoorn repatrieerde. Hij kwam 23 Juli d.a.v. in Zeeland aan. Vgl. *Buysero* 216.

⁴⁾ Poppen in 's schoonerseijl; pop, prop van lichtbrandbare stoffen. Schooner zeil, zeil, dat gevoerd wordt aan de gaffel achter den fokkemast.

⁵⁾ *Maerten Reversz.* vertrok 4 April 1613 als schipper van de Middelburgh onder van Surck naar Bantam, waar hij 5 Februari 1614 aankwam. Hij was reeds eerder in Indië, daar hij in 1611 onder de Houtman in dezelfde qualiteit repatrieerde. Zijn naam komt in September 1615 en van December 1616 tot Februari 1617 voor onder resoluties te Bantam en Jakatra genomen. Op 7 Januari 1617 werd hem toegestaan te repatrieren, 29 Maart werd hij aangesteld als opperkoopman op de naar Nederland vertrekende Westvrieslan.

⁶⁾ *Francisco de Miranda Henrico*, admiraal van 4 Portugese gallioenen, waarvan er één in een gevecht tegen de Atjehers verbrandde, waarna de andere door van der Hagen werden vernield.

⁷⁾ *Don Juan de Silva*, gouverneur der Philippijnen sinds April 1609, versloeg 25 April 1610 de Nederlandse vloot onder Wittert. 4 Februari 1616 vertrok hij met zijn schepen, niet naar de Molukken, zoodat de Nederlanders dachten, maar naar Malaka, waar hij aankwam, nadat de vloot van van der Hagen weggezeild was. Hij overleed daar 19 April 1616, naar de Nederlanders meenden vergiftigd, waarop zijn schepen naar Manilla terugkeerden. Vgl. *Bouwstoffen*, I, p. V.

⁸⁾ Verrichten tegen den grooten Turk. Vermoedelijk wordt hier gedoeld op berichten van onzen orator bij de Porte, Cornelis Haga, ontvangen. In Europa werd

niet met Turkije gevochtien op dit tijdstip, wel was dit land in oorlog met sjah Abbas van Perzië.

⁸⁾ Abraham Pietersz. Pos moest 6 Februari 1615 terecht staan, omdat hij als onderstuurman van de Zeeland in Japan aan particulieren handel had deelgenomen (*Coen* IV, 112), doch werd gepratert, omdat hij zich verder wel gekweten had. Als schipper van de Neptunus beroofde hij 31 December 1615 bij Lucipara een bevriende jonk en verborg de buit. Wegens zijn dapper gedrag voor Malaka, werd hij 24 September 1616 enkel niet verlies van zes maand gage gestraft. (*Coen* IV, 128). Hij maakte daarna een reis naar Masulipatam, vanwaar hij 12 Mei 1617 wegens zware ziekte naar Bantam werd teruggestuurd.

VIII.

¹⁾ 972, 1616 III folio 91—92. De geadresseerde is de persoon voor wien ook IV bestemd was. De brief kwam Coen tegelijk met VII in handen.

²⁾ Koning van Indragiri. Van een contract met dezen vorst is verder niets bekend.

³⁾ Simsuan, voornaam Chinees koopman te Bantam, met wien de Hollanders geregeld in relatie stonden. Hij ried hen in 1614 aan een generala rendez vous op Poeloe Besi in de straat Soenda te stichten (*Coen*, I 72). Sterck vertrok met Simsuan's jonk naar Djambi (*Coen* III, 343), waarom deze twee maanden door den regent van Bantam werd gevangen gehouden. In 1617 werd zijn jonk gebruikt voor een tocht onder de Rasière naar de Westkust van Sumatra. Een van zijn stenen pakhuizen te Bantam deed drie jaar dienst aan de O. I. C. Herhaaldelijk werd hij door de Bantammers met den dood bedreigd. 22 Februari 1618 werd met hem, die ons veel peper schuldig was, afgesproken, dat hij zoogenaamd als onze gevangene naar het veiliger Jakatra gebracht zou worden (*Coen* III, 421). Hij bleef echter te Bantam en was nog in 1626—1628 als tussenpersoon bij een onderhandeling met den vorst aldaar werkzaam. Kort daarna stierf hij. Vgl. *Buysero*, 231.

⁴⁾ Andries Soury, geboren 1583, vertrok 22 December 1607 met de vlot van Verhoeff naar Indië en kwam 8 Februari 1609 voor Bantam; in 1610 was hij onderkoopman te Gresik (Grissee), sinds 24 November opperkoopman, totdat het kantoor 20 Juli 1615 werd gelicht. Kort daarna deed hij met Steven Doenz, een vergeefse poging contact met den Mataram te krijgen. Van 15 Augustus tot 16 September 1615 was hij te Bantam, waarna hij 28 October tot hoofd van het kantoor te Djambi werd benoemd, waar hij tot einde 1618 bleef. Hij maakte daarna met Coen de reis naar Amboina, werd Maart 1619 raad van Indië en ging weer mee terug naar Jakatra, waar hij vóór Coen aankwam. 9 Juli 1619 werd hij vice-gouverneur ter kust van Coromandel, vanwaar hij 20 September 1622 repatrieerde. Hij kwam 19 Mei 1623 voor Texel aan en was daarna koopman, schepen (eerste maal 1627), vroedschap (1630) en burgemeester (1651) van Rotterdam, waar hij eerst 21 Juni 1664 overleed. Vgl. *Buysero*, 233. *Gezaghebbers* p. 92 noemt hem ten onrechte in 1625 en 1626 weer in Coromandel.

⁵⁾ Samuel Gru(w)el, assistent op de Aeolus werd 10 Januari 1616 onderkoopman.

⁶⁾ Is de geheele brief VIII moeilijk te ontcijferen, dit geldt vooral voor dit gedeelte en voor de laatste alinea.

⁷⁾ Lucas Antheunisz. nam 1601 deel aan de reis van le Roy en Bicker naar Indië en raakte in Portugese gevangenschap, waaruit hij 1606 bevrijd werd. Hij werd 30 Januari 1607 onderkoopman op de Sonne. In 1610 ging hij te Londen in Engelschen dienst over en voer 5 Februari 1611 met de Globe uit, waarmee hij achter-

eenvolgens Petapoeli, Bantam, Patani en Ajudhja bezocht. In September 1618 was hij te Londen terug, waarna hij zich vermoedelijk te Rotterdam vestigde, waar hij Februari 1640 werd begraven. Vgl. *Buysero*, 165.

⁸⁾ Pangerma, ten rechte panglima, Atjehs: krijgsoverste.

⁹⁾ Cornelis Cornelisz. Co(o)mans kwam 16 November 1610 als koopman met de Witte Leeuw onder Both in Indië, in 1612 was hij op het fort Takomé (Ternate), later op Batjan geplaatst. In Augustus 1615 ondertekende hij resoluties te Bantam, in April 1616 te Jakatra. Hij was toen opperkopman op de Valck, waarmee hij een reis naar de Molukken maakte; op de terugreis trachtte hij tevergeefs een betere verhouding met Makassar te bewerken. Na October 1616 maakte hij herhaaldelijk reizen naar Atjeh om van den vorst vergunning voor den peperhandel in Priaman en Tikoe te verwerven. Van laatstgenoemde plaats werd hij 22 Jan. 1620 wegens zijn onverstandig optreden gelicht, daarna werd hij met drie jachten naar Straat Soenda gezonden om de Engelsen af te wachten. 3 Juni 1620 komt zijn naam voor de laatste maal onder een resolutie te Jakatra voor. 31.8.1622 was hij in Nederland.

¹⁰⁾ „Den advocaat”. De jurist Cornelis Dedel, advocaat fiscaal, kwam met Reynst naar Indië, 13 November 1614 raad van Indië, hij ging als tweede bevelhebber met de vloot van van der Hagen eind 1615 naar Malaka en vervolgens naar de Molukken. Eind 1616 werd hij met drie schepen naar het door de Engelsen bezette eiland Roen van de Bandagroep gezonden, waar hij hen echter niet aan kon. 12 Februari 1617 viel hem na een scherp gevecht hun schip Swan in handen. Vóór 11 Juli 1617 stierf hij aan boord van de Morgensterre. Vgl. *Zeemogendheid* I, 178—182, *Banda*, 95—102.

IX.

¹⁾ 971, 1616 II, folio 282—291. Een copie van dezen brief, dien Coen 15 Februari 1616 ontving, werd door hem 31 Maart aan bewindhebbers gezonden (*Coen*, I 177). Beantwoord 31 Maart 1616 (*Coen* II, 87). Aangehaald: *Europeërs*, VIII, 215.

X.

¹⁾ 973, 1617 I, folio 258—274. X werd door Soury aan de Engelschen medegeven en door hen eerst aan Coen op zijn eisch ter hand gesteld, nadat hij Soury's brieven van 27 Mei, 15 en 30 Juni en 2 Juli 1616 had ontvangen. De inhoud aan bewindhebbers meegedeeld op 10 October 1616 (*Coen*, I 204); beantwoord 11 September 1616 (*Coen*, II 142).

²⁾ Geen copie in het R. A. aanwezig.

³⁾ Jacob Breeckvell, opperkoopman, zeker sinds Coen's aankomst, te Bantam en Jakatra, in die qualiteit vertrok hij 1618 op de Nieuwe Maan naar Amboina, hij stierf zeker voor 4 Juni 1618 op Banda. (*Coen*, I 379).

⁴⁾ Capitein Moor. Capitao-mór, Portugeesch: groot-kapitein; titel waarmee de inlanders o.a. den gouverneur-generaal aanduidden. Te Djambi ook gebruikt voor den riksbestuurder.

⁵⁾ De „koning” (pangeran) van Soerabaja had zich niet verzet tegen het nemen van Portugese vaartuigen op zijn rede te Gresik. Zijn land werd na veel strijd in 1625 door Mataram veroverd.

⁶⁾ Goesar, Maleis: vertoornd.

⁷⁾ De Engelsen verschenen met de Attendant 27 September 1615 voor de mond van de rivier van Djambi en 21 October voor de hoofdplaats (*Calendar I*, No. 1026, 1090). Zij verkregen van de vorsten na enige aarzelung vergunning tot het vestigen van een factorij en den bouw van een huis (*Letters III* 160, IV 24—26).

⁸⁾ Steert. Om zijn staart lopen, naar zijn staart omlopen: spijtig iets achtervolgen wat onbereikbaar is.

„Steert” is een door Soury veel gebruikte scheldnaam voor de Engelsen. (Vgl. een bekende spotprent op Cromwell: den afgrisjelijken stertman); ook in West Frankrijk wordt de Engelsman coné = queue genoemd.

XI.

¹⁾ 976, 1618 I folio 163. Vgl. aantekening XII, 2.

Cornelis Reijersz. (Schoonhoffman) kwam als schipper van de Goes onder Both 10 December 1610 voor Bantam. In 1613 verdedigde hij met dit schip, waar hij tevens als opperkooptuon dienst deed, Paliakatta tegen Iteradja. 18 December 1615 ging hij over op de repatrierende Witte Beer. Zijn instructie is te vinden: *Coen*, II, 60. In 1620 kwam hij in den rang van opperkoopman op de Zierikzee als vice-commandeur van de vloot van van Baccum weer naar Indië, in 1621 werd hij equipagemeester te Jakatra. 9 April 1622 werd hij als commandeur van 12 schepen en extraordinaris raad van Indië naar de kust van China gezonden, in Juni 1624 werd besloten hem door Sonck te vervangen. 9 December kwam hij met het jacht Cleijn Tholen te Batavia en repatrieerde 28 Januari 1625 als commandeur van drie schepen. Hij stierf op reis en werd op Madagascar begraven. Vgl. *China*, passim.

²⁾ *Volkert Sijmonsz.* verder onbekend persoon, die 1623 niet meer in leven was.

³⁾ wijn tint, vinho tinto, Spaanse donkerrode wijn.

XII.

¹⁾ 973. 1617 I folio 258—274. Antwoord op brieven van 31 Maart en 25 April 1616 (*Coen*, II 87 en 92). Door Coen met het fregat Jambi ontvangen (*Coen*, II 142), beantwoord 11 September 1616 en de inhoud aan bewindhebbers gemeld 10 October 1616 (*Coen*, I 204).

²⁾ Twee van de vier schepen, waarmee Both repatrieerde, de Banda en de Geunieerde Provinciën verongelukten 6 Maart 1615 op Mauritius, Both kwam daarbij om.

³⁾ Gedoleert, doleren, zich beklagen.

⁴⁾ Boha, Boeha, drukte, rumoer, met het bijdenkbeeld van een tegenstelling tot de nietigheid der betrokken zaak.

⁵⁾ Ongelschaal, schaal voor rundvet of reuzel.

⁶⁾ Orang Frangij; orang perenggi, Maleis voor Franken, speciaal Portugezen.

⁷⁾ Kras, keras, Maleis voor hard, hardnekking.

⁸⁾ Chere Java, tjara djawa, Maleis voor: op z'n Javaans.

⁹⁾ Ourebasse, djocroe bahasa, Maleis voor: tolk.

¹⁰⁾ Poledoye, pleidooin.

¹¹⁾ Rodemontades, snoeverij, pocherij, via het Frans ontleend aan Rodomonte, een pochend Saraceen in Ariosto's *Orlando Furioso*.

¹²⁾ Meseure, meserre, de Sir, de Engelsman.

¹³⁾ Poques o loques, van pouco, Portugeesch klein en louco, Portugeesch dwaas.

¹⁴⁾ *Quccchii Japon*, Ketjil Djapon, Aziatisch, vermoedelijc Chinees handelaar te Djambi, die zeer op de hand van de Nederlanders was. Zijn jonk werd meer malen gebruikt om peper voor de compagnie naar Jakatra te brengen.

¹⁵⁾ Viss Roij, de Portugese onderkoning te Goa, toenmaals *Jeronymo de Azevedo* (25 December 1612—18 November 1617).

¹⁶⁾ Naos de Marcador; nao de mercador, Portugees, schip van de kooplieden; vgl. voor deze schepen *Expansion*, I.

¹⁷⁾ Dit slaat op een passage in Coen's brief van 25 April 1616: Excuseert my dat ik dese redenen verhaele, gelijck, off U.E. selffs niet en wiste wat hy seggen soude, want het sijn de blinden, welcke omdat ze blint sijn door overtollige becommeringe de siende gemeenlijcke waerschouwen, ende den wech willen wysen. (Coen II, 94).

¹⁸⁾ Rouba rouba, roeba-roeba, in den Indischen archipel gebruikelijke naam voor scheepvaart- en handelsheffingen, ankeragegelden, enz.

¹⁹⁾ Capalla d'atchin, kepala datjing, Chinees ta-ch'ing, Maleis datjing is unster, weegschaal; Maleis kepala is hoofd, kop, boveneind. Een weegrecht dus.

²⁰⁾ Laurens Bacx, kwam 5 Februari 1614 als onderkoopman te Bantam, werd 6 Juni 1614 opperkoopman en stierf in 1615, na Februari.

²¹⁾ Cornelis Buysero, opperkoopman, voer 5 April 1615 met de Vere uit en kwam 5 Januari 1616 te Bantam, waar hij bleef tot hij 4 April 1618 naar Japan werd gezonden. Hij stierf kort daarna, mogelijk nog te Bantam of Jakatra. Vide *Buysero*, passim, vnl. de inleiding.

XIII.

¹⁾ 975. 1617 III folio 67—71, 2e exemplaar folio 130—134. Beantwoord 25 November 1616, afschrift naar patria 10 December 1616 (Coen I, 237).

Hans de Haze vertrok 25 Januari 1611 als opperkoopman op de Vere onder de vlag van Brouwer naar Indië en kwam 5 September te Bantam. Hij werd raad van Indië, 26 Juli 1612 directeur van den handel in de Molukken, Augustus 1613 visitateur generaal, als hoedanig hij via Bantam, Atjeh, Arakan, Pegoe en Bengalen voor de kust van Coromandel kwam (10 April 1615). In Juni keerde hij met den gouverneur van Berchem naar Bantam terug. Eind 1615 volgde hij dezen op als directeur ter kust van Coromandel, Arakan en Bengalen en gouverneur van het fort Gelria. Op weg daarheen lichtte hij het kantoor te Atjeh. 21 Juli 1619 repatrieerde hij rechtstreeks van Masulipatam met de Swarte Beer en kwam 1 Mei 1620 aan. 22 April 1628 werd hij bewindhebber, kort daarna werd hij naar Londen afgevaardigd voor onderhandelingen over den zgn. Ambonsen moord. Hij stierf Maart 1633. Vgl. *Buysero*, 197 en *Dienaeer*, p. 37—40, *Gezaghebbers* p. 90 (niet geheel juist).

²⁾ Martavanes, groote rood-stenen potten, vervaardigd te Martabahan in Benden Birma. Men treft ze thans vnl. nog bij de Dajaks aan.

³⁾ Verder onbekende personen.

⁴⁾ *Mircomaldy*, aanzienlijk „Moors” koopman en grote te Masulipatam, met wien men reeds 1605 in handelsrelatie stond, in 1618 van „guitarij” verdacht, hij was nog in 1635 in leven.

⁵⁾ *Malaytsjetti*, inheems koopman en makelaar, met wien men zeer lang in relatie stond; hij was in 1629 nog de vertrouwensman van de Compagnie, hij had

toen van Iteradja de inkomsten van Paleakata gedacht. Hij stierf Maart 1634. Hij heette eigenlijk Astrappa Chily.

⁶⁾ *Samuel Kin(d)l* kwam als opperkoopman in 1612 met de Rotterdam uit en werd te Paliakata geplaatst. 6 Mei 1615 werd hij bij het vertrek van van Berchem en de Haze waarnemend president van den handel in Coromandel te Masulipatam, ofschoon hij door een val uit een venster krank van hoofd was. Na de Haze's terugkomst was hij secunde. 18 Juli 1618 vertrok hij met de Gouden Leeuw naar Jakatra, waar hij in November eenige resoluties mede ondertekende; hij overleed 1 Januari 1619.

⁷⁾ *Willem den Dorst*, opperkoopman, 30 Maart 1615 overgeplaatst van de Leeuw met Pijlen naar Paliakata, 18 November 1617 kwam hij te Jakatra en werd hij op het Wapen van Amsterdam geplaatst om daarmee innewarts te gaan. 22 en 25 Augustus 1618 zond hij van de rede van Japara thans verloren gegane brieven aan Coen, waarin hij melding maakte van het aflopen van de loge aldaar.

⁸⁾ *Hans Baron*, indigokenner, kwam 8 September 1612 met een schip van de vloot van Block Martensz. als opperkoopman te Paliakata. Coen riep hem 25 November 1616 op en de Haze zond hem wegens vallende ziekte en ongeschiktheid 5 Juni 1617 naar Bantam.

⁹⁾ Engelsen te Masulipatam en Petapouli. Door personeel van de Solomon, onder wie Lucas Anthennisz werd begin 1616 een factorij te Masulipatam en te Petapuli gesticht. De laatste werd in 1621 opgebroken. Vgl. *Calendar I en II*, *passim*, *Letters*, 1616 p. 70.

¹⁰⁾ *Leonard Wolff*, juwelier, die enige jaren te Goa had doorgebracht. Hij kwam met de Swarte Beer als opperkoopman 17 Augustus 1615 te Paliakata, daar werd hij als secunde belast met den diamanthandel te Visiapour. Wegens ongeschiktheid en dronkenschap werd hij in Juni 1616 met de Aeolus naar Bantam gezonden, kort daarna kwam hij op Enggano, na de strandiging van dit schip, om.

¹¹⁾ *Pieter Gillisz. van Ravesteijn* kwam met de vloot van Verhoeff 1609 in Indië, werd Juni 1610 opperkoopman te Petapouli, ving 8 Mei 1615 een reis over land van Masulipatam naar Soeratte aan, waar hij 19 Juni aankwam. Hij bleef er tot 9 November en reisde toen langs een langeren weg, om een bezoek aan enige groten te maken, terug. 2 Februari 1616 was hij weer in Coromandel; hij verving Wolff te Visiapour en werkte later te Masulipatam. Van Januari tot Maart 1617 was hij te Jakatra. 7 Januari 1617 werd hij gezamenlijk met Goeree aan het hoofd van het kantoor te Soeratte gesteld, werwaarts hij in Maart met de Middelburg onder van den Broecke vertrok. In 1618 bezocht hij Ahmedabad. Zijn verhouding tot Goeree was bij voortdurend slecht. Op zijn verzoek werd hij November 1620 verlost om den 19en met het Wapen van Zeeland naar Jakatra te vertrekken. 1 April 1621 werd hij met de Samson en een jacht naar de Roode Zee gezonden, waar hij 8 Juni aan boord overleed. Vide *Westerknarieren*, *passim*.

¹²⁾ *Jacques Lefebvre*, kwam December 1607 uit als onderkoopman op de vloot van Verhoeff, sinds 1 Juni 1614 opperkoopman te Petapouli, later te Masulipatam als boekhouder. Vertrok 18 Juli 1618 met de Gouden Leeuw naar Jakatra, waar hij in November resoluties ondertekende. In Januari 1619 zond Coen hem met een jacht naar Straat Soenda om aankomende schepen tegen de Engelsen te waarschuwen, kwam daarmede 21 April te Amboina. In Juni 1619 moest hij met drie schepen weer in straat Soenda kruisen, den 12en Augustus nam hij daar de Star; was in 1620 herhaaldelijk commandeur van schepen, die Bantam blokkeerden en

werd in Juni 1620 als tweede Nederlander in bevel met de vloot van defensie op de Trouwe naar de Philippijnen en Japan gezonden. Op 24 December 1622 was hij te Batavia terug, nadat hij 4 schepen van die vloot aan Reijersz had toegevoerd. Vier dagen later werd hij als opvolger van Frederik de Houtman gouverneur der Molukken, waar hij van Maart 1623 tot Maart 1628 verbleef. In October 1628 nam hij een werkzaam aandeel in de verdediging van Batavia tegen de Javanen; hij repatrierde 4 November d.a.v. Vgl. over zijn optreden in de Molukken: *Zeemogendheid*, I 352—373.

¹⁷⁾ Zie voor de reis van Pieter van den Broecke met de Nassau naar Arabië. *Westerkwartieren*, vijfde hoofdstuk.

¹⁸⁾ Willem Krilling is Keeling, I, 8.

¹⁹⁾ David van Deynsen werd in 1606 (of reeds 1604?) als koopman te Soeratte geplaatst. Op aanstoken der Portugezen werd hij door de Goezaratten zo gruwelijk gefolterd, dat hij zich in 1607 in wanhoop te Boerhampoer door een pistoolschot het leven benam. Tien jaar lang trachtte de compagnie de aan hem toevertrouwde goederen terug te krijgen. Vgl. *Westerkwartieren*, tweede hoofdstuk.

²⁰⁾ Jacob Maertsen Bol kwam als onderkoopman onder Verhoeff 1608 naar Indië, diende enigen tijd te Ternate, in 1612 op de Griffioen en was daarna vrijburger.

²¹⁾ Jan Thijsz. voer 1607 onder Verhoeff uit, was in Juli 1611 onderkoopman op de Witte Leeuw, Mei 1615 opperkoopman op de Goes. In 1616 vervolgde hij Criecke te Arakan, waar hij weldra stierf. Een naamgenoot stierf 1622 als koopman op Taliaboe (Molukken).

²²⁾ Oorlog in Paliakata. P. lag in het oude rijk Vidajanegara (Carnatica, Vellore) waar in dezen tijd jarenlang onrust heerste, omdat men het na den dood van den vorst Wenkata II niet over de opvolging eens kon worden. Vide *Zeemogendheid* I 134, 212.

²³⁾ Zie voor deze gebeurtenissen: *Zeemogendheid* I 215—220.

²⁴⁾ Andries Crieck(e), opperkoopman, kwam 8 September 1612 met de vloot van Block Martensz te Paliakata, 12 Mei 1614 werd hij met het Duyfken naar Arakan gezonden, waar hij in 1616 stierf.

²⁵⁾ Jan Claesz. Gaeff, assistent op de Oranje, werd 3 December 1610 als „legger” in Coromandel geplaatst, werd 29 Juli 1612 onderkoopman te Masulipatam, 17 April 1615 maakte hij als opperkoopman op het Duyfken een reis naar Bengalen, die tot 1617 door andere op de Goes gevuld werd. Begin 1618 werd hij te Bimiliapatam in een twist met de Portugezen gedood.

²⁶⁾ Et Juan is Eysuan, VI, 22.

²⁷⁾ Jacob Adriaensz., schipper van de Leeuw met Pijlen, volgde 18 December 1615 C. Reijersz. op de Goes op, na zijn overplaatsing in Juni 1616 op de Aeolus strandde dit schip door zijn zorgeloos optreden in Juli 1616 op Enggano, waar hij omkwam, *Buysera* p. 143.

²⁸⁾ Daniël van der Heggen voer 28 December 1610 op de Roode Leeuw met Pijlen onder Brouwer als onderkoopman uit en diende vier jaar ter kust van Coromandel. Met de Aeolus Juni 1616 naar Bantam gezonden, overleefde hij de stranding van dit schip op Enggano. 24 November 1616 werd hij opperkoopman, in 1617 maakte hij enige reizen met de Gouden Leeuw naar Coromandel. In 1618 was hij belast met het aanhouden van het Franse schip St. Michel bij Krawang. Hij ging met Coen begin 1619 naar Amboina en werkte mee aan de verovering van

Jakatra in Mei 1619. In September 1619 visiteerde hij het kantoor Soekadana, na zijn reëngagement op 6 November 1619 ging hij met de St. Michel naar de Molukken en vandaar naar de Philippijnen, waar hij waarschijnlijk 26 Juni 1620 bij het vergaan van de St. Michel onkwam. Vgl. *Buysero*, p. 200.

²⁵⁾ Baggen, Bague, kostbare vingerring.

²⁶⁾ Gargantille, Portugees gargantilha, parelsnoer, halssieraad.

XIV.

¹⁾ 973. 1617 I, folio 258—274. Door Coen met een sloep ontvangen en 11 September 1616 beantwoord (*Coen*, II 142); de inhoud aan bewindhebbers gemeld 10 October 1616 (*Coen*, I 204). Aangehaald: *Corpus* I, 347.

²⁾ Mati beta, Maleis, letterlijk: dood ik, dus; ik moge sterven.

³⁾ Oolijk, van oodelyc, gering, nietig, van weinig waarde.

⁴⁾ Jang-ang gousar, Maleis djangan goesar, weest niet vertoord.

⁵⁾ Buffelsch oorlooghe. Vermoedelijk heeft Soury iets gehoord over het oude Maleise verhaal over den oorsprong van het woord Menangkabau, de buffel overwint en gemeendt, dat dit sloeg op den twisten in zijn tijd in die streek.

⁶⁾ Harpen, door middel van een harp, een hellende of liggende zeef met in één richting lopende of elkaar kruisende draden, zeven.

⁷⁾ Goteling, gegoten ijzeren kanon, in het bijzondere licht scheepsgeschut.

⁸⁾ Heckelen, hekelen; term uit de vlasbewerking, hier voor een overeenkomstige handeling in het Oosten gebruikt.

⁹⁾ T'exploit van Banjermasse. Nadat de Nederlandse koopman te Bandjarmassin in 1611 was vermoord, werd in 1612 een vloot derwaarts gezonden, die de stad totaal vernielde en daarna Sambas tuchtigde.

¹⁰⁾ Den grooten beest van Bantam. De Pangeran regent, II, 23, wordt in brieven uit dezen tijd herhaaldelijk zo genoemd.

XV.

¹⁾ 973, 1617 I, folio 258—274. Antwoord op Coen's brief van 26 Mei 1616 (*Coen*, II 119), verder als XIV.

²⁾ Caffile, Arabisch kafilah, eigenlijk karavaan, hier vloot van kleine schepen.

³⁾ Vertouwen, vertuilen, een schip voor twee ankers leggen, waarvan de kabels recht tegen elkaar instaan, zoodat het weinig zwaairuimte noodig heeft.

⁴⁾ Ilivernaer, invernar, Portugees voor overwinteren.

XVI.

¹⁾ Als XIV.

²⁾ Converteeren, omzetten.

XVII.

¹⁾ 973, 1617 I, folio 7—14. Antwoord op Coen's brieven van 9 November 1615 (*Coen*, II, 24), 24 December 1615 (II, 51, Do. is Decembro, niet dito) en 7 Januari 1616 (II, 69).

Beantwoord 7 November 1616 (*Coen*, II, 168). Volgens dat antwoord is XVIIa van 13 Juli. Afschrift naar patria 10 October 1616 (*Coen* I 191).

²⁾ Hendrick Reyersz. Opperstuurman van de vloot van Spilbergen, *Reis Wereld* XLII, XCVI.

³⁾ Zie 1. Volgens het antwoord van 7 November zou deze brief van 18 Juli zijn.

⁴⁾ *Joris van Spilbergen*. Zie over dezen bekenden admiraal, die reizen naar Indië maakte in 1601—1604 en 1614—1617, *Woordenboek II* 1352, *Zeemogendheid I* 159—162, *Tresoor*, passim, *Spilbergen en Reis Wereld*, passim.

⁵⁾ Overhersig, verhussig?

⁶⁾ *Jacob Wygans*, luitenant 1607 op de *Hollandia* onder Verhoef uitgevaren.

⁷⁾ *Jan Corneliszoon May*, schipper, kwam onder Reijnst als schipper van de Amsterdam naar Indië. (2 Juli 1613—5 November 1614) en repatrieerde met hetzelfde schip onder van Spilbergen (Dec. 1616—1 Juli 1617). Zie over zijn vroegere reizen *May*, passim.

XVIII.

¹⁾ 973, 1617 I, folio 258—274. Door Coen 29 September 1616 met de Bergerboot ontvangen en 10 October 1616 met de Neptunus beantwoord (*Coen II*, 150). Denzelfden dag de inhoud aan bewindhebbers gemeld (*Coen I*, 204).

²⁾ Bedoeld is de brief van 26 Mei 1616, *Coen II* 118.

³⁾ *Cornelis Cornelisz*, schipper op het jacht de *Halve Maan*, kwam einde 1615 zeer ziek met Sterck van Djambi te Bantam terug; moeilijk van talrijke naamgenooten te onderscheiden, mogelijk dezelfde, die in 1618 en 1619 schipper op de Valck was.

⁴⁾ *Intje Mouda*. Intje ēntchik, titel in den Archipel aan Maleiers of daar geboren Chinezen van goeden stand, doch niet van adel, gegeven. Mouda, moeda, Maleisch jong. De werkelijke naam van den hierbedoelten persoon is niet bekend. Hij was een half-Chinese koopman, die met zijn jonk(en) peperhandel in den archipel uitoefende en sjahbandar te Japara was. Coen vermoedde dat hij achter de overval op de onzen aldaar in Augustus 1618 stak. Hij verhuisde, nadat Arent Martsz. de plaats verbrand had naar Jakatra, waar hem echter geen plaats werd verleend en daarop naar Bantam, waar hij in October 1622 nog woonde. Later was hij weer te Japara terug (1629).

⁵⁾ Dinde, denda, Maleisch, boete; „Groote” te lezen „boete”.

⁶⁾ Haribiroe, haroebiroe, Maleis, opschudding, ongenoegen, twisterijen.

⁷⁾ Godong, gedong, Javaans, of goedang, Maleis, pakhuis.

⁸⁾ Souge sapa britau sama Sr., Maleis, djoega siapa beri tahoe sama sinjor; wie toch heeft dat U (den Sinjor) medegedeeld.

⁹⁾ Tanda, Maleis, teken.

¹⁰⁾ 10 October 1616 beantwoordde Coen twee brieven van den koning van Djambi (*Coen II*, 154).

¹¹⁾ Houde, middelnederlands, gunst, genegenheid.

¹²⁾ *Nicolaus Casembroot* voor 18 Mei 1615 als opperkoopman met de Bergerboot naar Bantam, waar hij 30 April 1616 aankwam; hij werd naar Djambi en vandaar naar Indragiri gezonden, vanwaar hij weldra te Bantam terugkwam. In April 1617 voer hij via Djambi naar Atjeh, waar hij tot de lichting van het kantoor in 1622 bleef. 10 Februari 1623 werd hij onderhoofd van den handel op Atjeh en Sumatra's Westkust. In Augustus was hij vrijburger te Batavia, 1 Februari 1627 weesmeester. 1 October vergezelde hij koopman Stadtlander naar Atjeh. 14 Februari 1632 was hij makelaar te Batavia, terwijl hij in 1634 weer als opperkoopman dienst deed. Vgl. *Buysera*, 183.

XIX.

¹⁾ 973. 1617 I, folio 137—143. Deze brief is voor een groot gedeelte gelijkluidend aan dien, door van der Dussen 25 Juli 1616 aan bewindhebbers gezonden, die is afgedrukt in *Bouwstoffen* I p. 132—164, nl. van p. 149 r. 15 v.o. tot p. 162 r. 7. In de *Bouwstoffen* zijn echter hier en daar stukken uitgelaten, brief XIX is iets uitvoeriger. Inhoud door Coen aan bewindhebbers gemeld 10 October 1616 (*Coen* I 196), beantwoord 7 November 1616 (*Coen* II, 196), vgl. *Banda* p. 90—95.

²⁾ *Jan Dircksz. Lam* ging als opperkopman 25 December 1607 met de vloot van Verhoeff naar Indië, kwam daar 28 September 1608 aan en repatrieerde Januari 1613 als commandeur van 4 schepen. 16 April 1614 werd hij als oppercommies en raad van Indië aangenomen. Hij vertrok in Mei als commandeur van drie schepen en kwam 2 December 1615 te Bantam. Kort daarna ging hij naar de Specerijeilanden, waar hij 10 April 1616 Poelo Ai veroverde en waarbij even daarna een contract met de Bandanezen sloot. In September ging hij met tien schepen naar de Philippinen, waar hij 16 April 1617 den in brief XXX beschreven ongelukkigen zeeslag tegen de Spanjaarden leverde. Hij voer naar Firando en ging daarna naar de Molukken terug, waar hij van Maart 1619 tot 30 Juni 1621 als gouverneur optrad. Vertrok 14 Augustus 1621 met 2 schepen naar Batavia. 17 November 1621 voer hij met 2 schepen naar patria. In 1625/1626 deed hij voor de West-Indische Compagnie als admiraal een weinig gelukkige tocht naar Zuid-Amerika en San George del Mina. In 1628 commandeerde hij een vloot, die een retourvloot van de O.I.C. veilig naar Nederland moest convoyeren. Vgl. *Buysero*, 223.

³⁾ *Gerrit Verdelft* kwam als vaandrig 1613 met de vloot van Reynst uit, werd 18 December tot luitenant bevorderd en 12 April 1616 op Ai geplaatst, 14 Juni 1617 werd hij kapitein op Banda.

⁴⁾ *Dom Emanuel*. De tot het Katholicisme bekeerde inlandse hoofden werden door de Portugezen en Spanjaarden dikwijls met den titel Dom (Don) vereerd. Welke functie de hier bedoelde persoon bekleedde bij de Siauwers, die in October 1615 gedwongen werden van Manganitoe naar Ai te verhuizen, (*Zee-mogenheid*, I, 143) is mij niet bekend.

⁵⁾ *Houven, Jan van (der) Hoeven*, luitenant, 15 October 1614 kapitein op Solor, later in garnizoën op Ai, volgde daar van der Dussen op, nam in 1621 deel aan den aanval van Coen op Lonthoir, 13 Mei van dat jaar werd hem vergund zich daar als burger te vestigen. Zie over zijn oneerlijkheid, *Banda*, 86, noot 2. Stierf voor 2 December 1638.

⁶⁾ Arembaijck is orembaai, zie „lijst”.

⁷⁾ *Quyntge*, ook Quenco, broeder van den vorst van Siau door die van Roen omgekocht tot hen over te gaan.

⁸⁾ Hoekoom, titel voor een hoofd in Ternate en in de andere Molukse rijken.

⁹⁾ *Dona Isabella*, zuster van den Koning van Siau, ging tot die van Roen over.

¹⁰⁾ Sengagi, sengadji, Ternataans titularis, volgens *Valentijn* een „hartogh” oorspronkelijk een genealogisch, later een territoriaal hoofd.

¹¹⁾ Koning van Siau, *Duarte Pereira*, Coen bedankte hem 13 December 1619 voor zijn kloek gedrag; hij is dan nog altijd op Ai gevestigd. (*Coen* II 624).

¹²⁾ *Dirck Pietersz. van der Sande* kwam als commandeur van 3 schepen 31 Januari 1613 tot 2 Januari 1614 naar Indië en werd gouverneur van Banda, waar hij begin 1618 stierf.

¹³⁾ Van de hier genoemde Bandase hoofden is alleen Orangkaja Dirck mij van elders bekend. Coen veroordeelde hem 8 Mei 1621 gevierendeeld te worden, Vgl. *Congueste*, passim.

¹⁴⁾ Mardi(j)kers, van merdika, vrij. Vrije Iilden, inlandse burgers.

¹⁵⁾ Air Poeth, Maleis, letterlijk water, wit. Naam van een van de drie noten-oogsten, die jaarlijks van deze vrucht vallen.

¹⁶⁾ Tijfferen, tappen van palmwijn uit de arenpalm (*arenga saccharifera*) of andere palmen, Vgl. *Priangan II*, 761.

¹⁷⁾ Hans van Diest, verder onbekend sergeant.

¹⁸⁾ Discours van Johor, afdrukkt *Bouwstoffen* I p. 70.

¹⁹⁾ Cisternen, regenbakken, vergaderbakken van water.

²⁰⁾ Van den Goenoeng Api (= Maleis, Vuurberg) op Banda zijn vele ernstige uitbarstingen bekend, o.a. een zeer hevige in Maart 1615. Vgl. *Valentijn IV*, 2, p. 15.

²¹⁾ Kasijnen, cassine, oud woord voor kozijn.

²²⁾ Capesson, capitoen, gecapitonnerde zijde.

²³⁾ Schorre rede, open en steile rede.

XX.

¹⁾ 973, 1617 I folio 258—274. Door Coen 29 September 1616 met de Bergerboot ontvangen en 10 October 1616 met de Neptunus beantwoord (Coen II 150).

²⁾ Capitein van Malacca; 's mans naam is mij niet bekend.

³⁾ Nicolaes Cornelisz Puyck voer 23 December 1607 op de Griffioen onder Verhoeff als opperkopman uit, werd van Djohor met dit schip naar Japan gezonden, waar hij de hofreis maakte. Daarna was hij werkzaam op Amboina, waar hij September 1611 door Steven Coteels werd opgevolgd, omdat hij wilde repatrieren; eind 1613 was hij nog te Bantam, vanwaar hij met de Veere 16 Januari tot 3 Augustus 1614 huiswaarts voer. In 1615 ging hij met de Decker naar Frankrijk om daar te onderhandelen over de oprichting van de zgn. Compagnie van St. Malo. In 1618 was hij vroedschap van Rotterdam. In 1625, 1629, 1630 burgeemeester. Sedert 1625 was hij bewindhebber van de West-Indische Compagnie. Hij stierf tusschen 1651 en 1664; vgl. *Buysero* pag. 189.

XXI.

¹⁾ 973, 1617 I fol. 7—14, 2e exemplaar 975, 1617 III, fol. 46—49. Afschrift aan bewindhebbers gezonden 10 November 1616 (Coen I 191), beantwoord 7 November 1616 (Coen II 168).

²⁾ 8 November 1616 werd Drijff als gezant naar den Mataram gezonden, welke zending op een mislukking uitsloep. Zijn instructie is te vinden *Opkomst IV*, 54.

³⁾ Het bedoelde contract komt niet voor in *Corpus* en is dus blijkbaar verloren gegaan. Vgl. *Opkomst IV*, p. XI, 16 en 17.

Jasper van Zurck (Surck) voer eerst op de bocht van Guinea, kwam 29 October 1612 in compagniesdienst en werd 27 Februari 1613 2e raad van Indie en commandeur van 4 schepen. 4 April 1613—5 Februari 1614 reisde hij naar Bantam. 9 April werd hij naar den Mataram gezonden; hij maakte zo de eerste Javaanse hofreis. Hij overleed te Japara 30 Juni 1614. Vgl. *Buysero* p. 240.

⁴⁾ Koning van Makassar was Ala Oedin met wien de verhouding sinds April

1615 zeer slecht was. Vgl. *Makassar, Europeërs VIII, 199/200, Geschiedenis III, 192/193*. De poging den vrede te herstellen, door de Valck en de Arend gedaan, mislukte.

⁶⁾ *Willem Jansz.* (van Amsterdam) kwam als schipper van het Duyfken onder van der Hagen 18 December 1603 uit patria en 31 December 1604 te Bantam. 28 November 1605 maakte hij een ontdekkingstocht naar Zuid Nieuw Guinea waarbij hij (onbewust) Australië ontdekte (vgl. *Australië 23*), vanwaar hij in Mei 1606 te B. terug kwam. Hij voer daarna op de Wesvrieslant met de door van Waerwyck veroverde kraak naar patria, maar strandde op Madagascar, vanwaar hij met een jacht naar Bantam terugkwam, waarop hij in November 1607 naar Amboina en Banda werd gezonden. Einde 1609 voer hij als schipper en opperkoopman op de Eendracht naar Atjeh, Ceylon en Coromandel, een jaar later keerde hij met de Oranje naar patria terug, waar hij Augustus 1611 aankwam. Reeds 29 December vertrok hij weer met hetzelfde schip onder Blok Martensz. en kwam 28 November 1612 te Bantam. Hierna werd hij gouverneur van het fort Henrikus op Solor, dat hij 18 December 1615 gelast werd met het garnizoen te verlaten. Hij voer naar Amboina en repatrieerde met de Nieuw Zeelandia van December 1616 tot 30 Juni 1617. 1 Januari 1618 voer hij weer uit als opperkoopman op de Mauritius en bereikte 22 Augustus Bantam; hij vergezelde Coen naar Amboina en werd 23 Maart 1619 raad van Indië; nadat hij tijdelijk luitenant-gouverneur van Banda geweest was, was hij tegenwoordig bij de bestorming van Jakatra. 18 September 1619 vertrok hij als commandeur van zes schepen naar Tikoe, waar hij vier Engelse schepen veroverde. 22 Januari 1620 was hij te Bantam terug, 13 Juni werd hij vice-admiraal van de Nederlands-Engelse vloot van defensie naar Manilla, een jaar later admiraal. Hij bleef tot in 1623 in de Philippijnse, Chinese en Japanse wateren en was daarna van October 1623 tot Februari 1627 gouverneur van Banda, vanwaar hij 23 Juni 1627 te Batavia terug kwam. Hij maakte daarna nog een tocht met de Mauritius naar Soeratte en de Perzische kust en nam deel in de verdediging van Batavia bij den eersten aanval van de troepen van den Mataram in 1628. Hij besloot zijn bewogen carrière als mede-commandeur van vijf schepen, die 4 November 1628 naar patria vertrokken en daar 9 Juli 1629 aankwamen. Vgl. *Buysero p. 217, noot en Zeemogendheid, passim* (hij is daar soms met een naamgenoot verward).

⁶⁾ *Steven Doensz* (van Groenendijck), voer 1602 onder van Waerwyck uit, 1603 onderkoopman te Bantam, 1606 opperkoopman te Gresik, repatrieerde 1609. Hij kwam onder Both als schipper op de Swarte Leeuw weer uit en werd 28 December 1610 Raad van Indië, was van 20 Augustus 1611 tot eind 1613 commandeur en president van Banda, daarna was hij in 1615 werkzaam te Gresik en Japara; in Januari 1616 ging hij naar de Molukken, hij nam deel aan de verovering van Poeloe Ai en ging in September als commandeur van twee schepen naar Djambi en Malakka. 31 Maart 1617 repatrieerde hij op de Westvrieslandt. In 1619 was hij raad, in 1622 schepen, in 1639 burgemeester van Gouda, waar hij 1649 stierf. Vgl. *Woordenboek VIII, 402*.

⁷⁾ *Pieter Hendrick Swerius* kwam uit in 1614 als secretaris van Reijnst, deed later als zoodanig dienst onder Reael. Sinds 2 Juli 1617 had hij stem in den raad van Indië, hij stierf 14 April 1618 op Banda. Vide *Buysero p. 242*. De bedoelde instructie is afgedrukt: *Beschrijvinge, Derde Boek, Bijlage B, no. 8, p. 556*.

⁸⁾ *Lambert Adamsz.* alias *Lanckhaer* kwam als kapitein 4 April 1613—5 Februari

1614 met de Nieuw Zeelant naar Indië en diende op de Specerij-eilanden, hij was in April 1616 aanwezig bij de verovering van P. Ai. Van 21 September tot 1 December 1616 ondertekende hij resoluties te Bantam, waarna hij vermoedelijk repatrieerde.

⁹⁾ *Gijsbert van Vianen* voer 20 April 1606 uit als fiscaal van de vloot van Caerden en kwam 6 Januari 1608 te Bantam. Hij werd luitenant op Amboina en 12 Maart 1613 luitenant-gouverneur en kapitein van Makéan. Hij nam 9 Juli 1613 deel aan den aanval op Maricko (Tidore) en April 1616 op P. Ai. 29 Juni 1617 werd hij gouverneur der Molukken en Raad van Indië. Hij repatrieerde als commandeur met de Zierikzee, 6 October 1618—31 Mei 1619. Vgl. *Buysero* 244.

¹⁰⁾ *Abraham Halling* was 1613—1615 kapitein op Maricko (Tidore); met Reijnst kwam hij zonder soldaten naar Bantam, hij werd 18 December 1615 met een compagnie naar Banda gezonden, waar hij in April 1616 deelnam aan de verovering van P. Ai.

XXII.

¹⁾ Origineel, 975, 1617 III fol. 86—89, copie 973, 1617 I f. 229—230.

Antwoord op brieven van 14 en 29 Juli 1616 (*Coen* II 138 en 140), door Coen met Cleen Hollandia ontvangen en 21 September beantwoord (*Coen* II 148). Inhoud aan patria gemeld op 10 October 1616 (*Coen* I 228).

²⁾ Het Engelse jacht Concord kwam uit de Molukken naar Soekadana.

³⁾ *Caspar Ateporij*. Mij is niet bekend welke functie hij vervulde. 14 Juli 1616 schreef Coen (*Coen* II 139), dat „Casper Paterborn” weer voor 15 gld. per maand mocht worden aangenomen.

⁴⁾ De wederaanneming van den bottelier *Cornelis Pietersz.* werd 21 September door den raad te Bantam goedgekeurd. (*Coen* III, 270).

⁵⁾ *Frederik Evertsz.*; zijn wederaanname werd op denzelfden datum goedgekeurd.

⁷⁾ *Jan Cornelisz.* komt in 1616 voor als mede-ondertekenaar van resoluties te Bantam, vermoedelijk een schipper.

⁸⁾ *Guilliam Anthonusz.*, schipper van Cleen Middelburgh (1615), Hasewindt (1615), Cleen Hollandia (1616—1617), daarna van de Jager, waarmee hij o.a. Loehoe, herhaaldelijk Soekadana en Palembang bezocht. 19 Mei 1618 werd hij wegens ziekte gelicht. Hij was de schrijfkunst niet machtig.

⁹⁾ Bezaaltien, zakje, speciaal voor verpakking van diamanten, het woord hangt samen met het Franse besace.

¹⁰⁾ *Sisik*, Maleis voor schub, harde schaal, in het bijzonder van de zeeschildpad.

¹¹⁾ *Joseph Jansz. de Nattaer* kwam als assistent op de Leeuw met Pijlen, 20 Dec. 1610 onder de vlag van Brouwer uit en werd 13 Juli 1616 in den rang van onderkoopman weer voor drie jaar aangenomen en naar Soekadana gezonden. Nog hetzelfde jaar werd hij wegens zijn onzedelijk leven naar Jakarta terug geroepen. Nadat hij de belegering van het fort Jakarta had meegemaakt, werd hij eind Mei 1619 als koopman weer naar Soekadana gestuurd, vanwaar hij in 1622 wegens zijn slecht beleid gelicht werd.

¹²⁾ De verbasterde Javaanse titels der grooten van Soekadana zijn moeilijk te verklaren. Quee Pattee = Kjai Patih, Rijksbestuurder. In leey Patte = Njai Patih, óf de vrouw van den rijksbestuurder óf een vrouwelijke functionaris. Raden Wira Quesoemma, Raden Wira Koesoema, volgens *Borneo* p. 133 de naam van den medio 1608 vermoorden vorst van Soekadana.

¹³⁾ Pieter Aertsz. was in 1607 onder opperkoopman Hans Roeff te Soekadana; 9 Juni 1607 kwam hij vandaar te Patani, 26 October was hij als koopman weer te Soekadana terug; hij gedroeg zich er slecht; einde 1608 kwam hij met diamanten naar Bantam, 1610 was hij te Sambas, 1611 weer te Soekadana, vanwaar hij 18 Februari naar Bantam de wijk nam.

¹⁴⁾ Daniël, alias Oochken, een Haarlemmer, die in 1615 op P. Ai naar de inlanders overleed. Toen het eiland April 1616 door ons werd genomen, ontkwam hij met de Concord. Vaechi drong tusschen September 1616 en Mei 1618 bij herhaling bij de Engelsen te Soekadana op zijn uitlevering aan.

¹⁵⁾ Ook de uitlevering van Anthonio, een „Swarte” werd herhaaldelijk geëist, hij kwam vóór 8 Mei 1618 ziek te Jakatra.

XXIII.

¹⁾ 975, 1617 III fol. 118—119. Beantwoord 7 November 1616 (*Coen II*, 168), Afschrift naar patria gezonden 10 December 1616 (*Coen I* 235). Gebruikt door *Carpentaria*, p. IV. De brief heeft betrekking op de bekende wereldreis van de schepen der Australische Compagnie van Isaac Lemaire, waarover men zie: *Geschiedenis III*, 107, *le Maire en Schouten*.

²⁾ Jacques le Maire met Willem Schouten, bevelhebber van de bedoelde expeditie, stierf op de thuisreis aan boord van een der schepen van Spilbergen.

³⁾ Abraham van Bree kwam als onderkoopman op de Morgenster onder Spilbergen 1614 naar Indië, hij werd 26 Augustus 1616 met de Zuider Eendracht uit de Molukken naar Jakatra gezonden om na de inbeslagneming van dat schip daarop opperkoopman te worden. In Mei 1617 ging hij in dien rang met de Valck naar Djambi en werd later op de Bergerboot overgeplaatst. In Mei 1618 werd hij als vervanger van Soury naar Djambi gezonden. Hij voldeed er o.a. wegens dronkenschap slecht, waarom hij in Juli 1619 door van der Dussen werd vervangen, vóór wiens aankomst hij stierf.

⁴⁾ Jan Philips, dienaar van Reael, is mij verder niet bekend.

⁵⁾ Jan Lodewijksz. Ros(s)ingeijn kwam in 1598 onder van Neck naar Indië en bleef op Banda achter, waar hij het eiland bezocht, waarnaar hij werd genoemd. In 1602 werd hij onderkoopman te Bantam, waarna hij met Willem Jansz. de golf van *Carpentaria* ontdekte. Hij kwam daarna onder van Caerden naar de Molukken en was 1608 koopman op de Delft te Ternate, later op een veroverd fregat. Hij repatrieerde en kwam in 1611 met de vloot van Block Martensz. weer naar Indië. December 1612 vertrok hij van Bantam naar de Molukken, waar hij opperkoopman op Tidore werd, begin 1616 was hij fiscaal op Ternate, in Februari 1616 opperkoopman op de Roode Leeuw, waarmee hij reizen naar Banda, de Philippijnen en Japan maakte; 11 December 1617 kwam hij als opperkoopman op de Zwarte Leeuw te Bantam. Vgl. *Carpentaria*, p. V, VI.

XXIV.

¹⁾ 975, 1617 III fol. 120—129. Antwoord op Coen's brief van 14 Mei 1616 (*Coen II* 104), afschrift naar patria gezonden 10 December 1616 (*Coen I* 246), beantwoord 23 April 1617 (*Coen II* 232).

²⁾ Encamineeren, van Italiaans incamminare, leiden, op den weg brengen.

³⁾ Vituperie, schande, laakbaar gedrag.

⁴⁾ Imputeeren, verwijten.

⁶⁾ Bodemery, overeenkomst, waarbij tegen een bepaalde premie geld wordt verstrekt onder verband van een schip of de lading daarvan of van beide.

⁶⁾ *Lenaert Thomasz.*, opperstuurman van de Enckhuysen, kwam 13 Maart 1615 voor Bantam. Hij werd 18 Mei 1616 in Japan als opvolger van Willem Jansz. schipper van het jacht Jacatra, waarmee hij Juni 1617 te Jakatra kwam, 15 Maart 1618 werd hij schipper van de Witte Beer, waarmee hij in Mei de peper uit twee Chineesche jonken voor Bantam moest lichten.

⁷⁾ *Willem Jansz.* (van Amersfoort) was reeds 1614 als schipper van het jacht Jacatra in Japan. Hij repatrieerde 31 Maart 1617 als opperstuurman van de Westvrieslant en voer 4 Mei 1618 weer uit als schipper op het Wapen van Haerlem, waarmee hij 21 April 1619 te Amboina kwam om Coen's vloot bij Madoera in te halen. In September diende hij onder zijn naamgenoot voor Tikoe en in 1620 bij Manilla en in Japan. Hij kwam 30 December 1621 met de Swaen te Jakatra terug en repatrieerde Februari—Augustus 1622 als schipper van de Westvrieslant. 22 Mei 1626 voer hij weer uit op de Hollandia en kwam 14 December 1626 te Batavia, daar was hij waarschijnlijk opperequipagemeester. Voor een onderzoek van zaken reisde hij Juni 1629—Mei 1630 naar Japan op de Swarte Arendt; hij vertoefde daar nogmaals van Augustus 1630 tot medio 1633, waarna hij als vice-commandeur van drie schepen in December naar patria vertrok, waar hij Juni 1634 aankwam. Vgl. *Buysero*, p. 229.

⁸⁾ Bas, klein bronzen kanon, speciaal scheepsgeschut.

⁹⁾ Falconet, klein veldkanon.

¹⁰⁾ Jardien, *John Jourdain* vertrok Maart 1608 als koopman der Engelse O.I.C. op de Ascension naar Indië, bezocht Socotra, Aden en Mokka en leed daarna schipbreuk; in een open boot kwam hij te Soeratte, bezocht Agra en later nogmaals de Roode Zee. Daarna ging hij als „captain” van de Darling naar Priaman, Bantam, Amboina en Makassar, waar hij een factorij stichtte. In November 1615 werd hij hoofd van de factorij te Bantam. Hij vertrok 23 December 1616 met de Clove naar Engeland; December 1618 kwam hij terug met de vloot van Dale als President of the Council of India en hoofd der factorij te Bantam. 27 juli 1619 sneuvelden hij aan boord van de Samson voor Patani in een gevecht tegen Hendrik Jansz. Vgl. *Buysero*, p. 221, *Biography XXX*, 214, *Jourdain*.

¹¹⁾ Parang, Maleis, kapmes.

¹²⁾ Som(m)a, fijn zilver uit Japan.

^{13a)} Halve kartouw, scheeps- en veldkanon, 24 ponder.

¹³⁾ Corocijff, corrosief, bijtend geneesmiddel.

¹⁴⁾ *Don Geronimo de Silva*, Spaans bevelhebber in de Molukken, volgde in April 1617 zijn oom *Don Juan de Silva* als waarnemend kapitein generaal der Philippinen op.

¹⁵⁾ *Maarten van der Strenghc (Stringe)* kwam 18 Mei 1615—30 April 1616 als opperkooptman met de Swarte Leeuw naar Indië, werd 14 Mei daarmee naar Japan gezonden, waar hij na den dood van den shogoen Iyeyasu de hofreis maakte. Hij kwam met hetzelfde schip weer naar Jakatra. In Juli 1618 werd hij als president tijdelijk aan het hoofd der zaken in Banda gesteld, waar hij voortdurend met den militairen bevelhebber overhoop lag. Begin 1620 werd hij van daar op verzoek verlost. Toen bleek, dat hij 9 April 1620 op Banda zijn jongen Paulus Meeusz. vermoord had, werd hij te Jakatra 26 Augustus (vonnis bevestigd 28 Augustus) ter dood veroordeeld.

¹⁶⁾ Jonge keizer van Japan. *Hidetada* volgde in 1616 zonder enige storende omstandigheden zijn vader Ieyasu als shogoen op.

¹⁷⁾ Conferteeren, conforteren, zich versterken.

XXV.

¹⁾ 975, 1617 III, fol. 106—107. Beantwoord 4 April 1617 (*Coen* II 219). Aangehaald *Europeërs*, 8e ged. p. 171.

XXVI.

²⁾ 975, 1617 III fol. 110—117. Antwoord op een brief van 14 Mei 1616 (*Coen* II 98), afschrift naar patria 10 December 1616 (*Coen* I 246), beantwoord 17 April 1617 (*Coen* II 226). Gebruikt door *Patani*, p. 83, 84, 86, 90, 92, 93, 97, 144, 146.

²⁾ Beniuyen, benjuwijn, benzoin, welriekend hars; zie lijst van producten.

³⁾ Vgl. hun brief van 21 November 1614. (*Coen* IV 288).

⁴⁾ Mateo Coteels voer 30 Januari 1610 als opperkoopman op de Oranje onder Both naar Indië, hij werd 28 December 1610 raad van Indië, en volgde 11 Januari 1611 l'Hermite als president van de loge te Bantani op. Hij voldeed slecht en stierf 7 Juni 1613.

⁵⁾ *Impo* of *Empo*, Groot Chinees koopman te Patani, die in 1604 admiraal van Waerwijck naar China vergezelde en die ook Holland bezocht. Hij was christen en den Hollanders zeer genegen. In October 1614 werd hij als overleden vermeld, het volgende jaar hertrouwde zijn weduwe met Jackson (VI, 10). Vgl. *Patani*, passim.

⁶⁾ Sambah doen, zie IV, 19.

⁷⁾ Zie over de verrichtingen van den eersten admiraal der V. O. C. *Wybrand van Waerwijck*, die in 1604 de kust van China bezocht, *Zeemogendheid* I, p. 15, 16 en *Tweede Schipvaert*, passim.

⁸⁾ Muijterij in China. Ook *Chineesche Geschiedenis* p. 245 vermeldt, dat de vestiging der Portugezen te Macao een beloning was voor de verjaging van zeerovers. *Boxer, Fidalgos in the Far East* weet hiervan niet.

⁹⁾ Lothea anders Wangsan, verder onbekend.

¹⁰⁾ Seri Maharadja Indra, broeder van Radja Kelantan. Het was mij niet mogelijk vast te stellen welke vorst van Kelantan hier bedoeld is. Lijstjes van deze vorsten zijn te vinden *Kelantan* p. 38, 39.

¹¹⁾ Adam Verhult voer uit als assistent op de Sonne, 3 December 1610 was hij onderkoopman op de Swarte Leeuw, 11 Mei 1611 repatrieerde hij op de Middelburg. In 1615/16 was hij opperkoopman op Makean, vanwaar hij 19 Augustus 1616 werd verlost. In Juli 1617 ondertekende hij enige resoluties te Jakatra. Hij wordt dan eerst weer in Mei 1622 genoemd, (of is dat een ander, nl. Adam Verhee?), wan-neer hij met de jachten Cleen Tholen en Sincapura naar de vloot van Cornelis Reijersz. in China wordt gezonden. Twee jaar later maakte hij de hofreis naar Jedo. 19 Mei 1624 moest hij met het jacht Harinck de bezetting van P. Sebessi lichten.

¹²⁾ Cornelis Claesz. schipper van de Swarte Leeuw, waarmee hij 1611—1613 in de Specerijeilanden was, in Januari 1614 repatrieerde en 30 April 1616 terug kwam. Hem werd daarna opgedragen een reis via Patani naar Japan te maken. In April 1617 werd hij overgeplaatst op het Wapen van Zeeland, waarmee hij repatrieerde.

¹³⁾ Lenaert Thomasz; zie XXIV, 7.

¹⁴⁾ Koning van Siam. Phra Chow Song Tam, de „rechtvaardige” koning 1602—

1628 (aanvankelijk onder regentschap?), onder hem had Japan grooten invloed in Siam. Vgl. *Senaphimocq*. In 1620 o.a. was hij in strijd met Cambodja.

¹⁶⁾ Jan van Hasell geboren 1598, voer 4 April 1613 uit met de Middelburch, was in 1616 onderkoopman in Patani, 1620 opperkoopman en hoofd van het kantoor te Sangora. Na de lichting van dat kantoor wordt hij in Januari 1623 als vrijburger te Batavia genoemd (*Coen* III 960), wat later ook als schepen. In hetzelfde jaar en in 1624 maakte hij in zijn ouden rang met de Muiden eenige reizen naar Siam om schulden te innen en hertevallen op te kopen. 27 Januari 1625 werd hij licentmeester te Batavia en „voorstaender van de vreemdelingen des rijcx”. 14 December 1627 werd hij als gezant met twee opperkoplieden naer Bantam gezonden. (*Coen* V 222). In Juli 1628 vertrok hij als commandeur van vier schepen naar Soeratte om daar Pieter van den Broecke als directeur op te volgen. Hij overleed daar 4 Augustus 1632, o.a. een door hem vervaardigde Malcise vertaling van het boek Genesis nalatend. Vgl. *Zeemogendheid* II 54, *Geschiedenis* III 475, *Gezaghebbers* p. 273 (niet geheel juist).

XXVII.

¹⁾ 975, 1617 III, fol. 108—109. Antwoord op brieven van 10 en 14 October 1616 (*Coen* II 150 en 166), beantwoord 4 April 1617 (*Coen* II 219). Aangehaald *Corpus I*, 347.

²⁾ Wesbe — *Richard Westby* was sinds medio 1615 als Engels koopman in Djambi geplaatst. December 1617 keerde hij derwaarts van Jakatra terug. Volgens een brief van 21 December 1618 (*Calendar* II, nr. 512) is hij daar door de Hollanders bij een avondmaaltijd in hun huis vermoord.

³⁾ Middelnagels, dobbel middelnagels, soorten spijkers.

⁴⁾ Een kist bevat 8000 realen.

⁵⁾ Oitussang, Maleis oetoesan, gezant.

⁶⁾ Bourattios, Portugees borrachoes, dronkaards, letterlijk wijnzakken.

XXVIII.

¹⁾ Origineel 976, 1618 I, fol. 170. De vertaling van dezen brief dank ik aan Dr. M. de Jong, vice-consul van Portugal te 's-Gravenhage, die mededeelt, dat hij geschreven is in het Portugees met Spaanse en verbasterde en onbegrijpelijke woorden doorschijn. Onder den brief staan vier namen of titels in Arabische karakters, die ik niet kon ontcijferen. Prof. Dr. Ph. S. van Ronkel deelde mij mede, daartoe ook niet in staat te zijn. Met enigen goeden wil kan men in een deel van den vierden naam het woord „sengadji” herkennen. De vier namen zijn met dezelfde hand geschreven. De datum van den brief is onzeker. Daar er echter in gezegd wordt, dat de Nederlanders ongeveer vier jaar geleden op Solor kwamen, wat in de eerste maanden van 1613 geschiedde, meen ik hem hier te moeten plaatsen. 22 Augustus 1617 (*Coen* I 262) zond Coen een copie naar patria. Een antwoord werd eerst aan de hoofden gezonden, nadat zij in Mei 1618 een gezantschap aan Coen hadden afgevaardigd, n.l. 12 September 1618, (*Coen* II 434).

²⁾ Apollonius Sc(h)otte, kapitein, kwam met de Veere naar Indië en werd door van Caerden 18 Juli 1608 tot bevelhebber van het fort Tafasoho op Makéan benoemd; later stonden onder hem ook de beide andere forten op dat eiland en het fort op Aroti. Hij nam November 1609 een groot aandeel in de verovering van het Spaanse fort op Batjan. 9 November 1612 werd hij als raad van Indië met de

Veere naar Boeton gezonden, waar hij 5 Januari 1613 (*Corpus I 115*) een contract met den vorst sloot en naar Solor, waar hij 20 April het Portugeesche fort Henricus veroverde en een contract met de hoofden sloot, hij vertrok daarop via Timor naar Jakatra, waar hij 25 November 1613 bij het baden in de rivier verdronk. Zijn dood was een groot verlies. (*Reis Wereld p. CXVII—CXXIII*).

³⁾ Reijnst besloot 23 October 1615 tot ontruiming en ontmanteling vna het fort Henricus; tegen het einde van het jaar werd de bezetting naar Amboina overgebracht.

XXIX.

¹⁾ 977, 1618 II fol. 74—78, 2e exemplaar, 978, 1618 III fol. 113—114. Antwoord op Coen's brieven van 10 October en 25 November 1616 (*Coen II 161* en *208*). Door Coen 1 November 1617 ontvangen en 30 November beantwoord. 10 November 1617 werd een afschrift naar patria gezonden (*Coen I 282*). Gebruikt door *Zee-mogendheid I*, 208, 220.

²⁾ De Acolus strandde, van Masulipatam komend, 16 Juli 1616 op Enggano en verbrandde den 27en daarop door onachtzaamheid. (*Buysero p. 143, 144*).

³⁾ *Hendrick Jansz. Coomans*, opperkoopman, werd 26 September 1616 van de Hoorn overgeplaatst om op de Valck onder zijn naamgenoot Cornelis C. naar Atjeh en verder op de Neptunus naar de kust van Coromandel te varen, waar hij weldra stierf.

⁴⁾ Met dezen Engelsman is of de Solomon of de Osiander bedoeld, die beide in de eerste helft van 1617 van Bantam te Masulipatam kwamen.

⁵⁾ *Raphael Olyva* (Oliva) was Juli 1608 soldaat op Ternate. Begin 1610 voer hij met de Goes onder Both als assistent uit en werd 11 December 1611 onderkoopman en secretaris op Banda. Later was hij opperkoopman op de Roode Leeuw, als hoedanig hij van 1615 tot 1618 te Masulipatam werkzaam was. Hij repatrieerde Januari 1620 met de Dordrecht van Jakatra. 23 Augustus 1627 was hij nog in leven. (*Buysero p. 153*).

⁶⁾ *Wemmer van Berchem*, geboren 1580, diende in zijn jeugd op de westkust van Afrika en in West Indië. In 1609 vertrok hij op de Hazewind naar Bantam waar hij 1 October 1610 aankwam, 23 December 1610 ging hij als opperkoopman op de Vlissingen naar Banda en vandaar 18 Mei 1611 met de Goes van Bantam als tweede persoon naar Coromandel, waar hij in 1612 Jan van Wesick als directeur opvolgde. Hij bouwde in 1613 het kasteel Gelria te Paliacatte. 16 Augustus 1614 vroeg hij ontslag o.a. omdat het gehalte van het hem toegevoegde personeel zoo slecht was. De visitateur-generaal de Haze, die zijn opvolger werd, meende dat hij zich aan knoeierij schuldig had gemaakt. Met de Goes vertrok hij 8 Juni 1615 naar Bantam, waar hij eerst 31 December aankwam. Als Commandeur vertrok hij 15 Januari 1616 met de Rotterdam en de Mauritius naar patria. In 1627 was hij in West-Indië. In 1629 werd hij vice admiraal van Holland en Westfriesland. Hij overleed eerst 30 Mei 1653. Zie over hem *van Berchem, Woordenboek IV*, 107, *Gezaghebbers* 89.

⁷⁾ *Antony(o) Schorer*, in 1609 onderkoopman, later boekhouder en opperkoopman te Masulipatam, werd 16 Augustus 1614 wegens knoeierij met de Goes naar Bantam gezonden, waar hij 10 November aankwam.

⁸⁾ In het tweede handschrift staat voor „Swart” „swaer”.

⁹⁾ *Cornelis Claesz. (de) Heda*, kunstschilder, kwam na een avontuurlijke reis over land in 1613 te Soeratte, vanwaar hij met van Berchem en de Haze corres-

pondeerde. Hij werkte te Narsapoer in dienst van vorst Ibrahimsjah van Visiapoer; in 1619 was hij daar nog werkzaam. Vgl. *Coen* V, 318.

¹⁰⁾ Engelsen op Tidore. Vier Engelse schepen, die onder Castleton in Amboina en Bada geweest waren, kwamen in 1616 bij Tidore, waar zij kruidnagelen tegen vivres van de Spanjaarden verwierven. Dat Reael hier niets tegen deed, was een van Coen's grootste grieven tegen hem. (*Coen* I 199).

¹¹⁾ Onder „arminiaen” verstaat men ook thans in Indië nog een Armeniër.

¹²⁾ Installich wordt gezegd van goederen die ergens te lang blijven liggen, zoodat ze gaan bederven.

¹³⁾ Adriaen van der Meer, assistent, 30 December 1614 overgeplaatst van de Leeuw met Pijlen naar Paliacatte, 10 April 1615 werd hij als onderkoopman overgeplaatst naar Arakan, waar hij eerst onder Ens werkte, later als opperkoopman. In 1619 werd hij met de Jager naar Masulipatam verlost; hij stierf 15 Maart 1619 aan boord.

¹⁴⁾ Firman, letterlijk hoog bevel, handelsvergunning door Voor-Indische vorsten afgegeven. Hier is bedoeld een firman, dat ons den handel tegen een vast jaarlijks bedrag vergunde.

¹⁵⁾ De mogul. Onder den Groot Mogol *Jahangir* (1605—1627) hadden herhaaldelijk krijgstochten in de Dekhan plaats.

¹⁶⁾ Francisco de St. Jago, mesties, in de Molukken naar ons overgelopen. Hij werd er van beschuldigd don Juan da Silva te hebben willen helpen, zoo hij voor Bantam ware verschenen. Hij zou niet een Engels schip naar Coromandel gevlecht zijn.

¹⁷⁾ Symon Joosten, een in Januari 1610 onder Both uitgevaren onderkoopman, kwam December 1613 met de Haze naar Coromandel. 4 Maart 1614 werd hij te Tirepopeler geplaatst, 23 Februari 1616 werd hij opperkoopman. In 1618 nam hij in verband met den binnenlandsen oorlog de wijk naar Poelitsjeri, waar hij weldra overleed.

¹⁸⁾ Jan Gerritsz. Ruyf, boekhouder te Petapoelie, ging in 1607 van Masulipatam na Arakan en vandaar met een lading rijst naar Atjeh. In November 1608 was hij vandaar vertrokken. 3 December 1610 werd hij als onderkoopman overgeplaatst van de Hasewint op de Witte Leeuw, 12 Juni 1611 werd bepaald, dat hij wegens ziekte met de Middelburch zou repatrieeren. In 1614 was hij in Nederland nog in leven.

¹⁹⁾ Garbuleren, uitzoeken of sorteren van specerijen.

²⁰⁾ Caetche, de noot van de areca catechu, de pinangnoot, vormt een hoofdbuustanddeel van de betel- of sirihpruimi.

²¹⁾ Tweede handschrift: 25 a 30.

²²⁾ Geen Huyg(h)en Schapenham kwam in 1616 als schipper op de Gouden Leeuw naar Indië; hij werd met dit schip naar Masulipatam gezonden. Einde 1618 vocht hij onder Coen tegen de Engelsen, maakte de tocht naar Amboina mee en nam deel aan de verovering van Jakatra in Mei 1619. In 1621 was hij in de Levant. In 1623 kwam hij als vice-admiraal van tien schepen (de zogenaamde Nassause vloot) onder l'Hernite via Zuid Amerika weer naar Indië. Na l'Hermites dood op 2 Juni 1624 trad hij als admiraal op. Hij stierf 5 November 1625, acht dagen na het vertrek van de vloot uit Batavia. Vgl. *Woordenboek*, II 1271.

²³⁾ 2 Engelse schepen. „Generael” Henry Pepwell kwam 27 April 1617 uit Soeratte met de James en de Charles voor Masulipatam.

²⁵⁾ *Marcelis Michiels Verwers*, ook Joost Marcelis Verwers, kwam ± 1611 via Perzië in Voor Indië, waar hij veel rondzwierf. Medio 1619 ging hij werkelijk met een Engels schip naar Bantam. Coen weigerde hem passage naar patria te verlenen, tot hem dit door heren XVII op verzoek der stad Dordrecht werd opgedragen (*Coen* IV 414). 8 September 1626 komt hij voor als burger te Batavia.

²⁶⁾ *Jan Ewoutsz* ging 14 September 1615 als koopman van de Sterre over naar Arakan. Misschien dezelfde als J. E., uit Schagen, goudsmid, die in 1628 via Aleppo in Perzië kwam.

²⁷⁾ Tweede handsschrift: R.

XXX.

¹⁾ 976, 1618 I fol 127—128. Beantwoord 20 November 1617 (*Coen* II 286), het nieuws aan bewindhebbers gemeld 22 Augustus 1617 (*Coen* I 276). Gebruikt: *Borneo* p. 228. Deze beschrijving is ongetwijfeld ontleend aan een beschrijving van Thoveling (noot 4), een andere, afkomstig van Lam, is te vinden *Bouwstoffen* I 170. Vgl. de kaartjes bij *Zeemogendheid* I p. 168—174.

Harmen (Herman) van Speult kwam op de Amsterdam 2 September 1613 tot 4 November 1614 onder Reynst naar Indië, was in Maart 1615 als opperkoopman te Amboina werkzaam, hij was daar in November derde persoon en werd in 1617 directeur en vervolgens ook luitenant gouverneur onder den veel afwezigen van der Hagen, dien hij 4 April 1619 als gouverneur opvolgde, nadat hij 23 Maart raad van Indië was geworden. Hij onderscheidde zich door zijn krachtig optreden; bij Coen's vertrek naar Nederland werd in Januari 1623 door van Antzen op hem een sten uitgebracht voor Gouverneur-Generaal. Wegens zijn houding bij de terechting van een aantal Engelsen, die op Amboina geconspireerd hadden, (Februari—Maart 1623) werd hij naar patria opgeroepen om zich daar te verantwoorden. Hij vertrok, nadat Jan Jansz. van Gorcum hem was opgevolgd met de Nassause vloot in Juli 1625 via Makassar naar Batavia en vandaar in September als commandeur van drie schepen via de kust van Malabar, waar hij 3 Januari 1626 een contract met den samorijn van Calicut sloot. Hij inspecteerde de kantoren te Ahmedabad, Brodgia en Cambaya en stierf 23 Juli 1626 te Mokka na een landreis vandaar naar Sana. Onder het bewind van de Carpentier toonde hij zich veel actiever dan zijn chef.

²⁾ Lepelstuk, oud voorlaadkanon, dat door middel van een „lepel” geladen werd.

³⁾ Deze, de „grote” Aeolus is een ander schip als het in noot XXIX, 2 bedoelde.

⁴⁾ Vice-commandeur *Claes Maertensz. Thoveling* voer 8 Maart 1614 als vice-admiraal op de „Maen” onder van Spilbergen door de Straat van Magelhaen naar Ternate, waar hij 31 Maart 1616 aankwam. 15 en 16 April 1617 vocht hij als vice-commandeur onder Lam tegen de Spaanse vloot in de Philippijnen en kwam 7 Juni 1617 met een zwaar gehavend schip te Ternate. 26 November kwam hij te Bantam, vanwaar hij 31 December met het Wapen van Zeeland en de Eenhoorn repatrieerde. 18 September 1619 werd hij bewindhebber der V.I.C. ter kamer Rotterdam. Vgl. *Buysero*, p. 242 en *Reis Wereld*, passim.

⁵⁾ Luitenant gouverneur = Gijsbert van Vianen, XXI, 9.

⁶⁾ De brief van 27 Mei 1617 is verloren gegaan.

⁷⁾ *François Lemmens* was 22 Juni 1615 koopman op Ternate, als opperkoopman en secretaris nam hij deel aan Lam's expeditie naar Manilla. Hij sneeuvelde niet en werd 8 Augustus weer voor drie jaar in dienst genomen. Hij repatrieerde 4 Januari

1620 met de Oranjeboom. Een naamgenoot, misschien dezelfde persoon, was in 1621 als opperkoopman commandeur van enige vaartuigen naar Solor, in 1622 ter kust van Coromandel. In 1623 lichtte hij met de Heusden het kantoor Mokka en bracht Visnicht naar Gamron. Hij doodde 16 November 1624 kapitein Brants alias Gilde in een duel en werd gepardonneerd.

Jacob Schot is mogelijk Jacob de Schot, die na den dood van Mateo Coteels tijdelijk otrat als president te Bantam. In November 1615 ging een koopman Schot met de Hoope naar Amboina.

⁹⁾ Coupert ofte desein, comparatie, verschijning; desein, onderneming.

XXXI.

¹⁾ 977, 1618 II fol. 67. Copie naar patria gezonden 10 November 1617 (*Coen I* 285) gebruikt door *Westkust*, 20.

Abraham de Rasiere vertrok 4 April 1613 als assistent op de Nieuw Zeeland onder van Surek naar Indië, waar hij weldra onderkoopman werd en tot medio Juni te Bantam werkzaam was. Eind Juni werd hij als opperkoopman met de Jacatra en de jonk van Simsuan naar de Westkust van Sumatra gezonden, in Mei 1618 maakte hij met de Witte Beer een tocht om peper uit Chineze jonken te lichten, in Juli een andere met de Zeewolff langs de Westkust naar Atjeh. Hij vergezelde Coen aan boord van de Middelburg naar Amboina en terug naar Jakarta. 18 September 1619 ging hij met de Nieuw Zeeland naar Tikoe, 31 Januari 1620 werd hij door Atjehers te Priaman vermoord. Vgl. *Buysero*, 229.

²⁾ *Mandelicka*, inheems koopman te Selebar.

³⁾ Visser, zware balk in het dek, waar de mast doorgaat.

⁴⁾ *Cornelis Clementsz*, misschien dezelfde als *Cornelis (de) Keijser*, die met de Bergerboot uitvoer als assistent en die in Juni 1616 als onderkoopman daarmee een tocht naar Djambi en Malakka maakte. Deze was in 1620 na den moord op de Rasiere tien maanden waarnemend opperkoopman te Tikoe, waarna hij eind December repatrieerde.

⁵⁾ Mogelijk dezelfde als de persoon bedoeld in noot VI, 13.

⁶⁾ *Madjeliskan*, waarschijnlijk titel van den vertegenwoordiger van den vorst van Atjeh ter Westkust van Sumatra.

XXXII.

¹⁾ Origineel, 978, 1618 III, fol. 343—347. Antwoord op een brief van 7 November 1616 (*Coen II* 182), beantwoord 5 December 1617 (*Coen II*, 311).

Adam Westerwolt, koopman op Makéan, vanaf 12 Juni 1614 opperkoopman, directeur van den handel in de Molukken, vanwaar hij medio 1618 vertrok als commandeur van 5 schepen naar de Philippinen. Hij voer door naar Japan en kwam December 1619 te Jakarta, vanwaar hij 22 Januari—16 Augustus 1620 als mede-commandeur (met Hendrick Jansz), van drie schepen repatrieerde. 3 December 1636 vertrok hij met de Nieuw Amsterdam als extra ordinair raad van Indië uit Texel, hij werd 2 Mei 1637 vice president van den raad van justitie te Batavia, 21 Augustus vertrok hij als commandeur naar de kust van Malabar, Soeratte en Perzië; hij versloeg 4 Januari 1638 de Portugese vloot voor Goa, nam 18 Mei Baticalao op Ceylon en ging vandaar naar Batavia terug. 29 September 1638 werd hij president en directeur van den handel in Perzië, waar hij 29 Augustus 1639

te Ispahan stierf. Vgl. *Buysero* 245 en *Zeemogendheid*, passim, vooral II 107—117.

²⁾ *Christiaen Adriaensz. den Dorsi*, voer nog voor de Oude Compagnie, dus vóór 1602 uit, werd koopman op Ternate, 1608 op de Erasmus, 1608—1611 te Tafasoho op Makéan. Hij volgde de Haze op als directeur van den handel in de Molukken en stierf 12 Juni 1614.

³⁾ d'Edelius = Cornelis Dedel, VIII, 10.

XXXIII.

¹⁾ 978, 1618 III fol. 103—104, beantwoord 20 November 1617 (*Coen* II 282). Vgl. *Bouwstoffen* I 217, waar een gelijktijdige brief van van der Hagen aan bewindhebbers is afgedrukt en *Zending* V, 84.

²⁾ *Casper Conradi Wittens*, geboren te Antwerpen 1584, 12 Juni 1602 theologisch student te Leiden, 6 December 1610 bevestigd als predikant voor Indië. Hij voer uit met de Veere, was predikant op Batjan (1612), Amboina (1614), Poeloe Ai (1616 of '17), Amboina (1618) en stierf daar 8 Januari 1619.

³⁾ Wermoeskoppen, warmoeskoppen, groentekommen.

XXXIV.

¹⁾ 978, 1618 III, fol. 113—120. 11 November 1617 met de Neptunus ontvangen, beantwoord 30 November 1617 (*Coen* II 291), afschrift naar patria gezonden 18 December 1617 (*Coen* I 296).

²⁾ Cominck van Ceylon, *Senaratena*, maharadja van Kandi (1604—1632), met wien de Nederlanders o.a. door de zending van de Boschhouwer (tot 1615) contact hadden. Vgl. *Spilbergen*.

³⁾ Aga, aja van Gingi, vgl. *Zeemogendheid* I. 222. Aja, Portugees, gouverneur; de gouverneur van Gingi was tevens veldoverste.

⁴⁾ Door de compagnie van St. Malo waren de St. Louis en de St. Michel uitgerust, die gedeeltelijk met „duitsen” = Nederlanders waren bemand. Deze schepen kwamen via de Roode Zee te Poeletsjeri in Voor Indië en voeren vandaar naar Java, waar de St. Michel op last van Reael bij de hoek van Krawang Januari 1618 werd aangehouden om Nederlanders van boord te halen.

23 Januari nam Coen het schip in beslag. De St. Louis keerde met gedeeltelijk inlandse bemanning naar St. Malo terug. Vgl. *Geschiedenis* III, 110 en *Zeemogendheid* I 208 en 229.

⁵⁾ Neick van Poeletsjery. Naik, oorspronkelijk Voorindisch legeraanvoerder, later veel gebruikt voor gouverneur; bij *Valentijn* een „grave”.

Caul = vrijgeleide, open brief, Arabisch woord of gelofte, contract waarbij in Voor-Indië een vorst een schenking of gunst verleende. Vgl. *Hobson-Jobson*, in voce.

⁶⁾ De Engelse generaal: Henry Pepwell, zie XXIX, 24.

⁷⁾ *Gijsbrecht van Suijlen*, onderkoopman op de Leeuw met Pijlen, sinds Januari 1615 op Ceylon. De maharadja wilde hem niet laten vertrekken; begin 1618 wist hij te ontsnappen en naar Masulipatam te komen, in Juli ging hij met de Gouden Leeuw naar Jakatra, 19 Augustus 1623 was hij als opperkoopman op de Muijden bij de vloot van Reijersz.

⁸⁾ *Jan Jansz. van Limborch*, verder onbekend persoon. Aan het verzoek kon niet worden voldaan, daar de boeken van Oranje naar patria waren gestuurd (*Coen* II 299).

⁹⁾ Jagaraga. *Djagaradja*, minister en veldheer van een der kroonpretendenten van Carnatica (vgl. XIII, 18), zetelend te Velore. Hij werd in 1617 verslagen en sneuvelde met 6000 man. Hij werd opgevolgd door zijn broeder Iteradja, die in 1613 tevergeefs getracht had Paliacatte te nemen.

¹⁰⁾ Oles, Ota: „a native letter”, „a written order” (*Hobson-Jobson*).

¹¹⁾ De Ava. De rijken Ava en Pegu in Birma waren bijna voortdurend in oorlog.

¹²⁾ Marten Valck was 5 October 1614 onderkoopman in Atjeh, hij was goed op de hoogte met den handel daar en ter Westkust, tegen het einde van het jaar repatrieerde hij. In 1621 was hij opperkoopman op de Eendracht in de Molukken. Begin 1622 was hij in Atjeh. In 1631 ging hij weer naar Indië in dien rang op de Hollandia. 22 Januari 1633 ging hij met de Brouwershaven naar Birma, hetzelfde jaar commandeerde hij enige schepen, die met een Atjehse vloot Malakka moesten aantasten. 21 October 1634 repatrieerde hij met de Prins Willem.

XXXV.

¹⁾ 977, 1618 II folio 65—66. Afschrift naar bewindhebbers 10 November 1617 (*Coen I* 287). Aangehaald: *Europeërs VIII*, 216 en *Corpus I* 347.

Crijn of Quirijn Jacobsz. van Raemburch kwam op de Patana als onderkoopman te Bantam met de vloot van Adriaen Block Martensz. (1611), waarna hij op Timor en Solor werkzaam was. 9 September 1615 werd hij opperkoopman; na 't verlaten van het fort Henricus op Solor maakte hij van Bantam en Jakatra herhaaldelijk reizen derwaarts meest met de Arent, ook ter ontdekking van het Zuidland. In September 1617 bezocht hij als eerste compagniesdienaar Palembang, waar hij vriendelijk werd ontvangen. In September 1618 moest hij op weg naar Solor Japara aandoen om na het wegslepen van onze kooplieden daar naar den Mataram kwansuis weer banden aan te knopen. Daarna bouwde hij een fortje op Solor. In 1619 kwam hij met zijn beide schepen te laat voor Jakatra om deel te kunnen nemen aan de bestorming van die plaats. In Mei 1620 deed hij als commandeur een mislukte aanval op het Portugese Larantoeka, waarna hij in 1623 repatrieerde. 24 Januari—18 Juli 1629 kwam hij in den rang van Raad van Indië met de Frederik Hendrik als vice commandeur onder Speex weer naar Batavia, waar hij o.a. de kerkelijke zaken behartigde en voorzitter van de weeskamer was. Hij was tegenwoordig bij Coen's sterren. Hij werd 28 Januari 1630 gouverneur van Banda, als hoedanig hij 23 December 1633 stierf. Vgl. *Buysero* p. 227.

²⁾ Ten rechte kajoe lacka, Maleis, welriekende houtsnort, Mijnge bijbijldten, minjak bidjen, Maleis, sesamolie.

³⁾ Guilliam = Guiliam Anthonisz. XXII, 8.

XXXVI.

¹⁾ 978, 1618 III, fol. 273—276. Beantwoord 2 December 1617 (*Coen II* 307).

²⁾ Juretulus, djeroetoelis, Maleis schrijver.

³⁾ Jahat orang olande, djahat orang blanda, Maleis, slecht zijn de Nederlanders.

⁴⁾ Bakelijer, van Maleis bérkélahi, vechten, hier worden er Menangkabauers mee bedoeld.

⁵⁾ Mr. François. Het verhaal, dat Soury hier van de komst der Fransen doet, is een aardig voorbeeld van de wijze waarop het gerucht in den Oost de werkelijkheid opsiet. Hier wordt niet gedoeld op de schepen van St. Malo (vgl. XXXIV, 4),

maar op de Montmorency en de Marguerite van Dieppe, die begin 1617 voor Bantam kwamen. Coen liet de aan boord dienende Nederlanders daarvan lichten. De Fransen, die gebrek aan kapitaal hadden, verkochten de Marguerite aan den pangeran van Bantam om de Montmorency te kunnen laden. Vgl. *Buysero*, passim.

⁶⁾ Zijn ziel op een cordewaghen lach; cordewaghen = kruiwagen. Zijn ziel rijdt op een kordewagen = hij is uitgelaten van vreugde.

⁷⁾ Brita, Maleis bérifa is bericht.

⁸⁾ Travade, travados, Portugees voor orkaan, snelle rukwind.

⁹⁾ Vgl. *Makassar*.

¹⁰⁾ Bolde. Bollen, aanstaan, bevallen, genoegen doen.

¹¹⁾ Insja Allah, Arabisch, in het Maleis veel gebruikt voor: Zo God wil.

¹²⁾ Qechien, onbekend Oosterling. Een Chinees? of Kjai Tjen?

¹³⁾ Minta minta, Maleis (ik) verzoek, (ik) verzoek.

¹⁴⁾ Codia Barra, Baro Goezerats peperkoopman, samenwerkend met Chodja Baba, beide te Japara wonend. Hij maakte evenals Intje Moeda misbruik van de steun hem door de Hollanders verleend. Begin 1618 werd zijn jonk naar Bantam opgebracht, maar daar hij een vrijpas van Soury had, weer vrijgegeven.

¹⁵⁾ Boekit, Maleis heuvel. Bedoeld is de heuvel van Giri; waar de zgn. priestervorst zetelde, dien de Nederlanders den paus van Java noemden. Hij was zeer anti-Nederlands.

XXXVII.

¹⁾ 978, 1618 III fol. 132—136; 2e exemplaar fol. 315—320. Antwoord op den brief van 23 April 1617 (*Coen II* 232), 11 December met de Swarte Leeuw ontvangen, 30 Maart 1618 beantwoord (*Coen II* 368), 18 December 1617 afschrift aan bewindhebbers gezonden (*Coen I*, 295). Gebruikt door *Quinam*, p. 16, *Européërs VIII*, 87, 117.

²⁾ Waarschijnlijk gezonden met hun brief van 30 November 1615 (*Coen IV*, 319).

³⁾ Kusacky (Kusnoky, Husnoky) Itsemon, hoofd der met de jonk Fortuyne overgekomen Japanners, doodde 2 Januari 1616 Soyemon (Ceyemon), hoofd der met de Enckhuysen overgekomen Japanners, waarom hij bij vonnis van 3 Juni d.a.v. veroordeeld werd met den zwaarde gestraft te worden (*Coen IV*, 125).

⁴⁾ Deze brief is verloren gegaan.

XXXVIII.

¹⁾ 978, 1618 III, fol. 414—415. Antwoord op brieven van 17 en 23 April 1617 (*Coen II*, 226 en 236). 11 December 1617 met de Swarte Leeuw ontvangen. Beantwoord 30 Maart 1618 (*Coen II* 360). Afschrift aan bewindhebbers 18 December 1617 (*Coen I* 292). Aangehaald: *Patani* p. 84, 91, 93, 97, 144, 185, 193 en *Quinam* p. 16.

²⁾ Tra(i) of fraa, Siamees voor paspoort of vrijbrief.

⁴⁾ Gerrit Frederiksz. Druyff kwam als opperkoopman 23 Januari—24 October 1616 met de Nieuw Bantam uit patria naar Bantam en werd weldra, ondanks de ongunstige berichten, die Heeren XVII 5 Maart 1616 over hem gaven, als gezant naar den Mataram gezonden, vanwaar hij 1 April 1617 zonder veel succes te Jakatra terug kwam, 16 April 1617 werd hij naar Patani gezonden en daar eerst tweede persoon, na het vertrek van Hendrick Jansz. in December 1618, diens opvolger. In Augustus 1621 werd hij naar Jakatra terug geroepen, in December was

hij daar president van schepenen, 22 April 1622 moest hij Palembang bezoeken en de kantoren in Achter-Indië lichten, waarna hij 1 Februari 1623 met de vloot van Coen naar patria vertrok en weldra overleed. Vgl. *Buysero* 191, *Patani* passim.

⁵⁾ Cornelis Houbraccken, onderkoopman te Sangora, vertrok in December 1618 als opperkoopman met Hendrick Jansz. per Swarte Leeuw naar Jakatra. Wegens zijn houding bij het nemen van dat schip door de Engelsen werd hij 27 Juni 1619 beboet. In September 1622 was hij te Amsterdam, Vgl. *Jakatra*, passim.

XXXIX.

¹⁾ 978, 1618 III, fol. 271—272. Door Coen 21 December 1617 met het jacht Jacatra ontvangen en 2 Januari 1618 beantwoord (*Coen* II 334). 21 December 1617 werd copie naar patria gestuurd (*Coen* IV, 283).

²⁾ Trave = travade, vgl. XXXVI. 8.

³⁾ *Ruy Gonsalvo de Silviese*. Mij onbekend persoon.

⁴⁾ Scheepsramp der Engelsen. Vermoeidelijk zijn bedoeld de Thomasine en de Samaritan, die blijkens *Calendar* II No. 127 in dezen tijd vergingen.

⁵⁾ Engelsen te Calicut. In 1616 vestigden de Engelsen een factorij te Calicut, die het volgend jaar weer werd opgeheven; het gerucht over hun vermoording is onjuist, wel werden zij er door den Samorijn slecht behandeld.

⁶⁾ Het gerucht over de komst van Fransen te S. Thomé was onjuist.

⁷⁾ Met het vertrek van de Engelsen van Djambi is slechts een tijdelijke afwezigheid bedoeld; vgl. XXVII, 2.

XL.

¹⁾ 979, 1619 I fol. 126—128. Met een Engels jacht ontvangen. Afschrift naar patria gezonden 24 Juni 1618 (*Coen* I 315). Gebruikt *Quinam*, 17.

²⁾ Jan Berckhout, als onderkoopman onder Block Martensz. uitgevaren, 16 November 1613 opperkoopman op Makéan (Ngofakiah), 19 Augustus 1616 overgeplaatst op de Vlissingen, maakte als opperkoopman op de Oude Sonne de zeeslag onder Lam in de Philippijnen mee en werd door dezen als commandeur met als 2e schip de Galiasse in Japan achtergelaten. In December 1618 kwam hij te Jakatra, woonde het scheepsgevecht tegen de Engelsen bij en repatrieerde Januari 1619 met de Delft. In 1628 heette de vice-admiraal van Lam Berckhout (vgl. XIX, 2).

³⁾ Wickquin, Richard Wickham, vertegenwoordiger van de Engelse Compagnie in Japan, werd vandaar naar Bantam overgeplaatst en stierf in 1619 te Jakatra.

⁴⁾ Teunis Florisz. kwam als schipper van de Galiasse 18 Mei 1615—30 April 1616 naar Indië, hij werd op de Oude Sonne overgeplaatst en maakte de zeeslag onder Lam mee. Half December 1618 kwam hij uit Japan te Jakatra terug, waar hij voor zijn diensten beloond werd. Met Coen maakte hij begin 1619 de reis naar Amboina en terug en was een der kapiteins bij de verovering van Jakatra, 19 December 1619 werd hij overgeplaatst op de Westvrieslant om daarmee te repatriëren.

⁵⁾ Adujvement, hulp.

⁶⁾ Jacob Jorisz. Roscam, onbekend persoon.

⁷⁾ Lenardt Camps, assistent en kassier te Bantam, Juni 1615 als onderkoopman naar Firando gezonden voor het bijhouden der boeken, in October 1619 opperkoopman en aangewezen opvolger van Specx, dien hij echter eerst in 1621 opvolgde. Hij stierf 21 November 1623 en werd door van Nieuwenroode (VI, 6) opgevolgd. Coen had hem als toekomstig raad van Indië naar Batavia opgeroepen (*Coen* I, 788).

XLII.

¹⁾ 984, 1621 II, fol. 228—229. Inhoud naar patria gemeld 26 Juli 1618 (*Coen I* 372). Gebruikt door *Zeemogendheid* I 200 vlg. en *Westerkwartieren* p. 62 vlg.

Adriaen Willemsz. Goeree vertrok 22 Januari 1616 als opperkoopman met de Gouden Leeuw naar Bantam, waar hij 14 November aankwam. Hij werd 5 Maart d.a.v. met de Middelburg als tweede opperkoopman naar Soeratte gezonden met van Ravesteyn, met wien hij voortdurend overhoop lag. Hij kwam er 20 Augustus 1617 aan en maakte landreizen o.a. naar Agra; de reis derwaarts duurde van 22 Maart tot 25 December 1618. Van den Broecke plaatste hem 19 November 1620 te Mandoe; Mei 1622 kwam hij met de Samson te Batavia terug, hij diende vervolgens op de Leeuwinne en werd 28 Januari 1623 president van de dagelijkse raad te Batavia. 27 Maart 1624 vertrok hij onder Jacob Dedel (LXXX, 12) naar Coromandel, waar hij 15 Mei aankwam. 19 September 1624 werd hij met Libener hoofd der kantoren Masulipatam, Datsjeron en Palicol. Hij had daar vele moeilijkheden, deels ten gevolge van zijn onordelijk gedrag en stierf 30 Mei 1625.

²⁾ Saeker, kanon ter lengte van 8 of 9 voeten, dat kogels van tien à twaalf pond schoot. De halve saeker schoot kogels van 5 à 6 pond.

³⁾ *Wouter Heuten* voer als assistent op de Nassau onder Reynst uit, van den Broecke plaatste hem in Januari 1616 in onderkoopmansrang als hoofd op het kantoor Sjihir in Arabië, vanwaar hij in Juli d.a.v. door denzelfden weer werd afgehaald. Hij was daarop hoofd van het kantoor Soeratte, vanwaar hij medio 1617 werd gelicht. 17 December 1618 werd hij opperkoopman, 15 Januari 1619 zond Coen hem met de Valck naar Jortan. Vervolgens begeleidde hij Coen naar Amboina, als kapitein nam hij in Mei deel aan de verovering van Jakatra. 17 Januari 1620 werd hij als gezant naar den vorst van Soerabaja gezonden, waarna hij enige tijd te Grissee verbleef. 22 Juli 1620 vertrok hij met de Nieuw Zeelant naar Coromandel om van daar de 6e December over land Soeratte te bereiken, waar hij als secunde dienst deed. Sinds 20 Januari 1621 was hij hoofd van het kantoor te Agra. Hij stierf daar in 1623, na 1 Augustus.

⁴⁾ *Pieter van den Broecke*, geboren Antwerpen 1575, maakte 1604—1612 vier reizen naar Loango, ging 1613 met het jacht Nassau onder Reijnst naar de Oost, werd nabij Madagascar naar de Roode Zee gezonden, kwam Augustus 1614 voor Aden, waar hij de grondslag legde voor de handel op Arabië en kwam via Soeratte 15 Januari 1615 voor Bantam. Hij vertrok naar de Specerijeilanden om deel te nemen aan een mislukte poging tot het nemen van Ai. In September 1615 werd hij met de Nassau via de Westkust van Sumatra weer naar de Roode Zee gezonden, waar hij 15 Januari 1616 voor Mokka kwam, ging via Soeratte en Calicut naar Bantam terug, waar hij in November vertoefde. In Maart 1617 vertrok hij, voor de derde maal, via Mauritius met de Middelburg en de Duyve naar Arabië. 18 Juni 1617 strandden deze schepen bij Soeratte. Hij vertrok 21 Augustus met 132 scheepelingen over land naar Masulipatam, vanwaar hij met de Gouden Leeuw in Juli 1618 te Jakatra kwam, commandeerde daar in Januari 1619 het fort, sloot 19 Januari een verdrag met den vorst aldaar en raakte door verraad de 22e in diens handen. Korte tijd later werd hij door den bestuurder van Bantam derwaarts gevoerd en in Mei vrijgelaten. In November was hij commandeur van drie schepen voor Bantam. 16 Juni 1620 vertrok hij met het Wapen van Zeeland via Aden (20—29 Augustus) naar Soeratte (1 Oct.). Van 15 Juni 1620 tot 2 December

1628 was hij hoofd van het kantoor aldaar, de laatste jaren als directeur. Hij bevorderde de handel op Perzië. Tegen zijn zin werd hij niet gecontinueerd, 21 April 1629 vertrok hij met 5 schepen naar Batavia, waar hij aan boord van de Utrecht 19 Juni 1629 aankwam. 18 December 1629 repatrieerde hij als commandeur van een retourvloot van 9 schepen. Tien jaar later was hij na zijn fortuin verloren te hebben in Indië terug; 26 Augustus 1639 maakte hij met de Wassenaar en de Leeuwarden nog eens een reis van Batavia naar Soeratte. Hij nam daarna deel aan het beleg van Malakka, voor welke stad hij 1 December 1640 stierf. Vgl. *Westerkwartieren*, passim, *Jacatra*, passim. *Zeemogendheid*, passim, *Encyclopaedie* I 410, *Woordenboek* V, 52, *Rateland*, *Reizen van den Broecke* XXI—L.

⁶⁾ Pardafsjah, een vorst der gentyven, dus van de niet-Mohammedanen. Ten rechte *Parabsjah* van het rijkje Baglan tussen Malgoea en Balwana. Deze strijdbare vorst der Radjsjpoeten trok zich weinig aan van de bevelen van zijn suzerein, den Grootmogol.

⁷⁾ Sultan Choram, ten rechte *Khurram*, zoon van den Grootmogol Jahangir, die aan hem het bestuur over delen van Dekhan en over Goezeratte, waartoe Soeratte behoorde, overliet. Tegen het einde van het leven van zijn vader droeg hij de titel Sjah Jahan (Vorst der Wereld). Na veel strijd met zijn verwanten volgde hij zijn vader in 1627 na diens dood op en bleef als Grootmogol Sjah Jahan tot 1658 aan de Regering.

⁸⁾ Geïntegreert, overgedragen, ter hand gesteld.

⁹⁾ Deze firman komt niet voor in *Corpus*.

¹⁰⁾ De keizerin Nur Mahal had grote invloed op Jahangir. Haar vader, de Pers Ghiyas Beg werd onder den titel Itimad-ud daulah minister van financiën, haar broeder *Asaf Khan* bracht het tot opperbevelhebber. Hij was de schoonvader van Prins Khurram. Omstreeks 1632 werd hij Khan Khanan (vgl. LXXVIII, 5). Hij stierf 1641, zeer betreurd door zijn schoonzoon. Vgl. *India*, Register, in voce Asaf Khan.

¹¹⁾ Achabar, bedoeld is de bekende Grootmogol Akbar.

¹²⁾ *Abraham de Duyts*, Antwerps diamantslijper in dienst van prins Khurram. Hij kwam zijn landgenoten herhaaldelijk te hulp.

¹³⁾ *Abraham Crabbe*, assistent door van den Broecke Augustus 1614 te Sjihir gelaten en 7 Juli van daar gelicht. Begin 1621 was hij met van Gil te Mokka, waar hij zich zeer misdroeg.

XLII.

¹⁾ 744. Copie uitgaand briefboek van het kasteel Amboyna 1618—1622. Ongefolieerd. Antwoord op brieven van 30 December 1617, 8 en 21 Februari 1618 (*Coen* II 325, 343) beantwoord 24 October 1618 (*Coen* II 467). Inhoud naar patria gemeld 26 Juli 1618 (*Coen* I 367). Gebruikt door *Bauwstoffen* I. p. XXXIV.

²⁾ Kim, uitstekende kant of rand.

³⁾ *Hendrick Waterfort* kwam 4 April—12 December 1613 als opperkoopman op de Nieuw Zeeland naar Bantam. Hij werd 18 Januari 1614 op Banda Neira geplaatst, waar hij 25 April 1616 hoofd van de handel werd. Na de dood van gouverneur van de Sande stond hij als president tijdelijk aan het hoofd der Bandase zaken. Door misplaats vertrouwen viel hij kort daarna bij Ortatan in handen der Bandanezen. Hij werd uitgewisseld en stierf tussen 30 Maart en 16 Mei 1618.

⁴⁾ *Antonio Caen* kwam in November 1614 op de Middelburgh onder Reynst als

assistant naar Bantam. Na Juli 1615 werd hij als assistent op Banda geplaatst, waar hij Waterfort's gevangenschap en vrijlating deelde. In Mei 1619 nam hij in onderkoopmansrang deel aan de inneming van Jakatra. Vervolgens werd hij als gezant naar Palembang gezonden. 8 Februari 1620 werd hij luitenant, kort daarop maakte hij met twee fregatten een reis naar Palembang en Djambi. In December 1620 kreeg hij opdracht als gezant naar den Mataram te gaan om de vrijlating der gevangen Nederlanders te bewerken. 12 Januari 1621 werd hij extraordinaris, 13 Augustus 1621 ordinaris schepen van Batavia. Als vrijburger trad hij als handelaar en kaperkapitein op met de Diamant in straat Malakka en de golf van Bengalen. Van Februari 1622 tot Mei 1629 was hij bovendien baljuw van Batavia, uit welk ambt hij ontslagen werd wegens zijn relaties met Bruystens. In Maart 1632 ging hij als gezant met de Buyren naar den koning van Makassar, van 31 Juli tot 6 November 1632 maakte hij als commandeur van drie schepen een reis naar Patani en Siam; op de terugweg had hij een zeegevecht met de Portugezen. Hij repatrieerde 27 December 1634. Als extraordinair raad van Indië vertrok hij Februari 1636 weer met negen schepen naar Indië en kwam reeds 25 Juli te Batavia. 20 Juli 1637 president-weesmeester, 5 Augustus 1637 vice-president van de Raad van Justitie. In 1637 en 1638 vergezelde hij van Diemen op zijn reizen naar Amboina, 6 Mei 1637 veroverde hij de sterke Luciëlla op Ceram. 18 Juli 1638 ging hij als commandeur met twaalf schepen naar de kust van Malabar en veroverde 2 Mei 1638 Trincomalee op Ceylon. Van 24 September 1639 tot 21 Februari 1640 was hij weer op Ceylon. Van 31 Maart 1640 tot 11 Februari 1642 was hij gouverneur van de Molukken, waar hij de verhouding tot koning Hamzah van Ternate zeer verbeterde. Van laatstgenoemde datum tot 11 September 1642 gouverneur van Amboina, 8 Augustus 1642 ordinaris raad van Indië. 24 December 1642 vertrok hij van Batavia met 18 vaartuigen als admiraal en superintendent van Amboina en de Molukken weer derwaarts. Hij maakte er zich zeer verdienstelijk en repatrieerde 4 December 1643 als commandeur van 7 schepen. 15 October 1645 kwam hij wederom als raad van Indië met de Provinciën te Batavia terug. 31 December 1646 werd hij president van de Raad van Justitie. 8 Mei 1648 maakte hij met de Harderwijk nogmaals een inspectiereis naar de Molukken, waar hij Mandarsjah installeerde als koning van Ternate. 6 Juli was hij te Batavia terug, waar hij 11 Augustus 1648 stierf.

⁴⁾ Resgatteeren, van Portugees resgatar, loskopen, uitwisselen.

⁵⁾ Vermoedelijk dezelfde, die als *Hambaradjah Calimbatta* in Juli 1628 als „tolle-naer“ van den Ternataansen koning in het Ceramse te Loehoe zetelde. Als zodanig complimenteerde hij Coen te Batavia met zijn tweede optreden als gouverneur-generaal. Hij stierf te Makassar, waarheen hij in 1630 door ketjil Ali als gezant was gezonden.

⁶⁾ Zie hierover *Makassar*.

⁷⁾ *Paulus Andriesz*, koopman op de Neptunus, mij verder onbekend.

^{7a)} *Kimelaha* of *Chatib Daja*, ten rechte Hidajat, was van 1606 tot 1610 regent van het rijk Ternate; in 1613 werd hij met het bestuur over Makéan belast. Hij gedroeg zich zeer anti-Nederlandse. Einde 1619 vertrok hij naar Ceram en volgde weldra Sabadijn op als stadhouder van den koning van Ternate aldaar. Hij zette voortdurend allerlei dorpen tegen de Nederlanders op en stierf begin 1623.

⁸⁾ De Magellaanse Compagnie was de voorcompagnie, die de vloot van Olivier van Noort uitzendt. De afwikkeling van haar zaken nam jaren in beslag. Haar

geschiedenis en die van haar rechtsstrijd met de V.O.C. is beschreven in *van Noort* p. 131—164.

⁹⁾ *Dirck Leennaertsz. of Leendertsz.*, commies van de Magellaanse Compagnie, kwam 18 December 1617 te Bantam en vertoefde in 1618 te Amboina. Hij vertrok van daar 25 April 1619 naar Java om te repatriëren. Het is niet zeker of hij het vaderland bereikte. Vgl. *van Noort* p. 150—154.

¹⁰⁾ *Cornelis Barentsz. van Neck*, commies van de Magellaanse Compagnie, vertrok 3 April 1607 uit patria met de Gelderland, waarnie hij 18 Februari 1608 te Bantam kwam. Hij was eerst te Ternate gevestigd, waar hij bij den koning zeer in de gunst was en sedert 1610 te Loehoe. Hij repatrieerde 19 December 1617 — 17 October 1618 met de Eendracht. Vgl. *van Noort*, register in voce.

^{10a)} Capalla Ycan. Maleis kepala (hoofd, kop) ikan (vis), een retributie als teken van erkenning aan de overheid opgebracht.

¹¹⁾ *Frederick (de) Houtman* maakte als volontair onder zijn broeder Cornelis diens eerste (1595—1597), als schipper van de Leeuw (1598 uitgevaren) diens tweede reis naar Indië mee. 11 September 1599 werd hij in Atjeh verraderlijk gevangen genomen en gehouden tot December 1601, toen hij met de Zeelandia onder Cornelis Bastiaensz. kon repatriëren. In Juli 1602 was hij in Nederland terug. De tijd van zijn gevangenschap gebruikte hij voor een grondige studie van het Maleis, ook hield hij zich bezig met astronomische waarnemingen. Zo goed hij kon, waarschuwde hij in die tijd Nederlandse schepen tegen aanslagen van Atjehse zijde. In 1603 voer hij als copperkoopman op de Amsterdam onder van der Hagen uit, voor de derde maal, en werd 1 Maart 1605 de eerste Nederlandse gouverneur van Amboina, wat hij tot 11 Maart 1611 bleef, opgevolgd door Jasper Jansz. om met de Hollandia te repatriëren; hij arriveerde 8 Juli 1612 in patria. Van 1613 tot 1618 was hij lid van de vroedschap van Alkmaar. October 1618 tot Augustus 1619 kwam hij voor de vierde maal uit en wel op de Dordrecht als eerste raad van Indië, een vloot van 11 schepen commanderende. Hij diende enige tijd op de blokkadevloot voor Bantam en vertrok 3 Maart 1620 naar de specerijeilanden voor een inspectietocht, van welche hij in October te Batavia terug kwam na met de Walcheren 3 April te Amboina, 14 April te Banda, 4 Juni weer te Amboina en tenslotte te Ternate gekomen te zijn. Hij vergezelde Coen bij de Conqueste van Banda, was in Mei 1621 tegenwoordig bij de landdag met de hoofden te Amboina, 30 Juni werd hij te Ternate tot gouverneur der Molukken uitgeroepen, welk ambt hij tot 25 Maart 1623 bekleedde. Hij maakte op de terugweg nog een inspectietocht naar Banda en repatrieerde 31 Januari tot 17 September 1624 met drie schepen. Hij stierf 21 October 1627 te Alkmaar. Vgl. *Encyclopaedie*, II, 108, *Woordenboek VII*, 627, *Schipvaart* p. 46—55.

¹²⁾ Oeli Lima en Oeli Siwa waren de beide bonden, waarin de bewoners der specerijeilanden sociaal georganiseerd waren. Zij stonden gemeenlijk vijandig tegenover elkaar. De Oeli Lima (Vijfbond) was naar de Islam georiënteerd en erkende Ternate als voorstaat, de Oeli Siwa (Negenbond) was meer heidens-conservatief en had Tidore als voormacht.

¹³⁾ Castigo. Spaans: straf op een misdrijf gesteld.

¹⁴⁾ Quaert, kwart(o). Kwartodienst, bepaald soort dienst, waartoe de onderdanen der Compagnie op Amboina en ook wel elders verplicht waren.

¹⁵⁾ *Hendrick Meyer* voor 4 April 1613 tot 15 Februari 1614 op de Middelburg als kapitein uit en werd vervolgens in de Molukken geplaatst. Hij nam o.a. deel aan

Lam'stocht naar de Philippijnen. Hij volgde 30 Maart 1618 van de Sande op als gouverneur van Banda en stierf zeer kort daarna.

¹⁶⁾ Peuren, zich ergens heen begeven.

¹⁷⁾ N. Christiaensz., assistent, mij verder niet bekend.

¹⁸⁾ Het stuk tussen de beide cijfers 18 is nagenoeg gelijkluidend afgedrukt in *Zending, Molukken I*, p. 95. Het is daar ontleend aan een brief van van Speult aan de Kamer Amsterdam (K.A. 979, 1619 I fol. 197—205).

¹⁹⁾ Marinho, van het Portugese „tot de zee behorend”. Misschien oorspronkelijk een waterschout. Op Amboina een oppasser of bode van dorpschoofden en dgl. autoriteiten.

²⁰⁾ *Sebastiaen Danckaert(s)*, predikant, voer Januari 1616 met de Bantam uit en werd 2 Januari 1618 te Amboina geplaatst, waar hij met succes onder de bevolking werkte. Hij repatrieerde 1622, stelde in patria een in Indië niet ingevoerde kerkorde op en gaf in 1623 een Maleis woordenboek en een Maleise catechismus uit. Na zijn terugkomst in Indië in 1624 stond hij te Batavia, vanwaar hij in 1631 een inspectiereis naar Amboina maakte. Hij stierf te Batavia 2 April 1632. Vgl. *Kerk, register i.v.*

²¹⁾ Thielman Theunissen kwam met het jacht Nassau begin 1618 in Indië als ziekkentrooster en werd door Coen als schoolmeester naar Amboina gezonden, waar hij goed voldeed.

²²⁾ Isack Huir, kruitmaker, verder onbekend.

²³⁾ Deceeren, van Portugees descer, in de betekenis van afnemen, in waarde verliezen.

²⁴⁾ Pedro Lemena. De naam Laimena komt op Amboina nog voor.

²⁵⁾ Jacob van der Mer(c)ht, assistent, sinds 16 September 1615 onderkoopman, te Japara. In September 1616 volgde hij er van der Burcht als onderkoopman op. In Juni 1618 werd hij wegens ziekte tijdelijk door van Eindhoven vervangen, maar na diens gevangenneming door de Javanen met de Arent weer derwaarts gezonden om vanaf dat schip de betrekkingen te hervatten. Hij was luitenant bij de verovering van Jakatra en maakte Juli 1619 een gezantschapsreis naar Palembang. Sedert kwam ik zijn naam niet meer tegen.

²⁶⁾ Gijsbrecht Eylöffsz, zeilmaker, verder niet bekend.

Aan Marten Fransz, gehuwd met de weduwe van Ds. Pieter Wybranda, werd 26 September 1616 vergund zich als vrijburger te vestigen op Amboina of Banda.

²⁷⁾ Haleny, tweede zoon van kapitein Hitoe (III, 7) was zeer op de hand der Nederlanders. Als jongen vergezelde hij Matelieff naar Nederland, maar kwam weldra in Indië terug. In 1628 maakte hij met zijn vader zijn opwachting te Batavia. Hij nam, toen kapitan Hitoe oud werd, diens functies grotendeels waar, maar stierf voor zijn vader in 1631.

XLIII.

¹⁾ 980, 1619 II fol. 160—162. Antwoord op brieven van 21 Mei 1618 (*Coen* II 385) en 1 Juni 1618 (*Coen* II 393). Door Coen 26 Juli 1618 ontvangen (*Coen* II 403) en 16 Augustus 1618 beantwoord. De inhoud aan bewindhebbers gemeld 26 Juli 1618 (*Coen* I, 379). In *Calendar* II No. 328 de Engelse lezing van deze gebeurtenissen.

²⁾ Dicgo Mendoza de Silva. Volgens Portugese II, 201 stond deze vloot onder Lopo de Sousa.

³⁾ Ma'Pegu, Djambische vrouw, niet verder bekend.

XLIV.

A.

¹⁾ 980, 1619 II, fol. 331—337, 2e exemplaar 982, 1620 II fol. 117—122. Antwoord op brieven van 30 November 1617 (*Coen* II 291) en 14 Januari 1618 (*Coen* II 337); copie naar patria gezonden 12 November 1618 (*Coen* I 413). Gebruikt door *Zeemogendheid* I 210.

²⁾ Jacob Dircksz. Cortenhoeff werd 23 September 1610 naar Arakan gezonden als vertegenwoordiger der compagnie en van daar 11 September 1614 wegens dronkenschap en wangedrag naar Masulipatam terug geroepen, de Haze veroordeelde hem 1 Mei 1615 tot een boete van een maand loon en zond hem als onderkoopman onder Gaeff weer naar Arakan. In April 1616 was hij weer te Masulipatam, waar hij zich na een reis naar Bantam als vrijburger vestigde.

³⁾ Gentiven, heidense inboorlingen, in het bijzonder Hindoes in Voor Indië. Het woord hangt samen met het Portugese gentio = heiden.

⁴⁾ Franco van der Meer voer 28 December 1610 als opperkoopman op de Leeuw met Pijlen onder Brouwer uit. In 1612 was hij hoofd van het kantoor te Teganapatam. Hij repatrieerde 26 Februari 1616 met de Swarte Beer en vertrok weer najaar 1617 als opperkoopman op de Delft. In October 1618 was hij voor Jakatra. Hij maakte Coen's tocht naar Amboina mee, werd voor de aflossing van volk naar Banda gezonden en was in Mei 1619 tegenwoordig bij de verovering van Jakatra. Onder Soury ging hij 9 Juli 1619 als secunde naar Coromandel, waar hij Adolf Thomasz. als hoofd van het kantoor Paliakatte en gouverneur van het fort Geldria opvolgde. Hij repatrieerde October 1621 met de Woerden.

⁵⁾ Cattemaranis. Ten rechte katamaran, op een vlot gelijkend vaartuig van Ceylon, althans volgens *Zeemogendheid*.

⁶⁾ Adolff Thomasz. kwam als assistent van 22 December 1607 tot 10 November 1608 per Arent naar Masulipatam, diende daar en te Paliakata als onderkoopman; raakte, toen het compagnieshuis te P. 12 Juli 1612 door de Portugezen werd genomen, in gevangenschap, maar kwam 23 September 1613 van San Thomé vrij en werd weer onderkoopman te P. 30 Maart 1615 werd hij opperkoopman. De Haze benoemde hem bij zijn vertrek in 1619 tot zijn voorlopigen opvolger; hij vertrok 23 November 1619 naar Batavia en werd 8 Juli 1620 vrijburger, als zodanig woonde hij enige tijd aan de kust van Coromandel, later te Batavia, waar hij October 1627 presidentscheep was. Van Diemen noemde hem kort voor zijn dood (Januari 1631, op een handelsreis naar Kotawaringin) een man van grote middelen. *Gezaghebbers* p. 91 is niet geheel nauwkeurig, in het algemeen onjuist wat betreft de eerste „gouverneurs“ van Coromandel.

⁸⁾ Cabrestandt?

¹⁰⁾ Marfijn, ivoor.

¹¹⁾ Pieter van Raey kwam met de Arent 31 Januari 1613—2 Januari 1614 naar Indië, was 1616 opperkoopman te Saboegoe op Halmahera en werd vandaar wegens zijn kennis van indigo met de Gouden Leeuw September 1617 naar Coromandel gestuurd, De Haze zond hem in Juli 1618 als overcompleet weer naar Jakatra, daar liet Coen hem December als raad van van den Broeck achter. Hij volgde dezen 22 Januari 1619 na zijn gevangenneming als commandeur van het fort op. Hij trad weinig flink op, onderhandelde veel met de Jakatranen en de Engelsen en gaf 12 Maart aan het fort Jakatra de naam Batavia. Hij stierf omstreeks 9 Juli 1619, op

welke datum een vonnis tegen hem („die nu onlanx overleden is”) en zijn raden werd uitgesproken.

B.

¹⁾ *Etchappeneck (Itjapa-naik)*, de tegenstander van Djagaradja (XXXIV, 9), werd door de Portugezen en den naik van Tandjore bijgestaan. In 1617 versloeg hij Djagaradja, nam vier forten van den naik van Gingy en Tirepopelier, waar hij ons den handel wilde verlenen. Nog in 1624 was hij in oorlog.

C.

¹⁾ *Pieter Reijersz. Croock* kwam als koopman met de zwarte Beer 22 Juni 1618 uit patria ter kust van Coromandel. Hij werd van daar 15 April 1619 met de Haes en de Jager naar Arakan gezonden om van der Meer (XXIX, 15) af te lossen.

²⁾ De „Eenhoorn”. Het Engelse schip Unicorn vertrok 3 April 1618 onder commando van William Methwold, die tot factor in Coromandel was aangesteld, van Bantam en kwam 25 Mei te Masulipatam. Vgl. *Factories* I, in voce.

XLV.

¹⁾ 744. Briefboek Amboina. Beantwoord 24 October 1618. (*Coen* II 467).

²⁾ *Willem Dirksz. van Lecuwen* voer einde 1607 op de Delft onder Verhoeff uit, werd 9 Februari 1618 bevorderd van kapitein van het fregat Jacatra tot schipper op de Neptunus. In Amboina ging hij 16 Juli 1618 over op de Vliegende Bode, 26 October 1618 te Bantam op de Engel van Delft. 13 September 1621 werd hij overgeplaatst van de jonk Firando op het Wapen van Delft, waarmee hij Juni 1622 van Amboina naar Batavia voer. Begin 1623 lag hij voor Djambi.

XLVI.

¹⁾ 744. Briefboek Amboina. Ontvangen met de Nassau 26 Augustus 1618. Beantwoord 24 October 1618 (*Coen* II 467). Inhoud naar patria gemeld 29 September 1618 (*Coen* I 392). Gebruikt door *Européërs* IX p. 204.

²⁾ Ten rechte Noesa Tello, Oerien, Bessi, Larika, Wakasoe en Asaloeloe, vgl. brief XLII.

³⁾ Qui entodo loquive todo lo pierdo. Spaans: Wie alles wil hebben, zal alles verliezen.

⁴⁾ Oubollig, zonderling, wonderlijk.

⁵⁾ *Jan Jansz.* (van Enkhuizen) was 7 Januari 1616 schipper op Clein Enkhuyzen, waarmee hij naar Solor werd gezonden. In 1618 kwam hij op de Vliegende Bode, in 1621 plaatste Coen hem te Amboina op de Muiden om daarna te repatriëren.

⁶⁾ *Hans Keyser* kwam als sergeant onder Both 1609—1610 op de Witte Leeuw uit. 21 September 1616 kreeg hij vergunning als vrijburger met een eigen jonk met levensmiddelen naar Amboina te varen. Na herhaalde reizen tussen Jakatra, Solor en Amboina en nadat hij 21 November 1619 van Jakatra was vertrokken, werd zijn jonk bij Boeton door de Portugezen verbrand.

⁷⁾ *Davlijn*, secretaris, mij niet verder bekend.

⁸⁾ *Job Christiaensz.* Grijp(h) ondertekende 24 October 1616 een sententie te Bantam. Hij werd 9 April 1617 als opperkoopman van het jacht Nassau overgeplaatst

op de Trouwe, waarmee hij 28 Maart 1618 bij Roen kruiste. 5 Juli 1618 ging hij over op de Swaen om daarmee naar de Molukken te varen. 16 Augustus 1618 werd hij directeur van de handel te Ternate. 11 Juni 1621 op verzoek van daar verlost en niet vervangen. 5 October 1621 werd hij baljuw van Batavia. Hij repatrieerde 22 Januari—16 Augustus 1622 als commandeur van de Gouda en de Westvrieslant. 4 November 1627 voer hij als vicecommandeur onder Willem Jansz. met zeven schepen van Batavia naar Soeratte en 1 April 1628 van daar als commandeur met twee schepen naar Mokka en Gamron. 20 September was hij te Soeratte terug. Onder van den Broecke vertrok hij begin 1629 naar Batavia, waar hij 22 September tegenwoordig was bij Coen's begrafenis.

¹⁰⁾ Dolfijn, mij niet nauwkeurig bekend soort kanon.

¹¹⁾ Menudentie, van Portugees minudencia, kleinigheid, iets van weinig waarde.

¹²⁾ Aert Gijsels voer, zeer jong, in 1611 als onderkoopman onder Reael naar Indië en werd in het gouvernement Amboina geplaatst. 1615 opperkoopman te Hitoe, 10 Maart 1618 over alle handelskantoren in Amboina gesteld. Hij vertrok 14 Augustus 1620 als commandeur van de Amsterdam en de Walcheren naar Jakatra, waar hij wegens zijn onvoorzichtig gedrag voor Japara beboet werd. Vervolgens repatrieerde hij als commandeur van de Walcheren. Hij schreef enige door het Historisch Genootschap uitgegeven geschriften, waaruit zijn wrok tegen Coen blijkt. 28 October 1628 werd hij benoemd tot raad van Indië, waerwaarts hij eerst December 1629 als commandeur van enige schepen op de Deventer vertrok. 9 Februari 1631 werd hij gouverneur van Amboina, vanwaar hij 9 Januari 1633 op klacht van den commissaris-visiteur van den Heuvel naar Batavia werd terug geroepen. 5 December 1634 vertrok hij weer naar Amboina, nu op zijn beurt als commissaris-visiteur. Van 1 Januari 1636 was hij als raad van Indië weer te Batavia, Juli 1636 werd hij president van schepenen. Hij repatrieerde 9 December 1637 als commandeur van vijf schepen. In 1641 stond hij als vice-admiraal aan het hoofd van een landsvloot van twintig schepen naar Portugal bestemd, in 1647 ging hij als Geheimrat in dienst van den Groten Keurvorst over om de vaart der Brandenburgers naar Oost Indië voor te bereiden. Hij stierf in Brandenburg 1676. Vgl. Woordenboek I. 1010 en de daar aangehaalde literatuur.

¹³⁾ Isbrant Cornelisz. was voor 1610 stuorman van de Eendracht en voer 5 Mei van dat jaar als schipper van de Ternate van Masulipatam naar Bantam. 11 Mei 1614—2 December 1615 voer hij als schipper van het Wapen van Amsterdam naar Indië, in Juli 1616 was hij te Ternate, in 1618 voer hij op de Mauritius. Als schipper van de Nieuw Hollandia nam hij deel aan Coen's tocht tegen Banda. Bij de verovering van Lontoir trad hij als kapitein op. Hij repatrieerde met hetzelfde schip half Augustus 1621. In 1639 zat hij (of was het een naamgenoot?) in de brede raad van commandeur Schouten. Hij stierf vóór 12 December 1641.

¹⁴⁾ Claes Gerritsz. voer als hoogbootsman met de Enckhuysen uit, werd daarop onderstuorman en 27 Mei 1616 opperstuorman, 1 December 1617 schipper op de Nassau. December 1618 lag hij voor Jakatra, daarna maakte hij Coen's reis naar Amboina en terug naar Jakatra mee. Zijn schip barstte in 1619 op een zandplaat in de rivier van Indragiri.

¹⁵⁾ Meynert Pietersz. voer als onderkoopman op de Valck onder van der Sande uit (1613—1614). 18 December 1615 diende hij op de Engel, vervolgens te Solor en tot 1618 op Amboina. 3 September 1618 werd hij opperkoopman om in Solor

gebruikt te worden. 20 December 1619 was hij op de vloot voor Bantam, 5 dagen later vertrok hij met de Groene Leeuw en de Tijger weer naar Solor.

¹⁶⁾ *Hans Rogiers* voer uit als onderkoopman op het Wapen van Amsterdam en werd vervolgens opperkoopman op de Hoope. 22 October 1618 lag hij als zodanig op de Trouwe voor Jakatra. Hij ging daarna op de Hollandia over en stierf 17 April 1619 te Amboina.

¹⁷⁾ *Jan Steyns* voer als onderkoopman 6 Januari 1616 met de Eendracht uit. Reeds 5 Maart waarschuwden heren XVII de Indische autoriteiten tegen hem. De Eendracht kwam direct naar Amboina, waar hij als hoofd op het kleine kantoor Wakasoe werd geplaatst. Van Speult zond hem Augustus 1618 naar Jakatra, waar hij vrijburger werd. 29 Maart 1620 werd hij, als eerste, baljuw van Batavia. Reeds 24 Juni werd hij als zodanig door Bruystens vervangen. In 1622 was hij beklaagde in een zeeroofzaak, waarin de dagelijkse rechter hem ter dood veroordeelde. De straf werd niet ten uitvoer gelegd. Hem werd 28 October 1622 toegestaan als vrijburger met de Edam zich ter vestiging naar Banda te begeven. Hij stierf 24 December 1622 te Amboina.

XLVII.

¹⁾ Origineel. 980. 1619 II, fol. 136. Ontvangen 19 Augustus 1618. (*Coen* III 448). Inhoud 29 September 1618 aan bewindhebbers gemeld. (*Coen* I 389).

XLVIII.

¹⁾ 744. Briefboek Amboyna. Het is niet zeker, dat deze brief Coen bereikt heeft.

²⁾ *Baleo*, inheems raadhuis op de specerijeilanden.

³⁾ *Arigoene*; in de Compagniestukken gewoonlijk Ary Coene genoemd, oudste zoon van kapitan Hitoe. In 1622 maakte hij met de Zeeland met een hem door de Compagnie verleend voorschot van 1000 realen een reis naar Coromandel. Op de terugreis stierf hij, begin 1623, aan de pokken te Batavia.

⁴⁾ Precaveeren, voorkómen.

⁵⁾ Caveeren, cautie stellen.

⁶⁾ *Gerrit Hamer*, 10 Maart 1616 onderkoopman, later opperkoopman te Loehoe. In Augustus 1620 vertrok hij als zodanig op de Amsterdam onder Gijsels van Amboina. Met dezen werd hij beboet wegens zijn houding voor Japara. Kort daarop repatrieerde hij.

⁷⁾ *Jan Spierinck*, kruitmaker, verder onbekend.

XLIX.

¹⁾ Origineel. 980. 1619 II, fol. 137. Gebruikt voor de brief aan heeren XVII van 29 Sept. 1618 (*Coen* I 390). Beantwoord 28 Oct. 1618 (*Coen* II 480).

²⁾ Koning van Cheribon. *Panembalan Rateo* ging door voor een heilige en had grote geestelijke invloed. De Mataram ommuurde in 1590 zijn stad. Zijn rijk kwam steeds meer onder Mataramse invloed, in 1619 was het reeds vrijwel een vazalstaat, maar eerst omstreeks 1650, toen hij op zeer hoge leeftijd stierf, werd het geheel onderworpen. Vgl. *Priangan* III 33 en *Banten* in voce.

³⁾ *Chodja Oeloebalang*, goezeraat, die te Japara als „gouverneur” van den Mataram optrad en in Augustus 1618 onze loge aldaar, vermoedelijk op last van zijn vorst, liet aflopen. Oeloebalang = krijgsoverste.

⁴⁾ *Kjahi Lor(ing Pasar)*, het „hoofd ten Noorden van de Markt”, rijkbestuurder van Mataram, met wien wij op een hofreis contact hadden gekregen.

⁵⁾ Pouwasse, poesa, Maleis voor de Mohammedaanse vasten in de maand Ramadhan.

L.

¹⁾ 744. Briefboek Amboyna. Onzeker of deze brief Coen bereikte.

²⁾ Radja Boekit. Maleis: vorst van den heuvel. Bedoeld is het „geestelijke” hoofd, de Panembahan van Giri nabij Grissee, vgl. XXXVI 15.

LI.

¹⁾ Origineel. 980, 1619 II fol. 414. Antwoord op de blijkens resolutie van 16 December 1618 (*Coen* III 475) aan de Engelsen gezonden brief, die verloren is gegaan.

Sir Thomas Dale kwam met vijf schepen in December 1618 voor Bantam, waar hij 14 à 15 schepen bijeen bracht, de Swarte Leeuw liet nemen en vervolgens naar Jakatra voer. Hij slaagde er niet in Coen te verslaan en belegerde met de Jakatranen ons fort op weinig energieke wijze. Toen de Bantammers zich van de stad Jakatra hadden meester gemaakt, vertrok hij en verliet op de nadering van Coen ook Bantam. Hij verdeelde zijn vloot en ging met vier schepen via de Westkust van Sumatra en Atjeh naar de kust van Coromandel, waar hij 25 Juli 1619 te Narepouly stierf. Vgl. *Biography* XIII, 285.

LII.

A.

¹⁾ 981, 1620 I, fol. 364—365 (A), 366 (B). Copie naar patria gezonden 5 Augustus 1619 (*Coen* I 477). Gebruikt door *Europeërs* VIII, 245 en *Westkust*, 22, 23.

²⁾ *Orangkaja Seri Raja*, verder onbekende grote te Priaman.

Pangloea liema, niet te denken aan penghoeloe lima (vijf hoofden), maar aan panglima (vgl. VIII, 8).

Corcousen?

³⁾ *Orangkaja Mahardajaleta*, Menangkabaus hoofd te Priaman.

⁴⁾ Adriaen Woutersz. Stoop, juwelier, was als koopman op de Walcheren 1606 voor Amboina, in 1609 te Ternate. Hij werd bij sententie teruggezonden, maar voer in Mei 1614 als commandeur van vier schepen weer uit. In December 1615 kwamen deze schepen na zeer lang voor de Straat Soenda gelegen te hebben, met vele zieken en sterfgevallen voor Bantam. Stoop was voor 26 November 1615 aan boord van de Vlissingen gestorven.

⁵⁾ Schepen van de Zeeuwse compagnie van Balthazar de Moucheron voeren 15 Maart 1598 onder Cornelis en Frederik de Houtman naar Indië. 11 September 1599 werden C. de Houtman en vele anderen ter rede van Atjeh vermoord. F. de Houtman werd gevangen genomen; vgl. *Geschiedenis* II 383—391, Unger, *Oudste reizen van de Zeeuwen naar Oost-Indië*, p. 19—113.

⁶⁾ Tsap, Maleis tjap = merk; hier handelsvergunning.

⁷⁾ Radja Moeda, letterlijk jonge Vorst, onbekend Menangkabaus hoofd te Kota Tengah.

B.

¹⁾ Panglau warra. Het is niet duidelijk welke panghoeloe (= hoofd) hier bedoeld wordt.

²⁾ *Radja Setia Palawan*, Menangkabaus hoofd te Priaman.

LIII.

¹⁾ 981, 1620 I fol. 368, 2e exemplaar 982, 1620 II, fol. 76—77. Copie naar patria gezonden 7 October 1619 (*Coen* I, 499).

LIV.

¹⁾ 981, 1620 I, fol. 367. Copie naar patria gezonden 5 Augustus 1619 (*Coen* I, 477). Gebruikt: *Européërs* IX, 246.

²⁾ Verbult, geïntinideerd, bedorven.

³⁾ Orangkaja Leksamana, titel van den vlootvoogd van Atjeh, destijds een zeer dapper en invloedrijk man.

LV.

¹⁾ 981, 1620 I fol. 257—258. 1 April door Coen met de Tijger te Amboina ontvangen (vgl. *Coen* I 453), 5 Augustus 1619 (*Coen* I 454) copie naar patria gezonden. Gebruikt *Jakatra* p. 123, 181.

Jan Jansz. van Gorcum kwam 14 November 1616 als opperstuurman van de Gouden Leeuw uit patria naar Bantam en maakte met dit schip enige reizen naar de kust van Coromandel. Hij werd 30 December 1618, omdat hij in Nederland „de crych lange gevold heeft” tot kapitein van het fort te Jakatra benoemd, als hoedenig hij het beleg meemaakte. Wegens zijn houding daarbij werd hij evenals de andere hoofden 9 Juli 1619 veroordeeld. 31 Augustus 1619 werd hij schipper van de Engelsche Sterre, waarmee hij onder F. de Houtman naar Banda voer, ongeveer een jaar later eerst waarnemend en later definitief equipagemeester, 9 October 1620 daarnevens schipper van de Amsterdam. Aan boord van de Zierikzee maakte hij in Januari 1621 Coen's tocht naar Banda mee, waarbij hij het tweede regiment aanvoerde. 15 Mei liet Coen hem als commandeur der voorlopig bij Banda blijvende schepen achter, waarmee hij medio Augustus naar Batavia voer. 22 September 1621 werd hij onder Dedel vice-commandeur van de vloot van defensie naar de kust van Malabar op het Wapen van Zeeland, bezocht op die reis o.a. Mokka. 28 December 1623 werd hij raad van Indië, 3 Juni 1624 president van de dagelijkse raad te Batavia. In Augustus 1624 nam hij met de Goa en de Muys bezit van het eiland Sibesi in Straat Soenda. 19 Februari 1625 werd hij benoemd tot gouverneur van Amboina, waar hij van Augustus tot Juli 1628 in functie was, hij bevrijdde in November 1627 Vlack uit zijn gevangenschap op Ceram. Hij maakte het eerste beleg van Batavia door den Mataram mee en repatrieerde op de Delfshaven 3 November 1628 tot 9 Juli 1629 als mede-commandeur van een vloot met Willem Jansz. (XXI, 5) en Lefebvre (XIII, 12). Hij kocht de heerlijkheid Broeckum en kwam als Jan van Broeckum 23 September 1634 met de Rotterdam als raad van Indië weer te Batavia. In October maakte hij een hofreis naar den Mataram. 2 December 1634 werd hij gouverneur der Molukken. Hij stierf als zodanig te Ternate 25 Februari 1640.

Adriaen Jacobsz. Hulsebos, schoolmeester te Ilpendam en Landsmeer, werd 2 April

1615 toegelaten als krankbezoeker, 26 April ingezegd als predikant voor Indië. Met de Swarte Leeuw maakte hij 18 Mei 1615—30 April 1616 de reis naar Indië, waar hij te Jakatra werd geplaatst. Hij was er raad van den commandeur van het fort en werd evenals van Gorcum 9 Juli 1619 veroordeeld. 15 Januari 1622 werd hij op zijn verzoek met de Eendracht „innewaarts” gezonden om de kerkelijke aangelegenheden na te gaan, 13 Mei 1622 kwam hij bij de hoek van Alang (Amboina) bij het vergaan van de Eendracht om. Vgl. *Buyscro* p. 207. *Hulsebos, Kerk*, in voce H.

Evert Hermansz. kwam als eerste assistent met de Groene Leeuw October 1617 uit patria te Bantam en werd 10 Januari 1618 onderkoopman. Gedurende het beleg zat hij in de raad te Jakatra. 4 Januari 1621 werd hij er als opperkoopman en lid van de tweede raad genoemd (*Coen* III 680), maar 3 Augustus 1621 als onderkoopman, die dan opperkoopman wordt als opvolger van Uffelen op het kantoor Jakatra (*Coen* III 747). 30 December 1621 werd zijn opvolger al weer vervangen! 31 Maart 1622 was hij opperkoopman op de Galiasse bij de onder Reijersz. naar China gezonden vloot. Hij sneuvelde 24 Juni 1622 voor Macao.

Abraham van Uffelen kwam 18 Januari 1618 als onderkoopman met de Zierikzee te Bantam, werd daar in April wnd. opperkoopman. 25 Februari 1619 zond de riks-bestuurder hem naar Jakatra. In Mei deed hij bij de bestorming van die stad dienst als luitenant. 23 November 1619 werd hij definitief opperkoopman aldaar. Hij werd herhaaldelijk als gezant naar Bantam gezonden. 2 Januari 1621 werd hij lid van de raad van defensie en van de bestuursraad bij Coen's afwezigheid. 3 Augustus 1621 extra-ordinair raad van Indië, 13 Augustus president-schepen, 16 October d.a.v. als opvolger van Soury directeur ter kust van Coromandel en raad van Indië. Hij vertrok derwaarts 19 October per Gouden Leeuw en kwam 19 December te Masulipatam, waar hij in Juli 1622 het bestuur overnam. In November 1623 werd hij door de Mohammedanen gevankelijk naar Golconda gevoerd en slechts na betaling van een groot losgeld vrijgelaten. Tegevolge van de ondergane mishandelingen stierf hij 1 Februari 1624 te Masulipatam.

Jacques Coetely kwam 1611 met de Veere naar Indië, 27 November 1619 werd hij bevorderd van onderkoopman tot koopman te Jakatra, bij de verovering van die plaats in Mei 1619 deed hij dienst als vendrig. 10 April 1620 werd hij als opperkoopman op het Hert uitgezonden om de Engelse vloot op te zoeken. Hij kwam daarmee via Priaman 14 Juni 1620 voor Atjeh. 3 Augustus 1621 werd hij belast met het houden der scheepsboeken, 13 Augustus lid van de dagelijkse raad te Jakatra. Na November 1622 komt zijn naam niet meer voor.

²⁾ Brief aan den Broecke van 3 Januari 1619 (*Coen* II 495).

³⁾ *Koning van Jakatra*. Widjaja Krama of Kawis Adimarta, pangeran Djakétra, vorst van dit van Bantam afhankelijke rijk, intervieneerde October 1605 in intern-Bantamse questies. Zie over zijn verhouding tot de Hollanders *Jakatra*, passim. 15 Februari 1619 werd hij door de Bantammers afgezet en naar Tanara gevoerd, waar hij enige jaren later stierf. Vgl. *Banten*, in voce Djakétra.

⁴⁾ Cayngs, kains, Maleis voor kleden, doeken.

⁵⁾ Den „doctor” (d.i. chirurgijn, want hij noemde zich 12 November 1618, 980, fol. 311 barbier) *Hendrick de Haen* kwam December 1617 met de Nieuw Bantam als onderkoopman te Bantam. 22 Januari 1619 werd hij met van den Broecke door den vorst van Jakatra gevangen genomen en in Juni door die van Bantam vrij-

gelaten. Bij de verovering van Banda in het voorjaar van 1621 deed hij dienst als vendrig. 19 April 1622 werd hij schepen van Batavia. 24 Juni—7 September 1622 maakte hij een hofreis naar den Mataram te Karta (verslag afgedrukt in *Oppkomst IV*), in December ging hij als gezant met de Borneo naar Bantam. In Mei 1623 maakte hij een tweede hofreis naar Karta.

⁶⁾ *Direk Jemming(iu)s* kwam in 1615 als schrijver met de Swarte Leeuw naar Indië. 13 December 1618 werd hij assistent te Jakatra. 22 Januari 1619 werd hij door den vorst van Jakatra met van den Broecke gevangen genomen en 25 Februari door den riksbestuurder van Bantam vrijgelaten. 2 October 1619 werd hij onderkoopman. Zeker sinds November 1620 deed hij te Jakatra dienst als sjahbandar (= havenmeester) en weegmeester. Vanaf 13 Augustus 1621 tot in 1629 trad hij herhaaldelijk op als schepen van Batavia namens de burgerij en was hij bij handelstochten van vrijburgers naar Voor-Indië betrokken. In 1629 commandeerde hij als tweede de Chinezen gedurende het beleg van de stad door den Mataram. In 1631 was hij secretaris van schepenen, 26 November 1633 van de raad van justitie. Hij stierf 2 Mei 1636.

⁷⁾ *Philips Adriaensz*, bottelier, werd 22 Januari 1619 met van den Broecke gevangen genomen en 8 Juni door de Bantammers naar de schepen van Coen terug gezonden.

⁸⁾ *Tijmen Michielsz*, voer in 1605 als onderkoopman op de Oranje onder Matelieff uit. 1616 was hij onderkoopman te Bantam. 6 Augustus 1618 werd hij opperkoopman en met de Tijger naar Indragiri gezonden. 1 October 1620 werd hij ontvanger van de in- en uitvoerrechten te Jakatra, 4 Januari 1621 gedurende Coen's afwezigheid naar Banda tevens lid van de tweede raad. 3 Mei 1622 werd hij schepen, vóór 11 Mei 1623 is hij gestorven. Vgl. *Buysero*, p. 225.

⁹⁾ *Adriaen van der Eyck* kwam 18 Januari 1618 als onderkoopman met de Zierikzee te Jakatra. Hij werkte sinds begin 1620 in Indragiri, werd 29 Augustus 1622 opperkoopman en eind October naar Batavia teruggeroepen. Hij volgde Tijmen Michielsz. op als ontvanger-generaal, was sinds Maart 1623 schepen vanwege 't Compagniespersoneel en alternatief met Bruystens voorzittend schepen. 28 Januari 1625 vertrok hij met de Middelburg naar patria, hij passeeerde eerst 18 December na zware stormen te hebben doorstaan de Kaap.

LVI.

¹⁾ 981, 1620 I fol. 259. Copie naar patria gezonden 5 Augustus 1619 (*Coen* I 454).

LVII.

¹⁾ 744. Briefboek Amboyna. Beantwoord 8 December 1619 (*Coen* II 608).

²⁾ *Lebé*. Voorindisch woord ter aanduiding van Mohammedaanse kooplieden en in talen van de Archipel overgenomen in de betekenis van vroom Mohammedaan, ook Islamietisch dorpsgeistelijke.

³⁾ *Jan Willemsz. Gomale* voer uit als vendrig op de Banda en werd in 1617 luitenant, als hoedanig hij op Ai diende. Gouverneur van Antzen zond hem in April 1619 aan de vloot van Coen na, zodat hij nog deel nam aan de verovering van Jakatra. Kort daarop was hij te Amboina. Hij werd 23 October 1620 te Batavia om dezelfde reden als Gijsels (XLVI, 12) beboet. Hij vergezelde Coen als kapitein

bij de verovering van Banda en werd van daar naar Amboina gezonden ter bescherming van de daar met de hoofden te houden vergadering. In Augustus 1621 vertrok hij weer naar Batavia.

⁴⁾ *Willem van Antzen* kwam als kapitein onder van Spilbergen 1614—1616 naar Indië door de straat van Magelhaens en werd 27 Mei 1616 commandant van het fort Marieko op Tidore. Reael benoemde hem einde November 1618 tot gouverneur van Banda, dat hij met de Vos eerst na 2½ maand achter Ceram om bereikte. Hij vervoefde lang op Ai, terwijl van der Strenge (XXIV, 16) als president op Neira was. Bij de verovering van Banda was hij commandant van het eerste regiment, zijn lichaamsomvang en gezondheidstoestand maakten hem voor actief optreden weinig geschikt, waarom Coen hem 10 April 1621 als gouverneur door Sonck vervanging. Met de Houtman zond Coen hem negen dagen later naar de landdag met de hoofden van Amboina. Hij vergezelde vervolgens Coen als raad van Indië naar Batavia en was vanaf 3 Mei 1622 voorzitter van de dagelijkse raad aldaar. Hij repatrieerde 6 September 1622 met de Leeuwinne.

⁵⁾ *Symon Cool*, ten rechte *Symon Colijn*, vrijburger te Amboina en eigenaar van de jonk Dolphijn, waarmee hij 1619—1622 herhaaldelijk reizen tussen de specerijeilanden maakte.

⁶⁾ *Vernesselen*, *vernestelen*. Nestelen, zich ergens vestigen van vijanden, zodat men ze moeijlik kan verjagen. *Vernestelen*, verjagen.

⁷⁾ *Tanne van Roo* moest op last van Coen van 9 April 1619 wegens haar onzedelijk gedrag van Amboina naar Java en van daar naar Europa terug gezonden worden.

⁸⁾ *Radja Dalem*, Maleis letterlijk binnenvorst, paleisvorst. De hoofdvorst van Bali, de Dewa Agoeng, zeteide te Gélgéti in het tegenwoordige rijkje Kloengkoeng.

⁹⁾ *Sebastiaen de Corasso*. Een Coraçone was een man van Chorasan, dus een Perzische koopman, destijs in de Archipel een niet zeldzame verschijning. Hier is echter bedoeld *Bastiaan de Castro*, hoofd der Christenen op Batjan, die door den koning van Batjan naar Ceram was gezonden om Batjanners naar hun land terug te brengen. In 1626 werd hij er van verdacht op de hand der Spanjaarden te zijn. In 1627 moet hij gestorven zijn.

LVIII.

¹⁾ 744, Briefboek Amboyna. Beantwoord 8 December 1619 (Coen II, 608).

²⁾ *Guillaume (van den) Heetveld(e)* voer 17 December 1611 als kapitein op de Hollandia uit, diende 1616 op Ternate, maakte Lam's tocht naar Manilla mee en lag in 1618 op het fort Nassau in Banda. Hij lag voortdurend overhoop met van der Strenge (XXIV, 16). In 1619 vertrok hij met de Hoorn naar Jakarta en was als sergeant majoor bij de bestorming van die stad werkzaam, in December 1619 werden zowel hij als van der Strenge om hun gewist op Banda beboet. Hij repatrieerde omstreeks die tijd.

³⁾ *Willem Gerritsz*. Coen keurde 8 December 1619 de executie van dezen schipper van de Vos goed.

⁴⁾ *Arent Maertsz*. vertrok Mei 1606 als vice-commandeur op de Walcheren onder van Caerden naar Indië. Van Ternate werd hij op de Cleyne Sonne met een ander schip benoorden Celebes en Borneo om, via Patani, naar Bantam gezonden, waar hij 29 November 1608 aankam. Onder Wittert voer hij weer naar de Molukken en

vervolgens met hetzelfde en twee andere schepen naar Atjeh en Coromandel. In Atjeh sloot hij 18 Januari 1610 een contract van peperlevering. Hij zorgde voor de verbetering van het kantoor te Tegenapatnam, sloot 29 Maart 1610 een contract met den naik van Gingy over de oprichting van een kantoor te Tirepopelier en 24 April d.a.v. met den vorst van Carnatica over een fort te Paleakatte. 23 September was hij weer voor Bantam, vanwaar hij 26 November 1610 tot 30 Juli 1611 op de Geunieerde Provinciën repatrieerde. 7 November 1617 kwam hij met de Tholen als commandeur terug. Coen zond hem 18 October met drie schepen naar Japara om dat te tuchtigen, wat 8 November geschiedde — en verder naar Amboina. 23 Maart 1619 werd hij raad van Indië. 21 April d.a.v. stierf hij, op weg naar Makassar, dat hij had moeten tuchtigen. Vgl. *Buysero*, p. 170.

⁵⁾ Pieter de Carpenlier, de latere gouverneur generaal. Vgl. *Encyclopaedie I*, 441, *Gouverneurs Generaal*, p. 37, *G's G V*, *Woordenboek VI*, 273.

LIX.

¹⁾ 982. 1620 II fol. 78—79. Copie naar patria gezonden 7 October 1619 (*Coen I* 499). Via Coromandel beantwoord 15 Juni 1620 (*Coen II* 736).

LX.

¹⁾ 981. 1620 I fol. 452—458, 2e exemplaar 982, 1620 II fol. 123—127. Antwoord op wat de onderkoopman te Paliakatte onthouden had van Coen's brief van 19 September 1618 (*Coen II*, 437), waarvan het origineel verloren ging. Copie naar patria gezonden 7 October 1619 (*Coen I* 498). Gebruikt door *Zeemogendheid I* 211, 213.

²⁾ Bedoeld is de aanslag die de Bantamse Pangeran Gebang bij een bezoek aan de loge te Jakatra op 20 Augustus 1618 zou hebben willen plegen.

³⁾ Jan Blom werd in Mei 1617 bevorderd van opperstuurman tot schipper op de Goes; deed later dienst op de Jager en werd in 1619 op de Andamanen vermoord.

⁴⁾ Bancksael, bangsal, Maleis voor loods. Hier kantoor van de havenmeester, vgl. *Hobson Jobson* p. 68.

⁵⁾ Couthwael, kotawala, Voor-Indisch hoofd van de politie. Vgl. *Hobson Jobson* in voce kotwal.

⁶⁾ Tasseriiff, tashrif, Arabisch: erend, eerbewijs. In Voor-Indië ook honorarium.

⁷⁾ Lingena, Moors koopman te Masulipatam, aan wien de handel met de Westelingen door de inheemse gouverneurs herhaaldelijk werd verpacht; zo reeds in 1603, zo nog in 1628. Mogelijk huidt 's mans naam niet Lingena maar Li(n)gwa, vgl. CXXXII, 6 en 7.

LXI.

¹⁾ 983. 1621 I, fol. 223—224. Antwoord op brief van 4 April 1619 (*Coen II*, 546). Beantwoord 11 November 1619 (*Coen II*, 590).

²⁾ Ketjil Ali. Zeer invloedrijke Ternataanse rijksgrote. Hij bekleedde reeds bij de komst der Nederlanders in 1599 het ambt van kapitan laoet (letterlijk kapitein van de zee, dus vlootvoogd) en was over het algemeen pro-Nederlands, hoewel hij door de Compagnie werd gewantrouwdd. Na koning Modafar's dood (1627) was hij de Nederlandse trooncandidaat; men verkoos echter zijn jongeren broeder

Hamzah, die hem in Juni 1628 met een vloot van correcorren naar het Ambonse zond om de geschillen daar bij te leggen en de Makassaren te bestrijden. Later zocht hij toenadering tot deze laatsten. In 1631 vertoefde hij op Soela en Banggai. Hij stierf 1632 op Boeton, naar het heette vergiftigd op last van den koning van Makassar.

³⁾ Gougue. Goegoe, Ternataans: die torst. De djogoegoe, heer goegoe, is de rijksbestuurder der Molukse rijken. De toenmalige functionaris van Ternate was Djonai, een oudere broeder van Ketjil Ali en veel minder invloedrijk dan deze.

⁴⁾ Selotten. Portugees sellote, dameszadel.

⁵⁾ Ponti castelen, zie in de lijst pointe de Castille.

LXII.

¹⁾ 981. 1620 I fol. 452—458, 2e exemplaar 982, 1620 II fol. 282—283. Met het Hert 12 December 1619 ontvangen (*Coen* II 684), de inhoud aan bewindhebbers medegedeeld 22 Januari 1620 (*Coen* I 516). Gebruikt door *Zeemogendheid* I, 213, 214.

²⁾ Koning van Golconda was destijds *Muhammed Qutb Sjah*, die van Januari 1612 tot ongeveer 1629 regeerde. Zie voor de hier bedoelde firmans van 25 Juli 1619 *Corpus* I 154.

³⁾ Namelijk vier schepen onder Thomas Dale (vgl. XLV. 1).

⁴⁾ Ewout van Dijck was als onderkoopman sinds 1615 te Masulipatam, hij kreeg als opperkoopman 21 Juli 1619 van de Haze last na ontvangst van de firman (vgl. aant. 2) het kantoor te Masulipatam te herstellen. 5 Januari 1621 werd hij wegens wangedrag aan boord van de Enckhuysen, waarmee hij naar Jakatra kwam, met twee maand gageverlies beboet. Bij de verovering van Banda trad hij op als kapitein van een compagnie matrozen. 12 Januari 1622 werd besloten hem wegens slecht gedrag met de Gouda naar patria te zenden.

⁵⁾ Aitemadcham, die ons welgezind was, volgde *Mir Kasim* voor de tweede maal op als hawaladaer (= gouverneur-pachter) van Masulipatam; vgl. *Cormandel*, p. 102.

LXIII.

¹⁾ 982. 1620 II fol. 70—72. Ontvangen 17 Augustus 1619 (*Coen* III, 531). Gebruikt door *Zeemogendheid* I 189. Slecht leesbare copie met veel fouten.

²⁾ D'heer commandeur. Hendrick Jansz, vgl. II, 13.

³⁾ De Samson en de Dog onder Jourdain, vgl. XXIV, 11.

⁴⁾ Jan de Peteyn (de Pitaine, Petain) 2 Juni 1619 met de Cleen Hollandia als onderkoopman naar Djambi gezonden, misdroeg zich daar met een slavin van den jongen koning, die hem liet arresteren en pas weer vrijliet, toen hem twee stukken geschut werden beloofd, die opperkoopman van Bree betaalde. Hij werd 26 November 1620 deswegen tot schadevergoeding veroordeeld (*Coen* IV 241). Hij werd als vrijburger 13 Augustus 1621 schepen van Jakatra. Wegens zeeroof werd hij begin 1622 als zodanig ontslagen en gearresteerd. Zijn proces werd echter uitgesteld (*Coen* III, 820). Hij sneuvelden 24 Juni 1622 voor Macau.

⁵⁾ Zie noot 3.

⁶⁾ Paceel = pascedel.

⁷⁾ Brief van 2 Juli 1619, afgedrukt *Coen* II 575.

⁸⁾ *Kelchit Jambij*, aanzienlijk inlands koopman te Djambi, die soms als gezant naar Jakatra werd gezonden.

⁹⁾ *Frederick Fredericksz.* maakte in onbekende functie Coen's reis in 1619 naar Amboina en Batjan mee en was vendrig bij de verovering van Jakatra. Medio 1619 onderkoopman op de Jager.

¹⁰⁾ Sloeven, sloffen, talmen, treuzelen.

¹¹⁾ Chapt, Maleis tjap, merk, zegel, vgl. XLVI A, 6.

LXIV.

¹⁾ 744. Briefboek Amboyna. Met de jonk Dolphijn 10 October 1619 ontvangen. Inhoud naar patria gemeld 15 October 1619. (*Coen I*, 506). Beantwoord 8 December 1619. (*Coen II*, 608).

²⁾ Seguro, Portugees: vrijgeleide.

³⁾ *Jan Carstens* voer 1616 als onderkoopman op de Trouwe uit, lag 1617—1619 op Ai, dreef met de Bima naar Amboina, werd 28 Februari 1620 opperkoperkoopman op Banda, deed in 1621 als kapitein bij de conqueste dienst. Hij verkreeg daarna vergunning zich als vrijburger te vestigen, maar toen bleek, dat hij zijn ambt slecht had vervuld, werd hij 18 Augustus 1621 ter verantwoording naar Batavia gezonden. Vervolgens vrijburger op Amboina. Van Speult liet hem 21 Januari 1623 met de jachten Pera en Arnhem een onderzoekingstocht naar het Oosten maken. 4 Februari sloot hij een contract met de hoofden van Aroe, 16 Februarizag hij het Sneeuwgebergte van Nieuw Guinea, vervolgens drong hij in de Golf van Cartpentaria door en sloot op de terugweg, 1 Juni, een contract met de hoofden van de Keiilanden. 2 October 1623 werd hij weer opperkoperkoopman. In 1624 kruiste hij met de Pera en de Gouda in straat Boeton. Hij vertrok met de vier schepen van van Speult naar patria en werd na diens dood, Juli 1626, commandeur van die vloot, waarmee hij in December uit Arabië naar patria vertrok. Hij zeilde Januari 1631 met de Zeelandt naar Perzië en deed in Augustus een reis naar Formosa. Mei 1632 weesmeester te Batavia. 15 Augustus zeilde hij als commandeur van drie schepen van Batavia naar Gamron en van daar 14 December naar Soeratte. 13 Jauari 1633 voer hij weer terug naar Gamron. 1633 lag hij met zes schepen voor Soeratte en kruiste voor Moçambique. Hij repatrieerde 1634 als vice-commandeur op de retourvlot onder Vlack. Vgl. *Woordenboek*, II, 301, *Carpentaria, Australië*, p. 132—141.

⁴⁾ Zie over *Anthony*, hoofd van Baguela, *Beschrijvinge* II, 1, p. 138, over zijn zoon *Simon*, *Corpus* I, p. 210. Andere bijzonderheden over de hier bedoelde Ambonezen zijn mij niet bekend.

⁵⁾ Soa, Ternataans woord, overal op de Specerijeilanden gebruikelijk voor geslacht en dorpswijk, door een geslacht bewoond.

⁶⁾ Multe, boete.

⁷⁾ Herideren, deelnemen in een onderneming.

⁸⁾ *Jan Joosten (de Roy)* assistent, onder Both uitgevaren, werd in de jaren 1619 tot 1621 herhaaldelijk genoemd als tolk, dienst doende op schepen tussen Batavia en Amboina. Van Speult zond hem Juni 1621 als gezant naar Makassar. Bij de schipbreuk van de Eendracht, 13 Maart 1622 in de baai van Amboina, raakte hij zwaar gewond. Hij was 1623 een der rechters in de zaak tegen de Engelsen voor Amboina en repatrieerde 12 December 1626 met het Wapen van Enkhuizen. Voor

19 Juni 1621 stierf te Amboina een naamgenoot, die in 1614 met de Walcheren was uitgekomen en die sinds 31 December 1619 vrijburger was.

⁹⁾ Atap, Maleis voor dakbedekking, speciaal van gevlochten palmladeren.

¹⁰⁾ Mesquit, mesjid, masigit, moskee.

¹¹⁾ Namelijk het contract van 26 Augustus 1609, *Corpus I*, p. 71.

¹²⁾ Gerard Westerman, sergeant door Block (III, 6) 1617 aangesteld als zijn vertegenwoordiger op de kust van Ceram, 1622 luitenant, 22 October 1628 ondertekende hij als tweede een contract door gouverneur Philips Lucasz, met de Ternataanse Kimelahas gesloten. Van 1630 tot zijn dood in Mei 1641 was hij kapitein, nog steeds in het Ambonse.

¹³⁾ Lato Coly, hoofd op Ceram, nl. de Rateo van Holoy. De man heette *Radja Soputa*. De verklaring bij *Coen I*, p. 821 is onjuist.

¹⁴⁾ Passer, inheemse markt.

LXV.

¹⁾ 744. Briefboek Amboyna. Ontvangen met de Tijger 10 October 1619. Inhoud naar patria gemeld 15 October 1619. (*Coen I*, 506). Beantwoord 8 December 1619 (*Coen II*, 608).

LXVI.

¹⁾ .... Copie, 7 Oct. 1619 met de Gouden Leeuw naar patria gezonden.

Anthonio Vissozo was een Portugees, die te Cheribon de Islam had aangenomen en die 26 Juni 1617 aan Coen had verzocht hem van daar te bevrijden. Daarop was niet ingegaan; wel had men hem van tijd tot tijd financieel gesteund. Blijkbaar heeft hij nadien Batavia bezocht.

²⁾ *Rajoe*, verder onbekende Javaan.

³⁾ *Chodja Hoeloebalang*, de Goezeratse gouverneur van den vorst van Mataram te Japara. (Vgl. *XLIX*, 3).

⁴⁾ Gebruikt is het Maleise woord: oetang.

⁵⁾ = Padjang.

⁶⁾ = Steven van der Hagen.

⁷⁾ = *Jan van den Broecke*, schoolmeester te Batavia; kwam 1613 met de Middelburgh uit op f 42 per maand, kreeg sinds 16 Sept. 1618 f 60 en vertrok 26 Jan. 1622.

LXVII.

¹⁾ .... Copie, 7 Oct. 1619 met de Gouden Leeuw naar patria gezonden.

²⁾ Gebruikt is het Maleise woord: bitjara.

LXVIII.

¹⁾ 982, 1620 II fol. 286—287. 12 December 1619 met het Hert ontvangen, de inhoud aan patria gemeld 22 Januari 1620 (*Coen I* 515), beantwoord 10 April 1620. (*Coen II* 684). Gebruikt door *Zeemogendheid* I 451, 452.

²⁾ *Marten Ysbrantsz. (Isbrants)* kwam in 1611 in Indië, werd in Januari 1615 onderkoopman op de Leeuw met Pijlen. In 1619 bij de aankomst van Soury ter kust van Coromandel, was hij daar opperkoopman. Na de dood van Dedel (LXXX, 12) werd hij 1624 eerst tijdelijk, later definitief directeur, sinds 1627 ook gouverneur van Coromandel en Raad van Indië, als hoedanig hij in 1632 ontslag

vroeg. Hij reisde 19 Juli tot 26 Augustus 1632 naar Batavia, van waar hij op een kruistocht naar Straat Malakka werd gezonden, waar hij tot 25 Januari 1633 bleef. In April werd hij weer tot gouverneur van Coromandel benoemd, waarheen hij 29 Juni tot 24 Augustus 1633 met de Delftshaven en de Goes reisde. Hij bleef er tot 5 September 1635 en kwam 26 November met de Hoorn weer te Batavia, van waar hij repatrieerde, hij werd 3 Nov. 1640 te Rotterdam begraven.

³⁾ Vice Reij. Onderkoning te Goa was destijds *Dom Joao de Coutinho, conde de Redondo* (1617—1619).

LXIX.

¹⁾ 982, 1620 II fol. 284—285. Inhoud aan bewindhebbers gemeld 22 Januari 1620 (*Coen* I 515—517), met het Hert 10 April 1620 beantwoord (*Coen* II 684). Zeer slechte copie.

²⁾ Over de expediet der Deense schepen zie men *Expansion* II, 404, 405 en *Coen* I 517, IV 408. Het schip Enckhuysen kwam uit patria niet naar Coromandel, het arriveerde pas maanden later voor Straat Soenda.

³⁾ Afgedrukt *Corpus* I, p. 154.

⁴⁾ Dwz. Adolff Thomasz.

⁵⁾ *Martin Pring*, vanaf 1608 in dienst der Engelse O.I.C.. In 1617 voer hij als captain van de Royal James naar Indië en volgde Dale (XLV, 1) na zijn dood op als commandeur. Kort na het bekend worden van de te Londen gesloten overeenkomst tussen de Nederlandse en de Engelse compagniën had hij in Maart 1621 een samenkomst met Coen voor Bantam. Hij repatrieerde korte tijd later en kwam 18 September 1621 in Engeland aan. Vgl. *Biography*, XLVI, p. 384.

LXX.

¹⁾ 982. 1620 II, fol. 288—290. Ontvangen 2 Januari 1620 met de Nieuw Zeelandt. Inhoud naar patria gemeld 22 Januari (*Coen* I, 515). De copie is zeer slecht.

²⁾ *Jan Danielsz. Schol* en *Casper Pingerre* zijn mij niet bekend.

³⁾ Tangou Madre. Mogelijk ligt hierin het rijk Tandjore verscholen.

⁴⁾ *Gerrit Jansz. Bouwman*, predikant, mij verder onbekend.

⁵⁾ Materen, van Portugees matar: kwellen.

⁶⁾ Hudden, waarschijnlijk is bedoeld W. Heuten (XLI, 4), maar de gegevens over dezen kloppen niet met dit bericht.

LXXI.

¹⁾ Origineel. Maleis in Arabische karakters. 982. 1620, II, fol. 324. Antwoord op Coen's brief van 21 November 1619 (*Coen* II, 601). Beantwoord 9 December 1619 (*Coen* II, 617). Prof. Dr. Ph. S. van Ronkel was zo vriendelijk mijn transcriptie en vertaling der brieven LXXI—LXXIII en LXXV—LXXVII te willen doorlezen en waar nodig verbeteren.

Pangeran Gebang, zwager van Pangeran Ranamangala van Bantam, (II, 23), met wien hij in 1617 overhoop lag. Hij nam de schijn aan op de hand der Nederlanders te zijn. 20 Augustus 1618 bezocht hij met een zo groot gevolg van gewapenden de loge te Jakatra, dat Coen maatregelen moest nemen om een overval te voorkomen, waarop hij vertrok zonder iets te ondernemen. Hij was in 1628 nog in leven. *Banten*, p. 161, 162.

²⁾ Deze personen zijn verder niet bekend.

LXXII.

¹⁾ Origineel. Maleis in Javaanse karakters. 982, 1620 II, fol. 325. Antwoord op Coen's brief van 21 November 1619 (*Coen* II 601). Beantwoord 9 December 1619 (*Coen* II 617). Een transcriptie van F. de Houtman is te vinden fol. 330.

Pangeran Aria (*Oe*papatih; Bantams grote, broeder van Pangeran Ranamangala.

²⁾ Djak Atibetoel. Hati Betoel, Maleis: hart, orecht. Bedoeld is *Jacques l'Hermite*, die als secretaris van de brede raad onder Matelieff op de Oranje 24 Mei 1605 naar Indië vertrok. 21 Juli 1606 werd hij opperkopman en 16 Augustus overgeplaatst op de Erasmus. 31 Januari 1607 kwam hij voor Bantam, vanwaar hij een reis naar Makassar en Amboina maakte. Hij werd 19 Juni d.a.v. president te Bantam, knoopte verbindingen met Jakatra aan en werd 20 December 1610 raad van Indië. Hij vertrok 31 Mei 1611 met de Middelburgh naar patria, waar hij 9 Juli 1612 arriveerde. Hij diende de Bewindhebbers als adviseur, werd 5 September 1622 admiraal van de zgn. Nassause vloot, zeilde 29 April 1623 uit en stierf 2 Juni 1624 ter reede van Callao. *Buysero*, p. 201—207.

³⁾ *Francois Hendricksz. Wittert* maakte de reis van van Noort in 1598 als schrijver mee. Hij kwam 17 Juni 1602 tot 29 Maart 1603 als opperkopman op de Rotterdam onder Warwyck naar Bantam, waar hij van 25 October 1603 tot Januari 1605 president was. 10 October 1607 werd hij als vice-admiraal onder Verhoeff aangenomen en 22 December voer hij uit patria. Door Verhoeff 19 Februari 1609 met drie schepen van Bantam via Makassar naar de Molukken gezonden, waar hij het fort op Moti stichtte. 23 September 1609 vertrok hij naar de Philippijnen, waar hij vele Chinese jonken buit maakte, maar 25 April 1610 in een gevecht tegen een sterke Spaanse vloot sneuveerde.

⁴⁾ Djambol, Maleis: kuif, pluim, vederbos. Bedoeld is *Jan Willemsz. Verschoor*, die onder van der Hagen 31 December 1604 voor Bantam kwam, waar hij van Januari 1605 tot 19 Juni 1607 president was. 10 October 1607 vertrok hij met de Provinciën naar patria, waar hij in Mei 1608 aankwam. 7 September 1622 werd hij schout bij nacht van de Nassause vloot en na l'Hermite's dood vice-admiraal. In October 1625 kruiste hij als commandeur met 7 schepen in de straat van Malakka. In Mei 1626 werd hij naar Bantam gezonden, 24 September kwam hij ziek te Batavia terug en repatrieerde 12 December met de Leyden.

LXXIII.

¹⁾ Origineel. Maleis in Javaanse karakters. 982, 1620 II, fol. 326. Antwoord op Coen's brief van 21 November 1619 (*Coen* II 601), beantwoord 9 December 1619 (*Coen* II 617). De transcriptie van F. de Houtman is te vinden fol. 331, zijn vertaling is afgedrukt *Coen* IV p. 741. Daar te lezen r. 2 voor „mach” „moet”.

LXXIV.

¹⁾ Origineel, 983, 1621 I, fol. 211—212. Via Amboina met het jacht Ternate op 3 Juni 1620 ontvangen.

Willem Jansz. Roose is mij verder niet bekend. In een lijst van personen, die in 1621 te Manilla gevangen waren, komt zijn naam niet voor.

²⁾ Roose diende dus op de Aeolus gedurende het scheepsgevecht, waarover brief XXX handelt.

LXXV.

¹⁾ Origineel, Maleis in Javaanse karakters. 982, 1620 II, fol. 327. Antwoord op Coen's brief van 9 December 1619 (*Coen* II, 617). Bij resolutie van 27 December 1619 werd besloten de brief niet te beantwoorden. (*Coen* III, 571). F. de Houtman's vertaling is te vinden *Coen* IV, 741.

Kjahi Senapati, Bantams grote. Senapati = legeraanvoerder. De man was evenwel rechter van de markt te Bantam en als zodanig belast met onderhandelingen met vreemdelingen. In 1622 werden met hem door Coen tevergeefs voorlopige onderhandelingen aangeknoopt.

LXXVI.

¹⁾ Origineel, Maleis in Javaanse karakters. 982, 1620 II, fol. 328. Antwoord op Coen's brief van 9 December 1619 (*Coen* II 611). Bij resolutie van 27 December 1619 werd besloten de brief niet te beantwoorden (*Coen* III 571). De transcriptie van F. de Houtman is te vinden fol. 332, zijn vertaling is afgedrukt *Coen* IV p. 741. Daar te lezen r. 4 voor „genoemd” „genaem”.

LXXVII.

¹⁾ Als no. LXXVI. Fol. 329.

LXXVIII.

¹⁾ 984, 1621 II, fol. 234—236. Antwoord op verloren gegane brieven van 13 December 1618 en 27 December 1619. Deze brief is zeker na 15 Juni 1620 ontvangen (vgl. *Coen* II 736). Gebruikt *Zeemagendheid* I p. 401 en *Westerkwartieren* p. 70 vlg.

²⁾ Verloren gegaan.

³⁾ *Anthony Claeisz. Visscher* assistent, in Augustus 1614 door van den Broecke als hoofd van het kantoor te Sjihir gelaten. 1 Januari 1615 van daar verlost. 6 November 1617 onderkoopman te Soeratte. Hij vergezelde 22 Maart 1618 Goeree naar Agra. Nog 6 November 1623 was hij te Soeratte werkzaam.

⁴⁾ *Johannes Baptista Steucksy*, een Pool, die sinds 1606 in de omstreken van Agra de indigo-handel beoefende. Merkwaardigerwijze spreekt *Letters* IV p. 39—40 over een Venetiaan Johan Baptista, die omstreeks 1616 met een Engels schip van Bantam vertrok op weg naar Agra. Steucksy kwam Januari 1623 met de Samson te Batavia en kreeg 400 realen van achten en vrijdom van tol voor zijn waren wegens door hem bewezen diensten.

⁵⁾ *Chan Channa, Khán Khánan*, legeraanvoerder van de Grootmogol. De hier bedoelde waardigheidsbekleeder was tevens gouverneur te Barampoer en heette eigenlijk mirza Abdul Rahim. In 1584 werd hij tot het ambt verheven. Onder Jahangir (XLI, 7) was hij een tijd eerste minister. Hij stierf in 1627.

LXXIX.

¹⁾ 983, 1621 I, fol. 264—269. Ontvangen met de Vliegende Bode op 22 Mei 1620 en 30 Mei beantwoord. (*Coen* II 714). Copie naar Nederland gezonden 31 Juli 1620 (*Coen* I 562).

^{1a)} Falieeren, Portugees falhar, mislukken, ontbreken.

- ²⁾ Walsicheyt, eigenzinnigheid.
³⁾ Embocadur, Portugees embocadura: riviermond.
⁴⁾ Francisco van Pegu, onbekend Christen-Aziaat.
⁵⁾ Regalo, Portugees: geschenk.
⁶⁾ Rusie, Portugees rusga: onrust, drukte, moeite.

LXXX.

¹⁾ I. 983, 1621 I, fol. 270—271. Ontvangen met de Goede Fortuyne 27 Juli 1620. Copie naar patria gezonden 31 Juli 1620. (*Coen* I 582). Gebruikt door Zeemogendheid, I, 252, waar Mac Leod abusievelijk vertelt, dat de Goede Fortuyne op weg was naar Nederland.

²⁾ Coebruch, koebrugsdék. De koebrug is een extravloer tussen twee dekken, een afgesloten ruimte voor berging vormend.

³⁾ Balie, scheepstern, kuip gemaakt van een half vat.

⁴⁾ Kovie, kevie of kooi, kast aan boord voor gereedschap en levensmiddelen.

⁵⁾ Jan Gijsbertsz. kwam als opperstuurman op de Groote Maan onder Spilbergen 1614—1616 door de straat van Magelhaen naar Indië. Hij werd 28 April 1618 schipper op de Goede Fortuyne. In 1619 vertrok hij met dat schip voor de tweede maal naar Indië.

⁶⁾ Robert Adams, Engels schipper, lag met de Bull 7 October 1617 voor Soeratte en repatrieerde 27 Februari 1618. Met hetzelfde schip kwam hij 12 Augustus 1619 tot 27 Maart 1620 naar Bantam om het bericht van het vergelijk, tussen de beide compagnieën gesloten, over te brengen. 12 Juni 1620 vertrok hij als admiraal van de Engels-Nederlandse vloot van defensie op de Moon naar de Philippinen met Willem Jansz. (XXI, 5) als viceadmiraal. 29 Mei 1621 verwisselden zij van rol. Hij repatrieerde 15 1623 met de Elisabeth.

⁷⁾ Jan Clandt, onderkoopman, reisde 12 Augustus 1619—27 Maart 1620 naar Indië op de Bull om het sluiten van de overeenkomst met de Engelse Compagnie te melden. In Juni 1621 werd hij van Roen naar Neira overgeplaatst.

⁸⁾ Louwrens Harmensz. koopman op de Goede Fortuyne, welk schip 27 Juni 1620 te Batavia kwam. Mogelijk stierf hij voor de aankomst, daar hij verder nergens vermeld wordt. (Vgl. noot 10).

⁹⁾ Mr. Paulus Bartsz. oud pensionaris van Enkhuizen, kwam als fiscaal met de Goede Fortuyne 27 Juli 1620 te Batavia. Zijn naam vond ik na 26 Augustus nergens meer vermeld.

¹⁰⁾ Thomas Tongerloo, assistent aan boord van de Goede Fortuyne, nam bij ontstentenis van hoger personeel de ambten van onder- en opperkoopman gedurende de reis waar. 20 Augustus werd hij, te Batavia gekomen, definitief tot onderkoopman benoemd. Hij maakte Coen's tocht naar Banda mee en werd reeds 20 Februari 1621 koopman. Verder niet meer vermeld.

¹¹⁾ Reyer Saeckelsz. bottelier op de Goede Fortuyne, werd 2 November 1620 boomwachter en opziener der prauwen te Batavia, 22 December 1620 werd hij wegens dronkenschap en baldadigheid beboet. 7 Februari 1622 werd hij schipper op het jacht Borneo. Hij repatrieerde 30 Januari 1624 als schipper op de Tholen. Van 17 Maart tot 19 September 1625 kwam hij met de Cameel uit patria. In 1629 stierf hij aan boord van dat schip in de bocht van Bengalen.

¹²⁾ Jacob Dedel, raad van Indië, kwam als viceadmiraal onder de Houtman

December 1618 tot Augustus 1619 naar Indië op de Amsterdam, gedurende welke reis Dedelsland in West-Australië werd ontdekt. Hij bleef te Batavia werkzaam tot hij 17 October 1621 als admiraal van de Engels-Nederlandse vloot van 11 schepen op de Goede Fortuyne naar de Westkust van Voor-Indië vertrok. Hoewel de vloot niet het gehoopte succes behaalde, versloeg zij toch enige Portugese kraken in de buurt van Moçambique. 13 Juli 1623 kwam hij terug te Batavia. 15 Mei 1624 kwam hij met het Wapen van Rotterdam als gouverneur naar Coromandel, waar hij 29 Augustus, misschien vergiftigd, stierf.

LXXXI.

¹⁾ Origineel. 983, 1621 I, fol. 213—216. Antwoord op Coen's brief van 11 November 1619 (*Coen II* 586). De inhoud aan bewindhebbers gemeld op 31 Juli 1620 (*Coen I* 563). Gebruikt door *Europeërs IX*, 272 en *Zeemogendheid I* p. 300, 301.

²⁾ Kapitein Heerom, *Joachim Jansen*, alias *Heeroom* diende in de Molukken, 1614 was hij luitenant te Gamkonora, 18 Februari 1616 op Moti, later kapitein. Hij sneuveld 17 December 1619.

³⁾ *Paulus Barth*, koopman te Marieko, verdronken op 29 November 1619, is mij verder evenmin bekend als *Laurens Vlammich*, *Philips Bourgeois* en *Volckert Jacobsz*.

⁴⁾ Capitain des armes, meester-geweermaker.

^{4a)} Maestro de Campo. Spaanse legerrang.

⁵⁾ *Mauritius van Ommereen* voer als onderkoopman met de Sterre via Paleakatte naar Atjeh en werd 26 November 1614 opperkoopman. 16 Januari 1615 op Boeton, 31 Juli 1615 te Tabalolo (op Makéan), 19 Augustus 1616 te Tafasoho, 1 October 1617 opperhoofd op Makéan. Hij vertrok 1620 naar Amboina met de St. Michiel en werd daar vice-commandeur van de schepen onder B. van Spilbergen naar de Philippijnen gezonden. In 1623 was hij in dienst der V. O. C. in Engeland. 17 Juli 1635 kwam hij als raad-extraordinair met de Amboina te Batavia terug, werd 22 Augustus als commandeur naar Perzië gezonden en stierf 18 October d.a.v. aan boord bij de Malediven.

⁶⁾ *Kimelaha Canari*, onbekende Ternataanse grote.

⁷⁾ *Carel Vincenten*, adelborst, verder onbekend.

⁸⁾ *Frederick Hamel*, kapitein, sedert 1614 in Indië, vnl. de Molukken. Hij werd door Reael 23 September 1615 belast met het lichten der inlanders van Siau. Nog in Mei 1617 was hij werkzaam te Ternate.

⁹⁾ *Lieven Jacobsz*, schipper van de Swaen, nam 1620 nabij Moti een Spaans schip, maakte de reis van de vloot van defensie naar de Philippijnen mee en werd 25 Maart 1622 overgeplaatst op de Oranjeboom om daarmee te repatrieren. In 1628 was hij met den Briel bij Banda.

¹⁰⁾ Schavelen, schavelen, de zeilen naar de wind zetten.

¹¹⁾ *Don Luys de Bracamonte*, Spaans bevelhebber op Ternate in 1620, werd in Juni 1623 wegens wanbeheer naar Manilla teruggeroepen en vervangen door Pedro de Heredia.

¹²⁾ Pampangers, inwoners van de provincie Pampanga van Luzon, veel als soldaten gebruikt.

^{12a)} *Don Alardo* (ten rechte *Alonso*) *de Faxardo*, contador = betaalmeester,

thesaurier, viel in Nederlandse handen bij zijn aankomst te Ternate en werd gevankelijk naar Amboina gevoerd.

¹³⁾ Don Alardo de Faxardo (Fayardo) volgde in Juli 1618 de Silva op als kapitein-generaal der Philippijnen. In 1621 beklagde de raad te Manilla zich over zijn wijze van optreden bij de moederlandse autoriteiten.

¹⁴⁾ Pieter Bosschaert voer in 1611 uit als assistent op de Banda onder Reael. 9 Juli 1615 koopman in de Molukken, 19 Augustus 1616 boekhouder aldaar. 1 Augustus 1618 opperkoopman te Maleio, 1 April 1620 tot 1 Augustus 1621 opperhoofd op Makéan, vervolgens vertrokken naar Batavia, waar hij 23 Februari 1622 werd gecommitteerd tot het aannemen van krijgsvolk voor een onderneming tegen China. 9 April 1622 vertrok hij als lid van de vlootraad op de Groningen onder Reyersz. naar de kust van China. Hij gedroeg zich laf voor Macao. 11 November 1622 ging hij met de Enckhuysen terug naar Batavia.

¹⁵⁾ Hans Ruffijn kwam als luitenant met de vloot van Spilbergen via de straat van Magelhaen 1614—1616 naar Ternate, waar hij kapitein werd. Hij diende in de Molukken tot Augustus 1621. Met Bosschaert werd hij te Batavia gecommitteerd krijgsvolk aan te nemen. 9 April 1622 vertrok hij als hoofd van de militie en lid van de vlootraad onder Reyersz. naar de kust van China en sneeuvelde 24 Juni bij de mislukte aanval op Macao.

¹⁶⁾ Mij verder niet bekende Spanjaarden.

¹⁸⁾ Alferes, Spaans alferez, vaandrig.

LXXXII.

¹⁾ Origineel. 983, 1621 I, fol. 219—220. Antwoord op brief van Coen van 11 November 1619 (*Coen II* 590), dus niet van 11 December. Inhoud naar patria gemeld 31 Juli 1620 (*Coen I* 564). Gebruikt *Europeërs IX*, 271.

²⁾ Tack of takki, Moluks woord voor pak sago.

³⁾ Jacob, zoon van den Delftsen raadsheer in den Hove van Holland *Lodensteyn*, diende op het schip Vere en viel, zeker voor 1617, gekwetst in Spaanse handen. Jarenlang werd hij te Manilla gevangen gehouden, pogingen hem los te kopen mislukten. Hij stierf in gevangenschap, waarschijnlijk vóór 1621.

LXXXIII.

¹⁾ 983, 1621 I, fol. 258—263. Ontvangen 22 Mei 1620 (*Coen II* 716) en 30 Mei d.a.v. met de Engelse Hope beantwoord. Gebruikt *Patani* o.a. p. 35, 219.

²⁾ De jonken van de Maleier *Radja Indra* en de Chinees *Tin Hongh* werden dikwijls gebruikt voor het overbrengen van ladingen van de Compagnie van Patani naar Batavia.

³⁾ Roelof Jansz., stuurman. In *Coen III*, register worden drie personen van deze naam genoemd, vermoedelijk is daaronder niet deze stuurman.

⁴⁾ Padoeka Srinara was de schatmeester der koningin van Patani; met hem, die ook handelaar was, hadden de Nederlanders vanaf hun komst te Patani contact.

⁵⁾ Kapala, Maleis: hoofd. Kaki, Maleis: voet, been. Aanduidingen voor de eerste en de derde kwaliteiten van verschillende waren.

^{5a)} Cabassa, Portugees; cabeça: hoofd. Eerste kwaliteit van diverse waren in Zuid-Azië. Vgl. noot 5.

^{5b)} Paha, sepha, Maleis: een kwart.

⁶⁾ *Opra Tijaly*, Siamese grote, mij onbekend.

⁷⁾ Balai bandar, Maleis: raadzaal van de haven(-stad), havenkantoor.

⁸⁾ *Philips Lucasz.* kwam als assistent in Indië in 1618 en met de Morgensterre te Patani, waar hij onderkoopman en secunde werd. 29 October 1621 opperkoopman. Na de opheffing der loge te Patani handelde hij in 1623 en 1624 met schepen van Batavia derwaarts. Februari 1625 raadspersoon te Batavia, einde 1625 naar Amboina gezonden. 27 October 1627 benoemd tot gouverneur aldaar, welk ambt hij 19 Juni 1628 tot 23 Mei 1631 bekleedde. 28 Augustus 1629 werd hij raad extraordinair, later ordinair raad van Indië. Hij was zwager van Specx. 30 Augustus 1631 vertrok hij als commandeur met negen schepen naar Soeratte en Perzië, vanwaar hij 15 Juli 1632 te Batavia terug kwam. Hij zou directeur-generaal worden, maar de juist aangekomen G. G. Brouwer zond hem 5 September 1632 met vier schepen in stede van Vlack weer naar Soeratte en Perzië. 20 Juli 1633 was hij nogmaals te Batavia terug om zes dagen later wederom met vier schepen naar Soeratte te varen, vanwaar hij 30 December met twee schepen repatrieerde. 21 April 1635 vertrok hij opnieuw naar Indië. Hij volgde 1 Januari 1636 van Diemen als directeur-generaal en Eerste Raad van Indië op. Als zodanig vertrok hij 24 September 1639 met elf schepen naar Ceylon. Hij veroverde 9 Februari 1640 Negombo, vertrok wegens ziekte 21 Februari met het jacht Zandvoort naar Batavia en stierf aan boord 5 Maart d.a.v.

LXXXIV.

¹⁾ 983. 1621 I, fol. 65—66. Beantwoord 11 April 1620 (*Coen* II 687). Gebruikt *Zeemogendheid* 1 285.

Balthazar van Eydhoven vergezelde als assistent April tot Juni 1614 van Zurck (XXI, 3) op zijn hofreis naar den Mataram en was vervolgens tot 6 Augustus 1615 onderkoopman te Japara. Hij repatrieerde ultimo 1615 met de Rotterdam. Met de Witte Beer kwam hij April tot 24 October 1617 weer naar Bantam, werd als koopman op de Tholen geplaatst en medio 1618 ter vervanging van den ziek geworden van der Merckt te Japara. Daar werd hij 8 Augustus door den regent gevangen genomen en het binnenland in gevoerd. Op verschillende plaatsen van het rijk van Mataram, vnl. te Tadji bleef hij tot November 1621 gevangen. 21 Juni 1622 maakte hij met de Cleen Enckhuyzen een reis naar Soekadana en was daarna voor Djambi. Hij repatrieerde aan boord van de Mauritius met de vloot van Coen Februari 1623.

Cornelis Cornelisz. van Ma(e)seyck voer 25 Januari 1611 op de Vere als assistent uit en werd 28 October 1611 te Grissee geplaatst. 26 Juli 1615 werd hij overgeplaatst naar Japara, waar hij 6 October 1616 onderkoopman was. In Juni 1618 maakte hij op last van Reael een hofreis naar den Mataram en deelde van 8 Augustus 1618 tot November 1621 het lot van Eydhoven. Januari 1623 werd hij licentie-meester en sjahbandar te Batavia. In 1624 maakte hij een tweede hofreis naar den Mataram. 27 Januari 1625 werd hij ontvanger-generaal te Batavia, 1627 tevens weer sjahbandar. Gedurende de belegeringen van Batavia in 1628 en 1629 was hij kapitein van een compagnie, hij nam in September 1629 deel aan de verkiezing van een opvolger van Coen. 18 Mei 1631 voer hij als vicecommandeur van een vloot in de straat van Malakka. 30 October ging hij als gezant naar Bantam. 12 April tot 7 Mei 1632 maakte hij zijn derde hofreis naar den Mataram. In 1634 commandeerde hij een vloot ter vernieling van vaartuigen langs de kust van Java. Mei 1634 schepen

van Batavia. December 1635 met een vloot ter bestrijding van de vaart der Portugezen op Palembang en Bangka uitgezonden. 27 Maart tot 9 April 1636 was hij voor vredesonderhandelingen te Bantam. Hij stierf 22 September van dat jaar.

²⁾ *Chyly Wanse*, ongeschoren, d.w.z. niet-Mohammedaanse Chinees.

³⁾ *Toemenggoeng Baoereksa*, regent van Kendal en admiraal van de vloot van de Mataram. Onder hem stond Japara, waar hij de Nederlanders vaak tegenwerkte. Het was op zijn last, dat van Eydnhoven en van Maeseyck werden weggevoerd. Nadien had hij op last van zijn vorst dikwijls met de Compagnie te onderhandelen. In 1622 veroverde hij Soekadana, dat onder Soerabaja stond, voor Mataram. In Augustus 1628 stond hij aan het hoofd van het leger, dat Batavia moest veroveren. Hij sneuvelde met twee zoons 21 October voor deze stad.

⁴⁾ *Peko of Seko*, een geschoren, d.i. Mohammedaan geworden Chinees. Hij bracht deze brief aan Coen over.

LXXXV.

¹⁾ 984. 1621 II, fol. 56—57, Gebruikt *Borneo*, p. 176.

¹⁾ *Chelij Gonting*, onbekende Chinees evenals *Sanko* en *Chily Baros* (Goezerat?).

²⁾ Demang, Javaans hoofd, lager in rang dan een regent.

³⁾ Sabrang, Maleis: overzijde, kust aan de andere zijde der zee.

⁴⁾ Wong smanagara, Javaans; wong: mensch, man; panagara: rijkszetel, hoofdstad. Dus w.s. betekent: lieden der hoofdstad.

LXXXVI.

¹⁾ 983. 1621 I, fol. 217—218. Ontvangen met de Ternate 3 Juni 1620 (*Coen* II 747). Inhoud aan de bewindhebbers gemeld 31 Juli 1620. (*Coen* I 564). Gebruikt *Euroopeërs* IX, 273.

²⁾ *Swaen Claesz.* kwam 1613 als adelborst onder van der Hagen naar Indië. Sinds 1 April 1619 was hij baas over de vaartuigen te Amboina. Hij bracht herhaaldelijk brieven van daar naar de Molukken over. 9 Januari 1622 viel hij, op de terugweg van Ternate, in handen der Papoeas.

³⁾ Honge, hondje, ten rechte hongi, krijgsvloot van inheemse vaartuigen in de specerij-eilanden.

LXXXVII.

¹⁾ 983. 1621 II, fol. 222. Ontvangen met de Ternate 3 Juni 1620.

²⁾ Faelgieeren, Portugees falhar: ontbreken, mislukken.

³⁾ Seme, van zeem, leer.

LXXXVIII.

¹⁾ Eerste exemplaar 744 Briefboek Amboyna (met naschrift van 10 Mei), tweede exemplaar 983. 1621 I, fol. 225—235, derde exemplaar ibid. fol. 273—289 (het naschrift op fol. 293—294; copie rechtstreeks door van Speult aan de bewindhebbers gezonden), vierde exemplaar 984. 1621 II, fol. 97—106 (met tweede naschrift van 11 Mei). Ontvangen met de Ternate 3 Juni 1620. Antwoord op brieven van 21 November (*Coen* II 600) 8 (ibid. 608), 13 December 1619 (ibid. 618), 19 Januari (verloren

gegaan), 28 Februari (*Coen II* 657), 17 Maart 1620 (*ibid.* 664). Inhoud aan de bewindhebbers gemeld 31 Juli 1620 (*Coen I* 565).

- 2) De Spaanse minister en kardinaal, *duque de Lerma*, kwam 1618 ten val.
- 3) Tresorier van Engeland. Thomas Howard, *earl of Suffolk*, kwam ten gevolge van hofintriges 1618 ten val.
- 4) Embidie, envidie, afgunst.
- 5) Aros, bedoeld zijn de bewoners der Aroe-eilanden.
- 6) *Martin de Sousa Sampayo*, gouverneur van Pernambuco, viel, met een scheepje van Portugal derwaarts reizend, met zijn gezin in 1619 in handen van de bemanning die uit patria komende Westvriesland. Hij werd eerst naar Ai, vervolgens naar de Molukken gezonden en 5 Juli 1621 uitgewisseld.
- 7) *Hans van Meldert* kwam als assistent op de Erasmus onder Matelieff 30 Mei 1608 naar de kust van Coromandel, 1610 onderkoopman op de Cleyne Sonne, 1611 te Tirepopelier, 1 September 1615 kwam hij in Nederland terug. 28 December 1618 tot 18 September 1619 kwam hij als opperkooptman met de Nieuw Zeelant weer naar Indië, waar hij op de Zeewolff werd geplaatst. In Januari 1620 voer hij per Arent naar Bali, waar hij een kantoor vestigde. 25 Januari 1621 werd hij met de gehele ommeslag per Arakan naar Amboina gebracht. In Juni voer hij met hetzelfde schip naar Bali en Grissee. Op de Goede Hoope ging hij 17 Maart 1623 onder Reyersz. naar de kust van China. Hij repatrieerde met de Haze 3 Januari tot 31 Mei 1624. 25 Maart 1630 voer hij met het Wapen van Rouaan voor de derde maal uit en was 1630—1634 opperhoofd te Palicol en vanaf 20 Februari 1634 te Masulipatam. 31 Juli 1636 repatrieerde hij op de Maastricht.
- 8) *Daniel de Bucquoy* voer op de Arent onder van de Sande uit, werd onderkoopman op de Valck, 16 Februari 1615 op Makéan, later op Kambello en Amboina, Augustus 1620 koopman op Kambello, 19 Juni 1621 opperkooptman. In Juni 1622 met het Wapen van Delft naar Batavia. Februari 1623 repatrieerde hij op de Walcheren van de vloot van Coen. 1 Mei 1625 tot 30 Mei 1626 voer hij met de Leyden weer naar Indië en was sedert te Batavia werkzaam als opperkooptman voor de soldij- en scheepsboeken. 1 Februari 1627 secretaris van weesmeesteren. 10 April 1627 als vice-commandeur onder Lievensz. op de Diemen naar Thaywan en de straat van Malakka. Daarna vrijburger. 4 Januari 1628 lid van de Raad van Justitie, 26 November 1633 ouderling. Vermoedelijk is de naamgenoot, die omstreeks 1645 koopman in de Molukken was, een ander.
- 9) De Nieuw Hoorn was het schip, waarmee Bontekoe zijn bekende ongelukkige reis maakte.
- 10) Speelde hamock, maakte amok.
- 11) Incureren, onderzoeken.
- 12) Negry ketjil, Maleis letterlijk: klein dorp. Bedoeld is een vestiging door een moederdorp elders gesticht en daaronder staande.
- 13) Lastregeeren heeft in de brieven de betekenis: brandvrij maken van een gebouw door pleisteren.
- 14) Gaba-gaba, bladnerven van de sagopalm voor huiswanden gebruikt op de specerij-eilanden. *Reis Wereld* Pl. 28 K hiernaar te verbeteren.
- 15) *Jan Cornelisz. Keert de Koe* voer 1618—1619 als stuurman op de Haerlem uit, diende daarna op de Expeditie, in 1620 op de Walcheren, waarmee hij onder Gijsels van Amboina naar Batavia voer. Met het Wapen van Amsterdam begin 1621 onder Coen naar Banda. Daar werd hij 28 Maart 1621 kapitein der 25 tingangs. Later

benoemde Sonck hem tot schipper van de Eendracht, met welke hij 13 Maart 1622 aan de ingang van de baai van Amboina schipbreuk leed.

¹⁶⁾ *Matthijs Jacobsz.* kwam als jongen onder Block uit, 1614 assistent, 16 Juli 1617 onderkoopman, geplaatst op Hitoe. Hij ging Maart 1620 met de Ternate naar Batavia, repatrieerde en kwam 27 Mei 1622 als opperkoopman op de Walcheren terug. 14 Juni 1622 op de Samson naar de kust van China gezonden, 13 Augustus 1622 op Formosa vermoord.

¹⁷⁾ *Abraham Olivier(sen)* werd als onderkoopman 6 Februari 1615 overgeplaatst van de Hoop op de Valck; 8 December 1619 van de Amsterdam bevorderd tot koopman op de Hoorn, waarmee hij naar Amboina voer. Augustus 1620 werd hij koopman op Hitoe. Gestorven voor medio Juni 1622.

¹⁸⁾ *Pater Symen*, mij onbekend, misschien verhaspeling van Patisiwa.

¹⁹⁾ *Bartholomeus van Spilbergen*, 1601 als officier in de bocht van Guinee. 4 April tot 12 December 1613 voer hij als luitenant op de Middelburgh onder van Zurck naar Indië. 24 Mei 1614 werd hij opperkoopman op Maleio, daarna op Makéan, Juli 1618 op Batjan, 15 Augustus 1618 met de vloot van Westerwolt naar de Philippijnen en van daar naar Bantam. 3 Maart 1620 voer hij onder de Houtman naar Amboina, waar hij commandeur werd van drie schepen 13 Mei 1620 naar de Philippijnen gezonden. Zijn schip verging er met man en muis.

LXXXIX.

¹⁾ 983, 1621 I, fol. 236—246. Antwoord op een brief van Coen van 8 December 1619. (*Coen* II 613). Ontvangen met de Ternate 3 Juni 1620. Inhoud aan bewindhebbers gemeld 31 Juli 1620 (*Coen* I 565).

²⁾ *Tjara*, Maleis: wijze van doen; hier voor *bitjara*: taal.

³⁾ Mogelijk bedoeld: *Dia orang sabar*, Maleis: mensen zijn geduldig of moeten geduldig zijn.

⁵⁾ *Kampong*, Maleis: woonwijk, groep huizen.

⁶⁾ *Maeltsbijl*, misschien maalbijl, zakbijl.

⁷⁾ *Jan van Hamburch* ie niet te identificeren.

⁸⁾ *Pieter Jacobsz.* timmerman, werd 1 Juni 1615 overgeplaatst van de Enckhuysen, waarmee hij was uitgevaren, naar Bantam, later naar Amboina, waar hij nog in 1633 werkzaam was.

⁹⁾ Bonniet. Het is mij niet duidelijk of met dit woord, dat in *Coen* als scheepsnaam is opgevat, een bepaald schip dan wel een inheemse scheepssoort is bedoeld. Het woord zal wel samenhangen met het Spaanse en Portugese bonito: tonijn.

¹⁰⁾ *Pieter Sijverts*z. als opperstuurman uitgevaren met de Witte Leeuw en 3 December 1610 op de Hazewind, 20 Mei 1615 op Nieuw Zeeland dienend. Vanaf 1618 kapitein van de kleine vaartuigen in Banda.

¹¹⁾ Coen gaf (*Coen* III 67) last aan van Speult een sterkte op Zuid Ceram op te richten teneinde de bewoners van Sahoelau, Samit en andere heidense (Alfoerse) dorpen tegen de Mohammedanen te kunnen bijstaan.

^{11*)} Jeremias of Jeronimus, mij onbekend.

¹²⁾ *Ketjil Laksamana*, Ternataanse grote op Ceram, volgens *Valentijn* een doodsvijand der Nederlanders, schoonvader van Kakiati. Hij stierf in 1643.

¹³⁾ *Saoedara*, Maleis: broeder, zuster; hier het laatste.

¹⁴⁾ *Hendrick Jansz. Craen* voer 18 December 1603 als koopman op de Gelderland onder van der Hagen uit, werd 5 Juli 1605 opperkoopman en was 29 April 1606 in

Texel terug. 3 April 1607 voer hij op een gelijknamig schip weer uit, bereikte 27 December Bantam, bezocht o.a. Patani en was 18 Juni 1610 weer op Texel. Hij kwam voor de derde maal 16 Mei 1619 tot 4 December 1619 op de Walcheren uitvoer onder de Houtman naar Banda en keerde onder Gijsels naar Batavia terug evenals wie hij door Coen beboet werd. Hij diende sedert 9 December 1620 t Batavia en werd op last van Coen 9 April 1621 tot 24 Februari 1622 met de Leyde naar patria teruggezonden. 4 Januari 1625 commandeur van twee schepen der West Indische Compagnie. 31 Augustus 1628 benoemd tot opperkopman van de Goes van de vloot van Specx, die 24 Januari tot 23 September 1629 de overtocht maakte. Vgl. *Buysero* p. 214.

XC.

1) 983. 1621 I, fol. 254—257. Antwoord op brieven van Coen van 13 December 1619 (*Coen II 619*), 19 Januari (verloren gegaan) en 28 Februari 1620 (*Coen II 658*); inhoud aan bewindhebbers gemeld 31 Juli 1620 (*Coen I 568*).

2) Gunaan Api, lees Goenoeng Api = Vuurberg.

3) Pangayers, rociers.

4) *Floris Hendricksz.* schipper van de Hoorn, bezocht daarmee zoowel in 1619 of 18 als in 1620 Ai, verdreef de tweede keer naar het Oosten en stierf aan boord 15 Maart 1620.

4*) *Wiltfelsz.*, mij onbekend.

5) Geboscaert, van bosschere, houthakken.

6) Barring barring, Maleis barang-barang: goederen.

7) *Jacob Joosten Lodenstyn*, 9 Augustus 1614 schipper op de Hasewint, ging in Japan 11 Juni 1615 over op de van zijn broer (?) gekochte jonk en maakte daarmee reizen naar Bantam, de Molukken en Achter-Indië. 11 September 1616 repatrieerde hij op het Hert. In 1619 voer hij op de Amsterdam onder de Houtman naar Indië en in 1620 naar Banda. Op de terugreis werd hij, mede door de onvoorzichtigheid van Gijsels, 6 September 1620 in een boot voor Japara door Javaanse vijanden gedood.

XCI.

1) 983. 1621 I, fol. 247—253. Inhoud aan bewindhebbers gemeld 31 Juli 1620 (*Coen I 568*).

2) Instyff, initiatief.

3) *Cornelis Gerritsz. Verloren Arbeyt* zeilde 4 Mei 1618 als koopman op de Haerlem uit, nam deel aan de verovering van Jakatra (Mei 1619). Hij voer 1620 op de Amsterdam „innewaerts”, maar werd te Grissee achtergelaten, waarop hij met de boot naar Banda doorvoer. Daar bleef hij ook na de conqueste, o.a. op Roen dienend, tot hij 21 Januari 1625 onder Reyersz. repatrieerde op de Hollandia. In 1627—28 voer hij als vice-commandeur onder Block op de Vianen naar Indië en stierf 12 Mei 1628 aan de Kaap de Goede Hoop.

4) *Cornelis Heermans*, koopman, 19 October 1619 op de Westvriesland geplaatst en 11 November d.a.v. met de Sint Michiel naar Grissee gezonden, waar hij begin 1620 stierf.

5) Barbere, berri-berri, ziekte, ontstaan door gebrek aan vitamineen en zich uitend o.a. in het verlammen der ledematen.

6) *Gerard Velincx* kwam als onderkoopman op de Zeeland onder van Zurck uit.

11 December 1614 overgeplaatst op de Hoorn, 5 Juli 1618 op de Trouwe, 10 Juli opperkoopman, 7 September 1618 werd hij met de Arent van Bantam naar Bima gezonden om er rijst op te koopen. Hij viel daar in Portugese handen, maar werd weldra uitgewisseld. Hij diende daarop sedert medio 1620 te Batavia, in September d.a.v. op de Dragon voor Bantam. In November zou hij met het Wapen van Enckhuysen repatrieren, doch dat schip werd te lek bevonden. Hij zal waarschijnlijk met de Goede Fortuyn vertrokken zijn. Hij stierf 1626 als opperkoopman op Ai.

⁷⁾ Tappen, bedoeld zijn: atappen, palmbladeren als dakbedekking gesneden.

⁸⁾ Jacob Theunisz., ziektrooster, met de Arent te Amboina aangekomen. Aan hem werd op zijn verzoek reeds 14 Augustus 1620 toegestaan naar Batavia terug te gaan.

⁹⁾ Het moeson van Air Poetih. De muskaatnoten zijn in drie perioden rijp, waarvan die van Air Poetih (Maleis: wit water) de belangrijkste is. Zij valt in Juli en Augustus. Vgl. *Muskatnuss*, S. 429.

¹⁰⁾ Jean Coignet kwam als luitenant onder van Spijbergen 1614—1616 via de straat van Magelhaen naar Indië. In 1620 werd hij commandant van het kasteel Nassau, iets later kapitein. Hij nam deel aan de conqueste van Banda en bleef daar tot eind December 1622, toen hij gelicentieerd werd.

¹¹⁾ Hendrick van Soest kwam als voorlezer op de Amsterdam onder Reynst 2 September 1613 tot 4 November 1614 naar Indië. 13 Maart 1615 was hij te Amboina. 20 Februari 1619 werd hij van daar met het fregat Bima naar Banda gezonden, vanwaar hij medio 1622 vertrok. Kort daarop repatrieerde hij.

¹²⁾ Jan Spiering voer 9 Januari 1616 als onderkoopman op de Vere naar Amboina, 9 April 1617 op Ai, 9 Mei 1618 te Banda als secretaris, 1620 door de Houtman tot opperkoopman bevorderd.

¹³⁾ De „kaffer” = hier vrije zwarte Antonio Ferdinando werd bij sententie van 26 Augustus 1620 door de gecommitteerde raden te Jakatra wegens zijn aandeel in deze tragedie veroordeeld om gegeseld te worden.

¹⁴⁾ Pieter Stalp, assistent, mij verder niet bekend.

Hendrick van Bemmel kwam als soldaat 2 Juli 1613 tot 4 November 1614 op de Hollandia onder Reynst uit. 24 Augustus 1619 vrijburger. Daarna assistent op Banda. Bij de conqueste deed hij in Maart 1621 dienst als vaandrig.

¹⁵⁾ Vgl. *Corpus I*, p. 122 en 127.

XCII.

¹⁾ 984 1621 II, fol. 58. Evenals de no's LXXXIV en LXXXV een antwoord op Coen's brief van 30 November 1619 (*Coen II*, 607). Gebruikt *Borneo* p. 176.

²⁾ Kjahi demang laksamana. De regent van Kendal (LXXXIV, 3), onder wien Japara stond, was tevens vlootvoogd van Mataran.

³⁾ Chili Poeteh (poetih, Maleis: wit) en Zijte, verder niet bekende Chinezen. Vermoedelijk werden gezeten Chinezen met hetzelfde woord (ke)tjili aangesproken, dat III, 12 verklaard werd.

⁴⁾ Jan Jansz. Hoochland kwam als onderkoopman 30 April 1616 met de Galiasse in Bantam aan, in December 1618 was hij als zodanig op de Zwarre Leeuw. 15 Januari 1619 werd hij als koopman op de Bergerboot naar Bima gestuurd en verder naar Amboina. Van daar voer hij onder Coen naar Jakatra, bij welks overering hij als luitenant dienst deed. 23 December 1619 werd hij met het fregat Ceylon op een tocht rond Sumatra uitgestuurd, doch reeds voor Djambi keerde hij

terug. April 1620 ging hij op het Engelse schip Peppercorn naar Japara om de gevangen Nederlanders vrij te kopen. Hij had daarbij geen succes. 11 Augustus 1620 voer hij als koopman op Cleen Amsterdam naar Palembang. In Februari 1622 werd hij wegens wangedrag met de Westvrieslant naar patria gestuurd.

XCIII.

¹⁾ 984. 1621 II, fol. 50—51. Ontvangen met de Engelse Dragonsclau. Inhoud naar patria gemeld 26 October 1620 (*Coen I* p. 595).

²⁾ John Bickell of Bickley, Engels zeeman, voer Juli tot October 1619 met Charles en twee andere schepen van de Kaap naar Soeratte en in November naar Perzië. 24 April 1620 kwam hij voor Atjeh, vanwaar hij 23 Juli vertrok. 18 October was hij voor Jakatra. 28 Februari 1622 vertrok hij met het Hart weer uit Engeland en kwam 13 Augustus te Batavia. In April 1623 was hij op weg naar Soerat. 16 September 1625 weer te Batavia, kort daarop, nog altijd met het Hart, in Thaywai. 13 December 1626 was hij in Engeland terug. Juli 1628 was hij als captain op de *Reformation*, 30 December op de *Discovery*, waarmee hij in het volgende jaar uit Europa weer naar Soeratte en de Perzische Golf vertrok.

³⁾ Keyser, zie XXXI, 4.

⁴⁾ Richard Fursland kwam 30 December 1617 in dienst der Engelse O.I.C. als koopman. Hij voer met de Dragon naar Soeratte en werd in Februari 1619 van daar naar Atjeh gezonden als hoofd van het kantoor aldaar. In Juli 1620 werd hij president van het Engelse kantoor te Batavia, waar hij voor 16 October 1623 stierf.

⁵⁾ Banjaegt, waarschijnlijk van Maleis banjak: veel, dus: vermenigvuldigt, winsmaakt.

XCIV.

¹⁾ 984. 1621 II, fol. 52—53. Antwoord op Coen's brief van 25 April 1620 (*Coen II* 697). Inhoud naar patria gemeld 26 October 1620 (*Coen I*, 595).

²⁾ Badjo en tangkok, Maleis badjoe (baadjie!) en tengkolok (vgl. lijst), als welkomsgiften aan vreemdelingen aangeboden.

³⁾ Courang, Maleis koerang: minder, (te) weinig.

⁴⁾ Malou kamou tida sebaggy moses bengaja ke tico; Maleis, Maloe kamoe tida sebagai moses (?) berniaga ke Tikoe: schaamt ge je niet als moses (?) naar Tikoe handel te drijven.

⁵⁾ Kamou mou backeleij ketico wecht (?), Maleis, Kamoe maoe berkelahi ke Tikoe (wecht?): gij wilt vechten naar Tikoe ...

XCV.

¹⁾ 744. Briefboek Amboyna, tweede exemplaar 984, 1621 II, fol. 106—107. Ontvangen voor 26 October 1620 (*Coen II*, 777).

²⁾ Redondeeren. Spaans redondear se: zijn zaken in het reine brengen.

XCVI.

¹⁾ 744. Briefboek Amboyna, tweede exemplaar 984 1621 II fol. 107—108. Ontvangen voor 26 October 1620 (*Coen II*, 777).

²⁾ A bride avalle, Frans: met loshangende teugel.

XCVII.

- 1) 744. Briefboek Amboyna, tweede exemplaar 984 1621 II, fol. 108.
 2) *Salomon Cals* kwam 30 Januari tot 16 November 1610 als assistent onder Both uit, werd 28 Januari 1611 onderkoopman op de Vlissingen, een maand later op Kambello, waar hij 12 Maart 1615 koopman werd. Sinds 1618 was hij buiten emplooi. 1 Juli 1620 vertrok hij met het jacht Arent naar Batavia.
 3) Gortig, lijdend aan het gort, een varkensziekte.

XCVIII.

- 1) 744. Briefboek Amboyna. Ontvangen voor 9 October 1620. (*Coen* II, 777).

XCIX.

- 1) 744. Briefboek Amboyna, Tweede exemplaar 984 1621 II, fol. 108—111. Ontvangen voor 9 October 1620 (*Coen* II 777 en III 650).

2) *Dirck Gerritsz. Crull* voer 14 April 1617 uit als schipper van het jacht Tijger. Hij werd 6 Augustus 1618 bij provisie schipper op de Sint Michiel en daarna (voor 30 Maart 1619) definitief op het Wapen van Amsterdam, waarmee hij in October 1619 en Januari 1620 bij Batavia lag en September d.a.v. naar Palembang voer, vervolgens naar Amboina. Hij werd met Gijsels beboet wegens zijn houding voor Japara op de terugreis naar Batavia (vgl. XLVI, 12). Hij woonde de verovering van Banda bij, waar zijn schip aan de wal werd gelegd. 25 October 1621 werd hij te Batavia benoemd tot schipper van de Valck, waarmee hij naar Solor voer. 31 Augustus 1622 werd besloten, dat hij als schipper op de Leeuwinne onder van Antzen zou repatrieren. 12 Februari 1627 was hij op de Sloten voor Batavia.

4) *Allert Jobsz.* onbekend persoon.

5) *Donna Philippa*, verwante van den koning van Siau, op Ai wonend.

6) Slecht, hier natuurlijk in den zin van eenvoudig, gemakkelijk.

7) *Gillis van Hattem* kwam als adelborst uit onder Both, ging 28 December 1610 als assistent naar Amboina, 12 Maart 1615 onderkoopman op Hitoe, 10 Maart 1618 koopman. Voer in die rang Augustus 1620 onder Gijsels naar Amboina en repatrieerde 8 October 1620 als opperkoopman op de Walcheren. Hij was Mei 1627 nog in leven.

8) *Cornelis de Meyer* kwam 2 Juli 1613 tot 4 November 1614 als assistent op de Aeolus onder Reynst naar Indië, werd 1617 onderkoopman, 10 Maart 1618 koopman op Kambello, Augustus 1620 op Loehoe, repatrieerde 6 September 1622 als koopman op de Leeuwinne, in 1627 weer uitgekomen, werd hij opperkoopman in de Molukken, waar hij opperhoofd op Makéan was. 31 December 1631 repatrieerde hij als opperkoopman op de Nimwegen.

8a) Overbodich, bereidwillig, zich beschikbaar stellend voor.

9) Poasse, Maleis poesa. De vasten in de Mohammedaanse maand Ramadhan, na afloop waarvan men feest viert, waarbij men zich zo mogelijk in nieuwe kieren steekt.

C.

- 1) 984. 1631 II, fol. 54. Vgl. voor Chodja Baro XXXVI, 4 en LXXXV, 1a.

2) *Chodja Mustaffa en Nachoda Aly*, onbekende personen, de eerste was blijkens zijn titel een Goezerat.

Cl.

¹⁾ Origineel. 984 1621 II, fol. 263—266. Antwoord op Coen's brief van 15 Mei 1620 (*Coen* II 713). Ontvangen 13 December 1620 en inhoud naar patria gemeld 8 Januari 1621 (*Coen* I 612). Moeilijk te ontcijferen. Gebruikt door *Patani*, o. p. 106, 114, 157, 219 en 221 en *Europeërs* IX, 307.

²⁾ *Adam Denton* kwam als Engels koopman met de James 23 Juni 1612 Patani, maakte een reis naar Siam en vertrok 21 October 1613 van Patani met Globe naar Masulipatam. 19 December daar en 4 Juni 1614 met de James na Bantam, 5 October d.a.v. tot in 1616 weer te Patani, vanwaar hij met de Salom naar Coromandel vertrok, waar hij 5 Januari 1617 in het bovenland van Masulipata was. 11 Juni 1617 hoofd van het kantoor te Masulipatam. In Augustus 1618 na Bantam, waar hij in December een hoofdrol speelde bij de overrompeling van de Zwarre Leeuw. Maart 1619 met de Samson naar Patani, waar hij tot November 1621 als hoofd van de loge bleef. Met Clove naar Batavia. Teruggeroepen naar Engelar wegens particuliere handel en klachten der Nederlanders over hem. 2 Juli 1622 „free brother” van de East India Company.

³⁾ Lees: Avaär, de vorst van Ava.

⁴⁾ Quewijs, ook Kevijts, mij onbekend woord ter aanduiding van Chinese kooplieden.

⁵⁾ Krengen, op zijn kant leggen van een schip om het te repareren.

CII.

¹⁾ Origineel. 984 1621 II, fol. 59—61. De brief werd 26 October 1620 aan bewindhebbers doorgezonden (*Coen* I 596). Hij werd beantwoord door de zending van Caei naar den Mataram (*Coen* III 663). Gebruikt *Borneo* p. 176.

²⁾ Recado, Portugese: boodschap, opdracht, bevelschrift.

³⁾ Toemenggoeng van Tegal, regent van Tegal.

⁴⁾ *Jan le Pape*, assistent te Japara, viel met van Eyndhoven 8 Augustus 1618 ir Javaanse handen en deelde zijn lot, tot hij in October 1621 zijn vrijheid herwond.

⁵⁾ Queja Ranga, Javaans Kjahi Rangga, onderregent. Een broeder van den regent van Tegal kwam 12 April 1628 met 14 prauwen met levensmiddelen voor Batavia.

CIII.

¹⁾ Origineel. 984. 1621 II, fol. 250—262. Antwoord op een brief van de Carpentier van 21 April 1620 (*Coen* II 688) en brieven van Coen van 3 (*Coen* II p. 702), 15 (707), 30 Mei (716) 23 Juni (745) en 3 Juli 1620 (756). Ontvangen 13 December 1620 (*Coen* I 612) en inhoud naar patria gemeld 8 Januari 1621. Gebruikt door *Patani*, passim, *Indo-Chine* p. 196, *Europeërs* IX, 306.

²⁾ Colee = kolik, zie lijst van vaartuigen.

³⁾ Hari bay, Maleis hari baik: geluksdag.

^{3a)} Lees: Beer.

⁴⁾ Pongoulou Prang, Maleis penghoeloe perang: krijgshoofd. Titel van een Pataniësche grote.

⁵⁾ *Jan Mibaise* kwam 31 December 1616 met de Eendracht in Indië. Was tijdens het beleg van het fort Jakatra daar werkzaam, werd Mei 1620 onderkoopman in Siam en na van Neyenrode's vertrek hoofd van de loge in liquidatie aldaar. 1623

koopman op de Weesp, varend naar Perzië, waar hij in 1627 opperkoopman was. 27 Maart 1633 werd hij van daar door Philips Lucasz, gelicht. In Juli was hij te Batavia op de Leeuwinne. Hij werd via Soeratte naar Nederland gezonden.

9) *Willem Jacobsz. de Milde* kwam als onderkoopman op de Delft uit, was vendrig bij de verovering van Jakatra en werd 30 Juli 1619 opperkoopman op de Samson, waarmee hij o.a. naar Patani voer en later naar de Roode Zee. Na de dood van van Ravesteyn werd hij 8 Juni 1621 tijdelijk president van dat schip en de Weesp. 15 Juli 1621 hoofd van het kantoor te Mokka. Hij gaf vrijpassen af aan Voorindische vaartuigen, die later door Compagnieschepen werden geplunderd, waarom hij gevangen werd gezet door de Turkse autoriteiten in Februari 1622. Soms was hij tijdelijk in vrijheid, soms werd hij het binnenland ingevoerd. In 1628 was hij gevangen te Tais. Nog in 1632 was hij als gevangene in handen der Arabieren. Kort daarna moet hij in Arabië gestorven zijn.

7) Abyntara, bedoeld bendahara. Vgl. IV, 15.

8) *Jan Maynart, alias Neus*, assistent, 30 Mei 1620 naar Patani gezonden om met de Engelse Hope brieven over te brengen; verder onbekend.

9) Modal, Maleis: kapitaal.

10) Verloren gegaan.

11) Lang(i)angers. Bewoners van Langsjiang, rijkje onder Siam staande, in de buurt van Laos.

12) Peti, bedoeld peti, Maleis: kist.

13) Unicorn en Royal James waren samen op weg naar Japan, toen de eerste eind Juni 1620 door storm op de kust van China geworpen werd, waar de bemanning twee boten kocht om zich daarmee te redden. De ene viel in handen der Portugezen van Macao, de andere kwam via Patani te Batavia aan.

14) *Jacob Gaerman* kwam 1616 als onderkoopman met de Galliasse in Indië en voer 1617 op dat schip onder Lam naar de Philippijnen. 18 Februari 1620 was hij te Bantam. 3 Juli 1620 vertrok hij als opperkoopman op hetzelfde schip naar Cambodja, waar hij een kantoor stichtte en vervolgens naar Batavia terugkeerde. Februari 1623 repatrieerde hij op de vloot van Coen.

15) Fabuquy, blijkbaar een slecht soort Japans zilver. Norembergerije, diverse kramerijs uit Neurenberg.

16) *Pieter Seys*, factorijhouder in Cambodja, keerde 21 Januari 1622 op de Gouda onder Grijph naar patria terug.

CIV.

1) Origineel. 984 1621 II, fol. 210. Behandeld in de raad van defensie op 19 December 1620 (*Coen* IV, 26). Aan bewindhebbers gezonden 18 Januari 1621 (*Coen* I, 607).

Robert Gravé, kapitein en *Tellier*, koopman, op de Esperance, een der drie schepen, die October 1619 van Dieppe ondcr de Beaulieu (CXXIV, 3) naar Azië zeilden. In Mei 1620 ging dit schip van Oost Afrika rechtstreeks naar Tikoe, waar het in Juli aankwam met een door sterfgevallen sterk verminderde bemanning. Het Compagnieschip Leyden bracht het 15 December 1620 te Batavia. Zij kregen vergunning te Bantam te handelen, mits zij tweederde van de peper aan de Nederlanders en Engelsen afstonden. Tellier overleed kort daarop. Gravé verkocht een Frans jacht, dat te Batavia kwam, wegens schulden, de Esperance werd door de Nederlanders en

Engelsen naar Batavia teruggebracht, daar de Fransen zich niet aan de afspraken hielden. Hun schip verbrandde 16 Juni 1622. Gravé vertrok hierop met het verkocle, weer ingehuurde jacht naar Atjeh, waar hij de Beaulieu niet vond. Een Engelsch schip bracht hem weer naar Batavia, vanwaar hij repatrieerde. Vgl. *Europeërs* 3e hoofdstuk.

CV.

¹⁾ 984 1621 II, fol. 267—268. Antwoord o.a. op Coen's brief van 21 November 1620 (*Coen* II, 779). De andere hier genoemde brieven zijn verloren gegaan.

²⁾ *Chily Jamby*, soortgelijke persoon als Chily Japon (XII, 14).

³⁾ Ponglou Gaedia, Maleis penghoeloe gadjah: hoofd der olifanten.

⁴⁾ *Albert Hendricksz. Boumeester* voer als assistent met de Swarte Leeuw uit, was sedert 26 Juni 1619 als onderkoopman te Djambi, waar hij voor 5 November 1621 stierf, nadat hij kort tevoren het kantoor van van der Dussen had overgenomen.

CVI.

¹⁾ 744 Briefboek Amboyna. Beantwoord 15 Maart 1621 (*Coen* III, 23).

²⁾ *Dr. Martinus Sonck* kwam onder de Houtman in 1619 als fiscalaal en extraordinair raad van Indië uit, bleef te Batavia als raad van Indië werkzaam, 24 April 1620 lid van de raad van defensie. Begin 1621 vergezelde hij Coen op de Delft naar Banda. Hij nam 21 Maart 1621 Roen en werd 14 April gouverneur van Banda. Hij bedwong de laatste tegenstand der Bandanezen en werd 28 December 1622 na Batavia opgeroepen wegens het verspillen van buskruit. Hij wilde niet naar Band terug en werd 4 Mei 1624 tot opvolger van Reijersz. benoemd als commandeur van de vloot voor China. Hij stichtte de Nederlandse vestiging op Formosa en stierf daar tengevolge van de vermoeienissen bij een scheepsramp ondergaan in September 1625.

CVII.

¹⁾ 744, Briefboek Amboyna.

²⁾ Admiraal der Engelsen. *Humphrey Fitzherbert* kwam 24 Maart tot 2 October 1620 op de Royal Exchange met 2 andere schepen naar Batavia om in Indië als commandeur op te treden. Hij vertrok 1 Januari 1621 na Coen met twee andere schepen via Amboina naar Roen, waar hij eerst na de verovering kwam. 5 Juni 1621 kwam hij voor Ternate, vanwaar hij 12 Juli naar Batavia vertrok. 11 October werd hij vice-admiraal van de vloot, die onder Dedel naar de Westkust van Indië werd gezonden. Hij stierf 28 Februari 1622.

George Muschamps kwam begin 1617 in Indië als Engelsch koopman met de Swan naar Roen, vanwaar hij 10 Augustus 1618 met een prauw naar Bantam voer. Aan boord van de Samson verloor hij in het gevecht met Hendrick Jansz. voor Patani een been en viel later in Nederlandse handen. Na aankomst van de Bull te Batavia (Mei 1620) werd hij vrijgelaten. Hij werd lid van de raad van defensie. 27 Februari 1621 kwam hij met de Royal Exchange te Amboina als hoofd van de Engelse factorij. Hij vertrok in Augustus 1622 met de Globe naar Batavia en van daar met de Paltsgrave naar Engeland. Begin 1624 voer hij weer uit en was Januari 1625 voor Gamron, 10 juni te Batavia, eind 1627 van daar naar Bantam. Eind 1628 werd hij er president der Engelse factorij, wat hij tot 1631 bleef, waarna hij repatrieerde. In

1639 ging hij op de Reformation in dezelfde qualiteit weer naar Bantam, waar hij in 1640 stierf.

3) Conniveerde, door de vingers zag.

CVIII.

1) Origineel. 986 1622 II, (potlood) folio 86—88. Antwoord op Coen's brief van 15 Maart 1621 (*Coen III*, 21). Beantwoord 6 April 1621 (*Coen III*, 25).

2) *Cornelis de Lange* kwam uit als onderkoopman op de Dordrecht en was December 1619 koopman op de Dolphijn, varend naar Djambi. Te Batavia vaak gebruikt in rechtszaken. Hij vergezelde Coen als opperkoopman op de Hollandia begin 1621 naar Banda, deed bij de verovering als kapitein dienst en voer daarna onder de Houtman naar de Molukken, waar hij in Juli 1621 op Moti geplaatst werd. In November moest de Houtman o.a. wegens het smaden van prins Maurits óf in rechte tegen hem optreden óf hem naar Batavia opzenden. 15 Juli 1623 ging hij op de Amsterdam naar Batavia. 24 November werd besloten, dat hij met de Trouw weer naar de Molukken zou gaan.

3) *Marlen Jansz. Visscher alias Vogel* kwam ± 1605 als soldaat in Indië. 16 September 1615 was hij tolk en werd toen „apoincté”. In 1618 diende hij te Amboina en werd vervolgens vrijburger aldaar. Bij de conqueste van Banda onderscheidde hij zich zo, dat hij als kapitein in dienst werd gehouden. Hij bleef twee jaar te Amboina in garnizoën en was rechter bij het geding tegen de Engelsen in Februari—Maart 1623. 18 Augustus 1625 provisioneel baljuw van Batavia, 9 April 1626 schepen. 4 December 1627 werd hij als expres commissaris met Gregory Cornelisz. naar Amboina gezonden, vanwaar hij 12 Juli 1628 terugkwam. 30 Augustus 1629 werd hij majoor van de stad Batavia. Hij was tevens deelgenoot in vele ondernemingen der vrijburgers. 1628 en 1629 nam hij deel aan de verdediging van de stad tegen den Mataram. 29 Augustus 1636 maakte hij als vrijburger een handelsreis naar Bali. In Augustus 1637 werd zijn jacht Clein Hoorn door de Bantammers afgelopen. 20 Juli 1637 werd hij als vicepresident van schepenen gecontinueerd. Vgl. *Eerherstel* p. 38, noot 1.

5) Sirih, pinang, blijkbaar als versnapering voor Coen bedoeld.

CIX.

1) 988 1623 I, fol. 45—49. Beantwoord 16 October 1621 (*Coen III*, 93).

CX.

1) 988 1623 I, fol. 49—50. Beantwoord 16 October 1621 (*Coen III*, 93).

2) *Jan Jansz. Root* kwam als schipper met het Postpaert in 1619 naar Indië. Wegens onbekwaamheid werd hij 26 September uit zijn ambt ontzet, sedert 1 December gebruikt als oppertimmerman te Batavia en Soeratte. Van daar kwam hij 7 Juni 1620 als schipper van het fregat de Goede Fortuyn te Batavia terug. Hij repatrieerde 31 Januari tot 16 September 1624 als schipper van het Wapen van Delft. In 1633 was een Jan Root oppertimmerman op Maleio.

3) *Thomas Rastall* kwam als Engels koopman in 1616 met de vloot van Pepwell naar Soeratte, werd daar 1618 secunde, Augustus 1619 hoofd te Ahmadabad, April 1621 president te Soeratte. Hij repatrieerde Februari 1625 met de Blessing en kwam 19 Maart tot 22 September 1630 weer naar Soeratte, waar hij andermaal president was. Hij stierf er 7 November 1631.

CXI.

1) 988 1623 I, fol. 50.

CXII.

1) 988 1623 I, fol. 50. Beantwoord 8 Mei 1622 (*Coen III*, 184). Gebruikt *Zedendheid I*, 402.

2) Schondido, geheim, stil.

3) Melikambar, een hoogst bekwame Abessinische slaaf, die reeds in 1601 in dienst was van den vorst van Ahmadnagar. In 1610 verdreef hij het leger van den Groc mogol uit dat rijk, waarop hij er tot zijn dood in 1626 de machtigste man was. Hij was zowel met de Portugezen als met inheemse machthebbers herhaaldelijk in strijd.

4) De Prins = sultan Khurram vgl. *XLI*, 7.

5) Malim Gany, mij niet bekend.

CXIII.

1) 986 1622 II, (potlood) folio 39—43. Ontvangen 19 Juni 1621 en beantwoord 23 Juni (*Coen III* 61).

2) Robert Hayes was 15 April 1617 als „purser” op Roen, hij was daar sind November 1620 captain en keerde in Juli 1621 na de conquête naar Batavia terug. Medio 1623 was hij in Engeland. In 1624 vertrok hij weer van Indië. Als raad voer hij op de Swan van Batavia naar Poeloe Besi. Hij stierf voor 3 Augustus 1625, vermoedelijk op Lagoendi.

3) Baits. *Henry Bate(s)* was 1 October 1617 als koopman te Jakatra en in October 1618 na 7 jaar dienst in Engeland terug. In 1619 kwam hij weer uit, 28 October werd hij van Tikoe naar Atjeh gezonden. Tegen het einde van het jaar ging hij met de Star naar Banda en werd op Ai geplaatst. Hij repatrieerde 27 Augustus 1622 met de (Lesser) James.

4) Volkert Hero Westerman kwam met het Wapen van Enckhuysen 1620 naar Indië als opperkoopman, werd 24 November 1620 overgeplaatst op de Dragon en vertrok 4 Januari 1621 op de Enckhuysen onder Coen naar Banda. Na de conquête was hij op het kasteel Nassau geplaatst, vanwaar hij 28 December 1622 op zijn verzoek verlost werd. Hij repatrieerde 16 Juli 1623 met de Leyden.

5) Vgl. *Coen IV*, p. 30.

6) Juffer, scheepsblok met rond gat, zonder schijf.

7) Jacob Gerritsz. Coper kwam 1618—1619 met de Haerlem in Indië, nam als kapitein deel aan de conquête van Banda en werd 1 Mei 1621 schipper op de Amsterdam. Hij was rechter bij de strafzaak tegen de Engelsen op Amboina (Februari—Maart 1623). Najaar 1623 lag hij met het Wapen van Rotterdam bij Masulipatam en hield daar „Moorse” vaartuigen aan. In verband met de Ambonse rechtszaak moest hij naar Europa terug. In Maart 1633 kwam hij als schipper van de Nassau weer uit en trad van September 1633 tot 15 Juni 1636 op als commandeur van vaartuigen, die voor Malakka kruisten. 11 Augustus 1636 werd hij met 15 schepen en jachten naar de Westkust van Voor-Indië gestuurd om Goa te blokkeren. 17 Juni 1637 was hij te Batavia terug, hij vergezelde van Diemen op zijn tweede reis naar Amboina 20 Januari 1638. Hij keerde met de Leeuw via Solor, Timor en Flores naar Batavia terug in het midden van het jaar. Vervolgens nam hij

deel aan de belegering van Malakka, sinds 18 November 1640 als veldoverste. Hij stierf 3 Januari 1641 voor die stad.

8) Cornelis Gerritsz. = Verloren Arbeyt, XCI, 3.

9) Richard Welden kwam 13 April 1609 in dienst van de Engelse O.I.C. In Januari 1613 was hij te Makassar, vanwaar hij via Boeton naar Banda ging om goederen af te halen. 23 Mei 1614 was hij te Makassar terug. Vervolgens opende hij een kantoor op Banda en kwam in 1617 in Engeland. December 1618 was hij te Jakatra, in Mei 1619 op de vloot voor Masulipatam, vervolgens ging hij naar Patani en vandaar in October naar Djambi en Ligor. 31 December 1620 vertrok hij van Batavia met de Star naar Banda, waar hij factor bleef tot de opheffing van het Engelse kantoor in Mei 1623. Hij repatrieerde 15 December 1623 tot 16 Juni 1624 met de Elizabeth en was Juli 1626 niet meer in leven.

10) Wynant Brants alias Gilde voer als sergeant 1613 met de Neptunus uit, deed bij de verovering van Jakatra als luitenant dienst, werd 2 October 1619 vendrig, deed bij de conqueste van Banda als kapitein dienst en bleef daar als zodanig in garnizoën. 5 Juni 1623 vrijburger te Batavia, 16 November 1624 kwam hij om in een duel met Lemmens (XXX, 7).

CXIV.

1) 986 1622 II, (potlood) folio 66—67. Abusievelijk in de brief van Coen van 23 November 1621 (*Coen III*, 118) genoemd als een brief van Sonck.

2) Embarqueson, Portugeesch *embarcação*: vaartuig, schip.

CXV.

1) 986 1622 II (potlood), fol. 45—48. Beantwoord 23 November 1621. (*Coen III*, 118).

1^a) Facie, front van een vestingwerk.

2) Nicolaes Colff kwam 1613—1614 op de Aeolus onder Reynst naar Indië in een militaire functie, diende 1616 op Ternate, deed bij de conqueste van Banda, begin 1621, dienst als luitenant en kwam daar 10 Mei 1621 als kapitein in garnizoën. Met Vlack viel hij in 1627 in handen der Bandanezen, doch kwam weer vrij. Door Vlack ontslagen, kwam hij als vrijburger op Banda tot in 1648 voor.

3) Clootges timmerluyden, óf timmerlieden, die kloten, d.z. blokken met een rond gat zonder schijf, maken, óf aankomende timmerlieden, minachtend zoo genoemd, vgl. klootjesvolk.

CXVI.

1) 986 1622 II, (potlood) fol. 104. Antwoord op de brief van 22 Mei 1621 (*Coen III*, 36).

2) Lees Exchange Royal.

CXVII.

1) 986 1622 II, (potlood) fol. 106—110. Beantwoord 23 November 1621 (*Coen III*, 112). Inhoud aan patria gemeld 16 November 1621 (*Coen I* 651). Gebruikt: *Euro-peërs*, IX, 274.

2) Modafar, koning van Ternate, werd in 1610, nadat zijn vader in 1607 ge-

vankelijk door de Spanjaarden naar de Philippijnen was gevoerd, als zodanig uitgeroepen. Hij was een onbetekenende persoon, die steeds meer versufte. Hij stierf in 1627.

2^a) Contract van 6 Januari 1613 (*Coen* I, 108).

3) *Pieter Dircksz.* kwam 1610 in onderkoopmansrang als secretaris van Both na Indië en werd 21 December 1613 opperkoopman. Hij vergezelde zijn chef naar patr. maar bleef na diens schipbreuk op Mauritius (6 Maart 1615) in leven. 2 Decemb 1617 tot Juni 1618 kwam hij als opperkoopman met de Zeewolff weer uit. Hij we belast met de boeken van het volk te Jakatra, vergezelde Coen Januari 1619 na Amboina en naar Batjan, werd 15 October 1620 commissaris van den gerechte nam in 1621 op de Amsterdam deel aan Coen's focht tegen Banda. Daar raaakte hij uit Coen's omgeving en vertrok 23 Mei met de Amsterdam naar Ternate en Jap waarna hij repatrieerde. 17 Maart tot 19 September 1625 kwam hij weer uit op de Cameel. Hij werd te Batavia geplaatst en repatrieerde 14 Januari tot October 1626 op de Vianen onder de Witt. Vgl. *Buysero*, p. 190.

4) *Christiaen Stelingh* kwam in onderkoopmansrang op de Morgensterre als secretaris en fiscaal van de vloot van Spilbergen 1614—1616 naar Indië en werd fiscaal op Ternate. Tijdelijk deed hij ook dienst op de vloot voor Manilla. Hij vertrok Juli 1621 naar Batavia en repatrieerde 21 Januari 1622 op de Westvrieslant onde Grijph.

5) *Jan de Vogel* kwam met de Leyden als opperkoopman December 1620 uit en vergezelde Coen op de Dragon naar Banda, van daar ging hij met de Houtman naai de Molukken, werd daar 12 Juli 1621 hoofd van de handel en was als zodanig Augustus 1623 nog werkzaam; hij stierf er voor 1627.

7) *Bartholomeus Jorisz. Paus*, tot Juli 1621 opperkoopman op Moti.

8) *Willem Claesz. Bruyn*, sinds Juli 1621 onderkoopman op Saboege.

9) *Wollebrant Geleynsz. de Jonge* was 21 Augustus 1615 assistent op het fort Nassau op Neira, later onderkoopman. Hij werd 17 December 1617 wegens het voor de tweede maal expireren van zijn verband weer voor drie jaar aangenomen. 1 November 1618 tot 15 Juli 1621 onderkoopman op Saboege (Halmheira), waarna hij met de Naerden repatrieerde. 20 Januari 1623 kwam hij als opperkoopman met de Schoonhoven weer uit, Coen ontmoette hem aan de Kaap en zond hem 16 Mei 1623 naar Soeratte. Hij diende daar en te Barampoor en werd 28 April 1624 hoofd van het kantoor Broach. Repatrieerde van Soeratte 2 Maart 1632 met de 's-Gravenhage en de Vere en kwam 14 Juni 1635 als commandeur van 8 schepen op de Amsterdam voor Batavia, werd lid van de raad van justitie. Van 30 November 1635 tot Augustus 1636 was hij hoofd van het kantoor Martapoera, ging daarop als secunde naar Soeratte, waar hij 18 November aankwam, 27 December hoofd van het kantoor Agra. Vandaar reisde hij over land naar Gamron. Juli 1640 met de Pauw naar Batavia terug. 29 Augustus 1640 als directeur van Perzië met twee schepen van Batavia naar Gamron vertrokken. Hij werd daar aanvankelijk slecht ontvangen, doch dat werd beter na zijn reis naar Ispahan in 1641 (28 Juli daar). 16 Mei 1643 vertrok hij met de Pauw en de Hasewint van Soeratte en viel 17 Juni voor Goa in Portugese handen. 17 December kwam hij vrij en voer 10 Augustus 1644 als schout bij nacht van de vloot van Maetsuyker van Batavia naar Goa. Was 1645 tot Maart 1647 weer directeur in Perzië en kwam 23 November 1647 te Batavia terug. Hij repatrieerde 4 Januari 1648 als extraordinair raad van Indië en commandeur van een

retourvloot. Hij stierf 1674 te Alkmaar. Hij is de held van mevrouw Bosboom-Toussaint's *De Alkmaarsche Wees*. Vgl. *Gezaghebbers* p. 241.

CXVIII.

¹⁾ 986 1622 II, (potlood) folio 50—54. Beantwoord 23 November 1621 (*Coen* III, 118). Inhoud aan bewindhebbers gemeld 16 November 1621. (*Coen* I, 642).

²⁾ *Frans Leenderisz*, schipper op het jacht Amboina, wilde December 1620 repatrieren, maar vergezelde Coen naar Banda (luitenant bij de Conqueste) waar hij op de Victoria werd geplaatst. Hij vergezelde daarmee in 1622 Reyersz. naar de kust van China. In 1641 opereerde een commandeur F. L. met twee jachten in het Ambonse.

CXIX.

¹⁾ 986 1622 II, (potlood) folio 62—63. Inhoud naar patria gemeld 16 November 1621 (*Coen* I, 642).

²⁾ *Nicolaas Giry of Gerry* nam als luitenant van kapitein Coinget aan de conqueste deel en bleef daarna op Banda geplaatst.

³⁾ Bardezaan van Italiaans partigiana: soort hellebaard.

CXX.

¹⁾ 986 1622 II, (potlood) fol. 88—90. Beantwoord 23 November 1621 (*Coen* III, 116). Afschrift naar patria gezonden 16 November 1621 (*Coen* I, 659).

²⁾ Forno, oventje om sagobroodjes in te bakken op de specerijeilanden.

CXXI.

¹⁾ Origineel 986 1622 II, (potlood) fol. 90—92. Beantwoord 23 November 1621 (*Coen* III, 116). Naar patria gezonden 16 November 1621 (*Coen* I, 659).

²⁾ Albrycias, Spaans albricia: loon voor den overbrenger van een goede boodschap.

CXXII.

¹⁾ 986 1622 II, (potlood) fol. 118—121. Inhoud aan bewindhebbers gemeld 16 November 1621 (*Coen* I, 651).

²⁾ *Sijmon Jansz. Hoen* was op de Hollandia vice-admiraal van de vloot van Verhoeff en nam na diens vermoording op Banda (21 Mei 1609) het bewind over de vloot op zich. Hij ging met drie schepen naar de Molukken, nam November 1609 het Spaanse fort op Batjan en stierf 12 Januari 1610.

³⁾ De contracten van 26 Mei 1607 (*Corpus* I, 50, Matelieff), Juli 1609 (p. 61, Wittert), 10 December 1609 (p. 75, Hoen), 4 Maart 1613 (p. 110, Both). Die van van Caerden, Reynst en Reael zijn, zo ze al ooit bestaan hebben, verloren geraakt.

CXXIII.

¹⁾ 986 1622 II, (potlood) fol. 55—57. Beantwoord 23 November 1621 (*Coen* III, 118). Inhoud aan bewindhebbers gemeld 16 November 1621 (*Coen* I, 643).

²⁾ *Hendrick Herenthals* voer op de vloot van Both uit en werd 12 October 1615 van vendrig luitenant. Hij nam in April 1616 deel aan de verovering van Ai en lag van October 1619 tot December 1620 te Jakatra. Als kapitein nam hij deel aan de

conqueste van Banda, hij bleef daar geplaatst, maar werd 10 Mei 1621 wegens een vergrijp gesuspendeerd en stierf 1623.

3) Havenen, een hof verzorgen.

CXXIV.

1) 986 1622 II, (potlood) fol. 35—37. 18 October beantwoord (*Coen* III, 94). Inhoud naar patria gemeld 16 November 1621 (*Coen* I, 671).

2) Zie voor de lotgevallen der Denen *Expansion, la Hollande et le Danemark*, p. 405—408.

3) *Augustin de Beaulieu* maakte onder de Nets 1616 van uit Dieppe als kapitein van de Marguerite een reis naar Indië. Hij kwam 15 Februari 1617 voor Bantam. Zijn schip werd aan de Goezeratten verkocht, waarop hij in December op de Montmorency terugvoer. 2 October 1619 verliet hij op dat schip met twee andere van Dieppe Honfleur en ging voorbij de Kaap met twee schepen naar Coromandel en kwam van daar 2 December 1620 voor Tikoe. Januari 1621 kwam hij met één schip voor Atjeh, waar hij geen succes had bij de peperopkoop, evenmin als op het Maleise schiereiland, werwaarts hij 24 Juli vertrok, 12 Augustus voer hij weer terug naar Atjeh. Daar kreeg hij nu vergunning peper te Tikoe op te kopen, vanwaar hij 1 Januari 1622 repatrieerde.

4) De strijd der Engelsen tegen de Portugezen voor Jask had eind 1620 plaats. *Empire* p. 81.

4*) *Fernao de Albuquerque*, wnd. gouverneur generaal van Portugees Indië (1619—1622), was bij zijn optreden reeds 70 jaar oud.

5) NL. Mir Kasim, vgl. LXII, 5.

CXXV.

1) 986 1622 II, (potlood) fol. 202—203.

De zending van Joosten was een gevolg van de resolutie van 14 Juni 1621 (*Coen* III, 737). Vgl. de resolutie van 16 December 1621 (*Coen* III, 795) en Coen's brief aan van Speult van 23 November 1621 (*Coen* III, 118).

2) Stafferton. *Thomas Staverton* kwam Januari 1617 als Engels koopman te Jakarta, 2 Februari met de Salomon te Makassar, waar hij als hoofd van de loge bleef tot zijn overplaatsing in December 1623 naar Djambi, waar hij weldra stierf.

3) Koning van Gowa was Kraëng ma 'towaya of *Allahaedin*, die in 1603 de Islam in zijn rijk invoerde. Hij breidde Gowa sterk uit, bracht het tot grote bloei en stierf in 1638. *Abdoellah*, Daëng Manjoeri (gest. 1636), vorst van Teilo, was zijn riksbestuurder.

4) Arak api, Maleis: vuurarak, sterke, gedistilleerde rijstdrank.

CXXVI.

1) 986 1622 II, (potlood) fol. 112—116. Beantwoord 23 November 1621 (*Coen* III, 112). Afschrift naar patria gezonden 16 November 1621 (*Coen* I, 659). Gebruikt *Europeërs* IX, 274.

2) Ril, geul of slenk, waterloop tusschen ondiepten.

3) *Philips Cranevelt*, luitenant op Banda tijdens de conqueste, waarbij hij gekwetst raakte. Hij diende vervolgens in de Molukken, tot 1627 op Makéan, daarna op Ternate, waar hij tusschen 30 Augustus 1634 en 6 Juli 1637 stierf.

⁴⁾ Labberkaeck. Chinees, een bijnaam of verkeerd verstane eigenaam.

⁵⁾ Jan van den Berge kwam als assistent met de Gouden Leeuw in Indië, was koopman op Marieko (Tidore), en werd 8 October 1621 te Batavia weer als opperkoopman aangenomen. Moeilijk te onderscheiden van enige naamgenoten.

⁶⁾ Lambert Vermeer diende als kapitein in de Molukken. Sinds 3 Mei 1622 lid van de dagelijkse raad te Batavia, waar hij vrijburger werd. Hij nam deel aan verschillende handelsondernemingen, tekende 17 Juni 1625 met Gregory Cornelisz. een contract met den vorst van Batjan en was 1626 weer vrijburger. Hij nam toen deel aan de kaapvaart op Voor Indië.

⁷⁾ Christiaen Schelling(h), diende als kapitein in de Molukken. 9 Februari 1622 schepen van Batavia. 23 Februari gecommitteerd tot het aanwerven van volk aldaar. Hij vertrok April 1622 op de Groningen onder Reyersz. met een compagnie soldaten naar de kust van China. Hij nam in Juni deel aan de mislukte aanslag op Macao en stierf voor 15 Augustus 1624 op het fort Pehoe in de Piscadores.

⁹⁾ Arnoud Verbeecqen voer als assistent met de Walcheren uit en werd 25 April 1616 onderkoopman op dat schip.

¹⁰⁾ Christiaen Francx voer 1607 onder Verhoeff als assistent uit en werd in Djohore geplaatst, was vervolgens vier jaar in gevangenschap te Atjeh, Malakka en Manilla en werd 5 Juli 1618 koopman op Banda Neira, vervolgens opperkoopman op de Maen, 12 Juli 1621 te Ternate en 22 September naar Mindanao gezonden, 20 December te Ternate terug. In 1623 werkzaam op de Piscadores. 5 October 1623 te Amoy in gevangenschap geraakt.

¹¹⁾ Carel Lievensz. diende de Compagnie sinds 1615 in verschillende zeemansfuncties, in 1621 schipper op de Maen (Augustus in de Molukken). December 1624 op het Wapen van Zeeland bij Formosa. Sinds 1626 herhaaldelijk genoemd als commandeur van eskaders jachten bij China, Formosa en in de straat van Malakka. Wegens verdwijning van buit werd in Mei 1629 zijn verdienste maandgeld verbeurd verklaard, maar 23 juli liet Coen hem 4000 gulden schadeloosstelling geven. Vervolgens vice-commandeur onder Wagenveld en 1630 en 1631 weer commandeur. Hij stierf tusschen 22 Januari en 24 Mei 1632.

¹²⁾ Jan Hendriksz. Rol kwam met de Hoorn (schipper Bontekoe) in Indië en werd 11 Juni 1621 op Batjan geplaatst, reeds 23 November werd hem vergund naar Batavia terug te keren. Vgl. Bontekoe.

¹³⁾ Abraham de Vogelaer voer als assistent onder Block uit en was 26 September 1618 onderkoopman in de Molukken. Van onderkoopman te Ngofakaha werd hij 1622 sjahbandar van den koning van Ternate. December 1624 opperkoopman te Batavia. Repatrieerde Januari 1625 als opperkoopman op de Gouda onder Reyersz.

¹⁴⁾ William Nicolls, Engels koopman, kwam 12 April 1613 met de Dragon in Atjeh, was 7 Augustus tot 30 October te Tikoe, daarna te Bantam. Februari 1615 met de Thomas naar Sumatra, in Juli op het nieuwe kantoor in Atjeh, half Juni 1619 van daar met de Dragon vertrokken, kwam hij er tegen het einde van het jaar terug. 1 Januari 1621 benoemd tot hoofd van het kantoor te Ternate, waar hij in Juni aankwam. Hij stierf medio 1622 te Makassar.

¹⁵⁾ Hendrick Jansz. Neus kwam 1619 als sergeant met de Dordrecht in Indië en werd op de St. Michiel als luitenant met 72 soldaten naar de Molukken gezonden, waar hij in garnizoën bleef, 28 Juli 1622 op Moti, 1623—1624 te Tafasoho op Makéan.

CXXVII.

1) 986. 1622 II, (potlood) fol. 58—59. Beantwoord 23 November 1621 (*Coen* III, 118), inhoud aan bewindhebbers gemeld 16 November 1621 (*Coen* I, 643).

2) *Rombout Jacobsz.* voer 1619 als assistent uit en werd op het kasteel Nassau geplaatst, hij deed bij de conqueste als vendrig dienst, 15 Mei 1621 werd, wegens negligente, een bedrag van 200 realen op zijn rekening gesteld, Augustus 1621 naar Batavia teruggezonden. Hij was October 1623 onderkoopman aldaar, 2 Mei 1626 schepen.

3) *Jan Luypaert*, 1620—1621 assistent op Banda, Augustus 1621 naar Batavia teruggezonden; verder niet bekend.

4) *Abraham de Fraey* werd 10 November 1614 door Both van zijn onderkoopmansambt op Moti gesuspendeerd en met een boei aan het been naar patria gezonden. Eind 1619 onderkoopman op de Westvrieslant. 1621 op Banda gestorven.

CXXVIII.

1) 987. 1622 III, fol. 58—59. 15 Januari 1622 ontvangen. Copie naar patria gezon den 21 Januari 1622 (*Coen* I, 695). Gebruikt *Zeemogendheid* I, 204, *Westerkwartieren* p. 85 vlg. 118 vlg.

Jan van der Burch voer 1618 als assistent op de Delft uit, was 1619 onderkoopman op de Weesp en vertrok daarmee 1 April 1621 van Batavia naar Arabië, werd 9 Juni opperkoperman op dit schip, 15 Juli op de Samson, rooide schepen uit Mokka naar Voor Indië varend, hoewel ze passen van de Milde hadden, kwam 30 November voor Soeratte en viel daar in Portugese handen. Hij kwam 11 April 1624 vrij. In 1625 maakte hij een reis van Batavia naar Coromandel en Amboina om slaven over te brengen. December 1626 belast met de boekhouding van het kasteel Batavia, 1628 provisioneel president van de raad van justitie (tot aan de komst van Vlack). Hij nam 24 September 1629 deel aan de verkiezing van een opvolger van Coen. 16 December 1630 raad van Indië, 27 December 1632 president-weesmeester en commissaris van de kerkeraad. 1633 tot van Diemen's komst uit Nederland directeur generaal. Augustus 1634 gezant naar Bantam. Hij vertrok 5 Augustus 1636 met vier schepen als gouverneur naar Formosa (benoemd 21 Mei 1636) en stierf daar 11 Maart 1640.

2) *Jan Nouts* werd 9 Juni 1621 onderkoopman op de Weesp, verder mij niet bekend.

3) *Herman van Gil* kwam 26 December 1618 tot 7 Juli 1619 met de Eenhoorn naar Jakatra als opperkoperman, vertrok 8 Juni 1620 onder van den Broecke met het Wapen van Zeeland naar Arabië, werd in Augustus te Aden achtergelaten met een cargasoen en vertrok in Januari 1621 over land naar Mokka, waar hij 14 Juli stierf.

4) *Jan van der Dussen* kwam 1618 als onderkoopman op de Delft uit en diende vervolgens op de Nieuw Zeeland, gedurende de belegering van 1619 op het kasteel Jakatra, 8 Juni 1620 ging hij onder van den Broecke als koopman op het Wapen van Zeeland naar Soeratte, v. d. Br. zond hem met een inheems vaartuig naar de Roode Zee, waar hij de Weesp ontmoette, welks opperkoperman hij 8 Juli 1621 werd. Na terugkomst te Soeratte zond v. d. Br. hem wederom, met het fregat Suratte, naar de Roode Zee.

5) De aga van Mokka was de plaatselijke Turkse bevelhebber, die onder den pasja van Jemen, te Sana zetelend, stond.

CXXIX.

¹⁾ 987. 1622 III, fol. 49—57. 15 Januari 1622 ontvangen. Copie naar patria gezonden 21 Januari 1622 (*Coen* I 695).

CXXX.

¹⁾ 985. 1622 I, (potlood) fol. 127—132, 2e exemplaar 986, 1622 II, (potlood) fol. 95—99. Beantwoord 23 November 1621 (*Coen* III, 116), copie naar patria gezonden 16 November 1621 (*Coen* I, 659). Gebruikt *Europeërs* IX, 271.

²⁾ *Jacob Meyskens* mij onbekend.

³⁾ *Kypatty Nara*, de patti of het hoofd van Kambello, nog in 1628 in functie.

⁴⁾ Passe = poesa, vasten (maand).

⁵⁾ *Kimelaha Leliatu* was een germain neef van Hidajat (XLII, 7a). In 1619 viel hij in handen der Papoeas, maar kwam weer vrij. Na Hidajat's dood werd hij begin 1623 stadhouder van den koning van Ternate op Ceram. De verhouding met de Nederlanders werd steeds slechter, waarom hij in 1628 door ketjil Ali in overleg met Philips Lucasz, als stadhouder door kimelaha Loehoe werd vervangen. Hij bleef echter op Ceram en gebruikte zijn invloed tegen de Nederlanders, met wie hij in 1634 in openbare oorlog kwam. Koning Hamzah leverde hem April 1638 aan van Diemen uit, die hem 30 November 1643 te Batavia, zoogenaamd op last van Hamzah, liet onthoofden.

⁶⁾ *Kakiali*, jongste zoon van kapitan Hitoe, met wien hij in 1628 zijn opwachting bij Coen te Batavia maakte. Wegens de dood van zijn oudere broeders volgde hij in April 1633 zijn vader op. Gouverneur van den Heuvel verdacht hem van verraad, nam hem 8 Mei 1634 gevangen en zond hem geketend naar Batavia. Van Diemen bracht hem 1637 weer naar Amboina en herstelde hem in Juni weer als kapitan Hitoe. Hij maakte het jaar daarop zijn opwachting niet bij den gouverneur generaal, toen deze weer te Amboina kwam, vestigde zich in een afgelegen streek (vesting Wawany) en kwam allengs, gesteund door de Makassaren, in verzet. In 1643 kwam hij in het nadeel en werd 16 Augustus door een Spaansen dienaar, door gouverneur Demmer omgekocht, vermoord.

⁷⁾ *Mosaffy*, van Arabisch mushaf, codex van tussen deksels samengebonden bladen, naam voor de Koran.

⁸⁾ Met dezen persoon wordt Gomale (LVII, 3) bedoeld.

Jan Fernandes mij niet bekend.

⁹⁾ *Cornelis Cornelisz. Wagenvest* was 1621 als opperkoopman aanwezig bij de conquête van Banda. Van daar werd hij met de Delft naar Amboina gezonden. Hij was koopman te Loehoe tot zijn dood in 1622.

¹⁰⁾ *Arent Claesz. Pieck*, assistent, kweet zich slecht van de hier bedoelde opdracht. 1623 was hij te Ternate.

CXXXI.

¹⁾ 986. 1622 II (potlood) fol. 60—61. Beantwoord 23 November 1621 (*Coen* III, 118). Inhoud naar patria gemeld 16 November 1621 (*Coen* I, 651).

CXXXII.

¹⁾ Origineel. 987. 1622 III, fol. 78—79. Antwoord op Coen's brief van 11 Juni 1621 (*Coen* III, 57). Inhoud naar patria gemeld 20 December 1621 (*Coen* I, 682). Gebruikt *Zeemogendheid* I, 310.

2) Het gedeelte tussen de cijfers 2 is in Duitse vertaling afdrukkt in *Japan*, Beilage 21.

3) Te vinden bij *Valentijn*, V, II Japan fol. 28—32.

4) *Richard Cockx*, „grocer”, nam reeds September 1599 deel als aandeelhouder bij een Engelse reis naar Oost-Azië, 31 December 1600 bij de Engelse O.I.C. 1606—1608 te Bayonne. 18 April 1611 vertrok hij via Mokka naar Indië. 24 October 1612 voor Bantam, 15 November van daar, 24 Februari 1613 voor Batjan, 12 Juni 1613 te Firando, van waar hij als hoofd van het kantoor wegens malversaties naar Batavia werd terug geroepen in 1623. 24 Februari 1624 vertrok hij met de Ann naar Engeland. Hij stierf gedurende de overtocht.

5) Afdrukkt *Corpus* I p. 172—174.

CXXXIII.

1) 987. 1622 III, fol. 80—82. Inhoud naar patria gemeld 20 December 1621 (*Coen* I, 682). Gebruikt *Zeemogendheid* I, 310, *Europeërs* IX, 286.

CXXXIV.

1) 987. 1622 III, fol. 83—88. Antwoord op brief van 11 Juni 1621 (*Coen* III, 59). Inhoud naar patria gemeld 20 December 1621 (*Coen* I, 682). Beantwoord 9 April 1622 (*Coen* III, 165). Gebruikt *Zeemogendheid* I, 310, *Japan* S. 179.

2) *Vincent Romeyn* vertoefde als vrijburger in Japan, o.a. handelend op Cambodja, van 1621 tot 1 Januari 1640, toen hij met de Breda met vrouw en kinderen moest vertrekken. 30 Mei 1641 schepen van Batavia.

3) *Willem van Dam* was 14 April 1616 1e assistent, dienstdoend onderkoopman op de Goede Fortuyne, 1621 kapitein op de jonk Firando te Patani.

4) *Jan Martin* kwam als constabel 1618 met het Franse schip St. Louis in Indië, werd onderstuurman op de Maen, later op de Tholen, vervolgens in Japan opperstuurman op de jonk Firando, ten slotte op de Trouw.

5) Semmelen, treuzelen, talmen.

6) Haer tuyltien tuylen, hun zin doen, hun eigen gang gaan.

7) *Gonrockdonne*, factor van den shogoen en regent van Nagasaki, was 1628 niet meer in functie.

8) Kraeck van Andra Passoa. In 1610 werd de kraak van den Portugesen kapitein „mor” *Andrea Passoa* door de Japanners in de baai van Nagasaki aangevallen, omdat landgenoten van hen te Macao waren ter dood gebracht. Passoa liet het schip met zijn zeer rijke lading aan Japans zilver in de lucht springen.

9) *Dirck Elertsz. de Vries* was als schipper 31 Maart 1608 voor Bantam. 13 Maart 1615 kwam hij op de Enckhuysen uit patria voor Bantam en vertrok een dag later naar Makassar, vanwaar hij inheemse groten wegens onenigheid wegvoerde, 14 Juni 1616 werd hij, na van Japan te zijn gekomen, via de Westkust naar Atjeh gezonden van Bantam.

CXXXV.

1) 986. 1622 II (potlood) fol. 207—212, 215—219, 221—223, 225—226. Vgl. de resoluties van 18 October 1621 (*Coen* III, 777), 16 December 1621 (*ibid.* 799) en 26 Januari 1622 (816) en de brieven aan de Houtman van 23 November 1621 (*ibid.* 112) en 31 Januari 1622 (*ibid.* 128).

2) Op Makéan had men meerdere sengadjis, hoofden van enige dorpen, door

Valentijn „hartogen” genoemd. Hier is bedoeld de voornaamste, die van Ngofakiahā (zoo luidt deze plaatsnaam, die in het Ternataans beduidt: Kinderen, die ik liefheb) wiens vader in 1617 door de Ternatanen was gedood.

³⁾ Jan Adriaensz. voer als assistent met de Oranje uit, werd 6 Mei 1617 bevorderd van onderkoopman tot opperkoopman en op de Morgensterre geplaatst, 15 Augustus 1618 op Batjan, vanwaar hij met Lam in 1621 naar Batavia terugging.

⁴⁾ Hier moet gestaan hebben: sengadjī van Ngofakiahā of iets dergelijks.

^{4a)} Mogelijk bedoeld sago, mogelijk ook saguweer, de Molukse naam voor palmwijn en de palm, die deze drank levert.

⁵⁾ Hier is uitgevallen: „moetwil” of iets dergelijks.

⁶⁾ Datineren: uitstellen.

CXXXVI.

¹⁾ Origineel. 987. 1622 III, fol. 32—33. Ontvangen 24 December 1621 en 21 Januari 1622, in originele naar patria doorgezonden (*Coen I*, 693). Beantwoord 28 Augustus 1622 (*Coen III*, 233).

²⁾ Walter Bennet, September 1615 stuurman op de James. Hij was Augustus 1617 tot Juli 1618 herhaaldelijk in Atjeh, Maart 1619 schipper, Mei 1621 op de Royal Ann, lid van de vlootraad vas Dedel. Hij stierf 23 November 1621.

CXXXVII.

¹⁾ 987. 1622 III, fol. 36—38. Antwoord op brief van 12 Augustus 1621 (*Coen III*, 73). Beantwoord 8 Mei 1622 (*Coen III*, 177). Inhoud naar patria gemeld 21 Januari 1622 (*Coen I*, 697). Gebruikt *Westerkwartieren* p. 79, 86.

²⁾ Zie over deze aanleiding die in latere brieven, vooral van den Broecke, herhaaldelijk ter sprake komt, *Zeenogendheid* 1, 404 vlg.

³⁾ Alducha. In Visiapore regeerde de dynastie der Adilsjahs, die zouden afstammen van den Turken sultan Moerad II. De hierbedoelde *Adilsjah* was *Ibrahim II* (1579—1626).

CXXXVIII.

¹⁾ Origineel. 987. 1622 III, fol. 27—31. 24 December 1621 ontvangen en 21 Januari 1622 in originele naar patria gezonden (*Coen I*, 693).

²⁾ Refrisque, Portugees en Spaans refreshar: verversen.

³⁾ Honckjeswint. Wind van honk, van het doel, dat men wil bereiken? Of te lezen houckjeswint?

⁴⁾ Anemygos confredados, Portugees inimigos confederados, Spaans enemigos confederados, verbonden vijanden.

⁵⁾ Steven Coeteles == Steven Coteels (III, 2).

⁶⁾ Haggés, gehakt vleesch, haché.

CXXXIX.

¹⁾ 987. 1622 III, (potlood) fol. 218—219. Translaat, 26 Maart 1622 naar Nederland gezonden (*Coen I*, 707), beantwoord 1 Mei 1622 (*Coen III*, 174).

De schrijver van de brief is vermoedelijk „Oya Berkelaang”. Phra Khlangh is de Siamese opperschatmeester, die o.a. voor het verkeer met vreemdelingen had te zorgen. Ik dred geen moeite 's mans titulatuur te verklaren of bijzonderheden over de Siamese groten te weten te komen.

2) *Jacob Constant* was 20 December 1619 en Februari 1620 voor Bantam. Als koopman op de Tholen maakte hij in 1621 een reis naar Siam en werd 3 April 1622 overgeplaatst op het jacht St. Nicolaes. Onder Reyersz. naar de kust van China, over op de St. Croix. Hij nam deel aan de mislukte aanval op Macao, vervolgens over op de Tijger, 25 September 1622 op de Samson.

3) Koninkrijk Cambodja. Volgens *Manuel I*, p. 339 heette deze koning van Cambodja Somdach-prea-chey-Chettha-thireach reamea-thropday.

DS   Coen, Jan Pieterszoon
slo   Jan Pietersz
Goo
deel 7
part 1

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY
